



**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SÜLEYMAN ŞÂDÎ DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİNİ, İŞLEVSEL
SÖZLÜĞÜ VE ANLAM DÜNYASI**

Meyase Bahar RAMANLI

**AĞUSTOS-2024
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SÜLEYMAN ŞÂDÎ DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİNİ, İŞLEVSEL
SÖZLÜĞÜ VE ANLAM DÜNYASI**

Meyase Bahar RAMANLI

**Danışman
Prof. Dr. Ahmet İÇLİ**

**AĞUSTOS-2024
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Meyase Bahar RAMANLI tarafından hazırlanan “*Süleyman Şâdî Divânı’nın Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası*” adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Danışman

Prof. Dr. Ahmet İÇLİ

Üye

Dr. Öğretim Üyesi Mesut ALGÜL

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat Öter
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Meyase Bahar RAMANLI

01.08. 2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN ŞÂDÎ DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİNİ, İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ VE ANLAM DÜNYASI

Meyase Bahar RAMANLI

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet İÇLİ

2024, 1421 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Ahmet İÇLİ

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Dr. Öğretim Üyesi Mesut ALGÜL

Geçmişte yazılan eserlerin yazıldığı dönemin söz varlığını anlamlandırmada en önemli başvuru kaynağı sözlüklerdir. Söz varlığının, kültür ve düşüncenin birikimi olan sözlükler kendileri aracılığıyla kelime, deyim, tabir, terim ve kavramların anlamlarını gösterirler. Öğrenme-öğretme, anlama-anlamlandırma temelli çalışmaların başında gelen sözlük hazırlama çalışmaları Kaşgarlı Mahmut'dan bu yana gelişip farklılaşarak devamlılığını sürdürmüştür.

Edebi eserlerin yalın olmayan, anlaşılmaya ihtiyaç duyan dili vardır. Bu dili oluşturan kelimeler belli bir çevreye ve bağlama sahiptirler. Bu çevre ve bağlam onların anlam ve değerlerini farklılaştırdığından anlama ve anlamlandırma noktasında sözlüklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Farklı kaynaklardan beslenen Divan şiiri çok anlamlılığa sahiptir. Bu çok anlamlılık onu okuyan ve anlamaya çalışan kişinin astrolojiden hekimliğe, spor türlerinden kutsal metinlere kadar tüm bu kaynaklar hakkında bilgi sahibi olmasını gerekli kılmaktadır. Dîvân şiirinin bu çok anlamlı dilinin anlaşılmasına yönelik yapılmış ve yapılmaya devam eden çalışmalar mevcuttur. “Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü”, “Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar”, “Açıklamalı Dîvân şiiri Sözlüğü”, “Osmanlı Şiir Klavuzu” gibi daha pek çok basılı sözlük ve çalışmalar önemlidir.

Adlandırma ve anlamlandırma çalışmalarında bağlamli dizin ve sözlük çalışmaları günümüzde çağın gerektirdiği koşullarla pratik hale gelmiştir. TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinlerinin Bağlamli Dizini ve İşlevsel Sözlüğü) adıyla başlatılan proje kapsamında hazırlanan uygulamalar vesilesiyle bireysel veya ortak çalışmalar tek bir çatı altında birleştirilerek kelime/kelime grupları cümle veya şiir içinde kazanmış oldukları bağlam etrafında çözümlenir. Aynı zamanda kelimenin ilk kullanılış şekli ile zaman içinde geçirmiş olduğu farklılıklar da gözlemlenmiş olur. “Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı'nın Bağlamli Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası” adlı çalışmamızın amacı TEBDİZ projesinin alt yapısıyla Dîvân'ın dizin ve sözlüğünü oluşturmak bu sayede görünür hale gelen söz varlığından hareketle de şairin anlam dünyasını ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Anlam, bağlam, dîvân, dizin, sözlük, Süleyman Şâdî

ABSTRACT

MS THESIS

CONTEXTUAL INDEX FUNCTIONAL DICTIONARY AND WORLD OF MEANING SÜLEYMAN ŞÂDÎ'S DİVAN

Meyase Bahar RAMANLI

Batman University Graduate Education Institute

Turkish Literature and Language Department of Science

Advisor: Prof. Dr. Ahmet İÇLİ

2024, 1421 Pages

Jury

Prof. Dr. Ahmet İÇLİ

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Dr. Öğretim Üyesi Mesut ALGÜL

Dictionaries are the most important source of reference in making sense of the vocabulary of the period in which the works written in the past were written. Dictionaries, which are the accumulation of vocabulary, culture and thought, show the meanings of words, idioms, expressions, terms and concepts through them. Dictionaries have continued their continuity by developing and differentiating since Kashgarlı Mahmut, which is one of the leading studies based on learning-teaching, understanding-understanding.

Literary works have a language that is not simple and needs to be understood. The words that make up this language have a certain environment and context. Since this environment and context differentiate their meanings and values, dictionaries are needed at the point of understanding and interpretation. Dîvân poetry, which feeds on different sources, has multiple meanings. This polysemy makes it necessary for the person who reads and tries to understand it to have knowledge of all these sources, from astrology to medicine, from sports genres to sacred texts. There are many printed dictionaries and studies such as “Encyclopedic Dîvân Poetry Dictionary”, “Dîvân Literature Words and Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar”, “Açıklamalı Dîvân poetry Dictionary”, “Ottoman Poetry Guide” are important.

In naming and interpretation studies, contextual index and dictionary studies have become practical today with the conditions required by the age. Through the applications prepared within the scope of the project launched under the name TEBDÎZ (Contextual Index and Functional Dictionary of History and Literature Texts), individual or joint studies are combined under a single roof and word / word groups are analyzed around the context they have gained in sentences or poems. At the same time, the first use of the word and the differences it has undergone over time are also observed. The aim of our study titled “Contextual Index, Functional Dictionary and World of Meaning of Süleyman Şâdî Efendi Dîvân is’ to create the index and dictionary of the Dîvân with the infrastructure of the TEBDÎZ project and thus to reveal the poet's world of meaning based on the vocabulary that becomes visible.

Keywords: Context, dictionary, dîvân, index, meaning, Süleyman Şâdî

ÖNSÖZ

Son devir şairlerinden olan Karslı Süleyman Şâdî Efendi verdiği eserlerle dönemine ayna tutmuş, âlim ve mutasavvıf kimliğe sahip bir kişidir. “*Dîvân, Muzaffer-nâme*” ve *Bahru’l-Ma’ani*” adlı eserleri bulunmaktadır. Şâdî Efendi 25 yaşında Kırım Harbinde vatan savunmasına katılmıştır. Bu savaşta şahit olduğu Kars kuşatmasını ve yaşanan olayları anlattığı mesnevi tarzındaki *Muzaffer-nâme* adlı eseri devlet erkânı tarafından beğenilmiş ve ödüllendirilmiştir. Farsça yazılmış olan *Bahru’l Ma’ani* eseri ise onun dini-tasavvufi bir dille yazmış olduğu nasihatler kitabıdır.

Çalışmamıza konu olan *Dîvân* ise vefatından sonra oğlu tarafından İstanbul’da basılan *Dîvân*’ın matbu nüshası ile Mahmud b. Mehmed Hâlidî tarafından 1867 yılında istinsah edilen ve Ahmet İçli tarafından tespit edilip tanıtılan yazma nüshadır.

Matbu ve yazma nüshası karşılaştırılmış olup yeniden okunarak derlenmiş olan *Dîvân*’da yer alan 213 Gazel, 26 Kaside, 3 Murabba/Şarkı, 2 Kıta ve 1 Müseddes olmak üzere 245 şiir TEBDİZ Projesi bünyesinde sisteme yüklenmiştir. Bu şiirlerden 180 Gazel, 24 Kaside 3 Murabba/Şarkı, 2 Kıt’a ve 1 Müseddesten oluşan 210 Türkçe şiire anlam verilmiştir. Sistem üzerinde bağlam merkezli yöntemle tek tek anlamlandırılan kelime ve kelime grupları tespit edilip *Dîvân*’ın bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü oluşturulmuştur. Bu sayede eserdeki söz varlığı belirlenmiş, elde edilen veriler üzerinden yapılan değerlendirmelerle şairin anlam, duygu ve düşünce dünyasına ulaşmaya çalışılmıştır.

Dîvân’da kelime/kelime grubu anlamlandırmasından yola çıkarak, arkaik kelimeler, atasözleri, deyimler, dua sözleri, ayet-hadisler ve Klasik Türk şiirine ait pek çok veriye ulaşılmıştır.

Şairin düşünce dünyasına ışık tutacak kişi, kavram ve olgu, hayal dünyasını yansıtan benzetme ve telmih unsurlarına ait bilgilere ulaşılmıştır. Bu ibarelerin *Dîvân*’da nasıl kullanıldığı ve beytin/ şiirin anlam çerçevesine olan katkıları da görülmüş, ilgili bölümlerde analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu tezin TEBDİZ Projesiyle desteklenmesinden dolayı sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK beyefendiye şükranlarımı sunarım. Tez çalışmam boyunca çok büyük sabır ve özveriyle benden desteğini esirgemeyen, her konudaki yol göstericiliğiyle beni aydınlatan çok kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet İÇLİ’ye teşekkürü bir borç bilirim. Süleyman Şâdî Efendi’nin tarih düşürdüğü mezar kitabelerinin fotoğraflarını yeniden çekip bana gönderme zahmetinde bulunan Tokat Gaziosmanpaşa

Üniversitesi Sanat Tarihi bölümü Dr. Öğr. Üyesi Sayın Canan HANOĞLU'na çok teşekkür ederim. Ayrıca beni bugünlere taşıyan, her daim yanımda olan başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Meyase Bahar RAMANLI
BATMAN-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu.....	3
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	3
1.3. Çalışmanın Önemi	4
1.4. Çalışmanın Yöntemi	5
1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları/ Yaşanılan Zorluklar	6
2. SÜLEYMAN ŞÂDÎ EFENDİ	7
2.1. Hayatı ve Ailesi	7
2.2. Eserleri	10
2.2.1. Dîvân.....	10
2.2.2. Bahrû'l- Ma'ânî.....	13
2.2.3. Muzaffernâme	14
2.3. Tezkireler, Edebiyat tarihleri ve Çeşitli Kaynaklarda Süleyman Şâdî Efendi.....	16
2.4. Tasavvufî Eğilimi	19
2.4.1. Kadirîlik	21
2.4.2. Nakşibendîlik	22
2.4.3. Mevlevîlik	23
2.5. Edebi Kişiliği	25
2.5.1. Süleyman Şâdî Dîvânı'nda hocası Hâmid'in izleri.....	25
2.5.2. Süleyman Şâdî Dîvânı'nda nazîre.....	28
2.5.3. Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı türkçe şiirlerinde poetik unsurlar	31
2.5.3.1.Şiir/Söz/Nazm ile ilgili unsurlar	33
2.5.3.2. Şair ve şairlikle ilgili unsurlar.....	36
2.5.4. Süleyman Şâdî Dîvânı Türkçe şiirlerde tarih düşürme	37
3. SÜLEYMAN ŞÂDÎ DİVANI'NIN ANLAM DÜNYASI	42
3.1. Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Anlam Dünyasını Oluşturan Unsurlar	43
3.1.1. Arkaik kelimeler ve ses olayları	43
3.1.1.1. Arkaik kelimeler	43
3.1.1.2. Ses olayları.....	45
3.1.2. Ünlemler	46
3.1.3. İkilemeler	47
3.1.4. Tamlamalar	49
3.1.4.1. Arapça tamlamalar	50
3.1.4.2. Farsça tamlamalar	51
3.1.4.3. Arapça- Farsça tamlamalar	52
3.1.4.4. Türkçe tamlamalar	52
3.1.5. Dua sözleri	53
3.1.6. Ayet ve hadis iktibasları	53

3.1.6.1. Ayet iktibasları.....	54
3.1.6.2. Hadis iktibasları	57
3.1.7. Atasözleri ve deyimler -----	58
3.1.7.1. Atasözleri	58
3.1.7.2. Deyimler	59
3.1.7.2.1. Somatik deyimler	62
3.1.8. İsimler -----	65
3.1.8.1. Özel isimler.....	65
3.1.8.2. Cins isimler	73
3.1.8.2.1. Sevgiliye ve sevgilinin vücut aksamına ait isimler	73
3.1.8.2.2. Kozmik âleme ait isimler	79
3.1.8.2.3. Zaman ve zamanla ilgili isimler	80
3.1.8.2.4. Sular ve su ile ilgili isimler	81
3.1.8.2.5. Toprak ve toprakla ilgili isimler	81
3.1.8.2.6. Ateş ile ilgili isimler	82
3.1.8.2.7. Hava ile ilgili isimler.....	82
3.1.8.2.8. Hayvanlar ve hayvanlar ile ilgili isimler	82
3.1.8.2.9. Bağ, çemen, çiçeklik ile ilgili isimler.....	82
3.1.8.2.10. Nebatat ile ilgili isimler.....	82
3.1.8.2.11. Meyveler ile ilgili isimler	82
3.1.8.2.12. Eşya ile ilgili isimler: Süs Eşyaları	83
3.1.8.2.13. Çalgı aletleri ile ilgili isimler	83
3.1.8.2.14. Yiyecekler ile ilgili isimler.....	83
3.1.8.2.15. İçecekler ile ilgili isimler.....	83
3.1.8.2.16. Giyim eşyaları ile ilgili isimler.....	84
3.1.8.2.17. Kumaşlar ile ilgili isimler.....	84
3.1.8.2.18. Ev eşyaları ile ilgili isimler	84
3.1.8.3. Soyut isimler/kavramlar	84
3.1.9. Fiiller.....	87
3.1.9.1. Basit fiiller.....	88
3.1.9.2. Türemiş fiiller	88
3.1.9.3. Birleşik fiiller	88
3.1.9.3.1. Birleşik fiil grupları.....	92
3.1.10. Zamirler	95
3.1.10.1. Şahıs zamirleri.....	95
3.1.10.2. İşaret zamirleri.....	110
3.1.10.3. Belirsizlik zamirleri.....	110
3.1.10.4. Birleşik zamirler.....	111
3.1.10.5. Dönüşlülük zamiri (kendi)	111
3.1.11. Edatlar.....	111
3.1.12. Bağlaçlar	122
4. SONUÇLAR	130
KAYNAKLAR	135
SÜLEYMAN ŞÂDÎ DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ.....	142
A.....	142
B.....	239

C.....	319
Ç.....	358
D.....	383
E.....	489
F.....	546
G.....	566
H.....	658
I.....	760
İ.....	762
J.....	798
K.....	799
L.....	868
M.....	894
N.....	989
O.....	1042
Ö.....	1055
P.....	1058
R.....	1090
S.....	1125
Ş.....	1211
T.....	1258
U.....	1316
Ü.....	1325
V.....	1333
Y.....	1362
Z.....	1389
ÖZGEÇMİŞ	1421

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Bkz:	Bakınız
C:	Cilt
G:	Gazel
H:	Hicri
Hz:	Hazreti
K:	Kaside
K1:	Kıt'a
M:	Miladi
Mu:	Murabba
Msđ:	Müseddes
S:	Sayfa
Sav:	Sallallahu aleyhi vesellem
TEBDİZ:	Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin Ve Sözlük
TEES:	Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü
TEİS:	Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
Vb:	Ve benzeri
Yy:	Yüzyıl

1.GİRİŞ

19. yy. Osmanlı için siyasi, toplumsal ve edebi açıdan hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Özellikle edebiyatta; mürettep dîvân yapısındaki değişimler, methiye türü kasidelerin şiire alınmaması, gazelleri temaya göre (hakimane, sufiyane, rindane) sınıflandırma çabaları, vezin değişiklikleri ve hece vezni kullanımı gibi uygulamaların olduğu bir dönemdir (Elaldı, 2005;21-25). Yeni şiir arayışları karşısında gücünü gittikçe kaybeden Dîvân Şiiri Encümen-i Şuara, Mahallileşme ve Yerlileşme hareketleri ile Dini-tasavvufi şiir yazan şairlerin arasında kalmıştır (Ünver, 1988;133). Toplumun yüzünü Batı dünyasına çevirmesi, düşünce, zevk ve hayal dünyasını değiştirdiği gibi bu değişim Dîvân Edebiyatının dilini ve bu dilin anlaşılmasına da etki etmiş yavaş yavaş ortadan kalkmasına sebep olmuştur (Büküm, 2020;321).

Çeşitli kaynaklardan beslenen, üç kıtaya yayılan bu edebiyatın dil zenginliği ile pek çok eser verilmiştir. Bu zenginlik sadece Arapça, Farsça ve Türkçe karışımı dillerle yazılan eserlerin varlığından değil bunların yanında Kafkas ve Balkan dillerinden, İtalyanca, Ermeniceden de öğeleri barındıran bir imparatorluk dili (Aksoyak, 2009;16) oluşundandır.

Bu dil zenginliği içinde altı yüzyıllık estetik birikimin anlaşılabilmesi ve bunun temelini oluşturan hayal dünyasına erişilebilmesi kolay olmamakla birlikte bu konuda yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Bu konuda hazırlanan sözlükler işin kritik tarafını oluşturmaktadır. Dîvân Şiiri dilsel ve kültürel birikimin yanında her şairin benzetme, hayal ve düşünce dünyasına ait farklı çağrışımlarla işlenmiştir. Sembolik ifadeler ve katmanlı bir yapının da etkisiyle işlenmiş bu şiirleri/eserleri anlama ve anlamlandırmanın güçleştiği durumda bağlam önem kazanmaktadır. TDK Türkçe sözlükte bağlam: *“Bir dil birimini çevreleyen ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü”* olarak tanımlanmakta olup aynı zamanda sözcüğün yer aldığı söz öbeği, cümle veya metindeki diğer sözcüklerin taşıdığı özellikler de onun çevresini, bağlamını ve anlamını oluşturur (Karaağaç, 2013;175). TDK Güncel Sözlüğünde bile sadece “çekmek” fiilinin 43, “almak” fiilinin 30, farklı anlamı mevcut iken edebi metinlerin daha iyi anlaşılabilmesi adına bağlamlı dizin ve sözlük çalışmaları oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye’de Bağlamlı dizin çalışmaları 1991 yılında Prof. Dr. Günay Karaağaç danışmanlığında hazırlanmış olan *Vasfî Dîvân’ı Gramer İndeksi* ile başlamış, gelişen

teknolojik imkânlarla Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'ın yürüttüğü TEBDİZ projesine ışık tutmuştur. Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük olarak isimlendirilen bu çalışmanın en önemli özelliği, metin içerisinde yer alan kelime veya ibareler anlamlandırılırken bağlam esaslı hareket edilmesidir. Bu sayede metne daha derin bir şekilde nüfuz edilerek şairin dil özelliklerini kullanım şekli, üslubu, sosyal ve edebî çevresinin şiirlerindeki yansımaları ve dünya görüşü gibi pek çok bilgiye de ulaşılmış olacaktır.

Genel ağ üzerinde yürütülen bu projede metinler “gentium plus” fontu kullanılarak word dosyası haline getirildikten sonra sistemde kayıt altına alınırlar. Sözcükler sahip oldukları bağlama göre tekli ya da çoklu şekillerde anlamlandırılabilenekte ayrıca ek ve köklerine ayrıştırılması da sözcüğün gramer yapısı hakkında veri sağlamaktadır. Sistem üzerinde çoklu kullanımlarda terkiplerle oluşturulan kalıp ifadeler, atasözü-deyim, ayet-hadis iktibasları, kelam-ı kibarlar ve argo kullanım seçenekleri de anlamlandırılmaktadır. Sistemde bunların dışında sözlüklerde bulunmayan, bağlamdan yola çıkarak anlamlandırılmış sözcük ve söz öbekleri de yer almaktadır.

Bu proje kapsamında hazırlanmış olduğumuz “*Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası*” adlı çalışmamızda Abdülkerim Abdülkadiroğlu ve Ömer Demirbağ'ın yayımladığı “*Dîvân, Süleyman Şâdî Karşı*” adlı çalışma esas alınmıştır. Bu yayının dayandığı matbu nüsha ile latin harflerine aktarılmış metin öncelikle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Ahmet İçli tarafından tespit edilen yazma nüshadan hareketle yeni olduğu belirlenen şiirler de eklenmek suretiyle metin yeniden okunmuştur. Metin okunurken bağlamsal açıdan anlamı karşılamayan sözcükler anlamca en uygun olan kelime ile değiştirilmiş, şiirin veznini etkileyen sözcükler metne uygun hale getirilmiş, yazılmamış kimi sözcükler metinler karşılaştırılıp kontrol edilerek metne dâhil edilmiştir.

Yeniden düzenlenen metinde 213 Gazel, 26 Kaside, 3 Murabba/Şarkı, 2 Kıt'a ve 1 Müseddes olmak üzere toplamda 245 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin hepsi TEBDİZ sistemine tek tek kaydedilmiş yaklaşık 15.500 kelimeyi karşılayan 180 gazel, 24 Kaside, 3 Murabba/Şarkı, 2 Kıt'a ve 1 Müseddes olmak üzere 210 Türkçe şiire anlam verilmiştir. Ayrıca yeni oluşturulan metinde gazeliyat bölümünde yer alması gerektiği düşünülen şiirler sisteme kaydedilirken başa alınıp öyle numaralandırılmıştır.

Anlam verme işleminde kaynakçada belirtilen sözlükler, edebi eser, tez, makale edebiyat tarihleri ile elektronik kaynaklardan istifade edilmiştir.

Dîvân şiirinde kalıplaşmış kimi ifadeler, atasözü-deyimler, terkip olan ayet-hadisler, birleşik fiiller dışında her kelimeye tek tek anlam verilmeye çalışılmıştır. Anlam verilen kelime ve ibarelerin temel anlamının yanında bağlam dolayısıyla kazandığı anlamlara da yer verilmiştir. Sözlüklerde anlamı olmayan kimi kelime ve kelime gruplarına bağlamdan yola çıkarak anlam verilmiştir.

Sözlük kısmı düzenlenirken alfabetik sıraya riayet edilmiştir. Bağlam dolayısıyla birden fazla anlam kazanan kelimelerin anlamları numaralandırılarak alt alta sıralanmıştır. Sayısı fazla olup yer kaplayan zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaçlar ve *Dîvân*'da yer alan özel isimler sözlük kısmından ya çıkarılmış ya da sadece bir örnek verilip *Dîvân*'daki yerlerini gösterir gazel ve beyit numarası gibi işaretler bırakılmıştır. Faydalanılan sözlükler sözlük kısmından çıkartılıp kaynaklar bölümünde belirtilmiştir.

1.1. Çalışmanın Konusu

19. yüzyıl şairlerinden Süleyman Şâdî Efendi *Dîvânı*'ndaki Türkçe şiirlerin TEBDİZ PROJESİ çerçevesinde “Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası”nın hazırlanmasıdır. 180 Gazel, 24 Kaside, 3 Murabba /Şarkı, 1 Müseddes ve 2 Kıt'a olmak üzere 210 Türkçe şiir incelenip anlam verilerek bağlamlı dizini oluşturulması, işlevsel bir sözlük hazırlanması ve anlam verilen bu şiirler üzerinden *Dîvân*'ın anlam dünyası üzerine değerlendirmeler yapılmasıdır.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı *Süleyman Şâdî Dîvânı*'nın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğünün oluşturulması, *Dîvân*'ın anlam dünyası hakkında değerlendirmelerde bulunmaktır. *Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı*'nın bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünü oluşturup dil öğelerini bütün olarak görmek ve bunların anlamlandırmaya olan katkılarını ortaya koymak çalışmanın temel hedefidir. Burada seçilen tanıkların/örneklerin yorumlanmasıyla da şairin edebi şahsiyetini ve şairlik yeteneğini daha iyi tespit edebilmek ve bu yolla şairin anlam, hayal, duygu ve düşünce dünyasını gün yüzüne çıkarmak amaçlanmıştır.

1.3. Çalışmanın Önemi

Altı yüzyıl boyunca farklı kültürler, diller ve geleneklerle belli bir birikime sahip Dîvân Edebiyatının şiir anlayışı önemli bir yere sahip olup kendine has bir estetik bir zevk ve düşünceyi barındırır. Kendine has bu estetik zevkin ve birikimin var olmasında ve geleceğe taşınmasında şairler birer köprü görevini üstlenmişlerdir. Şairlerin içinde bulunduğu genel ve özel şartlarda anlam süzgecinden geçerek oluşan asırlık medeniyetin kodlarına sahip bu şiirleri anlayabilmek, zamana, mekâna ve şairin anlam dünyasına ışık tutmak büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda şairler ve onların şiirleri üzerine tahlil, söz varlığı ve anlam dünyalarına dönük pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar çağın gerektirdiği koşullarla gerçekleştirilen bağlamli dizin ve işlevsel sözlük uygulamalarıyla daha pratik hale gelmiştir.

TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlüğü) adıyla başlatılan proje kapsamında hazırlanan uygulamalar vesilesiyle bireysel veya ortak çalışmalar tek bir çatı altında birleştirilerek kelime/kelime grupları, cümle veya şiir içinde kazanmış oldukları bağlam etrafında çözümlenmektedir. Aynı zamanda kelimenin ilk kullanılış şekli ile zaman içinde geçirmiş olduğu farklılıklar da gözlemlenmiş olacaktır. Tanıklı ve tarihsel bir Türkçe sözlüğün oluşturulması; üslup ve söz varlığı mukayesesinin araştırma konusu yapılabilmesi, şerh çalışmaları ve Osmanlı kültür tarihi araştırmaları için daha somut veriler ve örneklerle desteklenebilmesi açısından önemlidir.

Dîvân edebiyatının 19. yy. temsilcilerinden olan Karslı *Süleyman Şâdî Dîvânı*'nın bağlamli dizini ve anlam dünyasını ortaya çıkarma düşüncesiyle yazılan tezimiz dönemin ruhunu yansıtan terennümleri dolayısıyla edebiyat tarihinin aydınlanmasına, barındırdığı dil ve üslup özelliklerinin belirlenmesiyle de Türk dilinin gelişim ve birikimine katkı sağlayacaktır.

Bir bakıma sözlük çalışması da olan bu çalışma hem tespiti dayalı hem de dil çalışmalarına katkı sağlayan bir çalışma olup her iki konuyu da kapsayacak, tek tek ayrıştırılan kelime ve terkipler üzerinden Süleyman Şâdî'nin anlam, hayal, duygu ve düşünce dünyasını da ortaya koyacaktır. Çalışma sayesinde özelde *Süleyman Şâdî Dîvânı*'nın söz varlığının belirlenmesiyle metinler üzerine detaylı analizler yapılabilecektir. *Dîvân*'daki kelime/kelime grubu ek-kök bilgileri, nazım şekil ve türleri, ayet-hadis, atasözü-deyim, kalıplaşmış ifade, dua ifadeleri gibi birçok detay bilgiye ulaşılabilecektir. Çalışma ile ibarelerin metinler içinde nasıl kullanıldığı

görülebilecek, bu ibarelerin beytin anlam çerçevesine bulundukları katkılar dikkate alınarak şiirler daha iyi anlaşılabilir ve şairin şairlik yeteneğini daha iyi tespit etmeye yardımcı olabilecektir.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

“Şâdî Dîvân’ının Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası” adlı çalışmamızda Abdülkerim Abdülkadiroğlu ve Ömer Demirbağ’ın yayımladığı “*Dîvân, Süleyman Şâdî Karşı*” adlı çalışma esas alınmıştır. Bu yayının dayandığı matbu nüsha ile latin harflerine aktarılmış metin öncelikle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Ahmet İçli tarafından tespit edilen yazma nüshadan hareketle yeni olduğu belirlenen şiirlerde de eklenmek suretiyle metin yeniden okunmuştur.

Çalışmamız Giriş, iki bölüm ve sözlük kısmından oluşmaktadır. İlk bölümde; Süleyman Şâdî’nin hayatı-ailesi, sanatı ve eserleri ile ilgili bilgilere, tezkireler ve edebiyat tarihlerinde ve şairin Dîvânı üzerinde yapılmış olan akademik çalışmalara yer verilmiş bir bibliyografya denemesi yapılmıştır. Şairin divanından ve özellikle oluşturulan bağlamlı dizin ve sözlükten faydalanarak tasavvufi eğilimi hakkında analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Şairin Dîvânından hareketle nazîreciliği üzerinden edebi şahsiyetine ve tarih düşürme sanatına yer verilmiştir. Hocası Şeyh Hâmid Efendi’nin Dîvân’ı ile Şâdî Dîvân’ındaki şiirler dil, şekil, üslup açısından mukayese edilmiş, analizler yapılmıştır. *Dîvân*’dan ve TEBDİZ projesinden alınan veriler ışığında ulaşılan poetik unsurlar kullanım alanına uygun şekilde tablo halinde sunulmuş, kimi unsurlar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın bir diğer bölümünde; *Dîvân*’ından, tarihi ve edebi kaynaklardan, özellikle işlevsel sözlükten hareketle şairin dil ve üslup özellikleri ile anlam dünyası ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Süleyman Şâdî’nin şiirlerindeki anlam dünyasını ortaya koyarken isim, fiil, zamir, edat-bağlaç ile; arkaik kelimeler, atasözü-deyimler, tamlamalar, dua ifadeleri kimi zaman tablolaştırılarak verilmiş; mecazlar, edebi sanatlar, uzak anlamlara yapılan göndermeler, somutlama-soyutlama vb. teknikler üzerinden analiz edilmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Anlamı pekiştiren kelimeler, edebi ve orijinal terkipler ve şairin mana zenginliğinden faydalandığı kelimeler değerlendirmeye alınmıştır. Şâdî’ye edebi bir şahsiyet kazandıran ve sanatına yansıyan kimliğini ortaya çıkarma, söz ve anlam sanatlarına yönelimi hem metinden hem de kaynakçada belirtilen edebi kaynaklardan istifade ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sözlük kısmında bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük yer almaktadır. TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü) sistemine yüklenen ve *Dîvân*'da bulunan Türkçe şiirlerin bağlamlı dizini oluşturulmuştur. Dizin; ses, kelime, kelime gruplarının bir bağlam çerçevesinde anlamlandırılması sonucu oluşturulmuştur. Bu da birçok konuda şairin ve şiirlerinin başka şairlerle karşılaştırılmasına olanak sağlamıştır. Oluşturulmuş olan dizinde kaynakçada belirtilmiş olan sözlükler ve edebi kaynaklardan istifade edilmiştir. Bu bölümde *Dîvân*'daki kelime ve kelime grupları ile söz öbekleri hakkında bir tasnif denemesi yapılmaya çalışılmıştır.

1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları/ Yaşanılan Zorluklar

“Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası” adlı çalışmamızda sınırlılık ve zorluklar dört başlık altında ifade edilebilir:

1. Matbu ve yazma nüsha karşılaştırması ile yeniden okunan metinde kimi yerlerde eksiklik ve yazım kaynaklı yanlışlar okumayı zorlaştırmıştır.
2. Süleyman Şâdî Efendi'nin hayatına ve eserlerine dair bilgi ve belgelerin dağınık halde bulunması bunlarla ilgili bir düzenleme ve bibliyografya oluşturulmasını gerekli kılmıştır.
3. Sözlük kısmı oluşturulurken *Dîvân* şiiri geleneğine ait kalıp ifade gibi kimi terkiplerin şair tarafından yeni/farklı kelimelerle oluşturulmuş olması adlandırma ve çözümlemede kararsızlıklara neden olmuştur. Şairin iki farklı kelimeyi birleştirip türettiği kimi yeni kelimeler cümledeki fonksiyonu belirlemeyi ve anlamlandırmayı zorlaştırmıştır.
4. Anlam dünyasının tespit çalışmasında elde edilen verilerin çokluğundan ve çalışmayı uzatabileceğinden sadece belirlenmiş olan kelime, terkip, deyim vb. üzerinden değerlendirmeler yapılabilmektedir.

2. SÜLEYMAN ŞÂDÎ EFENDİ

2.1. Hayatı ve Ailesi¹

19. yüzyıl Dîvân şairlerinden olan Süleyman Şâdî Efendi hakkındaki en eski bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivinde, Sicill-i Ahval Defterlerinde ve Erzurum Vilayet Salnamelerinde mevcuttur. Bu bilgiler şairin doğum tarihi, memuriyet hayatı ve eserleri² hakkındadır.

Süleyman Şâdî Efendi H.1246-M.1830 tarihinde Kars'ın Kaleiçi Mahallesinde “küçük evliya” olarak bilinen “ulema” (Doğantekin, 2017;110) Hacı Mahmut Efendi ile Totoş Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Eğitim düzeyi yüksek (İçli, 2018;90) bir aileden olan Şâdî Efendi İlk tahsilini “Sıbyan mektebinde” (Küçük, 2015;137) tamamladıktan sonra Kars'ta Evliya Camii olarak bilinen Ebu'l Hasan Harakâni Medresesinde amcasının oğlundan ve Hacı Reşit Efendi'den icazet almıştır. Va'izzade ailesine mensup Şeyh Muhammed Hâmid'den de Arapça, Farsça, tasavvuf ve edebi konularda eğitimler alan Şâdî Efendi Kars'ın önemli ailelerinden Atabaşoğlu ailesinin kızıyla evlenmiştir. Şefik, Nafiz, Şakir, Ahmet Ramiz Yusuf Cemil adlarında beş erkek çocuğu ve Dildade, Behiye, Edibe adında da üç kızının dünyaya geldiği bildirilmektedir. Oğlu Şakir 1851 de Kars'ta doğmuştur (Doğantekin, 2017;109). Kars'ta okumuş, sonrasında Erzurum'da Kurşunlu Medresesinde Hacı Süleyman Efendi'den icazet almış, Erzurum Vakıflar İdaresi İkinci Kâtibi görevinde iken (1323/1905) tarihinde vefat etmiştir. Süleyman Şâdî Efendi'nin diğer oğlu Ahmet Ramiz'in Erzurum İdadisinde okuduktan sonra ticaret hayatına atıldığı babasının vefatından sonra Dîvân'ını (1325/ 1907) tarihinde İstanbul'da tabettirmiştir.

Süleyman Şâdî Efendi'nin kızları Dildade ve Behiye hakkında herhangi geniş bir bilgiye ulaşılamamıştır. Fakat kızı Edibe'nin 1939 tarihine kadar da hayatta olduğu ve Sivas'ta yaşadığı belirtilmektedir. Şâdî Efendi'nin oğlu Yusuf Cemil Bey'in ise (1299/1883) yılında doğduğu, (1321/1905) tarihinde Harbiye Topçu Mektebinde görev yaptığı ve Balkan savaşları başta olmak üzere I. Dünya savaşı ile İstiklal savaşına da katıldığı belirtilmektedir. Yusuf Cemil Bey'in 1936 yılında Sivas'ta Topçu Alay Komutanlığından emekli olup İstanbul'a yerleşmiştir (Durmuş, 2018;255-256)

¹ Süleyman Şâdî Efendi'nin ailesi hakkındaki bilgiler Mitat Durmuş'un “Süleyman Şâdî Divân'ındaki Şiirlerin İzleksel Görünümü ve Bu Şiirlerin Namık Kemal'e Etkisi” adlı çalışmasından faydalanılmıştır.

² Bu memuriyetleri esnasında ne kadar maaş aldığı bilgisi, yazdığı eserlerin isimleri, eserini hangi padişaha sunduğu hakkında bilgiler de mevcuttur.

Şâdî Efendi'nin kendisinden tasavvufi, edebi dersler aldığı, feyizlendiği hocası Vaizzade Şeyh Hamit Efendi'nin (1270/1854) vefatı üzerine derin üzüntü duyduğu ama herhangi bir tarih düşürmediğini gördüğümüz “gitti ah” redifli mersiye yazdığı düşünülmektedir:

“Çizginürken hâle teg gerd-i vişâlünde hemîn

Mâh-ıtal ‘at dilber-i ‘âlem-pesendüm gitdi âh” (G/ 182-4)

(Ah! Herkesin beğendiği, her zaman ulaşmak için halka gibi etrafında dolanırken gönül alan nur yüzlüm gitti)

Süleyman Şâdî Efendi henüz 25 yaşında iken 93 Harbi dolayısıyla memleketi Kars, 1855 yılında Ruslar tarafından kuşatılınca o da diğer gönüllüler ve askerler ile birlikte vatan savunmasına katılmış, düşmanla vuruşmuş; savaşı, düşmana karşı verilen mücadeleyi konu edinen *Muzaffernâme* adlı ilk eserini kaleme almıştır. Bu eserinden dolayı da Şâdî Efendi'ye dönemin padişahı Sultan Abdülmecit tarafından (Osmanlı arşivine binaen) hediyeler gönderilmiştir (Doğantekin, 2017;103).

1275/1858 yılında 150 kuruş maaşla (Tozlu, 1996; 123) Kars Sancağı İdare Meclisi Kalemine girmiştir. 1280/1864 yılında İdeal insanın tasvir edildiği tasavvufi nasihatname kitabı (İçli, 2020) olan *Bahrü'l-Me'âni* adlı eserini tamamlamıştır. 1282/1865 tarihinde 400 kuruş maaşla Kars Rüştîye mektebi ikinci muallimliğine tayin olunduysa da kısa bir süre sonra istifa edip 700 kuruş maaşla Kars Sancağı Tahrirat Muavinliğine tayin edilmiştir. Şâdî Efendi 1282/ 1865 yılında 28 yaşında ilk görev yeri olan Kars İdare Meclisi Kalemine girmiştir (İnal,2013;2212).

1284/1867 tarihinde kendisine ait *Dîvân* Mahmud b. Mehmed Halidi tarafından istinsah edilmiştir. Bu da henüz 37 yaşında olmasına rağmen Mürettep bir *Dîvân* oluşturacak düzeyde üretken ve *Dîvân* edebiyatına hâkim bir şair olduğunu göstermektedir. 1288/1871 yılına kadar Tahrirat Muavinliği görevinde kalan şair, Tahrirat Liva Kalemindeki görevine “müsevvid” olarak devam etmiştir (Erzurum vilayet salnamesi,1871; 70)

Osmanlı-Rus savaşı neticesinde imzalanan Ayestefanos antlaşması gereğince Rusya'ya bırakılan Kars'ı terk edip Erzurum'a göçmek zorunda kalmıştır.

1297/1879 yılında kendisine Bursa Müderrisliği verildiği belirtilmekte olup Bursa'ya gidip müderris olarak çalıştığına dair bir belge veya kayda ulaşılamamıştır. Fakat şaire verilen bu görevin, Bursa'da gerçek anlamda Musıla-i Sahn medresesinin bulunmaması (Unan, 1998;47) bunun Osmanlı ilmiye sınıfına verilen, onları

onurlandıran bir rütbe/mertebe yükseltmesi şeklinde “payeli tayin” olduğunu düşündürmektedir. Kendisine verilen bu rütbeden sonra da kayıtlarda Şâdî Efendi’nin “müderreslik” vasfı yer almaktadır (Erzurum vilayet salnamesi,1310;212).

Âlim, mütefekkir bir şahsiyet olmasından dolayı pek çok şiirinde dünya ve içindekilerin önemsizliğini, kulluk ve bağlılık derecesinin her şeyin üstünde olduğunu vurgulayan şair, huzura çıkma mutluluğuna, saadetine erişenlerin makam mevki derdinde olmadıklarını, kulluğunu ve bağlılığını ifa edenlerin verilen rütbe ve dereceleri önemsemediklerini ifade etmektedir:

*“Bulanlar devlet-i dîdâr bakmaz câh-ı Dârâya
Derinde kul olanlar pâye-i şâhânı neylerler” (G/57-4)*

Erzurum Vilayet Salnamesi kayıtlarına göre H.1299/M.1881 yılında Erzurum Rûsumat Dairesi Başkâtipliğine, H.1310/1892 yılında da Erzurum Rûsumat Nezareti Dairesi birinci yardımcılığına getirilen Şâdî Efendi, vefat edinceye kadar da bu memuriyet görevinde bulunmaya devam etmiştir.

Erzurum’da bulunduğu süre içinde yakın çevresinden olan bazı kimselerin mezar taşlarına manzumeler yazıp tarih düşürdüğü bilinmektedir. 1895 yılında Erzurum Vilayeti Defterdarlığına tayin edilen Ali Emîrî Efendi (Yazar & Arslan 2020;36) ile de tanıştığı ve nazîreleştigi düşünülmektedir.

II. Mahmut döneminde çocukluk çağında olan Süleyman Şâdî Efendi dört padişah; Sultan Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamid dönemine ve uygulamalarına şahitlik etmiştir.

Dîvân şairlerinin şiirlerinin son beytinde yer verdikleri, imza niteliğinde, onlarla bütünleşen mahlasları kullanmaları bir gelenek olarak devam eden bir durumdur. Şairlerin mahlas seçimini etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Mahlas, şairin karakterini veya fiziksel özelliklerini de yansıtabilmektedir. Bunun yanında mahlasını kendi seçen veya ustasının seçtiği mahlası kullanan şairler de bulunmaktadır. Şairin mahlası sadece kendisinin bir yansıması değil, şiirinde yaptığı sanatlarda maharet göstermesine de sebep olmaktadır (Erzen, 2017;43).

XIX. yüzyıldaki şairlerin çoğunluğunun kalemlerde kâtiplikle uğraşması dolayısıyla mahlaslarını da daire başkanından alması (Ünver, 1988;132-133) gibi bir durum söz konusu olmuştur. Süleyman Şâdî Efendi her ne kadar klasik edebiyatın son temsilcilerinden olsa da geleneği devam ettirmiş, mahlas kullanmıştır. Fakat mahlasını hangi sebepten kullandığına, kimden aldığına dair Türkçe şiirlerinde herhangi bir

ifadeye rastlanmamakla beraber şiirle olan iştigalinin memuriyetinden önce olması daire başkanından mahlas alması ihtimalini geçersiz kılmaktadır. Süleyman Şâdî Efendi'nin mahlasını ders aldığı hocalarından birinden almış olabileceği veya Türkçe şiirlerinde sıkça işlediği, İslam literatüründe de mutluluğun anahtarı kabul edilen (Gökcan, 2018;121) “kanaat”, “istiğna” gibi kavramların ruh ve düşünce dünyasını şekillendirmesi neticesinde Şâdî (sevinçli, mutlu) mahlasını kullanmış olabileceği düşünülmektedir. *Dîvân*'ın birçok şiirinde kendini Anka kuşuna benzeten Şâdî, ezelden beri (hayat felsefesi olarak) kanaat, tevekkül ve istiğna halinde bulunduğuna, bundan dolayı da dünyaya meylinin imkânsızlığına vurgu yapmaktadır:

“*Aceb mi cife-i dünyāya meyl eyler miyim Şādî*

Ezelden tā ebed ol kaf-ı istiğnāda ‘anḳāyam” (G./ 137-7)

“*Efzāyiş-i dünyāya nice meyl ide Şādî*

Ol kāf-ı tevekkülde ki ‘anḳā-yı kanā‘at” (G./ 23-5)

Hak Aşığı, âlim, mutasavvıf, vatan sevdalısı bir kimliğe sahip olan Süleyman Şâdî Efendi H.1318/ M.1900 tarihinde 70 yaşında Erzurum'da vefat etmiştir. Mezarının şu an kayıp olduğu belirtilse de o dönemde Karanlı muhacirlere ait Kars Kapısı içindeki Tepe Mezarlığına defnedilmiştir.

2.2.Eserleri

Süleyman Şâdî Efendi'nin devlet arşivlerinde ismi geçen *Dîvân*, *Muzaffernâme* ve *Bahrü'l-Ma'āni* adında üç eseri (Doğantekin, 2017;103) bulunmaktadır.

2.2.1. Dîvân

Süleyman Şâdî Efendi'nin bilinen biri matbu diğeri el yazması olan bir *Dîvân*'ı vardır.

Dîvân'ın yazma nüshası: *Dîvân*'ın yazma nüshası Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nadir ve Yazma Eserler Bölümü Y.1011. k.1'de yer almaktadır. *Dîvân*/ Süleyman Şâdî b. el-Hac Mehmed Ef. El-Kasri olarak geçmekte, nüsha ile ilgili not bölümünde ise: “*Ta'lik hatla, Türkçe, 221x142 (159x89) mm. ölçüsünde, 2 sütunlu, 76 varakta, 15 satırlı, kerem renkli Avrupa kâğıda yazılmıştır. Mahmud b. Muhammed el-*

Hâlidî tarafından 1284 (1867) yılında istinsah edilmiştir. 1280 (1863) yılında telif edilmiştir. Üstü ebru kaplı, sırtı meşin, mukavva cilt içindedir. Söz başları sürhle tezhiblidir. İki kırmızı çizgiden ibaret cetvellidir. 75 Poz” olduğu belirtilmektedir.

Süleyman Şâdî Dîvânı’nın yazma nüshası Ahmet İçli tarafından tespit edilmiş olup bir sempozyum bildirisi ile bilim dünyasına tanıtılmıştır. İçli, *Dîvân*’ı tanıttığı yazısında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Dîvân’ın yazma nüshası, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmalarına 1011 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarına göre, eserin müstensihi Mahmud b. Mehmed Halidî, istinsah tarihi ise H. 1284/1867”dir. Talik hat ile yazılan eser 77 yapraktan oluşmuştur. Başlık yazılarında kırmızı, diğer yazılar ise siyah mürekkep kullanılmıştır. Şaire ait eserin tamamı kırmızı çerçeve içine alınmış olup her sayfada 15 satır bulunur. Yazma eserin 18a, 29a ve 42a yapraklarının kenarlarında şaire üç şiir yazılıdır. Yazmada Süleyman Şâdî”nin Dîvân’ı ile birlikte diğer iki eseri de bulunur. Eserlerin yazmadaki sırası ve yaprak numaraları ve bilgileri şöyledir:

A. Dîvân: Süleyman Şâdî”nin Dîvân’ı yazmada 2b-47a yaprakları arasında bulunur. Ayrıca şaire ait bir tarih manzumesi Bahru”l-Maanî”den sonra yk. 72a-72b”de geçmektedir. Bahse konu bu tarih kıtası şairin matbu ‘ında da bulunur. Yazma Dîvân’daki şiirlerin tamamı tek/aynı kafiyeli şiirlerden oluşmaktadır. Bunların bir büyük çoğunluğu beyit çok azı da bendlerden oluşmaktadır Dîvân’ın başladığı ilk manzume Farsça-Arapça bir tevhid metnidir. Dîvân’ın ilk beyti şöyledir:

Hüdâyâ İzedâ Âmurzgârâ / Tûyi Hallâk-ı Yektâ Zü”l-ââyâ

Dîvân’ın sonlandığı murabba-şarkının son iki dizesi ise şudur:

Şâdî-i dil-ğaste (y)i gûyâ ki dil-şâd eyledün/Hecre tebdîl eyledün şubh-ı vişâl-i yâr çarh” (İçli,2018; 91)

İçli’nin *Dîvân*’ın yazma nüshası hakkında da Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğünde de şu değerlendirmeleri bulunmaktadır:

“Dîvân’da dinî-tasavvufî şiirler bulunmakla birlikte, klâsik Türk şiiri geleneğinde yazılmış manzumeler de vardır. Dönemin şairlerine nazîre şiirlerin yanı sıra 17. asır şairlerinden Nabi’ye nazîre olarak yazıldığı tahmin edilen şiire de rastlanmaktadır. Özellikle gazellerde, şiir sanatına dair söylemlere rastlanan Dîvân’da Şâdî, kendi şiiri hakkında da değerlendirmelerde bulunmaktadır. Şiirlerinde psikolojik, sosyolojik tahlillerin yer alması, onun iyi bir gözlemci olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, insan ilişkileri, dünya ile olan her türlü iletişimin mahiyeti ve insanın bunlara karşı

olgu duruşları hakkında terennümler söz konusudur. Birçok şiirinde, ötekileştirme, itilmişlik kaygısı taşıdığına ve şikâyet ile pişmanlık izlerine rastlanmaktadır. Bir tarikat mensubu ve tasavvuf erbabı olan Şâdî'nin bazı şiirlerinde olgun bireylere ait özellikler, ilâhî aşk yolcusunun sıfatları, âşık ve maşuk ilişkileri, insan ile Allah arasındaki iletişime dair değerlendirmeler söz konusudur. Tevazu, yardımseverlik, kanaatkârlık, sabır, şükür ve tevekkül bağlamında anlatımların yanında züht ve takva konularını Şadî'nin şiirlerinde görmek mümkündür” (TEES)³

Dîvân'ın matbu nüshası: Matbu nüsha Süleymaniye Kütüphanesinde; *Basma Bağışlar Koleksiyonunda* bir, *Sami Benli Koleksiyonunda* iki, *Osman Huldi Öztürk Koleksiyonunda* bir ve *Agâh Efendi Tanacan Koleksiyonunda* bir tane olmak üzere beş adet mevcuttur.

Ayrıca Millet Kütüphanesinde; *A.E. Müteferrik Koleksiyonunda* iki, *Erzurum Kütüphanesi*; *Erzurum Basmalar Koleksiyonunda* üç ve *Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesinde* bir, *Milli Kütüphanede* de altı adet matbu *Dîvân* bulunmaktadır.

“*Dîvân-ı Süleyman Şâdî (1325) Şirket-i sahhafe-i Osmaniye Matbaası*” adlı matbu *Dîvân*'ın Şâdî Efendi'nin vefatından sonra oğlu Ahmet Ramiz tarafından 1907 yılında İstanbul'da 68 sayfa olarak tab edildiği bilinmektedir.

Eser üzerinde çalışma yapan Abdülkerim Abdülkadiroğlu ve Ömer Demirbağ yeni harflere aktararak yayımladıkları matbu nüsha hakkında şunları ifade etmişlerdir:

“*Dîvân'ını yayımladığımız Mahlası Şâdî olan Süleyman Efendi'den etraflıca söz eden ilk kaynağı 1907 (1325) yılında, İstanbul'da, oğlu Ahmet Ramiz Efendi'nin naşirliğini yaptığı Dîvân'ının kapağında verilen bilgiler meydana getirmektedir. Çift taraflı olarak aynı metnin bulunduğu söz konusu kapakta Süleyman Efendi hakkında, “Kars ulema ve müderrisîn-i kiramı ve Tarikat-ı Aliy-ye-i Nakşibendiyye hulefasından ve Erzurum Rûsumat-ı Tahrirat Refik-i evveli ve idare Başkitabetlerinde müstahdem (görevli) müteveffa Süleyman Şâdî Efendi'nin zâde-i tab'-ı şairanesidir” (Abdülkadiroğlu & Demirbağ, 1993;3)*

³ Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü

2.2.2. Bahrü'l- Ma'ânî

Arşiv kaynaklarında “İlmü'd-din'den Farisiyyü'l-ibare ve Bahrü'l- Ma'ânî” (Doğantekin,2017;103-104) ismiyle geçen eser Ahmet İçli tarafından Süleyman Şâdî Efendi'ye ait yazma nüshanın içinde olduğu tespit edilmiş olup bilim dünyasına tanıtılmış ve Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğünde madde olarak verilmiştir. İçli:

“Süleyman Şâdî'nin,1280/1863-64 yılında yazımını tamamladığı dinî, tasavvufî nasihatnâme kitabı. Metnin tamamı “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbı ile yazılmıştır. Farsça kaleme alınan eser, sebab-i telif bölümünde belirtildiği üzere 300 beyit olarak tasarlanmıştır. Şâdî eserin adı ve yazım yılını, 2 beyitlik tarih kısmında belirtmiştir. Böylece toplam beyit sayısı 302'ye çıkmıştır.

Eser, klâsik bir mesnevi tertibine uygundur. Besmele ile başlayan tevhid, münacat, na't, medh-i çâr yâr-ı güzîn; devrin padişahı Sultan Abdulaziz, sadrazamı Fuad Paşa ve önde gelen dini otoritesiyle Kars vilayeti Mutasarrıfı Emin Fehim Paşa'nın medhi ve sebab-i telifi içeren ve 136 beyitten oluşan bölümler, eserin giriş kısmını oluşturmaktadır.

Eserin âgâz-ı destan olarak tasnif edilebilecek esas konunun işlendiği bölümünde, özellikle tasavvufî gelişim bağlamında, olgun birey yetiştirme amaçlı çeşitli nasihatlerin varlığı söz konusudur. Hakiki aşk ve âşığa ait sıfatlarla başlayan mesnevîde, mecazi aşk, gül ile bülbülün aşkının asıl boyutu ve unsurları üzerinde durulur. Genel ahlak kurallarının işlendiği eserde ilim öğrenme, tevazu, bilgiçlik taslamama gibi davranışlar önerilmektedir. Tasavvufî noktada olgunlaştırıcı sıfatların neler olduğu, dervişliğin sıfatları, nefsi yüceltmeme, doğruluk ve tevekkül, şükür ve sabır kavramlarının mahiyetleri aktarılmıştır. Gece ibadetleri, gereksiz konuşmama, kaza ve kadere rıza gibi bireysel gelişim unsurları da işlenen konulardandır. Toplumsal noktada da sır verme ve herkese sırrın açılmaması gerektiği ile dünyaya fazla ilgi ve rağbet göstermeme hususunda da değerlendirmeler eserde görülen başlıca konulardandır. Eserin sonundaki “tenbihat” başlığıyla verilen beyitlerde okuyuculara genel anlamda nasihat ve tavsiyelerin olduğu görülür” (TEES)⁴

⁴ Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü

“*Bahrü’l-Ma’ani*”nin H.1282-M.1865 yılında İstanbul’da yayımlanan ve Millet yazma eserler kütüphanesinde AEFRS473 numarada bulunan matbu nüshası, bir makale ile tanıtılmış, Türkçeye çevrilmiştir (Kaska, 2024;1-27).

2. 2. 3. Muzaffernâme

Süleyman Şâdî Efendi’ye ait bu eser Rusların 1855 yılında Kars’ı işgali sırasında meydana gelen olayların anlatıldığı mesnevi nazım şekliyle yazılmış kahramanlık şiiridir. Bu eserin varlığı ile ilgili bilgiler devlet arşivlerinde bulunmakta olup eser, ilk olarak Fuat Köprülü tarafından 1920 yılında “Karslı bir şair” adlı makale ile tanıtılmıştır.

Muzaffernâme’yi tanıtip latinize eden Tozlu elindeki eserin asıl nüsha olduğunu belirtip, arşiv numarasını da verdikten sonra eserin bir zarfın içinde ve ciltsiz olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanmıştır: “*Elimizde bulunan eser müellif hattıyla rik’a⁵ olarak yazılmış olup, içten içe 15x25ebadında ve otuz sayfadan ibarettir. Muzaffer-name, h.1272(m. 1855) yılında yazılmaya başlanmış ve h. 1273 (m. 1855) yılının Muharrem (1855 Eylül) ayında cereyan eden Tahmas tabyası savaşlarını anlat...*” (Tozlu,1996;125).

Fahrettin Kırzioğlu da Kars zaferinin 100. Yılı münasebetiyle hazırladığı kitabında Şâdî Efendi’nin Kars kuşatması sırasında hemşerileriyle beraber vatan savunmasına geçtiğini ve zafer için *Muzaffernâme*’yi yazdığından bahsetmiştir (Kırzioğlu, 1955;209).

Ahmet İçli de Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe yazmalar arasında Süleyman Şâdî Efendi’ye ait olup başkası tarafından istinsah edilen yazma nüshayı tespit etmiş ve bilim âlemine tanıtmıştır. İçli, elindeki eser hakkında şunları söylemiştir:

“*Türkçe eser, yazmanın 47b-59a yaprakları arasında bulunur. Aruzun Mefâîlün Mefâîlün Feûlün kalıbıyla yazılan metinde 26 başlık bulunur. Eserde birer murabba, muhammes ve müseddes de bulunur: Muhammes 7 bend olup aruzun Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün kalıbıyla yazılmıştır. Murabba 6 bend olup aruzun Fâilâtün Fâilâtün Fâilün kalıbıyla yazılmış mütekerrir bir manzumedir. Mütekerrir dize Arapça, diğer dizeler ise Farsçadır. Müseddes 3 bend olup aruzun Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün*

⁵ Eser, tâlik hatla yazılmıştır.

Mefâilün kalıbıyla yazılmıştır. Muzafternâme toplam 297 beyit ve bir dizeden müteşekkil bir manzumedir. Eserin yazım tarihi Şâdî'nin iki farklı Farsça tarih şiirinde belirtilmiş olup H. 1273 yılını göstermektedir". (İçli, 2018;91)

Ayrıca Türk Edebiyatı serler Sözlüğünde eserdeki nazım şekillerine ve muhtevaya dair daha ayrıntılı bilgiler verdiği değerlendirilmesinde İçli:

"... savaşın başladığı 1271/1855 yılına ait olaylar ile savaşın bitimi en ince ayrıntısına kadar işlenmiştir. Özellikle savaşın başlangıcı ve halk arasındaki karşılığı, Kanlı Tabya ve Tahmas Tabyası mücadeleleriyle zafer bulan halkın ve ordunun duruşu her yönüyle takdire şayan bir şekilde aktarılmıştır. Savaşta işgal kaynaklı olarak başlayan kıtlık ve gıdaya ulaşma zorluğundan dolayı şehrin Rusya'ya teslim edilmesi acıklı kelimelerle sunulmuştur. Eserde birçok şahıs adı geçmekte olup bunlar hakkında methiyeler yazılmıştır. Ayrıca savaşın gerçekleştiği süreçteki tarihleri belirten metinler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra farklı nazım şekilleri ile dua ve serzenişlere yer verildiği görülmektedir.

Eserde iki farklı manzumede Sultan Abdülmecid, dönemin sadrazamı, ordu komutanı ile Şeyhülislam ve devlet erkânının övgüsüne yer verilmiştir. Bununla birlikte Ali Paşa, Kars'a atanan kaymakam ve Kars mutasarrıfı adına kaleme alınmış methiye özelliği barındıran övgüler yer alır. Muzafternâme, 26 başlık kullanılarak kurulmuş toplam 296 beyit ve bir dizeden müteşekkil (593 mısralık) olup ağırlıklı olarak mesnevi nazım şekli ile yazılan bir metindir. Klâsik bir mesnevi bölümlerinin birçoğunu taşıyan eser besmele başlığıyla sunulan bir tevhit ile başlar. Genel anlatım Türkçe olmakla birlikte eserde tamamı Farsça manzumeler ile Arapça ve Farsça mülemma şiirlerin varlığı görülür. Metnin ana gövdesini oluşturan kısımlar, aruzun "mefâilün mefâilün feûlün" kalıbıyla yazılmıştır. Sultan Abdülmecid'in övgüsünün yapıldığı mesnevi (58a) nazım şekli ile yazılan bir bölümdeki 9 beyitlik Farsça manzumede aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbının kullanıldığı görülmektedir. Ana metni anlatan bazı kısımlarda başka nazım şekilleri ve aruz kalıpları söz konusudur. Bunun yanı sıra Muzafternâme'de mesnevi dışında farklı nazım şekillerinde kaleme alınmış altı (6) manzume vardır. Bunlar; iki (2) gazel/kaside, bir (1) kıt'a, bir (1) murabba, bir (1) muhammes; bir (1) de müseddestir.

Gazellerden/Kasidelerden ilki, Farsça olup Hz. Peygamber için kaleme alınmış bir na'ttır (48a). İlgili şiir 5 beyitten müteşekkildir. Aruzun "mefûlû mefâilü mefâilü feûlün" kalıbı ile yazılmıştır. Diğeri ise Kars'ın muhasara altına alınmasını konu edinen 6 beyitlik bir metindir. Kıt'a nazım biçiminde yazılan metin ise (54b-55a) bir

tarih manzumesi olup 1272/1885 yılında yapılan kanlı muharebeleri anlatmaktadır. Aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbı ile yazılmıştır. Murabba 6 bent olup aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbıyla yazılmış (52b-53a) mütekerrir bir manzumedir. Muhammes 7 bent olup aruzun “feilâtün feilâtün feilâtün feilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bu manzumenin mütekerrir dizesi Arapça, diğer dizeleri ise Farsçadır. (49b-50). Müseddes ise 3 bent olup (58b) aruzun “mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün” kalıbıyla yazılmıştır” (TEES)

2. 3. Tezkireler, Edebiyat Tarihleri ve Çeşitli Kaynaklarda Süleyman Şâdî Efendi

Osmanlının son dönem âlim şairlerinden biri olan Süleyman Şâdî Efendi ve eserleri hakkında:

20. yüzyılın son ve önemli tezkiresi, Mehmet Nail Tuman “*Tuhfe-i Naili Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*” adlı eserde şöyle geçmektedir: “Süleyman Şâdî Efendi: Hacı Mahmud Efendi’nin oğludur. Karslı. Erzurum Vilayeti Rûsumat Nezareti Tahrirat Kalemi memurlarından. H.1246 M. 1830 tarihinde Kars’ta doğdu. Vefatı 12 Rebi’ülevvel 1318 m. 1900. Son asır Türk şairleri 1751” (Kurnaz & Tıncı, 2003;468).

İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnal “Son Asır Türk Şairleri”nde (Kemalî’ş-Şuara) şöyle demiştir:

“Süleyman Şâdî (Efendi) ulemadan Hacı Mahmud (Efendi)’nin oğludur. 1830(1246 H.)’da Kars’ta doğdu. Hususi muallimden Arabî ve Farisî okudu. 1858(1275 H.)’de Kars İdare Meclisi Kalemine girdi. 1865 (1282)’de “400” kuruş maaşla Kars Rüşdi Mektebi İkinci Muallimliğine ta’yin olundu. Müteakiben istifa etti. Kars Tahrirat Muavinliğine memur oldu. 1877 (1294 H.)’de Kars’ın Ruslar tarafından istilasında infisal etti. 1880 (1297 H.)’de Bursa Müderrisliği ruusu verildi.1881 (1298 H.)’de Erzurum Rusumat İdaresi Baş Kitabetine, 1883 (1300 H.) ‘de Erzurum Rusumat Nezareti Tahrirat Kalemi birinci refikliğine ta’yin edildi. 1900(12 Rebi’ü’l Evvel 1318) ‘vefat etti. Tarik-ı Nakşibendi’den müstahlefi.

Türkçe Muzaffernâme ve Farisi Bahrü’l- Meani isimli iki eseri vardır. “68” sahifeden mürekkep olan Dîvân’ı 1907 (1325)’de oğlu Erzurumlu Ahmed Ramiz (Efendi) tarafından İstanbul’da bastırılmıştır.

Dil-i hayrân[ı] benden şorma hayrân eyleyenden şor

Yüri buhrânım[ı] düçâr-ı buhrân eyleyenden şor

Dāmenin ‘uṣṣāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler

Tā ki vaḥdet cur‘asın bezm-i belādan çekdiler (İ,1970;1717)

Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğünde Süleyman Şâdî’nin doğum tarihi ve bulunduğu görevler ile *Dîvân*, *Bahr’ül-Meani* ve *Muzaffernâme* adlı eserinin olduğu, *Dîvân*’dan bir şiirine de yer verilen bilgiler İsmail Hakkı Asoyak tarafından düzenlenmiştir.

Levent Küçük, “*Osmanlı Bürokrasisinde Karslı Devlet Adamları*” isimli kitabında; babası, eğitimi ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra Süleyman Şâdî Efendi’nin hangi görevde ne kadar maaş aldığını kronolojik sırayla vermiştir. Bu bilgilerin bulunduğu arşiv kayıt numarasını da dipnot olarak düşmüştür (Küçük, 2015;137).

Fahrettin Kırzioğlu’nun Kars zaferinin 100. yılı dolayısıyla hazırlamış olduğu “*1855 Kars Zaferi*” adlı kitapta Şâdî Efendi’den “*Tahrirat Kalemi Müsevvidi*” diye bahsetmektedir. *Muzaffernâme*’yi yazdığını, “Vatan gazeli” adındaki şiirinin meclislerde okunduğunu ve sansüre uğradığını belirtmiştir (Kırzioğlu, 1955;58).

Baniçiçek Kırzioğlu “*Namık Kemali Kars’ta okutan Müderris, Şeyh Vaizzade Muhammed Hâmid (1779-1854) ve Dîvânçesi*” adlı kitabında hayatı ve hocasının Şâdî hakkındaki “...şiirimi ararsanız Şâdî’de bulursunuz” sözünü eserine almıştır (Kırzioğlu, 1987;12,16-18).

Abdülkerim Abdülkadiroğlu ve Ömer Demirbağ’ın latinize ettikleri Süleyman Şâdî’ye ait matbu Dîvân’ın takdim bölümünde *Dîvâna* ilişkin genel bilgiler verdikten sonra, taşrada yetişmesine rağmen güçlü bir şair olduğuna vurgu yaparak, bazı pürüzler dışında aruza hâkimiyetinin iyi olduğu, şiirlerinde aşk ve hikemiyat unsurlarının olduğunu belirtmişlerdir (Abdülkadiroğlu&Demirbağ,1993;4).

“*Karslı Süleyman Şâdî’nin Dîvânı’nın Yeni Bir El Yazma Nüshası Üzerine*” adlı makalesiyle tespit ettiği yazma nüshayı ve içindeki diğer eserleri bilim alemine tanıtan Ahmet İçli bu eserler üzerine de değerlendirmelerde bulunarak şairin şiirlerinin sanatsal, edebi yanına ışık tutmaktadır. Duygu ve düşünce dünyasına ait muhtevanın yanında matbu nüshadaki şiirlere ait belirsizlik ve eksiklerin giderilmesi, tarihi kimi şahıs ve şiirlere ait bilgilerin ortaya çıkarılması adına da bu eserin önem arz ettiğini belirtmiştir(İçli, 2018;89).

“*Süleyman Şâdî’nin Dîvânı’ndaki Şiirlerin İzleksel Görünümü ve Bu Şiirlerin Namık Kemal’e etkisi*” (2018) adlı makalesinde Mitat Durmuş; Namık Kemal ve

Süleyman Şâdî Efendi'nin sanatkarane tavrına değinmiştir. Kendi ifadesiyle “*duygudaşlığın sebepleri*” üzerinde de durarak açıklamalarda bulunmuştur. İkisinin de şiire Kars'ta başlaması, Şeyh Hâmid'den ders almış olmaları, vatan ve hürriyet konularını eserlerinde işlemelerinin onlarda ortak duyguların oluşmasına zemin hazırlamış olduğunu ifade ederek; zor zamanlarda vatan topraklarının parçalanmasına tepki olarak yazdıklarından dolayı da hem kendilerinin hem de eserlerinin sansüre uğradığını belirtmiştir.

Dinçer Atay “*Karslı Alim Muhammed Hâmid Efendi'nin Talebesi Olarak Namık Kemal'in Edebi Kişiliğinde Kars Döneminin Yansımaları*” (2018) adlı makalede Hoca Hâmid'de bulunan dini referanslı vatan fikrinin oluşturduğu milli duyuşun Namık Kemal'e yansımalarının yanında Süleyman Şâdî'de de görüldüğünü belirtmiştir. Bunu da sansürlendiği söylenen “*vatan*” redifli gazel ve “*Muzaffername*” adlı vatan savunmasını anlatan esere gönderme yaparak değerlendirmiştir.

“*Son Devir Âlim ve Şairlerinden Karslı Süleyman Şâdî Efendi'nin Dîvânı'nda Dini Muhteva*” başlıklı çalışmasında Murat Vanlı (2018), *Dîvân*'da geçen dini-tasavvufi kişi, şahsiyet, kişilik, ayet/ hadis ve kavramları yedi ana bölüme ayırarak ele almıştır. Bunların şiirlerde nasıl ve ne şekilde işlendiğine de değinerek sanatı hakkında referans oluşturacak bilgilere yer vermiştir.

Özgür Kıyçak'ın “*Karslı Dîvân Şairleri*” adlı çalışmasında Süleyman Şâdî Efendi dışında yer verdiği Ardahanlı Mehmed Tevfik Balcı (1874-1943)'nın hayatına ve eserlerine değindikten sonra “*Bahrü'l-Ma'ani*” adlı eserinin Süleyman Şâdî'nin Farsça olan aynı isimdeki eserinin şerhi olduğunu ve Şâdî'nin birkaç gazelini de tahmis ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Balcı'nın Şâdî'yi Ruhi'ye benzettiğini ifade eden şu beyiti örnek göstermiştir:

“*Bütün kâlâ'yı eş'arı geçirmiş destine bir bir*

Ona bir bendedir el-hak, sühan-pirây-i Bağdâdi” (Kıyçak,2021; 16)

Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı hakkında yapılan bir diğer çalışma, Ali Ata'nın hazırlamış olduğu Yüksek Lisans Tezidir. “*Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Tahlili*” (2021) isimli çalışma; din, tasavvuf, toplum, insan ve tabiat unsurlarını kapsamaktadır.

2022 yılında bir sempozyum bildirisi ile “*Karslı Süleyman Şâdî Dîvân'ının Tasavvufi Vechesi*”(2022) konulu çalışmada Süleyman Şâdî Efendi *Dîvân*'ındaki tasavvufi kavramları ve kişileri sevgiliye ve harabat alemine dair mecazlı söyleyişler

bağlamında ele alan Murat Vanlı tasavvufi mekan ve kıyafetler üzerinden de değerlendirmelerde bulunmuştur.

Dîvân üzerine Elif Karakoyun Akgün (2023) hazırlamış olduğu “*Son Dönem Dîvân Şairlerinden Karşlı Hacı Mehmet Rıfat İle Süleyman Şâdî Dîvânı’nda Peygamber Tasavvuru Ve Hadis*” başlıklı Yüksek Lisans Tezinde Şâdî ve Hacı Mehmet Rıfat’ın şiirlerinde Peygamber sevgisi, şefaath ve metafizik kavramları dîvânlardaki ayet/hadis iktibasları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir.

2.4. Tasavvufi Eğilimi

Tasavvuf kelimesinin nasıl türetildiği hakkında genel geçer bir yorum bulunmadığı ama Arapça yün elbise anlamına gelen “sûf” kelimesinden türetilmiş olabileceği (Öngören, 2018) ve her mutasavvıfın tasavvufu kendi hal ve düşünce dünyasına göre yorumladığı bilinmektedir. Bazı kaynaklarda yakın anlamlar bulunmakla beraber Tasavvuf, (Doğu Bilimci Fritz Maier’e göre): “*İslam cemaati içinde Peygamber döneminin iman tazeliğini yeniden yaşatmak, her yandan gelen şüphe, tereddüt, yalnızlık ve kargaşalara karşı dinin asli otoritesine bir dönüş sağlama gayreti*” dir (Kara,1922;8).

M.12.yüzyılda başlayıp 19. yüzyıla kadar ki tarihi seyrini devam ettiren tasavvuf, tarikatlar dönemini (Yılmaz, 2018;81) yaşamaktadır. İslami ilimler başta olmak üzere iktisat, felsefe, sanat alanları ile iç içe olan tasavvuf, şairlerin düşünce dünyaları ve eserlerinde de kendini göstermiş ve gelişim göstermiştir. Bununla beraber padişahlar, şairler başta olmak üzere toplumun farklı kesimleri arasında herhangi bir tarikata veya tekkeye mensubiyet doğal bir süreç bazen de bir gereklilik halini almıştır. Tek tarikata intisap edenler olduğu gibi padişahlar (Osmanoğlu, 2019; 56) dâhil birden fazla tarikata mensup olanlar da var olmuştur.

Diğer ilim erbaplarında olduğu gibi şairler de zaman içinde gelişip zenginleşen tasavvuf literatürünün mecazlı ve sembolik dilinden istifade ederek şiirler yazmışlardır. Son dönem âlim-mutasavvıf şairlerinden olan Şâdî Efendi’nin de şiirlerinde tasavvuf sembolizminden yararlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Her kültür ve grubun kavram ve olgulara sembolik anlamlar yüklediği gibi tasavvufi tarikatlar da olaylara, hallere, kıyafetlere ve bunlara nispet edilen eşyaya anlam yüklemiştir. Bir tarikat ehlinin baştan aşağıya üzerinde taşıdığı eşya onun derecesini, makamını, ruh halini tanımlamaktadır (Muslu, 2008;44). Tasavvuf kültürüne ait eşya ve kıyafetlerin en önemli ögesi konumunda bulunan “taç” müridin şeyhine

bağlılığını, şeyhin hüküm ve tasarrufunu kabul ettiğini göstermektedir. (Ceyhan, 2011;127) Taca yüklenen anlamlar ve sembolik değerler; tarikat farklılığı dışında tacın rengi, deseni, düz veya dikişsiz oluşu ve taçlara ait diğer parçalara göre değişiklik göstermektedir⁶.

Tam bir tasavvuf ve tarikat cemiyetinin içinde doğup büyüyen Süleyman Şâdî Efendi'nin “Kadiri” redifli şiirinden Kadiri tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Şâdî, *Dîvân*'ındaki Türkçe şiirlerinde dini-tasavvufî kişi, mekân kıyafet ve soyut kavramları bir simge değer olarak kullanmıştır. Bunun en dikkat çekeni bağlılık ve mensubiyet göstergesi olan taç üzerine yazılmış şiirleridir.

Kadiri halifelerinden olan Şâdî Efendi *Dîvânı*'ndaki Türkçe şiirlerde (Kadirilik dışında) mensubiyetini açıkça dile getirmese de Nakşibendîlik ve Mevlevîliğe yapılan övgüler ve bunlara ait semboller bulunmakta olup, bağlılığa ait remizlere rastlanmaktadır.

Tarikatlar, yollar Allah'a ulaştıran araçlar konumundadırlar. Şâdî bir şiirde anlam ve düşünce dünyasında yer edinen taç üzerinden yol ve tarikatlara gönderme yapmıştır. Gönlü gül bahçesine benzeterek tarikat zümrelerini ve insanların buralara yönelişini Allah'ın zat ve sıfatlarını tecelliler üzerinden aramanın sonucu olarak görmüştür:

“Ziver-i fark-ı enâm olmazdı ol reyhân u gül

Virmeseydi zülf ü ruḥşāruñ eger gülzāre zib” (G./19-2)

(Zülfün) Zatın ve (sıfatlarına ait) tecellilerin âlemlere (gönüllere) süs olmasaydı reyhan (sarık, destar) ve gül (külâh) insanların başında ayırıcı (süs) olmazdı)

Görülen birleştirici, kucaklayıcı anlayışın, şiirlerinde de çokça yer verdiği Mevlânâ ve Mevlevîliğin sistematik düşüncesinin Şâdî Efendi'de yansıması olduğu düşünülmektedir. Âlim bir şair olan Şâdî, şiirlerinde vahdet-i vücud anlayışını sıklıkla işlemiş, gönül ehli bir insan olarak amacının herhangi bir kişi veya makam değil rıza-yı ilahi'yi kazanmak olduğuna vurgu yapmıştır:

“Dil mü 'tekîf-i meygade-i 'aşk ola ister

Şūfî gibi miḥrāb-güzîñ eyleme yâ Rab” (K/3-3)

(Ya Rab! Gönül (senin) aşkının meyhanesinde bulunmak, kalmak ister. Beni (kalbimi) sufînin yöneldiği gibi herhangi bir matluba, amaca yönlendirme)

⁶ (Ceyhan, 2011), (Gündüzöz,2017), (Ocak,2014)

“Ben bendeyi cüyende-i gülzār-ı rızā kıl

Hāhiş-ger-i firdevs-i berīn eyleme yā Rab” (K/3-4)

(Ya Rab! Ben kulunu (senin) rızanı arayanlardan eyle. (Beni)Yüksek, yüce cennetleri arzulayanlardan eyleme)

2.4.1. Kadirîlik

Kadiriyye tarikatı, Abdülkadir Geylani tarafından kurulmuş şeriata ve dinin zahiri hükümlerine bağlı, Gazali tarafından sistemleştirilen Sünni tasavvufun devamı niteliğindedir. Zikri cehri, ayini devran şeklinde olup tarikata girecek olanların giydiği (taç) külah ise sekiz terklidir⁷(Yılmaz, 2018;241-242).

Süleyman Şâdî Dîvânı’nın hem yazma hem de matbu nüshasında bulunan “*Der-Sitayiş-i Tarikat-ı ‘Âliye-i Kadiriyye Kaddesallahu Esrare’l- ‘Âliye*” başlıklı Kadiri tarikatına övgü içeren şiirinde Sâmi Efendi (Tuygun,1997) adında bir zatın kendisini Kadiri tacıyla feyz-yâb ettiğini (onurlandırdığını) ifade etmiştir:

“*Hâdimân-ı pîrden bir zât-ı hoş Sâmi-Cenâb*

Feyz-yâb itdi beni bâ-tâc-ı ‘Abdülkâdirî” (G/213-4)

Şiirin bütününe bakıldığında çok anlamlılık ve çok katmanlılığın kendini gösterdiği görülmektedir. İlk katmanda kendisine takılan halifelik tacını teşbih-i belâğatle yüceltmış, ikinci katmanda ise simge değerlerle kendisine nasıl bir tacın takıldığına göndermeler yapmıştır:

“*Şübhe yok gül-deste-i bâğ-ı hakîkatdür gülî*

Turra-i şebbûy-ı ma ‘nâ tâc-ı ‘Abdülkâdirî”

(Şüphesiz Kadiri tacının gülü hakikat bahçesinin güldestesidir. Mana şebboyunun şaçağıdır)

“*Gül deste*” ile tacın tepesindeki üç dairesel gül mührüne, “*bağ*” ile üçünün toplamının “*Hakikat*” olduğuna (Muslu,2008; 46) ve Abdülkadir Geylani’ye nispet edilen ferdiyet, kutbiyet, gavsiyete de işaret etmektedir (Ceyhan,2011;142). “*Mana şebboyu’nun şaçağı*” ifadesi ile taca sarılan ve bir ucu sarkıtılan destar (sarık), şebboy çiçeğine benzetilmiştir. Tacın tepesindeki gül mührü ile en aşağıda bulunan sarık ucu

⁷ On iki dilimli tacı halifeler giymektedir.

baştan aşağı bir yekûn –bütünden parçaya, parçadan bütüne- şeklinde Kadiri tacı olarak betimlenmiştir. *Süleyman Şâdî Dîvânı*’nda geçen 141. Gazelin ikinci beytinde:

“*O yâd-ı zülf ü ruḥşâruñla zülf-i turre-endâzım*

Gül ü reyḥân(ı) gördüm zîb-i destâr ü külâh itdüm”

(Kimsenin ulaşamadığı zatının ve güzelliğin (tecelli)’in düşüncesiyle gülü ve reyhanı gördüm, külâh ve sarığıma süs yaptım)

Bu beyitte de çok anlamlılık ve çok katmanlılık hâkim olduğu görülmektedir. Sevgili “Allah”, zülf “Allah’ın gaybi hüviyeti” (Uludağ, 2016; 398) turre “Allah’a yaklaştıran yollar”, gül ve reyhan “Peygamber, Hasan ve Hüseyin” veya “intisap edilen tarikata ait taç ve sarığı” temsil pozisyonundadır.

İlk anlam ve katmanda Allah’ın gaybi hüviyet ve tecellilerinin sırrına erebilmek maksadıyla Peygamber ve ehl-i beytin öğreti ve prensipleri baş tacı edilip Allah’a ulaşmak için onların yolundan gidildiğine gönderme.

İkinci anlam ve katmanda gül ve reyhan ile Kadiri tacının renklerine (Keşkül,2014) -ki her sarık(reyhan) ve külâh(gül) rengi farklı anlamları sembolize etmektedir- gönderme yapıp Allah’ın rızasına nail olma yolunda Kadiriliğe ait halifelik tacına gönderme mevcut olabilmektedir.

2.4.2. Nakşibendîlik

Muhammed Bahaeddin Nakşibend Buhari tarafından kurulan, on bir esasa dayalı, sohbet ve rabıtaya önem verilen ve hafî zikri tercih eden bir tarikattır. Gizliliğe riayet edilerek yapılan “hatm-i hâcegan” ayinine ise tarikattan olmayanlar alınmamaktadır (Yılmaz, 2018;257-261).

Süleyman Şâdî Dîvânı yazma nüshasında bulunmayan⁸ bu şiir “*Der-Sitâyiş-i Tarîkat-ı ‘Aliyye-i Şâh-ı Nakşibendiye Qaddesallahu Te‘âla Sırrehu*” başlığıyla verilmiş, baştan sona Bahaeddin Nakşibend’in ve onun şahsında Nakşibendiyye tarikatinin övgüsü yer almaktadır. Tarikatının insanlara yol gösterici olduğu, evliya gibi değerli kimselerin onun yolunu takip ettiği, Fenafillâh makamına ermek isteyenlerin dergâhına intisap etmesi gerektiği ve kendisinin de ona hizmetkâr olduğunu belirterek bir nevi bağlılığını, intisabını dile getirmiştir:

⁸ Bu da bize bu tarikata bağlılığın 1867’den sonra olabileceğini göstermektedir.

“*Fer-dih-i ehl-i şafādur cilvegāh-ı Nakşbend*

Sürme-i ‘ālem-behādur ḥāk-rāh-ı Nakşbend”

(*Nakşibend’in tecellisi kedersizlere ışıktır(umuttur). Yolunun toprağı âlemin en değerli sürmesidir*)

“*Müttekā-yı evliyādur hem melāz-ı etkıyā*

Mültecādur dergeh-i ‘ālem-penāh-ı Nakşbend”

(*Nakşibend evliya’ya (seçkin kullar) dayanak, müttakilere sığınaktır. Herkese hami olan dergâhı başvuru yeridir*)

“*Lutf birle ḥāke ger şalsa nazar iksir ider*

Müreş-i (nūr) ü tecellādur nigāh-ı Nakşbend”

(*Nakşibend’in bakışı nurun, tecellinin sebebidir. Toprağa lütufla bakarsa tesir eder, oldurur*)

“*Vākıf-ı sırrı fenā olmaḳsa maḳşad sālikā(n)*

Mülk-i cānuñ eyle vakf-ı ḥānḳāh-ı Nakşbend”

(*Ey talip! Amacın fena özünü (Fena makamı, Allah’ta bir olma) bilmekse, kendini Nakşibendî dergâhına ada*)

“*Ol nedür ki ben de Şādî bende-i dergâhıyım*

Gavş-ı a ‘zamdır Behāeddin Şāh-ı Nakşbend” (G/45)

(*Bahāeddin Şāh-ı Nakşibend en ulu veli, kutuptur. O öyledir ki bende onun dergâhının kuluyum*)

2.4.3. Mevlevîlik

Mevlânâ Celāleddin Rūmî’ye nispet edilen ve ölümünden sonra çelebi denen şeyhlerce sistemleştirilip devam ettirilen en yaygın tarikatlardandır. En önemli iki özelliğı 1001 günlük sürecin sonunda “dede” unvanına sahip olmaya hak kazananların eğitimden geçtiğı “çile” ve sema ayinidir. Diğer tarikatlar gibi şubeleri olmayan Mevlevîliğin Şems (aşk ve cezbe) ve Veled (Zahidane tavır) diye iki kolu vardır (Yılmaz, 2018; 254).

Şâdî Efendi'nin Mevleviliği benimsediğine dair 213. gazelin son beytinde, Kadiriliğe ait halifelik tacını ve Mevlevi külâhını değer ve kıymette eş görmüş ve bunları başında taşımanın çok büyük bir talih olduğunu ifade etmiştir:

“Ol ne devletdür hemîşe Şâdî baş üzre ola

Bir külâh-ı Mevlevî yâ tâc-ı ‘Abdülkâdirî”

(Başın üzerinde daima bir Mevlevi külâhı ya Kadiri tacının olması ne büyük talih, mutluluktur)

Süleyman Şâdî Efendi'de Mevlânâ'ya karşı özel bir ilginin ve beğenin olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. Pek çok şiirinde Mevlânâ'nın aşk tasavvurunun yansımalarını görmek mümkündür. Gerçek aşkın idrakini Mevlana'da bulan şair minnetini, mahcubiyetini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben anıñ bir bende-i lutf u kerem şermendesî

Şâdî yâ Monla Celâlüddindir hünkâr-ı ‘aşk” (G/118/7)

Süleyman Şâdî Dîvânı'nda, “Der-Sitayış-i Tarikat-ı ‘Aliyye-i Mevlevi Kıddise Sırrehü'l-‘Ali” başlıklı beş beyitlik şiirde çeşitli benzetme unsurlarıyla Mevlevi külâhı tasvir edilmekte, Mevlevi külâhı özelinde Mevlevilik ve Mevlânâ'nın öğretileri övülmektedir:

“Evc-i hırşîd-i velâyetdür külâh-ı Mevlevî

Lâne-i ‘anķâ-yı rif‘atdür külâh-ı Mevlevî” (G/213)

Şâdî Efendi'nin, Mevlânâ'nın düşünce sistemine ve anlayışına sahip olabilme (erişebilme) isteğini şu beyitte görebilmek mümkündür:

“Evc-i vaşf-ı hâzret-i Mollâya mümkün mü vüşûl

Ger ‘urûc itse hüma-yı fikretüm pervînden”

(Eğer düşünce kuşum Süreyya yıldızından havalansa göğün doruklarındaki molla hazretlerine (sahip olduğu özelliklerine) ulaşması mümkün müdür?)

Düşünce, kaf dağında yaşadığına inanılan bir kuş olan hümaya teşbih edilmiştir. Pervin ise Ülker takımyıldızıdır ve göğün en uzak noktalarından birindedir. Mevlana'nın engin düşünce yapısının ulaşamayacak noktada olması dolayısıyla ona yetişebilmek için hüma yani düşünce yüksekte bulunan Ülker yıldızından havalandırılmıştır. Buna rağmen yine de fikirlerin ve anlayışın Mevlânâ'nınkine yetişip yetişemeyeceği sorgulanmaktadır. Perişanlık ve dağınıklığı da temsil eden Pervin

(Canım,2018;445) düşünceyle beraber verilmiştir. Düşüncenin pervinden havalanması dağınıklık ve perişanlıktan kurtulması anlamına gelir ki bu da Mevlânâ'ya ulaşmak için yeterli gözükmemektedir. Soyut bir kavram olan aklın hali somut olan yıldızla açıklanmaya çalışılmış, düşünce somut olanın soyutluğu (dağınıklığı) üzerinden tekrar soyutlama yapılarak verilmiştir.

2.5. Edebi Kişiliği

2.5.1. Süleyman Şâdî Dîvânı'nda hocası Hâmid'in izleri

Süleyman Şâdî'nin hocası Hâmid'den Arapça, Farsça dersler ile tasavvufi ve edebi bilgiler almıştır. Hâmid'in şiirlerinde kullandığı bazı ifade tarzları, şiir görüşü ve dilbilgisel bazı kullanımları beğenip şiirine yansıttığı görülmüştür. Kaynaklarda Hâmid Efendi'nin “*şiirimi ararsanız Şâdî'de bulursunuz*” ifadesinden yola çıkılarak Şâdî ve hocası Hâmid'in Dîvân'ı (Fidan,2021) karşılaştırılmıştır. Bu çalışma sonucunda Hâmid'in daha hacimli olan dîvânındaki şiirlerin sayısı, muhteva, nazım türü ve şekil bakımından daha farklı ve yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca şiir dilinin daha anlaşılır olduğu ve mahallileşmenin yansıması olan yerel söyleyişlere Şâdî'den daha çok yer verdiği de görülmüştür. Ortak noktalar fazla olmasına karşın ayrıntılı karşılaştırma başka bir çalışmanın konusu olduğundan sadece kimi ortak noktalara değinilmiştir.

Dil ve üslup özellikleri açısından incelendiğinde az da olsa benzer noktaları bulmak mümkündür. Türkçe kelimenin Farsça edatla birleştirildiği gün-be-gün, Arapça kelimenin Farsça edatla birleştirildiği “saat-be-saat” gibi uygulamalar Şâdî Dîvânı'ndaki Türkçe şiirlerde ortaktır.

Hâmid Dîvânı'nda da hatırı sayılır bir arkaik kelime kullanımı görülmekle birlikte *Şâdî Dîvânı*'ndaki kelimelerle ortak olanlar az sayıdadır. Bunlar: Yalvar⁹, urmak, sorilmek, oğşamak, esen, san vb.

Süleyman Şâdî Dîvânı'nda farklı şiirlerde tekrarlanan mısralar *Hâmid Dîvânı*'nda da bulunmaktadır. Hâmid ve Şâdî Dîvânlarında tekrarlanan bazı mısralar şu şekildedir:

“*Aceb mi ben de olsam bende-i dergâh-ı ihsānuñ*”

⁹ Bu kelime her iki divanda da arkaik kelime olmayıp yalvarmak fiilinin dönemin diline özgü ek almış şekli olarak ses olaylarından olduğu gözlenmiştir.

Yüzüm tã vakf-ı mihrâb-ı recâdur yâ Resûlallâh” (Şâdî)

*“‘Aceb mi ben de olsam bende sîr-hân-ı ihsânun
Çü men der-yüze-i bâb-ı ‘aţâyam yâ Resûlallâh” (Şâdî)*

*“Günehkâram siyeh-rû bir perişân -rûzgâram kim
Be-nâle gulgule-bahş- semâyam yâ Resûlallâh” (Şâdî)*

*“Siyeh-rûyam perişân -rûzgâram yâ Resûlallâh
Yetişdi göklere şeb-g r -i zârum yâ Resûlallâh” (Şâdî)*

*“Kismetlerüm atdı beni kestâne kabağı
Sen atma nazardan beni kestâne kabağı” (Hâmid)*

*“Hâmid gibi dūr oldum ise zevk-i vaţandan
Sen atma nazardan beni kestâne kabağı” (Hâmid)*

Süleyman Şâdî Efendi’nin Türkçe şiirlerinin arasında hocası Hâmid’le ortak redifli şiirleri bulunmakta olup bunların nazîre olduğu düşünülmektedir. Nazîre olduğunu düşündüğümüz şiirlerin ölçü, kafiye ve tema olarak ortak oldukları tespit edilmiştir.

Eserlerde, bir yer adıyla, meyvelerle veya sevgilinin güzellik unsurlarıyla verilen; idealize edilmiş yeni bir nizamın ülküsü ya da toplumu kurtarma ve bir gelecek inşa etme ideali (Şen, 2017;199) olan “*Kızıl Elma*” kavramı sıkça işlene gelmiştir. Bu ülkü Hâmid’in şiirinde küresel egemenliği çağrıştıran, siyasi bir unvan niteliğinde de kullanılmış olan (Eravcı, 2005;181) “*Kişveristan*” ifadesiyle yer almış, Şâdî’de ise “*Kızıl Elma*” olarak ifade edilmiştir. “...*haţ*” redifli gazelde sevgilinin güzellik unsurları etrafında ele alınan vatan sevgisi teması Hâmid’de daha açık ifadelerle Şâdî’de ise çok anlamlı ve katmanlı bir üslupla işlenmiştir:

*“Kişveristân-ı ümîdüm gitdi elden el-amân
Şabrumı yağmāya virdi leşker-i sultân-ı haţ (Hâmid)*

*“Katline üftâdenün tuğrā çeker ebrûlarıñ
Mâlik oldukça **Kızıl Elmada** taht-ı tâze haţ” (Şâdî)*

Süleyman Şâdî Efendi ile hocası Hâmid'in şiirleri arsında ölçü, redif ve tema gibi ortak noktaları tespit edilen diğer şiirler de şöyledir:

“Leblerüñ âb-ı hayât-ı rûh-bahşâdan **leziz**
 Kâmet-i dil-cû şıfâtuñ Naḥl-i Tûbâdan **leziz**” (Hâmid)

“Bûy- zülfüñdür meşâm-câna ‘anberden **leziz**
 Neş’e-i cām- lebüñ gülfâm-sâgardan **leziz**” (Şâdî)

“Şundi ol sâkî bu şeb destime mîñâ-yı **ferah**
 Ya ‘ni el virdi yine lütfüyla Dārâ-yı **ferah**” (Şâdî)

“Ravza-i dilde açıldı gül-i ra’nâ-yı **ferah**
 Nağme-sâz oldu yine bülbül-i şeydâ-yı **ferah**” (Hâmid)

Şiir/Şair hakkındaki görüşleri bağlamında da Şâdî Efendi'nin hocasını takip ettiği ve benzer bir kullanım geliştirdiği görülmüştür.

“Harîdâr-ı ma ‘arîf kalmamış bazar-ı ‘âlemde
 Kumâş-ı nazmunı ey Şâdî virme düş-ı dellâle” (Şâdî)

“Bir ḥarîdâr-ı ma ‘arîfsin kumâş-ı nazmunı
 Düş-ı dellâl-ı zebânda koma ey ‘âlî-cenâb” (Hâmid)

“Şiirde beytin nesirde de bir cümleinin veya ibarenin sonunda yer alan kelimeyi kendisinden önce tekrarlamak” (Saraç, 2005;233) olarak ifade edilen ve kelime tekrarına dayanan Reddû'l-Acüz Ale's-Sadr sanatına Fars ve Arap edebiyatlarında farklı ve/veya benzer adlandırma uygulamaları bulunmaktadır. “*Tercümanu'l Belâğa*” adlı eserde bu sanatın “*mutābaka*” adıyla altı şekilde işlenmiş, Farsların da “mutabık” dedikleri bu sanat “bir kelimenin beytin başına getirilip aynı kelimenin sonda da kafiye yapılmasıdır (Değirmençay,2002;5). Bu şekilde bir uygulama *Kazvini* tarafından da aks sanatının bir çeşidi olarak yorumlanmıştır (Dereli, 2014;15). Türk edebiyatında ise (daha önce rastlayamadığımız) bu tarzda bu sanatın, *Hâmid* ve *Şâdî Dîvân*larında aynı şekilde tatbik edilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca *Şâdî Dîvânı*’nda bu sanatın şiire

başlık olarak konduğu da görülmüştür. Bu uygulamaya konu gazel hem *Şâdî Dîvânı* 'nda hem de *Hâmid Dîvânı* 'nda (Fidan, 2021; 44) şu şekilde yer almaktadır:

Çizelge 2.1. Ortak sanatlı gazel tablosu

<i>Şeyh Hâmid'e ait gazel</i>	<i>Süleyman Şâdî'ye ait gazel</i>
<i>Kām-yāb</i> olur saña şāhum kılanlar <i>intisāb</i> <i>İntisāb</i> itdük biz ammā olmaduk hiç <i>kām-yāb</i> <i>Āftāb</i> olmuş cemālūñ zerre deñlü <i>kıl nażar</i> <i>Kıl nażar</i> üftādeñe bak hāke düşmiş <i>āftāb</i> <i>İctināb itme</i> hemşe ol bizümle hem-nişîn <i>Hem-nişîn</i> olmayı gör eyle Cadüvden <i>ictināb</i> <i>Bî-hisāb</i> itdükçe sen cevri ü sitemler <i>ey begüm</i> <i>Ey begüm</i> yine olurlar mübtelālar <i>bî-hisāb</i> <i>İnkılāb</i> itmez dime Hâmid murādum üzre <i>çarh</i> <i>Çarh</i>-ı devvārı bilürsin kim degül <i>bî-inkılāb</i> (G/154)	<i>Pāyidār</i> ol gülşen-i hūbīde cānā <i>çün çenār</i> <i>Çün çenār</i> ol kāmēt-i serv-i revānım <i>pāyidar</i> <i>Lāle-zār</i> olmuş hayāl-i 'arīzuñla <i>deşt-i dīl</i> <i>Deşt-i dīl</i> pūr dağdur ey şūh hem <i>çün lālezār</i> <i>İştihār</i>-ı hālīme bādī kemāl-i 'aşkdur <i>'Aşkdur</i> Leyla veren ol Kaysa şöyle <i>iştihār</i> <i>Dil-figūrım</i> tūğ-i 'aşkuñla <i>tabīb-i çāresāz</i> <i>Çāresāz</i> ol merhem-i vaşluñ umar bu <i>dil-figūr</i> <i>Şehriyār</i>-ı mülk-i istignāya Şādī bendeyem <i>Bendeyem</i> ger kulluğā lāyık buyursa <i>Şehriyār</i> (G/47)

2.5.2. Süleyman Şâdî Dîvânı'nda nazîre

Sözlüklerde “Bir şiire, biçimi (ölçü, kafiye, redif) aynı olmak şartıyla anlamca benzer başka bir şiir yazmak” (Karataş, 2001;312) olarak tanımlanan nazîre Klasik Osmanlı Edebiyatı'nın bir parçasıdır. Klasik Edebiyatta nazîrenin eğitimin bir parçası ve iyi şair olabilmenin şartı olarak görülmesi şairlerin de bu yoldan geçmesini zorunlu kılmıştır. Şair nazarında nazîreye yönelmenin sebepleri arasında ustanın yolundan gidebilme, başka şairi geçme ve şiir sahasında yer edinip kendini gösterme çabası vardır (Köksal, 2006; 97-109).

Süleyman Şâdî Dîvânı'nda da bu geleneğin izlerine rastlanmaktadır. Şâdî Efendi'nin başta 17. yy. şairi Nabi olmak üzere beğendiği ve etkilendiği şairlere nazîreler yazdığı görülmüştür.

Nabi'nin tamamı beş beyit olan Hz. Peygamber üzerine yazmış olduğu “*bu*” redifli gazeline Süleyman Şâdî Efendi de aynı ölçü, kafiye ve tema ile nazîre yazmıştır:

“*Şakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'dur bu*
Nazargâh-ı İlâhîdür makâm-ı Mustafâ'dur bu” (Nabi)

“*Göñül tefhîm kıl kûy-ı hıdîv-i Enbiyâdur*
Mekân-ı Sidre 'unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu” (Şâdî)

Nabi'ye ait sosyal eleştiri bağlamında söylenmiş (Bilkan, 1993:645) “*kalmamış*” redifli gazeline:

“*Gül-sitân-ı dehre geldik reng yok bu kalmamış*
Sāye-endāz-ı kerem bir naḥl-i dil-cu kalmamış” (Nabi)

Şâdî Efendi de toplumsal ve sosyal bir eleştiri düzleminde tanzir ettiği şiirinde; tarihi kahraman ve şahsiyetleri -ki bunları güzel kokulu güle benzetmiş- anlatan şairlerin olmayışından ve bu anlatılara layık kimselerin bulunmayışından yakınmıştır:

“*Gülşen-i 'ömrümde ḥayfâ verd-i hoş-bū kalmamış*
Şāḥ-ı gülde 'andelîb-i menḳâbet-gū kalmamış” (Şâdî)

19. yy. şairi Enderunlu Vasıf'ın kimi zaman neşeli ve hazza düşkün kimi zaman da dünyaya değer vermeyen derviş edasına sahip tarzının yansıması (Doğan, 2012;977) olan “*gönlümdeki*” redifli şiirini Şâdî de tanzir etmiştir:

“*Ben göz açmam hâbdan bidârdır gönlümdeki*
Gerçi ben metsem veli huşyârdır gönlümdeki” (Vasıf)

“*Ġayrı yok ancak ḥayâl-i yârdır gönlümdeki*
Zerreyim ol mihr-i pür-envârdur gönlümdeki” (Şâdî)

Şair Nedim'in her beyitte sevgiliyi, farklı güzellik unsurları ile vasf ettiği “*olmuş sana*” redifli yek ahenk gazelinesi, Şâdî de yek ahenk olarak taklide düşmeden farklı benzetme unsurları kullanarak tanzir etmiştir:

“*Haddeden geçmiş nezâket yāl ü bāl olmuş saña*
Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş saña” (Nedim)

“*Gülşen-i vaşfuñda dil bülbül-hemâl olmuş saña*
Şem ‘ hüsnüñ yād idüp pervâne-ğāl olmuş saña” (Şâdî)

Gelenek çizgisinde birçok şairin nazîre yazdığı şiirlerden biri olan “kaşki” redifli gazeli Şâdî Efendi de tanzir etmiştir. Ekrem Bektaş’ın Kaşki redifli gazeller üzerine yaptığı araştırmada ortaya çıkan bulgular en eski şiirin Mihri Hatun’a ait olduğu yönündedir (Bektaş, 2009;135). Süleyman Şâdî Efendi’nin gazeli Mihri Hatun, Zihni ve Osman Pertev’in şiiri ile benzer olsa da kullanılan kafiye, redif ve tematik benzerlikten dolayı Erzurumlu Zihni’ye ait olan beyit buraya alınmıştır:

“*Ben reha-yâb-ı ğam-ı hicrân olaydım kâşkî*
Behre-mend-i vuslat-ı cānân olaydım kâşkî” (Zihni)

“*Pây-bend-i zülf-i ‘anber-bâr olaydım kâşkî*
Dâr-ı ‘aşk-ı dilbere ber-dâr olaydım kâşkî” (Şâdî)

Dîvân şairleri arasında zemin şiir olarak ele alınıp tanzir edilen bir diğer şiir de Nabi’ye ait “...ki dirler o bizüz” redifli gazeldir. “Biz” in yani şairin hüviyetini aşıkâr kılan bu ifade tarzı şairin kendini ifade etmesi, maşuk karşısındaki hal ve duygu durumlarını ortaya dökmesi ve gerçek kimliğini tanıtmayı açısından önemlidir (Akpınar, 2011;6-8):

“*Mey u māhbub ile ber-bād ki dirler o bizüz*
Fāriğ-i tane-i zühhād ki dirler o bizüz” (Nabi)

Rintçe ve aşıkane bir ifadeyle söze başlayan Şâdî de, son beyitte aşk ve aşılık makamında bir hükümdar fakat sevgili karşısında bir karınca hükmünde olduğunu vurgulamıştır:

“*Dā’imā zāir-i meyḥāne ki dirler o bizüz*
Dil-i sāğar-zede-i mestāne ki dirler o bizüz” (Şâdî)

Nazîrenin kendini ispat etme, başka şairi geçme düşüncesinin yanında; arkadaş meclislerinde dostluk, hatır ilişkileri bağlamında, takdir edilen ve sevilen şairlerin de

birbirlerine nazîre yazdığı ve bunun bir diğer ayağının geçleri teşvik olduğu görülmektedir (İçli, 2022;103). Şairler böylece kimi zaman münazara olarak ta tanımlanabilecek nazîreleşme geleneğinin oluşmasına vesile olmuşlardır.

Süleyman Şâdî Efendi'nin Türkçe gazelleri arasında dikkat çeken, nazîreleşme örneği olduğunu düşündüğümüz “*meşreb bu ya*” redifli şiiridir. Türk Edebiyatı tarihinde bu redifle yazan Meşhuri (Aydemir & Çeltik, 2017;127) gibi şairler bulunmakla beraber, Bursalı şair İffet Efendi ile Şeyh Zaik arasında latife olarak söylenmiş (Aydın, 2013;58) olan aynı redifli şiir ilginç bir nazîreleşme örneğidir.

Aynı şekilde 1895 yılında Defterdarlık görevi sırasında Erzurum'da bulunan (Yazar&Aslan2020;36) Ali Emîrî Efendi'nin Süleyman Şâdî Efendi ile tanışıp bir dost meclisinde “*isterim / istemem meşreb bu ya*” şiiri ile nazîreleştikleri düşünülmektedir¹⁰. Ali Emîrî Efendi'ye ait (biri yedi beyitlik “*istemem meşreb bu ya*”, diğerleri 7- 8 beyitlik iki “*isterim meşreb bu ya*” redifli şiiri (Yazar & Aslan, 2020; 643-645), Süleyman Şâdî'ye ait de 5 beyitlik bir şiir bulunmaktadır:

“*Bir but-i bigâne-meşreb isterim meşreb bu ya*
Ya'ni çāk-i ceyb-i matlab **isterim meşreb bu ya**” (Ali Emîrî)

“*Gerden-i cānānı billur isterim meşreb bu ya*
Ya'ni bir āyine-i nur **isterim meşreb bu ya**” (Ali Emîrî)

“*Mübtelā-yı āşina yār istemem meşreb bu ya*
Gonca-i maksudu pür-ḥār **istemem meşreb bu ya**” (Ali Emîrî)

“*Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar isterim meşreb bu ya*
Tūṭiyim la'l-i şeker-bār **isterim meşreb bu ya**” (Şâdî)

2.5.3. Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı Türkçe şiirlerinde poetik unsurlar

İlk kez Aristo tarafından estetik, güzellik, sanat ve edebiyat alanında kullanılagelen poetika terimi, pek çok kaynakta farklı olmakla beraber genel itibariyle şiir bilgisi olarak tanımlanmaktadır (Erkal, 2009;18).

¹⁰ Bu şiirin yazma nüshada bulunmayışı bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir.

Batı, Arap ve İran edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da poetik incelemeler, çeşitli eserler üzerinde yapılmış ve yapılmaktadır. Dîvân şiiri üzerine de şairlerce şiir, şair ve şairlikle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Yapılan bu değerlendirmeler şiir dilinin sahip olduğu anlam, mazmun, sembol zenginliği dolayısıyla önem arz etmektedir.

Diğer dîvân şairlerinde olduğu gibi Süleyman Şâdî'nin de şiir sanatı bağlamında pek çok değerlendirmesi bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler kapsamında şiir/söz, şair/şairlik yeteneği hakkında dikkat çekici terkipler kullanmış olduğu görülmektedir. Her biri poetik anlam taşıyan bu terkiplerde -kendine has bir tarzın yanında- gerek Dîvân şiiri geleneğinden gelen kullanımları gerekse de çağdaşı olan şairlerle olan ortak kullanımları görmek mümkündür. On dokuzuncu yüzyıl şairlerinden *Keçecizade İzzet Molla Dîvânı* 'nda şiir yazma veya söyleme anlamında kullanılan “meydana at sürme” deyişi Şâdî *Dîvânı* 'nda da tespit edilmiş:

“*At sürer kalmadı penhâ-ver-i deşt-i sühana*
Tevsen-i hâme-i ‘İzzet çıkalı meydâna” (Şahin, 2004)

“*Hayder-i meydan-ı ‘aşk oldun olup düldül-süvar*
Şimdi ey Şâdi seninle kim *surer meydane at*” (Şâdî)

Şâdî *Dîvânı* 'nda “İpe dizilen inciler” kullanımı benzer şekilde Enderunlu Vasıf'ta da görülmüştür:

“*Şâdiyâ nazm-ger-i meczüm-ı Cenâb-ı Tevfik*
Silk-i ma ‘nada ne a ‘la dürr-i şehvar-ı suhan” (Şâdî)

“*Lü ‘lü-i lafzı çekip silk-i beyâna Vāsıf*
Zâde-i tab ‘ima cevher gibi takdım bu gece” (Mutlu, 2021)

Şiirlerini ve şairlik yeteneklerini özellikle İran Edebiyatının önde gelen şairleri ile kıyaslama, kendilerini onlara denk görme, üstünlüklerini kabul etme veya onlara meydan okuma on dokuzuncu yüzyılın pek çok şairinde mevcut olduğu gibi (Mutlu 2021;235) Süleyman Şâdî *Dîvânı* 'nda da bu ifade tarzına rastlanmaktadır:

“*Nice şebdiz-veş çālāk-rev şair olur hayran*
Yürütsem esb-i tab ‘ı Şâdiyâ İrâne mirâne” (Şâdî)

Süleyman Şâdî'nin şiir sanatı bağlamında yapmış olduğu değerlendirmeler çerçevesinde oluşturduğu ve/veya kullandığı poetik unsurlar, Dîvân'daki Türkçe şiirler incelenerek tespit edilip ele alınmaya çalışılmıştır. Benzetme unsurları etrafında şekillenen bu terkiplerin çeşitliliği ve zenginliği dolayısıyla incelememizde Şiir/Söz/Nazm ve Şair/Şairlik ile ilgili unsurlar şeklinde gruplandırılmıştır.

2.5.3.1.Şiir/Söz/Nazm ile ilgili unsurlar

Süleyman Şâdî Dîvânı 'ndaki Türkçe şiirlerde şiir/söz ile ilgili benzetme unsurları kapsamında gül, verd, kalem, kıl, hame, eda, devat, kâlâ, kâle, güher, gevher, dür, sade, dendan, dehan, hokka, vb. işlendiği görülmektedir. Şiir/söz belagat ile ilgili olarak; beyan, belîğ, fesahat, ter, zer-ayar, rengin, nâzende, şirin, letafet, şehvar, feyz, nükte, irfan, eş'ar gibi kavramlar ile birlikte kullanılmıştır.

Çizelge 2.2. Süleyman Şâdî Dîvânı'ndaki Türkçe şiirlerde söz/şiir ile ilgili unsurlar tablosu

Süleyman Şâdî Dîvânı'ndaki Türkçe şiirlerde söz/şiir/nazm ile ilgili unsurlar			
dürr-i dendan	dürr-i ma'na	dürc-i dehan	dürr-i nazm
dürr-i şehvâr	dürr-i şehvâr-ı suhan	dürr-i 'alem-beha	devat-ı feyz
gül-i handân	habeş-fâm-ı kalem	hâme-i ebkem-meniş	hâme-i Behzad
hâme-i nazûk-hıram	hâme-i rengin beyan	kâlâ-yı nuḳat	kâle-i 'irfan
kâle-i nazm	kelâm-ı husrev	kilk-i güher-efşan	kişver-i ma'na
ķumaş-ı nazm	mir-i kelâm	nâzende-eda	nazm-ı belîğ
nazm-ı dürr-i şehvar	nazm-ı dürr-i yekta	nazm-ı ter	nazm-ı zer-ayar
reşha-i kilik	reşk-i gevher	şadef-i lafz	şafha-i evrak
silk-i ma'na	suz-ı eş'ar	şevket-i nazm	şirin-kelam
şirin-eda	muvaşşah nazm	eş'ar	gazel
fesâhat	Güher	letafet	hâme
dükkân-ı feşâhat	feşâhat-rahş		

Süleyman Şâdî Dîvânı Türkçe şiirlerinde geçen kimi unsurlar ve şiir içindeki kullanımları şu şekildedir:

Dürc-i dehan: Şâdî'nin, benzetme unsurları ile oluşturulan orijinal terkiplerden biri de kutu anlamına gelen “dürc” (Kamus-ı Osmânî: 394) ve açılıp kapanması, içinde bir şeyler saklanmasından kinaye ağız kelimesiyle oluşan ve pek çok şairin kullandığı “dürc-i dehan” ağız kutusu, en güzel teşbih-i belîğlerdendir. Kutuya benzeyen, adeta bir mücevher kutusunu andıran istiridyedir ve içinde inci mücevheri saklanır. Yine kutu şeklinde olan ve mücevher kutusuna benzetilen ağız, içinden çıkan ise söz incisidir. Mücevher ve inci bulunduğu yere güzellik, zarafet ve ışıltı katar. Aynen öyle de şairin mahareti ve kabiliyeti ölçüsünde her bir söz anlam kazanır, şiiri süsler, çekici hale getirir, değerini arttırır. Şâdî de ağzından çıkan her bir sözünün inci ve mücevher misali çok kıymetli olduğunu, güzellik ve zarafet barındırdığını ifade etmekte. Bu şekilde de zarif, hoş ve güzel bir ifade tarzına sahip olduğuna dikkat çekmiştir:

*“Dür-i âlem-behâdur her sözüñ dürc-i dehân içre
Şuhan şarf eyleme tâ gayra tahmîdât için şakla” (G/177-2)*

Dürr-i ma'na: Şairin şiirinde birden çok anlamı aynı anda verebilmesi veya mazmunlar üretebilmesi onun şairliğinin gücü ile doğru orantılıdır. Şiirin çokça anlam barındırması şair için bir övünç kaynağıdır. Şairlik yeteneğinin kuvvetli oluşu yeni, güzel, biricik anlamları/mazmunları ortaya çıkarır, bu da şiire süs, değer ve güç katar. Şâdî, şiirinin mana/mazmun incileriyle dolu olduğunu söyleyerek güçlü bir şair olduğunu belirtmiş şairlik yeteneğini inci doğuran bir buluta benzetmiştir:

*“Şadef-i lafzı pür etdi dürr-i ma'nâlar ile
Tab '-ı Şâdiye disem ebr-i güher-zâ yaraşur”*

Dürr-i nazm: Şâdî'nin şiiri inci tanesi gibi özel, farklı ve biriciktir. Şâdî'nin şiiri alelade bir boncuk değil özel bir mücevherdir. Şu hâlde kıymetli ve farklı olduğundan herkes te onu anlayıp ona değer biçme kabiliyetine sahip olamaz. Şâdî şiirinin ancak mücevher ustalarına –usta şairler- verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İncik-boncuk satıp cevherle boncuğu birbirinden ayırt edemeyen pilever (çerçi) yaratılışlı şairlere sunulmaması gerekir:

*Muvaşşah nazmuñı 'arz itme Şâdî pîlever tab 'a
Hemîşe dürr-i nazmuñ tab '-ı gevher-bâra 'arz eyle (G/177-5)*

Dürr-i âlem-behâ: Şâdî'nin sarf ettiği her bir söz güzellik ve zarafet aleminin incisi olup çok âlemde kıymetli ve değerlidir. O, inci tanesi bir mücevher hükmünde olan

alemin en değerlisi olan sözü, başkaları ile ilgili yapılacak konuşma için değil hamd, övgü ve teşekkür için sarf etmeyi öğütlemektedir. Kendisinin de güzellik ve zarafet dolu bir söyleyişe sahip olduğunu vurgulamaktadır:

“*Dür-i âlem-behâdur her sözüñ dürc-i dehân içre*

Şuhan şarfeyleme tâ gayra tahmîdât içün şakla” (G/177-2)

2.5.3.2. Şair ve şairlikle ilgili unsurlar

Süleyman Şâdî Dîvânı’ndaki Türkçe şiirlerde benzetme unsurları çevresinde şair/şairlik; bülbül, andelib, tuti, bulut, at (semend, şebdiz, düldül, esb) dellal, pilever, haridar gibi adlandırmalarla; sihir, hoşhan, güher, nükte, selaset, şeker, hayal, sadef, maarif vb. vasıflarla birlikte ele alınmıştır.

Çizelge 2. 3. Süleyman Şâdî Dîvânı’ndaki Türkçe şiirlerde şair/şairlik ile ilgili unsurlar tablosu

Süleyman Şâdî Dîvânı’nda Türkçe şiirlerde şair/şairlik ile ilgili unsurlar			
andelib-i menkabet-gu	bülbül-i hoşhan	ebr-i güher-bar	ebr-i güher-za
çalak-dirayet	çalak-rev	esb-i tab‘	haridar-ı maarif
dellal	hokka-i gerdun	pilever tab‘	pür-sadef tab‘
düldül-süvar	nükte-sencan	nazm-ger-i meczüm	sihr-aver
suhan-dan	suhan-kar	şa‘iran	şa‘ir-i mahir
saib-hayal	saib-kelam	şebdiz-veş	tab‘-ı gevher-bar
tab‘-ı nazik-ter	Tab‘-ı semend	tuti-i guya-yı belagat	tuti-i şekker-şiken
selâset-bahş	pür-rekâket tab‘	güldeste-i gülzâr-ı leţâfet	haridar

Süleyman Şâdî Dîvânı’ndaki Türkçe şiirlerde şair/şairlik ile ilgili bazı unsurlar ve şiirlerdeki kullanımları şu şekildedir:

Sihir-âver: Büyü anlamındaki sihir sözcüğü burada etki, güç, cazibe anlamında kullanılmış olup (Farsçadaki averden: getiren, veren) “aver” ile birleşik sıfat yapılarak büyü yapan, getiren, çekici, kuvvetli etkiye, güçlü bir cazibeye sahip anlamı kazandırılmış, şairliğin gereği olan bu durum mecâz-ı mürsel yapılarak kaleme atfedilmiştir. Kalem (hame) şairin sözü, kullandığı kelime, ifade tarzı yerine kullanılmış, iyi bir şairde bulunması gereken vasfa değinilmiştir. Şair gücünü ve cazibesini (büyüsünü) şiirinde anlam (mana) zenginliğini ve derinliğini yakalamakla kazanır. Bunu da geniş bir hayal dünyası, mu‘ciz sözler, alışılmadık bağdaştırmalar kurarak yapabilir. Şâdî, tecaül-i arif sanatına başvurarak bilmediğini ima etse de şiirdeki güç ve cazibenin kaynağını göstererek gerçekte kendi şairliğini tarif etmiştir.

“Ey diyen kişver-i ma’nâ nice teşhir olunur

*Anı bir hâmesi **sihr-âvere** sor şorma baña” (G/14-4)*

(Ey! Mana ülkesinin nasıl ele geçirileceğini diyen (soran, merak eden kişi). Onu (mana ülkesini) bana sorma (git) kalemi (sözü) büyü yapana (kişiye) sor)

Ebr-i güher-bâr: Mücevher yağdıran, saçan bulut anlamındaki bu terkip su damlaları ile dolu olan bulut mahir şaire teşbih edilmiş, şairin sahip olduğu ilim ve bilgi de mücevhere benzetilmiştir.

Alegorik anlatımın temelinde var olan kişileştirme ve iç çatışma (Açıl, 2018;133) bu beyitte kendini göstermekte, bulutlar şairlerle özdeşleştirilip kişileştirme yapılarak; kendini şair addeden her bir kişinin usta şairle şiirini karşılaştıramayacağı, iddialaşamayacağı üzerinden bir çatışma iddialaşma sahnesi canlandırılmıştır. Çok katmanlılık ve çok anlamlılık sebebiyle bu beyitte “bahs” “iddialaşma” ile nazîre yazma/söylemeye de gönderme yapılmıştır:

“Şâ’ir-i mâhir ile Şâdî girişme bahş

*Her seḥâb eyleye mi **ebr-i güher-bâr** ile bahş”*

(Şâdî, usta şair ile iddialaşma. Herhangi bir bulut cevher yağdıran bulutla iddialaşabilir mi?)

2.5.4. Süleyman Şâdî Dîvânı Türkçe şiirlerde tarih düşürme

Harflere rakamsal değerlerin verilip farklı amaçlarla sistemli bir şekilde hesaplanması olan “ebced hesabı”nın ilk defa kim tarafından uygulandığı bilinmemektedir. Ebced hesabıyla tarih düşürme bir terkip, bir lafızla yapılırken; Fatih

Sultan Mehmet döneminde yaşamış olan Hızır Bey, İstanbul'un fethine düşürdüğü tarihi şiirin son mısrasına koyarak bu sanatta öncü olmuştur. Osmanlıda tarih düşürme sanatı Surûî ile zirveye çıkmış sonrasında müverrihler çoğalmıştır. (Yakıt, 2017;218)

Arap harfli Türk alfabesinde bulunan harfler noktalı ve noktasız olarak ikiye ayrılırlar. Noktalı harflere “*huruf-ı cevherin*” “*huruf-ı muceme*” denilmektedir. Şairler ustalıklarını göstermek için bu harflerle şiirler yazmışlar, önemli gördükleri olaylara tarihler düşürmüşler. Tarih mısrasından önceki mısradaki da bunun *cevherin*, *cevher*, *mücevher*, *mu‘cem* olduğunu belirtmişlerdir. (Karabey, 2015; 202)

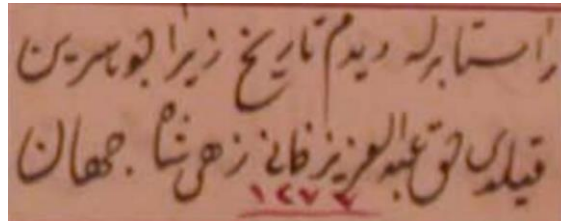
Süleyman Şâdî Efendi’nin, tarih düşürdüğü şiirlerinde “*mu‘cem*” veya “*cevher*” denilen, sadece noktalı harflerin sayı değerinin toplanıp hesaplandığı tarih çeşidini kullanmış, tam veya ta‘miyeli olarak uyguladığı görülmektedir. *Dîvân*’da iki tarih kıtasında tespit edilen biri tam diğeri ta‘miyeli iki “*mu‘cem tarih*” bulunmaktadır.

Bunlardan ilki hem yazma hem matbu nüshada bulunan son dönem Osmanlı padişahlarından birinin tahta çıkışı için yazılmış olan tarih kıtasıdır. Matbu nüshanın 12. sayfasında bulunan şiirin dördüncü beytinde AbdülHâmid Han ismi geçmekte ve tarih düşürülen son beytin de yazılmadığı görülmektedir. Fakat yazma nüshada bulunan aynı şiirin dördüncü beytinde Abdülaziz Han ve tarihin olduğu beyitte ise H. 1277 yazılıdır

Şâdî bu şiiri Abdülaziz Han’ın tahta çıkışına yazmış olduğu; Sultanın, cihan padişahı olduğunu rasta (*dosdoğru*, *düz* ve/veya *övgüyle*) bir şekilde cevher tarihle dediğini belirtmiştir. Son mısradaki bulunan noktalı harfler hesaplandığında çıkan tarih de, yazılı olan tarihi yani Sultan Abdülaziz’in tahta çıkış tarihini vermektedir

“*Rāstā birle didüm tārīḥ zirā bu cevherīn*”

Ḳıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı zihī ṣāh-ı cihan” (H. 1277/ M.1861)

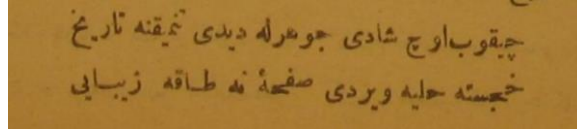


Süleyman Şâdî Efendi’nin yazma nüshada olmayıp matbu nüshada geçen şiirlerden biri olan tarih kıtası Kazasker Sadullah İzzet’in levha üzerine celi, sülüs, muhakkak, nesih hattıyla yazdığı (güzel yazı) hilyeye (Özer, 2020;112-113) tarih

düşürdüğü tahmin edilmektedir. Şâdî'nin cevherle güzel yazıya tarih düşürdüğü ifade edilmiş, noktalı harflerin sayı değerlerinin toplanmasıyla elde edilen tarihten de (lafzen) (Karabey, 2015;154) üç çıkarılması istenerek asıl tarih verilmiştir.

“Çıkup üç Şâdî **cevherle** didi tenmîkine târih

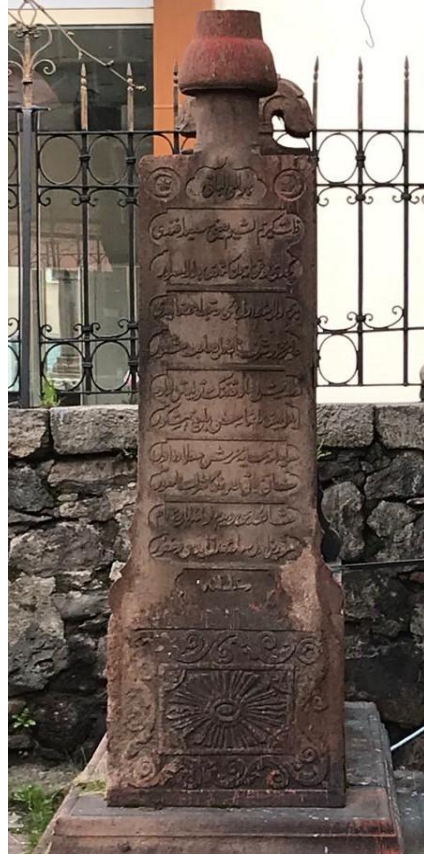
Huceste hilye virdi şafha-i nüh-tāka zībāyî” (H.1279/ M. 1862)



Süleyman Şâdî Efendi'nin Erzurum Derviş Ağa Camii haziresinde bulunan (Hanoğlu, 2006; 76, 82), (Konyalı,1961:203) iki mezar kitabesine tarih düşürdüğü tahmin edilmektedir. Her iki mezar taşına düşürülen tarihlerin, Şâdî Efendi'nin Erzurum'da bulunduğu ve hayatta olduğu zamanda yazılmış olması ona ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bunlardan ilki Sa'id Efendi'ye ait mezardır. Sa'id Efendi'nin mezar kitabesinde *failatün failatün failatün fa'lün* vezniyle beş beyitlik bir manzume yazılmıştır. Manzumede Sa'id Efendi'nin vilayet meclisine üye olduğu ve Derviş Ağa Vakfında yöneticilik yaptığı belirtilmiştir. Manzumenin son beytinde de tam tarihle cevher harflerle vefatına tarih düşürüldüğü yazılmıştır.

“Şādiyā **cevher** didüm fevtine târih-i tam

Merķadin ol şāhā-i 'adn ide hayy u ğafur” (H. 1310/ M. 1892)



Resim 1. 4. Said Efendi'nin mezarı

Erzurum Derviş Ağa Camii haziresinde bulunan bir diğer mezar da Hüseyin Efendi'ye aittir. Mezarın boyutundan henüz çocuk yaşta vefat ettiği anlaşılan Hüseyin'in kitabede Erzurum Rusumat Nâzırı Ali Rıza Efendi'nin oğlu olduğu yazılıdır. Kitabeye kazınan tarihin farklı bir tarih gibi okunması muhtemel olmakla birlikte vezinsiz olarak düşürülen beyitte tarihin cevher tarihle söylendiği ifade edilmiştir. Noktalı harfler toplandığında 1301 tarihi çıkmakta fakat bir önceki mısradaki “be cevher” denilmiş, “be”de tevriye yapılmıştır. “Be”nin hem Farsça “ile -e göre” anlamı taşıdığına hem de ta'miyeli tarihlerdeki “iki katma ta'miyesi”ne (Karabey, 2015;147) (imaen) tarihe iki sayı eklenmesine işaret edilmiştir. Böylece tarih 1303 yılını vermektedir.

*“Şâdi gelüp bize **be-cevher** dedi tarih*

Etdi o mir Hüseyin 'azm be kaçır-ı behişt” (H. 1303/M. 1885)



Resim 1. 5. Hüseyin Efendi'nin mezarı

3. SÜLEYMAN ŞÂDÎ DİVANİ'NİN ANLAM DÜNYASI

Bir şairin anlam dünyasını tespit etmede: Başta nazım şekil ve türleri ile kelimeler, kelime grupları, ünlemler, tamlamalar, dua sözleri, ayet-hadis iktibasları, atasözü ve deyimler, isim kadrosu, fiiller, zamir, edat ve bağlaçlar önemli unsurlardır. Bununla beraber şairin tüm bu unsurları şiirlerinde işlerken kullandığı benzetmelerden faydalanma, metaforik anlatımlara başvurma, sembol-simgе kullanımı, somutlama-soyutlama gibi tarz ve üslubunu yansıtan anlatım ve teknikler başat rol üstlenmektedir.

Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı'ndaki Türkçe şiirler incelendiğinde açık ve anlaşılır bir söyleyişe sahip olduğu, dini-tasavvufî şiirlerinde ise anlamın derinleştiği görülmekle beraber, zaman zaman hikmetli ve/veya öğüt verici bir dil kullandığı görülmektedir.

Dîvân şiirinin çok katmanlı ve çok anlamlı yapısı Süleyman Şâdî Efendi'nin şiirlerinde de kendini göstermekte olup kullanılan benzetme unsurları, mecazlı söyleyişler, teşbih-i belîğler, alegorik anlatımlar ve bunlar etrafında kurulan terkipler Şâdî Efendi'nin hayal ve anlam dünyasının zenginliğini ortaya koymaktadır.

Şiirlerinde Sebk-i Hindî etkisiyle ve tasavvufî şiir geleneğinin gereği olarak somutlama ve soyutlama tekniklerini kullanarak soyut olanın görülebilir ve/veya hayal edilebilir olmasını sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

Dîvân şiirinin kalıplaşmış gül-bülbül, âşık-maşuk ikilisine ait olan alışılmış durum ve söylemleri kullanıp bu tarzda şiirler yazdığı gibi bu durumun tersi olan; artık sevgilinin nazını çekmeme, bıkmama, yüz çevirme anlayışın hâkim olduğu vâsûht tarzın izlerine de rastlamak mümkündür.

Ayet, hadis iktibasları ve dua sözlerinde Arapça ibareleri ustaca kullanmıştır. Şiirlerindeki kelime ve terkip seçimleri onun dini-tasavvufî anlayışının bir yansıması hükmündedir.

Bir dilin sandukası hükmünde olan arkaik kelimeler, ses olayları ve halk ağzı söyleyişleri de Dîvân'da yer almaktadır. Farsçaya ve Azeri Türkçesine ve bazı ağızlarda kullanımı devam eden “men” zamiri, Arnavut yemini olan “Besa”, Türkmenceye ait “gör-geç” (görende), yerel söyleyişe ait “yüngül”, “gele” gibi kelimeler Türkçe şiirlerinde yer almaktadır. Bunun yanında 19. yüzyıl şairlerinin de şiirlerinde kullandıkları yeni kelimeleri “vapur, kemânî, yelken” vb. şiirine aldığı görülmektedir.

Süleyman Şâdî Efendi'nin şiirlerinde edebi sanatları çokça kullandığı, bazı sanatların isimlerini şiirlerine başlık olarak koyduğu görülmektedir. Bunun en dikkat

çekici olanı Reddû'l-'Acüz 'Ales-Şadr sanatı ile ilgili olandır. Hem bu sanatın şiirde farklı bir şekilde uygulanmış olduğu hem de aynı şiire Reddû'l-'Acüz 'Ales-Şadr sanatı adının verildiği görülmektedir.

Ahengi sağlayan unsurlardan söz tekrarları ses tekrarları ve mısra sonu redifleri ile beraber mısra başında da redif uygulamasına ait örnekler de mevcuttur¹¹.

Fiil kullanımı açısından zengin olan *Dîvân*'da “eylemek, kılmak, etmek” gibi fiiller benzer/aynı durumlar için (şefaate eyle-, şefaate kıl-, şefaate et-) kullanılmış, eş/zıt anlamlı fiillerle aynı anlama gelen deyimler oluşturularak şiire estetik bir boyut kazandırıldığı görülmüştür.

Birleşik fiiller grubundan olan alışkanlık, tezlik fiillerinin varlığı ve kullanımı da dikkat çekmektedir.

3.1. Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Anlam Dünyasını Oluşturan Unsurlar

3.1.1. Arkaik kelimeler ve ses olayları

3.1.1.1. Arkaik kelimeler

“Eski söz”, “eski kelime” (Korkmaz, 1992;55) olarak ifade edilen arkaik kelimesi günümüzde artık kullanımdan düşmüş, dilsel çevrimin dışına çıkmış olan sözlüksel birim; sözdizimsel olgudur. Diğer dillerde olduğu gibi ortak bir geçmişin ürünü olan sözcüklerin bir kısmının Türkçede de dillerin doğal yapısı gereği olarak kullanımdan kalktığı ve/veya ses değişimlerine maruz kaldığı; Türk lehçelerinde ve bazı yörelerin ağızlarında ise varlığını devam ettirdiği de bilinmektedir. *Şâdî Dîvânı* Türkçe şiirlerinde tespit edilen arkaik ve söz/yazı dilinde değişime uğramış kelimeler ve *Dîvân* içindeki kullanımları şu şekildedir:

Anun: O zamirinin ilgi hali “onun”

“Şem ‘-i ruhşâr-ı cihân-sûzına gönülüm **anun**

Yanar elbet varıcağ şem ‘aya pervâne yakın” (G/160-2)

Birle: İle, birlikte, beraber.

¹¹ “Gönül” redifli şiirler.

“Niyāzum ‘arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi
Mürüvvet **birle** kadd-i serv-i hoş-refitār gelmez mi” (G/203-1)

İçre: İçinde, arasında.

“Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī
Yem-i ‘aşk **içre** kilik-i güher-efşān olmama bā ‘is” (G/35-5)

İrgürmek: Ulaştırmak, eriştirmek.

“Merāmıñ Şādī **irgürmek** ise şol cānı cānāna
Sa ‘ādet bil reh-i ‘aşk **içre** gel ibzāl-i hīşī” (G/208-5)

Gele: Gel, hele gel, haydi gel.

“**Gele** ol nergis-i bimārına yārin şıhhat
Bu du ‘a hayr du ‘adur nice āmine deger” (G/66-4)

İşbu: İşte bu.

“Söyle tārīh-i cülūs-ı salṭanat-me’nūsını
Tā bilesin **işbu** āvān-ı sa ‘ādet-iḳtirān” (G/245-24)

Ohşamak: Okşamak, taltif etmek.

“**Ohşadum** dest-i hayālümle turunc-ı gābgābı
Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi” (G/192-1)

Ol: Üçüncü tekil şahıs zamiri ve işaret sıfatı, “o”.

“Ni ‘met-i bi-ğāyet-i cennāta eyler mi nigāh
Ol ki çün men sīr-hān-ı ni ‘met-i dīdar olur” (G/49-2)

“Gerekmez Şādī-yi ednāya **ol** dünyā vü māfihā
Faḳaṭ bir ‘āşık-ı vuşlat-merāmam yā Resūlallāh” (K/16-5)

Şan: Sanki, güya.

“Ğāyet uzayup perçemi gerdāne kıl atmış”
Şān ebr-i siyeh bir meh-i tābāne kıl atmış” (G/97-1)

Şormak: Emmek, emer gibi çekmek, sorumak, soğurmak.

“Hayāl-i sāğar-ı la ‘lūñle şordum āb-ı hayvānı

Hayat-efzā ve līkin la ‘lūñne nisbet ḥalāvetsüz” (G/92-2)

Şebbu: Şebboy çiçeğinin eski metinlerde kullanılan şekli.

“Müjde ey bülbül-i şeydā gül-i ra ‘nā geldi

Zülf-i şebbū rūḥ-ı nev-lāle-i ḥamrā geldi” (G/201-1)

Şol: Şu, o işaret sıfatı.

“Şol tūṭī-i rūḥum uça ister bu kafesden

Gül-şekker-i la ‘lūñ gelür oldukça hayāle” (G/169-3)

Ur/ Uruş: Urmak. Vurmak, çarpmak, vazetmek, ifade etmek, beyan etmek, bildirmek.

“Hikmet-i Haḫdan dem urdun ḥāme-i nāzük-ḥıram

Ḡayr mümkündür ta ‘aḫḫul hikmet-i Rabbu’l-enām” (G/133-1)

Üzre: Üstüne, üstünde, üzerinde (doğrultusunda).

“Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı iḫbāli

Bugün kām üzre döndürdüm yine sāḫī-i devrānı” (G/200-3)

3.1.1.2. Ses olayları

Tarihi metinlerde görülen ve kullanılan alfabe ve yazı sebebiyle ortaya çıkan ses olayları *Şādī Dīvānı*’nda da görülmektedir. Ek ve/veya köklerde görülen ünlü değişimleri ve yuvarlaklaşmaların olduğu bazı kelimelere ilişkin tespitlerimiz şu şekildedir:

Berü: Beri: Bu yana, buraya, beriye.

“Çokdan berü ḥasret-keş-i didār ola kaldum

Ben bülbüle nevres gül-i ra ‘nā haberin vir” (G/56-2)

Dahı: Dahi: Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de.

Zülf ü ruḫşāruñ görüp itmeme dahı ḡayre nigāh

Ġayre ‘arz it bāġ-bān nesrīn ü reyḥānūñ düşür (G/77-3)

Deyü: Diye: Diyerek, diye.

*“Virmesin bād-ı hevāya **deyü** bu kayda düşüp
Ṭurra-i zülfi tutar şāne ki dirler o bizüz” (G/89-2)*

Deñlü: Denli: Kadar.

*“Bu **deñlü** diñle neydi Şādī yā ol Kışsa-i Mecnūn
Oķunsun şimdi bundan böyle de efsāne-i ḥātır” (G/68-5)*

Di: De: Demek, söylemek.

*“Ya ḳūb dilüm külbe-i aḥzānda ḳaldı
Ferḥunde-liķā şāhed-i Ken ‘āna **di** gelsin” (G/157-2)*

Gice: Gece: Akşam.

*“Yār peygāmını irgürmeġe ‘ahd itmiş idi
Dün **gice** ḳıldı vefā itdigi peymāne şabā” (G/6-5)*

İrmek: Ermek: Ulaşmak, yetişmek, ileri bir dereceyi bulmak.

*“Şādīyā **irmek** dilersin gevher-i maḳşūda ger
Ṭurma ol ġavvāş deryā-yı fenā-ender-fenā” (G/3-5)*

Ṭaġ: Dağ.

*“Öyle bir Ferḥād-ı nāşādem ki ey Şīrīn-dehen
Deldi **ṭaġı** tīşe-i āḥ u fiġānum el-amān” (G/155-3)*

3.1.2. Ünlemler

Seslenmeye yarayan, kişinin; acıma, sevinç, korku vb. her türden duygusunu ve heyecanını en etkili ve öz biçimde anlatmaya yarayan kelime veya kelimelerdir (Korkmaz, 1992;157). *Süleyman Şādī Dīvānı* ’ndaki Türkçe şiirlerde kullanılan ünlemler

şunlardır: yā¹², ey, diriğ, diriğā, eman, el aman, el hak, el meded, gele, kâşki, meded, müjde, ve’y, yetiş, yüri, bak, zinhar. Bazı ünlemlerin *Dîvân* içindeki kullanımları şöyledir:

“Be-her şeb tâ seher encüm-şümār-ı intizār oldum
Diriğā hāle-i āğūşuma ol mehlikā gelmez” (G/87-3)

“Şādī her bāba temelluḡ ne revādur **el-Ḥak**
İntisāb eyleyüp ol bende der-i Hünkāra” (G/184-6)

“Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni aḡyār ile
Külbe-i hecrüñde dā’im zār olaydum **kāşki**” (G/209-2)

“Bu dil-i dîvānemi zencīr ḡabṡ itmez iken
Nāgehan pā-bend-i zencīr-i melāl oldum **yetiş**” (G/100-3)

Süleyman Şādī Efendi bu ünlemlerin dışında sevgiliye/ dosta seslenirken efendüm, efendi, dü çeşmüm gibi ifadeler de kullanmıştır:

“Kūyuñda **efendüm** dil-i nālān(ı) görünce
Bir ‘atf-ı nigāh eyle nola an(ı) görünce” (G/178-1)

“Bin cān ile şordum o şorulmaz leb-i ḡandi
Gördün mi **efendi**” (G/191-1)

“Ḥayāl-i meh-cemālūñle gözümnden murḡ-ı ḡāb uçdı
Dü çeşmüm şimdi ‘anḡa-āşiyānım yā Resūlallāh” (K/19-3)

3.1.3. İkilemeler

Anlamı güçlendirmek, pekiştirmek maksadıyla aynı, benzer veya zıt anlamlı birden fazla kelimenin tek bir kelime gibi anlamlandırılmak üzere bir araya gelmesidir (Korkmaz, 1992;82).

¹² Divānda isimlerden sonra ve isme bitişik olarak gelen nida eki, sözlük kısmında isimden ayrı tutularak verilmiştir.

Dîvân şairleri tarafından ikili, üçlü şekilde; Arapça, Farsça, Arapça- Farsça- Türkçe ve Türkçe olarak kullanılan yakın veya zıt anlamlı ikilemeler *Şâdî Dîvânı* 'nda da bulunmaktadır. Farsça ikilemeler çoğunlukta olup çok azının Türkçe olduğu görülmektedir. *Dîvân*'daki ikilemeler tablosu aşağıda yer almaktadır:

Çizelge 3. 1. Süleyman Şâdî Dîvânı 'nda ikilemeler tablosu

Dil	Süleyman Şâdî Dîvânı'nda İkilemeler			
Arapça	‘avn u luţf	baħr u ber	belā vü mihnet	cevr u cefā
	cürm u ħaţā	dünyā vü māf hā	dinar u derāhim	enfüs ü āfāk
	ħüsran u hebā	Heybet ü dehşet	Ĥāl u şān	in‘ām ü ihsān
	ķayd u ālāyık	ķil u ķāl	ķand ü nebat	kevn u meķān
	luţf-u himem	lutf u kerem	nefs u hevā	nehār u leyli
	nūr u ziyā	nūr ü tecellā	nūr u ziyā	şerħa şerħā
	‘ömr ü iclāl	şabr u sükūnet	şubħ u mesā	zıkr u fıkr
	übhet ü iclāl	va‘d u iķrār	va‘d u vaşl	ẓann ü şek
	ẓa‘if ü nātüvān	-	-	-
Farsça	āh u efġān	āh u feryād	āh ü fiġān	āh u nāl
	āh u nāle	bāl ü per	bāġ u rāġ	bālin u pister
	bārūt u āteş	bend ü zencir	bend ü zindān	berg u ber
	bimār u nizār	cūş u ħurūş	dem ā dem	dem-be-dem
	çāk çāk	destār ü külāh	deşt ü hāmūn	deşt ü kūh
	feryād u nāle	feryād u fiġān	feryād u zār	feryād u efġān
	fiġān ü āh	ferāz u deşt u şı b	gāh gāh	girye vü zār
	ġunc u nāz	ĥāl u ĥaţ	ĥam-ender-ĥam	ĥaţ u ĥāl
	ĥam-der-ĥam	ĥār u ĥas	ĥaste vü bimār	ĥvāb u bimār
	ĥūn u āb	kuhsār u hāmūn	mihr u meh	mihr ü māh
	naĥ u kemĥā	nālān u giryān	nālān u ser-gerdān	nāy u rebāb
	neng ü nām	pey-ā-pey	pey-der-pey	piç -ā-piç
	Rengāreng	rebāb u nāy	rūz u şeb	ser-tā-ser
	siyāh-ender-siyāh	Sū-be-sū	sūrāĥ sūrāĥ	şimşād ü servi
	tāb u fer	tāb u nevā	tibā vü bülendi	zār u nālān
	zūlf ü ruĥ	zūlf ü ruĥşār	zūlf ü rüy	zūlf ü zeneĥdān

Arapça-Farsça	‘ar‘ar u şimşād ü serv	ārām u sükūn	baht ü devlet	cān u dil
	şabr u ārām	derd ü elem	derd ü ğam	endūh u ğam
	ġam u endūh	ġunc u nāz	tāb ü ʔaravet	kūh u fezā
	kūh u şahrā	mest ü ʔarāb	mest ü maḥmūr	na‘ra vū nāle
	nām u şān	naz u ġunc	şerm u hacālet	şıyt u nāle
	ser-gerdān u ʔayrān	tāb ü rencūr u ʔa‘if	ʔākat u tāb u tūvān	
	tāb u tūvān	tāc u kabā	zār u ʔazın	zār u maḥzūn
Türkçe	ay u güneş	ay u gün	yana yana	-

3.1.4. Tamlamalar

En az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan terkipler Türkçenin önemli unsurlarındandır. Dîvân şiirinin belki de bel kemiğini oluşturan tamlamaların, şiirin veznine uygunluğu dikkate alınarak ve şiire kattığı ahenk dolayısıyla çokça kullanıldığı görülmektedir. Şiirlerde Arapça, Farsça, Türkçe ve Arapça- Farsça olarak oluşturulan terkiplerin ikili ve üçlü şekliyle kullanıldığı görülmektedir.

Benzetme ve hayal şairin anlam dünyasının anlaşılmasında önemli rol oynar. Her şeyin hayalle başladığı, şiirin etkileyiciliği ve şairin özgünlüğü (Batislam, 2016;13) benzetme ustalığı ve hayal gücüyle doğru orantılıdır. Şairin belagat bilgisinden kelime dağarcığına, duygularını ifade yeteneğinden hayal gücüne hepsi bir duyguyu, serzenişi, temenniye, sevinci, hüznü ortaya çıkarma; şairi doğru ifade ve tasvir etme aracıdır.

Özellikle şairdeki soyut olan duygu durumunun niteliğini ve hatta şiddetini gösterebilmek, gözler önüne serebilmek (betimleme) için soyut olan, somut olana benzetilip somutlaştırılmaktadır (Belli&Mum, 2021;80). Soyut bir kavramın somut olanla ilişkilendirilip açıklanması ve bunun tamlama yapılarak verilmesi Yunus Emre’den bu yana Dîvân’larda görülen bir uygulamadır (Demirel, 2006;42). Terkip oluşturularak yapılan aktarımlar “*alışılmamış bağdaştırmalar*” (Aksan,1992;56) olarak tanımlanmakta, bu yapılırken de edebi bir tasvir yapılmaktadır (Tekin, 2006;348).

Süleyman Şâdî Dîvânı'nda gönül darlığı anlamına gelen soyut olan gam kavramı, somut olan vadiye teşbih edilmiştir. Beyitte birbirine zıt iki duygu durumu iki zıt yerle (mekân) beraber verilip tezat sanatı yapılmıştır:

“Lutfidüp kıl beni vâşıl şüde-i deşt-i hubûr

Vâdi-i ğamda hazînem meded Allâh meded” (K./6-3)

(İyilik yap beni gönül ferahlığı ovasına (düzlüğüne) ulaşanlardan eyle. Gam vadisinde hüznülyüm yetiş Allah'ım yetiş)

Vadi = Engebeli çukur yer

Gam= Gönül Darlığı

Deşt (ova) = Engebesiz düzlük yer

Hubur = Gönül ferahlığı

Yeryüzü şekillerinden iki dağ arasında dar, derin bir çukur ve içinden çıkılması zor olan vadiye benzetilip somutlaştırılmaya çalışılan “*gönül darlığı*” tasvir edilmiştir. Yine aynı şekilde “*gönül ferahlığı*” engebesiz, sıkıntısız, düzlük, ferahlık veren arazinin durumuna benzetilerek somutlama yapılmıştır. Vadi artık gam olmuş, gamlı kişinin hali, içinde bulunduğu zor, sıkıntılı durum tasvir edilmiştir.

İkinci bir boyutuyla beyitte “*gam vadisi*” “*dünya*”yı temsil etmektedir. İslam inancına göre zorluk, sıkıntı ve imtihanlarla dolu bir yerde (dünyada), insanın gerçek anlamda rahatlaması olanaksızdır. Düzlük olduğu tarif edilen “*cennet*” de “*deşt-i hubur*”la temsil edilmektedir. Orada hüzne ve kedere sebep herhangi bir durumun olmadığı, Allah'ın lutfuyla cömertçe ikramlar yapılacağı bildirilmektedir. Bu yüzden Şâdî Allah'tan bunun için niyazda bulunmaktadır.

Süleyman Şâdî *Dîvânı*'ndaki Türkçe şiirlerde tamlamalar Arapça, Farsça, Arapça-Farsça olarak görülmekle beraber Farsça tamlamaların yoğun bir şekilde kullanımının yanında Türkçe tamlamaların azlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca tespit edilen tamlamalar her dilin grameri dikkate alınarak verilmiştir.

3.1.4.1. Arapça tamlamalar

Süleyman Şâdî Dîvânı'ndaki Türkçe şiirlerde Arapça tamlamaların Kaside nazım türünde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Arapça tamlamalar ikili ve üçlü şekilde kullanılmıştır.

Arapça bazı ikili tamlamalar: *Şefî'ül-müznibîn* (K./10-1, *manṭıku't-Tayr* (G./91-5), *ulül-ebşār* (G./82-4), *enel-Haḡ* (G./3-5), *el-faḡr u faḡri* (G./60-4), *el-amān* (G./79-1), *celālū'd-din* (G./118-6), *el-minnetū-lillāh* (G./134-4), *zi'n-nūreyn* (K./11) *nūru'l-hüdā* (K./9-1) ve *d-ḡuḡā* (K./9-1), *şems-üd-ḡuḡā* (K./20-1), *sidre'l-müntehā* (K./9-6), *ḡābe-ḡavseyn* (K./13-6), *vaḡti's-seḡer* (K1. /2-23), *dāru'z-zafer* (K./15-4), *bedrū'l-būdūr* (K./11-2)

Arapça bazı üçlü tamlamalar: *Bedrū'l-būdūr-ı evc-i ma'nā* (K.11-2), *raḡmeten lil-ālemīn* (K./10),

3.1.4.2. Farsça tamlamalar

Şādī Dīvānı 'ndaki Türkçe şiirlerde Farsça tamlamaların hem Arapçadan hem de Türkçeden daha fazla kullanılmış olduğu görülmektedir. Kasidelerde de bulunmakla birlikte gazellerde daha yoğun bir Farsça terkip kullanımı dikkat çekmektedir. Farsça tamlamalarda ikili ve üçlü kullanımların yanında iki sözcüğün bir araya gelerek tek başına terkip oluşturduğu kullanımlar da mevcuttur: *per-suḡte*, *dil-fiḡār*, *ḡār-zār*, *gūlistān-serā*, *dil-ārām*, *dil-mürde*, *pā-bend* vb.

Farsça bazı ikili tamlamalar: *Rūz-ı ferdā* (K./22-6), *kef-i nāz* (G./186-1) (K./23-5), *pervāne-i per-suḡte* (Msd./10), *naḡl-i gūl* (G./97-4), *eşk-i ter* (G./98-6), *verd-i ḡoş-bū* (G./99-1), *murḡ-ı dil* (G./104-4), *ruḡşār-ı yār* (G./106-5), *ejderhā-yı zūlf* (G./112-2), *dūr-i şehvār* (G./206-3) *pister-i ḡāk* (G./137-4) *dīde-i derrāk* (K./23-5), *'āşık- dil-dāde* (G./186-1) *mihr-i pūr-envār* (G./206-1) *ebr-i füyüzāt* (G./206-3), *hāmūn-ı melāmet* (Mrb./1-5), *kūlb-i ḡayret* (G./198-1), *Dāver-i deryā-kerem* (G./ 195-5), *kāḡ-ı 'aşḡ* (G./193-3), *peyḡüle-i mihrāb* (G./181-3), *gūlzār-ı 'irfān* (G./171-9) *ḡıfz-ı Şamedāniye* (K/2-3), *icād-ı kevineyn* (K./11-4), *zūlāl-i vaşl* (K./14-5), *āfāk-ı 'ālem* (K./20-2), *Vādi-i ḡam* (K./6-3), *'Uşāt-ı ümmet* (G./-4), *āyāt-ı İsrā* (K./22-1), *ḡuzūr-ı müte'āl* (K./8-6), *āyāt-ı ḡüsn* (G./52-1), *eşref-i maḡlūḡ* (Msd./11), *Cür'a-i iḡbāl* (G./133-4), *sulṡān-ı 'ādil* (K./1-7)

Farsça bazı üçlü tamlamalar: *Husrev-i iḡlim-i sūḡan-kār* (G./116-5), *la'l-i leb-i şekker* (G./121-1), *ḡāl-i rūḡ-ı gūlfām* (G./129-2), *şem'-i rūḡ-ı cānān* (G./134-1), *gūşe-i ebrū-yı yār* (G./141-3), *ḡadd-i serv-i ḡoş-reftār* (G./143-4), *çengāl-ı ḡīsū-yı dildār* (G./146-2),

şem'-i dil-i zār (G./166-1), şeh-i hūbān-ı cihān (G./170-5), kāmet-i reşk-āver-i serv (G./182-5), nazm-ı dūr-i yektā (G./195-5) murğ-ı hāb-ı rahāt (G./199-1), cefā-yı çarh-ı kec-reftār (G./205-1), cām-ı aşk-ı hāzret (G./206-5), dest-i gadr-ı şāne (G./209-4), lāne-i 'anķā-yı rif'at (G./212-1), çeşme-sār-ı 'ayn-ı hikmet (G./212-3), turra-i şebbūy-ı ma'nā (G./213-3), kūhken-i kūhsār-ı hayret (Mrb./1-5), māh-ı evc-i ma'delet (Kı./2- 9), şahrā-yı mu'allā-yı hākiķat(K./8-5), habīb-i Hāzret-i Mevlā (K.10-1), emvāc-ı yem-i cūrm (Msd./13), mevc-i baħr-ı 'isyān (K./5-2), teşebbūs-gerde-i habl-i recā (K./21), cānib-i Rabb-ı Kādīr(Kı./ 2-23)

3.1.4.3. Arapça- Farsça tamlamalar

Süleyman Şâdî Dîvânı'ndaki Türkçe şiirlerde görülen Arapça-Farsça tamlamaların da ikili, üçlü şekilde kullanıldığı görülmüştür. *Dîvân*'da bazı üçlü terkipler de şu şekildedir:

Arapça- Farsça bazı ikili tamlamalar: *Serir -i kâbe-kavseyn (K./13) şehper-i Rūhu'l-emīn (K./10)*

Arapça- Farsça bazı üçlü tamlamalar: *Āstān-ı sidre-'unvān (K./21), şehper-i Rūhu'l-kudūs (K./20), pertev-dih-i şems-ud-đuhā (K./20,) sākinān-ı tāk-ı Sidre'l-müntehā (G./10)*

3.1.4.4. Türkçe tamlamalar

İsim ve sıfat tamlaması olarak iki grupta ele alınan terkipler belirtili ve belirtisiz olarak da kendi içlerinde ayrılırlar. *Süleyman Şâdî Dîvânı*'nda bulunan Türkçe tamlamalar bazen tümüyle Türkçe kelimelerden oluştuğu, bazen de ya tamlayanın veya tamlananın Arapça veya Farsça unsurlar barındırdığı görülmüştür. *Dîvân*'daki tamlamalar sıfat ve isim tamlaması şeklinde Türkçe'nin söz dizimine uygunluğu dikkate alınarak sınıflandırılmıştır.

Türkçe Sıfat Tamlamaları: *Cādū gamze (G./48-4), cādū göz (G. /84-2), mükehhāl çeşm (G./165-4), çīn-be-çīn gīsū (G./173-3), muķavves kaş (G./41-3), rengin suhan (G./102-5), ra'nā şalınış (G./102-1), nāzende edā (G./102-3), heft deryā (G./115-2),*

teng dehān (G./135-3), *rengāreng sāgar* (G./172-1), *çālāk-rev şā'ir* (G./173-5), *āhu-
tab' cānān* (G./200-2),

Türkçe İsim Tamlamaları: *Cihānuñ āli* (G./165-1), *cihan mülkü* (G./166-3), *can naḳdi* (G./186-5), *heft deryā* (G./115-2), *tevāzu' naḳdi* (G./177-1) *'ubudiyyet nuḳūdi* (G./177-5), *kākül reseni* (G./190-1), *temennā dāmı* (G./200-2), *cihānuñ atlas u dībāsı* (G./195-2), *can naḳdi* (G./186-5), *cünün şahrāsı* (G./195-1), *heft deryā* (G./115-2), *el ağzı* (G./109-4),

3.1.5. Dua sözleri

Dua; istekte bulunma, yaklaşma, yardım dileme ve korunma için yapılan yakarıştır. *Süleyman Şâdî Dîvânı* Türkçe şiirlerinde tespit edilen dua ifadeleri ya kalıplaşan dualar veya kendi ifadeleriyle duygu durumunu yansıtan dualardır. *Divan*'da Arapça, Türkçe ve Türkçe-Arapça olan duaların olduğu tespit edilmiştir. Allah'a yapılan tazarru ve niyazların yanında, Peygambere de şefaath konusunda yakarışlarda bulunulduğu görülmektedir.

Bihamdillāh (Allah'a şükürler olsun (G./5-4), hamdülillāh (Allaha hamdolsun) (K1. /2-1), ebbedallāhū Te'alā (Allah ömrünü uzun etsin) (K1. /2-21), bi-haḳḳ-ı meḥar-ı peygamberān (Peygamberlerin övücü hatrına) (K1. /2-19), niyāzī minke lā taḳṭa' recā'i vaḳzı ḥacātī (Senden ümidim kesilmez ihtiyaçlarımı gider) (K. / 21-6), bi-haḳḳ- irtifā' -rütbe-i ehl-i 'Abā yā Rab (Ya Rab aba ehlinin yüksek mertebesinin hatrına) (K./4-5), meded yā Rab meded (K./5), meded yā Seyyidī (K./9-12)

Bunların dışında Türkçe gramer yapısına uygun ve şairin duygu durumuna tercüman olan dualar da bulunmaktadır:

Ḥāhiş-ger-i firdevs-i berin eyleme (K./3-4), cān bülbülüni zār u ḥazın eyleme (K./3-2), rāyet-i fevz-āyetin hemvāre manşūr eyleyüp (K./2-22), 'ömr ü iclāl-i şehinşāhīleriñ müzdād ide (K1. /2-21)

3.1.6. Ayet ve hadis iktibasları

Dîvân şiirinde sıklıkla kullanılan ayet ve hadis iktibasları şairlerin hayal, anlam ve düşünce dünyalarına ayna olmaktadır. Seçilen ayet ve hadisler şairin anlatım gücüne zenginlik katmakta, kullanılış tarzı da şiirin özgünlüğünü göstermektedir. *Süleyman*

Şâdî *Dîvânı*’nda kullanılan kimi ayet ve hadis iktibaslarının beyitte nasıl verildiğine işaret edilmiş, anlam dünyasında nasıl tasavvur edildiğine değinilmeye çalışılmıştır.

3.1.6.1. Ayet iktibasları

Besmele: Neml suresi 30.ayetinden iktibas yapılan. “Allah’ın adıyla” anlamındaki besmele sözü *Dîvân*’da bir yerde geçmiştir. *Dîvân*’da “be-bismi-ah” “ah’ın ismiyle” anlamında tevriyeli olarak farklı bir tamlamayla verilen ibaredeki “ah” Allah lafzının kısaltılmış şeklidir (Uludağ, 2016;26).

“Açıldıkça **be-bismi-āh** ol meyhāne-i hātır

Serāb-ı nāb-ı Hū-Hū dan tolar peymāneler hātır” (G./68-1)

(Gönül meyhanesi Ah’ın (Allah’ın) ismiyle açıldıkça, peymaneler (kalpler, gönüller)
Hu-Hu’nun (Allah zikri/ O) saf kaynağından manevi hitaplarla dolar)

Ve’d-duhâ: Kasem ve yemin anlamında olan terkip Duha Suresi 1.Ayetinde “*Yemin olsun kuşluk vaktine*” (Kur’an Yolu Meali,2020) mealinden yapılan iktibasla kuşluk vaktinde doğan güneşe gönderme yapılmıştır. *Divan*’da Hz. Muhammed (sav)in yüzü bu vakitte doğan güneşe (duha güneşine) teşbih edilmiş bu bağlamda risaletine vurgu yapılmıştır:

“Ey cemāli **Ve’d-duhā** vey tal’atı nūru’l-hüdā

Āfitāb- tal’atun āfāk kıldı rüşenā” (K./9-1

Rahmeten Lil’âlemin: “Ve seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik” (Kur’an Yolu Meali, 2020) Enbiya suresi 107. Ayetinden yapılan iktibasla Hz. Muhammed’in risaletine vurgu yapılmıştır. Hüsn-i ta’lil sanatına başvurularak ay ve güneşin sahip oldukları nuru Hz. Muhammed’den aldıkları ifade edilmiştir:

“Tal’atundan iktibās- nūr ider ay u güneş

*Ey cemāli Ve’d-duha yā **Rahmeten lil- ‘âlemin***” (K./10-2)

Maevha: Kur’an-ın farklı ayetlerinde geçen “vahyettiği şey, vahyedilen” anlamındaki ibare *Dîvân*’da bir mekân olarak memlekete, ülkeye benzetilmiştir. Hz. Muhammed de

o ülkenin padişahı olarak tasvir edilmiş, “vahyin padişahı” terkibiyle alışılmamış bir bağdaştırma yapılmıştır:

“*Sensiñ el-ḥaḳ Seyyid-i Sādāt Fahr-i kâināt*
Pādişāh-ı mülk-i Māevḥā ḥidiv-i enbiya” (K./9-2)

Feterda: (Sen memnun olacaksın”. Duha suresi 5. Ayetinde “*Rabbin sana mutlaka lutuflarda bulunacak sen de memnun olacaksın*” (Kur’an Yolu Meali, 2020) ayetinden iktibas edilen ibare ile kulun rabbinden razı olma durumuna ve rıza makamına gönderme yapılmıştır. Kulun ulaşmak isteyeceği en yüksek makam olan rıza kavramı taht benzetmesiyle somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Hz. Peygamber de o makamın başındaki kişi olarak resmedilmiştir:

“*Merḥabā ey ḥükm-rān-ı mülk-i Evḥā merḥabā*
Merḥabā sulṭān-ı evreñg-i Feterdā merḥabā”

Māhedâ: Kur’an-ı Kerim’de Taha suresi 79. Ayetinde “...doğru yolu göstermemişti” ile olumsuz, Bakara suresi 185, 198. Ayetleri ve Hac suresi 37. Ayetinde “...hidayete erdiren” (Kur’an Yolu Meali,2020) gibi olumlu anlamları bulunmaktadır. Arapçadaki “Ma” edatının işlevleri ve cümledeki pozisyonu gereği anlamda bu tür değişiklikler olmaktadır (Akşit, 2017;57-58).

Süleyman Şâdî’nin bu ibareyi *Vahdet-i Vücut* kavramının tecelli boyutunu anlama ve kavramaya destek olarak işe koştığı görülmüştür. Bağlamdan ve beyitteki sözcüklerin taşıdıkları anlamlardan yola çıkarak *Dîvân*’da geçen “*māhedâ*” ibaresi ile İlahi tecellinin mekânı olan insan üzerinden cemali tecellileri anlama ve bu tecelliler üzerinden doğru yolu bulmaya gönderme yapıldığı görülmektedir:

“*Görenler ḥüsnüñü cānā okur şanıñda Māhedā*
Egerçi dest-i kudret şekl-i insāniyyete koymuş” (G./96-4)

(Ey can! Her ne kadar kudret eli (ilahi iktidar, güç) ḥüsnü (güzelliği) insan şekline (tecelli etmiş) koymuşsa da güzelliği (cemali tecellileri) görenler (senin) şanında (zatında) doğru yolu okur (çözer, yorumlar).

Festakim: “*Dosdoğru ol*”. “*Sana buyrulduğu gibi dosdoğru ol*” (Kur’an Yolu Meali,2020). Hud süresi 112. ayetinden iktibas edilen doğruluk fiili bağa benzetilmiştir. Servi doğruluğun sembolü haline gelmiş, servilik de doğruluktan ayrılmayanların

bulunduğu topluluğun/mekânın simgesi olmuştur. Hz. Muhammed(sav) ise bu doğruluk bağının/serviliğinin servisi olarak konumlandırılmıştır:

“*Merhabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festaķim*
Merhabā bedrū ’l-büdüür-ı evc-i ma ’nā merhabā”

Bezm-i bela: “Dediler evet” (Kur’an Yolu Meali, 2020). Araf suresi 172. Ayetinden alıntılanan ifade Allah’ın ruhları yarattıktan sonra “elestü bi-Rabbikum: ben sizin Rabbiniz değilmiyim? Diye sorduğu ve ruhların da “evet öyledir” şeklinde cevap verdikleri meclis (Uludağ, s.75) olarak ifade edilmiştir. Şâdî *Dîvânı*’nda bezm-i bela “evet/tasdik meclisi” olarak yer bulmuştur. Âşıkların, vahdet yudumunu ezel meclisinde içtiklerinden (kabul ve tasdik) beri nefsi arzulardan uzak durduklarını, sözlerinde sadık kaldıklarını ifade için kullanılmıştır:

“*Dāmenin ’uşşāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler*
*Tā ki vahdet cur ’asın **bezm-i belādan** çekdiler*” (G./82-1)

Tur-ı Musa: Kur’an-ı Kerim’de “Bakara-63/93, Nisa-154, Meryem-52-46, Tur-1, Tin-2, Taha-80, Müminun20 ve Kasas-29. Ayetlerinde geçen “Tur” dağ kelimesi Musa Peygamber ismiyle tamlama oluşturularak verilmiştir. Hz. Musa ile tecelli bağlamında özdeşleşen Tur *Dîvân*’da gönülle ilişkilendirilmiştir. Gönül Tecelli yeri olan Musa’nın Tur’una benzetilerek verilmiştir. Ayrıca Şâdî için özel anlam ifade eden ve mustahleflerinden olduğu Kadirilik tarikatının tacına da benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

“*Göñüldür ol şalan āfāka pertev*
*Göñüldür der-tecelli **Tūr-ı Mūsā***” (G./10-2)

“*Pādişāh- Cem edā bir şāhed-i Yūsuf-liķā*
*Mazhar- nur- tecellā **Tūr-ı Mūsādır** göñül*” (G./130-4)

“*Der tecellā-yı Te ’ālā **Tūr-ı Mūsā** gūyiyā*
Maḥzen-i esrār- Mevlā tāt-ı ’Abdülķādiri” (G.213-2)

Ve’n-Şakka’l-Kamer: “Ve ay yarıldı”. Beyitte (ayın ikiye yarılmaması) hadisesine delil olarak Kamer suresi 1.ayetinden “*vakit yaklaştı ve ay yarıldı*” iktibas edilen ibare ile Peygamberin parmağıyla ayı ikiye bölme mucizesine telmih ve için kullanılmıştır:

“Mübārek barmağūñla şakk-ı māh itdūñ bilā-şübhe
Aña burhān **Ve’n-şakka’l kamerdür** yā Resūlallāh” (K.15/3)

Ve’l-Leyli İza Yeğşa: “Yemin olsun bürüyüp örttüğünde geceye” (Kur’an Yolu Meali, 2020) Leyl suresi 1. Ayetinden yapılan iktibas, sevgilinin saçının rengini ve derecesini vurgulamak için kullanılmıştır. Zahiri anlamda sevgilinin saçını temsil eden zülf, tasavvufta gaybi hüviyet ve Hakk’ın zatını simgelemekte, gecenin her tarafı bürüyen karanlığı ne kadar şiddetliyse Hakk’ın zatı da öyle bilinmez ve anlaşılmazdır (Uludağ, 2016;398):

“Fer verir bedrāya hem şems-i dıhāya tal ‘atuñ
Añdırır ‘uşşāka **Ve’l-leyli izā yeğşā-yı zülf**” (G./112-5)

Yevme Lāyenfa’: “O gün yarar vermez” ibaresi, “o gün ne mal ne de çocuklar fayda vermez” (Kur’an Yolu Meali, 2020) Şuara suresi 88. ayetinden iktibasla hikmetimiz ve tavsiye niteliğinde, Şâdî’nin dünya hayatının hakikatini ele aldığı şiirinde söylemine delil olarak kullanmıştır.

“Hudā-yı Zāt-ı biçün **Yevme lā yenfa’** buyurmuşdur
Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvale”

3.1.6.2. Hadis iktibasları

Levlāk: “Sen olmasaydın” anlamındaki söz, *Dîvân*’da Peygamber sevgisinin/varlığının kıymet ve yüceliğini pekiştirmek maksadıyla kullanılmış, ülkeye ve okul/derse teşbih edilmiştir. Peygamber de o ülkenin padişahı, o dersin veya okulun hocası olarak tasvir edilmiştir.

“Hükmrān- hıttā-i **Levlāk** sensiñ yā resūl
Zāt- pākindir şeref-pirā-yı evreng-i yakîn” (K./10-3)

“Bağışla beni hāce-i **Levlāke** ilāhi
Şermende-i dergāh-ı ‘alā eyleme yā Rab” (K./2-6)

“Zāt- Pākin on sekiz biñ ‘āleme p rāyedür
Hükmrān- kişver-i **Levlāk** sensiñ hazretā” (K./9-3)

Va Ümmeti: “*Eyvah ümmetim*”. Hadislerde Hz. Muhammed (sav)’in mahşer günü kendisine tabi olanları kurtarmak maksadıyla söyleyeceği “Ümmetim! Ümmetim!” (Müslim, İman; 341) sözü *Dîvân*’da *dem-i va ümmeti* (Ümmetin zamanı/günü) tamlamasıyla Peygamber şefaatine vurgu yapılarak verilmiştir. Gün mahşer günü değil ümmetin kurtuluş günü olarak tasavvur edilmiştir:

“*Dem-i vā ümmeti de bir nigāh it Şādi-i zāre*
Budur çün maṭlab-ı akṣa-yı cānum yā Resūlallāh” (K./19-5)

3.1.7. Atasözleri ve deyimler

3.1.7.1. Atasözleri

Toplumun hayat tecrübelerinden doğan ortak tutum, düşünce ve davranışlarından oluşmuş atalardan kalan ve zamanla anonimleşen özlü sözlerdir (Korkmaz,1992). *Süleyman Şâdî Dîvânı* Türkçe şiirlerinde tespit edilen atasözleri beyitlerle beraber verilmiştir. *Dîvân*’da yer alan atasözlerinin sayısı fazla değildir.

Bârût u âteş imtizac eylemez: Ateşle barut bir arada olmaz. Çatışan, birbirini tetikleyen veya uyuşmayan iki gücün bir arada olmasını anlatan bir sözdür:

“*Kim demiş kim eylemez bârût (u) âteş imtizac*
Mümtezicdir mümtezic rû-yı fîrûg-endāze ḥaṭ” (G./ 106-3)

Dıraht-ı huşk aşla berg u ber virmez: Kuru ağaç yaprak ve meyve vermez. *Divan*’da âlem ağaca, vefa ise ağacın yaprak ve meyvesine teşbih edilerek verilmiştir. Kurumuş daldan/ağaçtan meyve ve yaprak beklentisi üzerinden âlemde vefa bulunmasının imkânsızlığına vurgu katmak için kullanılmıştır:

“*Müsellemdür dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez*
Vefā ümmidi kılma Şādî ‘âlemden vefā gelmez” (G./87-5)

Her nûşun olur elbette bir nîşi: Her nimetin bir külfeti vardır. Bahşedilen nimetin, sevindirici her olay ya da durumun ardından insanın sevincini kursağında bırakacak bir durumla karşılaşılmasının olağan olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır:

“*‘Aceb mi lutf-ı yârı cevri-âgvyâr eylese ta ‘kîb*
Muhakkakdır çü her nûşun olur elbette bir nîşi” (G./208-4)

Meges elbetde meyl-i engübîn eyler: Bal olan yerde sinek de olur. Güzel ve değerli şeylerin çekici olduğunu ve bu çekiciliğin sonucu da ondan faydalanmak isteyenlerin olabileceğini ifade eder bir söz:

‘Aceb mi şehd-i vaşl-ı yāre meyl eylerse dil Şādī
Bu zāhirdür meges elbetde meyl-i engübîn eyler (G./84-5)

3.1.7.2. Deyimler

Deyimler duygu, düşünce ve olaylar karşısında insanın tavır ve davranışlarını yansıtan iki ve daha fazla kelimedenden oluşmuş kalıplaşmış sözlerdir (Çelik,2017;7). Her toplumun kendi kültür ve dil mozağine ait kalıplaşmış sözlerinden olan deyimler benzer kelimelerle ve anlamca ortak olabilmektedir.

Süleyman Şādī Dîvânı ’nda pek çok deyim olduğu gözlemlenmiştir. Bunlardan bazıları kullanılan eş anlamlı kelimelerden ve terkiplerden dolayı birebir sözlüklerde bulunmamaktadır. Böyle deyimlerin tespiti için TDK Güncel Sözlüğünden faydalanılmış, bağlama uygun anlam verilmeye çalışılmıştır. Kimi deyimlerin diğer Türk lehçelerinde kullanılan deyimlerle yapı, anlam açısından benzerlik/aynılık taşıdığı tespit edilmiştir. Sayıca fazla olan böyle deyimlere ait tespiti ortaya çıkarmak amacıyla ayrı bir grupta somatik deyimler başlığıyla tablolastırılarak verilmiştir. Ayrıca tasavvuf literatüründe deyimleşmiş kimi kalıp ifadeler buraya alınmamıştır.

Yok olmak: Ortadan kalkmak, kaybolmak. Varlığı sona ermek.

*“Ey Şādī tırma zār ol **yoğ ol** da şoñra var ol*
‘Ankā-yı dilşikār ol kıl kâf-ı ‘aşk(ı) lāne” (G./185-9)

Yelken açmak: Yola çıkmak için hareket etmek.

“Olmaz yem-i hātırdā dahī fırtına bākī
***Yelken** ki **aça** her yaña vāpūr-ı maḥabbet” (G./21-4)*

Yar olmak: Nasip olmak. Sevgili, dost olmak. Yardım etmek, yararlı olmak.

“Āh efendüm hāl-i zārumdan ḥaberdār olmaduñ
*N’eyleyem ağıyāra **yār olduñ** baña **yār olmaduñ**” (G./124-1)*

Yanıp yakılmak: Yanıp kül olmak. Acı çekmek, sızlanmak.

“Şeb-i ğaflerde dâim âteş-i dil-sûz-ı ‘işıyâna

Yanıp yakılmada pervânevârum yâ Resûlallâh” (K./24-2)

Ümid kesmek: Umudunu kesmek. Bir şeyin artık gerçekleşmeyeceği inancına varmak, ummaz olmak.

*“Ba ‘d-ez-in tahkîk ben **kesdim** hayâtımdan **ümîd***

Tâ o kaşı hançer-i hûn-bâra dūçâr oldu dil” (G./129-4)

Teselli bulmak: Avunmak, oylanmak. Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak. Sıkıntılardan uzaklaşmak.

*“Bulmasaydım ger **teselli** zikr u fikr-i yâr ile*

Yandırırdım dilleri şol âh-ı âteş-bâr ile” (G./179-1)

Tel kırmak: Münasebetsiz ve dokunacak söz söylemek. Pot kırmak.

“Tel kırsa üzülür rişte-i cânım Şādî

Olmasın zülf-i girih-gîrine ta şâne yakın” (G./160-5)

Mat etmek: Kötü duruma düşürmek bozmak. Cevap veremez duruma düşürmek.

“Kâmetiñ hayret-fezâ-yı serv-i servistân-ı naz

*Turra-i şeb-reng-i zülfüñ **eylemiş** reyhânı **mât**” (G./20-2)*

Karar kılmak: Birçok şeyi deneyip birini seçmek.

*“Çeşm-i mestânunñ hayâl-i dilde tâ **kıldı karar***

Şimdi âhû-yı hıṭâdan dîde-puş-ı rağbetem” (G./144-3)

Havale etmek: İş beklenen biçimde yapmasını o kişinin vicdanına bırakmak.

*“**Havâle eyleme** âğyâra lutf it katlûmi bâri*

Sen öldür tiğ-ı gamzeñle eger men katle şâyânam” (G./142-4)

Kan ağlamak: Kanlı gözyaşı dökmek. Büyük bir üzüntü içinde olmak.

“Gül dilerken eyledün hayfâ esîr-i hâr-zâr

*Dem-be-dem **kan ağlarum** ol bülbül-i şûrîdevâr*

Olmasun mı āh-ı dil encüm-şümār-ı intizār
Hecre tebdīl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ” (Mrb. /3-2)

Kan ağlatmak: Büyük bir üzüntü içinde bırakmak. Acı çektirmek.

“Çeşm-i hūn-ābım görüp cānā teḥī zanneyleme
*Yād-ı la ‘līn lebūñdür dīdeye **kan ağladur**” (G./70-3)*

Dem urmak: Dem vurmak. Bir şeyden söz etmek, konu açmak.

*“Hikmet-i Hākdan **dem urdun** ḥāme-i nāziük-ḥıram*
Ġayr mümkündür ta ‘aḳkul ḥikmet-i Rabbu ‘l-enām” (G./133-1)

Kan dökmek: Ölüme yol açmak, cana kıymak.

“El-amān ey ğamzesi cellād-ı cānum el-amān
*Tīr-i müjgānuñ dem-ā-dem **dökdi k̄ānum** el-amān” (G./155-1)*

Bahtı açılmak: Talihi dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek.

*“Açıla nesrīn-i **baht** ü devlet-i şāhānesi*
Bülbul-i ğüyā-yı dil gülşende açduḳça dehān” (Kı. /2-20)

Bahtı kara olmak: İşleri sürekli olarak beklediği gibi gitmemek, olumsuz sonuçlanmak.

“Ārzū-yı ḥaṭṭ u ḥāl ile müşevveş ḥālim
*Zülf-i şebreng gibi **oldı bu bahtım kara**” (G./184-3)*

Ateş salmak: Birini aşık etmek. Acı sıkıntı veya üzüntü içine sokmak.

*“Ol şem ‘- ‘izāruñ yine **şaldı** dile **āteş***
Şahbā-yı lebūñle yetiş ey sākī-i Mehveş” (G./95-1)

Bin renge girmek: Renkten renge girmek. Korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak. Halden hale girmek.

“Şevḳ-i la ‘lūñ ile tā başlad rakşāne ḳadeḥ
***Girdi biñ renge** boyandı begüm al k̄āne ḳadeḥ” (G./40-1)*

3.1.7.2.1. Somatik deyimler

Türkçenin önemli söz zenginliklerinden olan deyimlerde bulunan tabiat unsurları hayvan bitki ve organ adları, anlatılmak istenen asıl anlamı vermelerinden dolayı önemli bir fonksiyona sahiptirler. Organ isimleriyle oluşturulan deyimler *somatik deyimler* kategorisinde değerlendirilmektedir (Özkan & Şâdiyeve, 2003;151). Baş, boyun, kulak, burun, göz, ciğer, kalp, el, ayak gibi somut unsurların yanında gönül ve akıl gibi soyut isimler de deyimlerde yer almakta, yüklendikleri mecazî anlamlarla kültürlerden izler taşımaktadır. Organ isimlerinin ve/veya deyimlerde kullanılan şeklinin diğer bazı Türk lehçelerinde de “*baş egmek*”, “*yüz tutmak*”, “*boyun eğmek*”, “*ciğeri pare pare (bin) olmak*” gibi kimi deyimlerde ortak (Aosıman,2020;18-20) olduğu görülmüştür.

Süleyman Şâdî Dîvânı’nda da ağız, ayak, baş, boy, el, bağır, ağız gibi Türkçe kelimelerle kurulanların yanında dest, dil, dimağ, guş, ser, sine gibi Arapça veya Farsça organ adları ile kurulan somatik deyimler de bulunmaktadır.

Çizelge 3.2. Süleyman Şâdî Dîvânı’nda somatik deyimler tablosu

Süleyman Şâdî Dîvânı’nda Somatik Deyimler	
Ağız şulanmak: İmrenmek, beğenilen bir kişi veya şeye, benzemeyi istemek. Gıpta etmek.	<i>Kef-i sâkîde rengâreng sâğarlar tolanduğca</i> <i>Şulansın gıptadan ol cām-ı Cem ağız şulanduğca</i> (G./172-1)
Ayağını denk almak: Uyanık davranmak. Dikkat etmek.	<i>Gerekdür olmamak hîn-i cedelde cân teşvîşi</i> <i>Ayağ denk almamak lâzım ger alsa sine şad rişi</i> (G./208-1)
Ayağ çekmek: Sık sık gittiği yere artık uğramaz olmak, ilgiyi kesmek. Kadeh çekmek, şarap içmek.	<i>La ‘l-i sâkîden ferâğı tâze bir üftâdesün</i> <i>Dest-şüy ol çek ayağ meyhânedan bes Şâdî bes</i> (G./ 94-5)

Bağrı pür kan olmak: Bağrı kanla dolmak. Çok ızdırıp çekmek.	<i>Ağz açup eyler dehānuñla leṭāfet bahşini</i> <i>Reşkden gül-gonçenüñ ger bağrı pür-kan olmasa</i> (G./171-6)
Baş eymek: Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak.	<i>Hūban bütün baş eyerek kıldı temellūk</i> <i>Ālāy-ı nezāketle ki şāhāne şalındı</i> (G./196-3)
Bağrı lāle-gün olmak: Bağrı kanlanmak. Bağrı yaralı olmak. Dert ve üzüntü içinde olmak.	<i>Hevā-yı müşk-i zūlfuñla başumda var bir sevdā</i> <i>Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla bağrı lāle-gün oldum</i> (G./145-2)
Baş indirmek: Başını öne eğmek. Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak. Buyruk altına girmek.	<i>Sūfi-i sālūs teg her ṭāka baş indirmeyüz</i> <i>Ṭāḳ-ı mihrāb-ı ḥaḳīḳatdūr külāh-ı Mevlevī</i> (G./212-2)
Boy göstermek: Görünmek. Gösteriş yapmak.	<i>Ol serv-i çemenzāra nigāh eylemez oldum</i> <i>Boy göstereli dilde o ṭübā-yı ḳanā'at</i> (G./23-3)
Cigeri biñ pare olmak: Ciğerini parça parça etmek. Kalbini kırmak, üzme.	<i>Ah dil aldırālı şūḥ-ı cefā-girdāra</i> <i>Ḥançer-i nāz ile ḳıl cigerim biñ pāra</i> (G./184-1)
Dest-şūy olmak: El çekmek. Bir işten ilgisini çekmek.	<i>La'l-i sākiden ferāḡı tāze bir üftādesüñ</i> <i>Dest-şūy ol çek ayak meyḥāneden bes Şādī bes</i> (G./94-5)
Dil kesmek: Gönül bağı kırarmak. Umudunu yitirmek.	<i>Hācetgeh-i dergāh odur ḥabl-ı ümīdi</i> <i>Dil kesme şaḳın ḥalḳa-i bāb-ı ezelīden</i> (G./153-3)
Dil vermek: Gönül vermek. Sevmek, âşık olmak. Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, meyletmek.	<i>Egerçi Şādīyā çok dilbere dil vermişem ammā</i> <i>O Şīrīn-leb beni hem-rütbe-i Ferhād ider gördüm</i> (G./140-5)
Dil aldirmek: Gönülünü kaptırmak. Sevdalanmak, âşık olmak.	<i>Şādī çü şabā ḳalmadı ārām u sūkūnum</i> <i>Dil aldırāl ol şeh-i ḥūbān-ı cihāne</i> (G.170-5)

Dimağ urmak: Yönelmek. Koklamak.	<i>Şemim-i tabla-i 'aṭṭāra aşla ol dimağ urmaz</i> <i>Ne dem kim murğ-ı göñlüm meyl-i zülf-i 'anber'in eyler</i> (G./84-4)
El ağzına düşmek: Dedikodusu yapılmak. Kendisinden çokça bahsedilmek.	<i>La'l-i sâkiden çü şordum tâb-ı mey hâşiyetiñ</i> <i>Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyāya şā'</i> (G./109-4)
El çekmek: Vaz geçmek. İlgisini kesmek. Göçmek, ölmek.	<i>Şādī yā şimdi bu bāzār-ı melāmet sen de mi</i> <i>Ḳays-ı Leylā çekdi el kıldı bu 'ālemden vedā'</i> (G./109-5)
El koymak: Zorla almak. İşi üstüne almak, sorumluluğu üstlenmek.	<i>Kime kıydı yine ol zālīm-i bīdād yine</i> <i>El koyup hañçer-i müjgānına hiddetle giçer</i> (G./67-4)
El uzatmak: Almaya, dokunmaya, sahip olmaya kalkışmak	<i>Hergiz el uzatmaz ni 'ām-ı h'ān-ı cihāna</i> <i>Pür-behre olan h'ān-ı ḥiṭāb-ı ezeliden</i> (G./153-4)
El virmek: Yardım etmek. Yol gösterme izni vermek.	<i>Şundi ol sâkī bu şeb destime mīnā-yı feraḥ</i> <i>Ya 'ni el virdi yine lütfüyle Dārā-yı feraḥ</i> (G./39-1)
Gūş urmak: Kulak asmak. Dinlemek. Önemsemek.	<i>Sūfī gibi gūş urma şaḳın her naḡamāta</i> <i>Hū sıyṭı işit nāy u rebāb-ı ezeliden</i> (G./153-2)
Kaşd-ı cān eylemek: Canına kast etmek. Birini öldürmeye hazırlanmak.	<i>O şūḥuñ çeşm-i cellādi demādem kaşd-ı cān eyler</i> <i>Ne hūnīdir o kim 'ālem elinden el-amān eyler</i> (G./79-1)
Ser çekmek: Yükselmek. Diklenmek.	<i>Ḥam-gerden ola kaldı görüp ṭurra-i zülfün</i> <i>Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe</i> (G./176-4)
Ser paye düşürmek: Başını öne eğmek. Saygı göstermek için baş eğerek	<i>Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād</i> <i>Gūlzāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz</i> (G./85-2)

selamlamak. Buyruk altına girmek.	
Sîne germek: Göğüs germek. Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.	<i>Mağşadın olmak ise ger küşte-i meydân-ı 'aşk Tığ-ı cevri-i dilbere Şadî hemîşe sîne ger (G./59-5)</i>
Terk-i cân eylemek: Canından geçmek. Ölmek için hazır olmak, ölümü göze almak.	<i>'Aceb mi terk-i cân eylerse 'aşık rāh-ı dilberde Olanlar māl-i cânāna Şadî cânı neylerler (G./57-5)</i>
Yāde gelmek: Akla gelmek, Hatırlamak.	<i>Kıyl u kâle tül-i âmāle düşürdi 'aşığı Yāde geldikçe hayāl-i hāl u haṭ hūlyā-yı zūlf (G./112-4)</i>
Yüz göstermek: Ortaya çıkmak, belirtmek.	<i>Yüz göstereli şāhed-i zibā -yı kanā 'at Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı kanā 'at (G./23-1)</i>
Yüz sürmek: Bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmaya gitmek.	<i>Yüz niyāz ile yüzüm sürsem işigün tozunā Dideme aşla gerekmez sürme-i 'ālem-behā (K./ 9-10)</i>
Yüzü olmamak: Cüret ve cesareti olmamak. Utanmak.	<i>Varmağā yokdur yüzüm hergiz huzūr-ı Hāzrete Olmasa ger dād-res lutfün be-Dīvān-ı 'alā (K./ 9-13)</i>
Yüz tutmak: Yönelmek, teveccüh etmek, rağbet etmek, meyl etmek.	<i>Çü sūfî ba 'd-ez-in peygüle-i mihrāba yüz tutmaz Göñül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı cânāna (G./181-3)</i>

3.1.8. İsimler

3.1.8.1. Özel isimler

Allah: Süleyman Şadî Efendi Dîvânı 'nda Allah ismi kullanılmakla beraber; Ah (G./60-5), Cenab-ı Kibriya (K./9-11), Hakk (K./9-7), Hu (G./1-2), İlāh (K./2-6), Mevla (K.13-5), Rab (K./2-4), Te'ala (G./10-8) gibi başka kullanım şekilleri de mevcuttur. Ayrıca Dîvân'da Farsçada daha çok kullanılan Huda, Yezdan, İzed gibi isimlerle de karşılanmıştır:

“**Hudā**-yı Zāt-ı bîçün Yevmü lā yenfa ‘ buyurmuşdur
Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvale” (G./ 165-2)

“Hābīb-i Hazret-i **İzed** Te ‘ālā
Şefi ‘i rüz-ı ferdādur Muḥammed” (K./13-3)

“Bi ḥamdillāh esdikçe nēsim-i feyz-i **yezdānı**
Açıldı bāğ-ı ḥatırda gül-i ra ‘nā-yı istiğnā” (G./5- 4).

“Ah” Allah isminin ilk ve son harfinin alınıp kısaltılmış şekli (Uludağ, 2016;26) olup Allah anlamıyla kullanılmaktadır. Kardeş, dost, feryat, inleme gibi anlamlara da gelen “ah” ile gönülün ah etmesi, kimsenin ahını almama, gönül kazanmaya da gönderme yapılarak kullanılmıştır. Beyitte “Ah” ismi tevriye sanatı yapılarak verilmiştir:

“Sa ‘y kıl sen **ah** için şūfi ṭavaf-ı ḥātıra
Kalb-i ‘arīf Ka ‘beden ‘ulyā degül de ya nedür” (G./ 60-5)

H.z. Muhammed: Süleyman Şâdî’nin Dîvânı’nda en çok geçen isimlerden biri Hz. Muhammed’dir. Anlam dünyasında onun zatı, güzelliği, mucizeleri, makamı, risaleti hatta toprağı bile çok farklı benzetme unsuruyla verilmiştir. H.z Muhammed Dîvân’da özellikle şefaath kavramıyla çokça zikredilmiştir. Şâdî Hz. Muhammed’i güneş, ay, deniz, mücevher, gonca, gül, bülbül, padişah, tabip, hoca ve vezir’e benzetmiştir. Şâdî’nin yüzü, melek kanatları ve huri saçları onun için süpürge dirler:

“Mu ‘allā şehper-i Rūḥu ‘l-ḳudūs cārüb-ı dergāhuñ
İşigüñ müttekâ-yı enbiyādur yā **Resûlallāh**” (K./20-3)

“Esselām ey āsitān-ı büse-gāh-ı ḳudsiyān
Ḥāk-rüb-ı dergehindir zülf-i ḥūrā esselām” (K./22-4)

“Yüzümdür ḥāk-rüb-ı āstān-ı sidre- ‘unvānuñ
Egerçi bārgāhuñdan cüdāyam yā **Resûlallāh**” (K.21-4)

H.z. Muhammed’i nitelendirdiği; ḥükmrān-ı ḥutta-i Levlāk, pādīşāh-ı mülk-i Māevḥā, serv-i servistān-ı bāğ-ı Festāḳim, meh-i eflāk-i İsrā, revnaḳ-dih-i bāğ-ı risālet, hezār-ı rāğ-ı ma ‘nā, der-i ḥācet-pezirā, ṭabib-i çāre-dān, gonca-i gülzār-ı didār,

bedrü'l-büdü vb. vasıf terkipleri Süleyman Şâdî Efendi'nin zengin hayal ve benzetme dünyasını yansıtmaktadır.

Şâdî Efendi'nin Hz. Muhammed için kullandığı orijinal terkiplerden, benzetmelerden biri de "*bedrü'l-büdü*" dur. *Bedr* ayın dolunay hali olmakla beraber, tam, eksiksizlik ve mükemmelliği temsil eder. "*Dolunaylar dolunayı*" anlamındaki bu terkip hem hiçbir eksiklik kabul etmeyecek bir mükemmellik ve tamlık tekrarla vurgu amaçlı kullanılmış hem de Hz. Peygamberin şahsına bir benzetme unsuru yapıldığı görülmüştür:

"Merhabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festakim

Merhabā bedrü'l-büdü-ı evc-i ma'nā merhaba" (K./11-2)

Âdem: *Dîvân*'da Hz. Âdem vurgu unsuru olarak yer almıştır. Hz. Muhammed'in Allah katındaki yeri, yüceliği ve sevgisi *Levlâk* mefhumu üzerinden belirtilirken ilklerin sahibi (insan, peygamber vb.) olmasına rağmen Hz. Muhammed'in önüne geçemeyeceği vurgulanmaktadır:

"Ey baħr-ı kerem bâdi-i icâd-ı dü 'âlem

Ve'y kişver-i Levlakda sultân-ı mu'azzam

Mümkün mü tekaddüm ide hâşâ saña

Âdem senden ilerü yok harem-i hâzrete mahrem" (Ms. /1-2)

Yusuf: Yusuf güzellik ve ayrılık mefhumu üzerinden telmih unsur olarak yer almış, gönül ve sevgiliye de benzetme unsuru olmuştur:

"Göñüldür Yūsuf-ı Mısr-ı melâhat

Göñüldür mübtelâ-yı çâh-ı belvâ" (G.10-7)

"İstemem Mısr-ı dili Yūsuf-cemâlân olmasa

Neyleyem cismi ta'alluk-gerde-i cân olmasa" (G.171-1)

Yâkup: Yâkup peygamber ayrılığın hüznünü, acısını çekmesi bağlamında gönlün benzetileni olmuştur. *Dîvân* şiirinde çokça kullanılan "*Külbe-i ahzan*" hüznler kulübesi/evi ifadesi ile Hz. Yakup ve Yusuf kıssasına telmih yapılmıştır. *Dîvân*'da kulübe metaforu üzerinden ayrılığın acısı ve verdiği hüzn tasvir edilmiştir. Yaşanılan bir mekân olan kulübe artık gönlün kaldığı bir mesken olmuştur:

"Ya kûb dilüm külbe-i ahzânda kaldı

Ferhunde-liķā şāhed-i Ken 'āna di gelsin"

Mesihâ: Ölüleri diriltmesiyle bilinen İsa peygamber *Dîvân*'da Mesih adıyla anılmaktadır. *Dîvân* şiirinde olduğu gibi *Dîvân*'da da enfas-ı Mesihâ terkihiyle kullanılmış, sevgilinin ölüleri diriltten nefesi (sözü) bağlamında söylenmiştir:

*"Güftāre gelüp eyle dil-i mürdemi zinde
Ey dilber-i enfās-ı Mesihā ne bu tibā" (G.9-2)*

Musa: Musa peygamber Şâdî *Dîvânı*'nda Allah'ın tecellisi bağlamında Tur Dağı ile birlikte anılmıştır. Tur-ı Musa terkihiyle Allah'ın Tur dağına tecellisine telmih yapılmıştır. Allah'ın tecelli ettiği Tur dağı gönlün benzetileni olmuştur. Gönül de Tur Dağı gibi Allah'ın yüce tecellisine mazhar konumda bulunduğundan kendisindeki bu tecelliler vasıtasıyla da ufukları nurlandıracak bir mahiyete sahip olur:

*"Göñüldür ol şalan āfāka pertev
Göñüldür der-tecelli Tūr-ı Mūsā" (G.10-2)*

Bu terkip *Dîvân*'da farklı bir benzetmeyle daha anlam dünyasında yer bulmuştur. Süleyman Şâdî Efendi Kâdiri halifelerindendir. Tur-ı Musa terkihi, kendisine verilen halifelik makamı gereği takılan taç bağlamında "tac-ı Abdülkadiri" redifli şiirinde geçmektedir. Gerçek ve mecaz anlamları barındıran şiirde, gerçek anlamıyla sembollerden yararlanarak tacı tasvir edilmiş, mecaz anlamda ise Şâdî Efendi'ye bahşedilen rütbe üzerinden mensubu olduğu tarikatın övgüsüne yer verilmiştir. Şiirde taç, Allah'ın tecellisinin –beraberinde sırların ve hakikatlerin-yansıdığı Tur dağına teşbih edilmiştir. Başlık bağlamında; üzerindeki bölüm ve dikişlerden rengine kadar dini-tasavvufi sırlı semboller taşımakla bir mahzeni andırmaktadır. Tarikat bağlamında ise; Allah'a yaklaştırmakta, mensubiyetiyle hakikatlerin sırrını ihtiva etmektedir:

*"Der tecellā-yı Te 'ālā Tūr-ı Mūsā güyiyā
Mahzen-i esrār- Mevlā tāt-ı 'Abdülkādīr" (G.213-2)*

Lokman: *Dîvân* edebiyatında tabip-hekim olarak şiirlerde geçmektedir. Yatak, zayıflık, hastalık ve lokmanla leff ü neşr sanatına başvurulmuştur. Gönülün hasta oluşu zayıf bir bedene benzetilmiş olup döşek te aşığın içinde bulunduğu ayrılık halleri ve acılarını temsil etmektedir. Bundan dolayı sevgiliye seslenilmiş ya merhamet edip vuslat ile

ayrılığın acılarına son vermesi ya da bir çare bulması için Lokman'ı çağırması istenmektedir:

“*Bağ pister-i firkatde görüp cism-i nizârı*
*Rahm it dil-i bimâre ya **Lokmâna** di gelsin*” (G.157-4)

Mevlânâ: 1207-1273 yılları arasında yaşayan büyük mutasavvıf Mevlânâ Celaleddin Rûmî. *Dîvân*'da Mevlânâ ve Mevlevilik ile ilgili pek çok söylem ve remiz bulunmaktadır. Mevlânâ'nın Şâdî Efendi'de özel bir yere sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki gönlünde ondan, onun sevgisinden başka kimsenin sevgisinin ve ilgisinin olmadığını belirtmiştir. Talih'i temsil eden Hüma kuşu Mevlânâ aşkına benzetme unsuru yapılmıştır. Yuvası çok yükseklerde-yücelerde olan Hüma bir tek Şâdî'nin gönlünde yatmaktadır:

“*Şâdiyâ hâfırda yokdur ğayriye herġiz maħal*
*Lâne-i dilde hüma-yı 'aşk-ı **Mevlânâ** yatur*” (G.51-5)

Sâmî: (1847-1912) Pir-i Sami olarak bilinen Hacı Muhammed Sâmî Erzincânî (Tuygun, 2004; 15). Sami Efendi *Dîvân*'da Şâdî'ye Kadirilikteki halifelik tâcını takan kişi olarak geçmektedir. Kendisini onurlandırdığından bahsetmiştir.

“*Hâdimân-ı pirden bir zât-ı hoş **Sâmi** Cenâb*
Feyz-yâb itdi beni bâ tâc-ı 'Abdülkâdiri” (G./ 213- 4)

Bahaeddin Nakşibend: Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî (ö. 791/1389) Nakşibendiyye tarikatının kurucusudur (Yılmaz, 2018: 257). *Dîvân*'da “*nakşbend*” redifli şiirde geçmektedir. Şiirde Bahaeddin Nakşibend'in zatına ve tarikatına övgüler yer almaktadır. Nakşben'din veliliğın en yüce mertebesinde (gavs-ı azam) olduğu, şairin de dergâhının bir hizmetkârı olduğu ifade edilmiştir:

“*Ol nedür ki ben de Şādî bende-i dergâhıyım*
*Ġavs-ı a 'zamdır **Behâeddin Şâh-ı Nakşbend***” (G./45-5)

Bü'l-Hasen: Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed (Ca'fer) el-Harakânî (ö. 425/1033) 11. yüzyılda bugünkü İran'ın horasan bölgesinde Bistam kasabasına bağlı Harakan köyünde doğmuş ünlü bir mutasavvıftır (Üzüm, 2013: 98). *Dîvân*'da “cenab-ı bü'l-Hasen” redifli şiirde övgüsüne yer verilmiş, farklı benzetme unsurlarıyla “*velayet ufuklarının güneşi,*

kerametın cısmleŖmıŖ nuru, hakikat bağının sũmbũlũ, vahdet bahçesinin bũlbũlũ, ırfan ũlkesinin hũkũmranı, arıflerın kutbu” gibi tamlamalarla kiŖiliđi, makamı tasvir edilmiŖtir. Ŗiirde doğum yerinin Harakan, tũrbesinin de Kars Ŗehrinde olduğu belirtilmiŖtir:

*“Neyyir-i evc-i kerāmetdũr Cenāb-ı **Bũ’l-Hasen**
Mĩhr-i āfāk-ı velāyetdũr Cenāb-ı **Bũ’l-Hasen”***

*“Sũnbũl-i bāđ-ı hākĩkat bir gũl-i rāđ-ı ledũn
Bũlbũl-i gũlzār-ı vahdetdũr Cenāb-ı **Bũ’l-Hasen”***

Mansur: Allah'ta eriyip yok olmak anlamında sũylediđi "Ene'l-Hak" sũzũ sebebiyle 922 yılında asılarak öldũrũlen Mansur: *Divanda* Mansũri, Mansũr-ı aŖk ibareleriyle geçmiŖtir. Edebiyatımızda aŖkı ve inancı ũđruna her Ŗeyi gũze alan kahraman (Canım, 2018;276) olan Mansur kelimesi gālip, muzaffer anlamlarına da gelmektedir. Ŗādĩ, beyitte ũz eleŖtiri bağlamında Fenāfillāh makamına gũnderme yapmıŖ, henũz beŖerĩ vasıf ve arzulardan geçemediğinden Mansur gibi aŖk davasında zafere ulaŖmadan kendisine “AŖkın Mansuru” denilemeyeceğini ifade etmiŖtir:

*“Ŗādĩyā **ManŖũr-ı** ‘aŖk oldum deyũ lāf eyleme
Tā kemend-i kākũl-i dildāra ber-dār olmaduñ” (G./ 124- 5)*

Besĩm: Yeterince tanınmamıŖ, Ŗiirleri okunmayan bir Ŗair olduğu anlaŖılan Besim, Ŗādĩ için ũnemli biridir. Ŗiirlerinde kullandığı her bir sũz, letafet/zarafet bahçesinden derlenen gũl demetidir. Beyitte değer ve ũnemine binaen Besĩm’in Ŗiirlerinin elden ele dolaŖtırılıp okunması salık verilmiŖtir:

*“EŖ ‘ār-ı **Besĩmi** niçe elden ele gezmez
Her bir sũzi gũldeste-i gũlzār-ı leťāfet” (G./ 26- 6)*

Cāzim: Çukadar-zāde Cāzim Efendi. Ŗādĩ’nin gũrũŖtũđũ biri olduğu anlaŖılan Cazim İstanbul’da dođmuŖ 1851 yılında Erzurum defterdarlığında çalıŖmıŖtır (Akbayar, 1998:385). *Dĩvān*’da Ŗiirleri ve Ŗairliđine çeŖitli benzetme unsurlarıyla değerlendirmelerde bulunulmuŖtur. Ŗādĩ’ye gũre Cāzim’in Ŗiiri “reŖk-i gevher” mũcevheri kıskandıran ũzelliktedir. KiŖileŖtirme sanatına baŖvurularak mũcevherin kıskançlığı ũzerinden bu kıymet ve değerde Ŗiirlerin bulunmadığı ifade edilmek

istenmiştir. Şairliğinin de yaratılıştan nükteli kaynağının da “*ebr-i gevher-zade*” mücevher doğuran buluttan geldiğine gönderme yapılmıştır:

“‘*Aceb mi nazm-ı Cāzım reşk-i gevherdür desem Şādī*
Ki şab ‘ı nükte neb ‘i ebr-i gevher-zāde gelmişdür” (G./83- 5)

Ferîd: *Dîvân*’da şiirinden övgüyle bahsedilen şair Ferid için şah, padişah benzetmesi yapılmıştır. O, şiir söyleyenlerin olduğu ülkede/ortamda (şiirlerinin gücü, kuvveti ile) padişah gibidir. Bu yüzden Şâdî onun şiirlerine nazîre yazamayacağını ifade etmiştir:

“*Ben Şādī nazīre diyemem nazm-ı Ferīde*
Ol ħusrev-i iklim-i sūĥan-kārdur ancak” (G./ 116- 5)

Fevzî: Asıl adı Ahmet olan Fevzî Efendi Kars’ta doğmuştur.1785-86 yılında Kars’ta vefat etmiştir. Mürettep bir *Dîvân*ının olduğu belirtilse de buna ulaşılammıştır (Kıyçak, 2021;10). Beyitte güzel şiir okumasıyla tanındığı anlaşılan Fevzî adeta vazifelendirilmiştir. Şâdî’ye göre devrinde yaşayan şairler onun kadar güzel şiir okuyamamaktadır bu yüzden onlara şiir söylettirilmemelidir:

“*Müfevvāz dur saña Fevzî Efendi şi ‘r inşādı*
Çü Şādī řā ‘irān-ı ‘aşrda bes eş ‘ar ‘(ı) söyletme” (G./ 168- 5)

Hüsni: Şâdî ile çağdaş olduğu düşünülmektedir. Şâdî Efendi belagatli şiirlerinden ilham aldığı Hüsni’ye kendini borçlu hissetmektedir. Beyitte “*kâlâyı-nukât*” “*nükte kumaşı*” benzetmesiyle şiirdeki belagati tasvir etmiş, Hüsni’nin şiirlerindeki bu özellik Şâdîyi etkilemiş ve ondan ilham almıştır:

“*Hüsniyā nazm-ı belāğindeki kālā-yı nükāt*
Naķd-i taĥsīne yine Şādīyi medyūn itdi” (G./194- 5)

İzzet: Müderris-zāde Sadullah İzzet (d.1206/1792- ö.1271/1855). Sa’d, Sa’dullah ve İzzet mahlaslarıyla şiirler yazan şair, *Dîvân*ının başına şu beyti yazarak başlamıştır (Atik, 2014:4):

“*Bak bu mecmū ‘ayı gördükde bir ehl-i dikkat*
Dedi nāmına o dem defter-i derd-i ‘İzzet” (Atik, s.2014)

Süleyman Şâdî de bu beyte gönderme yaparak şiirlerinin ün salmasını, her tarafa ulaşmasını isteyen bir şairin divanının başına bunu yazmasını tavsiye etmiştir:

“Ger dilerseñ şöhret-i nazmun ola âfâka res
Şâdîyâ ser-zîb-i divân eyle nazm-ı **‘İzzeti’**” (G./ 199- 5)

Râşid: Süleyman Şâdî Efendi Râşid’in şiirlerinden övgüyle bahsetmiştir. Raşid’in şiirlerini gören ve inceleyen her bir doğru sözlü şairin onu beğeneceğini, alkışlayacağını belirtmiştir:

“Şâdî yâ tahsîn okur nazm-ı Cenâb-ı **Râşide**
Çeşm-i dikkatle gören her şâ ‘ir-i şâib-keîâm” (G./133-5)

Sa’dî: Şair Sa’dî’nin Süleyman Şâdî Efendi’nin şiirlerinin meydana çıkıp gelişmesinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Şâdî şairlik/şairlik yeteneği bağlamında kendisini bülbüle benzetmiştir. Sa’dî’nin şiirini de irfan bahçesinin yeni açan gülüne benzetmiş, hüsn-i talil yaparak bülbülün (şairin) güzel şakımasına (gelişmesine, iyi şiirler demesine) sebep olarak Sadi’nin gülünü (şiiri) göstermiştir. Edebiyatımızda âşık-maşuk ilişkisi üzerine kurgulanan bülbül-gül ikilisi burada şairlik/şair-şiir ikilisi üzerinden poetik unsur olarak işlenmiştir:

“Bülbül-i dil Şâdîyâ bulmazdı böyle inkişaf
Nazm-ı **Sa ‘dî** nev-gül-i gülzâr-ı ‘irfân olmasa” (G./171-9)

Sâib: Saib-i Tebrizi 17. yy. şairlerinden olan Sâib Tebriz’de doğmuş, İsfahan’a göç etmiştir. Türkçe şiirleri de bulunan Dîvân Edebiyatına vakıf olan Saib ince, orijinal ve güzel hayallere, anlamlı fikir ve mazmunlara sahiptir (Diriöz, 1977-78). *Dîvân*’da hayal kavramıyla tevriye yapılmıştır. Saib’in şiirlerinde kullandığı ince ve orijinal hayallere gönderme yapılmış, onun şiirine nazîre yazmanın mümkün olmadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca Şâdî Efendi’nin Sâib’den etkilendiği, sahip olduğu zengin benzetme ve hayal dünyası dolayısıyla da kendisine hayal sahibi Sâib denildiğine de gönderme yapıldığı görülmektedir:

“Şâdîyâ tanzîr mümkün mü o nazm-ı hâzreti
Ger denilse dehrde **Şâib**-hayâl olmuş saña” (G./13- 5)

Tevfik: Asıl adı Mehmed olan Tevfik Balcı Ardahan'da doğmuş, muallimlik, müftülük görevlerinde bulunmuştur. Eserleri arasında şerh çalışmaları da olan şair Süleyman Şâdî'nin *Bahrü'l-Me'âni* adlı eserini de şerh etmiş, birkaç gazelini tahmis etmiştir (Kıyçak, 2021; 16). *Dîvânda* Tevfik'in şiirleri mana dizisinde sıralanan incilere benzetilmiştir:

“Şādīyā nazm-ı kerem-cezm-i cenāb-ı **Tevfīk**
Silk-i ma'nāda ne a'lā dūr-i şehvār-ı suḥan” (G./161- 9)

3.1.8.2. Cins isimler

3.1.8.2.1. Sevgiliye ve sevgilinin vücut aksamına ait isimler

Sevgili ve sevgilinin vücut aksamına ait isimler şairin anlam dünyasını oluşturan unsurlardandır. Sevgilinin saç, kaş, boyu, göz vb. üzerinden pek çok benzetme, mecaz ve sanatlı söyleyişlerle mesajlar verilmiştir.

Sevgili: Cân (ruh, hayat), mahbûp (sevilen, sevgili), şûh (hareketlerinde serbest, neşeli), yâr (yakın, arkadaş), hub (güzel), âfet (felâket, musibet), dil-ârâ (gönül süsleyen), dil-rubâ (gönül kapan, herkesi kendine bağlayan), dil-dâr (birinin gönlüne sahip olan) şeh-nâz (nazlı yetiştirilmiş), meh-likâ (ay yüzlü), dost, mihribân (şefkatli, güler yüzlü) gibi isimlerle karşılanmıştır.

Sevgiliye ait *dil*, *şeh*, *meh* gibi isimler “ârâ, nâz, rubâ, likâ,” ile tamlama yapılarak sevgiliyi niteleyen isim/sıfat olarak kullanılmıştır:

“Niçe müddetdür ol kûy-ı **dil-ārâdan** şabâ gelmez
Ḥayat- tâze-baḥş eyler peyâm- dil-rübâ gelmez” (G./87-1)

“Gerçi kim ol **meh-likâ** gayetle şûh ü şengdür
Lîk 'uşşâk-ı dil-i zâre cefâ-âhengdür” (G./73-1)

Saç: Zülf, gisu, mu/muy ve saç ile anılmıştır. *Dîvân*'da vasfı, hali ve diğer unsurlarla olan etkileşimi sebebiyle işlenmiştir. Çeşitli benzetme unsurları ve edebi sanatlara başvurularak tasvir edilen saç yan ve mecaz anlamlarının yanında tasavvufî anlamları da barındırmaktadır. Bağlam üzerinden yapılan anlamlandırmada saç ait farklı

adlandırmaların farklı karşılıkları olduğu görülmüştür. Buna binaen saç, zülf, gisu/giysu ve perçem olarak gruplandırılmıştır.

Dîvân'da saç görüntü itibariyle kıvrımlı, düğümlü, uzun, dolaşıktır. Yılan, ejderha ve akrebe benzetilmiştir. Saba rüzgârıyla kokusu aşığa ulaşır. Sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan saç *Dîvân*'da sevgilinin, hurilerin ve Leyla'nın saçları olarak adlandırılmıştır:

“*Gîsû-yı siyeh-fâmını gör genc-i hüsniinde*
Perçem dime her tār birer mārduz ancağ (G./116-4)

“*‘Arîzuñda kākül-i ham-der-hamıñ gördüm didüm*
Bir muṭalşam genc eṭrafında ejderhā yatur” (G./51-3)

“*O pîç-ā-pîç zülfüñ deste-i sünbül mü şebbū mu*
Ruḥuñ nev-lāle-i hamrā mı yā verd-i muṭarrā mı” (G.211-4)

“*Var edîbāne ṭokunma zülf-i yāra ey şabā*
Cāme-ḥ^vāb-ı nāza girmiş zülf-i ‘anber-sā yatur” (G./51-2)

“*Kākül-i pür-çîñini ḥayret-fezā-yı zülf-i ḥūr*
Ḳaddini reşk-āver-i ṭubā bilür bilmezlenür” (G./64-2)

“*Mest-i cām-ı ḥayretim derk itmezem şahbā nedür*
Ben o Ḳaysım bilmezem ‘aşk-ı şaṣ-ı Leylā nedür” (G./60-1)

Kokusu itibariyle yasemin, misk, müşk (müşk-i hıta) amber, semen, reyhan, abire teşbih edilir. Saç her zaman ıtırılı, güzel kokar ki kokunun kendisi/kaynağı olarak düşünülür. Saba onun kokusunu aşığa ulaştırır:

“*Çözdün mi yine kākül-i pür-çîñ-i nigārım*
*Ta ‘ṭîr-i meşām itdi şabā zülf-i **semen-sā***” (G./8-3)

“*Nihāl-i gül müdür cānā ḳadiñ naḥl-ı tecellā mı*
*Şemīm-i kākülüñ ‘**anber** midir yā **müşk-i sārā** mı*” (G./211-1)

“*Ne revā mı ḳadüñe servi revādur dirler*

O hıṭā zūlfüñe kim müşk-i Hıṭādur dirler” (G./62-1)

*“Ba ‘d-ez-in ol müşk-i çīne bir daḥi urmam dimāḡ
Tā ṣabā irgürdi būy-ı zūlf-i ‘anber-bār-ı dost” (G./30-2)*

Rengi itibariyle siyahtır, geceye (leyl, leyli, şam, şebistan, şebrenḡ) benzetilmiştir:

*“Ārzū-yı ḥaṭṭ u ḥāl ile müşevveş ḥālim
Zūlf-i şebrenḡ gibi oldı bu baḥtım ḡara” (G./184-3)*

Saçın şekli ile ilgili kurulan teşbihlerde resen, zincir, çevgan, kement, çengal, dar, dam, bend, halka, carub ve bela kullanılmıştır. Bunlar sevgiliye ulaştıran bağ ve vasıtalar olarak işlenmiştir:

*“Pā-bend olalı zūlf-i girih-ḡiriñe cānā
Oldum hele vāreste-i her ḡayd u ālāyık” (G.119-4)*

*“Atıldı dil tūtıldı ‘ākıbet çün ḡūy çarpıldı
Ne dem kim perçem-i çevḡānını şāḥāne şaldırdı” (G./193-2)*

Gönül istemeye istemeye çene çukuruna düşmüştür Bunun sebebi de sevgiliye ulaştıracak yolların bulunmayışıdır:

*“Göñlüm olmaz idi üftāde-i çāḥ-ı zekānı
Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül reseni” (G./190-1)*

Zūlf; saç için genel bir isim olarak kullanılmakla beraber *Divan*’da “Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi”, “adanmışın zevkini oluşturan ilahi gizemler” ve “hiç kimsenin ulaşamadığı gaybi hüviyet, Hakk’ın zatı ve künhü” (Uludağ, 2016;398) olarak anamlandırılır. Klasik Dîvân şiirindeki benzetme ve hayal unsurlarıyla örülü katmanlı yapı bu divanda kelime, terkip ve beyitlerde de görülmektedir. *Dîvân*’da çokça geçen zūlf ismini/unsurunu tam anlamıyla doğru bir şekilde tanımlayabilmek beyitte geçen bütün sözcüklere ve sözcük kombinasyonlarına uygun/doğru şekilde anlam verebilmiş olmak temenni edilmiştir.

“Zülf-i ‘abir” güzel kokulu saç/sevgilinin güzel kokulu saç/cezp edici gaybi hakikatler anlamlarında verilebilir. Saba bu beyitte aşığın rakibini temsil etmekte olup sevgilinin saçlarını elinde tutmakta/sevgiliye yakın/onunla haşır neşirdir. Bu yüzden aşığın gönlü tarağın dişleri gibi delinmiş/acı çekmekte, üzülmektedir:

“Ol zülf-i ‘abirîñ göreli dest-i şabāda

Çün şāne o dem sīne-i ‘uṣṣāḳ delindi” (G./197-4)

Gisu/Giysu; “omuza dökülen saç”, “saç buklesi, saç lülesi” “talep yolu, isteme usulü” (Uludağ, 2016;147) anlamlarında kullanılmıştır. Bazen de yüz ile anıldığında bağlamdan “güzelliğin görülmesine engel olan şey veya kimse” anlamı da yüklenebilmektedir.

Gisunun isteme usulü bağlamında ele alınması ile “Gisu-yı anber-fam” tamlaması “anber kokulu saç” tan kinaye ile talep ve isteğin doğru/güzel şekilde iletilmesini ifade etmektedir.

Saç tokası, tutunma aracı ve zikir halkası gibi anlamlara gelen halka kelimesinin işe koşulmasıyla talep yolunun ve isteme usulünün şekli de ortaya çıkarılarak en güzel şeklin zikir halkası ile yapılması daha doğru olacağı düşüncesi hâkim olmaktadır. Beyitte “halka-i gisu-yı ‘anber-fam” terkihi ve “beste kılmak” (bağlamak) birleşik fiilinin kombinasyonu ile bir zikir halkasına dâhil olma istek ve temennisi şeklinde bir ifade de kullanılmıştır:

“Beste kıl ol halka-i gīsū-yı ‘anber-fāmūña

Yoksa kim zencīr ey meh-rū muḥāl egler beni” (G./198-4)

Perçem; alna düşen kısa saç demeti ve saçak/püskül anlamında kullanılmıştır. *Dîvân*’da perçem, turra ve kâkül olarak da anılmıştır. Şekil, görünüş ve koku açısından saç ile benzer benzetme unsurlarına sahiptir.

Kesreti, sevgiliye yakınlaşma yollarını ve övgüye değer hasletleri temsil eden perçem, şekil yönünden yılan, şeh-mar, sümbül, çevgan, reyhan ve sümbül bahçesine teşbih edilmiştir. Saf misktir, her zaman güzel kokar. Püsküllü beladır, kıvrımlı ve düğümlüdür.

Divan’da istifham sanatına başvurularak kâfur (beyaz) renkli gerdana dolanan perçemin mahiyeti sorulmuştur. Tasavvufi anlamda kesreti ifade eden perçem için alışılmamış bir bağdaştırma ile “salkımlı bela” benzetmesi yapılmıştır. Kimi perçem kimi salkımlı bela demişlerdir:

“*Tolaşup gerden-i kâfûra o perçem nedür*
Kimi perçem kimi şalkımlı belâdur dirler” (G./62-2)

Yüz/Yanak: Güzellik unsurlarından olan yanak ve yüze ait benzetme unsurları/ benzetilme yönleri benzer olduğundan burada bir arada verilmiştir. *Dîvân*’da bu anlamda yüz, ru/ruy, ruh, ruhsar, peyker, arız, izar, didar, tal’at cemal ve lika kullanılmıştır.

Sevgilinin yüzü; mum, sabah, nesrin, gonca, gül, şakayık, lale, ay ve güneşe teşbih edilir. Yüzü mushaftır onda tefe’ül edilir. Resim ve nakış gibidir, Erteng’in sayfalarını süsler, ilahi isim ve cemalin tecelli yeridir. Yüzünün kadehe yansımasıyla içindeki şarabın yakıcı olmasından korkulur.

Sevgilinin yüzü için kullanılan bazı terkipler: Mushaf-ı ruhsar, arız-ı al, mutalsam genc, nev-lale-i hamra, ruhsar-ı ziya-küster, ruy-ı arak-nak, safha-i Erteng, ruy-ı pertev-bahş-ı akmar, şem’a-i suzan, ruhsar-ı cihan-suz, verd-i mutarra, gonçe-i ahmar ve arız-ı nev-lale-i hamra.

Alın: *Dîvân* şiirinde çokça kullanılan cebin yüz, güzellik anlamlarına gelmektedir. *Dîvân*’da gerçek anlamında, sevgilinin güzelliğini ifade, Hz. Muhammed’e ait bir sembol olan Nur-ı Muhammediye’ye gönderme yapılmıştır.

Şükür secdesi ve alnın secde ile yıpranması ifadesinde, Hz. Muhammed’in “*şükreden bir kul olmayayım mı?*” (Buhari, teheccüt,6; Müslim) hadisine ve “*Onların belirtileri yüzlerindeki secde izidir*” (Kur’an Yolu Meali, 2020) Fetih suresi 29. Ayetine gönderme yapılarak yapılan duanın etkisi arttırılmıştır:

“*Şükr mümkün mü edā secde-i şükrānide*
*Olsa fersūdē **cebinüm** meded Allāh meded*” (K./ 6- 4)

Kaş: *Dîvân*’da ebru ve kaş isimleri kullanılmıştır. *Dîvân*’da kaş için benzetme unsuru olarak ayın hilal hali “hilal-i mah-ı nev (G./48-2), mihrab (G./52-5, 61-6), kemani (G./95-3), tuğra (G./106-2) ve kılıç (G./185-6) kullanılmıştır. Mecazlı ve teşbihli söyleyişlerle ifade edilen kaş âşığın boyunu yaya döndürür, eziyet eder, sevgilinin kaşına yöneldikten sonra sufi gibi mihraba durmaz. Tasavvufi anlamda ise kaş, Allah’ın zatını örttüğü perde veya salikteki bir kusur nedeniyle yaşanan derece düşüklüğü ve bu sebepten ihmal edilmesidir (Uludağ,2016;115).

Dîvân'da tasavvufî anlamda Allah'ın zatına ait sıfatları temsil eden kaş ile beraber keşakeş, cazibe ifadesi kullanılmıştır. “Dü ebru-yı keşakeş” terkinde “iki kaşın cazibesi, çekiciliği” ile Allah'ın sıfatlarına gönderme yapılmıştır. Bu sıfatlar Allah'ın zatını, özünü ve hakikatini anlamaya birer perdedirler. Bu durum şairin boyunu eğriltmiştir, ayrılık çilesini çekmesine sebep olmuştur. Ayrıca dervişlerin nefsi terbiye için çektikleri kırk günlük çileye de gönderme yapılmıştır:

“Bükdi kadimi toğrısı mânend-i kemânî
Ol çille-i hicrân-ı **dü ebrû-yı keşûkeş**” (G./95-3)

Göz: Süleyman Şâdî *Dîvânı*'nda göz için: Göz, çeşm, dide 'ayn ve basar isimleri kullanılmıştır. En çok işlenen unsurlardan olan göz çevresinde bulunan kirpik, bakış ve kaşla birlikte verilir. Dalgalı deniz, cellad, cadı, kuş yuvası, nergis, şehbaz gözün benzetildiği unsurlardır Dide âşığın gözünü temsil eder. *Dîvân*'da işlenen göz sevgili tipiyle uyumlu özellikler sergilemektedir. Göz sürmelidir. Siyahtır. Sevgilinin gözleri âşığı hasta eder, öldürmeye kasteder.

“Ey şüh dahı h^vābe maḥal kalmadı hergiz
Şehbâz-ı hayâlün ideli **dîdemi lâne**” (G./170-2)

“Ben zâra ey cefa-cû kâr itdi tiğ-i ebrû
Beñzer o çeşm-i cādū **cellūd-ı bî emāna**” (G./185-6)

“Ğazab vaktinde tā yâr-ı cefâ-girdâr(ı) söyletme
Kıyar ‘uşşâka **çeşm-i hançer-i ğaddâr(ı)** söyletme” (G./18-2)

Dide göz anlamı ile kullanılmakla beraber ya yalnız veya derrak kelimesi ile tamlama oluşturarak “dîde-i derrāk” alışılmamış bir bağdaştırmayla yeni bir ifade kullanmıştır.

“Anlayışlının/akıllının gözü” olarak okunan terkinin gerçek anlamdaki “göz”den kinaye “anlayış, kavrayış ve algı” olarak işlenmiştir:

“Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldığın dünyā-yı dūn
Tūtyā-yı ‘ibreti ol **dîde -i derrāke çek**”

Aynı şekilde *Dîvân*'da “dideye almak” fiilinin de “bakmak, yönelmek, önemsemek “anamlarında kullanıldığı görülmüştür:

“*Alur mı dāde-i derrāke Şādī hüsni-hūrānı*
Ezelden ben ki müştāk-ı cemālem yā Resūlallāh”

3.1.8.2.2. Kozmik âleme ait isimler

Felek (çarh, devr, devran eflak, gerdun, gerzaman, tak, arş), dünya (âlem, bağ-ı dehr, cihan, çarh-ı gerdan, dehr, devr, devran, devr-i çarh), yıldız (encüm, kevkeb, akmar, keyvan (Zühal yıldızı), Pervin (Ülker yıldızı), Süreyya, kanadil yıldızı, burç.

Dîvân’da güneş: Mihr ve afitap kelimeleri ile karşılanmış olan kelime gerçek anlamıyla da kullanılmış olup Hz. Muhammed, Hasan Harakani, Sultan Abdülaziz, Mevlânâ, sevgili, başka güzeller, gönül, adalet, vahdet ve makama benzetme unsur olarak kullanılmıştır.

Adalet kavramı Sultan Abdülaziz’in tahta çıkışının anlatıldığı tarih kıtasında güneş üzerinden verilmiştir. Adalet güneşi tamlaması (birleşik sıfat olarak) ismi nitelerken aynı zamanda doğan/otaya çıkan adaletin nasıl olacağı/ olması gerektiğine de gönderme yapılmıştır. Güneş, ışıyla her yeri ve her şeyi aydınlattığı her zerreye nüfuz edebildiği gibi adalet de güneş gibi, zerre kadar bir bilinmezlik bırakmamalı her alana nüfuz etmeli ve zulümatı/haksızlığı ortadan kaldırmalı:

“*Hamdülillāh kim yine devrān buldu tāb u fer*
Oldı tā mihr-i ‘adālet ‘āleme pertev-feşān” (Kı. /2-1)

Dîvân’da ay: Ay, mah, meh, kamer isimleriyle anılmıştır. Gerçek anlamıyla da kullanılmış olan kelime zaman (G./67-3), sevgili (G./132-4) sevgilinin yüzü (G./67-3) ayın hilal şekli (G./48-2) başka güzeller (G./17-3) (G./32-9) Sultan Abdülaziz (Kı. /2-9) ve Hz. Muhammed’e (Msd. / 1-7) teşbih edilmiştir.

Dîvân’da kimi şiirlerde görülen eş anlamlı kelime kullanımı ay için de yapılmıştır. Kelimenin hem Farsça hem de Türkçe karşılığı kullanılarak her iki dilden de faydalanmakla beraber kelimelerle oynayan şairin de bu konudaki sanatsal özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Mah yüzü, çehreyi temsil ederken ay ise zaman mefhumunu temsil etmiştir. Ayın günle beraber ikileme olarak verilmesi zamanın uzunluğuna da vurgu katmıştır:

“*Ebr gīsūlarını māh yüzünden almaz*
‘Āşıkun ay u günü böylece zülmetle giçer” (G./67-3)

3.1.8.2.3. Zaman ve zamanla ilgili isimler

Devr, dem. Mevsimler (zemistan, nevbahar, baharistan, hazan).

Dîvân'da kış (zemistan), sonbahar (hazan) ve ilkbahar (nev-bahar, baharistan) mevsimleri geçmiştir. Her üç mevsimin de kavuşma ve ayrılık kavramlarına benzetme ve vurgu unsuru olarak geldiği görülmüştür.

Yaşanılan yer ve koşullar kişinin hayal ve benzetme dünyasının oluşumu üzerinde etkilidir. Uzun, çetin, zorlu ve kimi zaman eziyete dönüşen şartlarının sonucu yaşanan gerçek anlamda ayrılıkların yaşandığı kış mevsimi tasvir unsuru olmuş, hayal dünyasında sevgiliden ayrılığın verdiği acı ve eziyetin adı olmuştur:

“Çekmeyen dâim zemistân-ı firâk-ı dilberi

Nev-bahâr-ı vaşl ile olmaz olur mı şâdkâm” (G.133-3)

Gün; yevm, ruz, eyyam, nehar ve gün isimleriyle işlenmiştir. *Süleyman Şâdî* *Dîvânı* 'nda zaman kavramının altında gün ve güne ait vakitler de işlenmiştir. Yirmi dört saatlik zaman dilimini ifade eden gün *Dîvân*'da “ay u gün” tamlaması ile “günlerin hepsi” manasında verilmiştir.

Sabah; subh, seher, duha isimleriyle karşılanmıştır. Sabah “sabah-ı haşr” “mahşer günü” tamlamasıyla ayrılık süresine mübalağa katmak için kullanılmıştır. Ayrıca mahşer gününün” ruz-ı ferda” tamlamasıyla da kullanıldığı görülmüştür.

Güneşin doğmak üzere olduğu an olan **seher ise:**

Dua, zikir ve ibadet vakti olarak ele alınmıştır. Sevgilinin saçının kokusunun ulaştırıldığı an, dileğine kavuşma anındaki mutluluk ve sevince vurgu yapılmıştır:

“Bûy-ı zûlf-i yâri ırgürdi seher bād-ı şabâ

Ser-be-ser oldı mu aṭṭar milket-i Çin u Hıṭâ” (G.15-1)

Akşam; akşamı karşılayan isimler şam, mesa, gece, şeb, leyl, leyaldir. Genellikle saç unsuru ile beraber kullanılmış saçın rengi için teşbih unsuru olmuştur. Subh ile tamlama oluşturularak belirtilen durumun/şeyin devamlılığına vurgu olarak kullanılmıştır:

“Dâne-i eşk-i dil-i zâr-ı döküb şubḥ u mesâ

Dām-ı insiyyete âhû-bêçe-âhû çekerüz” (G./90-2)

Akşamın aynı kavramın açıklanmasında estetik bir unsur olarak kullanıldığı görülmüştür. Akşam kendisiyle zıt anlamlı olan sabah ile kavuşmaya teşbih edilmiş, “Şam-ı vuslat” “kavuşma gecesi” tamlamasındaki şam kavuşma/buluşma/bir araya gelme kavramına yetersizlik, azlık, geçicilik, mecazîlik gibi yönlerle vurgu katmıştır:

*“Yeter dil halka zahmet virme ol şeb-gîr-i âhuñla
Gidiüp ol şām-ı vuşlat şubh-ı vaşl-ı yâr gelmez mi” (G.203-4)*

3.1.8.2.4.Sular ve su ile ilgili isimler

Deniz (bahr, kulzüm, derya, yemm), akarsu (cu, cuy-bar), bulut (sehab, ebr), jale.

Dîvân’da genel olarak su, deniz (derya, bahr, lücce, kulzüm, yem), akarsu, nehir, ırmak (cu, cuybar) olarak geçmiştir. Ayrıca sularla ilişkili olarak dalga, sahil, damla, girdap, sel ve çiğ de kullanılmıştır.

“Su” ve “cu”, tamlamalarla oluşturulan yolundan gitmek, yanına varmak, ayağına kapanmak” anlamlarında kullanılmış olan “payine düşmek, payine akmak” gibi deyimleşmiş kimi kalıp ifadelere benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

*“Her bār düşüp pâyine şular gibi akdum
Şimşād-reviş serv-i hırāmān(ı) görünce” (G.178-3)*

*“Şular gibi ak pâyine Şādî ne tırursun
Tā serv-ı kadüm şahn-ı gülîstāna şalındı” (G./196-5)*

*“Pâyine düşmekdeyem her rûz u şeb cûlar gibi
Lîk kıdd-i serv-i hoş-reftāre hālüm söylemem” (G./143-4)*

Süleyman Şādî Dîvânı ’nın anlam dünyasında deniz (bahr, derya, yem, kulzüm, lücce) gönül, gözyaşı, aşk, fenafillah, nedamet, cömertlik, irfan, hayret, melalet, hakikat, isyan ve emele teşbih edilmiş, mübalağa sanatı ve somutlama tekniğine başvurularak tasvir edilmiştir.

İnsani istek ve arzular anlamında olan emeller bitmek bilmez ve çok çeşitlidir. Bu çokluk mübalağalı bir anlatımla denizin uçsuz bucaksız oluşuyla benzerlik kurularak somutlaştırılıp zihne yaklaştırılmaya çalışılmıştır:

*“Yok fırtına bāki dahî deryā-yı emelde
Çün zevrak-ı dil sahil-i ikbāle yanaşdı” (G./204-4)*

3.1.8.2.5. Toprak ve toprakla ilgili İsimler

Toprak (toz (gerd, gubar) hak, dağ (tağ, kuh, kuhsar), taş (seng, hara, ahcar), kan.

3.1.8.2.6. Ateş ile ilgili İsimler

Od, har, kağ, kanun, nar, niran.

3.1.8.2.7. Hava ile ilgili isimler

Rüzgâr (bâd, yel), saba, nesim, sarsar, fırtına, tund-bad.

3.1.8.2.8. Hayvanlar ve hayvanlar ile ilgili isimler

Kuşlar (tayr, murg, kuş): bülbül (bülbül, hezar, andelip) (tuti), şahin (baz, şehbaz), keklik (kabk), güvercin (kebuter) anka, simurg, hüma, karga (zağ) doğan, serçe (usfur), ceylan (ahu, ahu-beçe, ahuvan, gazalan). Dört ayaklı hayvanlar: At (düldül, esb, semend), aslan (şir, ased, haydar), kurt (gurg), koyun (gusfend). Sürüngenler, balık ve böcekler: Pervane, sinek (meges, engübin), karınca (mur, muran), mahi, mar, ejderha.

3.1.8.2.9. Bağ, çemen, çiçeklik ile ilgili isimler

Bağ, çemen-zar, rağ, gülşen, gül zar, gül-sitan, gülistan, lale-zar, sünbülistan, servistan, ravza), sahra, vadi.

3.1.8.2.10. Nebatat ile ilgili isimler

Ağaçlar (eşcar, diraht) (şah, nihal, berg) / serv, çınar, ‘arar, tuba, şimşad, nahl,). Çiçekler: Gül (verd), gonca(gonçe), benefşe(menekşe), reyhan, şebbu, sünbül, semen, nergis, nesrin lale, şakayık, gelincik, sa‘adan, mugaylan.

3.1.8.2.11. Meyveler ile ilgili isimler

Dîvân’da meyve; “Meyve, Mîve, Esmâr, Nevber” ismiyle geçmiştir. Engur (üzüm) ve Turunç meyveleri yer almıştır.

Meyve genel itibariyle tatlıdır ağızda lezzet bırakır. Ağaç için de hem son nokta hem de se sonun başlangıcı hükmündedir. Dini-tasavvufi anlayışta “vuslat/kavuşma” ruh için lezzet verici ve sonun başlangıcı olarak tasavvur edilir. *Dîvân*’da vuslatın benzetileni olarak ağaç ve dallarla beraber işlenen meyve, tasavvuftaki “varlık”ın simgesi olarak Mevlana’nın “*meyve dalın ucunda dal da meyvenin içinde*” (Akarpınar, 2005;151) ifadesiyle örtüşmektedir. Meyve ve vuslat tek şeydir ve bunu uzaklarda aramanın anlamsız oluşu mübalağa yapılarak keyvana bağlanmıştır.

Bu beyitte teşbih-i belîğ yapılarak vuslata ulaşamamanın sebebi olarak göğün en uzak noktasında olduğuna inanılan Keyvan gösterilmiştir. Vuslat kavramı meyve ile somutlaştırılmak istenmiş, hemen ardından bir soyutlamayla meyvenin aslı, adı ve vasfı değişerek yeni bir anlam kazanıp soyutlanmıştır. Meyve artık meyve olmaktan çıkmış vuslatı temsil eden bir metafora dönüşmüştür:

*“Gāh gāh ol mīve-i vuşlať irer derdüm ele
Ger o dıraht-ı vaşl-ı şaḥ-endāz-ı keyvān olmasa” (G./97-5)*

3.1.8.2.12. Eşya ile ilgili isimler: Süs Eşyaları

1. Kıymetli taşlar: Gevher, la’l, sadef, dür, zer, sim.
2. Kokular: Müşk, anber, ‘abir, sipend.
3. Diğerleri: Sürme (kuhl, tutya) ayna (mir’at, ayine) , tarak (şane), taht, tabla.

3.1.8.2.13. Çalgı aletleri ile ilgili isimler

Tanbur, nay, ney, kus(davul), saz, şehnay (trompet).

3.1.8.2.14. Yiyecekler ile ilgili isimler

Nan, şeker, (sükker, kand), bal (şehd, engübin).

3.1.8.2.15. İçecekler ile ilgili isimler

Zehir (sem, tiryak, zehr-ab), şarap (mey, hamr), zülal, şehd-ab, şehd-ab-ı şeker.

3.1.8.2.16. Giyim eşyaları ile ilgili isimler

Came-hab, giriban, külah, taç, destar, aba, kaba, burka, cib.

3.1.8.2.17. Kumaşlar ile ilgili isimler

Kumaş (kale, kala) atlas, diba, kemha, nah.

3.1.8.2.18. Ev eşyaları ile ilgili isimler

Sofra (han, tabla), kadeh (cam, ayak, mina, peymane, piyale, sagar, sahba), balin, pister, fanus, şem' (şem'a, misbah), sifal (çanak-çömlek).

3.1. 8. 3. Soyut isimler/kavramlar

Süleyman Şâdî Dîvânı'nın anlam dünyasının bir parçası olan soyut isimler/kavramlar çok çeşitlidir. Bunlardan bazıları tasavvufî makam ve haller (hayret, vahşet, naz melamet, fena, fakr, vahdet, kesret vb.) bazıları dini/uhrevî (nefis, şeytan, huri, isyan, günah, istiğna, rıza, kanaat, tevekkül, şükür vb.) mefhumlar bazıları da Dîvân'ın anlam ve duygu dünyasının anahtarı hükmündeki manevî haller olan; aşk, ayrılık (hicran, hecr, firkat, firak), muhabbet, gam, hayal, hasret, ferah (sevinç), kavuşma (vuslat, visal, vasıl, vusul), ümit, vb. soyut isimlerdir. Şâdî Dîvân'ında bu isimler genellikle dini tasavvufî söylem çerçevesinde ele alınmış, alışılmamış bağdaştırmalarla (terkipler), benzetme unsurları etrafında somutlama ve soyutlamalarla kendine has bir gözle tasvir edilmiştir.

Tasavvufî şiirlerde daha sık kullanılan ve Dîvân Şiirinin çok anlamlı/katmanlı yapısının temelini meydana getiren, bir somutlaştırmanın ardından soyutlama yapmanın amacı kişileştirme de yapılarak varlığın özüne ve gerçekliğine ulaşmaya çalışmaktır (Belli, 2022;61).

Muhabbet ve dostlukta sabır, süreklilik ve sadakat ile tanımlanan “vefa”, kimi zaman sevgilinin sıfatı olarak kullanılmış (G.70-1), koku metaforu üzerinden anlatılıp

(G.166-2) Anka ile somutlama ve soyutlama tekniği ile verilmiştir. Tasavvufi anlayışta “heba” yani “*asıl itibariyle olmayan şey*” olarak nitelendirilen Anka, İbn-i Arabî’nin âlemin varlığı tanımlamasına isim olmuştur (Canım, 2018;275). Şâdî’nin anlam ve duygu dünyasında vefanın Ankaya benzetilmesi de bu görüşle örtüşmektedir.

Vefa Anka kuşu ile kişileştirilerek somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Anka ve adalet âlemde adimü’z-zatidir. Vefa da aynen onlar gibi gerçek anlamda varlığı bulunmayan bir şeydir. Âlemden beklenen fakat olmayan adalet gibi vefa kavramı çerçevesinde ele alınan muhabbet ve dostlukta sadakat, bağlılık ve sürekliliğin olmayışına işaret edilmiştir. Böylelikle vefanın özü ve gerçekliğine ulaşılmıştır:

“*Muktezâ-y tab’dır ‘uşşākā bidād itmesi*

Bir ‘adimü’z -zâtidir ‘âlemde çün ‘ankā vefā’ (G./4-4)

Bağlamli sözlük vasıtasıyla elde edilen verilerle *Dîvân*’da en çok geçen kimi soyut isim/kavram, benzetme ve somutlaştırma öğeleriyle birlikte, nazım şekli ve beyit numarası verilerek tablolaştırılmıştır. Tabloda *Dîvân* içinde aynı anlamı taşıyıp farklı adlandırmalarla verilen isimler bir araya getirilmiştir. Benzetilen unsurların isimleri ise şiirlerde geçtiği şekliyle verilmiştir.

Çizelge 3.3. Soyut İsimler tablosu

Soyut isim	Benzetme ve somutlaştırma öğeleri	Nazım şekli, beyit numarası
Aşk	Bahr, dar, şarap, zincir, meydan, şemşir, yem, serir, nükte, gülşen, arsa, peymane, tuba, bedray, nüsha, damga, şem, derya, anka, nay, ukde, mihr, gülzar, mey, nar, çeng, şehbaz, genc, kaba, gencine, alem, dam, cam, reh, nesim, debiristan, hamun, kağ, düldül, hüma, sahba, kişver, hurşid, kaf, micmer.	G.1-3 / G.3-4/ G.10-3 / G.19-3 / G.20-5 / G.22-4 / G.35-5 / G.35-4 / G.54-3 / G.65-2 / G.80-4 / G. 88-1 / G.114-6 / G. 114-4 /G. 114-1/ G.114-4 / G.114-5/ G.114-7 / G.115-2 / G. 115-5/ G.115-1/ G.118-1/ G.118-2/ G.118-3 /G.118-5 / G.131-2 / G.138-4 /G. 171-9 / G. 171-3 / G.178-6/ G.180-5 / G. 185-3 / G. 185-3/ G.208-5/ K.4-3/ G.3-2/ G.193-5 / G.193-3/ G.208-2 /

		G.51-5 / G.51-4 / G.72-1 / K1. / 1-2 / G.128-5 / G.191-8
Kavuşma: Vuslat, visal, vasl, vüsul	Kumaş, şeker, meyve, nevbahar, Kabe, şehd, gevher, dıraht, merhem, şarap, gülşen, zülal, gülzar, sahil, balin, şah, iyd, şem, şekeristan, daru, şehdab, kala, subh, han(sofra), gülsitan, şam,	G.41-7/ G.58-1 / G. 97-5 / G.133-3 / G.180-5 / G.84-5/ G.125-3 / G.171-5 / G.178-5 / Mu.2- 2/ K.10-7/ K.14-5 / K.15-2 / K.23-3/ G.8-4 / G.97-5 / G.210-4/ K.23-4 / G.5-2 / G.100-1/ G.171-4 / G.186-5 / Mu.3-6 / G.77-4 / G.80-3 / G.203-4
Ayrılık: Hicran, hecr, firkat, firak	Külbe, zehr-abe, şah, tişe, ateş, ruze, şem, deşt, pister	G.83-1/ G.91-2/ G.171-2 / G.179-4/ G.89-3 / G.89-4 / G.147-3 / G.205-2 / G.148-2/ (G.157-4)
Mahabbet, muhabbet	Fağfur, tanbur, zenbur, evreng, meydan, şehnay, tor, vapur, kus, cam,	G.21-1/ G.21-1 / G.21-5 / G.166-3 / G.196-4 / G.204-3 / G.21-2 / G.21-4 G. 197-2 / G.160-3
Kanaat	Nay, tuba, anka,	G. 23-1,3,5,
İstiğna	Serir, mülk, gülzar, esb, rebab, nay, mey, guy, hıtta, gül-i rana, bedray, tuti, kaf,	G.52-7 / G.47-5,54-1 / G.64-3 / G.77-2 / G. 100-5/ G.5-1/ G.5-7 / G.5-6 / G.5-5/ G.5-4 / G.5-3 / G.5-2 / G.130-3
Hayret	Cam, külbe, vadi, alem, deşt, bahr, hamun, kuhsar	G.143-5/ G.109-2/ G.87-4/ G.91-4/ G.112-6/ 148-5/ G.181-5 / Mu.1-5
Ferah	Anka, mina, Dara, nay, Tuba, meyhane,	G.39-4/ G.39-1 / G.39-1/ G.39-2 / G.39-3/ G.39-5
Ferruh	yüz, gonca, dane, servi, tuğra, sevda, nay, Kabe, kumaş	G.13-3/ G.41-1,1, 2, 3, 4, 5, 6, 7/ K1. /2-6

Süleyman Şâdî Dîvânı Türkçe şiirlerinde soyut isimlerden sayılabilecek olan “gönül” isminden sonra, adı en çok zikredilen ve farklı benzetmelerle tasvir edilen “aşk”tır. *Dîvân*’da ilahi (G.128-5), mecazi (G.60-1), kâmil (G.47-3) aşka vurgu yapılmış; peygamber (K1. /1-2) ve Mevlana (G.51-5) aşkına da değinilmiştir.

Şâdî Allah'ın didarına kavuşmak isteyenlerin “Hu” aşkının derdiyle su misali kararsız (yerinde durmayan, tazelenen) olmalarını öğütler (G.1-2). Tabipler Şâdî'deki aşk hastalığını görünce işe yaramayacağı ve Şâdî'yi iyileştiremeyeceği için ilaç hazırlamaktan vazgeçerler (G.82-3)

3.1.9. Fiiller¹³

Her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumu bildiren; tek başına kullanılamayan ve dilin vazgeçilmez yapı birimi olan fiiller pek çok sınıflandırmaya tabi tutulmaktadırlar (Korkmaz, 2009;525). *Süleyman Şâdî Dîvânı* Türkçe şiirlerde basit yapılı, türemiş ve birleşik fiiller bulunmaktadır. Bileşik fiillerden karmaşık fiil denilen alışkanlık fiilleri ile tasvir fiil grubundan süreklilik fiillerine örnekler bulunmaktadır.

“Atf-ı nigah, arz, perişan bahs, çak çak, derk, düçar, lütuf, mest, rahm, tebah, terk, vaad, vefa ve yad” vb. kelimelerin üç veya dört farklı yardımcı fiille tekraren birleşik fiil oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Dîvân'da aynı anlama gelen “*gönül ve dil*” kelimeleriyle anlamca birbirine zıt olan “*vermek ve aldırma*” fiilleriyle benzer bir durum/hal ifade edilmiştir. *Dîvân*'da geçen “dil vermek” ve “dil aldırma”: Sevdalanmak, âşık olmak manasındadır. Şiirde kelimeler temelde vezin gereği seçilse de şairin vermek istediği mesaj, ahenk/uyumluluk ve estetiğin rolü önemlidir. “Vermek” fiili daha çok rıza/irade ile gerçekleşen bir eylem olması dolayısıyla farklı sebeplerden meydana gelen tercih; meyil, istek ve arzu ile karşılanabilir. Gönülün meyletmesi/verilmesi tahammül ve katlanmayı sınırlandırabilmektedir.

Bir şeyin iradeden çıkmış olması ve kaptırmak anlamlarına gelen “aldırma” fiili ile âşık olmanın irade dışında başkası tarafından gerçekleştiği, maşuğun çekiciliğinin gücü ve ağırlığı sebebiyle aşığın her türlü eziyete katlanma mecburiyeti imajı verilmiştir. Şâdî'nin mutasavvıf olması ve şiirlerinde daha çok ilahi aşkı işlemesiyle paralellik gösteren kelime seçimi şiirine estetik bir boyut kazandırmıştır:

“*Ah dil aldırma şûh-ı cefâ-girdâra*

Hançer-i nâz ile kıl cigerim biñ pâra” (G./184-1)

“*Egerçi Şâdîyâ çok dilbere dil vermişem ammâ*

¹³ Bu kısımdaki bilgiler Zeynep Korkmaz'ın “Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi” kitabından faydalanılarak düzenlenmiştir.

O Şîrîn-leb beni hem-rütbe-i Ferhād ider gördüm” (G./140-5)

Konunu uzunluğu sebebiyle fiiller sadece yapıları itibariyle bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Yapıları bakımından fiiller basit, türemiş, birleşik olarak ayrılırlar.

3.1.9.1. Basit fiiller

Kök halindeki fiiller olarak tanımlanabilecek olan basit fiiller tek heceli olup kendilerinden daha basit öğeye ayrılamazlar. *Süleyman Şâdî Dîvânı* 'nda da bu fiiller bulunmaktadır. Bunlar ses yapıları açısından yedi kategoride incelenebilir:

Ünlü+ünsüz olanlar: ger-, ak-, ol-, al-, an-, es-, iç-, ar-, at-, üz-,

Ünlü+ünsüz+ünsüz: art-.

Ünsüz+ünlü olanlar: di-, de-,

Ünsüz+ünlü+ünsüz olanlar: yan-, bul-, san-, tut-, şaş-, bil-, gez-, kon-, vir- kan-, çek-.

Ünsüz+ünlü+ünsüz+ünsüz olanlar: kork-.

Kök fiil sayılan iki heceli olanlar: yalvar-, ohşa-, oku-.

Kök fiil sayılan donmuş fiiller: işit-, uyan-,

3.1.9.2. Türemiş fiiller

İsim veya fiil kök ve gövdelerine türetme ekleriyle kurulan fiillerdir. Şâdî *Dîvân* 'ında tespit edilen türemiş fiiller şunlardır: benze-, dile-, salın-, çekil-.

3.1.9. 3. Birleşik fiiller

Bir isim veya isim soylu Türkçe ya da yabancı bir sözcük ile etmek, edilmek, olmak, kılmak, yapmak, eylemek gibi yardımcı fiillerle kurallı bir biçimde bir araya gelmiş iki fiilin kaynaşmasıyla oluşmuş fiillerdir. *Dîvân* 'da daha çok Farsça veya Arapça olan isim ve isim soylu kelimelerle kurulmuşlardır. Süleyman Şâdî *Dîvân* 'ında tespit edilen birleşik fiillerin tamlama ile oluşturulanları ve ikileme şeklinde olanları da mevcuttur. Bu fiiller it-, kıl-, ol, eyle- olarak tasnif edilmiş ve beyitlerle örneklendirilmiş olup tamlamayla oluşanlar ve varsa ikileme şeklinde olanlar da verilmiştir. Sayıları fazla olduğundan birkaç örnekle yetinilmiştir. Süleyman Şâdî

Dîvân'ında düşmek fiiliyle terkiyle oluşturulan “kayd-ı emvale düşmek” “dünya malına bağlanmak” gibi kimi fiiller de bulunmaktadır:

“*Hudâ-yı Zât-ı biçün Yevme lâ yenfa ' buyurmuşdur*

Eger derrâk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvale” (G./165-2)

Dîvân'da Farsça birleşik sıfatlar yapan “-kerde, -gerde” ile oluşturulan fiiller de mevcuttur. “Teşebbüs-kerde, ta'alluk-kerde, teveccüh-kerde” gibi terkiyle oluşturulanlar:

“*Niyâz-i minke lâ takta ' recâ 'i vakzi hâcâti*

Teşebbüs-gerde-i habl-i recâyam yâ Resûlallâh” (G./21-6)

“*İstemem Mısr-ı dili Yûsuf-cemâlân olmasa*

Neyleyem cismi ta'alluk-gerde-i cân olmasa” (G./171-1)

“*Aceb mi kılmasam ikbâl men ey hâce mihrâba*

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrû-yı dildâram” (G./146-4)

***Dîvân*'da (it-) et- yardımcı fiiliyle oluşturulmuş bazı birleşik fiiller şöyledir;**

Masun itmek: Korumak, muhafaza etmek

“*Hıfz-ı Şamedâniyede lütfuñla maşûn it*

Sînem hedef-i tîr-i belâ eyleme yâ Rab” (K./2-3)

Dünim itmek: İkiye ayırmak, bölmek

“*Sen ol maḥbûb-ı Mevlâ zât-ı a'lâsın ki ol mâhı*

Dü-nīm itdün be-engüş-tı işâret yâ Resûlallâh” (K./18-2)

Ta'tir-i meşam itmek: Kokulandırmak, kokusu yayılmak

“*Çözdün mi yine kâkül-i pür-çîn-i nigârım*

Ta'tîr-i meşâm itdi şabâ zülf-i semen-sâ” (G./8-3)

Çak çak itmek: Yırtmak, parçalamak

“*Ey dirîgâ dâimâ ol pençe-i sertîz-i nefis*

Çāk çak itdi girîbânım meded yâ Rab meded” (K./5-3)

Pā-bend-i zincir-i cünun itmek: Delilik zinciriyle bağlamak

“Beni Leylā-edā **pā-bend-i zincir-i cünūn itdi**
Deme zinhār Şādī kıys-ı hāmūn-ı melāmet yok” (G./117-5)

Serfüru itmek: Başını eğmek. İtaat etmek

“**Ser-fürū itmez** mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü serv
Serv-i nāz m nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi” (G./202-2)

Arz itmek: Sunmak. Göstermek

“Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā aşlā kesel
Gönçe ger ‘**arz itmeseydi** hāra rüy-ı hürmeti” (G./199-2)

Dîvân’da kıl- yardımcı fiiliyle oluşturulmuş bazı birleşik fiiller şöyledir;

Tekâpu kılmak: Telaşlanmak.

“Reh-i maṭlabda şakın Şādī **tekāpū kıлма**
Her geçen bender-i maḫşūduna nevbetle giçer” (G./67-5)

Rahm kılmak: Merhamet etmek, acımak

“Ey ṭabīb-i çāre-sāzım haste-hāl oldum yetiş
Rahm kıł muhtāc-ı dārū-yı vişāl oldum yetiş” (G./100-1)

Nazar kılmak: Bakmak, ilgilenmek.

“‘Azm-i gülzār eyleyüp gül-gönçeye **kılmam nazar**
Bülbülem bülbül gül-i bī-hār(ı) gözler gözlerüm” (G./147-2)

Teskin-i suziş kılmak: Yürek yangınını söndürme.

“Eger **teskīn-i sūziş kılmısaydı** dem-be-dem eşkiim
Yakardı safḫa-i evrāk(ı) Şādī sūz-ı eş ‘arum” (G./146-5)

Şerḫa şerḫa kılmak: Parçalamak.

*“Şerha şerha kıldı sînem hançer-i ğaddâr-ı dost
Haste-hâl itdi beni ol nergis-i bimâr-ı dost” (G.30-1)*

Dîvân’da eyle- yardımcı fiiliyle oluşturulan birleşik fiiller şöyledir;

Meyl eylemek: Yönelmek.

“Niçe **meyl eyleyeyüm** nev-ber-i gün-â-gûna
Ma ‘nevi vâye virür lezzet-i es mâr-ı suhan” (G./161-3)

İntisap eylemek: Bağlanmak.

*“Şādī her bāba temelluk ne revādur el-Ḥak
İntisāb eyleyüp ol bende der-i Hümkāra” (G./184-6)*

Berdâr eylemek: Asmak. İdam etmek.

Şād -i şeydāy pür-zār eyledün
Dār- ‘aşk yāre **ber-dār eyledün**
Pençe-i b -dāda dūçar eyledün
Āh elinden çarḥ- kec-reftār āh (Mrb. /2-3)

Lutfeylemek: İyilik yapmak, iyilikte bulunmak.

*“Şefā ‘at āstānuñdan raġa atma **lutfeyle**
Bu Şād kemter nüñ ḥāk-i derdür yā Resûlallāh” (K./15-7)*

Tebdil eylemek: Değiştirmek, döndürmek

*“Cāna yetdi dā ‘imā cevriñ cefā-girdār çarḥ
Dönmedün herg z murādum üzre ey devvār çarḥ
Yakmasun mı dūd- āhum seb ‘ā-i seyyār çarḥ
Hecre **tebdil eyledün** şubḥ- visāl-i yār(i) çarḥ” (Mrb. /3-1)*

Dîvân’da ol- yardımcı fiili ile oluşturulan bazı birleşik fiiller

Beri olmak: (Bir şeyden) kurtulmuş olmak, (o şeyden) uzak ve salim bulunmak

*“Dil tahayyülden **berī olmaz** miyān- dilberi
Böyle mû-endîşe bir nāzik ḥayāl egler beni” (G./198-3)*

Cari olmak: Akıcı olmak, akmak

“Rāz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi
Dide-i ‘āşıkda **cārī olmasaydı** hūn u āb” (G./17-4)

Derk olunmak: Anlaşılmak, idrak edilmek.

“**Derk olunmaz** nüshadır ol nüsha-i kübrā-yı ‘aşk
Gayrı mümkündür ta ‘akḳul nükte-i vālā-yı ‘aşk” (G./114-1)

Dest-res olmak: Elde etmek, erişmek, nail olmak

“Cām-ı şehd-āb-ı vişāl-i yār **olmaz dest-res**
Haste dil sīr-ābe-i zehr-āb-ı hicrān olmasa” (G./171-4)

Surah surah olmak: Delik deşik olmak

“Dāimā mānendi ney **sūrāḥ sūrah olsa**
Tīr-i ḳahr-ı yardan eyler mi ‘āşıklar hazer” (G./53-2)

Şifâyab olmak: Şifa bulmak, iyileşmek.

“Gel senüñle gidelüm şūfī **şifâyab olalım**
Gūşe-i meygedeye dār-ı şifādur dirler” (G./62-4)

3.1.9.3.1. Birleşik fiil grupları

Birleşik fiiller dört grupta incelenmekte olup *Süleyman Şâdî Divanı*’nda şu örnekler olduğu görülmektedir:

Birinci grup; bir isim / sıfat + et-, ol-, bul-, bulun-, buyur-, eyle-, kıl-, yap-fiillerinin birleştirilmesiyle kurulanlardır. Süleyman Şâdî *Dîvân*’ı Türkçe şiirlerde şu örnekler bulunmaktadır: “pinhan eyle-”, “ihşân it-”, “Haste-hāl ol-”, “lāyık buyur-”, “teselli bulma-”

İkinci grup; karmaşık fiil denilen birleşik fiiller sıfat-fiiller + ol- yardımcı fiilinin birleşmesiyle kurulanlardır. Sıfat fiilin bulunduğu zamana göre öncelik, alışkanlık, niyet fiilleri diye üç gruba ayrılırlar. Süleyman Şâdî *Dîvân*’ında bu gruptan alışkanlık fiillerine örnekler mevcuttur:

Alışkanlık Fiilleri (-Ir ol-, -maz ol-); bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda veya gelecekte sürdüğünü/süreceğini gösterirler: bilir ol-, utanır ol-, arar ol-, ayrılmaz ol-, aratır ol-, okumaz ol-, gidilmez ol-...

Süleyman Şâdî Dîvânı 'nda tespit edilen Alışkanlık fiili örnekleri ve yer aldığı beyitler şöyledir:

“Çekmeyen dâim zemistân-ı firâk-ı dilberi
Nev-bahâr-ı vaşl ile **olmaz olur** mı şâdkâm” (G./133-3)

“Şol tûfî-i rûhum uça ister bu kafesden
Gül-şekker-i la 'lûñ **getür oldu**ça hayâle” (G./169-)

“Birdenbire sâhil-res-i makşûd **olur oldum**
Mâhî dili naḥçîr ideli tor-ı maḥabbet” (G./21-2)

Üçüncü grup; iki fiilin birleşiminden oluşmuşlardır. Birinci fiil zarf-fiil dir sonra gelen tasvir edici, anlam özelliği katan yardımcı fiildir. Bunlar: bil-, ver-, gör-, kal-, yaz-, dur- ...Bu fiiller işlevlerine göre yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma ve uzaklaşma diye beş gruba ayrılırlar. *Süleyman Şâdî Dîvânı* 'nda bu gruptan süreklilik fiillerine örnekler mevcuttur:

Süreklilik Fiilleri, asıl fiilin-(y) Ā,- (y)I ve -(y)Ip zarf-fiil biçimlerine dur-, koy-, gör-, kal- yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşturulurlar. Bu yardımcı fiillerin asıl fiile kattıkları anlam, tür ve birleşme şekline göre bir oluş ve kılışın belli bir zamanda yapıladurma, kalakalma biçimindedir: bakakal-, kalakal-, gidedur-, isteyegör-, alıkoy-, dönüpdur- vb.

Süleyman Şâdî Dîvânı 'nda bu grupta tespit edilen süreklilik fiili ve örnekleri ve yer aldığı beyitler şöyledir: kılâgör-, olakal-, edegör-, oladur-.

“Şâdî **kıla gör** vuşlat-ı dildâr(ı) temenna
Her gâh-ı seḥer-gâh du 'âya kaçışında” (G./174-5)

“Ol 'aşk serîrinde Süleymân **ola fursun**
Tâ rahm ide Şâdî gibi mûrân(ı) görünce” (G./178-7)

“Bir dām-ı belā zülfe giriftār **olaḳaldum**
Meyl eyleyeli murğ-ı gönül dāne-i hāle” (G./186-3)

“Bir ḫand ile şermend **ede gör** gonce-i ḫandi
Ol ḫış-pesendi” (G./191-3)

“Ṭavriña ḫayran **ola ḳaldı** nice ‘ālī neseb
Ḳaddüñe manend bir şimşād ya ‘ar‘ar mı var” (G./72-4)

“Ḳafesde tūṭī-i gūyā-yı cānum zār **olaḳaldı**
Gönül ḫālūñ bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi” (G./203-2)

“Ḥam-gerden **ola ḳaldı** görüp ṭurra-i zülfüñ
Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe” (G./176-4)

“Çoḳdan berü ḫasret-keş-i dīdār **ola ḳaldum**
Ben bülbüle nevres gül-i ra‘nā ḫaberin vir” (G./56-2)

“Şimşād görüp ḳaddüñe ḫayrān **ola ḳaldı**
Nāzende edā serv-i liḳā zülf-i semen-sā” (G./8-2)

“Eyledi Ḥaḳ ta seni şāhenşeh-i Mısr-ı cemāl
Ḥüsniñe ḫayrān **ola ḳaldı** nice Yūsuf-liḳā” (G./9-7)

Dördüncü grup: İkili birleşik fiiller yer alır. Anlamca birbirine yakın veya zıt olan iki ayrı fiilin belirli biçim kalıplarıyla biraya gelip kaynaşmasıyla oluşturulmuşlardır. Asıl fiil –(y)Ip zarf-fiil olup: sayıp dök-, düşüp kalk-, yürüyüp git-, alıp ver- vb. şeklinde olur. *Dîvân*’da bu grupta ikili birleşik fiil örnekleri şunlardır:

“Cān micmer-i ‘aşḳuñda **yanup yandı** dükendi
Mānend-i sipendi” (G./191-4)

“Şeb-i ḡafletde dāim āteş-i dil-süz-ı ‘işyāna
Yanup yaḳılmada pervānevārūm yā Resūlallāh” (K./ 24-2)

3.1.10. Zamirler

İsimlerin yerini tutan, onları temsil ve işaret eden sözcük türüdür. Sayıları sınırlı olmakla birlikte her ismin yerine geçebildikleri, her ismi işaret edip gösterebildikleri için de kapsamaları geniş ve sınırsızdır. Zamirler, isimler gibi çokluk ve iyelik gibi ekler alıp çekime girebilir ve tamlama oluşturabilirler. Zamirler yapı ve işlev bakımından iki şekilde sınıflandırılırlar. Yapı bakımından; basit, türemiş ve birleşik. İşlev bakımından; şahıs, işaret, dönüşlülük, aitlik, soru, belirsizlik ve bağlama grubu olarak ayrılırlar (Korkmaz, 2009;399-405). Burada işlev bakımından sınıflandırılan zamirler ele alınmış ve beyitlerde gösterilmiştir.

Süleyman Şâdî Dîvânı’nda zamir çeşitliliği/benzerliği ve uygulama alanının anlam değerleri farklılık gösterdiğinden özellikle şahıs ve işaret zamirleri ayrı ayrı kategorize edilip eski şekilleri de verilmiş ve beyitler üzerinde gösterilmiştir.

Şahıs zamirlerinde günümüzde de kullanılan ben, sen, o, biz; “o” şahıs zamirinin eski biçimi olan “anı, anun” kullanılmıştır. *Dîvân*’da ayrıca Azeri lehçesinde, Farsçada ve bazı ağızlarda birinci tekil şahıs zamiri “ben” yerine kullan “*men*”de bulunmaktadır. *Şâdî Dîvânı*’nda “o, bu” işaret zamirinin eski biçimi olan “ol ve a” gibi işaret zamirleri bulunmaktadır. Yönelme eki alan zamirler de ayrı verilmiş, sayısı fazla olan kimi örnekler azaltılmış sadece nazım şekli ve gazel numarası verilerek gösterilmiştir.

3.1.10.1. Şahıs zamirleri

Süleyman Şâdî Dîvânı’ndaki zamirler benzer biçimdeki kullanımları dolayısıyla şahıs ve işaret zamirleri olarak ayrılmıştır. Şahıs zamirlerinden; Âzerî lehçesinde, Farsça’da ve bazı ağızlarda birinci tekil şahıs zamiri “ben” yerine kullan *men, ben, sen, o* ve *biz* zamirleri ile üçüncü tekil şahıs zamiri yerine kullanılan “o” zamirinin eski biçimi ve hal eki almış olan “*anı, anun*” ile “*ol*” şekli de kullanılmıştır. O ve ol şahıs zamirlerinin işaret zamiri biçimi de var olmakla beraber bunlar kullanımda bağlamdan anlaşılmaktadır. Şahıs zamirlerinin *Dîvân*’daki kullanımları şöyledir:

Ben: Birinci tekil şahıs zamiri.

Âşık, rint, kul, derviş, şair; Şâdî.

*Ne şorarsıñ sülhan-ı husrevi **benden** Şādī*
Güheriñ qadrini gevher-gere şor şorma baña (G/ 14-5)
Ey dilber-i mümtāz-ı leb-i qand-i halāvet
*Qıldıñ **beni** bir tūti-i gūyā-yı belāgat (G/26-1)*
Çokdan berü hasret-keş-i dīdār ola qaldım
***Ben** bülbüle nevres gül-i ra'nā haberin vir (G/ 56-2)*
Sen peyk yūri 'arz-ı niyāz eyle o şūha
***Ben** kāl ile hāl-i dil-i zārı disem olmaz (G/ 88-4)*
***Ben** Şādī nazīre diyemem nazm-ı Ferīde*
Ol husrev-i iklim-i sülhan-kārdur ancaq (G/ 116-5)
***Ben** ne hākim şānına şāyān-ı tavşīf eyleyem*
Zāt-ı Pākūndür çü memdūh-ı Cenāb-ı Kibriyā (K/ 9-11)
*Yok liyākat **bende** vaşf-ı hazret-i şāhāneye*
Maqşadım līfā-yı resm-i bendeğīyetdür hemān (Kt /2-16)
Tehī 'arz itmesin bī-hūde sākī cām-ı gülfāmı
***Benem** Şādī ezel mest-i mey-i ma'nā-yı istiğnā (G/ 5-7)*
***Bende** yok tāb temenna-yı vişāl eylemeğe*
Yürü sen 'arz-ı niyāz it şeh-i hūbāna şabā (G/ 6- 3)
*Yetmez mi düşürdüñ **beni** hāmūn-ı melāle*
Mecnūn-ı dil-i zārıña Leylā ne bu tībā (Gazel 9- 4)
Olmaya mı Şādī yā pābend-i zencīr-i cūnūn
*Qays-ı şahrā-yı melāl itdi **beni** Leylā-edā (G/15-5)*
Na'ra-i şebgīr-i āhumdan diger yok bir enīs
*Ey dirīgā külbe-i hayretde qaldım **ben** garīb (G/ 19-4)*
Sen söyle şabā hāl-i dil-i zārı o şūha
***Ben** bendede yok hālimi ityāna liyākat (G/ 26- 5)*
Şerha şerha kıldı sīnem hançer-i gaddār-ı dost
*Haste-hāl itdī **bent** ol nergis-i bīmār-ı dost (G/30-1)*
Ey sākī-i şeh-nāz ne bu nāz ü edālar
***Ben** zāra cefālar (G/ 32- 5)*
*Ol nedür ki **ben** de Şādī bende-i dergāhıyım*
Ğavş-ı a'zamdır Behāeddin Şāh-ı Nakşbend (G/ 45- 5)

Dil-i hayrân[ı] **benden** şorma hayrân eyleyenden şor
 Yüri buhrânım[ı] düçar-ı buhrân eyleyenden şor (G/ 50-1)
 Görüp bu süzişim zinhâr **benden** gayrîden şorma
Beni pervâne-i şem ‘-i şebistân eyleyenden şor (G/ 50- 2)
 Zâhidâ bir **ben** miyim üftâde-i şahbâ-yı ‘aşk
 Gûşe-i dil-hânede biñ merd-i bî-pervâ yatur (G/ 51-4)
 Şādî mest-i sāgar-ı lebrîz-i bezm-i vahdetem
 Ol ne ğam sūfî beni mest-i mey-i hamrâ bilür (G/ 54- 5)
 Olanlar **ben** gibi zūlf-i ruh-ı dildāra dildāde
 Çıkıp seyre temāşā-yı gül u reyhānı neylerler (G/ 57-2)
 Unutdum āh cānā **ben** de havf-ı bend u zindānı
 Görüp üftāde-i zūlf ü zenaḥdan olduğum demler (G/ 58-3)
 Mest-i cām-ı hayretim derk itmezem şahbā nedür
Ben o Kaysım bilmezem ‘aşk-ı saç-ı Leylā nedür (G/ 60-1)
 Mest iden sākî-i gül-rū **beni** ol bāde midür
 Nim-nigāhında mı şol hāl o şahbāde midür (G/ 61- 1)
 Ol cefā-mu ‘tāda **ben** aşla vefā bilmez dimem
 Bes vefā āyînini ra ‘na bilür bilmezlenür (G/ 64-4)
 Dahı meyl eylemem **ben** kâse-i fağfūra ‘ālemde
 Yeter ol kâse-lîs-i hân-ı ‘irfān olduğum besdür (G/ 65- 4)
 Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘uşşāka ey āfet
 Faķaķ **ben** bildigüm ol şubḥ-ı rüyūñ zūlf-i şāmıñdır (G/ 69-2)
Ben nice zār olmayam dāim hayāl-ı vaşl ile
 Bülbül-i şeydāyı derd-i verd-i handan ağladur (G/ 70-4)
Ben niyāz eyledigimde ne ‘aceb nāz ider olsan
 Saña tîbā baña ey şūḥ temennā yaraşur (G/ 71-3)

Ve (G/ 72-2),(G/ 78- 5),(G/ 83- 4),(G/ 85-3),(G/ 91-4),(G/ 96- 2),(G/100-2),
 (G/ 105- 2),(G/107- 5),(G/112-1), (G/ 117-4),(G/ 117- 5),(G/118-7),(G/ 118- 2),(
 G/ 121-1),(G/ 123- 1),(G/ 129-5),(G/ 129-4), (G/ 135-2),(G/ 137- 1),(G/137- 6),(G/
 137-1),(G/ 137- 5),(G/139-2),(G/ 140-5),(G/ 143-1),(G/146- 1),(G/ 146-3),(G/ 147-
 4),(G/ 162-7),(G/ 168-2),(G/ 174-3),(G/ 185- 6),(G/ 190- 3),(G/ 193- 5),(G/ 198-
 1),(G/ 198- 2),(G/ 198- 3),(G/198-4),(G/ 198-5),(G/ 203-3),(G/ 203- 5),(G/205-4),(
 G/ 207- 1),(G/207-1),(G/ 207- 2),(G/ 207- 3),(G/ 207-4),(G/ 207-5), (G/ 210- 1),(
 G/ 213- 4),(K/ 2- 5),(K/ 2-6),(K/3-4),(K/ 3-1),(K/ 6-3),(K/ 8-3),(K/ 9-12),(K/ 9- 15),(
 K/ 14-3), (K/ 17- 2),(K/ 18- 1),(K/20-5),(K/ 21-5),(K/ 23-5),(K / 23-3)

Baňa: Ben zamirinin yönelme durumu eki almış hali.

*Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere şor şorma **baňa***

*Bâde keyfiyetini sâğara şor sorma **baňa** (G/ 14-1)*

Hem çü pervâne ne âteşlere dil yandığını

*Şem'-i ruhsâr-ı ziyâ-küstere şor şorma **baňa** (G/ 14-2)*

Tûti-i dil kafes-i tende neler çekdiğini

*O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma **baňa** (G/ 14- 3)*

Ey diyen kişver-i ma'nâ nice teşhir olunur

*Anı bir hâmesi sihr-âvere şor şorma **baňa** (G/ 14- 4)*

Ne şorarsıñ sühan-ı husrevi benden Şadî

*Güheriñ kadrini gevher-gere şor şorma **baňa** (G/ 14-5)*

*Qays-ı Leylâyım **baňa** 'arz itme şüfi bâğ u rāğ*

İstemem hāmūnu u kühsār isterim meşreb bu ya (G/ 16- 2)

Ve (G/69-4), (G/71-3), (G/124-1) (G/132-2), (G/140-4), (G/141-3) (G/149-2), (G/199- 3), (G/204-5), (K/4-2)

Men: Azeri lehçesinde, Farsça' da ve bazı ağızlarda kullanılan birinci tekil şahıs zamiri; ben.

Ni 'met-i bî-ğāyet-i cennāta eyler mi nigāh

*Ol ki çün **men** sîr-hvān-ı ni 'met-i dîdār olur (G/ 49- 2)*

*Na'ra-i dil-süz-ı **men** hayret verir bülbüllere*

Her ne dem ki hātır ol gonçe-i handān gelür (G/ 81-2)

*Rızadır maqşad-ı aksā-yı **men** 'ālemde ey şüfî*

Ne meyyāl-i bihiştim ben ne hvāhiş-kār-ı hūrāyam (G/ 137-6)

Havāle eyleme ağıyara lutf it katlūmi bārî

*Sen öldür tiğ-i gamzeñle eger **men** katle şāyānam (G/ 142- 4)*

'Aceb mi kılmam iqbāl men ey hvāce mihrāba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı dildāram (G/ 146- 4)

*Dîrüz şüfî-i gevden pürsîd cāyî ez **men***

Goftem me-pürs mesken 'uşşāk-ı lā-mekāna (G/ 185- 8)

*Qışsa-i Qaysı unutturd(u) şol efsāne-i **men***

Zülf-i Leylā dime Mecnūn ile hem-hāl beni (G/ 190- 3)

'Aceb mi ben de olsam bende sîr-hvān-ı ihsānuñ

*Çü **men** der-yūze-i bāb-ı 'atāyam yā Resūlallāh (K/ 21- 5)*

'Aceb mi sūziş-i sīnem vire pervāneye hayret
Çü men pervāne-i şem 'i vişālem yā Resūlallāh (K/ 23- 4)
Bir leb-i şīrīne tā men zār(ı) Ferhād eyledüñ
İtmedüñ inşāf esīr-i dest-i bī-dād eyledüñ (Mrb. / 3- 5)

Sen: İkinci tekil şahıs zamiri:

Haberci.

Sen peyk yūri 'arz-ı niyāz eyle o şūhā
Ben kāl ile hāl-i dil-i zārı disem olmaz (G./ 88-4)

Aşığın ahı.

Seyl-i eşk-i hasretim tıtdı ser-ā-ser yeryüzin
Sen de ey şeb-gīr-i āhım seb 'a-i seyyārı tıd (G./ 22- 2)

Saba.

Bende yok tāb temenna-yı vişāl eylemeğe
Yürü sen 'arz-ı niyāz it şeh-i hūbāna şabā (G./ 6- 3)
Sen söyle şabā hāl-i dil-i zārı o şūhā
Ben bendede yok hālimi ityāna liyākat (G./ 26- 5)
Ey şabā sen söyle ben dildāre hālüm söylemem
Nāz-perver ol cefā-kirdāre hālüm söylemem (G./ 143- 1)
Niyāzum 'arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi
Mürüvvet birle kadd-i serv-i hoş-refīār gelmez mi (G./ 203-1)

Sufi.

Sa 'y kıl sen ah için şūfi tavaf-ı hātıra
Kalb-i 'arīf Ka 'beden 'ulyā degül de ya nedür (G./ 60- 5)
Gel senüñle gidelüm şūfī şifāyab olalım
Gūşe-i meygedeye dār-ı şifādur dirler (G./ 62-4)
Var[mı] der[d]-dil-i 'uşşākı fehmi eyler tabīb
Derd yok ey şūfī sende yoksa derd añlar mı yok (G./121- 2)

Gönül.

Gönül 'aşıq iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol
Gedālıqdır serīr-i 'aşka sultān olmama bā 'is (G./ 35-4)
Gönül bir de hayāl-i kākül-i dildare gel düşme
Seni sevdāya düşār eyleyen hulyā-yı hāmıñdır (G./ 69- 3)

*Pervâne gibi turma gönül **sen** de yakıl yan*
Ol şem ' bu şeb külb-i ahzānuma gelmiş (G./ 102- 4)

Sevgili, dost

Şol Şādī-i zārı nola bir mazhar-ı lutf it
***Sensin** şeh-i iqlīm-i 'aṭā zülf-i semen-sā (G./ 8- 5)*
*Çü **sensiñ** bir Şehinşāh-ı serīr ārā-yı istignā*
Ḳapuñda Şādī -i şūrīde bir memluk-ı çākerdür (G./ 52-7)
Gayra kılmaz kāmetiñ üftādesi 'aṭf-ı nigāh
***Sen** o servisün saña şimşād ü servi baş eğer (G./ 53- 4)*
*Gören āyinede ey şūh **senün** 'aks-i ruḥiñ*
Didi āyā ki perī sihrle mīnāde midür (G./ 61-2)
Vardur 'ālemde cānā çün perī-şüret velī
***Sen** gibi bir ḥāl-i dil añlar melek-peyker mi var (G./ 72- 3)*
Ben ḥaste-i hecre kılamaz çāre eṭibbā
*Ey şūh **sen** ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (G./ 85- 3)*
*Ey yār görenler **seni** ağyāra muḳārin*
Dir naḥl-i gül ol ḥār-ı muḡaylāna ḳol atmış (G./ 97- 4)
Na 'ra-i şebgīr-i feryādum uyardı 'ālemi
***Sen** o ḥvāb-ı nāzdan bir laḥza bīdār olmaduñ (G./ 124-2)*
Ve (G./132- 4), (G./ 134-2), (G./142- 4), (G./152- 1), (G./ 152- 3), (G./152- 2),
(G./ 152- 1), (G./ 169-5), (G./ 179- 4), (G./ 190- 2), (G./ 209-2)

Şādī

Ḥayder-i meydān-ı 'aşḳ olduñ olub Döldül-süvār
*Şimdi ey Şādī **seniñle** kim sürer meydāna at (G./ 20- 5)*
*Şādī yā şimdi bu bāzār-ı melāmet **sende** mi*
Ḳays-ı Leylā çekdi el kıldı bu 'ālemden vedā' (G./ 109- 5)
Şādīyā efsūn ile teşḥīr çün mümkiñ degül
*Ḳayd-ı ünsiyyetde olma her perī-ḥūlarla **sen** (G./ 152- 5)*

Âşık

Ger dilerseñ nāiliyyet devlet-i pā-būsuna
*Turma aḳ ol serv-i nāzın pāyine cūlarla **sen** (G./152- 4)*

H. Muhammed (sav)

*Eyledi Ḥāḳ tā **seni** şāhenşeh-i Mısr-ı cemāl*
Ḥüsnüñe ḥayrān ola ḳaldı nice Yūsuf-liḳā (K./ 9-7)

Zāt-ı Pākin on sekiz biñ 'āleme pīrāyedür
*Hükmrān-ı kişver-i Levlāk **sensiñ** hazretā (K./ 9- 3)*
***Sensiñ** el-ḥaḳ Seyyid-i Sādāt Fahr-ı kâināt*
Pādişāh-ı mülk-i Māevhā ḥidīv-i enbiyā (K./ 9- 2)
*Hükmrān-ı ḥitta-ı levlāk **sensiñ** yā resül*
Zāt-ı pākindir şeref-pīrā-yı evreng-i yakīn (K./ 10- 3)
Kimden istişfā ' kulsın Şādī-i çāker-kemīn
***Sensin** ancaḳ ol şefi ' rüz-ı ferdā merḥabā (K./ 11- 5)*
***Sen** ol sulṭān-ı ā 'zam server-i evlād-ı Ādemsiñ*
Ki vālā seng-i küyuñ efser-i gevher nişānumdur (K. 12- 2)
***Sen** ol memdūh-ı Mevlā bir şefi '-i rüz-ı ferdāsın*
Mu 'alla dergehiñ dāru 'z-zaferdür yā Resülallāh (K./ 15-4)
***Sen** ol maḥbūb-ı Mevlā zāt-ı a 'lāsın ki ol māhı*
Dü-nīm itdūñ be engūşt-ı işāret yā Resülallāh (K./ 18- 2)
Ne mümkün ğayrīden ümmīd-i istimdād ide Şādī
*Çü **sensüñ** dād-res kân-ı şefā 'at yā Resülallāh (K./ 18- 5)*
Kime 'arz eyleyem derd-i nihānum yā Resülallāh
*Çü **sensüñ** ol ṭabīb-i çāre-dānum yā Resülallāh (K./ 19- 1)*
***Sen** ol sulṭān-ı a 'lā mazhar-ı esrār-ı İsrāsın*
Çapunda Şādī bir ednā gedādur yā Resülallāh (K. 20- 7)
***Sen** ol bedrū 'l-büdü-ı evc-i Evḥāsıñ ki nurundan*
Bütiñ āfāk-ı 'ālem rüşenādur yā Resülallāh (K./ 20- 2)
***Sen** eşref-i maḥlūk Hudāvend-i 'alāsın*
Maḥbūb-ı Hudā hükm-rev-i rüz-ı cezāsın (Msd. / 1- 12)
***Sen** eşref-i maḥlūk Hudāvend-i 'alāsın*
Maḥbūb-ı Hudā hükm-rev-i rüz-ı cezāsın (Msd. / 1- 9)
***Sen** eşref-i maḥlūk Hudāvend-i 'alāsın*
Maḥbūb-ı Hudā hükm-rev-i rüz-ı cezāsın (Msd. / 1-15)
***Sen** eşref-i maḥlūk Hudāvend-i 'alāsın*
Maḥbūb-ı Hudā hükm-rev-i rüz-ı cezāsın (Msd. / 1-6)
***Sen** eşref-i maḥlūk Hudāvend-i 'alāsın*
Maḥbūb-ı Hudā hükm-rev-i rüz-ı cezāsın (Msd. / 1- 3)
***Sen** maṭla '-ı envār-ı Hüdā şems-i duḥāsın*
***Sen** ṭal 'at-ı bedrāy-ı sipihr-i dü-serāsın (Msd. / 1- 1)*

Sen maṭla ‘-ı envār-ı Hüdā şems-i duḥāsın
Sen ṭal ‘at-ı bedrāy-ı sipihr-i dü-serāsın (Msd. / 1-1)
Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāşā saña Âdem
Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete maḥrem (Msd. / 1-5)
Ḳıldı seni ḥaḳ dāver-i divān-ı nübüvvet
Zatında çü ḥaṭmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (Msd. / 1-8)
Ḳıldı seni ḥaḳ dāver-i divān-ı nübüvvet
Zatında çü ḥaṭmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (Msd. /1- 8)

Saña: Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.

Fevzi Efendi

Müfevvāz dur saña Fevzī Efendi şı ‘r inşādı
Çü Şādī şā ‘irān-ı ‘aşrda bes eş ‘ar(ı) söyletme (G/ 168-5)

Sevgili, dost

Gayra kılmaz ḳāmetiñ üftādesi ‘atf-ı nigāh
Sen o servisiñ saña şimşād ü servi baş eğer (G/ 53-4)
Bende-i bāb-ı ‘atāy n’ola nevmīd itme
Sana cānā şeh-i iḳlīm-i ‘atādur dirler (G/ 62- 3)
Yaraşur ḳaddüñe her kāle-i tībā yaraşur
Giymesin ḡayrı yaraşmaz saña ra ‘nā yaraşur (G/ 71-1)
Ben niyāz eyledigimde ne ‘aceb nāz ider olsan
Saña tībā baña ey şūḥ temennā yaraşur (G/ 71- 3)
Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz
Şādī gibi bir yalın ayak ‘āşık-ı serbāz (G/ 85- 5)
‘Arşa yetdi āh u feryādum yetişmez mi saña
Nāzenīnüm tīr-i āh-ı dil-fīgārundan şaḳın (G/ 156-2)

Âşık, Şair

Ârzuı şekker-i vaşluñla ey ferruḥ-liḳā
Ḥāme-ī ebkem-meniş tūṭī maḳāl olmuş saña (G/ 13-3)
Zāt-ı vālā-yı tū şod bedrū ‘l-büdūr evc-i ḥasen
Māh bedriyyetde bir zerre misāl olmuş saña (Gazel 13- 4)

Şādī yā tanzīr mümkin mü o nazm-ı hāzreti
 Ger denilse dehrde Şāib hayāl olmuş **saña** (G/ 13-5)
 Ol kamer-ṭal 'āt-cebīniñden münevverdür cihān
 Müşk bār-ı zülf hem-reng-i leyāl olmuş **saña** (G/ 13-2)
 Gülşen-i vaşfuñda dil bülbul hemāl olmuş **saña**
 Şem ' hüsnüñ yād idüp pervāne-ḥāl olmuş **saña** (G/ 13- 1)
 Gülşen-i vaşfuñda dil bülbul hemāl olmuş **saña**
 Şem ' hüsnüñ yād idüp pervāne-ḥāl olmuş **saña** (G/ 13- 1)

H. Muhammed (sav)

Mümkin mü tekaddüm ide ḥāşā **saña** Adem
 Senden ilerü yok ḥarem-i hāzrete mahrem (Msd. / 1- 5)

Gonca (Sevgili)

Peyğüle-i firḳatde koyup bülbul-i zārı
 Ḥāşāk ile ülfet **saña** ey gonca ne lāyık (G/ 119- 3)

A: O, Üçüncü tekil şahıs zamiri:

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Ben **anûñ** bir bende-i lutf u kerem şermendesi
 Şādīyā Monla Celâlüddindir hünkār-ı 'aşk (G/ 118-7)

Âşık (Şādî)

Şüfî ne 'acep Şādīyi huşyār şanursuñ
 Mest-i mey-i vaḥdetdür o şanma **anı** ayık (G./ 119-10)

Sevgili, dost

Şem '-i ruhşār-ı cihān-süzına göñlüm **anûñ**
 Yanar elbet varıcaḳ şem 'aya pervāne yakın (G. 160- 3)

Gönül ehli kimse

Hāk olsa da erbāb-ı göñül şalma nazardan
 Al dīde-i derrāke **anı** kuḥl-ı şafādur (G./ 63- 4)

Zahit

Ṭā 'nından **anûñ** bāde perestāne ne ğam kim
 Mest-i meye taḥrīş kılar ṭā 'ne-i zühhād (G./ 42-7)

Emir, reis

'Ubudiyyet nukūdın her emīre Şādī 'arz itme
Anun mānendi mollā bir kerem- 'ādāt için şakla (G./ 177- 10)

O: Üçüncü tekil şahıs zamiri:

Şair Besim

*Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol hâzrete peyrev
Şādī çü **odur** hâce-i tedris-i 'arāfet (G./ 26-7)*

H. Muhammed (sav)

***Odur** revnaķ-dih-i bāğ-ı risālet
Hezār-ı rāğ-ı ma 'nādur Muhammed (K./ 13- 2)*

Sevgili, dost

*Gördüm ol dilber-i mümtāz göñülsüz şalınur
O da kendü gibi bir āfete dildāde midür (G./ 61-5)
O şūhuñ çeşm-i cellādi demādem kaşd-ı cān eyler
Ne hūnīdir o kim 'ālem elinden el-amān eyler (G./ 79- 1)
Nāzenīnim buse-i la 'l-i lebūñ va 'd eyledi
Eyledi ammā o va 'd-ı 'ıyde merhūn ey dirīğ (G./ 110- 4)*

Sultan Abdülaziz Han

*Hāk-pāyi dīde-i dünyāya kuhl-ı rūşenā
Āstānı merhamet 'unvān dāru'l-emān o (Kt. / 2- 12)*

Aşık (Şādī)

*Şūfī ne 'acep Şādīyi huşyār şanursuñ
Mest-i mey-i vahdetdür o şanma anı ayık (G./ 119- 5)*

Meyhane ziyaretçisi.

*Dā'imā zāir-i meyhāne ki dirler o bizüz
Dil-i sāgar-zede-i mestāne ki dirler o bizüz (G./ 89- 1)*

Ol: O. Üçüncü tekil şahıs zamiri:

Ferid

*Ben Şādī nazīre diyemem nazm-ı Ferīde
Ol husrev-i iklim-i sūhan-kārdur ancak (G./ 116- 5)*

Sevgili dost

*Şādī yā ol kılmağı 'atf-ı nigāh-ı 'atıfet
Hālimi dildār bilmez ya bilür bilmezlenür (G./ 64- 5)*

Gelür zanneylemem şol hāle-i āgūşa meh-ţal 'at
Eger gelmişse ol rüyāda ya hūlyāda gelmişdür (G./ 83- 3)
Ol 'aşk serīrinde Süleymān ola ʔursun
Tā rahm ide Şādī gibi mūrān(ı) görünce (G./ 178- 7)

Şādī

Bu Şādī -i dil-hasteye cānā kerem eyle
Ol sīnesi pūr-zahme ʔabībā ne bu tībā (G./ 9- 5)
O 'anḳādır ki Şādī hestī-i dūnyāya meyl itmez
Dime ol ḳāf-ı istiḡnāda bir 'anḳā mıdır bilmem (G./ 149- 5)

Âşık olmayan kişi

Ol ne bilsin rütbe-i a 'lā-yı maḥviyyet nedür
Olmayan pervāne-i şem '-i felek-pīrā-yı 'aşk (G./ 114-5)

Âşık, rint

'Âşık oldur kim ḳıla kendin ḡārīḳ-ı baḥr-ı 'aşk
'Ārif oldur kim ola ezḳār-ı hū efḳār-ı Hū (G./ 1- 3)
Ezelden küşte-i şemşīr-i 'aşk-ı yārdur ol kim
Yanar bī-şıyt u nāle āteş-i sūzāna pervāne (G./ 175- 4)
Şādīyā ol ravza-i cennāt(ı) ḳılmaz ārzu
Ol ki mün 'amdur ezelden ni 'met-i dīdār ile (G./ 179- 5)
Şādīyā ol ravza-i cennāt(ı) ḳılmaz ārzu
Ol ki mün 'amdur ezelden ni 'met-i dīdār ile (G./ 179- 5)
Cām-ı Cemşīdi deḡişmez mi sifāl-i köhneye
Ol ki mest-i sāḡar-ı meyḥāne-i āmāl olur (Gazel 80- 5)

Arif

'Âşık oldur kim ḳıla kendin ḡārīḳ-ı baḥr-ı 'aşk
'Ārif oldur kim ola ezḳār-ı hū efḳār-ı Hū (G./ 1-3)

Biz: Birinci çokluk şahıs zamiri.

Âşıklar, aşk erbapları

Cām-ı Cem 'arz eyleyüp min-ba 'd sem nūş itdirür
Sāḳi-i devrūñ bize ikrāmı ya hū böyledür (G./ 55- 2)

Sehmi 'uṣṣāḳına takṣīm idicek çeşm-i siyeh
Bize maḳṣūm faḳaḳ bir nigeḥ-i sāde midür (G./ 61- 3)
*Dā'imā zāir-i meyhāne ki dirler o **bizüz***
*Dil-i sāḡar-zede-i mestāne ki dirler o **bizüz** (G./ 89- 1)*
*Dā'imā zāir-i meyhāne ki dirler o **bizüz***
*Dil-i sāḡar-zede-i mestāne ki dirler o **bizüz** (G./ 89- 1)*
Virmesin bād-ı hevāya deyü bu ḳayda düşüp
*Ṭurra-i zülfi tutar ṣāne ki dirler o **bizüz** (G./ 89- 2)*
Vaṣl ümmidini ol tîşe-i hicrān giderüp
*Ḥāṭırı bi-meze peymāne ki dirler o **bizüz** (G./ 89- 3)*
Her gice tā be seḡer āteş-i hicrāna düşüp
*Bāl u per sūhte pervāne ki dirler o **bizüz** (G./ 89-4)*
Şādī yā 'aşḳ serîrinde Süleymān olalı
*Dergeḥ-i yārda mūrāne ki dirler o **bizüz** (G./ 89- 5)*
Şanma dil sāḡar-ı endişe-i şu bu çekerüz
Biz faḳaḳ meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (G./ 90-1)
Şıyt-ı Hū Hū ile ṭoldı yine nüh ṭāḳ-ı felek
Biz ki bülbül gibi bir minber-i gül hū çekerüz (G./ 90- 3)
Bize ey Şādī faḳaḳ kūy-ı rızādur maṭlab
Şanma kel şüfî gibi ḡasret-i mīnū çekerüz (G./ 90- 5)
*Şādī **bizi** mest-i mey-i ḡamrā mı şanurlar*
Biz cür 'ā-keşüz cām-ı şarāb-ı ezelîden (G./ 153-5)

3.1.10.2. İşaret zamirleri

Varlıkları işaret edip gösteren zamirlerdir. Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar gibi şahıs zamirleri ile tıpatıp olan bu zamirler ancak bağlamdan anlaşılabilir. Süleyman Şâdî *Dîvân*'ında “o, bu” zamirleri ile o zamirinin “ol” ve “a” gibi eski şekilleri de bulunmaktadır. *Dîvân*'daki işaret zamirleri ve beyitlerde işaret edilen kavram ve varlıklar şu şekildedir:

O: İşaret zamiri:

Şarap kadehi (Aşığın gönlü)

Vaṣl ümmidini ol tîşe-i hicrān giderüp

Hâtırı bi-meze peymâne ki dirler o bizüz (G./ 89- 3)

Mestane gönül

Dâ'imâ zâir-i meyhâne ki dirler o bizüz

Dil-i sāgar-zede-i mestâne ki dirler o bizüz (G./ 89-1)

Karınca

Şādī yâ 'aşk serîrinde Süleymân olalı

Dergeh-i yârda mūrâne ki dirler o bizüz (G./ 89-5)

Kelebek.

Her gice tâ be seher âteş-i hicrâna düşüp

Bâl u per sülhte pervâne ki dirler o bizüz (G./ 89- 4)

Tarak.

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kayda düşüp

Ŧurra-i zülfi tutar şâne ki dirler o bizüz (G./ 89- 2)

Sevgili huzuru.

*Hâcetgeh-i dergâh **odur** habl-ı ümîdi*

Dil kesme şakın halka-i bâb-ı ezelîden (G./ 153-3)

Ol: O. İşaret zamiri:

Hem Mevlevi hem Kadiri olmak.

Ol ne devletdür hemîşe Şādī baş üzre ola

Bir külâh-ı Mevlevî yâ tâc-ı 'Abdülkâdirî (G./ 213-5)

Gönül kuşu (Aşığın gönlü)

*Şemim-i tabla-i 'aŦŦara aşla **ol** dimağ urmaz*

Ne dem kim murğ-ı gönlüm meyl-i zülf-i 'anberîn eyler (G./ 84- 4)

Gülün sevgili yanağına benzetilmesi.

*Didüm gül 'arız-ı dildâra zîrâ nâ-revâdur **ol***

Didimse nahl-ı tûbâ kâmet-i dil-cûy-ı cânâna (G./ 181- 4)

Gönül

*Zâhirâ ednâdan ednâdır velî ma'nâda **ol***

Çün hümmâ bir lâne-sâz-ı evc-i a'lâdır göñül (G./ 130- 2)

Şādī yâ zâhirde bir mūr-ı muhakkar hey'etem

*Ol serîr-i 'aşkda şâhâne kim göñlümdür **ol** (G./ 131- 5)*

‘Ākif-i peygüle-i mey-hâne kim gönümdür **ol**
 Dāhil-i ser halka-i rindâne kim gönümdür **ol** (G./ 131-1)
 ‘Ākif-i peygüle-i mey-hâne kim gönümdür **ol**
 Dāhil-i ser halka-i rindâne kim gönümdür **ol** (G./ 131- 1)
 Ārzü-yı şem ‘-i ruhşāruñla her şeb ta seher
 Nār-ı ‘aşka per urur pervâne kim gönümdür **ol** (G./ 131- 2)
 Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kāküle
 Bend ū zencīr añlamaz dīvāne kim gönümdür **ol** (G./ 131- 3)
 Şūfī ta ‘yib itmesin keşretle me ‘lūf olduğum
 Kenz-i vahdet muhteḫfī vīrāne kim gönümdür **ol** (G./ 131-4)

Gönül aynası.

İnşaf ide gör **ol** ki nazargāh-ı Hudādur
 Şūfī koma mir ‘at-ı dil(i) gerd-i riyāda (G./ 166- 4)

Sufinin aşığı anlamazlığı.

Şādī mest-i sāgar-ı lebrīz-i bezm-i vahdetem
Ol ne ḡam sūfī beni mest-i mey-i ḥamrā bilür (G./ 54- 5)

Allah ile rabitanın kopma endişesi.

Vehmim **oldur** üzülür rişte-i cānım Şādī
 Çözmesün zūlf-i ḥam-ender-ḥamını şāne şabā (G./ 6-6)

Canını vakfetmek.

Ol nedür ki ben de Şādī bende-i dergāhıyım
 Ḡavs-ı a ‘zamdır Behāeddin Şāh-ı Nakşbend (G./ 45- 5)

Huzura çıkmak

Devlet-i Dārā nedür dünyā vü māfihā nedür
Ol ne devletdür ne devlet pāy-būs-ı ḥazrettem (G./ 144- 4)

A: İşaret zamiri:

Sevgilinin boyu

Gül nihāli diyemem ḳāmēt-i dildāra fakaḫ
 Denilür olsa **aña** naḫl-i tecellā yaraşur (G./ 71- 8)

Hayret âlemi.

Ne bilsin ḫāce **ol** kim ‘ālem-i ḫayret ne ‘ālemdür
Anı ben teg cemāl-i yāra ḫayrān olmayan bilmez (G./ 91-8)

Fedakârlık

Ne bilsin ğayrisi Şādī fedākarlık ne 'izzetdür

Anı ol naķd-i cānı bezl-i cānān eyleyenden şor (G./ 50-10)

Âşığın gönlü.

Küyuñda efendüm dil-i nālān(ı) görünce

Bir 'atf-ı nigāh eyle nola an(ı) görünce (G./ 178- 2)

Sevgilinin sükûtu.

Sükût etdi aña ikrār-ı ızmāri denilmez mi

Didükce şūh-ı mümtāzım baña bir būs-ı vāmıñdır (G./ 69- 7)

Aynı ikiye bölünmesi.

Mübārek barmağūñla şakķ-ı māh itdiñ bilā-şübhe

Aña burhān Ve'n-şakķa'l kamerdür yā Resūlallāh (K./ 15- 6)

Ceylan yavrusu.

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya göñül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (G./ 67- 3)

Aşk denizi.

Heft deryālar anıñ bir mevcine nisbet değıl

Mevc-ñiz oldukça bī-pāyān ol deryā-yı 'aşķ (G./ 115- 3)

Gönlün meyli

Göñül şaldırma hem çün şāne her bir zūlf-i şebrenge

Anı ol kākūl-i dildārı teşrīhāt içün şakla (G./ 177- 8)

Mana ülkesi.

Ey diyen kişver-i ma'nā nice teşhīr olunur

Anı bir hāmesi sihr-āvere şor şorma baña (G./ 14- 8)

Bu: İşaret zamiri:

Sevgilinin bele hançer takması.

Korķum bu o şūhun bele hançer taķışında

'Uşşāk-ı dil-i zāra kıyar her baķışında (G./ 174-1)

Sevgilinin aşığı ziyareti 2.İlahi tecelliye mazhar olma.

Bu şeb ol meh-tal 'at hāle-i āğūşa gelmişdi

'Aceb vāķi ' mi bu ruyā mı Şādī yoksa hulyā mı (G./ 211-5)

)

Rabbe yönelme

Şādī fī-vaḳtī's-seher 'an cānib-i Rabb-ı Ẹādīr

*Hāṭır-ı nā-ḳīze **bu** emr oldı mülhem nāgihān (Kt. / 2- 23)*

Hız. Muhammed'in makamı, yurdu.

*Göñül tefhīm kıl kūy-ı hıdīv-i Enbiyādur **bu***

*Mekān-ı Sidre 'unvān-ı cenāb-ı Muştafādur **bu** (G./ 2- 1)*

*Göñül tefhīm kıl kūy-ı hıdīv-i Enbiyādur **bu***

*Mekān-ı Sidre 'unvān-ı cenāb-ı Muştafādur **bu** (G./ 2- 1)*

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

*Ne bir dergāh-ı rif'at-dāde-i seb'-a semādur **bu** (G./ 2-2)*

*Göñül tefhīm kıl kūy-ı hıdīv-i Enbiyādur **bu***

*Mekān-ı Sidre 'unvān-ı cenāb-ı Muştafādur **bu** (G./ 3-1)*

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

*Ne bir dergāh-ı rif'at-dāde-i seb'-a semādur **bu** (G./ 3-2)*

Bu hāk-i tāk-ı eflāke yüzüñ sür yüz niyāz ile

*Ne hāk-ı 'ālem-ārā kuhl-ı çeşm-i aşfıyādur **bu** (G./ 3- 3)*

Yüzüñ ko āsitāna istifāza eyle ey Şādī

*Hıṣūr-ı feyż-i mevfūrı Hābīb-i Müctebādur **bu** (G./ 3- 5)*

Peygamberin lütfundan uzak kalmama.

*Hāk-i Pāyiñden **budur** dāim niyāz-ı 'ācizi*

Lutf kıl itme beni dergāh-ı lütfuñdan cüdā (K./ 9- 15)

Sevgiliye ait ağzın gerçekte olmayışı.

Var ise cānā dehānuñ nokṭa-i mevhūmdur

*Nükte-sencānın **budur** taḳkīḳ zann-ı ağlebi (G./ 192- 3)*

Hız. Muhammed'in şefaatine nailiyet.

Dem-i vā ümmetide bir nigāh it Şādī-i zāre

***Budur** çün maṭlab-ı aḳşa-yı cānum yā Resūlallāh (K./ 19-5)*

Bal olan yerde sinek de olması

'Aceb mi şehd-i vaşl-ı yāre meyl eylerse dil Şādī

***Bu** zāhirdür meges elbetde meyl-i engübīn eyler (G./ 84- 5)*

3.1.10.3. Belirsizlik zamirleri

*Süleyman Şādī Dīvānı'*nda, başkası yerine Arapça olan “gayr” “cümle”, Arapça-Farsça herkes ve kim soru zamirine iyelik ekinin getirilmesiyle oluşmuş *kimi*, *kimisi*, gibi kişi ve nesneleri temsil eden zamirler bulunmaktadır.

Tolaşup gerden-i kāfūra o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belâdur dirler (G./62-2)

Zülf ü ruhşāruñ görüp itmeme dağı gayre nigāh

Ğayre ‘arz it bāğ-bān nesr n ü reyhānıñ düşür (G./77-3)

Yok aňlar yok bilür cümle vücūd- māsiva’llāh

Bilenler nükte-i esrār- Lā-mevcūde illā Hū (K./26-4)

Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz

Şādi gibi bir yalın ayak ‘āşık-ı serbāz (G./85-5)

3.1.10.4. Birleşik zamirler

Birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan zamirler Dîvân’da “her bir” ve “şu bu” gibi örneklerle mevcuttur.

Kilk-i kudretle yazılmış şafha-i ruhşār-ı yār

*Şādiyā **her bir** kalem mümkün mü böyle yaza hať (G./106-5)*

*Şanma dil sāğar-ı endişe-i **şu bu** çekerüz*

Biz fakať meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (G./ 90-1)

3.1.10.5. Dönüşlülük zamiri (Kendi)

Şahsın özünü temsil eden bu zamir, şahıs zamirlerinden daha fazla anlam yüklemesiyle pekiştirilmiş şahıs zamirinin bir türüdür. Bunlar da çekim ekleri alır, tamlama oluşturabilirler.

Naķd-i cānın var dil-i vakf-ı der-i meyhāne kıl

*Ba ‘dehu **kendin** sezā-yı halka-i rindāne kıl (G./128-1)*

*‘Āşık oldur kim kıla **kendin** ġārīķ-ı baħr-ı ‘aşķ*

‘Ārif oldur kim ola ezķār-ı hū efķār-ı Hū (G./1-3)

Ne gördümse o şūhı ‘āşıkā bī-dād ider gördüm

*Dil-i ‘uşşāķa kaşdı **kendiye** mu ‘tād ider gördüm (G./140-1)*

*Serīr-i ‘aşķ-ı sulţānide buldum Şādiyā **kendüm***

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān olduğum demler (G./58-5)

Ĥaķīķatde hūmā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

*O kim **kendüsini** zāhirde ĥāk-ı zillele koymuş (G/96-3)*

3.1.11. Edatlar

Tek başlarına anlamları olmayan isim ve isim soylu kelime gruplarından sonra gelerek onlara hâkim olan ve aralarına girdikleri kelimeler arasında farklı anlam örüntüleri kuran sözcüklerdir. Cümle içinde başkalık, miktar, zaman, benzerlik, vasıta,

beraberlik gibi ilişkiler kuran edatların işlevleri de geçicidir (Korkmaz, 2009;1052). *Süleyman Şâdî Dîvânı*’nda farklı türde edat bulunmakta olup buraya sık kullanılan, dönemin dilini ve şairin tercihini yansıtan örneklerine yer verilmiştir. *Dîvân*’da eski Türkçeye ait edatlar olduğu gibi günümüzde de kullanılanların yanında yabancı kökenli edatlar da bulunmaktadır.

Şâdî Dîvânı’nda gibi, dek, denlü, çü, çün, çünkü, ta, nisbet, rütbe, asa manend, tek, için, egerçi, gerçi, besan vb. edatlar bulunmaktadır. Farsçanın etkisiyle cümle başı “çü, çün, çünkü, ta” gibi edatlar, bulundukları cümleleri kendilerinden önce gelen cümleye bağlarlar. Bazı cümlelere mademki, için, zira, nedeniyle, -sın diye, -incaya kadar gibi anlamını da verdikleri (Akalin, 1995;156-157) görülmüştür. *Dîvân*’da yer alan edat sayılarının çokluğu ve sözlük kısmında bulunmalarından hepsi buraya alınmamıştır. *Dîvân*’da edatların gösterildiği beyitler de yer kaplaması sebebiyle bir kısmı verilmiş diğerleri nazım şekli ve beyit sayısı belirtilerek eklenmiştir. Edatların *Dîvân* içindeki kullanımları şöyledir:

Gibi: Benzetme edatı.

Cism-i ‘anķā gibi ma ‘dūm bilürken feraḥı

Geldi ķāf-ı dile ālāy ile ‘anķā-yı feraḥ (G./39- 4)

Sū-be-sū ‘ālemi geşt eyledi Şādī gamgīn

Künc-i meyḥāne gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (G./ 39-5)

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (G./ 55-6)

Olanlar ben gibi zūlf-i ruḥ-ı dildāra dildāde

Çıkıp seyre temāşā-yı gül u reyḥānı neylerler (G./ 57-2)

Gördüm ol dilber-i mümtāz gönülsüz şalınur

O da kendü gibi bir āfete dildāde midür (G./ 61-5)

Bir nigeḥle sīnemi sūrāḥ-sūrah eyledi

Tīr-i müjgāmūñ gibi ‘uşşāķa ķār eyler mi var (G./ 72-6)

Şādī gerçi ‘aşrda çok şā‘ir-i Şaīb-ḥayāl

Ḥazret-i Şā‘dī gibi bir tab‘-ı nāzik-ter mi var (G./72-7)

Tūfī dil 'uṣṣāka la 'līn-i lebūndür gülşeker
*Âl ruḥsāruñ **gibi** bir gonçe-i aḥmer mi var (G./72- 5)*
Vardur 'ālemde cānā çün perī-şūret velī
*Sen **gibi** bir ḥāl-i dil añlar melek-peyker mi var (G./ 72- 3)*
'Arşa-i 'aşk içre gel ḥaşr oldıgum seyreyle gör
*Ben **gibi** 'ālemde Mūtū emrine mazhar mı var (G./ 72- 2)*
Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz
*Şādī **gibi** bir yalın ayak 'āşık-ı serbāz (G. /85- 5)*
*Peymāne-i 'aşkuñ **gibi** bir cām-ı cem olmaz*
*Cānā dem-i vuşlat **gibi** 'ālemde dem olmaz (G. / 88- 1)*

(G./ 88-1), (G./ 88-3), (G./ 88- 5), (G./ 90- 3), (G./ 90-5), (G./ 95- 5), (G./102- 3), (G./102- 4), (G./109- 4), (G./135- 5), (G./143- 4), (G./ 153- 2), (G./157- 3), (G./170 1), (G./175- 1), (G./178- 3), (G./ 178-7), (G/184- 3), (G./184- 5), (G./190- 2), (G./196- 5), (G./197- 5), (K./ 3- 3).

Dek: Kadar, deġin:

*Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā 'arşa **dek***
Ḥātırā geldikce nā-geh gonçe-i ruḥsār-ı dost (G./ 30- 3)
Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı ḥāb
*Olmuşum her şeb şabāḥ-ı ḥaşre **dek** bī-dār-ı dost (G./30- 4)*
Maḳşaduñ feryād ile incitmemekse 'ālemi
*Her gice ta şubḥa **dek** Şādī bu vāveylā nedür (G./ 60- 7)*
N'ola raḥm eyle 'arz it ārzū-yı şem '-i rüyuñla
*Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre **dek** pervāne-i ḥātır (G./ 68- 4)*
N'ola raḥm eyle 'arz it ārzū-yı şem '-i rüyuñla
*Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre **dek** pervāne-i ḥātır (G./68- 4)*
*Muḥaḳḳaḳ kimsenin şem '-i murādı başa **dek** yanmaz*
Bu bezm-i pür te 'abda Şādī kimdir kām-yāb olmuş (G./ 98- 7)
*Şem '-i rüyuñ yād idüb her şeb şabāḥ-ı ḥaşre **dek***
Murğ-ı dil pervāne āsā nārdan olmaz ḥalāş (G./ 104-4)
*Ben nice āh itmeyem her şeb şabāḥ-ı ḥaşre **dek***
Dönmediñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek (G./ 123-1)
*Ben nice zār olmayam Şādī şabāḥ-ı ḥaşre **dek***
Bir vefāsı yok cefā-perdāza dūçār oldı dil (G./ 129-5)
*Sabaḥ-ı ḥaşre **dek** her şeb ser-i kūyuñda nālānam*

N'ola tiryāk-ı vaşluñ 'arz kıl mesmûm-ı hicrānam (G./ 142- 1)
Nesīm-i şubh-ı lutfuñla dili bî-dār kıl lutfet
*Şabāh-ı haşre **dek** ender-menāmam yā Resûlallāh (K./ 16- 2)*
*Ümîd-i şubh-ı vaşluñla şabāh-ı haşre **dek** her dem*
Bütün encüm-şümār-ı intizāram yā Resûlallāh (K./ 24- 5)

Çü:

Çünkü, şundan dolayı, şu sebeple, zira:

*Dîdeye kondu **çü** şehbâz-ı hayāl-i vuşlatuñ*
Âşiyân-ı dideden pervâz kıldı murğ-ı hâb (G./17- 2)
Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol hâzrete peyrev
*Şādî **çü** odur hâce-i tedrîs-i 'arāfet (G./26, 7)*
***Çü** sensiñ bir Şehinşâh-ı serîr ârâ-yı istignâ*
Kapuñda Şādî -i şûrîde bir memluk-ı çâkerdür (G./52- 7)
***Çü** kondu ol hüma-yı 'aşk tâ kim dîde-i kalbe*
Tehîdür murğ-ı hubb-ı mâsivâdan lâne-i hâtır (G./68-3)
Bilürüz vezn ile şâ 'ir ağırı yüngülüñü
***Çü** bu dükkân-ı feşâhatde terâzü çekerüz (G./ 90- 4)*
Ne bilsün zevk-i vaşlı tatmayan zehr-âbe-i hecri
***Çü** dârü kadrini muhtâc-ı dermân olmayan bilmez (G./91- 2)*

Sükût-ı ehl-i 'irfânı ne lâik eylemek ta 'rîz
***Çü** nâ-mümkün suhan îrâd hâtifden işâretsüz (G./92- 4)*
Nâgehan âvâz-ı tûbâlek toğundı gûşuma
Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol tûbâ-yı 'aşk (G./114- 3)
*Dîdeye mihr gerekmez **çü** sipihr-i dilde*
Tâ tulû' eyledi ol mihr-i pür-envâr-ı suhan (G./161-4)
Vücûdun mañv kılsın vaşl-ı cānān isteyen Şādî
***Çü** buldı vuşlat-ı cānān yana yana pervāne (G./175- 5)*
'Aceb mi lutf-ı yârı cevri-ı ağıyâr eylese ta 'kîb
*Muḥakkakdır **çü** her nûşuñ olur elbette bir nîşi (G./ 208- 4)*
Ben ne ḥâkim şânınâ şâyân-ı tavşîf eyleyem
*Zât-ı Pāküñdür **çü** memdûh-ı Cenāb-ı Kibriyâ (K./9-11)*
Gerekmez 'andelîb-i cāna hergiz gülşen-i 'âlem
***Çü** gülzâr-ı vişâliñ gülsitân-ı bi-ḥazānumdur (K./12- 3)*
Ne mümkün gayrîden ümmîd-i istimdād ide Şādî

Çü sensüñ dād-res kân-ı şefā 'at yā Resūlallāh (K./18-5)

Kime 'arz eyleyem derd-i nihānum yā Resūlallāh

Çü sensüñ ol ṭabīb-i çāre-dānum yā Resūlallāh (K./19- 1)

'Aceb mi ben de olsam bende sīr-h[∇]ān-ı ihsānuñ

Çü men der-yūze-i bāb-ı 'aṭāyam yā Resūlallāh (K./21- 5)

'Aceb mi sūziş-i sīnem vire pervāneye ḥayret

Çü men pervāne-i şem '-i vişālem yā Resūlallāh (K./23-4)

Ʒıldı seni ḥaḳ dāver-i divān-ı nübüvvet

Ʒatıñda çü ḥaṭmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (Msd. / 1- 8)

Ne vakit ki:

Çü ḳondu ol hü mā-yı 'aşḳ tā kim dīde-i ḳalbe

Tehīdür murğ-ı ḥubb-ı māsivādan lāne-i ḥāṭır (G./68-3)

La 'l-i sākīden çü şordum tāb-ı mey ḥāşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dūnyāya şā ' (G./ 109-4)

Dīdeye ḳondu çü şehbāz-ı ḥayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı h[∇]āb-ı rahatı (G./ 199-1)

Başımı eğdi aşğa göricek ḥayretten

Nūkhet-ī perçemi 'arz itdi çü reyḥāne şabā (G./ 6-4)

Gibi:

Çeşme-i ḥayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmuşam Şādī çü mest-i sāğar-ı ser-şār-ı Hū (G./1- 5)

Çeşme-i ḥayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmuşam Şādī çü mest-i sāğar-ı ser-şār-ı Hū (G./1- 5)

Gelince ḥāṭıra hem-bezm-i cānān oldıgum demler

Çü ṭūṭī şekker-i vaşl ile şādān oldıgum demler (G./58- 1)

Şādī gevher ile pürdür çü şadef her suḥamuñ

O ḥabeş-fām-ı ḳalem ebr-i güher-zāde midür (G./ 61- 7)

N'ola luṭfeyle bārī müptelā-yı cevri-i ḥār itme

Çü bülbül gülşen-i 'aşḳuñda nālān oldıgum besdür (G./65- 2)

Çü Şāib şevket-i nazmı irer āfāḳa ey Şādī

O kim evşāf-ı pīri zīb-i pīrā-yı zebān eyler (G./79-5)

Cām-ı cemşīdi değışmez mi sifāl-i köhneye

Ol kim olmuşdur çü men mest-i mey-i serşār-ı 'aşḳ (G./118-5)

Ol perçem-i ham-der-hama nāgeh ki ulandum
Şem 'i rūh-ı cānāna çü pervāne tolandum (G./ 134- 1)
Gonçe-āsā sīne-çākem dest-i ğadr-ı hārdan
Deşt-i hicrānda çü lāle dāğ-dār-ı dehşetem (G./148-2)
Müfevvāz dur saña Fevzī Efendi şî'r inşadı
Çü Şādī şā'irān-ı 'aşrda bes eş'ar(ı) söyletme (G./168- 5)
Ol hāhiş-i şahbā-yı leb-i yār ile her dem
Bak dīdelerüm toldı boşandı çü piyāle (G./169-4)
Bir āh ile şol sīnemi sūrāh ider oldum
Düşdüm düşeli kākül-i şeb-rengē çü şāne (G./170-4)
Şādī çü şabā kalmadı ārām u sūkūnum
Dil aldırāl ol şeh-i hūbān-ı cihāne (G./170-5)
Şāh-ı hecrūnde çü bülbül zār olaydum kāşkī
Görmeyeydim ey gül-endāmum seni tek hār ile (G./179- 4)
Çü sūfī ba'd-ez-in peygüle-i mihrāba yüz tutmaz
Gönül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı cānāna (G./181- 3)
Çü Kays zār kaldım Şādīyā hāmūn-ı hayretde
Ne dem kim gönlim aldırıldım o Leylā-huy-ı cānāna (G./ 181- 5)

Bakdıkça haṭ u hāle dil düşdi kıl u kāle
İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (G./ 185- 5)
İnceldi çü nāle dil-i bīmār u nizārum
Ol mūy-ı miyānı gelicek kılca hayāle (G./186-2)
Çü şāne hançer-i efsūs ile dil pārelenmez mi
Şabā tā dest-i ğadrin kākül-i cānāna şaldırdı (G./193-4)
Mihr-i dili maḵrūn-ı zevāl eyleme yā Rab
Bedrā-yı merāmum çü hilāl eyleme yā Rab (K./ 8- 1)
Ārzū-yı gülşen-i vaşlunla her şeb-tā-seher
Şādī-i kemter çü bülbül turmayup eyler enīn (K./ 10- 7)
Çü bülbül gülşen-i vasfında hāmem na't hānuṇdur
Bedende tā ki cānum cılve-gerdür yā Resūlallāh (K./ 15-5)

Çün:

Nasıl ki:

*Şādīyā efsūn ile teshīr **çün** mümkün degül*
Kayd-ı ünsiyyetde olma her perī-hūlarla sen (G./152-5)

Gibi:

Kılma ümmid-i vefā zinhar Şādī kimseden
*Bir 'adīmü'z-zātidir 'ālemde **çün** 'anķā vefā (G./4- 5)*
*Hevā-yı zūlf ile **çün** Kays-ı Leylā*
Başımda var bir sevdā-yı ferruh (G./41-4)
*Pāyidār ol gülşen-i hūbīde cānā **çün** çenār*
Çün çenār ol kāmēt-i serv-i revānım pāyidar (G./47- 1)
Pāyidār ol gülşen-i hūbīde cānā çün çenār
***Çün** çenār ol kāmēt-i serv-i revānım pāyidar (G./47-1)*
Ni 'met-i bī-gāyet-i cennāta eyler mi nigāh
*Ol ki **çün** men sīr-h'ān-ı ni 'met-i dīdār olur (G./ 49-2)*
Hevā-yı kākülünle dil perīşān olduğum besdür
*Ruhūñ şem 'inde **çün** pervāne sūzān olduğum besdür (G./ 65- 1)*
*Vardur 'ālemde cānā **çün** perī-şūret velī*
Sen gibi bir hāl-i dil añlar melek-peyker mi var (G./ 72- 3)

Ve (G./78- 4), (G./ 118- 3), (G./125- 4), (G./ 129-1), (G./ 130- 2), (G./132- 4),
 (G./ 146- 2), (G./165- 1), (G./ 169-1), (G./173-1), (G./173- 3), (G./ 182-3), (G./197- 4),
 (G./205- 4), (K./19-2), (Mu./1- 5), (Mu./1- 3)

Çünkü, zira, nedeniye:

Şādī el ulaşmaz ne'deyim meyve-i vaşla
***Çün** şāh-ı vişāl ser-i keyvāne kōl atmış (G./97- 5)*
Şayd eyleme mümkün mü o āhū beçe şūhu
***Çün** dām-ı temennā yine her yana kōl atmış (G./97- 3)*
Gird-i hūsnünde nice çizgineyüm şeb tā seher
***Çün** ser-i şem 'e dolaşmakla bulur pervāne hāz (G./107- 2)*
Şādī ne revādur gideyim ğayrı kapuya
***Çün** bārgēh-i Hāzret-i Monlaya tayanđum (G./ 134-5)*
Şādīyā şol gülsitān-ı dehre bakmam tā ebed
***Çün** ezelden bülbul-i gülşen-serā-yı vuşlatam (G./144- 5)*
Ne ister bedreka dil 'azm-i kūy-ı yār kıldıkca
*Bu yolda Şādīyā **çün** berķ-ı āhı reh-nümün oldum (G./145- 5),*

Atıldı dil tütüldü 'ākıbet **çün** gūy çarpıldı
 Ne dem kim perçem-i çevgānını şāhāne şaldırdı (G./193- 2)
 Kimiñ işlerse esb-i ṭab 'ı gelsin hem- 'inān olsun
 Açıkdur 'aşrımızda **çün** feşāḥat rahş-ı meydānı (G./200- 4)
 Yok furtına bākī dahī deryā-yı emelde
Çün zevrak-ı dil sahil-i iqbāle yanaşdı (G./204- 4)
 Fer-dih-i tāk-ı mu 'allā tāc-ı 'Abdülkādīrī
Çün kanādīl-i süreyyā tāc-ı 'Abdülkādīrī (G./213- 1)
 Dem-i vā ümmetīde bir nigāh it Şādī-i zāre
 Budur **çün** maṭlab-ı aḫṣa-yı cānum yā Resūlallāh (K./19-5)
 Eyledüm rüy-ı niyāzı vakf-ı mihrāb-ı kabūl
Çün du 'ā-yı ḥayr-ı o vācib-şode ber her kesān (Kı. /2- 17)
 Ravza-i diller serāser oldu lebrīz-i sürūr
 Her taraftan **çün** nesīm-i 'avn-ı ḥaḫ oldu vezān (Kı. /2-2)
 Ba 'dema şimşād u serve eylemem 'atf-ı nigāh
Çün ḥayāl-i kāmēt-i ṭubā nihāl egler beni (G./198- 2)
 Gülcemālim nola gel girye vü zārum göricek
Çün gülüşen güllere bülbüllere ḥinā yaraşur (G./71- 2)

Çünkü: Şundan dolayı ki, zira.

Dehr-i dūnun sūrı matemdür sürūru 'ayn-ı ḡam
Çünkü kānun-ı ezel aḫkāmu ya hū böyledür (G./ 55-4)

Tā:

Değın, dek, kadar:

Dīde-i ḫalbe gerekmez mihr-i 'ālem-tāb-ı çarḫ
Tā münevverdür göñül bā mihr-i pür-envār-ı Hū (G./1- 4)
 Hāre kim ızhār-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı edīb
 Çāk çāk oldu giribān-ı taḥammül **tā** be çīb (G./19-1)
 Be her şeb **tā** seher encüm-şümār-ı intizār oldum
 Dirīḡā hāle-i āḡuşuma ol mehlikā gelmez (G./87-3)
 Her gice **tā** be seher āteş-i hicrāna düşüp
 Bāl u per sūhte pervāne ki dirler o bizüz (G./89- 4)
 Gird-i ḥüsnünde nice çizgineyüm şeb **tā** seher
 Çün ser-i şem 'e dolaşmakla bulur pervāne ḫaz (G./107- 2)

'Aṭf-ı enzār eylemem ḥurşīd-i 'ālem-tāba ben
 Rū-nümāyān oldu **tā** ol mihr-i pūr-envār-ı 'aşk (G./118-2)
 Yan yakıl ey Şādī her şeb **tā** seher pervāne teg
 Maḥv-ı cān eyler ruḥ-ı şem'-i ziyā güster mi yok (G./121-5)
 Ārzū-yı şem'-i ruḥşāruñla her şeb **ta** seher
 Nār-ı 'aşka per urur pervāne kim gönümdür ol (G./131- 2)
 Şādīyā şol gülsitān-ı dehre bakmam **tā** ebed
 Çün ezelden bülbül-i gülşen-serā-yı vuşlatam (G./144- 5)
 Be-her şeb **tā** seher mānend-i bülbül zār u nālānam
 Ne gül o 'ārız-ı reşk-āver-i gülzāra 'arż eyle (G./187-2)
 Ārzū-yı 'ārız ile Şādī her şeb **ta** seher
 Cānını pervāne-i şem'-i şebistān eyledi (G./ 202- 5)
 Bırakmam **tā** be maḥşer hīç elden
 Düşerse deste ger dāmān-ı Leylī (G./210- 5)
 Ol vücūd-ı feyz-ālūd-ı şehinşāhīlerüñ
 Ebbedallāhū Te 'ālā **tā** be pāyān-ı zemān (Kı. / 2-2)

...-den beri:

Dīde-i ḳalbe gerekmez mihr-i 'ālem-tāb-ı çarḥ
Tā münevverdür gönül bā mihr-i pūr-envār-ı Hū (G./1- 4)
 'Aceb mī ser-be-ser āfāk-ı cānum rüşenā olsa
 Tulu' itdī sipīhr-i dilde **tā** bedrā-yı istiḡnā (G./ 5-3)
 Ba'd-ez-in ol müşk-i çīne bir daḥi urmam dimāḡ
Tā şabā ırgürdi būy-ı zülf-i 'anber-bār-ı dost (G./ 30-2)
 Eflāke şalar ḡulgule āvāze-i Hū Hū
Tā tekye-i dilde çalına nāy-ı ḥaḳīḳat (G./ 31- 6)
 Şevḳ-i la 'lūñ ile **tā** başladı raḳşāne ḳadeḥ
 Girdi biñ reñge boyandı begüm al ḳāne ḳadeḥ (G./40-1)
 Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil rahat eder
 Diñlenür ḥaste olan **tā** seri bālīne deger (G./66-3)
 Bakdılar dünyaya 'ibretle ulūl-ebşār olan
 Dīdeye **tā** sürme-i 'ibret-nümādan çekdiler (G./ 82- 4)
 Gönül **tā** dām-ı 'aşk-ı yāre çarpıldı irādetsüz
 Gerekmez dīdeye şimşād ol tūbā kıyāfetsüz (G./92- 1)

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı ğamzeñdür göñül
Ba 'd-ez-in dil murğını şayd itmeye dām istemez (G./93- 4)
Māh-ruyuñ tā nümāyan oldı zīr-i tırradan
Girdi ebre şerm u hacletden o mihr-i pür şu 'ā' (G./109-3)
İtmezem mihr ü mehe 'atf-ı nigāh-ı iltifat
Oldu tā āğūş-ı fikrim hāle-i bedray-ı 'aşk (G./114- 2)

Ve (G./ 119-2), (G./ 125-5), (G./129-4), (G./132- 5) (G./141-1), (G./ 144-3),
 (G./144- 3), (G./145-4), (G./154- 3), (G./154-2), (G./155- 2), (G./ 161- 4), (G./169- 2),
 (G./ 170- 1), (G./ 179- 2), (G./182- 3), (G./ 193- 4), (K./ 9- 7)

Bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz:

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā 'arşa dek
Hātıra geldikce nā-geh gonçe-i ruhsār-ı dost (G./ 30- 3)
Maqşaduñ feryād ile incitmemekse 'ālemi
Her gice ta şubha dek Şādī bu vāveylā nedür (G./ 60- 7)
Cīfe-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya
Tā ezelden kāf-ı istignāda 'ankādır göñül (G./ 130- 3)
'Aceb mi cīfe-i dünyāya meyl eyler miyim Şādī
Ezelden tā ebed ol kaf-ı istignāda 'Ankāyam (G./ 137- 7)
Ezelden tā ebed ser-mest-i şahbā-yı haķāyıkdur
Şaķın zan itme medhūş-ı mey-i engürdur göñlüm (G./138 2)
Şādī yā şol gülsitān-ı dehre bakmam tā ebed
Çün ezelden bülbül-i gülşen-serā-yı vuşlatam (G./ 144- 5)

...sın diye:

Tel kırarsa üzüliür rişte-i cānum Şādī
Olmasın zülf-i girih-girine ta şāne yakın (G./ 160-5)
Dil gidüp yağmaya tā 'aqlım perişān olmasın
Çözme bend-i tırra-i tarrārı Allāh 'aşkına (G./167- 3)

Artık, bundan sonra:

Hemçü kerkes cīfe-i dünyāya tā meyl eyleme
Şādī yā mānend-i 'anka kaf-ı 'aşkı lāne kıl (G./ 128- 5)

*Ğazab vaktinde **tā** yār-ı cefā-girdār(ı) söyletme*
 Kıyar 'uşşāka çeşm-i hañcer-i ğaddār(ı) söyletme (G./ 168-1)
 Dür-i 'ālem-behādur her sözüñ dürc-i dehān içre
 *Şuhan şarf eyleme **tā** ğayra tahmīdāt için şakla (G./ 177- 2)*
 Ol 'aşk serīrinde Süleymān ola tursun
 ***Tā** rahm ide Şādī gibi mūrān(ı) görünce (G./178- 7)*
 La 'lūñ görelī ğonçe 'arak-rīz-i hāyādur
 ***Tā** ğonçe-i nev üzre dizilmiş dime jāle (G./ 186- 4)*
 Hayāl-i gül-dehānuñla be gülşen verd-i handānı
 *Görünce **tā** be dāmen çāk çāk itdüm girībānı (G./200- 1)*
 Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı ihsānuñ
 *Yüzüm **tā** vakf-ı mihrāb-ı recādur yā Resūlallāh (K./ 20- 5)*
 Söyle tāriḥ-i cülūs-ı salṭanat-me'nūsını
 ***Tā** bilesin işbu āvān-ı sa 'ādet-iḳtirān (K1. / 2-24)*
 Hamdülillāh kim yine devrān buldu tāb u fer
 *Oldı **tā** mihr-i 'adālet 'āleme pertev-feşān (K1. /2- 1)*

...ıncaya kadar:

Gir debīristan-ı 'aşka ders-i nādānı oku
 ***Tā** bilinsin iş bu sırr-ı māverā-yı pür-dehā (G./ 3-2)*
 Bālın-i vişāl üzre yatur haste-i hecri
 *Bî-şabr-ı dil ārām ide **tā** zülf-i semen-sā (G./ 8-4)*
 Ba 'd-ez-in ol müşk-i Çine bir daḥi urmam dimağ
 ***Tā** meşām-ı cāne irdi nūkhet-i vālā-yı zülf (G./ 112- 3)*
 Şādī yā Mañşūr-ı 'aşk oldum deyü lāf eyleme
 ***Tā** kemend-i kākül-i dildāra ber-dār olmaduñ (G./ 124-5)*
 Gencine-i 'aşkuñ dil-i 'āşıqda hafīdir
 *Zān itme tehī **tā** dil-i vīrān(ı) görünce (G./178- 6)*
 Şular gibi ak pāyine Şādī ne tırursun
 ***Tā** serv-ḳadüm şahn-ı gülistāna şalındı (G./ 196- 5)*

Manend: Benzer, eş, gibi.

*Bī ḳarār ol derd-i 'aşk-ı hū ile **mānend**-i şu*
 Maḳşadın olmaḳ ise ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (G./ 1- 2)
 *Dāimā **mānendi** ney sūrāḥ sūrāḥ olsa*
 Tīr-i ḳahr-ı yardan eyler mi 'āşıqlar ḥazer (G./53- 2)

Ṭavriña hayran ola kaldı nice 'ālī neseb
*Ḳaddiñe **manend** bir şimşād ya 'ar 'ar mı var (G./ 72- 4)*
*Bükdı qadimi toğrısı **mānend-i kemānī***
Ol çille-i hicrān-ı dü ebrū-yı keşākeş (G./ 95- 3)
Bahāristān-ı hüsün nāzeninim yāde geldükçe
*Dü çeşmüm eşk-i ter dökmekde **mānend-i seḫāb** olmuş (G./ 98-6)*
*Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle **mānend-i** Ḳays*
Ez ezel vahdet-serā-yı dildedir Leylā-yı 'aşḳ (G./114-6)
Hemçü kerkes cīfe-i dünyāya tā meyl eyleme
*Şādī yā **mānend-i** 'anka ḳaf-ı 'aşḳı lāne kıl (G./128-5)*
Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā'nevi
*Ḳalma ey dil dāimā **mānend-i** gönçe der menām (G./ 133-2)*
'Ubudiyyet nuḳūdın her emīre Şādī 'arz itme
*Anun **mānendi** mollā bir kerem- 'ādāt için şaḳla (G./177-5)*
*Be-her şeb tā seḫer **mānend-i** bülbül zār u nālānam*
Ne gül o 'arız-ı reşk-āver-i gülzāra 'arz eyle (G./ 187- 2)
Cān micmer-i 'aşḳuñda yanup yandı dükendi
***Mānend-i** sipendi (G./ 191- 8)*

Rütbe: Derece.

Ḳābil-i dārū degül zaḫm-ı dil-i zārum ṭabib
*Tiğ-ı cevriñle o **rütbe** dil-fiğār itdiñ beni (G./207-4)*
Egerçi Şādīyā çok dilbere dil vermişem ammā
*O Şīrīn-leb beni hem-**rütbe-i** Ferhād ider gördüm (G./140-5)*

Asa: Gibi.

*Bülbül-**āsā** āh u feryādım çıkar tā 'arşa dek*
Hāṭıra geldikce nā-geh gönçe-i ruḫsār-ı dost (G./30-3)
*Yok sükūnum sāye-**āsā** bi-ḳarārım böyledür*
Devr-i kākülde gönül ārām ya hū böyledür (G.55-5)
Dil-ḫasteye dermān arayu 'ālemi gezdüm
*Şordum lebüñ-**āsā** dil-i bīmāra em olmaz (G.88-2)*

3.1.12. Bağlaçlar

Zeynep Korkmaz'ın: “Kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevlerle bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleri” olarak tanımladığı bağlaçlar Göktürk yazıtlarında bu yana kullanılagelmıştır (Korkmaz, 2009;1091). Nesir türünde olduğu kadar nazım türünde de kullanılan bağlaçlar, edebi dilin oluşum ve tamamlanmasında gelenek kaynaklı olarak farklı şekillerde kullanılmıştır. Süleyman Şâdî Dîvânı'nda “u, ü(ve), vü, kim, ki, ile, amma, likin, lik, dahi, birle, ya, veli vs. bağlaçlar kullanılmıştır. Bunlardan “ki ve kim” bağlaçlarının isim ve zamirleri açıklama, fiilleri açıklayıp pekiştirme, cümle açıklama, ünlemle-edat-bağlaç vurgulama gibi farklı fonksiyonları bulunmaktadır. Dîvân'da fazlaca yer alan bağlaç örneklerinin bir kısmı alınmamış, nazım şekli ve beyit sayısı gösterilerek verilmiştir. Dîvân'da geçen bağlaçlar şu şekildedir:

U-Ü: Ve. Ve bağlacı.

Çalındı tekye-i dildē rebāb u nāy-ı istiğnā
Bütün dünyâyı tutdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istiğnā (G./ 5- 1)
Besdür bu kadar cevr u cefā zülfi semen-sā
Bir de nola kıl 'arz-ı vefā zülfi semen-sā (G./ 8- 1)
Büy-ı zülfi yāri irgürdi seher bād-ı şabā
Ser-be-ser oldu mu 'aṭṭar milket-i Çin u Hıṭā (G./ 15- 1)
Rāz-ı 'aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi
Dide-i 'āşıkda cāri olmasaydı hūn u āb (G./ 17- 4)
Ziver-i farḡ-ı enām olmazdı ol reyḥān u gül
Virmeseydi zülfi ü ruhşāruñ eger gülzāre zīb (G./ 19- 2)
Oldı gönliüm öyle gerden dāde-i zencir-i 'aşk
Zülfi Leylā Kays teg gezdim ferāz u deşt u şīb (G./ 19-3)
Ṭūti-dil 'uṣṣāka cānā lebleriñ kand ü nebat
Āb-ı la 'liñ ḡibṭa-baḡ-ı çeşme-i āb-ı ḥayāt (G./ 20- 1)
Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā 'arṣa dek
Hāṭıra geldikce nā-geh gonçe-i ruhşār-ı dost (G./ 30-3)
Bes şūfi ne devr itmeyesin şīb u firāzı
Gel rezk-i ḥıyām eyle be şahrā-yı ḥaḳīkat (G/ 31-3)
Ey sākī-i şeh-nāz ne bu nāz ü edālar
Ben zāra cefālar (G./ 32- 5)

Ve (G./ 32- 7),(G./ 32- 7),(G./ 32-8),(G./ 32- 8),(G./ 32- 9),(G./ 38- 3),(G./ 45- 3),(G./ 46- 3),(G./ 49-1),(G./ 52- 4),(G. 53- 4),(G. 55- 3),(G./55- 6),(G./ 57- 2),(G./ 58- 3),(G./ 58- 3),(G./ 58- 4),(G./ 60-3),(G./ 60-3),(G./ 63- 1),(G./ 64-3),(G./ 67- 3),(G./ 69- 2),(G./ 69-5),(G./73- 1),(G./ 77- 3),(G./ 77- 3),(G./ 77- 4),(G./ 80-9),(G./80- 1),(G./ 80- 9),(G. 81- 4),(G. 82- 5),(G./ 83- 2),(G./ 84- 2),(G./ 90- 2),(G./ 93-3),(G./ 94- 1),(G./ 96-1),(G./ 98- 5),(G. 99- 2),(G./ 104-5),(G./ 105- 4),(G./ 107-1),(G. 107-3),(G./ 109- 3),(G./ 110-1),(G./ 110- 2),(G./ 110- 3),(G./ 112- 2),(G./ 112- 4),(G./ 112- 6),(G./ 114- 2),(G./ 116-2),(G./ 118-7),(G./ 119- 1),(G. 119- 1),(G./ 119- 4),(G./ 124- 3), (G./ 124- 4),(G./ 131-3),(G./ 135-5),(G./ 138- 1),(G./ 139-2),(G./ 141- 2),(G./ 141- 2),(G./ 141- 2),(G./142- 2),(G./142- 3),(G./ 146- 1),(G./ 146-3),(G./ 148- 4),(G./148- 4),(G./ 148- 4),(G./ 148-4),(G./ 151-2),(G./ 151- 3),(G./ 151- 3),(G./ 153- 2),(G./ 154- 1),(G. 154- 1),(G./ 155- 3),(G./ 155- 5),(G./ 155- 5),(G.156- 2),(G./ 161- 5),(G./161- 6),(G./ 164- 3),(G./ 164- 3),(G./ 167- 2),(G./ 167- 4),(G./ 170- 1),(G./170- 5),(G./ 173- 4),(G./ 173- 4),(G./ 179- 1),(G./ 182- 5),(G./ 184- 3),(G./ 185-2),(G./ 185- 3),(G./ 185- 5),(G./ 186- 2),(G./187- 3),(G./ 187- 2),(G./ 195- 2),(G./198-1),(G./198- 2),(G./ 202- 2),(G./ 202- 2),(G./ 202-4),(G. 207-1),(G.210- 2),(G./210- 3),(G./ 211-3),(K./ 2- 1),(K. 2-2),(K./2- 2),(K./ 4- 2),(K./ 6- 1),(K./ 6- 2),(K./ 6-5),(K. 7-2),(K. 7- 4),(K. 7- 5),(K./ 8-3),(K./ 8- 4),(K./ 10-2),(K./10- 4),(K./ 12- 1),(K./ 14-3),(K.(19- 2),(K./ 21- 1),(K./ 21- 1),(K./ 22- 2),(K./ 23- 2),(Kı./ 2- 1),(Kı./ 2- 4),(Kı./ 2- 8),(Kı./ 2- 19),(Kı./ 2- 20),(Mu./ 1- 5),(Msđ./ 1- 13)

Vü: Ve bağlacı.

Servi tībā vü bülendīde berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide kāmēt-i dil-dār ile baḥş (G./ 33- 2)

Nergis-i mestüñ görenler ḥaste vü bī-mār olur

Māil-i ḥāl ü ḥatıñ bārikter-i efkār olur (G./ 49-1)

Gülcemālim nola gel girye vü zārum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere ḥinā yaraşur (G./ 71-2)

Şarf-ı enzār eyile gel lutfet ‘ilācūmdan ṭabīb

Kābil-i dārū degüldür ḥaste vü bīmār-ı ‘aşk (G./ 118-4)

Münkesirdür şīşe-i dil seng-i cevri yārdan

Sīnesi āmāc-ı peykān-ı belā vü mihnetem (G./ 148- 3)

Āh-ı dil-i pür-zār yetişmez mi o şūḥa

Tā her gice eflāke irer na ‘ra vü nāle (G./ 169- 2)

Şeb tā-be-seḥer ‘arşa çıkar na ‘rā vü nālem

Vaşfuñla 'aceb mi bula pīrāye maḳālüm (Msd. / 1- 11)

Ki: Ki bağlacı.

İsim ve zamirleri açıklamak için kullanılır:

Olmaz yem-i ḥāṭırda daḥī fırtına bāki

*Yelken **ki** açā her yaña vāpūr-ı maḥabbet (G./ 21- 4)*

Efzāyiş-i dūmyāya nice meyl ide Şādī

*Ol ḳāf-ı tevekkülde **ki** 'anḳā-yı ḳanā 'at (G./23-5)*

Meyl idüp 'atf-ı nigāh eylemezem serve daḥı

*Gülşen-i dilde **ki** boy göstere tūbā-yı feraḥ (G. 39- 3)*

*Ol nedür **ki** ben de Şādī bende-i dergāhıyım*

Ġavs-ı a 'zamdır Behāeddin Şāh-ı Naḳşbend (G./ 45- 5)

Cān u dil āmāc-geh-i tīr-i ḳaẓādur

*Ol kes **ki** rızā-dāde-i taḳdīr-i ḥudādur (G./ 63- 1)*

Ġayr mümkindür aña ol rū'yet-i dīdār-ı dost

*Şādī yā ol kes **ki** mir 'at-ı dili pūr-jengdür (G./73- 5)*

*Öyle bir Āşaf **ki** Şādī gevher-i evşāfını*

Derc ḳılsam ḥoḳḳa-i gerdūnu mālāmāl olur (G./ 80- 8)

Cām-ı Cemşīdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

*Ol **ki** mest-i sāġar-ı meyḥāne-i āmāl olur (G./ 80- 5)*

Na'ra-i dil-süz-ı men ḥayret verir bülbüllere

*Her ne dem **ki** ḥāṭıra ol ġonçe-i ḥandān gelür (G./ 81- 2)*

*Niçe demdür **ki** ḳaldım vādī-i ḥayretde dil-teşne*

Kef-i nāz üzre sāġar sāḳi-i şehnāz-edā gelmez (G./ 87- 4)

Her gice tā be seḥer āteş-i hicrāna dūşüp

*Bāl u per sūhte pervāne **ki** dirler o bizüz (G./ 89- 4)*

Vaşl ümmidini ol tīşe-i hicrān giderüp

*Ḥāṭırı bi-meze peymāne **ki** dirler o bizüz (G./ 89- 3)*

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu ḳayda dūşüp

*Ṭurra-i zülfi ṭutar şāne **ki** dirler o bizüz (G./ 89- 2)*

*Dā'imā zāir-i meyḥāne **ki** dirler o bizüz*

Dil-i sāġar-zede-i mestāne ki dirler o bizüz (G./ 89- 1)

*Dā'imā zāir-i meyḥāne **ki** dirler o bizüz*

*Dil-i sāġar-zede-i mestāne **ki** dirler o bizüz (G./ 89- 1)*

Ve (G./ 89- 5), (G./ 90- 3), (G./ 107- 4), (G./ 114- 4), (G./ 137- 1), (G./ 142- 5), (G./ 147-4), (G.149- 5), (G./155- 3), (G./ 166- 4), (G./ 179-5), (G./ 197- 1), (G./ 197- 2), (G./199- 3), (G./ 206- 4), (K./ 4-4), (K./18- 2), (K./23- 5), (G./ 83- 5)

Fiil açıklama bağlacı. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır:

*Servi tîbā vü bülendîde berāber **ki** degüldür*
Ne revādur ki ide kâmet-i dil-dār ile baḥş (G./ 33- 2)
Ne dem ol bād-ı şabā perçem-i pür-çîne deger
*Ne revādur **ki** dil-i ‘āşık-ı miskîne deger (G./ 66- 1)*
*Kaddüñle bülendîde berāber **ki** degüldür*
Serkeşlik ile her yaña tûbā ne kol atmış (G./ 97- 2)
Buldum āğûş-ı ḥayālimde bu şeb māh seni
*Gerd-i vaşluñda **ki** çün hāle tolandum her dem (G./ 132- 4)*
*Ne sūzişdir **ki** o sūzişle ḥayrān itdi ‘uşşākı*
Çıkınca yād-ı ruḥşāruñla şeb devrāne pervāne (G./ 175- 2)

Bağlaçları vurgulamak için kullanılır:

*Herkes saña dil-dādedür ammā **ki** bulunmaz*
Şādī gibi bir yalın ayak ‘āşık-ı serbāz (G./ 85-5)

Edatları vurgulamak için kullanılır:

‘Arz-ı nūr eyleyemez ḥüsnüñe karşı bedrāy
*Ḥaddi yoḡdur **ki** gedā eyleye hünkār ile baḥş (G./33- 3)*
Servi tîbā vü bülendîde berāber ki degüldür
*Ne revādur **ki** ide kâmet-i dil-dār ile baḥş (G./33- 2)*
Gören āyinede ey şūḥ senüñ ‘aks-i ruḥiñ
*Didi āyā **ki** perī sihrle mīnāde midür (G./ 61- 2)*
Hem ta geçinürmüş kadüñle serv-i serefraz
*Kim der **ki** revādur ne revādur ne revādur (G./ 63- 4)*
*Şādī-i dil ḥasteyi gūyā **ki** dil-şād eyledüñ*
Hecre tebdīl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (Mu./ 3- 6)
Müstağrak-ı emvāc-ı yem-i cürm ü ḥatāyam
*Şad āh **ki** üftāde-i girdāb-ı hevāyam (Msd. /1- 13)*

Cümle açıklama bağlacı:

*Perçem ne belâ oldığı meydâne **ki** çıktı*
Oldı dil-i sevdâ-zedeniñ hâli müşevveş (G./ 95-2)
*Ne devletdür **ki** ben de bende-i dergâh-ı Mollayam*
Ki ya 'ni sâ'il-i bâb-ı şeh-i iklim-i ma'nâyam (G./ 137- 1)
Hüban bütün baş eyerek kıldı temellûk
*Âlây-ı nezâketle **ki** şâhâne şalındı (G./ 196-3)*
Sen ol sulţân-ı â'zam server-i evlâd-ı Âdemsin
***Ki** vâlâ seng-i küyuñ efser-i gevher nişânumdur (K./ 12-2)*
Sen ol bedrü'l-büdür-ı evc-i Evhâsîn ki nurundan
Bütün âfâk-ı 'âlem rüşenâdur yâ Resûlallâh (K./20- 2)

Kim: Ki gibi kullanılan bağlaç:

İsim ve zamirleri açıklamak için kullanılır:

*'Âşık oldur **kim** kıla kendin garîk-ı baħr-ı 'aşk*
*'Ârif oldur **kim** ola ezkâr-ı hû efkâr-ı Hû (G./ 1- 3)*
*Hâre **kim** izhâr-ı râz itdiñ gül-i bâğ-ı edîb*
Çâk çâk oldı giribân-ı taħammül tâ be cîb (G./ 19- 1)
Ne revâ mı kadüñe servi revâdur dirler
*O hıttâ zülfüñe **kim** müşk-i Hıttâdur dirler (G./ 62- 1)*
*Çü kondu ol hüma-yı 'aşk tâ **kim** dîde-i kalbe*
Tehîdür murğ-ı hubb-ı mâsivâdan lâne-i hâtır (G./ 68- 3)
O şühûñ çeşm-i cellâdı demâdem kaşd-ı cân eyler
*Ne hünîdir o **kim** 'âlem elinden el-amân eyler (G./ 79-1)*
Şemim-i tabla-i 'aттâra aşla ol dimağ urmaz
*Ne dem **kim** murğ-ı gönliüm meyl-i zülf-i 'anberîn eyler (G./ 84-4)*
*Тurra'-ı tarrâr-ı zülf-i yâre **kim** düşdükçe gönül*
Yok bu sevdâdan rehâ gel rişte-i ümmîdi kes (G./ 94- 4)
Murğ-ı gönliüm bend-i zülf-i yârdan olmaz halâş
*Öyle bir Mansûrdur **kim** dârdan olmaz halâş (G./104- 1)*
*Şıyt-ı Hû viridi ne demler **kim** çalındı nây-ı 'aşk*
Tutdı ser-tâ-ser bütün âfâkı hû-yı hâ-yı 'aşk (G./ 115- 1)

Şūfī ta'yīb itmesin kesretle me'lūf olduğum
 Kenz-i vaḥdet muḥtefī vīrāne **kim** gönülmüdür ol (G./ 131-4)
 Şādī yā zāhırde bir mūr-ı muḥaḳḳar hey'etem
 Ol serīr-i 'aşḳda şāhāne **kim** gönülmüdür ol (G./ 131- 5)
 Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kākūle
 Bend ū zencīr aḳlamaz dīvāne **kim** gönülmüdür ol (G./ 131-3)
 Ārzū-yı şem'-i ruḥşāruñla her şeb ta seher
 Nār-ı 'aşḳa per urur pervāne **kim** gönülmüdür ol (G./ 131- 2)
 'Ākif-i peygūle-i mey-hāne kim gönülmüdür ol
 Dāḥil-i ser ḥalka-i rindāne **kim** gönülmüdür ol (G./ 131- 1)
 'Ākif-i peygūle-i mey-hāne **kim** gönülmüdür ol
 Dāḥil-i ser ḥalka-i rindāne kim gönülmüdür ol (G./ 131- 1)
 Ne devletdür ne devlet **kim** bañā sultān-ı ḥūbānım
 Gulām-ı kemterinümsün deyü der-yād ider gördüm (G./ 140-4)
 Ezelden küşte-i şemşīr-i 'aşḳ-ı yārdur ol **kim**
 Yanar bī-şıyt u nāle āteş-i sūzāna pervāne (G./175- 4)
 Çü Kays zār ḳaldım Şādīyā hāmūn-ı ḥayretde
 Ne dem **kim** gönüm aldırđım o Leylā-ḥuy-ı cānāna (G./181-5)
 Günehkāram siyeh-rū bir perīşān rūzgāram kim
 Be nāle ḡulgule-baḥş-ı semāyam yā Resūlallāh (K./21- 2)

Fiil açıklama bağlacı. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır:

Kim demiş **kim** eylemez bārūt (u) āteş imtizac
 Mümtazicdir mümtazic rū-yı fūrūḡ endāze ḥaṭ (G./ 106-3)
 Çoklar didiler **kim** deheni var 'ademdür
 Ger diyecek var ise di teng dehānım (G./ 135- 3)
 O deñlü dāne-i eşküim döküp yalvara gördüm **kim**
 Temennā dāmına aldım o āhu ṭab' cānānı (G./200- 2)

Cümleleri açıklamak için kullanılır:

Tā'nından anıñ bāde perestāne ne ḡam **kim**
 Mest-i meye tahriş ḳılar tā'ne-i zühhād (G./ 42- 4)
 Bir muṭalsam gencdir gencīne-i ḥüsnüñ **kim** ol
 'Aḳdhā-yı perçemüñ şeh-mār şeklin gösterür (G./ 48-3)

Nāzeninim kāmētüñ nahl-ı tecellidir meger

Kim nihāl-i gül kadüñ gördükçe cānā baş eger (G./ 59-1)

Şādīyā 'ālemde bir per-suhte pervāneyem

Kim hemīşe h^vahiş-i şem 'i vişāl egler beni (G./ 198-5)

Bir 'āşık-ı per-suhte-i şem 'i firākam

Kim sūziş-i hicrānıma pervāne de şaşdı (G./204- 2)

Sāye-i 'adlünde 'ālem öyle emniyyetdedür

Kim kılar 'uşfūr(ı) ol çengal-ı bāzi āşiyān (Kı. /2- 14)

Ünlemleri vurgulamak için kullanılır:

*Āh **kim** ol bī-vefā 'uşşākı her an ağladur*

Zülf-veş göñlüm kılup dāim perīşan ağladur (G./ 70- 1)

*Āh **kim** bir ğamzesi ğammāza dūçār oldu dil*

Çün kebüter pençe-i şehbāza dūçār oldu dil (G./ 129- 1)

*Hamdülillāh **kim** yine devrān buldu tāb u fer*

Oldı tā mihr-i 'adālet 'āleme pertev-feşān (Kı. / 2-1)

Bağlaçlara vurgu katmak için kullanılır:

*Gerçi **kim** ol mehlikā ğayetle şūh ū şengdür*

Līk 'uşşāk-ı dil-i zāre cefā āhengdür (G./ 73-1)

*Gūşına almaz mı feryādum o mehrū yoksa **kim***

Ĥāl-i zārım ĥazret-i cānāna 'arz eyler mi yok (G./121-3)

Beste kıl ol ĥalka-i ġisū-yı 'anber-fāmıña

*Yoksa **kim** zencīr ey meh-rū muḥāl egler beni (G./ 198- 4)*

İle bağlacı:

*Ser pāye düşürsin göricek serv **ile** şimşād*

Gülzāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz (G./85-2)

*İderse serv **ile** şimşād u 'ar 'ar lāf-ı bālāyi*

Şaluñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i ĥurāmānam (G./142-3)

Gör o Leylā-reviş(i) ĥālūmi vārūn itdi

*Ĥays teg meskenümi deşt **ile** hāmūn itdi (G./194-1)*

Ĥalem al deste Şādī yād-ı naķş-ı rüy-ı dilberle

*Görüp reşk-āver olsun ĥāme-i Behzād **ile** Mānī (G./200-5)*

*Oda yansın nideyim müşk **ile** 'anber min-ba 'd*

Ṭurra-i kākül-i tā 'anber-i sārā geldi (G./ 201-2)

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada 19. yüzyıl âlim şairlerinden Karşlı *Süleyman Şâdî Efendi Dîvânı'nın Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası* oluşturulmuştur.

Abdülkerim Abdülkadiroğlu ve Ömer Demirbağ'ın yayımladığı “*Dîvân, Süleyman Şâdî Karşlı*” adlı çalışma esas alınmıştır. Bu yayının dayandığı matbu nüsha ile latin harflerine aktarılmış metin öncelikle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Ahmet İçli tarafından tespit edilen yazma nüshadan hareketle yeni olduğu belirlenen şiirler de eklenmek suretiyle metin yeniden okunmuştur. Metin okunurken bağlamsal açıdan anlamı karşılamayan sözcükler anlamca en uygun olan kelime ile değiştirilmiş, şiirin veznini etkileyen sözcükler metne uygun hale getirilmiş, yazılmamış kimi sözcükler şiirler karşılaştırılıp kontrol edilerek metne dâhil edilmiştir.

Yeniden düzenlenen metinde 213 Gazel, 26 Kaside, 3 Murabba/Şarkı, 2 Kıt'a ve 1 Müseddes olmak üzere toplamda 245 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin hepsi TEBDİZ sistemine tek tek kaydedilmiş yaklaşık 15.500 kelimeyi karşılayan 210 Türkçe şiire sistem üzerinde anlam verilmiştir.

Sisteme yüklenen kelimeler bağlam merkezli bir yaklaşımla ele alınıp tek tek anlamlandırılmıştır. Bir bakıma sözlük çalışması da olan bu çalışma hem tespiti dayalı hem de dil çalışmalarına katkı sağlayan bir çalışma olup her iki konuyu da kapsamaktadır. Tek tek ayrıştırılan kelime ve terkipler üzerinden Süleyman Şâdî'nin anlam, hayal, duygu ve düşünce dünyası ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma sayesinde özelde *Süleyman Şâdî Dîvânı*'nın söz varlığının belirlenmesiyle metinler üzerine detaylı analizler yapılabilmektedir.

Çalışma giriş, iki bölüm ve sözlük kısmından oluşmaktadır. Girişte; çalışmanın konusu, amacı-kapsamı, önemi, yöntemi ve çalışmanın sınırlılıkları hakkında bilgiler verilmiştir.

İlk bölümde Süleyman Şâdî'nin hayatı-ailesi, sanatı ve eserleri ile ilgili bilgiler; devlet aşivleri, tezkireler, edebiyat tarihleri ve şairin *Dîvân'ı* üzerine yapılan akademik çalışmalar ışığında derlenerek bir bibliyografya denemesi yapılmıştır.

Süleyman Şâdî Divanı 'ndan ve oluşturulan tanıklı sözlükten istifade ile ulaşılan veriler ışığında Kadirîlik, Nakşibendîlik ve Mevlevîlik üzerinden tasavvufî eğilimi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Şairin şiirlerinde kullandığı tasavvufa ait söylem

ve eşyalar üzerinden kullandığı sembolik dilinden yola çıkarak yapılan analizlerle şairin tasavvufi eğilimi hakkında detay bilgilere ulaşılmıştır.

Edebi şahsiyeti başlığında ilk olarak; “Şiirimi ararsanız Şâdî’de bulursunuz” sözüne binaen Hocası *Vâizzâde Şeyh Hâmid Efendi’nin Dîvânı* ile *Şâdî Dîvânı*’ndaki Türkçe şiirler dil, şekil, üslup açısından mukayese edilmiş, analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucu dil ve edebiyat tarihi açısından önemli bulgulara rastlanmış olup bunlar, bölümün ilgili yerlerinde belirtilmiştir.

İkinci olarak Şairin *Dîvân*’ından hareketle nazîreciliğine değinilmiştir. Hocası *Vâizzâde Şeyh Muhammed Hâmid* başta olmak üzere, beğendiği, ilham aldığı pek çok şaire yazdığı nazîreler ortaya çıkarılmış bunlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Şâdî’nin bir şiirinden yola çıkarak Ali Emîrî Efendinin bir dönem Erzurum’da görev yaptığı bilgisine ulaşılmış, nazîreleştiği düşünülen şiiri karşılaştırılmıştır.

Üçüncü olarak *Süleyman Şâdî Efendi’nin Dîvânı*’ndan ve TEBDİZ sisteminden alınan veriler ışığında Şâdî’nin şiir ve şair görüşlerine yön veren unsurlar söz/şiir/nazm ve şair/şairlik şeklinde gruplandırılmış, tablo halinde sunulmuştur. Kullanım alanına uygun şekilde tablo halinde sunulan kimi unsurlar; edebi sanatlar, sözcük kombinasyonları üzerinden ve bağlamdan yola çıkılarak analiz edilerek şiir, şair görüşlerine kısmen de olsa değinilmeye çalışılmıştır.

Son olarak Türkçe şiirlerinde yer alan tarih kıtaları ile Erzurum’da yaşadığı tarihlerde tarih düşürdüğü tahmin edilen mezar taşlarına ulaşılmış, manzumeler yeniden okunmuş, fotoğraflarla beraber adına hazırlanan bu çalışmanın çatısı altına alınmıştır. Böylelikle sanat ve edebiyat tarihlerine veri açısından katkı sağlanmış, yaşamına ait karanlıkta kalmış bazı bilgiler gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmış, *Dîvân*’da yer alan kimi tarih kıtalarına ek olarak kitabelere yaptığı tarih düşürme sanatına da değinilmiştir.

Çalışmanın bir diğer bölümünde; *Dîvân*’dan, tarihi ve edebi kaynaklardan faydalanarak özellikle işlevsel sözlükten hareketle “*Süleyman Şâdî Dîvânı*’nın Anlam Dünyasını Oluşturan Unsurlar” başlığıyla bu dünyayı oluşturan dil-üslup özellikleri ve kelime kadrosu üzerinden kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

Süleyman Şâdî’nin şiirlerindeki anlam dünyasını ortaya koyarken isim, fiil, zamir, edat-bağlaç, arkaik kelimeler, atasözü-deyimler, tamlamalar, ünlemler dua ifadeleri ve soyut isim/kavramları nasıl kullandığını tümüyle görebilmek adına kimi zaman tablolar kullanılmıştır. Mecazlar, edebi sanatlar, edebi ve orijinal terkipler, anlamı pekiştiren kelimeler, uzak anlamlara yapılan göndermeler, somutlama ve soyutlama vb. teknikleri üzerinden yapılan analiz ve değerlendirmeler ilgili bölümler

içerisinde verilmiştir. Her bir unsura ayrı ayrı yapılacak analiz ve değerlendirmeler bu çalışmanın sınırlarını aşacağından sadece belirlenmiş kimi yerlerde yapılmıştır.

Arkaik kelimeler tespit edilip ayrıştırılırken günümüzde Türkiye Türkçesinde kullanılmayan kelimeler tespit edilmiştir. Her kelimenin sözlük anlamı da beraberinde verilmiş, kullanım şekli de örnek beyitlerde gösterilmiştir. İlave olarak *Dîvân*'da tespit edilen ses olaylarına da değinilmiştir. Böylece Türk Dilinin tarihi gelişim ve birikimi hakkında önemli verilere ulaşılmıştır.

Ünlem, ikileme ve dua sözleri ve tamlamaların; çeşitleri, dilleri, metin içinde ne şekilde kullanıldıkları gösterilmiş ve değerlendirilmelerde bulunulmuştur. *Dîvân* içinde kullanılan tamlamaların çoğunluğunun Farsça kelimelerden oluşturulduğu, Türkçe tamlamaların ise çok az olduğu tespit edilmiştir. Bu şekilde şairin şiirlerinde kullandığı dil hakkında önemli veriler elde edildi.

Ayet ve hadislerin nereden iktibas edildiği kaynak gösterilerek verilmiş, Bunların metne kazandırdıkları anlam; yer aldığı beyitler ve kullanılış şekilleri üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır.

Dîvân içinde tespit edilen atasözleri ve deyimler açıklama ve değerlendirmelerle verilmiştir. Atasözlerinin deyimlere oranla daha az olduğu tespit edilmiştir. Sayıca fazla olan deyimlerde düzen oluşturma ve bazı farklı verileri ortaya koymak amacıyla *Dîvân*'da organ isimleriyle kurulan deyimlere de yer verilmiş bunlar somatik deyimler başlığıyla bazı tespit ve değerlendirmeler yapılarak tablo halinde sunulmuştur. *Dîvân*'da aynı anlama gelen kimi deyimlerin farklı kelime/kelime gruplarıyla oluşturulduğu ve *Dîvân*'ın farklı yerlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Dîvân'daki isimler; özel, cins ve soyut isimler olarak gruplandırılmıştır. Özel isim başlığı altında *Dîvân*'da şairin düşünce, duygu ve sanat dünyasına katkı sağlayan isimlere yer verilmiştir. *Dîvân*'da bu isimlerin yer aldığı şiirler/beyitler incelenerek, düşünce dünyasında nasıl yer bulduklarına, hangi benzetme unsurları etrafında tasvir edildiklerine dair örnek beyit üzerinden tespitler yapılmıştır.

Cins isimler kategorisinde yer alan isimlerin gruplandırılmasında Harun Tolasa'nın "*Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*" adlı çalışmadan faydalanılmıştır. İsimler, sevgili, kozmik âlem, zaman, toprak, su, hava, ateş, hayvanlar, bağ-çemen, nebatat, meyveler, eşya (süs eşyaları, kıymetli madenler, kokular ve diğerleri) çalgı, yiyecek, içecek, giyim, kumaşlar, ev eşyaları olarak gruplandırılmış olup kimi yerler üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. *Dîvân*'da isimler gramer ve bağlam temelli olarak edebi

ve/veya tasavvufi görüşler çerçevesinde analiz edilmiş ve değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

Fiiller kısmında; *Dîvân*'da yer alan fiiller ve fiil oluşumları gözden geçirilmiş, fiiller kendi içinde sınıflama ve gruplandırmaya tabi tutulmuştur. Sınıflandırmada Zeynep Korkmaz'ın "Türkiye Türkçesi Grameri" adlı kitaptan faydalanılmıştır. *Dîvân*'da yer alan fiillerin oluşum şekilleri ve kullanılışları örnek beyitler ve analizlerle verilmiştir. Birleşik fiillerin bazen kelime+yardımcı fiille meydana getirildiği bazen tamlama+yardımcı fiil olarak oluşturulduğu bazen ikilemelerle oluşturulduğu tespit edilmiştir. Yine birleşik fiil gruplarından olan alışkanlık fiillerinden "gelir olmak", "olur olmak", "olmaz olmak"; süreklilik fiillerinden "kıla görmek", "ola durmak", "ola kalmak", "ede görmek" gibi fiil kullanımları tespit edilmiştir.

Zamirlerde; Türkçe, Farsça, Azeri lehçesi ve halk ağızlarında kullanılan yerel şekiller tespit edilmiştir. Tespiti ancak bağlam üzerinden yapılabilecek ve birbirinin aynısı olan İşaret ve şahıs zamirleri birbirinden ayrı gruplandırılarak incelenmiş ve beyitlerle gösterilmiştir. Örnekleme fazla olan kimi zamirlerin bir kısmı verilmemiş sadece nazım şekli ve beyit numarası belirtilmiştir.

Dîvân'da edat kullanımı üzerine de bir inceleme yapılmış, farklı ve çok sayıda edat türüne rastlanmıştır. Farsçadan Türkçeye geçmiş olan ta, ta kim, çü, çün gibi cümle başı edatlar da tezde kullanım alanları ve cümleye kattıkları anlamlar da belirtilerek beyitlerle gösterilmiştir.

Edatlarda olduğu gibi bağlaç kullanımı açısından zengin olduğu tespit edilen *Dîvân*'da diğer bağlaçların yanı sıra ki ve kim bağlaçlarının cümle içindeki farklı görevleri ve kullanım şekilleri beyitler üzerinden verilmiştir.

Bağlamli dizin çalışmasından elde edilen verilerden yola çıkarak Şâdî Efendi'nin Farsçaya olan hâkimiyeti, *Dîvân* şiirinin çok anlamlı ve çok katmanlı yapısının da etkisiyle; kelimelerin sözlük anlamlarının yanında sahip olduğu daha başka anlamları da kastettiği görülmüştür. Farklı anlamlara sahip iki kelimeyi bir araya getirip yeni bağımsız anlamı olan kelimeler oluşturduğu tespit edilmiştir. Sözlüklerde henüz anlamı olmayan kimi yeni nesneleri şiirlerinde kullanmış, tasavvuf sembol ve simgelerini şiirlerine ustalıkla yerleştirmiştir.

Çalışmanın bağlamli dizin ve işlevsel sözlük bölümünde *Dîvân*'da bulunan Türkçe şiirlerin bağlamli dizini yer almaktadır. *Dîvân*'da tespit edilen ve yeni bir okuma ile oluşturulan metin TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamli Dizini ve İşlevsel

Sözlüğü) sistemine yüklenmiştir. Dizin; ses, kelime, kelime gruplarının bir bağlam çerçevesinde anlamlandırılması sonucu oluşturulmuştur.

Anlamlandırma sonrasında elde edilen veriler sistem üzerinde alfabetik sıraya göre derlenmiştir. Anlam verilen kelime ve ibarelere birden fazla anlam yüklenmişse her bir anlam numaralandırılarak yeniden düzenlenmiştir.

Sözlük kısmından özel isimler çıkartılarak değerlendirme kısmına eklenmiş gerekli tespit ve analizler yapılmıştır. Sayıca fazla olan zamir, zarf, bağlaç ve edatlara sadece bir örnek verilmiş diğer örnekler sadece nazım şekli ve beyit numarası olacak şekilde bulunmaktadır.

Dîvân'da yer alan kimi kelimelerin bazen araya tire işareti konularak bazen de tek kelime biçiminde -dil-ara, dilara gibi- verildiği görülmüş, böyle kelimeler aynı sıralamaya getirilmiştir.

Oluşturulmuş olan dizinde kaynakçada belirtilmiş olan sözlükler ve edebi kaynaklardan istifade edilmiştir. Anlam verilen kelimelerin yanında anlamlandırmada kullanılan kaynak bilgileri sözlükten çıkarılarak kaynakçaya eklenmiştir.

Bu bölümde *Dîvân*'daki kelime ve kelime grupları ile söz öbekleri hakkında bir tasnif denemesi yapılmaya çalışılmıştır.

Tanıklı ve tarihsel bir Türkçe sözlüğün oluşturulmasının; üslup ve söz varlığı mukayesesinin araştırma konusu yapılabilmesi, şerh çalışmaları ve Osmanlı kültür tarihi araştırmalarının daha somut veriler ve örneklerle desteklenebilmesi açısından önemli olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın; ibarelerin nasıl kullanıldığını görmeye, bu ibarelerin beytin anlam çerçevesine nasıl katkıda bulundukları dikkate alınarak şiirleri daha iyi anlayabilme ve şairlik yeteneğini daha iyi tespit etmeye yardımcı olduğu görülmüştür.

Dîvân Edebiyatının temsilcilerinden biri olan Karslı Süleyman Şâdî *Dîvânı*'nın bağlamli dizini ve işlevsel sözlüğünü oluşturulup anlam dünyasını ortaya çıkarma düşüncesiyle hazırlanan bu çalışmada dönemin ruhunu yansıtan terennümleri dolayısıyla edebiyat tarihinin aydınlanmasına, barındırdığı dil ve üslup özelliklerinin belirlenmesiyle de Türk dilinin gelişim ve birikimine katkı sağladığı ümit edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdülkadiroğlu, A., & Demirbağ, Ö., 1993, Dîvân Süleyman Şâdî, Türk Hava Kurumu Matbaası, Ankara.
- Açıl, B., 2018. *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Akalın, Ş., 1995, Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler. *Türk Dili Dergisi*, 156-163.
- Akarpınar, B., 2005, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Mesnevi ve Rubaiyat'ında "Meyve" ve "Üzüm" Sembolleri, *Bilgi*, 145-164.
- Akay, H., 2005, *İslami Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, Ankara.
- Akbayar, N., 1998, [CÂZİM, Çukadar-zâde Câzim Efendi \(yesevi.edu.tr\)](http://yesevi.edu.tr) Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, [Erişim Tarihi:11.09.2023]
- Akgün, E. K., 2023, Son Dönem Dîvân Şairlerinden Karşılı Hacı Mehmet Rıfat ile Süleyman Şâdî Dîvânında Peygamber Tasavvuru Ve Hadis, Yüksek Lisans Tezi, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı*, Kars.
- Akpınar, Ş., 2011, "Ki Dirler O Bizüz" Redifli Gazellerde Dîvân Şairinin Kimliği, *Erdem* (61), 1-14.
- Aksoyak, İ.H., 2009, Dîvân Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir, *Turkish Studies*, 1-18.
- Aksoyak, İ. H., 2020, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadi-suleyman> Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, [Erişim Tarihi 10.05.2024]
- Akşit, E., 2017, Arap Dilinde Mâ Edatı ve İşlevleri. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 41-59.
- Aosıman, M., 2020, Yeni Uygur Türkçesindeki Organ Adlarıyla Kurulmuş Deyimler. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 15-41.
- Arapça Sözlükler, <https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/maani>, [Erişim Tarihi: 7.11.2023]
- Ata, A., 2021, Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Tahlili. *Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van.*
- Atay, D., 2018, Karşılı Alim Muhammed Hâmid Efendi'nin Talebesi Olarak Namık Kemal'in Edebi Kişiliğinde Kars Döneminin Yansımaları, *Uluslararası Kars Alimleri Sempozyumu Tam Bildiriler Kitabı*, Kars, 262-28.

- Atik, A., 2014, 19. Yüzyıl Şairlerinden Sadullah İzzet ve Divanı, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2014, 1-12.
- Atik, A., 2016, *Müderrişade Sadullah İzzet Divanı*, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, Y., & Çeltik, H., 2017, *Meşhûrî Dîvânı*, Kültür Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Aydın, A., 2013, Dîvân Şairlerinin Şiir Aracılığıyla Atışmaları. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49-90.
- Başkanlığı, D. İ., 2014, *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*, Özgün Matbaacılık, Ankara.
- Batıslam, D., 2016, *Dîvân Şiirinin Benzetme ve Hayal Dünyasından*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Bektaş, E., 2009, “Kaşki” Redifli Gazeller Üzerine Bir Değerlendirme, *Turkish Studies*, 133-151.
- Belli, H. M., 2021, Klasik Türk Şiirinde Terkiplerdeki Somutlaştırma ve Duygu Aktarımı, *Bilig*, 79-108.
- Belli, H., 2022, Şeyh Galip Dîvân’ında Somutlama ve Soyutlamalar, *Mevlevilik, Mevlana ve şeyh Galip Üzerine İncelemeler*, 53-80.
- Bilkan, A. F., 1993, Nabi'nin Türkçe Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin), Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*. Ankara.
- Büküm, M., 2020, Dîvân Edebiyatının Anlaşılmasında Sözlüklerin Rolü ve Bir Metin Sözlüğü İnşa Etmek, *Bilimname*, 321-340.
- Canım, R., 2018, *Dîvân Edebiyatının Kaynakları*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul.
- D. A., 1992, Yunus Emre'de Dil Ustalığı, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 53-68.
- Ceyhan, S., 2011, Osmanlı Tacnamelerine Göre Derviş Tacı ve Abdullah Selahaddin-i Uşşaki'nin Cevahir-i Tac-ı Hilafet Risalesi, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 113-172.
- Cebecioğlu, E., 2005, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, Ankara.
- Çelik, Y., 2017, Türkiye Türkçesinde Duyu Organlarıyla Kurulan Deyimler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 72-79.
- Değirmençay, V., 2002, Kelimenin Tekrarı Sanatlarından Reddû's-Sadr Ale'l-Acuz-Reddû'l-Acuz Ale's-Sadr, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1-32.
- Demirel, Ş., 2006, 17. Yüzyıl Sebki-i Hindi Şairlerinden Naili ve Fehim'in Şiirlerinde Soyutlama veya Alışılmamış Bağdaştırmalar Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I.

Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindi, ed. Hatice Aynur vd., Turkuaz Yayınları, İstanbul.

Dereli, M., 2014, Bedi' İlminde Aks Sanatı ve Kur'andan Örnekler, *Marife*, 9-24. *Dîvân-ı Süleyman Şâdî*, 1325 , Şirket-i Sahhafiye-i Osmaniyye matbaası.

Diyanet İşleri Başkanlığı., 2020, *Kur'an Yolu Meali*, İleri Basım Matbaacılık, İstanbul.
Doğan, A., 2012, Enderunlu Vasıf'ın "Gönlümdeki" Redifli Gazelinde Tasavvufi Söylem. *Turkish Studies* , 973-984.

Doğantekin, R., 2017, Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Kars Doğumlu Memurlar, *Kafdağı*, 97-125.

Durmuş, M., 2018, Süleyman Şâdî'nin Dîvân'ındaki Şiirlerin İzleksel Görünümü ve Bu Şiirlerin Namık Kemal'e Etkisi, *Uluslararası Kars Alimleri Sempozyumu Tam Bildiriler Kitabı*, Kars, 254-261.

Elaldı, M., 2005, Nazif: Hayatı, Eserleri, Edebi Şahsiyeti ve Dîvân'ının Tenkitli Metni. Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.

Eravcı, H., 2005, Mustafa Ali'nin Nusret-namesi ve Onun Işığında Yazarın Tarihçiliği, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 163-184.

Ercilasun, A.B., 2002, *Kars İli Ağızları-Ses Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara.

Erdoğan, A., 2014, Erzincanlı Salih Baba. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*, Eskişehir, 441-459.

Erkal, A., 2009, *Dîvân Şiiri Poetikası (17. yy)*, Birleşik Yayınevi, Ankara.

Erzen, M. H., 2017, Dîvân Şiirinde Mahlas Kullanma Geleneği Ve Bu Geleneğin Modern Şiire Yansımaları, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 41-73.

Erzurum Vilayet Salnameleri, <https://isamveri.org/salname/sayilar.php?sidno=D02472>, Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Araştırmaları Merkezi, [Erişim Tarihi: 10.3.2024]

Fidan, T., 2021, Hâmid Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)- Şeyh Muhammed Hâmid. Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*, Ankara.

Francis Joseph Steingass, Digital Dictionaries of South Asia, Combined Persian Dictionaries Search, <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/steingass>, [Erişim Tarihi: 6.6.2023]

Fuat Köprülü, 1920, <https://kasif.mkutup.gov.tr/MakaleSonucDetay.aspx?MakId=1146404#>, [Erişim Tarihi: 7. 5. 2023]

Gemalmaz. E., 1995, Erzurum İli Ağızları, İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara.

- Gökcan, M., 2018, Tasavvufta Kanaat anlayışı ve Bireysel-sosyal Etkileri, *ÇÜİFD*, 95-129.
- Hak Erenlerin Çeyizi: Derviş Çeyizleri, 2014, *Keşköl*, 44-45
- Hanoğlu, C., 2006, Erzurum Merkez'de Cami Hazirelerinde Bulunan XVIII.-XIX. YY. Mezar Taşları, Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı*, Erzurum.
- İçli, A., 2018, Karşı Süleyman Şâdî'nin Dîvân'ının Yeni Bir El Yazma Nüshası Üzerine, *Uluslararası Kars Alimleri Sempozyumu Tam Bildiriler Kitabı*, Kars, 89-106.
- İçli, A., 2020, Süleyman Şâdî'nin Yayımlanmamış Türkçe Şiirleri, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10-21.
- İçli, A., 2022, Nazîrecilik Geleneğinde Ben ve Ötekinin İzleri: Gelibolulu Ali'nin Biz Redifli Şiiri ile Ona Yazılan Nazîre Şiirler Örneğinde Ben'in Biz Yolculuğu. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 99-145.
- İçli, A., 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/Divân-sadi>, Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, (Erişim Tarihi: 30.5.2024)
- İçli, A., 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/-sadi-tees-1267>, Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, [Erişim Tarihi: 10.02.2024]
- İçli A., 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/bahru-l-meani-sadi> Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, [Erişim Tarihi: 10.02.2024]
- İçli, A., 2022, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-sadi>, Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, [Erişim Tarihi: 10.02.2024]
- İnal, İ. M. K., 2013, *Son Asır Türk Şairleri (Kemalî's-Şuara)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kafkasyalı, A., 2002, *İran Türk Edebiyatı Antolojisi*. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kara, M., 1922, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaağaç, G., 2013, *Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karabey, T., 2015, *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.
- Karataş, T., 2001, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul.
- Kırzioğlu, B., 1987, *Namık Kemal'i Kars'ta Okutan Müderris, Şeyh Vaizade Muhammed Hâmid (1779-1854) ve Dîvânçesi*, San Matbaası, Ankara.

- Kırzioğlu, F., 1955, *1955 Kars Zaferi*, Işıl Matbaası, İstanbul.
- Kıyçak, Ö., 2021, Karşı Dîvân Şairleri. *Uluslararası Kars Alimleri ve Edebiyatçıları Sempozyumu-I Bildiriler Kitabı*, Kars, 3-47.
- Konyalı, İ. H., 1960, *Abideleri ve Kitabeleriyle Erzurum Tarihi*, Ercan Matbaası, İstanbul.
- Korkmaz, Z., 2009, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Köksal, F., 2006, *Şairleri Nazîre Yazmaya İten Saikler veya Geleneğin Gerekçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kubbealtı Lugatı <https://lugatim.com/> , [Erişim Tarihi: 8.10.2023]
- Kurnaz, C., & Tatcı. M., 2001, *Tuhfe-i Naili Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, C., 2003, Osmanlı Şair Okulu, *Journal of Turkish Studies TUBA*, 27/II , 403-420.
- Küçük, L., 2015, *Osmanlı Bürokrasisinde Ardahan ve Karşı Devlet Adamları*, Sonçağ Yayıncılık, İstanbul.
- Macit, M., 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedimDîvânipdf.pdf?0>, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, [Erişim Tarihi; 22.5.2024]
- Macit M., 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58638,erzurumluzihniDîvânipdf.pdf?0>, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, [Erişim Tarihi:22.5.2024]
- Milli Kütüphane, <https://kasif.mkutup.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 12.2.2023]
- Muslu, R., 2008, Türk Tasavvuf Kültüründe Tarikat Kıyafetleri ve Sembolik Anlamları, *EKEV Akademi Dergisi*, 43-66.
- Mutlu, M., 2021, 19. YY. Dîvân Şiiri Poetikası (Enderunlu Vasıf, Keçecizade İzzet Molla, Müştak Baba, Leyla Hanım, Leskofçalı Galib, Osman Nevres, Yenişehirli avni, Hersekli Arif Hikmet). Doktora Tezi, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya*.
- Ocak, A., 2014, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Olçay, S., & Ercilasun, A. B., & Aslan, E., 1988, *Arpaçay- Kars Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Osmanlıca Sözlükler, <https://www.osmanlicasozlukler.com/lugatiremzi/sozluk.html>, [Erişim Tarihi: 8.10.2023]

- Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, <https://tevakku.com/> , [Erişim Tarihi 3.5.2024]
- Öngören, R., 2011, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, [Erişim Tarihi: 3.05.2024]
- Özer, M., 2020, *Ayasofya'nın Nişanesi Kazasker Mustafa İzzet*. Kadim Sanat Grubu, İstanbul.
- Özkan, F. & Şâdîyeva, G., 2003, Somatik Deyimler. *Bilig*, 135-157.
- Pakalın, M.Z., 1971, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Pala, İ., 2002, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, L&M Yayınları, Ankara.
- Saraç, Y., 2000, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, R Yayınları, İstanbul.
- Süleyman Hayyim, Digital Dictionaries of South Asia, Combined Persian Dictionaries Search, <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/hayyim>, [Erişim Tarihi: 6.6.2023]
- Süleyman Şâdî, 1284, *Divan*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 1011, 2b-47a.
- Şemseddin Sami, 2012, *Kamus-ı Türki*, Şifa yayınları, İstanbul.
- Şen, Y., 2017, Klasik Türk Şiirinde Kızıl Elma, *Littera Turca*, 197-218.
- TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahaeddinnaksibend>, (Erişim tarihi: 5.5.2024)
- TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/harakani>, (Erişim tarihi: 5.05.2024)
- TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hallac-i-mansur>, (Erişim Tarihi: 7.05.2024)
- TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/saib-i-tebrizi>, (Erişim Tarihi: 1.03. 2024)
- Tarhan, A. N., 2004, *Şeyhi Dîvân'ını Tetkik*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, Ankara.
- Tekin, A., 2006, *Edebiyatımızda Terimler*, Elips Yayınları, Ankara.
- Tolasa, H., 2001, Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, Ankara.
- Toven, M. B., 2004, *Büyük Türkçe Lugat*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tozlu, S., 1996, Kırım Harbinde Kars'ı Anlatan Kayıp Bir Eser: Muzaffername, *Akademik Araştırmalar ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 123-144.

- Tuygun, Ü., 1997, *Pir-i Sami Hazretleri Hayatı ve Sohbetleri*, Kervan Yayınları, Erzincan.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, [Erişim Tarihi: 25.5.2024]
- Uludağ, S., 2016, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Unan, F., 998, Osmanlı İlmiye Tarikinde "Payeli Tayinler yahut Devlette Kazanç Kapısı", *Belleten*, 41-64.
- Ünver, İ., 1988, XIX. Yüzyıl Dîvân Şiiri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 131-140.
- Üzüm, H., 2013, Ebu'-Hasan Harakanide Fakr Kavramı, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 97-116.
- Vanlı, M., 2018, Son Devir Alim ve Şairlerinden Karslı Süleyman Şadi Efendi'nin Divanında Dini Muhteva, *Uluslararası Kars Alimleri Sempozyumu Tam Bildiriler Kitabı*, Kars, 107-129.
- Vanlı, M., 2022, Karslı Süleyman Şâdî Dîvân'ının Tasavvufi Vechesi. *II. Uluslararası Kars Alimleri ve Edebiyatçıları Sempozyumu*, Kars ,25-54.
- Yakıt, İ., 2017, *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı Ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Yazar, S. & Aslan M. U., 2020, *Ali Emîrî Dîvân'ı (İnceleme-Metin)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Yeni Tarama Sözlüğü, 1983, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, H., 2018, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Yılmaz, M., 1992, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

SÜLEYMAN ŞÂDÎ DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

A

a:

1. “O” anlamına gelen üçüncü tekil şahıs zamiri

(Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2). [anun, -nu, -n] (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7). [anıñ, -nı, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4). [anı, -nı] (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2). [anı, -nı] (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4). [anıñ, -nı, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5). [anun, -nu, -n] (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 5). [anı, -nı]

2. “O” anlamına gelen işaret zamiri

(Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4). [aña, -ña] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [anı, -nı] (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 5). [anı, -nı] (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1). [an(ı), -nı] (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4). [aña,] (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 3). [aña, -ña] (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2). [anı, -nı] (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2). [anıñ, -nı, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4). [anı, -nı,]

āb:1. *Su II Gözyaşı.*

Rāz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi

Dide-i ‘aşıkda cārî olmasaydı hūn u āb (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4). [āb]

Merdümleri müstağrak-ı āb eyledi Şâdî

Çeşmüñ gibi bir mevc-nümāyende olmaz yem (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5). [āb]

2. *Su II Şeriat.*

Cehālet çirkini mahv eyledüñ āb-ı şerī‘atla

Olup şāhenşeh-i taht-ı şeriat yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3). [āb-ı]

3. *Su II Derya (iyilik, lütuf, kerem bağlamında).*

Baħr-ı ihsānında deryā gūyiyā bir kaṭre āb

Gülşen-i lutfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13). [āb,]

‘abā-pūş-ı rızā: *Rıza elbisesi (aba) giyen II Derviş.*

‘Abā-pūş-ı rızā kıl bu kemīne Şādī ednāyı

Bi haqq-ı irtifā‘ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*‘abā-pūş-ı, -i*]

Her likā-cu oldığı günden ‘abā-pūş-ı rızā

Dest-i meylin Şādiyā tāt u kabādan çekdiler (*Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 5*). [*‘abā-pūş-ı rızā,*]

Bir ‘abā-pūş-ı rızāyım hiç iz‘ān eylemem

Ol naḥ u kemḥā nedür yā atlas u dībā nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 3*). [*‘abā-pūş-ı rızā, -(y)ım*]

Terk-i tezyīn eyleyüp oldum ‘abā-pūş-ı rızā

Dīdeye almam cihānuñ atlas u dībāsını (*Şādī Divanı, Gazel 195, Beyit 2*). [*‘abā-pūş-ı rızā,*]

‘abd: *Kul II Allah'a göre insan (acziyet bağlamında).*

Şādī -i zār nola maḥzar-ı gufrān eyle

Rū-siyeh ‘abd-i kemīnem meded Allāh meded (*Şādī Divanı, Kaside 6, Beyit 6*). [*‘abd-i, -i*]

Eger irmezse lūṭfuñ bu kemīne ‘abd-i ednaya

İrer nūh tāka ol dem āh u efḡānam meded yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 4*). [*‘abd-i, -i*]

‘Abdül‘azīz: *Abdülaziz. Osmanlı padişahı (1861-1876).*

Ya‘ni bi‘l iclāl u fer çıkdı hilāfet tahtına

Ḥazret-i ‘Abdül‘azīz Ḥan ol şehinşāh-ı zaman (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4*).

[*‘abdül‘azīz,*]

Rāstā birle didüm tāriḥ zirā bu cevherīn

Kıldı haq ‘Abdül‘azīz Ḥan-ı zihī şāh-ı cihan (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [*‘abdül‘azīz,*]

‘Abdülkādīr: *Abdülkadir-i Geylānī'ye (ö. 561/1165-66) nisbet edilen İslām dünyasının*

ilk ve en yaygın tarikatı.

Fer-dih-i tāk-ı mu‘allā tāc-ı ‘**Abdülkādîrî**

Çün kanādîl-i süreyyā tāc-ı ‘**Abdülkādîrî** (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*).
[‘*abdülkādîrî,*]

Fer-dih-i tāk-ı mu‘allā tāc-ı ‘**Abdülkādîrî**

Çün kanādîl-i süreyyā tāc-ı ‘**Abdülkādîrî** (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*).
[‘*abdülkādîrî,*]

Der tecellâ-yı Te‘ālâ Tūr-ı Mūsā güyyā

Maḥzen-i esrār-ı Mevlâ tāc-ı ‘**Abdülkādîrî** (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2*).
[‘*abdülkādîrî,*]

Şübhe yok gül-deste-i bâğ-ı ḥaḳīḳatdür güli

Tūr-ı şebbūy-ı ma‘nâ tāc-ı ‘**Abdülkādîrî** (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3*).
[‘*abdülkādîrî,*]

Hādımân-ı pîrden bir zât-ı hoş Sāmî Cenâb

Feyz-yâb itdi beni bâ tāc-ı ‘**Abdülkādîrî** (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4*).
[‘*abdülkādîrî,*]

Ol ne devletdür hemîşe Şâdî baş üzre ola

Bir külâh-ı Mevlevî yâ tāc-ı ‘**Abdülkādîrî** (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5*).
[‘*abdülkādîrî,*]

‘abes: Boş, anlamsız, saçma, gereksiz.

‘Abes teklîfî kıılma meyl-i mihrâb itmezem şûfî

Ezelden secde-gâhım gūşe-i ebrû-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [‘*abes,*]

āb-ı hayvân: İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.

Hayâl-i sāğar-ı la‘lûñle şordum āb-ı hayvânı

Hayât-efzâ ve lîkin la‘lûñe nisbet ḥalâvetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [‘*āb-ı hayvân, -ı*]

āb-ı la‘l: Kırmızı su (*şarap*) II Ağzı suyu III Söz, kelam

Tūṭi-dil ‘uşşāka cānâ leblerūñ kâñd ü nebat

Āb-ı la'liñ ğıbtā-baḥş-ı çeşme-i āb-ı hayāt (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1). [āb-ı la'l,]

āb-ı leb: *Dudak suyu II Söz, kelim.*

Şol Şâdî-i dil-teşne ciger-suhte(yi) gör-geç

Ol āb-ı leb-i çeşme-i hayvāna di gelsin (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5). [āb-ı leb,]

‘aceb:1. *Garip*

Yâtur şol pister-i gamda ‘aceb bîtâb (ü) bīmāram

Nola ḥālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3). [‘aceb,]

2. *Şaşırtıcı, tuhaf*

Ruḥuñ girdinde dil dönse gibi pervâne pervâne

‘Acep olmaz o kim elbet döner îzâne pervâne (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1). [‘acep,]

Şāh-ı mār-ı kākülünle her taraf olmuş muḥāt

Ol muḥālsam genc-i ḥüsnündür ‘aceb künc-i diger (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2). [‘aceb,]

Dilim şayd eyledi bir nīm nighle

‘Aceb ‘anḳā-figendür çeşm-i şehbāz (Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 4). [‘aceb,]

3. *Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba.*

Eyler mi ‘aceb devlet-i Dārā-yı temenna

Vāşıl-şüde-i genc-i mu‘allā-yı ḳanā‘at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2). [‘aceb,]

Beyān-ı ḥāle yok ṭāḳat leb ālūde-i ḥayretde

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim ḥālim beyān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3). [‘aceb,]

Cihāna kār ḳıldı sūzişim ol şūḥa kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb āhen midir ḥārā mıdır bilmem (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4). [‘aceb,]

Firāḳ-ı sāğar-ı gül-fām-ı la‘l ile ciğer ḳanum

‘**Aceb** ben zāra raḥm-ı sākī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*).
[‘aceb,]

Bu şeb ol mah-ṭal‘at hāle-i āgūşa gelmişdi

‘**Aceb** vāḳi‘ mi bu ruyā mı Şādî yoksa ḥulyā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*).
[‘aceb,]

4. *Şaşırtıcı, hayranlık uyandırıcı.*

Virelden Şādî-i ednāya neş‘e sūkker-i na‘tuñ

‘**Aceb** bir tūṭî-i şîrîn edāyam yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7*). [‘aceb,]

‘aceb mi: *Tuhaf mı? Şaşılr mı? (Şaşılmaz).*

Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı iḥsānuñ

Yüzüm tā vaḳf-ı mihrāb-ı recādur yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5*).
[aceb mi,]

‘**Aceb mi** olsa ḥurrem murğ-ı göñlüm va‘d u vaşluñla

Ḳılan tūṭîleri gūyā ümîd-i zevḳ-i şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [‘aceb mi,]

‘**Aceb mi** terk-i cān eylerse ‘āşık rāh-ı dilberde

Olanlar mâil-i cānāna Şādî cānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [‘aceb mi,]

Yād-ı la‘lūñle ‘**aceb mi** murğ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevḳ-i dil-i tūṭî degül mi gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [‘aceb mi,]

Dil murğı ‘**aceb mi** ire ol evc-i ‘alāya

Şādî himem-i pîr benüm bāl u perümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5*). [‘aceb mi,]

‘**Aceb mi** nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādî

Ki ṭab‘ı nükte neb‘i ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*).
[‘aceb mi,]

‘**Aceb mi** şehd-i vaşl-ı yāre meyl eylerse dil Şādî

Bu zāhirdür meges elbetde meyl-i engübîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5*).
[‘aceb mi,]

‘**Aceb mi** gulgule-endāz-ı āfāk olsa feryadım

Yine sâz-ı derûnum ğıbta-baḥşâ-yı rebâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** olsa dil imdâd-ı rûḥâniyyeye maẓhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥalka-i bâb-ı temennâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** olsa dil imdâd-ı rûḥâniyyeye maẓhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥalka-i bâb-ı temennâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** cîfe-i dünyâya meyl eyler miyim Şâdî

Ezelden tâ ebed ol ḳaf-ı istignâda ‘anḳâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** va ‘de-i vaşluñla ‘âşık şâd-kâm olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker tûtıyı dil-şâd ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** ḳılmasam iḳbâl men ey ḥvâce miḥrâba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrû-yı dildâram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** ben de olsam bende sîr-ḥvân-ı iḥsânun

Çü men der-yüze-i bâb-ı ‘atâyam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** sūziş-i sînem vire pervâneye ḥayret

Çü men pervâne-i şem‘-i vişâlem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** Şâdî kemter olmasa nevmîd-i iḥsânun

Gedâyam dâima lutfun umaram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7*). [*‘aceb mi,*]

Nevâ ḳıldıkça dil murğı gülistân-ı nu‘ûtunda

‘**Aceb mi** ḳılsa ebsem ‘andelîb-i nâ‘me-güyâyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 3*). [*‘aceb mi,*]

Şeb tâ-be-seḥer ‘arşa ḳıkar na‘râ vü nalem

Vaşfuñla ‘**aceb mi** bula pīrāye maḳālūm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** dīde-i ğam-dīde-i dil rūşenā olşa

Beni çün hāle ol meh gird-i vaşlunda tolandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** luṭf-ı yārı cevri-i aġyār eylese ta ‘kīb

Muḥaḳḳaḳdır çü her nūşuñ olur elbette bir nīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** düşmese bir laḫzā dilden pāk-ı evşāfuñ

Mübārek na ‘t-ı pākiñ zīb-pīrā-yı zebānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4*). [*‘aceb mi,*]

‘**Aceb mi** ser-be-ser āfāk-ı cānum rūşenā olsa

Ṭulū ‘ itdī sipihr-i dilde tā bedrā-yı istiġnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [*‘aceb mi,*]

açık: *Geniş, düz II Girilip çıkılması, geçilmesi serbest.*

Kimiñ işlerse esb-i ṭab ‘ı gelsin hem- ‘inān olsun

Açıkdur ‘aşrımızda çün feşāḫat rahş-ı meydānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 4*). [*açıkdur, -dur*]

açıl-: *Açılmak. Açık hale gelmek*

1. Belirmek.

Bi ḥamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i yezdānı

Açıldı bağ-ı ḥāṭırda gül-i ra ‘nā-yı istiġnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [*açıldı, -dı*]

Açılduḳça be-bismi-āh ol meyḥāne-i ḥāṭır

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan tolar peymāneler ḥāṭır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*açılduḳça, -duḳça*]

2. Çiçeklenmek II Görünmek.

Āh eyleme ey bülbul-i şeydā-yı ḥaḳīḳat

Nā-gāh **açıldı** gül-i ra ‘nā-yı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [*açıldı, -dı*]

Bülbul-i cānum ider mi güllere ‘aṭf-ı nigāh

Bâğ-ı hüsnünde **açılmış** verd-i nâzik-ter mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*).
[*açılmış, -mış*]

‘âciz:

1. Zavallı, bîçâre.

Hâk-i Pâyiñden budur dâim niyâz-ı **‘âcizi**

Luţf kıl itme beni dergâh-ı lütfuñdan cüdâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [*‘âcizi, -i*]

2. Eli ermez, beceriksiz, kabiliyetsiz

Etibbâ derd-i ‘aşk-ı ‘âşıkâ dârûda **‘âcizdir**

Devâmı derdimi muhtâc-ı dermân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*).
[*‘âcizdir, -dir*]

3. Güçsüz, kudretsiz, zayıf (kimse) II Aşık

Esselâm ey ‘avn u luţfuñ dest-gîr-i **‘âcizân**

Esselâm ey dergeh-i hâcet-pezîrâ esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [*‘âcizân,*]

‘adâlet: Hak ve hukuka uyma, herkesin hakkını gözetme, doğruluktan ayrılmama, hakkaniyet.

Hamdülillâh kim yine devrân buldu tâb u fer

Oldı tâ mihr-i **‘adâlet** ‘âleme pertev-feşân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1*). [*‘adâlet,*]

‘ade: Usul, gelenek.

Ey şabâ cânımı üzdüñ tel-i gîsûya degüp

Böyle küstâh taḥarrük saña bir **‘ade** midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*‘ade,*]

âdem: İnsan II Hz. Âdem (ilk insan, ilk peygamber).

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥâşâ saña **Âdem**

Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete mahrem (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*). [*âdem,*]

‘adem: Var olmama, bulunmama II Yokluk.

Çoklar didiler kim deheni var **‘ademdür**

Ger diyecek var ise di teng dehânım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [*‘ademdür,*]

‘adil: *Haktan, adaletten ayrılmayan, adaletli II Sultan Abdülaziz Han.*

Böyle bir sultân-ı ‘adil gördi mi ol Zâl-ı çarh

Qıvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne Rüstem her Keyan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*).
[‘adil,]

‘adîmü’z-zâti: *Olmayan şey II Gerçek anlamda varlığı bulunmayan II Vefa.*

Kılma ümmid-i vefâ zinhar Şâdî kimseden

Bir ‘adîmü’z-zâtîdir ‘âlemde çün ‘anķā vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 5*).
[‘adîmü’z-zâtîdir,]

‘adl: *Adalet, hakkaniyet, doğruluk.*

Böyle bir sultân-ı ‘adil gördi mi ol Zâl-ı çarh

Qıvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne Rüstem her Keyan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*).
[‘adlünde, -ü, -n, -de]

Sāye-i ‘adlünde ‘âlem öyle emniyyetdedür

Kim kılar ‘uşfūr(ı) ol çengal-ı bâzî âşiyân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14*). [‘adlünde, -ü, -n, -de]

‘adû: *Düşman II Rakip.*

Genc-i ‘aşk-ı hâzret-i cânân olmaz rû-nümā

Tîşe-i ta‘n-ı ‘adûdan kalb vîrân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [‘adûdan, -dan]

āfāk: *Ufuklar. Bütün varlık âlemi, dünya II Her yer, etraf, bütün çevre.*

‘Aceb mî ser-be-ser āfāk-ı cānum rûşenā olsa

Ṭulū‘ itdî sipihr-i dilde tā bedrā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [āfāk-ı,]

Göñüldür ol şalan āfāk Pertev

Göñüldür der tecelli Tûr-ı Mûşā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2*). [āfāk, -a]

Bülbül-i göñlüm ne dem yād itdi gül-ruhsârîñı

Ṭutdı āfākı ser-ā-ser na‘ra-i vā ḥasretā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [āfākı, -ı]

‘Aceb mi gulgule-endāz-ı āfāk olsa feryadım

Yine sâz-ı derūnum ğıbtā-bahşā-yı rebāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [āfāk,]

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı ‘aşk

Ṭutdı ser-tā-ser bütün **āfākı** hū-yı hā-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1). [āfākı, -ı]

Āvāze-i ‘aşkum olup **āfāka** resīde

Bu dil-gedede kūs-ı muḥabbet ki çalındı (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 2). [āfāka, -a]

Ger dilerseñ şöhet-i nazmun ola **āfāka** res

Şādīyā ser zīb-i eyle nazm-ı ‘İzzeti divān (Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5). [āfāka, -a]

Ba‘dez-in her gice **āfāka** çıkarma āhuñ

İşte ey Kays-ı dil-i zār o Leylā geldi (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4). [āfāka, -a]

Dem-ā-dem nūr-pāş-ı enfüs ü **āfākdır** cānā

Ḳamer mi ṭal‘atun yā āfitāb-ı ‘ālem-ārā mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3). [āfākdır, -dır]

Ey cemāl-i Ve‘d-ḍuhā vey ṭal‘at-ı nūru’l-hüdā

Āfitāb-ı ṭal‘atun **āfākı** kıldı rüşenā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1). [āfākı,]

Sen ol bedrū’l-būdūr-ı evc-i Evḥāsīñ ki nurundan

Bütün **āfāk-ı** ‘ālem rüşenādur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2). [āfāk-ı, -ı]

Māh-ı evc-i ma‘delet mihr-i sipihr-i salṭanat

Neyyir-i burc-ı ḥilāfet fer-dih-i **āfākiyān** (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9). [āfākiyān, -i, -(y)an]

Neyyir-i evc-i kerāmetdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen

Mihr-i **āfāk-ı** velāyetdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1). [āfāk-ı, -ı]

āfāka ir-: Afaka erme. Ufuklara ulaşma. II Her tarafa yayılma, ulaşma (şiir bağlamında).

Çü Şāib şevket-i nazmı irer āfāka ey Şādi

O kim evşāf-ı pīri zīb-i pīrā-yı zebān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5). [āfāka ir-, -er]

āfet: *Bela II Aklı baştan alan güzel III Sevgili, dost.*

Gördüm ol dilber-i mümtāz gönülsüz şalınur

O da kendü gibi bir **āfete** dildāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5*). [*āfete,*]

Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘uşşāka ey **āfet**

Faḳaṭ ben bildigüm ol şubḥ-ı rüyuñ zülf-i şāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*āfet,*]

Ma ‘āzallāh o ğamz-ı mekr-engizinden ey **āfet**

Demādem ihtirā‘ı fitne-i āḥir-zemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [*āfet,*]

āfitāb: *1. Güneş.*

Olanlar lem ‘a-i ḥurşīd-i ‘aşk-ı ḥazrete mazḥar

Alur mı dīdeye ol **āfitāb-ı** ‘ālem-ārāyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*āfitāb-ı, --ı*]

Fürüg-ı māḥ-rüyuñ nur-baḥş-ı ṭāḳ-ı a ‘lādur

Cebīnūñ ṭal‘atı ey şūḥ reşk-i **āfitāb** olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [*āfitāb,*]

2.Hz. Muhammed'in güneş gibi parlak yüzü.

Zerre-i nāçizim ey zerrāt-perver **āfitāb**

Zerre-i luṭfuñla kıl mir‘āt-ı ḳalbi pür-cilā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [*āfitāb,*]

Cemālūñ nūr-baḥş-ı **āfitāb-ı** ‘ālem-ārādur

Ḥayālīñ evc-i dilde bir meh-i pertev-feşānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [*āfitāb-ı, -ı*]

3.Makam, konum.

‘Avn-i Ḥaḳ‘la gün-be-gün ol **āfitāb-ı** ṭal‘atı

Şu‘le endāz-ı burūcı übhet ü iclāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [*āfitāb-ı, -ı*]

Ey cemāl-i Ve‘d-ḍuḥā vey ṭal‘at-ı nūru‘l-hüdā

Āfitāb-ı ṭal‘atūñ āfāḳı kıldı rüşenā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1*). [*āfitāb-ı, -ı*]

4.Sevgilinin yüzü, çehresi.

Dem-ā-dem nūr-pāş-ı enfūs ü āfāḳdır cānā

Şamer mi tal'atun yā **āfitāb-ı** 'ālem-ārā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*āfitāb-ı, -ı*]

5. *Güzellik, mükemmellik güneşi.*

Āfitāb-ı hüsne beñzer mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i 'aşka mümāsil hîç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [*āfitāb-ı, -ı*]

Ārzū-yı vaşl ile ey **āfitāb-ı** evc-i hüsn

Āh mahviyyetde bir zerre hemāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [*āfitāb-ı, -ı*]

āğāz: *Başlama, başlangıç, giriş II İlk söz.*

Şıyt-ı Hū-Hū ile tıldı yine nüh tāk-ı felek

Şâdî tā nāy-ı gönül eyledi **āğāz-ı** nāgam (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [*āğāz-ı, -ı*]

Her şehir eller açup kıldukca **āğāz-ı** du'ā

Cümleten âmîn okur hep halk-ı 'ālem yek-zebān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*). [*āğāz-ı, -ı*]

āğāz it-: *Ağaz etmek, başlamak.*

Didükçe nāzı az it şūh-ı mümtāz

İdersin şāh-ı nāzım nāza āğāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*āğāz it-, -(d)er, -sin*]

ağır: *Haşif karşıtı II Kıymetli, değerli III Ağır başlı, olgun (şair bağlamında)*

Bilürüz vezn ile şā'ir **ağır**ı yüngülünü

Çü bu dükkān-ı feşāhatde terāzü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*ağır, -ı*]

ağız ara-: *Ağzını aramak. Birinin niyetini, düşüncesini doğrudan doğruya sormayıp dolaylı bir şekilde öğrenmeye çalışmak, sırrını öğrenecek tarzda konuşmak.*

Būs-ı cām-ı lebūn 'ıyde mi merhūn itdi

Şor gönül sākī-i mehpārenūn ağzın ara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [*ağız ara-,*]

ağlat-: *Birisinin ağlamasına sebep olmak. II Üzmek, kederlendirmek.*

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*).
[ağladır, -ır]

Âh kim ol bî-vefâ ‘uşşâkı her an **ağladur**

Zülf-veş gönlüm kılup dâim perîşan **ağladur** (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [ağladur, -ur]

Âh kim ol bî-vefâ ‘uşşâkı her an **ağladur**

Zülf-veş gönlüm kılup dâim perîşan **ağladur** (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [ağladur, -ur]

Luţf idüp geh va‘de-i vaşluñla gönlüm şâd ider

Ķahr ile gâhî idüp düçâr-ı hicrân **ağladur** (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [ağladur, -ur]

Ben nice zâr olmayam dâim hayâl-ı vaşl ile

Bülbül-i şeydâyı derd-i verd-i ħandan **ağladur** (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4*).
[ağladur, -ur]

Şanma cevri devrdendir âh-ı dil-süzüm hemîn

Şâdî Ya‘kûb-ı dili maĥbûb-ı Ken‘an **ağladur** (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5*).
[ağladur, -ur]

âġûş: *Kucak II İç*

1. *Fikir kucağı.*

İtmezem mihr ü mehe ‘atf-ı nigâh-ı iltifat

Oldu tâ **âġûş-ı** fikrim hâle-i bedray-ı ‘aşĥ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [âġûş-ı, -du]

2. *Temenni kucağı.*

Her naşılşa aldum **âġûş-ı** temennâya yine

Şayd olunmaz dâma yaklaşmaz o âhû meşrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [âġûş-ı, -ı]

3. *Hayal kucağı.*

Buldum **âġûş-ı** ħayâlimde bu şeb mâh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün hâle tolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [âġûş-ı, -ı]

Gird-i vaşlunda tolanmağda iken hâle gibi

Buldum **âğüş-ı** hayālümde bu şeb mäh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [*âğüş-ı, -ı*]

Âğüş-ı hayāle alup ol şāh-levendi

Ol serv-i bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1*). [*âğüş-ı, -ı*]

Âğüş-ı hayāle alup ol şāh levendi

Ol serv-i bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10*). [*âğüş-ı, -ı*]

4. Hayal II Mesken.

Hâle-i **âğüşa** tā kim ol meh-i tābān gelür

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya gūyā cān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*âğüşa, -a*]

Gelür zanneylemem şol hâle-i **âğüşa** meh-ṭal‘at

Eger gelmişse ol rüyāda ya hūlyāda gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3*). [*âğüşa, -a*]

Be her şeb tā seher encüm-şümār-ı intizār oldum

Diriğā hâle-i **âğüşuma** ol mehlikā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [*âğüşuma, -u, -m, -a*]

Bu şeb ol mah-ṭal‘at hâle-i **âğüşa** gelmişdi

Aceb vāki‘ mi bu ruyā mı Şādī yoksa hūlyā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*). [*âğüşa, -a*]

âğyār: *Başkası, yabancı II Sevgilinin dost edindiği kimseler III Rakip.*

Ey yār görenler seni **âğyāra** muḳārin

Dir naḥl-i gül ol hār-ı muğaylāna ḳol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [*âğyāra, -a*]

Dil nice olsun rehā ol ṭa‘ne-i **âğyārdan**

Bülbül-i pür-zār cevri hārdan olmaz ḥalās (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*âğyārdan, -dan*]

‘Āşikuñ terk eyleyüp **âğyāra** ḳılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘āşık-ı zāruñdañ eyle irtiyā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1*). [*âğyāra,*]

Âh efendüm hâl-i zârumdan haberdâr olmaduñ

N'eyleyem **ağyāra** yār olduñ baña yār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1*).
[ağyāra, -a]

Havāle eyleme **ağyāra** luṭf it ḳatlümi bâri

Sen öldür tîğ-ı gamzeñle eger men ḳatle şâyānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*).
[ağyāra, -a]

Luṭf eyle n'ola ḥançer-i gamzeñle sen öldür

Ḳılma ölüm-i Şâdîyi **ağyāra** ḥavāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [ağyāra, -a]

Meyl-i **ağyār** eyleyelden ey ḳad-i serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg hemîşe bî-ḳarār itdüñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [ağyār,]

' Aceb mi luṭf-ı yārı cevri-i **ağyār** eylese ta'ḳīb

Muḥaḳḳaḳdır çü her nūşuñ olur elbette bir nîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4*).
[ağyār,]

Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni **ağyār** ile

Külbe-i ḥecründe dā'im zār olaydum kāşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2*). [ağyār,]

Ölmeden ser-tîz-i tîğ-i ta'ne-i **ağyārdan**

Küşte-i şemşîr-i 'aşḳ-ı yār olaydum kāşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3*). [ağyārdan, -dan]

ağz aç-: Ağzını açmak. Konuşmaya başlamak.

Ağz açup eyler dehānuñla leṭāfet baḥşini

Reşkden gül-ğonçenüñ ger bağı pür-ḳan olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6*). [ağz aç-, -up]

ağzı sulan-: Ağzı sulanmak II İmrenmek, beğenilen bir kişi veya şeye benzemeyi istemek, gıpta etmek.

Kef-i sākīde rengāreng sāgarlar ṭolanduḳca

Şulansın gıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1*).
[ağzı şulan-, -dikça-duḳça]

Âh: 1. Aşığın acı, yanıp yakılma, ümitsizlik gibi psikolojik hâllerinin ateş, duman vb. benzetmeliklerle sembolü.

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim tıtdı dünyayı

Sütün-ı dūd-ı **āhı** dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*āhı, -ı*]

Nice ‘arz eyleyem hāl-i tebāhum yā Resūlallāh

Sütün olmakda ‘arşa dūd-ı **āhum** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1*). [*āhum, -um*]

2.Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya mânevî bir acıyı, ağrı, ızdırıp, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb. duyguları ifâde eder.

Bağrımı tîr-i tegāfûl eyledi şad pâre **āh**

Ba‘d-ez-in peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryāna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*āh,*]

Hāl-i hindûlar ola bir dāne-i dām-ı bela

Āh o cādū ğamzeler sehhār şekliñ gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [*āh,*]

Ser be nezāket şūh-ı müstesnā yatur bālîn-i

Āh uyanmaz hiç ẖvāb-ı nāzdan hālā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*āh,*]

Āh devr-i çarh-ı minā-fām ya hū böyledür

Hîç devrân eylemez ber kām ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1*). [*āh,*]

Unutdum **āh** cānā ben de havf-ı bend u zindanı

Görüp üftāde-i zülf ü zenaḥdan oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [*āh,*]

Āh kim ol bî-vefā ‘uşşākı her an ağladur

Zülf-veş gönlüm kılup dāim perîşan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [*āh,*]

Bir bakışla murğ-ı gönlüm eyledüñ naḥcîr **āh**

Ğamze-i ğammāz bir şehbāz-ı tîz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [*āh,*]

Āh pîrāmûn-ı gül olmuş maḥarr-ı hār u ḥas

Bülbül-i şeydā figān eyler be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [*āh,*]

Āh efendüm hāl-i zārumdan ḥaberdār olmaduñ

N'eyleyem ağıyāra yār olduñ baña yār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1*). [*āh,*]

Āh kim bir ğamzesi ğammāza dūçār oldu dil

Çün kebūter pençe-i şehbāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*āh,*]

Āh kıdd-i serv-i hoş-reftār(ı) gözler gözlerüm

Māh- tal'at sākī-i devvār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [*āh,*]

Āh esīr-i ğurbetem dūçār-ı dām-ı kürbetem

Қays-ı Leylī teg maқarr-ı kūhsār-ı vaḥşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*āh,*]

Āh esīr-i ğurbetem dūçār-ı dām-ı kürbetem

Қays-ı Leylī teg maқarr-ı kūhsār-ı vaḥşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*āh,*]

İtmedi 'atf-ı nigāh cānib-i 'uṣṣāka **āh**

Cānib-i 'uṣṣāka **āh** itmedi 'atf-ı nigāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [*āh,*]

Eyledi ḥālüm tebāh yār-ı cefākār **āh**

Yār-ı cefākār **āh** eyledi ḥālüm tebāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 1*). [*āh,*]

İtmedi 'atf-ı nigāh cānib-i 'uṣṣāka **āh**

Cānib-i 'uṣṣāka **āh** itmedi 'atf-ı nigāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [*āh,*]

Ṭurre-i perçem-siyah itdi günüm қара **āh**

İtdi günüm қара **āh** ṭurre-i perçem-siyah (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [*āh,*]

Eyledi ḥālüm tebāh yār-ı cefākār **āh**

Yār-ı cefākār **āh** eyledi ḥālüm tebāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 1*). [*āh,*]

Ṭurre-i perçem-siyah itdi günüm қара **āh**

İtdi günüm қара **āh** ṭurre-i perçem-siyah (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [*āh,*]

Dirīğa **āh** derdā ol ğubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i göñlüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*). [*āh,*]

Bülbül-i ḥātır dehān-ı verd-i ḥandüm gitdi **āh**

Ṭūṭi-i cānum dirīğa la'l-i қandüm gitdi **āh** (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [*āh,*]

Bülbül-i hâtır dehân-ı verd-i handüm gitdi **âh**

Ṭūṭi-i cānum dirīgā la 'l-i khandüm gitdi **âh** (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [*âh,*]

Żabt(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencîr ile

Gönlüm inler kākül-i 'anber kemendüm gitdi **âh** (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*). [*âh,*]

Ba 'demā Şâdî gerekmez dīdeye şimşād u serv

Ḳāmet-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi **âh** (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [*âh,*]

Tīşe-i āhumla çün Ferhād deldüm tağlar

Tā o Şīrīn-ṭab ' şūḥ-ı şīve-mendüm gitdi **âh** (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*âh,*]

Çizginürken hāle teg gerd-i vişālünde hemîn

Māh-ṭal 'at dilber-i 'ālem-pesendüm gitdi **âh** (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [*âh,*]

Āh dil aldırāl şūḥ-ı cefā-girdāra

Ḥançer-i nāz ile kıl cigerim biñ pāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [*ah,*]

Bir nigāh eyleyecek gönlümi aldı gitdi

Bilmedüm **âh** cefā-pīşe ne efsün itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2*). [*âh,*]

Āh ey gül mübtelā-yı cevr-i ḥār itdün beni

Bülbül āsā her seḥer giryān zār u itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*âh,*]

Āh ġarīḳ-i lücce-i baḥr-ı melālem yā Resūl

Şarşar-ı 'işyān ile āşüfte-ḥālem yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*âh,*]

Āh elinden çarḥ-ı kec-reftār āh

Baḥtumı kılduñ siyāh-ender-siyāh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1*). [*âh,*]

Virmedün ol Ka 'be-i maḳşūda ger

Āh elinden çarḥ-ı kec-reftār **âh** (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [*âh,*]

Āh elinden çarḥ-ı kec-reftār **âh**

Baḥtumı kılduñ siyāh-ender-siyāh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1*). [*âh,*]

Virmedün ol Ka 'be-i maḳşūda ge

Āh elinden çārḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [*āh,*]

Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm nemi

Āh elinden çārḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*āh,*]

Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm nemi

Āh elinden çārḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*āh,*]

Pençe-i bî-dāda dūçār eyledüñ

Āh elinden çārḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*āh,*]

Pençe-i bî-dāda dūçār eyledüñ

Āh elinden çārḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*āh,*]

Ārzū-yı vaşl ile ey āfitāb-ı evc-i hüsñ

Āh maḥviyyetde bir zerre hemāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [*āh,*]

Müstağrak-ı emvāc-ı yem-i cürm ü ḥaṭāyam

Şad āh ki üftāde-i girdāb-ı hevāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [*āh,*]

3.Feryat II Gönülün feryadı.

Fiğān ü āh-ı dil bülbülli bes ḥayrete koymuş

Dehānuñ gönçe-i kâna boyanmış hey'ete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1*). [*āh-ı, -ı*]

Olmasun mı āh-ı dil encüm-şümār-ı intizār

Hecre tebdīl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çārḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*). [*āh-ı, -ı*]

4.Feryat II Tazarru, niyaz III Zikir.

Na'ra-i şebgīr-i āhumdan diger yok bir enīs

Ey dirīgā külbe-i ḥayretde qaldım ben garīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*āhumdan, -u, -m, -dan*]

Seyl-i eşk-i ḥasretim tıtdı ser-ā-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gīr-i āhim seb'a-i seyyārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*āhim,*]

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā 'arşa dek

Hâtıra geldikce nâ-geh gonçe-i ruhsâr-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*âh,*]

Ol bülbül-i şūrīde-i gülzâr-ı vahīdüm

Eflâke şalan gülğule **âh-ı** seherümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*âh-ı, -ı*]

Hayâl-i kâmetünle serve tâ ‘atf-ı nigâh itdüm

Çıkardım ‘arşa âhı ol kadar temdîd-i **âh** itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [*âh,*]

Hayâl-i kâmetünle serve tâ ‘atf-ı nigâh itdüm

Çıkardım ‘arşa **âhı** ol kadar temdîd-i âh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [*âhı, -ı*]

Ne ister bedreka dil ‘azm-i kūy-ı yâr kıldıkca

Bu yolda Şâdîyâ çün berķ-ı **âhı** reh-nümün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*). [*âhı, -ı*]

Tîşe-i **âhumla** tâ kal‘ eyledüm kūh-ı ğamı

İmtiyâzım vardur (ol) kūh-ken-i Şîrinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [*âhumla,*]

Öyle bir Ferhâd-ı nâşâdem ki ey Şîrîn-dehen

Deldi tığı tîşe-i **âh** u figānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*âh,*]

‘Arşa yetdi **âh** u feryādum yetişmez mi saña

Nâzenînüm tîr-i âh-ı dil-figārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [*âh,*]

Çıkmasın mı felege her gice **âh-ı** bülbül

Ġonçeler ‘arz-ı cemâl itmede dâim hâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [*âh-ı, -ı*]

Ġâyetle haste-hâlüm hecr ile pür-melâlüm

Yetmez mi **âh** u nâlüm her şebde âsmāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [*âh,*]

Rûy-ı ünsiyyet ki göstermez baña âhū-hışal

Tîr-i **âhum** çāk çāk eyler hicâb-ı vahşeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*âhum, -um*]

Ba‘dez-in her gice âfâķa çıkarma **âhuñ**

İşte ey Kays-ı dil-i zâr o Leylâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*âhuñ,*]

Eger irmezse lûtfuñ bu kemîne ‘abd-ı ednaya

İrer nüh tākā ol dem **āh** u efgānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4*). [*āh,*]

Hezār-ı nağme-sāz-ı gonce-i gülzār-ı dīdāram

İrer irmez mi ‘arşa **āh** u nālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*āh,*]

Ṭağıtdum tīşe-i **āhumla** ben de kūh-ı endūhu

Deme Şīrīn-edā kūh-ken-i Ferhāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4*). [*āhumla, -u, -m, -la*]

Āh ile qal‘ eylerim kūh-ı ğamı Şīrīn-dehen

Gerçi kim Ferhād dilde zūr-ı bāzū kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [*āh,*]

Her seher gülzār-ı kūyuñda gül-i bāğ-ı edīb

Āh u feryādum bağışlar bülbül-i nālāne hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*āh,*]

Ben kūh-ı ğamı tīşe-i **āhumla** tağıtdım

Ferhād ideli gönlümü Şīrīnce zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*āhumla, -u, -m, -la*]

Bir **āh** ile şol sīnemi sūrāh ider oldum

Düşdüm düşeli kākül-i şeb-rengē çü şāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*āh,*]

Bulmasaydım ger teselli zıkr u fikr-i yār ile

Yandırırıldım dilleri şol **āh-ı** āteş-bār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1*). [*āh-ı, -ı*]

Yād-ı ruh-ı gül-gonçe ile bülbül-i hātır

Bir **āh** ile nüh tākı yine pür-nağam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [*āh,*]

Tīşe-i **āhumla** çün Ferhād deldüm tağları

Tā o Şīrīn-ṭab‘ şūh-ı şīve-mendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*āhumla, -um, -la*]

N’ola mest-i şarāb-ı vaşl kıl bā **āh-ı** hüşyāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [*āh-ı, -ı*]

Ol bülbül-i şūrīde-i gülzār-ı vahīdüm

Eflāke şalan ğulgüle **āh-ı** seherümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*āh-ı,*]

5. *Feryat II İlenç, beddua.*

Şanma cevri-i devrdendir **āh-ı** dil-sūzum hemīn

Şādī Ya ‘kūb-ı dili maḥbūb-ı Ken ‘an ağladur (*Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 5*). [*āh-ı, -ı*]

‘Āşikuñ terk eyleyüp aḡyāra kılma ittibā‘

Tir-i **āh-ı** ‘āşık-ı zāruñdañ eyle irtiyā‘ (*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 1*). [*āh-ı,*]

Görüp sūnbülleri giysū-yı ‘anber-būyu andıkca

Be-her-dem bād-ı **āhum** ‘ālemi ber-bād ider gördüm (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 2*). [*āhum, -ım*]

‘Arşa yetdi āh u feryādum yetişmez mi saña

Nāzenīnüm tīr-i **āh-ı** dil-figārumdan şaķın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [*āh-ı, -ı*]

Āh -ı ‘ālem-sūz-ı Şādī yakmasun mı dilleri

Ey felek ḥasret-keş-i dīdār-ı yār itdūñ beni (*Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [*ah-ı, -ı*]

Yakmasun mı sūz-ı **āhum** ‘ālemi

Hāre maķrūn eyledūñ ol gül-femi (*Şādī Divanı, Murabba 2, Beyit 3*). [*āhum,*]

6. *Allah kelimesinin ilk ve son harfi bir araya getirilip kısaltıldığı şekli II Dost*

Sa ‘y kıl sen **ah** için şūfi ṭavaf-ı ḥātıra

Ḳalb-i ‘ārif Ka ‘beden ‘ulyā degül de ya nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*ah,*]

7. *İç çekişler II Dua III Zülfikar (kılıç).*

Tiğ-ı **āhum** Şādī yā dāim ḡılāf-ı sīnede

Zülfikār-ı Ḥayder-i Kerrār şeklin gösterür (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 5*). [*āhum, -ı, -m*]

8. *İnilti, inleyiş II Talep, istek.*

Bülbül gibi Şādī şu kadar nāleler etdim

Gūş eylemedi ol gül-i nev **āh** ū fiḡānım (*Şādī Divanı, Gazel 135, Beyit 5*). [*āh,*]

Āh-ı dil-i pūr-zār yetişmez mi o şūḥa

Tā her gice eflāke irer na ‘ra vū nāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*āh-ı, -ı*]

Bülbül gibi şol **āh-ı** ciger-süzumu gūş it

Ol la‘l-i leb-i gönçe-i handāna dī gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [*āh-ı,*]

Çıkar eflāka **āhum** na‘rā-i şebgīr-i feryādum

Añıldıkça cemāl-i yāre hayrān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*). [*āhum, -u, -m*]

Yeter dil halka zaḥmet virme ol şeb-gīr-i **āhuñla**

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubḥ-ı vaşl-ı yār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [*āhuñla, -u, -ñ, -la*]

āh eyle-: *Feryat etmek, inlemek, sızlanmak.*

Āh eyleme ey bülbül-i şeydā-yı ḥaḳīḳat

Nā-gāh açıldı gül-i ra‘nā-yı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [*āh eyle-, -me*]

Göñül şem‘-i ruḥuñ andukça āh-ı āteşin eyler

Ḥayāl-i gönçe ruḥsāruñla bülbül teg enin eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*). [*āh eyle-, -r*]

āh it-: *İç çekmek, figan etmek.*

Niçe **āh itmesin** şol bülbül-i şūrīde-i ḥātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bûy-ı gülzār-ı şafā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*). [*āh it-, -me, -sin*]

Ben nice **āh itmeyem** her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [*āh it-, -me, -y, -em*]

āh kim: *Ne yazık ki. (Manevi bir acıyı, pismanlık ve ümitsizlik duygusunu pekistirmeye yarayan ses taklidi sözcük).*

Kaçarken murğ-ı gönlüm pençe-i şehbāz-ı ğamzenden

Ṭutuldum **āh kim** meshūr-ı çeşm-i pūr-füsün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*). [*āh kim,*]

ahcār: *Taşlar II Sözcükler.*

Heme **ahcārına** reşk-āver-i yāḳut denür

Naḥl-i tūbā görünür dīdeye eşcār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2). [*aḥcārına, -ı, -n, -a*]

‘ahd it-: Söz vermek, bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek.

Yār peygāmını ırgürmeğe ‘ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefâ itdigi peymâne şabâ (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5). [*‘ahd it-, -miş*]

āhen: 1. Demir (yay bağlamında)

Çekmede cevri-i keman-ebrūyu dil oldu zebun

Ya dımışkîden ya **āhenden** çekilmez yay-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4). [*āhenden, -den*]

2. Sevgilinin kalbi.

Cihāna kār kıldı sūzişim ol şūḥa kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb **āhen** midir ḥārā mıdır bilmem (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4). [*āhen,*]

āheng: Ahenk. Uyum, uygunluk (cefa bağlamında).

Gerçi kim ol mehlikā ḡayetle şūḥ ū şengdür

Lîk ‘uşşāk-ı dil-i zāre cefā **āhengdür** (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1). [*āhengdür, -dür*]

āh-ı ciger-süz: Yürek yakan feryat.

Şabâ ḥāl-i melāmet iştimalim yāra ‘arz eyle

Yüri āh-ı ciger-süzüm sitem-gir-dāra ‘arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1). [*āh-ı ciger-süz,*]

āhir: Son, nihayet.

Bu ne sırdır Şâdiyā zencîr zabt etmez iken

Bir kıla bend eyledi **āhir** dil-i şeydā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [*āhir,*]

Be kasem buse-i la‘leyn-i lebūn va‘d kılp

Lîk bî- rahm dem-i **āhire** merhūn itdi (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4). [*āhire, -e*]

āhir-zemān: Son zaman II Ahlâkın bozulup kötüleştigi, fitne ve fesâdın kıyâmet

günlerinin yaklaştığı kadar yaygınlaştığı zaman.

Ma‘āzallāh o ğamz-ı mekr-engizinden ey āfet

Demādem ihtirā‘ı fitne-i **āhır-zemān** eyler (*Şādî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [*āhır-zemān,*]

ahkām: *Hükümler, kanunlar II Ezeli hüküm.*

Dehr-i dünun sūrı matemdür sürūru ‘ayn-ı ğam

Çünkü kânun-ı ezel **ahkāmı** ya hū böyledür (*Şādî Divanı, Gazel 55, Beyit 4*). [*ahkāmı, -ı*]

ahkar: *Çok hakir, pek âciz. II ŞÂDÎ.*

Ġulām-ı kemterinüñdür bu **ahkar** Şādî -i kemter

Serîr-i dilde ‘aşkıñ pâdişāh-ı hükmrānumdur (*Şādî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*ahkar,*]

ahmer: *Kırmızı, kızıl II Kırmızı gonca (Sevgilinin yanağı).*

Ṭūṭî dil ‘uşşāka la‘lîn-i lebüñdür gülşeker

Âl ruhsāruñ gibi bir gonçe-i **ahmer** mi var (*Şādî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [*ahmer,*]

āhū: *1.Ceylan II Dilber, güzel.*

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubḥ u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū bēçe **āhū** çekerüz (*Şādî Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*āhū,*]

Çeşm-i mestānuñ ḥayāl-i dilde tā kıldı karar

Şimdi **āhū-yı** ḥıṭādan dīde-püş-ı raġbetem (*Şādî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*āhū-yı, -yı*]

Her naşılşa aldum āġüş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz o **āhū** meşrebi (*Şādî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [*āhū,*]

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennā dāmına aldım o **āhu** ṭab‘ cānānı (*Şādî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*āhu,*]

2.Ceylan II İri ve güzel (göz).

Be ḥayret kūh u şahrāya düşürdü

Heme **āhūları** çeşmān-ı Leylî (*Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 2*). [*āhūları, -lar, -ı*]

Çün Kays şalan bu dili şahrā-yı cünuna

Nāzende edā Leylī-i **āhū** nazarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*āhū,*]

āhū-beçe: *Ceylan yavrusu II Sevgili, dost.*

Şâdiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek

Dām-ı inse şanma ol **āhū-beçe** āsān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*āhū-beçe,*]

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubḥ u mesā

Dām-ı ünsiyyete **āhū** bēçe **āhū** çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*āhū,*]

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya gönül

Bilmez ünsiyeti **āhū beçe** vahşetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*āhū beçe,*]

Şayd eyleme mümkün mü o **āhū beçe** şūḥu

Çün dām-ı temennā yine her yana kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*āhū beçe,*]

āhū-hışal: *Ceylan huylu II Sevgili, dost.*

Rūy-ı ünsiyyet ki göstermez baña **āhū-hışal**

Tīr-i āhum çāk çāk eyler hicāb-ı vahşeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*āhū-hışal,*]

āhuvān: *Ceylanlar. II İri gözlü güzeller.*

Çeşm-i mestān-ı hayāl-i dilde tā kıldı karar

Dīde-pūş-ı rağbetem ol **āhuvān-ı** Çinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [*āhuvān-ı,*]

ahzān: *Hüzünler, kederler.*

Pervāne gibi tırma gönül sen de yakıl yan

Ol şem‘ bu şeb külbe-i **ahzānuma** gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [*ahzānuma,*]

ak-: *Akmak. II Ayağına gitmek, birinin bulunduğu yere, yanına gitmek III Meyletmek.*

Ger dilerseñ nāiliyyet devlet-i pā-būsuna

Tırma **ak** ol serv-i nāzın pāyine cūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*ak,*]

Oldun mu dilā devlet-i pā-būsuna nāil

Ol serv kadın pâyine şu teg **aķışında** (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*aķışında, -ış, -ı, -n, -da*]

Her bār düşüp pâyine şular gibi **aķdum**

Şimşād reviş serv-i hırāmān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*aķdum, -dum*]

Şular gibi **aķ** pâyine Şādī ne тұrursun

Tā serv-ķadūm şahn-ı gülistāna şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [*aķ,*]

Cūlar gibi **ak** pâyine Şādī ne тұrursuñ

Bak serv-ķadūm nāz ile gülzāra şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*ak,*]

‘akd: *Bağ II Düğüm (saç bağlamında)*

Bir muťalsam gencdir gencīne-i hūsnūñ kim ol

‘Aķdhā-yı perçemūñ şeh-mār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3*). [*‘aķdhā-yı, -ha, -yı*]

‘akdes: *Çok (daha, en, pek) mukaddes II Hz. Muhammed'in zatı.*

Oldu zāt-ı **‘aķdesiñ** icād-ı kevneyne sebep

Olmasan olmāz idi nūh tāk-ı a‘lā merħabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [*‘aķdesiñ, -in*]

‘akıbet: *İşin sonu; neticede, sonuçta.*

‘Āķıbet nār-ı nedāmetle yakıldı yandı

Şem‘-i bezm eyleyecek āteş-i ruhsār ile baħş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [*‘āķıbet,*]

Atıldı dil tūtıldı **‘āķıbet** çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgānını şāhāne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*‘āķıbet,*]

‘akif: *Bir işte sebat, ısrar ve devamlılık gösteren (kimse) II İbadet için İtikafa çekilen III Gönül.*

‘Āķif-i peygūle-i mey-hāne kim gönlümdür ol

Dāhil-i ser hālķa-i rindāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1*). [*‘āķif-i, -i*]

‘akl: *Akıl, us II Düşünme ve anlama yeteneği.*

Gör nice āşüfte-ḥāl itdi beni sevdā-yı zülf

‘**Aklımı** tārāc kıldı ‘anber-i sārā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [*‘aqlımı, -ım, -ı*]

Dil gidüp yağmaya tā ‘**aqlım** perīşān olmasın

Çözme bend-i ṭurra-i ṭarrārı Allāh ‘aşqına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [*‘aqlım, -ım*]

akmār: *Aylar II Yıldızlar.*

Virmezem dil virmezem her bir kamer- ṭal‘atlara

Rūy-ı pertev-baḥş-ı **akmār** isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*akmār,*]

‘akreb: *Akrep burcu II Sevgilinin saçları III Kesret.*

Zîr-i pīç-a-pīç-i kākülde görenler ‘ārīzuñ

Cilvegāh itmiş şanar ḥurşīd burc-ı ‘**akrebi** (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*‘akrebi, -i*]

‘aks: *Görüntü (sevgilinin ayna veya kadehten yansıyan yüzü bağlamında)*

Ruḥ ḥizāsında koma sāķī-i gül-rū zinhar

Qorqulur ‘**aks-i** ‘izāruñ düşicek yāne ḳadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*‘aks-i,*]

Gören āyinede ey şūḥ senüñ ‘**aks-i** ruḥıñ

Didi āyā ki perī siḥrle mīnāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*‘aks-i, --i*]

Qorqulur ‘**aks-i** ruḥuñla bāde āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ kıлма sāķī sāğar-ı ser-şāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [*‘aks-i, -i*]

‘aks et-: *Aksetmek. Bir cismin parlak bir yerde görünen hayâli, görüntüsü.*

Naqş-ı ruḥsāruñ dem a dem ‘aqs edelden ḥātıra

Levḥa-i göñlüm zihī reşk-āver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*‘aks et-, -e(l), -den*]

aksā: *En son, son had.*

Rıżâdır maksad-ı **aksâ-yı** men ‘âlemde ey sūfî

Ne meyyâl-i bihiştim ben ne h^vâhiş-kâr-ı havrāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*).
[aksâ-yı, -yı]

âl: *Kırmızı .(yanak, yüz)*

Ṭurrâ-i şebbū güle peyvestedir derdüm meğer

Şarkmış ruhsâr-ı **âl** üzre semen sâ perçemün (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [âl,]

O pîç-â-pîç gîsûlar mı düşmüş ‘arız-ı **âle**

Gül üzre şarkmış bir ‘anber-i sârâ mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*). [âle, -e]

âl: *Hîle, kurnazlık, düzen, dalavere, desîse.*

Cihānuñ **âline** aldanma dil çün tıfl-ı nev-sâle

Tagayyurdur girer her demde gün-â-gün eşkâle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*).
[âline, -i, -ne]

al-: *Almak 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.*

Al deste kadeh devre çık ey sâkî-i mümtâz

Düşdükçe dil-i zâr ile ol bir nazar-endâz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [al,]

Al dest-i nâza sâgar ey şüh-ı işve-perver

Rahm eyle rahm göster düşdükce ‘âşıkâna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [al,]

Yâd eyleyerek la‘liñi **alsam** ele hâme

Biñ renge girer hâme-i rengin beyânım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [alsam, -sa, -m]

Sâkî bu gece meclîs-i rindâne şalındı

Biñ nâz ile **aldı** ele peymâne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [aldı, -dı]

Ḳalem **al** deste Şâdî yâd-ı naḳş-ı rûy-ı dilberle

Görüp reşk-âver olsun hâme-i Behzâd ile Mânî (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5*). [al,]

Câm **aldığı** dem deste atar şîşe-i ‘ârı

Şādī teg olanlar mey-i maḥbūb ile berbād (*Şādī Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*aldığı, -dik(ğ), -ı*]

2. *Kabul etmek; ahzetmek.*

Alur mı dīde-i derrāke mihr-i ‘ālem-ārāy

Görenler maṭla‘-ı envār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [*alur, -ur*]

Hāk olsa da erbāb-ı gönül şalma nazardan

Al dīde-i derrāke anı kuḥl-ı şafādur (*Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*al,*]

Alur mı dīde-i derrāke Şādī ḥüsn-i ḥūrānı

Ezelden ben ki müştāk-ı cemālem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 5*). [*alur, -ur*]

Alur mı dīde-i derrāke mihr-i ‘ālem-ārāy

Görenler maṭla‘-ı envār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 2*). [*alur, -ur*]

3. *Gidermek, izale etmek, temizleme.*

Zülf ü ruḥşāruñ görüp geç sünbül ü nesrinden

Alma kuḥl-ı ‘ibreti çeşm-i ḥakīkat-bīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*alma, -ma*]

4. *Etkisi altına almak, kendine çekmek.*

Her naşılşa **aldum** āğuş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz o āhū meşrebi (*Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [*aldum, -du, -m*]

Bir nigāh eyleyecek gönlümi **aldı** gitdi

Bilmedüm āh cefā-pīşe ne efsūn itdi (*Şādī Divanı, Gazel 194, Beyit 2*). [*aldı, -dı*]

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennā dāmına **aldım** o āhu ṭab‘ cānānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*aldım, -dı, -m*]

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya gönül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (*Şādī Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*alma, -ma*]

5. *Almak. Uğramak, düçar olmak*

Gerekdür olmamak h̄in-i cedelde cān teşvīşi

Ayağ denk almamak lâzım ger **alsa** sîne şad rīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1*).
[alsa, -sa]

6. *Kazanmak, elde etmek.*

Nağd-i dili vermeksizin ey Şādī **alınmaz**

Dīnar u derāhim ile kālā-yı haķīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 7*). [alınmaz, -ın, -maz]

Şīvelerle şeh-i hūban **alalı** taht-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nāy-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [alalı, -alı]

Neş'e ki la 'liñ şarābından **alır** mı neş'eyi

Sāgar-ı gül-fām-ı la 'lūnden bulur peymāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4*). [alır,]

Pertev **alur** mihr ü māh tāb-ı ruḥuñdan hemīn

Tāb-ı ruḥuñdan hemīn pertev **alur** mihr ü māh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*). [alur, -ur]

Pertev **alur** mihr ü māh tāb-ı ruḥuñdan hemīn

Tāb-ı ruḥuñdan hemīn pertev **alur** mihr ü māh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*). [alur, -ur]

7. *Bir yerden, bir şeyden çekmek.*

Ebr gīsūlarını māh yüzünden **almaz**

'Āşıkuñ ay u günü böylece zulmetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3*). [almaz, -maz]

alın-: *Alınmak*

1. *Koymak, dâhil etmek.*

Dehānuñla ne mümkündür ola hem nāz u hem tībā

Alinsa naz u ğunc-ı verd-i nev-ḥizāna mīzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*).
[alinsa, -ın, -sa]

Āġüş-ı ḥayāle **alup** ol şāh levendi

Ol serv-i bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10*). [*alup, -up*]

2. *Temin etmek II Elde etmek.*

Nuķūd-ı cān ile Şâdî **alınmaz**

Ķumaş-ı vaşıldır kālā-yı ferruķ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 7*). [*alınmaz, -ın, -maz*]

3. *Meclup olmak, tutulmak, kapılmak.*

Bilmem ne füsün eyledi ol çeşm-i füsün-sāz

Şehbāz-ı nigah ile hümā gönllüm **alındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*alındı, -dı*]

al kâne boyan-: *Al kana boyanmak. Yaralanmak.*

Şevķ-i la'lün ile tā başladı rakşāne ķadeķ

Girdi biñ reñge boyandı begüm al ķāne ķadeķ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*). [*al ķāne boyan-, -e*]

āl ruhsār: *Kırmızı yanak II Sevgilinin gül (gibi) yüzü.*

Ṭūṭi dil 'uşşāķa la'līn-i lebūñdür gülşeker

Āl ruhsāruñ gibi bir gönçe-i aķmer mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [*āl ruhsār, -uñ*]

a'lā: *1. Yüce, yüksek.*

Be-zāhir pister-i ĥāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen hümā veş lāne-sāz-ı evc-i **a'lāyam** (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*a'lāyam, -y, -am*]

Şādīyā gerçi be-zāhir ĥāk-i zilletdür yirüm

Lāne-sāz-ı evc-i **a'lādur** hümā-yı himmetüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [*a'lādur, -dur*]

Şādīyā nazm-ı kerem-cezm-i cenāb-ı Tevfīķ

Silk-i ma'nāda ne **a'lā** dūr-i şehvār-ı suķan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 9*). [*a'lā,*]

Ĥaķīķatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i **a'lādur**

O kim kendüsini zāhirde ĥāk-ı zillate ķoymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*a'lā,*]

Zāhirā ednādan ednādır velī ma'nāda ol

Çün hümā bir lāne-sāz-ı evc-i **a‘lādır** gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*a‘lādır, -dır*]

Dil murğı ‘aceb mi ire ol evc-i **‘alāya**

Şâdî himem-i pîr benüm bāl u perümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5*). [*‘alāya, -ya*]

2. *Yüce, yüksek (İstiğna)*

Ne şübhe pîş-i çevgānı o erbāb-ı ma‘ārifde

Gerekmez hemçü gūy-ı t̄ārem-i **a‘lā-yı** istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*a‘lā-yı,*]

3. *Yüce, yüksek (Hakikat aleml)*

Meyl eylemez ol ‘ālem-i süflā-yı mecāza

Vāşıl-şüde-i ‘ālem-i **ā‘lā-yı** ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [*ā‘lā-yı,*]

4. *Yüce, yüksek (Gökler, felekler bağlamında)*

Oldu zāt-ı ‘aḳdesiñ icād-ı kevneyne sebep

Olmasan olmāz idi nüh t̄āḳ-ı **a‘lā** merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [*a‘lā,*]

Esselām ey seng-i kūyuñ t̄āc-ı farḳ-ı aşfiyā

Ḥāk-i pāyiñ zīver-i nüh- t̄āḳ-ı **a‘lā** esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [*a‘lā,*]

5. *Yüce, yüksek (Mahviyet rütbesi)*

Ol ne bilsin rütbe-i **a‘lā-yı** maḥviyyet nedür

Olmayan pervāne-i şem‘-i felek-pīrā-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5*). [*a‘lā-yı, -yı*]

6. *Yüce, yüksek (Sevgilinin dergāhi)*

Dayan ṭur dāima ol dergeh-i **ā‘lā-yı** dildāre

Eşig-i yār teg dil-ḥasteye bālīn-i raḥat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*ā‘lā-yı,*]

7. *Yüce, yüksek. (Allah’ın huzuru).*

Bağışla beni ḥāce-i Levlāke ilāhī

Şermende-i dergāh-ı **‘alā** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [*‘alā,*]

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i **‘alāsın**

Maḥbûb-ı Hudâ ḥükm-rev-i rûz-ı cezâsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3). [‘alâsın, -sin]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ ḥükm-rev-i rûz-ı cezâsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6). [‘alâsın, -sin]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ ḥükm-rev-i rûz-ı cezâsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9). [‘alâsın, -s, -in]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ ḥükm-rev-i rûz-ı cezâsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12). [‘alâsın, -s, -in]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ ḥükm-rev-i rûz-ı cezâsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15). [‘alâsın, -sin]

8.Yüksek, yüce. (sevgili).

Şâh-ı ‘alâ bârgâh Şâdî merâ bende kerd

Şâdî merâ bende kerd şâh-ı ‘alâ bârgâh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 5). [‘alâ,]

Şâh-ı ‘alâ bârgâh Şâdî merâ bende kerd

Şâdî merâ bende kerd şâh-ı ‘alâ bârgâh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 5). [‘alâ,]

9.Yüksek, yüce (Kanun, şeriat).

Hâmi-i şer‘-i ‘alâ zıll-ı Cenâb-ı kibriyâ /

Dergehi ḥâcet-peziṛâ Hüsrev-i çarḥ âstân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 10). [‘alâ,]

ālām: Elemler, acılar, üzüntüler. II Masıva acıları.

Qurtar beni kayd-ı ğam u ālām-ı sivādan

Pâ- beste-i zencîr-i melâl eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3). [ālām-ı, -ı]

ālāy: Topluluk, kalabalık.

Cism-i ‘anḳā gibi ma‘dûm bilürken feraḥı

Geldi kâf-ı dile ālāy ile ‘anḳā-yı feraḥ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4). [ālāy,]

ālāy-ı nezāket: *Nazik bir şekilde, incelikle.*

Hūban bütün baş eyerek kıldı temellūk

Ālāy-ı nezāketle ki şāhāne şalındı (Şādî Divanı, Gazel 196, Beyit 3). [*ālāy-ı nezāket,*]

Gör o şehnāz ne ālāy-ı nezāketle giçer

Ne levendāne ne rindāne ne naḥvetle giçer (Şādî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [*ālāy-ı nezāket, -le*]

ālāyık: *Alakalar, ilgiler, bağlar II İnsanı meşgul eden, Hakk'a erişmekten alıkoyan ilişkiler, bağlar.*

Pā-bend olalı zūlf-i girih-gīriñe cānā

Oldum hele vāreste-i her kayd u **ālāyık** (Şādî Divanı, Gazel 119, Beyit 4). [*ālāyık,*]

aldan-: *Aldanmak. Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak II Bir hileye, bir yalana kanmak.*

Cihānuñ āline **aldanma** dil çün tıfl-ı nev-sāle

Tagayyurdur girer her demde gün-ā-gün eşkale (Şādî Divanı, Gazel 165, Beyit 1). [*aldanma, -ma*]

‘ālem: *I.Kâinat, Dünya.*

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā dem-i vuşlat gibi ‘**ālemde** dem olmaz (Şādî Divanı, Gazel 88, Beyit 1). [*‘ālemde, -de*]

Dil-ḥasteye dermān arayu ‘**ālemi** gezdüm

Şordum lebūñ āsā em olmaz dil-i bīmāra (Şādî Divanı, Gazel 88, Beyit 2). [*‘ālemi, -i*]

Ḥarīdār-ı ma‘ārif kalmamış bazar-ı ‘**ālemde**

Ḳumāş-ı naẓmunı ey Şādî virme dūş-ı dellāle (Şādî Divanı, Gazel 165, Beyit 5). [*‘ālemde, -de*]

Şādīyā ‘**ālemde** bir per-suḥte pervāneyem

Kim hemīşe ḥvahiş-i şem‘-i vişāl egler beni (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 5). [*‘ālemde, -de*]

Her şehir eller açup kıldukca āgāz-ı du‘ā

Cümleten âmîn okur hep halk-ı ‘**âlem** yek-zebân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*).
[‘âlem,]

Rızâdır maksad-ı aksâ-yı men ‘**âlemde** ey sūfî

Ne meyyâl-i bihiştim ben ne h^vâhiş-kâr-ı havrâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*).
[‘âlemde, -de]

Kılma ümmid-i vefâ zinhar Şâdî kimseden

Bir ‘adîmü’z-zâtidir ‘**âlemde** çün ‘anķā vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 5*). [‘âlemde, -de]

Sū-be-sū ‘**âlemi** geşt eyledi Şâdî gamgîn

Künc-i meyḥâne gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [‘âlemi, -i]

Daḥî meyl eylemem ben kâse-i fağfūra ‘**âlemde**

Yeter ol kâse-lîs-i h^vân-ı ‘irfân oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4*).
[‘âlemde, -de]

Şâdiyâ şimdi bu bāzār-ı melâmet sende mi

Ḳays-ı Leylâ çekdi el kıldı bu ‘**âlemden** vedâ’ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5*).
[‘âlemden, -den]

Cefâ-yı çarḥ-ı kec-reftâr cānumdan uşandırdı

Ġubār-ı renc-i ‘**âlem** çeşme-i baḥtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*).
[‘âlem,]

Gerekmez ‘andelîb-i cāna hergiz gülşen-i ‘**âlem**

Çü gülzār-ı vişālîñ gülsitân-ı bi-ḥazānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [‘âlem,]

Ey baḥr-ı kerem bādî-i îcād-ı dü ‘**âlem**

Ve’y kişver-i Levlākda sulṭân-ı mu‘azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [‘âlem,]

2. Mecaz alemi.

Meyl eylemez ol ‘**âlem-i** süflā-yı mecaza

Vāşıl-şüde-i ‘âlem-i ā‘lā-yı ḥaḳîḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [‘âlem-i,]

3. Hakikat alemi.

Meyl eylemez ol ‘âlem-i süflā-yı mecaza

Vāşıl-şüde-i ‘**âlem-i** â‘lâ-yı haķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [*‘âlem-i,*]

4. *Vahdet alemi.*

Oldum olalı mazhar-ı envâr-ı hüviyet

Der ‘**âlem-i** vahdet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [*‘âlem-i,*]

5. *Hayret alemi.*

Ne bilsin hıvâce ol kim ‘**âlem-i** hayret ne ‘âlemdür

Anı ben teg cemâl-i yâra hayrân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*).
[*‘âlem-i, -i*]

Ne bilsin hıvâce ol kim ‘âlem-i hayret ne ‘**âlemdür**

Anı ben teg cemâl-i yâra hayrân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*).
[*‘âlemdür, -dür*]

6. *Gönül II Tekke, dergâh III Aşk alemi.*

Ger Şâdî dilerseñ iresiñ Ka‘be-i vaşla

Ol ‘**âlem-i** ‘aşka yûri vaż‘-ı kadem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [*‘âlem-i, -i*]

7. *Kâinat, dünya II Kainattaki her şey, herkes.*

Egerçi Şâdiyâ zâhirde mûram çeşm-i ‘**âlemde**

Serîr-i ‘aşkda ma‘nen Süleymân olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*).
[*‘âlemde, -de*]

‘Arşa-i ‘aşk içre gel haşr olduğum seyreyle gör

Ben gibi ‘**âlemde** Mütü emrine mazhar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*).
[*‘âlemde, -de*]

Vardur ‘**âlemde** cānā çün perî-şüret velî

Sen gibi bir hâl-i dil añlar melek-peyker mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*).
[*‘âlemde, -de*]

O şühûñ çeşm-i cellâdı demâdem kaşd-ı cān eyler

Ne hünîdir o kim ‘**âlem** elinden el-amān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [*‘âlem,*]

Müsellemdür dirâht-ı huşkı aşlâ berg u ber virmez

Vefā ümmidi kılma Şādī ‘**âlemden** vefā gelmez (*Şādî Divanı, Gazel 87, Beyit 5*). [*‘âlemden, -den*]

Bülbülün feryadı bîzâr eylemezdi ‘**âlemi**

İtmeseydi Şādiyā ger gül-cemālün hāre ‘arz (*Şādî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*‘âlemi, -i*]

Na‘ra-i şebgîr-i feryādum uyardı ‘**âlemi**

Sen o hıvāb-ı nāzdan bir lahza bîdār olmaduñ (*Şādî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*‘âlemi, -i*]

Cür‘a-i ikbāl ile mestim diyen huşyār-ı dil

Şākiyi edbār-ı ‘**âlemden** çeker encām-ı cam (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 4*). [*‘âlemden, -den*]

Görüp sünbülleri giysū-yı ‘anber-būyu andıkca

Be-her-dem bād-ı āhım ‘**âlemi** ber-bād ider gördüm (*Şādî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*). [*‘âlemi, -i*]

Dāmen-i lutfūñ teşebbüsgāh-ı cümle aşfīyā

Gülşen-i elţāf u ihsānuñda ‘**âlem** gönçe-çîn (*Şādî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*‘âlem,*]

Sen ol bedrū’l-büdü-ı evc-i Evhāsîñ ki nurundan

Bütün āfāk-ı ‘**âlem** rüşenādur yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*). [*‘âlem,*]

Sāye-i ‘adlünde ‘**âlem** öyle emniyyetdedür

Kim kılar ‘uşfūr(ı) ol çengal-ı bâzi āşiyān (*Şādî Divanı, Kit’a 2, Beyit 14*). [*‘âlem,*]

Şāhid-i maşşūd-ı ‘**âlem** eyledi ‘arz-ı cemāl

Şu‘le-pāş oldı yine āyīne-i kevn u mekân (*Şādî Divanı, Kit’a 2, Beyit 3*). [*‘âlem,*]

Hamdülillāh kim yine devrān buldu tāb u fer

Oldı tā mihr-i ‘adālet ‘**âleme** pertev-feşān (*Şādî Divanı, Kit’a 2, Beyit 1*). [*‘âleme, -e*]

Yakmasun mı sūz-ı āhum ‘**âlemi**

Hāre maķrūn eyledūñ ol gül-femi (*Şādî Divanı, Murabba 2, Beyit 3*). [*‘âlemi, -i*]

Maķşaduñ feryād ile incitmemekse ‘**âlemi**

Her gice ta şubha dek Şâdî bu vâveylâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [*âlemi, -i*]

‘âlem-ārā: *Âlemi, dünyayı süsleyen, âlemin süsü olan*

1. Güneş bağlamında.

Alur mı dîde-i derrâke mihr-i ‘âlem-ārāy

Görenler matla‘-ı envâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 2*). [*‘âlem-ārāy, -yî*]

Olanlar lem‘a-i hürşîd-i ‘aşk-ı hâzrete mazhar

Alur mı dîdeye ol âfîtab-ı ‘âlem-ārāy (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 2*). [*‘âlem-ārāy, -yî*]

2. Hz. Muhammed'in makamı bağlamında.

Bu hâk-i tâc-ı eflâke yüzün sür yüz niyâz ile

Ne hâk-ı ‘âlem-ārâ kuhl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [*‘âlem-ārâ,*]

3. Hz. Muhammed'in güzelliği bağlamında.

Cemâlûn nûr-bağş-ı âfîtab-ı ‘âlem-ārâdur

Hayâlîñ evc-i dilde bir meh-i pertev-feşânumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [*‘âlem-ārâdur, -dur*]

4. Sevgilinin ı ışık ve nur saçan güzelliği bağlamında.

Dem-â-dem nûr-pâş-ı enfûs û âfâkdır cānā

Kamer mi tal‘atun yâ âfîtab-ı ‘âlem-ārâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*‘âlem-ārâ,*]

5. Topluluk bağlamında.

Egerçi katre em ez katrehâ-yı baħr-i ‘irfānam

Ve gerçi zerre em mensûb-ı mihr-i ‘âlem-ārāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [*‘âlem-ārāyam, -yam*]

‘âlem-behâ: *Dünya kadar kıymetli, çok değerli*

1. Sürme bağlamında.

Fer-dih-i ehl-i şafâdur cilvegâh-ı Nakşbend

Sürme-i ‘**âlem-behâdur** hâk-râh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 1*). [*‘âlem-behâdur, -dur*]

Yüz niyâz ile yüzüm sürsem işigün tozuna

İdeme aşla gerekmez sürme-i ‘**âlem-behâ** (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10*). [*‘âlem-behâ,*]

2. Mücevher bağlamında.

Ol mübârek seng-i kūyuñ gevher-i ‘**âlem-behâ**

Bârgâhuñdur tefevvûk-kerde-i ‘arş-ı berîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6*). [*‘âlem-behâ,*]

3. Söz bağlamında bağlamında.

Dür-i ‘**âlem-behâdur** her sözüñ dürc-i dehân içre

Şuhan şarf eyleme tâ gayra tahmîdât içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [*‘âlem-behâdur, -dur*]

‘âlem-i eşbah: *Gölgeler, varlıklar âlemi II Dünya.*

Ġam u endüh-ı derûnum kime izhâr ideyüm

Göremem ‘âlem-i eşbahda Ġam-hıvâr-ı şuhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*‘âlem-i eşbah, -da*]

‘âlem-i zâhir: *Varlık âlemi II Dünyâ.*

Bülbül-i gülzâr-ı ma‘nâ ol bu zâhirden geçüp

Gülsitân-ı ‘âlem-i zâhirde yok aşlâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*‘âlem-i zâhir, -de*]

âlem-penâh: *Alemin korunağı, sığınağı.*

1.Hz. Muhammed’in makamı

‘İnâyet eyle dür itme der-i ‘**âlem-penâhuñdan**

Kapuñda halka der-güş-ı Ġulâmem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4*). [*‘âlem-penâhuñdan, -uñ, -dan*]

Der-i ‘**âlem-penâhuñdan** egerçi zâhirâ dūram

Velî ma‘nîde hâk-i âstānam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 4*). [*‘âlem-penâhuñdan, -u, -ñ, -dan*]

2.Nakşbend dergâhı.

Müttekâ-yı evliyâdur hem melâz-ı etkîyâ

Mültecâdur dergeh-i ‘**âlem-penâh-ı** Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 2*). [*‘âlem-penâh-ı, -ı*]

‘âlem-pesend: *Alemin, herkesin beğendiği (Sevgili bağlamında).*

Çizginürken hâle teg gerd-i vişâlünde hemîn

Mâh-ṭal‘at dilber-i ‘**âlem-pesendüm** gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [*‘âlem-pesendüm, -üm*]

‘âlem-süz: *Dünyayı yakan, yandırıcı olan (Aşığın feryadı bağlamında)*

Ah-ı ‘**âlem-süz-ı** Şâdî yakmasun mı dilleri

Ey felek ḥasret-keş-i dîdâr-ı yâr itdûñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [*‘âlem-süz-ı, -ı*]

‘âlem-tâb: *Dünyayı aydınlatan, dünyayı parlatan. II Güneş.*

Dîde-i ḳalbe gerekmez mihr-i ‘**âlem-tâb-ı** çarḥ

Tâ münevverdür göñül bâ mihr-i pür-envâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*‘âlem-tâb-ı, -ı*]

‘Atf-ı enzâr eylemem ḥurşîd-i ‘**âlem-tâba** ben

Rû-nümâyân oldı tâ ol mihr-i pür-envâr-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 2*). [*‘âlem-tâba,*]

Baḳmazam ol şems-i ‘**âlem-tâba** aslâ bir daḥı

Şâdîyâ bir mihr-i pür-envâr(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 5*). [*‘âlem-tâba, -a*]

alil: *Hasta; kör II Harap, bitkin. III Aşık.*

Ne şübhe her **alil-i** derd-i bî-pâyân-ı hicrana

Mübârek ḥâk-pâyîñ tûtyâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [*alil-i, -i*]

‘alî neseb: *Yüce soylu II Aşık.*

Ṭavriña ḥayran ola ḳaldı nice ‘**alî neseb**

Ḳaddüñe manend bir şimşâd ya ‘ar‘ar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*). [*‘alî neseb,*]

‘ālī-menkıbet: *Yüce destani ve efsanevi hikâye.*

Hâiz-i cāh-ı verâset gavş-ı ‘ālī-menkıbet

Mazhar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6). [*‘ālī-menkıbet,*]

Allāh: *Allah; her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Hudâ.*

Giçelüm gayrıdan **Allah’a** tevekkül idelim

Çarh-ı edbârını ikbâle tebeddül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1). [*allah’a, -a*]

Allāh ‘aşkına: *Olması ve gerçekleşmesi çok istenilen bir durum karşısında kullanılan yalvarma sözü.*

Lutf kıl ey sâķī-i devvār **Allāh ‘aşkına**

Şun pey-â-pey sāgar-ı serşârı **Allāh ‘aşkına** (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1). [*allāh ‘aşkına,*]

Bār-ı cevruñ çekmege tâb ü tüvānum kalmadı

Terk-i cevri it ey cefâ-girdârı **Allāh ‘aşkına** (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2). [*allāh ‘aşkına,*]

Dil gidüp yağmaya tâ ‘aqlım perîşân olmasın

Çözme bend-i tırra-i tarrârı **Allāh ‘aşkına** (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3). [*allāh ‘aşkına,*]

Va’d u ikrâr eyledüñ teşrîf-i çâker hâneyi

Gel ferāmüş itme ol ikrârı **Allāh ‘aşkına** (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4). [*allāh ‘aşkına,*]

Haste-i hicrânıña düşdükçe ihsân itmedüñ

Hâl-i zârum bir su’al it bâri **Allāh ‘aşkına** (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 5). [*allāh ‘aşkına,*]

Şâdîyâ ‘ârif isen ger tütîyâ-yı cân kıl

Hâk-i kûy-ı hâzreti dildârı **Allāh ‘aşkına** (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6). [*allāh ‘aşkına,*]

Allāh için: *Allah hakkı için. Ant içmek veya ant vermek için kullanılan bir söz.*

Ey peyk yûri hâzret-i cānāna di gelsin

Allāh için ol çeşm-i gāzālāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [*allāh için,*]

ālūde: *Bulaşmış, karışmış, karışık, kirli II Hayretle karışık.*

Beyān-ı hāle yok tākāt leb **ālūde-i** hayretde

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim hālim beyān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*). [*ālūde-i, -i*]

ālūde eyle-: *Kirletme, bulaştırma (Sapıklık dalalet bağlamında).*

Mir’āt-ı dili mazhar-ı envār-ı Hüdā kııl

Ālūde-i çirkāb-ı dālāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2*). [*ālūde eyle-, -me*]

ālūde ‘ișyān-: *İsyana bulaşmış II Günahkâr.*

Ser-be-ser ālūde ‘ișyānam meded yā Seyyidi

Kıl şefā‘at eyle ben zārı ‘uķūbetten rehā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12*). [*ālūde ‘ișyān-,*]

ālūde-hazān eyle-: *Solmaya yüz tutmuş bir halde bırakma II Ümitsizliğe sevk etme.*

Ālūde-ḥazān eyleyüp ol verd-i ümmīdi

Cān bülbülünü zār u hazīn eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2*). [*ālūde-ḥazān eyle-, -(y)üp*]

ālūde-hūn ol-: *Yüzüne kan hücum etmek II Yüzün (utançtan) kızarması.*

Dehānuñ yād idüp tā güllere ‘atf-ı nigāh itdüm

Ḥacāletle o dem gül-gonçe teg ālūde-hūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [*ālūde-hūn ol-, -dum*]

ālūde-i humār: *Sersemlik/sarhoşluk ile akli karışmak.*

Sāķī-i meh-pāre maḥmūr-ı ğam-ı hicrānuñ em

Cām-ı vaşluñ eyle ben ālūde-i ḥumāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*ālūde-i ḥumār, -e*]

ālūde-riyā: *İki yüzlülük bulaşmış II Gösteriş.*

A ‘mālūmi **ālūde-riyā** eyleme yā Rab

Ef‘ālimi ḥüsrān u hebā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*ālūde-riyā,*]

āmāc: *Nişan alınan yer, nişan tahtası, hedef II Sine, kalp.*

Münkesirdür şîşe-i dil seng-i cevri-yârdan

Sînesi **āmāc-ı** peykân-ı belâ vü mihnetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*āmāc-ı, -ı*]

āmācgâh: *Hedef noktası, nişan alınan yer, nişangâh*

1. *Gönül.*

Eger ta‘dād-ı zaḥm-ı sînemi bilmek ise maḳşad

Dil[i] **āmācgâh-ı** tîr-i müjgân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*āmācgâh-ı, -i*]

2. *Can ve gönül.*

Cân u dil **āmāc-geh-i** tîr-i ḳazâdur

Ol kes ki rızâ-dâde-i taḳdîr-i ḥudâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*āmāc-geh-i, -i*]

āmāl: *Emeller, istekler II Ümitler.*

Cām-ı Cemşîdi deḡişmez mi sifâl-i köhneye

Ol ki mest-i sāḡar-ı meyḥâne-i **āmāl** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [*āmāl,*]

Sāḡil-i **āmāle** irgür al elüm yâ Seyyidi

El-meded üftâde-i girdâb-ı baḡr-ı ḡayretem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5*). [*āmāle, -e*]

a‘māl: *Ameller, işler. II Yapılan hayırlar.*

A‘mālumi âlûde-riyâ eyleme yâ Rab

Ef‘âlimi ḡüsrân u hebâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*a‘mālumi, -(ü)m, -i*]

A‘mālumi âlûde-riyâ eyleme yâ Rab

Ef‘âlimi ḡüsrân u hebâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*a‘mālumi, -(ü)m, -i*]

‘amel: *Niyet ve iradeye baḡlı olarak yapılan dñya ve ahirette ceza ve mükâfat konusu*

olan iş, davranış ve bilinçli yapılan fiil. Amel II Dinî, ahlâkî ve ruhî fiillerin hepsi.

Yok bende ‘amel şân-ı Ulûhiyyete lâyıķ

Luţfet ‘amelim birle cezâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*‘amel,*]

Yok bende ‘amel şân-ı Ulûhiyyete lâyıķ

Luţfet ‘amelim birle cezâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*‘amelim, -im*]

âmin: *Duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz.*

Gele ol nergis-i bîmârına yârin şîhhat

Bu du‘â hayr du‘âdur nice **âmine** deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [*âmine, -e*]

Her seher eller açup kıldukça âgâz-ı du‘â

Cümleten **âmin** okur hep halk-ı ‘âlem yek-zebân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*). [*âmin,*]

ammâ: *Ancak, fakat, lâkin.*

Herkes saña dil-dâdedür **ammâ** ki bulunmaz

Şâdî gibi bir yalın ayak ‘âşık-ı serbâz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5*). [*ammâ,*]

‘Uşşâķa kıyar ğamzesi ğammâz çok **ammâ**

Cân alma faķat ğamzesi fettânuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*ammâ,*]

Nâzenînim bûse-i la‘l-i lebûñ va‘d eyledi

Eyledi **ammâ** o va‘d-ı ‘ıyde merhûn ey dirîĝ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4*). [*ammâ,*]

Egerçi Şâdîyâ çok dilbere dil vermişem **ammâ**

O Şîrîn-leb beni hem-rütbe-i Ferhâd ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 5*). [*ammâ,*]

Bülbülem zîrâ ki kılmam ol güle izhâr-ı ğam

Tûtiyem **amma** şeker-ĝüftâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*). [*amma,*]

ân: *Güzellik, alım, câzibe II Sevgilinin güzelliĝi, cazibesi*

Beni ‘âşık idelden **ân-ı** Leylî

Göñül mülkünü tutdu şân-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*ân-ı, -ı*]

añ-: *Anmak. Hatırlamak II Adını zikretmek.*

Dem-be-dem ol gülsitân-ı ravza-i kūyuñ **añup**
 Țurmayub Şâdî figân eyler mişâl-i ‘andelîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*añup, -up*]

Göñül şem‘-i ruhuñ **andukça** âh-ı âteşin eyler

Hayâl-i gönçe ruhsârûñla bülbül teg enîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*).
 [*andukça, -dukça*]

Görüp sünbülleri giysû-yı ‘anber-būyu **andıkça**

Be-her-dem bād-ı âhım ‘âlemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
 [*andıkça, -dıkça*]

Ol şem‘-i ruh-ı yâri **anup** ben de yakıldım

Âteşlere pervânelerüñ per yakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [*anup, -up*]

‘anber: *1.Amber.Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde; güzel koku (saç bağlamında)*

Żabt(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencîr ile

Göñlüm inler kākül-i ‘**anber** kemendüm gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*).
 [*‘anber,*]

Nihâl-i gül müdür cānā kadiñ naḥl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün ‘**anber** midir yā müşk-i sārā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*).
 [*‘anber,*]

Būy-ı zülfündür meşām-ı cāna ‘**anberden** lezîz

Neş‘e-i cām-ı lebün gülfām-ı sâgardan lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*).
 [*‘anberden,*]

Gör nice aşüfte-ḥāl itdi beni sevdā-yı zülf

‘Aklı mı tārāc kıldı ‘**anber-i** sārā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [*‘anber-i, -i*]

2.Amber. II Kolay eriyen, bal mumu kıvâmında, yandığı zaman parlak bir alev çıkaran, çok güzel kokulu nesne III Başka, diğer güzeller (sevgililer).

Oda yansın nideyim müşk ile ‘**anber** min-ba‘d

Țurra-i kākül-i tā ‘anber-i sārā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2*). [*‘anber,*]

‘anber-bār: *Anber kokulu, amber yağdıran (saç bağlamında).*

Pây-bend-i zülf-i ‘**anber-bār** olaydum kâşkî

Dār-ı ‘aşk-ı dîlber ber-dār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [*‘anber-bār,*]

Şifte hâlüm kıl şabâ ol zülf-i ‘**anber-bāre** ‘arz

Haste gönlüm eyle çeşm-i nergis-i bîmāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*‘anber-bāre, -e*]

‘anber-bū: *Amber kokulu (saç bağlamında).*

Hevā-yı zülf-i ‘**anber-bū** ile dūçār-ı sevdādur

Hayāl-i gamz-ı sih̄r-engîz ile meshûrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [*‘anber-bū,*]

Görüp sünbülleri giysū-yı ‘**anber-būyu** andıkça

Be-her-dem bād-ı āhım ‘ālemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*). [*‘anber-būyu, -u*]

‘anber-efşān: *Amber saçan (saç bağlamında).*

Māh- tal‘at burka‘-i ruḥşār-ı tābānıñ düşür

Cānum al tek mūy-ı zülf-i ‘**anber-efşānuñ** düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [*‘anber-efşānuñ, -uñ*]

‘anber-fām: *Amber renkli, siyah 1.Saç bağlamında*

Beste kıl ol ḥalka-i gīsū-yı ‘**anber-fāmiña**

Yoksa kim zencîr ey meh-rū muḥāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4*). [*‘anber-fāmiña, -iñ, -a*]

2. Ben bağlamında

Nice çarpılmasun sevdā-yı zülf-i yāra dil-i murğ

Düzüp ol ḥāl-i ‘**anber-fāmını** şaydāne meydāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2*). [*‘anber-fāmını, -ı, -n, -ı*]

‘anber-i sārā: *Katıksız, saf amber (saç bağlamında)*

O pîç-ā-pîç gīsūlar mı düşmüş ‘arız-ı āle

Gül üzre şarkmış bir **‘anber-i sārā** mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*).
[‘anber-i sārā,]

Dil o şühun sevdi zülf-i ‘anber-i sārāsını

Kays-ı Leylā teg maḳarr itdim cünün şahrāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*).
[‘anber-i sārā, -(s)ı, -nı]

Oda yansın nideyim müşk ile ‘anber min-ba‘d

Ṭurra-i kākül-i tā **‘anber-i sārā** geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2*). [‘anber-i sārā,]

‘anberīn: Güzel kokulu (saç bağlamında).

Şemim-i ṭabla-i ‘aṭṭāra aşla ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı gönülüm meyl-i zülf-i **‘anberīn** eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [‘anberīn,]

‘anberīn mū: Amber kokulu saç teli II Müjde, haber, bilgi.

Ṭabla-i ‘aṭṭārı istiṣmāma yoḳdur ārzū

Cānımı kıldıñ mu‘aṭṭar ‘anberīn mūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*).
[‘anberīn mū,]

ancak: 1. "Lâkin, ama, fakat, yalnız" sözleri gibi bir düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatan bir söz.

Dimişler var ise bir noktadır ben bildüğüm **ancak**

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehān-ı yār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2*).
[**ancak**,]

2.Sadece, bir tek.

İstemez haste gönül yāra şarılmaḳ **ancak**

Nigeh-i nāzı o şühun baña ‘ayn-ı merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [ancak,]

Gayrı yoḳ **ancak** hayāl-i yārdır gönlümdeki

Zerreyim ol mihr-i pür-envārdur gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1*).
[ancak,]

Kimden istiṣfā‘ kılsın Şâdî-i çāker-kemīn

Sensin **ancak** ol şefi‘ rüz-ı ferdā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5*). [ancak,]

3. Olsa olsa

Dil mâyil-i mey-hâne-i dîdârdur **ancaḳ**

Ser-mest-i mey-i sāḡar-ı ser-şârdur **ancaḳ** (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*ancaḳ,*]

Dil-haste kılan ‘âşık-ı bî-tâb u tüvânı

Mestâne-edâ nergis-i bîmârdur **ancaḳ** (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2*). [*ancaḳ,*]

Sâķî çıkarın her gice peymâne(y)i devre

Ol hūvâhiş-i būs-ı leb-i dildârdur **ancaḳ** (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 3*). [*ancaḳ,*]

Gîsū-yı siyeh-fâmını gör genc-i hüsünde

Perçem dime her târ birer mârdur **ancaḳ** (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [*ancaḳ,*]

Ben Şâdî nazîre diyemem nazm-ı Ferîde

Ol husrev-i iklim-i sūhan-kârdur **ancaḳ** (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 5*). [*ancaḳ,*]

‘andelîb: *Bülbül. 1.Can bülbülü.*

Gonçe-i nev-ḡizi istişmâma yokdur ârzu

‘Andelib-i cāna ruḡsāruñ gül-i terden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*‘andelib-i,*]

Gerekmez **‘andelîb-i** cāna hergiz gülşen-i ‘ālem

Çü gülzâr-ı vişālîñ gülsitân-ı bi-ḡazānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [*‘andelîb-i,*]

2. Şâdî

Dem-be-dem ol gülsitân-ı ravza-i kūyuñ añup

Ṭurmayub Şâdî fiḡān eyler mişāl-i **‘andelîb** (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*‘andelîb,*]

3. Aşık II Şair.

Gülşen-i ‘ömrümde ḡayfâ verd-i ḡoş-bū ḡalmamış

Şāḡ-ı gülde **‘andelîb-i** menḡābet-gū ḡalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [*‘andelîb-i, -i*]

Nevā kıldıkça dil murḡı gülistân-ı nu ‘ütunda

‘Aceb mi kılsa ebsem ‘**andelīb-i** nā‘me-gūyāy (Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 3).
[‘andelīb-i,]

Nesīm-i ‘âtîfetle vir küşāyîş verd-i maḳṣūda

Nevā-cū ‘**andelīb-i** bî-nevāyam yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3).
[‘andelīb-i, -i]

añdır-: Andırmak, hatırlatmak.

Fer verir bedrāya hem şems-i duḥāya ṭal‘atun

Añdırır ‘uşşāka Ve‘l-leyli izā yeğşā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5). [añdırır, -ır]

añıl-: Anılmak. Hatırlanmak, yad edilmek II Adı geçmek, zikredilmek, bahsedilmek.

Çıkar eflāka āhum na‘rā-i şebgīr-i feryādum

Añıldıkça cemāl-i yāre ḥayrān oldıgum demler (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2).
[añıldıkça, -dıkça]

Demādem şekkeristān-ı vişāl-i yār **añıldıkça**

Ḳafesdē nāle eyler tūṭī-i gūyā-yı istignā (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 2). [añıldıkça, -dıkça]

‘**Ankā**: Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankā, sîmurg.

Neler itdi neler o çeşm-i füsün-kār neler

Şaldı gönlüm kuşına pençe-i ‘**ankā** figeni (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4). [‘ankā,]

1. Arif.

Gerekmez dīdeye ey Şādī ol dünyā vü māfihā

O ‘**ankāyam** ki dāim lāne-sāz-ı evc-i ‘irfānam (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 5).
[‘ankāyam, -(y)am]

2. Aşık.

‘Aceb mi cife-i dünyāya meyl eyler miyim Şādī

Ezelden tā ebed ol ḳaf-ı istignāda ‘**Ankāyam** (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7).
[‘ankāyam, -(y)am]

Ez ezel bezm-i belāda cür‘a-nüş-ı vahdetem

Dest-şüy-ı keşretem ‘**anḳā-yı** ḳāf-ı ‘uzletem (*Şādî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [*‘anḳā-yı, -yı*]

Hemçü kerkes cife-i dünyāya tā meyl eyleme

Şādiyā mānend-i ‘**anka** ḳaf-ı ‘aşkı lāne kıl (*Şādî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*‘anka,*]

3. Kendisinden her şeyin var edildiği, kendisinde varlıkların sûretleri zâhir olan ilk prensip, ilk cevher, ilk madde.

Evc-i hırşîd-i velâyetdür külâh-ı Mevlevî

Lāne-i ‘**anḳā-yı** rif‘atdür külâh-ı Mevlevî (*Şādî Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [*‘anḳā-yı, -yı*]

4. Kanaat.

Efzāyiş-i dünyāya nice meyl ide Şādî

Ol ḳāf-ı tevekküldeki ‘**anḳā-yı** ḳanā‘at (*Şādî Divanı, Gazel 23, Beyit 5*). [*‘anḳā-yı,*]

5. Sevinç.

Cism-i ‘**anḳā** gibi ma‘dûm bilürken ferahı

Geldi ḳāf-ı dile ālāy ile ‘anḳā-yı ferah (*Şādî Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [*‘anḳā,*]

6. Aşk

Pençe-i ser-tîz-i ‘aşk itdi gönül murğun şikâr

Ḳaf-ı hâtır oldı Şādî lāne-i ‘**anḳā-yı** ‘aşk (*Şādî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [*‘anḳā-yı,*]

7. Şādî

O ‘**anḳâdır** ki Şādî hestî-i dünyāya meyl itmez

Dime ol ḳāf-ı istiğnâda bir ‘anḳā mıdır bilmem (*Şādî Divanı, Gazel 149, Beyit 5*). [*‘anḳâdır,*]

8. Vefa

Ḳılma ümmid-i vefâ zinhar Şādî kimseden

Bir ‘adîmü’z-zâtidir ‘âlemde çün ‘**anḳā** vefâ (*Şādî Divanı, Gazel 4, Beyit 5*). [*‘anḳā,*]

9. Gönül

Cîfe-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya

Tā ezelden kāf-ı istignāda ‘**anḳādır** gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*‘anḳadır, -dır*]

‘**anka-āşiyān:** *Anka kuşunun yuvası, meskeni (Göz bağlamında).*

Ḥayāl-i meh-cemālūñle gözümde murğ-ı ḥvāb uçdı

Dü çeşmüm şimdi ‘**anḳa-āşiyānım** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*). [*‘anḳa-āşiyānım, -ım*]

‘**ankā-figen:** *Anka avlayan II Bakış.*

Dilim şayd eyledi bir nīm nigehe

‘Aceb ‘**anḳā-figendür** çeşm-i şehbâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 4*). [*‘anḳā-figendür, -dür*]

‘**ankā-şikār:** *Anka avlayan II Bakış.*

Olmamak ister isen Şâdî esîr-i çeng-i nâz

Ġamzesi şehbâz ol ‘**anḳā-şikārumdan** şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*‘anḳā-şikārumdan, -u, -m, -dan*]

‘**ankā-yı dilşikār:** *Gönül avlayan Anka II Gönüller kazanan Allah aşığı.*

Ey Şâdî turma zâr ol yok ol da soñra var ol

‘**Anḳā-yı dilşikār** ol kıl kaf-ı ‘aşk(ı) lâne (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [*‘anḳā-yı dilşikār,*]

añla-: *Anlamak II Sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek, tahkik etmek, bilmek.*

Ḥüsni Leylâyı bilür Mecnûn gayrı **anlamaz**

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı Kays hem Leylâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*anlamaz, -maz*]

Vardur ‘âlemde cānâ çün perî-şüret velî

Sen gibi bir ḥâl-i dil **añlar** melek-peyker mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*añlar, -r*]

Çeşm-i dikkatle gören **añlar** ‘ayâr-ı nazmumı

Şâdî nazm-ı zer-‘ayârum istemez aşlâ mehek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*añlar, -r*]

Ey dil ârāmum muḳayyed kıl kemend-i kâküle

Bend ū zencīr **añlamaz** dīvāne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*).
[añlamaz, -maz]

Yok **añlar** yok bilür cümle vücūd-ı māsiva'llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 4*). [añlar, -r]

añlar: Anlayan kimse

Şâdî söz yok kâle-i nazm-ı Cenāb-ı Hıkmete

Qadrin **añlar** bir hārīdar isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [añlar,]

Var[mı] der[d]-dil-i 'uşşākı fehm eyler tabīb

Derd yok ey şūfī sende yoksa derd **añlar** mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*).
[añlar,]

ār: Utanma, çekinme, mahcup olma II Utanılacak şey, ayıp.

Cām aldığı dem deste atar şīşe-i 'ārı

Şâdî teg olanlar mey-i maḥbūb ile berbād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [ārı, -ı]

Ezelden taşā çaldım Şâdīyā ben şīşe-i 'ārı

Dime rūsivā-yı 'aşka ḥātıra hiç 'ār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [ār,]

ara-: Aramak. Bir şeyi bulmaya çalışmak.

Ey bülbül-i ḥātır ne tekāpū ne **ararsın**

Hiç bŷy-ı vefā yok bu gülistān-serāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [ararsıñ, -r, -(s)ıñ]

arāfet: Bilinç ve irfan.

Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol ḥazrete peyrev

Şâdî çü odur ḥāce-i tadrīs-i 'arāfet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 7*). [arāfet,]

arak-nāk: Terli, terlemiş. (Yüz bağlamında).

Gīsusu meger rūy-ı 'arak-nākine düşmüş

Gül ūzre nevī turre-i sünbül idi şandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [arak-nākine, -i, -n, -e]

arak-riz: Terli, terlemiş

1. *gonca bağlamında.*

La 'lūñ göreli gönçe 'arāḡ-rīz-i ḡayādūr

Tā gönçe-i nev üzre dizilmiş dime jāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*'arāḡ-rīz-i, -i*]

2. *Gül bağlamında.*

Ruḡuñ yādiyle cānā lāleler pūr ıztırāb olmuş

Görüb gönçe dehānuñ gül 'arāḡ-rīz-i ḡicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*'arāḡ-rīz-i, -i*]

ārām: *Durma, dinlenme, rahat, huzur. II Gönül huzuru.*

Yok sūkūnum sāye āsā bī-ḡarārūm böyledür

Devr-i kākülde gönül ārāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [*ārāmı, -ı*]

Metā'-ı şabr u ārām-ı dili tārāc içün her dem

O cādū gözleruñ düzdī nigāhuñ der-kemīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [*ārām-ı, -i*]

Ḳalmadı ol kāle-i şabr u sūkūnetden eḡer

Devr-i zülfünde dil-i 'uṣṣāk ārām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*ārām,*]

Ey dil ārāmum muḡayyed ḡıl kemend-i kāküle

Bend ū zencīr añlamaz dīvāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*). [*ārāmum, -u, -m*]

Şādī ḡü şabā ḡalmadı ārām u sūkūnum

Dil aldırılı ol şeh-i ḡübān-ı cihāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [*ārām,*]

ārām it-: *Dinlenmek II Rahat ve huzur içinde olmak.*

Bālīn-i vişāl üzre yatur ḡaste-i hecri

Bī-şabr-ı dil ārām ide tā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [*ārām it-, -e*]

'ar'ar: *Dikenli ardıç ağacı, daḡ servisi II Başka, diḡer güzeller.*

Ṭavriña ḡayran ola ḡaldı nice 'ālī neseb

Ḳaddüñe manend bir şimşād ya ‘ar‘ar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*). [*‘ar‘ar,*]

İderse serv ile şimşād u ‘ar‘ar lāf-ı bālāyī

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i hırāmānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*).
[*‘ar‘ar,*]

Ser-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü serv

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [*‘ar‘ar,*]

Eylemem ey serv-i nāzım ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Ḳaddiñi bir dem taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*).
[*‘ar‘ara,*]

arayu: Arayarak.

Dil-ḥasteye dermān arayu ‘ālemi gezdüm

Şordum lebün āsā em olmaz dil-i bīmāra (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*arayu,*]

‘arif: Bilen, vakıf, aşına, kavrayışı mükemmel, marifet sahibi II Allah Teala'nın kendi
zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği kimse

‘Āşık oldur kim kıla kendin ġārīḳ-ı baḥr-ı ‘aşḳ

‘Ārif oldur kim ola ezḳār-ı hū efkār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*‘ārif,*]

Eger ‘ārif isen cānā nuḳūd u ḥālīñi şaḳla

Şaḳın müstaḳbeli yād itme kayd-ı māmezādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*).
[*‘ārif,*]

Hükm-rān-ı kişver-i ‘irfān ḳuṭb-ı ‘ārifān

Bāzı yektā evc-i ḳurbetdür cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*).
[*‘ārifān,*]

Şādīyā ‘ārif isen ger tūtiyā-yı cān kıl

Hāk-i kūy-ı ḥazreti dildārı Allāh ‘aşḳına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*‘ārif,*]

Sa‘y kıl sen ah içün şūfi ṭavaf-ı ḥātıra

Ḳalb-i ‘ārif Ka‘beden ‘ulyā degül de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*‘ārif,*]

‘arız: Yanak, yüz, çehre II Sevgilinin yanağı, yüzü III Hakikat nurlarının mazharı

Ey kâmet-i reşk-âver-i tûbâ ne bu tîbâ

Vey **‘arız-ı** nev-lâle-i hamrâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [**‘arız-ı,**]

Lâle-zâr olmuş hayâl-i **‘arızuñla** deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şüh hem çün lâlezâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*).
[**‘arızuñla, -(u)ñ, -la**]

‘Arızuñda kâkül-i ham-der-hamıñ gördüm didüm

Bir muṭalşam genc eṭrafında ejderhâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [**‘arızuñda, -uñ, -da**]

Arzu-yı **‘arızuñla** lâleler pür-dâğdur

Gonçeler yâd-ı dehânuñla begüm dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*).
[**‘arızuñla, -uñ, -la**]

Bu ṭaravetle leṭâfet bahş-ı güldür **‘arızıñ**

Deşt-i hayretde ḳodu reyḫan u sünbül-hâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*).
[**‘arızıñ, -iñ**]

Görünür mü görelim bir de o rûy-ı maṭlab

Muşḫaf-ı **‘arız-ı** dilberde tefe’ül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [**‘arız-ı, -ı**]

O pîç-â-pîç gîsûlar mı düşmüş **‘arız-ı** âle

Gül üzre şarkmış bir ‘anber-i sârâ mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*).
[**‘arız-ı, -ı**]

Didüm gül **‘arız-ı** dildâra zîrâ nâ-revâdur ol

Didimse naḫl-ı tûbâ ḳâmet-i dil-cûy-ı cānâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4*). [**‘arız-ı, -ı**]

Be-her şeb tâ seḫer mânend-i bûlbûl zâr u nālānam

Ne gül o **‘arız-ı** reşk-âver-i gülzâra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [**‘arız-ı, -ı**]

Zîr-i pîç-a-pîç-i kâkülde görenler **‘arızuñ**

Cilvegâh itmiş şanar ḫurşîd burc-ı ‘akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [**‘arızuñ, -uñ**]

Ārzū-yı ‘**arız** ile Şādī her şeb ta seher

Cānını pervāne-i şem‘-i şebistān eyledi (*Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*‘arız,*]

‘**Arızuñ** gül deste-i reyḥān cānā perçemüñ

Sünbülüstān-ı tarāvetdir muṭarrā perçemüñ (*Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 1*). [*‘arizuñ,*]

‘arız-ı āl: *Kırmızı yanak II Sevgilinin kırmızı güle benzeyen yüzü*

Sandım ol ṭurra-i sünbül güle peyveste meḡer

Şarkmış ‘**arız-ı āl** üzre muṭarrā perçem (*Şādī Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*‘arız-ı āl,*]

Olmasaydı ‘**arız-ı āliñ** tarāvet-baḡş-ı gül

Bülbül itmezdi güle ‘atf-ı nigāh-ı iltifat (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 3*). [*‘arız-ı āl, -in*]

Pīçīde-i kākül mü düşüp ‘**arız-ı āle**

Peyveste mi yā nev-gül-i ḥamrāya benefşe (*Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*‘arız-ı āl,*]

‘arş: *Gökyüzü, gökyüzünün zirvesi II Allah'ın katı.*

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā ‘**arşa** dek

Ḥātıra geldikce nā-geh gonçe-i ruḡsār-ı dost (*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*‘arşa, -a*]

Ḥayāl-i kāmētüñle serve tā ‘atf-ı nigāh itdüm

Çıkardım ‘**arşa** āhı ol kadar temdīd-i āh itdüm (*Şādī Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [*‘arşa, -a*]

‘Arşa yetdi āh u feryādum yetişmez mi saña

Nāzenīnüm tīr-i āh-ı dil-fiḡarumdan şaḡın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [*‘arşa, -a*]

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim ṭıtdı dünyayı

Sütün-ı dūd-ı āhı dem-be-dem ‘**arşa** dayandırdı (*Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*‘arşa, -a*]

Nice ‘arż eyleyem ḥāl-i tebāhum yā Resūlallāh

Sütün olmakda ‘**arşa** dūd-ı āhum yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 1*). [*‘arşa, -a*]

Hezār-ı naḡme-sāz-ı gonçe-i gülzār-ı dīdāram

İrer irmez mi ‘**arşa** āh u nālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*‘arşa, -a*]

‘arşa: Meydan, saha

1.Dünya II Şair meclisi

Şâdî nice çālāk-dirāyetleri gördüm

Yok tab ‘-ı semendūñ gibi bu ‘**arşada** serkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [*‘arşada, -da*]

2.Aşk arsası.

‘Arşa-i ‘aşk içre gel haşr olduğum seyreyle gör

Ben gibi ‘ālemde Mütū emrine mazhar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [*‘arşa-i,*]

Şeh-suvārım çek ‘inān-ı tevsen-i nāzūñ hele

‘**Arşa-i** ‘aşkuñda yetmez mi gönül pa-māl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [*‘arşa-i, -i*]

‘arşa çık-: Arşa çıkma. Göğe yükselme II Allah'ın katına ulaşma.

Şeb-tā-be seher ‘arşa çıkar nāliš-i hasret

Āyā ne bu hālet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 2*). [*‘arşa çık-,*]

Şeb tā-be-seher ‘arşa çıkar na‘rā vü nalem

aşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye makālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*‘arşa çık-,*]

arş-ı berīn: Göğün en yüksek tabakası II Arş-ı ‘ala.

Zāhirā şol pister-i hāk-i mezelletdür yerüm

Ṭā’ir-i ‘**arş-ı berīn** oldu hümā-yı fikretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*‘arş-ı berīn,*]

Ol mübārek seng-i kūyuñ gevher-i ‘ālem-behā

Bārgāhuñdur tefevvūk-kerde-i ‘**arş-ı berīn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6*). [*‘arş-ı berīn,*]

‘arş-ı mu‘allā: Allah ’ın kudret ve saltanatının tecelli ettiği, tahtının bulunduğu en yüksek gök katı.

Esselām ey ravzā-i kevkeb muṭāf-ı enbiya

Bārgāhuñ berter ez ‘**arş-ı mu‘allā** esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [*‘arş-ı mu‘allā,*]

art-: Artmak, çoğalmak, fazlalaşmak (*aşığın feryadı bağlamında*).

Haste-hālam dil-perişānam meded yā Rab meded

Dem-be-dem **artmağda** efğānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1*). [*artmağda,*]

‘arz: Sunmak II Göstermek III Vermek

Yār ‘**arż-ı** şem‘-i ruhsārın dil-i pervaneye

Gerçi va‘ād itdi kısemle etmedi zirā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*‘arż-ı, -ı*]

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘āşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘**arż-ı** şekker tūṭıyî dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*). [*‘arż-ı, -ı*]

‘arż eyle-: Arz etmek

1. Sunmak, göstermek.

‘**Arż-ı** nūr **eyleyemez** hüsnuñe karşı bedrāy

Haddi yokdur ki gedā eyleye hünkār ile bahş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [*‘arż eyle-, -ye, -mez*]

Hayretinden baş egüb sünbül kızardı tāze gül

Eyledikce zülf ü rüyuñ nāz ile gülzāre ‘**arż** (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [*‘arż eyle-, -dikçe*]

Mest-i cām-ı hayretim sāķi tehi ‘**arż eyleme**

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebriz-i şafā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3*). [*‘arż eyle-, -me*]

2. Anlatmak, bildirmek.

Sāğar-ı la‘l-i lebūñ ‘**arż eyle** sāķî kıl kerem

Cām ile maḥmūr-ı gam ḥammārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*). [*‘arż eyle,*]

Şifte ḥālüm kıl şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arż

Haste gönlüm **eyle** çeşm-i nergis-i bīmāre ‘**arż** (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*‘arż eyle,*]

Gel meclise sâķī nola def‘-i elem eyle

Şun sâğarı her sū yine ‘**arż-ı** haşem **eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*‘arż eyle,*]

‘**Arż eyle** peyk hālüm o yār-ı mihribāna

Yok zerrece mecālüm derd-i dilim beyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [*‘arż eyle,*]

Şabā hāl-i melāmet iştimalim yāra ‘**arż eyle**

Yüri āh-ı ciger-sūzum sitem-gir-dāra ‘arż eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1*). [*‘arż eyle-,*]

Yātür şol pister-i ğamda ‘aceb bītāb (ü) bīmāram

Nola hālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘**arż eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [*‘arż eyle-,*]

Hūzūr-ı pür-ħubūr-ı ħazret-i cānāna vardıkda

Yüzüñ қо āstāna derdimi yalvara ‘**arż eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [*‘arż eyle-,*]

Muvaşşah nazmuñı ‘arż itme Şādī pīlever tab‘a

Hemişe dürr-i nazmuñ tab‘-ı gevher-bāra ‘**arż eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [*‘arż eyle-,*]

Be-her şeb tā seher mānend-i bülbul zār u nālānam

Ne gül o ‘arız-ı reşk-āver-i gülzāra ‘**arż eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [*‘arż eyle-,*]

Nice ‘**arż eyleyem** hāl-i tebāhum yā Resūlallāh

Sütün olmaķda ‘arşa düd-ı āhum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1*). [*‘arż eyle-, -yem*]

Kime ‘**arż eyleyem** derd-i nihānum yā Resūlallāh

Çü sensüñ ol tabīb-i çāre-dānum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1*). [*‘arż eyle-,*]

Gūşına almaz mı feryādum o mehrū yoksa kim

Hāl-i zārım ħazret-i cānāna ‘**arż eyler** mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*‘arż eyle-, -r*]

3. Vermek.

Cām-ı Cem ‘**arż eyleyüp** min-ba‘d sem nūş itdirür

Sākī-i devrūñ bize ikrāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2*). [*‘arż eyle-, -(y)üp*]

‘**Arż eylemesün** söyle tehî sāgarı sākî

Şâdî dilimüz mest-i mey-i bezm-i belâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*‘arż eyle-, -me, -(s)in*]

‘**Arż eyleme** bî-hûde tehî sāgarı sākî

El-minnetü-lillâh mey-i ‘aşk ile kıandım (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4*). [*‘arż eyle-, -me*]

N’ola mest-i şarâb-ı vaşl kıl bâ âh-ı hüşyâram

Tehî ‘**arż eyleme** zinhâr sākî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [*‘arż eyle-, -me*]

Sākî-i meh-pâre mahmûr-ı ğam-ı hicrānuñ em

Cām-ı vaşluñ **eyle** ben âlûde-i ħumâre ‘**arż** (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*‘arż eyle,*]

Ol merhem-i vaşluñ nola ‘**arż eyle** tabîbim

Pür zaĥm-ı ciger-ĥaste-i hicrân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [*‘arż eyle,*]

Ezelden tâ-ebed teşne-i şahbâ-yı dîdâram

Tehî ‘**arż eyleme** zinhâr sākî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [*‘arż eyle,*]

Şorup la‘l-i lebün ĥaşıyyetüñ ser-mest-i ĥayrānam

Tehî ‘**arż eyleme** zinhâr sākî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [*‘arż eyle-, -me*]

Bi ĥamdî’llâh mest-i cām-ı bezm-i vaĥdetdür Şâdî

Tehî ‘**arż eyleme** zinhâr sākî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [*‘arż eyle-, -me*]

‘arż it: Arz etmek. Sunmak.

1. Göstermek.

Zülf ü ruḥṣāruñ görüp itmeme dāḥı ḡayre nigāh

Ġayre ‘**arż it** bāḡ-bān nesrīn ü reyḥānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*‘arż it,*]

N’ola raḥm eyle ‘**arż it** ārzū-yı şem‘-i rüyuñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek pervāne-i ḥatır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*‘arż it,*]

Zülfüñle ruḥuñ bāḡda ger ‘**arż** ider olsun

Bulmaz mı bulur tāb ü taravet gül ü reyḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [*‘arż,*]

Bülbül-i pür-naḡme-i gülşen- serāy-ı vaḥdetem

Ġayre ‘**arż it** bāḡban dehrin gül-i ra‘nāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [*‘arż it-,*]

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā aşlā kesel

Ġonçe ger ‘**arż itmeseydi** ḥāra rüy-ı ḥürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*‘arż it-, -me, -(s)e(y), -di*]

N’ola raḥm eyle ‘**arż it** ārzū-yı şem‘-i rüyuñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek pervāne-i ḥatır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*‘arż it-,*]

Bülbülün feryadı bızār eylemezdi ‘ālemi

İtmeseydi Şādiyā ger gül-cemālün ḥāre ‘**arż** (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*‘arż it-, -me, -se, -(y)di*]

Gülistān-ı cemālün ‘**arż kıl** müştāk-ı dīdārım

Hezār-ı dilde aşla ārzū-yı bāḡ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*‘arż kıl,*]

‘**Arż-ı** zencīr-i cünün **itmeme** dili divaneye

Pāy-ı bendüm tā kemend-i kākül-i dildār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2*). [*‘arż-ı it-, -me, -m*]

2. Bildirmek, ifade etmek.

‘Ubudiyyet nukūdın her emīre Şādī ‘**arż itme**

Anun mānendi mollā bir kerem-‘ādāt için şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5*). [*‘arż it-, -me*]

‘**Arz iderdüm** ol hūceste tab‘-ı raḥm-ı Hażrete

Şādīyā nazm-ı dūr-i şehvār olaydum kāşkī (*Şādī Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [‘arz it-,-(d)er, -dū, -m]

Muvaşşah nazmuñı ‘**arz itme** Şādī pīlever tab‘a

Hemīşe dürr-i nazmuñ tab‘-ı gevher-bāra ‘arz eyle (*Şādī Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [‘arz it-, -me]

Neyleyim Şādī ne yüzle ‘arz-ı hācāt eyleyim

Bārgāh-ı ‘izzete ‘**arz idecek** rū kılmamış (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 5*). [‘arz it-,-(d)e, -cek]

3. Vermek.

Başını eğdi aşāğa göricek ḥayretten

Nūkhēt-ī perçemi ‘**arz itdi** çü reyḥāne şabā (*Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 4*). [‘arz it-, -di]

Tehī ‘arz itmesin bī-hūde sākī cām-ı gülfāmı

Benem Şādī ezel mest-i mey-i ma‘nā-yı istignā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [‘arz it-, -me-, -n]

Ḳays-ı Leylāyım baña ‘**arz itme** şūfī bāğ u rāğ

İstemem hāmūnu u kühsār isterim meşreb bu ya (*Şādī Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [‘arz it-, -me]

‘arz kıl: *Arz kılmak. Sunmak*

1. Söylemek, haberdar etmek.

Şifte ḥālüm **kıl** şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘**arz**

Ḥaste göñlüm eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arz (*Şādī Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [‘arz kıl,]

Giderseñ ey nesīm-i şubḥ ger ol kūy-ı cānāna

Niyāzum ‘**arz kıl** sū-yı mekārım būy-ı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [‘arz kıl-,]

Niyāzum ‘**arz kıl** sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet birle kadd-i serv-i hoş-reftâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*).
[‘arz kıl,]

2. Vermek

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N’ola tiryāk-ı vaşluñ ‘**arż kıl** mesmūm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*).
[‘arz kıl-,]

3. Göstermek

Korğulur ‘aks-i ruhuñla bāde āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ **kılma** sākī sāgar-ı ser-şāre ‘**arż** (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [‘arz kıl-, -ma]

‘arż-ı cemāl eyle-: *Güzelliğini göstermek. II Sevgilinin cemalini âşıklara göstermesi.*

Şāhid-i maşşūd-ı ‘ālem **eyledi** ‘**arż-ı cemāl**

Şu‘le-pāş oldu yine āyīne-i kevn u mekân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 3*). [‘arż-ı cemāl eyle-, -di]

‘arż-ı cemāl it-: *Güzelliğini göstermek.*

Çıkmasın mı felege her gice āh-ı bülbül

Gonçeler ‘**arż-ı cemāl itmede** dāim hāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [‘arż-ı cemāl it-, -me, -de]

‘arż-ı hācāt eyle-: *İhtiyacını dile getirme II İsteğini iletme.*

Neyleyim Şādī ne yüzle ‘**arż-ı hācāt eyleyim**

Bārgāh-ı ‘izzete ‘arż idecek rū qalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 5*). [‘arż-ı hācāt eyle-, -(y)im]

‘arż-ı hāl: *Hālini arz etmek. Gönlünün dileğini söylemek, içini açmak.*

Ol kadar bī-tāb ü rencūr u za‘īfem ey diriğ

‘**Arż-ı hāl-i** pür melāle dilde yokdur kudretüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*). [‘arż-ı hāl, -i]

‘arż-ı niyāz eyle: *İsteği, ricayı bildirmek, iletmek.*

Sen peyk yūri ‘**arż-ı niyāz eyle** o şūḥa

Ben kāl ile hāl-i dil-i zārı disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*‘arz-ı niyâz eyle,*]

Bende yok tâb temenna-yı vişâl eylemeğe

Yürü sen ‘**arż-ı niyâz it** şeh-i hûbâna şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [*‘arz-ı niyâz it,*]

‘arż-ı vefâ kıl: *Vefa göstermek (sevgi ve dostluk bağlamında).*

Besdür bu kadar cevır u cefâ zülf-i semen-sâ

Bir de nola **kıl ‘arż-ı vefâ** zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*‘arz-ı vefâ kıl,*]

ârzü: *Heves II İstek III Gönül meyli.*

Çeşme-i hayvâna aşla dilde yokdur **ârzü**

Olmışam Şâdî çü mest-i sāğar-ı ser-şâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*ârzü,*]

Çeşme-i hayvâna aşla dilde yokdur **ârzü**

Olmışam Şâdî çü mest-i sāğar-ı ser-şâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*ârzü,*]

Hayâl-i kând-i la‘lin oldu gūyan olmama bâ‘is

Efendim murğ-ı cānı **arzū-yı** dāne-i hālîñ (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*arzū-yı, --yı*]

Dilâ vahdet-güzîñ ol **arzū-yı** māsivādan geç

Gözün aç bak hākāyık-bîn-i eşyâ ol hevādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [*arzū-yı, --yı*]

Gönçe-i nev-ħizi istişmāma yokdur **ârzü**

‘Andelib-i cāna ruḥsāruñ gül-i terden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*ârzü,*]

Ârzū-yı şem‘-i ruḥsāruñla her şeb ta seher

Nār-ı ‘aşka per urur pervāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*ârzū-yı, --yı*]

Tabla-i ‘atṭarı istişmāma yokdur **ârzü**

Cānımı kıldıñ mu‘atṭar ‘anberîñ mûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*ârzü,*]

Efendim **ârzū-yı** dāne-i hālünle gör hālîm

Göñül murğı esîr-i dām-ı zülf-i müşk-nâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*ârzû-yı,*]

Ârzû-yı hüsni Yūsufı bu dem Ya'kub-ı dil

Kaldı ol beytû'l-ḥazanda zār u maḥzûn ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*). [*ârzû-yı,*]

Gülistân-ı cemâlûñ 'arz kıl müştâk-ı dîdârım

Hezâr-ı dilde aşla ârzû-yı bâğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*ârzû-yı,*]

Ârzuyı şekker-i vaşluñla ey feruḥ-likā

Hāme-î ebkem-meniş tûtî maḳāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*ârzuyı, -yı*]

Efendim murğ-ı cānı ârzû-yı dāne-i ḥālîñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*arzû-yı, --yı*]

N'ola raḥm eyle 'arz it ârzû-yı şem'-i rüyūñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek pervāne-i ḥâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*ârzû-yı, --yı*]

Ârzu-yı 'ârızūñla lāleler pür-dāğdur

Gonçeler yād-ı dehānuñla begüm dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*). [*ârzu-yı, --yı*]

Ârzû-yı gülsitân-ı vuşlat-ı dildār ile

Bülbül-i şūrîde dil vāreste-i bülbül olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [*ârzû-yı, --yı*]

Ârzû-yı dāne-i ḥāl-i rūḥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zülf-i pîç-endāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [*ârzû-yı, --yı*]

Ârzû-yı ḥatt u ḥāl ile müşevveş ḥālim

Zülf-i şebreng gibi oldu bu baḥtım kara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3*). [*ârzû-yı, --yı*]

Ârzû-yı çîn-i kākül ḥatt u ḥāl egler beni

Külbe-i ḥayretde ya'ni kıl u kal egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [*ârzû-yı, --yı*]

Ārzū-yı ‘arız ile Şādī her şeb ta seher

Cānını pervāne-i şem‘-i şebistān eyledi (*Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*ārzū-yı, --yı*]

Dem-ā-dem **ārzū-yı** āteş-i ruḥşār-ı dilberle

Dil-i pervānemi şem‘-i şeb-i hicrāna yandırdı (*Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*ārzū-yı, --yı*]

Ārzū-yı gülşen-i vaşlunla her şeb-tā-seher

Şādī-i kemter çü bülbül turmayup eyler enīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*ārzū-yı, --yı*]

Dem-ā-dem **ārzū-yı** gülşen-i vaşluñla çün bülbül

Çıkar eflāke feryād u fiğānum yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [*ārzū-yı, -yı*]

ārzū it-: İstemek, talep etmek.

Ārzū-yı suḥan **itmez** de n’ider merd-i garīb

Fer virür cān u dil-i ‘aşıka ezkā-ı suḥan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*ārzū it-, --yı-mez*]

ārzū kıl-: İstemek, heves etmek.

Şādīyā ol ravza-i cennāt(ı) **kılmaz ārzū**

Ol ki mün‘amdur ezelden ni‘met-i dīdār ile (*Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 5*). [*ārzū kıl-, -maz*]

ārzū-mend: Hevesli, istekli II Hararetle arzulu III Umutlu

Bütün ‘uşşāk gerçi **ārzū-mend-i** vişālīndir

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla ben teg ḥaste-ḥālet yok (*Şādī Divanı, Gazel 117, Beyit 4*). [*ārzū-mend-i,*]

Şādī-i dil teşneyi qandır zülāl-i vaşl ile

Ārzū-mend-i vişāl-i lā yezālam yā Resul (*Şādī Divanı, Kaside 14, Beyit 5*). [*ārzū-mend-i, -i*]

āsān: Kolay, kolayca, zahmetsiz.

Rāz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek **āsān** idi

Dide-i ‘aşıkdā cārī olmasaydı ḥūn u āb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*āsān,*]

Şādiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek

Dām-ı inse şanma ol āhū-beçe **āsān** gelür (*Şādî Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*āsān,*]

āsed: *Aslan II Cesur, yiğit kimseler*

Gürghā bā gūsfend hūvābend der şahrā-yı yek

Key her **āsed** kebhā ez şavlet-i şīr-i jiyān (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*āsed,*]

asfiyā: *Saf ve temiz, her türlü kötülükten arınmış kimseler II Peygambere vâris olup, onun meslek ve gayelerini ihyaya ve tatbika çalışan muhakkik zatlar.*

Bu hāk-i tāt-ı eflāke yüzün sür yüz niyāz ile

Ne hāk-ı 'ālem-ārā kuhl-ı çeşm-i **aşfiyādur** bu (*Şādî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [*aşfiyādur, -dur*]

Seng-i kūyuñ gevher-i tāt-ı sa'ādetdür hemin

Ol hüceste hāk-i pāyiñ kuhl-ı çeşm-i **asfiyā** (*Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [*aşfiyā,*]

Dāmen-i lūtfuñ teşebbüsgāh-ı cümle **aşfiyā**

Gülşen-i eltāf u ihsānuñda 'ālem gonçe-çīn (*Şādî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*aşfiyā,*]

Rūhuñ pertev-dih-i şems-üd-đuhādur yā Resūlallāh

Cebīnūñ nūr-ı çeşm-i **aşfiyādur** yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [*aşfiyādur, -dur*]

Esselām ey seng-i kūyuñ tāt-ı fark-ı **aşfiyā**

Hāk-i pāyiñ zīver-i nūh- tāk-ı a'lā esselām (*Şādî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [*aşfiyā,*]

āşık: *Seven kimse.*

1. Sevgili'ye gönül bağı ile bağlanmış kimse

Rāz-ı 'aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi

Dide-i 'āşıkda cārī olmasaydı hūn u āb (*Şādî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*'āşıkda, -da*]

Ol nergis-i mestīñ ne kıyar 'āşıkā daim

Ey şuh-ı cefa-cu bu mudur 'ayn-ı 'inayet (*Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*'āşıkā, -a*]

Gönül 'āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālīkdır serīr-i ‘aşka sulṭān olmama bā‘is (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [‘āşık,]

Dāimā mānendi ney sūrāḥ sūrāḥ olsa

Tīr-i ḳahr-ı yardan eyler mi ‘**āşık**lar ḥazer (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2). [‘āşıklar, -lar]

‘Āşıkuñ terk eyleyüp aġyāra ḳılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘**āşık-ı** zāruñdañ eyle irtiyā‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1). [‘āşık-ı, -ı]

‘Āşıkuñ terk eyleyüp aġyāra ḳılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘āşık-ı zāruñdañ eyle irtiyā‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1). [‘āşıkuñ,]

Ḳıyl u ḳāle ṭul-i āmāle düşürdi ‘**āşıkı**

Yāde geldikçe ḥayāl-i ḥāl u ḥaṭ ḥülyā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4). [‘āşıkı, -ı]

Ne gördümse o şūḥı ‘**āşık**a bī-dād ider gördüm

Dil-i ‘uşşāḳa ḳaşdı kendiye mu‘tād ider gördüm (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1). [‘āşık, -a]

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘**āşık**da ḥafīdir

Zan itme tehī tā dil-i vīrān(1) görünce (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6). [‘āşıkda, -da]

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is

Göñül ‘**āşık** iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [‘āşık,]

Evreng-i maḥabbetde Süleymān olan ‘**āşık**

Virmez mi cihan mülküni evrengini bāda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3). [‘āşık,]

Ebr gīsūlarını māḥ yüzünden almaz

‘**Āşıkuñ** ay u günü böylece zulmetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3). [‘āşıkuñ, -uñ]

Nā-şitā ‘**āşıklara** baş eyle ḥvān-ı vuşlatı

Ġayrilerden sofra-i in‘ām ü iḥsānıñ düşür (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4). [‘āşıklara, -lar, -a]

Bir ‘**āşık-ı** per-suḥte-i şem‘-i firāḳam

Kim sūziş-i hicrānıma pervāne de şaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2). [‘āşık-ı, -ı]

2.Nefsini dünya nîmetlerinin çekiciliğinden arındıran, bütün bağlılığı ve sevgisi Allah'a olan kimse.

Huşk-leb **âşıkları** sîr-âbe-i feyz itmede

Çeşme-sâr-ı 'ayn-ı hikmetdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*âşıkları, -lar, -ı*]

'**Âşık** oldur kim kıla kendin gârîk-ı bahr-ı aşk

'Ârif oldur kim ola ezkâr-ı hû efkâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*'âşık,*]

'Aceb mi terk-i cân eylerse '**âşık** rāh-ı dilberde

Olanlar mâil-i cânāna Şādî cânı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [*'âşık,*]

'**Âşık**-ı sevdā-zede efkâr-ı haṭṭ u ḥāl olur

Ol muṭavvel mebhāş-ı kākülde kıl u kâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [*'âşık-ı, -ı*]

3.Şair.

Ârzū-yı suḥan itmez de n'ider merd-i gârîb

Fer virür cân u dil-i '**âşıkā** ezkâr-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*'âşıkā, -a*]

Bülbül-i cânā virür neş'e o gülzār-ı suḥan

Mest ider '**âşıkı** bûy-ı gül-i bî-ḥār-ı suḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [*'âşıkı, -ı*]

4.Mecnun.

Beni '**âşık** idelden ān-ı Leylî

Göñül mülkünü tutdu şān-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*'âşık,*]

Bezî-i cân itmeyicek '**âşık-ı** şūrîde-nihād

Olamaz bârgeh-i ḥazret-i cânāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [*'âşık-ı, -ı*]

Hāle-i āğūşa tā kim ol meh-i tābān gelür

Mürde cism-i '**âşık-ı** şeydāya gūyā cân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*'âşık-ı, -ı*]

5. Derviş

Ne dem ol bād-ı şabā perçem-i pür-çīne deger

Ne revādur ki dil-i ‘**āşık-ı** miskīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [‘*āşık-ı, -ı*]

6. Dileğine kavuşmuş olan kimse

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘**āşık** şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker tūṭīyi dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*).
[‘*āşık,*]

Gerekmez Şādī-yi ednāya ol dünyā vü māfīhā

Faḫaṭ bir ‘**āşık-ı** vuşlat-merāmam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 5*).
[‘*āşık-ı, -ı*]

7. Korkusuz kimse

Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz

Şādī gibi bir yalın ayak ‘**āşık-ı** serbāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5*). [‘*āşık-ı, -ı*]

8. Aşkından güçsüz ve zayıf kalmış kimse

Çeşmüñ ne kıyar ‘**āşık-ı** bītāb u tüvāne

Kirpiklerüñ oğlar gibi tā işledi cāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [‘*āşık-ı, -ı*]

Dil-ḫaste kılan ‘**āşık-ı** bī-tāb u tüvānı

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2*). [‘*āşık-ı, -ı*]

Eṭibbā derd-i ‘aşk-ı ‘**āşıkā** dārūda ‘ācizdir

Devāmı derdimi muḫtāc-ı dermān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*).
[‘*āşıkā, -a*]

‘āşıkān: *Aşıklar*

Al dest-i nāza sāğar ey şūḫ-ı işve-perver

Raḥm eyle raḥm göster düşdükce ‘**āşıkāna** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [‘*āşıkāna, -a*]

âşık-ı dil-dāde: *Sevgiliye gönül vermiş aşık.*

Çok degül hergiz vefā bilmez o şehnāzım velī

Āşık-ı dil-dādeye cevır itmegi ra'nā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*âşık-ı dil-dāde, -ye*]

Devr eyledi sākī kef-i nāz üzre piyāle

Gör '**âşık-ı dil-dāde** yine düşdi ne hāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [*'âşık-ı dil-dāde,*]

âşık-ı nā-çār: *Çaresiz, düşkün aşık.*

Gel kef-i nāz üzre sākī sāğar-ı ser-şarı tut

Lutf kıl düşdükce dest-i âşık-ı nā-çarı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*âşık-ı nā-çār,*]

âşinā: *Yakın, yakın gelen, mûnis, dost (tarak bağlamında).*

Tārmār oldu yine cem'iyet-i hātır diriğ

Kim dedi ol çin-i zülfün **âşinā-yı** şāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [*âşinā-yı,*]

âsitān: *Kapı, eşik II Makam III Hz. Muhammed'in makamı.*

Yüzün ko **âsitāna** istifāza eyle ey Şādī

Huzūr-ı feyz-i mevfūrı Hābīb-i Müctebādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*âsitāna, -a*]

Hāk-būs-ı **âsitānuñdur** sürüş-ı nüh-felek

Hāk-rüb-ı dergehiñdir şehper-i Rūhu'l-emīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 5*). [*âsitānuñdur, -u, -ñ, -dur*]

Esselām ey **âsitān-ı** buse-gāh-ı kudsiyān

Hāk-rüb-ı dergehindir zülf-i hūrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [*âsitān-ı, -ı*]

âsitān-ı sidre: *Sidre makamı. Hz. Muhammed'in mîraç gecesinde Cebrâil ile yükseldiği yedinci kat semâda bir makam.*

Āsitān-ı sidre 'unvānuñ melāz-ı kudsiyān

Bārgāhuñdur tefavvūḳ-kerde-i seb‘a semā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 4*). [*āsītān-ı sidre,*]

Āsitān-ı Sidre ‘unvānuñ melāz-ı ḳudsiyān

Bārgāh-ı ‘izzetin ḥācet-peziṛā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 3*). [*āsītān-ı sidre,*]

āsivāb: *Su değirmeni. II Zaman, gün ve gece.*

Āsiyāb-ı çarḥ-ı gerdūnı tehi zan eyleme

Dāne-i ‘ömrüñ içindir Şādî devr-i āsiyāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [*āsiyāb-ı, -ı*]

āşivān: *Ev, yuva, mesken II Göz çukuru III Düşünce.*

Dīdeye ḳondu çü şehbāz-ı ḥayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı dideden pervāz ḳıldı murğ-ı ḥāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*āşiyān-ı,*]

āşivān ḳıl-: *Yuva yapmak II Mesken edinmek, yerleşmek.*

Sāye-i ‘adlünde ‘ālem öyle emniyyetdedür

Kim **ḳılar** ‘uşfür(ı) ol çengal-ı bâzi **āşivān** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14*). [*āşivān ḳıl-, -ar*]

‘aşḳ: *1. Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık duygusu.*

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhād

Göñüldür Ḳāyş-ı ‘**aşḳ-ı** zülf-i Leylā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [*‘aşḳ-ı, -ı*]

Göñülde şor şarab-ı ‘**aşḳı** Şâdî

Göñüldür sâḳi-i peymāne-peymā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 9*). [*‘aşḳı, -ı*]

Oldı göñlüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘**aşḳ**

Zülf-i Leylā Ḳays teg gezdim ferāz u deşt u şīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*‘aşḳ,*]

Ḥayder-i meydān-ı ‘**aşḳ** olduñ olub Düldül-süvār

Şimdi ey Şādî seniñle kim sürer meydāna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [*‘aşḳ,*]

Ḥaydar-ı meydān-ı ‘aşḳ olmak dilersen ey göñül

Ol ğılāf-ı sīnede şemşīr-i ‘**aşḳ-ı** yārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [*‘aşḳ-ı,*]

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī

Yem-i ‘aşk içre kil-k-i gūher-efşān olmama bā’is (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 5). [‘aşk,]

Göñül ‘āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālīkdır serīr-i ‘aşka sultān olmama bā’is (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [‘aşka, --a]

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı dil ‘aşkıñ ile olmuş kavī bünyād (Şādī Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [‘aşkıñ, -ıñ]

İştihār-ı hālīme bādī kemāl-i ‘aşkdur

‘Aşkdur Leyla veren ol Kaysa şöyle iştihār (Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 3). [‘aşkdur,]

Etibbā derd-i ‘aşk-ı ‘āşıkā dārūda ‘acizdir

Devāmı derdimi muhtāc-ı dermān eyleyenden şor (Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 3). [‘aşk-ı, -ı]

Hüsni Leylāyı bilür Mecnūn gayrı anlamaz

Nükte-i esrār-ı ‘aşkı Kays hem Leylā bilür (Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 3). [‘aşkı, -ı]

Bu yolda terk-i nām u şān kılsam şūfī ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olanlar şānı neylerler (Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 3). [‘aşk-ı, -ı]

Serīr-i ‘aşk-ı sultānide buldum Şādīyā kendüm

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān olduğum demler (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 5). [‘aşk-ı, -ı]

Maşşadın olmak ise ger küşte-i meydān-ı ‘aşk

Ṭiğ-ı cevri-i dilbere Şādī hemīşe sīne ger (Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 5). [‘aşk,]

N’ola luṭfeyle bārī müptelā-yı cevri-i hār itme

Çü bülbül gülşen-i ‘aşkuñda nālān olduğum besdür (Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 2). [‘aşkuñda, -uñ, -da]

Şeh-suvārım çek ‘inān-ı tevsen-i nāzüñ hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi göñül pa-māl olur (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [‘aşkuñda, -uñ, -da]

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā dem-i vuşlat gibi ‘ālemde dem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [*‘aşkuñ, -uñ*]

Mest-i ‘aşkuñ sâkiyā ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i hāk-i deriñ dārat-ı Behrām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*‘aşkuñ, -uñ*]

Nāgehan āvāz-ı tūbālek toķundı gūşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol tūbā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

İtmezem mihr ü mehe ‘atf-ı nigāh-ı iltifat

Oldu tā āgūş-ı fikrim hāle-i bedray-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [*‘aşk,*]

Derk olunmaz nüşadır ol nüşā-i kübrā-yı ‘aşk

Ġayrı mümkündür ta‘aķkūl nūkte-i vālā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1*). [*‘aşk,*]

Sīne pūr-dağ ol ki olmaz hiç şāyān-ı kabal

Kāle-i dilde nūmūdar olmasa tamğa-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*‘aşk,*]

Derk olunmaz nüşadır ol nüşā-i kübrā-yı ‘aşk

Ġayrı mümkündür ta‘aķkūl nūkte-i vālā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1*). [*‘aşk,*]

Ol ne bilsin rütbe-i a‘lā-yı maḥviyyet nedür

Olmayan pervāne-i şem‘-i felek-pīrā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5*). [*‘aşk,*]

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Kays

Ez ezel vaḥdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*‘aşk,*]

Olma isterseñ eger sāḥil-res-i baḥr-ı fena

Ṭurma ol Şādī süvār-ı zevrak-ı deryā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7*). [*‘aşk,*]

Çeşme-i ḥayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigāh

Ol kim olmuşdur ezel mest-i mey-i ma‘nā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

Heft deryālar anıñ bir mevcine nisbet değil

Mevc-ḥīz oldukça bī-pāyān ol deryā-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2). [‘aşk,]

Çekmede cevri-i keman-ebrûyu dil oldu zebun

Ya dımişķiden ya āhenden çekilmez yay-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4). [‘aşk,]

Pençe-i ser-tîz-i ‘aşk itdi gönül murgun şikâr

Ḳaf-ı ḥâtır oldu Şâdî lâne-i ‘anķā-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5). [‘aşk,]

Şıyt-ı Hû virdi ne demler kim çalındı nây-ı ‘aşk

Ṭutdı ser-tā-ser bütün āfākı hû-yı hā-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1). [‘aşk,]

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrār-ı ‘aşk

Ḥal olunmaz ‘uķdedir ol ‘uķde-i düşvār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1). [‘aşk,]

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrār-ı ‘aşk

Ḥal olunmaz ‘uķdedir ol ‘uķde-i düşvār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1). [‘aşk,]

‘Atf-ı enzār eylemem ḥurşîd-i ‘âlem-tāba ben

Rû-nümāyān oldu tā ol mihr-i pür-envār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 2). [‘aşk,]

Gülşen-i dehrin temāşası dile virmez şafā

Olmuşum çün bülbül-i gül-çîde-i gülzār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3). [‘aşk,]

Şarf-ı enzār eyle gel lutfet ‘ilācumdan ṭabîb

Ḳābil-i dārū degüldür ḥaste vü bīmār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4). [‘aşk,]

Cām-ı cemşîdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

Ol kim olmuşdur çü men mest-i mey-i serşār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5). [‘aşk,]

Nükte-i sırr-ı Ene’l-Hakķı ne mümkün derk-edem

Ez ezel Manşür āsā olmayan ber-dār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6). [‘aşk,]

Ārzū-yı şem‘-i ruḥşāruñla her şeb ta seḥer

Nār-ı ‘aşka per urur pervāne kim gönlümdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2). [‘aşka, -a]

Şâdî yā zāhirde bir mūr-ı muḥakķar hey’etem

Ol serîr-i ‘aşkda şāhāne kim gönümdür ol (*Şādî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [*‘aşkda, -da*]

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşk-ı yāre çarpıldı

Şanarsın pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur gönüm (*Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [*‘aşk-ı,*]

Haķīkatde serîr-i ‘aşkda Şādî Süleymānam

Neḥāfetde egerçi zāhirā bir mürdur gönüm (*Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*). [*‘aşkda,*]

Nedür her dem kıyar dil-ḥasteye ol çeşm-i cellāduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşkunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*Şādî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [*‘aşkunda, -u, -n, -da*]

Genc-i ‘aşk-ı ḥazret-i cānān olmaz rû-nümā

Tiše-i ta ‘n-ı ‘adūdan kalb vīrān olmasa (*Şādî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Gayr-ı mümkündür kabā-yı ‘aşkla tezyīn-i ten

Cāme-i nāmusdan ‘uşşāk ‘uryān olmasa (*Şādî Divanı, Gazel 171, Beyit 3*). [*‘aşkla, -la*]

Görüp çün Kays gerden-dāde-i zencīr-i ‘aşk oldu

Şalınca çīn be çīn gīsūların gerdāne merdāne (*Şādî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

Ol ‘aşk serîrinde Süleymān ola tursun

Tā rahm ide Şādî gibi mūrān(ı) görünce (*Şādî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [*‘aşk,*]

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘aşıkda ḥafīdir

Zan itme tehī tā dil-i vīrān(ı) görünce (*Şādî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*‘aşkuñ, -uñ*]

Ger Şādî dilerseñ iresiñ Ka‘be-i vaşla

Ol ‘ālem-i ‘aşka yūri vaż‘-ı kadem eyle (*Şādî Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [*‘aşka, -a*]

Bu dehrde efsāne-i ‘aşkum ki bilindi

Şīrīn-dehenüm kışsa-i Ferhād silindi (*Şādî Divanı, Gazel 197, Beyit 1*). [*‘aşkum, -um*]

Āvāze-i ‘aşkum olup āfāka resīde

Bu dil-gedede kūs-ı muḥabbet ki çalındı (*Şādî Divanı, Gazel 197, Beyit 2*). [*‘aşkum, -um*]

Merāmın Şādî irgürmek ise şol cānı cānāna

Sa‘adet bil reh-i ‘aşk içre gel ibzālî-i hîşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*‘aşk,*]

Pây-bend-i zülf-i ‘anber-bâr olaydum kâşkî

Dâr-ı ‘aşk-ı dilbere ber-dâr olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Ölmeden ser-tîz-i tîğ-i ta‘ne-i ağıyardan

Küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yâr olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Yine cân-ı hayâlî kâğ-ı ‘aşk-ı yâra şaldırdım

Perün pervâne güyâ ber- ser-i nîrâna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Ben anıñ bir bende-i lutf u kerem şermendesî

Şâdiyâ Monla Celâlüddindir hünkâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7*). [*‘aşk,*]

Benim de Şâdiya hāmûn-ı ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tâ zülf-i Leylâ Kays-veş yabana şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*‘aşk,*]

Zâhidâ bir ben miyim üftâde-i şahbâ-yı ‘aşk

Güşe-i dil-hânede biñ merd-i bî-pervâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [*‘aşk,*]

Râz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek âsân idi

Dide-i ‘aşıkda câri olmasaydı hûn u âb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*‘aşkıñ, -ı, -ñ*]

Gönül tâ dām-ı ‘aşk-ı yâre çarpıldı irâdetsüz

Gerekmez dîdeye şimşâd ol tûbâ kıyâfetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [*‘aşk-ı,*]

Cân micmer-i ‘aşkuñda yanup yandı dükendi

Mânend-i sipendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8*). [*‘aşkuñda,*]

2. İlâhi aşk.

Bî karar ol derd-i ‘aşk-ı hû ile mânend-i şu

Mağşadın olmak ise ger vâsıl-ı dîdâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Gir debîristan-ı ‘aşka ders-i nâdanı oku

Tâ bilinsin iş bu sırr-ı mâverâ-yı pür-dehâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*‘aşka, -a*]

Eğerçi Şâdiyâ zâhirde mûram çeşm-i ‘âlemde

Serîr-i ‘aşkda ma‘nen Süleymân olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*). [*‘aşkda, -da*]

Çü kondu ol hümâ-yı ‘aşk tâ kim dîde-i kalbe

Tehîdür murğ-ı hubb-ı mäsivâdan lâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

‘Arşa-i ‘aşk içre gel haşr olduğum seyreyle gör

Ben gibi ‘âlemde Mütü emrine mazhar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [*‘aşk,*]

Haste-i ‘aşk olduğum görünce eţibbâ-yı zamân

Ellerin der-hâl tedbîr-i devâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

Tevâzu‘ nakdini dil kadr-i terfî ât içün şakla

Hemişe var-ı ‘ömrüñ ‘aşka tahsîlat içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*‘aşka, -a*]

Şâdîyâ ol sâğar-ı Cemşîde bakmam bir dahı

Câm-ı ‘aşk-ı hâzret-i dildârdur gönülümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 5*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Dilerseñ ger tağıtmağ ceşş-ı hubb-ı mäsiva’llâhı

Süvâr-ı düldül-i ‘aşk eyle tab‘-ı haydâr endîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [*‘aşk,*]

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşk ola ister

Şüfî gibi mihrâb güzîn eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

Şâdî-i şeydâyı pür-zâr eyledüñ

Dâr-ı ‘aşkı yâre ber-dâr eyledüñ (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 5*). [*‘aşkı, -ı*]

Hemçü Manşûrı olan sırr-ı Enel-Hakdan habîr

Dâr-ı ‘aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler mi yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [*‘aşk-ı, -ı*]

İçenler câm-ı ‘aşkı çeşme-i hayvânı neylerler

Görenler küy-ı yârı ravza-i rıdvânı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [*‘aşkı, -ı*]

Hevâlarla hebâya gitdi ‘ömrüm ba‘de ez-in bâri

Nesîm-i ‘aşk ile eyle dimâğım pür-hevâ yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

Ezelden taşa çaldım Şâdîyâ ben şîşe-i ‘ârı

Dime rüsvā-yı ‘aşka hātıra hiç ‘ār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [*‘aşka, -a*]

Beni Mecnûn ile ey şüfî gel hem-hâl zan itme

Cünûn-ı hubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşk-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [*‘aşk-ı, -ı*]

‘Âşık oldur kim kıla kendin ğārīk-ı baħr-ı ‘aşk

‘Ârif oldur kim ola ezkār-ı hū efkār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*‘aşk,*]

Şâdî yâ Manşûr-ı ‘aşk oldum deyü lâf eyleme

Tâ kemend-i kākül-i dildāra ber-dār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5*). [*‘aşk,*]

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı ‘aşk

‘Tutdı ser-tā-ser bütün āfākı hū-yı hā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*‘aşk,*]

Dūcār-ı dām-ı ‘aşkım sermest-i cām-ı ‘aşkım

Bi neng ü nām-ı ‘aşkım bakmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*‘aşkım, -ım*]

Ezelden küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yârdur ol kim

Yanar bî-şıyt u nāle āteş-i sūzāna pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilersen ey gönül

Ol ğılāf-ı sīnede şemşîr-i ‘aşk-ı yārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [*‘aşk,*]

Hemçü kerkes cīfe-i dünyāya tâ meyl eyleme

Şâdiyā mānend-i ‘anka kâf-ı ‘aşkı lāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*‘aşkı,*]

3. Kâmil aşk.

İştihār-ı hālîme bādî kemāl-i ‘aşkdur

‘Aşkdur Leyla veren ol Kaysa şöyle iştihār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3*). [*‘aşkdur,*]

4. Mecazi aşk

Mest-i cām-ı hayretim derk itmezem şahbā nedür

Ben o Kaysım bilmezem ‘aşk-ı saç-ı Leylā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1*). [*‘aşk-ı saç-ı leylā,*]

5. *Mevlâna aşkı.*

Şâdiyâ hâtırda yokdur gayriye hergiz maḥal

Lâne-i dilde hümâ-yı ‘aşk-ı Mevlânâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*‘aşk-ı, -ı*]

6. *Memleket bağlamında*

Afitâb-ı ḥüsne beñzer mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşka mümâsil hîç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [*‘aşka, -a*]

7. *Peygamber aşkı, sevgisi.*

Olanlar lem‘a-i ḥurşîd-i ‘aşk-ı ḥazrete mazhar

Alur mı dîdeye ol âfitâb-ı ‘âlem-ārâyı (*Şâdî Divanı, Kıt‘a 1, Beyit 2*). [*‘aşk-ı, -ı*]

Ġulâm-ı kemterinüñdür bu aḥḳar Şâdî -i kemter

Serîr-i dilde ‘aşkıñ pâdişâh-ı ḥukmrânumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*‘aşkıñ,*]

8. *Taht, makam.*

Şâdiyâ ‘aşk serîrinde Süleymân olalı

Dergeh-i yârda mürâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [*‘aşk,]*

9. *Çöl bağlamında*

Kâkülüñ yâdiyle gör dūçâr-ı sevdâdır gönü

‘Aşk hāmûnunda gūyâ Kays-ı Leylâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*‘aşk,*]

‘aşk-âlūd: *Aşka bulaşmış, bulanmış II Aşk etkisinde.*

Ne devletdür ümîd-i devleti pâ-būs-ı dilberle

Vücūd-ı derd-i ‘aşk-âlūd(ı) Şâdî ḥâk-râh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*). [*‘aşk-âlūd(ı),*]

aslâ: *Hiç, hiçbir zaman, kesinlikle.*

Çeşme-i hayvāna **aşla** dilde yokdur ārzū

Olmışam Şādī çü mest-i sāgar-ı ser-şār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*aşla,*]

Çeşme-i hayvāna **aşla** dilde yokdur ārzū

Olmışam Şādī çü mest-i sāgar-ı ser-şār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*aşla,*]

Bülbül-i gülzār-ı ma‘nā ol bu zāhirden geçüp

Gülsitān-ı ‘ālem-i zāhirde yok **aşlā** vefā (*Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*aşlā,*]

Mest-i cām-ı hayretim sāki tehi ‘arz eyleme

Dīdeye **aşla** gerekmez cām-ı lebriz-i şafā (*Şādī Divanı, Gazel 15, Beyit 3*). [*aşla,*]

Ol cefā-mu‘tāda ben **aşla** vefā bilmez dimem

Bes vefā āyīnini ra‘na bilür bilmezlenür (*Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 4*). [*aşla,*]

Şemim-i tabla-i ‘atfāra **aşla** ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı gönülüm meyl-i zülfi ‘anberin eyler (*Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [*aşla,*]

Şādīyā ‘atf-ı nigāh itmezdim **aşla** serve ben

Virmeseydi kāmēt-i dildār servistāne hāz (*Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 5*). [*aşla,*]

Gülistān-ı cemālūn ‘arz kıl müştāk-ı dīdārım

Hezār-ı dilde **aşla** ārzū-yı bāğ-ı cennet yok (*Şādī Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*aşla,*]

Çeşm-i dikkatle gören añlar ‘ayār-ı nazmumı

Şādī nazm-ı zer-‘ayārum istemez **aşlā** mehek (*Şādī Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*aşlā,*]

Bakmazam ol şems-i ‘ālem-tāba **aslā** bir dahı

Şādīyā bir mihr-i pür-envār(ı) gözler gözlerüm (*Şādī Divanı, Gazel 147, Beyit 5*). [*aslā,*]

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā **aşlā** kesel

Gönçe ger ‘arz itmeseydi hāra rüy-ı hürmeti (*Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*aşlā,*]

Yüz niyāz ile yüzüm sürsem işigün tozuna

Dīdeme **aşla** gerekmez sürme-i ‘ālem-behā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 10*). [*aşla,*]

āsmān: *Far. Gökyüzü, sema.*

Gāyetle haste-ḥālüm hecr ile pür-melālüm

Yetmez mi āh u nālüm her şebde **āsmāna** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [*āsmāna, -a*]

‘asr: *Asır; yüzyıl, çağ, devir, zaman.*

Şîrin-dehen oldu kühen-efsāne-i Ferhād

Meşhūr olalı ‘**aşrda** ḥāl-i dil-i nā-şād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 1*). [*‘aşrda, -da*]

Şâdî gerçi ‘**aşrda** çok şā‘ir-i Şaīb-hayāl

Hazret-i Şā‘dī gibi bir tab‘-ı nāzik-ter mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [*‘aşrda, -da*]

Bu ‘**aşrda** çok Şâdî suḥan-sāz ve lîkin

Rengîn suḥan keşfi suḥan-dānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*‘aşrda, -da*]

Bu ‘**aşrda** çok Şâdî suḥan-sāz ve lîkin

Rengîn suḥan keşfi suḥan-dānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*‘aşrda, -da*]

Müfevvāz dur saña Fevzî Efendi şî‘r inşadı

Çü Şâdî şā‘irān-ı ‘**aşrda** bes eş‘ar(1) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5*). [*‘aşrda, -da*]

Kimiñ işlerse esb-i ṭab‘ı gelsin hem-‘inān olsun

Açıkdur ‘**aşrımızda** çün feşāḥat rahş-ı meydānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 4*). [*‘aşrımızda, -(i)miz, -da*]

āstān: *Kapı, eşik, makam*

1. *Sevgilinin kapısı.*

Huzūr-ı pür-ḥubūr-ı ḥazret-i cānāna vardıkda

Yüzün қо **āstāna** derdimi yalvara ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [*āstāna, -a*]

2. Hz. Muhammed'in makamı.

Mu'allā bārgāhıñ Ḥazretā dārü'l-emānumdur

Ġubār-ı **āstānıñ** tūtiyā-yı çeşm ü cānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1*). [*āstānıñ, -ıñ*]

Yüzümdür ḥāk-rüb-ı **āstān-ı** sidre 'unvānuñ

Egerçi bārgāhuñdan cüdāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 4*). [*āstān-ı, -ı*]

Der-i ālem-penāhuñda egerçi zāhiren dūrum

Be-ma'nā **āstānıñda** ġubārum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 6*). [*āstānıñda, -ı, -ñ, -da*]

3. Şefa'at kapısı.

Şefā'at **āstānuñdan** ırağa atma lūṭfeyle

Bu Şâdî kemterinüñ ḥāk-i derdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 7*). [*āstānuñdan, -u, -ñ, -dan*]

4. Abdülaziz Han'ın makamı.

Ḥāk-pāyi dīde-i dünyāya kuḥl-ı rüşenā

Āstānı merḥamet 'unvān dārü'l-emān o (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 12*). [*āstānı, -ı*]

5. Hasan Harakani dergâhı.

Mevlidi (der-) ḥā[re]kân şehir medfen-i vālāsı Kârş

Āstān-ı çarḥ-ı rif' atdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [*āstān-ı, -ı*]

āşüfte dil: *Perişan gönül II Aşığın gönlü.*

Elim al düşmüşüm yā Seyyidī yā mefḥar-ı 'ālem

Meded **āşüfte dil** bî-tāb ü ferdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 6*). [*āşüfte dil,*]

āşüfte-hāl: *Perişanlık, dağımlık, düşkünlük.*

Gör nice **āşüfte-hāl** itdi beni sevdā-yı zülf

‘Aklımı tārāc kıldı ‘anber-i sārā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [*āşüfte-hâl,*]

Āh ğarīķ-i lücce-i baħr-ı melālem yā Resūl

Şarşar-ı ‘ișyān ile **āşüfte-hālem** yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*āşüfte-hālem, -em*]

āşüfte-kām: 1. Çılgın gibi arzulu II Aşık.

Be bād –ı ma ‘şiyet **āşüfte-kāmam** yā Resūlallāh

Meded ğāyetle bed-nām-ı enāmam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1*). [*āşüfte-kāmam, -am*]

2. Çılgın gibi arzulu II Bülbül (aşık).

Ezelden murğ-ı gönlüm bülbül-i **aşüfte kāmıñdır**

Ciger-hūn eyleyen hecr-i dehān-ı gönçe fāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*). [*āşüfte kām, -ıñ, -dır*]

āşüfte-ter: Çok perişan.

Olur **āşüfte-ter** cem‘iyyet-i dil

Taguldukça o zülf-i turre endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 2*). [*āşüfte-ter,*]

at: Binek, yük ve koşu amacıyla yetiştirilen ve beslenen evcil hayvan.

Hayder-i meydān-ı ‘aşķ olduñ olub Düldül-süvār

Şimdi ey Şādî seniñle kim sürer meydāna **at** (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [*at,*]

at-: Atmak.

1. Bir şeyi bir hedef veya bir noktaya doğru fırlatmak

Bağrımı tīr-i tegāfūl eyledi şad pāre āh

Ba‘d-ez-in peykān-ı ğamzeñ sīne-i ‘uryāna **at** (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*at,*]

2. Bir şeyi bir hedef veya bir noktaya doğru fırlatmak II Bir hâli kendisinden uzaklaşmak.

Cām aldığı dem deste **atar** şīşe-i ‘ārı

Şādî teg olanlar mey-i maħbūb ile berbād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*atar, -ar*]

‘atā: *Bağışlama, af II ihsan.*

Bende-i bāb-ı ‘atāyı n’ola nevmīd itme

Sana cānā şeh-i iklīm-i ‘atādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*‘atādur, -dur*]

Bende-i bāb-ı ‘atāyı n’ola nevmīd itme

Sana cānā şeh-i iklīm-i ‘atādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*‘atāyı, -yı*]

‘Aceb mi ben de olsam bende sîr-ı hân-ı ihsānuñ

Çü men der-yüze-i bāb-ı ‘atāyam yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [*‘atāyam, -(y)am*]

Ol mazhar-ı Evhā der-i hācāt-revāsın

Deryā-yı sehā Husrev-i evreng-i ‘atāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [*‘atāsın, -(s)ın*]

Luṭfeyle nola bende-i dergāh-ı ‘atāyam

Bir yalın ayak Şâdî-i serbāz-ı gedāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14*). [*‘atāyam, -(y)am*]

āteş: *Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık*

1. *Azgınlık ateşi*

Hārīk-ı āteş-i kânûn-ı tuğyānam meded yâ Rab

Be çirk-i ma‘şiyet-ālûde dāmānam meded yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*). [*āteş-i, -i*]

2. *İsyān ateşi*

Şeb-i gāfletde dāim āteş-i dil-süz-ı ‘işyāna

Yanup yakılmada pervānevārum yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*). [*āteş-i, -i*]

3. *Nasipsizlik ateşi*

Murğ-ı gönlüm şem‘a-i ruhsār-ı yâri yād idüp

Āteş-i hirmāna dā‘im cān yaqar pervāne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [*āteş-i, -i*]

4. *Sevgili, dost.*

Ol şem‘-i ruḥ-ı yāri anup ben de yakıldım

Āteşlere pervānelerüñ per yakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [*āteşlere, -ler, -e*]

Hem çü pervāne ne **āteşlere** dil yandığımı

Şem‘-i ruḥsār-ı ziyā-küstere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [*āteşlere, -ler, -e*]

5. *Sevgilinin yüzünün parlaklığı.*

‘Āķibet nār-ı nedāmetle yakıldı yandı

Şem‘-i bezm eyleyecek **āteş-i** ruḥsār ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [*āteş-i, -i*]

Dem-ā-dem ārzū-yı **āteş-i** ruḥsār-ı dilberle

Dil-i pervānemi şem‘-i şeb-i hicrāna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*āteş-i, -i*]

6. *Hicran ateşi.*

Her gice tā be seher **āteş-i** hicrāna düşüp

Bāl u per sūhte pervāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*āteş-i, -i*]

āteş şal-: *Ateş salmak. Birini aşık etmek II Acı, sıkıntı veya üzüntü içine sokmak.*

Ol şem‘ ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebūñle yetiş ey sāķī-i mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [*āteş şal-,*]

āteş (u) bārūt imtizac eylemez: *"Ateşle barut yan yana durmaz" Alemde zıtların*

ölçüyle beraberce bulunması.

Kim demiş kim **eylemez bārūt (u) āteş imtizaç**

Mümtezicdir mümtezic rū-yı fūrūğ endāze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3*). [*āteş (u) bārūt imtizac eylemez,*]

āteş-bār: *Ateş saçan, yakıcı II Aşığın ahı.*

Bulmasaydım ger teselli zikr u fikr-i yār ile

Yandırırıldım dilleri şol āh-ı **āteş-bār** ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1*). [*āteş-bār,*]

āteş-i ‘aşk: *Aşk ateşi II Aşk acısı.*

Sûziş-i sîneme pervâne de hayrân oldı

Āteş-i ‘aşkı o şühin düşeli cāna şabā (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2). [*āteş-i ‘aşk, -ı*]

āteş-i sūzān: *Yakıcı ateş II Aşk ateşi.*

Ezelden küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yârdur ol kim

Yanar bî-şıyt u nâle āteş-i sūzāna pervâne (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4). [*āteş-i sūzān, -a*]

āteşîn: *Ateş gibi yakıcı (Aşığın ahı bağlamında)*

Gönül şem‘-i ruhuñ andukça āh-ı **āteşîn** eyler

Hayāl-i gönçe ruhsāruñla bülbül teg enīn eyler (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1). [*āteşîn,*]

āteş-nāk: *Ateşli, yakıcı (şarap bağlamında).*

Korkulur ‘aks-i ruhuñla bāde **āteş-nāk** ola

Tāb-ı ruyūñ kılma sākī sāğar-ı ser-şāre ‘arz (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3). [*āteş-nāk,*]

āteş-nisār: *Ateş saçan II Yakan.*

Terk-i cevri it ey cefā-mu‘tād zārumdan şakın

Sûzişim gör na‘ra-i **āteş-nisārumdan** şakın (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1). [*āteş-nisārumdan, -um, -dan*]

‘atf-ı enzār eyle-: *Bakışlarını yöneltmek, dikkatle ve önemseyerek bakmak.*

‘**Atf-ı enzār eylemem** hurşîd-i ‘ālem-tāba ben

Rū-nümāyān oldı tā ol mihr-i pūr-envār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 2). [*‘atf-ı enzār eyle-, -mem*]

İder mi ‘**atf-ı enzār eylemez** ol zîb-i kevneyni

Gören bu hilye-i pākī hıdivv-i taht-ı Evhāy (Şâdî Divanı, Kut'a 1, Beyit 1). [*‘atf-ı enzār,*]

‘atf-ı nazar it-: *Dikkat bakışlarını yöneltmek, ilgilenmek, meyletmek.*

Ol mihr ü mehe bir dahı Şādî niger etmem

‘Atf-ı nazar itmeme (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 9). [‘atf-ı nazar it-,]

‘atf-ı nigāh: Bakışlarını yöneltmek, bakmak. II ilgi duyup meyletmek.

Bülbül-i cânım ider mi güllere **‘atf-ı nigāh**

Bāğ-ı hüsnünde açılmış verd-i nāzik-ter mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4). [‘atf-ı nigāh,]

‘atf-ı nigāh eyle-: Atf-ı nigah eylemek. Bakışlarını yöneltmek, bakmak. II ilgi duyup meyletmek.

Mey-i ‘aşkuñ sunalı sākī-i nāzende şiyem

Cām-ı Cemşīde dahı **‘atf-ı nigāh eylemezem** (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1). [‘atf-ı nigāh eyle-, mez em]

Meyl idüp **‘atf-ı nigāh eylemezem** serve dahı

Gülşen-i dilde ki boy göstere tūbā-yı feraḥ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3). [‘atf-ı nigāh eyle-, -mez, -em]

Kūyuñda efendüm dil-i nālān(ı) görünce

Bir **‘atf-ı nigāh eyle** nola an(ı) görünce (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1). [‘atf-ı nigāh eyle-,]

Eylemem ey serv-i nāzım ‘ar‘ara **‘atf-ı nigāh**

Ḳaddiñi bir dem taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2). [‘atf-ı nigāh eyle-, mem]

Ba‘demā Cām-ı Ceme **‘atf-ı nigāh eyle(ye)mez**

Olalı mest-i mey-i sāğar-ı ser-şār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8). [‘atf-ı nigāh eyle-, -(ye), -mez]

Ba‘dema şimşād u serve **eylemem ‘atf-ı nigāh**

Çün ḥayāl-i kāmēt-i tūbā nihāl egler beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2). [‘atf-ı nigāh eyle-, -mem]

Ol meh-ruma **‘atf-ı nigāhı eylemez** oldum

Yüz göstereli dilde o bedrā-yı ḥaḳīḳat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 2). [‘atf-ı nigāh-, -i ey]

‘atf-ı nigāh it-: *Bakışlarını yöneltmek, bakmak. II İlgi duyup meyletmek*

Şādiyā ‘**atf-ı nigāh itmezdim** aşla serve ben

Virmeseydi kāmēt-i dildār servistāne hāz (*Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 5*). [‘atf-ı nigāh it-, -mez, -di, -m]

Hayāl-i kāmētünle serve tā ‘**atf-ı nigāh itdüm**

Çıkardım ‘arşa āhı ol kadar temdīd-i āh itdüm (*Şādî Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [‘atf-ı nigāh it-, -düm]

Dehānuñ yād idüp tā güllere ‘**atf-ı nigāh itdüm**

Hacāletle o dem gül-gönçe teg ālūde-hūn oldum (*Şādî Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [‘atf-ı nigāh it-, -düm]

İtmedi ‘**atf-ı nigāh** cānib-i ‘uṣṣāka āh

Cānib-i ‘uṣṣāka āh itmedi ‘atf-ı nigāh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [‘atf-ı nigāh it-, -me, -di]

Olmasaydı ‘ārız-ı āliñ tarāvet-baḥş-ı gül

Bülbül **itmezdi** güle ‘**atf-ı nigāh-ı** iltifat (*Şādî Divanı, Gazel 20, Beyit 3*). [‘atf-ı nigāh-ı it-, mez-di]

Gayra **kılmaz** kāmētīñ üftādesi ‘**atf-ı nigāh**

Sen o servisün saña şimşād ü servi baş eğer (*Şādî Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [‘atf-ı nigāh kıl-maz,]

‘atıfet: *Karşılık beklemeden verme, ihsan etme, cömertlik, kerem.*

Şādiyā ol kılmadı ‘atf-ı nigāh-ı ‘**atıfet**

Hālimi dildār bilmez ya bilür bilmezlenür (*Şādî Divanı, Gazel 64, Beyit 5*). [‘atıfet,]

Nesīm-i ‘**atıfetle** vir küşāyiş verd-i maḥşūda

Nevā-cū ‘andelīb-i bī-nevāyam yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 21, Beyit 3*). [‘atıfetle, -le]

atıl-: *Atılmak. Bir şey bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatılmak.*

Atıldı dil tütüldü ‘ākıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgānını şāhāne şaldırdı (*Şādî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [atıldı, -dı]

atlas: *İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi II Dünya malı*

Bir ‘abā-pūş-ı rızâyım hiç iz‘ân eylemem

Ol naḥ u kemḥā nedür yā **aṭlas** u dībā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3*). [*aṭlas,*]

Terk-i tezyîn eyleyüp oldum ‘abā-pūş-ı rıza

Dîdeye almam cihānuñ **aṭlas** u dībāsımı (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2*). [*aṭlas,*]

‘attār: *Aktar (Baharat, ot, kök, ev ilâçları, iğne, iplik, tütün, kâğıt, koku gibi ufak tefek şeyler satan kimse) II Çerçi.*

Şemim-i ṭabla-i ‘**aṭṭāra** aşla ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı gönülüm meyl-i zülfi-i ‘anberīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [*‘aṭṭāra, -a*]

Ṭabla-i ‘**aṭṭārı** istişmāma yokdur ârzū

Cānımı kıldıñ mu ‘aṭṭar ‘anberīn mûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*‘aṭṭārı,*]

āvān: *Vakit, zaman II Dönem III Saadet dönemi.*

Söyle târiḥ-i cülūs-ı saltanat-me’nūsını

Tā bilesin işbu **āvān-ı** sa‘âdet-iḳtirān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 24*). [*āvān-ı, -ı*]

āvāre: *Kararsız, şaşkın, perîşan II başıboş, belli bir düzeni olmayan, düzensiz III Aşığın gönlü.*

Āvāre dime şol dil-i divānemi seyr it

Meydān-ı mahabbetde ne merdāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4*). [*āvāre,*]

āvāz: *Ses, sada II Tubalek sesi*

Nāgehan **āvāz-ı** ṭübālek ṭoḳundı gūşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol ṭübā-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*āvāz-ı,*]

āvāze: *Ses, seda.*

I.Şöhret, ün, nam.

Āvāze-i ‘aşkum olup āfāka resīde

Bu dil-gedede kūs-ı muḥabbet ki çalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 2*). [*āvāze-i, -i*]

2. Zikir.

Eflāke şalar ğulgule **āvāze-i** Hū Hū

Tā tekye-i dilde çalına nāy-ı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [*āvāze-i,*]

Şehnāy-ı maḥabbet çalınup tekye-i dilde

Āvāze-i Hū Hū yine eflāke ulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [*āvāze-i, -i*]

‘avf: *Suç, kusur ve hatâyı cezâlandırmama, bağışlama.*

Zahm-ı dilimē merhem-i **‘avfiñla** devā kııl

Dil-ḥastemi muḥtâc-ı devā eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*‘avfiñla,*]

‘avn: *Yardım etme, yardım*

1. Allah’ın yardımı

Göñül kūy-ı nedāmetde ḳalır nālān u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz ise **‘avniñ** baña yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2*). [*‘avniñ, -iñ*]

2. Şafaat.

Esselām ey **‘avn** u luṭfuñ dest-gīr-i ‘ācizān

Esselām ey dergeh-i ḥvācet-peziṛā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [*‘avn,*]

‘avn-ı ḥak: *Hakk’ın (Allah) yardımı.*

Ravza-i diller serāser oldı lebrīz-i sürūr

Her taraḑdan çün nesīm-i **‘avn-ı Ḥaḳ** oldı vezān (*Şâdî Divanı, Kit’a 2, Beyit 2*). [*‘avn-ı ḥaḳ,*]

‘Avn- ı Ḥaḳ’la gün-be-gün ol āfitāb-ı tal’atı

Şu’le endāz-ı burūcı übhet ü iclāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [*‘avn-i ḥaḳ, -la,*]

Bir nefesle eyledi iḫyā nice dil-mürdey

Avn-ı Hâk'la Şādīyā gūyā Mesīhādır gönül (*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [*avn-ı hak -la,*]

ay:

1. *Kamer, mah (Parlaklığını Hz. Muhammed'den alması bağlamında).*

Tal'atundan iktibās-ı nūr ider **ay** u güneş

Ey cemāl-i Ve'd-đuha yā Raḥmeten lil-'ālemīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 2*). [*ay,*]

2. *Yaklaşık otuz günlük zaman parçası II Aşık için zulmetle geçen zaman*

Ebr gīsūlarını māl yüzünden almaz

'Āşīkuñ **ay** u günü böylece zulmetle giçer (*Şādī Divanı, Gazel 67, Beyit 3*). [*ay,*]

āyā: *Şaşıрма, sorma, ümit ve istek ifāde eder, acaba?*

Şeb-tā-be şehir 'arşa çıkar nālīş-i ḥasret

Āyā ne bu ḥālet (*Şādī Divanı, Gazel 32, Beyit 2*). [*āyā,*]

Gören āyinede ey şūḥ senūñ 'aks-i ruḥiñ

Didi āyā ki perī sihrle mīnāde midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*āyā,*]

ayağ: *Ayak II İhtiyar, irade.*

Gerekmez dīdeye ol ḥesti-i dünya vü māfīhā

O kim Şādī **ayağun** pāye-i maḥviyyete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 5*). [*ayağun, -un*]

ayağun denk al-: *Ayağı denk almak. Uyanık olmak, dikkatli davranmak II Şarabı*

(*kadehi*) (*teraziye koyup*) eşitleme.

Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı iqbālī

Bugün kām üzre döndürdüm yine sākī-i devrānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*ayağun denk al-, -ur, -dı*]

ayak çek: *Sık sık gittiği bir yere artık uğramaz olmak, ilgiyi kesmek. || Kadeh çekmek, şarap içmek.*

La'l-i sākīden ferāğı tāze bir üftādesūñ

Dest-şūy ol çek ayak meyḥāneden bes Şādī bes (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 5*). [*ayak çek,*]

ayak denk alma-: Uyanık davranmak II dikkat etmek.

Gerekdür olmamak h̄in-i cedelde cān teşvīşi

Ayak denk almamak lāzım ger alsa sīne şad rīşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1).
[ayak denk alma-, -ma, -mak-mak]

‘ayār: Ölçü, değer II Nazmın ayarı.

Çeşm-i dikkatle gören añlar ‘ayār-ı nazmumı

Şâdî nazm-ı zer-‘ayārum istemez aşlā mehek (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5). [‘ayār-ı, -ı]

āyāt: Ayetler, nişaneler

1. Hüsni (güzellik) ayetleri

Cemālūn naqşı cānā levḥa-i dilde muşavverdür

Bütün āyāt-ı hüsni şafḥa-i sīnemde aẓherdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1). [āyāt-ı,]

2. İsrā ayetleri.

Esselām ey pâdişāh-ı taht-ı Evḥā esselām

Esselām ey mazḥar-ı āyāt-ı İsrā esselām (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1). [āyāt-ı, -ı]

‘ayb it-: Kınamak, ayıplamak.

Bu yolda terk-i nām u şān kılsam şūfī ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olanlar şānı neylerler (Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3). [‘ayb it-, -me]

ayık: Sarhoşluk ve baygınlık gibi insanın kendinden geçiren durumların etkisi altında bulunmayan, akli başında, şuûruna hâkim durumda olan.

Şūfī ne ‘acep Şâdiyi huşyār şanursuñ

Mest-i mey-i vahdetdür o şanma anı ayık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 5). [ayık,]

āvine: Ayna

1. Tecellî mahalli

Geç bu keşretten dilā ol maḥrem-i vahdet-serā

Çalmasıñ **āyine-i** zātında gerd-i māsivā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*āyine-i,*]

2. İnsan-ı kamilin kalbi

Gören **āyinede** ey şüh senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi āyā ki perī sihrle mīnāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*āyinede, -de*]

3. Gönül aynası.

Diriḡa āh derdā ol ğubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem **āyine-i** gönülüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*). [*āyine-i, -i*]

4. Yaratılış aynası.

Şāhid-i maḳşūd-ı ‘ālem eyledi ‘arz-ı cemāl

Şu‘le-pāş oldu yine **āyine-i** kevn u mekân (*Şâdî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 3*). [*āyine-i,*]

āyīn: *Ādet, töre, yol, kânun II Vefa ayini*

Ol cefā-mu ‘tāda ben aşla vefā bilmez dimem

Bes vefā **āyīnini** ra‘na bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 4*). [*āyīnini, -i, -ni*]

‘ayn: *Göz II Bir şeyin aslı, kendisi, ta kendisi, zâtı*

Gönüldür çeşmesār-ı **‘ayn-ı** hikmet

Gönüldür her tarafdā feyz-i mecrā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4*). [*‘ayn-ı,*]

İstemez haste gönül yāra şarılmaḳ ancak

Nigeh-i nāzı o şühın baña **‘ayn-ı** merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [*‘ayn-ı, -ı*]

Ḥuşk-leb āşıkları sīr-ābe-i feyz itmed

Çeşme-sār-ı **‘ayn-ı** hikmetdür külāh-ı Mevlevī (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*‘ayn-ı,*]

Ġubār-ı pāy-ı kuḥl-ı **‘ayn-ı** rif‘at

Der-i ḥācet-peziṛādur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4*). [*‘ayn-ı, -ı*]

Mübārek ḡāk-i pāyiñ dīde-i ḡurşīde fer-pīrā

İşigiñ tozı kuḥl-ı **‘ayn-ı** rif‘at yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [*‘ayn-ı,*]

‘ayn-ı ğam: *Keder ve üzüntünün ta kendisi, kaynağı II Dünyadaki mutluluklar.*

Dehr-i dünun sürü matemdür sürürü ‘ayn-ı ğam

Çünkü kânun-ı ezel ahkâmı ya hû böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4*). [*‘ayn-ı ğam,*]

‘ayn-ı inayet: *İnayet, yardım kaynağı; ihsan nazarı.*

Ol nergis-i mestiñ ne kıyar ‘aşıkâ daim

Ey şuh-ı cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*‘ayn-ı inayet,*]

az it: *Azaltmak (Naz bağlamında).*

Didükçe nâzı az it şuh-ı mümtâz

İdersin şâh-ı nâzım nâza âğâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*az it,*]

â‘zâ: *Vücutu meydana getiren parçalar, organlar; organ II. Bir bütünün parçaları.*

Göñüldür kişver-i tende şehinşah

Göñüldür hükmrân-ı cümle â‘zâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*â‘zâ,*]

âzâde dil: *Gönlü bir şeye bağlı olmayan II Âşık olmayan gönül*

Ṭurrâ-i zülf-i zenehdānuñ görüp âzâde dil

Der-‘aķab kendin esîr-i bend ü zindân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [*âzâde dil,*]

azher: *Daha, pek, en aşikâr II Açıklama, ifade.*

Cemâlün naķşı cānā levḥa-i dilde muşavverdür

Bütün âyât-ı ḥüsnün şafḥa-i sînemde azherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [*azherdür, -dür*]

‘azm: *Kasıt, niyet, karar. II Gitmek, yönelmek.*

‘Azm-i gülzâr eyleyüp gül-gonçeye kılman nazar

Bülbülem bülbül gül-i bî-ḥâr(1) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*). [*‘azm-i, --i*]

Ser-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşâd ü serv

Serv-i nâzım nâz ile ‘**azm-i** gülistân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [*‘azm-i, -i*]

‘azm kıl-: Azmetmek. Gitmek, yönelmek, niyetlenmek.

Dil ister ‘**azm-i** kūy-ı yār **ķılmaķ** dizde ķudret yok

Dirġā hem temennā-yı vişāle lebde tāķat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*‘azm ķıl-mak,*]

Ne ister bedreķa dil ‘**azm-i** kūy-ı yār **ķıldıķca**

Bu yolda Şâdīyā ķün berķ-ı āhı reh-nümün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*). [*‘azm ķıl-, -dıķca*]

B

bā: *Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin önüne gelerek zarf fonksiyonunda şekiller yapan “ile” anlamında ön ek.*

Dīde-i albe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı arḥ

Tā münevverdür gönül **bā** mihr-i p  r-env  r-ı H   (*  d   Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*b  ,*]

D  de-i albe gerekmez mihr-i ‘  lem-t  b-ı arḥ

T   münevverdür gönül **b  ** mihr-i p  r-env  r-ı H   (*  d   Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*b  ,*]

ille-i **b  ** hecri k  rımız kem  n ebr  y   çekmek

Ol ek  lmez b  r-ı cevri-i arḥ-ı-gerd  n olmasa (*  d   Divanı, Gazel 171, Beyit 2*). [*b  ,*]

H  d  m  n-ı p  rden bir z  t-ı ḥo S  m   Cen  b

Feyz-y  b itdi beni **b  ** t  c-ı ‘Abd  lk  dir   (*  d   Divanı, Gazel 213, Beyit 4*). [*b  ,*]

B   ḥurmet-i mihr u meh-i efl  ki ris  let

Şem ‘-i dili b   n  r u ziy   eyleme y   Rab (*  d   Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*b  ,*]

G  rgh   **b  ** g  sfend ḥ  v  bend der   hr  -y   yek

Key her   sed kebk   ez şavlet-i   r-ı jiy  n (*  d   Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*b  ,*]

N’ola mest-i   r  b-ı vaşl k  l **b  **   h-ı h    ram

T  h   ‘arz eyleme zinh  r s  k   c  m-ı gülgünü (*  d   Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [*b  ,*]

b  b:

1.Kapı, eik II Huzur, makam.

H  acetgeh-i derg  h odur ḥabl-ı   m  di

Dil kesme a  n ḥalk  -i **b  b-ı** ezel  den (*  d   Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [*b  b-ı, -ı*]

  d   her **b  ba** temellu ne rev  dur el-Ḥak

  ntis  b eyleyüp ol bende der-i H  nk  ra (*  d   Divanı, Gazel 184, Beyit 6*). [*b  ba, -a*]

2. Bağıslama, af kapısı.

Bende-i **bāb-ı** ‘aṭāyı n’ola nevmīd itme

Sana cānā şeh-i iḳlīm-i ‘aṭādur dirler (*Şādī Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*bāb-ı,*]

3. Bahşış kapısı.

‘Aceb mi ben de olsam bende sīr-ḥvān-ı iḥsānuñ

Çü men der-yüze-i **bāb-ı** ‘aṭāyam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [*bāb-ı,*]

4. Kapı II Pencere.

Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı **bāb-ı** mā‘nevi

Ḳalma ey dil dāimā mānend-i gonçe der menām (*Şādī Divanı, Gazel 133, Beyit 2*). [*bāb-ı, -ı*]

5. Mevlāna makamı.

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya‘ni sā‘il-i **bāb-ı** şeh-i iḳlīm-i ma‘nāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*bāb-ı, -ı*]

6. Temenni kapısı.

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalka-i **bāb-ı** temennaya

‘Uşāt-ı ümmete me‘vā maḳām-ı mültecādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 4*). [*bāb-ı, -ı*]

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya‘ni sā‘il-i **bāb-ı** şeh-i iḳlīm-i ma‘nāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*bāb-ı, -ı*]

‘Aceb mi olsa dil imdād-ı rūḥāniyyeye maḫhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥalka-i **bāb-ı** temennāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*bāb-ı, -ı*]

7. Peygamber makamı.

Eylemez ümmīd-i istimdād Şādī gayriden

Ḥalka-i **bāb-ı** felek-tābīndadır ḥabl-ı recā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 14*). [*bāb-ı, -ı*]

bād: *Rüzgâr, yel.*

1. *Masiyet rüzgârı.*

Be **bād** –ı ma ‘şiyet âşüfte-kāmam yâ Resûlallâh

Meded gâyetle bed-nâm-ı enāmam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1*).
[bād,]

2. *Heva rüzgârı.*

Virmesin **bād-ı** hevāya deyü bu kıyda düşüp

Ṭurra-i zülfi tutar şâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [bād-ı, -ı]

3. *Ah rüzgârı*

Görüp sünbülleri giysü-yı ‘anber-būyu andıkça

Be-her-dem **bād-ı** âhım ‘âlemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
[bād-ı, -ı]

bāda virme-: *Yele vermek. Heder etmek, heba etmek, mahvetmek.*

Evreng-i maḥabbetde Süleymân olan ‘âşık

Virmez mi cihan mülküni evrengini bāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [bāda
virme-, -a-mez]

bāde: 1. *Şarap II Kadeh.*

Gerekmez dīdeye reyḥân u gül tā kim bu şeb sākī

Bir elde ṭurre-i perçem bir elde **bāde** gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*).
[bāde,]

2. *Şarap II İlâhi aşk.*

Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere şor şorma bana

Bāde keyfiyetini sāğara şor sorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [bāde,]

Şıyt-ı mīnāyı tehī şanma şorup cām-ı lebün

Bāde keyfiyetine başladı elḥâne kadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [bāde,]

Virmeseydi lebün ol **bādeye** ḥāşiyet eger

Neş’-e bahş olmaz idi ḥalka-i rindâne kadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2*). [bādeye, -
ye]

Mest iden sâķī-i gül-rū beni ol **bāde** midür

Nim-nigāhında mı şol hāl o şahbāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [*bāde,*]

Ėorķulur ‘aks-i ruķuñla **bāde** āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ kılma sâķī sāğar-ı ser-şāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [*bāde,*]

ba‘de ez-in: *Bundan sonra.*

Hevālarla hebāya gitdi ‘ömrüm **ba‘de ez-in** bāri

Nesīm-i ‘aşķ ile eyle dimāğım pür-hevā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*ba‘de ez-in,*]

bāde perestāne: *Şarabı taparcasına seven II Aşık.*

Tā‘nından anıñ **bāde perestāne** ne Ėam kim

Mest-i meye taķrīş kılar tā‘ne-i zühhād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4*). [*bāde perestāne,*]

ba‘dehu: *Daha sonra.*

Naķd-i cānın var dil-i vakf-ı der-i meyḥāne kıl

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*ba‘dehu,*]

ba‘demā: *Bundan sonra, bundan böyle, artık.*

Ba‘demā Cām-ı Ceme ‘atf-ı nigāh eyle(ye)mez

Olalı mest-i mey-i sāğar-ı ser-şār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8*). [*ba‘demā,*]

Ba‘demā Şādī gerekmez dīdeye şimşād u serv

Ėāmet-i reşķ-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [*ba‘demā,*]

Ba‘dema şimşād u serve eylemem ‘atf-ı nigāh

Ėün ḥayāl-i ķāmet-i tūbā nihāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [*ba‘dema,*]

ba‘d-ez-in: *Bundan sonra, budan böyle.*

Bağrımı tīr-i tegāfūl eyledi şad pāre āh

Ba‘d-ez-in peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryâna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*ba‘d-ez-in,*]

Tâ esîr-i pençe-i şehbâz-ı ğamzeñdür gönül

Ba‘d-ez-in dil murğını şayd itmeye dâm istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*ba‘d-ez-in,*]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daği urmam dimağ

Tâ meşâm-ı câne irdi nûkhet-i vâlâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [*ba‘d-ez-in,*]

Ba‘d-ez-in tahkîk ben kesdim hayâtımdan ümîd

Tâ o kaşı hançer-i hûn-bâra dūçar oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [*ba‘d-ez-in,*]

Çü sūfî **ba‘d-ez-in** peygüle-i mihrâba yüz tutmaz

Gönül meyl eyleyelden gūşe-i ebrû-yı cānâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [*ba‘d-ez-in,*]

Ba‘dez-in her gice âfâka çıkarma âhuñ

İşte ey Kays-ı dil-i zâr o Leylâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*ba‘dez-in,*]

bādî: *Sebep.*

1. *Aşğın gönlündeki kâmil aşk.*

İştihâr-ı hâlîme **bādî** kemâl-i ‘aşğdur

‘Aşğdur Leyla veren ol Kaysa şöyle iştihâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3*). [*bādî,*]

2. *ilk başlangıç II Hz. Muhammed (sav).*

Ey baħr-ı kerem **bādî-i** icād-ı dü ‘âlem

Ve’y kişver-i Levlâkda sultân-ı mu‘azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*bādî-i, -i*]

bād-ı âh: *Ah rüzgârı.*

Görüp sünbülleri giysû-yı ‘anber-būyu andıkça

Be-her-dem bād-ı âhım ‘âlemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*). [*bād-ı âh,*]

bād-ı şabâ: *Sabah rüzgârı*

1.Haberci.

Būy-ı zūlf-i yāri ırgürdi seher **bād-ı şabā**

Ser-be-ser oldu mu ‘attar milket-i Çin u Hıta (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1). [bād-ı şabā,]

2.Rakip.

Ne dem ol **bād-ı şabā** perçem-i pür-çine deger

Ne revādur ki dil-i ‘āşık-ı miskine deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1). [bād-ı şabā,]

bāğ: Yeşillik, çiçekli, ağaçlı yer, bahçe

1.Alem.

Eylese **bağda** ger dāğ-ı derūnuñ izhār

Şādīyā yā rengiñ verir lāle-i nu‘māne kadeh (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 5). [bağda,]

2. Festakim bağı.

Merhabā ey serv-i servistān-ı **bāğ-ı** Festakim

Merhabā bedrū’l-būdūr-ı evc-i ma‘nā merhabā (Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2). [bāğ-ı, -ı]

3.Risalet bağı.

Odur revnağ-dih-i **bāğ-ı** risālet

Hezār-ı rāğ-ı ma‘nādur Muhammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 2). [bāğ-ı, -ı]

4.Edipler bağı.

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ gül-i **bāğ-ı** edīb

Çāk çāk oldu giribān-ı taḥammül tā be cīb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1). [bāğ-ı, -ı]

Her seher gülzār-ı kūyuñda gül-i **bāğ-ı** edīb

Āh u feryādum bağışlar bülbül-i nālāne ḥaz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3). [bāğ-ı, -ı]

5.Güzellik, mükemmellik bağı (Sevgili).

Bülbül-i cānum ider mi güllere ‘atf-ı nigāh

Bāğ-ı ḥüsnüñde açılmış verd-i nāzik-ter mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4). [bāğ-ı, -ı]

6. Yeryüzü, dünya, alem.

Zülfünle ruhuñ **bāğda** ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı bulur táb ü taravet gül ü reyhân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [*bāğda,*]

7. Hakikat bağı.

Sünbül-i **bāğ-ı** haķīkat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i güلزār-ı vahdetdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2*). [*bāğ-ı, -ı*]

8. Hatır.

Bi hamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i yezdānı

Açıldı **bāğ-ı** hātırda gül-i ra‘nā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [*bāğ-ı, -ı*]

bāğ u rāğ: Güzel bahçe, çimenlik II Cennet bahçeleri.

Kays-ı Leylāyım baña ‘arz itme şūfi **bāğ u rāğ**

İstemem hāmūnu u kühsār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*bāğ u rāğ,*]

bāğ-bān: Bağcı, bahçıvan

1. Sevgili, dost.

Zülf ü ruşşāruñ görüp itmeme dahı ğayre nigāh

Ğayre ‘arz it **bāğ-bān** nesrīn ü reyhānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*bāğ-bān,*]

Bülbül-i pür-nağme-i gülşen- serāy-ı vahdetem

Ğayre ‘arz it **bāğban** dehrin gül-i ra‘nāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [*bāğban,*]

2. Rakip.

Kāmet-i cānāne mümāsıl kılma servüñ **bāğban**

Lāubālī olma eşk-i cūy-bārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*bāğban,*]

bāğ-ı ‘ālemden geç-: Alem bağı, dünya bahçesinden gitmek, uzaklaşmak II Çokluktan vahdete yönelmek.

Zāhidā olmak dilerseñ mazhar-ı esrār-ı Hū

Bāğ-ı 'ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı Hū (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1). [bāğ-ı 'ālemden geç-, -üp]

bāğ-ı cennet: Cennet bahçesi. II Güzellik ve nimetlerle dolu mükafat yeri.

Gülistān-ı cemālūñ 'arz kıl müştāk-ı dīdārım

Hezār-ı dilde aşla ārzū-yı **bāğ-ı cennet** yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3). [bāğ-ı cennet,]

bāğ-ı dehr: Dünya, yeryüzü II Dönem, çağ.

Bāğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı rengārengi var

Nühket-i nuzhet-fezā reyhan u şebbū kalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2). [bāğ-ı dehr,]

bāğ-ı hakikat: Hakikat bağı (bahçesi). II Gül mühürleri (Kadiriye tarikatının özel alameti olmuş ve "Bağdadi", "İsmaili" Rumi", "Eşrefi" ve "Eşrefzade" gibi isimlerle anılmıştır. Bağdadi gülü, yeşil çuha üzerinde üç daireden oluşur. Birinci daire, "şeriata"; ikincisi "tarikat"a ve üçüncüsü de "marifet"e delalet eder. Bu üç dairenin elde edilmesiyle kazanılan hal ise "hakikat"tir.

Şübhe yok gül-deste-i bāğ-ı hakikatdür gülü

Turra-i şebbūy-ı ma'nā tāt-ı 'Abdülkādīrī (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3). [bāğ-ı hakikat, -dür]

bağ-ı irem: Ad kavminin kralı Şeddad tarafından tanrılık iddiasıyla cennet bahçelerine benzetilerek yapılan güzel bahçe ve köşkün adı. Duvarları altın ve gümüşten, direkleri zebecet ve yakuttan üç yüz kadar bina yaptıran Şeddad kendisi için de bir saray yaptırmıştır. Bu saraya "Şeddadi" bina denilmiştir. Sokakları misk gibi kokmakta, köşklerin arasında ırmaklar akmakta ve su kanallarının kenarında yakuttan, altından ağaçlar bulunmaktadır. Allah'ın gazabına uğrayan Şeddad bu dünya cennetini görmeye gelirken ölmüştür. Bu bahçenin güzelliği ve Ad kavminin asiliği Kur'an-ı Kerim'de de geçer (Fecr: 17). Klasik Türk Edebiyatı şairleri şiirlerinde genellikle bahçeyi, sevgilinin ay ve güneş gibi güzel yüzünü ve diğer güzelliklerini cennet kadar güzel olan bu bahçeye benzetirler. İrem, sevgilinin oturduğu yer, bahçesi, gezindiği yer, evinin sokağı, sevgiliyle buluşma yeri gibi değişik anlamlarda da kullanılmıştır.

Cān bülbülü gülzār-ı irem seyrini neyler

Hāk-i ser-i kūyuñ gibi **Bağ-ı İrem** olmaz (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3). [bağ-ı irem,]

bağışla-: Bağışlamak.

1. *Karşılıksız vermek, hibe etmek.*

Her seher gülzâr-ı kûyuñda gül-i bâğ-ı edîb

Âh u feryâdum **bağışlar** bülbül-i nâlâne hâz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3).
[bağışlar, -r]

2. *Affetmek II Sevdiklerine bırakmak.*

Bağışla beni hâce-i Levlâke ilâhi

Şermende-i dergâh-ı ‘alâ eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6). [bağışla,]

bağr: *Bağır. Ciğer, göğüs II kalp, gönül.*

Bağrımı tîr-i tegâfûl eyledi şad pâre âh

Ba‘d-ez-in peykân-ı gamzeñ sîne-i ‘uryâna at (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4).
[bağrımı, -i, -m, -ı]

La‘l-i gülgünüñ taḥayyul eyleyüp üftâde dil

Külbe-i ḥayretde eyler ḥûn-ı **bâğrın** iktimâ‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2). [bâğrın, -i, -n]

Hevâ-yı müşk-i zülfüñle başumda var bir sevdâ

Ḥayâl-i lâle ruḥşâruñla **bağrı** lâle-gün oldum (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2). [bağrı, -i]

bağrı kan eyle-: *Yüreğini kanatmak II Çok ızdırap çektiirmek.*

Ḥvâhiş-i gül-fâm-ı la‘li **bağrımı kan eyleyüp**

Kāküli cem‘iyyet-i zihnim perîşân eyledi (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 3). [bağrı kan eyle-, -(y)üp]

bağrı pür-kan ol-: *Bağrı kanla dolmak II Çok ızdırap çekmek, yüreği parça parça olmak.*

Ağz açup eyler dehânuñla letâfet bahşini

Reşkden gül-gonçenüñ ger **bağrı pür-kan olmasa** (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6).
[bağrı pür-kan ol-, -ma, -sa]

bahâristân: *Çimenleri yeşermiş, çiçekleri açmış bahçe II Güzelliğin baharistanı*

Bahâristân-ı ḥüsnün nâzenînim yâde geldükçe

Dü çeşmüm eşk-i ter dökmekde mănend-i şehāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*).
[bahāristān-ı, -ı]

bahr: Deniz, derya

1. *İsyan denizi.*

Zevrak-ı gönülüm nola sahil-res-i tâ'at kııl

Ġarķ-ı mevc-i **bahr-ı** 'isyānam meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*).
[bahır-ı, -ı]

2. *Günah denizi.*

Ġarķ-ı **bahr-i** bi-ķa'r-ı günāham kııl rehā yā Rab

Ġarık-ı nār-ı 'isyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*).
[bahır-i, -i]

Beni sāhil-res-i lutf ile lütfunla keremkānı

Ġarķ-i **bahr-ı** bī-ķa'r günāhem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*). [bahır-ı,]

3. *Nedamet denizi.*

Siyeh-rüyem be çirk-āb-ı kabāhat yā Resūlallāh

Benem müstağrak-ı **bahr-ı** nedāmet yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1*).
[bahır-ı, -ı]

4. *Melal denizi.*

Āh Ġarķ-i lücce-i **bahr-ı** melālem yā Resūl

Şarşar-ı 'isyān ile āşüfte-ḥālem yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [bahır-ı, -ı]

Beni ol zevrak-ı lütfuñla irgür sāhil-i vaşla

Ġarķ-i lücce-i **bahr-ı** melālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [bahır-ı, -ı]

5. *Kerem denizi II Hz. Muhammed (sav).*

Ey **bahr-ı** kerem bādī-i icād-ı dü 'ālem

Ve'y kişver-i Levlākda sultān-ı mu'azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [bahır-ı, -ı]

6. *Fenafillah denizi.*

Olma isterseñ eger sâhil-res-i **baħr-ı** fena

Ṭurma ol Şâdî süvâr-ı zevrak-ı deryâ-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7). [baħr-ı, -ı]

7. İrfan denizi.

Egerçi kaçre em ez kaçrehâ-yı **baħr-i** ‘irfānam

Ve gerçi zerre em mensûb-ı mihr-i ‘âlem-ārāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2). [baħr-i, -i]

8. Alem, dünya II Hayret denizi.

Sâhil-i âmâle ırgür al elüm yâ Seyyidi

El-meded üftâde-i girdâb-ı **baħr-ı** hayretem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5). [baħr-ı,]

9. Cömertlik denizi

Baħr-ı ihsânında deryâ güyyiâ bir kaçre âb

Gülşen-i lutfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13). [baħr-ı, -ı]

10. Yedi deniz (dünyanın bütün denizleri).

Pâdişâh-ı heft-kışver hükmrân-ı **baħr** u ber

Şehriyâr-ı Cem zafer haşmet fezâ-yı Husrevân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8). [baħr,]

11. Aşk denizi.

‘Âşık oldur kim kıla kendin ğārīķ-ı **baħr-ı** ‘aşk

‘Ârif oldur kim ola ezķâr-ı hū efķâr-ı Hū (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [baħr-ı, -i]

bahs eyle-:

1. İddialaşmak, bir konu hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu iddiasında bulunmak

II Konuşmak.

Eylerse dehānuñla o gül **baħs-i** leťâfet

Nāzende kıyâfet (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 5). [baħs eyle-, -r, -se]

2. Bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak.

Ağz açup eyler dehānuñla leťâfet **baħsini**

Reşkden gül-gonçenüñ ger bağı pür-kan olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6*).
[bahş eyle-, -r]

bahş ol-: *İhsan edilmek, bağışlanmak.*

Selâset **bahş olan** şol pür rekâket tab‘ına Şâdî

Feşâhatdür kelâm-ı husrev ü mîr-î kelâmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5*). [bahş ol-, -an]

bahş eyle-: *Tartışma, dava etme, gündeme getirme II İddialaşma.*

‘Arz-ı nûr eyleyemez hüsnuñe karşı bedrây

Haddi yokdur ki gedâ **eyleye** hünkâr ile **bahş** (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [bahş eyle-, -ye]

‘Âkıbet nâr-ı nedâmetle yakıldı yandı

Şem‘-i bezm **eyleyecek** âteş-i ruhsâr ile **bahş** (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [bahş eyle-,]

Şâ‘ir-i mâhir ile Şâdî girişme bahşe

Her şehâb **eyleye** mi ebr-i güher-bâr ile **bahş** (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [bahş eyle-, -ye]

bahş it-: *Tartışma, dava etme, gündeme getirme II İddialaşma.*

İdemez şîvede gül-gonçe fem-i yâr ile **bahş**

Kılamaz giryede bülbül dil-i pür-zâr ile bahş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [bahş it-, -e, -mez]

Servi tîbâ vü bülendîde berâber ki degüldür

Ne revâdur ki **ide** kâmet-i dil-dâr ile **bahş** (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [bahş it-,]

bahş kıl-: *Tartışma, dava etme, gündeme getirme II İddialaşma.*

İdemez şîvede gül-gonçe fem-i yâr ile bahş

Kılamaz giryede bülbül dil-i pür-zâr ile **bahş** (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [bahş kıl-, a maz]

bahse gir-: *Bahse girişmek, iddialaşmak II Nazîreleşmek*

Şâ‘ir-i mâhir ile Şâdî **girişme bahşe**

Her seḥāb eyleye mi ebr-i gūher-bār ile baḥş (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5). [baḥşe gir-,]

baht: Allah tarafından ezelde belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip, uygun tâlih, ikbal, şans.

Şâdî cevri-i yârdan zinhâr kılma iştikâ

Muktezâ-yı **baht-ı** nâ-fercâmı ya hû böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 7). [baht-ı,]

Cefâ-yı çarḥ-ı kec-reftâr cānumdan uşandırdı

Ġubâr-ı renc-i ‘âlem çeşme-i **bahtum** bulandırdı (Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1). [bahtum, -um]

Âh elinden çarḥ-ı kec-reftâr âh

Bahtımı kılduñ siyâh-ender-siyâh (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1). [bahtımı, -um, -ı]

baht açıl-: Bahtı açılmak. Talihi dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek.

Açıla nesrîn-i baht ü devlet-i şâhânesi

Bülbül-i gūyâ-yı dil gülşende açdukça dehân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20). [baht açıl-, -a]

bahtı kara ol-: İşleri sürekli olarak beklediği gibi gitmemek, olumsuz sonuçlanmak.

Ârzü-yı ḥaṭṭ u ḥâl ile müşevveş ḥâlim

Zülf-i şebreng gibi oldu bu bahtım kara (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3). [bahtı kara ol-, -dı-ım]

bâ'is: Sebep olan şey, sebep

1. Sevgilinin şeker gibi dudakları.

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde tūṭî-i ṭab'ım

Ḥayâl-i kând-i la'lin oldu gūyan olmama **bâ'is** (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2). [bâ'is,]

2. Sevgilinin tuzak hükmündeki saçları.

Degül mi şifte zülfün dil-perişan olmama **bâ'is**

Firâk-ı la'li gülfâmıñ ciger-ḳân olmama **bâ'is** (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1). [bâ'is,]

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i ḥālîñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama **bā'is** (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*bā'is,*]

3.Kul, köle, hizmetkarlık.

Göñül 'aşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālıktır serîr-i 'aşka sultān olmama **bā'is** (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*bā'is,*]

4.Sevgilinin inci gibi dışlerine olan arzu.

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādî

Yem-i 'aşk içre kilik-i gūher-efşān olmama **bā'is** (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*bā'is,*]

5.Sevgilinin gül renkli dudaklarından ayrılık.

Degül mi şifte zülfün dil-perişan olmama **bā'is**

Firāk-ı la'li gülfāmıñ ciger-kān olmama **bā'is** (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*bā'is,*]

bak: Bak! İşte, gör.

Cūlar gibi ak pâyine Şādî ne tırursuñ

Bak serv-şadūm nāz ile gülzāra şalıñdı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*bak,*]

Şeh-suvārim **bağ** gelür biñ nāz ile hānçer be dest

Gūyiyā derd-i dil-i bīmāra bir Loğman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*bağ,*]

Ol hūvāhiş-i şahbā-yı leb-i yār ile her dem

Bağ dīdelerüm tıldı boşandı çü piyāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [*bağ,*]

bak-: Bakmak.

1.Bakmak.Yönelmek II İtibar etmek.

Bulanlar devlet-i dīdār **bağmaz** cāh-ı Dārāya

Derinde kul olanlar pāye-i şāhānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*bağmaz, -maz*]

Şādīyā şol gülsitān-ı dehre **bağmam** tā ebed

Çün ezelden bülbül-i gülşen-serā-yı vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [*bağmam, -mam*]

Bağmazam ol şems-i ‘âlem-tāba aslā bir dağı

Şādīyā bir mihr-i pür-envār(1) gözler gözlerüm (*Şādī Divanı, Gazel 147, Beyit 5*). [*bağmazam, -maz, -a, -m*]

Bağdikça haṭ u hāle dil düşdi kıl u kāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*bağdikça, -dikça*]

Dūcār-ı dām-ı ‘aşkıṃ sermest-i cām-ı ‘aşkıṃ

Bi neng ū nām-ı ‘aşkıṃ **bağmam** o nām u şāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*bağmam, -mam*]

Şādīyā ol sāğar-ı Cemşīde **bağmam** bir dağı

Cām-ı ‘aşk-ı ḥazret-i dildārdur gönlümdeki (*Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 5*). [*bağmam, -ma, -m*]

2. Gözleri bir şey üzerine çevirmek II Seyretmek III Anlamak, idrak etmek.

Bağdılar dünyaya ‘ibretle ulūl-ebsār olan

Dīdeye tā sürme-i ‘ibret-nümādan çekdiler (*Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*bağdılar, -dı, -lar*]

Bağ pister-i firḳatde görüp cism-i nizārı

Raḥm it dil-i bīmāre ya Loḳmāna di gelsin (*Şādī Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [*bağ,*]

Dilā vaḥdet-güzīn ol arzū-yı māsivādan geç

Gözün aç **bağ** ḥaḳāyık-bīn-i eşyā ol hevādan geç (*Şādī Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [*bağ,*]

bāk: *Korku, havf II çekinme, sakınma.*

Olmaz yem-i ḥātırdā dağı fırtına **bāki**

Yelken ki açā her yaña vāpūr-ı maḥabbet (*Şādī Divanı, Gazel 21, Beyit 4*). [*bāki, -ı*]

Yok fırtına **bāki** dağı deryā-yı emelde

Çün zevrak-ı dil sahil-i ikbāle yanaşdı (*Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [*bāki, -i*]

bakış: *Bakma şekli, nazar.*

Cānā ne bakışdur o **bakış** bakışa ḥayran

Dil murğına şehbâz-ı fiken pençe-nümâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*bakış,*]

Cânâ ne bakışdur o bakış **bakışa** hayran

Dil murğına şehbâz-ı fiken pençe-nümâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*bakışa, -a*]

Cânâ ne **bakışdur** o bakış bakışa hayran

Dil murğına şehbâz-ı fiken pençe-nümâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*bakışdur, -dur*]

Bir **bakışla** murğ-ı gönülüm eyledüñ naḥcîr âh

Ġamze-i ġammâz bir şehbâz-ı tîz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [*bakışla, -la*]

Korkum bu o şühun bele hançer takışında

‘Uşşâk-ı dil-i zâra kıyar her **bakışında** (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*bakışında, -ı, -n, -da*]

Çeşm-i cellâduñ kıyar her bir **bakışda** cânuma

Şâdîyi öldürme mi kaşdı nedür yâ maṭlabı (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [*bakışda, -da*]

bal: Arının yaptığı tatlı madde II Dünya malı.

Taşavvur kılsa ger min ba‘d kalkmak gayr mümkündür

Varup meyyâl olup düşmezdi hergiz ol meges **bâle** (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3*). [*bâle, -e*]

bâl u per: 1.Kol ve kanat.(benlik)

Her gice tâ be seher âteş-i hicrâna düşüp

Bâl u per sūhte pervâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*bâl u per,*]

2. Kalbin ilim ve irfanla cilalanması ve nurlandırılması.(varlık)

Dil murğı ‘aceb mi ire ol evc-i ‘alâya

Şâdî himem-i pîr benüm **bâl u perümdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5*). [*bâl u per, -üm, -dür*]

bâl u per aç-: Kanat açmak II Uçmak için harekete geçmek.

Murğ-ı gönülüm dün gece tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya‘ni kûy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*bāl u per aç-, -dı*]

bālā: *Yüksek, yüce, âlî (Boy bağlamında).*

Hadüñdür lâlehā-yı deşt-i cennet

Ķadüñdür servi-i **bālā-yı** ferruĶ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2*). [*bālā-yı,*]

Ķam-gerden ola Ķaldı görüp Ķurra-i zülfün

Ser çekmiş iken nāz ile **bālāya** benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [*bālāya, -y, -a*]

ÇıĶdı yine dilden heves-i servī-i **bālā**

Ey Şâdī-i şeydā (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 9*). [*bālā,*]

bālīn: *Yastık*

1. *Visal, kavuşma yastığı.*

Bālīn-i vişāl üzre yatur Ķaste-i hecri

Bī-şabr-ı dil ārām ide tā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [*bālīn-i,*]

2. *Nezaket yastığı.*

Ser be ser **bālīn-i** nezaket şūĶ-ı müstesnā yatur

Ķh uyanmaz hiç Ķvāb-ı nāzdan Ķlāl yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*bālīn-i, -i*]

3. *Dinlenme ve rahatlama yeri II Sevgili makamı.*

Diñlenür dāim ser-i kûyuñda cānā Ķastegān

Seng-i kûyuñ Ķasteye **bālīn** u pisterden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*). [*bālīn,*]

Baş Ķoyup seng-i ser-i kûyuna dil raĶat eder

Diñlenür Ķaste olan tā seri **bālīne** deĶer (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [*bālīne, -e*]

Dayan Ķur dāima ol derĶeh-i ā‘lā-yı dildāre

EşĶ-i yār teg dil-Ķasteye **bālīn-i** raĶat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*bālīn-i,*]

baña: *Birinci teklik şahıs zamirinin yönelme eki almış hali II Aşık, rint, derviş, kul; Şâdî*

Sırr-ı şahbāyı leb-i dilbere şor şorma **bana**

Bāde keyfiyetini sāğara şor sorma **baña** (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1). [baña,]

Ve (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 5). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 2). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3). [baña,] (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 5). [baña,] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [baña,]

bār:

1.Kere, defa.

Her **bār** düşüp pâyine şular gibi aždum

Şimşād reviş serv-i hırāmān(ı) görünce (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3). [bār,]

Dil tekyesinde yā hū çalındı nāy her sū

Her **bār** sıyıt-ı Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4). [bār,]

Bi-ḥamdi'llāh Şādī feyz-pīrā-yı zebānumdur

Be her dem her seher her **bār-ı** Lā-mevcūde illā Hū (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5). [bār-ı, -ı]

2.Yük II Keder, ızdırıp, eziyet yükü.

Çille-i hecrüñ zebün itdi beni gāyet zebun

Bār-ı cevruñle elif kıdd-i nihāl oldum yetiş (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2). [bār-ı, -ı]

Bār-ı cevruñ çekmege tāb ü tūvānum kalmadı

Terk-i cevri it ey cefā-girdārı Allāh 'aşkına (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2). [bār-ı, -ı]

Çille-i bā hecri kārımız kemān ebrūyı çekmek

Ol çekülmez **bār-ı** cevri-i çarḥ-ı-gerdān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2). [bār-ı, --ı]

bārgāh: Girmek için izin alınması gereken yer, izinle girilebilecek makam, huzur

1.Sevgilinin huzuru.

Şāh-ı 'alā **bārgāh** Şādī merā bende kerd

Şādī merā bende kerd şāh-ı ‘alā **bārgāh** (*Şādī Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [*bārgāh,*]

Şāh-ı ‘alā **bārgāh** Şādī merā bende kerd

Şādī merā bende kerd şāh-ı ‘alā **bārgāh** (*Şādī Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [*bārgāh,*]

2. Hz. Muhammed'in makamı.

Āsitān-ı sidre ‘unvānuñ melāz-ı kudsiyān

Bārgāhuñdur tefavvūḳ-kerde-i seb‘a semā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 4*).
[*bārgāhuñdur, -u, -ñ, -dur*]

Ol mübārek seng-i kūyuñ gevher-i ‘ālem-behā

Bārgāhuñdur tefevvūḳ-kerde-i ‘arş-ı berīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 6*).
[*bārgāhuñdur, -u, -ñ, -dur*]

Yüzümdür ḥāk-rūb-ı āstān-ı sidre ‘unvānuñ

Egerçi **bārgāhuñdan** cüdāyam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 4*).
[*bārgāhuñdan, -uñ, -dan*]

Esselām ey ravzā-i kevkeb muṭāf-ı enbiya

Bārgāhuñ berter ez ‘arş-ı mu‘allā esselām (*Şādī Divanı, Kaside 22, Beyit 5*).
[*bārgāhuñ, -u, -ñ*]

bārgēh: Girmek için izin alınması gereken yer, izinle girilebilecek makam, huzur.

1. Mevlāna'nın makamı.

Şādī ne revādur gideyim ğayrı kapuya

Çün **bārgēh-i** Ḥāzret-i Monlaya ṭayandum (*Şādī Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*bārgēh-i,*]

2. Sevgilinin huzuru.

Bezī-i cān itmeyicek ‘āşık-ı şūrīde-nihād

Olamaz **bārgēh-i** ḥāzret-i cānāne yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [*bārgēh-i,*]

bārgāh-ı ‘izzet: Yüce, şerefli makam.

1. Hz. Muhammed'in makamı.

Āsitān-ı Sidre ‘unvānuñ melāz-ı kudsiyān

Bārgāh-ı ‘izzetin hācet-pezīrā merhabā (Şādî Divanı, Kaside 11, Beyit 3). [bārgāh-ı ‘izzet, -i, -n-in]

2.Allah'ın huzuru.

Neyleyim Şādî ne yüzle ‘arz-ı hācāt eyleyim

Bārgāh-ı ‘izzete ‘arz idecek rû kılmamış (Şādî Divanı, Gazel 99, Beyit 5). [bārgāh-ı ‘izzet,]

bāri: Bari, hiç olmazsa.

N’ola lûtfeyle **bārī** müptelā-yı cevri-i hār itme

Çü bülbül gülşen-i ‘aşkuñda nālān oldıgum besdür (Şādî Divanı, Gazel 65, Beyit 2). [bārī,]

Haste-i hicrānıñna düşdükçe ihsān itmedüñ

Hāl-i zārum bir su’al it **bārī** Allāh ‘aşkına (Şādî Divanı, Gazel 167, Beyit 5). [bārī,]

Hevālarla hebāya gitdi ‘ömrüm ba’de ez-in **bārī**

Nesīm-i ‘aşk ile eyle dimāgım pür-hevā yā Rab (Şādî Divanı, Kaside 4, Beyit 3). [bārī,]

Havāle eyleme ağıyāra lûtf it kıtlümi **bārī**

Sen öldür tîğ-ı gāmzeñle eger men kıtle şāyānam (Şādî Divanı, Gazel 142, Beyit 4). [bārī,]

bārikter: Çok nazik. çok dakik II Aşığın düşünceleri.

Nergis-i mestüñ görenler haste vü bī-mār olur

Māil-i hāl ü haññ **bārikter-i** efkār olur (Şādî Divanı, Gazel 49, Beyit 1). [bārikter-i, -i]

bārī: “Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkaran, yaratan” anlamında esmā-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimleri) dır

Mücerred müttekâ dergāh-ı ‘izzetgāh-ı **Bārīdir**

Temellük eyleme dergāh-ı gayre ittikādan geç (Şādî Divanı, Gazel 38, Beyit 2). [bārīdir, -dir]

barmağ: Parmak. II Hz. Muhammed’in ayı ikiye ayırdığı ifade edilen parmağı.

Mübārek **barmağınla** şakḳ-ı mäh itdün bilā-şübhe

Aña burhān Ve’n-şakḳa’l kamedür yā Resūlallāh (Şādî Divanı, Kaside 15, Beyit 3). [barmağınla, -uñ, -la]

baş: *Kafa*

1. Son, nihayet.

Muḥakḳak kimsenin şem‘-i murādı **başa** dek yanmaz

Bu bezm-i pür te‘abda Şādī kimdir kām-yāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 7*).
[başa,]

2. Düşünce II Gönül, kalp.

İrer irmez mi gönülüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım **başım** üzre sāye-küsterdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 6*).
[başım, -ım]

Böyle sevdāyī olup çün Kayş düşmezdim çöle

Şalmasaydı **başımı** sevdāya Leylā perçemüñ (*Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [başımı, -ı, -mı]

Hevā-yı müşk-i zülfüñle **başumda** var bir sevdā

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla bağı lāle-gün oldum (*Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 2*).
[başumda, -um, -da]

Bir nigāh eyleyicek zülf-i ḥam-ender-ḥamına

Şādī biñ dürlü yine **başuma** sevdā geldi (*Şādī Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [başuma, -u, -m, -a]

Ol ne devletdür hemīşe Şādī **baş** üzre ola

Bir külāh-ı Mevlevī yā tāt-ı ‘Abdülkādīrī (*Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 5*). [baş,]

Hevā-yı zülf ile çün Kays-ı Leylā

Başımda var bir sevdā-yı ferruḥ (*Şādī Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [başımda, -ı, -m, -da]

baş eğ-: Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak II Karşısındakinin üstünlüğünü kabul etmek.

Ġayra kılmaz kāmetiñ üftādesi ‘atf-ı nigāh

Sen o servisüñ saña şimşād ü servi baş eğer (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [baş eğ-, -er]

Ḥayretinden baş egüb sünbül kızardı tāze gül

Eyledikce zülf ü rüyuñ nâz ile gülzâre ‘arz (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4). [baş eg-, -(ğ)üp]

Nâzeninim kâmetüñ naḥl-ı tecellidir meğer

Kim nihâl-i gül kadüñ gördükçe cânâ **baş eger** (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1). [baş eger, -er]

Nâzeninim kâmetüñ naḥl-ı tecellidir meğer

Kim nihâl-i gül kadüñ gördükçe cânâ **baş eger** (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1). [baş eger, -er]

Hûban bütün baş eyerek kıldı temellük

Âlây-ı nezâketle ki şâhâne şalındı (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3). [baş ey-, -erek]

baş indir-: Tasdik etmek. II Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak III İtaat etme, emir altına girme.

Sûfi-i sâlûs teg her tâka baş indirmeyüz

Ṭâk-ı mihrâb-ı ḥaḳîḳatdûr külâh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2). [baş indir-, -me, -(y)üz]

baş koy-: Baş koymak. Yaslanmak II Bir amaca yönelmek, bütün varlığıyla kendini vermek.

Baş koyup seng-i ser-i kûyuna dil rahat eder

Diñlenür ḥaste olan tâ seri bālîne deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3). [baş koy-, -up]

başar: Görme, görme yetisi. II Anlayış, idrak, iz'an, basîret.

Ey şûḥ eşigîñ tozu kuḥl-ı **başarumdur**

Seng-i ser-i kûyuñ güher-i tâc-ı serümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1). [başarumdur, -u, -m, -dur]

başını aşağı eğ-: Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak II Direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek.

Başını eğdi aşağı göricek ḥayretde

Nûkhet-î perçemi ‘arz itdi çü reyḥâne şabâ (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 4). [başını aşağı eğ-, -di]

başiret: *Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme.*

Hāk-i pāk-i 'ıtr-nāk-i türbe-i 'ulyāları

Sürme-i çeşm-i **başiretdür** Cenāb-ı Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 4*).
[başiretdür, -dür]

başla-: *Başlamak. Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek.*

Şevk-i la'lûn ile tā **başladı** rakşāne kadeh

Girdi biñ renge boyandı begüm al kâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*).
[başladı, -dı]

Şıyt-ı mīnāyî tehî şanma şorup cām-ı lebûn

Bāde keyfiyetine **başladı** elhāne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [başladı, -di]

Ziynet-i nevber ruhuñ nāgāh-ı pinhān eyleyüp

Başladı taḥkīke şimdi küfrünü ibrāze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [başladı, -dı]

Ziynet-i nevber ruhuñ nāgāh pinhān eyleyüp

Başladı taḥkīke şimdi küfrünü ibrāze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [başladı, -dı]

Maḥmūr nigāhun süzerek **başladı** devre

Mest-i mey-i nāzım yine mestāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2*). [başladı, -dı]

bast eyle: *Bast eylemek. Yaymak, sermek, açmak.*

Nā-şitā 'āşıqlara **bast eyle** ḥvān-ı vuşlatı

Ġayrilerden sofra-i in'ām ü iḥsānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [bast eyle,]

bāz: *Doğan denilen yırtıcı kuş II Hasan Harakani.*

Hük-m-rān-ı kişver-i 'irfān kuṭb-ı 'arīfān

Bāzı yektā evc-i kurbetdür cenāb-ı Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [bāzı, -ı]

bāzār: *Pazar, çarşı*

1. Pazarlık II Melamet

Şâdiyâ şimdi bu **bāzār-ı** melâmet sen de mi

Ḳays-ı Leylâ çekdi el kıldı bu ‘âlemden vedâ’ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [bāzār-ı,]

2. Alem çarşısı (dünya).

Ḥarîdâr-ı ma ‘ârif kalmamış **bazar-ı** ‘âlemde

Ḳumâş-ı nazmunı ey Şâdî virme düş-ı dellâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 5). [bazar-ı, -ı]

bāzî: *Doğan denilen yırtıcı kuş.*

Sāye-i ‘adlünde ‘âlem öyle emniyyetdedür

Kim kılar ‘uşfûr(ı) ol çengal-ı **bāzî** āşiyân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14). [bāzî,]

bāzû: *Pazı, kol. II Tahammül gücü.*

Âh ile kal‘ eylerim küh-ı gamı Şîrîn-dehen

Gerçi kim Ferhâd dilde zûr-ı **bāzû** kalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4). [bāzû,]

be: *Kelime başına getirilerek zarflar teşkil eden “ile, için, -e kadar, -e göre” anlamında ön ek.*

Ḥâre kim izhâr-ı râz itdiñ gül-i bâğ-ı edîb

Çāk çāk oldı giribân-ı taḥammül tā **be** cîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1). [be,]

(Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 5). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5). [be,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21). [be,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3). [be,] (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2). [be,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13). [be-,]

be-bismi-āh: *Ah adıyla! (Ah ile) II "Bismillah" Allah'ın adıyla.*

Açıldukça **be-bismi-āh** ol meyhāne-i hātır / Şerāb-ı nāb-ı Hū Hūdan tolar peymāneler
hātır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1). [*be-bismi-āh,*]

bēçe: *Çocuk, yavru II Ceylan yavrusu.*

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubh u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū **bēçe** āhū çekerüz (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2). [*bēçe,*]

beden: *Vücut, ten, gövde, cisim*

1. *Canı, ruhu içinde taşıyan maddi varlık.*

Çü bülbül gülşen-i vasfında hāmem na't h vānuñdur

Bedende tā ki cānum cilve-gerdür yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5).
[*bedende,*]

2. *Ruh, gönül.*

Mübtelā-yı hār idelden ey gül-i nāzük **beden**

Dir kafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amān (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4).
[*beden,*]

bed-fi'āl: *Kötü işler işleyen kimse II Nefis.*

Kıl 'ināyet tüt elim ey mefhar-ı 'ālem meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i **bed-fi'ālam** yā Resūl (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2). [*bed-fi'ālam, -am*]

bed-kīş: *Kötü niyetli, kötü düşünceli II Nefs-i emmare*

Helāk-i nefis şemşīr-i şuverle gayrı mümkündür

Kırar tīg-i riyāzet ol hevā-yı nefis-i **bed-kīşi** (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3). [*bed-kīşi, -i*]

bed-nām-ı enām: *(halk arasında) Kötü şöhret olan II Aşık.*

Be bād —ı ma'şiyet āşüfte-kāmam yā Resūlallāh

Meded gāyetle bed-nām-ı enāmam yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1).
[*bed-nām-ı enām, -am*]

bed-nefs: *Kötülüğü emreden ruh. II Kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, kötü his ve duyguların mahalli olan latife.*

Ben mücrimi **bed-nefse** karîn eyleme yâ Rab

Kâr-ı dili peyveste enîn eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [*bed-nefse, -e*]

bedrây:

1. Dolunay; Ay'ın tam bir daire olarak dolgun ve parlak görüldüğü evre ayın on dördü, bedir

Mazhar-ı nûr-ı tecellâ-yı cemâlim ez ezel

Bilmezem mihr-i felek-pîrâ nedür **bedrây** nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2*). [*bedrây,*]

Fer verir **bedrâya** hem şems-i duhâya tal'atun

Añdırır 'uşşâka Ve'l-leyli izâ yeğşâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5*). [*bedrâya, -a*]

2. İstek, dilek dolunayı.

Mihr-i dili maḳrûn-ı zevâl eyleme yâ Rab

Bedrâ-yı merâmum çü hilâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*). [*bedrâ-yı, -ı*]

3. Hz. Muhammed (sav).

Sen maḳla'-ı envâr-ı Hüdâ şems-i duḫâsın

Sen tal'at-ı **bedrây-ı** sipihr-i dü-serâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1*). [*bedrây-ı, -ı*]

4. İstiğna dolunayı.

'Aceb mî ser-be-ser âfâk-ı cānum rüşenâ olsa

Ṭulû' itdî sipihr-i dilde tâ **bedrâ-yı** istiğnâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [*bedrâ-yı, -ı*]

5. Hakikat Dolunayı.

Ol meh-ruma 'atf-ı nigâhı eylemez oldum

Yüz göstereli dilde o **bedrâ-yı** ḥaḳîḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 2*). [*bedrâ-yı, -ı*]

6. Aşk dolunayı.

İtmezem mihr ü mehe ‘atf-ı nigāh-ı iltifat

Oldu tā āgūş-ı fikrim hāle-i **bedray-ı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [*bedray-ı, -ı*]

7. Dolunay II Başka güzeller.

‘Arz-ı nūr eyleyemez hüsnüñe karşı **bedrāy**

Haddi yokdur ki gedā eyleye hünkār ile baḡş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [*bedrāy,*]

bedreka: Kılavuz, yol gösterici II Kalp, gönül.

Ne ister **bedreka** dil ‘azm-i kūy-ı yār kıldıkca

Bu yolda Şâdîyā çün berķ-ı āhı reh-nümün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*). [*bedreka,*]

bedriyyet: Ayın tam ve parlak olduğu dolunay şeklinde olduğu "bedir" den II Mükemmellik, tamlık hali.

Zāt-ı vālā-yı tü şod bedrū’l-büdūr evc-i ḡasen

Māh **bedriyyetde** bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*bedriyyetde, -de*]

bedrū’l-büdūr: Dolunaylar dolunayı

1.Hz. Muhammed (sav).

Merḡabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festakim

Merḡabā **bedrū’l-büdūr-ı** evc-i ma‘nā merḡabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [*bedrū’l-büdūr-ı, -ı*]

Sen ol **bedrū’l-büdūr-ı** evc-i Evḡāsıñ ki nurundan

Bütün āfāk-ı ‘ālem rüşenādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*). [*bedrū’l-büdūr-ı, -ı*]

2. Sevgili, dost.

Zāt-ı vālā-yı tü şod **bedrū’l-büdūr** evc-i ḡasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*bedrū’l-büdūr,*]

beg: Bey, efendi II Sevgili, dost.

Şevķ-i la‘lūñ ile tā başladı rakşāne ḡadeḡ

Girdi biñ renge boyandı **begüm** al kâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*).
[begüm,]

Ârzu-yı 'arîzuñla lâleler pür-dâğdur

Gönçeler yâd-ı dehānuñla **begüm** dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*). [begüm, -üm]

behā: *Paha, değer. II Güzellik, zarafet.*

Can naḳdini virmekde tevaḳḳuf mu iderdüm

Ger yetse **behā** Şâdî o kâlā-yı vişāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5*). [behā,]

be-her: *Her, her bir.*

Be-her şeb tā şehir mānend-i bülbul zār u nālānam

Ne gül o 'arîz-ı reşk-āver-i gülzāra 'arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [be-her,]

Âh pîrāmün-ı gül olmuş maḳarr-ı hār u ḥas

Bülbul-i şeydā fiğān eyler **be-her** dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [be her,]

be-her-dem: *Daima, sürekli.*

Görüp sünbülleri giysü-yı 'anber-būyu andıḳca

Be-her-dem bād-ı āhım 'ālemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
[be-her-dem,]

behrām: *Behrām Behrām Behrām-ı Gûr b. Yazdicerd b. Behrām b. Şâpûr (ö. 438) Sâsânî hükümdarı (420-438) Divan şairleri tarafından edebi sanatlar yoluyla şiirlere konu edilen Behram; Saltanat, güç, kudret, cesaret, adalet, ölüm vb. kavramlarla ifade edilmiştir. Süleyman ŞÂDÎ divanında da "istemez" redifli gazelin ilk beyitinde "darat-ı Behram" terkiibiyle Behram'ın saltanat ve kudretine telmihte bulunulmuş, sevgilinin eşliğinin toprağının o saltanat ve güce terch edileceğine işaret edilmiştir.*

Mest-i 'aşkuñ sāḳiyā ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i ḥāk-i deriñ dārat-ı **Behrām** istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [behrām,]

behzād: *XV. yüzyılda yaşamış İranlı ünlü bir minyatürcü. Klâsik Türk Edebiyatı'nda çizdiği resimleriyle övülür.*

Ḳalem al deste Şâdî yâd-ı naḳş-ı rûy-ı dilberle

Görüp reşk-āver olsun ḥāme-i **Behzād** ile Mānî (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5*).
[behzād,]

bel: *İnsan vücûdunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer II Sevgilinin yanı, yakını.*

Korğum bu o şühun **bele** hançer takışında

‘Uşşāk-ı dil-i zāra kıyar her bakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*bele, -e*]

belâ: *Musibet, imtihan, deneme II Hakk'ın kulunu denemesi.*

Çille-i hecr-i kemân-ebrû çekilmez bir **bela**

Bu keşâkeşle elif kıddüm mişâl-i dâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*belâ,*]

Münkesirdür şîşe-i dil seng-i cevri-yârdan

Sînesi âmâc-ı peykân-ı **belâ** vü mihnetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*belâ,*]

Hıfz-ı Şamedâniyede lütfuñla maşûn it

Sînem hedef-i tîr-i **belâ** eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [*belâ,*]

belâ ol-: *Bela olmak. Aşırı güçlük, sıkıntı ve zarara sebep olmak (saç bağlamında)*

Perçem ne belâ oldığı meydâne ki çıkdı

Oldı dil-i sevdâ-zedenüñ hâli müşevveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2*). [*belâ ol-,*]

belâbil: *Güzel sesleriyle meşhur kuşlar, bülbüller II Aşıklar.*

Belki ol gönçe ala güşuna efgânımızı

Şâh-ı gülde yine feryâd-ı **belâbil** idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [*belâbil,*]

belîğ: *Etkili, güzel ve yerinde söylenmiş (Şiir bağlamında).*

Hüsniyâ nazm-ı **belîğindeki** kâlâ-yı nükât

Nağd-i tahsîne yine Şâdîyi medyûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 5*). [*belîğindeki,*]

belki: *Bir ihtimal.*

Belki ol gönçe ala güşuna efgânımızı

Şâh-ı gülde yine feryâd-ı belâbil idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [*belki,*]

be-ma‘nâ: *Aslında, gerçekte.*

Der-i âlem-penâhuñda egerçi zâhiren dūrum

Be-ma' nā āstānīnda ğubārum yā Resūlallāh (Şādî Divanı, Kaside 24, Beyit 6). [be-ma' nā,]

ben: Birinci teklik şahıs zamiri II Aşık, rint, kul; Şadî.

Tehî 'arz itmesin bî-hûde sâķî cām-ı gülfāmı

Benem Şadî ezel mest-i mey-i ma' nā-yı istignā (Şādî Divanı, Gazel 5, Beyit 7). [benem, -em]

(Şādî Divanı, Gazel 6, Beyit 3). [bende, -de] (Şādî Divanı, Gazel 9, Beyit 4). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 15, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 19, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 5). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 30, Beyit 1). [beni,] (Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 5). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 45, Beyit 5). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 1). [benden, -den] (Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 2). [benden,] (Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 2). [beni,] (Şādî Divanı, Gazel 51, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 54, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 57, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 61, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 64, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 65, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 69, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 70, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 71, Beyit 3). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 72, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 78, Beyit 5). [benüm,] (Şādî Divanı, Gazel 83, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 85, Beyit 3). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 96, Beyit 2). [benim, -im] (Şādî Divanı, Gazel 100, Beyit 2). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 105, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 5). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 112, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 117, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 117, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 118, Beyit 7). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 118, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 121, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 123, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 129, Beyit 5). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 129, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 135, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 139, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 140, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 143, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 146, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 146, Beyit 3). [benden, -den] (Şādî Divanı, Gazel 147, Beyit 4). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 162, Beyit 7). [(ben,] (Şādî Divanı, Gazel 168, Beyit 2). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 174, Beyit 3). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 185, Beyit 6). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 193, Beyit 5). [benim, -im] (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 2). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 3). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 4). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 203, Beyit 3). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 203, Beyit 5). [ben,] (Şādî Divanı, Gazel 205, Beyit 4). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 2). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 3). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 4). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 5). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 1). [beni, -i] (Şādî Divanı, Gazel 213, Beyit 4). [beni, -i] (Şādî Divanı, Kaside 2, Beyit 5). [bende,] (Şādî Divanı, Kaside 2, Beyit 6). [beni, -i] (Şādî Divanı, Kaside 3, Beyit 4). [ben,] (Şādî Divanı, Kaside 3, Beyit 1). [ben,] (Şādî Divanı, Kaside 6, Beyit 3). [beni, -i] (Şādî Divanı, Kaside 8, Beyit 3). [beni, -i] (Şādî

Divanı, Kaside 9, Beyit 12). [ben,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15). [beni, -i] (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [ben,] (Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2). [beni, -i] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1). [ben, -em] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5). [ben,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5). [ben,] (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5). [ben,] (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3). [beni, -i] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 5). [benden, -den] (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1). [beni, -i] (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2). [ben,] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4). [ben,] (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 5). [ben,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11). [ben,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16). [bende, -de] (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5). [benüm, --üm]

bend: Kıvrım, bağ, düğüm II Sevgilinin kıvrımlı saçı III Zincir, kement.

Unutdum âh cānā ben de havf-ı **bend** u zindanı

Görüp üftāde-i zülf ü zenaḥdan olduğum demler (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3).
[bend,]

Göñül çāh-ı zenaḥde **bend-i** kākülde neler çekdi

O ḥālâtı esîr-i **bend-i** zindān olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3). [bend-i, -i]

Göñül çāh-ı zenaḥde **bend-i** kākülde neler çekdi

O ḥālâtı esîr-i **bend-i** zindān olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3). [bend-i, -i]

Murg-ı göñlüm **bend-i** zülf-i yārdan olmaz ḥalāş

Öyle bir Mansûrdur kim dārdan olmaz ḥalāş (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1). [bend-i,]

Bu ne sırdır Şâdiyā zencîr zabt etmez iken

Bir kıla **bend** eyledi āḥir dil-i şeydā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [bend,]

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kāküle

Bend ü zencîr aṅlamaz dīvāne kim göñlümdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3).
[bend,]

Dil gidüp yağmaya tā ‘aqlım perîşān olmasın

Çözme **bend-i** tırra-i tarrārı Allāh ‘aşkına (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3). [bend-i, --i]

İster mi daḥi gerden-i ‘uşşāk kemendi

Bes perçem-i **bendi** (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4). [bendi, -i]

Tırrā-i zülf-i zeneḥdānuñ görüp āzāde dil

Der- ‘aķab kendin esīr-i **bend** ü zindān eyledi (*Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [*bend,*]

bend eyle-: *Zincirlemek, tutsak etmek II Etkisinde bırakmak.*

Yāya döndürdün ģadüm mihrāb-ı ebrūlarla sen

Bir kıla bend eyledün sevdā-yı ģisūlarla sen (*Şādī Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [*bend eyle-,*]

bende: *Kul, köle, hizmetkār II Baģlılık gösteren kimse.*

Sen söyle şabā hāl-i dil-i zārı o şūha

Ben **bendede** yok hālimi ityāna liyāķat (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*bendede,*]

Ol nedür ki ben de Şādī **bende-i** dergāhıyım

Ģavş-ı a ‘zamdır Behāeddin Şāh-ı Nakşbend (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 5*). [*bende-i,*]

Şehriyār-ı mülk-i istignāya Şādī **bendeyem**

Bendeyem ger kulluġā lāyık buyursa Şehriyār (*Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 5*). [*bendeyem, -(y)em*]

Şehriyār-ı mülk-i istignāya Şādī bendeyem

Bendeyem ger kulluġā lāyık buyursa Şehriyār (*Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 5*). [*bendeyem, -(y)em*]

Bende-i bāb-ı ‘atāyı n’ola nevmīd itme

Sana cānā şeh-i iķlīm-i ‘atādur dirler (*Şādī Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*bende-i, -i*]

Mest-i ‘aşķuñ sāķiyā ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i hāk-i deriñ dārat-ı Behrām istemez (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*bende-i, -i*]

Ben anıñ bir **bende-i** lutf u kerem şermendesı

Şādiyā Monla Celālüddindir hünkār-ı ‘aşķ (*Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 7*). [*bende-i,*]

Ne devletdür ki ben de **bende-i** dergāh-ı Mollayam

Ki ya ‘ni sā’il-i bāb-ı şeh-i iķlim-i ma ‘nāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*bende-i, -i*]

Şādī (ben de) **bende-i** dergāh-ı ‘izzet-ġāhıyım

Şāhib-i envā‘-ı himmetdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (Şādî Divanı, Gazel 162, Beyit 7).
[bende-i, -i]

Şāh-ı ‘alā bârgāh Şādî merā **bende** kerd

Şādî merā **bende** kerd şāh-ı ‘alā bârgāh (Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 5). [bende,]

Şāh-ı ‘alā bârgāh Şādî merā **bende** kerd

Şādî merā **bende** kerd şāh-ı ‘alā bârgāh (Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 5). [bende,]

Menem Şādî muḥibb-i pür melamet

Olaldan **bende-i** fermān Leylî (Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 6). [bende-i,]

Ben **bendeyi** cüyende-i gülzâr-ı rızâ kııl

Ḥāhiş-ger-i firdevs-i berîn eyleme yâ Rab (Şādî Divanı, Kaside 3, Beyit 4). [bendeyi, -y, -i]

Bu Şādî **bende-i** nâ-çîz gâyet kemterînüdür

Ḥayālîndür serîr-i dilde şāhum yâ Resûlallāh (Şādî Divanı, Kaside 17, Beyit 5). [bende-i, -i]

Aceb mi ben de olsam **bende-i** dergāh-ı iḥsānuñ

Yüzüm tâ vaḳf-ı miḥrâb-ı recâdur yâ Resûlallāh (Şādî Divanı, Kaside 20, Beyit 5).
[bende-i, -i]

‘Aceb mi ben de olsam **bende** sîr-ḥvân-ı iḥsānuñ

Çü men der-yüze-i bâb-ı ‘atāyam yâ Resûlallāh (Şādî Divanı, Kaside 21, Beyit 5).
[bende,]

Luṭfeyle nola **bende-i** dergāh-ı ‘atāyam

Bir yalın ayak Şādî-i serbâz-ı gedāyam (Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14). [bende-i,]

bende ol: Bende olmak. Kul, köle olmak, hizmet etmek II Bağlılığını göstermek.

Şādî her bâba temelluk ne revâdur el-Ḥak

İntisâb eyleyüp ol bende der-i Ḥünkâra (Şādî Divanı, Gazel 184, Beyit 6). [bende ol,]

bender: (ticaret) Liman, iskele II İstek, dilek, murat limanı.

Reh-i maṭlabda şakın Şādî tekâpü kıılma

Her geçen **bender-i** maşşūduna nevbetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*).

[bender-i, -i]

benefşe: Menekşe. Baharın müjdecisi olan, dağlarda, taşlık yerlerde, çalı ve duvar diplerinde yetişen, mor renkli, hoş kokulu bir çiçek.

1. Aşık.

Meyl eyleyeli zülf-i dil-ārāya **benefşe**

Şahrāya düşüp şaldı serin pāye **benefşe** (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 1*). [benefşe,]

Pîçide-i kākül mü düşüp ‘arız-ı āle

Peyveste mi yā nev-gül-i hamrāya **benefşe** (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [benefşe,]

Ham-gerden ola kaldı görüp turra-i zülfün

Ser çekmiş iken nāz ile bālāya **benefşe** (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [benefşe,]

Ey Şādî o şeh-nāz ideli ‘arż-ı tarāvet

Buldı yeni başdan yine pīrāye **benefşe** (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [benefşe,]

2. Saç

Güldür direm ol ruhsar-ı gülfāmına yāriñ

Zirā diyemem zülf-i muṭarrāya **benefşe** (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3*). [benefşe,]

beñzer: Benzemek. İki nesne veya kişi arasında ortak yönler bulunmak.

Āfitāb-ı hüsne **beñzer** mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşka mümāşil hîç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [beñzer,]

Ben zāra ey cefa-cū kār itdi tiğ-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [beñzer]

ber:

1. Kara, toprak II Yedi bölge (Dünyadaki bütün ülkeler).

Pādişāh-ı heft-kişver hükmrān-ı baḥr u **ber**

Şehriyār-ı Cem zafer haşmet fezā-yı Husrevān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 8*). [ber,]

2. Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelerek zarflar yapar; Türkçe'deki “-de” ekiyle “üzeri, üzere, üzerine, üzerinde” vb. nin karşılığıdır.

Âh devr-i çarh-ı mînâ-fâm ya hû böyledür

Hîç devrân eylemez **ber** kām ya hû böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1*). [ber,]

Eyledüm rûy-ı niyâzı vaķf-ı mihrâb-ı kabûl

Çün du‘â-yı hayr-ı o vâcib-şode **ber** her kesân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17*). [ber,]

Şâdiyâ **ber-** muktezâ-yı hükm-i takdîr-i ezel

Dönmedi bir dem murâdım üzre gerdün ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*). [ber-,]

Lâzım-ı tab‘î iken sâķî kerem luţf u himem

Eyleyüp inşâf **ber-** re’yümce devvâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*). [ber-,]

Yine cân-ı hayâli kâğ-ı ‘aşķ-ı yâra şaldırdım

Perün pervâne güyâ **ber-** ser-i nîrâna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [ber-,]

ber pâ: *Ayakta, yıkılmamış, kaim II Abid*

Söz ile ey hıvâce taşşîl-i rızâ mümkün mi yâ

Dâ’imâ küy-ı ‘ubûdiyetde dil **ber pâ** gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [ber pâ,]

berâber: *Eşit, denk.*

Servi tîbâ vü bülendîde **berâber** ki degüldür

Ne revâdur ki ide kâmet-i dil-dâr ile baħş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [berâber,]

Kaddünle bülendîde **berâber** ki degüldür

Serkeşlik ile her yaña tûbâ ne ķol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [berâber,]

berât: *Padişahın emirlerinin yer aldığı belge, ferman II Yüz güzelliği*

Berât-ı hüsn-i bî-misliñde cânâ

Mukavves kaşlaruñ tuğrâ-yı ferruħ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 3*). [berât-ı, -ı]

berbâd: *Perişan, virane, helak olmuş II Aşık.*

Câm aldığı dem deste atar şîşe-i ‘ârı

Şâdî teg olanlar mey-i maħbûb ile **berbâd** (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [berbâd,]

ber-bâd it-: *Havaya savurmak II Harap etmek II Telef ve helak etmek.*

Görüp sünbülleri giysü-yı ‘anber-būyu andıkca

Be-her-dem bād-ı āhım ‘ālemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
[ber-bād it-, -e, -r]

berdār: *Darağacına çekilmiş, asılmış II Aşık.*

Ben ol Manşūr-ı ‘aşkam dār-ı zülf-i yāra **berdāram**

Ene’l-Haḳ cür‘asıyla mest ü maḥmūram ne hüşyāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1*).
[berdāram, -am]

ber-dār eyle-: *Darağacına çekmek, asmak.*

Şâdî-i şeydâyı pür-zār eyledüñ

Dār-ı ‘aşkı yāre ber-dār eyledüñ (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 5*). [ber-dār eyle-, -dii, -ñ]

ber-dār ol-: *Berdar olmak. Asılmak, idam edilmek. II Feda olmak.*

Nükte-i sırr-ı Ene’l-Haḳkı ne mümkün derk-edē

Ez ezel Manşūr āsā olmayan ber-dār-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [ber-dār ol,]

Pāy-bend-i zülf-i ‘anber-bār olaydum kâşkî

Dār-ı ‘aşḳ-ı dîlbere ber-dār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [ber-dār ol-, -a, -y, -du, -m]

Şâdî yā Manşūr-ı ‘aşḳ oldum deyü lâf eyleme

Tā kemend-i kākül-i dildāra ber-dār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5*). [ber-dār ol-, -ma, -du, -ñ]

berî ol-: *(Bir şeyden) Kurtulmuş olmak, (o şeyden) uzak ve sâlim bulunmak.*

Dil taḥayyülden berî olmaz miyân-ı dilberi

Böyle mü endîşe nāzik ḥayāl bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [berî ol-, -maz]

berḳ: *İşıldayan, yanıp sönen II Yükselen III Şimşek*

Ne ister bedreḳa dil ‘azm-i kūy-ı yār kıldıkca

Bu yolda Şâdîyā çün **berḳ-ı** āhı reh-nümün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*).
[berḳ-ı,]

berter: *Daha yüce, pek yüksek.*

Esselām ey ravzā-i kevkeb muṭāf-ı enbiya

Bārgāhuñ **berter** ez ‘arş-ı mu‘allā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [*berter,*]

bes:

1. Yeter, yetişir, tamam, kâfi

Besdür bu kadar cevır u cefā zülf-i semen-sā

Bir de nola kııl ‘arż-ı vefā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*besdür, -dür*]

Bes şüfi ne devr itmeyesin şīb u firāzı

Gel rekz-i hıyām eyle be şahrā-yı haķīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*bes,*]

Şun cām-ı lebün kııl nola teskīn-i harāret

Besdür bu ‘ināyet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 6*). [*besdür, -dür*]

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün va‘de-i vaşluñla şādan oldıgum **besdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*besdür, -dür*]

Egerçi Şādiyā zāhirde mūram çeşm-i ‘ālemde

Serir-i ‘aşkda ma‘nen Süleymān oldıgum **besdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*). [*besdür, -dür*]

Dağı meyl eylemem ben kāse-i fağfūra ‘ālemde

Yeter ol kāse-līs-i hıvān-ı ‘irfān oldıgum **besdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4*). [*besdür, -dür*]

N’ola luṭfeyle bārī müptelā-yı cevır-i hār itme

Çü bülbül gülşen-i ‘aşkuñda nālān oldıgum **besdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [*besdür, -dür*]

Hevā-yı kākülünle dil perişān oldıgum **besdür**

Ruḥuñ şem‘inde çün pervāne sūzān oldıgum **besdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*besdür, -dür*]

La‘l-i sākīden ferāğı tāze bir üftādesün

Dest-şüy ol çek ayak meyhāneden **bes** Şādī **bes** (Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 5). [bes,]

Müfevvāz dur saña Fevzī Efendi şi'r inşadı

Çü Şādī şā'irān-ı 'aşrda **bes** eş'ar(ı) söyletme (Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 5). [bes,]

İster mi daği gerden-i 'uşşāk kemendi

Bes perçem-i bendi (Şādī Divanı, Gazel 191, Beyit 4). [bes,]

Nola bu Şādī -i pür-cürme vir cem'iyet-i hātır

Zā'if' ū nātūvānam **bes** perişānam meded yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 5). [bes,]

Şeh-süvārum esb-i istignāya çiğnetdin yine

Bes 'inān-ı tūs-ı çālāk-ı cevelānıñ düşür (Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 2). [bes,]

2. Büyük ölçüde, evet gerçekten, kesinlikle.

Ol cefā-mu'tāda ben aşla vefā bilmez dimem

Bes vefā āyīnini ra'na bilür bilmezlenür (Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 4). [bes,]

Fiğān ū āh-ı dil bülbülleri **bes** hayrete koymuş

Dehānuñ gönçe-i kāna boyanmış hey'ete koymuş (Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 1). [bes,]

besā: Nice, pek çok hayli miktarda II (Arnavutça) Arnavut yemini.

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besā şerm ū hacāletle peşimānam meded yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 2). [besā,]

besān: Gibi, sanki.

Der likā Sıddīk Fārūk-ı ender hem ma'delet

Zātı Zī'n-nūreyn haşlet der kerem Hayder **besān** (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11). [besān,]

beste kıl: Beste kılmak. Bağlamak.

Beste kıl ol halka-i gīsū-yı 'anber-fāmiña

Yoksa kim zencir ey meh-rū muḥāl egler beni (Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 4). [beste kıl,]

beyân: *Anlatma, ifade. II Açık ve güzel söyleme.*

Beyân-ı hâle yok tākāt leb ālūde-i hayretde

‘ Aceb yār-ı sitem-girdāre kim hālim beyân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*).
[beyân-ı, -ı]

Yād eyleyerek la‘liñi alsam ele hāme

Biñ renge girer hāme-i rengin **beyânım** (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [beyânım, -ım]

‘ Arz eyle peyk hālüm o yār-ı mihrībāna

Yok zerrece mecālüm derd-i dilim **beyāna** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [beyāna, -a]

beyân eyle-: *Beyan etmek. Bildirmek, anlatmak, söylemek.*

Beyân-ı hâle yok tākāt leb ālūde-i hayretde

‘ Aceb yār-ı sitem-girdāre kim hālim beyân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*).
[beyân eyle-, -r]

beyhūde: *Boş yere, boşuna.*

İtme ey divāne dil **beyhūde** istircā vefā

Kimseye kılmış degüldür bī-vefā dünyā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [beyhūde,]

Baňa teklīf-i mihrāb itme gel ey şūfī **beyhude**

Ezelden gūşe-i ebrū-yı yārı secdegāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*).
[beyhūde,]

beytü’l-hazan: *Hüzünler evi II Hz. Yakub’un, Hz. Yusuf’un ardından gözyaşı döktüğü ev. II Dünya.*

Ārzū-yı hūsn-i Yūsuf-la bu dem Ya‘kub-ı dil

Qaldı ol **beytü’l-hazanda** zār u maḥzūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*).
[beytü’l-hazanda,]

be-zāhir: *Görünüşte.*

Be- zāhir pister-i ḥāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma‘nen hūmā veş lāne-sāz-ı evc-i a‘lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [be-zāhir,]

Şādīyā gerçi **be-zāhir** ḥāk-i zilletdür yirüm

Lāne-sāz-ı evc-i a 'lādur hümā-yı himmetüm (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [*be-zāhir,*]

bezl: Verme, sarfetme, harcama II Feda etme

Ne bilsin ğayrisi Şādī fedākarlık ne 'izzetdür

Anı ol naqd-i cānı **bezl-i** cānān eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 5*). [*bezl-i, -i*]

bezl-i cān it-: Canını feda etmek.

Bezl-i cān itmeyicek 'āşık-ı şūrīde-nihād

Olamaz bārgēh-i ḥāzret-i cānāne yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [*bezl-i cān it-, -me, -yi, -cek*]

bezm: Meclis

1. Sıkıntı ve eziyetlerle dolu Dünya.

Muḥakkaḳ kimsenin şem ' -i murādı başa dek yanmaz

Bu **bezm-i** pür te 'abda Şādī kimdir kām-yāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 7*). [*bezm-i,*]

2. Vahdet meclisi.

'Āḳıbet nār-ı nedāmetle yakıldı yandı

Şem ' -i **bezm** eyleyecek āteş-i ruḥsār ile baḥş (*Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [*bezm,*]

Şādī mest-i sāğar-ı lebrīz-i **bezm-i** vaḥdetem

Ol ne ğam sūfī beni mest-i mey-i ḥamrā bilür (*Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*bezm-i, -i*]

Cān yaḳar pervāne-i mişbāḥ-ı **bezm-i** vaḥdetim

Bir hezāram ki gül-i bī ḥārdır gönlümdeki (*Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 4*). [*bezm-i, -i*]

Bi ḥamdi'llāh mest-i cām-ı **bezm-i** vaḥdetdür Şādī

Tehī 'arz eyleme zinhār sāḳī cām-ı gülgünü (*Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [*bezm-i, -i*]

bezm-ārā: *Meclisi süsleyen, aydınlatan (mum).*

Sūziş-i pervaneyi ol şem'-i **bezm-ārā** bilür

Ya'ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i istiğnā bilür (*Şādî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [*bezm-ārā,*]

bezm-i belā: *Bela meclisi. II Allah'ın ezelde ruhları yarattıktan sonra, "Elestü bi-Rabbiküm: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu ve ruhların, "Belâ (evet), sen bizim Rabb'imizsin" diye Allah'ı tasdik ettikleri ezel meclisi.*

Dāmenin 'uşşāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler

Tā ki vaḥdet cur'asın **bezm-i belādan** çekdiler (*Şādî Divanı, Gazel 82, Beyit 1*). [*bezm-i belā, -dan*]

Ez ezel **bezm-i belāda** cür'a-nūş-ı vaḥdetem

Dest-şüy-ı keşretem 'anḳā-yı ḳāf-ı 'uzletem (*Şādî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [*bezm-i belā, -da*]

'Arz eylesün söyle tehī sāğarı sāḳī

Şādî dilimüz mest-i mey-i **bezm-i belādur** (*Şādî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*bezm-i belā, -dur*]

bezm-i 'işret-cezm: *İçki içmek için toplanılan yer II Meyhane II Tekke, dergâh.*

Nice kılsın ḥuşk-leb üftāde def'-i teşnegī

Bezm-i 'işret-cezmde bir cām-ı memlū ḳalmamış (*Şādî Divanı, Gazel 99, Beyit 3*). [*bezm-i 'işret-cezm, -de*]

bezm-i mey: *Şarap meclisi II Tekke, dergâh.*

Bezm-i meyde mest-hāl eyler beni sāğar mı yok

Ṭūṭi-dil ḥālin bilir la'l-i leb-i şekker mi yok (*Şādî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [*bezm-i mey,*]

bi: *Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara "ile" anlamı katarak zarflar teşkil eden ön ek.*

'Abā-pūş-ı rızā ḳıl bu kemīne Şādî ednayı

Bi ḥaḳḳ-ı irtifā'ı rütbe-i ehl-i 'Abā yā Rab (*Şādî Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*bi,*]

'Ömr ü iclāl-i şehinşāhīleriñ müzdād ide

Ḥazret-i Mevlā **bi** ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı peygāmberān (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 19*). [*bi,*]

bi-hamdi'llāh: "Allah'a şükürler olsun" anlamında dua sözü.

Bi ḥamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i yezdānı

Açıldı bağ-ı hâtırda gül-i ra'nā-yı istignā (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4). [bi ḥamdillāh,]

Bi ḥamdi'llāh mest-i cām-ı bezm-i vaḥdetdür Şādī

Tehī 'arz eyleme zinhār sākī cām-ı gülgünü (Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6). [bi ḥamdi'llāh,]

Bi-ḥamdi'llāh Şādī feyz-pīrā-yı zebānumdur

Be-her dem her seher her bār-ı Lā-mevcūde illā Hū (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 6). [bi-ḥamdi'llāh,]

Bi-ḥamdi'llāh Şādī feyz-pīrā-yı zebānumdur

Be her dem her seher her bār-ı Lā-mevcūde illā Hū (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5). [bi-ḥamdi'llāh,]

bidād it-: Zulüm, adaletsizlik etmek.

Muktezā-yı tab'dır 'uşşākā **bidād itmesi**

Yokşa pek bilmez degildür şūḥ-ı müstesnā vefā (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4). [bidād it-,]

bi-hazān: Sonbaharsız II Solmayan

Gerekmez 'andelīb-i cāna hergiz gülşen-i 'ālem

Çü gülzār-ı vişālīñ gülsitān-ı **bi-hazānumdur** (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3). [bi-hazānumdur, -u, -m, -dur]

bihişt: Allah'ın günahlardan sakınıp ihlaslı amel işleyen kullarına vadettiği mükâfat yeri, cennet.

Rızâdır maksad-ı aksā-yı men 'ālemde ey sūfī

Ne meyyāl-i **bihiştim** ben ne ḥvāhiş-kār-ı havrāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [bihiştim, -im]

Ḥāk-rüb-ı dergehiñdir zülf-i ḥūrān-ı **bihişt**

Ḥādimindür sākīnān-ı tāk-ı Sidre'l-müntehā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6). [bihişt,]

bi-ka‘r: Çok derin, dipsiz, uçsuz bucaksız (Günah denizi bağlamında).

Ġarīk-ı baħr-i **bi-ka‘r-ı** günāham kıl rehā yā Rab

Ġarīk-ı nār-ı ‘isyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 1). [bi-ka‘r-ı, -ı]

bil-: Bilmek.

1. Bir işi yapmakta veya bir şeyin olması husûsunda gösterilen tereddüdü ifâde etmek için kullanılır.

Şādīyā **bilmem** nedendür dāima erbāb-ı dil

Cevr ü kīn-i çarḥ-ı kec-reftārdan olmaz ḥalāş (Şādī Divanı, Gazel 104, Beyit 5). [bilmem, -mem]

O ‘anḳādır ki Şādī hestī-i dünyāya meyl itmez

Dime ol kāf-ı istignāda bir ‘anḳā mıdır **bilmem** (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [bilmem, -mem]

Ḳamer mi ṭal‘atun mihr-i cihān-ārā mıdır **bilmem**

Ḳadūn ṭubā mı ya reşk-āver-i ṭubā mıdır **bilmem** (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [bilmem, -mem]

Ḳamer mi ṭal‘atun mihr-i cihān-ārā mıdır **bilmem**

Ḳadūn ṭubā mı ya reşk-āver-i ṭubā mıdır **bilmem** (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [bilmem, -mem]

Şunarsın sāķī düşdükce baña peymāne pey-der-pey

Mey-i la‘lī midir mest eyleyen şahbā mıdır **bilmem** (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 2). [bilmem, -mem]

O pīç-ā-pīç gīsūlar mı düşmüş ‘arız-ı āle

Gül üzre şarkmış bir ‘anber-i sārā mıdır **bilmem** (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 3). [bilmem, -mem]

Cihāna kār kıldı sūzişim ol şūḥa kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb āhen midir ḥārā mıdır **bilmem** (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 4). [bilmem, -mem]

2. Anlamak, kavramak, idrak etmek.

Cism-i ‘anḳā gibi ma‘dūm **bilürken** feraḥı

Geldi kâf-ı dile âlây ile ‘anķā-yı feraķ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4). [bilürken,]

Eger ta‘dād-ı zaķm-ı sīnemi **bilmek** ise maķşad

Dil[i] âmācgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden şor (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4). [bilmek, -mek]

Şādî mest-i sāgar-ı lebrīz-i bezm-i vaķdetem

Ol ne ğam sūfī beni mest-i mey-i hāmra **bilür** (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5). [bilür, -ür]

Zāğdan şormak ne lāzım ğunc u nāz-ı ğonçeyi

Şīve-i gül-ğonçehāyı bülbül-i şeydā **bilür** (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2). [bilür, -ür]

Sūziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā **bilür**

Ya‘ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i istiġnā **bilür** (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1). [bilür, -ür]

Sūziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā **bilür**

Ya‘ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i istiġnā **bilür** (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1). [bilür, -ür]

Ṭurma yan şem‘-i ruķ-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imķā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6). [bilmek, -mek]

Mest-i cām-ı hayretim derk itmezem şahbā nedür

Ben o Kaysım **bilmezem** ‘aşķ-ı saç-ı Leylā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [bilmezem, -mez, -em]

Mazhar-ı nūr-ı tecellā-yı cemālim ez ezel

Bilmezem mihr-i felek-pīrā nedür bedrā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2). [bilmezem, -mez, -em]

Kākül-i pür-ķīnini hayret-fezā-yı zülf-i hūr

Ķaddini reşk-āver-i tūbā **bilür** bilmezlenür (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2). [bilür, -ür]

Şādiyā ol ķılmadı ‘atf-ı nigāh-ı ‘ātīfet

Hālimi dildār bilmez ya **bilür** bilmezlenür (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5). [bilür, -ür]

Ol cefā-mu‘tāda ben aşla vefā bilmez dimem

Bes vefā āyīnini ra‘na **bilür** bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 4*). [*bilür, -ür*]

Bülbül âsâ her seher nālân u giryân oldıgum

Nev-gül-i gülzâr-ı istignâ **bilür** bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3*). [*bilür, -ür*]

Nehâr u leyli fark itdirmiyen ‘uşşâka ey âfet

Faķat ben **bildigüm** ol şubh-ı rüyuñ zülf-i şâmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*bildigüm, -dig, -üm*]

Göñül çah-ı zenaħde bend-i kâkülde neler çekdi

O hâlâtı esîr-i bend-i zindân olmayan **bilmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*bilmez,*]

Ne bilsin hıvâce ol kim ‘âlem-i hayret ne ‘âlemdür

Anı ben teg cemâl-i yâra hayrân olmayan **bilmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*). [*bilmez,*]

Ne bilsün zevk-i vaşlı tatmayan zehr-âbe-i hecri

Çü dârü kadrini muhtâc-ı dermân olmayan **bilmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*bilmez,*]

Ne **bilsin** hıvâce ol kim ‘âlem-i hayret ne ‘âlemdür

Anı ben teg cemâl-i yâra hayrân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*). [*bilsin,*]

Bilmedim Leylî-edâ itdi ne efsün ey dirîğ

Ķays veş kuhsâr u hâmun ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1*). [*bilmedim, -me, -di, -m*]

Ol ne **bilsin** rütbe-i a‘lâ-yı mahviyyet nedür

Olmayan pervâne-i şem‘-i felek-pîrâ-yı ‘aşķ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5*). [*bilsin, -sin*]

Ger görüp **bilmek** dilerseñ n’oldıgın dünyâ-yı dñn

Tütyâ-yı ‘ibreti ol dîde-i derrâke çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*bilmek, -mek*]

Dimişler var ise bir nokţadur ben **bildügüm** ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehân-ı yâr(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2*). [*bildügüm, -düg, -(ü)m*]

Sırr-ı la' lûñ tende pinhan olduğıñ kimler **bilür**

Çeşme-i hayvān eger zûlmetde pinhān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [*bilür, -ür*]

Bir nigāh eyleyecek gönlümi aldı gitdi

Bilmedüm āh cefā-pîşe ne efsûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2*). [*bilmedüm, -me, -dü, -m*]

Bilmem ne füsûn eyledi ol çeşm-i füsûn-sāz

Şehbāz-ı nigah ile hümā gönlüm alındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*bilmem, -mem*]

Ḳafesde tûṭî-i gūyā-yı cānum zār olaḳaldı

Göñül ḥālûñ **bilür** la' l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*bilür,*]

Söyle târiḥ-i cülûs-ı salṭanat-me'nûsını

Tā **bilesin** işbu āvān-ı sa'âdet-ikṭirān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 24*). [*bilesin, -e(s), -in*]

Merāmıñ Şâdî ırgürmek ise şol cānı cānān

Sa'âdet **bil** reh-i 'aşḳ içre gel ibzālî-i ḥîşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*bil,*]

Ne **bilsün** zevḳ-i vaşlı taṭmayan zehr-ābe-i hecri

Çü dārū ḳadrini muḥṭāc-ı dermān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*bilsün, -sün*]

3. Bir şey hakkında bilgi sahibi olmak II Beceri ve ustalık isteyen bir işten anlıyor olmak.

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya göñül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*bilmez, -mez*]

Dehān-ı dil-rubā bir nokṭa-i mevhūmdur **bildin**

Bu remzi dāimā dānā-yı mermüzāt içün şaḳla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [*bildiñ, -di, -ñ*]

Sûziş-i pervaneyi ol şem'-i bezm-ārā bilür

Ya'ni ḥālüm **bilse** şāh-ı mülk-i istignā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [*bilse, -se*]

Hüsn-i Leylâyı **bilür** Mecnûn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı Kays hem Leylâ **bilür** (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*bilür, -ür*]

Hüsn-i Leylâyı **bilür** Mecnûn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı Kays hem Leylâ **bilür** (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*bilür, -ür*]

Çok degül herġiz vefâ bilmez o şehnâzım velî

Âşık-ı dil-dâdeye cevri itmegi ra'nâ **bilür** (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*bilür, -ür*]

Ma‘ârif kadrini erbâb-ı ‘irfân olmayan **bilmez**

Mücevher n’oldıġuñ gevher-şinâsan olmayan **bilmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1*). [*bilmez,*]

Ma‘ârif kadrini erbâb-ı ‘irfân olmayan **bilmez**

Mücevher n’oldıġuñ gevher-şinâsan olmayan **bilmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1*). [*bilmez,*]

Bilürüz vezn ile şâ‘ir ağırı yüngülünü

Çü bu dükkân-ı feşâhatde terâzü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*bilürüz,*]

4. Bir işin ehli olmak II İş yapmaya alışmış olmak.

Muktezâ-yı tab‘dır ‘uşşākâ bidâd itmesi

Yokşa pek **bilmez** degildür şüh-ı müstesnâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [*bilmez, -mez*]

Yok aňlar yok **bilür** cümle vücûd-ı mäsiva’llâhı

Bilenler nükte-i esrâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*bilür, -ür*]

Şifte-hâlim zülf-i ‘anber-sâ **bilür** bilmezlenür

Kays-ı pür-zâr oldıġum Leylâ **bilür** bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 1*). [*bilür, -ür*]

Şâdiyâ ol kılmadı ‘atf-ı nigâh-ı ‘âtıfet

Hâlimi dildâr **bilmez** ya bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5*). [*bilmez, -mez*]

bi'l: Harf-i târif (el) almış Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “ile” anlamı katarak zarflar teşkil eden ön ek.

Ya‘ni **bi'l** iclâl u fer çıktı hilâfet tahtına

Hâzret-i ‘Abdül‘azîz Han ol şehinşâh-ı zaman (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [bi'l,]

bilâ-şübhe: Şüphesiz.

Mübârek barmağınla şakķ-ı mâh itdün **bilâ-şübhe**

Aña burhân Ve'n-şakķa'l kâmerdür yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 3). [bilâ-şübhe,]

bilen: Bilen kimse II Anlayan, idrak eden III Tevhid sırrına eren.

Yok añlar yok bilür cümle vücûd-ı mäsiva'llâhı

Bilenler nükte-i esrâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 4). [bilenler, -ler]

bilin-: Bilinmek.

1. Adı çıkmak, adı yayılmak.

Bu dehrde efsâne-i ‘aşķum ki **bilindi**

Şîrîn-dehenüm kışsa-i Ferhâd silindi (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1). [bilindi, -di]

2. Anlaşılmak, gerçeğine erişilmek, idrak edilmek.

Gir debîristan-ı ‘aşķa ders-i nâdanı oku

Tâ **bilinsin** iş bu sırr-ı mâverâ-yı pür-dehâ (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2). [bilinsin, -sin]

bilir: Bilen kişi II Sevgili, dost.

Bezm-i meyde mest-hâl eyler beni sâğar mı yok

Tûti-dil hâlin **bilir** la‘l-i leb-i şekker mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1). [bilir,]

billâh: “Allah için, Allah hakkı için” anlamında bir yemin sözü.

Düşdi dilime tâ heves-i ravza-i küyün

Billâh gerekmez gözüme seyr-i hadâyık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2). [billâh,]

Bi'llâh gerekmez gözüme nev-gül ü reyhân

Sünbül ü sa‘adan (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7). [bi’llâh,]

bilmeyüp it-: Yanılarak, bilmeden yapmak.

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besâ şerm ü hacâletle peşimānam meded yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2).
[bilmeyüp it-,]

bilmezlen-: Bilmezden gelmek, bilmiyormuş gibi davranmak.

Şifte-ḥālīm zülf-i ‘anber-sâ bilür **bilmezlenür**

Ḳays-ı pür-zâr oldıġum Leylâ bilür **bilmezlenür** (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 1).
[bilmezlenür, -ür]

Şifte-ḥālīm zülf-i ‘anber-sâ bilür **bilmezlenür**

Ḳays-ı pür-zâr oldıġum Leylâ bilür **bilmezlenür** (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 1).
[bilmezlenür, -ür]

Kākül-i pür-çīnini ḥayret-fezâ-yı zülf-i ḥür

Ḳaddini reşk-āver-i tūbâ bilür **bilmezlenür** (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2).
[bilmezlenür, -ür]

Bülbül âsâ her seḥer nālân u giryân oldıġum

Nev-gül-i gülzâr-ı istignâ bilür **bilmezlenür** (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3).
[bilmezlenür, -ür]

Ol cefâ-mu‘tâda ben aşla vefâ bilmez dimem

Bes vefâ âyīnini ra‘na bilür **bilmezlenür** (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 4). [bilmezlenür, -ür]

Şâdiyâ ol kılmadı ‘atf-ı nigâh-ı ‘âtıfet

Ḥālīmī dildâr bilmez ya bilür **bilmezlenür** (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5).
[bilmezlenür, -ür]

bilünmez: Bilinmeyen, anlaşılmayan.

Dimişler var ise bir nokṭadur ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehân-ı yâr(1) söyletme (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2).
[bilünmez,]

bilüp it-: *Bilip etmek. Bilerek isteyerek yapmak.*

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besâ şerm ü hacâletle peşimānam meded yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2*). [*bilüp it-, -dik, -ler, -im, -den*]

bî-meze: *Tatsız, lezzetsiz.*

Vaşl ümmidini ol tîşe-i hicrân giderüp

Hâtırı **bi-meze** peymāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [*bi-meze,*]

biñ: *Bin. II Pek çok, çok sayıda.*

Zāhidā bir ben miyim üftāde-i şahbā-yı ‘aşk

Gūşe-i dil-hānede **biñ** merd-i bî-pervā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [*biñ,*]

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı mekārım ibtihāc

Hāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice **biñ** cān değer (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [*biñ,*]

Şeh-suvārım bak gelür **biñ** nāz ile hançer be dest

Gūyiyā derd-i dil-i bīmāra bir Lokman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*biñ,*]

Yād eyleyerek la‘liñi alsam ele hāme

Biñ rengen girer hāme-i rengin beyānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [*biñ,*]

Lāle ruḥşāruñ ḥayālī dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde **biñ** dāğ-ı nihānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*biñ,*]

Bin cān ile şordum o şorulmaz leb-i kandi

Gördün mi efendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [*bin,*]

Sākī bu gece meclīs-i rindāne şalındı

Biñ nāz ile aldı ele peymāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [*biñ,*]

biñ dürlü: *Bin türlü, çeşit çeşit, birbirinden çok farklı türde.*

Bir nigāh eyleyicek zülf-i ḥam-ender-ḥamına

Şādī **biñ dürlü** yine başuma sevdā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [*biñ dürlü,*]

biñ reñge boyan-: *Türlü türlü hallere girmek.*

İnşâf ide şandum da seni zülf-i semen sâ

Cevrûñ çekerek dehrde **biñ reñge boyandum** (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*biñ reñge boyan-, -dum*]

biñ reñge gir-: *Renkten reñge girmek. Korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak II (gönül) Halden hale girmek.*

Şevk-i la'lûñ ile tâ başladı rakşâne kadeh

Girdi biñ reñge boyandı begüm al kâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*). [*biñ reñge gir-,*]

binâ: *Yapı, inşa edilmiş. II İtikat (iman) binası.*

Binâ-yı i'tikâdı yıkdı bünyâdından ol demde

Çapuñdan gayri-i her kim ki kıldı müttekâ yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*). [*binâ-yı,*]

bî-pâyân: *Sonsuz, tükenmez II çokça.*

Heft deryâlar anıñ bir mevcine nisbet deñil

Mevc-ñiz oldukça **bî-pâyân** ol deryâ-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2*). [*bî-pâyân,*]

bir:

1. Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren sayı.

Çılma ümmid-i vefâ zinhar Şâdî kimseden

Bir 'adîmü'z-zâtidir 'âlemde çün 'anķā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 5*). [*bir,*]

(*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [*bir,*](*Şâdî Divanı, Gazel 72,*

Beyit 6). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 8). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2). [bir,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7). [bir,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [bir,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13). [bir,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13). [bir,] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 5). [bir,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10). [bir,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14). [bir,]

2. Bir tek.

Na'ra-i şebgîr-i âhumdan diger yok **bir** enîs

Ey dirîğâ külbe-i hayretde kaldım ben garîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4). [bir,]

Sen ol memdûh-ı Mevlâ **bir** şefî'-i rûz-ı ferdasın

Mu'alla dergehüñ dâru'z-zâferdür yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4). [bir,]

4. Sayı sıfatı

Yāya döndürdün kadüm mihrāb-ı ebrūlarla sen

Bir kıla bend eyledün sevdā-yı gīsūlarla sen (*Şādî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [bir,]

Bir bakışla murğ-ı gönlüm eyledün naḥcīr āh

Ġamze-i ġammāz **bir** şehbāz-ı tīz-çengdür (*Şādî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [bir,]

Kūyuñda efendüm dil-i nālān(ı) görünce

Bir ‘atf-ı nigāh eyle nola an(ı) görünce (*Şādî Divanı, Gazel 178, Beyit 1*). [bir,]

Bülbülüm **bir** verd-i bi-ḥar isterim meşreb bu ya

Ṭūṭiyim la‘l-i şeker-bār isterim meşreb bu ya (*Şādî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [bir,]

Zāhidā **bir** ben miyim üftāde-i şahbā-yı ‘aşk

Gūşe-i dil-ḥānede biñ merd-i bī-pervā yatur (*Şādî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [bir,]

Dil taḥayyülden berī olmaz miyān-ı dilberi

Böyle mü endīşe nāzik ḥayāl **bir** egler beni (*Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [bir,]

bir dahı: *Bir daha, artık, bundan sonra.*

Ol mihr ü mehe **bir dahı** Şādî niger etmem

‘Atf-ı naẓar itmeme (*Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 9*). [bir dahı,]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine **bir dahı** urmam dimağ

Tā meşām-ı cāne irdi nūkhet-i vālā-yı zülf (*Şādî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [bir dahı,]

Bakmazam ol şems-i ‘ālem-tāba aslā **bir dahı**

Şādīyā bir mihr-i pūr-envār(ı) gözler gözlerüm (*Şādî Divanı, Gazel 147, Beyit 5*). [bir dahı,]

Şādīyā ol sāğar-ı Cemşīde bakmam **bir dahı**

Cām-ı ‘aşk-ı ḥazret-i dildārdur gönlümdeki (*Şādî Divanı, Gazel 206, Beyit 5*). [bir dahı,]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i çine **bir dahı** urmam dimāğ

Tā şabā ırgürdi būy-ı zülf-i ‘anber-bār-ı dost (*Şādî Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [bir dahı,]

bir de: *Bunun yanında II Bununla birlikte.*

Göñül **bir de** hayāl-i kākül-i dildare gel düşme

Seni sevdāya dūçār eyleyen hulyā-yı hāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*bir de*]

Görünür mü görelim **bir de** o rüy-ı maṭlab

Muşḥaf-ı ‘arız-ı dilberde tefe’’ül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [*bir de*]

Besdür bu kadar cev̄r u cefā zül̄f-i semen-sā

Bir de nola kı̄l ‘arż-ı vefā zül̄f-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*bir de*]

bir dem: *Bir an, bir zaman.*

Eylemem ey serv-i nāzım ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Ḳaddiñi **bir dem** taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [*bir dem,*]

birdenbire: *Ansızın.*

Birdenbire sāḥil-res-i maḳşūd olur oldum

Māhī dili naḥçīr ideli tor-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2*). [*birdenbire,*]

birer: *Bir sayısının üleştirme sayı sıfatı. II Her biri.*

Gīsū-yı siyeh-fāmını gör genc-i ḥüsnünde

Perçem dime her tār **birer** mār̄dur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [*birer,*]

birle: *İle, birlikte, beraber.*

Lutf **birle** ḥāke ger şalsa naẓar iksir ider

Müreş-i (nur) ü tecellādur nigāh-ı Naḳşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*birle,*]

Niyāzum ‘arż kı̄l sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet **birle** ḳadd-i serv-i ḥoş-reftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [*birle,*]

Yok bende ‘amel şān-ı Ulūhiyyete lāyık

Luṭfet ‘amelim **birle** cezā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*birle,*]

Rāstā **birle** didüm târiḥ zirā bu cevherīn

Kıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı zihī ṣāh-ı cihan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25). [birle,]

bi-şabr: Sabırsız (Aşığın gönlü).

Bālın-i vişāl üzre yatur ḥaste-i hecri

Bî-şabr-ı dil ārām ide tā zülf-i semen-sā (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4). [bî-şabr-ı, -ı]

biz: Birinci çokluk şahıs zamiri II Aşıklar, aşk erbapları.

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba‘d sem nūş itdirür

Sāki-i devrūn **bize** ikrāmı ya hū böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2). [bize, -e]

Ve (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3). [bize, -e] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [bizüz, (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [bizüz,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2). [bizüz,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3). [bizüz,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4). [bizüz,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5). [bizüz,] (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1). [biz,] (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3). [biz,] (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5). [bize, -e] (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1). [biz,] (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5). [biz,] (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5). [bizi, -i]

bi: Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “ile” anlamı katarak zarflar teşkil eden ön ek.

Dūcār-ı dām-ı ‘aşkıḡ sermest-i cām-ı ‘aşkıḡ

Bi neng ū nām-ı ‘aşkıḡ bakmam o nām u şāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3). [bi,]

bî emān: Amansız, aman vermeyen, insafsız, merhametsiz II Cellat.

Ben zāra ey cefa-cū kār itdi tîğ-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bî emāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6). [bî emān, -a]

bî-bāl ü per: Kolsuz kanatsız, uçamayan (Aşığın gönlü).

Göñül gülzār-ı vaşlından yaña pervāz ede ister

Ve lîkin neyleyim **bî-bāl ü perdür** yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 2). [bî-bāl ü per, -dür]

bîcün: Kendisine soru sorulamayan” anlamında olup sâdece Allah için kullanılır.

Hudā-yı Zāt-ı **bīcün** Yevmü lā yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*bīcün, -ı*]

bī-dād: Adaletsiz, zalim

1. *Dünya, zaman, çağ.*

Pençe-i **bī-dād** kec devrān elinden el-aman

İztırār -ı ihtiyār itdirdi deşt-i hayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*bī-dād,*]

2. *Sevgili, dost.*

Pençe-i **bī-dāda** düçār eyledüñ

Āh elinden çarh-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*bī-dāda, -a*]

Bir leb-i Şirīne tā men zār(1) Ferhād eyledüñ

İtmedüñ inşāf esīr-i dest-i **bī-dād** eyledüñ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 5*). [*bī-dād,*]

Kime kıydı yine ol zālīm-i **bīdād** yine

El koyup hançer-i müjgānına hiddetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [*bīdād,*]

bī-dād it-: Haksızlık etmek, zulmetmek.

Ne gördümse o şūhı ‘āşıkā bī-dād ider gördüm

Dil-i ‘uşşāka kaşdı kendiye mu‘tād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1*). [*bī-dād it-,*]

bī-dār: Uyanık II Aydınlik

1. *Aşığın gönlü*

Nesīm-i şubh-ı lūţfuñla dili **bī-dār** kıl lūţfet

Şabāh-ı haşre dek ender-menāmam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [*bī-dār,*]

2. *Sevgili, dost.*

Na‘ra-i şebgār-i feryādum uyardı ‘ālemi

Sen o hūvāb-ı nāzdan bir lahza **bīdār** olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*bīdār,*]

bī-dār ol-: *Uyanık olmak II Uykusuz olmak.*

Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı hāb

Olmuşum her şeb şabāh-ı haşre dek bī-dār-ı dost (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4). [*bī-dār ol-, -muş, -um*]

bī-ğāyet: *Uçsuz bucaksız, sonsuz, sınırsız (Cennet nimetleri).*

Ni‘met-i **bī-ğāyet-i** cennāta eyler mi nigāh

Ol ki çün men sīr-ı vān-ı ni‘met-i dīdār olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [*bī-ğāyet-i, -i*]

bī-hār: *Dikensiz. II Merhametli III Zahmetsiz. IV Rakipsiz.*

‘Azm-i gülzār eyleyüp gül-gonçeye kılmam nazar

Bülbülem bülbül gül-i **bī-hār(ı)** gözler gözlerüm (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2). [*bī-hār(ı), -ı*]

Bülbül-i cāna virür neş’e o gülzār-ı suhan

Mest ider ‘aşıkı bûy-ı gül-i **bī-hār-ı** suhān (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 1). [*bī-hār-ı,*]

Cān yaķar pervāne-i mişbāh-ı bezm-i vaḥdetim

Bir hezāram ki gül-i bī hārdır gönlümdeki (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4). [*bī-hār, -dır*]

Gönül ol bülbül-i gülzār-ı Lā-mevcûde illā Hū

Dilerseñ ger gül-i **bī-hār-ı** Lā-mevcûde illā Hū (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 1). [*bī-hār-ı,*]

Bülbülüm bir verd-i **bi-har** isterim meşreb bu ya

Ṭütiyim la‘l-i şeker-bār isterim meşreb bu ya (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1). [*bi-har,*]

bī-hûde: *Boş, gereksiz, faydasız, beyhûde.*

Tehī ‘arz itmesin **bī-hûde** sākī cām-ı gülfāmı

Benem Şâdî ezel mest-i mey-i ma‘nā-yı istiğnā (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 7). [*bī-hûde,*]

‘Arz eyleme **bī-hûde** tehī sāgarı sākī

El-minnetū-lillāh mey-i ‘aşk ile kandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4*). [*bî-hûde,*]

bî-hvāb: *Uykusuz.*

Şakın ey şūfî benden sorma ezvāk-ı şeker ḥvābı

Ümîd-i şubh-ı vaşl-ı yār ile **bî-ḥvāb** u bīmārām (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [*bî-ḥvāb,*]

bî-ka‘r: *Dipsiz (Günah denizi bağlamında).*

Beni sâhil-res-i lutf ile lütfunla keremkânı

Ġarîk-i baħr-ı **bî-ka‘r** günāhem yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*). [*bî-ka‘r,*]

bî-karar: *Kararsız, yerinde duramayan*

1. Aşığın gözyaşları.

Meyl-i agyār eyleyelden ey kad-i serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg hemîşe **bî-karār** itdüñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*bî-karār,*]

Mu‘alla serv-i bālā kâmetüñ yād eyler oldıkça

Demādem cüy-ı eşk-i **bî-kararam** yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4*). [*bî-kararam, -am*]

2. Aşığın gönlü

Yok sükūnum sāye āsā **bî-karārūm** böyledür

Devr-i kākülde gönül ārāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [*bî-karārūm,*]

3. Aşık

Bî karār ol derd-i ‘aşk-ı hū ile mānend-i şu

Mağşadın olmak ise ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*bî-karār,*]

bīmār: *Hasta, yaralı*

1. Sevgilinin baygın bakışı.

Şerha şerha kıldı sīnem hañcer-i ğaddār-ı dost

Haste-hāl itdī beni ol nergis-i **bīmār-ı** dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1*). [*bīmār-ı,*]

Ḳāmetüñ bir serv-i hoş reftār şeklin gösterür

Çeşm-i mestüñ nergis-i **bīmār** şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*bīmār,*]

Gele ol nergis-i **bīmārına** yārin şıhhat

Bu du‘ā hayr du‘ādur nice āmine deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [*bīmārına, -ı, -na*]

Hayāl-i çeşm-i **bīmāruñla** gāyet haste-hāl oldum

Hevā-yı sāğar-ı la‘lūñle dil mest ü harāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*bīmāruñla,*]

Şifte hālüm kıl şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arz

Haste göñlüm eyle çeşm-i nergis-i **bīmāre** ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*bīmāre,*]

Bir nighle eyledi yağma metā‘-ı şabrımı

Haste-hāl oldum hayāl-i nergis-i **bīmār** ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3*). [*bīmār,*]

Yātur şol pister-i gamda ‘aceb bītāb (ü) bīmāram

Nola hālüm o çeşm-i nergis-i **bīmāra** ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [*bīmāra, -a*]

2. Aşık.

Şakın ey şūfî benden sorma ezvāk-ı şeker hıvābı

Ümīd-i şubh-ı vaşl-ı yār ile bī-hıvāb u **bīmārām** (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [*bīmārām, -am*]

Yātur şol pister-i gamda ‘aceb bītāb (ü) **bīmāram**

Nola hālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [*bīmāram, -am*]

Nergis-i mestüñ görenler haste vü **bī-mār** olur

Māil-i hāl ü haṭıñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*bī-mār,*]

3. Aşığın gönü.

Şeh-suvārım bak gelür biñ nāz ile hañcer be dest

Güyyā derd-i dil-i **bīmāra** bir Loḳman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*bīmāra, -a*]

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebūñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş ḥasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*bīmār-ı, -ı*]

İnceldi çü nāle dil-i **bīmār** u nizārum

Ol müy-ı miyānı gelicek kılca ḥayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [*bīmār,*]

Dil-ḥasteye dermān arayu ‘ālemi gezdüm

Şordum lebūñ āsā em olmaz dil-i **bīmāra** (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*bīmāra, -a*]

4. Aşk yarası

Şarf-ı enzār eyle gel luḫfet ‘ilācumdan ṭabīb

Ḳābil-i dārū degüldür ḥaste vü **bīmār-ı** ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*bīmār-ı,*]

bī-nevā: Nağmesiz, sessiz, ahenksiz.

Nesīm-i ‘āṭifetle vir küşāyiş verd-i maḳşūda

Nevā-cū ‘andelīb-i **bī-nevāyam** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3*). [*bī-nevāyam, -(y)am*]

bī-nūr: Nursuz, ışıksız (*aşığın gönlü*)

Bā ḥurmet-i mihr u meh-i eflāki risālet

Şem ‘-i dili bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*bī-nūr,*]

bī-pāyān: Sonsuz, bitmek bilmeyen (*ayrılık bağlamında*).

Ne şübhe her alil-i derd-i **bī-pāyān-ı** hicrana

Mübārek ḥāk-pāyiñ tūtyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [*bī-pāyān-ı, -ı*]

bī-rahm: Merhametsiz, acımasız *II* sevgili, dost.

Be kasem buse-i la‘leyn-i lebūñ va‘d kılup

Līk bī-rahm dem-i āḥire merhūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [*bī-rahm,*]

bī-şıyt u nāle: Sessiz sedasız. *II* Şikâyet etmeksizin.

Ezelden küşte-i şemşīr-i ‘aşḳ-ı yārdur ol kim

Yanar **bî-şıyt u nāle** āteş-i sūzāna pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4*). [*bî-şıyt u nāle,*]

bî-tāb: *Yorgun, güçsüz.*

Dil-ḥaste kılan ‘āşık-ı **bî-tāb** u tüvānı

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2*). [*bî-tāb,*]

Ol kadar **bî-tāb** ü rencūr u za‘īfem ey diriğ

‘Arz-ı ḥāl-i pūr melāle dilde yoğdur kudretüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*). [*bî-tāb,*]

Bî-tāb u nevā nağme-serā bülbül-i cānı

Mehcūr-ı gülistān-ı vişāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*bî-tāb,*]

Çeşmüñ ne kıyar ‘āşık-ı **bî-tāb** u tüvāne

Kirpiklerüñ oklar gibi tā işledi cāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [*bî-tāb,*]

Yātur şol pister-i gāmda ‘aceb **bî-tāb** (ü) bīmāram

Nola ḥālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [*bî-tāb,*]

bî-tāb ü fer: *Güçsüz, ıstıksız II Yardımsız.*

Elim al düşmüşüm yā Seyyidī yā mefḥar-ı ‘ālem

Meded āşüfte dil bî-tāb ü ferdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 6*). [*bî-tāb ü fer,*]

bî-vefā: *Vefasız*

1. *Dünya.*

İtme ey divāne dil beyhūde istircā vefā

Kimseye kılmış degüldür **bî-vefā** dünyā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*bî-vefā,*]

2. *Sevgili, dost.*

Āh kim ol **bî-vefā** ‘uşşākı her an ağladur

Zülf-veş gönüm kılpup dāim perişan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [*bî-vefā,*]

bizār eyle-: *Bizar eylemek. Bıktırmak, usandırmak.*

Bülbülün feryadı **bîzâr eylemezdi** ‘âlemi

İtmeseydi Şâdiyâ ger gül-cemâlün hâre ‘arz (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5). [bîzâr eyle-, -mez, -di]

boşan-: Boşalmak. Dökülmek.

Ol hıvâhiş-i şahbâ-yı leb-i yâr ile her dem

Bağ dîdelerüm tıldı **boşandı** çü piyâle (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4). [boşandı, -dı]

boy göster-: Boy göstermek II Görünmek

Meyl idüp ‘atf-ı nigâh eylemezem serve dahı

Gülşen-i dilde ki **boy göstere** tûbâ-yı ferağ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3). [boy göster-,]

Nâgehan âvâz-ı tûbâlek tıktı gûşuma

Gülşen-i dilde çü **boy gösterdi** ol tûbâ-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3). [boy göster-, -di]

Ol serv-i çemenzâra nigâh eylemez oldum

Boy göstereli dilde o tûbâ-yı kânâ‘at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3). [boy göster-, -e, -li]

boyan-: Boyanmak. Sürülmek II Renklendirilmek.

Fiğân ü âh-ı dil bülbülleri bes hayrete koymuş

Dehānuñ gonçe-i kâna **boyanmış** hey’ete koymuş (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1). [boyanmış, -mış]

böyle: Bunun gibi, buna benzer; bu biçimde, bu türlü, bu kabîl, bu kabîlden, bu şekilde.

Âh devr-i çarh-ı mînâ-fâm ya hû **böyledür**

Hîç devrân eylemez ber kām ya hû **böyledür** (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1). [böyledür, -dür]

(Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 7). [böyledür, -dür] (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4). [böyle,] (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5). [böyle,] (Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit

4). [böyle,] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3). [böyle,] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 9). [böyle,] (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3). [böyle,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [böyle,]

böylece: *En sonunda; böylelikle.*

Ebr gîsûlarını mâh yüzünden almaz

‘Âşıkun ay u günü **böylece** zulmetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3). [böylece,]

bu: *İşaret zamiri (Hz. Muhammed'in makamının toprağı bağlamında).*

Bu hâk-i tâc-ı eflâke yüzün sür yüz niyâz ile

Ne hâk-ı ‘âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [bu,]

bu: *İşaret sıfatı.*

Bu dergâh-ı risâlet iktinâha ferş-rû eyle

Ne bir dergâh-ı rif‘at-dâde-i seb‘-a semâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2). [bu,]

Ve (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 6). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 6). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 2). [bu,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4). [bu,] (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 6).

[bu,] (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 7). [bu,] (Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 5). [bu,] (Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 1). [bu,] (Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 25). [bu,]

bu: Koku; güzel koku II Saçın misk kokusu.

Şâdî-i şūrîde ta'îr-i meşâm oldu yine

Tâ şabâ ırgürdü **bū-yı** müşk-sārâ perçemüñ (Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5). [bū-yı, -yı]

bu deñlü: Bu şekilde.

Bu deñlü diñle neydi Şâdiyâ ol Kışsa-i Mecnûn

Oğunsun şimdi bundan böyle de efsâne-i hâtır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5). [bu deñlü,]

bu kadar: Bu derecede (çok fazla anlamında).

Besdür **bu kadar** cevır u cefâ zülf-i semen-sâ

Bir de nola kıl 'arz-ı vefâ zülf-i semen-sâ (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1). [bu kadar,]

bu mudur: Böyle midir anlamında şaşırma sözü.

Ol nergis-i mestiñ ne kıyar 'âşıkâ daim

Ey şuh-ı cefa-cu **bu mudur** 'ayn-ı 'inayet (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2). [bu mudur,]

bu ya: "İşte budur". Anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren bir söz.

Bülbülüm bir verd-i bi-har isterim meşreb **bu ya**

Ṭüṭiyim la'1-i şeker-bâr isterim meşreb **bu ya** (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1). [bu ya,]

Bülbülüm bir verd-i bi-har isterim meşreb **bu ya**

Ṭüṭiyim la'1-i şeker-bâr isterim meşreb **bu ya** (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1). [bu ya,]

Ḳays-ı Leylâyım baña 'arz itme şüfi bâğ u râğ

İstemem hāmūnu u kühsâr isterim meşreb **bu ya** (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2). [bu ya,]

Virmezem dil virmezem her bir kamer- tal'atlara

Rūy-ı pertev-bağş-ı akmâr isterim meşreb **bu ya** (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3). [bu ya,]

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehān-ı dil-rubā

İstemem izhārı izmār isterim meşreb **bu ya** (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*bu ya,*]

Şâdî söz yok kâle-i nazm-ı Cenāb-ı Hikmete

Ḳadrin añlar bir ḥarīdar isterim meşreb **bu ya** (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*bu ya,*]

bugün: *Bu devirde, bu zamanda.*

Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı iḳbālî

Bugün kām üzre döndürdüm yine sâķî-i devrānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*bugün,*]

buhrân: *İnsanı şiddetle etkisi altına alan rûhî sıkıntı ve sinir bozukluğu, bunalım, kriz.*

Dil-i ḥayrân[ı] benden şorma ḥayrân eyleyenden sor

Yüri **buhṛānım[ı]** dūçār-ı buhrân eyleyenden sor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*buhṛānım[ı], -ım, -ı*]

bük-: *Bükmek. Eğmek II İki büküm etmek. (aşığın boynu).*

Bükdi ḳadimi toğrısı mānend-i kemānî

Ol çille-i hicrân-ı dü ebrü-yı keşākeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [*bükdi,*]

bul: *Bulmak. Elde etmek II İstenilen şeye kavuşmak III Kazanmak*

Bulmak isterseñ hemîşe ger necāt-ı dāimi

Şâdî yā dāmān-ı şer‘-i Aḥmed-i Muḥtārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*bulmak, -mak*]

Buldu dil-mürde zihî tāze ḥayāt-ı ebedi

Tā ki ol dilber-i enfās-ı Mesīḥā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [*buldu, -du*]

Sū-be-sū ‘ālemi geşt eyledi Şâdî ḡamgīn

Künc-i meyḥāne gibi **bulmadı** bir cā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [*bulmadı, -ma, -dı*]

Serīr-i ‘aşķ-ı sulṭānide **buldum** Şâdīyā kendüm

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*).
[buldum, -du, -m]

Muttali‘ olduñsa ger el-faķr u faķrı sırrına

Devlet-i faķrı **bul** ey dil devlet-i Dārā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4*). [bul,]

Maķşadıñ **bulmaķ** ise şūfî hayāt-ı dāimi

Yād-ı lâ‘l-i yār ile būs-ı lebi peymāne kııl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [bulmaķ, -mak]

Buldum āgūş-ı hayālimde bu şeb māh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün hāle tolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*).
[buldum,]

Zülfüñle ruķuñ bāğda ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı bulur tāb ü taravet gül ü reyḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [bulmaz, -maz]

Zülfüñle ruķuñ bāğda ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı **bulur** tāb ü taravet gül ü reyḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [bulur, -ur]

Gird-i vaşlunda tolanmaķda iken hāle gibi

Buldum āgūş-ı hayālümde bu şeb māh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [buldum, -du, -m]

Ḥamdülillāh kim yine devrān **buldu** tāb u fer

Oldı tā mihr-i ‘adālet ‘āleme pertev-feşān (*Şâdî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 1*). [buldu, -du]

Gird-i ḥüsnünde nice çizgineyüm şeb tā seher

Çün ser-i şem‘e dolaşmaķla **bulur** pervāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*).
[bulur,]

Neş’e ki la‘lñ şarābından alır mı neş’eyi

Sāğar-ı gül-fām-ı la‘lünden **bulur** peymāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4*).
[bulur,]

Ey Şādī o şeh-nāz ideli ‘arz-ı tarāvet

Buldu yeni başdan yine pīrāye benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [buldu, -dı]

bulan: *Elde eden, erişen kimse II İlahi tecelli makamına erişen Hak aşığı.*

Bulanlar devlet-i dīdār bakmaz cāh-ı Dārāya

Derinde kıl olanlar pāye-i şāhānı neylerler (Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 4). [bulanlar, -lar]

bulan-: *Bulanmak. Her yanı bir şeyle kaplanmak II Parlaklığını ve açıklığını yitirmek*

Dirīğa āh derdā ol ğubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i gönlüm bulandukça (Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 4). [bulandı, -dı]

Dirīğa āh derdā ol ğubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i gönlüm **bulandukça** (Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 4). [bulandukça, -dukça]

Cefā-yı çarh-ı kec-reftār cānumdan uşandırdı

Ğubār-ı renc-i ‘ālem çeşme-i bahtum **bulandırdı** (Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 1). [bulandırdı, -dı, -r, -dı]

bulaş-: *Bulaşmak. II Duçar olmak*

Dil perçem-i ham-der-ğama şarmaşdı dolaşdı

Sevdāya **bulaşdı** (Şādī Divanı, Gazel 191, Beyit 3). [bulaşdı, -dı]

Dil kākül-i ham-der-ğam-ı cānāna dolaşdı

Sevdā-zede gönlüm yine sevdāya **bulaşdı** (Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 1). [bulaşdı, -dı]

bulun-: *Bulunmak. Var olmak, mevcut olmak.*

Herkes saña dil-dādedür ammā ki **bulunmaz**

Şādī gibi bir yalın ayak ‘āşık-ı serbāz (Şādī Divanı, Gazel 85, Beyit 5). [bulunmaz, -maz]

bülbül: *Güzel sesiyle bilinen kuş*

1. Hasan Harakani.

Sünbül-i bāğ-ı haķīkat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzâr-ı vaḥdetdür Cenâb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2*).
[bülbül-i, -i]

2. Sevgili, dost.

Bülbül-i ḥatır dehân-ı verd-i ḥandüm gitdi âh

Ṭuṭî-i cânım dirîgâ la'l-i ḳandüm gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [bülbül-i, -i]

3. Şair.

Gülşen-i vaşfuñda dil **bülbül** hemâl olmuş saña

Şem' ḥüsnüñ yâd idüp pervâne-ḥâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*).
[bülbül,]

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar isterim meşreb bu ya

Ṭuṭiyim la'l-i şeker-bâr isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*).
[bülbülüm, -üm]

Bülbül gibi feryâd-ı dil-i zârıma maḥşuş

Nâzende edâlar gül-i ḥandânuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [bülbül,]

Mübtelâ-yı ḥâr idelden ey gül-i nâzûk beden

Dir kafesde **bülbül-i** ebkem-zebânum el- amân (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*).
[bülbül-i, -i]

Bülbül-i cânâ virür neş'e o gülzâr-ı suḥan

Mest ider 'âşıkı bûy-ı gül-i bî-ḥâr-ı suḥân (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [bülbül-i, -i]

Çıkmasın mı felege her gice âh-ı **bülbül**

Ġonçeler 'arz-ı cemâl itmede dâim ḥâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [bülbül,]

Açıla nesrîn-i baḥt ü devlet-i şâhânesi

Bülbül-i gûyâ-yı dil gülşende açduḳça dehân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20*). [bülbül-i, -i]

İdemez şîvede gül-gonçe fem-i yâr ile baḥş

Ḳılamaz giryede **bülbül** dil-i pür-zâr ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [bülbül,]

4. *Hakikat bülbülü.*

Âh eyleme ey **bülbül-i** şeydâ-yı haķīkat

Nā-gāh açıldı gül-i ra‘nâ-yı haķīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [*bülbül-*

5. *Aşık.*

Olmasaydı ‘arız-ı âliñ tarāvet-baḥş-ı gül

Bülbül itmezdi güle ‘atf-ı nigāh-ı iltifat (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 3*). [*bülbül,*

Zāğdan şormak ne lâzım ğunc u nāz-ı ğonçeyi

Şīve-i gül-ğonçehāyı **bülbül-i** şeydâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [*bülbül-i, -i*]

Çokdan berü ḥasret-keş-i dīdār ola kaldum

Ben **bülbüle** nevres gül-i ra‘nâ ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*bülbüle, -e*]

N’ola lutfeyle bārī müptelâ-yı cevr-i ḥār itme

Çü **bülbül** gülşen-i ‘aşkuñda nālân oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [*bülbül,*

Ben nice zār olmayam dāim ḥayāl-ı vaşl ile

Bülbül-i şeydâyı derd-i verd-i ḥandan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4*). [*bülbül-i, -i*]

Gülcemālim nola gel girye vü zārum göricek

Çün gülüşen güllere **bülbüllere** ḥinā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*bülbüllere, -ler, -e*]

Ol **bülbül-i** şūrīde-i gülzār-ı vaḥīdüm

Eflāke şalan ğulgule āh-ı seḥerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*bülbül-i, -i*]

Ârzü-yı gülsitān-ı vuşlat-ı dildār ile

Bülbül-i şūrīde dil vāreste-i **bülbül** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [*bülbül,*

Na‘ra-i dil-süz-ı men ḥayret verir **bülbüllere**

Her ne dem ki ḥātıra ol ğonçe-i ḥandān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [*bülbüllere, -lere*]

Göñül şem‘-i ruḥuñ andukça āh-ı âteşīn eyler

Hayāl-i gonçe ruhsāruñla **bülbül** teg enīn eyler (*Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 1*).
[bülbül,]

Niçe āh itmesin şol **bülbül-i** şūrīde-i hātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bŷy-ı gülzār-ı şafā gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 2*).
[bülbül-i, -i]

Cān **bülbülü** gülzār-ı irem seyrini neyler

Hāk-i ser-i kūyuñ gibi Bağ-ı İrem olmaz (*Şādī Divanı, Gazel 88, Beyit 3*). [bülbülü, -ü]

Şıyt-ı Hū Hū ile tıldı yine nüh tāk-ı felek

Biz ki **bülbül** gibi bir minber-i gül hū çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 3*).
[bülbül,]

Āh pīrāmūn-ı gül olmuş maḡarr-ı hār u ḡas

Bülbül-i şeydā fiğān eyler be her dem her nefes (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 1*).
[bülbül-i, -i]

Fiğān ü āh-ı dil **bülbülleri** bes ḡayrete ḡoymuş

Dehānuñ gonçe-i ḡāna boyanmış hey’ete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 1*).
[bülbülleri, -ler, -i]

Bülbülüñ feryādı bīzār eylemezdi ‘ālemi

İtmeseydi Şādiyā ger gül-cemālūñ hāre ‘arz (*Şādī Divanı, Gazel 105, Beyit 5*).
[bülbülüñ, -üñ]

Her seḡer gülzār-ı kūyuñda gül-i bāğ-ı edīb

Āh u feryādum bağışlar **bülbül-i** nālāne ḡaz (*Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [bülbül-i, -i]

Gülşen-i dehrin temāşāsı dile virmez şaf

Olmuşum çün **bülbül-i** gül-çīde-i gülzār-ı ‘aşḡ (*Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 3*).
[bülbül-i, -i]

Peyḡule-i firḡatde ḡoyup **bülbül-i** zarı

Hāşāk ile ūlfet sana ey ḡonce ne lāyık (*Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [bülbül-i,]

Bülbül gibi Şādī şu ḡadar nāleler etdim

Gūş eylemedi ol gül-i nev āh ü fiğānım (*Şādī Divanı, Gazel 135, Beyit 5*). [bülbül,]

Bülbülem zîrâ ki kılmam ol güle izhâr-ı ğam

Tûtiyem amma şeker-güftâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*).
[bülbülem, -em]

Şâdîyâ şol gülsitân-ı dehre bakmam tâ ebed

Çün ezelden **bülbül-i** gülşen-serâ-yı vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*).
[bülbül-i, -i]

‘Azm-i gülzâr eyleyüp gül-gonçeye kılmam nazar

Bülbülem **bülbül** gül-i bî-hâr(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*).
[bülbül,]

‘Azm-i gülzâr eyleyüp gül-gonçeye kılmam nazar

Bülbülem bülbül gül-i bî-hâr(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*).
[bülbülem, -em]

Bülbül gibi şol âh-ı ciger-süzumu güş it

Ol la‘l-i leb-i gonçe-i handâna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [bülbül,]

Şâh-ı hecründe çü **bülbül** zâr olaydum kâşkî

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek hâr ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*).
[bülbül,]

Be-her şeb tâ şehir mânend-i **bülbül** zâr u nālānam

Ne gül o ‘arız-ı reşk-āver-i gülzāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [bülbül,]

Bülbül-i pür-nağme-i gülşen- serāy-ı vaḥdetem

Ġayre ‘arz it bağban dehrin gül-i ra‘nāsın (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [bülbül-i, -i]

Gül dilerken eyledün ḥayfâ esîr-i hâr-zâr

Dem-be-dem kan ağlarum ol **bülbül-i** şūrîde vār (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3*).
[bülbül-i, -i]

Kıldukça tazarru‘ ne ‘aceb nāz ider olsun

Elbetde kılar **bülbül-i** şūrîdeye gül nāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [bülbül-i, -i]

Dil nice olsun rehā ol ta‘ne-i aġyārdan

Bülbül-i pür-zâr cevri hârdan olmaz hâlâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*bülbül-i, -i*]

6.Kalem.

Çü **bülbül** gülşen-i vasfında hâmem na't hânuñdur

Bedende tâ ki cânım cilde-gerdür yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*). [*bülbül,*]

7. Şâdî

Ârzû-yı gülşen-i vaşlunla her şeb-tâ-seher

Şâdî-i kemter çü **bülbül** turmayup eyler enîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*bülbül,*]

8.Hakikat bülbülü

Ey **bülbül-i** gül-gonçe-i gülzâr-ı haķîkat

N'oldı ne bu hayret (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1*). [*bülbül-i,*]

9.Can bülbülü.

Çekerdı **bülbül-i** cânım o derd-i verd-i handâmı

Veli Şâdî çekülmez ol cefâ-yı hârı gâyetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*bülbül-i, -i*]

Bülbül-i cânım ider mi güllere 'atf-ı nigâh

Bâğ-ı hüsnünde açılmış verd-i nâzik-ter mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*). [*bülbül-i, -i*]

Bî-tâb u nevâ nağme-serâ **bülbül-i** cânı

Mehcûr-ı gülistân-ı vişâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*bülbül-i, -i*]

Cân **bülbülünü** vâşıl-ı gülzâr-ı rızâ kııl

Meyyâl-i çemenzâr-ı fenâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4*). [*bülbülünü, -ü, -n, -ü*]

Âlûde-hazân eyleyüp ol verd-i ümmîdi

Cân **bülbülünü** zâr u hazîn eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2*). [*bülbülünü, -ü, -ni*]

10. Gönül bülbulü

Bülbul-i hâtır nice feryâd u efgân itmesin

Gördüm ol gül gonca (y)ı hâşâke maķrûn ey dirîĝ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*).
[bülbul-i,]

Ey **bülbul-i** hâtır ne tekâpû ne ararsın

Hiç bûy-ı vefâ yok bu gülistân-serâda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [bülbul-i,]

Yâd-ı ruh-ı gül-gonçe ile **bülbul-i** hâtır

Bir âh ile nüh tâkı yine pür-naĝam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [bülbul-i,]

Ârzû-yı gülsitân-ı vuşlat-ı dildâr ile

Bülbul-i şûrîde dil vâreste-i bülbul olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [bülbul-i, -i]

Bülbul-i dil Şâdîyâ bulmazdı böyle inkişaf

Naẓm-ı Sa‘dî nev-gül-i gülzâr-ı ‘irfân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 9*).
[bülbul-i, -i]

Bülbul-i gönlüm ne dem yâd itdi gül-ruhsârıñı

Ṭutdı âfâķı ser-â-ser na‘ra-i vâ ḥasretâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [bülbul-i,]

Ezelden murĝ-ı gönlüm **bülbul-i** aşüfte kāmıñdır

Ciger-hûn eyleyen hecr-i dehân-ı gonçe fâmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*).
[bülbul-i, -i]

Gönül ol **bülbul-i** gülzâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû

Dilerseñ ger gül-i bî-hâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 1*).
[bülbul-i, -i]

Dem-â-dem ârzû-yı gülşen-i vaşluñla çün **bülbul**

Çıķar eflâke feryâd u fiĝānum yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [bülbul,]

bülbul ol-: Âşık olmak II Hakk’ı sürekli zikretmek.

Zâhidâ olmak dilerseñ mazhar-ı esrâr-ı Hû

Bâĝ-ı ‘âlemden geķüp ol **bülbul-i** gülzâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [bülbul ol,]

bülbül-āsā: *Bülbül gibi.*

Âh ey gül mübtelâ-yı cevr-i hâr itdün beni

Bülbül āsā her seher giryân zâr u itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*bülbül-āsā,*]

bülbül-i şeydā: *Çılgın, divane bülbül II Aşık.*

Müjde ey **bülbül-i şeydā** gül-i ra‘nâ geldi

Zülf-i şebbū rūḥ-ı nev-lâle-i ḥamrâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*bülbül-i şeydā,*]

bülbül-i şūrīde: *Perişan bülbül II Aşığın gönlü.*

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefâ ašlâ kesel

Gonçe ger ‘arz itmeseydi ḥāra rüy-ı ḥürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*bülbül-i şūrīde, -ye*]

Virir feryād u zârım bülbül-i şūrīdeye hayret

Seher gülzâr-ı kūyunda ḥurūşân oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*). [*bülbül-i şūrīde,*]

bülend: *Yüksek II Yüce II Ulu*

Ba‘demâ Şâdî gerekmez dīdeye şimşād u serv

Ḳāmet-i reşk-āver-i serv-i **bülendüm** gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [*bülendüm, -üm*]

Âğüş-ı ḥayāle alup ol şāh-levendi

Ol serv-i **bülendi** (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1*). [*bülendi, -i*]

Meyl-i ağıyar eyleyelden ey ḳad-i serv-i **bülend**

Seyl-i eşküm teg hemîşe bî-ḳarār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*bülend,*]

Âğüş-ı ḥayāle alup ol şāh levendi

Ol serv-i **bülendi** (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10*). [*bülendi, -i*]

bülendî: *Yükseklik II Yücelik III Ululuk*

Kaddünle **bülendîde** berāber ki degüldür

Serkeşlik ile her yaña tūbā ne kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [*bülendîde,*]

Servi tībā vü **bülendîde** berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide kām̄et-i dil-dār ile baḥs (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [*bülendîde, -i, -de*]

bü'l-ḥasen: *Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed (Ca'fer) el-Harakānî (ö. 425/1033). 11. yüzyılda bugünkü İran'ın horasan bölgesinde Bistam kasabasına bağlı Harakan köyünde doğmuş ünlü mutasavvıf.*

Neyyir-i evc-i kerāmetdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen**

Mihr-i āfāk-ı velāyetdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [*bü'l-ḥasen,*]

Neyyir-i evc-i kerāmetdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen**

Mihr-i āfāk-ı velāyetdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [*bü'l-ḥasen,*]

Sünbül-i bāğ-ı ḥaḳīḳat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzār-ı vaḥdetdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2*). [*bü'l-ḥasen,*]

Mevlidi (der-) ḥā[re]kān şehr medfen-i vālāsı Kars

Āstān-ı çarḥ-ı rif' atdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [*bü'l-ḥasen,*]

Ḥāk-i pāk-i 'ıtr-nāk-i türbe-i 'ulyāları

Sürme-i çeşm-i başiretdür Cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 4*). [*bü'l-ḥasen,*]

Ḥükm-rān-ı kişver-i 'irfān kuṭb-ı 'ārifān

Bāzı yektā evc-i kurbetdür cenāb-ı **Bü'l-Ḥasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [*bü'l-ḥasen,*]

Ḥāiz-i cāh-ı verāset gavş-ı 'ālī-menḳıbet

Mazhar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenāb-ı **Bü'l-Hasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6*).
[bü'l-ḥasen,]

Şâdî (ben de) bende-i dergāh-ı ʿizzet-gāhıyım

Şāhib-i envāʿ-ı himmetdür Cenāb-ı **Bü'l-Hasen** (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7*).
[bü'l-ḥasen,]

bundan böyle: *Artık, bu vakitten itibaren.*

Bu deñlü diñle neydi Şâdiyā ol Kışsa-i Mecnūn

Oğunsun şimdi **bundan böyle** de efsāne-i hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5*).
[bundan böyle,]

bünyād: *Esas, temel, asıl.*

Binā-yı iʿtikādı yıkdı **bünyādından** ol demde

Çapuñdan ğayri-i her kim ki kıldı müttekā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*).
[bünyādından, -ı, -n, -dan]

burc: *Burç. Gökte Zodyak üzerinde bulunan on iki takım yıldızından her biri*

1. Akrep burcu.

Zîr-i pîç-a-pîç-i kākülde görenler ʿarızuñ

Cilvegāh itmiş şanar ḥurşîd **burc-ı** ʿakrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [burc-ı, -ı]

2. Hilafet burcu

Māh-ı evc-i maʿdelet mihr-i sipihr-i saltanat

Neyyir-i **burc-ı** hilāfet fer-dih-i āfākiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [burc-ı, -ı]

burhān: *Delil, ispat.*

Mübārek barmağūñla şakḳ-ı māh itdūñ bilā-şübhe

Aña **burhān** Veʿn-şakḳaʿl kamerdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 3*).
[burhān,]

burkaʿ: *Yüzü gizlemek için kullanılan örtü, peçe II Cemal tecellilerinin görülmesinin önündeki engeller.*

Māh- ʿtalʿat **burkaʿ-ı** ruḥşār-ı tābānıñ düşür

Cānum al tek mūy-ı zūlf-i ‘anber-efşānuñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*).
[burka ‘-i, -i]

burûc: *Burçlar. Yıldızlar.*

1. Övgünün, methiyenin doruk noktası.

İrme mümkün mü **burûc-ı** intiha-yı vaşfiña

Ṭā(y)ir-i ‘arş olsa şehbâz-ı hayâlam yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [burûc-ı, -ı]

2. *Makam.*

‘Avn-i Hâk’la gün-be-gün ol âfîtab-ı tal‘atı

Şu‘le endâz-ı **burûc** übheth ü iclâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [burûc, -ı]

būs / bûse: *Öpücük*

1. *Güzel söz II Vaad.*

Būs-ı cām-ı lebûñ ‘ıyde mi merhûn itdi

Şor gönül sâķī-i mehpārenûñ ağzın ara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [būs-ı, -ı]

Şâdî yâ **būs-ı** lebin ol ‘ıyde merhûn ideli

Ger mübeddel olmasa inkāre ol ikrār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [būs-ı,]

İnanmam pek de va‘d-ı **bûse-i** la‘li şeker-rîze

Faķat ol muşhaf-ı ruḥşāruña pek çok yemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*).
[bûse-i, -ı]

Nāzenīnim **bûse-i** la‘l-i lebûñ va‘d eyledi

Eyledi ammā o va‘d-ı ‘ıyde merhûn ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4*). [bûse-i, -ı]

Be kasem **bûse-i** la‘leyn-i lebûñ va‘d kıllup

Lîk bî- raḥm dem-i âḥire merhûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [bûse-i, -ı]

2. *Alınan müjde sonunda hasıl olan haz II Feyz ve cezbe.*

Mağsadıñ bulmak ise şūfī hayāt-ı dāimi

Yād-ı lā‘l-i yār ile **būs-ı** lebi peymāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*būs-ı, -ı*]

Sükūt etdi aña ikrār-ı ızmāri denilmez mi

Didükce şūh-ı mümtāzım baña bir **būs-ı** vāmıñdır (*Şādī Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [*būs-ı, -ı*]

Sākī çıkarın her gice peymāne(y)i devre

Ol hıvāhiş-i **būs-ı** leb-i dildārdur ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 3*). [*būs-ı,*]

būse-gāh: *Öpülen yer II Saygı ve tazimde bulunulan yer.*

Esselām ey āsitān-ı **būse-gāh-ı** kudsıyān

Hāk-rüb-ı dergehindir zūlf-i hūrā esselām (*Şādī Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [*būse-gāh-ı, -ı*]

büstān: *Bahçe II Hakikat bahçesi.*

Ey şūh kadet servi-yi **büstān-ı** haqāyık

Ve’y zūlf ü ruḥet fer-dih-i reyḥān u şakāyık (*Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [*büstān-ı, -ı*]

bütün: *Hepsi, tamamı.*

Çalındı tekye-ī dildē rebāb u nāy-ı istiğnā

Bütün dünyāyı tutdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istiğnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*bütün,*]

Cemālūñ naqşı cānā levḥa-i dilde muşavverdür

Bütün āyāt-ı ḥüsnūñ şafḥa-i sīnemde azherdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [*bütün,*]

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı ‘aşk

Tutdı ser-tā-ser **bütün** āfākı hū-yı hā-yı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*bütün,*]

Bütün ‘uşşāk gerçi ārzū-mend-i vişālīñdir

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla ben teg ḥaste-ḥālet yok (*Şādī Divanı, Gazel 117, Beyit 4*). [*bütün,*]

İtdükçe şabā turrelerūñ yār perişān

Olmaz mı perākende **bütün** hâtır-ı yārān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1*). [*bütün,*]

Kuşandı cevşen-i ğadri **bütün** mehpâreler meh-rû

Silâh-ı nâzını meydan-ı hûbîde kuşandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*bütün,*]

Hûban **bütün** baş eyerek kıldı temellûk

Âlây-ı nezâketle ki şâhâne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3*). [*bütün,*]

Sen ol bedrû'l-büdûr-ı evc-i Evhâsîn ki nurundan

Bütün âfâk-ı 'âlem rûşenâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*). [*bütün,*]

Ümîd-i şubh-ı vaşluñla şabâh-ı haşre dek her dem

Bütün encüm-şümâr-ı intizâram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [*bütün,*]

büy: Koku

1.Etki, tesir.

Bülbül-i cāna virür neş'e o gülzâr-ı suhan

Mest ider 'âşıkı **büy-ı** gül-i bî-hâr-ı suhân (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [*büy-ı, -ı*]

2. Saç kokusu.

Büy-ı zülf-i yâri ırgürdi seher bād-ı şabā

Ser-be-ser oldu mu 'athtar milket-i Çin u Hıta (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1*). [*büy-ı,*]

Ba'd-ez-in ol müşk-i çîne bir daği urmam dimâğ

Tā şabā ırgürdi **büy-ı** zülf-i 'anber-bār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [*büy-ı,*]

Büy-ı zülfündür meşâm-ı cāna 'anberden lezîz

Neş'e-i cām-ı lebûñ gülfâm-ı sâğardan lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [*büy-ı,*]

3. Safa bahçesinin kokusu.

Niçe âh itmesin şol bülbül-i şūrîde-i hâtır

Dimâğ-ı cāne hergiz **büy-ı** gülzâr-ı şafâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*). [*büy-ı, -ı*]

4.Belirti, iz II Davranış.

Ey bülbul-i hâtır ne tekâpū ne ararsın

Hiç **būy-ı** vefā yok bu gülistān-serāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [*būy-ı, -ı*]

buyur-: *Buyurmak.*

1. *Gelmek, gitmek, girmek.*

Şāyeste-i dergāha **buyur** Şādī -i zāri

Meḥcūr-ı ḥuzūr-ı müte‘āl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6*). [*buyur,*]

2. *Emretmek II Söylemek.*

Dil-i virānegāni şanma ḥālī

Buyurmuşdur Te‘ālā küntü kenzen (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 8*). [*buyurmuşdur, -muş, -dur*]

Ḥudā-yı Zāt-ı bīçün Yevme lā yenfa‘ **buyurmuşdur**

Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*buyurmuşdur, -muş, -dur*]

C

cā: Yer, makam, mahal, mevki.

Sū-be-sū ‘ālemi geşt eyledi Şādī ğamgīn

Künc-i meyḥāne gibi bulmadı bir **cā-yı** feraḥ (Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 5). [cā-yı,]

cādū: Cadı, büyücü, sihirbaz

1. Bakış

Ḥāl-i hindūlar ola bir dāne-i dām-ı bela

Āh o **cādū** ğamzeler seḥḥār şekliñ gösterür (Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 4). [cādū,]

2. Göz

Metā‘-ı şabr u ārām-ı dili tārāc için her dem

O **cādū** gözlerün düzdī nigāhuñ der-kemīn eyler (Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 2). [cādū,]

cāh: Itibar, makam, mevki, rütbe

1. Dara hükümdarın makamı II Maddi alemin makam mevki ve rütbeleri.

Bulanlar devlet-i dīdār bakmaz **cāh-ı** Dārāya

Derinde kıl olanlar pāye-i şāhānı neylerler (Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 4). [cāh-ı,]

2. Veraset makamı.

Ḥāiz-i **cāh-ı** verāset ğavṣ-ı ‘ālī-menkıbet

Maḥzar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 6). [cāh-ı, -ı]

cām: Kadeh, kase II Şarap

Cām aldığı dem deste atar şīşe-i ‘ārı

Şādī teg olanlar mey-i maḥbūb ile berbād (Şādī Divanı, Gazel 42, Beyit 5). [cām,]

Sāġar-ı la‘l-i lebūñ ‘arż eyle sāķī kıl kerem

Cām ile maḥmūr-ı ğam ḥammārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*).
[cām,]

1. Dudak kadehi, şarabı

Şun **cām-ı** lebûñ kıl nola teskîn-i ḥarâret

Besdür bu ‘ināyet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 6*). [cām-ı,]

Bûy-ı zülfüñdür meşām-ı cāna ‘anberden lezîz

Neş’e-i **cām-ı** lebûñ gülfām-ı sâğardan lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [cām-ı,]

Bûs-ı **cām-ı** lebûñ ‘ıyde mi merhûn itdi

Şor gönül sâķî-i mehpārenûñ ağızın ara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [cām-ı, -ı]

Şıyt-ı mîñâyı tehî şanma şorup **cām-ı** lebûñ

Bāde keyfiyetine başladı elḥāne ḳadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [cām-ı,]

2. Arifin içi marifetle dolu olan gönlü II İçinde gayb nurlarının temaşa edildiği yer

Şorup la‘l-i lebûñ ḥāşiyetûñ ser-mest-i ḥayrānam

Tehî ‘arz eyleme zinhār sâķî **cām-ı** gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [cām-ı, -ı]

Bi ḥamdi’llāh mest-i **cām-ı** bezm-i vaḥdetdür Şādî

Tehî ‘arz eyleme zinhār sâķî **cām-ı** gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [cām-ı, -ı]

Bi ḥamdi’llāh mest-i **cām-ı** bezm-i vaḥdetdür Şādî

Tehî ‘arz eyleme zinhār sâķî **cām-ı** gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [cām-ı,]

Ezelden tā-ebed teşne-i şahbā-yı dīdāram

Tehî ‘arz eyleme zinhār sâķî **cām-ı** gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [cām-ı, -ı]

N’ola mest-i şarāb-ı vaşl kıl bā āh-ı hüşyāram

Tehî ‘arz eyleme zinhār sâķî **cām-ı** gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [cām-ı, -ı]

3. Aşk şarabı, kadehi

İçenler **cām-ı** 'aşkı çeşme-i hayvānı neylerler

Görenler kūy-ı yārı ravza-i rıdvānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [*cām-ı,*]

Şâdîyā ol sāğar-ı Cemşide bakmam bir dahı

Cām-ı 'aşk-ı hâzret-i dildârdur gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 5*). [*cām-ı, -ı*]

4. Hayret kadehi.

Mest-i **cām-ı** hayretim derk itmezem şahbâ nedür

Ben o Kaysım bilmezem 'aşk-ı saç-ı Leylâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1*). [*cām-ı,*]

Mest-i **cām-ı** hayretim sâkı tehi 'arz eyleme

Dîdeye aşla gerekmez **cām-ı** lebrîz-i şafâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3*). [*cām-ı,*]

5. Kavuşma kadehi, şarabı.

Cür'a-i **cām-ı** vişâlûñle olanlar şâd-kām

Çeşme-i hayvân içün eyler mi Hızra ilticâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*cām-ı,*]

Sâkı-i meh-pâre mahmûr-ı ğam-ı hicrānuñ em

Cām-ı vaşluñ eyle ben âlûde-i humâre 'arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*cām-ı, -ı*]

6. İrem kokulu kadeh, şarap.

Şanma dil sāğar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz faķat meygedede **cām-ı** İrem-bū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*cām-ı, -ı*]

7. Elem kadehi, şarabı

Çekdigüm **cām-ı** elem zehr-âb-ı ğamdur dâ'ima

Görmedüm **cām-ı** ferâh-encām-ı sâķî dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*cām-ı, -ı*]

8. Ferahlık, mutluluk kadehi.

Çekdigüm cām-ı elem zehr-âb-ı ğamdur dâ'ima

Görmedüm **cām-ı** ferāḥ-encām-ı sākī dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*cām-ı, -ı*]

9. Elest bezminde sunulan kadeh (ezeli ikrar).

Biz cür‘ā-keşüz **cām-ı** şarāb-ı ezelīden

Mestāne gönüller mey-i nāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1*). [*cām-ı,*]

Şâdî bizi mest-i mey-i ḥamrā mı şanurlar

Biz cür‘ā-keşüz **cām-ı** şarāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5*). [*cām-ı,*]

10. Talih kadehi.

Ayağın denk alırdı şun didükçe **cām-ı** iḳbālī

Bugün kām üzre döndürdüm yine sākī-i devrānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*cām-ı, -ı*]

11. Coşkun aşk halleri.

Ḳılmasın şūfī tehī ey Şâdī istifsār-ı ḥāl

Mest-i **cām-ı** ḥayretem hüşyāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*). [*cām-ı,*]

Cām-ı şehd-āb-ı vişāl-i yār olmaz dest-res

Ḥaste dil sīr-ābe-i zehr-āb-ı hicrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*cām-ı,*]

Dūçār-ı dām-ı ‘aşkıḡ sermest-i **cām-ı** ‘aşkıḡ

Bi neng ū nām-ı ‘aşkıḡ baḡmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*cām-ı, -ı*]

13. Muhabbet şarabı.

Cür‘a-i **cām-ı** muḥabbetle olanlar zinde

Ḥvāhiş eyler mi ola çeşme-i ḥayvāna yaḡın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [*cām-ı, -ı*]

cāme: Libas, elbise II Namus elbisesi.

Ġayr-ı mümkündür ḡabā-yı ‘aşḡla tezyīn-i ten

Cāme-i nāmusdan ‘uṣṣāk ‘uryān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3*). [*cāme-i, -i*]

cāme-hvāb: *Gecelik II Yatak (naz)*

Var edibāne toḳunma zülf-i yāra ey şabā

Cāme-hvāb-ı nāza girmiş zülf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [*cāme-hvāb-ı, -ı*]

cām-ı cem: *Cem'in kadehi. Cem'in Yedi feleğin sırrını (hikmet) taşıyan ve bütün dünyanın seyredildiği sihirli kadehi*

Ba‘demā Cām-ı Ceme ‘atf-ı nigāh eyle(ye)mez

Olalı mest-i mey-i sāğar-ı ser-şār-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8*). [*cām-ı cem, -e*]

1. *İlahî aşkın mahfazası/âşığın gönlü.*

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir **cām-ı cem** olmaz

Cānā dem-i vuşlat gibi ‘ālemde dem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [*cām-ı cem,*]

Kef-i sāķide rengāreng sāğarlar tolanduḳca

Şulansın ğıptadan ol **cām-ı Cem** ağzı şulanduḳca (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1*). [*cām-ı cem,*]

2.Şerbet II Nimet

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba‘d sem nūş itdirür

Sāķi-i devrūñ bize ikrāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2*). [*cām-ı cem,*]

cām-ı cemşîd: *Cem'in kadehi*

1.*Dünyadaki güç ve iktidar.*

Cām-ı Cemşîdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

Ol ki mest-i sāğar-ı meyḥāne-i āmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [*cām-ı cemşîd, -i*]

2.*Beşeri aşk.*

Mey-i ‘aşkuñ sunalı sāķi-i nāzende şiyem

Cām-ı Cemşīde dahı ‘atf-ı nigāh eylemezem (*Şādî Divanı, Gazel 132, Beyit 1*). [*cām-ı cemşīd, -e*]

cām-ı gül-fām: *Gül renkli kadeh.*

1. *Kırmızı şarap.*

Mest-i ‘aşkuñ sākīyā ol **cām-ı gül-fām** istemez

Bende-i hāk-i deriñ dārat-ı Behrām istemez (*Şādî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*cām-ı gül-fām,*]

2. *Aşığın gönlündeki coşkun aşk halleri.*

Tehī ‘arz itmesin bī-hūde sākī cām-ı gülfāmı

Benem Şādī ezel mest-i mey-i ma‘nā-yı istiğnā (*Şādî Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [*cām-ı gülfām, -ı*]

cām-ı memlū: *Dolu kadeh. II Mürşit III Sevgli, dost.*

Nice kılsın huşk-leb üftāde def‘-i teşnegi

Bezm-i ‘işret-cezmde bir **cām-ı memlū** kalmamış (*Şādî Divanı, Gazel 99, Beyit 3*). [*cām-ı memlū,*]

cān: *Can*

1. *Beden II Varlık III Ömür, hayat.*

Nuķūd-ı **cān** ile Şādī alınmaz

Kumaş-ı vaşıldır kālā-yı ferruḥ (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 7*). [*cān,*]

Vāķıf-ı sırr-ı fenā olmaķsa maķşad sālīkā(n)

Mülk-i **cānıñ** eyle vaķf-ı hānķāh-ı Naķşbend (*Şādî Divanı, Gazel 45, Beyit 4*). [*cānıñ, -ıñ*]

‘Aceb mi terk-i cān eylerse ‘āşık rāh-ı dilberde

Olanlar māl-i cānāna Şādī **cānı** neylerler (*Şādî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [*cānı, -ı*]

Ey şabā **cānımı** üzdüñ tel-i gīsūya degüp

Böyle küstāḥ taḥarrük saña bir ‘āde midür (*Şādî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*cānımı, -ı, -mı*]

Ṭabla-i ‘atṭarı istişmāma yokdur ārzū

Cānımı kıldıñ mu‘athtar ‘anberīn mūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*cānımı, -i, -m, -ı*]

Şâdīyā ‘arīf isen ger tūtiyā-yı **cān** kıl

Hāk-i kūy-ı hāzreti dildārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*cān,*]

Ārzū-yı ‘arız ile Şādī her şeb ta seher

Cānını pervāne-i şem‘-i şebistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*cānını, -i, -n, -ı*]

Gerekdür olmamak hīn-i cedelde **cān** teşvīşi

Ayak denk almamak lāzım ger alsa sīne şad rīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1*). [*cān,*]

Merāmın Şādī ırgürmek ise şol **cānı** cānāna

Sa‘adet bil reh-i ‘aşk içre gel ibzālī-i hīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*cānı, -ı*]

Kitāb-ı hüsünü görükdü der-hāl

İder **cān** riştesin ‘uşşāk-ı Şīrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [*cān,*]

Murğ-ı gönlüm şem‘a-i ruhsār-ı yāri yād idüp

Āteş-i hirmāna dā‘im **cān** yaçar pervāne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [*cān,*]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daḥi urmam dimağ

Tā meşām-ı **cāne** irdi nūkhet-i vālā-yı zūlf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [*cāne,*]

Cān micmer-i ‘aşkıñda yanup yandı dükendi

Mānend-i sipendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8*). [*cān,*]

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı mekārım ibtihāc

Hāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ **cān** değer (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [*cān,*]

Cān u dil āmāc-geh-i tīr-i kazādur

Ol kes ki rızā-dāde-i taḥdīr-i ḥudādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*cān,*]

2. *Sevgili, dost.*

Bu Şādī -i dil-ḥasteye **cānā** kerem eyle

Ol sīnesi pūr-zaḥme ṭabībā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5*). [*cānā,*]

Tūti-dil ‘uṣṣāka **cānā** leblerüñ kand ü nebat

Āb-ı la ‘liñ ğıbtā-baḥş-ı çeşme-i āb-ı hayāt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [*cānā,*]

Eger ‘ārif isen **cānā** nuḳūd u ḥālîñi şakla

Şaḳın müstaḳbeli yād itme kayd-ı māmēzādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*). [*cānā, -ā*]

Berāt-ı ḥüsn-i bî-misliñde **cānā**

Muḳavves kaşlaruñ tuğrā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 3*). [*cānā,*]

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı dil ‘aşkıñ ile olmuş ḳavî bünyād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3*). [*cānā,*]

Diñlenür dāim ser-i kūyuñda **cānā** ḥastegān

Seng-i kūyuñ ḥasteye bālīn u pisterden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*). [*cānā,*]

Pāyidār ol gülşen-i ḥübīde **cānā** çün çenār

Çün çenār ol ḳāmet-i serv-i revānım pāyidar (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*cānā, -ā*]

Gūyiyā ebrūlaruñ **cānā** hilāl-i māh-ı nev

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pür-envār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*cānā,*]

Ne bilsin ğayrisi Şādī fedākarlık ne ‘izzetdür

Anı ol naḳd-i cānı bezl-i **cānān** eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 5*). [*cānān,*]

Cemālūñ naḳşı **cānā** levḫa-i dilde muşavverdür

Bütün āyāt-ı ḥüsnüñ şafḫa-i sīnemde aẓherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [*cānā, -a*]

Unutdum āh **cānā** ben de ḥavf-ı bend u zindanı

Görüp üftāde-i zülf ü zenaḥdan oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [*cānā,*]

Nāzeninim ḳāmetüñ naḥl-ı tecellidir meğer

Kim nihāl-i gül kadūñ gördükçe **cānā** baş eger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1*). [*cānā,*]

Bende-i bāb-ı ‘aṭāyı n’ola nevmīd itme

Sana **cānā** şeh-i iklīm-i ‘aṭadur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*cānā, -ā*]

Cānā ne bakışdur o bakış bakışa hayran

Dil murgına şehbāz-ı fiken pençe-nümādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*cānā, -ā*]

Çeşm-i hūn-ābım görüp **cānā** tehī zanneyleme

Yād-ı la ‘līn-i lebūndür dīdeye kan ağıladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*cānā, -ā*]

Vardur ‘ālemde **cānā** çün perī-şüret velī

Sen gibi bir hāl-i dil añlar melek-peyker mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*cānā,*]

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā dem-i vuşlat gibi ‘ālemde dem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [*cānā, -ā*]

Erteng teşāvirine pīrāye-fezādur

Cānā olalı naşş-ı rūhuñ dilde münakkaş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*cānā,*]

Görenler hūsnūñ **cānā** okur şanıñda Māhedā

Egerçi dest-i kudret şekl-i insāniyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*). [*cānā, -a*]

Ruhuñ yādiyle **cānā** lāleler pūr ıztırāb olmuş

Görüb gonçe dehānuñ gül ‘araḳ-rīz-i hicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*cānā, -a*]

Şâdi (y)i çigñetmedüñ **cānā** semend-i nazına

Esb-i istignā-yı gayra pāymāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*cānā,*]

Nev-demīde oldu ruşşāruñda **cānā** tāze haṭ

Gülsitān-ı hūsnūñ döndürdi evvel yaza haṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*). [*cānā,*]

Pā-bend olalı zūlf-i girih-gīriñe **cānā**

Oldum hele vāreste-i her kayd u ālāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4*). [*cānā,*]

‘Ārizuñ gül deste-i reyḥān **cānā** perçemüñ

Sünbūlistān-ı tarāvetdir muṭarrā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 1*). [*cānā, -ā*]

Bīmār-ı dil-i zāruma **cānā** lebūñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş hasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*cānā,*]

İstemem Mısr-ı dili Yūsuf-cemālān olmasa

Neyleyem cismi ta‘alluḡ-gerde-i **cān** olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1*). [*cān,*]

Var ise **cānā** dehānuñ nokṭa-i mevhumdur

Nükte-sencānın budur taḥkīḡ zann-ı aḡlebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 3*). [*cānā,*]

Nihāl-i gül müdür **cānā** ḡadiñ naḡl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün ‘anber midir yā müşk-i sārā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*). [*cānā,*]

Dem-ā-dem nūr-pāş-ı enfüs ü āfāḡdır **cānā**

Ḳamer mi ṭal‘atuñ yā āfītāb-ı ‘ālem-ārā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*cānā, -ā*]

3. *Ruh III Gönül.*

Yüz tütüp peygüle-i mihrābā kılmaz serfürü

Eyleyen **cānun** ezelden vaḡf-ı mihrāb liḡā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [*cānun, -uñ*]

‘Aceb mī ser-be-ser āfāḡ-ı **cānum** rüşenā olsa

Ṭulū‘ itdī sipihr-i dilde tā bedrā-yı istiḡnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [*cānum, -um*]

Sūziş-i sīneme pervāne de ḡayrān oldu

Āteş-i ‘aşḡı o şūḡın düşeli **cāna** şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [*cāna, -a*]

Vehmim oldur üzülür rişte-i **cānım** Şādī

Çözmesün zülfi-i ḡam-ender-ḡamını şāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*cānım, -ım*]

Efendim murḡ-ı **cānı** arzū-yı dāne-i ḡālīñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*cānı, -ı*]

Būy-ı zülfüñdür meşām-ı **cāna** ‘anberden lezīz

Neş‘e-i cām-ı lebün ḡulfām-ı sāḡardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [*cāna,*]

Ḡonçe-i nev-ḡizi istişmāma yokdur ārzu

‘Andelib-i **cāna** ruḡsāruñ gül-i terden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*cāna, -a*]

Kalmadı gönlümde hergiz şād-mānīden eser

Mülk-i **cāna** dem-be-dem ceşş-i ğam u hicrān gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*cāna, -a*]

Niçe āh itmesin şol bülbül-i şūrīde-i hātır

Dimāğ-ı **cāne** hergiz bŷy-ı gŷlzār-ı şafā gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 2*). [*cāne, -e*]

Gŷlsitān-ı dehrden gelmezdi hergiz **cāne** hāz

Virmeseydi zŷlf ü ruḥsāruñ güle reyḥāne hāz (*Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [*cāne, -e*]

Naḳd-i **cānın** var dil-i vaḳf-ı der-i meyḥāne kıl

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalḳa-i rindāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*cānın, -ın*]

Nāiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cānıñı şem‘-i cemāle per urur pervāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*cānıñı, -ı, -n, -l*]

El-amān ey ğamzesi cellād-ı **cānum** el-amān

Tīr-i müjgānuñ dem-ā-dem dökdi ḳānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 1*). [*cānum, -um*]

Tel kırsarsa ŷzŷlŷr rişte-i **cānum** Şādī

Olmasın zŷlf-i girih-gīrine ta şāne yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [*cānum,*]

Ārzŷ-yı suḥan itmez de n’ider merd-i ğarīb

Fer virŷr **cān** u dil-i ‘āşıḳa ezḳār-ı suḥan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*cān,*]

Bŷlbŷl-i **cāna** virŷr neş’e o gŷlzār-ı suḥan

Mest ider ‘āşıḳı bŷy-ı gül-i bī-ḥār-ı suḥān (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [*cāna, -a*]

Çeşmüñ ne kıyar ‘āşıḳ-ı bītāb u tŷvāne

Kirpiklerŷñ oḳlar gibi tā işledi **cāne** (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [*cāne, -e*]

Yine dŷzdi nigāhun şeh-levendŷm **cāna** şaldırdı

Talandı ol meta‘-ı ḳişver-i hātır talandŷḳca (*Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*cāna, -a*]

Bülbül-i hâtır dehân-ı verd-i handüm gitdi âh

Ṭūṭi-i **cānum** dirîḡā la‘l-i kandum gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [*cānum, -u, -m*]

Bin **cān** ile şordum o şorulmaz leb-i kandi / Gördün mi efendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [*cān,*]

Çeşm-i cellāduñ kıyar her bir bakışda **cānuma**

Şādīyi öldürme mi kaşdı nedür yâ maṭlabı (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [*cānuma, -um, -a*]

Kafesde ṭūṭi-i gūyā-yı **cānum** zār olaḡaldı

Göñül hālūñ bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*cānum, -um*]

Cefā-yı çarḡ-ı kec-reftār **cānumdan** uşandırdı

Ġubār-ı renc-i ‘ālem çeşme-i bahtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [*cānumdan, -u, -m, -dan*]

Şādīyā kand-ī hayāl-i vuşlat-ı cānan ile

Der kafesde ṭūṭi-ī **cānum** meded yâ Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*cānum,*]

Gerekmez ‘andelīb-i **cāna** hergiz gülşen-i ‘ālem

Çü gülzār-ı vişālīñ gülsitān-ı bi-ḡazānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [*cāna, -a*]

Mu‘allā bārgāhıñ Ḥazretā dārü’l-emānumdur

Ġubār-ı āstānıñ ṭūṭiyā-yı çeşm ü **cānumdur** (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1*). [*cānumdur, -u, -m, -dur*]

Çü bülbül gülşen-i vasfiñda ḡāmem na‘t ḡvānuñdur

Bedende tā ki **cānum** cılve-gerdür yâ Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*). [*cānum, -um*]

Dem-i vā ümmetide bir nigāh it Şādī-i zāre

Budur çün maṭlab-ı aḡşa-yı **cānum** yâ Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 5*). [*cānum, -um*]

Yine **cān-ı** ḡayālī kāḡ-ı ‘aşḡ-ı yāra şaldırdım

Perün pervâne gūyā ber- ser-i nīrāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*cān-ı, -ı*]

4. Akçe, sermaye.

Ne bilsin ğayrisi Şādî fedākarlık ne ‘izzetdür

Anı ol naqd-i **cānı** bezl-i cānān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 5*). [*cānı, -ı*]

5. Bülbül.

Cān bülbülü gülzār-ı irem seyrini neyler

Hāk-i ser-i kūyuñ gibi Baĝ-ı İrem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3*). [*cān,*]

Çekerdi bülbül-i **cānum** o derd-i verd-i hāndānı

Veli Şādî çekülmez ol cefā-yı hārı ğāyetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*cānum,*]

Ālūde-hazān eyleyüp ol verd-i ümmīdi

Cān bülbülünü zār u hazīn eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2*). [*cān,*]

Bī-tāb u nevā naĝme-serā bülbül-i **cānı**

Mehcūr-ı gülistān-ı vişāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*cānı, -ı*]

Bülbül-i **cānum** ider mi güllere ‘atf-ı nigāh

Bāĝ-ı hüsnuñde açılmış verd-i nāzik-ter mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*). [*cānum, -um*]

cān alma: *Can almak. Öldürmek II Gönlü esir etmek.*

‘Uşşāka kıyar ğamzesi ğammāz çok ammā

Cān alma faķat ğamzesi fettānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*cān alma, -ma*]

cān gel-: *Can gelmek. Dirilmek II Güçlenmek.*

Hāle-i āĝūşa tā kim ol meh-i tābān gelür

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya gūyā **cān gelür** (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*cān gel-,*]

cān ile: *Canla başla. Seve seve, her şeyi göze alarak, olanca gücüyle.*

Şādīyā kıl **cān ile** mengūş-ı gūş-ı iftiḥār

Dāver-i deryā-kerem nazm-ı dūr-i yektāsın (Şādī Divanı, Gazel 195, Beyit 5). [cān ile,]

can nakdini vir-: *Canını vermek, feda etmek.*

Can nakdini virmekde tevaḳḳuf mu iderdüm

Ger yetse behā Şādī o kālā-yı vişāle (Şādī Divanı, Gazel 186, Beyit 5). [can nakdini vir-, -mek, -de]

cān yakar: *Canı (bütün varlığı) yakan, kül eden (Misbah, çerağ bağlamında)*

Cān yakar pervāne-i mişbāḥ-ı bezm-i vaḥdetim

Bir hezāram ki gül-i bī ḥārdır gönlümdeki (Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 4). [cān yakar,]

cāna yet-: *Katlanamayacak duruma gelmek, bezmek, bıkmak.*

Cāna yetdi dā'imā cevruñ cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ hergiz murādum üzre ey devvār çarḥ (Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 1). [cāna yet-, -di]

cānan: *Sevgili, yâr.*

Değme zinhār tel-i perçem-i **canāne** şabā

Eyle inşāf toḳunma dil-i yarāne şabā (Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 1). [canāne, -e]

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā'is

Göñül 'āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı **cānān** ol (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [cānān,]

Göñül 'āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı **cānān** ol

Gedālıkdır serir-i 'aşka sultān olmama bā'is (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [cānān,]

'Aceb mi terk-i cān eylerse 'āşık rāh-ı dilberde

Olanlar māl-i **cānāna** Şādī cānı neylerler (Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 5). [cānāna,]

Gelince ḥāṭıra hem-bezm-i **cānān** olduğum demler

Çü tūṭī şekker-i vaşl ile şādān olduğum demler (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 1). [cānān,]

Turma yan şem‘-i ruh-ı **cānāne** öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imhā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*cānāne, -e*]

Gūşına almaz mı feryādum o mehrū yoksa kim

Hāl-i zārım hāzret-i **cānāna** ‘arz eyler mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*cānāna,*]

Ol perçem-i ham-der-hama nāgeh ki ulandum

Şem‘-i rūh-ı **cānāna** çü pervāne tolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [*cānāna,*]

Hayāl-i vuşlat-ı **cānān** ile mesrūrdur gönlüm

Fe hamden şümme hamden derd ü gamdan dūrdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*cānān,*]

Kāmet-i **cānāne** mūmāsıl kılma servūñ bāğban

Lāubālī olma eşk-i cūy-bārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*cānān-e,*]

Ey peyk yūri hāzret-i **cānāna** di gelsin

Allāh içün ol çeşm-i gazālāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [*cānāna, -a*]

Bezī-i cān itmeyicek ‘āşık-ı şūrīde-nihād

Olamaz bāgeh-i hāzret-i **cānāne** yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [*cānān-e,*]

Genc-i ‘aşk-ı hāzret-i **cānān** olmaz rū-nümā

Tīşe-i ta‘n-ı ‘adūdan kalb vīrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [*cānān,*]

Vücūdun maḥv kılsın vaşl-ı **cānān** isteyen Şādī

Çü buldı vuşlat-ı **cānān** yana yana pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [*cānān,*]

Vücūdun maḥv kılsın vaşl-ı **cānān** isteyen Şādī

Çü buldı vuşlat-ı **cānān** yana yana pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [*cānān,*]

Nāgeh yine cem‘iyyet-i dil oldu perīşān

Der dest-i şabā perçem-i **cānān(ı)** görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*cānān(ı), -ı*]

Giderseñ ey nesīm-i şubḥ ger ol kūy-ı **cānāna**

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekārım bŭy-ı **cānāna** (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*).
[cānāna, -a]

Giderseñ ey nesīm-i şubḥ ger ol kūy-ı **cānāna**

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekārım bŭy-ı **cānāna** (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*).
[cānāna, -a]

Dilerseñ kırmamak ger ḥāṭır-ı nāşād-ı ‘uşşākı

Mürüvvet kıl şabā degme tel-i gīsū-yı **cānāna** (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*).
[cānāna, -a]

Çü sūfī ba‘d-ez-in peygüle-i miḥrāba yüz tutmaz

Göñül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı **cānāna** (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*).
[cānāna, -a]

Didüm gül ‘arız-ı dildāra zīrā nā-revādur ol

Didimse naḥl-ı tūbā kāmēt-i dil-cūy-ı **cānāna** (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 4*).
[cānāna, -a]

Çü Qays zār qaldım Şādīyā hāmūn-ı hayretde

Ne dem kim göñlüm aldıldım o Leylā-huy-ı **cānāna** (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 5*).
[cānāna, -a]

Ḥuzūr-ı pür-ḥubūr-ı ḥazret-i **cānāna** vardıkd

Yüzüñ қо āstāna derdimi yalvara ‘arz eyle (*Şādî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [cānāna, -a]

Çü şāne ḥançer-i efsūs ile dil pārelenmez mi

Şabā tā dest-i ğadrin kākül-i **cānāna** şaldırdı (*Şādî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*).
[cānāna,]

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennā dāmına aldım o āhu ṭab‘ **cānāni** (*Şādî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [cānāni, -ı]

Dil kākül-i ḥam-der-ḥam-ı **cānāna** dolaşdı

Sevdā-zede göñlüm yine sevdāya bulaşdı (*Şādî Divanı, Gazel 204, Beyit 1*). [cānāna, -a]

Dil-i dīvānemi zencīr zabṭ itmez iken Şādī

Hevā-yı kākül-i **cānān** bir t̄are ulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*cānān,*]

Merāmîñ Şâdî ırgürmek ise şol cānı **cānāna**

Sa‘âdet bil reh-i ‘aşk içre gel ibzālî-i hîşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*cānāna,*]

Şâdîyâ k̄and-î hayāl-i vuşlat-ı **cānan** ile

Der k̄afesdē t̄üti-î cānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*cānan,*]

cānı al-: *Canını almak. Öldürmek.*

Çîn-i zülfüñ mihr-i ruḥsārunda k̄oma **cānım al**

Pertev-i ḥüsnüñ görüp ol māh k̄alsın der seḥāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [*cānı al-,*]

Māh- ṭal‘at burḳa‘-i ruḥşār-ı t̄ābānîñ düşür

Cānum al tek mūy-ı zülf-i ‘anber-efşānuñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [*cānum al,*]

cānib: *Taraf, cihet, yan, yön.*

İtmedi ‘atf-ı nigāh **cānib-i** ‘uşşāka āh

Cānib-i ‘uşşāka āh itmedi ‘atf-ı nigāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [*cānib-i, -i*]

İtmedi ‘atf-ı nigāh cānib-i ‘uşşāka āh

Cānib-i ‘uşşāka āh itmedi ‘atf-ı nigāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [*cānib-i, -i*]

cāri ol-: *Akıcı olmak, akmak II Bulunmak*

Rāz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi

Dide-i ‘āşıkda **cāri olmasaydı** ḥūn u āb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*cāri ol-,*]

cārüb: *Süpürge. II Cebrail’in kanadı.*

Mu‘allā şehper-i Rūḥu‘l-ḳudūs **cārüb-ı** dergāhuñ

İşigüñ müttekā-yı enbiyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3*). [*cārüb-ı, -ı*]

cāy: *Yer, mevki, makam.*

Dīrūz şūfī-i gevden pürsīd **cāyī** ez men

Goftem me-pürs mesken 'uṣṣāk-ı lā-mekāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [*cāyī, -ı*]

cāy-gāh: Yer, mevki, makam.

Be-zāhir pister-i ḥāk-i mezellet **cāy-gāhımdır**

Velī ma'nen hümā veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*cāy-gāhımdır, -i, -m, -dır*]

cebīn: Alın

1. Alın

Şükr mümkün mü edā secde-i şükrānide

Olsa fersūdē **cebīnüm** meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*cebīnüm,*]

1. Yüz, çehre.

Virür ol küfr-ü zülfün leyle-i zulmaye sevdayı

Cebīnün tal'atı pertev-fezā-yı şems-i ḥāverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [*cebīnün,*]

3. Hz. Muhammed'in yüzü, çehresi.

Rūḥuñ pertev-dih-i şems-üd-ḍuḥādur yā Resūlallāh

Cebīnün nūr-ı çeşm-i aşfiyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [*cebīnün,*]

4. Sevgilinin güzel yüzü.

Fürüg-ı mäh-rūyuñ nur-baḥş-ı tāk-ı a'lādur

Cebīnün tal'atı ey şūḥ reşk-i āfitāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [*cebīnün,*]

cedel: Tartışma, münakaşa, ağız dalaşı.

Gerekdür olmamak ḥīn-i **cedelde** cān teşvīş

Ayak denk almamak lāzım ger alsa sīne şad rīşī (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1*). [*cedelde, -de*]

cefā: *Eziyet, sıkıntı II İncitme, eziyet.*

Besdür bu kadar cev̄r u **cefā** zülf-i semen-sā

Bir de nola kı1 ‘arz-ı vefā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*cefā,*]

Gāh bir ihsān kılmak lāzım-ı tab‘ın iken

Haste-ī hicrānıña daim **cefā** lāyık mı yā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*cefā,*]

Ey sākī-i şeh-nāz ne bu nāz ü edālar

Ben zāra **cefālar** (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [*cefālar, -lar*]

Gerçi kim ol mehlikā gayetle şūh ü şengdür

Līk ‘uşşāk-ı dil-i zāre **cefā** āhengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [*cefā*]

Çekerdî bülbül-i cānum o derd-i verd-i handānı

Veli Şâdī çekülmez ol **cefā-yı** hārı gāyetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*cefā-yı, -yı*]

Bülbül-i şūrīdeye virmez **cefā** aşlā kesel

Gönçe ger ‘arz itmeseydi hāra rüy-ı hürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*cefā,*]

Cefā-yı çarh-ı kec-reftār cānumdan uşandırdı

Gubār-ı renc-i ‘ālem çeşme-i bahtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [*cefā-yı,*]

cefa-cu: *Eziyet eden II Sevgili, dost.*

Ol nergis-i mestiñ ne kıyar ‘aşıkā daim

Ey şuh-ı **cefa-cu** bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*cefa-cu,*]

Ben zāra ey **cefa-cū** kār itdi tīg-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*cefa-cū,*]

Şahbā-yı lebün şun nola ey sākī-i gül-rū

Dildār-ı **cefā-cū** (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [*cefā-cū,*]

cefā-girdār: *İşi zulüm, eziyet olan, zalim*

1. Sevgili, dost.

Bār-ı cevruñ çekmege t̄ab ü t̄uvānum k̄almadı

Terk-i cev̄r it ey **cefā-girdārı** Allāh ‘aşkına (*Şādî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [*cefā-girdārı, -ı*]

Ġazab vaktinde t̄a yār-ı **cefā-girdār(ı)** söyletme

Kıyar ‘uşşāka çeşm-i hañcer-i ġaddār(ı) söyletme (*Şādî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*). [*cefā-girdār(ı),*]

Ah d̄il aldırallı şūh-ı **cefā-girdāra**

Hañcer-i nāz ile k̄ıl cigerim biñ pāra (*Şādî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [*cefā-girdāra, -a*]

2. Felek, zaman, devran.

Cāna yetdi dā’imā cevruñ **cefā-girdār** çarh

Dönmedüñ herġiz murādum üzre ey devvār çarh (*Şādî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*). [*cefā-girdār,*]

cefākār: Zulmeden, eziyet eden (sevgili).

Eyledi hālüm tebāh yār-ı **cefākār** āh

Yār-ı **cefākār** āh eyledi hālüm tebāh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 1*). [*cefākār,*]

Eyledi hālüm tebāh yār-ı **cefākār** āh

Yār-ı **cefākār** āh eyledi hālüm tebāh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 1*). [*cefākār,*]

cefā-kirdār: İşi zulüm, eziyet olan, zalim II Sevgili, dost.

Ey şabā sen söyle ben dildāre hālüm söylemem

Nāz-perver ol **cefā-kirdāre** hālüm söylemem (*Şādî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*cefā-kirdāre, -e*]

cefā-mu’ tād: Eziyeti kendine âdet edinmiş, eziyet çektirmeye alışmış II Sevgili, dost.

Terk-i cev̄r it ey **cefā-mu’ tād** zārumdan şakın

Sūzişim gör na ‘ra-i āteş-nişārumdan şakın (*Şādî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [*cefā-mu’ tād,*]

Ol **cefā-mu** ‘tāda ben aşla vefā bilmez dime

Bes vefā āyīnini ra‘na bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 4*). [*cefā-mu* ‘tāda, -a]

cefā-perdāz: *Sıkıntı veren, eziyet eden II Sevgili, dost.*

Ben nice zār olmayam Şâdî şabāh-ı haşre dek

Bir vefāsı yok **cefā-perdāza** dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [*cefā-perdāza*, -a]

cefā-pīşe: *Cefā etmeyi, cevretmeyi huy edinmiş olan, zâlim, gaddar. II Sevgili, dost.*

Bir nigāh eyleyecek gönlümi aldı gitdi

Bilmedüm āh **cefā-pīşe** ne efsün itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2*). [*cefā-pīşe*,]

cehālet: *Bir şeyi bilmez olma, bilmezlik hâli; bilgisizlik, cahillik.*

Cehālet çirkini maḥv eyledüñ āb-ı şerī‘atla

Olup şāhenşeh-i taht-ı şeriat yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [*cehālet*,]

cellād: *Cana kıyıcı, can alıcı kimse veya şey*

1. Sevgilinin gamzesi.

El-amān ey gamzesi **cellād-ı** cānum el-amān

Tīr-i müjgānuñ dem-ā-dem dökdi kânum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 1*). [*cellād-ı*, -ı]

2. Sevgilinin gözü, bakışı.

O şūḥuñ çeşm-i **cellādı** demādem kaşd-ı cān eyler

Ne ḥūnīdir o kim ‘ālem elinden el-amān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [*cellādı*, -ı]

Nedür her dem kıyar dil-ḥasteye ol çeşm-i **cellāduñ**

Yetişmez mi reh-i ‘aşkunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [*cellāduñ*,]

Ben zāra ey cefa-cū kār itdi tīg-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū **cellād-ı** bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*cellād-ı, -ı*]

Çeşm-i **cellāduñ** kıyar her bir bakışda cānuma

Şādīyi öldürme mi kaçdı nedür yā maṭlabı (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [*cellāduñ, -u, -ñ*]

cem: Çok, kalabalık II Pers kralının adı.

Pādişāh-ı heft-kışver hükmrān-ı baḥr u ber

Şehriyār-ı **Cem** zafer haşmet fezā-yı Hüsrevān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8*). [*cem,*]

Pādişāh-ı **Cem** edā bir şāhed-i Yūsuf-liḳā

Mazḥar-ı nur-ı tecellā Tūr-ı Mūsādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*cem,*]

cemāl: Güzellik, hüsn

1.Hz. Muhammed'in güzelliği.

Ey **cemāl-i** Ve'd-ḍuḥā vey ṭal'at-ı nūru'l-hüdā

Āfitāb-ı ṭal'atūñ āfākı kıldı rüşenā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1*). [*cemāl-i, -i*]

Cemālūñ nūr-baḥş-ı āfitāb-ı 'ālem-ārādur

Ḥayālīñ evc-i dilde bir meh-i pertev-feşānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [*cemālūñ, -üñ*]

2. Allah'ın lutfedici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellisi

Nāiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cānīñ şem'-i **cemāle** per urur pervāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*cemāle, -e*]

Alur mı dīde-i derrāke Şādī ḥüsn-i ḥūrānı

Ezelden ben ki müştāk-ı **cemālem** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5*). [*cemālem, -em*]

Zerre-i nā-çizinin ey zerre-perver āfitāb

Zerre-i mihr-i **cemālīñle** nola kıl kām-yāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 1*). [*cemālīñle, -i, -ñ, -le*]

3. Sevgilinin yüzü.

Cemālūñ naķşı cānā levḥa-i dilde muşavverdür

Bütün āyāt-ı ḥüsnūñ şafḥa-i sīnemde azherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*).
[cemālūñ,]

Çıkar eflāka āhum na‘rā-i şebgīr-i feryādum

Añıldıkça **cemāl-i** yāre ḥayrān olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*).
[cemāl-i, -i]

Ne bilsin ḥvāce ol kim ‘ālem-i ḥayret ne ‘ālemdür

Anı ben teg **cemāl-i** yāra ḥayrān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*).
[cemāl-i, -i]

Mazḥar-ı nūr-ı **cemālūñ** mihre eyler mi nigāh

Māil-i zūlf-i siyahuñ zulmet-i şām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [cemālūñ, -
üñ]

Gülistān-ı **cemālūñ** ‘arz kııl müştāk-ı dīdārım

Hezār-ı dilde aşla ārzū-yı bāğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*).
[cemālūñ,]

Tecellā-yı **cemāl-i** dilbere mecbūrdur gönlüm

Şakın zan itme müştāk-ı vişāl-i ḥūrdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*).
[cemāl-i, -i]

Meyl eyleyeli Leylī-i ferḥunde **cemale**

Çün Kays düşürdüm dil(i) hāmūn-ı melāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [cemāle, -
e]

Eyledi Ḥāk tā seni şāhenşeh-i Mısr-ı **cemāl**

Ḥüsnūñe ḥayrān ola kaldı nice Yūsuf-likā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [cemāl,]

Pervāne-i per-suḥte-i şem‘-i **cemālüm**

Bir tūṭī-i gūyā-yı şeker-ḥāy-ı vişālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [cemālüm, -
üm]

ve'd-duha: *Duha (güneş) yüzlü II Yüzünün güzelliği kuşluk vaktinde doğan güneş gibi olan III Hz. Muhammed.*

Ṭal'atūndan iktibās-ı nūr ider ay u güneş

Ey cemāli **Ve'd-duha** yā Raḥmeten lil-'ālemīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2*). [*ve'd-duha,*]

cem'ıyyet: *Huzurlu olma II Masivadan yüz çevirme ve dikkati yüce Allah'a teveccüh noktasında toplama (Zihin huzuru).*

Ḥvâhiş-i gül-fâm-ı la'li bağrımı kıan eyleyüp

Kâküli **cem'ıyyet-i** zihnim perîşân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 3*). [*cem'ıyyet-i, -i*]

cem'ıyyet-i dil: *Gönül topluluğu II Gönülün huzurlu olup Allah'a yöneliş durumunda bulunması.*

Olur âşüfte-ter **cem'ıyyet-i dil**

Ṭağuldukça o zülf-i ṭurre endâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 2*). [*cem'ıyyet-i dil,*]

Nâgeh yine **cem'ıyyet-i dil** oldu perîşân

Der dest-i şabâ perçem-i cānān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*cem'ıyyet-i dil,*]

cem'ıyyet-i hâtır: *Gönülün huzurlu olması, Allah'a yöneliş durumunda bulunması.*

Târmâr oldu yine **cem'ıyyet-i hâtır** diriğ

Kim dedi ol çin-i zülfün âşinâ-yı şâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [*cem'ıyyet-i hâtır,*]

Nola bu Şâdî -i pür-cürme vir **cem'ıyyet-i hâtır**

Ẓa'if' ū nātüvānam bes perîşānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5*). [*cem'ıyyet-i hâtır,*]

cenāb: *Hazret.*

1. "şeref, onur ve büyüklük" terimi olarak kullanılır,

Şâdî pey-revlik ne ḥâddümdür **cenāb-ı** Cevdete

Gerçi nazmı[m] ğıbta-bahşā-yı dūr-i şehvār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3*).
[cenāb-ı, -ı]

Şâdî yâ taḥsîn okur nazm-ı **Cenāb-ı** Rāşide

Çeşm-i dikkatle gören her şā'ir-i şāib-keḷām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [cenāb-ı, --ı]

Şâdîyā nazm-ı kerem-cezm-i **cenāb-ı** Tevfîk

Silk-i ma'nāda ne a'lā dūr-i şehvār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 9*). [cenāb-ı, -ı]

Mazḥar-ı ebr-i füyūzāt-ı **cenāb-ı** 'İzzeti

Pür şadef ṭab'am dūr-i şehvārdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3*). [cenāb-ı, --ı]

Hādımān-ı pīrden bir zāt-ı hoş Sāmī **Cenāb**

Feyz-yāb itdi beni bā tāc-ı 'Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4*). [cenāb,]

Şâdî söz yok kâle-i nazm-ı **Cenāb-ı** Hikmete

Ḳadrin añlar bir ḥarīdar isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [cenāb-ı,]

2.Allah, peygamber ve bâzı tarikat büyüklerine âit isim ve sıfatların başına getirilerek kullanılan saygı ve tâzim sözü.

Göñül tefḥīm kıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre 'unvān-ı **cenāb-ı** Muştafādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1*). [cenāb-ı, -ı]

Göñül tefḥīm kıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre 'unvān-ı **cenāb-ı** Muştafādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [cenāb-ı,]

Neyyir-i evc-i kerāmetdür **Cenāb-ı** Bü'l-Ḥasen

Mihr-i āfāk-ı velāyetdür **Cenāb-ı** Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [cenāb-ı, -ı]

Neyyir-i evc-i kerāmetdür **Cenāb-ı** Bü'l-Ḥasen

Mihr-i āfāk-ı velāyetdür **Cenāb-ı** Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [cenāb-ı, -ı]

Sünbül-i bâğ-ı hâkîkat bir gül-i râğ-ı ledün

Bülbül-i gülzâr-ı vahdetdür **Cenâb-ı** Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2*).
[cenâb-ı, -ı]

Mevlidi (der-) hâ[re]kân şehir medfen-i vâlâsı Kârş

Âstân-ı çarh-ı rif' atdür **Cenâb-ı** Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [cenâb-ı, -ı]

Hâk-i pâk-i 'ıtr-nâk-i türbe-i 'ulyâları

Sürme-i çeşm-i başiretdür **Cenâb-ı** Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 4*).
[cenâb-ı, -ı]

Hük-m-rân-ı kişver-i 'irfân kûtb-ı 'ârifân

Bâzı yektâ evc-i kırbetdür **cenâb-ı** Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*).
[cenâb-ı, -ı]

Hâiz-i câh-ı verâset gavş-ı 'âlî-menkıbet

Mazhar-ı sırr-ı hüviyyetdür **Cenâb-ı** Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6*).
[cenâb-ı, -ı]

Şâdî (ben de) bende-i dergâh-ı 'izzet-gâhıym

Şâhib-i envâ'-ı himmetdür **Cenâb-ı** Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7*).
[cenâb-ı, -ı]

cenâb-ı kibriyâ: *Yüce Allah.*

Ben ne hâkim şânınâ şâyân-ı tavşîf eyleyem

Zât-ı Pâkündür çü memdûh-ı **Cenâb-ı Kibriyâ** (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11*).
[cenâb-ı kibriyâ,]

Hâmi-i şer'-i 'alâ zıll-ı **Cenâb-ı kibriyâ**

Dergehi hâcet-pezi-râ Hüsrev-i çarh âstân (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 10*). [cenâb-ı kibriyâ,]

cennât: *İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer.*

Ni'met-i bî-gâyet-i **cennâta** eyler mi nigâh

Ol ki çün men sîr-ḥvân-ı ni‘met-i dîdâr olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [cennâta,]

Şâdîyâ ol ravza-i **cennât(i)** kılmaz ârzu

Ol ki mün‘amdur ezelden ni‘met-i dîdâr ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5).
[cennât(i), -ı]

cennet: Bahçe II İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer.

Ḥadüñdür lâlehâ-yı deşt-i **cennet**

adüñdür servi-i bâlâ-yı ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2). [cennet,]

cennet-i a‘lâ: Yüce, ulu cennet.

Dîdârdan ey ḥvâce dem ur Şâdî-i ḥazîne

Şûfîlere ol **cennet-i a‘lâ** haberin vir (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 5). [cennet-i a‘lâ,]

cevelân: Hareket, canlılık II Dolaşma, deveran.

Şeh-süvârum esb-i istignâya çiğnetdin yine

Bes ‘inân-ı tûs-ı çâlâk-ı **cevelânıñ** düşür (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2). [cevelânıñ, -ı, -ñ]

cevher: Değer, kıymet II Ebced hesabında sâdece noktalı harflerin sayılarının hesaplanması sûretiyle düşürülen tarihlerdeki noktalı harflere verilen isim.

Çıkup üç Şâdî **cevherle** didi tenmîkine târiḥ

Ḥuceste ḥilye virdi şafḥa-i nüh-tâka zîbâyı (Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4). [cevherle, -le]

Râstâ birle didüm târiḥ zirâ bu **cevherin**

Ḳıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azîz Ḥân-ı zihî şâh-ı cihan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25). [cevherin, -in]

cevlân eyle-: Cevlan etmek II Dolaşmak, gidip gelmek III Dolaştırmak, deveran ettirmek.

Sâķî-i gül-rû ḳadeh der dest cevlân eyledi

Ketm-i ihsân itmedi düşdükçe ihsân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*cevlân eyle-, -di*]

cevr: *Haksızlık edip incitme II eziyet, cefâ, gadr, zulüm.*

Münkesirdür şîşe-i gönülüm o seng-i **cevrden**

Rahm kıl şol hâtır-ı pür inkisârumdan şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*cevrden, -den*]

1. Sevgilinin âşığı eziyeti.

Besdür bu kadar **cevr** u cefâ zülf-i semen-sâ

Bir de nola kıl ‘arz-ı vefâ zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*cevr,*]

Şâdî **cevr-i** yârdan zinhâr kılma iştikâ

Muktezâ-yı baht-ı nâ-fercâmı ya hû böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 7*). [*cevr-i, -i*]

Maşadın olmak ise ger küşte-i meydân-ı ‘aşk

Ŧig-ı **cevr-i** dilbere Şâdî hemîşe sîne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*cevr-i, --i*]

Çille-i hecrün zebûn itdi beni gâyet zebun

Bâr-ı **cevrünle** elif kıdd-i nihâl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*cevrünle, -ün, -le*]

Çekmede **cevr-i** keman-ebrûyu dil oldu zebun

Ya dımışkıden ya âhenden çekilmez yay-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4*). [*cevr-i,*]

İnşâf ide şandum da seni zülf-i semen sâ

Cevrün çekerek dehrde biñ renge boyandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*cevrün, -ün*]

Dem-be-dem sâ‘at-be-sa‘at ŧig-i **cevr-i** nâzenîn

Eylese ger sînemi şad-pâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*cevr-i, -i*]

Münkesirdür şîşe-i dil seng-i **cevr-i** yârdan

Sînesi âmâc-ı peykân-ı belâ vü mihnetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*cevr-i, --i*]

Terk-i **cevr** it ey cefâ-mu‘tâd zârumdan şakın

Sûzişim gör na ‘ra-i âteş-nişārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [cevr,]

Bār-ı cevruñ çekmege tâb ü tüvānum kalmadı

Terk-i **cevr** it ey cefā-girdārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [cevr,]

Bār-ı **cevrüñ** çekmege tâb ü tüvānum kalmadı

Terk-i cevr it ey cefā-girdārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [cevrüñ, -
ü, -ñ]

Ķābil-i dārū degül zaķm-ı dil-i zārum tabīb

Tīg-ı **cevrüñle** o rütbe dil-fiğār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [cevrüñle,]

Şanma **cevr-i** devrdendir āh-ı dil-sūzum hemīn

Şādī Ya ‘ķüb-ı dili maķbüb-ı Ken ‘an ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5*). [cevr-i, -
i]

2. Başkalarından (rakip, masiva) gelen incitici söz ve davranışlar.

N’ola luţfeyle bārī müptelā-yı **cevr-i** hār itme

Çü bülbül gülşen-i ‘aşķuñda nālān oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [cevr-i,]

Dil nice olsun rehā ol ta ‘ne-i ağıyārdan

Bülbül-i pür-zār **cevr-i** hārdan olmaz hālāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [cevr-i,]

Āh ey gül mübtelā-yı **cevr-i** hār itdün beni

Bülbül āsā her seķer giryān zār u itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [cevr-i, -
i]

‘Aceb mi luţf-ı yārı **cevr-i** ağıyār eylese ta ‘ķīb

Muķaķķaķdır çü her nūşuñ olur elbette bir nişi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4*). [cevr-
i,]

3. Dünya hayatında çekilen acılar, musibetler.

Şādīyā bilmem nedendür dāima erbāb-ı dil

Cevr ü kīn-i çarķ-ı kec-reftārdan olmaz hālāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5*). [cevr,]

Çille-i bā hecri kārımız kemān ebrüyı çekmek

Ol çekülmez bār-ı **cevr-i** çarḥ-ı-gerdān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2*). [*cevr-i, -i*]

Cāna yetdi dā'imā **cevrüñ** cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ hergiz murādum üzre ey devvār çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*). [*cevrüñ, -üñ*]

cevr it-: Ezîyet etmek.

Çok degül hergiz vefā bilmez o şehnāzım velī

Āşık-ı dil-dādeye **cevr itmegi** ra'nā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*cevr it-, -me, -(g)i*]

cevşen: Zincir ve puldan yapılan örme zırh. II Gadr zırhı.

Kuşandı **cevşen-i** ğadri bütün mehpāreler meh-rū

Silāḥ-ı nāzını meydan-ı hūbīde kuşandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*cevşen-i,*]

ceyş: Asker, ordu

1. Sevgisi ve bağlılığı Allah'tan başkasına olan kimseler II Allah'a olması gereken sevgi ve bağlılığa engel olan her şey.

Dilerseñ ger tağıtmak **ceyş-i** ḥubb-ı māsiva'llāh

Süvār-ı düldül-i 'aşk eyle tab'-ı ḥaydār endīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [*ceyş-i, -i*]

2. Gam ve hicran ordusu.

Kalmadı gönlümde hergiz şād-mānīden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem **ceyş-i** gam u hicrān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*ceyş-i, -i*]

cezā: Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık.

Yok bende 'amel şān-ı Ulūhiyyete lāyık

Luṭfet 'amelim birle **cezā** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*cezā,*]

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i 'alāsın

Maḥbûb-ı Hudâ hük-m-rev-i rûz-ı **cezâsın** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3*). [*cezâsın, -sın*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ hük-m-rev-i rûz-ı **cezâsın** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6*). [*cezâsın,*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ hük-m-rev-i rûz-ı **cezâsın** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9*). [*cezâsın,*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ hük-m-rev-i rûz-ı **cezâsın** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12*). [*cezâsın, -sın*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ hük-m-rev-i rûz-ı **cezâsın** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15*). [*cezâsın, -sın*]

cife: *Ceset, leş II kokuşmuş, yokluğa mahkûm III dünya leşi.*

Hemçü kerkes **cife-i** dünyāya tâ meyl eyleme

Şâdiyâ mânend-i ‘anka kâf-ı ‘aşkı lâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*cife-i, -i*]

Cife-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya

Tâ ezelden kâf-ı istignâda ‘ankâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*cife-i, -i*]

‘Aceb mi **cife-i** dünyāya meyl eyler miyim Şâdî

Ezelden tâ ebed ol kâf-ı istignâda ‘Ankâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*cife-i, -i*]

ciger: *Ciğer, bağır, yürek II Aştığın yaralı gönlü.*

Hecr-i ruh-ı dildârûña nev-lâle-i ḥod-rû

Şad reşk ile reşk-âver-i dâğ-ı **cigerümdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*cigerümdür, -üm, -dür*]

ciger-haste: *İçi yaralı, ciğeri yaralı.*

Ol merhem-i vaşluñ nola ‘arz eyle tabîbim

Pür zaḥm-ı **ciger-haste-i** hicrân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [*ciger-haste-i, -i*]

ciger-hûn eyle-: *Yüreğini kan etmek II Acı çektirmek.*

Ezelden murğ-ı gönlüm bülbül-i aşüfte kāmıñdır

Ciger-hûn eyleyen hecr-i dehân-ı gönçe fāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*). [*ciger-hûn eyle-, -yen*]

cigeri biñ päre kıl-: *Ciğeri parça parça etmek. Kalbi kırılmak, çok üzülmek.*

Ah dil aldıralı şüh-ı cefâ-girdāra

Hañcer-i nāz ile kıl cigerim biñ pāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [*cigeri biñ päre kıl-,*]

ciger-kān: *Ciğeri kan içinde II Çok muhtarip (Aşık)*

Degül mi şifte zülfün dil-perişan olmama bā'is

Firāk-ı la'li gülfāmıñ **ciger-kān** olmama bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*ciger-kān,*]

Firāk-ı sāğar-ı gül-fām-ı la'l ile ciğer kanum

'Aceb ben zāra raḥm-ı sākī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [*ciğer kan, -um*]

ciger-suhte: *Ciğeri yanmış II Çok üzülmüş, çok dert çekmiş. (Aşık)*

Şol Şādī-i dil-teşne **ciger-suhte(yi)** gör-geç

Ol āb-ı leb-i çeşme-i hayvāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5*). [*ciger-suhte(yi), -yi*]

ciger-süz: *Bağır, yürek yakan II iç acıtan, kederlendiren.*

Bülbül gibi şol āh-ı **ciger-süzumu** güş it

Ol la'l-i leb-i gönçe-i ḥandāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [*ciger-süzumu, -u, -m, -u*]

cihan: *Dünya, alem.*

Terk-i tezyīn eyleyüp oldum 'abā-püş-ı rıza

Dīdeye almam **cihānuñ** atlas u dībāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2*). [*cihānuñ, -uñ*]

Hergîz el uzatmaz ni‘âm-ı hûvân-ı **cihana**

Pür-behre olan hûvan-ı hîṭâb-ı ezelîden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [*cihâna,*]

Evreng-i maḥabbetde Süleymân olan ‘âşık

Virmez mi **cihan** mülkünü evrengini bâda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [*cihan,*]

Ol kamer-ṭal‘ât-cebîniñden münevverdür **cihân**

Müşk bâr-ı zülf hem-reng-i leyâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [*cihân,*]

Cihânı feyz-yâb itmez mi eyler reşḥa-i kilcüm

Devât-ı feyzüñe ger degse ḥâmem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*). [*cihânı, -ı*]

Şâdî çü şabâ kalmadı ârâm u sükûnum

Dil aldırılı ol şeh-i hûbân-ı **cihâne** (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [*cihâne, -e*]

Cihâna kâr kıldı sūzişim ol şūḥa kâr itmez

Dil-i dilber ‘aceb âhen midir ḥarâ mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*). [*cihâna, -a*]

Cihânunñ âline aldanma dil çün tıfl-ı nev-sâle

Tagayyurdur girer her demde gün-â-gün eşkâle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*). [*cihânunñ, -unñ*]

Râstâ birle didüm târiḥ zirâ bu cevherîn

Kıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azîz Ḥân-ı zihî şâh-ı **cihan** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [*cihan,*]

Ḥâşiyet-i la‘liñ şoralı rûḥ-ı revanım

Mey teg düşüp il ağzına rüsvâ-yı **cihânım** (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1*). [*cihânım, -ım*]

cihân-ārâ: *Dünyayı süsleyen.*

Kamer mi ṭal‘atunñ mihr-i **cihân-ārâ** mıdır bilmem

Kadûñ tûbâ mı ya reşk-âver-i tûbâ mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [*cihân-ārâ,*]

cihān-sūz: *Dünyayı yakan II Aleme tesir eden.*

Şem ‘-i ruḥṣār-ı **cihān-sūzına** gönlüm anun

Yanar elbet varıcaḳ şem ‘aya pervāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*cihān-sūzına, -ı, -n, -a*]

cilvegāh: *Cilve yeri II Görünme yeri II Tecelli yeri.*

Fer-dih-i ehl-i şafādur **cilvegāh-ı** Nakşbend

Sürme-i ‘ālem-behādur ḥāk-rāh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 1*). [*cilvegāh-ı, -ı*]

Zîr-i pîç-a-pîç-i kākülde görenler ‘arızuñ

Cilvegāh itmiş şanar ḥurşîd burc-ı ‘akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*cilvegāh,*]

cilvegāh-ı ‘aşk-ı mevlā: *İlahi aşkın tecelli yeri II Gönül.*

Göñüldür **cilvegāh-ı ‘aşk-ı Mevlā**

Göñüldür lâne-i simurg-ı ma ‘nā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 1*). [*cilvegāh-ı ‘aşk-ı mevlā,*]

cilve-ger: *Görünen II Gezinen III Bulunan (can, ruh bağlamında).*

Çü bülbül gülşen-i vasfînda ḥāmem na ‘t ḥvānuñdur

Bedende tā ki cānum **cilve-gerdür** yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*). [*cilve-gerdür, -dür*]

cism: *Varlık II Ruh III Gönül*

Cism-i ‘anḳā gibi ma ‘düm bilürken feraḥı

Geldi ḳāf-ı dile ālāy ile ‘anḳā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [*cism-i,*]

İstemem Mısr-ı dili Yūsuf-cemālān olmasa

Neyleyem **cismi** ta ‘alluḳ-gerde-i cān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1*). [*cismi, -ı*]

Hāle-i āgūşa tā kim ol meh-i tābān gelür

Mürde **cism-i** ‘aşıḳ-ı şeydāya gūyā cān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*cism-i, -ı*]

Bağ pister-i firkatde görüp **cism-i** nizārı

Rahm it dil-i bīmāre ya Loḳmāna di gelsin (*Şādî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [*cism-i, -i*]

cīb: *Boyun ve göğüsteki açıklık (bir gömleğin vb.) II Cep*

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı edīb

Çāk çāk oldı giribān-ı taḥammül tā be **cīb** (*Şādî Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*cīb,*]

cüdā: *Ayrı düşmüş, uzak kalmış, ayrı, uzak.*

Yüzümdür ḥāk-rüb-ı āstān-ı sidre ‘unvānuñ

Egerçi bārgāhuñdan **cüdāyam** yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 21, Beyit 4*). [*cüdāyam, -(y)ım*]

cüdā it-: *Cüda etmek. Ayırmak, uzak tutmak.*

Ḥāk-i Pāyiñden budur dāim niyāz-ı ‘ācizi

Luṭf kıl itme beni dergāh-ı lüṭfuñdan cüdā (*Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [*cüdā it-,*]

cülūs: *Tahta çıkma II Tahta oturan sultan için yapılan tören.*

Her taraf i‘lān olunduḳda **cülūs-ı** şevketi

Şıyṭ-ı ferrūḥ-bād ile pür oldı ṭāḳ-ı āsmān (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [*cülūs-ı, -ı*]

Söyle tāriḥ-i **cülūs-ı** salṭanat-me’nūsını

Tā bilesin işbu āvān-ı sa‘ādet-iḳtirān (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 24*). [*cülūs-ı, -ı*]

cümle: *Bütün, hep, müstesnası olmayarak.*

Yok añlar yok bilür **cümle** vücūd-ı māsiva’llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*cümle,*]

Göñüldür kişver-i tende şehinşah

Göñüldür ḥükmrān-ı **cümle** ā‘zā (*Şādî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*cümle,*]

Dāmen-i luṭfuñ teşebbüsgāh-ı **cümle** aşfiyā

Gülşen-i eltāf u iḥsānuñda ‘ālem gonçe-çīn (*Şādî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*cümle,*]

Yok añlar yok bilür **cümle** vücūd-ı māsiva’llāhı

Bilenler nükte-i esrâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 4*). [cümle,]

cümleten: *Hep birden.*

Her seher eller açup kıldukça âgâz-ı du‘â

Cümleten âmîn okur hep halk-ı ‘âlem yek-zebân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*). [cümleten,]

cünûn: *Cinnet, delilik, delirme, çıldırma II insanın dış âlemle ilgisini kesecek şekilde aşk ve cezbeyle kapılması hâli.*

Olmaya mı Şâdî yâ pâbend-i zencîr-i **cünun**

Ḳays-ı şahrâ-yı melâl itdi beni Leylâ-edâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [cünûn,]

Çün Ḳays şalan bu dili şahrâ-yı **cünuna**

Nâzende edâ Leylî-i âhû nazarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [cünûna, -a]

Beni Leylâ-edâ pâ-bend-i zincir-i **cünûn** itdi

Deme zinhâr Şâdî ḳays-ı hāmûn-ı melâmet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5*). [cünûn,]

Beni Mecnûn ile ey şûfî gel hem-ḥâl zan itme

Cünûn-ı ḥubb-ı Mevlâyam ne Ḳays-ı ‘aşḳ-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [cünûn-ı, --ı]

Beni Mecnûn ile ey şûfî gel hem-ḥâl zan itme

Cünûn-ı ḥubb-ı Mevlâyam ne Ḳays-ı ‘aşḳ-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [cünûn-ı, -ı]

Görüp çîn kâkülûn pâ-bend-i zencîr-i **cünûn** oldum

Çeküp ol çille-i hicrân-ı ebrûyu zebûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [cünûn,]

‘Arz-ı zencîr-i **cünûn** itmem dili divaneye

Pây-ı bendüm tâ kemend-i kâkül-i dildâr ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2*). [cünûn,]

Şimdi dil-beste-i zencîr-i **cünûnum** hayfa

Zülf-i Leylâ şalalı Ḳays gibi kühsâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [cünûnum, -um]

Dil o şûḥun sevdi zülf-i ‘anber-i sârâsını

Ḳays-ı Leylā teg maḳarr itdim **cünün** şahrāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*).
[cünün,]

cür'a: *Yudum, içim. Kadehin dibindeki son damla.*

1. *Kavuşma şarabının yudumu.*

Cür'a-i cām-ı vişālūñle olanlar şād-kām

Çeşme-i hayvān içün eyler mi Hızra ilticā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [cür'a-i, -i]

2. *Vahdet yudumu*

Dāmenin 'uşşāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler

Tā ki vahdet **cur'asın** bezm-i belādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1*).
[cur'asın, -sın]

3. *İkbal yudumu.*

Cür'a-i iḳbāl ile mestim diyen huşyār-ı dil

Şāḳiyyi edbār-ı 'ālemden çeker encām-ı cam (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4*). [cür'a-i, -i]

4. *Süluk esnasında saliki bürüyen sıfat ve hallerin isimleri.*

Ben ol Manşūr-ı 'aşḳam dār-ı zülf-i yāra berdāram

Ene'l-Haḳ **cür'asıyla** mest ü maḥmūram ne hüşyāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1*). [cür'asıyla, -sı, -y, -la]

Cür'a-i cām-ı muḥabbetle olanlar zinde

Hvāhiş eyler mi ola çeşme-i hayvāna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [cür'a-i, -i]

cür'ā-keş: *Yudumlayan, son yudumu içen II Aşıklar.*

Biz **cür'ā-keşüz** cām-ı şarāb-ı ezelīden

Mestāne gönüller mey-i nāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1*). [cür'ā-keşüz,]

Şādī bizi mest-i mey-i ḥamrā mı şanurlar

Biz **cür'ā-keşüz** cām-ı şarāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5*). [cür'ā-keşüz, -üz]

cür‘a-nüş: *Kadehteki yudumu içen II Vahdet sırrına erişen.*

Ez ezel bezm-i belāda **cür‘a-nüş-ı** vaḥdetem

Dest-şüy-yı keşretem ‘anḳā-yı ḳāf-ı ‘uzletem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [*cür‘a-nüş-ı, -ı*]

cürm: *Suç, kabahat II Günah.*

İtdigim **cürm** u ḥaṭāyā gelicek ḥatırıma

Ṭutar eflākī enīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2*). [*cürm,*]

Dem-i vā ümmeti de mazḥar-ı enzār-ı eltāf it

Nigāhuñ ‘illet-i **cürme** şifādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [*cürme, -e*]

Esīr-i pençe-i nefis u hevāyam yā Resūlallāh

Ġarīḳ-i ḳulzum-ı **cürm** ü ḥaṭāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [*cürm,*]

Müstagraḳ-ı emvāc-ı yem-i **cürm** ü ḥaṭāyam

Şad āh ki üftāde-i girdāb-ı hevāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [*cürm,*]

cū: *Su, akarsu, nehir, ırmak*

1. *Sevgiliyi arayan âşıklar.*

Pāyine düşmekdeyem her rüz u şeb **cūlar** gibi

Līk ḳadd-i serv-i ḥoş-reftāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [*cūlar, -lar*]

Ger dilerseñ nāiliyyet devlet-i pā-būsuna

Ṭurma aḳ ol serv-i nāzın pāyine **cūlarla** sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*cūlarla, -lar, -la*]

Cūlar gibi ak pāyine Şādī ne ṭurursuñ

Bak serv-ḳadüm nāz ile gülzāra şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*cūlar, -lar*]

2. *Gözyaşı.*

Ağladır **cūlar** gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*). [*cûlar, -lar*]

cûş u hurûş eyle-: *Coşmak, coşup taşmak, galeyana gelmek, birdenbire hızlı bir şekilde akmak, dolup taşmak, dalgalanmak.*

Bir mevcine nisbet olmaz ol yedi deryâ

Ger cûş u hurûş eylese deryâ-yı hâķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5*). [*cûş u hurûş eyle-, -se*]

cûy: *Irmak, nehir, akarsu*

1.Aşığın gözyaşları.

Mu‘alla serv-i bālâ kâmetüñ yâd eyler oldıkça

Demâdem **cûy-ı** eşk-i bî-ķararam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4*). [*cûy-ı, -ı*]

2.Arama, araştırma.

Rûze-i firķatde Şâdî ‘ıyd-ı **cûy-ı** vuşlata

Ġurre-i ġarrâ-yı vuşlatdur külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 5*). [*cûy-ı, -ı*]

cûy-bâr: *Irmak, nehir, akarsu II gözyaşları.*

Ġâmet-i cānâne mûmâsil ķılma servüñ bāġban

Lâubālî olma eşk-i **cûy-bârumdan** şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*cûy-bârumdan, -um, -dan*]

cûyende: *Arayıcı, arayan (kimse veya şey).*

Ben bendeyi **cûyende-i** ġülzâr-ı rızâ ķıl

Hâhiş-ger-i firdevs-i berîn eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 4*). [*cûyende-i, -i*]

Ç

çāh-ı belvā: *Dert, bela kuyusu, zindanı II Dünya.*

Göñüldür Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥat

Göñüldür mübtelā-yı **çāh-ı belvā** (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 7*). [*çāh-ı belvā,*]

çāh-ı zeķan: (*Sevgilinin*) *Çene çukuru II Kuyu, zindan.*

Göñlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zeķanı

Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül reseni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*çāh-ı zeķan, -ı*]

çāh-ı zenah: (*Sevgilinin*) *çene çukuru. II Kuyu, zindan.*

Göñül çāh-ı zenahde bend-i kākülde neler çekdi

O ḥālâtı esīr-i bend-i zindān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*çāh-ı zenah, -de*]

çakış-: *Çakmak. Bir şeyi başka bir şeye sürtmek, vurmak veya çarpmak II İçki içmek.*

Ey sākī o şehnāza pey-ā-pey ne şunarsın

Sermest-i mey-i nāz olur evvel **çakışında** (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [*çakışında, -ı, -n, -da*]

çāk çāk eyle-: *Yırtmak, paramparça etmek.*

Rüy-ı ünsiyyet ki göstermez baña āhū-ḥıṣal

Tīr-i āhum çāk çāk eyler ḥicāb-ı vahşeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*çāk çāk eyle-, -r*]

çāk çak it-: *Yırtmak, paramparça etmek.*

Hayāl-i gül-dehānuñla be gülşen verd-i ḥandānı

Görünce tā be dāmen **çāk çāk itdüm** girībānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*çāk çāk it-, -dü, -m*]

Ey dırīgā dāimā ol pençe-i sertiz-i nefis

Çāk çak itdī girībānım meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3*). [*çāk çak it-, -dī*]

çāk çāk ol-: *Parça parça olmak, parçalanmak.*

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı edīb

Çāk çāk oldu girībān-ı taḥammül tā be cīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*çāk çāk ol-, -dī*]

çāk it-: *Çak ettirme. Parçalama, yırtma II Ortadan kaldırma.*

Emān şol perde-i nāmūsı **çāk itdirme** maḥşerde

Ṭutulmazdan yaḳam ol çāre-ḥvāhem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3*). [*çāk it-, -dir, -me*]

çāker: *Kul, köle, bende.*

Va'd u ikrār eyledüñ teşrīf-i **çāker** ḥāneyi

Gel ferāmüş itme ol ikrārı Allāh 'aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [*çāker,*]

çāker-kemīn: *Değersiz, önemsiz kul II Şâdî*

Kimden istiṣfā' kılsın Şâdī-i **çāker-kemīn**

Sensin ancak ol şefi' rüz-ı ferdā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5*). [*çāker-kemīn,*]

çālāk: *Çabuk hareket eden, hareketli, çevik.*

Şeh-süvārum esb-i istignāya çiğnetdin yine

Bes 'inān-ı tūs-ı **çālāk-ı** cevelānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [*çālāk-ı, -ı*]

çālāk-dirāyet: *Güç, iktidar sahibi, akıllı.*

Şâdī nice **çālāk-dirāyetleri** gördüm

Yok tab‘-ı semendūñ gibi bu ‘arşada serkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [*çālāk-dirāyetleri, -ler, -i*]

çālāk-rev: *Hızlı giden, yürüyen II Üretken (şair).*

Nice şebdiz-veş **çālāk-rev** şā‘ir olur hayrān

Yürütsem esb-i tab‘ı Şādīyā İrāne mīrāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*çālāk-rev,*]

çalın-: *Çalınmak. (Mûsikî âletleri, gramofon, teyp, pikap veya boru, çingirak, kampana gibi ses çıkaran şeyler için) Vurulmak, üflenmek veya gereken yapılmak sûretiyle ses vermeleri sağlanmak, sesleri gerektiği şekilde çıkarılmak, seslendirilmek.*

Çalındı tekye-î dildē rebāb u nāy-ı istiğnā

Bütün dünyāyı tutdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*çalındı, -dı*]

Dil kişverine geldi o fağfūr-ı maḥabbet

Her sūda **çalındı** yine tanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [*çalındı, -dı*]

Yüz göstereli şāhed-i zībā-yı kanā‘at

Dāim **çalınur** dil-gedede nāy-ı kanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1*). [*çalınur, -ur*]

Eflāke şalar gūlgūle āvāze-i Hū Hū

Tā tekye-i dilde **çalına** nāy-ı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [*çalına, -a*]

Şīvelerle şeh-i hūban alalı taht-ı dili

Kişver-i dilde be her sū **çalınur** nāy-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*çalınur, -ur*]

Pür oldı şıyt-ı Hūdan gūş-ı ḥikmet

Çalındı tā ki dilde nāy-ı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [*çalındı, -dı*]

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim **çalındı** nāy-ı ‘aşk

Ṭutdı ser-tā-ser bütün āfāḳı hū-yı hā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*çalındı, -dı*]

Dil tekyesinde yā hū **çalındı** nāy her sū

Her bār şıyt-ı Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*çalındı, -dı*]

Āvāze-i ‘aşkum olup āfāka resīde

Bu dil-gedede kūs-ı muḥabbet ki **çalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 2*). [*çalındı, -dı*]

Şehnây-ı maḥabbet **çalınup** tekye-i dilde

Āvāze-i Hū Hū yine eflāke ulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [*çalınup, -up*]

çāre kıl-: Çözüm bulmak.

Ben ḥaste-i hecre kılamaz çāre eṭibbā

Ey şūḥ sen ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*çāre kıl-, -a, -maz*]

çāre-dān: Çare yeri (Hz. Muhammed).

Kime ‘arz eyleyem derd-i nihānum yā Resūlallāh

Çü sensūñ ol ṭabīb-i **çāre-dānum** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1*). [*çāre-dānum, -um*]

çāre-ḥvāh: Çare isteyen, çare bulan II Hz. Muhammed (sav).

Emān şol perde-i nāmūsı çāk itdirme maḥşerde

Ṭutulmazdan yaḳam ol **çāre-ḥvāhem** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3*). [*çāre-ḥvāhem, -em*]

çāresāz: Çare bulan, çare bulucu II Hekim, doktor III Sevgili, dost.

Dil-figārım tīg-i ‘aşkuñla ṭabīb-i **çāresāz**

Çāresāz ol merhem-i vaşluñ umar bu dil-figār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 4*). [*çāresāz,*]

Dil-figārım tīg-i ‘aşkuñla ṭabīb-i çāresāz

Çāresāz ol merhem-i vaşluñ umar bu dil-figār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 4*). [*çāresāz,*]

Ey ṭabīb-i **çāre-sāzım** ḥaste-ḥāl oldum yetiş

Raḥm kıl muḥtāc-ı dārū-yı vişāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [*çāre-sāzım,*]

çarh: *Dönen pervaneli tekerlek*

1. *Felek, dünya III Baht, talih*

Dīde-i ƙalbe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı **çarh**

Tā münevverdür gönül bā mihr-i pür-envār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*çarh,*]

Şādīyā bilmem nedendür dāima erbāb-ı dil

Cevr ü kīn-i **çarh-ı** kec-reftārdan olmaz ƙalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5*). [*çarh-ı,*]

Giçelüm ğayrıdan Allah’a tevekkül idelim

Çarh-ı edbārını iƙbāle tebeddül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1*). [*çarh-ı, -ı*]

Mükehhāl çeşm ol ey dil sürme-i ‘ibretle bu **çarha**

Görüp iƙbāl idbār olduğun şād olma iƙbāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [*çarha, -a*]

Cefā-yı **çarh-ı** kec-reftār cānumdan uşandırdı

Ğubār-ı renc-i ‘ālem çeşme-i bahtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [*çarh-ı, -ı*]

Böyle bir sulţān-ı ‘ādil gördi mi ol Zāl-ı **çarh**

Ƙuvve-i ‘adlünde lā-şeydür ne Rüstem her Keyan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*). [*çarh,*]

Virmedüñ ol Ka‘be-i maşşūda ger

Āh elinden **çarh-ı** kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [*çarh-ı, -ı*]

Yeryüzüñ tutdı yine çeşmüm nemi

Āh elinden **çarh-ı** kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*çarh-ı, -ı*]

Pençe-i bī-dāda dūçār eyledüñ

Āh elinden **çarh-ı** kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*çarh-ı, -ı*]

Cāna yetdi dā’imā cevruñ cefā-girdār **çarh**

Dönmedüñ herġiz murādum üzre ey devvār **çarh** (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*). [*çarh,*]

Cāna yetdi dā’imā cevruñ cefā-girdār **çarh**

Dönmedüñ hergiz murādum üzre ey devvār **çarh** (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*).
[çarh,]

Yağmasun mı dūd-ı āhum seb‘ā-i seyyār **çarh**

Hecre tebdīl eyledüñ şubh-ı visāl-i yār(i) **çarh** (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*).
[çarh,]

Yağmasun mı dūd-ı āhum seb‘ā-i seyyār **çarh**

Hecre tebdīl eyledüñ şubh-ı visāl-i yār(i) **çarh** (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*).
[çarh,]

Olmasun mı āh-ı dil encüm-şümār-ı intizār

Hecre tebdīl eyledüñ şubh-ı visāl-i yār(i) **çarh** (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*).
[çarh,]

Şâdî-i dil hasteyi gūyā ki dil-şād eyledüñ

Hecre tebdīl eyledüñ şubh-ı visāl-i yār(i) **çarh** (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*).
[çarh,]

2. Sema, felek.

Mevlidi (der-) hā[re]kân şehir medfen-i vālāsı Kars

Āstān-ı **çarh-ı** rif‘ atdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [çarh-ı, -ı]

çarh āstān: *Dünya, yeryüzü.*

Hāmi-i şer‘-i ‘alā zıll-ı Cenāb-ı kibriyā

Dergehi hācet-pezirā Hüsrev-i **çarh āstān** (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 10*). [çarh āstān,]

çarh-ı gerdün: *Dönen tekerlek. Dünya, felek.*

Āsiyāb-ı **çarh-ı gerdün**ı tehi zan eyleme

Dāne-i ‘ömrüñ içindir Şâdî devr-i āsiyāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [çarh-ı gerdün, -ı]

Çille-i bā hecri kārımız kemān ebrūyı çekmek

Ol çekülmez bār-ı cevri **çarh-ı-gerdān** olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2*).
[çarh-ı-gerdān,]

çarh-ı kec-reftār: *Eğri gidişli felek, dünya II Kötü talih.*

Āh elinden **çarḥ-ı kec-reftār** āh

Bahtımı kıldıñ siyāh-ender-siyāh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1*). [*çarḥ-ı kec-reftār,*]

çarpıl-: *Çarpılmak.*

1. *Birden ve kuvvetle, etki altında kalıp şaşırarak, şaşırıp bozulmak, neye uğradığını bilmemek.*

Atıldı dil tütüldü ‘ākıbet çün gūy **çarpıldı**

Ne dem kim perçem-i çevgānını şāhāne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*çarpıldı, -dı*]

2. *Mânevî bir kuvvetin gazabına uğrayıp vücûdu eğrilmek, tutmaz olmak, inmeli duruma gelmek*

Çarpılırsam **çarpılaydum** dest-i ğadr-ı şāneye

Rûy-ı yāre şarkmış bir tār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*çarpılaydum, -a(y), -du, -m*]

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i ğadr-ı şāneye

Rûy-ı yāre şarkmış bir tār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*çarpılırsam, -ır, -sa, -m*]

3. *Kapılmak, etkilenmek*

Göñül tā dām-ı ‘aşk-ı yāre **çarpıldı** irādetsüz

Gerekmez dīdeye şimşād ol tūbā kıyāfetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [*çarpıldı, -dı*]

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşk-ı yāre **çarpıldı**

Şanarsıñ pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [*çarpıldı, -dı*]

Nice **çarpılmasun** sevdā-yı zülf-i yāra dil-i murğ

Düzüp ol hāl-i ‘anber-fāmını şaydāne meydāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2*). [*çarpılmasun, -ma, -(s)un*]

çek-: *Çekmek*

1. *Bir duyguyu içinde yaşatmak.*

Şanma dil sāğar-ı endişe-i şu bu **çekeriüz**

Biz faķaķ meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*çekerüz, -er, -üz*]

Bize ey Şâdî faķaķ kūy-ı rızâdur maţlab

Şanma kel şūfî gibi ĥasret-i mînū **çekerüz** (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*çekerüz, -er, -üz*]

2. Tartmak

Bilürüz vezn ile şâ‘ir ağırı yüngülünü

Çü bu dükkân-ı feşâĥatde terâzü **çekerüz** (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*çekerüz, -er, -üz*]

3. Kendine doğru yaklaştırmak II İçmek

Şanma dil sāġar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz faķaķ meygedede cām-ı İrem-bū **çekerüz** (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*çekerüz, -er, -üz*]

4. Sürmek, boyamak.

Baķdılar dünyaya ‘ibretle ulûl-ebsâr olan

Dîdeye tâ sürme-i ‘ibret-nümâdan **çekdiler** (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*çekdiler, -di, -ler*]

Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldıġın dünyâ-yı dūn

Tütyâ-yı ‘ibreti ol dîde-i derrâke **çek** (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*çek,*]

5. Uġramaz olmak, ilgiyi kesmek.

Ehl-i vaĥdet daima keşretde vaĥdet eyleyüp

Pây-i şevķın gūşe-i ĥalvet-serâdan **çekdiler** (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2*). [*çekdiler, -di, -ler*]

6. Yüz çevirmek.

Her liķâ-cu oldıġı günden ‘abâ-pūş-ı rızâ

Dest-i meylin Şâdiyâ tâc u ķabâdan **çekdiler** (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5*). [*çekdiler, -di, -ler*]

7. Bir şeyi tutup kendine doğru yürütmek.

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubḥ u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū bēçe āhū **çekerüz** (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*çekerüz, -er, -üz*]

Şeh-suvārım **çek** ‘inān-ı tevsen-i nāzūñ hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi gönül pa-māl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [*çek,*]

8. *Çıkarmak.*

Cür‘a-i ikbāl ile mestim diyen huşyār-ı dil

Sāḳiyi edbār-ı ‘ālemden **çeker** encām-ı cam (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4*). [*çeker, -er*]

9. *Güç durumlara dayanmak, katlanmak.*

Tūṭi-i dil kafes-i tende neler **çekdigüni**

O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*çekdigüni, -di, -ğü, -ni*]

Çille-i hecr-i kemān-ebrū **çekilmez** bir bela

Bu keşākeşle elif ḳaddüm mişāl-i dāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*çekilmez, -il, -mez*]

Gönül çāh-ı zenaḥde bend-i kākülde neler **çekdi**

O ḥālâtı esīr-i bend-i zindān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*çekdi, -di*]

Çekerdi bülbul-i cānum o derd-i verd-i ḥandānı

Veli Şâdî **çekülmez** ol cefā-yı ḥārı ḡayetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*çekerdi, -er, -di*]

Çekdigüm cām-ı elem zehr-āb-ı ḡamdur dā’ima

Görmedüm cām-ı ferāḥ-encām-ı sāḳī dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*çekdigüm,*]

Çekmede cevri-keman-ebrūyu dil oldu zebun

Ya dımişḳiden ya āhenden **çekilmez** yay-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4*). [*çekilmez, -il, -mez*]

Çekmede cevri-keman-ebrūyu dil oldu zebun

Ya dımişķiden ya āhenden çekilmez yay-ı ‘aşķ (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4).
[çekmede, -me, -de]

Çekmeyen dâim zemistân-ı firāk-ı dilberi

Nev-bahār-ı vaşl ile olmaz olur mı şâdkām (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3).
[çekmeyen, -me, -yen]

İnşâf ide şandum da seni zülf-i semen sâ

Cevrũñ **çekerek** dehrde biñ renge boyandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2).
[çekerek, -erek]

Görüp çĩn kākũlũñ pā-bend-i zencĩr-i cũnũn oldum

Çekũp ol çille-i hicrān-ı ebrũyu zebũn oldum (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1). [çekũp, -ũp]

Bār-ı cevruñ **çekmege** tāb ü tũvānum kalmadı

Terk-i cevrit ey cefā-girdārı Allāh ‘aşķına (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2).
[çekmege,]

Çille-i bā hecri kārımız kemān ebrũyı çekmek

Ol **çekũlmez** bār-ı cevri çarķ-ı gerdān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2).
[çekũlmez, -ũl, -mez]

Çekerdı bũlbũl-i cānum o derd-i verd-i ģandānı

Veli Şâdî **çekũlmez** ol cefā-yı ģārı ģāyetsũz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5).
[çekũlmez, -mez]

10. *İçmek II Nasiplenmek.*

Dāmenin ‘uşşāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler

Tā ki vaģdet cur‘asın bezm-i belādan **çekdiler** (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1).
[çekdiler, -di, -ler]

çekdir-: Çektirmek. Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında bırakmak, o hâle uğratmak, dũçar etmek.

Ĥayrān ideli lāle-i nu‘mānı ‘izāruñ

Çekdirdi dehānuñ gũl-i ģamrāya ģacālet (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 4). [çekdirdi, -di]

çemenzār: Çimenlik, bahçe II Dünya III Dünya nimetleri.

Ol serv-i **çemenzāra** nigāh eylemez oldum

Boy göstereli dilde o tūbā-yı kanā‘at (Şādī Divanı, Gazel 23, Beyit 3). [çemenzāra, -a]

Cān bülbülünü vāşıl-ı gülzār-ı rızā kııl

Meyyāl-i **çemenzār-ı** fenā eyleme yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 2, Beyit 4). [çemenzār-ı, -ı]

çenār: Çınar ağacı II Sevgilinin uzun ömrü.

Pāyidār ol gülşen-i hūbīde cānā çün **çenār**

Çün **çenār** ol kāmēt-i serv-i revānım pāyidar (Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 1). [çenār,]

Pāyidār ol gülşen-i hūbīde cānā çün **çenār**

Çün **çenār** ol kāmēt-i serv-i revānım pāyidar (Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 1). [çenār,]

çeng: Pençe II Kişiyi etkisi altına alan hükmedici güç

1. Aşk pençesi.

Ne dem kim dil varup ol **çeng-i** ‘aşk-ı yāre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur gönüm (Şādī Divanı, Gazel 138, Beyit 4). [çeng-i,]

2. Naz pençesi.

Olmamak ister isen Şādī esīr-i **çeng-i** nāz

Ġamzesi şehbāz ol ‘anķā-şikārumdan şakın (Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 5). [çeng-i,]

çengāl: Çengel II Pençe III Doğan kuşunun pençesi.

Sāye-i ‘adlünde ‘ālem öyle emniyyetdedür

Kim kılar ‘uşfūr(ı) ol **çengāl-ı** bāzi āşiyān (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14). [çengāl-ı, -ı]

çeşm: Göz

1. göz çukuru.

Bahāristān-ı hūsnün nāzenīnim yāde geldükçe

Dü **çeşmüm** eşk-i ter dökmekde mânend-i şehâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*). [*çeşmüm, -üm*]

Yeryüzüñ tıtdı yine **çeşmüm** nemi

Âh elinden çarh-ı kec-reftâr âh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*çeşmüm, -üm*]

2. Sevgilinin baygın gözleri, bakışları.

Îâmetüñ bir serv-i hoş reftâr şeklin gösterür

Çeşm-i mestüñ nergis-i bîmâr şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*çeşm-i,*]

Egerçi Şâdiyâ zâhirde mûram **çeşm-i** ‘âlemde

Serîr-i ‘aşkda ma‘nen Süleymân olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*). [*çeşm-i, -i*]

Hayâl-i **çeşm-i** bîmâruñla gâyet haste-hâl oldum

Hevâ-yı sâğar-ı la‘lûñle dil mest ü harâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*çeşm-i,*]

Şifte hâlüm kıl şabâ ol zülf-i ‘anber-bâre ‘arz

Haste göñlüm eyle **çeşm-i** nergis-i bîmâre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*çeşm-i, -i*]

Çeşm-i mestânuñ hayâl-i dilde tâ kıldı karar

Şimdi âhû-yı hıttadan dîde-püş-ı rağbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*çeşm-i, -i*]

Çeşm-i mestân-ı hayâl-i dilde tâ kıldı karar

Dîde-püş-ı rağbetem ol âhuvân-ı Çinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [*çeşm-i, -i*]

Çeşmüñ ne kıyar ‘âşık-ı bîtâb u tûvâne

Kirpiklerüñ oklar gibi tâ işledi cânê (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [*çeşmüñ, -üñ*]

Yâtur şol pister-i gamda ‘aceb bîtâb (ü) bîmâram

Nola hâlüm o **çeşm-i** nergis-i bîmâra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [*çeşm-i,*]

Bilmem ne füsün eyledi ol **çeşm-i** füsün-sâz

Şehbâz-ı nigah ile hümâ göñlüm alındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*çeşm-i, -i*]

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken hemçün hümā

Pençe-i şehbāz-ı **çeşmüñle** şikār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*çeşmüñle.*]

Be hayret küh u şahrāya düşürdü

Heme āhūları **çeşmān-ı** Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2*). [*çeşmān-ı, -ān, -ı*]

3. algılama biçimi, fikir, düşünce, anlayış.

Bu hāk-i tāk-ı eflāke yüzün sür yüz niyāz ile

Ne hāk-ı ‘ālem-ārā kuhl-ı **çeşm-i** aşfiyādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [*çeşm-i,*]

Çeşm-i dikkatle gören añlar ‘ayār-ı nazmumı

Şādî nazm-ı zer-‘ayārum istemez aşlā mehek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*çeşm-i,*]

Şādî yā tahsîn okur nazm-ı Cenāb-ı Rāşide

Çeşm-i dikkatle gören her şā‘ir-ı sāib-kelām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*çeşm-i,*]

Zülf ü ruhşāruñ görüp geç sünbül ü nesrinden

Alma kuhl-ı ‘ibreti **çeşm-i** haķīkat-binden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*çeşm-i,*]

Mükehhāl **çeşm** ol ey dil sürme-i ‘ibretle bu çarha

Görüp iķbāl idbār olduğun şād olma iķbāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [*çeşm,*]

Ġazab vaktinde tā yār-ı cefā-girdār(ı) söyletme

Kıyar ‘uşşāka **çeşm-i** hañcer-i ġaddār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*). [*çeşm-i,*]

Mu‘allā bārgāhıñ Hāzretā dārü’l-emānumdur

Ġubār-ı āstānıñ tūtiyā-yı **çeşm** ü cānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1*). [*çeşm,*]

Rūhuñ pertev-dih-i şems-üd-đuhādur yā Resūlallāh

Cebīnūñ nūr-ı **çeşm-i** aşfiyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [*çeşm-i, -i*]

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı sa‘ādetdür hemin

Ol hüceste hāk-i pāyiñ kuhl-ı **çeşm-i** asfiyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [*çeşm-i, -i*]

4.Şehbaz göz II Avcı.

Dilim şayd eyledi bir nīm nighle

‘Aceb ‘anķā-figendür **çeşm-i** şehbāz (Şādī Divanı, Gazel 86, Beyit 4). [çeşm-i, -i]

5. Bakış II Cellat göz.

O şūhūñ **çeşm-i** cellādı demādem kaşd-ı cān eyler

Ne hūnīdir o kim ‘ālem elinden el-amān eyler (Şādī Divanı, Gazel 79, Beyit 1). [çeşm-i, -i]

Nedür her dem kıyar dil-ħasteye ol **çeşm-i** cellāduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşķunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (Şādī Divanı, Gazel 141, Beyit 4). [çeşm-i, -i]

Çeşm-i cellāduñ kıyar her bir bakışda cānuma

Şādīyi öldürme mi kaşdı nedür yā maṭlabı (Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 5). [çeşm-i, -i]

6.Reis II Değerli.

Ey peyk yūri ħāzret-i cānāna di gelsin

Allāh için ol **çeşm-i** ġazālāna di gelsin (Şādī Divanı, Gazel 157, Beyit 1). [çeşm-i, -i]

7.Görüş II Basiret gözü.

Ĥāk-i pāk-i ‘ıṭr-nāk-i türbe-i ‘ulyāları

Sürme-i **çeşm-i** başiretdür Cenāb-ı Bü’l-Ĥāsen (Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 4). [çeşm-i, -i]

8.Bakış II Büyüleyici göz.

Kaçarken murğ-ı göñlüm pençe-i şehbāz-ı ġamzenden

Ṭutuldum āh kim meshūr-ı **çeşm-i** pür-füsūn oldum (Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 3). [çeşm-i, -i]

Neler itdi neler o **çeşm-i** füsūn-kār neler

Şaldı göñlüm kuşına pençe-i ‘anķā figeni (Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 4). [çeşm-i, -i]

Sevdā-yı dü **çeşmüñle** gezer kūh u fezāyı

Meshûr nigāhuñ olalı şûh-ı ğazālān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*çeşmüñle, -ü, -ñ, -le*]

9. *Dalgalı deniz.*

Merdümleri müstağrak-ı âb eyledi Şâdi

Çeşmüñ gibi bir mevc-nümâyende olmaz yem (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5*). [*çeşmüñ, -ü, -ñ*]

çeşme: *Su kaynağı, pınar II Tâlih, ikbal çeşmesi.*

Cefâ-yı çarh-ı kec-reftâr cānumdan uşandırdı

Ġubâr-ı renc-i ‘âlem **çeşme-i** bahtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [*çeşme-i, -i*]

çeşme-i âb-ı hayât: *Ölümsüzlük suyunun pınarı. II Sevgilinin dudağı.*

Tûti-dil ‘uşşâka cānâ leblerüñ kând ü nebat

Âb-ı la‘lîñ ğıbtâ-bağş-ı **çeşme-i âb-ı hayât** (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [*çeşme-i âb-ı hayât, -i*]

çeşme-i hayvân: *Hayat çeşmesi*

1.İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan suyun pınarı.

İçenler cām-ı ‘aşkı **çeşme-i hayvânı** neylerler

Görenler kūy-ı yârı ravza-i rıdvânı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [*çeşme-i hayvân, -ı*]

Çeşme-i hayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigāh

Ol kim olmuşdur ezel mest-i mey-i ma‘nâ-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3*). [*çeşme-i hayvan, -i*]

Cür‘a-i cām-ı muhabbetle olanlar zinde

Ĥvâhiş eyler mi ola **çeşme-i hayvâna** yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [*çeşme-i hayvân, -a*]

Sırr-ı la‘lûñ tende pinhan olduğı kimler bilür

Çeşme-i hayvân eger zulmetde pinhân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [*çeşme-i hayvân, -i*]

Cür‘a-i cām-ı vişâlûñle olanlar şād-kām

Çeşme-i hayvân için eyler mi Hızra ilticâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*çeşme-i hayvân,*]

Çeşme-i hayvâna aşla dilde yokdur ârzû

Olmışam Şâdî çü mest-i sāğar-ı ser-şâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*çeşme-i hayvân-, -a*]

2. Sevgili, dost.

Şol Şâdî-i dil-teşne ciger-suhte(yi) gör-geç

Ol âb-ı leb-i çeşme-i hayvâna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5*). [*çeşme-i hayvân,*]

çeşmesâr: Çeşmesi çok olan yer II Çeşme başı

1. Gönül.

Gönüldür **çeşmesâr-ı** ‘ayn-ı hikmet

Gönüldür her tarafdâ feyz-i mecrâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4*). [*çeşmesâr-ı,*]

2. Hikmet kaynağı II Mevlevi külahı (Mevlevilik).

Huşk-leb âşıkları sîr-âbe-i feyz itmede

Çeşme-sâr-ı ‘ayn-ı hikmetdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*çeşme-sâr-ı,*]

çeşm-i bîmâr: Hasta göz, baygın göz II İlâhi sır ve cezbe.

Bütün ‘uşşâk gerçi ârzû-mend-i vişâliñdir

Hayâl-i çeşm-i bîmâruñla ben teg haste-hâlet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4*). [*çeşm-i bîmâr, -u, -ñ, -la*]

çeşm-i cādū: Büyüleyici göz.

Ben zâra ey cefa-cū kâr itdi tîğ-ı ebrû

Beñzer o **çeşm-i cādū** cellâd-ı bî emâna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*çeşm-i cādū,*]

çeşm-i hûn-âb: Kanlı göz II Kanlı gözyaşı.

Çeşm-i hûn-âbım görüp cânâ tehî zanneyleme

Yād-ı la' lîn-i lebûndür dîdeye kan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*çeşm-i hûn-âb, -ım*]

çeşm-i siyeh: *Siyah göz II Kara gözlü sevgili, dost.*

Sehmi 'uşşâkına taḫsîm idicek **çeşm-i siyeh**

Bize maḫsûm faḫaṭ bir nîgeh-i sâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*çeşm-i siyeh,*]

çevgân: *1. Cirit oyununda kullanılan ucu eğri değnek II Sevgilinin kıvrımlı saçı.*

Atıldı dil tûtıldı 'âkıbet çün gûy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i **çevgânını** şâhâne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*çevgânını, -ı, -n, -ı*]

2. Ucu eğri cirit sopası II Mukadderat.

Ne şübhe pîş-i **çevgânı** o erbâb-ı ma'ârifde

Gerekmez hemçü gûy-ı târem-i a' lā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*çevgânı,*]

çiğnet-: *Çiğnetmek. Ayakla üstüne bastırmak II ezdirip perişan etmek, harap etmek; rezil etmek.*

Şeh-süvārum esb-i istignāya **çiğnetdin** yine

Bes 'inān-ı tûs-ı çālāk-ı cevelānîñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [*çiğnetdin, -di, -n*]

Şâdi(y)i **çiğnetmedüñ** cānā semend-i nazına

Esb-i istignā-yı gayra pāymāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*çiğnetmedüñ,*]

çık-: *Çıkmak.*

1. Yükselmek II Yayılmak, kaplamak.

Bülbül âsā āh u feryādım **çıkar** tā 'arşa dek

Hâtıra geldikce nā-geh gonçe-i ruḫsār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*çıkar, -ar*]

Çıkmasın mı felege her gice āh-ı bülbül

Ġonçeler ‘arz-ı cemāl itmede dāim hāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [*çıkmāsın, -ma,-(s)ın*]

2. Belirmek

Çıkdı yine dilden heves-i servî-i bālā

Ey Şādî-i şeydā (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 9*). [*çıkdı, -dı*]

3. Oturmak II Yerleşmek.

Ya‘ni bi‘l iclāl u fer **çıkdı** hilāfet tahtına

Hāzret-i ‘Abdül‘azîz Hān ol şehinşāh-ı zaman (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4*). [*çıkdı, -dı*]

4. Ulaşmak, erişmek.

Çıkar eflāka āhum na‘rā-i şebgîr-i feryādum

Añıldıkça cemāl-i yāre hayrān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*). [*çıkar, -ar*]

Ne sūzişdir ki o sūzişle hayrān itdi ‘uşşākı

Çıkınca yād-ı ruhşāruñla şeb devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*). [*çıkınca, -ınca*]

Olmasa lütfuñ eger ben mücrime feryād-res

Tāk-ı eflāke **çıkar** feryād u nālem yā Resül (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3*). [*çıkar, -ar*]

Dem-ā-dem ārzū-yı gülşen-i vaşluñla çün bülbül

Çıkar eflāke feryād u fiğānum yā Resülallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [*çıkar, -ar*]

çıkâr-: Çıkarmak.

1.(bir şeyi) Yüksek bir yere taşımak, yukarı iletmek.

Hayāl-i kāmētüñle serve tā ‘atf-ı nigāh itdüm

Çıkardım ‘arşa āhı ol kadar temdîd-i āh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [*çıkardım, -dım*]

2. Ortaya çıkarma, her tarafa yayma.

Ba‘dez-in her gice āfāka **çıkarma** āhuñ

İşte ey Kays-ı dil-i zār o Leylā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*çıkarma, -ma*]

çille: Çile, eziyet, sıkıntı. *II Hicran çilesi.*

Çille-i hecr-i kemān-ebrū çekilmez bir bela

Bu keşākeşle elif kıddüm mişāl-i dāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*çille-i, -i*]

Bükdi kadimi toğrısı mānend-i kemānī

Ol **çille-i** hicrān-ı dü ebrū-yı keşākeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [*çille-i, -i*]

Çille-i hecrūñ zebūn itdi beni gāyet zebun

Bār-ı cevruñle elif kıdd-i nihāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*çille-i, -i*]

Görüp çin kākülūñ pā-bend-i zencīr-i cünūn oldum

Çeküp ol **çille-i** hicrān-ı ebrūyu zebūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [*çille-i, -i*]

çille çek-: Çile çekmek. Dert ve meşakkate katlanmak, eziyet ve sıkıntıya uğramak *II Allah'a erişme yolunda nefsi terbiye etmek için haz verecek her türlü şeyden el çekilen, her türlü sıkıntının göze alındığı, müddeti değişik perhiz ve riyazet devresi.*

Çille-i bā hecri kārımız kemān ebrūyı çekmek

Ol çekülmez bār-ı cevri çarḥ-ı-gerdān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2*). [*çille çek-, -mek*]

çin: Çin ülkesi.

1. Müşk (Misk ve ceylanları ile meşhur olmuştur.

Būy-ı zūlf-i yāri irgürdi şehir bād-ı şabā

Ser-be-ser oldı mu'atṭar milket-i **Çin** u Hıttā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1*). [*çin,*]

Ba'd-ez-in ol müşk-i **Çine** bir daḥi urmam dimağ

Tā meşām-ı cāne irdi nūkhet-i vālā-yı zūlf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [*çine, -e*]

Çeşm-i mestān-ı ḥayāl-i dilde tā kıldı karar

Dīde-pūş-ı rağbetem ol āhuvān-ı **Çinden** (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [*çinden, -den*]

çirk: Kir, pas, pislik.

1. *Günah kiri, pislîği.*

Harîk-ı âteş-i kânûn-ı tuğyānam meded yā Rab

Be **çirk-i** ma‘şiyet-âlûde dāmānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*).
[çirk-i,]

2. *Cehalet çirki*

Cehālet **çirkini** mahv eyledüñ āb-ı şerī‘atla

Olup şāhenşeh-i taht-ı şeriat yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [çirkini, -i, -ni]

çirk-āb: Pis, bulanık su

1. *Kabahat.*

Siyeh-rüyem be **çirk-āb-ı** kabāhat yā Resûlallāh

Benem müstağrak-ı baħr-ı nedāmet yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1*).
[çirk-āb-ı, -ı]

2. *Nefsi arzular.*

Dāmenin ‘uşşāk **çirk-āb-ı** hevādan çekdiler

Tā ki vahdet cur‘asın bezm-i belādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1*). [çirk-āb-ı,]

çirkāb-ı dalāl: Sapıklığın kirli suyu.

Mir‘āt-ı dili mazhar-ı envār-ı Hüdā kııl

Ālûde-i **çirkāb-ı dalāl** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2*). [çirkāb-ı dalāl,]

çizgin-: Çizginmek. Çevresinde dönmek, dolaşmak.

Gird-i hüsünde nice **çizgineyüm** şeb tā seher

Çün ser-i şem‘e dolaşmakla bulur pervāne hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*).
[çizgineyüm,]

Çizginürken hāle teg gerd-i vişālünde hemîn

Māh-ṭal‘at dilber-i ‘ālem-pesendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*).
[çizginürken, -ür, -ken]

ç̣in: *Büklüm, kıvrım (Saç bağlamında)*

Heybet ü dehşet-nümā-yı hāṭır-ı ‘uṣṣāḳdur

Genc-i hüsnuñde yatur pür **ç̣in-i** ejderhā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*). [ç̣in-i, -i]

Görüp **ç̣in** kākülün pā-bend-i zencir-i cünün oldum

Çeküp ol çille-i hicrān-ı ebrūyu zebün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [ç̣in,]

Ārzū-yı **ç̣in-i** kākül ḥaṭṭ u ḥāl egler beni

Külbe-i ḥayretde ya‘ni kıl u kal egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [ç̣in-i, -i]

Tārmār oldu yine cem‘iyyet-i hāṭır diriğ

Kim dedi ol **ç̣in-i** zülfün āşinā-yı şāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [ç̣in-i,]

ç̣in-i zülf: *Saç büklümü, saç kıvrımı.*

Ç̣in-i zülfün mihr-i ruhsārunda ḳoma cānım al

Pertev-i hüsnuñ görüp ol māh ḳalsın der seḥāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [ç̣in-i zülf, -ün]

ç̣in be ç̣in: *Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm (saç bağlamında).*

Görüp ç̣ün Ḳays gerden-dāde-i zencir-i ‘aşḳ oldum

Şalınca **ç̣in be ç̣in** gīsūların gerdāne merdāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [ç̣in be ç̣in,]

çok: *Miktarı ziyade olan.*

Çok degül hergiz vefā bilmez o şehnazım velī

Āşık-ı dil-dādeye cevri itmegi ra‘nā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [çok,]

Şâdî gerçi ‘aşrda **çok** şā‘ir-i Şaib-ḥayāl

Hazret-i Şā‘dī gibi bir tab‘-ı nāzik-ter mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [çok,]

Bu ‘aşrda **çok** Şādī suhan-sāz ve līkin

Rengīn suhan keşfi suhan-dānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*çok,*]

‘Uşşāka kıyar ğamzesi ğammāz **çok** ammā

Cān alma faķat ğamzesi fettānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*çok,*]

Bu ‘aşrda **çok** Şādī suhan-sāz ve līkin

Rengīn suhan keşfi suhan-dānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*çok,*]

Egerçi Şādīyā **çok** dilbere dil vermişem ammā

O Şīrīn-leb beni hem-rütbe-i Ferhād ider gördüm (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 5*). [*çok,*]

çokdan berü: *Uzun zamandan beri.*

Çokdan berü hasret-keş-i dīdār ola kaldum

Ben bülbüle nevres gül-i ra‘nā haberin vir (*Şādī Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*çokdan berü,*]

çoklar: *Çoğu kişi, birçok kimse.*

Çoklar didiler kim deheni var ‘ademdü

Ger diyecek var ise di teng dehānım (*Şādī Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [*çoklar,*]

çöl: *Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra. II Salikin yalnızlık içinde arayış içinde olduğu mekânı III Aşığın meskeni.*

Düşme ey şūrīde-dil **çölden** çöle mānend-i Kays

Ez ezel vahdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*çölden,*]

Düşme ey şūrīde-dil çölden **çöle** mānend-i Kays

Ez ezel vahdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*çöle,*]

Böyle sevdāyī olup çün Kays düşmezdim **çöle**

Şalmasaydı başımı sevdāya Leylā perçemüñ (*Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [*çöle, -e*]

çöz-: *Çözmek, açmak (saç örgüsü bağlamında).*

Vehmim oldur üzülür rişte-i cānım Şādī

Çözmesün zülf-i ham-ender-hamını şāne şabā (*Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*çözmesün,*]

Çözdün mi yine kākül-i pür-çin-i nigārım

Ta'tır-i meşām itdi şabā zülf-i semen-sā (*Şādī Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [*çözdün, -dün, -n*]

Dil gidüp yağmaya tā 'aqlım perīşān olmasın

Çözme bend-i tırta-i tarrarı Allāh 'aşkına (*Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [*çözme, -me*]

çözer oldukda: Çözdükçe, birbirinden ayırdıkça (*Saç bağlamında*).

Çözer oldukda şabā zülf-i ham-ender-hamını

Nefha-i pāk nice tabla-i 'itrine deger (*Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [*çözer oldukda, -duk, -da*]

çü:

1. Çünkü. Şundan dolayı, şu sebeple, zira.

Dīdeye kondu **çü** şehbāz-ı hayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı dideden pervāz kıldı murğ-ı hāb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*çü*]

(*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 7*). [*çü*](*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 4*). [*çü*](*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Gazel 208, Beyit 4*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 11*). [*çü,*](*Şādī Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [*çü,]* (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 5*). [*çü,]* (*Şādī Divanı, Kaside 19, Beyit 1*). [*çü,]* (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [*çü,]* (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 4*). [*çü,]* (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [*çü,*]

2. Ne vakit ki.

Çü kondu ol hümā-yı 'aşk tā kim dīde-i kālbe

Tehīdūr murğ-ı hubb-ı māsivādan lāne-i hātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*çü,]*

(*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 4*). [*çü,]* (*Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*çü,]*

3. Gibi.

Çeşme-i hayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmışam Şâdî **çü** mest-i sâgar-ı ser-şâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*çü,*

(*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*çü,*] (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*). [*çü,*]

çün:

1. *Nasıl ki.*

Gülcemâlim nola gel girye vü zârum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere hînâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*çün,*]

(*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5*). [*çün,*]

2. *İçin.*

Ba'dema şimşâd u serve eylemem 'atf-ı nigâh

Çün hayâl-i kâmet-i tûbâ nihâl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [*çün,*]

3. *Gibi.*

Çılma ümmid-i vefâ zinhar Şâdî kimseden

Bir 'adîmü'z-zâtidir 'âlemde **çün** 'anķā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 5*). [*çün,*]

(*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [*çün,*] (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*çün,*]

4.Çünkü, nedeniyle

Şādī el ulaşmaz ne'deyim meyve-i vaşla

Çün şāḥ-ı vişāl ser-i keyvāne ҡol atmış (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 5). [çün,]

(Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 3). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 2). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 134, Beyit 5). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 144, Beyit 5). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 5). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 2). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 4). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 4). [çün,](Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 1). [çün,](Şādī Divanı, Kaside 19, Beyit 5). [çün,](Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17). [çün,](Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2). [çün,]

çünkü: Çünkü, nedeniyle.

Dehr-i dūnun sūrı matemdür sürūru ‘ayn-ı ğam

Çünkü ҡānun-ı ezel aḥkāmı ya hū böyledür (Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 4). [çünkü,]

D

da: "de, da ", dahi.

Gördüm ol dilber-i mümtâz gönülsüz şalınur

O **da** kendü gibi bir âfete dildâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5*). [da,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [da,] (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [da,] (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [da,]

dād- res: İmdâda gelen, yardıma yetişen II Peygamber şefaaati

Varmağā yokdur yüzüm hergiz huzûr-ı Hazrete

Olmasa ger **dād- res** luṭfûñ be- dīvân-ı ‘alâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13*). [dād-res,]

Ne mümkün gayrîden ümmîd-i istimdād ide Şâdî

Çü sensün **dād-res** kân-ı şefâ‘at yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5*). [dād-res,]

dāğ: Lâle, gelincik vb. çiçeklerin göbek kısmındaki siyahlık II Yara III Kalp kırıklığı.

Eylese bağda ger **dāğ-ı** derûnuñ izhâr

Şâdîyâ yâ rengiñ verir lâle-i nu‘mâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 5*). [dāğ-ı,]

Hecr-i ruh-ı dildāruña nev-lâle-i ḥod-rû

Şad reşk ile reşk-âver-i **dāğ-ı** cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [dāğ-ı, -ı]

Lâle ruhşāruñ hayâli dilde tâ kıldı karar

Vardur sînemde biñ **dāğ-ı** nihānum el-amân (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [dāğ-ı, -ı]

Hecr-i ruh-ı dildāruña nev-lâle-i ḥod-rû

Şad reşk ile reşk-âver-i **dāğ-ı** cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [dāğ-ı,]

dāğ-dār: Yaralı II Üzgün, kederli.

Gönçe âsâ sîne-çākem dest-i gadr-ı ḥârdan

Deşt-i hicrānda çü lāle **dāğ-dār-ı** dehşetem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2). [*dāğ-dār-ı, -ı*]

dāğ-dār eyle-: Dağlamak. Yaralamak. II Acısı yüreğine işlemek.

Dāğ-dār eyledi ol reng-i rūḥ(ı) lāleleri

Dehen-i şevk(i) dil-i gonçeyi pür-hûn itdi (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3). [*dāğ-dār eyle-, -di*]

dahı: Bundan sonra, artık.

Dahı meyl eylemem ben kâse-i fağfûra ‘âlemde

Yeter ol kâse-lîs-i ḥvân-ı ‘irfân oldıgum besdür (Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4). [*dahı,*]

(Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4). [*dahı,*](Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3). [*dahı,*](Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3). [*dahı,*](Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 4). [*dahı,*](Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1). [*dahı,*](Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2). [*dahı,*]

dāhil: İçinde, içinde bulunan II birinin himâyesine sığınan, ilticâ eden (kimse).

‘Âkif-i peygüle-i mey-hâne kim gönlümdür ol

Dāhil-i ser ḥalka-i rindâne kim gönlümdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1). [*dāhil-i, -i*]

dahî: Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.

Yok furtına bākî **dahî** deryā-yı emelde

Çün zevrak-ı dil sahil-i iḳbāle yanaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4). [*dahî,*]

daim: Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.

Gāh bir iḥsân kılmak lâzım-ı ṭab‘ın iken

Haste-î hicrānîña **daim** cefā lâyıḳ mı yā (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4). [*daim,*]

(Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2). [*daim,*](Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 5). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2). [*dāim,*](Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15). [*dāim,*](Şâdî

Divanı, Kaside 24, Beyit 2). [dāim,] (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2). [dā'im,] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2). [dā'im,] (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2). [dāimā,] (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2). [daima,] (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5). [dāima,] (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2). [dāima,] (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2). [dāimā,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3). [dāimā,] (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3). [dāimā,] (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7). [dāima,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [dā'imā,] (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2). [dā'ima,] (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3). [dā'imā,] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1). [dā'imā,]

dāl: *Arap alfabesinin sekizinci harfî. II Aşığın boyu.*

Çille-i hecr-i kemān-ebrū çekilmez bir belā

Bu keşākeşle elif kıddüm mişāl-i **dāl** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*dāl,*]

dām: *Tuzak, ağ II Hile, düzen.*

Şayd olunmaz **dāma** yaklaşmaz iken hemçün hümā

Pençe-i şehbāz-ı çeşmüñle şikār itdüñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*dāma,*]

1.Keder tuzağı

Āh esīr-i ğurbetem dūçār-ı **dām-ı** kürbetem

Kays-ı Leylî teg maḳarr-ı kūhsār-ı vahşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*dām-ı, -ı*]

2.Sevgilinin saçı.

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i ḥālîñ

Düşürdi **dām-ı** zülfe oldu nālān olmama bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*dām-ı,*]

Efendim ārzū-yı dāne-i ḥālūñle gör ḥālim

Göñül murğ-ı esīr-i **dām-ı** zülf-i müşk-nāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*dām-ı, -ı*]

Ārzū-yı dāne-i ḥāl-i rūḥ-ı gülfām ile

Vardı **dām-ı** zülf-i pīç-endāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [*dām-ı, -ı*]

3.İnsan tuzağı.

Şādiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek

Dām-ı inse şanma ol āhū-beçe āsān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*dām-ı,*]

4. *Ünsiyet tuzağı.*

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubh u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū bēçe āhū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*dām-ı, -ı*]

5. *Cazibe.*

Göñül tā **dām-ı** ‘aşk-ı yāre çarpıldı irādetsüz

Gerekmez dīdeye şimşād ol tūbā kıyāfetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [*dām-ı, -ı*]

Dūçār-ı **dām-ı** ‘aşkım sermest-i cām-ı ‘aşkım

Bi neng ū nām-ı ‘aşkım bakmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*dām-ı, -ı*]

6. *Gamze*

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı ğamzeñdür göñül

Ba‘d-ez-in dil murğını şayd itmeye **dām** istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*dām,*]

7. *Sevgilinin benleri.*

Pençe-i şehbāz-ı ğamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dāma şalduñ dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*dāma,*]

8. *Temenni tuzağı.*

Alma mümkün mü anı **dām-ı** temennāya göñül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*dām-ı, -ı*]

Şayd eyleme mümkün mü o āhū beçe şūhu

Çün **dām-ı** temennā yine her yana kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*dām-ı, -ı*]

Her naşılşa aldum āğüş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz **dāma** yaklaşmaz o āhū meşrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [*dāma, -a*]

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennā **dāmına** aldım o āhu ṭab‘ cānānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*dāmına, -ı, -na*]

dāmān: *Elbise kenarı, etek.*

1. *Himaye, koruma.*

Bırakmam tā be mahşer hiç elden / Düşerse deste ger **dāmān-ı** Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 5*). [*dāmān-ı,]*

2. *Ruh, beden.*

Harîk-ı âteş-i kânûn-ı tuğyānam meded yâ Rab

Be çirk-i ma‘şiyet-âlûde **dāmānam** meded yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*). [*dāmānam, -am]*

3. *Şeriat eteği.*

Bulmak isterseñ hemîşe ger necât-ı dâimi

Şâdî yâ **dāmān-ı** şer‘-i Aḥmed-i Muḥtârı tût (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*dāmān-ı, -ı]*

4. *Birinin, bir şeyin yanı yakını.*

Yanup nâr-ı nedâmetle düşer **dāmān-ı** fânûsa

Varunca ḳurb-ı şem‘e gâh küstaḥâne pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [*dāmān-ı, -ı]*

5. *Tahammül*

Ḥayâl-i gül-dehānuñla be gülşen verd-i ḥandānı

Görünce tā be **dāmen** çāk çāk itdüm girîbānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*dāmen,]*

6. *Lütuf eteği.*

Dāmen-i lūṭfuñ teşebbüsgāh-ı cümle aşfıyâ

Gülşen-i elṭāf u iḥsānuñda ‘ālem gonçe-çîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*dāmen-i,]*

dāmenin çek-: *Uzak durmak II Yüz çevirmek.*

Dāmenin ‘uşşāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler

Tā ki vaḥdet cur‘asın bezm-i belādan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1).
[dāmenin çek-, -di, -ler]

dām-ı belā: *Bela tuzağı.*

1. Sevgilinin saçı II Kesret (çokluk) vahdetin zıddı.

Bir **dām-ı belā** zülfe giriftār olaḳaldum

Meyl eyleyeli murğ-ı gönül dāne-i ḥāle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3). [dām-ı belā,]

2. Sevgilinin yüzündeki esmer benler.

Ḥāl-i hindūlar ola bir dāne-i **dām-ı belā**

Āh o cādū ḡamzeler seḥḥār şekliñ gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4). [dām-ı belā,]

dānā: *Ālim, bilgin, bilgili, bilen kimse II Her şeyi bilen Allah.*

Dehān-ı dil-rubā bir nokṭa-i mevhūmdur bildiñ

Bu remzi dāimā **dānā-yı** mermüzāt için şaḳla (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3). [dānā-yı, -yı]

dāne: *Tane, tohum.*

1. Kuş yemi II Yüzdeki benler.

Bir dām-ı belā zülfe giriftār olaḳaldum

Meyl eyleyeli murğ-ı gönül **dāne-i** ḥāle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3). [dāne-i,]

Pençe-i şehbāz-ı ḡamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dāma şalduñ **dānehā-yı** ḥāl-i hindūlarla sen (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2). [dānehā-yı,]

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı **dāne-i** ḥālīñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘iş (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3). [dāne-i,]

Efendim arzū-yı **dāne-i** ḥālūñle gör ḥālim

Gönül murğ-ı esīr-i dām-ı zülf-i müşk-nāb olmuş (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3).
[dāne-i,]

2. Ömür.

Āsiyāb-ı çarh-ı gerdūnı tehi zan eyleme

Dāne-i ‘ömrüñ içindir Şādī devr-i āsiyāb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [*dāne-i,*]

3. Sevgilinin yüzündeki benler.

Hāl-i hindūlar ola bir **dāne-i** dām-ı belā

Āh o cādū ğamzeler seḥḥār şekliñ gösterür (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [*dāne-i, -i*]

Ārzū-yı **dāne-i** hāl-i rūḥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zülf-i pīç-endāza dūçār oldu dil (*Şādī Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [*dāne-i, -i*]

dāne-i eşk dök-: Gözyaşı akıtmak, ağlamak.

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennā dāmına aldım o āhu ṭab‘ cānānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*dāne-i eşk dök-, -üp*]

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubḥ u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū bēçe āhū çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*dāne-i eşk dök-, -üb-üp*]

dāne-i yektā: Eşsiz, benzersiz tohum II Sevgilinin beni.

Dehānuñ gönçe-i ḥamrā-yı ferruḥ

O hālūñ dāne-i yektā-yı ferruḥ (*Şādī Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [*dāne-i yektā, --yı*]

dār: Dar ağacı, idam sehpa

Şādī-i şeydāyı pür-zār eyledüñ

Dār-ı ‘aşkı yāre ber-dār eyledüñ (*Şādī Divanı, Murabba 2, Beyit 5*). [*dār-ı, -ı*]

1. Asılmak II Sevgiliye kavuşma.

‘Arz-ı dīdār eyleyüp Manşūr-ı ‘aşk itdi beni

Ol sebebdendür ki dāim **dār(ı)** gözler gözlerüm (*Şādī Divanı, Gazel 147, Beyit 4*). [*dār(ı), -(ı)*]

2. Fena (yokluk) makamı.

Güş tüt dilden olur peydā Enel-Ḥaḥḥ na‘ rası

Öyle bir Manşûr-ı ‘aşkam **dârdır** gönülümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2*).
[*dârdır, -dır*]

Murğ-ı gönülüm bend-i zülf-i yârdan olmaz hâlâş

Öyle bir Manşûrdur kim **dârdan** olmaz hâlâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1*).
[*dârdan,*]

Hemçü Manşûr-ı olan sırr-ı Enel-Hakdan habîr

Dâr-ı ‘aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler mi yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [*dâr-ı, -ı*]

3. *Sevgilinin saçları.*

Pây-bend-i zülf-i ‘anber-bâr olaydum kâşkî

Dâr-ı ‘aşk-ı dilbere ber-dâr olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [*dâr-ı, -ı*]

4. *Ev, yer, yurt. II Şifa yurdu, evi.*

Gel senüñle gidelüm şüfî şifâyab olalım

Güşe-i meygedeye **dâr-ı** şifâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [*dâr-ı, -ı*]

dârâ: *Şehnâme’de adı Keyânîyân sülalesinin son hükümdarı olarak geçen efsanevî kahraman. Art arda yaptığı üç savaşın sonunda İskender’e yenilerek Kirman’a kaçmış, hizmetkârları tarafından düzenlenen bir suikastla öldürülmüştür. Mecazen “padişah” karşılığında kullanılır. İhtişam ve iktidarıyla şiiirlere konu olmuştur.*

1. *Hükümdarlık, makam, mevki.*

Bulanlar devlet-i dîdâr bakmaz cāh-ı **Dārāya**

Derinde kul olanlar pāye-i şāhānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*dārāya, -ya*]

Nigāh-ı iltifāt eyler mî ol dārāt-ı **Dārāya**

Olanlar hük-m-rān-ı hıttā-i vālā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*dārāya, -ya*]

Eyler mi ‘aceb devlet-i **Dārā-yı** temennā

Vāşıl-şüde-i genc-i mu‘allā-yı kanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2*). [*dārā-yı,*]

2. *Sevinç hükümdarı.*

Şundi ol sākî bu şeb destime mīnā-yı ferah

Ya'ni el virdi yine lütfüyla **Dārā-yı** ferah (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [*dārā-yı, -yı*]

dārāt: *Debdebe, tantana, heybet, azamet. II Gösteri, şan, büyük gösteriş.*

Nigāh-ı iltifāt eyler mî ol **dārāt-ı** Dārāya

Olanlar hükm-rân-ı hıttā-i vālā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*dārāt-ı,*

Mest-i 'aşkuñ sākiyā ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i hāk-i deriñ **dārāt-ı** Behrām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*dārāt-ı, -ı*]

dār-ı likā: *Mahşer günü II Kavuşma günü.*

Ḳurbıyyete şâyeste buyur Şādî kemîni

Mehcūr-ı der-i **dār-ı likā** eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [*dār-ı likā,*

dārū: *İlaç, deva*

1. Çare.

Eṭibbā derd-i 'aşk-ı 'aşıkā **dārūda** 'âcizdir

Devāmı derdimi muḥtâc-ı dermân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*dārūda, -da*]

Şarf-ı enzâr eyle gel lütfet 'ilâcumdan ṭabīb

Ḳābil-i **dārū** degüldür ḥaste vü bīmār-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*dārū,*

Ḳābil-i **dārū** degül zaḥm-ı dil-i zārum ṭabī

Tiğ-ı cevruñle o rütbe dil-fiğār itdüñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*dārū,*

2. Kavuşma ilacı.

Ne bilsün zevk-i vaşlı ṭatmayan zehr-ābe-i hecri

Çü **dārū** ḳadrini muḥtâc-ı dermân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*dārū,*

Ey ṭabīb-i çäre-sāzım ḥaste-ḥāl oldum yetiş

Raḥm kıl muḥtâc-ı **dārū-yı** vişāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [*dārū-yı, -yı*]

dārū'l-emân: *Güvenilir, sığınılabilir, emin yer.*

1. Abdülaziz Han'ın makamı.

Hâk-pāyi dīde-i dünyāya kuhl-ı rüşenā

Āstānı merḥamet 'unvān **dāru'l-emān** o (Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 12). [*dāru'l-emān,*]

2. Hz. Muhammed'in huzuru.

Mu'allā bārgāhıñ Ḥazretā **dārü'l-emānumdur**

Ġubār-ı āstānıñ tūtiyā-yı çeşm ü cānumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1). [*dārü'l-emānumdur, -um, -dur*]

dāru'z-zafer: *Zafer yurdu II Hz. Muhammed'in yüce huzuru.*

Sen ol memdūh-ı Mevlā bir şefi'-i rüz-ı ferdāsın

Mu'alla dergehüñ **dāru'z-zaferdür** yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4). [*dāru'z-zaferdür, -dür*]

da'vāy-ı bālāyī: *Uzunluk iddiası II Üstünlük iddiası.*

Ḳadūñle eylese şimşād eger **da'vāy-ı bālāyī**

Yüri üftāde-i reftār kıl zinhār(ı) söyletme (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4). [*da'vāy-ı bālāyī,*]

dāver: *Âdil, insaflı ve doğru olan hükümdar, vezir. II Nübüvvet divanının daveri III Hz. Muhammed (sav).*

Ḳıldı seni ḥaḳ **dāver-i** divān-ı nübüvvet

Zatıñda çü ḥatmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8). [*dāver-i, -i*]

dāver-i deryā-kerem: *Cömertlik denizi olan âdil Hükümdar II Allah.*

Şādīyā kıl cān ile mengüş-ı güş-ı iftiḥār

Dāver-i deryā-kerem nazm-ı dūr-i yektāsını (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 5). [*dāver-i deryā-kerem,*]

dayan-: *Dayanmak. II Güvenmek, sığınmak.*

Dayan ṭur dāima ol dergeh-i ā'lā-yı dildāre

Eşig-i yār teg dil-ḥasteye bālīn-i raḥaṭ yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2). [*dayan,*]

dayandır-: Dayandırmak. Bir şeyi ona temel teşkil edecek bir şey üzerine oturtmak, ona bağlamak, yaslamak.

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim tıtdı dünyāyı

Sütün-ı dūd-ı āhı dem-be-dem ‘arşa **dayandırdı** (Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3).
[dayandırdı, -dı]

de: " de" eki.

Sa‘y kıl sen ah için şūfî tavaf-ı hātıra

Ḳalb-i ‘arîf Ka‘beden ‘ulyā degül **de** ya nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5). [de,]
(Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5). [de,]

de: "de bağlacı. Dahi, bile.

Sūziş-i sīneme pervāne **de** hayrān oldu

Āteş-i ‘aşkı o şūhın düşeli cāna şabā (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2). [de,]

(Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [de,] (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 5). [de,] (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7). [de,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5). [de,](Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2). [de, -i] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5). [de,](Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5). [de,]

de-: Demek, söylemek, dile getirmek.

Şâdî yā tanzīr mümkün mü o nazm-ı hāzreti

Ger **denilse** dehrde Şâib hayāl olmuş saña (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5). [denilse, -n, -il, -se]

Hem ta geçinürmüş kadūnle serv-i serefraz

Kim **der** ki revādur ne revādur ne revādur (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4). [der, -r]

İreydüm kâşkî ‘iyd-ı vişāle

Olaydum **der** o dem ḳurbān-ı Leylî (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 4). [der, -r]

Ṭağıtdum tīşe-i āhumla ben de kūh-ı endūhu

Deme Şîrîn-edā kūh-ken-i Ferhāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4*). [*deme, -me*]

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür **desem** Şādî

Ki tab‘ı nükte neb‘i ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*). [*desem, -se, -m*]

Kim **demiş** kim eylemez bārūt (u) āteş imtizac

Mümtezicdir mümtezic rû-yı fūrüg endāze haṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3*). [*demiş,*]

Beni Leylā-edā pā-bend-i zincir-i cünün itdi

Deme zinhār Şādî kıys-ı hāmūn-ı melāmet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5*). [*deme, -me*]

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir **derdüm** meger

Şarkmış ruhsār-ı āl üzre semen sâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*derdüm,*]

Tārmār oldı yine cem‘iyyet-i ḥāṭır diriğ

Kim **dedi** ol çin-i zülfüñ āşinā-yı şāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [*dedi, -di*]

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāḳut **denür**

Naḥl-i ṭübā görünür dīdeye eşcār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [*denür, -n, -ü, -r*]

Der tecellā-yı Te‘ālā Ṭūr-ı Mūsā güyiyā

Maḥzen-i esrār-ı Mevlā tāc-ı ‘Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2*). [*der, -r*]

Şādīyā kand-î ḥayāl-i vuşlat-ı cānan ile

Der kafesdē ṭūṭi-î cānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*der, -r*]

debîristan: *Okul II Aşk okulu*

Gir **debîristan-ı** ‘aşka ders-i nādanı oḳu

Tā bilinsin iş bu sırr-ı māverā-yı pür-dehā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*debîristan-ı, -ı*]

def‘ eyle-: *Def etmek. Ortadan kaldırmak, bertaraf etmek.*

Gel meclise sâķī nola **def**‘-i elem **eyle**

Şun sāġarı her sū yine ‘arz-ı haşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*def*‘ eyle-,]

def‘-i **teşnegî kıl**:- *Susuzluğu gidermek.*

Nice kılsın huşk-leb üftāde def‘-i teşnegî

Bezm-i ‘işret-cezmde bir cām-ı memlū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 3*).
[*def*‘-i *teşnegî kıl*-, -*sın*]

defter:- *Kitap II Kayıt III Hesap*

Şādî hemegî **defter-i** elţāf-ı mülūkān

Bir nokṭa degül **defter-i** elţāf-ı Hudāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 5*). [*defter-i*, -i]

Şādî hemegî **defter-i** elţāf-ı mülūkān

Bir nokṭa degül **defter-i** elţāf-ı Hudāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 5*). [*defter-i*, -i]

deg:- *Değmek.*

1. *Eş kıymette olmak, karşılık teşkil edecek değerde bulunmak, denk olmak*

Gele ol nergis-i bīmārına yārin şihḫat

Bu du‘ā ḫayr du‘ādur nice āmīne **deger** (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [*deger*, -er]

Virme dellāl eline Şādî-i şeydā zinhār

Ne deger nazm-ı teriñ bir kurı taḫsīne **deger** (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*deger*, -er]

Çözer olduḳda şabā zülf-i ḫam- ender-ḫamını

Nefḫa-i pāk nice ṭabla-i ‘ıtrīne **deger** (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [*deger*, -er]

2. *Aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşıarak dokunmak.*

Değme zinhār tel-i perçem-i canāne şabā

Eyle inşāf toḳunma dil-i yarāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*değme*, -me]

Ey şabā cānımı üzdüñ tel-i gīsūya **degüp**

Böyle küstāḫ taḫarrük saña bir ‘āde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*degüp*, -üp]

Ne dem ol bād-ı şabā perçem-i pür-çīne **deger**

Ne revādur ki dil-i ‘aşıq-ı miskīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [*deger, -er*]

Dilerseñ kırmamak ger hâtır-ı nâşād-ı ‘uşşākı

Mürüvvet kıl şabā **degme** tel-i gīsū-yı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*).
[*degme, -me*]

Cihānı feyż-yāb itmez mi eyler reşha-i kilcüm

Devāt-ı feyżüñe ger **degse** hāmem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*).
[*degse, -se*]

3. Temas etmek II Koymak

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil rahat eder

Diñlenür haste olan ta seri bālīne **deger** (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [*deger, -er, -*]

degil: *Bulunduğu cümledeki bir husûsu ret, diğerini veya diğerlerini kabul ve ispat eden bir bağlaç gibi kullanılır.*

Degildir kâbil-i dārū **degil** derd-i dil Şādī

Tabībā gel dil-i bī-māra tedbīr-i devādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*degil,*]

Degildir kâbil-i dārū degil derd-i dil Şādī

Tabībā gel dil-i bī-māra tedbīr-i devādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*degildir, -dir*]

Heft deryālar anıñ bir mevcine nisbet **degil**

Mevc-hīz oldukça bī-pāyān ol deryā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2*). [*degil,*]

Muktezā-yı tab‘dır ‘uşşākā bidād itmesi

Yokşa pek bilmez **degildür** şūh-ı müstesnā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*).
[*degildür,*]

İtme ey divāne dil beyhūde istircā vefā

Kimseye kılmış **degüldür** bī-vefā dünyā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*).
[*degüldür, -dür*]

Servi tībā vü bülendīde berāber ki **degüldür**

Ne revādur ki ide kāmēt-i dil-dār ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [*degüldür, -dür*]

Çok **degül** hergiz vefâ bilmez o şehnazım velî

Âşık-ı dil-dādeye cevri itmegi ra'nâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*degül,*]

Sa'y kıl sen ah için şûfi tavaf-ı hâtıra

Kalb-i 'ârif Ka'beden 'ulyâ **degül** de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*degül,*]

Kaddünle bülendide berâber ki **degüldür**

Serkeşlik ile her yaña tûbâ ne kıl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [*degüldür, -dür*]

Şarf-ı enzâr eyle gel lûtfet 'ilâcumdan tabîb

Kâbil-i dârü **degüldür** haste vü bîmâr-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*degüldür, -dür*]

Şâdiyâ efsûn ile teşhîr çün mümkün **degül**

Kayd-ı ünsiyyetde olma her perî-hûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5*). [*degül,*]

Şâdî hemegî defter-i eltâf-ı mülûkân

Bir nokta **degül** defter-i eltâf-ı Hudâda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 5*). [*degül,*]

Kâbil-i dârü **degül** zahm-ı dil-i zârum tabîb

Tîg-ı cevruñle o rütbe dil-fiğâr itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*degül,*]

Bağr-ı ihsânında deryâ güyyiyâ bir kaatre âb

Gülşen-i lutfunda bir şebnem **degüldür** gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 13*). [*degüldür, -dür*]

değiş-: Değişmek II Karşılıklı alıp vermek; mübadele etmek.

Câm-ı Cemşîdi **değişmez** mi sifâl-i köhneye

Ol ki mest-i sāğar-ı meyḥâne-i âmâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [*değişmez, -mez*]

Câm-ı cemşîdi **değişmez** mi sifâl-i köhneye

Ol kim olmuştur çü men mest-i mey-i serşâr-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5*). [*değişmez,*]

degül mi: Bir hüküm bildirilen cümleinin sonunda kullanılır ve o cümleinin devamı hususun tasdik etmek isteyen bir soru şekli.

Yād-ı la 'lūñle 'aceb mi murğ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevk-i dil-i tūṭī **degül mi** gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*degül mi,*]

dehān: Ağz, dudak II Sevgilinin ağzı III Söz, kelam.

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı **dehān-ı** dil-rubā

İstemem izhārı izmār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*dehān-ı,*]

Hayrān ideli lāle-i nu 'mānı 'izāruñ

Çekdirdi **dehānuñ** gül-i hamrāya hacālet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 4*). [*dehānuñ,*]

Dehānuñ gonçe-i hamrā-yı ferruḥ

O hālūñ dāne-i yektā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [*dehānuñ,*]

Ezelden murğ-ı göñlüm bülbül-i aşüfte kāmıñdır

Ciger-hūn eyleyen hecr-i **dehān-ı** gonçe fāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*). [*dehān-ı, -ı*]

Ārzu-yı 'arīzuñla lāleler pür-dāğdur

Gonçeler yād-ı **dehānuñla** begüm dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*). [*dehānuñla, -uñ, -la*]

Fiğān ü āh-ı dil bülbülleri bes hayrete koymuş

Dehānuñ gonçe-i kāna boyanmış hey'ete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1*). [*dehānuñ, -uñ*]

Ruḥuñ yādiyle cānā lāleler pür ıztırāb olmuş

Görüb gonçe **dehānuñ** gül 'araḳ-rīz-i hicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*dehānuñ, -uñ*]

Çoklar didiler kim deheni var 'ademdür

Ger diyecek var ise di teng **dehānım** (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [*dehānım, -ım*]

Dehānuñ yād idüp tā güllere 'atf-ı niğāh itdüm

Hacāletle o dem gül-gonçe teg ālūde-hūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [*dehānuñ,*]

Dimişler var ise bir nokṭadur ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedir sırr-ı **dehān-ı** yār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2*).
[dehān-ı]

Ağz açup eyler **dehānuñla** leṭāfet bahşini

Reşkden gül-gonçenüñ ger bağı pür-kan olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6*).
[dehānuñla,]

Dehānuñla ne mümkündür ola hem nāz u hem tībā

Alınsa naz u günc-ı verd-i nev-hīzāna mīzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*).
[dehānuñla, -uñ, -la]

Dür-i ‘ālem-behādur her sözüñ dürc-i **dehān** içre

Şuḥan şarf eyleme tā ḡayra taḥmīdāt içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*).
[dehān,]

Dehān-ı dil-rubā bir nokṭa-i mevhūmdur bildiñ

Bu remzi dāimā dānā-yı mermüzāt içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [dehān-ı, -]

Bülbül-i ḥātır **dehān-ı** verd-i ḥandüm gitdi āh

Ṭūṭi-i cānum dirīḡā la ‘l-i kandüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [dehān-ı, -ı]

Eylerse **dehānuñla** o gül bahş-i leṭāfet

Nāzende kıyāfet (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 5*). [dehānuñla,]

Var ise cānā **dehānuñ** nokṭa-i mevhūmdur

Nükte-sencānın budur taḥkīk zann-ı aḡlebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 3*).
[dehānuñ,]

dehān aç-: Ötmek II Konuşmaya başlamak III Şiir söylemek.

Açıla nesrīn-i baḥt ü devlet-i şāhānesi

Bülbül-i gūyā-yı dil gülşende açdukça dehān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20*). [dehān aç-, -dukça]

dehen: Ağz, dudak II Sevgilinin ağzı III Söz, kelam.

Çoklar didiler kim **deheni** var ‘ademdür

Ger diyecek var ise di teng dehānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [deheni, -i]

Dāḡ-dār eyledi ol reng-i rūḥ(ı) lāleleri

Dehen-i şevk(i) dil-i gonçeyi pür-hûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [*dehen-i, -i*]

dehr: *Dünya II Devir, zaman.*

Şâdî yâ tanzîr mümkün mü o nazm-ı hâzreti

Ger denilse **dehrde** Şâib hayâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*dehrde, -de*]

Şâdî yâ ikbâl idbâr oldığın derk itmeyen

Gonçe-çîn-i gülşen-i ikbâl-i **dehr** olmak diler (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*dehr,*]

Dehr-i dünun sūrı matemdir sürūru ‘ayn-ı ğam

Çünkü kânun-ı ezel ahkâmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4*). [*dehr-i, --i*]

Gülsitân-ı **dehrden** gelmezdi hergiz câne hâz

Virmeseydi zülf ü ruhsâruñ güle reyhâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [*dehrden,*]

Gülşen-i **dehrin** temâşası dile virmez şafâ

Olmuşum çün bülbül-i gül-çide-i gülzâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*). [*dehrin,*]

İnşâf ide şandum da seni zülf-i semen sâ

Cevrūñ çekerek **dehrde** biñ renge boyandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*dehrde, -de*]

Şâdîyâ şol gülsitân-ı **dehre** bakmam tâ ebed

Çün ezelden bülbül-i gülşen-serâ-yı vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [*dehre, -e*]

Bülbül-i pür-nağme-i gülşen- serây-ı vaḥdetem

Ġayre ‘arz it bāğban **dehrin** gül-i ra‘nâsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [*dehrin, -in*]

Bu **dehrde** efsâne-i ‘aşkum ki bilindi

Şîrîn-dehenüm kışşa-i Ferhâd silindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1*). [*dehrde, -de*]

dehşet: *Şaşkınlık, hayret.*

Ġonçe āsā sīne-çākem dest-i ġadr-ı ġārdan

Deşt-i hicrānda çü lāle dāġ-dār-ı **dehşetem** (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*).
[dehşetem, -em]

dehşet-nümā: Ürküntü gösteren II Korkutan (sevgilinin saçları)

Heybet ü **dehşet-nümā-yı** ġātır-ı ‘uşşākdur

Genc-i ġüsnuñde yatur pür çīn-i ejderhā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*).
[dehşet-nümā-yı, -yı]

dek: Kadar, deġin, dek.

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā ‘arşa **dek**

Ĥātıra geldikce nā-geġ ġonçe-i ruġsār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [dek,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [dek,] (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [dek]

del-: Delmek. Üzerinde delik açmak II Nüfuz etmek.

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki ey Şīrīn-dehen

Deldi t̄āġı t̄işe-i āh u fiġānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [deldi, -di]

T̄işe-i āhumla çün Ferhād **deldüm** t̄āġları

Tā o Şīrīn-t̄ab ‘şūġ-ı şīve-mendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [deldüm, -dū, -m]

delin-: Delinmek. Delik açmak II İncinmesine, kırılmasına sebep olmak.

Ol zülf-i ‘abiriñ ġoreli dest-i şabāda

Çün şāne o dem sīne-i ‘uşşāk **delindi** (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [delindi, -di]

dellāl: Tellal, çağırmaç. Satıcı ile alıcı arasında aracı olan, birinin malını bağırarak satan kimse (Şair bağlamında).

Virme **dellāl** eline Şādī-i şeydā zinhār

Ne deger nazm-ı teriñ bir kurı taḥsine deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*dellâl*]

Virme **dellâl** eline Şâdî-i şeydâ zinhâr

Ne deger nazm-ı teriñ bir kurı taḥsine deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*dellâl,*]

Ḥarîdâr-ı ma‘ârif kalmamış bazar-ı ‘âlemde

Kumâş-ı nazmunı ey Şâdî virme düş-ı **dellâle** (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 5*). [*dellâle, -e*]

dem: *An, zaman, lahza, vakit.*

Nice **dem** ebkem olmuşdı kafesde tûtî-i ṭab‘ım

Degül mi şifte zülfün dil-perişan olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*dem,*]

Câm aldığı **dem** deste atar şîşe-i ‘ârı

Şâdî teg olanlar mey-i maḥbûb ile berbâd (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*dem*]

Serîr-i ‘aşk-ı sultânide buldum Şâdîyâ kendüm

Varup ol mûr-ı dergâh-ı Süleymân olduğum **demler** (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*). [*demler*]

Virir feryâd u zârım bülbül-i şūrîdeye hayret

Seher gülzâr-ı kūyunda ḥurûşân olduğum **demler** (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*). [*demler,*]

Unutdum âh cānâ ben de ḥavf-ı bend u zindânı

Görüp üftâde-i zülf ü zenaḥdan olduğum **demler** (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [*demler,*]

Gelince ḥâtıra hem-bezm-i cānân olduğum **demler**

Çü tûtî şekker-i vaşl ile şādân olduğum **demler** (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*demler, -ler*]

Gelince ḥâtıra hem-bezm-i cānân olduğum **demler**

Çü tûtî şekker-i vaşl ile şādân olduğum **demler** (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*demler,*]

Çıkar eflâka âhum na‘râ-i şebgîr-i feryâdum

Añıldıkça cemāl-i yāre hayrān olduğum **demler** (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*).
[demler,]

Şemim-i tabla-i ‘atṭāra aşla ol dimağ urmaz

Ne **dem** kim murğ-ı gönlüm meyl-i zülf-i ‘anberīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [dem,]

Niçe **demdür** ki kaldım vādī-i hayretde dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāğar sāķi-i şehnāz-edā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*).
[demdür, -dür]

Āh pīrāmūn-ı gül olmuş maḳarr-ı hār u ḥas

Bülbül-i şeydā fiğān eyler be her **dem** her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [dem,]

Şâdiyā ber- muḳteżā-yı ḥükm-i taḳdīr-i ezel

Dönmedi bir **dem** murādım üzre gerdün ey dirīğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*).
[dem,]

Ārzū-yı ḥüsn-i Yūsuf-la bu **dem** Ya‘ḳub-ı dil

Ḳaldı ol beytü’l-ḥazanda zār u maḥzūn ey dirīğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*).
[dem,]

Şıyt-ı Hū viridi ne **demler** kim çalındı nāy-ı ‘aşḳ

Ṭutdı ser-tā-ser bütün āfāķı hū-yı hā-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [demler, -ler]

Ben nice āh itmeyem her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedüñ bir **dem** murādum üzre ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*).
[dem,]

Cihānuñ āline aldanma dil çün tıfl-ı nev-sāle

Tağayyurdur girer her **demde** gün-ā-gün eşkāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*).
[demde, -de]

Çü Ḳays zār ḳaldım Şâdīyā hāmūn-ı hayretde

Ne **dem** kim gönlüm aldırdım o Leylā-ḥuy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5*).
[dem,]

Binā-yı i‘tikādı yıḳdı bünyādından ol **demde**

Ḳapuñdan gayri-i her kim ki kıldı müttekā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*).
[demde, -de]

Bi-ḥamdi'llāh Şādî feyz-pîrā-yı zebānumdur

Be her **dem** her seher her bār-ı Lā-mevcûde illā Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5*).
[dem,]

1. Hesap (Mahşer) günü.

‘İnāyet kıl ‘ināyet ol **dem-î** Dīvān-ı Kübrāda

Zebāni destinē virme girībānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3*). [dem-î, -i]

Dem-i vā ümmetide bir nigāh it Şādî-i zāre

Budur çün maṭlab-ı aḳşa-yı cānum yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 5*).
[dem-i, -i]

Dem-i vā ümmeti de maẓhar-ı enzār-ı eltāf it

Nigāhuñ ‘illet-i cürme şifādur yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [dem-i, -i]

2. Kulun yarımsız kaldığı zaman .

Eger irmezse lütfuñ bu kemîne ‘abd-ı ednāy

İrer nüh tāka ol **dem** āh u efgānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4*).
[dem,]

3. Sevgiliyi hatırlama anı.

Na‘ra-i dil-süz-ı men ḥayret verir bülbüllere

Her ne **dem** ki ḥātıra ol gönçe-i ḥandān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [dem,]

4. Sevgiliye kavuşma zamanı.

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā dem-i vuşlat gibi ‘ālemde **dem** olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [dem,]

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā **dem-i** vuşlat gibi ‘ālemde dem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [dem-i, -i]

5. Son an (Ahiret zamanı).

Be kasem bûse-i la'leyn-i lebûn va 'd kı lup

Lîk bî- raḥm **dem-i** âḥire merhûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [*dem-i, -i*]

dem-â-dem: *Her zaman, daima, her an.*

El-amân ey ğamzesi cellâd-ı cānum el-amân

Tîr-i müjgānuñ **dem-â-dem** dökdi kânum el-amân (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 1*). [*dem-â-dem,*]

Dem-â-dem ârzû-yı âteş-i ruḥşâr-ı dilberle

Dil-i pervânemi şem'-i şeb-i hicrâna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*dem-â-dem,*]

Dem-â-dem nûr-pâş-ı enfûs ü âfâkdır cânâ

Ḳamer mi ṭal'atun yâ âfîtab-ı 'âlem-ârâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*dem-â-dem,*]

Dem-â-dem ârzû-yı gülşen-i vaşluñla çün bûlbûl

Çıkar eflâke feryâd u fiğānum yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [*dem-â-dem,*]

Dem â dem şekkeristân-ı vişâl-i yâr anıldukça

Ḳafesdê nâle eyler tûṭî-i gûyâ-yı istignâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 2*). [*dem â dem,*]

Dem â dem dest-i ğadr-ı şânede zûlf-i girih-gîruñ

Görüp sūrâḡ-sūrâḡ olmasın mı şâne-i ḥâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [*dem â dem,*]

O şûḡuñ çeşm-i cellâdı **dem â dem** kaşd-ı cân eyler

Ne ḡunîdir o kim 'âlem elinden el-amân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [*dem â dem,*]

Ma'âzallâh o ğamz-ı mekr-engîzinden ey âfet

Dem â dem ihtirâ'ı fitne-i âḡir-zemân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [*dem â dem,*]

Mu'alla serv-i bâlâ kâmetün yâd eyler oldıkça

Dem â dem cûy-ı eşk-i bî-ḡararam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4*). [*dem â dem,*]

Naķş-ı ruķsāruñ **dem a dem** ‘aķs edelden hātıra

Levha-i göñlüm zihi reşk-āver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*dem a dem,*]

dem-be-dem: *Bazen, arasıra, zaman zaman.*

Dem-be-dem derd ü elem endüh u ğam tevlîd ider

Hâl u şân-ı mâder-i eyyāmı ya hû böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3*). [*dem-be-dem,*]

Qalmadı göñlümde herġîz şād-mānîden eser

Mülk-i cāna **dem-be-dem** ceyš-i ğam u hicrân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*dem-be-dem,*]

Dem-be-dem sâ‘at-be-sa‘at tîġ-i cevri-i nāzenîn

Eylese ger sînemi şad-pāre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*dem-be-dem,*]

Eger teskîn-i sūziş kılmasaydı **dem-be-dem** eşküm

Yaķardı safha-i evrāk(ı) Şādî sūz-ı eş‘arum (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 5*). [*dem-be-dem,*]

Dirîġa āh derdā ol ġubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı **dem-be-dem** āyine-i göñlüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*). [*dem-be-dem,*]

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim tutdı dünyāyı

Sütün-ı düd-ı āhı **dem-be-dem** ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*dem-be-dem,*]

Haste-hālam dil-perişānam meded yā Rab meded

Dem-be-dem artmaķda efgānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1*). [*dem-be-dem,*]

Gül dilerken eyledüñ hayfā esîr-i hār-zār

Dem-be-dem ķan aġlarum ol bûlbûl-i şūrîde vār (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3*). [*dem-be-dem,*]

dem ur-: *Dem vurmak. Bir şeyden söz etmek, konu açmak*

Hikmet-i Hâkdan **dem urdun** hâme-i nâzûk-hıram

Ġayr mümkündür ta‘aqqul hikmet-i Rabbu’l-enâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1*).
[dem ur-,]

Dîdârdan ey h^vâce **dem ur** Şâdî-i hâzîne

Şûfîlere ol cennet-i a‘lâ haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [dem ur-,]

dendân: *Diş. II Sevgilinin inci gibi dişleri.*

Hevâ-yı dürr-i **dendân-ı** dil-ârâ oldu ey Şâdî

Yem-i ‘aşk içre kil-k-i güher-efşân olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*).
[dendân-ı,]

denil-: *Denilmek. Söylenmek, sözü edilmek II Kabul edilmek*

Sükût etdi aña ikrâr-ı ızmâri **denilmez** mi

Didükce şüh-ı mümtâzım baña bir bûs-ı vâmîndır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*).
[denilmez, -mez]

denilür ol-: *Denilir olmak. Alışkanlık fiilleri: Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda ya da gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü veya süreceğini gösterir.*

Gül nihâli diyemem kâmet-i dildâra faqat

Denilür olsa aña nahl-i tecellâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [denilür ol-, -sa]

der: *Kapı II Makam*

1. *Makam II Hz. Muhammed'in herkese sığınak olan makamı.*

‘İnâyet eyle dūr itme **der-i** ‘âlem-penâhuñdan

Ġapuñda halka der-güş-ı gulâmem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4*).
[der-i, -i]

Der-i âlem-penâhuñda egerçi zâhiren dūrum

Be-ma‘nâ âstânıñda ğubârum yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 6*). [der-i, -i]

2. *İhtiyaçları gideren kapı, Hz. Muhammed.*

Ġubâr-ı pây-ı kuhl-ı ‘ayn-ı rif‘at

Der-i hâcet-pezirâdur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4*). [der-i, -i]

Ol mazhar-ı Evhā **der-i** hācāt-revāsın

Deryā-yı seḥā Ḥusrev-i evreng-i ‘atāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [der-i, -i]

3. *Yol, uğur.*

Naḳd-i cānın var dil-i vaḳf-ı **der-i** meyḥāne kıl

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [der-i, -i]

4. *Makam, huzur II Başına geldiği kelimelere “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapar bir ön ek.*

Ḳurbiyyete şāyeste buyur Şādî kemîni

Mehcūr-ı **der-i** dār-ı liḳā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [der-i, --i]

5. *Sevgili makamı, kapısı.*

Bulanlar devlet-i dīdār bakmaz cāh-ı Dārāya

Derinde ḳul olanlar pāye-i şāḥānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [derinde, -i, -n, -de]

Mest-i ‘aşḳuñ sāḳiyā ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i ḥāk-i **deriñ** dārat-ı Behrām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [deriñ, -iñ]

Şādî her bāba temelluḳ ne revādur el-Ḥāk

İntisāb eyleyüp ol bende **der-i** Ḥünkāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6*). [der-i, -i]

6. *Başına geldiği kelimelere “-de, içinde” anlamını katarak zarflar yapar. II Demek söylemek.*

Çīn-i zülfüñ mihr-i ruḥsārunda ḳoma cānım al

Pertev-i ḥüsnüñ görüp ol māḥ ḳalsın **der** seḥāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [der,]

7. *Başına geldiği kelimelere “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapar bir ön ek.*

Göñüldür ol şalan āfāḳa pertev

Göñüldür **der** tecelli Tūr-ı Mūşā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2*). [der,]

Oldum olalı mazhar-ı envār-ı hüviyet

Der ‘ālem-i vaḥdet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [der,]

Ārzū-yı şekkeristānı hayāl-i vaşl ile

Ṭūṭı'-ı ṭab'um ider feryād dāim **der** kafes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [der,]

Hem çü nergis ol hemân pervāk-ı bāb-ı mā'nevi

Ḳalma ey dil dāimā mānend-i gonçe **der** menām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*). [der,]

Nāgeh yine cem'ıyyet-i dil oldu perîşān

Der dest-i şabā perçem-i cānān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [der,]

Sākî-i gül-rū ḳadeh **der** dest cevlan eyledi

Ketm-i ihsān itmedi düşdükçe ihsān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [der,]

Gürghā bā gūsfend ḥvābend **der** şahrā-yı yek

Key her āsed kebkhā ez şavlet-i şîr-i jiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [der,]

Der likā Sıddîk Fārūk-ı ender hem ma'delet

Zâtı Zî'n-nüreyn ḥaşlet der kerem Ḥayder besān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*). [der,]

Mevlidi (**der-**) ḥā[re]kân şehr medfen-i vālāsı Ḳarş

Āstān-ı çarḥ-ı rif'atdūr Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [(der-),]

der-âhir nefes: Son nefeste.

Tünd-bād-ı her vesāvisden be-der-âhir nefes

Ḥıfz kıl fânūs-ı îmānım meded yâ Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4*). [der-âhir nefes, -be]

der-'akab: Akabinde, hemen, o anda.

Ṭurrā-i zülf-i zeneḥdānuñ görüp āzāde dil

Der-'akab kendin esîr-i bend ü zindān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [der-'akab,]

derc kıl-: Toplamak II Koymak.

Öyle bir Āşaf ki Şādî gevher-i evşafını

Derc kılsam ḥoḳḳa-i gerdūnu mālāmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [derc kıl-, -sa-, -m]

derd: Dert.

1. İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü.

Degildir kâbil-i dârü değil **derd-i** dil Şâdî

Tabîbâ gel dil-i bî-mâra tedbîr-i devâdan geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4). [derd-i, -i]

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşâkı fehm eyler tabîb

Derd yok ey şüfî sende yoksa derd añlar mı yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2). [derd,]

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşâkı fehm eyler tabîb

Derd yok ey şüfî sende yoksa **derd** añlar mı yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2). [derd,]

Huzûr-ı pür-hubûr-ı hâzret-i cānāna vardıkda

Yüzün ko āstāna **derdimi** yalvara ‘arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4). [derdimi, -im, -i]

Taṣṣil ger ol levḥa-i takrîre şıḡışmaz

Rākım hele bir **derd-i** derūnum raḡam eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [derd-i, -i]

‘Arz eyle peyk ḥālüm o yâr-ı mihrībāna

Yok zerrece mecālüm **derd-i** dilim beyāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1). [derd-i, -i]

2. Gizli dert.

Kime ‘arz eyleyem **derd-i** nihānum yâ Resûlallāh

Çü sensün ol tabîb-i çâre-dānum yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1). [derd-i, -i]

3. Ayrılık derdi

Ben nice zâr olmayam dāim ḥayāl-ı vaṣl ile

Bülbül-i şeydâyı **derd-i** verd-i ḥandan ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4). [derd-i,]

Ḥayāl-i vuṣlat-ı cānān ile mesrûrdur gönüm

Fe Һamden Һümme Һamden **derd** ü Һamdan dürdür gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*derd,*]

Ne şübhe her alil-i **derd-i** bî-pâyân-ı hicrana

Mübârek Һâk-pâyîñ tütüädur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [*derd-i, -i*]

4. *Sevgilinin aşıkta açtığı yaralar.*

Şeh-suvârım baқ gelür biñ nâz ile Һançer be dest

Güyyiâ **derd-i** dil-i bîmâra bir Loқman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*derd-i, -i*]

Çekerdi bülbül-i cânım o **derd-i** verd-i Һandâni

Veli Şâdî çekülmez ol cefâ-yı Һârî gâyetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*derd-i, -i*]

5. *Aşık derdi.*

Bî Һarâr ol **derd-i** ‘aşk-ı hû ile mânend-i şu

Maқşadın olmaқ ise ger vâşıl-ı dîdâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*derd-i, -i*]

Etibbâ **derd-i** ‘aşk-ı ‘âşıkâ dârûda ‘âcizdir

Devâmı derdimi muhtâc-ı dermân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*derd-i, -i*]

Etibbâ derd-i ‘aşk-ı ‘âşıkâ dârûda ‘âcizdir

Devâmı **derdimi** muhtâc-ı dermân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*derdimi, -i, -m, -i*]

Ne devletdür ümîd-i devleti pâ-bûs-ı dilberle

Vücûd-ı **derd-i** ‘aşk-âlûd(ı) Şâdî Һâk-râh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*). [*derd-i, -i*]

derd ü elem: *Keder ve acı II Dünya hayatının sıkıntıları.*

Dem-be-dem **derd ü elem** endüh u Һam tevliğ ider

Һâl u şân-ı mâder-i eyyâmı ya hû böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3*). [*derd ü elem,*]

derdâ: *Yazık! Eyyvah!*

Dirîğa âh **derdâ** ol ğubâr-ı renc-i yârumdan

Bulandı dem-be-dem âyine-i gönüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*).
[derdâ]

der[d]-dil: Dertli gönül (aşıkların gönlü).

Var[mı] **der[d]-dil-i** ‘uşşâkı fehm eyler ṯabīb

Derd yok ey şūfî sende yoksa derd añlar mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*).
[der[d]-dil-i,]

derd-i ‘aşk-ı hū: Allah'a olan aşkın derdi II İlâhi aşk.

Bî-ķarâr ol **derd-i ‘aşk-ı hū** ile m̱anend-i şu

Maķşadın olmak ise ger v̱âsıl-ı dīdâr-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [derd-i ‘aşk-ı hū, -ı]

dergāh: : Tarikatlarda dervişlerin zikir ve ibâdet ettikleri ve içinde tarikatın gerektirdiği biçimde yaşadıkları yer, tekke II Kapı, eşik, huzur, makam.

1.Allah'ın huzuru, makamı.

Bağışla beni ẖâce-i Levlāke ilāhī

Şermende-i **dergāh-ı** ‘alā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [dergāh-ı, -ı]

Bu **dergāh-ı** risālet iktināha ferş-rū eyle

Ne bir **dergāh-ı** rif‘at-dāde-i seb‘-a semādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*).
[dergāh-ı, --ı]

Mücerred müttekā **dergāh-ı** ‘izzetgāh-ı Bārīdir

Temelluk eyleme **dergāh-ı** ğayre ittikādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 2*).
[dergāh-ı, --ı]

Şāyeste-i **dergāha** buyur Şādī -i zāri

Meķcūr-ı ẖuzūr-ı m̱üte‘āl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6*). [dergāha, -a]

2.Hz. Muhammed'in makamı.

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

Ne bir **dergāh-ı** rif‘at-dāde-i seb‘-a semādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2*).
[dergāh-ı, -ı]

Mu‘allā şehper-i Rūhu’l-ḳudūs cārüb-ı **dergāhuñ**

İşigün müttekâ-yı enbiyâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3*).
[*dergāhuñ, -uñ*]

Aceb mi ben de olsam bende-i **dergāh-ı** ihsānuñ

Yüzüm tâ vaḳf-ı mihrāb-ı recādur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5*).
[*dergāh-ı, -ı*]

3. Tekke

Ol nedür ki ben de Şādî bende-i **dergāhıym**

Ġavş-ı a‘zamdır Behāeddin Şāh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 5*).
[*dergāhıym, -ı, -(y)ım*]

Ne devletdür ki ben de bende-i **dergāh-ı** Mollayam

Ki ya‘ni sā‘il-i bāb-ı şeh-i iklim-i ma‘nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*).
[*dergāh-ı, -ı*]

Şādî (ben de) bende-i **dergāh-ı** ‘izzet-gāhıym

Şāhib-i envā‘-ı himmetdür Cenāb-ı Bü‘l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7*).
[*dergāh-ı, -ı*]

4. Süleyman makamı II Sevgilinin huzuru.

Serîr-i ‘aşḳ-ı sultānide buldum Şādîyâ kendüm

Varup ol mūr-ı **dergāh-ı** Süleymān olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*).
[*dergāh-ı, -ı*]

6. Lütuf dergâhı.

Hāk-i Pāyiñden budur dāim niyāz-ı ‘acizi

Luṭf kıl itme beni **dergāh-ı** lüṭfuñdan cüdā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [dergāh-ı, -ı]

Luṭfeyle nola bende-i **dergāh-ı** ‘aṭāyam

Bir yalın ayak Şādî-i serbāz-ı gedāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14*). [dergāh-ı, -ı]

7. Başka kapılar.

Mücerred müttekâ dergāh-ı ‘izzetgāh-ı Bārîdir

Temellük eyleme **dergāh-ı** ğayre ittikādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 2*).
[dergāh-ı, -ı]

dergāh-ı risālet: Peygamberlik tekkesi, elçilik kapısı.

Bu **dergāh-ı risālet** iktināha ferş-rū eyle

Ne bir dergāh-ı rifʿat-dāde-i sebʿa semādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [dergāh-ı risālet,]

dergeh: Tarikatlarda dervişlerin zikir ve ibâdet ettikleri ve içinde tarikatın gerektirdiği biçimde yaşadıkları yer, tekke II Kapı, eşik, huzur, makam.

1. Tekke

Müttekā-yı evliyādur hem melāz-ı etķıyā

Mültecādur **dergeh-i** ʿālem-penāh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 2*).
[dergeh-i,]

2. Hz. Muhammed'in makamı.

Hāk-rüb-ı **dergehiñdir** zülf-i hūrān-ı bihişt

Hādimindür sākinān-ı tāk-ı Sidreʿl-müntehā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6*).
[dergehiñdir, -iñ, -dir]

Hāk-būs-ı āsitānuñdur sürüş-ı nüh-felek

Hāk-rüb-ı **dergehiñdir** şehper-i Rūhuʿl-emīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 5*).
[dergehiñdir,]

Muʿalla seng-i kūyuñ tāk-ı serdür yā Resūlallāh

Ġubār-ı **dergehüñ** kuhl-ı başardur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 1*).
[dergehüñ, -üñ]

Sen ol memdüh-ı Mevlā bir şefiʿ-ı rüz-ı ferdāsın

Muʿalla **dergehüñ** dāruʿz-zaferdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4*).
[dergehüñ, -üñ]

Esselām ey ʿavn u luţfuñ dest-gīr-i ʿācizān

Esselām ey **dergeh-i** hıvācet-peziṛā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [dergeh-i, -i]

Esselām ey āsitān-ı buse-gāh-ı kudsiyān

Ḥāk-rüb-ı **dergehindir** zülf-i ḥūrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*).
[dergehindir, -i, -n, -dir]

3. *Sevgili huzuru.*

Şâdiyâ ‘aşk serîrinde Süleymân olalı

Dergeh-i yârda mūrâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [dergeh-i, -i]

Dayan tır dâima ol **dergeh-i** â‘lâ-yı dildäre

Eşig-i yâr teg dil-ḥasteye bālîn-i raḥaṭ yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [dergeh-i, -i]

4. *Sultan Abdülaziz Han'ın makamı.*

Hâmi-i şer‘-i ‘alâ zıll-ı Cenâb-ı kibriyâ

Dergehi ḥâcet-pezirâ Hüsrev-i çarḥ âstân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 10*). [dergehi, -i]

der-hâl: *Hemen, o anda, şimdi.*

Haste-i ‘aşk oldıgum görünce eṭibbâ-yı zamân

Ellerin **der-hâl** tedbîr-i devâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [der-hâl,]

Kitâb-ı ḥüsnüñü gördükde **der-hâl**

İder cân riştesin ‘uşşâk-ı Şîrâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [der-hâl,]

derk eyle-: *Anlamak, kavramak, idrâk etmek.*

Hudâ-yı Zât-ı bîçün Yevmü lâ yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrâk iseñ **derk eyle** düşme kayd-ı emvâle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*).
[derk eyle-,]

derk it-: *Anlamak, kavramak, idrâk etmek.*

Mest-i cām-ı ḥayretim **derk itmezem** şahbâ nedür

Ben o Kaysım bilmezem ‘aşk-ı şaç-ı Leylâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1*). [derk it-, -mez, -em]

Şâdî yâ iḳbâl idbâr oldıgın **derk itmeyen**

Gönçe-çîn-i gülşen-i iḳbâl-i dehr olmak diler (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [derk it-,]

derk olun-: *Derk olunmak. Anlaşılmaq, idrak edilmek.*

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehân-ı dil-rubâ

İstemem izhârı izmâr isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*derk olun-*,]

derk-ed-: *Derk etmek. Anlamak, kavramak, idrak etmek*

Nükte-i sırr-ı Ene'l-Haqqı ne mümkün **derk-ed**

Ez ezel Manşûr âsâ olmayan ber-dâr-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [*derk-ed*, -e]

der-kemîn eyle-: *Pusuda beklemek (gizlenerek saldırıya hazır durumda olmak).*

Metâ'-ı şabr u ârâm-ı dili târâc için her dem

O cādū gözlerūn düzdî nigāhuñ **der-kemîn eyler** (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [*der-kemîn eyle-*,]

dermân: *İlaç, şifa*

1. Çâre, hal yolu, çıkış yolu.

Etibbâ derd-i 'aşk-ı 'âşıkâ dârûda 'âcizdir

Devâmı derdimi muhtâc-ı **dermân** eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*dermân*,]

Dil-hasteye **dermân** arayu 'âlemi gezdüm

Şordum lebûñ âsâ em olmaz dil-i bîmâra (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*dermân*,]

Bîmâr-ı dil-i zâruma cānâ lebûñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş hasteye **dermân** (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*dermân*,]

2. Kavuşma, buluşma.

Ne bilsün zevk-i vaşlı taţmayan zehr-âbe-i hecri

Çü dârû kadrini muhtâc-ı **dermân** olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*dermân*,]

derrâk: 1. Akıllı, zeki.

Hudâ-yı Zât-ı bîçün Yevme lâ yenfa' buyurmuşdur

Eger **derrāk** iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*).
[*derrāk,*]

2. Çabuk anlayan.

Hāk olsa da erbāb-ı gönül şalma nazardan

Al dīde-i **derrāke** anı kuhl-ı şafādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*derrāke,*]

Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldığın dünyā-yı dūn

Tütyā-yı ‘ibreti ol dīde-i **derrāke** çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*derrāke,*]

Alur mı dīde-i **derrāke** Şādî hüsni-i hūrānı

Ezelden ben ki müştāk-ı cemālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5*).
[*derrāke,*]

Alur mı dīde-i **derrāke** mihr-i ‘ālem-ārāyı

Görenler maṭla‘-ı envār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 2*).
[*derrāke, -e*]

ders: Bilgi; malumat II Bir olayın zihinde bıraktığı, insanın gözünü açıp yanlış davranışlardan sakınmasını sağlayan öğretici, uyarıcı iz, ibret.

Gir debīristan-ı ‘aşka **ders-i** nādanı oku

Tā bilinsin iş bu sırr-ı māverā-yı pür-dehā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*ders-i,*]

derün: İç, iç taraf II Kalp, yürek, iç, batın.

Eylese bağda ger dāğ-ı **derūnuñ** izhār

Şādīyā yā rengiñ verir lāle-i nu‘ māne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 5*). [*derūnuñ, -uñ*]

‘Aceb mi gülğule-endāz-ı āfāk olsa feryādım

Yine sāz-ı **derūnum** gıbta-baḥşā-yı rebāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*).
[*derūnum,*]

Ġam u endūh-ı **derūnum** kime izhār ideyüm

Göremem ‘ālem-i eşbaḥda ġam-hvār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6*).
[*derūnum, -um*]

Taṣīl ger ol levḥa-i takrīre şığışmaz

Rākım hele bir derd-i **derūnum** raķam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2*).
[*derūnum, -um*]

deryā: *Deniz*

1. *Varlık, âlem II Aşk denizi*

Heft deryālar anıñ bir mevcine nisbet degil

Mevc-ḥīz oldukça bī-pāyān ol **deryā-yı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2*). [*deryā-yı, -yı*]

Olma isterseñ eger sāḥil-res-i baḥr-ı fenā

Ṭurma ol Şâdî süvār-ı zevrak-ı **deryā-yı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7*). [*deryā-yı, -yı*]

2. *Fenaḥillah denizi.*

Şâdî yā irmek dilersin gevher-i maķşūda ger

Ṭurma ol ğavvāş **deryā-yı** fenā-ender-fenā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*deryā-yı,*]

3. *Hakikat denizi.*

Bir mevcine nisbet olmaz ol yedi deryā

Ger cūş u ḥurūş eylese **deryā-yı** ḥaķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5*). [*deryā-yı*]

4. *Cömertlik denizi II Hz. Muhammed (sav).*

Ol mazḥar-ı Evḥā der-i ḥācāt-revāsın

Deryā-yı seḥā Ḥusrev-i evreng-i ‘atāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [*deryā-yı, -yı*]

5. *Emel denizi*

Yok furtına bākī dahī **deryā-yı** emelde

Çün zevrak-ı dil saḥil-i iķbāle yanaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [*deryā-yı, -yı*]

7. *Gözyaşı denizi*

O farṭ-ı hecrden **deryā-yı** eşkim tıtdı dünyāyı

Sütün-ı dūd-ı āhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*).
[*deryā-yı, -yı*]

8. *Bir damla su.*

Baħr-ı iħsānında **deryā** gūyiyā bir ҡatře āb

Gülşen-i luţfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*).
[deryā,]

der-yād it-: *Deryad etmek. Yâda getirmek, anmak.*

Ne devletdür ne devlet kim bañā sulţān-ı hūbānım

Ġulām-ı kemterīnümsün deyü der-yād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4*).
[der-yād it-,]

der-yūze: *Sail, dilenci.*

‘Aceb mi ben de olsam bende sīr-hvān-ı iħsānuñ

Çü men **der-yūze-i** bāb-ı ‘atāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [der-yūze-i, -i]

dest: . *El, yed.*

Şundı ol sākī bu şeb **destime** mīnā-yı feraħ

Ya‘ni el virdi yine lütfüyla Dārā-yı feraħ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [destime, -im, -e]

Қalem al **deste** Şādī yād-ı naķş-ı rüy-ı dilberle

Görüp reşk-āver olsun hāme-i Behzād ile Mānī (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5*).
[deste, -e]

1.El II Taraf.

Gel kef-i nāz üzre sākī sāġar-ı ser-şarı tut
Luţf kıl düşdükce **dest-i** āşık-ı nā-çarı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [dest-i,]

2. Güç, kudret

Demādem **dest-i** ġadr-ı şānede zülf-i girih-ġirūñ

Görüp sūrāh-sūrāh olmasın mı şāne-i hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [dest-i, -i]

Ġonçe āsā sīne-çākem **dest-i** ġadr-ı hārdan

Deşt-i hicrānda çü lāle dāġ-dār-ı dehşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [dest-i, --i]

Ohşadum **dest-i** hayālümle turunc-ı ġabġabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [*dest-i, --i*]

Çü şâne hançer-i efsūs ile dil pārelenmez mi

Şabā tā **dest-i** ğadrin kākül-i cānāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [*dest-i, --i*]

Her liķā-cu oldığı günden ‘abā-pūş-ı rızā

Dest-i meylin Şādiyā tāt u ķabādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5*). [*dest-i, -i*]

3. *Sevgilinin eli.*

Şeh-suvārim baķ gelür biñ nāz ile hançer be **dest**

Gūyiyā derd-i dil-i bīmāra bir Loķman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*dest,*]

4. *Kudret eli.(Yedullah)*

Görenler hūsnūñü cānā oķur şānında Māhedā

Egerçi **dest-i** ķudret şekl-i insāniyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*). [*dest-i,*]

5. *Tasarruf II İhtiyar, irade.*

Al **deste** ķadeh devre çık ey sākī-i mümtāz

Düşdükçe dil-i zār ile ol bir nażar-endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [*deste, -e*]

Nāgeh yine cem‘iyyet-i dil oldu perīşān

Der **dest-i** şabā perçem-i cānān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*dest-i, -i*]

Ol zūlf-i ‘abiriñ görelî **dest-i** şabāda

Çün şâne o dem sīne-i ‘uşşāk delindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*dest-i, -i*]

Sākī-i gül-rū ķadeh der **dest** cevlan eyledi

Ketm-i ihsān itmedi düşdükçe ihsān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*dest,*]

Çarpılırsam çarpılaydum **dest-i** ğadr-ı şāneye

Rūy-ı yāre şarkmış bir tār olaydum kākī (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*dest-i, -i*]

Cām aldığı dem **deste** atar şīşe-i ‘ārı

Şādī teg olanlar mey-i maħbūb ile berbād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*deste, -e*]

Gönlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zeķanı

Düşse **desti** dil-i şūrīdeye kākül reseni (*Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*desti, -i*]

6. *Naz eli.*

Al **dest-i** nāza sāgar ey şūh-ı işve-perver

Rahm eyle rahm göster düşdükce ‘āşıkāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [*dest-i, -i*]

dest: *Bozkır, ova, sahra, çöl*

1. *Mesken bağlamında*

Oldı gönlüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylā Kays teg gezdim ferāz u **deşt** u şīb (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*deşt,*]

Gör o Leylā-reviş(i) hālūmi vārūn itdi

Kays teg meskenūmi **deşt** ile hāmūn itdi (*Şādī Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [*deşt,*]

2. *Hayret ovası*

Bu ıaravetle leţāfet bahş-ı güldür ‘arızın

Deşt-i hayretde kodu reyhan u sünbül-hā-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 6*). [*deşt-i,*]

Pençe-i bī-dād kec devrān elinden el-aman

İztırār -ı ihtiyār itdirdi **deşt-i** hayreti (*Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*deşt-i, -i*]

3. *Vahşet çölü*

İhtiyār itmez mi eyler **deşt** ü kūh-ı vahşeti

Olmaduñ Leylā enīs-i Kays-ı pür-zār olmaduñ (*Şādī Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [*deşt,*]

4. *Hicran*

Gönçe āsā sīne-çākem dest-i ğadr-ı hārdan

Deşt-i hicrānda çü lāle dāğ-dār-ı dehşetem (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*deşt-i,*]

5. *Cennet.*

Ĥadūndür lālehā-yı **deşt-i** cennet

Ḳadūndür servi-i bālā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2*). [*deşt-i,*]

6. Gönül

Lāle-zār olmuş ḥayāl-i ‘ārīzuñla **deşt-i** dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūḥ hem çün lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*deşt-i,*]

Lāle-zār olmuş ḥayāl-i ‘ārīzuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūḥ hem çün lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*deşt-i, -i*]

7. Melamet çölü.

Gönül Şīrīn-edālu kühken-i kühsār-ı hayretdür

Yerüm çün Ḳays-ı Leylā **deşt** ü hāmūn-ı melāmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [*deşt,*]

8. Mutluluk ovası (cennet).

Luṭf idüp kıl benî vāşıl şüde-i **deşt-i** ḥubūr

Vādi-i gamda ḥazīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*deşt-i, -i*]

destār: *Tarikat ehlinin , şeyhlerin ve halifelerinin sardıkları çeşitli renk ve şekillerdeki sarık*

O yād-ı zülf ü ruḥşāruñla zülf-i ṭurre-endāzım

Gül ü reyḥān(ı) gördüm zīb-i **destār** ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [*destār,*]

deste: *Elde tutulabilecek şekilde bir araya getirilmiş şeylerden meydana gelen bağ, demet, tutam, bağlam II Reyhan destesi.*

‘Ārīzuñ gül **deste-i** reyḥān cānā perçemüñ

Sünbūlistān-ı ṭarāvetdir muṭarrā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 1*). [*deste-i, -i*]

deste düş-: *Rastlamak, tesadüf etmek II Fırsat çıkma.*

Bırakmam tā be maḥşer hīç elden

Düşerse deste ger dāmān-ı Leylī (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 5*). [*deste düş-, -er, -se*]

deste-i sünbül: *Sümbül demeti II Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm saç.*

O pîç-â-pîç zülfüñ **deste-i sünbül** mü şebbū mu

Ruḥuñ nev-lāle-i ḥamrā mı yā verd-i muṭarrā mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4).
[deste-i sünbül,]

dest-gîr: *Elden tutan (kimse), yardımcı, muin II Hz. Muhammed (sav)*

Esselām ey ‘avn u luṭfuñ **dest-gîr-i** ‘ācizān

Esselām ey dergeh-i ḥvācet-peziṛā esselām (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2). [dest-gîr-i, -i]

dest-i ğadr: *Zulüm eli II Haksızlık ve zulüm.*

Demādem **dest-i ğadr-ı** şānede zülf-i girih-gîruñ

Görüp sūrāḥ-sūrāḥ olmasın mı şāne-i ḥāṭır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [dest-i ğadr-,]

destine vir-: *Eline vermek II İnsafına bırakma.*

‘İnāyet kııl ‘ināyet ol dem-i Dīvān-ı Kübrāda

Zebāni **destinē virme** giribānam meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3).
[destine vir-,]

dest-res: *Muktedir, muvaffak, nail (Aşık).*

Çekdigüm cām-ı elem zehr-āb-ı ğamdur dā’ima

Görmedüm cām-ı ferāḥ-encām-ı sāķī **dest-res** (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2). [dest-res,]

dest-res ol-: *Elde etmek, erişmek, ele geçirmek, nâil olmak.*

Cām-ı şehd-āb-ı vişāl-i yār **olmaz dest-res**

Ḥaste dil sîr-ābe-i zehr-āb-ı hicrān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4). [dest-res ol-, -maz]

dest-şüy: *Eli yıkanmış II Bir şeyden ilgisini, alakasını çekmiş.*

Ez ezel bezm-i belāda cür‘a-nüş-ı vahdetem

Dest-şüy-ı keşretem ‘anķā-yı ķāf-ı ‘uzletem (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1). [dest-şüy-ı, -ı]

dest-şüy ol: *Elini yıkama II El çekme III Bir işten ilgisini çekmek.*

La‘l-i sâkiden ferâğı tâze bir üftâdesün

Dest-şüy ol çek ayak meyhânededen bes Şādī bes (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 5*). [*dest-şüy ol,*]

devā: *İlaç, derman, şifa, çare.*

Degildir kâbil-i dârü degil derd-i dil Şādī

Tabībâ gel dil-i bî-mâra tedbîr-i **devādan** geç (*Şādī Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*devādan, -dan*]

Etibbâ derd-i ‘aşk-ı ‘âşıkâ dârûda ‘âcizdir

Devāmı derdimi muhtâc-ı dermân eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*devāmı, -mı*]

Haste-i ‘aşk oldıgum görünce etibbâ-yı zamân

Ellerin der-hâl tedbîr-i **devādan** çekdiler (*Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [*devādan, -dan*]

Zahm-ı dilimē merhem-i ‘avfiñla **devā** kıl

Dil-ḥastemi muhtâc-ı **devā** eyleme yâ Rab (*Şādī Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*devā,*]

devā kıl: *Çare olmak, sıkıntıyı gidermek II Şifa vermek, iyileştirmek.*

Zahm-ı dilimē merhem-i ‘avfiñla **devā kıl**

Dil-ḥastemi muhtâc-ı devā eyleme yâ Rab (*Şādī Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*devā kıl,*]

devā-sāz: *İlaç bulan, çare bulan II Sevgili, dost.*

Ben haste-i hecre kılamaz çâre etibbâ

Ey şüh sen ol merhem-i vaşluñla **devā-sāz** (*Şādī Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*devā-sāz,*]

devāt: *Divit. İçine mürekkep konan ufak hokka, kap. II Feyiz diviti.*

Cihânı feyz-yâb itmez mi eyler reşha-i kilcüm

Devāt-ı feyzüne ger degse ḥāmem yâ Resûlallâh (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 3*). [*devāt-ı, -ı*]

devlet: 1.Baht, talih, saadet, nimet.

Eyler mi ‘aceb **devlet-i** Dārā-yı temenna

Vāşıl-şüde-i genc-i mu‘allā-yı kanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2*). [*devlet-i,*]

İrer irmez mi gönlüm **devlet-i** dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre sāye-küsterdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*). [*devlet-i, --i*]

Bulanlar **devlet-i** dīdār bakmaz cāh-ı Dārāya

Derinde kıl olanlar pāye-i şāhānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*devlet-i, --i*]

Ne **devletdür** ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya‘ni sā‘il-i bāb-ı şeh-i iklim-i ma‘nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*devletdür, -dür*]

Ne **devletdür** ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya‘ni sā‘il-i bāb-ı şeh-i iklim-i ma‘nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*devletdür, -dür*]

Ne devletdür ne **devlet** kim bañā sultān-ı hūbānım

Ġulām-ı kemterīnümsün deyü der-yād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4*). [*devlet,*]

Ne **devletdür** ne devlet kim bañā sultān-ı hūbānım

Ġulām-ı kemterīnümsün deyü der-yād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4*). [*devletdür, -dür*]

Ne **devletdür** ümīd-i devleti pā-būs-ı dilberle

Vücūd-ı derd-i ‘aşk-ālūd(1) Şādī hāk-rāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*). [*devletdür, -dür*]

Devlet-i Dārā nedür dünyā vü māfihā nedür

Ol ne devletdür ne **devlet** pāy-būs-ı hāzretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4*). [*devlet,*]

Devlet-i Dārā nedür dünyā vü māfihā nedür

Ol ne **devletdür** ne devlet pāy-būs-ı hāzretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4*). [*devletdür, -dür*]

Ger dilerseñ nâiliyyet **devlet-i** pâ-būsuna

Ṭurma aḳ ol serv-i nâzın pâyine cûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*devlet-i, -i*]

Oldun mu dilâ **devlet-i** pâ-būsuna nâil

Ol serv kadın pâyine şu teg aḳışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*devlet-i, --i*]

Ol ne **devletdür** hemîşe Şâdî baş üzre ola

Bir külâh-ı Mevlevî yâ tâc-ı ‘Abdülkâdirî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5*). [*devletdür, -dür*]

2.Makam

Açıla nesrîn-i baḥt ü **devlet-i** şâhânesi

Bülbül-i güyâ-yı dil gülşende açduḳça dehân (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 20*). [*devlet-i, -i*]

Muttali ‘ olduñsa ger el-faḳr u faḥri sırrına

Devlet-i faḳrı bul ey dil devlet-i Dârâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4*). [*devlet-i, -i*]

devlet-i dârâ: *Tacı, tahtı ve büyüklüğü ile bilinen İran şahı Dârâ'nın devleti.*

1. Dünyanın şöhreti, mal ve mülkü.

Devlet-i Dârâ nedür dünyâ vü mâfihâ nedür

Ol ne devletdür ne devlet pâ-y-būs-ı ḥazrettem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4*). [*devlet-i dârâ,*]

2. Gelip geçici dünya nimetleri.

Muttali ‘ olduñsa ger el-faḳr u faḥri sırrına

Devlet-i faḳrı bul ey dil **devlet-i Dârâ** nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4*). [*devlet-i dârâ,*]

devleti pâ-būs: *Ayak öpme saadeti. II Huzura çıkma şerefi.*

Ne devletdür ümîd-i devleti pâ-būs-ı dilberle

Vücūd-ı derd-i ‘aşḳ-âlūd(1) Şâdî ḥâk-râh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*). [*devleti pâ-būs, -i*]

devr: *Dönme, kendi eksenini etrafında hareket etme II Bir şeyin çevresinde dolaşma.*

Yok sükūnum sāye āsā bī-ķarārum böyledür

Devr-i kākülde gönül ārāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [*devr-i, -i*]

Ķalmadı ol kâle-i şabr u sükūnetden eşer

Devr-i zülfünde dil-i ‘uşşāk ārām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*devr-i, -i*]

Maḥmūr nigāhun süzerek başladı **devre**

Mest-i mey-i nāzım yine mestāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2*). [*devre, -e*]

devr: *Dünya, felek II Zaman, çağ.*

Şanma cevri-i **devrdendir** āh-ı dil-sūzum hemîn

Şâdî Ya ‘ķüb-ı dili maḥbūb-ı Ken ‘an ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5*).
[*devrdendir, -den, -dir*]

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba ‘d sem nūş itdirür

Sāķi-i **devrūñ** bize ikrāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2*). [*devrūñ, -üñ*]

devr it-:

1. *Dönmek, dönüp dolaşmak.*

Bes şūfi ne **devr itmeyesin** şīb u firāzı

Gel rezk-i ḥıyām eyle be şahrā-yı ḥaķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*devr it-, -di*]

2. *Sema etmek.*

Yine devr itdi sāķī dün gice şāhāne māhāne

Şadā-yı ḥāy-ı hūdan tıldı çün neyhāne dilhāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*devr it-, -di*]

devrān: *Dünya, felek II Zaman, çağ*

Pençe-i bī-dād kec **devrān** elinden el-aman

İztırār -ı ihtiyār itdirdi deşt-i ḥayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*devrān,*]

Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı iķbāli

Bugün kām üzre döndürdüm yine sākī-i **devrānı** (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 3*).
[devrānı, -ı]

Hamdülillāh kim yine **devrān** buldu tāb u fer

Oldı tā mihr-i ‘adālet ‘āleme pertev-feşān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1*). [devrān,]

devrān eyle-: Dönmek, dolaşmak.

Āh devr-i çarḥ-ı mīnā-fām ya hū böyledür

Hiç **devrān eylemez** ber kām ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 1*). [devrān eyle-,]

devrāne: Dönerek, dönercesine.

Ne sūzişdır ki o sūzişle ḥayrān itdi ‘uşşākı

Çıkınca yād-ı ruhşāruñla şeb **devrāne** pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 2*).
[devrāne,]

devre çık-: Devre çıkmak. Teftiş maksadıyla dolaşmak II İçki sunmak için dolaşmak.

Sākī çıkarın her gice peymāne(y)i devre

Ol ḥvāhiş-i būs-ı leb-i dildārdur ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 3*). [devre çık-,]

Al deste kadeḥ **devre çık** ey sākī-i mümtāz

Düşdükçe dil-i zār ile ol bir nazar-endāz (*Şādī Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [devre çık,]

devr-i āsiyāb: Değirmen döngüsü II Zamanın, günlerin geçip gitmesi.

Āsiyāb-ı çarḥ-ı gerdūnı tehi zan eyleme

Dāne-i ‘ömrüñ içindir Şādī **devr-i āsiyāb** (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [devr-i āsiyāb,]

devr-i çarḥ: Dünya, felek.

Āh devr-i çarḥ-ı mīnā-fām ya hū böyledür

Hiç devrān eylemez ber kām ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 1*). [devr-i çarḥ,]

devvār: Çok dönen, dâima dönen, devreden

1.Felek, dünya, baht, talih, zaman, devran

Cāna yetdi dā'imā cevruñ cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ hergiz murādum üzre ey **devvār** çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*).
[devvār,]

2.Sakî.

Luṭf kıl ey sâkî-i **devvār** Allāh 'aşkına

Şun pey-ā-pey sāğar-ı serşārı Allāh 'aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [devvār,]

Firāk-ı sāğar-ı gül-fām-ı la'l ile ciğer kanum

'Aceb ben zāra raḥm-ı sâkî-i **devvār** gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*).
[devvār,]

Lāzım-ı ṭab'ın iken sâkî kerem luṭf u himem

Eyleyüp inşāf ber- re'yümce **devvār** olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*).
[devvār,]

Āh ḳadd-i serv-i hoş-reftār(ı) gözler gözlerüm

Māh- ṭal'at sâkî-i **devvār(ı)** gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*).
[devvār(ı), -ı]

devü: Diye, diyerek

Virmesin bād-ı hevāya **deyü** bu ḳayda düşü

Ṭurra-i zülfi tutar şāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [deyü,]

Şâdî yā Manşūr-ı 'aşḳ oldum **deyü** lāf eyleme

Tā kemend-i kākül-i dildāra ber-dār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5*). [deyü,]

Ne devletdür ne devlet kim bañā sulṭān-ı ḥübānım

Ġulām-ı kemterinümsün **deyü** der-yād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4*).
[deyü,]

di:

1.De! Söyle!

Çoḳlar didiler kim deheni var 'ademdür

Ger diyecek var ise **di** teng dehānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [di,]

Ey peyk yüri ḥazret-i cānāna **di** gelsin

Allāh için ol çeşm-i ğazālāna **di** gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [di,]

Ey peyk yüri hâzret-i cānāna **di** gelsin

Allāh için ol çeşm-i ğazālāna **di** gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [di,]

Ya ‘kūb dilüm külbe-i ahzānda kaldı

Ferhunde-liķā şāhed-i Ken ‘āna **di** gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 2*). [di,]

Bülbül gibi şol āh-ı ciger-sūzumu gūş it

Ol la‘l-i leb-i gönçe-i handāna **di** gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [di,]

Bağ pister-i firķatde görüp cism-i nizārı

Rahm it dil-i bīmāre ya Loķmāna **di** gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [di,]

Şol Şādî-i dil-teşne ciger-suhte(yi) gör-geç

Ol āb-ı leb-i çeşme-i hayvāna **di** gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5*). [di,]

2. Demek, söylemek.

‘Ārızūnda kākül-i ham-der-hamıñ gördüm **didüm**

Bir muṭaṣam genc etrafında ejderhā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [didüm, -düm]

Gören āyinede ey şūh senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi āyā ki perī sihrle mīnāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [didi, -di]

Ne revā mı ķadūñe servi revādur **dirler**

O hıṭā zülfüñe kim müşk-i Hıṭādur **dirler** (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [dirler, -r, -ler]

Ne revā mı ķadūñe servi revādur **dirler**

O hıṭā zülfüñe kim müşk-i Hıṭādur **dirler** (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [dirler, -r, -ler]

Ṭolaşup gerdem-i kāfūra o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belādur **dirler** (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [dirler, -r, -ler]

Bende-i bâb-ı ‘atâyı n’ola nevmîd itme

Sana cânâ şeh-i iklîm-i ‘atâdur **dirler** (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*dirler, -r, -ler*]

Gel senüñle gidelüm şüfî şifâyab olalım

Güşe-i meygedeye dâr-ı şifâdur **dirler** (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [*dirler, -r, -ler*]

Tişe-i na‘râ-i şebgîri görenler Şâdî

Na‘ra-i Kûh-ken-i Şîrîn-edâdur **dirler** (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [*dirler, -r, -ler*]

Ol cefâ-mu‘tâda ben aşla vefâ bilmez **dimem**

Bes vefâ âyînini ra‘na bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 4*). [*dimem, -mem*]

Sükût etdi aña ikrâr-ı ızmâri denilmez mi

Didükce şüh-ı mümtâzım baña bir bûs-ı vâmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [*didükce, -dükçe*]

Şadef-i lafzı pür etdi dür-i ma‘nâlar ile

Tab‘-ı Şâdîye **disem** ebr-i güher-zâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 5*). [*disem, -(s)e, -m*]

Gül nihâli **diyemem** kâmet-i dildâra faķat

Denilür olsa aña naħl-i tecellâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [*diyemem, -ye, -me, -m*]

Didükçe nâzı az it şüh-ı mümtâz

İdersin şâh-ı nâzım nâza âğâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*didükçe, -dükçe*]

Sen peyk yûri ‘arz-ı niyâz eyle o şühâ

Ben kâl ile hâl-i dil-i zârı **disem** olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*disem, -sem*]

Gel ey zâhid benim hâl-i perişân iştimalim gör

Dime bir Kays-ı Leylâ kühsâr-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*dime, -me*]

Ey yâr görenler seni ağıyâra muķarin

Dir naħl-i gül ol hâr-ı muğaylâna ķol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [*dir, -r*]

Gîsü-yı siyeh-fâmını gör genc-i hûsnünde

Perçem **dime** her tār birer mārđur ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4). [dime, -me]

Çoklar **didiler** kim deheni var ‘ademdür

Ger diyecek var ise di teng dehānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3). [didiler, -di, -ler]

Çoklar didiler kim deheni var ‘ademdür

Ger **diyecek** var ise di teng dehānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3). [diyecek, -(y)ecek]

O ‘anķādır ki Şâdî hestî-i dünyāya meyl itmez

Dime ol ķāf-ı istiğnāda bir ‘anķā mıdır bilmem (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [dime, -me]

Mübtelā-yı hār idelden ey gül-i nāzūk beden

Dir kafesde bülbul-i ebkem-zebānum el- amān (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4). [dir, -r]

Dimişler var ise bir nokţadur ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehān-ı yār(ı) söyletme (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2). [dimişler, -miş, -ler]

Gāh gāh ol mīve-i vuşlat irer **dirdüm** ele

Ger dıraht-ı vaşl-ı şāh-endāz-ı keyvān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5). [dirdüm, -r, -dü, -m]

Güldür **direm** ol ruhsar-ı gülfāmına yāriñ

Zīrā diyemem zülf-i muţarrāya benefşe (Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3). [direm, -r, -em]

Güldür direm ol ruhsar-ı gülfāmına yāriñ

Zīrā **diyemem** zülf-i muţarrāya benefşe (Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3). [diyemem, -(y)e, -me, -m]

Didüm gül ‘arız-ı dildāra zīrā nā-revādur ol

Didimse naħl-ı tūbā ķāmet-i dil-cūy-ı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4). [didimse, -di, -m, -se]

Didüm gül ‘arız-ı dildāra zīrā nā-revādur ol

Didimse naḥl-ı tūbā kām̄et-i dil-cūy-ı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 4*). [*didüm, -dü, -m*]

La 'lūñ göreli gonçe 'araḫ-rīz-i ḥāyādur

Tā gonçe-i nev üzre dizilmiş **dime** jāle (*Şādī Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*dime, -me*]

Āvāre **dime** şol dil-i divānemi seyr it

Meydān-ı mahabbetde ne merdāne şalındı (*Şādī Divanı, Gazel 196, Beyit 4*). [*dime, -me*]

Ayaḡun denk alurdı şun **didükçe** cām-ı iḫbālī

Bugün kām üzre döndürdüm yine sākī-i devrānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*didükçe, -dükçe*]

Ezelden taşa çaldım Şādīyā ben şīşe-i 'ārı

Dime rüsvā-yı 'aşḫa ḥātıra hiç 'ār gelmez mi (*Şādī Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [*dime, -me*]

Firāḫıñla gören ḥāl-i melāmet iştīmālim **dir**

Bu bir kūhken-i Şīrīn midir yā Ḳays-ı Leylā mı (*Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [*dir, -r*]

Rāstā birle **didüm** tāriḫ zirā bu cevherīn

Ḳıldı ḫaḫ 'Abdül'azīz Ḥān-ı zihī şāh-ı cihan (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [*didüm, -dü, -m*]

Ḳışsa-i Ḳaysı unutturd(u) şol efsāne-i men

Zülf-i Leylā **dime** Mecnūn ile hem-ḥāl beni (*Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 3*). [*dime, -me*]

3. Demek, söylemek II Yazmak.

Ben Şādī nazīre **diyemem** nazm-ı Ferīde

Ol ḫusrev-i iḫlim-i sūḫan-kārdur ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 5*). [*diyemem,*]

4. ... diye adlandırmak, vasıflandırmak.

Şādīyā 'aşḫ serīrinde Süleymān olalı

Dergeh-i yārda mūrāne ki **dirler** o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [*dirler, -r, -ler*]

Her gice t̄a be seher āteş-i hicrāna düşüp

Bāl u per sūhte pervāne ki **dirler** o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*dirler, -r, -ler*]

Vaşl ümmidini ol t̄iše-i hicrān giderüp

Ḥātırı bi-meze peymāne ki **dirler** o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [*dirler, -r, -ler*]

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kayda düşüp

Ṭurra-i zülfi tutar şāne ki **dirler** o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [*dirler, -r, -ler*]

Dā'imā zāir-i meyḥāne ki **dirler** o bizüz

Dil-i sāgar-zede-i mestāne ki **dirler** o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 1*). [*dirler, -r, -ler*]

Dā'imā zāir-i meyḥāne ki **dirler** o bizüz

Dil-i sāgar-zede-i mestāne ki **dirler** o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 1*). [*dirler, -r, -ler*]

diger: *Başka.*

Na'ra-i şebgīr-i āhumdan **diger** yok bir enīs

Ey dirīgā külbe-i ḥayretde qaldım ben ġarīb (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*diger,*]

Şāh-ı mār-ı kākülünle her taraf olmuş muḥāt

Ol muṭalsam genc-i ḥüsnündür 'aceb künc-i **diger** (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 2*). [*diger,*]

dikkat: *Özen, ihtimam II İncelik.*

Çeşm-i **dikḳatle** gören añlar 'ayār-ı nazmumı

Şādī nazm-ı zer-'ayārum istemez aşlā meḥek (*Şādī Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*dikḳatle,*]

Şādī yā taḥsīn okur nazm-ı Cenāb-ı Rāşide

Çeşm-i **dikkatle** gören her şā'ir-i şāib-kelām (*Şādī Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*dikkatle, -le*]

dil: *Gönül. Kalp Yürek*

1. Pervane (kelebek).

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruḥsārın **dil-i** pervāneye

Gerçi va‘ād itdi ḳasemle etmedi zirā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*dil-i, -i*]

Ruḥsāruñı göster **dil-i** pervane nihāda

Şem‘-i **dil-i** zār-ı ḳoma fānūs-ı ḥafāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 1*). [*dil-i, -i*]

Dem-ā-dem ārzū-yı āteş-i ruḥşār-ı dilberle

Dil-i pervānemi şem‘-i şeb-i hicrāna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*dil-i, -i*]

Ruḥuñ girdinde **dil** dönse gibi pervāne pervāne

‘Acep olmaz o kim elbet döner îzāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1*). [*dil,]*

2. Balık.

Birden bire sâhil-res-i maḳşūd olur oldum

Māhî **dili** naḥçîr ideli tor-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2*). [*dili, -i*]

3. Ölü, ölmüş.

Güftāre gelüp eyle **dil-i** mürdemi zinde

Ey dilber-i enfās-ı Mesihā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2*). [*dil-i,]*

4. Lisan II Gönül

Gülşen-i vaşfuñda **dil** bülbul hemāl olmuş saña

Şem‘ ḥüsnüñ yād idüp pervāne-ḥāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [*dil,]*

5. Papağan.

Ṭūṭi-i **dil** ḳafes-i tende neler çekdigüni

O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*dil,]*

6. Bülbul

Bülbul-i **dil** Şādīyā bulmazdı böyle inkişāf

Naẓm-ı Sa‘dī nev-gül-i gülzār-ı ‘irfān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 9*). [*dil,]*

Gülistān-ı cemālūñ ‘arz ḳıl müştāk-ı dīdārım

Hezār-ı **dilde** aşla ārzū-yı bāğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*dilde,]*

Açıla nesrîn-i baht ü devlet-i şāhānesi

Bülbül-i gūyā-yı **dil** gülşende açduķça dehān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20*). [*dil,*]

7.Ravza

Ravza-i **diller** serāser oldı lebrîz-i sürūr

Her tarafdan çün nesīm-i ‘avn-ı haķ oldı vezān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2*). [*diller, -ler*]

8.Çöl

Lāle-zār olmuş hayāl-i ‘arîzuñla deşt-i **dil**

Deşt-i **dil** pür dağdur ey şūh hem çün lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*dil,*]

9.Hüma yuvası

Şādiyā hātırda yokdur ğayriye herġiz maħal

Lāne-i **dilde** hümā-yı ‘aşķ-ı Mevlānā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*dilde, -de,*]

10.Levha.

Cemālūñ naķşı cānā levha-i **dilde** muşavverdür

Bütün āyāt-ı hüsñüñ şafha-i sīnemde aźherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [*dilde, -de*]

11.Dil, kelim, söz.

Yād-ı la‘lūñle ‘aceb mi murġ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevķ-i **dil-i** tūṭī degül mi gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*dil-i, -i*]

Düşdi **dilime** tā heves-i ravza-i kūyuñ

Billāh gerekmez gözüme seyr-i hadāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [*dilime, -im, -e*]

Ol ķadar bī-tāb ü rencūr u za‘īfem ey diriġ

‘Arz-ı hāl-i pür melāle **dilde** yokdur ķudretüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*). [*dilde, -de*]

Ārzū-yı suħan itmez de n’ider merd-i ġarīb

Fer virür cân u **dil-i** ‘âşıka ezkâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*dil-i, -i*]

Dîdeye mihr gerekmez çü sipihr-i **dilde**

Tâ tülû‘ eyledi ol mihr-i pür-envâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [*dilde, -de*]

‘Aceb mi düşmese bir lahzâ **dilden** pāk-ı evşāfuñ

Mübārek na‘t-ı pākiñ zīb-pīrā-yı zebānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4*). [*dilden, -den*]

12.Yakup peygamber

Şanma cevri-i devrdendir āh-ı dil-sūzum hemîn

Şādî Ya‘kūb-ı **dili** maḥbūb-ı Ken‘an ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5*). [*dili, -i*]

Ārzū-yı ḥüsn-i Yūsuf-la bu dem Ya‘kub-ı **dil**

Ḳaldı ol beytū‘l-ḥazanda zār u maḥzūn ey dirīġ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*). [*dil,*]

13.Güneş

Mihr-i **dili** maḥrūn-ı zevāl eyleme yā Rab

Bedrā-yı merāmum çü hilāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*). [*dili, -i*]

14. Allah'ın nazar ettiği mahal, ilahi tecellilerin yeri

‘Aceb mi olsa **dil** imdād-ı rūḥāniyyeye mażhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥalka-i bāb-ı temennāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*dil,*]

Bā ḥurmet-i mihr u meh-i eflāki risālet

Şem‘-i **dili** bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*dili,*]

İnşaf ide gör ol ki nazargāh-ı Ḥudādur

Şūfī ḳoma mir‘at-ı **dil(i)** gerd-i riyāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4*). [*dil(i), -i*]

Mir‘at-ı **dili** mazhar-ı envār-ı Hüdā ḳıl

Ālūde-i çirkāb-ı ḍalāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2*). [*dili, -i*]

Ġayr mümkindür aña ol rū‘yet-i dīdār-ı dost

Şâdiyâ ol kes ki mir'at-ı **dili** pür-jengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5*). [*dili, -i*]

15. *Sevgilinin kalbi.*

Cihâna kâr kıldı sūzişim ol şūha kâr itmez

Dil-i dilber 'aceb āhen midir hārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*). [*dil-i, -i*]

16. *Kayık*

Yok furtına bākī dahī deryā-yı emelde

Çün zevrak-ı **dil** sahil-i ikbāle yanaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [*dil,]*

17. *Gül bahçesi*

İnkıtā'-ı meyl kıl ol serv-i servistāndan

Gülşen-i **dilde** hayāl-i servi hoş reftārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [*dilde,]*

Meyl idüp 'atf-ı nigāh eylemezem serve dahı

Gülşen-i **dilde** ki boy göstere tūbā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3*). [*dilde, -de*]

Nāgehan āvāz-ı tūbālek tokundı gūşuma

Gülşen-i **dilde** çü boy gösterdi ol tūbā-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*dilde,]*

18. *Kuş yuvası*

Lāne-i **dilden** yine pervāz kıldı murğ-ı ḥāb

Olmuşum her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek bī-dār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [*dilden,]*

19. *Kumaş II Sermaye*

Sīne pür-dağ ol ki olmaz hiç şāyān-ı kabul

Kāle-i **dilde** nümūdar olmasa tamğa-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*dilde,]*

20. *Duvar*

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı **dil** 'aşkıñ ile olmuş kavī bünyād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3*). [*dil,]*

21.Kaf dağı

Cism-i ‘anķā gibi ma‘dūm bilürken feraħı

Geldi ķāf-ı **dile** ālāy ile ‘anķā-yı feraħ (*Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [*dile,]*

22.Erteng

Erteng teşāvirine pīrāye-fezādur

Cānā olalı naķş-ı rūḥuñ **dilde** mūnaķķaş (*Şādī Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*dilde, -de]*

23.Aşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yer.

Şeh-suvārım baķ gelür biñ nāz ile ḥaņcer be dest

Gūyiyā derd-i **dil-i** bīmāra bir Loķman gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*dil-i, -i]*

O meh-rū külbe-i hecr-i **dil-i** nāşāde gelmişdür

Ķararmış şem‘a-i iķbālimi īķāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [*dil-i, -i]*

Dil-ḥasteye dermān arayu ‘ālemi gezdüm

Şordum lebūñ āsā em olmaz **dil-i** bīmāra (*Şādī Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*dil-i, -i]*

Perçem ne belā oldığı meydāne ki çıķdı

Oldı **dil-i** sevdā-zedenūñ ḥālī müşevveş (*Şādī Divanı, Gazel 95, Beyit 2*). [*dil-i, -i]*

La‘l-i gülgūnuñ taḥayyul eyleyüp üftāde **dil**

Külbe-i ḥayretde eyler ḥūn-ı bāğrın iķtimā‘ (*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 2*). [*dil,]*

Eger ta‘dād-ı zaḥm-ı sīnemi bilmek ise maķşad

Dil[i] āmācgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*dil[i], -i]*

Cān u **dil** āmāc-geh-i tīr-i ķazādur

Ol kes ki rızā-dāde-i taķdīr-i ḥudādur (*Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*dil,]*

Çeşme-i ḥayvāna aşla **dilde** yokdur ārzū

Olmışam Şādī çü mest-i sāğar-ı ser-şār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*dilde, -de]*

Geç bu keşretten **dilā** ol maḥrem-i vaḥdet-serā

Çalmasın āyine-i zātında gerd-i māsivā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*dilā, -ā*]

İtme ey divāne **dil** beyhūde istircā vefā

Kimseye kılmış degüldür bî-vefā dünyā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*dil,*

Bālın-i vişāl üzre yatur ḥaste-i hecri

Bî-şabr-ı **dil** ārām ide tā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [*dil,*

Hem çü pervāne ne āteşlere **dil** yandığımı

Şem'-i ruḥsār-ı ziyā-küstere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [*dil,*

Ol serv-i çemenzāra nigāh eylemez oldum

Boy göstereli **dilde** o tūbā-yı kanā'at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3*). [*dilde, -de*]

Ol meh-ruma 'atf-ı nigāhı eylemez oldum

Yüz göstereli **dilde** o bedrā-yı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 2*). [*dilde, -de*]

Degildir kābil-i dārū degil derd-i **dil** Şādī

Ṭabībā gel dil-i bî-māra tedbīr-i devādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*dil,*

Pür oldı şıyt-ı Hūdan gūş-ı ḥikmet

Çalındı tā ki **dilde** nāy-ı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [*dilde,*

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı dil 'aşkıñ ile olmuş kavī bünyād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3*). [*dilimiz, -i, -miz, -*]

Muttali' olduñsa ger el-faḳr u faḥri sırrına

Devlet-i faḳrı bul ey **dil** devlet-i Dārā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4*). [*dil,*

Oldun mu **dilā** devlet-i pā-būsuna nāil

Ol serv kadın pāyine şu teg aķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*dilā, --*]

Ey **dil** heves-i zülf-i semen-sāya mı düşdüñ

Sevdāya mı düşdüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 3*). [*dil,*]

Dilā vaḥdet-güzīn ol arzū-yı māsivādan geç

Gözün aç bak ḥakāyık-bîn-i eşyâ ol hevâdan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [*dilâ, -a*]

‘Arz eylesün söyle tehî sāğarı sākî

Şādî **dilimüz** mest-i mey-i bezm-i belâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*dilimüz, -i, -müz*]

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna **dil** rahat eder

Diñlenür ḥaste olan tâ seri bālîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [*dil,]*

Ne dem ol bād-ı şabā perçem-i pür-çîne deger

Ne revâdur ki **dil-i** ‘aşık-ı miskîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [*dil-i,]*

Vardur ‘âlemde cānā çün perî-şüret veli

Sen gibi bir ḥâl-i **dil** añlar melek-peyker mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*dil,]*

Dili murğ-ı ‘aceb mi ire ol evc-i ‘alāya

Şādî himem-i pîr benüm bāl u perümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5*). [*dili, -i*]

Çün Kays şalan bu **dili** şahrâ-yı cünûna

Nâzende edā Leylî-i āhū nazarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*dili, -i*]

Hevâ-yı zülf-i pür-çîn ile **dil** dūçar-ı sivâdır

Ḥayâl-i ebruvânı toğrısı kıddüm kemân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*). [*dil,]*

‘Aceb mi şehd-i vaşl-ı yâre meyl eylerse **dil** Şādî

Bu zâhirdür meges elbetde meyl-i engübîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5*). [*dil,]*

Metâ‘-ı şabr u ārām-ı **dili** tārâc içün her dem

O cādū gözlerün düzdî nigāhuñ der-kemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [*dili, -i*]

Dilim şayd eyledi bir nîm nighle

‘Aceb ‘ankâ-figendür çeşm-i şehbâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 4*). [*dilim, -im*]

Dâ’imâ zâir-i meyḥâne ki dirler o bizüz

Dil-i sāğar-zede-i mestâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1*). [*dil-i,]*

Şanma **dil** sāğar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz faķat meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*dil,]*

Ƙalmadı ol kâle-i şabr u sükûnetden eğer

Devr-i zülfünde **dil-i** ‘uşşāk ārām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*dil-i, -i]*

Ol şem‘ ‘izāruñ yine şaldı **dile** āteş

Şahbā-yı lebūñle yetiş ey sākî-i mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [*dile, -e]*

Fiğān ü āh-ı **dil** bûlbûlleri bes hayrete ƙoymuş

Dehānuñ ğonçe-i ƙāna boyanmış hey’ete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1*). [*dil,]*

Hayāl-i çeşm-i bīmāruñla ğāyet haste-hāl oldum

Hevā-yı sāğar-ı la‘lūñle **dil** mest ü harāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*dil,]*

Dil nice olsun rehā ol ta‘ne-i ağıyārdan

Bûlbûl-i pür-zār cevri-i hārdan olmaz hālāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*dil,]*

Şādīyā bilmem nedendür dāima erbāb-ı **dil**

Cevr ü kîn-i çarḥ-ı kec-reftārdan olmaz hālāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5*). [*dil,]*

Bu ne sırdır Şādiyā zencîr zabt etmez iken

Bir ƙıla bend eyledi āhîr **dil-i** şeydā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7*). [*dil-i,]*

Düşme ey şūrîde-dil çölden çöle mānend-i Ƙays

Ez ezel vaḥdet-serā-yı **dildedir** Leylā-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*dildedir, -de, -dir]*

Çekmede cevri-i keman-ebrūyu **dil** oldu zebūn

Ya dımışķîden ya āhenden çekilmez yay-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4*). [*dil,]*

Dil ister ‘azm-i kūy-ı yār ƙılmaḳ dizde ƙudret yok

Dirîğā hem temennā-yı vişāle lebde tāḳat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*dil,]*

Gülşen-i dehrin temāşāsı **dile** virmez şafā

Olmuşum çün bûlbûl-i gül-çîde-i gülzār-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*). [*dile, -e]*

Söz ile ey ẖvāce taḥṣīl-i rızā mümkün mi yā

Dā'imā kūy-ı 'ubūdīyetde **dil** ber pā gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [dil,]

Naḳd-i cānın var **dil-i** vaḳf-ı der-i meyḥāne kıl

Ba'dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [dil-i,]

Āh kim bir ḡamzesi ḡammāza dūḡār oldu **dil**

Çün kebüter pençe-i şehbāza dūḡār oldu **dil** (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [dil,]

Ārzū-yı dāne-i ḥāl-i rūḡ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zülf-i pīç-endāza dūḡār oldu **dil** (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [dil,]

Ḳāmet-i şimşād ya bir serv-i servistān-ı nāz

Böyle bir mümtāz bir şehbāza dūḡār oldu **dil** (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [dil,]

Ba'd-ez-in taḥḳīḳ ben kesdim ḡayātımdan ümīd

Tā o kaşı ḡançer-i ḡün-bāra dūḡār oldu **dil** (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [dil,]

Ben nice zār olmayam Şâdî şabāḡ-ı ḡaşre dek

Bir vefāsı yok cefā-perdāza dūḡār oldu **dil** (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [dil,]

Ey **dil** ārāmum muḡayyed kıl kemend-i kāküle

Bend ū zencīr aḡlamaz dīvāne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*). [dil,]

Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā'nevi

Ḳalma ey **dil** dāimā mānend-i ḡonçe der menām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*). [dil,]

Ne dem kim **dil** varup ol çeng-i 'aşḳ-ı yāre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i şehbāzda 'uşfurdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [dil,]

Ne gördümse o şūḡı 'āşıḳa bī-dād ider gördüm

Dil-i 'uşşāḳa kaşdı kendiye mu'tād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1*). [dil-i,]

Çeşm-i mestānuñ ḡayāl-i **dilde** tā kıldı karar

Şimdi āhū-yı hıṭādan dīde-pūş-ı raġbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*dilde, -de*]

Ne ister bedreka **dil** ‘azm-i kūy-ı yâr kıldıkça

Bu yolda Şâdîyâ çün berķ-ı āhı reh-nümün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*). [*dil,]*

Çeşm-i mestân-ı hayâl-i **dilde** tâ kıldı karar

Dīde-pūş-ı raġbetem ol āhuvân-ı Çinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [*dilde,]*

Lâle ruḥşāruñ hayâli **dilde** tâ kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāġ-ı nihānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*dilde,]*

Mükeḥḥâl çeşm ol ey **dil** sürme-i ‘ibretle bu çarḥā

Görüp iķbāl idbār olduğun şād olma iķbāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [*dil,]*

Dil gidüp yağmaya tâ ‘aqlım perîşān olmasın

Çözme bend-i ṭurra-i ṭarrārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [*dil,]*

Meyl eyleyeli Leylî-i ferḥunde cemāle

Çün Kays düşürdüm **dil(i)** hāmūn-ı melāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*dil(i),]*

Tevāzu‘ nakdini **dil** ḳadr-i terfî‘āt içün şaķla

Hemişe var-ı ‘ömrüñ ‘aşķa taḥsīlat içün şaķla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*dil,]*

Ruḥsārîña karşı yine **dil** yandı yakıldı

Pervāne yanar şem‘a-i sūzān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4*). [*dil,]*

Gencine-i ‘aşķuñ **dil-i** ‘āşıkda ḥafīdir

Żan itme teḥî tâ **dil-i** vîrān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*dil-i, -i]*

Baķdıkça ḥaṭ u ḥāle **dil** düşdi ḳîl u ḳāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mû-miyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*dil,]*

‘Arz eyle peyk ḥālüm o yâr-ı mihribāna

Yok zerrece mecālüm derd-i **dilim** beyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [*dilim, -i, -m]*

İnceldi çü nāle **dil-i** bīmār u nizārum

Ol mūy-ı miyānı gelicek kılca hayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [*dil-i,]*

Dil perçem-i ham-der-ḥama şarmaşdı dolaşdı

Sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 3*). [*dil,]*

Çıkıdı yine **dilden** heves-i servî-i bālā

Ey Şādî-i şeydā (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 9*). [*dilden, -den]*

Atıldı **dil** tütüldü ‘ākıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgānını şāhāne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*dil,]*

Benim de Şādīya hāmūn-ı ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tā zūlf-i Leylā Kays-veş yabana şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*dil-i,]*

Dāğ-dār eyledi ol reng-i rūḥ(ı) lāleleri

Dehen-i şevk(i) **dil-i** gönçeyi pür-ḥūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [*dil-i, -i]*

Dil o şūḥun sevdi zūlf-i ‘anber-i sārāsını

Kays-ı Leylā teg maḳarr itdim cūnūn şahrāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [*dil,]*

Dil taḥayyülden berī olmaz miyān-ı dilberi

Böyle mū endīşe nāzik hayāl bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [*dil,]*

Yeter **dil** ḥalka zaḥmet virme ol şeb-gīr-i āhuñla

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubḥ-ı vaşl-ı yār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [*dil,]*

Dil kākül-i ham-der-ḥam-ı cānāna dolaşdı

Sevdā-zede göñlüm yine sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1*). [*dil,]*

‘Aceb mi dīde-i ḡam-dīde-i **dil** rūşenā olşā

Beni çün hāle ol meh gird-i vaşlunda tolandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*dil,]*

Dil-i dīvānemi zencīr zabṭ itmez iken Şādī

Hevā-yı kākül-i cānān bir tāre ulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*dil-i, -i]*

Gūş tut **dilden** olur peydā Enel-Ḥaḳḳ na‘rası

Öyle bir Manşūr-ı ‘aşkam dârdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2*). [*dilden, -den*]

Ah-ı ‘âlem-süz-ı Şâdî yakmasun mı **dilleri**

Ey felek hasret-keş-i dîdâr-ı yâr itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [*dilleri, -ler*]

Zahm-ı **dilimē** merhem-i ‘avfiñla devā kııl

Dil-hastemi muhtâc-ı devā eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*dilimē, -im, -e*]

Ben mücrimi bed-nefse qarîn eyleme yâ Rab

Kâr-ı **dili** peyveste enîn eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [*dili,]*

Cemâlün nûr-bahş-ı âfitâb-ı ‘âlem-ârâdur

Hayâlîñ evc-i **dilde** bir meh-i pertev-feşânumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [*dilde, -de*]

Nesîm-i şubh-ı lutfuñla **dili** bî-dâr kııl lutfet

Sabâh-ı haşre dek ender-menâmam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [*dili, -i*]

Dil-i pür-zahmuma lutfet yetişdür merhem-i lutfuñ

Be şemşîr-i haţâyâ dil-figâram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3*). [*dil-i, -i*]

Olmasun mı âh-ı **dil** encüm-şümâr-ı intizâr

Hecre tebdîl eyledün şubh-ı visâl-i yâr(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*). [*dil,]*

Hevâ-yı kâkülünle **dil** perişân olduğum besdür

Ruñuñ şem‘inde çün pervâne süzân olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*dil,]*

Sen peyk yûri ‘arz-ı niyâz eyle o şühâ

Ben kâl ile hâl-i **dil-i** zârı disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*dil-i, -i*]

Küyuñda efendüm **dil-i** nâlân(1) görünce

Bir ‘atf-ı nigâh eyle nola an(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1*). [*dil-i, -i*].

Gencine-i ‘aşkuñ **dil-i** ‘âşıkda hafîdir

Žan itme tehi tā **dil-i** vīrān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*dil-i, -i*].

Âh kim bir ğamzesi ğammāza dūçār oldu dil

Çün kebüter pençe-i şehbāza dūçār oldu **dil** (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*dil,]*

Ey peyk o dildāre taḥiyyâtımı söyle

Düş pâyine ḥāl-i **dil-i** şeydā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [*dil-i, -i*]

Ezelden olmasaydı tār-ı zülf-i yāra dildāde

Dil-i dīvāne zabt olmazdı zencir-i melāmetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*). [*dil-i, -i*]

Bu **dil-i** dīvānemi zencir zabt itmez iken

Nāgehan pā-bend-i zencir-i melāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*). [*dil-i,]*

‘Arz-ı zencir-i cünün itmem **dil-i** divāneye

Pāy-ı bendüm tā kemend-i kākül-i dildār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2*). [*dili, -i*]

Zabt(1) mümkün mü **dil-i** dīvānemi zencir ile

Gönlüm inler kākül-i ‘anber kemendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*). [*dil-i, -i*]

Değme zinhār tel-i perçem-i canāne şabā

Eyle inşāf toḡunma **dil-i** yarāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*dil-i,]*

Şīrin-dehen oldu kühen-efsāne-i Ferhād

Meşhūr olalı ‘aşrda ḥāl-i **dil-i** nā-şād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 1*). [*dil-i, -i*]

24. Küçük çocuk

Cihānuñ āline aldanma **dil** çün tıfl-ı nev-sāle

Tagayyurdur girer her demde gün-ā-gün eşkāl (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*). [*dil,]*

25. Ferhat

Âh ile ḡal‘ eylerim kūh-ı ğamı Şīrin-dehen

Gerçi kim Ferhād **dilde** zūr-ı bāzū ḡalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [*dilde, -de*]

26. Taht.

Ġulām-ı kemterinüñdür bu aḥḳar Şādī -i kemter

Serīr-i **dilde** ‘aşkıñ pādişāh-ı ḥükmrānumdur (*Şādī Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*dilde, -de*]

Bu Şādī bende-i nā-çiz ġāyet kemterinüñdür

Ḥayālindür serīr-i **dilde** şāhum yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [*dilde, -de*]

27. Tekke.

Dil tekyesinde yā hū çalındı nāy her sū

Her bār şıyt-ı Hū-Hū fer virdi ġüş-ı cāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*dil,*]

Şehnāy-ı maḥabbet çalınup tekye-i **dilde**

Āvāze-i Hū Hū yine eflāke ulaşdı (*Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [*dilde, -de*]

Çalındı tekye-i **dildē** rebāb u nāy-ı istignā

Bütün dünyāyı tıtdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istignā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*dildē, -de*]

28. Şişe

Münkesirdür şīşe-i **dil** seng-i cevri-yārdan

Sīnesi āmac-ı peykān-ı belā vü mihnetem (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*dil,*]

29. Tarak.

Çü şāne ḥançer-i efsūs ile **dil** pārelenmez mi

Şabā tā dest-i ġadrin kākül-i cānāna şaldırdı (*Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [*dil,*]

30. Kuş.

Yād-ı la ‘lūñle ‘aceb mi murğ-ı **dil** ġüyā ise

Māye-i şevk-i dil-i tūṭi degül mi gül-şeker (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*dil,*]

Cānā ne bakışdur o bakış bakışa ḥayran

Dil murğına şehbāz-ı fiken pençe-nümādur (*Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*dil,*]

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı ġamzeñdür ġöñül

Ba‘d-ez-in **dil** murğını şayd itmeye dām istemez (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*dil,*]

Nevā kıldıkça **dil** murğı gülistān-ı nu‘ūtunda

‘Aceb mi kılsa ebsem ‘andelīb-i nā‘me-güyāyı (*Şâdî Divanı, Kıt’a 1, Beyit 3*). [dil,]

Pençe-i şehbâz-ı ğamzenden kaçarken murğ-ı **dil**

Dāma şaldun dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [dil,]

Şem‘-i rüyūn yād idüb her şeb şabāh-ı haşre dek

Murğ-ı **dil** pervāne āsā nārdan olmaz hālāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [dil,]

31. Ülke, memleket

Dil kişverine geldi o fağfūr-ı maḥabbet

Her sūda çalındı yine tanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [dil,]

Şīvelerle şeh-i hūban alalı taht-ı dili

Kişver-i **dilde** be her sū çalınur nāy-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [dilde, -de]

İstemem Mısr-ı **dili** Yūsuf-cemālān olmasa

Neyleyem cismi ta‘alluḡ-gerde-i cān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1*). [dili, -i]

Ġāret-ger-i ‘uşşāk yine leşker-i nāzīn

Mülk-ī **dilimi** eyledi yağmā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [dilimi,]

dil aldır-: Dil aldirmek. Gönlnü kaptırmak II Sevdalanmak.

Şâdī çü şabā kalmadı ārām u sūkūnum

Dil aldırılı ol şeh-i hūbān-ı cihāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [dil aldır-, -a, -lı]

Ah **dil aldırılı** şūh-ı cefā-girdāra

Ḥançer-i nāz ile kıl cigerim biñ pāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [dil aldır-, -a, -lı]

dil kes-: Dil kesmek. Gönül bağıni koparmak II Umudunu yitirmek.

Ḥācetgeh-i dergāh odur ḥabl-ı ümīdi

Dil kesme şaḡın ḥālka-i bāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [dil kes-,]

dil ver-: *Gönül vermek II Sevmek, aşık olmak III Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek.*

Egerçi Şādīyā çok dilbere **dil vermişem** ammā

O Şīrīn-leb beni hem-rütbe-i Ferhād ider gördüm (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 5*). [*dil ver-, -miş, -em*]

Virmezem **dil virmezem** her bir kamer- tal'atlara

Rūy-ı pertev-baḥş-ı aḳmār isterim meşreb bu ya (*Şādī Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*dil vir-, -mez, -em*]

dil yandır-: *Gönül yakmak. Aşırı derecede etkilemek, sarsmak, kendinden geçmesine yol açmak.*

Bulmasaydım ger teselli zikr u fikr-i yār ile

Yandırırıldım dilleri şol āh-ı āteş-bār ile (*Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 1*). [*dil yandır-, -ır, -dım*]

dil-ārā: *Gönlü süsleyen (güzel) II sevgili, dost.*

Gedālīḳdır serīr-i 'aşḳa sultān olmama bā'is

Hevā-yı dürr-i dendān-ı **dil-ārā** oldu ey Şādī (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*dil-ārā,]*

Hevā-yı dürr-i dendān-ı **dil-ārā** oldu ey Şādī

Yem-i 'aşḳ içre kilḳ-i gūher-eḫşān olmama bā'is (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*dil-ārā,]*

Niçe müddetdür ol kūy-ı **dil-ārādan** şabā gelmez

Ḥayat-ı tāze-baḥş eyler peyām-ı dil-rübā gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 1*). [*dil-ārādan, -dan*]

Meyl eyleyeli zūlf-i **dil-ārāya** benefşe

Şahrāya düşüp şaldı serin pāye benefşe (*Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 1*). [*dil-ārāya, -ya*]

Ṭarāvet baḥş-ı sūnbūldür **dilārā** ṭurrā-i zūlfūñ

Ne lāle 'arızıñ ol nūkhet-i gülden muḥammerdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 2*). [*dilārā,]*

Ḳaçarken murḡ-ı dil ḫengāl-ı gīsū-yı **dilārādan**

Tutuldum çün kebüter gamzesi şehbāza dūçāram (*Şādî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*).
[dilārādan, -dan]

dilber: *Gönlü kendine çeken, güzel.*

1. Sevgili, dost.

Sırr-ı şahbâyı leb-i **dilbere** sor sorma baña

Bāde keyfiyetini sāğara sor sorma baña (*Şādî Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [dilbere,]

Ey **dilber-i** mümtāz-ı leb-i kând-i hâlâvet

Çıldıñ beni bir tûti-i gūyā-yı belāgat (*Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 1*). [dilber-i,]

‘Abes teklifi kılma meyl-i mihrāb itmezem şūfî

Ezelden secde-gāhım gūşe-i ebrū-yı **dilberdür** (*Şādî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*).
[dilberdür, -dür]

Murğ-ı gönlüm dün gece tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya‘ni kūy-ı **dilbere** uçmağa açdı bāl u per (*Şādî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [dilbere,]

‘Aceb mi terk-i cān eylerse ‘āşık rāh-ı **dilberde**

Olanlar māl-i cānāna Şādî cānı neylerler (*Şādî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [dilberde, -de]

Maқşadıñ olmak ise ger küşte-i meydān-ı ‘aşk

Ŧiğ-ı cevri-i **dilbere** Şādî hemîşe sîne ger (*Şādî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [dilbere,]

Gördüm ol **dilber-i** mümtāz gönülsüz şalınur

O da kendü gibi bir āfete dildāde midür (*Şādî Divanı, Gazel 61, Beyit 5*). [dilber-i, -i]

Çekmeyen dāim zemistān-ı firāk-ı **dilberi**

Nev-bahār-ı vaşl ile olmaz olur mı şādkām (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 3*). [dilberi, -i]

Görünür mü görelim bir de o rüy-ı maţlab

Muşhaf-ı ‘ārız-ı **dilberde** tefe’’ül idelim (*Şādî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [dilberde,]

Tecellā-yı cemāl-i **dilbere** mecbûrdur gönlüm

Şaķın zan itme müştāk-ı vişāl-i hūrdur göñlüm (*Şādî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*).
[dilbere,]

Ne devletdür ümīd-i devleti pā-būs-ı **dilberle**

Vücūd-ı derd-i ‘aşķ-ālūd(1) Şādī hāk-rāh itdüm (*Şādî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*).
[dilberle,]

Cihāna kār kıldı sūzişim ol şūha kār itmez

Dil-i **dilber** ‘aceb āhen midir hārā mıdır bilmem (*Şādî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*).
[dilber,]

Çizginürken hāle teg gerd-i vişālünde hemīn

Māh-ṭal‘at **dilber-i** ‘ālem-pesendüm gitdi āh (*Şādî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [dilber-i, -i]

Dil taḥayyülden berī olmaz miyān-ı **dilberi**

Böyle mü endīşe nāzik ḥayāl bir egler beni (*Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [dilberi, -i]

Қalem al deste Şādī yād-ı naķş-ı rūy-ı **dilberle**

Görüp reşk-āver olsun ḥāme-i Behzād ile Mānī (*Şādî Divanı, Gazel 200, Beyit 5*).
[dilberle,]

Dem-ā-dem ārzū-yı āteş-i ruḥşār-ı **dilberle**

Dil-i pervānemi şem‘-i şeb-i hicrāna yandırdı (*Şādî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*).
[dilberle,]

Pāy-bend-i zülf-i ‘anber-bār olaydum kākşī

Dār-ı ‘aşķ-ı **dilbere** ber-dār olaydum kākşī (*Şādî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [dilbere, -e]

Egerçi Şādīyā çok **dilbere** dil vermişem ammā

O Şīrīn-leb beni hem-rütbe-i Ferhād ider gördüm (*Şādî Divanı, Gazel 140, Beyit 5*).
[dilbere, -e]

Güftāre gelüp eyle dil-i mürdemi zinde

Ey **dilber-i** enfās-ı Mesihā ne bu tībā (*Şādî Divanı, Gazel 9, Beyit 2*). [dilber-i,]

Buldu dil-mürde zihī tāze ḥayāt-ı ebedi

Tā ki ol **dilber-i** enfās-ı Mesihā geldi (*Şādî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [dilber-i, -i]

dil-beste: *Gönlü bağlanmış, gönül vermiş II Aşık.*

Şimdi **dil-beste-i** zencir-i cünūnum hayfa

Zülf-i Leylā şalalı Kays gibi kühsāra (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5). [dil-beste-i, -i]

dil-cüy: *Gönül arayan, gönül çeken.*

Didüm gül ‘arız-ı dildāra zīrā nā-revādur ol

Didimse naḥl-ı tūbā kāmēt-i **dil-cüy-i** cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4). [dil-cüy-i, --ı]

dil-dāde: *Gönül vermiş II Aşık.*

Herkes saña **dil-dādedür** ammā ki bulunmaz

Şâdî gibi bir yalın ayak ‘aşıḳ-ı serbāz (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5). [dil-dādedür, -dür]

Gördüm ol dilber-i mümtāz gönülsüz şalınur

O da kendü gibi bir āfete **dildāde** midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5). [dildāde,]

dildāde ol-: *Gönül vermek, sevmek, âşık olmak..*

Ezelden **olmasaydı** tār-ı zülf-i yāra **dildāde**

Dil-i dīvāne zabt olmazdı zencir-i melāmetsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3). [dildāde ol-,]

dil-dār: *Birinin gönlüne malik olan maşuka: güzel || Sevgili, dost.*

Servi tībā vü bülendīde berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide kāmēt-i **dil-dār** ile baḥş (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2). [dil-dār,]

İrer irmez mi gönüm devlet-i dīdār-ı **dildāre**

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre sāye-küsterdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6). [dildāre, -e]

Ey peyk o **dildāre** taḥiyyātımı söyle

Düş pāyine ḥāl-i dil-i şeydā ḥaberin vir (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4). [dildāre,]

Olanlar ben gibi zülf-i ruḥ-ı **dildāra** dildāde

Çıkıp seyre temâşâ-yı gül u reyhânı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [*dildāra, J*]

Şâdiyâ ol kılmadı ‘atf-ı nigâh-ı ‘âtıfet

Hâlimi **dildār** bilmez ya bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5*). [*dildār, J*]

Göñül bir de hayâl-i kâkül-i **dildare** gel düşme

Seni sevdāya dūçâr eyleyen hulyâ-yı hāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*dildare, -e J*]

Gül nihâli diyemem kāmēt-i **dildāra** faķat

Denilür olsa aña naħl-i tecellâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [*dildāra, -a J*]

Hecr-i ruħ-ı **dildāruña** nev-lāle-i ħod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*dildāruña, -u, -ñ, -a J*]

Ārzū-yı gülsitān-ı vuşlat-ı **dildār** ile

Bülbül-i şūrīde dil vāreste-i bülbül olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [*dildār, J*]

Şâdiyâ ‘atf-ı nigâh itmezdim aşla serve ben

Virmeseydi kāmēt-i **dildār** servistāne ħaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 5*). [*dildār, J*]

Sākī çıkarın her gice peymāne(y)i devre

Ol ħvāhiş-i būs-ı leb-i **dildārdur** ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 3*). [*dildārdur, -dur J*]

Dayan tır dāima ol dergeh-i ā‘lā-yı **dildāre**

Eşig-i yār teg dil-ħasteye bālīn-i raĥat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*dildāre, J*]

Şādī yā Manşūr-ı ‘aşk oldum deyü lāf eyleme

Tā kemend-i kâkül-i **dildāra** ber-dār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5*). [*dildāra, -a J*]

Ey şabā sen söyle ben **dildāre** ħālüm söylemem

Nāz-perver ol cefā-kirdāre ħālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*dildāre, -e J*]

‘Aceb mi kılmam iķbāl men ey ħvāce miħrāba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı **dildāram** (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4*).
[dildāram, -am]

Şâdiyā ‘arîf isen ger tūtiyā-yı cān kıl

Hāk-i kūy-ı hāzreti **dildārı** Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [dildārı, -ı]

Şâdî kıla gör vuşlat-ı **dildār(ı)** temennā

Her gāh-ı şehir-gāh du ‘āya kaçışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [dildār(ı), -ı]

Göñül şaldırma hem çün şāne her bir zülf-i şebrenge

Anı ol kākül-i **dildārı** teşrîhāt için şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [dildārı, -ı]

‘Arz-ı zencîr-i cünûn itmeme dili divāneye

Pây-ı bendüm tâ kemend-i kākül-i **dildār** ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2*). [dildār,]

Didüm gül ‘arız-ı **dildāra** zîrā nā-revādur ol

Didimse naḥl-ı tûbā kâmet-i dil-cüy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4*).
[dildāra, -a]

Şahbā-yı lebûñ şun nola ey sākî-i gül-rū

Dildār-ı cefā-cū (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [dildār-ı, -ı]

Niyāzum ‘arz kıl sen ey şabā **dildār** gelmez mi

Mürüvvet birle kadd-i serv-i hoş-reftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*).
[dildār,]

Şâdiyā ol sāğar-ı Cemşîde bakmam bir dahı

Cām-ı ‘aşk-ı hāzret-i **dildārdur** gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 5*).
[dildārdur, -dur]

dile-: Dilemek. II İstemek, arzulamak.

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak **dilersen** ey göñül

Ol gılāf-ı sînede şemşîr-i ‘aşk-ı yârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [dilersen, -r, -se, -ñ]

Zāhidā olmak **dilerseñ** mazhar-ı esrār-ı Hū

Bāğ-ı ‘ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [dilerseñ, --r, --se, --ñ]

Zāhidā olmak **dilerseñ** mazhar-ı esrār-ı Hū

Bāğ-ı ‘ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*dilerseñ, -r, -se, -ñ*]

Şādî yā irmek **dilersin** gevher-i maḳşūda ger

Ṭurma ol ğavvāş deryā-yı fenā-ender-fenā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*dilersin, -r, -sin*]

Şādî yā iḳbāl idbār oldıġın derk itmeyen

Ġonçe-çîn-i gülşen-i iḳbāl-i dehr olmak **diler** (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*diler, -r*]

Ger görüp bilmek **dilerseñ** n’oldıġın dünyā-yı dūn

Tūtyā-yı ‘ibreti ol dīde-i derrāke çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*dilerseñ,]*

Nāiliyyet ger **dilerseñ** pāye-i maḥviyyete

Cāniñı şem‘-i cemāle per urur pervāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*dilerseñ, -r, -señ*]

Ger **dilerseñ** nāiliyyet devlet-i pā-būsuna

Ṭurma aḳ ol serv-i nāzın pāyine cūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*dilerseñ, -r, -(s)en*]

Kā‘be-i kūyuñ ṭavaf itmek **diler** Şādî ḥazīn

Ne’yleyem yok ṭāḳat u tāb u tūvānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5*). [*diler, -r*]

Ger Şādî **dilerseñ** iresin Ka‘be-i vaşla

Ol ‘ālem-i ‘aşḳa yūri vaż‘-ı ḳadem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [*dilerseñ, -r, -señ*]

Ger **dilerseñ** şöhret-i nazmun ola āfāḳa res

Şādīyā ser zīb-i eyle nazm-ı ‘İzzeti divān (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5*). [*dilerseñ, -r, -se, -ñ*]

Gönül ol bülbül-i gülzār-ı Lā-mevcūde illā Hū

Dilerseñ ger gül-i bī-ḥār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 1*). [*dilerseñ, -r, -se, -ñ*]

Gül **dilerken** eyledün ḥayfā esīr-i ḥār-zār

Dem-be-dem an alarum ol bülbül-i  r de v r (* d  Divanı, Murabba 3, Beyit 3*).
[dilerken, -r]

dil-fig r: *G nl  yaralı*

Dil-fig r m t g-i ‘aku la ab b-i  res z

 res z ol merhem-i valu  umar bu **dil-fig r** (* d  Divanı, Gazel 47, Beyit 4*). [dil-fig r,]

‘Ara yetdi  h u fery dum yetimez mi sa a

N zen n m t r-i  h-i **dil-fig rumdan** aın (* d  Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [dil-fig rumdan, -um, -dan]

 bil-i d r  deg l zam-ı dil-i z rum ab b

T g-ı cevru le o r tbe **dil-fig r** itd   beni (* d  Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [dil-fig r,

Dil-i p r-zamuma lufet yetişdür merhem-i lufu 

Be em r-i a y  **dil-fig ram** y  Res lall h (* d  Divanı, Kaside 24, Beyit 3*). [dil-fig ram,]

dil-gede: *Gönül hanesi, evi.*

1.Aıg n gönlü.

Yüz göstereli  hed-i z b -y  an ‘at

D im alınur **dil-gedede** n y-ı an ‘at (* d  Divanı, Gazel 23, Beyit 1*). [dil-gedede, -de]

2.Tekke, dergah II Aıg n gönlü.

 v ze-i ‘aşkum olup  f ka res de

Bu **dil-gedede** k s-ı muabbet ki alındı (* d  Divanı, Gazel 197, Beyit 2*). [dil-gedede, -de]

dil-h ne: *Gönül evi II Kalp III Meyhane (tekke).*

Z hid  bir ben miyim  ft de-i ab -y  ‘ak

G e-i **dil-h nede** bi  merd-i b -perv  yatur (* d  Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [dil-h nede, -de]

Y ne devr itdi s k  d n gice  h ne m h ne

Şadā-yı hāy-ı hūdan tōldı çün neyhāne **dilhāne** (*Şādî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*).
[*dilhāne,]*

dil-haste: *Gönlü yaralı II Aşık.*

Dil-ḥasteye dermān arayu ‘ālemi gezdüm

Şordum lebūn āsā em olmaz dil-i bīmāra (*Şādî Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*dil-ḥasteye, -ye]*

Dil-ḥaste kılan ‘āşık-ı bī-tāb u tüvānı

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (*Şādî Divanı, Gazel 116, Beyit 2*). [*dil-ḥaste,]*

Dayan ṭur dāima ol dergeh-i ā‘lā-yı dildāre

Eşig-i yār teg **dil-ḥasteye** bālīn-i raḥaṭ yok (*Şādî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*dil-ḥasteye, -ye]*

Nedür her dem kıyar **dil-ḥasteye** ol çeşm-i cellāduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşkunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*Şādî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*).
[*dil-ḥasteye, -ye]*

Zahm-ı dilimē merhem-i ‘avfīnla devā kıl

Dil-ḥastemi muhtāc-ı devā eyleme yā Rab (*Şādî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*dil-ḥastemi, -mi]*

dil-i bī-mār-: *Yaralı, hasta gönül II Aşık.*

Degildir kābil-i dārū degil derd-i dil Şādī

Ṭabībā gel **dil-i bī-māra** tedbīr-i devādan geç (*Şādî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*dil-i bī-mār-,]*

Ohşadum dest-i ḥayālümle turunc-ı ğabğabı

Dün gice şordum **dil-i bīmāre** ya emdür lebi (*Şādî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [*dil-i bīmār, -e]*

Bağ pister-i firkatde görüp cism-i nizārı

Rahm it **dil-i bīmāre** ya Loḳmāna di gelsin (*Şādî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [*dil-i bīmār, -e]*

dil-i divāne: *Deli gönül. II Aşığın gönlü.*

Āvāre dime şol **dil-i divānemi** seyr it

Meydān-ı mahabbetde ne merdāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4*). [*dil-i divāne, -mi*]

dil-i murğ: (*avlanmaya hazır*)*Kuş gibi olan gönül II aşığın gönlü.*

Nice çarpılmasun sevdā-yı zülf-i yāra **dil-i murğ**

Düzüp ol hāl-i ‘anber-fāmını şaydāne meydāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2*). [*dil-i murğ,]*

dil-i pür-zār: *İniltiyle, acıyla dolu gönül.*

Giderdi şöhret-i efsānehā-yı Kays-ı Leylāyı

Yeter şol kışşa-i hāl-i **dil-i pür-zār**(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [*dil-i pür-zār, -ı*]

Āh-ı **dil-i pür-zār** yetişmez mi o şūhā

Tā her gice eflāke irer na‘ra vü nāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*dil-i pür-zār,]*

İdemez şīvede gül-gönçe fem-i yār ile bahş

Kılamaz giryede bülbül **dil-i pür-zār** ile bahş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [*dil-i pür-zār,]*

dil-i şūrīdeye: *Perişan gönül II Aşık.*

Gönlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zeķanı

Düşse desti **dil-i şūrīdeye** kākül reseni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*dil-i şūrīdeye, -ye*]

dil-i virānegān: *Gönül harabeleri II Harabat ehli (Eski püskü, yamalı elbise giyen kılık kıyafeti perişan, ermiş).*

Dil-i virānegāni şanma hālī

Buyurmuşdur Te‘ālā küntü kenzen (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 8*). [*dil-i virānegān, -i*]

dil-i zār: *Ağlayan, inleyen gönül.*

1. Kays II Aşık.

Ba‘dez-in her gice āfāķa çıkarma āhuñ

İşte ey Kays-ı **dil-i zār** o Leylā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*dil-i zār,]*

2. *Aşığın gönlü.*

Sen söyle şabā hāl-i **dil-i zārı** o şūhā

Ben bendede yok hālimi ityāna liyākāt (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*dil-i zār,]*

Gerçi kim ol mehlikā ğayetle şūh ū şengdür

Līk ‘uşşāk-ı dil-i zāre cefā āhengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [*dil-i zār, -e]*

Al deste kadeh devre çık ey sākī-i mümtāz

Düşdükçe **dil-i zār** ile ol bir nazar-endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [*dil-i zār,]*

Bülbül gibi feryād-ı **dil-i zārıma** mahşuş

Nāzende edālar gül-i handānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [*dil-i zār,]*

Bīmār-ı **dil-i zārıma** cānā lebūñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş hasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*dil-i zār, -um, -a]*

Ruhsāruñı göster dil-i pervane nihāda

Şem‘-i **dil-i zār-ı** koma fānūs-ı hafāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 1*). [*dil-i zār,]*

Korkum bu o şūhun bele hançer taķışında

‘Uşşāk-ı **dil-i zāra** kıyar her baķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*dil-i zār, -a]*

Dāne-i eşk-i **dil-i zārı** döküb şubh u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū bēçe āhū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*dil-i zār, -ı]*

dil-mürde: *Gönlü ölü olan, hissiz, duygusuz. II Aşık.*

Buldu **dil-mürde** zihī tāze hayāt-ı ebedi

Tā ki ol dilber-i enfās-ı Mesīhā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [*dil-mürde,]*

Bir nefesle eyledi ihyā nice **dil-mürdeyi**

Avn-ı haķla Şādīyā gūyā Mesīhādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [*dil-mürdeyi,]*

dil-perişān: *Zavallı, kederli gönül II Aşığın gönlü.*

Degül mi şifte zülfün **dil-perišan** olmama bâ'is

Firāk-ı la'li gülfāmıñ ciger-ķān olmama bâ'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*dil-perišan,]*

Haste-ķālam **dil-perišanam** meded yā Rab meded

Dem-be-dem artmaķda efġānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1*). [*dil-perišanam, -am]*

dil-rubā: *Gönül kapan, herkesi kendine baġlayan, âşık olunan II Sevgili, dost.*

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehān-ı **dil-rubā**

İstemem izhārı izmār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*dil-rubā,]*

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan şabā gelmez

Ĥayat-ı tāze-baġş eyler peyām-ı **dil-rübā** gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1*). [*dil-rübā,]*

Dehān-ı **dil-rubā** bir nokķa-i mevhūmdur bildiñ

Bu remzi dāimā dānā-yı mermüzāt içün şaķla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [*dil-rubā,]*

dil-şād eyle-: *Gönlü hoş etmek, sevindirmek II Memnun etmek.*

Şādî-i dil ĥasteyi gūyā ki dil-şād eyledüñ

Hecre tebdīl eyledüñ şubķ-ı visāl-i yār(i) çarķ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*). [*dil-şād eyle-, -dü, -ñ]*

dil-şād it-: *Gönlü hoş etmek, sevindirmek II Memnun etmek.*

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘âşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arż-ı şekker tūtīyi dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*). [*dil-şād it-, -(d)e, -r]*

dil-süz: *Gönül yakan, ızdırap veren*

1. Aşığın ahı.

Şanma cevri devrdendir āh-ı **dil-sūzum** hemīn

Şādî Ya‘ķūb-ı dili maĥbūb-ı Ken‘an ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5*). [*dil-sūzum, -um]*

2. İsyân ateşi

Şeb-i ğafletde dâim âteş-i **dil-sûz-ı** 'işyâna

Yanup yakılmada pervânevârum yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*). [*dil-sûz-ı, -ı*]

3. Çılgılık

Na'ra-i **dil-sûz-ı** men hayret verir bûlbüllere

Her ne dem ki hâtıra ol gönçe-i handân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [*dil-sûz-ı, -ı*]

dil-teng: Sıkıntılı, kederli, gönlü darda olan. (Aşık bağlamında)

Ârzu-yı 'arîzuñla lâleler pür-dâğdur

Gönçeler yâd-ı dehânuñla begüm **dil-tengdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*). [*dil-tengdür, -dür*]

dil-teşne: Gönlü susamış II Çok hevesli, gönülden arzulayan II ŞÂDÎ.

Niçe demdür ki kaldım vâdî-i hayretde **dil-teşne**

Kef-i nâz üzre sâğar sâķi-i şehnâz-edâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*dil-teşne, -ı*]

Şol Şâdî-i **dil-teşne** ciger-suhte(yi) gör-geç

Ol âb-ı leb-i çeşme-i hayvâna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5*). [*dil-teşne, -ı*]

dil-zâr: İnleyen gönül II Günahlarından dolayı ağlayıp duran (aşık).

Eger imdâd kılmazsañ n'olur hâl-i **dil-zârım**

Günâh-âlûde ğâyet rû-siyâhâm yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4*). [*dil-zârım, -ım*]

dimâğ:

1. Zihin, akıl, şuur, fikir

Hevâlarla hebâya gitdi 'ömrüm ba'de ez-in bâri

Nesîm-i 'aşk ile eyle **dimâğım** pür-hevâ yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*dimâğım, -ım*]

2.Burun

Niçe āh itmesin şol bülbul-i şūrīde-i hātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bŭy-ı gülzār-ı şafā gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 2*).
[dimāğ-ı, -ı]

dimāğ ur-: Dimağ vurmak II Yönelmek III Koklamak.

Şemim-i ṭabla-i ‘aṭṭāra aşla ol **dimağ urmaz**

Ne dem kim murğ-ı gönlüm meyl-i zülfi ‘anberīn eyler (*Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [dimāğ ur-,]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daḥi **urmam dimağ**

Tā meşām-ı cāne irdi nŭkhet-i vālā-yı zülfi (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [dimāğ ur-, -mam]

dımışkī: Demir, çelik veya bakır üzerinde kazılan oyuklara tel hâlinde altın, gümüş vb. mâdenlerle dolgu yapılmak sûretiyle süslenmiş eşyâ, gömme telkârî, Şam kakması. (*Aşk bağlamında*)

Çekmede cevri-i keman-ebrūyu dil oldı zebŭn

Ya **dımışkīden** ya āhenden çekilmez yay-ı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 115, Beyit 4*).
[dımışkīden, -den]

diñle-: İşitmek, kulak vermek.

Bu deñlü **diñle** neydi Şādiyā ol Kışsa-i Mecnŭn

Oḳunsun şimdi bundan böyle de efsāne-i hātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 5*). [diñle,]

diñlen-: Dinlenmek. İstirahat etmek II Sükunet bulmak, huzur bulmak.

Diñlenür dāim ser-i kūyuñda cānā ḥastegān

Seng-i kūyuñ ḥasteye bālīn u pisterden lezīz (*Şādī Divanı, Gazel 46, Beyit 3*). [diñlenür, -ür]

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil raḥat eder

Diñlenür ḥaste olan ta seri bālīne deger (*Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [diñlenür, -ür]

dıraht: Ağaç II Kavuşma ağacı.

Gāh gāh ol mīve-i vuşlat irer dirdüm ele

Ger **dıraht-ı** vaşl-ı şāh-endāz-ı keyvān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5*).
[dıraht-ı, -ı]

dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez: "Kuru ağaç yaprak ve meyve vermez".

Müsellemdür **dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez**

Vefā ümmidi kılma Şādî 'ālemden vefā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 5*).
[dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez,]

dirîğ: Ne yazık ki, vah vah, eyvahlar olsun.

Tārmār oldu yine cem 'iyyet-i hātır **dirîğ**

Kim dedi ol çin-i zülfüñ āşinā-yı şāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [dirîğ,]

dirîğ: Ne yazık ki, vah vah, eyvahlar olsun.

Be her şeb tā seher encüm-şümār-ı intizār oldum

Dirîğā hāle-i āgūşuma ol mehlikā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [dirîğ,]

Dil ister 'azm-i kūy-ı yār kılmağ dizde kudret yok

Dirîğā hem temennā-yı vişāle lebde tākat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [dirîğ,]

Dirîğā āh derdā ol gubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i göñlüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*).
[dirîğ,]

Bülbül-i hātır dehān-ı verd-i hāndüm gitdi āh

Tūti-i cānum **dirîğā** la 'l-i kandüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [dirîğ,]

diyen: Diyen, söyleyen kişi, kimse.

Ey **diyen** kişver-i ma 'nā nice teşhîr olunur

Anı bir hāmesi sih-r-āvere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [diyen,]

Cür 'a-i iqbāl ile mestim **diyen** huşyār-ı dil

Şâkiyi edbâr-ı 'âlemden çeker encâm-ı cam (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4). [diyen,]

diz: Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer II Beden (yaşıllık veya hastalık bağlamında)

Dil ister 'azm-i kūy-ı yār kılmak **dizde** kudret yok

Dirîgâ hem temennâ-yı vişâle lebde tâkat yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1). [dizde,]

dizil-: Dizi haline gelmek, sıralanmak.

La'lûn görelî gönçe 'arağ-rîz-i hâyâdur

Tâ gönçe-i nev üzre **dizilmiş** dime jâle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4). [dizilmiş, -miş]

dîbâ: Eskiden çok makbul tutulan, genellikle desenli, ağır dokuma ipekli kumaş, bir nevi canfes II Terbiye, edep, kibarlık, zarâfet

1.Maddi menfaatler.

Bir 'abâ-püş-ı rızâyım hiç iz'ân eylemem

Ol naḥ u kemhâ nedür yâ atlas u **dîbâ** nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3). [dîbâ,]

Terk-i tezyîn eyleyüp oldum 'abâ-püş-ı rıza

Dîdeye almam cihānuñ atlas u **dîbâsını** (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2). [dîbâsını,]

2.Nezaket dibası

Şâdî baña şol hırka-i peşmîn-i melamet

Dibâ-yı nezâket o gül-endâma yaraşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 5). [dibâ-yı, -yı]

dîdâr: Yüz, güzel yüz, çehre II Görünüş, tecellî III Cenâbıhakk'ın müminlere vâdettiği görünüşü, tecellîsi.

Bî karar ol derd-i 'aşk-ı hū ile mânend-i şu

Mağsadın olmak ise ger vâsıl-ı **dîdâr-ı** Hū (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2). [dîdâr-ı, -ı]

Ni'met-i bî-gâyet-i cennâta eyler mi nigâh

Ol ki çün men sîr-ḥvân-ı ni'met-i **dîdâr** olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [dîdâr,]

İrer irmez mi gönülüm devlet-i **dîdâr-ı** dildâre

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre sāye-küsterdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*).
[*dîdâr-ı, -ı*]

Ġayr mümkündür aña ol rû'yet-i **dîdâr-ı** dost

Şâdiyâ ol kes ki mir'at-ı dili pür-jengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5*). [*dîdâr-ı, -ı*]

Dil mâyl-i mey-hâne-i **dîdârdur** ancak

Ser-mest-i mey-i sāğar-ı ser-şârdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*dîdârdur,]*

Gülistân-ı cemâlûn 'arz kıl müştâk-ı **dîdârim**

Hezâr-ı dilde aşla ârzû-yı bâğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*dîdârim, -im*]

'Arz-ı **dîdâr** eyleyüp Manşûr-ı 'aşk itdi beni

Ol sebebdendir ki dâim dâr(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*).
[*dîdâr,]*

Şâdiyâ ol ravza-i cennât(ı) kılmaz ârzu

Ol ki mün'amdur ezelden ni'met-i **dîdâr** ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5*). [*dîdâr,]*

Ezelden tâ-ebed teşne-i şahbâ-yı **dîdâram**

Tehî 'arz eyleme zinhâr sâkî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*).
[*dîdâram, -am*]

Çokdan berü hasret-keş-i **dîdâr** ola kaldum

Ben bülbüle nevres gül-i ra'nâ haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*dîdâr,]*

Dîdârdan ey ẖvâce dem ur Şâdî-i hazîne

Şûfilere ol cennet-i a'lâ haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [*dîdârdan, -dan*]

Bulanlar devlet-i **dîdâr** bakmaz cāh-ı Dārāya

Derinde kul olanlar pāye-i şāhānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*dîdâr,]*

Ah-ı 'ālem-süz-ı Şādî yakmasun mı dilleri

Ey felek hasret-keş-i **dîdâr-ı** yār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [*dîdâr-ı,]*

Hezâr-ı nağme-sāz-ı gonçe-i gülzār-ı **dîdâram**

İrer irmez mi ‘arşa āh u nālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*).
[*dîdāram, -am*]

Bî-ķarār ol derd-i ‘aşķ-ı hū ile mānend-i şu

Maķşadın olmak ise ger vāşıl-ı **dîdār-ı** Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*dîdār-ı,*]

dîde: 1. Göz

Ol hūvāhiş-i şahbā-yı leb-i yār ile her dem

Baķ **dîdelerüm** töldi boşandı çü piyāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [*dîdelerüm, -ler, -üm*]

Dîdeye ķonu çü şehbāz-ı hayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı **dideden** pervāz kıldı murğ-ı hāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*dideden, -den*]

Rāz-ı ‘aşķıñ tende pinhan eylemek āsān idi

Dide-i ‘aşķıķda cāri olmasaydı hūn u āb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*dide-i,*]

Çeşm-i hūn-ābım görüp cānā tehī zanneyleme

Yād-ı la ‘līn-i lebūndür **dîdeye** ķan aķladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*dîdeye, -ye*]

2. Gönül gözü.

‘Aceb mi **dîde-i** ģam-dîde-i dil rūşenā olşā

Beni çün hāle ol meh gird-i vaşlunda tōlandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*dîde-i,*]

3. Görüş, bakış, algı.

Baķdılar dünyaya ‘ibretle ulūl-ebşār olan

Dîdeye tā sürme-i ‘ibret-nümādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*dîdeye, -ye*]

Hāk olsa da erbāb-ı gönül şalma nazardan

Al **dîde-i** derrāke anı kuħl-ı şafādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*dîde-i, -i*]

Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldıģın dünyā-yı dūn

Tütyā-yı ‘ibreti ol **dîde-i** derrāke çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*dîde-i, -i*]

Alur mı **dīde-i** derrāke Şādī ḥüsn-i ḥūrānı

Ezelden ben ki müştāk-ı cemālem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 5*).
[*dīde-i, -i*]

Alur mı **dīde-i** derrāke mihr-i ‘ālem-ārāyı

Görenler maṭla‘-ı envār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 2*). [*dīde-i, -i*]

4. Düşünce.

Dīdeye kondu çü şehbāz-ı ḥayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı ḥvāb-ı raḥatı (*Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*dīdeye, -ye*]

Ey şūḥ dahı ḥvābe maḥal kalmadı hergīz

Şehbāz-ı ḥayālūñ ideli **dīdemi** lāne (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*dīdemi, -mi*]

5. Göz II Kişi.

Mest-i cām-ı ḥayretim sāķi tehi ‘arz eyleme

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebrīz-i şafā (*Şādī Divanı, Gazel 15, Beyit 3*). [*dīdeye, -ye*]

Gerekmez **dīdeye** reyḥān u gül tā kim bu şeb sāķī

Bir elde turre-i perçem bir elde bāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 2*).
[*dīdeye, -ye*]

Gönül tā dām-ı ‘aşķ-ı yāre çarpıldı irādetsüz

Gerekmez **dīdeye** şimşād ol tūbā kıyāfetsüz (*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [*dīdeye, -ye*]

Gerekmez **dīdeye** ol ḥesti-i dünya vü māfīhā

O kim Şādī ayağun pāye-i maḥviyyete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 5*).
[*dīdeye, -ye*]

Gerekmez **dīdeye** ey Şādī ol dünyā vü māfīhā

O ‘anķāyam ki dāim lāne-sāz-ı evc-i ‘irfānam (*Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 5*).
[*dīdeye, -ye*]

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāķut denür

Naḥl-i tūbā görünür **dīdeye** eşcār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2). [*dīdeye, -ye*]

Dīdeye mihr gerekmez çü sipihr-i dilde

Tā ṭulū‘ eyledi ol mihr-i pūr-envār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 4). [*dīdeye, -ye*]

Ba‘demā Şâdî gerekmez **dīdeye** şimşād u serv

Ḳāmet-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5). [*dīdeye, -ye*]

Yüz niyāz ile yüzüm sürsem işigün tozunā

Dīdeme aşla gerekmez sürme-i ‘ālem-behā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10). [*dīdeme, -me*]

6.Dünyanın gözü.

Ḥāk-pāyi **dīde-i** dünyāya kuḥl-ı rūšenā

Āstānı merḥamet ‘unvān dāru’l-emān o (Şâdî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 12). [*dīde-i, -i*]

7.Güneşin gözü (zatına ait parlaklık bağlamında).

Mübārek ḥāk-i pāyiñ **dīde-i** ḥurşīde fer-pīrā

İşigün tozu kuḥl-ı ‘ayn-ı rif‘at yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4). [*dīde-i, -i*]

8.Hasret gözü.

Ṭolar ḥūn-ı hacāletlerle Şâdî **dīde-i** ḥasret

Nigār-ı rüy-ı yārı şafḥa-i Erteng şandukça (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5). [*dīde-i, -i*]

dīde-i derrāk: Anlayış, kavrayış gözü

Alur mı dīde-i derrāke mihr-i ‘ālem-ārāyı

Görenler maṭla‘-ı envār-ı Lā-mevcūde illā Hū (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [*dīde-i derrāk,]*

dīde-i kalb: Kalp gözü, gönül gözü II Basiret gözü, Hakkı idrak edebilecek anlayış

Dīde-i kalbe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı çarḥ

Tā münevverdür gönül bâ mihr-i pür-envār-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*dîde-i kalb,]*

Çü kondu ol hümâ-yı ‘aşk tâ kim **dîde-i kalbe**

Tehîdür murğ-ı hubb-ı mäsivâdan lâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*dîde-i kalbe, -e]*

dîde-püş: Gözleri perdelemek II Görmezden gelmek III İlgiyi kesmek

Çeşm-i mestānuñ hayāl-i dilde tâ kıldı karar

Şimdi āhū-yı hıttādan **dîde-püş-ı** ragbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*dîde-püş-, -ı]*

Çeşm-i mestān-ı hayāl-i dilde tâ kıldı karar

Dîde-püş-ı ragbetem ol āhuvān-ı Çinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [*dîde-püş-,]*

dîdeye al-: Gündemine almak. Bakmak II Önemsemek, değer vermek.

Olanlar lem ‘a-i hurşîd-i ‘aşk-ı hâzrete mazhar

Alur mı dîdeye ol āfitāb-ı ‘ālem-ārāyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 2*). [*dîdeye al-,]*

Terk-i tezyîn eyleyüp oldum ‘abā-püş-ı rıza

Dîdeye almam cihānuñ atlas u dîbāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2*). [*dîdeye al-, -ma, -m-mam]*

dînar u derāhim: Para pul, maddi servet II Dünya malı.

Naqd-i dili vermeksizin ey Şādî alınmaz

Dînar u derāhim ile kālā-yı haqīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 7*). [*dînar u derāhim,]*

dîrüz: Dün.

Dîrüz şūfî-i gevden pürsîd cāyî ez men

Goftem me-pürs mesken ‘uşşāk-ı lā-mekāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [*dîrüz,]*

dîvâne: Çılgın, deli, mecnun II Aşığın gönlü.

Ezelden olmasaydı tār-ı zülf-i yāra dildāde

Dil-i **dīvāne** zabt olmazdı zencir-i melānetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*).
[*dīvāne,*]

Bu dil-i **dīvānemi** zencir zabt itmez iken

Nāgehan pā-bend-i zencir-i melāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*).
[*dīvānemi,*]

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kāküle

Bend ū zencir aňlamaz **dīvāne** kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*).
[*dīvāne,*]

Zabıt(ı) mümkün mü dil-i **dīvānemi** zencir ile

Gönlüm inler kākül-i ‘anber kemendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*).
[*dīvānemi, -mi*]

Dil-i **dīvānemi** zencir zabt itmez iken Şâdî

Hevā-yı kākül-i cānān bir täre ulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*dīvānemi, -mi*]

İtme ey **divāne** dil beyhūde istircā vefā

Kimseye kılmış degüldür bī-vefā dünyā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*divāne,*]

‘Arz-ı zencir-i cünün itmem dili **divāneye**

Pāy-ı bendüm tā kemend-i kākül-i dildār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2*).
[*divāneye, -(y)e*]

divān:

1. Bir şairin şiirlerini kafiyelerine göre ve harf sırasına uygun bir şekilde topladığı mecmua.

Ger dilerseñ şöhrat-i nazmun ola āfāka res

Şādīyā ser zīb-i eyle nazm-ı ‘İzzeti **divān** (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5*). [*divān,*]

2. Büyük meclis II Nübüvvet divanı.

Kıldı seni ḥaḳ dāver-i **divān-ı** nübüvvet

Zatında çü ḥaṭmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [*divān-ı,*]

divān-ı mu‘allā: Yüce, büyük mahkeme II Ölümünden sonra insanların hesaba çekileceği mahkeme (Mahkeme-i kübra).

Divān-ı mu‘allā olıcak Şādī-i zārı

Şermende-i dīvān-ı mübîn eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 5). [dīvān-ı mu‘allā,]

dīvān-ı ‘alā: Yüce divan, meclis II Mahşer (hesap) günü.

Varmağā yokdur yüzüm hergiz huzūr-ı Hazrete

Olmasa ger dād- res luṭfūn be- **dīvān-ı ‘alā** (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13). [dīvān-ı ‘alā,]

dīvān-ı kübrā: Büyük meclis, mahkeme II Mahşer meydanı.

‘İnāyet kıl ‘ināyet ol dem-i **Dīvān-ı Kübrāda**

Zebāni destinē virme girībānam meded yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3). [dīvān-ı kübrā, -da]

dīvān-ı mübîn: Büyük meclis (Allah huzuru) II İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın birbirinden ayrıldığı meclis (hesap günü).

Divān-ı mu‘allā olıcak Şādī-i zārı

Şermende-i **dīvān-ı mübîn** eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 5). [dīvān-ı mübîn,]

dīvār: Duvar II Gönül.

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı dil ‘aşkıñ ile olmuş kavī bünyād (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [dīvār-ı,]

dök-: Dökmek II Akıtmak.

Bahāristān-ı hüsün nāzenīnim yāde geldükçe

Dü çeşmüm eşk-i ter **dökmekde** mānend-i şehāb olmuş (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6). [dökmekde, -mek, -de]

dökül-: Dökülmek. Yayılma, saçılma.

Şādī sühenimden **dökülür** şehd-i ma‘ārif

Gendü ideli sīnemi zenbūr-ı maḥabbet (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 5). [dökülür,]

dolaş-: Dolaşmak.

1. Etrâfında dönmek veya dönüp öbür tarafına geçmek.

Gird-i hüsnünde nice çizgineyüm şeb tâ şehir

Çün ser-i şem'e **dolaşmakla** bulur pervâne hâz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2).
[dolaşmakla, -mak, -la]

2. Meyletmek, bağlanmak.

Dil kâkül-i ham-der-ham-ı cānāna **dolaşdı**

Sevdā-zede gönlüm yine sevdāya bulaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1). [dolaşdı, -dı]

dön-: Dönmek

1. Değişmek.

Şâdiyā ber- muktezā-yı hüküm-i takdîr-i ezel

Dönmedi bir dem murādım üzre gerdün ey dirîğ (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5).
[dönmedi, -me, -di]

Ben nice āh itmeyem her şeb şabāh-ı haşre dek

Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1).
[dönmedüñ, -me, -dü, -ñ]

Cāna yetdi dā'imā cevruñ cefā-girdār çarh

Dönmedüñ hergîz murādum üzre ey devvār çarh (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1).
[dönmedüñ, -me, -dü, -ñ]

2. Kendi ekseninde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek II Bir halden başka bir hale geçmek.

Ruḥuñ girdinde dil dönse gibi pervâne pervâne

'Acep olmaz o kim elbet **döner** îzâne pervâne (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1).
[döner, -er]

Ruḥuñ girdinde dil **dönse** gibi pervâne pervâne

'Acep olmaz o kim elbet döner îzâne pervâne (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1). [dönse, -se]

3. Geri gelmek, geri gitmek.

O şehnāzum nigāh-ı nāzını mestāne şaladırdı

Dönüp peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryâna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*).
[dönüp, -üp]

döndür-: Döndürmek. Bir tarafa doğru yöneltmek, çevirmek, taklip etmek.

Nev-demîde oldu ruḥşāruñda cānā tāze ḥaṭ

Gülsitān-ı ḥüsnüñü **döndürdi** evvel yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*).
[döndürdi, -di]

Yāya **döndürdüñ** kādüm mihrāb-ı ebrūlarla sen

Bir kıla bend eyledüñ sevdā-yı gīsūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*).
[döndürdüñ, -dü, -ñ]

Ayağun denk alurdı şun didükçe cām-ı iḳbālî

Bugün kām üzre **döndürdüm** yine sākî-i devrāmı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3*).
[döndürdüm, -dü, -m]

dost: Birini riyâsız ve samîmî duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse, enis. II Sevgili.

Şerḥa şerḥa kıldı sînem ḥaṇçer-i ğaddār-ı **dost**

Ḥaste-ḥāl itdî beni ol nergis-i bîmār-ı **dost** (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1*). [dost,]

Şerḥa şerḥa kıldı sînem ḥaṇçer-i ğaddār-ı **dost**

Ḥaste-ḥāl itdî beni ol nergis-i bîmār-ı **dost** (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1*). [dost,]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i çîne bir daḥî urmam dimāğ

Tā şabā ırgürdi bûy-ı zülf-i ‘anber-bār-ı **dost** (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [dost,]

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā ‘arşa dek

Ḥātıra geldikce nā-geh gonçe-i ruḥsār-ı **dost** (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [dost,]

Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı ḥāb

Olmuşum her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek bî-dār-ı **dost** (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [dost,]

Şādî yā būs-ı lebin ol ‘ıyde merhūn ideli

Ger mübeddel olmasa inkāre ol iḳrār-ı **dost** (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [dost,]

Ġayr mümkindür aña ol rû‘yet-i dîdār-ı **dost**

Şâdiyâ ol kes ki mir'at-ı dili pür-jengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5*). [*dost,]*

dü: *İki II Sayı sıfatı.*

Bükdi kadimi toğrısı mănend-i kemānī

Ol çille-i hicrân-ı **dü** ebrü-yı keşâkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [*dü,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*). [*dü,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*dü,]* (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*dü,]*

dü çeşmüm: *İki gözüm. Okşayıcı bir seslenme sözü II Hz. Muhammed (sav).*

Hayâl-i meh-cemâlünle gözümünden murğ-ı hıvâb uçdı

Dü çeşmüm şimdi 'anka-âşiyânım yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*). [*dü çeşmüm,]*

du 'â: *Allah'a yalvarma, niyaz II Birinin iyiliği için Allah'a yalvarma, yakarış.*

Gele ol nergis-i bîmârına yârin şîhhat / Bu **du 'â** hayr du 'âdur nice âmîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [*du 'â,]*

Şâdî kıla gör vuşlat-ı dildâr(ı) temennâ

Her gâh-ı şehir-gâh **du 'âya** kaçışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [*du 'âya, -(y)a]*

Her şehir eller açup kıldukça âgâz-ı **du 'â**

Cümleten âmîn okur hep halk-ı 'âlem yek-zebân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*). [*du 'â,]*

du 'â-yı hayr: *(Birisinin) hayır duası almak. Kendisi için iyi dilekte bulunulmak.*

Eyledüm rûy-ı niyâzı vakf-ı mihrâb-ı kabûl

Çün du 'â-yı hayr-ı o vâcib-şode ber her kesân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17*). [*du 'â-yı hayr, -ı]*

düçar: *Uğramış, tutulmuş, yakalanmış II Aşığın gönli*

Dil-i hayrân[ı] benden şorma hayrân eyleyenden şor

Yüri buhrânım[ı] **düçar-ı** buhrân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*düçar-ı, -ı]*

Hevâ-yı zülf-i pür-çîn ile dil **düçar-ı** sivâdır

Hayāl-i ebruvânı toğrısı kaddüm kemân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*). [*dūçar-ı, -ı*]

Kākülün yâdiyle gör **dūçar-ı** sevdâdır gönül

‘Aşk hāmūnunda gūyâ Kays-ı Leylâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*dūçar-ı, -ı*]

Hevâ-yı zülf-i ‘anber-bū ile **dūçar-ı** sevdâdur

Hayāl-i gamz-ı sihr-engîz ile meshûrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [*dūçar-ı, -ı*]

Kaçarken murğ-ı dil çengâl-ı gîsū-yı dilârâdan

Tutuldum çün kebûter gamzesi şehbâza **dūçāram** (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*). [*dūçāram, -am*]

Âh esîr-i gurbetem **dūçar-ı** dām-ı kürbetem

Kays-ı Leylî teg maḡarr-ı kûhsâr-ı vahşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*dūçar-ı, -ı*]

Dūçar-ı dām-ı ‘aşkıḡ sermest-i cām-ı ‘aşkıḡ

Bi neng ū nām-ı ‘aşkıḡ baḡmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*dūçar-ı, -ı*]

dūçar eyle-: *Uğratmak, düşürmek.*

Pençe-i bî-dâda **dūçar eyledün**

Âh elinden çarḡ-ı kec-reftâr âh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*dūçar eyle-, -dū, -ñ*]

Gönül bir de hayāl-i kākül-i dildare gel düşme

Seni sevdāya **dūçar eyleyen** hulyâ-yı hāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*dūçar eyle-, -y, -en-yen*]

dūçar id-: *Duçar etmek. Uğratmak, düşürmek.*

Luṡ idüp geh va‘de-i vaşluñla gönlüm şād ider

Kahr ile gāhî **idüp dūçar-ı** hicrân ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*dūçar id-, -ı-üp*]

dūçar ol-: *Duçar olmak II Tutulmak, yakalanmak.*

Âh kim bir ğamzesi ğammāza dūçār oldu dil

Çün kebüter pençe-i şehbāza **dūçār oldu** dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*dūçār ol-, -dı*]

Ârzū-yı dāne-i hāl-i rūḥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zülf-i pīç-endāza **dūçār oldu** dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [*dūçār ol-, -dı*]

Ķāmet-i şimşād ya bir serv-i servistān-ı nāz

Böyle bir mümtāz bir şehbāza **dūçār oldu** dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [*dūçār ol-, -dı*]

Ba‘d-ez-in taḥkīk ben kesdim ḥayātımdan ümīd

Tā o kaşı ḥançer-i ḥün-bāra **dūçār oldu** dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [*dūçār ol-, -dı*]

Ben nice zār olmayam Şādī şabāḥ-ı ḥaşre dek

Bir vefāsı yok cefā-perdāza **dūçār oldu** dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [*dūçār ol-, -dı*]

dūd: *Duman II Aşığın çektiği ahlar.*

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim tıtdı dünyāyı

Sütün-ı **dūd-ı** āhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*dūd-ı,]*

Nice ‘arz eyleyem ḥāl-i tebāhum yā Resūlallāh

Sütün olmakda ‘arşa **dūd-ı** āhum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1*). [*dūd-ı,]*

dūd-ı āh: *İlenç, beddua.*

Yakmasun mı **dūd-ı āhum** seb‘ā-i seyyār çarḥ

Hecre tebdīl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*). [*dūd-ı āh,]*

dūn: *Alçak II Aşağı (Dünya, felek, zaman)*

Dehr-i **dūnun** sūrı matemdür sürūru ‘ayn-ı ğam

Çünkü kânun-ı ezel aḥkāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4*). [*dūnun,]*

dur: -dır, -dir, -dur, -dür bildirme eki.

Şeh-i evreng-i Evhā **dur** Muḥammed

Meh-i eflāk-i İsrā **dur** Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [*dur,]*

Şeh-i evreng-i Evhā **dur** Muḥammed

Meh-i eflāk-i İsrā **dur** Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [*dur,]*

dur: Uzak.

1. Bir şeye karşı mesafeli olmak

Ḥayāl-i vuşlat-ı cānān ile mesrūrdur göñlüm

Fe ḥamden şümme ḥamden derd ü ğamdan **dürdur** göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*dürdur, -dur]*

2. Nasip almama, mahrumiyet.

Der-i ‘ālem-penāhuñdan egerçi zāhirā **dūram**

Velī ma‘nīde ḥāk-i āstānam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 4*). [*dūram,]*

dür it-: Dur etmek. Uzaklaştırmak, yaklaşmasına mani olmak II Huzuruna kabul etmemek.

‘İnāyet eyle dūr itme der-i ‘ālem-penāhuñdan

Ḳapuñda ḥalka der-ğüş-ı ğulāmem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4*). [*dūr it-,]*

düken-: Tükenmek. Bitmek, sona ermek

Cān micmer-i ‘aşkuñda yanup yandı **dükendi**

Mānend-i sipendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8*). [*dükendi, -di]*

dükkān: İçinde perâkende öteberi satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri II Fesahat dükkani.

Bilürüz vezn ile şā‘ir ağırı yüngülünü

Çü bu **dükkān-ı** feşāḥatde terāzü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*dükkān-ı, -ı]*

düldül: At II Hazret-i Ali'nin atının adı III İlâhi aşka, rızaya eriştirecek olan binek, vasıta.

Dilerseñ ger ʔağıtmaq ceyş-i ʔubb-ı māsiva'llāhı

Süvār-ı **düldül-i** 'aşk eyle ʔab'-ı ʔaydār endīşı (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [*düldül-i, -i*]

düldül-süvār: *Düldül binen şah. II Hz. Ali (Aşık)*

ʔayder-i meydān-ı 'aşk olduñ olub **Düldül-süvār**

Şimdi ey Şâdî seniñle kim sürer meydāna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [*düldül-süvār,*]

dün: *Önceki gün. II Geçmiş.*

Murg-ı göñlüm **dün** gece ʔıtdı yine rāh-ı şavāb

Ya'ni kūy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*dün,*]

Yine devr itdi sākī **dün** gice şāhāne māhāne

Şadā-yı ʔāy-ı hūdan ʔoldı çün neyhāne dilhāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*dün,*]

Oʔşadum dest-i ʔayālümle turunc-ı ʔabğabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [*dün,*]

dün gice: *Bugünden bir önceki günün gecesi; geçmişte bir gece vakti.*

Yār peygāmını irgürmeğe 'ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefā itdigi peymāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5*). [*dün gice,*]

dü-nīm it-: *İkiye ayırmak (Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynaklarında geçen "Şakku'l-Kamer" "Ayın ikiye ayrılması" hadisesi bağlamında)*

Sen ol maḥbūb-ı Mevlā zāt-ı a'lāsın ki ol māhı

Dü-nīm itdün be engüş-ı işāret yā Resülallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*dü-nīm it-, -dü, -ñ*]

dünyā:

1. *Cihan, alem, evren.*

Çalındı tekye-ī dildē rebāb u nāy-ı istiğnā

Bütün **dünyāyı** ʔıtdı şıyt-ı hūy-ı ʔāy-ı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*dünyāyı, -y, -ı*]

İtme ey divâne dil beyhûde istircâ vefâ

Kimseye kılmış degüldür bî-vefâ **dünyâ** vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*dünyâ,]*

O farṭ-ı hecrden deryâ-yı eşkim tutdı **dünyâyı**

Sütün-ı dūd-ı âhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*dünyâyı, -yı]*

La ‘l-i sâķîden çü şordum tâb-ı mey hâşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup **dünyâya** şâ’ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4*). [*dünyâya, -y, -a]*

Hâk-pâyi dîde-i **dünyâya** kuhl-ı rüşenâ

Âstânı merḥamet ‘unvân dâru’l-emân o (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 12*). [*dünyâya, -ya]*

2. İnsanı kendine bağlayıp Hak'tan gafil eden her şey II Nefsin arzu ettiği şeyler

Cîfe-i **dünyâya** meyl eylemez ya eyler mi ya

Tâ ezelden kâf-ı istignâda ‘anķâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*dünyâya, -ya]*

Efzâyiş-i **dünyâya** nice meyl ide Şâdî

Ol kâf-ı tevekkülde ki ‘anķâ-yı kanâ‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 5*). [*dünyâya,]*

Hemçü kerkes cîfe-i **dünyâya** tâ meyl eyleme

Şâdiyâ mânend-i ‘anka kâf-ı ‘aşkı lâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*dünyâya,]*

Bağdılar **dünyaya** ‘ibretle ulûl-ebşâr olan

Dîdeye tâ sürme-i ‘ibret-nümâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*dünyaya, -ya]*

‘Aceb mi cîfe-i **dünyâya** meyl eyler miyim Şâdî

Ezelden tâ ebed ol kâf-ı istignâda ‘Anķâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*dünyâya, -ya]*

O ‘anķâdır ki Şâdî hestî-i **dünyâya** meyl itmez

Dime ol kâf-ı istignâda bir ‘anķâ mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 5*). [*dünyâya,]*

dünyā vü māfihā: “Dünya ve dünyânın içinde olan her şey” (değersizlik önemsizlik bağlamında.

Devlet-i Dārā nedür **dünyā vü māfihā** nedür

Ol ne devletdür ne devlet pāy-būs-ı hāzretm (Şādî Divanı, Gazel 144, Beyit 4). [dünyā vü māfihā,]

Gerekmez Şādî-yi ednāya ol **dünyā vü māfihā**

Faḫaṭ bir ‘āşık-ı vuşlat-merāmam yā Resūlallāh (Şādî Divanı, Kaside 16, Beyit 5). [dünyā vü māfihā,]

Gerekmez dīdeye ol ḥesti-i **dünyā vü māfihā**

O kim Şādî ayağun pāye-i maḥviyyete koymuş (Şādî Divanı, Gazel 96, Beyit 5). [dünyā vü māfihā,]

dünyā-yı dūn: Alçak, değersiz dünya.

Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldığın **dünyā-yı dūn**

Tütyā-yı ‘ibreti ol dīde-i derrāke çek (Şādî Divanı, Gazel 123, Beyit 4). [dünyā-yı dūn,]

dür Mücevher, inci

1.Söz, kelam.

Dür-i ‘ālem-behādur her sözüñ dürc-i dehān içre

Şuḫan şarf eyleme tā ğayra taḥmīdāt için şakla (Şādî Divanı, Gazel 177, Beyit 2). [dür-i, -i]

2.Mana incisi.

Şadef-i lafzı pür etdi **dür-i** ma‘nālar ile

Ṭab‘-ı Şādīye disem ebr-i güher-zā yaraşur (Şādî Divanı, Gazel 71, Beyit 5). [dür-i, -i]

3. Padişahlara layık inci.

Şādīyā nazm-ı kerem-cezm-i cenāb-ı Tevfīk

Silk-i ma‘nāda ne a‘lā **dür-i** şehvār-ı suḫan (Şādî Divanı, Gazel 161, Beyit 9). [dür-i, -i]

Mazhar-ı ebr-i füyūzāt-ı cenāb-ı ‘İzzetim

Pür şadef ṭab‘am **dür-i** şehvārdır gönlümdeki (Şādî Divanı, Gazel 206, Beyit 3). [dür-i, -i]

‘Arz iderdüm ol hūceste tab ‘-ı raḥm-ı Hażrete

Şādīyā nazm-ı **dür-i** şehvār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [*dür-i, -i*]

dürc: *Mücevher kutusu. II Ağız.*

Dür-i ‘âlem-behâdur her sözüñ **dürc-i** dehân içre

Şuḥan şarf eyleme tâ ğayra tahmîdât içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [*dürc-i, -i*]

dür-dâne: *İnci tanesi II Gözyaşı.*

Şādīyā **dür-dâne-i** eşki nişār itmek gerek / Dām-ı inse şanma ol âhū-beçe âsân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*dür-dâne-i, -i*]

dür-i şehvār: *Padişah'a yaraşır bir inci II Şiir*

Şādī pey-revlik ne ḥaddümdür cenâb-ı Cevdete

Gerçi nazmı[m] ğıbtâ-baḥşâ-yı **dür-i şehvār** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3*). [*dür-i şehvār,]*

dür-i yektâ: *Eşsiz, benzersiz inci. II Çok kıymetli söz, çok kıymetli bilgi.*

Şādīyā kıl cân ile mengüş-ı güş-ı iftiḥâr

Dāver-i deryâ-kerem nazm-ı **dür-i yektâsını** (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 5*). [*dür-i yektâ,]*

dürr: *İnci*

1. *Sevgilinin dişleri II Söz.*

Hevâ-yı **dürr-i** dendân-ı dil-ārâ oldu ey Şādī

Yem-i ‘aşk içre kilik-i güher-efşân olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*dürr-i,]*

2. *şiir.*

Muvaşşah nazmuñ ‘arz itme Şādī pīlever tab ‘â

Hemîşe **dürr-i** nazmuñ tab ‘-ı gevher-bāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [*dürr-i,]*

düş: *Omuz II Tasarruf*

Ḥarîdâr-ı ma‘ârif kalmamış bazar-ı ‘âlemde

Ḳumāş-ı nazmunı ey Şādī virme **düş-ı** dellāle (Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 5). [*düş-ı, -ı*]

düş-: *Düşmek*

1. Yere devrilmek II Meyletmek, müptela olmak.

Taşavvur kılsa ger min ba‘d kalkmak gayr mümkündür

Varup meyyāl olup **düşmezdi** hergiz ol meges bāle (Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 3). [*düşmezdi, -mez, -di*]

Yanup nār-ı nedāmetle **düşer** dāmān-ı fānūsa

Varunca ḳurb-ı şem‘e gāh küstaḥāne pervāne (Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 3). [*düşer, -er*]

Sākī-i gül-rū ḳadeh der dest cevlan eyledi

Ketm-i iḥsān itmedi **düşdükçe** iḥsān eyledi (Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 1). [*düşdükçe, -dükçe*]

Şunarsıñ sākī **düşdükce** baña peymāne pey-der-pey

Mey-i la‘lī midir mest eyleyen şahbā mıdır bilmem (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 2). [*düşdükce, -dükçe*]

2. (Zorlayıcı bir sebeple) Başını alıp gitmeye koyulmak, kendini –e atmak.

Meyl eyleyeli zülf-i dil-ārāya benefşe

Şahrāya **düşüp** şaldı serin pāye benefşe (Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 1). [*düşüp, -üp*]

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Ḳays

Ez ezel vaḥdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşḳ (Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 6). [*düşme, -*]

Böyle sevdāyī olup çün Ḳays **düşmezdim** çöle

Şalmasaydı başımı sevdāya Leylā perçemüñ (Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 4). [*düşmezdim, -mez, -di, -m*]

3. Aşağı doğru sarkmak.

Gīsusu meger rüy-ı ‘araḳ-nākine **düşmüş**

Gül üzre nevī ṭurre-i sünbül idi şandum (Şādī Divanı, Gazel 134, Beyit 3). [*düşmüş, -müş*]

O pīç-ā-pīç gīsūlar mı **düşmüş** ‘arız-ı āle

Gül üzre şarkmış bir ‘anber-i sārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*). [*düşmüş, -müş*]

Pīçide-i kākül mü **düşüp** ‘arız-ı āle

Peyveste mi yā nev-gül-i hamrāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*düşüp, -üp*]

4. *Kendini kaptırmak, kapılmak, ... içinde bulunmak.*

Hudā-yı Zāt-ı bīçün Yevmü lā yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrāk iseñ derk eyle **düşme** kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*düşme, -me*]

Bağdıkça haṭ u hāle dil **düşdi** kıl u kāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*düşdi, -di*]

5. *(Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak.*

Sūziş-i sīneme pervāne de hayrān oldı

Āteş-i ‘aşkı o şūhın **düşeli** cāna şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [*düşeli, -e, -li*]

Gel kef-i nāz üzre sākī sāgar-ı ser-şarı tut

Luṭf kıl **düşdükce** dest-i aşık-ı nā-çarı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*düşdükce, -dük, -ce*]

Ey dil heves-i zülf-i semen-sāya mı **düşdüñ**

Sevdāya mı **düşdüñ** (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 3*). [*düşdüñ,*]

Göñül bir de hayāl-i kākül-i dildare gel **düşme**

Seni sevdāya dūçar eyleyen hulyā-yı hāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*düşme, -me*]

Al deste kadeh devre çık ey sākī-i mümtāz

Düşdükçe dil-i zār ile ol bir nazar-endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [*düşdükçe, -dükçe*]

Her gice tā be seher āteş-i hicrāna **düşüp**

Bāl u per sūhte pervāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*düşüp, -üp*]

Şādī teg üftāde-i peygüle-i meyhānenüñ

Tut elüñ **düşdükçe** sākī ğayrı in‘ām istemez (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 5*).
[*düşdükçe, -dükçe*]

Turra’-i tarrār-ı zülf-i yāre kim **düşdükçe** gönül

Yok bu sevdādan rehā gel rişte-i ümmīdi kes (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 4*).
[*düşdükçe, -dükçe*]

Haste-i hicrānıñna **düşdükçe** ihsān itmedüñ

Hāl-i zārum bir su‘al it bāri Allāh ‘aşkına (*Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 5*). [*düşdükçe, -dük, -çe*]

Al dest-i nāza sāğar ey şüh-ı işve-perver

Rahm eyle rahm göster **düşdükçe** ‘aşıkāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 7*).
[*düşdükçe, -dükçe*]

Devr eyledi sākī kefi nāz üzre piyāle

Gör ‘aşık-ı dil-dāde yine **düşdi** ne hāle (*Şādī Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [*düşdi, -di*]

Gönlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zeķanı

Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül reseni (*Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*düşse, -se*]

Elim al **düşmüşüm** yā Seyyidī yā mefhar-ı ‘ālem

Meded āşüfte dil bī-tāb ū ferdür yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 6*).
[*düşmüşüm, -müş, -üm*]

6. *Dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek II Yansımak*

Ruh hizāsında koma sākī-i gül-rū zinhār

Ėorķulur ‘aks-i ‘izāruñ **düşicek** yāne ķadeh (*Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*düşicek, -icek*]

7. *Eksilme, çıkma.*

‘Aceb mi **düşmese** bir lahzā dilden pāk-ı evşāfuñ

Mübārek na‘t-ı pākīñ zīb-pīrā-yı zebānumdur (*Şādī Divanı, Kaside 12, Beyit 4*).
[*düşmese, -me, -se*]

8. *(Bir şey bir yerde) Var olmaya, varlığını göstermeye başlamak, belirlemek, peydâ olmak.*

Düşdi dilime tā heves-i ravza-i kūyuñ

Billāh gerekmez gözüme seyr-i ḥadāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [*düşdi, -di*]

düşdüm düşeli: *Düştüğümden beri, kapıldığımdan beri.*

Bir āh ile şol sînemi sūrāḥ ider oldum

Düşdüm düşeli kākül-i şeb-renge çü şâne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*düşdüm düşeli,]*

dü-serā: *İki saray Dünya ve ahiret.*

Sen maṭla‘-ı envār-ı Hüdā şems-i duḥāsın

Sen ṭal‘at-ı bedrāy-ı sipihr-i **dü-serāsın** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1*). [*dü-serāsın, -sın*]

düşmen: *Kendisiyle savaşılan devletin askerleri ve halkı II (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım, adū.*

Rāyet-i fevz-āyetin hemvāre manşūr eyleyüp

Düşmenin maḫhūr ide mevlā be ḥaḫḫ-ı gerzemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22*). [*düşmenin, -in*]

düşür: *Düşürmek*

1. Bırakmak.

Māh- ṭal‘at burḫa‘-ı ruḥşār-ı tābānıñ **düşür**

Cānum al tek mūy-ı zülf-i ‘anber-efşānuñ **düşür** (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [*düşür,]*

Māh- ṭal‘at burḫa‘-ı ruḥşār-ı tābānıñ **düşür**

Cānum al tek mūy-ı zülf-i ‘anber-efşānuñ **düşür** (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [*düşür,]*

Zülf ü ruḥşāruñ görüp itmeme dahı ḡayre nigāh

Ḡayre ‘arz it bāḡ-bān nesrīn ü reyḫānıñ **düşür** (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*düşür,]*

Şeh-süvārum esb-i istignāya çiğnetdin yine

Bes ‘inān-ı tūs-ı çālāk-ı cevelānıñ **düşür** (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [*düşür,]*

İrme istersen eger ḫurb-ı vişāl-i ḥazrete

Çek elüñ Şâdî sivâdan pây-ı 'irfânîñ **düşür** (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [*düşür,]*

2.Sahip olduğu imkânları kaybetmesine sebep olmak, küçülmesine, alçalmasına yol açmak.

Nâ-şitâ 'âşıklara baş eyle hıvân-ı vuşlatı

Gayrilerden sofrâ-i in'âm ü ihsânîñ **düşür** (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [*düşür,]*

3.Kapılmasına sebep olmak, ... içinde bırakmak.

Kıyl u kâle tûl-i âmâle **düşürdi** 'âşıkı

Yâde geldikçe hayâl-i hâl u hat hülyâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*düşürdi, -di]*

4.Uğratmak, düçar etmek.

Yetmez mi **düşürdün** beni hāmūn-ı melâle

Mecnūn-ı dil-i zârîña Leylâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [*düşürdün, -dün]*

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālîñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālân olmama bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*düşürdi, -di]*

Meyl eyleyeli Leylî-i ferhunde cemâle

Çün Kays **düşürdüm** dil(i) hāmūn-ı melâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*düşürdüm, -düm]*

Be hayret küh u şahrâya **düşürdü**

Heme âhûları çeşmân-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2*). [*düşürdü, -dü]*

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālân olmama bā'is

Gönül 'âşık iseñ sen de gedâ-yı küy-ı cānân ol (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*düşürdi, -di]*

düşvâr: Güç, müşkül, zor.

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrâr-ı 'aşk

Hal olunmaz 'ukdedir ol 'ukde-i **düşvâr-ı** 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1*). [*düşvâr-ı,]*

düz-: *Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün halinde hazırlamak, tertip etmek.*

Nice çarpılmasun sevdā-yı zülf-i yāra dil-i murğ /

Düzüp ol hāl-i ‘anber-fāmını şaydāne meydāne (Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 2).
[düzüp, -üp]

düzdi: *Hırsız II Çalıntı III Tertip ve tanzim etmek. (Göz bağlamında).*

Yine **düzdi** nigāhun şeh-levendüm cāna şaldırdı

Talandı ol meta‘-ı kişver-i hātır talandukça (Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 3). [düzdi,]

Metā‘-ı şabr u ārām-ı dili tārāc için her dem

O cādū gözleruñ **düzdi** nigāhuñ der-kemīn eyler (Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 2).
[düzdi,]

E

ebbedallāhū te‘ālā: "Allah ömrünü uzun etsin" anlamında dua sözü.

Ol vücūd-ı feyz-ālūd-ı şehinşāhīlerüñ

Ebbedallāhū Te‘ālā tā be pāyān-ı zemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21*). [*ebbedallāhū te‘ālā,]*

ebed: Sonu olmayan gelecek zaman.

‘Aceb mi cife-i dünyāya meyl eyler miyim Şādî

Ezelden tā **ebed** ol kâf-ı istiğnâda ‘anķāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*ebed,]*

‘Aceb mi cife-i dünyāya meyl eyler miyim Şādî

Ezelden tā **ebed** ol kâf-ı istiğnâda ‘Anķāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*ebed,]*

Ezelden tā **ebed** ser-mest-i şahbā-yı haķāyıkdur

Şaķın zan itme medhūş-ı mey-i engürdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*ebed,]*

Şādīyā şol gülsitān-ı dehre baķmam tā **ebed**

Çün ezelden bülbül-i gülşen-serā-yı vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [*ebed,]*

ebkem: Dilsiz. Konuşamayan. Söz söylemeye muktedir olmayan. II Aşık III Şair.

Nice dem **ebkem** olmuşdı kafesde tūtī-i tab‘ım

Ĥayāl-i kând-i la‘lin oldu gūyan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*ebkem,]*

ebkem-meniş: Suskun, dilsiz II Tuti. (Şairin kalemi bağlamında)

Ārzu-yı şekker-i vaşluñla ey feruķ-likā

Ĥāme-ī **ebkem-meniş** tūtī maķāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*ebkem-meniş,]*

ebkem-zebān: Konuşmayı bırakmış II Suskun (Şair bağlamında).

Mübtelā-yı ĥār idelden ey gül-i nāzūk beden

Dir kafesde bülbül-i **ebkem-zebānum** el- amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*).
[ebkem-zebānum, -um]

ebr: *Bulut*

1.Perde II Rahmet, ihsan, lütuf.

Ebr gīsūlarını māh yüzünden almaz

‘Aşıkuñ ay u günü böylece zulmetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3*). [ebr,]

2.Mevlevi külahı (Mevlevilik).

Gülsitān-ı hātır-ı ‘uṣṣāka revnāk virmede

Ebr-i lebrîz-i kerâmetdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4*). [*ebr-i,*]

3.Şair.

Şā‘ir-i māhir ile Şādī girişme bahşse

Her şehâb eyleye mi **ebr-i** güher-bâr ile bahş (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5). [ebr-i,]

4.Şairin kalemi

Şādī gevher ile pürdür çü şadef her suhanuñ

O ħabeş-fâm-ı kalem **ebr-i** güher-zâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*ebr-i, -i*]

5. Şairlik yeteneği

Şadef-i lafzı pür etdi dūr-i ma‘nālar ile

Ṭab‘-ı Şâdîye disem **ebr-i** güher-zâ yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 5). [ebr-i, -i]

6. Cazim'in şiiri

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādī

Ki *ṭab* 'ı nükte neb 'i **ebr-i** gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*). [*ebr-i, -i*]

7. Saç

Ġāyet uzayup perçemi gerdāne ҡol atmış

Şān **ebr-i** siyeh bir meh-i tābāne kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*ebr-i, -i*]

8. Perde.

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldı zīr-i tırradan

Girdi **ebre** şerm u hacletden o mihr-i pür şu‘ā‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3). [ebre,]

9. Feyiz bulutu.

Mazhar-ı **ebr-i** füyūzāt-ı cenāb-ı ‘İzzetim

Pür şadef tab‘am dūr-i şehvārdır gönülümdeki (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3). [ebr-i, -i]

ebrü: Kaş

1. Sevgilinin hilale benzeyen kaşları

Gūyiyā **ebrūlaruñ** cānā hilāl-i māh-ı nev

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pür-envār şeklin gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2). [ebrūlaruñ, -lar, -uñ]

2. Sevgilinin cazibeli kaşları II İlâhi sıfatlar

Bükdi qadimi toğrısı mānend-i kemānī

Ol çille-i hicrān-ı dü **ebrū-yı** keşākeş (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3). [ebrū-yı, -yı]

3. Sevgilinin mihraba benzeyen kaşları II İlâhi sıfatlar

‘Abes teklifi kılma meyl-i mihrāb itmezem şūfī

Ezelden secde-gāhım gūşe-i **ebrū-yı** dilberdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5). [ebrū-yı, -yı]

Şūfī mihrāba yönelmiş ne temennā eyler

Secde-i gūşe-i **ebrūyı** temennāde midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6). [ebrūyı, -yı]

Çü şūfī ba‘d-ez-in peygüle-i mihrāba yüz tutmaz

Gönül meyl eyleyelden gūşe-i **ebrū-yı** cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3). [ebrū-yı, -yı]

4. Sevgilinin güzelliğine güzellik katan kaşları II Derece düşüklüğü, sevgili ihmali.

Yāya döndürdün kadüm mihrāb-ı **ebrūlarla** sen

Bir kıla bend eyledün sevdā-yı gīsūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*).
[*ebrūlarla,]*

Ben zāra ey cefa-cū kār itdi tīg-ı **ebrū**

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*ebrū,]*

Katline üftādenün tuğrā çeker **ebrūlarıñ**

Mālik olduğda Kızıl Elmada taht-ı tāze hat (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 2*).
[*ebrūlarıñ,]*

Görüp çīn kākülün pā-bend-i zencīr-i cünün oldum

Çeküp ol çille-i hicrān-ı **ebrūyu** zebūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*).
[*ebrūyu, -yu]*

ebruvān: *Ebru'lar, kaşlar. II Sevgilinin kaşları III İlâhi sıfat, (Allah'ın zatını perdelediği için sıfata ebru, perde denmiştir).*

Hevā-yı zūlf-i pūr-çīn ile dil dūçar-ı sivādır

Hayāl-i **ebruvānı** toğrısı kaddüm kemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*).
[*ebruvānı, -ı]*

ebsem kıl-: *Susturmak.*

Nevā kıldıkça dil murğı gülistān-ı nu'ütunda

'Aceb mi **kılsa ebsem** 'andelīb-i nā'me-gūyāyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*ebsem kıl-,]*

edā:

1. *Söylemek, yerine getirme.*

Şükr mümkün mü **edā** secde-i şükrānide

Olsa fersūdē cebīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*edā,]*

2. *Söyleyiş II Tarz III Üslup.*

Şimşād görüp kaddüne hayrān ola kaldı

Nāzende **edā** serv-i liķā zūlf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [*edā,]*

Luţfeyle şabā zūlf-i semen-sā haberin vir

Şehnâz-ı **edâ** kâmet-i tûbâ haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*edâ,]*

Çün Kays şalan bu dili şahrâ-yı cünûna

Nâzende **edâ** Leylî-i âhû nazarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*edâ,]*

Bülbül gibi feryâd-ı dil-i zârıma mahşuş

Nâzende **edâlar** gül-i handânuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [*edâlar, -lar]*

Pâdişâh-ı Cem **edâ** bir şâhed-i Yûsuf-likâ

Mazhar-ı nur-ı tecellâ Tûr-ı Mûsâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*edâ,]*

Virelden Şâdî-i ednâya neş'e sükker-i na'tuñ

'Aceb bir tûfî-i şîrîn **edâyam** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7*). [*edâyam, -(y)am]*

Ey sâķî-i şeh-nâz ne bu nâz ü **edâlar**

Ben zâra cefâlar (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [*edâlar, -lar]*

edbâr: *Sıkıntı II Şansızlık III Talihin tersine çevrilmesi*

Cür'a-i ikbâl ile mestim diyen huşyâr-ı dil

Şâķiyi **edbâr-ı** 'âlemde çekerek encâm-ı cam (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4*). [*edbâr-ı, -ı]*

Giçelüm gayrıdan Allah'a tevekkül idelim

Çarķ-ı **edbârını** ikbâle tebeddül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1*). [*edbârını, -ı, -n, -ı]*

ede gör: *Ede görmek. Tasvir fiillerinden süreklilik fiilidir. Bir oluş-kılışın belirli bir zaman içinde yapıla gelme veya belirli bir durumda kalakalma niteliğindedir.*

Bir hand ile şermend **ede gör** gonce-i handi

Ol hîş-pesendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6*). [*ede gör,]*

edeli: *Ettiğinden beri.*

Şâdî sülhenimden dökülür şehd-i ma'ârif

Gendü **ideli** sînemi zenbûr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 5*). [*ideli,]*

Ben küh-ı ğamı tîşe-i âhumla tağıtdım

Ferhād **ideli** gönlümü Şîrince zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*ideli,]*

edīb:

1. Terbiyeli, edepli ve zarîf kimse, çelebi

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı **edīb**

Çāk çāk oldı giribān-ı taḥammül tā be cīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*edīb,]*

2. Şair

Her seher gülzār-ı kūyuñda gül-i bāğ-ı **edīb**

Āh u feryādum bağışlar bülbül-i nālāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*edīb,]*

edībāne: Edip olana yakışacak şekilde.

Var **edībāne** toḵunma zülf-i yāra ey şabā

Cāme-ḥvāb-ı nāza girmiş zülf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [*edībāne,]*

ednā: Aşağı II basit, sıradan kimse (Kul).

‘Abā-püş-ı rızā kııl bu kemīne Şādī **ednāy**

Bî ḥaḳḳ-ı irtifā‘ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*ednāy, -yı]*

Eger irmezse lütfuñ bu kemīne ‘abd-ı **ednāya**

İrer nüh tāka ol dem āh u efgānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4*). [*ednāya, -ya]*

Sen ol sultān-ı a‘lā mazḥar-ı esrār-ı İsrāsın

Ḳapunda Şādī bir **ednā** gedādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7*). [*ednā,]*

ednādan ednā: Aşağıdan daha aşağı II Yakından daha yakın.

Zāhirā ednādan ednādır velī ma'nāda ol

Çün hümā bir lāne-sāz-ı evc-i a‘lādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*ednādan ednā, -dan]*

ef‘āl: *Kulun eylemleri II Ameller.*

A‘mālūmi ālūde-riyā eyleme yā Rab

Ef‘ālīmi hūsrān u hebā eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*ef‘ālīmi, -i, -m, -i*]

efendi: *1.Bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan.*

Müfevvāz dur saña Fevzī **Efendi** şî‘r inşadı

Çü Şādī şā‘irān-ı ‘aşrda bes eş‘ar(ı) söyletme (*Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 5*). [*efendi,]*

2.Erkekler için kullanılan hitap sözü.

Bin cān ile şordum o şorulmaz leb-i khandi

Gördün mi **efendi** (*Şādī Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [*efendi,]*

efendim: *Sevgili için kullanılan bir tür hitap şekli.*

Hayāl-i khand-i la‘lin oldu gūyan olmama bā‘is

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālīñ (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*efendim,]*

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālīñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*efendim,]*

Efendim ārzū-yı dāne-i hālūñle gör hālīm

Göñül murğı esīr-i dām-ı zülf-i müşk-nāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*efendim,]*

efendü: *Sevgili için kullanılan bir tür hitap şekli.*

Āh **efendüm** hāl-i zārumdan haberdār olmaduñ

N’eyleyem ağıyāra yār olduñ baña yār olmaduñ (*Şādī Divanı, Gazel 124, Beyit 1*). [*efendüm,]*

Kūyuñda **efendüm** dil-i nālān(ı) görünce

Bir ‘atf-ı nigāh eyle nola an(ı) görünce (*Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 1*). [*efendüm, -m]*

efgān: *Figan*

1. *Iztırapla bağırma, haykırma.*

Bülbül-i hâtır nice feryād u **efgān** itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı hāşāke maḵrūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*).
[efgān,]

Haste-hālam dil-periṣānam meded yā Rab meded

Dem-be-dem artmaḵda **efgānum** meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1*).
[efgānum, -um]

Eger irmezse lütfuñ bu kemīne ‘abd-ı ednāya

İrer nüh tāḵa ol dem āh u **efgānam** meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4*).
[efgānam, -am]

2. *Yardım talebi.*

Belki ol gönçe ala gūşuna **efgānımız**

Şāḥ-ı gülde yine feryād-ı belābil idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [efgānımız,]

efkār:

1. *Fikirler, düşünceler.*

Nergis-i mestüñ görenler haste vü bī-mār olur

Mâil-i hāl ü ḥatıñ bārikter-i **efkār** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [efkār,]

2. *Fikirler, düşünceler II Endîşe, tasa, kaygı, üzüntü, keder*

‘Āşık oldur kim kıla kendin ġārīḵ-ı baḥr-ı ‘aşḵ

‘Ārif oldur kim ola ezḵār-ı hū **efkār-ı** Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [efkār-ı, -ı]

‘Āşık-ı sevdā-zede **efkār-ı** ḥatṭ u hāl olur

Ol muṭavvel mebhāş-ı kākülde ḵīl u ḵāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [efkār-ı, -ı]

eflāk: *Felekler II Gökyüzü.*

Bu ḥāk-i tāc-ı **eflāke** yüzüñ sür yüz niyāz ile

Ne hāk-ı ‘ālem-ārā kuhl-ı çeşm-i aşfıyādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [eflāke,]

Eflāke şalar gūlgūle āvāze-i Hū Hū

Tā tekye-i dilde çalına nāy-ı haķīkat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6). [eflāke, -e]

Çıkar **eflāka** āhum na‘rā-i şebgīr-i feryādum

Añıldıkça cemāl-i yāre hayrān olduğum demler (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2). [eflāka, -a]

Ol bülbül-i şūrīde-i gūlzār-ı vahīdüm

Eflāke şalan gūlgūle āh-ı seherümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2). [eflāke,]

Āh-ı dil-i pūr-zār yetişmez mi o şūhā

Tā her gice **eflāke** irer na‘ra vü nāle (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2). [eflāke, -e]

Şehnāy-ı maḥabbet çalınup tekye-i dilde

Āvāze-i Hū Hū yine **eflāke** ulaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3). [eflāke, -e]

Bā ḥurmet-i mihr u meh-i **eflāki** risālet

Şem‘-i dili bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2). [eflāki, -i]

İtdigim cürm u ḥaṭāyā gelicek ḥatırıma

Ṭutar **eflākī** enīnüm meded Allāh meded (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2). [eflākī, -i]

Şeh-i evreng-i Evḥā dur Muḥammed

Meh-i **eflāk-i** İsrā dur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1). [eflāk-i, -i]

Dem-ā-dem ārzū-yı gūlşen-i vaşluñla çün bülbül

Çıkar **eflāke** feryād u figānum yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2). [eflāke, -e]

efsāne: Halkın hayal gücünden doğan ve dilden dile söylenirken bu hayal gücüyle şekil değiştirerek olağan üstü nitelikler kazanan hikāye II Dillere destan olmuş, meşhur

Bu dehrde **efsāne-i** ‘aşkum ki bilindi

Şīrīn-dehenüm kışsa-i Ferhād silindi (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1). [efsāne-i, -i]

Kışsa-i Kaysı unutturd(u) şol **efsāne-i** men

Zülf-i Leylā dime Mecnūn ile hem-hāl beni (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [efsâne-i,]

efsānehā: Söylenceler, hikayeler.

Giderdi şöhret-i **efsānehā-yı** Kays-ı Leylāyı

Yeter şol kıssa-i hāl-i dil-i pür-zār(ı) söyletme (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3). [efsānehā-yı, -yı]

efsâne-i hâtır: Gönün efsanesi, hikayesi. (Şâdî'nin hikayesi)

Bu denlü diñle neydi Şādiyā ol Kıssa-i Mecnūn

Oğunsun şimdi bundan böyle de **efsâne-i hâtır** (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5). [efsâne-i hâtır,]

efser: Padişah tacı.

Sen ol sultān-ı ā'zam server-i evlād-ı Ādemsin

Ki vālā seng-i kūyuñ **efser-i** gevher nişānumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2). [efser-i, -i]

efsūn: Sihir, büyü.

Bilmedim Leylī-edā itdi ne **efsūn** ey dirīğ

Meskenimdir Kays veş kuhsār u hāmūn ey dirīğ (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1). [efsūn,]

2.Sihir, büyü. II Geçici etki.

Şādiyā **efsūn** ile teshīr çün mümkün degül

Kayd-ı ünsiyyetde olma her perī-hūlarla sen (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5). [efsūn,]

efsūn it-: Büyülemek II Etkisi, hükmü altına almak.

Bir nigāh eyleyecek gönlümi aldı gitdi

Bilmedüm āh cefā-pīşe ne efsūn itdi (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2). [efsūn it-, -di]

efsūs: Pişmanlık, vicdan azabı.

Çü şāne hañçer-i **efsūs** ile dil pārelenmez mi

Şabā tā dest-i ğadrin kākül-i cānāna şaldırdı (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4). [efsûs,]

efzâvis: Arttırma, birikim, mal, büyüme (dünya malı)

Efzâyiş-i dünyāya nice meyl ide Şādî

Ol kâf-ı tevekkülde ki ‘anķā-yı kanā‘at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 5). [efzâyiş-i, -i]

eger: Eğer, şayet.

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyhān u gül

Virmeseydi zülf ü ruḥşāruñ **eger** gülzāre zīb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [eger,]

(Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 5). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4). [eger,] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7). [eger,] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [eger,] (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4). [eger,] (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [eger,] (Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4). [eger,]

egerçi: Her ne kadar, ise de, gerçi.

Egerçi Şādiyā zāhirde mūram çeşm-i ‘ālemd

Serir-i ‘aşķda ma‘nen Süleymān oldıgum besdür (Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5).

[egerçi,]

(Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 5). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 4). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 4). [egerçi,] (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 6). [egerçi,]

egle-: Eğlemek. Avutmak, oyalamak.

Ārzū-yı çin-i kākül ḥaṭṭ u ḥāl **egler** beni

Külbe-i ḥayretde ya‘ni kıl u kal **egler** beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [egler, -r]

Ārzū-yı çin-i kākül ḥaṭṭ u ḥāl **egler** beni

Külbe-i ḥayretde ya‘ni kıl u kal **egler** beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [egler, -r]

Ba‘dema şimşād u serve eylemem ‘aṭf-ı nigāh

Çün hayāl-i kāmēt-i tūbā nihāl **egler** beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2). [egler, -r]

Dil tahayyülden berî olmaz miyân-ı dilberi

Böyle mü endîşe nâzik hayāl bir **egler** beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3). [egler, -r]

Beste kıl ol halka-i gîsû-yı ‘anber-fâmîña

Yoksa kim zencîr ey meh-rû muhâl **egler** beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4). [egler, -r]

Şâdiyâ ‘âlemde bir per-suhte pervaneyem

Kim hemîşe hıvahiş-i şem‘-i vişâl **egler** beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 5). [egler, -r]

ehl: Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemâat.

1.Safa ehli

Fer-dih-i **ehl-i** şafâdur cilvegâh-ı Naşşbend

Sürme-i ‘âlem-behâdur hâk-râh-ı Naşşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 1). [ehl-i,]

2.Vahdet ehli.

Ehl-i vahdet daima keşretde vahdet eyleyüp

Pây-i şevkın gûşe-i halvet-serâdan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2). [ehl-i, -i]

3.İrfan ehli.

Sükût-ı **ehl-i** ‘irfânı ne lâik eylemek ta‘rîz

Çü nâ-mümkün suhan îrâd hâtifden işâretsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4). [ehl-i,]

ehl-i ‘abâ: Aba ehli, Ehl-i beyt. II. Sünnî ve Şîî hadis kitaplarında yer alan bir rivayete göre, Hz. Peygamber Ümmü Seleme’nin evinde iken, “Ey Ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister” (el-Ahzâb 33/33) meâlindeki âyet nâzil olmuş, bunun üzerine Peygamber Hz. Ali’yi, Fâtıma’yı, Hasan ve Hüseyin’i abasının altına alarak, “Allahım, benim ehl-i beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap!” diye dua etmiştir.

‘Abâ-püş-ı rızâ kıl bu kemîne Şâdî ednâyı

Bi haqq-ı irtifā' ı rütbe-i **ehl-i 'Abā** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*ehl-i 'abā,*
]

ejderhâ: *Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılanı benzeyen, ağızından ateş püsküren korkunç masal canavarı II Büyük yılan III Sevgilinin saçı.*

'Arızuñda kākül-i ham-der-hamıñ gördüm didüm

Bir muṭaṣṣam genc eṭrafında **ejderhâ** yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [*ejderhâ,*]

Heybet ü dehşet-nümâ-yı hâṭır-ı 'uṣṣâḳdur

Genc-i ḥüsnüñde yatur pür çîn-i **ejderhâ-yı** zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*). [*ejderhâ-yı, -yı*]

el: *1. İnsanın avuç ve parmaklardan ibaret olan tutma, kavrama ve iş görme uzvu.*

Yoksa ḥaddi mi nazîre nazmı pāk-ı Âṣafa

Şevket-i nazmın görünce **elde** ḥāmem lâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [*elde, -de*]

Gerekmez dîdeye reyḥān u gül tā kim bu şeb sākî

Bir **elde** ṭurre-i perçem bir **elde** bâde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [*elde, -de*]

Gerekmez dîdeye reyḥān u gül tā kim bu şeb sākî

Bir **elde** ṭurre-i perçem bir **elde** bâde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [*elde, -de*]

Yād eyleyerek la'liñi alsam **ele** ḥāme

Biñ renge girer ḥāme-i rengin beyānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [*ele, -e*]

Şâdî kandeyn-i leb-i yār ile **elde** kalemüm

Kıldı ḥayret-zede her tūṭî-i şekker-şikenî (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5*). [*elde, -de*]

Sākî bu gece meclîs-i rindāne şalındı

Biñ nāz ile aldı **ele** peymāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [*ele,*]

2. Güç, kudret.

Şâdî **el** ulaşmaz ne'deyim meyve-i vaşla

Çün şâh-ı vişâl ser-i keyvâne kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5*). [el,]

2.Neden, sebep

O şūhuñ çeşm-i cellâdı demâdem kaşd-ı cân eyler

Ne hūnîdir o kim ‘âlem **elinden** el-amân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [elinden, -i, -n, -den]

Âh **elinden** çarh-ı kec-reftâr âh

Bahtumı kılduñ siyâh-ender-siyâh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1*). [elinden, -i, -n, -den]

Virmedüñ ol Ka‘be-i maşşûda ger

Âh **elinden** çarh-ı kec-reftâr âh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [elinden, -i, -n, -den]

Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm nemi

Âh **elinden** çarh-ı kec-reftâr âh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [elinden, -i, -n, -den]

Pençe-i bî-dâda dūçâr eyledüñ

Âh **elinden** çarh-ı kec-reftâr âh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [elinden, -i, -n, -den]

Pençe-i bî-dâd kec devrân **elinden** el-aman

İztırâr -ı ihtiyâr itdirdi deşt-i hayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [elinden,]

el ağzına düş-: *El ağzına düşmek. Dedikodusu yapılmak II Kendisinden çokça konuşulmak.*

La‘l-i sâkîden çü şordum tâb-ı mey hâşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyāya şâ‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4*). [el ağzına düş-,]

el- amân: “Bıktım, yeter artık, illallah” anlamında şikâyet sözü. II Aman, imdat, medet

Mübtelâ-yı hâr idelden ey gül-i nâzûk beden

Dir kafesde bûlbûl-i ebkem-zebānum **el- amân** (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [el-amân,]

el çek-: *El çekmek. II İlgisini kesmek III Vazgeçmek.*

İrme istersen eger kurb-ı vişāl-i hāzrete

Çek elüñ Şādī sivādan pāy-ı ‘irfānıñ düşür (Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 5). [el çek,]

Haste-i ‘aşk oldıgum görünce etibbā-yı zamān

Ellerin der-hāl tedbīr-i devādan **çekdiler** (Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 3). [el çek-, -di, -ler]

2. Göçmek, ölmek.

Şādiyā şimdi bu bāzār-ı melāmet sen de mi

Qays-ı Leylā çekdi el kıldı bu ‘ālemden vedā’ (Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [el çek-, -di]

el koy-: *El koymak II Zorla almak III İşi üzerine almak, sorumluluğu üstlenmek.*

Kime kıydı yine ol zālīm-i bīdād yine

El koyup hañçer-i müjgānına hiddetle giçer (Şādī Divanı, Gazel 67, Beyit 4). [el koy-, -up]

el uzat-: *Almaya, dokunmaya kalkışmak.*

Hergiz el uzatmaz ni‘ām-ı hūvān-ı cihāna

Pür-behre olan hūvān-ı hūtib-ı ezelīden (Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 4). [el uzat-, -maz]

el vir-: *İzin vermek II Bir mürşit müridine mürşitlik izni vermek.*

Şundı ol sākī bu şeb destime mīnā-yı feraḥ

Ya‘ni el virdi yine lūtfūyla Dārā-yı feraḥ (Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 1). [el vir-, -di]

el-amān: “Bıktım, yeter artık, illallah” anlamında şikâyet sözü. II Aman, imdat, medet.

El-amān ey gāmzesi cellād-ı cānum **el-amān**

Tīr-i müjgānuñ dem-ā-dem dökdi kānum **el-amān** (Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 1). [el-amān,]

Lāle ruḥşāruñ ḥayālī dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāğ-ı nihānum **el-amān** (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*el-amān,]*

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki ey Şīrīn-dehen

Deldi t̄ağı t̄iše-i āh u fiğānum **el-amān** (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*el-amān,]*

Kā‘be-i kūyuñ tavaf itmek diler Şādī hazīn

Ne‘yleyem yok t̄ākat u t̄āb u t̄ivānum **el-amān** (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5*). [*el-amān,]*

Pençe-i bī-dād kec devrān elinden **el-aman**

İztırār -ı ihtiyār itdirdi deşt-i hayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*el-aman,]*

el-amān eyle-: *El-aman eylemek. Yardım istemek*

O şūhuñ çeşm-i cellādı demādem kaşd-ı cān eyler

Ne hūnīdir o kim ‘ālem elinden **el-amān eyler** (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [*el-amān eyle-, -r]*

elbet: *Mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak.*

Şem‘-i ruḡşār-ı cihān-sūzına gönlüm anun

Yanar **elbet** varıcaḡ şem‘aya pervāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*elbet,]*

Ruḡhuñ girdinde dil dönse gibi pervāne pervāne

‘Acep olmaz o kim **elbet** döner īzāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1*). [*elbet,]*

elbetde: *Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.*

Ḳılduḡça tazarru‘ ne ‘aceb nāz ider olsun

Elbetde kılar bülbül-i şūrīdeye gül nāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [*elbetde,]*

Elbette olurduñ ḡurı nān-pāreye ḡāni‘

Keşf olsa saña şūfī mezāyā-yı ḡanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4*). [*elbette,]*

elden bırak-: *Bir şeyle sürekli ilgilenmek, elden düşürmemek.*

Bırakmam tā be maḡşer hiç **elden**

Düşerse deste ger dāmān-ı Leylī (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 5*). [*elden bırak-, -ma, -m]*

elden ele gez-: *Elden ele dolaşmak II El üstünde tutulmak, saygı ve ilgi görmek.*

Eş'ār-ı Besîmi niçe **elden ele gezmez**

Her bir sözi güldeste-i gülzâr-ı leâfet (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 6). [elden ele gez-, -mez-z]

ele ir-: *Ele geçmek. Edinilmek.*

Gâh gâh ol mîve-i vuşlat **irer** dirdüm **ele**

Ger dıraht-ı vaşl-ı şâh-endâz-ı keyvân olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5). [ele ir-, -er]

elem: *Acı, üzüntü.*

Çekdigüm cām-ı **elem** zehr-âb-ı gâmdur dâ'ima

Görmedüm cām-ı ferâh-encām-ı sâkî dest-res (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2). [elem,]

Gel meclise sâkî nola def'-i **elem** eyle

Şun sâgarı her sū yine 'arz-ı haşem eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1). [elem,]

el-fakr u fahri: *" Fakirlik benim övüncümdür "*

Muttali' olduñsa ger **el-fakr u fahri** sırrına

Devlet-i fakrı bul ey dil devlet-i Dārā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4). [el-fakr u fahri,]

el-hak: *"Hak ve gerçek olan budur!" anlamına gelen ifade.*

Şādī her bāba temelluk ne revādur **el-Hak**

İntisāb eyleyüp ol bende der-i Hünkāra (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6). [el-hak,]

Sensiñ **el-hak** Seyyid-i Sādāt Faḥr-ı kâināt

Pādişāh-ı mülk-i Māevḥā ḥidīv-i enbiyā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 2). [el-hak,]

elhān: *Nağme, ezgi, melodi.*

Şıyt-ı mīnāyı tehī şanma şorup cām-ı lebūñ

Bāde keyfiyetine başladı **elhāne** kadeḥ (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3). [elhāne, -e]

elif: *Düzgün, eğri olmayan*

1. Aşığın boyu bağlamında.

Çille-i hecr-i kemân-ebür çekilmez bir belâ

Bu keşâkeşle **elif** kıddüm mişâl-i dâl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2). [*elif,]*

Çille-i hecrüñ zebûn itdi beni gâyet zebûn

Bâr-ı cevruñle **elif** kıdd-i nihâl oldum yetiş (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2). [*elif,]*

elim al: *Elinden tutmak. Yardım etmek II Kayırmak.*

Elim al düşmüşüm yâ Seyyidî yâ mefhar-ı 'âlem

Meded âşüfte dil bî-tâb ü ferdür yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 6). [*elim al,]*

elim tut: *Elinden tutmak. Yardım etmek II Kayırmak.*

Kıl 'inâyet tut elim ey mefhar-ı 'âlem meded

Pây-mâl-i esb-i nefis-i bed-fi 'âlam yâ Resûl (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2). [*elim tut,]*

eline vir-: *Eline vermek II Tasarrufuna bırakmak*

Virme dellâl eline Şâdî-i şeydâ zinhâr

Ne deger nazm-ı terîñ bir kurı taḥsîne deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5). [*eline virme, -me]*

eller aç-: *El açmak. Dua etmek üzere ellerini yukarı kaldırmak.*

Her seher eller açup kıldukca âgâz-ı du 'â

Cümleten âmîn okur hep ḥalk-ı 'âlem yek-zebân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18). [*eller aç-, -up]*

el-meded: *"Aman, imdat, medet!" anlamlarındaki yardım isteme ve yalvarma sözü.*

Sâhil-i âmâle ırgür al elüm yâ Seyyidi

El-meded üftâde-i girdâb-ı baḥr-ı ḥayretem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5). [*el-meded,]*

el-minnetū-lillāh: *Minnet ancak Allah'ındır. "Ancak Allah'a minnet edilir."*

‘Arz eyleme bî-hûde tehî sāğarı sākî

El-minnetū-lillāh mey-i ‘aşk ile kandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4). [*el-minnetū-lillāh,*]

eltāf: *İyilikler, güzel muameleler.*

Şādî hemegî defter-i **eltāf-ı** mülūkân

Bir nokta degül defter-i **eltāf-ı** Hudāda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 5). [*eltāf-ı, -ı*]

Dāmen-i lutfuñ teşebbüsgāh-ı cümle aşfiyā

Gülşen-i **eltāf** u ihsānuñda ‘ālem gonçe-çîn (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4). [*eltāf,*]

Dem-i vā ümmeti de mazhar-ı enzār-ı **eltāf** it

Nigāhuñ ‘illet-i cürme şifādur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6). [*eltāf,*]

elüm al: *Elinden tutmak II Yadım etmek.*

Sāhil-i āmāle irgür al elüm yā Seyyidi

El-meded üftāde-i girdāb-ı baħr-ı hayretem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5). [*elüm al,*]

elün tut: *Elinden tutmak II Yardım etmek.*

Şādî teg üftāde-i peygüle-i meyhānenün

Tut elün düşdükçe sākî gayrı in‘ām istemez (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 5). [*elün tut,*]

em: *1.İlâç, devâ, çâre, derman.*

Sākî-i meh-pāre mahmūr-ı ğam-ı hicrānuñ **em**

Cām-ı vaşluñ eyle ben ālūde-i humāre ‘arz (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2). [*em,*]

Oḡşadum dest-i hayālümle turunc-ı ğabğabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya **emdür** lebi (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1). [*emdür, -dür*]

Dil-ḡasteye dermān arayu ‘ālemi gezdüm

Şordum lebûñ âsâ **em** olmaz dil-i bīmāra (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*em,]*

2.Îlâç, devâ, çâre, derman. II Emdürmek bağlamında dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, sormak.

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebûñ **emdür**

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş hasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*emdür,]*

3. Birinci şahıs zamirinin bir isimden sonra "benim" anlamına gelen son ek şekli

Egerçi kaçre **em** ez-kaçrehā-yı baħr-i 'irfānam

Ve gerçi zerre **em** mensüb-ı mihr-i 'ālem-ārāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [*em,]*

Egerçi kaçre **em** ez-kaçrehā-yı baħr-i 'irfānam

Ve gerçi zerre **em** mensüb-ı mihr-i 'ālem-ārāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [*em,]*

emān: Aman. Yardım istenildiğini anlatan bir söz II Rica anlatan bir söz.

Emān şol perde-i nāmūsı çāk itdirme maħşerde

Tutulmazdan yaķam ol çāre-hıvahem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3*). [*emān,]*

emel: Gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu.

Yok furtına bākī dahī deryā-yı **emelde**

Çün zevrak-ı dil saħil-i iķbāle yanaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [*emelde, -de]*

emīr: Efendi II Reis.

'Ubudiyyet nuķūdın her **emīre** Şādī 'arz itme

Anun mānendi mollā bir kerem- 'ādāt içün şaķla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5*). [*emīre, -e]*

emniyyet: İnanma, güvenme, güven, itimat.

Sāye-i 'adlünde 'ālem öyle **emniyyetdedür**

Kim kılar 'uşfūr(ı) ol çengal-ı bāzi āşiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14*). [*emniyyetdedür, -te, -dür]*

emr: Emir. Buyruk, buyrulan şey.

‘Arşa-i ‘aşk içre gel haşır olduğum seyreyle gör

Ben gibi ‘ālemde Mütü **emrine** mażhar mı var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2).
[emrine, -i, -n, -e]

Şâdî fî-vaḳti’s-seḫer ‘an cānib-i Rabb-ı Kādîr

Hâtır-ı nâ-çîze bu **emr** oldu mülhem nâgihân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 23). [emr,]

emvâc: Dalgalar II İnsanı Allah'tan uzaklaştıran dünyevi unsurlar.

Müstağrak-ı **emvâc-ı** yem-i cürm ü haṭâyam

Şad âh ki üftâde-i girdâb-ı hevâyam (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13). [emvâc-ı, -ı]

emvâl: Mallar, mülkler.

Hudâ-yı Zât-ı bîçün Yevme lâ yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrâk iseñ derk eyle düşme kayd-ı **emvâle** (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2).
[emvâle, -e]

enâm: İnsanlar, halk.

Ziver-i fark-ı **enâm** olmazdı ol reyḫân u gül

Virmeseydi zülf ü ruḫşâruñ eger gülzâre zîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [enâm,]

enbiyâ: Nebi'ler, peygamberler.

Göñül tefḫîm kıl küy-ı hıdîv-i **Enbiyâdur** bu

Mekân-ı Sidre ‘unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1).
[enbiyâdur,]

Mu‘allâ şehper-i Rûḫu’l-ḫudüs cārüb-ı dergāhuñ

İşigüñ müttekâ-yı **enbiyâdur** yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3).
[enbiyâdur, -dur]

Esselâm ey ravzâ-i kevkeb muṭâf-ı **enbiyâ**

Bârgāhuñ berter ez ‘arş-ı mu‘allâ esselâm (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5). [enbiyâ,]

encâm-ı cam: Son kadeh.

Cür‘a-i ikbāl ile mestim diyen huşyār-ı dil

Şākiyi edbār-ı ‘ālemden çeker **encām-ı cam** (Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 4). [encām-ı cam,]

encüm-şümār: *Yıldızları sayan II Uykusuz kalan, uyanık (Aşık).*

Be her şeb tā seher **encüm-şümār-ı** intizār oldum

Dirīgā hāle-i āgūşuma ol mehlikā gelmez (Şādî Divanı, Gazel 87, Beyit 3). [encüm-şümār-ı,]

Ümīd-i şubh-ı vaşluñla şabāh-ı haşre dek her dem

Bütün **encüm-şümār-ı** intizāram yā Resūlallāh (Şādî Divanı, Kaside 24, Beyit 5). [encüm-şümār-ı, -ı]

2. *Yıldızları sayan II Uykusuz kalan, uyanık III Aşığın ahi.*

Olmasun mı āh-ı dil **encüm-şümār-ı** intizār

Hecre tebdīl eyledūñ şubh-ı visāl-i yār(i) çarh (Şādî Divanı, Murabba 3, Beyit 4). [encüm-şümār-ı, -ı]

endāz: *Sonuna kökenli kelimelere “atan, atıcı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.*

‘Avn-i Hāk’la gün-be-gün ol āfītāb-ı tal‘atı

Şu‘le **endāz-ı** burūcı übhet ü iclāl olur (Şādî Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [endāz-ı,]

endāze: *Ölçülü II Makul.*

Kim demiş kim eylemez bārūt (u) āteş imtizac

Mümtezicdir mümtezic rū-yı fūrūg **endāze** haṭ (Şādî Divanı, Gazel 106, Beyit 3). [endāze,]

ender-menām: *Çok az, nadir uyku II Uykusuz (umutlu bir bekleyiş içinde olma).*

Nesīm-i şubh-ı luṭfuñla dili bī-dār kıl luṭfet

Şabāh-ı haşre dek **ender-menām** yā Resūlallāh (Şādî Divanı, Kaside 16, Beyit 2). [ender-menām, -am]

endīşe: *Düşünce, fikir. II Hayâl.*

Şanma dil sāğar-ı **endişe-i** şu bu çekerüz

Biz faķat meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*endişe-i, --i*]

endiş: *Düşünen, ölçülü davranan. II Sonuna geldiği kelimelere “düşünen” anlamı katarak Farsça usulüyle birleşik sıfatlar yapar.*

Dilerseñ ger ıağıtmaķ ceyş-i hubb-ı māsiva’llāhı

Süvār-ı düldül-i ‘aşķ eyle tab‘-ı haydār **endişi** (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [*endişi, -i*]

endüh: 1. *Gam, keder, tasa.*

Ġam u **endüh-i** derūnum kime izhār ideyüm

Göremem ‘ālem-i eşbaħda ġam-hvār-ı suħan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*endüh-i, --ı*]

2. *Üzüntü II Dünya hayatının sıkıntıları*

Dem-be-dem derd ü elem **endüh** u ġam tevlīd ider

Hāl u şān-ı māder-i eyyāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3*). [*endüh,]*

3. *Gam, iç sıkıntısı.*

ıağıtdum tīşe-i āhumla ben de kūh-ı **endūhu**

Deme Şīrīn-edā kūh-ken-i Ferhāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4*). [*endūhu, -u*]

enel-hak: *"Ben Hakk'ım". Hallac-ı Mansur'un Allah'ta bir olma düsturu.*

Hemçü Mañşūrı olan sırr-ı **Enel-Hakdan** ħabīr

Dār-ı ‘aşķ-ı yārdan itmez ħazer eyler mi yā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [*enel-hakdan,]*

Ben ol Mañşūr-ı ‘aşķam dār-ı zülf-i yāra berdāram

Ene'l-Hak cür‘asıyla mest ü maħmūram ne hüşyāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1*). [*ene'l-hak,]*

Güş ıtut dilden olur peydā **Enel-Hakķ** na‘rası

Öyle bir Manşūr-ı ‘aşkam dârdır gönümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2*). [*enel-hakk,]*

Nükte-i sırr-ı **Ene’l-Hakkı** ne mümkün derk-edede

Ez ezel Manşūr âsâ olmayan ber-dâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [*ene’l-hakkı, -ı]*

enfās-ı mesîhā: Hz. İsa'nın ölüleri diriltten nefesi. Sevgilinin ölüye hayat veren güçlü, etkili ve şifâ verici olan nefesi,

Buldu dil-mürde zihî tâze hayât-ı ebedi

Tâ ki ol dilber-i **enfās-ı Mesîhā** geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [*enfās-ı mesîhā,]*

Güftâre gelüp eyle dil-i mürdemi zinde

Ey dilber-i **enfās-ı Mesîhā** ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2*). [*enfās-ı mesîhā,]*

enfüs: Nefisler, ruhlar, canlar. II Mana ve gönül alemi.

Dem-â-dem nûr-pâş-ı **enfüs** ü âfâkdır cânâ

Ƙamer mi ƚal‘atuñ yâ âfîtab-ı ‘âlem-ârâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*enfüs,]*

engür: Üzüm. II hûm-hâne bağlamında şarabın ham maddesi, sevgilinin aşk sarhoşu eden şarabının özü.

Ezelden tâ ebed ser-mest-i şahbâ-yı haƚâyıƚdur

Şaƚın zan itme medhûş-ı mey-i **engürdur** gönüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*engürdur,]*

engüş: Parmak II Hz. Muhammed bağlamında.

Sen ol maħbûb-ı Mevlâ zât-ı a‘lâsın ki ol mâhı

Dü-nîm itdûñ be **engüş**-ı işâret yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*engüş-t-i, -ı]*

enîn: İnilti, inleme II Yakarış.

İtdigim cürm u haƚâyâ gelicek haƚırırma

Ṭutar eflākī **enīnüm** meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2*). [*enīnüm, -üm*]

enīn eyle-: *İnlemek.*

Ben mücrimi bed-nefse qarīn eyleme yā Rab

Kār-ı dili peyveste **enīn eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [*enīn eyle-, -me*]

Ārzū-yı gülşen-i vaşlunla her şeb-tā-seher

Şâdî-i kemter çü bülbül turmayup **eyler enīn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*enīn eyle-,]*

Gönül şem‘-i ruḥuñ andukça āh-ı âteşin eyler

Ḥayāl-i gonçe ruḥsāruñla bülbül teg **enīn eyler** (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*). [*enīn eyle-,]*

enīs: *Dost, arkadaş.*

Na‘ra-i şebgīr-i āhumdan diger yok bir **enīs**

Ey dirīgā külbe-i ḥayretde qaldım ben garīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*enīs,]*

İhtiyār itmez mi eyler deşt ü kūh-ı vahşeti

Olmaduñ Leylā **enīs-i** Kays-ı pür-zār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [*enīs-i,]*

envā‘: *Çeşit çeşit, her türlü*

1. Naz, cilde bağlamında)

Envā‘-ı kirişme şeh-i ḥübānuma gelmiş

Ra‘nā şalınış serv-i hırāmānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [*envā‘-ı,]*

2. Himmet bağlamında

Şâdî (ben de) bende-i dergāh-ı ‘izzet-gāhıyım

Şāḥib-i **envā‘-ı** himmetdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7*). [*envā‘-ı, -ı*]

envār: *Nurlar, aydınlıklar, ışıklar, parıltılar*

1. İlâhi tecelliler.

Mir'ât-ı dili mazhar-ı **envār-ı** Hüdā kıl

Âlûde-i çirkâb-ı dâlâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2*). [*envār-ı, --ı*]

2. *Tecelli parıltıları.*

Oldum olalı mazhar-ı **envār-ı** hüviyet

Der 'âlem-i vahdet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [*envār-ı,]*

3. *Tevhit nurları.*

Alur mı dîde-i derrâke mihr-i 'âlem-ârâyı

Görenler maṭla'-ı **envār-ı** Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 2*). [*envār-ı, -ı*]

4. *Hidayet nurları.*

Sen maṭla'-ı **envār-ı** Hüdā şems-i duḥâsın

Sen ṭal'at-ı bedrây-ı sipîhr-i dü-serâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1*). [*envār-ı, -ı*]

enzâr: *Bakışlar, nazarlar. II Lütuf nazarı.*

Dem-i vâ ümmeti de mazhar-ı **enzâr-ı** eltâf it

Nigâhuñ 'illet-i cürme şifâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [*enzâr-ı, -ı*]

erbâb: *Ehil, muktedir, becerikli, usta*

1. *İrfan erbabı.*

Ma'ârif kadrini **erbâb-ı** 'irfân olmayan bilmez

Mücevher n'oldıguñ gevher-şinâsan olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1*). [*erbâb-ı, -ı*]

2. *Maarif erbabı.*

Ne şübhe pîş-i çevgânı o **erbâb-ı** ma'ârifde

Gerekmez hemçü güy-ı târem-i a'lâ-yı istignâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*erbâb-ı, -ı*]

3. *Gönül erbabı.*

Hâk olsa da **erbâb-ı** gönül şalma nazardan

Al dīde-i derrāke anı kuhl-ı şafādur (*Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*erbāb-ı, -ı*]

Şādīyā bilmem nedendür dāima **erbāb-ı** dil

Cevr ü kīn-i çarḥ-ı kec-reftārdan olmaz ḥalāş (*Şādī Divanı, Gazel 104, Beyit 5*). [*erbāb-ı, -ı*]

erteng: *Mani'nin çok güzel resimlerle bezediği Er-teng/Erjeng (Erdeng, Erceng) adlı eserinin adı.*

1. Aşığın gönlü.

Naḳş-ı ruḥsāruñ dem a dem ‘aḳs edelden ḥatıra

Levḥa-i göñlüm zihī reşk-āver-i **Ertengdür** (*Şādī Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*ertengdür,*]

2. Sevgilinin yüzü

Ṭolar ḥün-ı hacāletlerle Şādī dīde-i ḥasret

Nigār-ı rüy-ı yārı şafḥa-i **Erteng** şandukça (*Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 5*). [*erteng,*]

es-: *Esmek. Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek.*

Her taraftan **esen** ol şarşar-ı zann ü şekden

Hıfz kıl şem‘-i yaḳīnüm meded Allāh meded (*Şādī Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*esen, -en*]

Bi ḥamdillāh **esdikçe** nēsim-ī feyż-i yezdānı

Açıldı bağ-ı ḥatırda gül-i ra‘nā-yı istiḡnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [*esdikçe, -dikçe*]

eş‘ār: *Şiirler, manzum sözler*

Eş‘ār-ı Besīmi niçe elden ele gezmez

Her bir sözi güldeste-i gülzār-ı leṭāfet (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 6*). [*eş‘ār-ı,*]

Müfevvāz dur saña Fevzī Efendi şi‘r inşādı

Çü Şādī şā‘irān-ı ‘aşrda bes **eş‘ar(ı)** söyletme (*Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 5*). [*eş‘ar(ı), -ı*]

esb: *At*

1. İstiḡna atı.

Şeh-süvārum **esb-i** istignāya çignetdin yine

Bes 'inān-ı tūs-ı çālāk-ı cevelānīn düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [*esb-i, -i*]

Şādi(y)i çignetmedün cānā semend-i nāzına

Esb-i istignā-yı ğayra pāymāl oldum yetiş (*Şādī Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*esb-i, -i*]

2. *Naz atı.*

İderse serv ile şimşād u 'ar'ar lāf-ı bālāyī

Şalın pā-māl-i **esb-i** nāz kıl serv-i hırāmānam (*Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [*esb-i, -i*]

3. *Karakter atı.*

Nice şebdīz-veş çālāk-rev şā'ir olur hayrān

Yürütsem **esb-i** tab'ı Şādīyā İrāne mīrāne (*Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*esb-i, -i*]

Kimiñ işlerse **esb-i** tab'ı gelsin hem-'inān olsun

Açıkdur 'aşrımızda çün feşāhat rahş-ı meydānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 4*). [*esb-i, -i*]

esb-i nefis: *Nefs atı. II Dizginlenmesi gereken nefis-i emmāre.*

Kıl 'ināyet tut elim ey mefhar-ı 'ālem meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i bed-fi'ālam yā Resūl (*Şādī Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [*esb-i nefis, -i*]

eşcār: *Ağaçlar. II Sözler III Şiirler.*

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāḳut denür

Naḥl-i tūbā görünür dīdeye **eşcār-ı** suḥan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [*eşcār-ı, -ı*]

eser kal-: *Hiçbir belirti, iz olmamak. II Yok olmak.*

Kalmadı gönlümde hergiz şād-mānīden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceşş-i ğam u hicrān gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*eser kal-ma-mak,*]

Kalmadı ol kāle-i şabr u sükūnetden **eşer**

Devr-i zülfünde dil-i 'uşşāk ārām istemez (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*eşer kalmamak,*]

esig: *Kapı önü II Sevgilinin kapısının önü.*

Ey şüh **eşigiñ** tozu kuhl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tāt-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*eşigiñ, -iñ*]

Dayan tūr dāima ol dergeh-i ā'lā-yı dildāre

Eşig-i yār teg dil-ḥasteye bālīn-i raḥaṭ yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*eşig-i,*]

Ey şüh **eşigiñ** tozu kuhl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tāt-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*eşigiñ,*]

esir: *Tutsak. Birinin veya bir durumun hükmü ve buyruğu altına girmiş olan*

1. (*Nefis bağlamında*)

Esir-i pençe-i nefis u hevāyam yā Resūlallāh

Ġarīḳ-i ḳulzum-ı cürm ü ḥaṭāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [*esir-i,*]

2. (*Saç bağlamında*).

Göñül çāh-ı zenaḥde bend-i kākülde neler çekdi

O ḥālātı **esir-i** bend-i zindān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*esir-i, -i*]

Efendim ārzū-yı dāne-i ḥālūñle gör ḥālim

Göñül murğı **esir-i** dām-ı zülf-i müşk-nāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*esir-i, -i*]

3. (*Gamze bağlamında*).

Tā **esir-i** pençe-i şehbāz-ı gamzeñdür göñül

Ba'd-ez-in dil murğını şayd itmeye dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*esir-i,*]

4. (*Gurbet bağlamında*)

Āh **esir-i** ğurbetem dūçār-ı dām-ı kürbetem

Ḳays-ı Leylī teg maḳarr-ı kūhsār-ı vaḥşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*esir-i,*]

5. (*Naz bağlamında*)

Olmamak ister isen Şādī **esīr-i** çeng-i nāz

Ġamzesi şehbāz ol ‘anḳā-şikārumdan şaḳın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*esīr-i, -i*]

esīr eyle-: *Esir etmek . Yakalamak, düşman eline düşürmek II Buyruğu altına almak.*

Ṭurrā-i zūlf-i zeneḥdānuñ görüp āzāde dil

Der- ‘aḳab kendin esīr-i bend ü zindān eyledi (*Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [*esīr eyle-, -di-i*]

Gül dilerken eyledüñ ḥayfā esīr-i ḥār-zār

Dem-be-dem ḳan ağlarum ol bülbul-i şūrīde vār (*Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 3*). [*esīr eyle-,*]

esīr-i dest eyle-: *Eline düşürmek, tutsak etmek II İnsafına bırakmak.*

Bir leb-i Şīrīne tā men zār(1) Ferhād eyledüñ

İtmedüñ inşāf esīr-i dest-i bī-dād eyledüñ (*Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 5*). [*esīr-i dest eyle-, -dū, -ñ*]

eşk: *Gözyaşı.*

Seyl-i **eşk-i** ḥasretim tıtdı ser-ā-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gīr-i āhım seb’a-i seyyārı tıd (*Şādī Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*eşk-i, -i*]

Eger teskīn-i sūziş ḳılmasaydı dem-be-dem **eşkü**m

Yaḳardı safḥa-i evrāk(1) Şādī sūz-ı eş’arum (*Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 5*). [*eşkü*m, -üm]

O farṭ-ı hecrden deryā-yı **eşkim** tıtdı dünyāyı

Sütün-ı dūd-ı āhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*eşkim, -im*]

Mu‘alla serv-i bālā kāmetüñ yād eyler oldıkça

Demādem cūy-ı **eşk-i** bī-ḳararam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 24, Beyit 4*). [*eşki, -i*]

Şādiyā dūr-dāne-i **eşki** nişār itmek gerek

Dām-ı inse şanma ol āhū-beçe āsān gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*eşki, -i*]

Bahārīstān-ı hūsnūn nāzenīnim yāde geldükçe

Dü çeşmüm **eşk-i** ter dökmekde mānend-i seḥāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 6*). [*eşk-i, -i*]

Ḳāmet-i cānāne mūmāsıl kılma servūñ bağban

Lāubālī olma **eşk-i** cūy-bārumdan şakın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*eşk-i,]*

eşkāl: *Biçim II Kılık.*

Cihānuñ āline aldanma dil çün tıfl-ı nev-sāle

Tagayyurdur girer her demde gün-ā-gün **eşkāle** (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 1*). [*eşkāle, -e*]

esrār: *Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler, herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar.*

1. Aşkın bilinmezlikleri.

Hūsn-i Leylāyı bilür Mecnūn ğayrı anlamaz

Nükte-i **esrār-ı** ‘aşkı Ḳays hem Leylā bilür (*Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*esrār-ı, -ı*]

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i **esrār-ı** ‘aşk

Ḥal olunmaz ‘uḳdedir ol ‘uḳde-i düşvār-ı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 1*). [*esrār-ı,]*

2. İsrā hadisesi.

Sen ol sultān-ı a‘lā mazḥar-ı **esrār-ı** İsrāsın

Ḳapunda Şādī bir ednā gedādur yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 7*). [*esrār-ı,]*

3. Tevhit sırrı.

Yok añlar yok bilür cümle vücūd-ı māsiva’llāhı

Bilenler nükte-i **esrār-ı** Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 4*). [*esrār-ı, -ı*]

4. Gaybi sırlar.

Zāhidā olmak dilerseñ mazḥar-ı **esrār-ı** Hū

Bāğ-ı ‘ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*esrār-ı, -ı*]

5. Sözü'n sırları.

Sırr-ı hübb-ı suḥana kesb-i vuḳūf eylemeyen

Olamaz malik-i gencīne-i **esrār-ı** suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 7). [esrār-ı, -ı]

esrār-ı hū: Allah'ın zatına ait sırlar. II. Hu zikrinin sırları.

Zāhidā olmak dilerseñ mazḥar-ı **esrār-ı Hū**

Bāğ-ı 'ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı Hū (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1). [esrār-ı hū,]

eşref-i mahlūk: Yaratılmışların en şereflişi II Hz. Muhammed (sav).

Sen **eşref-i mahlūk** Hudāvend-i 'alāsın

Maḥbüb-ı Hudā hük-m-rev-i rüz-ı cezāsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3). [eşref-i mahlūk,]

Sen **eşref-i mahlūk** Hudāvend-i 'alāsın

Maḥbüb-ı Hudā hük-m-rev-i rüz-ı cezāsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9). [eşref-i mahlūk,]

Sen **eşref-i mahlūk** Hudāvend-i 'alāsın

Maḥbüb-ı Hudā hük-m-rev-i rüz-ı cezāsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12). [eşref-i mahlūk,]

Sen **eşref-i mahlūk** Hudāvend-i 'alāsın

Maḥbüb-ı Hudā hük-m-rev-i rüz-ı cezāsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15). [eşref-i mahlūk,]

Sen **eşref-i mahlūk** Hudāvend-i 'alāsın

Maḥbüb-ı Hudā hük-m-rev-i rüz-ı cezāsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6). [eşref-i mahlūk,]

esselām: Selam olsun!

Esselām ey pâdişāh-ı taht-ı Evḥā esselām

Esselām ey mazḥar-ı āyāt-ı İsrā esselām (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1). [esselām,]

Esselām ey pâdişāh-ı taht-ı Evḥā **esselām**

Esselām ey mazḥar-ı āyāt-ı İsrā **esselām** (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1). [esselām,]

Esselām ey pādişāh-ı taht-ı Evhā esselām

Esselām ey mazhar-ı āyāt-ı İsrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [esselām,]

Esselām ey pādişāh-ı taht-ı Evhā **esselām**

Esselām ey mazhar-ı āyāt-ı İsrā **esselām** (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [esselām,]

Esselām ey ‘avn u luṭfuñ dest-gîr-i ‘âcizân

Esselām ey dergeh-i ḥvâcet-pezirâ esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [esselām,]

Esselām ey ‘avn u luṭfuñ dest-gîr-i ‘âcizân

Esselām ey dergeh-i ḥvâcet-pezirâ esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [esselām,]

Esselām ey ‘avn u luṭfuñ dest-gîr-i ‘âcizân

Esselām ey dergeh-i ḥvâcet-pezirâ **esselām** (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [esselām,]

Esselām ey seng-i kūyuñ tâc-ı farḳ-ı aşfîyâ

Ḥāk-i pāyiñ zîver-i nüh- ṭâḳ-ı a‘lâ esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [esselām,]

Esselām ey seng-i kūyuñ tâc-ı farḳ-ı aşfîyâ

Ḥāk-i pāyiñ zîver-i nüh- ṭâḳ-ı a‘lâ **esselām** (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [esselām,]

Esselām ey âsitân-ı bûse-gâh-ı kudsiyân

Ḥāk-rûb-ı dergehindir zülf-i ḥurâ esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [esselām,]

Esselām ey âsitân-ı bûse-gâh-ı kudsiyân

Ḥāk-rûb-ı dergehindir zülf-i ḥurâ **esselām** (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [esselām,]

Esselām ey ravzâ-i kevkeb muṭâf-ı enbiyâ

Bârgāhuñ berter ez ‘arş-ı mu‘allâ esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [esselām,]

Esselām ey ravzâ-i kevkeb muṭâf-ı enbiyâ

Bârgāhuñ berter ez ‘arş-ı mu‘allâ **esselām** (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [esselām,]

Ġayriden eyler mi istimdād şol Şâdî-kemîn

Zāt-i pākindir şefi‘-i rûz-ı ferdâ **esselâm** (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 6*). [*esselâm,]*

esmār: *Meyveler, semereler II Sözlər*

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i gûn-â-gûna

Ma‘nevî vāye virür lezzet-i **esmār-ı** suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3*). [*eşmār-ı, -ı]*

eṭibbā: *1.Tabipler, doktorlar.*

Eṭibbā derd-i ‘aşk-ı ‘āşıkā dārūda ‘ācizdir

Devāmı derdimi muhtāc-ı dermān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*eṭibbā,]*

Ben ḥaste-i hecre kılamaz çāre **eṭibbā**

Ey şūḥ sen ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*eṭibbā,]*

2. Zamanın hekimleri.

Ḥaste-i ‘aşk oldıgum görünce **eṭibbā-yı** zamān

Ellerin der-ḥāl tedbīr-i devādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [*eṭibbā-yı, -yı]*

etrāf: *Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre, yöre.*

‘Ārızuñda kākül-i ḥam-der-ḥamıñ gördüm didüm

Bir muṭaṣṣam genc **etrāfında** ejderhā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [*eṭrafında, -ı, -n, -da]*

evc: *Gök II Doruk, yüce.*

1. Gökyüzünün en yüksek noktası

Dil murgı ‘aceb mi ire ol **evc-i** ‘alāya

Şâdî himem-i pīr benüm bāl u perümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5*). [*evc-i, --i]*

Ḥaḳīkatde hümā-veş lāne-sāz-ı **evc-i** a lādur

O kim kendüsini zāhirde ḥāk-ı zillate koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*evc-i, --i]*

Zāhirā ednādan ednādır velī ma‘nāda ol

Çün hümā bir lāne-sāz-ı **evc-i** a lādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*evc-i, -i]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma‘nen hümā veş lāne-sāz-ı **evc-i** a‘lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [evc-i, --i]

Şādīyā gerçi be-zāhir hāk-i zilletdür yirüm

Lāne-sāz-ı **evc-i** a‘lādur hümā-yı himmetüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [evc-i, --i]

2. *Velayet güneşi bağlamında II Mevlevi külâhı (Mevlevilik).*

Evc-i hurşîd-i velāyetdür külâh-ı Mevlevî

Lāne-i ‘anķā-yı rif‘atdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [evc-i, -i]

3. *Naz bağlamında*

İrer irmez mi gönlüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı **evc-i** nāzım başım üzre sāye-küsterdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*). [evc-i,]

4. *Mana bağlamında*

Merħabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festakim

Merħabā bedrū‘l-būdūr-ı **evc-i** ma‘nā merħabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [evc-i, -i]

5. *Gönül bağlamında.*

Cemālūn nūr-baħş-ı āfitāb-ı ‘ālem-ārādur

Ĥayālīn **evc-i** dilde bir meh-i pertev-feşānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [evc-i, -i]

6. *Evha' nın doruğu.*

Sen ol bedrū‘l-būdūr-ı **evc-i** Evħāsīn ki nurundan

Bütün āfāk-ı ‘ālem rūşenādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*). [evc-i, -i]

7. *Güzellik bağlamında*

Ārzū-yı vaşl ile ey āfitāb-ı **evc-i** ĥüsn

Āh maħviyyetde bir zerre hemāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [evc-i, -i]

Ẓāt-ı vālā-yı tū şod bedrū'l-būdūr **evc-i** ḥasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [evc-i, -i]

8. İrfan bağlamında

Gerekmez dīdeye ey Şādî ol dünyā vü māfihā

O ‘anḳāyam ki dāim lāne-sāz-ı **evc-i** ‘irfānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 5*). [evc-i,]

9. Allah' a yakınlık bağlamında

Hük-m-rân-ı kişver-i ‘irfān kutb-ı ‘ārifān

Bāzı yektā **evc-i** kurbetdür cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [evc-i, -i]

10. Keramet bağlamında.

Neyyir-i **evc-i** kerāmetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen

Mihr-i āfāk-ı velāyetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [evc-i, -i]

11. Adalet, hakkaniyet bağlamında

Māh-ı **evc-i** ma‘delet mihr-i sipihr-i saltanat

Neyyir-i burc-ı hilāfet fer-dih-i āfākiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [evc-i,]

evhā: "Vahyedilen şey" II Kur'an-ı Kerim'de Necm Suresi 10. ayetinde "Böylece kuluna vahyetmeyi dilediği her şeyi vahyetti" ifadesinden iktibastır.

Merḥabā ey hük-m-rân-ı mülk-i **Evḥā** merḥabā

Merḥabā sulṭān-ı evreñg-i Feterdā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [evḥā,]

Şeh-i evreng-i **Evḥā** dur Muḥammed

Meh-i eflāk-i İsrā dur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [evḥā,]

Sen ol bedrū'l-būdūr-ı evc-i **Evḥāsiñ** ki nurundan

Bütün āfāk-ı ‘ālem rüşenādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*). [evḥāsiñ,]

Esselām ey pādīşāh-ı taht-ı **Evḥā** esselām

Esselām ey mazhar-ı āyāt-ı İsrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [*evhā,]*

İder mi ‘aṭf-ı enzār eylemez ol zîb-i kevneyni

Gören bu ḥilye-i pākî ḥıdivv-i taht-ı **Evḥāyî** (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 1*). [*evḥāyî,]*

Ol mazhar-ı **Evḥā** der-i ḥacāt-revāsın

Deryā-yı seḥā Ḥusrev-i evreng-i ‘aṭāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [*evḥā,]*

evlād-ı âdem: "Hz. Adem'in çocuğu" (Hz. Muhammed [SAV]).

Sen ol sulṭân-ı âṣam server-i evlād-ı Âdemsin

Ki vâlâ seng-i kūyuñ efser-i gevher nişānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*).
[*evlād-ı âdem, -sin]*

evliyā: Allah'ın sevgilisi olan, hâli, davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerâmetler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kul (kullar), ermiş, ermişler, velîler.

Müttekā-yı **evliyādur** hem melāz-ı etḳıyā

Mültecādur dergeh-i ‘âlem-penāh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 2*).
[*evliyādur, -dur]*

evreng: Taht II Makam

1.Feterda makamı.

Merḥabā ey ḥükm-rân-ı mülk-i Evḥā merḥabā

Merḥabā sulṭân-ı **evreñg-i** Feterdā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*evreñg-i, -i]*

2.Yakin tahtı.

Ḥükmrân-ı ḥıtta-ı levlāk sensiñ yā resûl

Zât-ı pākindir şeref-pîrā-yı **evreng-i** yakîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*evreng-i, -i]*

3.Evha makamı.

Şeh-i **evreng-i** Evḥā dur Muḥammed

Meh-i eflāk-i İsrā dur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [*evreng-i, -i]*

4. *İhsan, bağış makamı.*

Ol mazhar-ı Evhā der-i hācāt-revāsın

Deryā-yı sehā Husrev-i **evreng-i** ‘atāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [*evreng-i,]*

5. *Muhabbet makamı.*

Evreng-i maḥabbetde Süleymān olan ‘āşık

Virmez mi cihan mülküni evrengini bāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [*evreng-i,]*

6. *Dünya makamları*

Evreng-i maḥabbetde Süleymān olan ‘āşık

Virmez mi cihan mülküni **evrengini** bāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [*evrengini, -i, -ni]*

evşâf: *Vasıflar, sıfatlar, tarifler, övgüler II Saib'in vasıfları.*

Çü Şâib şevket-i nazmı irer āfāka ey Şâdi

O kim **evşâf-ı** pîri zîb-i pîrā-yı zebān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*evşâf-ı, -ı]*

Öyle bir Āşaf ki Şâdî gevher-i **evşâfını**

Derc kılsam hoşka-i gerdünü mālāmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [*evşâfını, -ı, -nı]*

evvel: *1. İlk olarak, ilk önce.*

Nev-demīde oldu ruḥşārunda cānā tāze ḥaṭ

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi **evvel** yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*). [*evvel,]*

2. *Başlangıç, ilk.*

Ey sākī o şehnāza pey-ā-pey ne şunarsın

Sermest-i mey-i nāz olur **evvel** çakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [*evvel,]*

ey: *Kendisine söz söylenilen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü*

Yüzün ko āsitāna istifāza eyle **ey** Şâdî

Huzūr-ı feyz-i mevfūrı Ḥabīb-i Müctebādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*ey,]*

İtme **ey** divâne dil beyhûde istircâ vefâ

Kimseye kılmış degüldür bî-vefâ dünyâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [ey,]

Ey kâmet-i reşk-âver-i tûbâ ne bu tîbâ

Vey ‘arîz-ı nev-lâle-i hâmrâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [ey,]

Güftâre gelüp eyle dil-i mürdemi zinde

Ey dilber-i enfâs-ı Mesihâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2*). [ey,]

Ârzuı şekker-i vaşluñla **ey** feruḥ-likâ

Hâme-î ebkem-meniş tûḫî maḳâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [ey,]

Ey diyen kişver-i ma‘nâ nice teşhîr olunur

Anı bir hâmesi sihr-âvere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [ey,]

Zerre-i nâ-çizinin **ey** zerre-perver âfitâb

Zerre-i mihr-i cemâliñle nola kıl kâm-yâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 1*). [ey,]

Ḥayder-i meydân-ı ‘aşk olduñ olub Döldül-süvâr

Şimdi **ey** Şâdî seniñle kim sürer meydâna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [ey,]

Seyl-i eşk-i ḥasretim tıtdı ser-â-ser yeryüzin

Sen de **ey** şeb-gîr-i âhım seb’a-i seyyârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [ey,]

Ḥaydar-ı meydân-ı ‘aşk olmak dilersen **ey** gönül

Ol ğılâf-ı sînede şemşîr-i ‘aşk-ı yârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [ey,]

Ey dilber-i mümtâz-ı leb-i kând-i ḥalâvet

Ḳıldıñ beni bir tûḫî-i güyâ-yı belâgat (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1*). [ey,]

Ol nergis-i mestiñ ne kıyar ‘âşıka daim

Ey şuḥ-ı cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [ey,]

Âh eyleme **ey** bülbül-i şeydâ-yı ḥaḳîḳat

Nâ-gâh açıldı gül-i ra‘nâ-yı ḥaḳîḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [ey,]

Naḳd-i dili vermeksizin **ey** Şâdî alınmaz

Dīnar u derāhim ile kālā-yı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 7*). [ey,]

Ey bülbül-i gül-gonçe-i gülzâr-ı ḥaḳīḳat

N’oldı ne bu ḥayret (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1*). [ey,]

Ey dil heves-i zülf-i semen-sāya mı düşdüñ

Sevdāya mı düşdüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 3*). [ey,]

Ey sâķī-i şeh-nāz ne bu nāz ü edālar

Ben zāra cefālar (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [ey,]

Gedālıḳdır serīr-i ‘aşḳa sultān olmama bâ‘is

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu **ey** Şādī (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [ey,]

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu **ey** Şādī

Yem-i ‘aşḳ içre kilḳ-i güher-efşān olmama bâ‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [ey,]

Eylemem **ey** serv-i nāzım ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Ḳaddiñi bir dem taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [ey,]

Lāle-zār olmuş ḥayāl-i ‘arīzuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür daḡdur **ey** şūḥ hem çün lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [ey,]

Var edībāne toḳunma zülf-i yāra **ey** şabā

Cāme-ḥvāb-ı nāza girmiş zülf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [ey,]

Ḳılma zinhar **ey** gönül kūy-ı tevekkül den güzer

Ḥançer-i ser-tiz-i taḳdīre hemīşe sīne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1*). [ey,]

Ey peyk o dildāre taḥiyyātımı söyle

Düş pāyine ḥāl-i dil-i şeydā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [ey,]

Dīdārdan **ey** ḥvāce dem ur Şādī-i ḥazīne

Şūfīlere ol cennet-i a‘lā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [ey,]

Muttali‘ olduñsa ger el-faḳr u faḥri sırrına

Devlet-i faḳrı bul **ey** dil devlet-i Dārā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4*). [ey,]

Gören āyinede **ey** şūḥ senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi āyā ki perī sihrle mīnāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [ey,]

Ey şabā cānımı üzdüñ tel-i gīsūya degüp

Böyle küstāḥ taḥarrük saña bir ‘āde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [ey,]

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger **ey** meh-rū

Geçen gün va‘de-i vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [ey,]

Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘uşşāka **ey** āfet

Faḫaṭ ben bildigum ol şubḥ-ı rüyuñ zülf-i şāmiñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [ey,]

Ben niyāz eyledigimde ne ‘aceb nāz ider olsan

Saña tībā baña **ey** şūḥ temennā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3*). [ey,]

Ey şūḥ eşigiñ tozu kuḥl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tāk-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [ey,]

Ma‘āzallāh o ğamz-ı mekr-engīzinden **ey** āfet

Demādem ihtirā‘ı fitne-i āḫir-zemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [ey,]

Çü Şāib şevket-i nazmı irer āfāka **ey** Şâdi

O kim evşāf-ı pīri zīb-i pīrā-yı zebān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [ey,]

Al deste ḳadeḥ devre çık **ey** sāḳī-i mümtāz

Düşdükçe dil-i zār ile ol bir nazar-endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [ey,]

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülzāra şaluñ nāz ile **ey** serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [ey,]

Ben ḥaste-i hecre kılamaz çāre etibbā

Ey şūḥ sen ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [ey,]

Bize **ey** Şādī faḫaṭ kūy-ı rızādur maṭlab

Şanma kel şūfī gibi ḥasret-i mīnū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [ey,]

Ol şem‘ ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebūñle yetiş **ey** sāķī-i mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [ey,]

Gel **ey** zâhid benim hâl-i perîşân iştimalim gör

Dime bir Kays-ı Leylā kūhsār-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [ey,]

Ey yâr görenler seni ağyāra muķārin

Dir naḥl-i gül ol hār-ı muğaylāna kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [ey,]

Fürûğ-ı māh-rūyuñ nur-baḥş-ı tāk-ı a‘lādur

Cebīnūñ tal‘atı **ey** şūḥ reşk-i āfitāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [ey,]

Ey tabīb-i çāre-sāzım haste-hāl oldum yetiş

Raḥm kıl muḥtāc-ı dārū-yı vişāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [ey,]

Ārzū-yı vaşl ile **ey** āfitāb-ı evc-i ḥüsn

Āh maḥviyyetde bir zerre hemāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [ey,]

Düşme **ey** şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Kays

Ez ezel vahdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [ey,]

Ey şūḥ kadet servi-yi büstān-ı ḥaķāyık

Ve’y zūlf ü ruḥet fer-dih-i reyḥān u şaķāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [ey,]

Peygüle-i firķatde koyup bülbul-i zārı

Ḥāşāk ile ülfet sana **ey** ḡonce ne lāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [ey,]

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşāķı fehm eyler tabīb

Derd yok **ey** şūfī sende yoksa derd añlar mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [ey,]

Yan yakıl **ey** Şādī her şeb tā seher pervāne teg

Maḥv-ı cān eyler ruḥ-ı şem‘ -i ziyā güster mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [ey,]

Ben nice āh itmeyem her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedūñ bir dem murādum üzre **ey** kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [ey,]

Söz ile **ey** ẖvāce taḥṣīl-i rızā mümkün mi yā

Dā'imā kūy-ı 'ubūdīyetde dil ber pā gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [ey,]

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kāküle

Bend ū zencīr añlamaz dīvāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*). [ey,]

Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā'nevi

Ḳalma **ey** dil dāimā mānend-i gönçe der menām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*). [ey,]

Ḳuvve-i 'aḳlda **ey** ẖvāce Felāṭun olsan

Hikmet-i ḥazreti mümkün mü ta'aḳkul idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4*). [ey,]

Beni Mecnūn ile **ey** şūfī gel hem-ḥāl zan itme

Cünūn-ı ḥubb-ı Mevlāyam ne Ḳays-ı 'aşḳ-ı Leylāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [ey,]

Rızādır maksad-ı aksā-yı men 'ālemde **ey** sūfī

Ne meyyāl-i bihiştim ben ne ẖvāhiş-kār-ı ḥūrāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*). [ey,]

Beni Mecnūn ile **ey** şūfī gel hem-ḥāl zan itme

Cünūn-ı ḥubb-ı Mevlāyam ne Ḳays-ı 'aşḳ-ı Leylāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [ey,]

Rızādır maksad-ı aksā-yı men 'ālemde **ey** sūfī

Ne meyyāl-i bihiştim ben ne ẖvāhiş-kār-ı ḥavrāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*). [ey,]

Baṇa teklīf-i miḥrāb itme gel **ey** şūfī beyhūde

Ezelden gūşe-i ebrū-yı yārı secdegāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [ey,]

Gerekmez dīdeye **ey** Şādī ol dünyā vü māfihā

O 'anḳāyam ki dāim lāne-sāz-ı evc-i 'irfānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 5*). [ey,]

Ey şabā sen söyle ben dildāre ḥālüm söylemem

Nāz-perver ol cefā-kirdāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [ey,]

Kılmasın şūfī tehī **ey** Şādī istifsār-ı hāl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyāre hālüm söylemem (*Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 5*). [ey,]

Şakın **ey** şūfī benden sorma ezvāk-ı şeker hūvābı

Ümīd-i şubh-ı vaşl-ı yār ile bī-hūvāb u bīmārām (*Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [ey,]

‘Aceb mi kılmasam iqbāl men **ey** hūvāce mihrāba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı dildāram (*Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 4*). [ey,]

El-amān **ey** gamzesi cellād-ı cānum el-amān

Tīr-i müjgānuñ dem-ā-dem dökdi kānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 1*). [ey,]

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki **ey** Şīrīn-dehen

Deldi tāğı tīşe-i āh u figānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [ey,]

Mübtelā-yı hār idelden **ey** gül-i nāzūk beden

Dir kafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [ey,]

Terk-i cevri it **ey** cefā-mu ‘tād zārumdan şakın

Sūzişim gör na‘ra-i āteş-nişārumdan şakın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [ey,]

Ey peyk yūri hāzret-i cānāna di gelsin

Allāh için ol çeşm-i ğazālāna di gelsin (*Şādī Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [ey,]

Şakın **ey** şūh şakın olma rakībāna yakın

Ne revādur ola gül hār-ı muğaylāna yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [ey,]

Mükehhāl çeşm ol **ey** dil sürme-i ‘ibretle bu çarhā

Görüp iqbāl idbār olduğun şād olma iqbāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [ey,]

Hārīdār-ı ma‘ārif kalmamış bazar-ı ‘ālemde

Kumāş-ı nazmunı **ey** Şādī virme düş-ı dellāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 5*). [ey,]

Ey bülbül-i hātır ne tekāpū ne ararsıñ

Hiç būy-ı vefā yok bu gülistān-serāda (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [ey,]

Lutf kıl **ey** sâķī-i devvār Allāh ‘aşķına

Şun pey-ā-pey sāġar-ı serşārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [ey,]

Bār-ı cevruñ çekmege tâb ü tüvānum kalmadı

Terk-i cevrit **ey** cefā-girdārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [ey,]

Ey şūh dahı ẖvābe maḥal kalmadı herġiz

Şehbāz-ı hayālūñ ideli dīdemi lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [ey,]

Ey Şādī o şeh-nāz ideli ‘arz-ı tarāvet

Buldı yeni başdan yine pīrāye benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [ey,]

Şāḥ-ı hecrūñde çü bülbül zār olaydum kāşķı

Görmeyeydim **ey** gül-endāmım seni tek ḥār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [ey,]

Giderseñ **ey** nesīm-i şubḥ ger ol kūy-ı cānāna

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekārım būy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [ey,]

Ben zāra **ey** cefa-cū kār itdi tīġ-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [ey,]

Al dest-i nāza sāġar **ey** şūh-ı işve-perver

Raḥm eyle raḥm göster düşdükce ‘aşıķāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [ey,]

Ey Şādī turma zār ol yok ol da soñra var ol

‘Anķā-yı dilşikār ol kıl kaf-ı ‘aşķ(ı) lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [ey,]

Şahbā-yı lebüñ şun nola **ey** sâķī-i gül-rū

Dildār-ı cefā-cū (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [ey,]

Çıkdı yine dilden heves-i servī-i bālā

Ey Şādī-i şeydā (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 9*). [ey,]

Beste kıl ol ḥalka-i ġisū-yı ‘anber-fāmīña

Yoksa kim zencīr **ey** meh-rū muḥāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4*). [ey,]

Müjde **ey** bülbül-i şeydā gül-i ra‘nā geldi

Zülf-i şebbü rūḥ-ı nev-lāle-i ḥamrā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [ey,]

Ba‘dez-in her gice āfākā çıkarma āhuñ

İşte ey Kays-ı dil-i zār o Leylā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [ey,]

Niyāzum ‘arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet birle ḳadd-i serv-i hoş-reftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [ey,]

Āh ey gül mübtelā-yı cevr-i ḥār itdün beni

Bülbül āsā her seḥer giryān zār u itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [ey,]

Meyl-i aḡyār eyleyelden ey ḳad-i serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg hemīşe bī-ḳarār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [ey,]

Ah-ı ‘ālem-süz-ı Şādī yakmasun mı dilleri

Ey felek ḥasret-keş-i dīdār-ı yār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [ey,]

Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni aḡyār ile

Külbe-i ḥecründe dā‘im zār olaydum kākī (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2*). [ey,]

Ey cemālî Ve‘d-ḍuḥā vey ṭal‘atı nūru‘l-hüdā

Āfitāb-ı ṭal‘atıñ āfākı kıldı rüşenā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1*). [ey,]

Zerre-i nāçizim ey zerrāt-perver āfitāb

Zerre-i luṭfuñla kıl mir‘āt-ı ḳalbi pür-cilā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [ey,]

Ey ḥabīb-i Ḥazret-i Mevlā Ḥidivv-i mürselīn

V‘ey Şeh-i ‘iklīm-i Māevḥā Şefī‘ül-müznibīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [ey,]

Ṭal‘atıñdan iḳtibās-ı nūr ider ay u güneş

Ey cemāl-i Ve‘d-ḍuḥā yā Raḥmeten lil-‘ālemīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2*). [ey,]

Merḥabā ey ḥükm-rān-ı mülk-i Evḥā merḥabā

Merḥabā sultān-ı evreñg-i Feterdā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [ey,]

Merḥabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festakīm

Merḥabā bedrū‘l-büdūr-ı evc-i ma‘nā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [ey,]

Ƙıl 'ināyet tūt elim **ey** mefħar-ı 'ālem meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i bed-fi 'ālam yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [ey,]

Esselām **ey** pâdişāh-ı taht-ı Evhā esselām

Esselām **ey** maẓhar-ı āyāt-ı İsrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [ey,]

Esselām **ey** pâdişāh-ı taht-ı Evhā esselām

Esselām **ey** maẓhar-ı āyāt-ı İsrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [ey,]

Esselām **ey** 'avn u luṭfuñ dest-gîr-i 'ācizān

Esselām **ey** dergeh-i ḥvācet-pezirā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [ey,]

Esselām **ey** 'avn u luṭfuñ dest-gîr-i 'ācizān

Esselām **ey** dergeh-i ḥvācet-pezirā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [ey,]

Esselām **ey** seng-i kūyuñ tâc-ı fark-ı aşfiyā

Ḥāk-i pāyiñ zīver-i nüh- ṭāḳ-ı a'lā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [ey,]

Esselām **ey** āsitān-ı buse-gāh-ı ḳudsiyān

Ḥāk-rüb-ı dergehindir zülf-i ḥūrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [ey,]

Esselām **ey** ravzā-ı kevkeb muṭāf-ı enbiyā

Bārgāhuñ berter ez 'arş-ı mu'allā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [ey,]

Cāna yetdi dā'imā cevruñ cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ hergiz murādum üzre **ey** devvār çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*). [ey,]

Ey baħr-ı kerem bādī-i icād-ı dü 'ālem

Ve'y kişver-i Levlākda sultān-ı mu'azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [ey,]

Ey gevher-i zīb-āver-i eyvān-ı nübüvvet

V'ey mihr-i ziyā-küster-i keyvān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [ey,]

ey diriğ: "Yazık, eyvah!" gibi anlamlara gelerek yakınma durumunu ifade eden söz.

Ol ḳadar bī-tāb ü rencūr u za'ifem **ey diriğ**

‘Arz-ı hāl-i pür melâle dilde yokdur kudretüm (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4). [ey dirîğ,]

Bilmedim Leylî-edâ itdi ne efsûn **ey dirîğ**

Meskenimdir Kays veş kuhsâr u hâmun **ey dirîğ** (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1). [ey dirîğ,]

Bülbül-i hâtır nice feryâd u efgân itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı hâşâke maḡrûn **ey dirîğ** (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2). [ey dirîğ,]

Ârzü-yı hüsn-i Yûsufı bu dem Ya‘kub-ı dil

Ḳaldı ol beytû’l-ḡazanda zâr u maḡzûn **ey dirîğ** (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3). [ey dirîğ,]

Nâzenînim büse-i la‘l-i lebûñ va‘d eyledi

Eyledi ammâ o va‘d-ı ‘ıyde merhûn **ey dirîğ** (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4). [ey dirîğ,]

Ey dirîğâ dâimâ ol pençe-i sertîz-i nefis

Çâk çak itdî girîbânım meded yâ Rab meded (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3). [ey dirîğ,]

Na‘ra-i şebgîr-i âhumdan diger yok bir enîs

Ey dirîğâ külb-e-i ḡayretde ḡaldım ben ḡarîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4). [ey dirîğ,]

eyle-: Eylemek. Etmek, yapmak.

İder mi ‘aṭf-ı enzâr **eylemez** ol zîb-i kevneyni

Gören bu ḡilye-i pâkî ḡıdivv-i taḡt-ı Evḡâyı (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [eylemez, -mez]

‘Âşıkuñ terk eyleyüp aḡyâra ḡılma ittibâ‘

Tir-i âh-ı ‘âşık-ı zârûndañ **eyle** irtiyâ‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1). [eyle,]

‘Azm-i ḡülzâr **eyleyüp** ḡül-ḡonçeye ḡılmam naḡar

Bülbülem bülbül ḡül-i bî-ḡâr(ı) ḡözler ḡözlerüm (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2). [eyleyüp, -y, -üp]

Ser-fürü itmez mi **eyler** ‘ar‘ar u şimşâd ü serv

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [eyler, -r]

A ‘mālūmi ālūde-riyā **eyleme** yā Rab

Ef ‘ālimi hüsran u hebā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [eyleme, -me]

Şâdî -i zār nola maẓhar-ı ğufrān **eyle**

Rū-siyeh ‘abd-i kemīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 6*). [eyle,]

Hemçü Manşūrı olan sırr-ı Enel-Hakdan habīr

Dār-ı ‘aşk-ı yārdan itmez hāzer **eyler** mi yā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [eyler, -r]

Yüz tütüp peygüle-i mihrābā kılmaz serfürū

Eyleyen cānun ezelden vakf-ı mihrāb likā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [eyleyen, -y, -en]

Bir nighle sīnemi sūrāh-sūrah **eyledi**

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘uşşāka kār eyler mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [eyledi, -di]

Bir bakışla murğ-ı gönülüm **eyledüñ** naḥcīr āh

Ġamze-i ğammāz bir şehbāz-ı tīz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [eyledüñ, -dü, -ñ]

Ma ‘āzallāh o ğamz-ı mekr-engīzinden ey āfet

Demādem ihtirā‘ ı fitne-i āḥir-zemān **eyler** (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [eyler, -r]

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan şabā gelmez

Ḥayat-ı tāze-baḥş **eyler** peyām-ı dil-rübā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1*). [eyler, -r]

Merdümleri müstağrak-ı āb **eyledi** Şâdi

Çeşmüñ gibi bir mevc-nümāyende olmaz yem (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5*). [eyledi, -di]

Nāzenīnim buse-i la‘l-i lebüñ va‘d eyledi

Eyledi ammā o va‘d-ı ‘ıyde merhūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4*). [eyledi,]

Bu ne sırdır Şādiyā zencīr zabt etmez iken

Bir kıla bend **eyledi** āhır dil-i şeydā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7*). [*eyledi, -di*]

İhtiyār itmez mi **eyler** deşt ü küh-ı vahşeti

Olmaduñ Leylā enīs-i Kays-ı pür-zār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [*eyler, -r*]

Lāzım-ı tab‘ın iken sākī kerem luṭf u himem

Eyleyüp inşāf ber- re’yümce devvār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*). [*eyleyüp, -(y)üp*]

Cīfe-i dünyāya meyl eylemez ya **eyler** mi ya

Tā ezelden kāf-ı istignāda ‘anḳādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*eyler, -r*]

Şıyt-ı Hū-Hū ile ṭoldı yine nüh ṭāḳ-ı felek

Şādī tā nāy-ı gönül **eyledi** āḡāz-ı nāgam (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [*eyledi, -di*]

Dem-be-dem sâ‘at-be-sâ‘at tīg-i cevri-i nāzenīn

Eylese ger sīnemi şad-pāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*eylese, -se*]

‘Arz-ı dīdār **eyleyüp** Manşūr-ı ‘aşḳ itdi beni

Ol sebebdendür ki dāim dār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*). [*eyleyüp, -(y)üp*]

Ḳadūnle **eylese** şimşād eger da‘vāy-ı bālāyī

Yūri üftāde-i refṭār kıl zinhār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4*). [*eylese, -se*]

Bir nigāh **eyleyicek** zülf-i ḥam-ender-ḥamına

Şādī biñ dürlü yine başuma sevdā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [*eyleyicek, -yicek*]

Ser-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü serv

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān **eyledi** (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [*eyledi, -di*]

Ārzū-yı ‘ārız ile Şādī her şeb ta seher

Cānını pervāne-i şem‘-i şebistān **eyledi** (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*eyledi, -di*]

A ‘mālūmi ālūde-riyā **eyleme** yā Rab

Ef‘ālimi hūsran u hebā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [eyleme, -me]

A ‘mālūmi ālūde-riyā **eyleme** yā Rab

Ef‘ālimi hūsran u hebā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [eyleme, -me]

Bā hürmet-i mihr u meh-i eflâki risâlet

Şem‘-i dili bî nūr u ziyā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [eyleme, -me]

Ḳurbiyyete şâyeste buyur Şādî kemîni

Mehcūr-ı der-i dâr-ı likā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [eyleme, -me]

Zahm-ı dilimē merhem-i ‘avfiñla devā kııl

Dil-ḥastemi muhtâc-ı devā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [eyleme, -me]

Bağışla beni ḥâce-i Levlâke ilâhî

Şermende-i dergâh-ı ‘alā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [eyleme, -me]

Yok bende ‘amel şân-ı Ulûhiyyete lâyıḳ

Luṭfet ‘amelim birle cezā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [eyleme, -me]

Cân bülbülünü vâşıl-ı gülzâr-ı rızā kııl

Meyyâl-i çemenzâr-ı fenā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4*). [eyleme, -me]

Hıfz-ı Şamedâniyede lütfuñla maşûn it

Sînem hedef-i tîr-i belā **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [eyleme, -me]

Divân-ı mu‘allâ olıcak Şādî-i zârı

Şermende-i dîvân-ı mübîn **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 5*). [eyleme, -me]

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşḳ ola ister

Şûfî gibi mihrâb güzîn **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3*). [eyleme, -me]

Hevâlarla hebāya gitdi ‘ömrüm ba‘de ez-in bâri

Nesīm-i ‘aşk ile **eyle** dimāğım pür-hevā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*eyle,]*

Şāyeste-i dergāha buyur Şādī -i zāri

Meḥcūr-ı ḥuzūr-ı müte‘āl **eyleme** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6*). [*eyleme, -me]*

Qıl vāşıl-ı şahrā-yı mu‘allā-yı ḥaḳīqat

Üftāde-i girdāb-ı ḥayāl **eyleme** yā Rāb (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*eyleme, -me]*

Eyledi Ḥāk tā seni şāhenşeh-i Mısr-ı cemāl

Ḥüsnuñe ḥayrān ola ḳaldı nice Yūsuf-liḳā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [*eyledi, -di]*

Cihānı feyż-yāb itmez mi **eyler** reşḥa-i kilḳüm

Devāt-ı feyżüñe ger degse ḥāmem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*). [*eyler, -r]*

İder mi ‘atf-ı enzār **eylemez** ol zīb-i kevneyni

Gören bu ḥilye-i pākī ḥıdivv-i taḥt-ı Evḥāyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 1*). [*eylemez, -mez]*

Eyleyüp ḥaḳ zātını zīb-i serīr-i saltanat

Ḥükmüne münḳād ḳıldı ḥalḳ(ı) Rabb-ı Müste‘ān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 5*). [*eyleyüp, -(y)üp]*

eyleyelden: *Ettiğinden beri.*

Meyl-i ağıār **eyleyelden** ey ḳad-i serv-i bülend

Seyl-i eşḳüm teg hemīşe bī-ḳarār itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*eyleyelden,]*

eyleven: *Eden, yapan, sebep olan kişi, kimse*

1.Sevgili, dost.

Dil-i ḥayrān[ı] benden şorma ḥayrān **eyleyenden** şor

Yüri buḥrānım[ı] dūçār-ı buḥrān **eyleyenden** şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*eyleyenden, -den]*

Dil-i ḥayrān[ı] benden şorma ḥayrān **eyleyenden** şor

Yüri buḥrānım[ı] dūçār-ı buḥrān **eyleyenden** şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*eyleyenden, -den]*

Görüp bu sūzişim zinhār benden ğayrīden şorma

Beni pervāne-i şem‘-i şebistān **eyleyenden** şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 2*).
[eyleyenden, -den]

Eṭibbā derd-i ‘aşk-ı ‘āşıkā dārūda ‘ācizdir

Devāmı derdimi muḥtāc-ı dermān **eyleyenden** şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*).
[eyleyenden, -den]

Eger ta‘dād-ı zaḥm-ı sīnemi bilmek ise maḳşad

Dil[i] āmacġāh-ı tīr-i müjġān **eyleyenden** şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*).
[eyleyenden, -den]

2. *Aşık.*

Ne bilsin ğayrisi Şādī fedākarlık ne ‘izzetdür

Anı ol naḳd-i cānı bezl-i cānān **eyleyenden** şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 5*).
[eyleyenden,]

eyvān: *Saray, köşk II Nübüvvet sarayı.*

Ey gevher-i zīb-āver-i **eyvān-ı** nübüvvet

V‘ey mihr-i ziyā-küster-i keyvān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*).
[eyvān-ı, -ı]

ez: *Türkçe -den ekinin karşılığı olan ve Farsça veya Arapça kelime ve terkiplerin başına gelerek birleşik zarflar teşkil eden ön ek.*

Mazhar-ı nūr-ı tecellā-yı cemālim **ez** ezel

Bilmezem mihr-i felek-pīrā nedür bedrā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2*). [ez,]

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Kays

Ez ezel vaḥdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [ez,]

Nükte-i sırr-ı Ene‘l-Haḳḳı ne mümkün derk-edē

Ez ezel Manşūr āsā olmayan ber-dār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [ez,]

Egerçi kaṭre em **ez** kaṭrehā-yı baḥr-i ‘irfānam

Ve gerçi zerre em mensūb-ı mihr-i ‘ālem-ārāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [ez,]

Ṭoḳunmaz ğuşuma taḥḳīḳ ğayr **ez** na‘ra-i Hū Hū

Egerçi gūş-dār-ı nağme-i ʔanbūrdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [ez,]

Dîrûz şūfî-i gevden pürsîd cāyî **ez** men

Goftem me-pürs mesken ‘uşşāk-ı lâ-mekāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [ez,]

Esselām ey ravzā-i kevkeb muṭāf-ı enbiyā

Bārgāhuñ berter **ez** ‘arş-ı mu‘allā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [ez,]

Gürghā bā gūsfend ḥvābend der şahrā-yı yek

Key her āsed kebkhā **ez** şavlet-i şîr-i jiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [ez,]

Ez ezel bezm-i belāda cür‘a-nūş-ı vaḥdetem

Dest-şüy-yı keşretem ‘anķā-yı ķāf-ı ‘uzletem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [ez,]

ezel: Çok eskiden beri II Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik II Elest Bezmi

Yüz tütüp peygüle-i mihrābā kılmaz serfürū

Eyleyen cānun **ezelden** vaķf-ı mihrāb liķā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [ezelden, -den]

Tehî ‘arz itmesin bî-hūde sākî cām-ı gülfāmı

Benem Şādî **ezel** mest-i mey-i ma‘nā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [ezel,]

‘Abes tekliḫi ķılma meyl-i mihrāb itmezem şūfî

Ezelden secde-gāhım gūşe-i ebrū-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [ezelden, -den]

Bu yolda terk-i nām u şān kılsam şūfî ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşķ-ı yār olanlar şānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [ezel,]

Mazhar-ı nūr-ı tecellā-yı cemālim ez **ezel**

Bilmezem mihr-i felek-pîrā nedür bedrā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2*). [ezel,]

Ezelden murğ-ı göñlüm bülbül-i aşūfte kāmıñdır

Ciger-ḥūn eyleyen hecr-i dehān-ı gönçe fāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*). [ezelden, -den]

Ezelden olmasaydı tār-ı zülf-i yāra dildāde

Dil-i dīvāne zabt olmazdı zencir-i melānetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*).
[ezelden, -den]

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Kays

Ez **ezel** vaḥdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [ezel,]

Çeşme-i ḥayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigāh

Ol kim olmuştur **ezel** mest-i mey-i ma‘nā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3*).
[ezel,]

Nükte-i sırr-ı Ene’l-Ḥakkı ne mümkün derk-edē

Ez **ezel** Manşūr āsā olmayan ber-dār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [ezel,]

Cīfe-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya

Tā **ezelden** kāf-ı istiğnāda ‘anḳādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [ezelden, -den]

‘Aceb mi cīfe-i dünyāya meyl eyler miyim Şādī

Ezelden tā ebed ol kaf-ı istiğnāda ‘Anḳāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*).
[ezelden, -den]

Ezelden tā ebed ser-mest-i şahbā-yı ḥakāyıkdur

Şaḳın zan itme medhūş-ı mey-i engürdur gönülüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*).
[ezelden, -den]

Baḅa teklīf-i mihrāb itme gel ey şūfī beyhūde

Ezelden gūşe-i ebrū-yı yārı secdegāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [ezelden, -den]

Ez **ezel** bezm-i belāda cür‘a-nūş-ı vaḥdetem

Dest-şüy-ı keşretem ‘anḳā-yı kāf-ı ‘uzletem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [ezel,]

Şādīyā şol gülsitān-ı dehre bakmam tā ebed

Çün **ezelden** bülbül-i gülşen-serā-yı vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*).
[ezelden, -den]

Ezelden küşte-i şemşīr-i ‘aşk-ı yārdur ol kim

Yanar bī-şıyt u nāle āteş-i sūzāna pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4*). [ezelden, -den]

Şādīyā ol ravza-i cennāt(ı) kılmaz āru

Ol ki mün‘amdur **ezelden** ni‘met-i dīdār ile (*Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 5*). [*ezelden,]*

Ezelden taşa çaldım Şādīyā ben şīşe-i ‘ārı

Dime rüsvā-yı ‘aşka hātıra hiç ‘ār gelmez mi (*Şādī Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [*ezelden, -den]*

Alur mı dīde-i derrāke Şādī hüsni-i hūrānı

Ezelden ben ki müştāk-ı cemālem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 5*). [*ezelden, -den]*

Ezelden tā-ebed teşne-i şahbā-yı dīdāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [*ezelden, -den]*

ezelī: *Başlangıcı olmayan, kadīm, (karşıtı; ebedi).*

Biz cür‘ā-keşüz cām-ı şarāb-ı **ezelīden**

Mestāne gönüller mey-i nāb-ı **ezelīden** (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 1*). [*ezelīden,]*

Biz cür‘ā-keşüz cām-ı şarāb-ı **ezelīden**

Mestāne gönüller mey-i nāb-ı **ezelīden** (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 1*). [*ezelīden,]*

Sūfī gibi gūş urma şaķın her nağamāta

Hū şıyıtı işit nāy u rebāb-ı **ezelīden** (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*ezelīden,]*

Hācetgeh-i dergāh odur hābl-ı ümīdi

Dil kesme şaķın hāķa-i bāb-ı **ezelīden** (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [*ezelīden,]*

Hergīz el uzatmaz ni‘ām-ı hūvān-ı cihāna

Pür-behre olan hūvan-ı hīṭāb-ı **ezelīden** (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [*ezelīden,]*

Şādī bizi mest-i mey-i hamrā mı şanurlar

Biz cür‘ā-keşüz cām-ı şarāb-ı **ezelīden** (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 5*). [*ezelīden,]*

ezhār: *Çiçekler II Güzeller.*

Bāğ-ı dehrin gerçi kim **ezhār-ı** rengārengi var

Nükhet-i nuzhet-fezā reyḥan u şebbū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2*). [*ezhâr-ı, /*]

ezkâr: Zikirler, anmalar, hatırlamalar.

1. Allah'ın isimlerini ve belli duâları okumak sûretiyle yapılan zikirler.

‘Âşık oldur kim kıla kendin ġārīḳ-ı baḥr-ı ‘aşḳ

‘Ârif oldur kim ola **ezkâr-ı** hū efkâr-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*ezkâr-ı, -ı*]

2. Tekrarlamalar (söz, şiir bağlamında)

Ârzü-yı suḥan itmez de n’ider merd-i ġarīb

Fer virür cān u dil-i ‘āşīḳa **ezkâr-ı** suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*ezkâr-ı, -ı*]

ezkâr-ı hū: Allah zikri.

‘Âşık oldur kim kıla kendin ġārīḳ-ı baḥr-ı ‘aşḳ

‘Ârif oldur kim ola **ezkâr-ı hū** efkâr-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*ezkâr-ı hū, /*]

ezvāk: Zevkler.

Şaḳın ey şūfî benden sorma **ezvāk-ı** şeker ḥvābı

Ümîd-i şubḥ-ı vaşl-ı yār ile bî-ḥvāb u bīmārām (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [*ezvāk-ı, -ı*]

F

fağfür: *Hükümdar II Muhabbet fağfürü.*

Dil kişverine geldi o **fağfür-ı** maḥabbet

Her sūda çalındı yine ṭanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [*fağfür-ı, -ı*]

fahr-ı kâinât: *Kainatın iftiharı, övüncü II Hz. Muhammed (sav).*

Sensiñ el-ḥaḳ Seyyid-i Sādât **Fahr-ı kâinât**

Pādişāh-ı mülk-i Māevḥā ḥidiv-i enbiyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 2*). [*fahr-ı kâinât,]*

fakat: *Sadece, ancak, ama, yalnız.*

Sehmi ‘uṣṣākına taḳṣīm idicek çeşm-i siyeh

Bize maḳṣūm **fakaṭ** bir nigeḥ-i sāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*fakaṭ,]*

Nehār u leyli farḳ itdirmiyen ‘uṣṣāka ey āfet

Fakaṭ ben bildigüm ol şubḥ-ı rüyuñ zülf-i şāmındır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*fakaṭ,]*

Gül nihāli diyemem ḳāmēt-i dildāra **fakaṭ**

Denilür olsa aña naḥl-i tecellā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [*fakaṭ,]*

İnanmam pek de va‘d-ı buse-i la‘li şeker-rīze

Fakaṭ ol muşḥaf-ı ruḥşāruña pek çok yemīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*). [*fakaṭ,]*

Şanma dil sāğar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz **fakaṭ** meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*fakaṭ,]*

Bize ey Şādī **fakaṭ** kūy-ı rızādur maṭlab

Şanma kel şūfī gibi ḥasret-i mīnū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*fakaṭ,]*

‘Uṣṣāka kıyar ğamzesi ğammāz çok ammā

Cān alma **fakaṭ** ğamzesi fettānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*fakaṭ,]*

Her çend muḳarrer ise de va‘de-i vaşluñ

Ol muşḥaf-ı ruḥsāra **faḳat** bir ḳasem eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4). [faḳat,]

Gerekmez Şâdî-yi ednāya ol dünyā vü mâfihā

Faḳat bir ‘āşık-ı vuşlat-merāmam yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 5). [faḳat,]

fakr: Yoksulluk II Dervişlik.

Muttali‘ olduñsa ger el-faḳr u faḥri sırrına

Devlet-i **faḳrı** bul ey dil devlet-i Dārā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4). [faḳrı, -ı]

fām: Renk II Biçim, benzerlik.

Ezelden murğ-ı göñlüm bülbul-i aşüfte kāmıñdır

Ciger-ḥün eyleyen hecr-i dehān-ı gönçe **fāmıñdır** (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1). [fāmıñdır, -ıñ, -dır]

fānūs: Küre veya silindir şeklinde cam kapak. II İçinde mum yakılan fener, camlı mahfaza

1. İman fanusu

Tünd-bād-ı her vesāvisden be-der-āḥir nefes

Hıfz ḳıl **fānūs-ı** imānım meded yā Rab meded (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4). [fānūs-ı, -ı]

2. Şem (sevgili).

Yanup nār-ı nedāmetle düşer dāmān-ı **fānūsa**

Varunca ḳurb-ı şem‘e gāh küstaḥāne pervāne (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3). [fānūsa, -a]

fānūs-ı hafā: Sır şişesi II Bilinmezlik.

Ruḥsāruñı göster dil-i pervane nihāda

Şem‘-i dil-i zār-ı ḳoma fānūs-ı hafāda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 1). [fānūs-ı hafā,]

farḳ: Başkalık, başkalık alâmeti II Baş, tepe (Tarikat başlıkları).

Ziver-i **farḳ-ı** enām olmazdı ol reyḥān u gül

Virmeseydi zülf ü ruhşāruñ eger gülzāre zīb (Şādî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [fark-ı, -ı]

fark it-: Ayırt etmek, ayırmak.

Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘uşşāka ey āfet

Faḳaṭ ben bildigüm ol şubḥ-ı rūyuñ zülf-i şāmiñdır (Şādî Divanı, Gazel 69, Beyit 2). [fark it-,]

fart: Dünya, alem, devran II Baht, talih.

O **fart-ı** hecrden deryā-yı eşkim tıtdı dünyāyı

Sütün-ı dūd-ı āhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (Şādî Divanı, Gazel 205, Beyit 3). [fart-ı, -ı]

fārūk-ı ender: Haklıyı haksızdan ayırmada pek mahir olan II Hz. Ömer'in lakabı III Abdülaziz Han.

Der lıḳā Sıddīk **Fārūk-ı ender** hem ma‘delet

Zātı Zî'n-nüreyñ ḥaşlet der kerem Ḥayder besān (Şādî Divanı, Kit'a 2, Beyit 11). [fārūk-ı ender,]

fe ḥamden sümme ḥamden: Hamd üstüne hamd olsun, sonsuz şükürlerolsun anlamında söz

Ḥayāl-i vuşlat-ı cānān ile mesrūrdur göñlüm

Fe ḥamden sümme ḥamden derd ü ḡamdan dūrdur göñlüm (Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 1). [fe ḥamden sümme ḥamden,]

fedākarlık: Özveri II Canını feda etmek, canından geçmek.

Ne bilsin ḡayrisi Şādî **fedākarlık** ne ‘izzetdūr

Anı ol naḳd-i cānı bezl-i cānān eyleyenden şor (Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 5). [fedākarlık,]

fehm: Anlama, anlayış, idrak.

Eyledi tūr-ı tecellā-yı Ḥudāda maḥv-ı zāt

Fehm idenler Len terānī nūkte-i ‘ulyāsını (Şādî Divanı, Gazel 195, Beyit 4). [fehm,]

fehm eyle-: Fehmetmek. Anlamak, idrak etmek

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşākı fehm eyler ṭabīb

Derd yok ey şüfî sende yoksa derd añlar mı yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2).
[fehm eyle-,]

fehm olun-: Anlaşılmak, idrak edilmek.

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrâr-ı ‘aşk

Hal olunmaz ‘ukdedir ol ‘ukde-i düşvâr-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1). [fehm olun-,]

felâtûn: Platon ya da İslam dünyasında Eflatun olarak bilinen, Antik klasik Yunan filozofu, matematikçi ve batı dünyasındaki ilk yüksek öğretim kurumu olan Atina Akademisinin kurucusudur.

Çuvve-i ‘aklda ey ẖvâce **Felâṭun** olsan

Hikmet-i hazreti mümkün mü ta‘aḳkul idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4).
[felâṭun,]

feleg: Felek, gökyüzü.

Çıkmasın mı **felege** her gice âh-ı bülbül

Gönçeler ‘arz-ı cemâl itmede dâim ḥâra (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2). [felege, -e]

felek: Dünya, alem, devran II Baht, talih.

Ben nice âh itmeyem her şeb şabâḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedüñ bir dem murâdum üzre ey kec-rev **felek** (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1).
[felek,]

Ah-ı ‘âlem-süz-ı Şâdî yakmasun mı dilleri

Ey **felek** ḥasret-keş-i dîdâr-ı yâr itdüñ beni (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5). [felek,]

felek-pîrâ: Felekleri nuru, ışığıyla aydınlatan

1. Güneş.

Mazhar-ı nûr-ı tecellâ-yı cemâlim ez ezel

Bilmezem mihr-i **felek-pîrâ** nedür bedrâ nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2). [felek-pîrâ,]

2. Mum (sevgili).

Ol ne bilsin rütbe-i a‘lâ-yı mahviyyet nedür

Olmayan pervâne-i şem‘-i **felek-pîrâ-yı** ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5). [felek-pîrâ-yı,]

felek-tâb: Felekleri aydınlatan (Peygamber kapısı bağlamında).

Eylemez ümmîd-i istimdâd Şâdî gayriden

Halka-i bâb-ı **felek-tâbîñdadır** habl-ı recâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 14). [felek-tâbîñdadır, -ı, -ñ, -da, -dır]

fem: Ağz II Sevgilinin ağzı III Kelam, söz.

İdemez şîvede gül-gonçe **fem-i** yâr ile baħş

Kılamaz giryede bûlbûl dil-i pür-zâr ile baħş (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1). [fem-i,]

fenâ: Fânî, geçici. Sonu olan.

1.Dünya.

Cân bûlbûlünü vâşıl-ı gülzâr-ı rızâ kııl

Meyyâl-i çemenzâr-ı **fenâ** eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4). [fenâ,]

2. Kulun benliğinin Allah’ın varlığında yok olması, eşyanın nazarından silinmesi, kesret aleminin kayıtlarından sıyrılıp Hakk’ın tasarrufu altına girmesi hali, fenâfillah.

Vâkıf-ı sırr-ı **fenâ** olmaksa maḳşad sâlikâ(n)

Mülk-i cânîñ eyle vaḳf-ı hânḳâh-ı Naḳşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 4). [fenâ,]

Olma isterseñ eger sâhil-res-i baħr-ı **fenâ**

Ṭurma ol Şâdî süvâr-ı zevrak-ı deryâ-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7). [fenâ,]

fenâ-ender-fenâ: Yokluk içinde yokluk II Kişinin beşerî vasıflardan arınıp Hak'ta yok olduğu fenâfillah makamı.

Şâdî yâ irmek dilersin gevher-i maḳşûda ger

Ṭurma ol ğavvâş deryâ-yı **fenâ-ender-fenâ** (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5). [fenâ-ender-fenâ,]

fer: Parlaklık, aydınlık, nur

1.Şan, şeref.

Ḥamdülillāh kim yine devrān buldu tāb u **fer**

Oldı tā mihr-i ‘adālet ‘āleme pertev-feşān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1). [fer,]

Ya‘ni bi‘l iclāl u **fer** çıkdı hilāfet tahtına

Ḥazret-i ‘Abdül‘azîz Ḥan ol şehinşāh-ı zaman (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [fer,]

2. Sevgilinin yüzünün parlaklığı bağlamında

Fer verir bedrāya hem şems-i duḥāya tal‘atun

Añdırır ‘uşşāka Ve‘l-leyli izā yeğşā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5). [fer,]

fer vir-: Fer vermek. Aydınlatmak, ışık vermek

1. Parlatma, nurlandırma.

Dil tekyesinde yā hū çalındı nāy her sū

Her bār şıyṭ-ı Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4). [fer vir-, -di]

2. Mutluluk vermek II ferahlık vermek.

Ārzū-yı suḥan itmez de n’ider merd-i ġarīb

Fer virür cān u dil-i ‘āşıkā ezkār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5). [fer vir-, -ür]

ferāğ: El çekme II Azad olma, kurtulma.

La‘l-i sākīden **ferāğ** tāze bir üftādesün

Dest-şūy ol çek ayak meyḥāneden bes Şādī bes (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 5). [ferāğ, -ı]

ferah: Hoşa giden bir halden duyulan zevk, gönül açıklığı, sevinç, sevinme.

Cism-i ‘ankā gibi ma‘dūm bilürken **ferah**

Geldi kâf-ı dile ālāy ile ‘ankā-yı ferah (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4). [ferah, -ı]

1. Şarap kadehi.

Şundı ol sākī bu şeb destime mīnā-yı **ferah**

Ya‘ni el virdi yine lütfūyla Dārā-yı **ferah** (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1). [ferah,]

2.Dara.

Şundi ol sākī bu şeb destime mīnā-yı **ferah**

Ya'ni el virdi yine lütfüyla Dārā-yı **ferah** (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [*ferah,]*

3.Ney.

Şīvelerle şeh-i hūban alalı taht-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nāy-ı **ferah** (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*ferah,]*

4.Tuba ağacı.

Meyl idüp 'atf-ı nigāh eylemezem serve dahı

Gülşen-i dilde ki boy göstere tūbā-yı **ferah** (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3*). [*ferah,]*

5.Anka kuşu.

Cism-i 'ankā gibi ma'dūm bilürken ferahı

Geldi kâf-ı dile ālāy ile 'ankā-yı **ferah** (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [*ferah,]*

6.Meyhane.

Sū-be-sū 'ālemi geşt eyledi Şâdî ğamgīn

Künc-i meyhāne gibi bulmadı bir cā-yı **ferah** (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [*ferah,]*

ferāh-encām: Sonu mutluluk, ferahlık olan (Kadeh, şarap bağlamında).

Çekdigüm cām-ı elem zehr-āb-ı ğamdur dā'ima

Görmedüm cām-ı **ferāh-encām-ı** sākī dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*ferāh-encām-ı, -ı]*

ferāmūş it-: Unutmak.

Va'd u ikrār eyledüñ teşrīf-i çāker hāneyi

Gel ferāmūş itme ol ikrārı Allāh 'aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [*ferāmūş it-, -me]*

ferāz: Yukarı, yokuş, en üstte.

Oldı gönülüm öyle gerden dāde-i zencir-i 'aşk

Zülf-i Leylā Kays teg gezdim **ferāz** u deşt u şīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*ferāz,]*

fer-dih: *Aydınlatan, nurlandıran*

1. *Kadirilik tacı.*

Fer-dih-i tāk-ı mu‘allā tāk-ı ‘Abdülkādīrī

Çün kanādīl-i süreyyā tāk-ı ‘Abdülkādīrī (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*). [fer-dih-i,]

2. *Hilafet nuru (Abdülaziz Han).*

Māh-ı evc-i ma‘delet mihr-i sipihr-i saltanat

Neyyir-i burc-ı hilāfet **fer-dih-i** āfākiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [fer-dih-i, -i]

3. *Nağşebend'in tecelli yeri.*

Fer-dih-i ehl-i şafādur cilvegāh-ı Nağşebend

Sürme-i ‘ālem-behādur hāk-rāh-ı Nağşebend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 1*). [fer-dih-i,]

4. *Sevgilinin güzelliği.*

Ey şūh kadet servi-yi büstān-ı haḳāyık

Ve’y zūlf ü ruḡet **fer-dih-i** reyḥān u şaḳāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [fer-dih-i,]

ferhād: *Klasik edebiyatta mesnevilere konu olan Fars kökenli Hüsrev ü Şîrîn ve Ferhād ü Şîrîn aşk hikâyelerinin ünlü erkek kahramanı.*

1. *Dağı delen Ferhat*

Şîrîn-dehen oldı kühen-efsāne-i **Ferhād**

Meşhūr olalı ‘aşrda ḥāl-i dil-i nā-şād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 1*). [ferhād,]

2. *Aşığın gönlü.*

Āh ile ḳal‘ eylerim kūh-ı ḡamı Şîrîn-dehen

Gerçi kim **Ferhād** dilde zūr-ı bāzū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [ferhād,]

Ben kūh-ı ḡamı tîşe-i āhumla ṭaḡıtdım

Ferhād ideli gönlümü Şîrince zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [ferhād,]

Göñüldür bir leb-i Şirine **Ferhād**

Göñüldür Kāys-ı ‘aşk-ı zülf-i Leylā (Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 3). [ferhād,]

3. *Âşık*

Yād-ı leb-i Şīrīn ile **Ferhād** ola kaldım

Kūhsār-ı ğamı tığıdalı rüz-ı maḥabbet (Şādī Divanı, Gazel 21, Beyit 3). [ferhād,]

Ṭağıtdum tīşe-i āhumla ben de kūh-ı endūhu

Deme Şīrīn-edā kūh-ken-i **Ferhāde** gelmişdür (Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 4).
[ferhāde, -e]

Egerçi Şādīyā çok dilbere dil vermişem ammā

O Şīrīn-leb beni hem-rütbe-i **Ferhād** ider gördüm (Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 5).
[ferhād,]

Öyle bir **Ferhād-ı** nāşādem ki ey Şīrīn-dehen

Deldi tıği tīşe-i āh u fiġānum el-amān (Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 3). [ferhād-ı,]

Tīşe-i āhumla çün **Ferhād** deldüm taġları

Tā o Şīrīn-ṭab ‘şūḥ-ı şīve-mendüm gitdi āh (Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 3). [ferhād,]

Bu dehrde efsāne-i ‘aşkum ki bilindi

Şīrīn-dehenüm kıssa-i **Ferhād** silindi (Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 1). [ferhād,]

ferhād eyle: Ferhat muamelesi etmek II Sevgili uğruna türlü eziyetlere maruz bırakmak.

Bir leb-i Şīrīne tā men zār(1) **Ferhād** eyledüñ

İtmedüñ inşāf esīr-i dest-i bī-dād eyledüñ (Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 5). [ferhād
eyle, -dü, -ñ]

ferhunde: Kutlu, uğurlu, mübarek II Saadetli, mutlu (sevgilinin yüzü).

Meyl eyleyeli Leylī-i **ferhunde** cemāle

Çün Kays düşürdüm dil(i) hāmūn-ı melāle (Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 1). [ferhunde,
]

ferhunde-lika: Uğurlu-kutlu yüz.

Ya‘kūb dilüm külbe-i aḥzānda kaldı

Ferhunde-liḳā şāhed-i Ken'āna di gelsin (*Şādî Divanı, Gazel 157, Beyit 2*). [*ferhunde-liḳā,]*

fermān: *Emir, irade, buyruk.*

Menem Şādî muḥibb-i pür melāmet

Olaldan bende-i **fermān** Leylî (*Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 6*). [*fermān,]*

fer-pîrā: *Aydınlığı, ışıḡı ile donatıcı, aydınlık veren II Hz. Muhammed'in ayaḡının tozu. III Hz. Muhammed'in sünneti*

Mübārek ḥāk-i pāyiñ dīde-i ḥurşīde **fer-pîrā**

İşıḡiñ tozu kuḥl-ı 'ayn-ı rif'at yā Resûlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [*fer-pîrā,]*

ferruh: *Kutlu, mübarek, güzel.*

1. *Sevgilinin goncaya benzeyen aḡzı*

Dehānuñ ḡonçe-i ḥamrā-yı **ferruh**

O ḥālūñ dāne-i yektā-yı **ferruh** (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [*ferruh,]*

2. *Sevgilinin dane-i yekta olan ben tanesi*

Dehānuñ ḡonçe-i ḥamrā-yı **ferruh**

O ḥālūñ dāne-i yektā-yı **ferruh** (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [*ferruh,]*

3. *Sevgilinin servi boyu*

Ḥadūñdür lālehā-yı deşt-i cennet / Ḳadūñdür servi-i bālā-yı **ferruh** (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 2*). [*ferruh,]*

4. *Sevgilinin tuḡraya benzeyen kaşları*

Berāt-ı ḥüsn-i bî-misliñde cānā

Muḳavves kaşlarıñ tuḡrā-yı **ferruh** (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 3*). [*ferruh,]*

5. *Sevda.*

Hevā-yı zülfi ile çün Ḳays-ı Leylā

Başımda var bir sevdā-yı **ferruh** (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [*ferruh,]*

6. *Ney.*

Pür oldı şıyt-ı Hūdan gūş-ı hikmet

Çalındı tā ki dilde nāy-ı **ferruḥ** (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [*ferruḥ,]*

7. *Kabe gibi kutsal olan gönül*

Ṭavāf-ı ḥātır-ı ‘uşşāka sa‘y et

Göñüldür Ka‘be-i ‘ulyā-yı **ferruḥ** (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6*). [*ferruḥ,]*

8. *Kavuşma kumaşı (sermayesi)*

Nuḳūd-ı cān ile Şâdî alınmaz

Ḳumaş-ı vaşıldır kālā-yı **ferruḥ** (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 7*). [*ferruḥ,]*

ferrūh-bād: *Uğurlu, kutlu olsun! II Aydınlatsın, neşe versin!*

Her taraf i‘lān olunduḳda cülūs-ı şevketi

Şıyt-ı **ferrūh-bād** ile pür oldı tāḳ-ı āsmān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 6*). [*ferrūh-bād,]*

ferruh-likā: *Uğurlu, mübarek yüzlü II ŞÂDÎ.*

Ârzuı şekker-i vaşluñla ey **ferruḥ-liḳā**

Ḥāme-ī ebkem-meniş tūtī maḳāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*ferruḥ-liḳā,]*

ferş-rū eyle-: *Eğilmek. Yüzünü kilim, yaygı yapmak sermek II Yüz sürmek III Bağlılık, saygı göstermek.*

Bu dergāh-ı risālet iktināha **ferş-rū eyle**

Ne bir dergāh-ı rif‘at-dāde-i seb‘-a semādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2*). [*ferş-rū eyle,]*

fersūdē ol-: *Fersude olmak. Yıpranmak II Aşınmak.(aşığın alnı bağlamında).*

Şükr mümkün mü edā secde-i şükrānide

Olsa fersūdē cebīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*fersūdē ol-,]*

feryād: *Feryat. haykırış, çığlık, bağırtı.*

Bülbül āsā āh u **feryādım** çıkar tā ‘arşa dek

Hâtıra geldikce nâ-geh gonçe-i ruhsâr-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*feryâdım, -ım*]

Virir **feryâd** u zârım bülbül-i şūrīdeye hayret

Seher gülzâr-ı kûyunda hürüşân olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*). [*feryâd,]*

Çıkar eflâka âhum na‘râ-i şebgîr-i **feryâdum**

Añıldıkça cemâl-i yâre hayrân olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*). [*feryâdum, -um*]

Mağşaduñ **feryâd** ile incitmemekse âlemi

Her gice ta şubha dek Şâdî bu vâveylâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [*feryâd,]*

‘Aceb mi gülğule-endâz-ı âfâk olsa **feryâdım**

Yine sâz-ı derûnum ğıbta-bağşâ-yı rebâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [*feryâdım, -ım*]

Bülbül gibi **feryâd-ı** dil-i zârıma maşuş

Nâzende edâlar gül-i handânuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [*feryâd-ı, --ı*]

Bülbülün **feryâdı** bîzâr eylemezdi ‘âlemi

İtmeseydi Şâdiyâ ger gül-cemâlün hâre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*feryâdı, -ı*]

Bülbülün **feryâdı** bîzâr eylemezdi ‘âlemi

İtmeseydi Şâdiyâ ger gül-cemâlün hâre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*feryâdı, -ı*]

Her seher gülzâr-ı kûyuñda gül-i bâğ-ı edîb

Âh u **feryâdum** bağışlar bülbül-i nâlâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*feryâdum, -um*]

Bülbül-i hâtır nice **feryâd** u efgân itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı hâşâke mağrûn ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*). [*feryâd,]*

Güşına almaz mı **feryâdum** o mehrû yoksa kim

Hâl-i zârım hâzret-i cānāna ‘arz eyler mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3).
[feryādum, -um]

Na‘ra-i şebgîr-i **feryādum** uyardı ‘âlemi

Sen o ẖvâb-ı nâzdan bir lahza bîdâr olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2).
[feryādum, -um]

Belki ol gonçe ala gûşuna efğânımızı

Şâh-ı gülde yine **feryād-ı** belâbil idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2). [feryād-ı, --ı]

‘Arşa yetdi âh u **feryādum** yetişmez mi saña

Nâzenînüm tîr-i âh-ı dîl-fiğārumdan şaķın (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2). [feryādum, -um]

Olmasa lûtfuñ eger ben mücrime feryād-res

Tāk-ı eflāke çıkar **feryād** u nâlem yâ Resûl (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [feryād,]

Dem-â-dem ârzû-yı gülşen-i vaşluñla çün bûlbûl

Çıkar eflāke **feryād** u fiğānum yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2). [feryād,]

feryād it-: *Feryat etmek. Yüksek sesle haykırmak.*

Ârzû-yı şekkeristānı hayāl-i vaşl ile

Tûti’-i tab‘um ider feryād dâim der kâfes (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3). [feryād it-, -(d)er]

feryād-res: *Feryat edenin imdadına yetişen, yardım eden (kimse).*

1.Allah (cc)

Göñül kûy-ı nedāmetde kalur nālān u ser-gerdān

Eger **feryād-res** olmaz ise ‘avnıñ baña yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [feryād-res,]

2.Hz. Muhammed (sav).

Olmasa lûtfuñ eger ben mücrime **feryād-res**

Tāk-ı eflāke çıkar feryād u nâlem yâ Resûl (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [feryād-res,]

feṣāhat: Kurallı, etkileyici, heyecan verici, inandırıcı, sanatlı, kusursuz, akıcı, etkileyici söz söyleme.

Selāset baḥş olan şol pür rekāket ṭab‘īna Şādī

Feṣāhatdür kelām-ı ḥusrev ü mīr-ī kelāmıdır (Şādī Divanı, Gazel 69, Beyit 5).
[feṣāhatdür, -dur]

Bilürüz vezn ile şā‘ir ağırı yüngülünü

Çü bu dükkān-ı **feṣāhatde** terāzü çekerüz (Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 4). [feṣāhatde, -de]

Kimiñ işlerse esb-i ṭab‘ı gelsin hem-‘inān olsun

Açıkdur ‘aşrımızda çün **feṣāhat** rahş-ı meydānı (Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 4).
[mealli ayetinden iktibas edilmiştir.

feṣāhat,]

festakim: "Dosdoğru olun ". Kur'an-ı Kerim'in " emrolunduğunuz gibi dosdoğru olun"

Merḥabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı **Festakim**

Merḥabā bedrū‘l-büdūr-ı evc-i ma‘nā merḥabā (Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 2).
[festakim,]

feterdā: "ve sen razı olacaksın" . Kur'an-ı Kerim'in "Ve mutlaka Rabbin yakında sana verecek (ihsan edecek), böylece sen razı olacaksın" mealinden iktibas yapılmıştır.

1.Kulun Rabbinden razı olma durumu "Taht ,Makam" bağlamında ele alınmıştır.

Merḥabā ey ḥükm-rān-ı mülk-i Evḥā merḥabā

Merḥabā sulṭān-ı evreñg-i **Feterdā** merḥabā (Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 1). [feterdā,]

fettān: Gönlü kendine çeken, kendine hayran eden, cilveli (kimse), cāzibeli II Sevgili, dost

‘Uşşāka kıyar ğamzesi ğammāz çok ammā

Cān alma faḳaṭ ğamzesi **fettānuma** gelmiş (Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 2).
[fettānuma,]

fevz-āyet: Fetih ayeti II Zafer nişanesi.

Rāyet-i **fevz-āyetin** hemvāre manşūr eyleyüp

Düşmenin maḵhūr ide mevlā be ḥaḳḳ-ı gerzemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22*). [*fevz-âyetin, -in*]

feyz: *Nimet, bağış, ihsan*

1. İrfan, ilim ve mârifet.

Bi ḥamdillāh esdikçe nēsim-î **feyz-i** yezdānı

Açıldı bāğ-ı ḥātırda gül-i ra‘nā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [*feyz-i, --i*]

Ḥuşk-leb āşıkları sîr-ābe-i **feyz** itmede

Çeşme-sār-ı ‘ayn-ı ḥikmetdür külāh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*feyz,*]

Cihānı feyz-yāb itmez mi eyler reşḥa-i kilcüm

Devāt-ı **feyzüñe** ger degse ḥāmem yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*). [*feyzüñe, -ü, -ñ, -e*]

2. Bereket II Manevi haz, mutluluk, iç huzuru.

Şâdî yā ol mażhar-ı **feyz-i** tecellā-yı cemāl

İstifāza eyleyüp Molla Celāleddīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 5*). [*feyz-i,*]

Yüzüñ ko āsitāna istifāza eyle ey Şâdî

Ḥuzūr-ı **feyz-i** mevfûrî Ḥabîb-i Müctebādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*feyz-i, -i*]

feyz-ālūd: *Bereketli, çok cömert, ihsanı bol.*

Ol vücūd-ı **feyz-ālūd-ı** şehinşāhîlerüñ

Ebbedallāhū Te‘ālā tā be pāyān-ı zemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21*). [*feyz-ālūd-ı, -ı*]

feyz-i mecrā: *Marifet yolu II Gönül.*

Göñüldür çeşmesār-ı ‘ayn-ı ḥikmet

Göñüldür her tarafdā **feyz-i mecrā** (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4*). [*feyz-i mecrā,*]

feyz-pîrā: *İlim ve marifetle donatan, süsleyen (La- mevcude illa hu).*

Bi-ḥamdi’llāh Şâdî **feyz-pîrā-yı** zebānumdur

Be her dem her seher her bār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5*).
[*feyz-pîrâ-yı, -yı*]

feyz-yâb it-: Feyiz vermek.

1. Onurlandırma.

Hādımān-ı pîrden bir zāt-ı hoş Sāmī Cenāb

Feyz-yâb itdi beni bā tāt-ı ‘Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4*). [*feyz-yâb it-, -di*]

2. Maneviyatından veya ilminden başkalarını faydalandırmak, aydınlatmak (Şairin kalemi bağlamında).

Cihānı feyz-yâb itmez mi eyler reşha-i kilcüm

Devāt-ı feyzüñe ger degse hāmem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*).
[*feyz-yâb it-, -mez*]

fezā: Efza. Artırmak II Neden olmak.

Pādīşāh-ı heft-kişver hükmrān-ı baḥr u ber

Şehriyār-ı Cem zafer haşmet **fezā-yı** Husrevān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8*). [*fezā-yı, -yı*]

fezā: Ova, ferah yer, alan II Arayış mekanı

Sevdā-yı dü çeşmüñle gezer küh u **fezāyı** /

Meshūr nigāhuñ olalı şūḥ-ı gāzālān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*fezāyı,*]

figān:

1. Acı inilti, çığlık.

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki ey Şīrīn-dehen

Deldi tātı tīşe-i āh u **figānum** el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*figānum, --um*]

Dem-ā-dem ārzū-yı gülşen-i vaşluñla çün bülbül

Çıkar eflāke feryād u **figānum** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*).
[*figānum, -u, -m*]

2. Gönül çığlığı.

Figān ü āh-ı dil bülbülleri bes ḥayrete koymuş

Dehānuñ ğonçe-i kâna boyanmış hey'ete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1*).
[*figân,*]

3. *Talep, istek.*

Bülbül gibi Şâdî şu kadar nâleler etdim

Güş eylemedi ol gül-i nev âh ü **figânım** (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 5*). [*figânım, -ım*]
]

figân eyle-: Üzüntü ile bağırıp çağırmak.

Dem-be-dem ol gülsitân-ı ravza-i küyuñ añup

Ṭurmayub Şâdî **figân eyler** mişâl-i 'andelîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*figân eyle-, -r*]

Âh pîrāmün-ı gül olmuş maḳarr-ı ḥâr u ḥas

Bülbül-i şeydâ **figân eyler** be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [*figân eyle-, -r*]

figen: Sonuna geldiği kelimelere “düşüren, yere atan, yıkan, salan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Neler itdi neler o çeşm-i füsûn-kâr neler

Şaldı göñlüm kuşına pençe-i 'anḳâ **figeni** (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*figeni, -i*]

fikr: *Düşünce II Endişe III Hayal.*

Bulmasaydım ger teselli zikr u **fikr-i** yâr ile

Yandırırıldım dilleri şol âh-ı âteş-bâr ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1*). [*fikr-i, -i*]

İtmezem mihr ü mehe 'atf-ı nigâh-ı iltifat

Oldu tâ âğüş-ı **fikrim** hâle-i bedray-ı 'aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [*fikrim, -im*]
]

fikret: *Düşünce, fikir.*

Zâhirâ şol pister-i ḥâk-i mezelletdür yerüm

Ṭâ'ir-i 'arş-ı berîn oldı hüma-yı **fikretem** (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*fikretem, -em*]

Evc-i vaşf-ı hâzret-i Mollāya mümkün mü vüṣūl

Ger ‘urūc itse hümā-yı **fikretüm** pervinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*fikretüm,*
]

firāk: *Ayrılık, hicran.*

Degül mi şifte zülfün dil-periṣan olmama bâ‘iṣ

Firāk-ı la‘li gülfāmîñ ciger-kān olmama bâ‘iṣ (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*firāk-ı,*
]

Çekmeyen dâim zemistân-ı **firāk-ı** dilberi

Nev-bahār-ı vaşl ile olmaz olur mı şâdkām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3*). [*firāk-ı, -ı*
]

Firāk-ı sāgar-ı gül-fām-ı la‘l ile ciğer kanum

‘Aceb ben zāra raḥm-ı sāķī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*).
[*firāk-ı,]*

Bir ‘āşık-ı per-suhte-i şem‘-i **firākam**

Kim sūziş-i hicrânıma pervâne de şaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2*). [*firākam, -am*
]

Firākıñla gören hāl-i melāmet iştimalim dir

Bu bir kūhken-i Şīrīn midir yā Kays-ı Leylā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*).
[*firākıñla, -ıñ, -la]*

firāz: *Yokuş, yükseklik, çıkış II Makam ve haller arasındaki değişim.*

Bes şūfi ne devr itmeyesin şīb u **firāzı**

Gel rekz-i ḥıyām eyle be şahrā-yı ḥaķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*firāzı,]*

firdevs-i berīn: *Pek yüksek ve yüce cennet.*

Ben bendeyi cüyende-i gülzār-ı rızā kııl

Ḥāhiş-ger-i **firdevs-i berīn** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 4*). [*firdevs-i*
berīn,]

firkat: *Ayrılık, ayrılış*

1. Oruç.

Rūze-i **firkatde** Şādī ‘iyd-ı cüy-ı vuşlata

Ğurre-i ğarrā-yı vuşlatdur külāh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 5). [firkatde, -de]

2. Sevgiliden ayrı düşme.

Peyğüle-i **fırkatde** koyup bülbül-i zârı

Hâşâk ile ülfet sana ey ğonce ne lâyıķ (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3). [firkatde,]

Baķ pister-i **fırkatde** görüp cism-i nizârı

Rahm it dil-i bîmâre ya Lokmâna di gelsin (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4). [firkatde,]

fırtına: Şiddetle esen ve şiddet derecesine göre karada ve denizde etrafı birbirine katan sert rüzgar.

1. Hissî dalgalanma, rûhî karışıklık.

Olmaz yem-i hâtırdā dahî **fırtına** bâki

Yelken ki açā her yaña vâpûr-ı mahabbet (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 4). [fırtına,]

2. Emellerin kaybı.

Yok **fırtına** bâkî dahî deryâ-yı emelde

Çün zevrak-ı dil sahil-i ikbâle yanaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4). [fırtına,]

fitne: İmtihan II Hile, bozgunculuk, kargaşa III Ahir zaman fitnesi

Ma'âzallâh o ğamz-ı mekr-engizinden ey âfet

Demâdem ihtirâ'ı **fitne-i** âhir-zemân eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4). [fitne-i, -i]

fî-vakti's-seher 'an cānib-i rabb-ı kadîr: "Seher vaktinde Kadir (her şeye gücü yeten) olan Rabbine yönel".

Şâdî **fî-vakti's-seher 'an cānib-i Rabb-ı Kadîr**

Hâtır-ı nâ-çîze bu emr oldı mülhem nâgihân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 23). [fî-vakti's-seher 'an cānib-i rabb-ı kadîr,]).

fürûğ: Işık, nur, parlaklık.

1. Sevgilinin yüzü bağlamında.

Fürûğ-ı mäh-rüyuñ nur-bağş-ı tāk-ı a' lādur

Cebīnūñ tal'atı ey şūh reşk-i āfitāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [*fürûğ-ı, -ı*]

2. *Görünme, tecelli.*

Ben ol mihr u mehe 'atf-ı nigāh-ı iltifat itmem

Fürûğ-ı mihr-i vaḥdetle ğarīk-ı nūrdur göñlüm (*Şādī Divanı, Gazel 139, Beyit 2*). [*fürûğ-ı,]*

füsün eyle-: Büyülemek, sihir yapmak II Etkisi altına almak.

Bilmem ne füsün eyledi ol çeşm-i füsün-sāz

Şehbāz-ı nigah ile hümā göñlüm alındı (*Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*füsün eyle-, -di*]

füsün-kār: Sihirli, çekici, büyü, büyüleyici II Sevgilinin bakışı.

Neler itdi neler o çeşm-i **füsün-kār** neler

Şaldı göñlüm kuşına pençe-i 'anķā figeni (*Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*füsün-kār,]*

füsün-sāz: Çekici, büyüleyici II Sevgilinin gözleri III Sevgili, dost.

Bilmem ne füsün eyledi ol çeşm-i **füsün-sāz**

Şehbāz-ı nigah ile hümā göñlüm alındı (*Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*füsün-sāz,]*

füyüzāt: Feyizler; mânevî bolluk ve bereketler.

Mazhar-ı ebr-i **füyüzāt-ı** cenāb-ı 'İzzetim

Pür şadef ṭab'am dūr-i şehvārdır göñlümdeki (*Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 3*). [*füyüzāt-ı,]*

G

ğabğab: Çene altı. II Sevgilinin gerdanı.

Ohşadum dest-i hayālümle turunc-ı **ğabğabı**

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1).
[ğabğabı, -ı]

ğaddār: Kıyıcı, zâlim, merhametsiz, insafsız (kimse)

1. Sevgili, dost.

Şerha şerha kıldı sīnem hançer-i **ğaddār-ı** dost

Haste-hâl itdî beni ol nergis-i bīmār-ı dost (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1). [ğaddār-ı,]

2. Sevgili, dost II Nefis

Ğazab vaktinde tā yār-ı cefâ-girdār(ı) söyletme

Kıyar ‘uşşāka çeşm-i hançer-i **ğaddār(ı)** söyletme (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1).
[ğaddār(ı), -ı]

ğadr: Zulüm, hainlik, merhametsizlik, acımasızlık, haksız muamele

1. Sabanın (rakibin) eziyeti

Çü şâne hançer-i efsūs ile dil pârelenmez mi

Şabâ tâ dest-i **ğadrin** kākül-i cānāna şaldırdı (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4). [ğadrin, -in]

2. Sevgilinin eziyeti

Kuşandı cevşen-i **ğadri** bütün mehpâreler meh-rû

Silâh-ı nâzını meydan-ı hūbîde kuşandukça (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2). [ğadri, -i]

3. Tarağın (rakibin) eziyeti.

Demâdem dest-i **ğadr-ı** şānede zülf-i girih-gīruñ

Görüp sūrāh-sūrāh olmasın mı şāne-i hātır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [ğadr-ı, -ı]

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i **ğadr-ı** şāneye

Rūy-ı yāre şarkmış bir tār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*ğadr-ı, -ı*]

4.Dikenin (*Rakibin*) eziyeti.

Gonçe āsā sīne-çākem dest-i **ğadr-ı** hārdan

Deşt-i hicrānda çü lāle dāğ-dār-ı dehşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*ğadr-ı, -ı*]

ğaflet: *Gafillik, bîhaberlik, dalgınlık, boş bulunmak, sehv.*

Şeb-i **ğafletde** dāim āteş-i dil-sūz-ı ‘işyāna

Yanup yakılmada pervānevārum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*). [*ğafletde, -de*]

gāh:

1.Bazen, zaman zaman.

Gāh bir ihsān kılmak lāzım-ı tab‘ın iken

Haste-ī hicrānīña daim cefā lāyık mı yā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*gāh,]*

Yanup nār-ı nedāmetle düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca kurb-ı şem‘e **gāh** küstaḥāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [*gāh,]*

2.Zaman, vakit II Seher vakti

Şādī kıla gör vuşlat-ı dildār(1) temennā

Her **gāh-ı** seher-gāh du‘āya kaçışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [*gāh-ı, -ı*]

gāh gāh: *Vakit vakit, ara sıra, zaman zaman. Cümlelerde “bazen öyle, bazen böyle” anlamını sağlamak için kullanılmıştır.*

Gāh gāh ol mīve-i vuşlat irer dirdüm ele

Ger dıraḥt-ı vaşl-ı şāḥ-endāz-ı keyvān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5*). [*gāh gāh,]*

gāhī: *Ara sıra, bâzan, bâzı defa.*

Luṭf idüp geh va‘de-i vaşluñla göñlüm şād ider

Ḳahr ile **gāhī** idüp dūḡār-ı hicrān ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*gāhī,]*

ġam: *1. Kaygı, tasa, keder.*

Yād-ı leb-i Şîrîn ile Ferhād ola ḡaldım

Kūhsār-ı **ġamı** t̄āğıdalı rüz-ı maḡabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*ġamı, -ı]*

Tā‘nından anıñ bāde perestāne ne **ġam** kim

Mest-i meye taḡrīş kılar t̄ā‘ne-i zūhhād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4*). [*ġam,]*

Şādī mest-i sāġar-ı lebrīz-i bezm-i vaḡdetem

Ol ne **ġam** sūfī beni mest-i mey-i ḡamrā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*ġam,]*

Çekdigüm cām-ı elem zehr-āb-ı **ġamdur** dā’ima

Görmedüm cām-ı ferāḡ-encām-ı sākī dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*).
[*ġamdur, -dur]*

Āh ile ḡal‘ eylerim kūh-ı **ġamı** Şîrîn-dehen

Gerçi kim Ferhād dilde zūr-ı bāzū ḡalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [*ġamı, -ı]*

Sāġar-ı la‘l-i lebūñ ‘arz eyle sākī kııl kerem

Cām ile maḡmūr-ı **ġam** ḡammārdan olmaz ḡalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*).
[*ġam,]*

Ben kūh-ı **ġamı** tīşe-i āhumla t̄āğıtdım

Ferhād ideli gönlümü Şîrince zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*ġamı, -ı]*

Tīşe-i āhumla tā ḡal‘ eyledüm kūh-ı **ġamı**

İmtiyāzım vardur (ol) kūh-ken-i Şîrinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [*ġamı, -ı]*

Ġam u endūḡ-ı derūnum kime izḡār ideyüm

Göremem ‘ālem-i eşbaḡda ġam-ḡvār-ı suḡan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*ġam,]*

Yātur şol pister-i **ġamda** ‘aceb bītāb (ü) bīmāram

Nola ḡālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*).
[*ġamda, -da]*

2. Dünya hayatının sıkıntıları

Dem-be-dem derd ü elem endūḡ u **ġam** tevlīd ider

Hāl u şān-ı māder-i eyyāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3*). [*ğam,]*

Ƙurtar beni ƙayd-ı **ğam** u ālām-ı sivādan

Pā- beste-i zencīr-i melāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [*ğam,]*

3. *Aşığın sevincine kasteden askerler.*

Ƙalmadı gönlümde hergiz şād-mānīden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceyş-i **ğam** u hicrān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*ğam,]*

4. *Ayrılık gamı.*

Sāķī-i meh-pāre maḥmūr-ı **ğam-ı** hicrānuñ em

Cām-ı vaşluñ eyle ben ālūde-i ḥumāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*ğam-ı, -ı]*

Ḥayāl-i vuşlat-ı cānān ile mesrūrdur gönlüm

Fe ḥamden şümme ḥamden derd ü **ğamdan** dūrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*ğamdan, -dan]*

Ğam-ı hecrūñle öyle ḥaste-ḥālem yā Resūlallāh

Temennā-yı vişāle yok mecālüm yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*). [*ğam-ı,]*

Luṭf idüp ƙıl beni vāşıl şūde-i deşt-i ḥubūr

Vādi-i **ğamda** ḥazīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*ğamda, -da]*

ğam-dīde: *Gam görmüş, kederli II Aşığın gönlü.*

‘Aceb mi dīde-i **ğam-dīde-i** dil rūşenā olşā

Beni çün hāle ol meh gird-i vaşlunda ṭolandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*ğam-dīde-i,]*

ğamgīn: *Gamlı, kederli II Şâdî*

Sū-be-sū ‘ālemi geşt eyledi Şādī **ğamgīn**

Künc-i meyhāne gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [*ğamgīn,]*

ġam-hvār: *Gam çeken, kederlenen, tasalanan, üzölen. II Şair.*

Ėam u endüh-ı derünüm kime ızhār ideyüm

Göremem ‘ālem-i eşbaħda **ġam-hvār-ı** suħan (*Şādî Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*ġam-hvār-ı, -ı*]

ġammāz: *Ortalığı karıştıran, fitne çıkaran, karıştıracı II Sevgili gamzesi.*

Bir bakışla murğ-ı gönölüm eyledüh naħcır āh

Ėamze-i **ġammāz** bir şehbāz-ı tiz-çengdür (*Şādî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [*ġammāz,*

‘Uşşāka kıyar gamzesi **ġammāz** çok ammā

Cān alma faķat gamzesi fettānuma gelmiş (*Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*ġammāz,*

Āh kim bir gamzesi **ġammāza** dūçār oldu dil

Çün kebüter pençe-i şehbāza dūçār oldu dil (*Şādî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*ġammāza, -a*]

ġamz: *Kaşla, gözle işaret, göz kırpma*

1. Sevgilinin fitneci bakışları.

Ma‘āzallāh o **ġamz-ı** mekr-engizinden ey āfet

Demādem ihtirā‘ı fitne-i āħir-zemān eyler (*Şādî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [*ġamz-ı,*

2. Sevgilinin sihirli bakış.

Hevā-yı zülf-i ‘anber-bū ile dūçār-ı sevdādur

Ėayāl-i **ġamz-ı** sihr-engiz ile meshūrdur gönölüm (*Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [*ġamz-ı, -ı*]

ġamze: *Süzgün bakış II Çene, yanak çukurluğu.*

Ėaçarken murğ-ı dil çengāl-ı ġisū-yı dilārādan

Ėutuldum çün kebüter **ġamzesi** şehbāza dūçāram (*Şādî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*). [*ġamzesi, -si*]

1. Sevgilinin süzgün, bakışı II Sevgiliden gelen işaretler

Bağrımı tır-i tegāfül eyledi şad pāre āh

Ba‘d-ez-in peykān-ı **ġamzeñ** sīne-i ‘uryāna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*).
[ġamzeñ,]

Hâl-i hindûlar ola bir dāne-i dām-ı belā

Āh o cādū **ġamzeler** şehhār şekliñ gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [ġamzeler, -ler]

Bir bakışla murğ-ı gönlüm eyledüñ naḥcīr āh

Ġamze-i ġammāz bir şehbāz-ı tīz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [ġamze-i, -i]

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı **ġamzeñdür** göñül

Ba‘d-ez-in dil murğını sayd itmeye dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*).
[ġamzeñdür, -ñ, -ñdür]

‘Uşşāka kıyar **ġamzesi** ġammāz çok ammā

Cān alma faķat **ġamzesi** fettānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [ġamzesi,]

‘Uşşāka kıyar **ġamzesi** ġammāz çok ammā

Cān alma faķat **ġamzesi** fettānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [ġamzesi,]

Āh kim bir **ġamzesi** ġammāza dūçār oldı dil

Çün kebüter pençe-i şehbāza dūçār oldı dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [ġamzesi, -si]

Havāle eyleme aġyāra luḥ it ḳatlümi bāri

Sen öldür tīg-ı **ġamzeñle** eger men ḳatle şāyānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*).
[ġamzeñle,]

Ḳaçarken murğ-ı gönlüm pençe-i şehbāz-ı **ġamzenden**

Ṭutuldum āh kim meshūr-ı çeşm-i pür-füsün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*).
[ġamzenden, -n, -den]

Pençe-i şehbāz-ı **ġamzenden** kaçarken murğ-ı dil

Dāma şalduñ dānehā-yı hâl-i hindûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*).
[ġamzenden, -ñ, -den]

El-amān ey **ġamzesi** cellād-ı cānum el-amān

Tīr-i müjġānuñ dem-ā-dem dökdi ḳānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 1*).
[ġamzesi, -si]

Olmamak ister isen Şādī esīr-i çeng-i nāz

Ġamzesi şehbāz ol ‘anķā-şikārumdan şakın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*ġamzesi, -si*]

Luţf eyle n’ola ħançer-i **ġamzeñle** sen öldür

Kılma ölüm-i Şādīyi aġyāra ħavāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [*ġamzeñle, -ñ, -le*]

O şehnāzum nigāh-ı nāzını mestāne şaldırdı

Dönüp peykān-ı **ġamzeñ** sīne-i ‘uryāna şaldırdı (*Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [*ġamzeñ, -ñ*]

ġāret-ger: Yağmacı, çapulcu II Rakip.

Ġāret-ger-i ‘uşşāk yine leşker-i nāzıñ

Mülk-ī dilimi eyledi yağmā ne bu tībā (*Şādī Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [*ġāret-ger-i,*]

ġarīb: Garip. Kimsesiz II Gurbette olan III Kolay anlaşılmayan

Ārzū-yı suĥan itmez de n’ider merd-i **ġarīb**

Fer virür cān u dil-i ‘āşīka ezķār-ı suĥan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*ġarīb,*]

ġarīb kal-: Kimsesiz, çaresiz kalmak.

Na‘ra-i şebgīr-i āhumdan diger yok bir enīs

Ey dirīġā külbe-i ħayretde **ķaldım** ben **ġarīb** (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*ġarīb ķal-,*]

ġārīķ: Batmış, boġulmuş II Bir şeye içinde kaybolacak derecede dalmış olan.(Aşık)

‘Āşīķ oldur kim kıla kendin **ġārīķ-ı** baĥr-ı ‘aşķ

‘Ārif oldur kim ola ezķār-ı hū efķār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*ġārīķ-ı, -ı*]

Ġarīķ-ı baĥr-i bi-ķa‘r-ı günāham ķıl rehā yā Rab

Ĥarīķ-ı nār-ı ‘isyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [*ġarīķ-ı, -ı*]

Beni sāĥil-res-i lutf ile lūtfunla keremķanı

Ġarīķ-i baĥr-ı bī-ķa‘r günāhem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 2*). [*ġarīķ-i, -i*]

Esîr-i pençe-i nefis u hevâyam yâ Resûlallâh

Ġarîk-i kûlzum-ı cürm ü haţâyam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*).
[ġarîk-i, -i]

Âh **ġarîk-i** lûcce-i baħr-ı melâlem yâ Resûl

Şarşar-ı ‘işyân ile âşüfte-ĥâlem yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [ġarîk-i, -i]

Beni ol zevrağ-ı lûţfuñla irgür sâhil-i vaşla

Ġarîk-i lûcce-i baħr-ı melâlem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [ġarîk-i, -i]

Ben ol mihr u mehe ‘atf-ı nigâh-ı iltifat itmem

Fürûğ-ı mihr-i vaĥdetle **ġarîk-ı** nûrdur gönîlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2*).
[ġarîk-ı, -ı]

ġarîk kıl-: Bir şeye içinde kaybolacak derecede dalmak, boğulmak.

‘Âşık oldur kim **kıla** kendin **ġarîk-ı** baħr-ı ‘aşk

‘Ârif oldur kim ola ezkâr-ı hû efkâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [ġarîk kıl-,]

ġark: Boğulma, batma II Bir şeye içinde kaybolacak derecede dalmak (İsyân denizinin dalgaları bağlamında).

Zevrağ-ı gönîlüm nola sahil-res-i tâ‘at kıl

Ġarğ-ı mevc-i baħr-ı ‘isyânam meded yâ Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*).
[ġarğ-ı,]

ġavs: Kendisine sığınıldığı ve kendisinden yardım istendiği zaman kutba verilen isim II Hasan Harakani.

Hâiz-i câh-ı verâset **ġavs-ı** ‘âlî-menkıbet

Mazhar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenâb-ı Bü’l-Ĥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6*).
[ġavs-ı, -ı]

ġavs-ı a‘zam: Ulu kişilere yardım edici II Bahaeddin şah-ı Nakşbend.

Ol nedür ki ben de Şâdî bende-i dergâhıyım

Ġavs-ı a‘zamdır Behâeddin Şâh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 5*). [ġavs-ı a‘zam,]

ğavvās ol: *Dalgıç olmak II Dalmak.*

Şādī yā irmek dilersin gevher-i maḳşūda ger

Ṭurma ol ğavvāş deryā-yı fenā-ender-fenā (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*ğavvāş ol,]*

ğāyet: *Çok, epey, oldukça.*

Gerçi kim ol mehlikā **ğāyetle** şūḥ ü şengdür

Līk ‘uşşāk-ı dil-i zāre cefā āhengdür (*Şādī Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [*ğāyetle, -le]*

Ğāyet uzayup perçemi gerdāne ḳol atmış

Şān ebr-i siyeh bir meh-i tābāne ḳol atmış (*Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*ğāyet,]*

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla **ğāyet** haste-ḥāl oldum

Hevā-yı sāğar-ı la‘lūñle dil mest ü ḥarāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*ğāyet,]*

Çille-i hecrüñ zebün itdi beni **ğāyet** zebün

Bār-ı cevruñle elif ḳadd-i nihāl oldum yetiş (*Şādī Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*ğāyet,]*

Rūze-i hicrān ile **ğāyet** zebün oldum zebün

Şimdi ol ‘ıyd-ı vişāl-i yār(i) gözler gözlerüm (*Şādī Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*ğāyet,]*

Be bād –ı ma‘şiyet āşüfte-kāmam yā Resūlallāh

Meded **ğāyetle** bed-nām-ı enāmam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 1*). [*ğāyetle, -le]*

Eger imdād ḳılmazsañ n’olur ḥāl-i dil-zārım

Günāh-ālūde **ğāyet** rū-siyāhām yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 4*). [*ğāyet,]*

Bu Şādī bende-i nā-çīz **ğāyet** kemterinüñdür

Ḥayālindür serir-i dilde şāhum yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [*ğāyet,]*

ğāyetle: *Aşırı derecede, çok fazla, son derece.*

Ğāyetle haste-ḥālüm hecr ile pür-melālüm

Yetmez mi āh u nālüm her şebde āsmāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [*ğāyetle,]*

ġāyetsüz: Nihayetsiz, sonsuz.

Çekerdî bülbül-i cānum o derd-i verd-i ħandānı

Veli Şādī çekülmez ol cefā-yı ħārī **ġāyetsüz** (Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 5). [ġāyetsüz,]

ġayr: Başka

1. Başka bir şey

Ĥüsni-i Leylāyı bilür Mecnūn **ġayr**ı anlamaz

Nükte-i esrār-ı ‘aşkı Kays hem Leylā bilür (Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 3). [ġayr, -ı]

Yaraşur ħaddūne her kāle-i tībā yaraşur

Giymesin **ġayr**ı yaraşmaz saña ra ‘nā yaraşur (Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 1). [ġayr, -ı]

Şādī teg üftāde-i peygüle-i meyĥānenün

Ṭut elün düşdükçe sākī **ġayr**ı in ‘ām istemez (Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 5). [ġayr, -ı]

Ġayrı yok ancak ĥayāl-i yārdır gönlümdeki

Zerreyim ol mihr-i pür-envārdur gönlümdeki (Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 1). [ġayr, -ı]

2. Başkası/başkaları II Başka, diğer güzeller.

Zülf ü ruşşāruñ görüp itmeme dahı **ġayre** nigāh

Ġayre ‘arz it bāğ-bān nesrīn ü reyĥānīñ düşür (Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 3). [ġayre, -e]

Ne bilsin **ġayrisi** Şādī fedākarlık ne ‘izzetdür

Anı ol naqd-i cānı bezl-i cānān eyleyenden şor (Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 5). [ġayrisi, -si]

3. Rakip.

Ġayra kılmaz kāmetin üftādesi ‘atf-ı nigāh

Sen o servisün saña şimşād ü servi baş eğer (Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 4). [ġayra,]

Zülf ü ruşşāruñ görüp itmeme dahı ġayre nigāh

Ġayre ‘arz it bāġ-bān nesrīn ü reyḥānīñ düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*ġayre, -e*]

Şādi(y)i çīġnetmedüñ cānā semend-i nāzına

Esb-i istīġnā-yı **ġayra** pāymāl oldum yetiş (*Şādī Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*ġayra, -a*]

Dür-i ‘ālem-beḥādur her sözüñ dürc-i dehān içre

Şuḥan şarf eyleme tā **ġayra** taḥmīdāt için şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [*ġayra, -a*]

Bülbül-i pür-naġme-i gülşen- serāy-ı vaḥdetem

Ġayre ‘arz it bāġban dehrin gül-i ra‘nāsını (*Şādī Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [*ġayre, -e*]

Nā-şitā ‘āşıklara baş eyle ḥvān-ı vuşlatı

Ġayrilerden sofra-i in‘ām ü iḥsānīñ düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [*ġayrilerden, -ler, -den*]

4.Allah'tan başka her şey, herkes.

Mücerred müttekā dergāh-ı ‘izzetġāh-ı Bārīdir

Temelluġ eyleme dergāh-ı **ġayre** ittikādan geç (*Şādī Divanı, Gazel 38, Beyit 2*). [*ġayre, -e*]

Görüp bu süzişim zinhār benden **ġayrīden** şorma

Beni pervāne-i şem‘-i řebistān eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 2*). [*ġayrīden, -i, -den*]

Ŧoġunmaz ġuşuma taḥķīķ **ġayr** ez na‘ra-i Hū Hū

Egerçi ġuş-dār-ı naġme-i ṭanbūrdur ġöñlüm (*Şādī Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [*ġayr,]*

Eylemez ümmīd-i istimdād Şādī **ġayriden**

Ḥalka-i bāb-ı felek-tābīndadır ḥabl-ı recā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 14*). [*ġayriden, -i, -den*]

Ne mümķün **ġayrīden** ümmīd-i istimdād ide Şādī

Çü sensüñ dād-res kân-ı řefā‘at yā Resūlallāḥ (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 5*). [*ġayrīden, -i, -den*]

Şādiyā ḥātırda yoġdur **ġayriye** herġiz maḥal

Lāne-i dilde hümā-yı ‘aşk-ı Mevlānā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*ğayriye, -ye*]

Giçelüm **ğayrıdan** Allah’a tevekkül idelim

Çarh-ı edbārını iķbāle tebeddül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1*). [*ğayrıdan,]*

Ğayriden eyler mi istimdād şol Şādī-kemīn

Zāt-i pākındır şefi‘-i rüz-ı ferdā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 6*). [*ğayriden, -den*]

Şādī ne revādur gideyim **ğayrı** kapuya

Çün bārgēh-i Hāzret-i Monlaya tayanum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*ğayrı,]*

Binā-yı i‘tikādı yıkdı bünyādından ol demde

Ķapuñdan **ğayrı-i** her kim ki kıldı müttekā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*). [*ğayrı-i, -i*]

ğayr-ı mümkün: *İmkansız, mümkün olmayan.*

Gevher-i nā-yāb-ı vaşla **ğayr-ı mümkündür** vüşul

Mārdır gencīne-i hüsnuñde gūyā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*ğayr-ı mümkün, -dir*]

Ğayr-ı mümkündür kabā-yı ‘aşkla tezyīn-i ten

Cāme-i nāmusdan ‘uşşāk ‘uryān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3*). [*ğayr-ı mümkün-, -dür*]

Helāk-i nefş şemşīr-i şuverle **ğayrı mümkündür**

Ķırar tīg-i riyāzet ol hevā-yı nefş-i bed-kīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [*ğayrı mümkün, -dür*]

Derk olunmaz nüşhadır ol nüşha-i kübrā-yı ‘aşk

Ğayrı mümkündür ta‘aķkul nükte-i vālā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1*). [*ğayrı mümkün, -dür*]

Ğayr mümkündür aña ol rü’yet-i dīdār-ı dost

Şādiyā ol kes ki mir’at-ı dili pür-jengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5*). [*ğayr mümkün, -dür*]

Hikmet-i Hâkdan dem urdun hâme-i nâzûk-hıram

Ġayr mümkündür ta‘aqqul hikmet-i Rabbu’l-enâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1*).
[ġayr mümkün, -dür]

Taşavvur kılsa ger min ba‘d kalkmak **ġayr mümkündür**

Varup meyyâl olup düşmezdi hergiz ol meges bâle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3*).
[ġayr mümkün, -dür]

ġazab: Dargınlık II Kızgınlık III Öfke.

Ġazab vaktinde tâ yâr-ı cefâ-girdâr(1) söyletme

Kıyar ‘uşşâka çeşm-i hançer-i ġaddâr(1) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*).
[ġazab,]

ġazâlân: Ceylanlar

1. Aşıklar.

Sevdâ-yı dü çeşmüñle gezer kûh u fezâyı

Meshûr nigâhuñ olalı şûh-ı **ġazâlân** (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [ġazâlân,]

2. Güzeller III Sevgililer.

Ey peyk yûri hâzret-i cānāna di gelsin

Allāh için ol çeşm-i **ġazālāna** di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [ġazālāna, -a]

ġazel: Dîvan edebiyâtının, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan, ilk beytinin mısraları birbiriyle, diğer beyitlerinin ikinci mısraları birinci beyitle kâfiyeli, 5 ilâ 15 beyitten ibâret ünlü nazım şekli.

Halka der-güş-ı ġulām-ı hâzreti monla şodem

Ol şerefle bu **ġazel** nokşanı istikmâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [ġazel,]

geç-: Vazgeçmek, uzaklaşmak, terk etmek.

Geç bu keşretten dilâ ol mahrem-i vahdet-serâ

Kalmasın âyine-i zâtında gerd-i mäsivâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [geç,]

Dilâ vahdet-güzîn ol arzû-yı mäsivâdan **geç**

Gözün aç bak haķāyık-bîn-i eşyā ol hevādan **geç** (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [geç,]

Mücerred müttekâ dergāh-ı ‘izzetgāh-ı Bārīdir

Temelluk eyleme dergāh-ı ğayre ittikādan **geç** (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 2*). [geç,]

Eger ‘ārif isen cānā nuķūd u hālīñi şakla

Şakın müstaķbeli yād itme kayd-ı māmeżādan **geç** (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*). [geç,]

Degildir ķābil-i dārū degil derd-i dīl Şādī

Ṭabībā gel dil-i bī-māra tedbīr-i devādan **geç** (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [geç,]

Bülbül-i gülzār-ı ma‘nā ol bu zāhirden **geçüp**

Gülsitān-ı ‘ālem-i zāhirde yok aşlā vēfā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [geçüp, -üp]

Dilā vahdet-güzīn ol arzū-yı māsivādan **geç**

Gözün aç bak haķāyık-bîn-i eşyā ol hevādan **geç** (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [geç,]

Zülf ü ruķşāruñ görüp **geç** sünbül ü nesrīnden

Alma kuĥl-ı ‘ibreti çeşm-i haķīķat-bīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [geç,]

gece: Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman.

Murğ-ı gönlüm dün **gece** tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya‘ni kūy-ı dilbere uçmaĝa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [gece,]

Sāķī bu **gece** meclīs-i rindāne şalındı

Biñ nāz ile aldı ele peymāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [gece,]

gecen: Gelip geçen kimseler, kişiler.

Reh-i maṭlabda şakın Şādī tekāpū kılma

Her **geçen** bender-i maķşūduna nevbetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [geçen,]

gecen gün: Geçen gün, bir zaman önce.

Mübeddel olmasa inkāra iķrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün va‘de-i vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*).
[geçen gün,]

geçin-: Kendini ... saymak, ... imiş gibi davranmak, taslamak.

Hem ta **geçinürmüş** kadūñle serv-i serefraz

Kim der ki revādur ne revādur ne revādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*).
[geçiniürmüş, -ür, -müş]

gedā:

1. Kul, köle, hizmetkar.

‘Arz-ı nūr eyleyemez hüsnuñe karşı bedrāy

Haddi yokdur ki **gedā** eyleye hünkār ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [gedā,]

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘iş

Göñül ‘āşık iseñ sen de **gedā-yı** kūy-ı cānān ol (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [gedā-yı, --yı]

Sen ol sultān-ı a‘lā mazḥar-ı esrār-ı İsrāsın

Ḳapunda Şādî bir ednā **gedādur** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7*).
[gedādur, -dur]

Göñül ‘āşık iseñ sen de **gedā-yı** kūy-ı cānān ol

Gedālıkdır serīr-i ‘aşḳa sultān olmama bā‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [gedā-yı, -yı]

2. İlāhi tecellilere muhtaç olan salık.

‘Aceb mi Şādî kemter olmasa nevmīd-i iḥsānuñ

Gedāyam dāima luṭfuñ umaram yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7*).
[gedāyam, -(y) am]

Luṭfeyle nola bende-i dergāh-ı ‘atāyam

Bir yalın ayak Şādî-i serbāz-ı **gedāyam** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14*). [gedāyam, -(y)am]

gedālık: Düşkünlük, dilencilik II Kulluk. Allah'ın tecellisini elde etmek için yapılan dilencilik.

Göñül ‘āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālīkdır serīr-i ‘aşka sultān olmama bā‘is (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4).
[gedālīkdır,]

geh: Bazen.

Luţf idüp **geh** va ‘de-i vaşluñla gön̄lüm şād ider

Qahr ile gāhī idüp dūçār-ı hicrān ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2). [geh,]

gel: 1. Gel hele! II Hadi!

Şarf-ı enzār eyle **gel** luţfet ‘ilācumdan tabīb

Qābil-i dārū degüldür haste vü bīmār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4). [gel,]

gel-: Gelmek.

1. Girmek

Şādiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek /

Dām-ı inse şanma ol āhū-beçe āsān **gelür** (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 5). [gelür, -ür]

Be her şeb tā şehir encüm-şümār-ı intizār oldum

Dirīgā hāle-i āgūşuma ol mehlikā **gelmez** (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3). [gelmez, -mez]

2. İstek ve tavsiye anlamında kullanılır

Gel ey zāhid benim hāl-i perīşān iştimalim gör

Dime bir Qays-ı Leylā kühsār-ı vahşete koymuş (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2). [gel,]

Gel kef-i nāz üzre sākī sāğar-ı ser-şarı tut

Luţf kıl düşdükce dest-i aşık-ı nā-çarı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1). [gel,]

Bes şūfi ne devr itmeyesin şīb u firāzı

Gel rekz-i hıyām eyle be şahrā-yı haķīkat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3). [gel,]

Gel senūñle gidelüm şūfī şifāyab olalım

Gūşe-i meygedeye dār-ı şifādur dirler (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4). [gel,]

Ṭurra’-ı tarrār-ı zūlf-i yāre kim düşdükçe gön̄l

Yok bu sevdādan rehā **gel** rişte-i ümmīdi kes (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [gel,]

Beni Mecnûn ile ey şûfî **gel** hem-ḥāl zan itme

Cünûn-ı ḥubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşk-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*).
[gel,]

Baňa teklîf-i mihrâb itme **gel** ey şûfî beyhûde

Ezelden gûşe-i ebrû-yı yârı secdegâh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [gel,]

Va‘d u ikrâr eyledüñ teşrîf-i çâker ḥaneyi

Gel ferâmüş itme ol ikrârı Allâh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [gel,]

Merâmın Şâdî irgürmek ise şol cānı cānāna

Sa‘adet bil reh-i ‘aşk içre **gel** ibzālî-i ḥîşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [gel,]

‘Arşa-i ‘aşk içre **gel** haşr oldıgum seyreyle gör

Ben gibi ‘âlemde Mütû emrine mazhar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [gel,]

Beni Mecnûn ile ey şûfî **gel** hem-ḥāl zan itme

Cünûn-ı ḥubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşk-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*).
[gel,]

Degildir kâbil-i dârû degil derd-i dil Şâdî

Ṭabîbâ **gel** dil-i bî-mâra tedbîr-i devâdan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [gel,]

3. Gel de. "elinde ise" anlamında kullanılan bir söz.

Göñül bir de ḥayāl-i kâkül-i dildare **gel** düşme

Seni sevdāya dūçar eyleyen ḥulyā-yı ḥāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [gel,]

4. Belli bir durum veya sıfatın etkisi görünür, hissedilir olmak. III Hakim olmak, kaplamak.

Kalmadı göñlümde hergîz şād-mānîden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceş-i ḡam u ḥicrân **gelür** (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*).
[gelür, -ür]

Müsellemdür dirâht-ı ḥuşkî aşlâ berg u ber virmez

Vefâ ümmidi kılma Şâdî ‘âlemden vefâ **gelmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 5*).
[gelmez, -mez]

Gülsitân-ı dehrden **gelmezdi** hergîz cāne ḥaz

Virmeseydi zülf ü ruhsāruñ güle reyḥāne ḥaz (Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 1).
[gelmezdi, -mez, -di]

5. Yer almak, bulunmak

Bu ‘aşrda çok Şādî suḥan-sāz ve lîkin

Rengîn suḥan keşfi suḥan-dānuma **gelmiş** (Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 5). [gelmiş, -miş]

Pervāne gibi ṭurma göñül sen de yakıl yan

Ol şem ‘ bu şeb külbe-i aḥzānuma **gelmiş** (Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 4). [gelmiş, -miş]

Bülbül gibi feryād-ı dil-i zārıma maḥşuş

Nāzende edālar gül-i ḥandānuma **gelmiş** (Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 3). [gelmiş, -miş]

‘Uşşāka kıyar ḡamzesi ḡammāz çok ammā

Cān alma faḡaṭ ḡamzesi fettānuma **gelmiş** (Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 2). [gelmiş, -miş]

Envā ‘ -ı kirişme şeh-i ḥübānuma **gelmiş**

Ra ‘ nā şalınış serv-i ḥırāmānuma **gelmiş** (Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 1). [gelmiş, -miş]

Envā ‘ -ı kirişme şeh-i ḥübānuma **gelmiş**

Ra ‘ nā şalınış serv-i ḥırāmānuma **gelmiş** (Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 1). [gelmiş, -mek]

Ezelden taşa çaldım Şādīyā ben şīşe-i ‘ārı

Dime rüsivā-yı ‘aşka ḥāṭıra hiç ‘ār **gelmez** mi (Şādî Divanı, Gazel 203, Beyit 5).
[gelmez, -mez]

6.Ortaya çıkmak.

Cism-i ‘anḳā gibi ma ‘ dūm bilürken feraḥı

Geldi kāf-ı dile ālāy ile ‘anḳā-yı feraḥ (Şādî Divanı, Gazel 39, Beyit 4). [geldi, -di]

Kıyl u kâle ṭul-i āmāle düşürdi ‘āşıkı

Yāde **geldikçe** ḥayāl-i ḥāl u ḥaṭ ḥülyā-yı zülf (Şādî Divanı, Gazel 112, Beyit 4).
[geldikçe, -dikçe]

Kimiñ işlerse esb-i tab‘ı **gelsin** hem-‘inān olsun

Açıkdur ‘aşrımızda çün feşāhat rahş-ı meydānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 4*).
[gelsin, -sin]

Dil kişverine **geldi** o fağfür-ı maḥabbet

Her sūda çalındı yine ṭanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [geldi, -di]

7.Buyurmak, şereflendirmek.

Hāle-i āğūşa tā kim ol meh-i tābān **gelür**

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya gūyā cān **gelür** (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [gelür, -ür]

Şeh-suvārım bak **gelür** biñ nāz ile ḥançer be dest

Gūyiyā derd-i dil-i bīmāra bir Loḳman **gelür** (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [gelür, -ür]

Gelür zanneylemem şol hāle-i āğūşa meh-ṭal‘at

Eger gelmişse ol rüyāda ya ḥülyāda **gelmişdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3*).
[gelmişdür, -miş, -dür]

O meh-rū külbe-i hecr-i dil-i nāşāde **gelmişdür**

Ḳararmış şem‘a-i iḳbālîmî îḳāde **gelmişdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 1*).
[gelmişdür, -miş, -dür]

Gerekmez dīdeye reyḥān u gül tā kim bu şeb sāḳī

Bir elde ṭurre-i perçem bir elde bāde **gelmişdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*).
[gelmişdür, -miş, -dür]

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādī

Ki ṭab‘ı nükte neb‘i ebr-i gevher-zāde **gelmişdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*).
[gelmişdür, -miş, -dür]

Ṭağıt dum tīşe-i āhumla ben de kūh-ı endūhu

Deme Şīrīn-edā kūh-ken-i Ferhāde **gelmişdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4*).
[gelmişdür, -miş, -dür]

Gelür zanneylemem şol hāle-i āğūşa meh-ṭal‘at

Eger **gelmişse** ol rüyāda ya ḥülyāda gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3*).
[gelmişse, -miş, -se]

Gelür zanneylemem şol hâle-i âgûşa meh-ţal‘at

Eger gelmişse ol rüyâda ya hûlyâda gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3*). [*gelür, -ür*]

Bağ pister-i firkatde görüp cism-i nizârı

Rahm it dil-i bîmâre ya Loğmâna di **gelsin** (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [*gelsin, -sin*]

Bülbül gibi şol âh-ı ciger-süzumu gûş it

Ol la‘l-i leb-i gönçe-i handâna di **gelsin** (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [*gelsin, -sin*]

Şol Şâdî-i dil-teşne ciger-suhte(yi) gör-geç

Ol âb-ı leb-i çeşme-i hayvâna di **gelsin** (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5*). [*gelsin, -sin*]

Ya‘kûb dilüm külbe-i aḥzânda kaldı

Ferḥunde-liḳâ şâhed-i Ken‘âna di **gelsin** (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 2*). [*gelsin, -sin*]

Ey peyk yûri ḥazret-i cânâna di **gelsin**

Allâh için ol çeşm-i ğazâlâna di **gelsin** (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [*gelsin, -sin*]

Müjde ey bülbül-i şeydâ gül-i ra‘nâ **geldi**

Zülf-i şebbü rûḥ-ı nev-lâle-i ḥamrâ **geldi** (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*geldi, -di*]

Müjde ey bülbül-i şeydâ gül-i ra‘nâ **geldi**

Zülf-i şebbü rûḥ-ı nev-lâle-i ḥamrâ **geldi** (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*geldi, -di*]

Oda yansın nideyim müşk ile ‘anber min-ba‘d

Ṭurra-i kâkül-i tâ ‘anber-i sārâ **geldi** (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2*). [*geldi, -di*]

Buldu dil-mürde zihî tâze ḥayât-ı ebedi

Tâ ki ol dilber-i enfâs-ı Mesîḥâ **geldi** (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [*geldi, -di*]

Ba‘dez-in her gice âfâḳa çıkarma âhuñ

İşte ey Ḳays-ı dil-i zâr o Leylâ **geldi** (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*geldi, -di*]

Bir nigâh eyleyicek zülf-i ḥam-ender-ḥamına

Şâdî biñ dürlü yine başuma sevdâ **geldi** (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [*geldi, -di*]

Yeter dil halka zaḥmet virme ol şeb-gîr-i āhuñla

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubḥ-ı vaşl-ı yār **gelmez** mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*).
[gelmez, -mez]

Firāk-ı sāğar-ı gül-fām-ı la 'l ile ciğer kanum

‘Aceb ben zāra rahm-ı sākî-i devvār **gelmez** mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*).
[gelmez, -mez]

Ḳafesde tūtî-i gūyā-yı cānum zār olaḳaldı

Gönül ḥalūñ bilür la 'l-i şekker-güftār **gelmez** mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*).
[gelmez, -mez]

Niyāzum ‘arz kıl sen ey şabā dildār **gelmez** mi

Mürüvvet birle ḳadd-i serv-i hoş-reftār **gelmez** mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*).
[gelmez, -mez]

Niyāzum ‘arz kıl sen ey şabā dildār **gelmez** mi

Mürüvvet birle ḳadd-i serv-i hoş-reftār **gelmez** mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*).
[gelmez, -mez]

Bu şeb ol mah-ṭal‘at hāle-i āgūşa **gelmişdi**

‘Aceb vāḳi‘ mi bu ruyā mı Şâdî yoksa ḥulyā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*).
[gelmişdi, -miş, -di]

Gülcemālim nola **gel** girye vü zārum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere ḥinā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [gel,]

Ey peyk yüri ḥazret-i cānāna di **gelsin**

Allāh için ol çeşm-i ḡazālāna di **gelsin** (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [gelsin, -sin]

Gel meclise sākî nola def‘-i elem eyle

Şun sāğarı her sū yine ‘arz-ı ḥaşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [gel,]

Niçe demdür ki ḳaldım vādî-i ḥayretde dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāğar sākî-i şehnāz-edā **gelmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [gelmez,]

8. (*Koku, ses ve sesle ilgili şeyler için*) Duyulmak

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan şabā **gelmez**

Hayat-ı taze-bağş eyler peyām-ı dil-rübā **gelmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1*).
[gelmez,]

Niçe āh itmesin şol bülbul-i şūrīde-i hātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bûy-ı gülzār-ı şafā **gelmez** (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*).
[gelmez,]

gele: Gel, hele gel, haydi gel!

Gele ol nergis-i bīmārına yārin şıhhat

Bu du‘ā hayr du‘ādur nice āmīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [gele,]

gelür ol-: Gelir olmak. Tasvir fiillerinden alışkanlık fiili. Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda yada gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü, süreceğini gösterir.

Şol tūtī-i rūhum uça ister bu kafesden

Gül-şekker-i la‘lūn gelür oldukça hayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [gelür ol-, -dukkça]

genc: Hazine, define, kenz.

1.Kanaatkarlık.

Eyler mi ‘aceb devlet-i Dārā-yı temennā

Vāşıl-şüde-i **genc-i** mu‘allā-yı kanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2*). [genc-i,]

2.Güzellik, mükemmellik hazinesi.

Şāh-ı mār-ı kākülünle her taraf olmuş muhāt

Ol muṭalsam **genc-i** hüsündür ‘aceb künc-i diger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2*).
[genc-i, -i]

Heybet ü dehşet-nümā-yı hātır-ı ‘uşşākdur

Genc-i hüsnuñde yatur pür çīn-i ejderhā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*).
[genc-i, --i]

Gīsū-yı siyeh-fāmını gör **genc-i** hüsnuñde

Perçem dime her tār birer mārduz ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [genc-i,]

3.Aşk hazinesi.

Genc-i ‘aşk-ı Һazret-i cānān olmaz rū-nümā

Tīşe-i ta‘n-ı ‘adūdan Һalb vīrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [*genc-i, -i*]

gencîne: *Hazine, define.*

1. Aşk hazinesi.

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘āşıkda Һafīdır

Zan itme tehī tā dil-i vīrān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*gencine-i, -i*]

2. Güzellik, mükemmellik hazinesi.

Bir muṭalsam gencdir **gencîne-i** Һüsnüñ kim ol

‘Aḫdhā-yı perçemüñ şeh-mār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3*). [*gencîne-i, -i*]

Gevher-i nā-yāb-ı vaşla ğayr-ı mümkindir vüşul

Mārdır **gencîne-i** Һüsnünde gūyā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*gencîne-i, -i*]

3. Suhan hazinesi.

Sırr-ı ḫubb-ı suḫana kesb-i vuḫūf eylemeyen

Olamaz malik-i **gencîne-i** esrār-ı suḫan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 7*). [*gencîne-i,]*

gendü: *Bir arı kovanı II Aşığın sinesi*

Şâdî sühenimden dökülür şehd-i ma‘ārif

Gendü ideli sīnemi zenbūr-ı maḫabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 5*). [*gendü,]*

ger: *Eğer, şayet.*

Bī ḫarār ol derd-i ‘aşk-ı hū ile mānend-i şu

Maḫşadın olmaḫ ise **ger** vāşıl-ı dīdār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*ger,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*ger,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [*ger,]* (*Şâdî*

Divanı, Gazel 143, Beyit 2). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2). [ger,](Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 5). [ger,](Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13). [ger,](Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3). [ger,](Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 1). [ger,]

ger: *Gene.*

Virmedüñ ol Ka‘be-i maḳṣûda **ger**

Âh elinden çârḥ-ı kec-reftâr âh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [ger,]

gerçi: *Her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin.*

Yâr ‘arz-ı şem‘-i ruḥsârın dil-i pervâneye

Gerçi va‘âd itdi ḳasemle etmedi zirâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [gerçi,]

Şâdî pey-revlik ne ḥâddümdür cenâb-ı Cevdete

Gerçi nazmı[m] ḡıḃṭa-baḥşâ-yı dūr-i şehvâr olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3*).
[gerçi,]

Şâdî **gerçi** ‘aşrda çok şâ‘ir-i Şaīb-ḥayâl

Ḥazret-i Şâ‘dî gibi bir tab‘-ı nâzik-ter mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [gerçi,]

Gerçi kim ol mehlikâ ḡayetle şūḥ ū şengdür

Lîk ‘uşşâḳ-ı dil-i zâre cefâ âhengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [gerçi,]

Bütün ‘uşşâḳ **gerçi** ârzü-mend-i vişâliñdir

Ḥayâl-i çeşm-i bîmâruñla ben teg ḥaste-ḥâlet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4*).
[gerçi,]

Egerçi ḳatre em ez-ḳatreḥâ-yı baḥr-i ‘irfānam

Ve **gerçi** zerre em mensûb-ı mihr-i ‘âlem-ārāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*).
[gerçi,]

Egerçi ḳatre em ez ḳatreḥâ-yı baḥr-i ‘irfānam

Ve **gerçi** zerre em mensüb-ı mihr-i ‘âlem-ârāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*).
[gerçi,]

Şâdiyâ **gerçi** be-zâhir hâk-i zilletdür yirüm

Lâne-sâz-ı evc-i a ‘lâdur hüma-yı himmetüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [gerçi,]

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz hele nâzikçe miyâne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [gerçi,]

gerçi kim: Her ne kadar.

Bâğ-ı dehrin **gerçi kim** ezhâr-ı rengârengi var

Nûkhet-i nuzhet-fezâ reyhan u şebbû kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2*). [gerçi kim,]

Âh ile kal‘ eylerim küh-ı ğamı Şîrîn-dehen

Gerçi kim Ferhâd dilde zür-ı bâzû kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [gerçi kim,]

gerd: Toz, toprak

1. Masiva bağlamında

Geç bu keşretten dilâ ol maḥrem-i vaḥdet-serâ

Kalmasın âyine-i zâtında **gerd-i** mäsivâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [gerd-i, -i]

2. Riya bağlamında

İnşaf ide gör ol ki nazargâh-ı Hudâdur

Şûfî koma mir‘at-ı dil(i) **gerd-i** riyâda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4*). [gerd-i, -i]

gerd: Dönen, çember II Girdap. (Kavuşma bağlamında)

Buldum âğuş-ı hayâlimde bu şeb mäh seni

Gerd-i vaşluında ki çün hâle tolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [gerd-i, -i]

Çizginürken hâle teg **gerd-i** vişâlünde hemîn

Mäh-ṭal‘at dilber-i ‘âlem-pesendüm gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [gerd-i,]

gerdân: Gerdan, boyun II Benlik, irade.

Yād eyleyerek silsile-i zülf-i ‘ābirîñ

Gerdānıma taqđım yine zencîr-i melālet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 3*). [*gerdānıma, -ım, -a*]

İster mi dağı **gerden-i** ‘uşşāk kemendi

Bes perçem-i bendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4*). [*gerden-i, -i*]

2. *Sevgilinin boynu.*

Görüp çün Kays gerden-dāde-i zencîr-i ‘aşk oldum

Şalınca çîn be çîn gîsûların **gerdāne** merdāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [*gerdāne, -e*]

Ġāyet uzayup perçemi **gerdāne** kol atmış

Şān ebr-i siyeh bir meh-i tābāne kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*gerdāne, --e*]

3. *Kafur gerden.*

Ṭolaşup **gerden-i** kâfûra o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [*gerden-i, -i*]

gerden-dāde: “Boyun vermiş, boynu bağlanmış” İtâat etmiş olan, mutî. II Aşık.

Oldı gönlüm öyle gerden dāde-i zencîr-i ‘aşk

Zülf-i Leylā Kays teg gezdim ferāz u deşt u şîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*gerden-dāde, -i*]

Görüp çün Kays **gerden-dāde-i** zencîr-i ‘aşk oldum

Şalınca çîn be çîn gîsûların gerdāne merdāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [*gerden-dāde-i, -i*]

gerdün: Dönen devreden

1. *Felek, dünya II baht, talih.*

Şādiyā ber- muktezā-yı hükmi-i taqđîr-i ezel

Dönmedi bir dem murādım üzre **gerdün** ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*). [*gerdün,]*

2.Dünya, sema

Öyle bir Āşaf ki Şâdî gevher-i evşâfını

Derc kılsam hoşça-i **gerdünü** mālāmāl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 8). [gerdünü,]

gerek-: Gerekmek. Gerekli olmak, lâzım gelmek, îcap etmek, iktizâ etmek.

Dîde-i kalbe **gerekmez** mihr-i ‘âlem-tâb-ı çarh

Tâ münevverdür gönül bâ mihr-i pür-envâr-ı Hû (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4). [gerekmez, --mez]

Bi’llâh **gerekmez** gözüme nev-gül ü reyhân

Sünbül ü sa‘adan (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7). [gerekmez, -mez]

Şâdiyâ dūr-dâne-i eşki nişâr itmek **gerek**

Dâm-ı inse şanma ol âhû-beçe âsân gelür (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 5). [gerek, -e]

Gönül tâ dâm-ı ‘aşk-ı yâre çarpıldı irâdetsüz

Gerekmez dîdeye şimşâd ol tûbâ kıyâfetsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1). [gerekmez, -mez]

Söz ile ey hıvâce taḥşîl-i rızâ mümkün mi yâ

Dâ’imâ kûy-ı ‘ubûdiyetde dil ber pâ **gerek** (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3). [gerek,]

Gerekdür olmamak ḥîn-i cedelde cân teşvîşi

Ayak denk almamak lâzım ger alsa sîne şad rîşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [gerekdür,]

Ne şübhe pîş-i çevgânı o erbâb-ı ma‘ârifde

Gerekmez hemçü güy-ı tãrem-i a‘lâ-yı istignâ (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6). [gerekmez, -mez]

Mest-i cãm-ı hayretim sâķi tehi ‘arz eyleme

Dîdeye aşla **gerekmez** cãm-ı lebrîz-i şafâ (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3). [gerekmez, -mez]

Gerekmez dîdeye reyhân u gül tâ kim bu şeb sâķî

Bir elde turre-i perçem bir elde bâde gelmişdür (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2). [gerekmez, -mez]

Gerekmez dīdeye ol hesti-i dünya vü māfihā

O kim Şādī ayağun pāye-i maḥviyyete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 5*).
[gerekmez, -mez]

Düşdi dilime tā heves-i ravza-i kūyuñ

Billāh **gerekmez** gözüme seyr-i ḥadāyık (*Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [gerekmez, -mez]

Gerekmez dīdeye ey Şādī ol dünyā vü māfihā

O ‘anḳāyam ki dāim lāne-sāz-ı evc-i ‘irfānam (*Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 5*).
[gerekmez, -mez]

Bir ḳadr-şināsında ḥarīdār **gerekdür**

Söz yok söze Şādī suḥanuñ kāle-i ‘irfān (*Şādī Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [gerekdür, -dür]

Dīdeye mihr **gerekmez** çü sipihr-i dilde

Tā ṭulū‘ eyledi ol mihr-i pür-envār-ı suḥan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 4*).
[gerekmez, -mez]

Ba‘demā Şādī **gerekmez** dīdeye şimşād u serv

Ḳāmet-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (*Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 5*).
[gerekmez, -mez]

Yüz niyāz ile yüzüm sürsem işigün tozunā

Dīdeme aşla **gerekmez** sürme-i ‘ālem-behā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 10*).
[gerekmez, -mez]

Gerekmez ‘andelīb-i cāna hergiz gülşen-i ‘ālem

Çü gülzār-ı vişālīñ gülsitān-ı bi-ḥazānumdur (*Şādī Divanı, Kaside 12, Beyit 3*).
[gerekmez, -mez]

Gerekmez Şādī-yi ednāya ol dünyā vü māfihā

Faḳaṭ bir ‘āşık-ı vuşlat-merāmam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 5*).
[gerekmez, -mez]

gerzemān: Asman, felek II En yüksek cennet, cennet.

Rāyet-i fevz-āyetin hemvāre manşūr eyleyüp

Düşmenin maḳhūr ide mevlā be ḥaḳḳ-ı **gerzemān** (*Şādî Divanı, Kit'a 2, Beyit 22*).
[gerzemān,]

geşt eyile-: *Geşt etmek. Dolaşmak, gezmek.*

Sū-be-sū 'ālemi geşt eyledi Şādî ğamgīn

Künc-i meyḥāne gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (*Şādî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [geşt eyile-,]

gevdan: *Aklı zayıf II Kalın kafalı (Sufî)*

Dīrūz şūfī-i **gevdan** pürsīd cāyī ez men

Goftem me-pürs mesken 'uşşāk-ı lā-mekāna (*Şādî Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [gevdan,]

gevher: *Mücevher, elmas, inci*

1. *Sevgili yolundaki taşlar.*

Seng-i kūyuñ **gevher-i** tāt-ı mekārīm ibtihāc

Ḥāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān değer (*Şādî Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [gevher-i, -i]

2. *Özgün kelimeler, mazmunlar.*

Şādî **gevher** ile pürdür çü şādef her suḥānuñ

O ḥabeş-fām-ı kalem ebr-i güher-zāde midür (*Şādî Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [gevher,]

3. *Şairin özellikleri, sıfatları.*

Öyle bir Āşaf ki Şādî **gevher-i** evşāfını

Derc kılsam ḥoḳḳa-i gerdūnu mālāmāl olur (*Şādî Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [gevher-i, -i]

4. *Sevgili mekanının taşları.*

Seng-i kūyuñ **gevher-i** tāt-ı sa'ādetdür hemin

Ol ḥuceste ḥāk-i pāyiñ kuḥl-ı çeşm-i asfiyā (*Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [gevher-i,]

5. *Hız. Muhammed'in mekanının taşları.*

Ol mübārek seng-i kūyuñ **gevher-i** 'ālem-behā

Bārgāhuñdur tefevvūḳ-kerde-i ‘arş-ı berīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6*). [*gevher-i, -i*]

6. *Padişah tacının alameti.*

Sen ol sulṭān-ı ā‘zam server-i evlād-ı Ādemsin

Ki vālā seng-i kūyuñ efser-i **gevher** nişānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*). [*gevher,*]

7. *Hz. Muhammed (sav).*

Ey **gevher-i** zīb-āver-i eyvān-ı nübüvvet

V’ey mihr-i ziyā-küster-i keyvān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*gevher-i, -i*]

8. *Cazim'in şiiri.*

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i **gevherdür** desem Şādī

Ki ṭab‘ı nükte neb‘i ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*). [*gevherdür, -dür*]

9. *Bir şeyin özü, esası, varlığındaki değişmeyen aslî maya, cevher*

Şādī yā irmek dilersin **gevher-i** maḳşūda ger

Ṭurma ol ğavvāş deryā-yı fenā-ender-fenā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*gevher-i, -i*]

10. *Kavuşma mücevheri.*

Gevher-i nā-yāb-ı vaşla ğayr-ı mümkindir vüṣul

Mārdır gencine-i ḥüsnünde gūyā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*gevher-i, -i*]

gevher-bār: *Gevher yağdıran, cevher yüklü olan. II Usta şairler.*

Muvaşşah nazmuñı ‘arz itme Şādī pīlever ṭab‘ā

Hemīşe dürr-i nazmuñ ṭab‘-ı **gevher-bāra** ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [*gevher-bāra,*]

gevher-ger: *Kuyumcu II Usta şair.*

Ne şorarsın sūḥan-ı ḥusrevi benden Şādī

Güheriñ ḳadrini **gevher-gere** şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 5*). [*gevher-gere,*]

gevher-şinās: Mücevherden anlayan II İrfan ehli.

Ma‘ārif kadrini erbāb-ı ‘irfān olmayan bilmez

Mücevher n’olduğuñ **gevher-şināsan** olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1).
[gevher-şināsan, -an]

gevher-zāde: Mücevher doğuran (Bulut). II Mücevher kaynağı.

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādî

Ki tab‘ı nükte neb‘i ebr-i **gevher-zāde** gelmişdür (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5).
[gevher-zāde,]

gez-: Gezmek

1.Dolaşmak.

Dil-hasteye dermān arayu ‘ālemi **gezdüm**

Şordum lebūñ āsā em olmaz dil-i bīmāra (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2). [gezdüm, -düm]

2.Olmak, bulunmak, dolaşmak II Aramak

Oldı gönülüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylā Kays teg **gezdüm** ferāz u deşt u şīb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3).
[gezdüm, -di, -m]

Sevdā-yı dü çeşmüñle **gezer** kūh u fezāyı

Meshūr nigāhuñ olalı şūh-ı gāzālān (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2). [gezer, -er]

gibi: Benzetme edatı.

Cism-i ‘ankā **gibi** ma‘düm bilürken feraḥı

Geldi kâf-ı dile ālāy ile ‘ankā-yı feraḥ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4). [gibi,]

(Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4). [gibi,](Şâdî

Divanı, Gazel 135, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5). [gibi,](Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3). [gibi,]

ğıbta-bahş: *Gipta veren, kıskandıran.*

Tûti-dil ‘uşşâka cānā leblerüñ kând ü nebat

Âb-ı la‘lîñ **ğıbta-bahş-ı** çeşme-i âb-ı hayât (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [*ğıbta-bahş-ı,]*

Şâdî pey-revlik ne hâddümdür cenâb-ı Cevdete

Gerçi nazmı[m] **ğıbta-bahşâ-yı** dür-i şehvâr olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3*). [*ğıbta-bahşâ-yı, -a(y)]*

ğıbta-bahşâ: *Gipta veren, kıskandıran.*

‘Aceb mi gülğule-endâz-ı âfâk olsa feryâdım

Yine sâz-ı derûnum **ğıbta-bahşâ-yı** rebâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [*ğıbta-bahşâ-yı,]*

giç-: *Geçmek*

1. Vazgeçmek, bırakmak.

Giçelüm gayrıdan Allah’a tevekkül idelim

Çarh-ı edbârını ikbâle tebeddül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1*). [*giçelüm, -e, -lüm]*

2. Bir yerden başka bir yere gitmek.

Gör o şehnâz ne âlây-ı nezâketle **giçer**

Ne levendâne ne rindâne ne naḥvetle **giçer** (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1*). [*giçer, -er]*

Gör o şehnâz ne âlây-ı nezâketle **giçer**

Ne levendâne ne rindâne ne naḥvetle **giçer** (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1*). [*giçer, -er]*

Alma mümkün mü anı dām-ı temennâya gönül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle **giçer** (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*giçer, -er*]

Kime kıydı yine ol zālīm-i bīdād yine

El koyup hañçer-i müjgānına hiddetle **giçer** (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [*giçer, -er*]

3. *Ulaşmak, erişmek.*

Reh-i maṭlabda şaķın Şādī tekāpū kılma

Her geçen bender-i maķşūduna nevbetle **giçer** (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [*giçer, -er*]

4. *Zamanın geçmesi, akması.*

Ebr gīsūlarını māh yüzünden almaz

‘Āşīkuñ ay u günü böylece zulmetle **giçer** (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3*). [*giçer, -er*]

gice: *Gece.*

Maķşaduñ feryād ile incitmemekse ālemi

Her **gice** ta şubḥa dek Şādī bu vāveylā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [*gice,]*

Her **gice** tā be seḥer āteş-i hicrāna düşüp

Bāl u per sūḥte pervāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*gice,]*

Sākī çıkarar her **gice** peymāne(y)i devre

Ol ḥvāhiş-i būs-ı leb-i dildārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 3*). [*gice,]*

Āh-ı dil-i pür-zār yetişmez mi o şūḥā

Tā her **gice** eflāke irer na‘ra vü nāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*gice,]*

Yine devr itdi sākī dün **gice** şāhāne mähāne

Şadā-yı ḥāy-ı hūdan tōldı çün neyhāne dilhāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*gice,]*

Çıķmasın mı felege her **gice** āh-ı bülbul

Ġonçeler ‘arz-ı cemāl itmede dāim ḥāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [*gice,]*

Ohşadum dest-i ḥayālümle turunc-ı ġabġabı

Dün **gice** şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [*gice,]*

gid-: *Gitmek.*

1. (Belli bir yerde) *Belli bir işi üstüne almak sûretiyle çalışmak.*

Dil **gidüp** yağmaya tâ ‘aqlım perîşân olmasın

Çözme bend-i tırra-i tarrârı Allâh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [*gidüp, -üp*]

2. *Geçmek, sona ermek, bitmek.*

Yeter dil halka zahmet virme ol şeb-gîr-i âhuñla

Gidüp ol şâm-ı vuşlat şubh-ı vaşl-ı yâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [*gidüp, -üp*]

3. *Bir yere doğru yönelmek; (Belli bir maksat için) bir yerde bulunmak.*

Gel senüñle **gidelüm** şüfî şifâyab olalım

Güşe-i meygedeye dâr-ı şifâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [*gidelüm, -e, -lüm*]

Şâdî ne revâdur **gideyim** gayrı kapuya

Çün bârgeh-i Hâzret-i Monlaya tayandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*gideyim, -e, -yim*]

4. *Ulaşmak, varmak*

Giderseñ ey nesîm-i şubh ger ol kûy-ı cānāna

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekârim bûy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [*giderseñ, -er, -se, -ñ*]

Gider-: *Ortadan kaldırmak*

Vaşl ümmidini ol tîşe-i hicrân **giderüp**

Hâtırı bi-meze peymāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [*giderüp, -üp*]

Giderdi şöhet-i efsānehā-yı Kays-ı Leylāyı

Yeter şol kıssa-i hâl-i dil-i pür-zâr(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [*giderdi, -di*]

gılâf: *Kılıf, zarf, kın II Sine, yürek.*

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilerse ey gönül

Ol **ġılāf-ı** sīnede şemşīr-i ‘aşk-ı yārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [*ġılāf-ı,]*

Tîġ-ı āhım Şâdî yâ dāim **ġılāf-ı** sīnede

Zülfiķār-ı Hayder-i Kerrār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5*). [*ġılāf-ı,]*

ġipta: *İmrenme, özenme.*

Kef-i sākīde rengāreng sāġarlar tolanduķca

Şulansın **ġiptadan** ol cām-ı Cem aġzı şulandukķa (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1*). [*ġiptadan, -dan]*

gir: *Girmek.*

1.Dahil olmak.

Gir debīristan-ı ‘aşķa ders-i nādānı oķu

Tā bilinsin iş bu sırr-ı māverā-yı pūr-dehā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*gir,]*

2.Saklanmak.

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldu zīr-i turradan

Girdi ebre şerm u hacletden o mihr-i pūr şu‘ā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*girdi, -di]*

3.Dönüşmek, inkılap etmek.

Yād eyleyerek la‘liñi alsam ele hāme

Biñ reñge **girer** hāme-i rengīn beyānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [*girer, -er]*

Cihānuñ āline aldanma dil çün tıfl-ı nev-sāle

Tagayyurdur **girer** her demde gūn-ā-gūn eşķāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*). [*girer, -er]*

4.Dalmak II Bürünmek

Var edībāne toķunma zūlf-i yāra ey şabā

Cāme-hvāb-ı nāza **girmiş** zūlf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [*girmiş, -miş]*

gird: *Yuvarlak, dönen II Çevre, etraf.*

Gird-i hüsünde nice çizgineyüm şeb tā seher

Çün ser-i şem‘e dolaşmakla bulur pervâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*). [gird-i,]

Ruḥuñ **girdinde** dil dönse gibi pervâne pervâne

‘Acep olmaz o kim elbet döner ĩzâne pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1*). [girdinde, -i, -n, -de]

Gird-i vaşlunda tolanmakta iken hâle gibi

Buldum âgüş-ı hayâlümde bu şeb mâh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [gird-i, -i]

‘Aceb mi dîde-i ğam-dîde-i dil rüşenâ olşā

Beni çün hâle ol meh **gird-i** vaşlunda tolandırđı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [gird-i,]

girdāb: Suların döndüğü ve çukurlaştığı yer, anafor, çevrinti II içinden çıkılmaz tehlikeli veya zor durum.

1. Hayal girdabı.

Kıl vâşıl-ı şahrâ-yı mu‘allâ-yı ḥaḳıḳat

Üftâde-i **girdāb-ı** hayâl eyleme yā Râb (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [girdāb-ı, -ı]

2. Heva girdabı.

Müstağrak-ı emvâc-ı yem-i cürm ü ḥaṭāyam

Şad āh ki üftâde-i **girdāb-ı** hevāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [girdāb-ı, -ı]

3. Hayret girdabı.

Sāḥıl-i āmāle irgür al elüm yā Seyyidi

El-meded üftâde-i **girdāb-ı** baḥr-ı hayretem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5*). [girdāb-ı, -ı]

giriftār: Tutulmuş, yakalanmış, tutkun, müptelâ.

Bir dām-ı belâ zülfe **giriftār** olaḳaldum

Meyl eyleyli murğ-ı gönül dāne-i ḥāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3*). [giriftār,]

giriḥ-gir: Düğümlü, dolaşık (saç bağlamında).

Tel kırsarsa üzölür rişte-i cānum Şādī

Olmasın zülf-i **giriḥ-gīrine** ta şāne yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [*giriḥ-gīrine, -i, -ne*]

giriḥbān: *Elbise yakası*

1. *Tahammül sınırı.*

Hāre kim izzāh-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı edīb

Çāk çāk oldı **giriḥbān-ı** taḥammül tā be cīb (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*giriḥbān-ı, -ı*]

Ḥayāl-i gül-dehānuñla be gülşen verd-i ḥandānı

Görünce tā be dāmen çāk çāk itdüm **giriḥbānı** (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*giriḥbānı, -ı*]

Ey dırīgā dāimā ol pençe-i sertiz-i nefis

Çāk çāk itdī **giriḥbānım** meded yā Rab meded (*Şādī Divanı, Kaside 5, Beyit 3*). [*giriḥbānım, -ım*]

2. *Kişinin kendisi*

‘İnāyet kıl ‘ināyet ol dem-ī Dīvān-ı Kübrāda

Zebāni destinē virme **giriḥbānam** meded yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 3*). [*giriḥbānam, -am*]

giryān: *Gözyaşı döken, ağlayan II Aşık.*

Bülbül āsā her seḥer nālān u **giryān** oldıgum

Nev-gül-i gülzār-ı istiğnā bilür bilmezlenür (*Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 3*). [*giryān,]*

Āh ey gül mübtelā-yı cevri-i ḥār itdün beni

Bülbül āsā her seḥer **giryān** zār u itdün beni (*Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*giryān,]*

giryē: *Ağlayıp durma II Ağıt.*

İdemez şīvede gül-gonçe fem-i yār ile baḥş

Kılamaz **giryēde** bülbül dil-i pür-zār ile baḥş (*Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [*giryēde, -de*]

girye: Ağlama, ağlayış II Aşığın gözyaşları.

Gülcemâlim nola gel **girye** vü zârum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere hînâ yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2). [girye,]

git-: Gitmek.

1. Bir yerden daha uzak bir yere varmak

Bir nigâh eyleyecek gönlümi aldı **gitdi**

Bilmedüm âh cefâ-pîşe ne efsûn itdi (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2). [gitdi, -di]

2. Ölmek.

Bülbül-i hâtır dehân-ı verd-i handüm **gitdi** âh

Ṭüṭi-i cânım dirîgâ la ‘l-i kandum **gitdi** âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1). [gitdi, -di]

Bülbül-i hâtır dehân-ı verd-i handüm **gitdi** âh

Ṭüṭi-i cânım dirîgâ la ‘l-i kandum **gitdi** âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1). [gitdi, -di]

Zabt(1) mümkün mü dil-i dīvânemi zencîr ile

Gönlüm inler kâkül-i ‘anber kemendüm **gitdi** âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2). [gitdi, -di]

Tîşe-i âhumla çün Ferhâd deldüm tağları

Tâ o Şîrîn-ṭab ‘ şûḥ-ı şîve-mendüm **gitdi** âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3). [gitdi, -di]

Çizginürken hâle teg gerd-i vişâlünde hemîn

Mâh-ṭal‘at dilber-i ‘âlem-pesendüm **gitdi** âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4). [gitdi, -di]

Ba‘demâ Şâdî gerekmez dîdeye şimşâd u serv

Ḳâmet-i reşk-âver-i serv-i bülendüm **gitdi** âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5). [gitdi, -di]

giy-: Giymek. Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek; giyinmek, kuşanmak (kendini süslemek bağlamında).

Yaraşur ḳaddüñe her kâle-i tîbâ yaraşur

Giymesin gayrı yaraşmaz saña ra‘nā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*).
[giymesin, -me, -(s)in]

gīvsū/ gīsū: Omuzlara kadar dökülen saç

1. Sevgilinin kıvrımlı saç

O pīç-ā-pīç **gīsūlar** mı düşmüş ‘arız-ı āle

Gül üzre şarkmış bir ‘anber-i sārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*).
[gīsūlar, -lar]

Görüp çün Kays gerden-dāde-i zencīr-i ‘aşk oldum

Şalınca çīn be çīn **gīsūların** gerdāne merdāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*).
[gīsūların, -lar, -ı, -n]

2. Güzelliğin görülmesine engel.

Ebr **gīsūlarını** māh yüzünden almaz

‘Āşıkuñ ay u günü böylece zulmetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3*). [gīsūlarını, -lar, -ı, -nı]

3. Yakınlık sebebi

Ey şabā cānımı üzdüñ tel-i **gīsūya** degüp

Böyle küstāh taḥarrük saña bir ‘āde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [gīsūya, -ya]

Dilerseñ kırmamak ger ḥātır-ı nāşād-ı ‘uşşākı

Mürüvvet kıl şabā degme tel-i **gīsū-yı** cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*). [gīsū-yı, -yı]

Yāya döndürdüñ kadüm mihrāb-ı ebrūlarla sen

Bir kıla bend eyledüñ sevdā-yı **gīsūlarla** sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*).
[gīsūlarla,]

4. Talep yolu, isteme usulü.

Görüp sūnbülleri **giysū-yı** ‘anber-būyu andıkça

Be-her-dem bād-ı āhım ‘ālemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
[giysū-yı, -yı]

Beste kıl ol ḥalka-i **gīsū-yı** ‘anber-fāmiña

Yoksa kim zencir ey meh-rū muḥāl egler beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4). [gīsū-yı, -yı]

Gīsū-yı siyeh-fāmını gör genc-i ḥüsnünde

Perçem dime her tār birer mārduz ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4). [gīsū-yı, -yı]

Gīsusu meger rüy-ı ‘arâk-nâkine düşmüş

Gül üzre nevî ṭurre-i sünbül idi şandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3). [gīsusu, -su]

goftem: Dedim, söyledim.

Dîrüz şūfî-i gevden pürsîd cāyî ez men

Goftem me-pürs mesken ‘uşşâk-ı lâ-mekâna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8). [goftem,]

gök: Gökyüzü, sema II Allah'ın katı, huzuru.

Siyeh-rüyam perîşân-rūzgāram yâ Resûlallāh

Yetişdi **göklere** şeb-gîr-i zārum yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1). [göklere, -ler, -e]

ğonçe: Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk

1. Sevgilinin ağzı.

Bülbül âsâ âh u feryādım çıkar tā ‘arşa dek

Ḥāṭıra geldikce nâ-geh **ğonçe-i** ruḥsâr-ı dost (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3). [ğonçe-i,]

Ezelden murğ-ı gönlüm bülbül-i aşüfte kāmıñdır

Ciger-ḥûn eyleyen hecr-i dehân-ı **ğonçe** fāmıñdır (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1). [ğonçe,]

Ṭūṭî dil ‘uşşâka la ‘lîn-i lebûñdür gülşeker

Âl ruḥsāruñ gibi bir **ğonçe-i** aḥmer mi var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5). [ğonçe-i,]

Na‘ra-i dil-süz-ı men ḥayret verir bülbüllere

Her ne dem ki ḥāṭıra ol **ğonçe-i** ḥandān gelür (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2). [ğonçe-i, -i]

Ruḥuñ yâdiyle cānâ lāleler pür ızṭırāb olmuş

Görüb **ğonçe** dehānuñ gül ‘araḳ-rīz-i ḥicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*).
[ğonçe,]

Bülbül gibi şol āh-ı ciger-süzumu güş it

Ol la ‘l-i leb-i **ğonçe-i** ḥandāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [ğonçe-i,]

2. Sevgili, dost.

Zāğdan şormak ne lāzım ğunc u nāz-ı **ğonçeyi**

Şīve-i gül-ğonçehāyı bülbül-i şeydā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [ğonçeyi, -yi]

Peygüle-i firḳatde koyup bülbül-i zārı

Hāşāk ile ülfet sana ey **ğonçe** ne lāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [ğonçe,]

Belki ol **ğonçe** ala güşuna efgānımızı

Şāḥ-ı gülde yine feryād-ı belābil idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [ğonçe,]

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā aşlā kesel

Ğonçe ger ‘arz itmeseydi ḥāra rüy-ı ḥürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [ğonçe,]

Çıkmazın mı felege her gice āh-ı bülbül

Ğonçeler ‘arz-ı cemāl itmede dāim ḥāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [ğonçeler, -ler]

3. Aşığın gönlü.

Dāğ-dār eyledi ol reng-i rūḥ(ı) lāleleri

Dehen-i şevk(i) dil-i **ğonçeyi** pür-ḥūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [ğonçeyi, -yi]

Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā‘nevi

Ḳalma ey dil dāimā mānend-i **ğonçe** der menām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*).
[ğonçe,]

4. Hz. Muhammed (sav) bağlamında.

Hezār-ı nağme-sāz-ı **ğonçe-i** gülzār-ı dīdāram

İrer irmez mi ‘arşa āh u nālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [ğonçe-i,]

5. *Aşık.*

Ārzu-yı ‘ārīzuñla lāleler pür-dāğdur

Ġonçeler yād-ı dehānuñla begüm dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*).
[*ğonçeler, -ler*]

La ‘lūñ göreli **ğonçe** ‘araķ-rīz-i hāyādur

Tā ġonçe-i nev üzre dizilmiş dime jāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*ğonçe,*

ğonçe ruhsār: *Henüz el değmemiş, koklanmamış, açılmamış güle benzeyen yanak. II Sevgilinin gül gibi kırmızı yanağı.*

Gönül şem ‘-i ruħuñ andukça āh-ı āteşin eyler

Ĥayāl-i **ğonçe ruhsāruñla** bülbul teg enin eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*). [*ğonçe ruhsār,]*

ğonçe-āsā: *Gonca gibi.*

Ġonçe āsā sīne-çākem dest-i ġadr-ı hārdan

Deşt-i hicrānda çü lāle dāğ-dār-ı dehşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*ğonçe-āsā,]*

ğonçe-çin: *Gül goncası toplayan, derleyen*

1. *Talimli, şanslı kişi.*

Şâdî yā iķbāl idbār oldığın derk itmeyen

Ġonçe-çin-i ġülşen-i iķbāl-i dehr olmaķ diler (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*ğonçe-çin-i,]*

2. *Nasiplenen (Alem bağlamında).*

Dāmen-i luţfuñ teşebbüsgāh-ı cümle aşfiyā

Ġülşen-i elţāf u ihsānuñda ‘ālem **ğonçe-çin** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*ğonçe-çin,]*

ğonçe-i hamrā: *Kızıl gonca II Sevgilinin ağzı III Kelam, söz.*

Dehānuñ **ğonçe-i hamrā**-yı ferruħ

O hālūñ dāne-i yektā-yı ferruħ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [*ğonçe-i hamrā, -yı]*

ğonçe-i hand: *Gülen gonca II Açılmış gül III Sevgili, dost.*

Bir Һand ile Һermend ede gör **Һonçe-i Һandi**

Ol Һiř-pesendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6*). [*Һonçe-i Һand,]*

Һonçe-i kân: *Kan goncası II Kırmızı gonca (Sevgilinin dudağı).*

Fiğān ü āh-ı dil bülbülli bes Һayrete koymuş

Dehānuñ **Һonçe-i kâna** boyanmış hey'ete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1*). [*Һonçe-i kân,]*

Һonçe-i nev: *Yeni açmış gonca II Yüz, Һehre III Gönül.*

La 'lūñ göreli Һonçe 'araķ-rîz-i Һâyādur

Tā **Һonçe-i nev** üzre dizilmiş dime jāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*Һonçe-i nev,]*

Һonçe-i nev-Һiz: *Yeni açılmış gül tomurcuğı II Başka güzeller.*

Ğonçe-i nev-Һizi istiřmāma yoķdur ārzu

'Andelib-i cāna ruĥsāruñ gül-i terden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*Һonçe-i nev-Һiz, -i]*

Göñl / göñül:: *Gönül, kalp, yürek.*

1. *Bülbül.*

Bülbül-i **göñlüm** ne dem yād itdi gül-ruĥsārıñı

Ťutdı āfākı ser-ā-ser na'ra-i vā Һasretā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*göñlüm,]*

2. *Kuş*

Neler itdi neler o Һeřm-i füsün-kār neler

Şaldı **göñlüm** kuşına pençe-i 'anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*göñlüm,]*

'Aceb mi olsa Һurrem murğ-ı **göñlüm** va'd u vařluñla

Ķılan tūřlıeri gūyā ümîd-i zevķ-i řekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [*göñlüm,]*

Murğ-ı **göñlüm** dün gece Ťutdı yine rāh-ı řavāb

Ya'ni kūy-ı dîlbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*göñlüm,]*

Ezelden murğ-ı **göñlüm** bülbül-i aşüfte kāmıñdır

Ciger-hûn eyleyen hecr-i dehân-ı gönçe fâmîndır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*).
[gönlüm, -ü, -m]

Bir bakışla murğ-ı **gönlüm** eyledüñ naḥcîr âh

Ġamze-i ġammâz bir şebbâz-ı tîz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [gönlüm, -ü, -m]

Şemim-i ṭabla-i ‘aṭṭâra aşla ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı **gönlüm** meyl-i zülf-i ‘anberîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [gönlüm, -üm]

Murğ-ı **gönlüm** şem‘a-i ruḥsâr-ı yâri yâd idüp

Âteş-i ḥirmâna dâ‘im cân yaḳar pervâne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [gönlüm,]

Kaçarken murğ-ı **gönlüm** pençe-i şebbâz-ı ġamzenden

Ṭutuldum âh kim meshûr-ı çeşm-i pür-füsûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*).
[gönlüm,]

Murğ-ı **gönlüm** bend-i zülf-i yârdan olmaz ḫalâş

Öyle bir Mansûrdur kim dârdan olmaz ḫalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1*). [gönlüm,]

Efendim ârzû-yı dâne-i ḫâlûñle gör ḫâlim

Göñül murğı esîr-i dâm-ı zülf-i müşk-nâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*).
[göñül,]

Bir dâm-ı belâ zülfe giriftâr olaḳaldum

Meyl eyleyeli murğ-ı **göñül** dâne-i ḫâle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3*). [göñül,]

3. Gönül. Aşığın, aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yer; iman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil. II Cenâb-ı Hakk’ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı.

İrer irmez mi **gönlüm** devlet-i dîdâr-ı dildâre

Hümâ-yı evc-i nâzım başım üzre sâye-küsterdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*).
[gönlüm, -üm]

Luṭf idüp geh va‘de-i vaşluñla **gönlüm** şâd ider

Ḳahr ile gāhī idüp dūçār-ı hicrān ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*göñlüm, -üm*]

Ḳalmadı **göñlümde** hergiz şād-mānīden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceşş-i ğam u hicrān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*göñlümde, -ü, -m, -de*]

Şifte hālüm kıl şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arz

Haste **göñlüm** eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*göñlüm,]*

Ben kūh-ı ğamı tīşe-i āhumla tağıtdım

Ferhād ideli **göñlümü** Şirince zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*göñlümü, -üm, -ü*]

Hevā-yı zülf-i ‘anber-bū ile dūçār-ı sevdādur

Hayāl-i ğamz-ı sihr-engiz ile meshūrdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [*göñlüm, -ü, -m*]

Ezelden tā ebed ser-mest-i şahbā-yı haḳāyıkdur

Şaḳın zan itme medhūş-ı mey-i engürdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*göñlüm, -ü, -m*]

Hayāl-i vuşlat-ı cānān ile mesrūrdur **göñlüm**

Fe ḥamden şümme ḥamden derd ü ğamdan dūrdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*göñlüm, -ü, -m*]

Hayāl-i vuşlat-ı cānān ile mesrūrdur **göñlüm**

Fe ḥamden şümme ḥamden derd ü ğamdan dūrdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*göñlüm, -ü, -m*]

Tecellā-yı cemāl-i dilbere mecbūrdur **göñlüm**

Şaḳın zan itme müştāk-ı vişāl-i hūrdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*göñlüm,]*

Tecellā-yı cemāl-i dilbere mecbūrdur **göñlüm**

Şaḳın zan itme müştāk-ı vişāl-i hūrdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*göñlüm,]*

Ṭoḳunmaz gūşuma taḥḳīḳ ğayr ez na‘ra-i Hū Hū

Egerçi gūş-dār-ı nağme-i tanbūrdur **gönlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [*gönlüm,]*

Ben ol mihr u mehe ‘atf-ı nigāh-ı iltifat itmem

Fürûğ-ı mihr-i vaḥdetle ğarīķ-ı nūrdur **gönlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2*). [*gönlüm,]*

Münkesirdür şīşe-i **gönlüm** o seng-i cevrden

Raḥm kıl şol ḥāṭır-ı pūr inkisārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*gönlüm, -ü, -m]*

Şem ‘-i ruḥşār-ı cihān-sūzına **gönlüm** anun

Yanar elbet varıcaķ şem ‘aya pervāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*gönlüm, -üm]*

Dirīğa āh derdā ol ğubār-ı renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i **gönlüm** bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*). [*gönlüm,]*

Zabt(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencīr ile

Gönlüm inler kākül-i ‘anber kemendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*). [*gönlüm, -üm]*

Gönlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zekānı

Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül reseni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*gönlüm, -üm]*

Bilmem ne füsūn eyledi ol çeşm-i füsūn-sāz

Şehbāz-ı nigah ile hümā **gönlüm** alındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*gönlüm, -üm]*

Dil kākül-i ḥam-der-ḥam-ı cānāna dolaşdı

Sevdā-zede **gönlüm** yine sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1*). [*gönlüm, -üm]*

Zevraķ-ı **gönlüm** nola saḥil-res-i tā‘at kıl

Ġarķ-ı mevc-i baḥr-ı ‘isyānam meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*). [*gönlüm, -üm]*

Göñüldür cilvegāh-ı ‘aşķ-ı Mevlā

Göñüldür lāne-i simurğ-ı ma‘nā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 1*). [*göñüldür, -dür]*

Pādişāh-ı Cem edā bir şāhed-i Yūsuf-likā

Mazhar-ı nur-ı tecellā Tūr-ı Mūsādır **göñül** (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*göñül,]*

Dīde-i albe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı çarh

Tā münevverdür **göñül** bā mihr-i pür-envār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*göñül,]*

Göñül tefhīm kıl kūy-ı hıdīv-i Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre ‘unvān-ı cenāb-ı Muştafādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1*). [*göñül,]*

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilersen ey **göñül**

Ol ılāf-ı sīnede şemşīr-i ‘aşk-ı yārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [*göñül,]*

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘iş

Göñül ‘āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*göñül,]*

ılma zinhar ey **göñül** kūy-ı tevekkülден güzer

Hañcer-i ser-tīz-i tadīre hemīşe sīne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1*). [*göñül,]*

Yok sükūnum sāye āsā bī-arārum böyledür

Devr-i kākülde **göñül** ārāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [*göñül,]*

Hāk olsa da erbāb-ı **göñül** şalma nazardan

Al dīde-i derrāke anı kuhl-ı şafādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*göñül,]*

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya **göñül**

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*göñül,]*

Şeh-suvārim çek ‘inān-ı tevsen-i nāzūñ hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi **göñül** pa-māl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [*göñül,]*

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı gamzeñdür **göñül**

Ba‘d-ez-in dil murğını şayd itmeye dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*göñül,]*

Tūrta’-ı tarrār-ı zülf-i yāre kim düşdükçe **göñül**

Yok bu sevdādan rehā gel rişte-i ümmīdi kes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [göñül,]

Pervāne gibi turma **göñül** sen de yakıl yan

Ol şem‘ bu şeb külbe-i ahzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [göñül,]

Pençe-i ser-tiz-i ‘aşk itdi **göñül** murgun şikār

Ḳaf-ı hātır oldı Şādī lāne-i ‘anḳā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [göñül,]

Şıyt-ı Hū-Hū ile tıldı yine nüh tāk-ı felek

Şādī tā nāy-ı **göñül** eyledi āgāz-ı nāgam (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [göñül,]

İstemez haste **göñül** yāra şarılmaḳ ancak

Nigeh-i nāzı o şūhın baña ‘ayn-ı merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [göñül,]

Biz cür‘ā-keşüz cām-ı şarāb-ı ezelīden

Mestāne **göñüller** mey-i nāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1*). [göñüller, -ler]

Çü sūfī ba‘d-ez-in peygüle-i mihrāba yüz tutmaz

Göñül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [göñül,]

Būs-ı cām-ı lebūñ ‘ıyde mi merhūn itdi

Şor **göñül** sākī-i mehpārenūñ aḡzın ara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [göñül,]

Bir nigāh eyleyecek **gönlümi** aldı gitdi

Bilmedüm āh cefā-pīşe ne efsūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2*). [gönlümi, -üm, -i]

Ḳafesde tūṭī-i gūyā-yı cānum zār olaḳaldı

Göñül hālūñ bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [göñül,]

Beni ‘āşık idelden ān-ı Leylī

Göñül mülkünü tıtdı şān-ı Leylī (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [göñül,]

Göñül kūy-ı nedāmetde ḳalır nālān u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz ise ‘avnıñ baña yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2*). [göñül,]

Göñül gülzâr-ı vaşlından yaña pervâz ede ister

Ve lîkin neyleyim bî-bâl ü perdür yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[göñül,]

4.Nakış levhası

Naķş-ı ruķsârũ dem a dem ‘aķs edelden hâtıra

Levha-i **göñlüm** zihî reşk-âver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [göñlüm, -
ü, -m]

5.Serçe kuşu.

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşķ-ı yâre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i şehbâzda ‘uşfürdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [göñlüm, -üm]

6.Karınca.

Hakîkatde serîr-i ‘aşķda Şâdî Süleymānam

Neḥâfetde egerçi zâhirâ bir mürdur **göñlüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*). [göñlüm, -üm]

7.Akif.

‘Ākif-i peygûle-i mey-hâne kim **göñlümdür** ol

Dâḥil-i ser ḥalka-i rindâne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1*).
[göñlümdür, -üm, -dür]

8. Kalender.

‘Ākif-i peygûle-i mey-hâne kim göñlümdür ol

Dâḥil-i ser ḥalka-i rindâne kim **göñlümdür** ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1*).
[göñlümdür, -ü, -m, -dür]

9.Kelebek.

Ārzû-yı şem‘-i ruķşârũla her şeb ta seḥer

Nâr-ı ‘aşķa per urur pervâne kim **göñlümdür** ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*).
[göñlümdür, -ü, -m, -dür]

10.Divane.

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kāküle

Bend ū zencīr añlamaz dīvāne kim **gönlümdür** ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*).
[gönlümdür, -ü, -m, -dür]

11.Vahdet hazinesinin saklandığı virane.

Şüfî ta'yib itmesin keşretle me'lûf olduğum

Kenz-i vahdet muhteŧî vīrāne kim **gönlümdür** ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4*).
[gönlümdür, -ü, -m, -dür]

12.Şah, padişah

Şâdî yâ zâhirde bir mūr-ı muhaqqar hey'etem

Ol serîr-i 'aşkda şāhāne kim **gönlümdür** ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*).
[gönlümdür, -ü, -m, -dür]

13.İstek, arzu, meyil, heves

Şâdîyā ol sāğar-ı Cemşīde bakmam bir dahı

Cām-ı 'aşk-ı hāzret-i dildārdur **gönlümdeki** (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 5*).
[gönlümdeki,]

Ġayrı yok ancak hayāl-i yārdır **gönlümdeki**

Zerreyim ol mihr-i pūr-envārdur **gönlümdeki** (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1*).
[gönlümdeki, -üm, -de, -ki]

Cān yaqar pervāne-i mişbāh-ı bezm-i vahdetim

Bir hezāram ki gül-i bī hārdır **gönlümdeki** (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4*).
[gönlümdeki,]

Mazhar-ı ebr-i füyūzāt-ı cenāb-ı 'İzzetim

Pūr şādef tab'am dūr-i şehvārdır **gönlümdeki** (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3*).
[gönlümdeki,]

Güş tut dilden olur peydā Enel-Haqq na'rası

Öyle bir Manşūr-ı 'aşkam dārdır **gönlümdeki** (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2*).
[gönlümdeki,]

Ġayrı yok ancak hayāl-i yārdır **gönlümdeki**

Zerreyim ol mihr-i pūr-envārdur **gönlümdeki** (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1*).
[gönlümdeki,]

14.Kabe.

Tavāf-ı hātır-ı ‘uşşāka sa‘y et

Göñüldür Ka‘be-i ‘ulyā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6*). [*göñüldür, -dür*]

15. *Aşık.*

Kākülün yādiyle gör dūçār-ı sevdādır **göñül**

‘Aşk hāmūnunda gūyā Kays-ı Leylādır **göñül** (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*göñül,]*

16. *Kays.*

Kākülün yādiyle gör dūçār-ı sevdādır **göñül**

‘Aşk hāmūnunda gūyā Kays-ı Leylādır **göñül** (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*göñül,]*

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhād

Göñüldür Kāyş-ı ‘aşk-ı zūlf-i Leylā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [*göñüldür, -dür*]

17. *Hüma.*

Zāhirā ednādan ednādır velī ma‘nāda ol

Çün hūmā bir lāne-sāz-ı evc-i a‘lādır **göñül** (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*göñül,]*

18. *Anka.*

Cīfe-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya

Tā ezelden kâf-ı istignāda ‘anķadır **göñül** (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*göñül,]*

19. *Mesih.*

Bir nefesle eyledi iḥyā nice dil-mürdeyi

Avn-ı ḥaḳla Şādīyā gūyā Mesīḥādır **göñül** (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [*göñül,]*

20. *Ferhat.*

Göñül Şīrīn-edālu kūhken-i kūhsār-ı ḥayretdür

Yerüm çün Kays-ı Leylā deşt ü hāmūn-ı melāmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [*göñül,]*

21. *Mana Simurgunun yuvası.*

Göñüldür cilvegāh-ı ‘aşk-ı Mevlā

Göñüldür lâne-i simurğ-ı ma‘nâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 1*). [*göñüldür, -dür*]

22. *Alemi aydınlatan ıfık.*

Göñüldür ol şalan âfâka pertev

Göñüldür der tecelli Tûr-ı Mûşâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2*). [*göñüldür, -dür*]

23. *Tur'daki tecelli.*

Göñüldür ol şalan âfâka pertev

Göñüldür der tecelli Tûr-ı Mûşâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2*). [*göñüldür, -dür*]

24. *Ferhat.*

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhâd

Göñüldür Kâys-ı ‘aşk-ı zülf-i Leylâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [*göñüldür, -dür*]

25. *Hikmet çeşmesi.*

Göñüldür çeşmesâr-ı ‘ayn-ı hikmet

Göñüldür her tarafdâ feyz-i mecrâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4*). [*göñüldür, -dür*]

26. *İlim, irfan kaynağı*

Göñüldür çeşmesâr-ı ‘ayn-ı hikmet

Göñüldür her tarafdâ feyz-i mecrâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4*). [*göñüldür, -dür*]

27. *Beden ülkesinin padişahı.*

Göñüldür kişver-i tende şehinşah

Göñüldür hükmrân-ı cümle â‘zâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*göñüldür, -dür*]

Göñüldür kişver-i tende şehinşah

Göñüldür hükmrân-ı cümle â‘zâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*göñüldür, -dür*]

28. *Velayet makamı.*

Göñüldür ziver-i şadr-ı velâyet

Göñüldür mesned-ârâ-yı mu‘allâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 6*). [*göñüldür, -dür*]

29. *Yücelik mertebesi.*

Göñüldür ziver-i şadr-ı velāyet

Göñüldür mesned-ārā-yı mu‘allā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 6). [göñüldür, -dür]

30. *Güzellik ülkesinin Yusuf'u.*

Göñüldür Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥat

Göñüldür mübtelā-yı çāh-ı belvā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 7). [göñüldür, -dür]

31. *Zindan esiri.*

Göñüldür Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥat

Göñüldür mübtelā-yı çāh-ı belvā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 7). [göñüldür, -dür]

32. *Saki.*

Göñülden şor şarab-ı ‘aşkı Şādî

Göñüldür sâkı-i peymāne-peymā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 9). [göñüldür, -dür]

33. *Tevhit bahçesinin bülbülü.*

Gönül ol bülbül-i gülzār-ı Lā-mevcûde illā Hū

Dilerseñ ger gül-i bî-ḥār-ı Lā-mevcûde illā Hū (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 1).
[gönül,]

göñl aldır-: Gönül aldırmaq. Sevdalanmaq.

Çü Kays zār kıaldım Şādīyā hāmūn-ı ḥayretde

Ne dem kim **göñlüm aldırđım** o Leylā-ḥuy-ı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5).
[göñl aldır-, -dı, -m]

göñülsüz: Gönlü olmaksızın, istemeyerek.

Gördüm ol dilber-i mümtāz **göñülsüz** şalınur

O da kendü gibi bir āfete dildāde midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5). [göñülsüz,]

gör-: Görmek

I. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek II Tanık olmak, izlemek.

Çın-ı zülfüñ mihr-i ruḥsārunda kıoma cānım al

Pertev-i hüsnüñ **görü**p ol mäh kıalsın der şehāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [*görü*p, -üp]

Gör o şehnâz ne âlây-ı nezâketle giçer

Ne levendâne ne rindâne ne naḥvetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1*). [*gör*,]

Demâdem dest-i ğadr-ı şānede zülf-i girih-gīruñ

Görüp sūrāḥ-sūrāḥ olmasın mı şāne-i ḥāṭır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [*görü*p, -üp]

Gel ey zāhid benim ḥāl-i perişān iştimalim **gör**

Dime bir Kays-ı Leylā kūhsār-ı vaḥşete kıoymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*gör*,]

Gör nice āşüfte-ḥāl itdi beni sevdā-yı zülf

‘Aklımı tārāc kıldı ‘anber-i sārā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [*gör*,]

‘Arşa-i ‘aşk içre gel ḥaşr oldıgum seyreyle **gör**

Ben gibi ‘ālemde Mütü emrine mazḥar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [*gör*,]

Gīsü-yı siyeh-fāmını **gör** genc-i hüsnünde

Perçem dime her tār birer mārduz ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [*gör*,]

Kākülüñ yādiyle **gör** dūçār-ı sevdādır gönül

‘Aşk hāmūnunda güyā Kays-ı Leylādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*gör*,]

Terk-i cevri it ey cefā-mu‘tād zārımdan şakın

Sūzişim **gör** na‘ra-i āteş-nisārımdan şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [*gör*,]

İnşaf ide **gör** ol ki nazargāh-ı Ḥudādur

Şūfī kıoma mir‘at-ı dil(i) gerd-i riyāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4*). [*gör*,]

Devri eyledi sākī kefi nāz üzre piyāle

Gör ‘aşık-ı dil-dāde yine düşdi ne ḥāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [*gör*,]

Şimşād **görü**p kıaddüñe ḥayrān ola kıaldı

Nāzende edā serv-i likā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [*görü*p, -üp]

Şerm olmadı mı nāz ile reftārını **gördü**

Ḳaddiñ ile o serv-i şimşâdı kılan yâd (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [*gördü, -dü*]

‘Ârızuñda kâkül-i ḥam-der-ḥamıñ **gördüm** didüm

Bir muṭaṣsam genc eṭrafında ejderhâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [*gördüm, -düm*]

Unutdum âh cānâ ben de ḥavf-ı bend u zindānı

Görüp üftâde-i zülf ü zenaḥdan oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [*görüüp, -üp*]

Nâzeninim ḳâmetüñ naḥl-ı tecellidir meger

Kim nihâl-i gül kadüñ **gördükçe** cānâ baş eger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1*). [*gördükçe, -dükçe*]

Çeşm-i ḥün-âbım **görüüp** cānâ teḥî zanneyleme

Yâd-ı la ‘lîn-i lebüñdür dîdeye ḳan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*görüüp, -üp*]

Gülcemâlim nola gel girye vü zârum **göriccek**

Çün gülüşen güllere bülbüllere ḥinâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*göriccek, -icek*]

Haste-i ‘aşḳ oldıgum **görünce** eṭibbâ-yı zamân

Ellerin der-ḥâl tedbîr-i devâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [*görünce, -ünce*]

Çekdigüm cām-ı elem zehr-âb-ı ḡamdur dâ’ima

Görmedüm cām-ı ferâḥ-encām-ı sâḳî dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*görmedüm,*]

Efendim ârzü-yı dâne-i ḥâlüñle **gör** ḥâlim

Göñül murḡı esîr-i dām-ı zülf-i müşk-nâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*gör,*]

Bülbül-i ḥâtır nice feryâd u eḡḡân itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı ḥâşâke maḳrûn ey dirîḡ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*). [*gördüm, -düm*]

Ger **görüüp** bilmek dilerseñ n’oldıgın dünyâ-yı dün

Tütyâ-yı ‘ibreti ol dîde-i derrâke çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*görüüp, -üp*]

Egerçi Şādīyā çok dilbere dil vermişem ammā

O Şīrīn-leb beni hem-rütbe-i Ferhād ider **gördüm** (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 5*).
[gördüm, -dū, -m]

Ne devletdür ne devlet kim bañā sulţān-ı hūbānım

Gulām-ı kemterīnūmsün deyü der-yād ider **gördüm** (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 4*).
[gördüm, -dū, -m]

Görüp sūnbülleri giysū-yı ‘anber-būyu andıkça

Be-her-dem bād-ı āhım ‘ālemi ber-bād ider **gördüm** (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
[gördüm, -dū, -m]

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘āşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker tūṭīyi dil-şād ider **gördüm** (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 3*).
[gördüm, -dū, -m]

Ne gördümse o şūhı ‘āşıkā bī-dād ider **gördüm**

Dil-i ‘uşşāka kaşdı kendiye mu‘tād ider **gördüm** (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 1*).
[gördüm, -dū, -m]

Ne gördümse o şūhı ‘āşıkā bī-dād ider **gördüm**

Dil-i ‘uşşāka kaşdı kendiye mu‘tād ider **gördüm** (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 1*).
[gördüm, -dū, -m]

Ne **gördümse** o şūhı ‘āşıkā bī-dād ider gördüm

Dil-i ‘uşşāka kaşdı kendiye mu‘tād ider gördüm (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 1*).
[gördümse, -dū, -m, -se]

O yād-ı zūlf ü ruḥşāruñla zūlf-i ṭurre-endāzım

Gül ü reyḥān(ı) **gördüm** zīb-i destār ü külāh itdüm (*Şādī Divanı, Gazel 141, Beyit 2*).
[gördüm, -düm]

Zūlf ü ruḥşāruñ **görüp** geç sūnbül ü nesrīnden

Alma kuḥl-ı ‘ibreti çeşm-i ḥaḳīḳat-bīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [görüp, -üp]

Ḥam-gerden ola ḳaldı **görüp** ṭurra-i zūlfūñ

Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe (*Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [görüp, -üp]

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘āşıkda ḥafīdir

Zan itme tehî tâ dil-i vîrân(1) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*görünce, -ünce*]

Kūyuñda efendüm dil-i nālân(1) **görünce**

Bir ‘atf-ı nigāh eyle nola an(1) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1*). [*görünce, -ünce*]

Nāgeh yine cem‘iyyet-i dil oldu perîşān

Der dest-i şabā perçem-i cānān(1) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*görünce, -ünce*]

Her bār düşüp pāyine şular gibi aқdum

Şimşād revîş serv-i hırāmān(1) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*görünce, -ünce*]

Ol merhem-i vaşluñ nola ‘arz eyle tabībim

Pür zaḥm-ı ciger-ḥaste-i hicrān(1) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [*görünce, -ünce*]

Ol ‘aşk serîrinde Süleymān ola tursun

Tā raḥm ide Şādî gibi mūrān(1) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [*görünce, -ünce*]

Şāḥ-ı hecrüñde çü bülbul zār olaydum kāşkî

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek ḥār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*görmeyeydim,*]

Bin cān ile şordum o şorulmaz leb-i қandi

Gördün mi efendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [*gördün, -dü, -n*]

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara **gördüm** kim

Temennā dāmına aldım o āhu ṭab‘ cānānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*gördüm, -dü, -m*]

Ḥayāl-i gül-dehānuñla be gülşen verd-i ḥandānı

Görünce tā be dāmen çāk çāk itdüm girībānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*görünce, -ünce*]

Қalem al deste Şādî yād-ı naқş-ı rüy-ı dilberle

Görüp reşk-âver olsun hâme-i Behzâd ile Mânî (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5*).
[görüp, -üp]

Böyle bir sultân-ı ‘âdil **gördi** mi ol Zâl-ı çarh

Ḳuvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne Rüstem her Keyan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*). [gördi, -di]

Demâdem dest-i ğadr-ı şânede zülf-i girih-gîruñ

Görüp sūrâh-sūrâh olmasın mı şâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [görüp, -üp]

Zülf ü ruḡşaruñ **görüp** itmem dahı ğayre nigâh

Ġayre ‘arz it bâğ-bân nesrîn ü reyḡanıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [görüp, -üp]

Yoksa ḡaddi mi nazîre nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın **görünce** elde hāmem lâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*).
[görünce, -ünce]

Ruḡuñ yâdiyle cānâ lâleler pür ıztırâb olmuş

Görüb ğonçe dehānuñ gül ‘araḡ-rîz-i ḡicâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*).
[görüb, -üb]

Baḡ pister-i fırkatde **görüp** cism-i nizārı

Raḡm it dil-i bîmâre ya Loḡmāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [görüp, -üp]

Mükeḡḡâl çeşm ol ey dil sürme-i ‘ibretle bu çarḡā

Görüp iḡbâl idbār olduġun şād olma iḡbāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [görüp, -üp]

La‘lün **görelî** ğonçe ‘araḡ-rîz-i ḡâyādur

Tā ğonçe-i nev üzre dizilmiş dime jāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [görelî, -e, -li]

Ṭurrā-i zülf-i zeneḡdānuñ **görüp** āzāde dil

Der-‘aḡab kendin esîr-i bend ü zindān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [görüp, -üp]

Kūyuñda efendüm dil-i nālân(ı) **görünce**

Bir ‘atf-ı nigāh eyle nola an(ı) **görünce** (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1*). [*görünce,]*

2. *Görmek. Karşılaşmak, rastlaşmak.*

Şâdî nice çālāk-dirāyetleri **gördüm**

Yok tab‘-ı semendūñ gibi bu ‘arşada serkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [*gördüm, -düm]*

Ğam u endūh-ı derūnum kime izhār ideyüm

Göremem ‘ālem-i eşbahda ğam-ıvār-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*göremem, -e, -mem]*

3. *Yaşamak, tecrübe etmek.*

Görünür mü **görelim** bir de o rûy-ı maṭlab

Muşhaf-ı ‘arız-ı dilberde tefe’’ül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [*görelim, -e, -lim]*

gördükde: *Görünce, gördüğü zaman.*

Kitāb-ı hüsnuñü **gördükde** der-hāl

İder cān riştesin ‘uşşāk-ı Şîrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [*gördükde,]*

görelî: *Gördüğünden beri.*

Ol zülf-i ‘abiriñ **görelî** dest-i şabāda

Çün şāne o dem sîne-i ‘uşşāk delindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*görelî,]*

gören: *1. Bakan, gören, şahit olan, anlayan kimse*

Nergis-i mestūñ **görenler** haste vü bî-mār olur

Mâil-i hāl ü ḥatıñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*görenler, -ler]*

Ey yār **görenler** seni aġyāra muḵārin

Dir naḥl-i gül ol ḥār-ı muġaylāna ḳol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [*görenler, -ler]*

Zîr-i pîç-a-pîç-i kākülde **görenler** ‘arızuñ

Cilvegāh itmiş şanar ḥurşîd burc-ı ‘akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*görenler, -ler]*

Firākıñla **gören** hāl-i melāmet iştimalim dir

Bu bir kühken-i Şîrîn midir yâ Kays-ı Leylâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*).
[gören,]

Tişe-i na‘râ-i şebgîri **görenler** Şâdî

Na‘ra-i Kūh-ken-i Şîrîn-edâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [görenler, -ler]

2.Hak aşığı.

İçenler cām-ı ‘aşkı çeşme-i hayvânı neylerler

Görenler kūy-ı yârı ravza-i rıdvânı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*).
[görenler, -ler]

Alur mı dîde-i derrâke mihr-i ‘âlem-ârâyı

Görenler matla‘-ı envâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*).
[görenler, -en, -ler]

İder mi ‘atf-ı enzâr eylemez ol zîb-i kevneyni

Gören bu hilye-i pâkî hıdivv-i taht-ı Evhâyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 1*). [gören,]

3.Muhakkik.

Çeşm-i dikkatle **gören** aňlar ‘ayâr-ı nazmumı

Şâdî nazm-ı zer-‘ayârum istemez aşlâ mehek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [gören,]

Şâdî yâ taḥsîn okur nazm-ı Cenâb-ı Râşide

Çeşm-i dikkatle **gören** her şâ‘ir-i şâib-keâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [gören,]

gör-geç: Görende II Görünce.

Şol Şâdî-i dil-teşne ciger-suhte(yi) **gör-geç**

Ol âb-ı leb-i çeşme-i hayvâna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5*). [gör-geç,]

göricek: Gördüğü zaman, gördüğünde.

Başını eğdi aşağı **göricek** hayretten

Nükhet-i perçemi ‘arz itdi çü reyḥâne şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 4*). [göricek,]

Ser pāye düşürsin **göricek** serv ile şimşād

Gülzāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [göricek,]

görin-: Görünmek

1.... Olduğu hissini vermek, ... etkisi bırakmak.

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāḳut denür

Naḥl-i tūbā **görinür** dīdeye eşcār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [görinür, -ür]

2.Başkaları tarafından görülür duruma gelmek görülür olmak.

Görünür mü görelim bir de o rüy-ı maṭlab

Muşḥaf-ı ‘arız-ı dilberde tefe’’ül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [görünür, -ür]

göster-: Gösterme. (Bir hâlini, bir niteliğini) Ortaya koyacak tarzda davranmak.

Ruḥsāruñı **göster** dil-i pervane nihāda

Şem‘-i dil-i zār-ı ḳoma fānūs-ı ḥafāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 1*). [göster,]

Rüy-ı ünsiyyet ki **göstermez** baña āhū-ḥıṣal

Tīr-i āhum çāk çāk eyler ḥicāb-ı vaḥṣeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [göstermez, -mez]

göz: Görme organı

1.Gönül.

Bî’llāh gerekmez **gözüme** nev-gül ü reyḥān

Sünbül ü sa‘adan (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7*). [gözüme,]

1.Aşığın gözü, zati

Āh ḳadd-i serv-i ḥoş-reftār(1) gözler **gözlerüm**

Māh- ṭal‘at sāḳī-i devvār(1) gözler **gözlerüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [gözlerüm, -ler, -üm]

Āh ḳadd-i serv-i ḥoş-reftār(1) gözler **gözlerüm**

Māh- ṭal‘at sāḳī-i devvār(1) gözler **gözlerüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [gözlerüm, -ler, -üm]

‘Azm-i gülzār eyleyüp gül-gonçeye ḳılmam nazar

Bülbülem bülbül gül-i bî-hār(1) gözler **gözlerüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*).
[gözlerüm, -ler, -üm]

Rûze-i hicrân ile gâyet zebûn oldum zebûn

Şimdi ol 'iyd-ı vişâl-i yâr(i) gözler **gözlerüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*).
[gözlerüm, -ler, -üm]

'Arz-ı dîdâr eyleyüp Mansûr-ı 'aşk itdi beni

Ol sebebdendür ki dâim dâr(1) gözler **gözlerüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*).
[gözlerüm, -ler, -üm]

Bakmazam ol şems-i 'âlem-tâba aslâ bir dahı

Şâdîyâ bir mihr-i pür-envâr(1) gözler **gözlerüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 5*).
[gözlerüm, -ler, -üm]

Hayâl-i meh-cemâlûñle **gözüm**den murğ-ı hıvâb uçdı

Dü çeşmüm şimdi 'anka-âşiyânım yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*).
[gözüm

2.Bakış (Kişinin kendisi bağlamında).

Düşdi dilime tâ heves-i ravza-i küyuñ

Billâh gerekmez **gözüm**e seyr-i hadâyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [gözüm

3.Kuş yuvası

Dîdeye kondu çü şehbâz-ı hayâl-i vuşlatı

Lâne-i **gözden** uçurdum murğ-ı hıvâb-ı rahatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*).
[gözden, -den]

4.Sevgilinin büyüleyici, efsunlu, büyüsiyle aldatan gözü.

Metâ'-ı şabr u ârâm-ı dili târâc için her dem

O cādū **gözlerüñ** düzdî nigāhuñ der-kemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*).
[gözlerüñ, -ler, -ü, -ñ]

5.Gözlemek, beklemek, istemek.

Âh kıdd-i serv-i hoş-reftâr(1) **gözler** gözlerüm

Māh- ʔal‘at sākī-i devvār(1) **gözler** gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [*gözler, -r*]

Āh ʔadd-i serv-i hoş-reftār(1) **gözler** gözlerüm

Māh- ʔal‘at sākī-i devvār(1) **gözler** gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [*gözler, -r*]

‘Azm-i gülzār eyleyüp gül-gonçeye ʔılmam nazar

Bülbülem bülbül gül-i bī-hār(1) **gözler** gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*). [*gözler, -r*]

Rûze-i hicrân ile ġāyet zebûn oldum zebûn

Şimdi ol ‘iyd-ı vişāl-i yār(i) **gözler** gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*gözler, -r*]

‘Arz-ı dīdār eyleyüp Manşūr-ı ‘aşʔ itdi beni

Ol sebebdendür ki dāim dār(1) **gözler** gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*). [*gözler, -r*]

Baʔmazam ol şems-i ‘ālem-tāba aslā bir daʔı

Şādīyā bir mihr-i pür-envār(1) **gözler** gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 5*). [*gözler, -r*]

gözün aç: *Uyanık, dikkatli olmak; fırsattan yararlanmak, fırsatı kaçırmamak için dikkat kesilmek.*

Dilā vaḥdet-güzīn ol arzū-yı māsivādan geʔ

Gözün aç baʔ ḥaʔāyık-bīn-i eşyā ol hevādan geʔ (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [*gözün aç,]*

ğubār: *Toz, toprak*

1. Zahmet, eziyet, ızdırıp

Dirīġa āh derdā ol **ğubār-ı** renc-i yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i gönüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*). [*ğubār-ı, -ı*]

Cefā-yı ʔarḥ-ı kec-reftār cānumdan uşandırdı

Ğubār-ı renc-i ‘ālem ʔeşme-i baḥtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [*ğubār-ı, -ı*]

2. Kapı eşiğindeki toz (Sürme bağlamında).

Mu‘allā bārgāhıñ Ḥazretā dārü’l-emānumdur

Ġubār-ı āstānıñ tūtiyā-yı çeşm ü cānumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1). [ġubār-ı, -ı]

3.Hz. Muhammed'in makamının toprağı.

Mu‘alla seng-i kūyuñ tāc-ı serdür yā Resūlallāh

Ġubār-ı dergehüñ kuhl-ı başardur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 1). [ġubār-ı, -ı]

4.(Çok yakın, yanıbaşında)yakınlık bağlamında.

Der-i ālem-penāhuñda egerçi zāhiren dūrum

Be-ma‘nā āstānıñda **ġubārum** yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 6). [ġubārum, -um]

ġubār-ı pāy: Ayak tozu II Hz. Muhammed'in ayağının tozu.

Ġubār-ı pāy-ı kuhl-ı ‘ayn-ı rif‘at

Der-i hācet-peziṛādur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4). [ġubār-ı pāy, -ı]

ġufrān: Affetme, merhamet etme II Cenab-ı Hakk'ın günahları affedip örtmesi, rahmeti.

Şâdî -i zār nola maẖhar-ı **ġufrān** eyle

Rū-siyeh ‘abd-i kemīnem meded Allāh meded (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 6). [ġufrān,]

ġüftāre gel-: Söze başlamak, dile gelmek, konuşmaya başlamak.

Ġüftāre gelüp eyle dil-i mürdemi zinde

Ey dilber-i enfās-ı Mesihā ne bu tībā (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2). [ġüftāre gel-, -üp]

ġüher: İnci, mücevher

1.Söz, kelam

Ne şorarsıñ sūḥan-ı ḥusrevi benden Şâdî

Ġüheriñ kadrini gevher-gere şor şorma baña (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 5). [ġüheriñ, -iñ]

2.Sevgili makamındaki taşlar bağlamında

Ey şūh eşigñ tozu kuhl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ **güher-i** tāt-ı serümdür (*Şādī Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*güher-i, -i*]

güher-bār: Mücevher saçan II Cevher yüklü III Usta şair.

Şā'ir-i māhir ile Şādī girişme bahşē

Her seḥāb eyleye mi ebr-i **güher-bār** ile bahş (*Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [*güher-bār,]*

güher-efşān: İnci saçan II Aşık, şair.

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī

Yem-i 'aşk içre kilik-i **güher-efşān** olmama bā'is (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*güher-efşān,]*

güher-zā: Mücevher doğuran, yağdıran II Bulut (şairlik yeteneği).

Şādef-i lafzı pür etdi dūr-i ma'nālar ile

Ṭab'-ı Şādīye disem ebr-i **güher-zā** yaraşur (*Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 5*). [*güher-zā,]*

güher-zāde: (Kendisi mücevher olup) Mücevher saçan, yağdıran II Bulut (şair bağlamında).

Şādī gevher ile pürdür çü şādef her suḥānuñ

O ḥabeş-fām-ı kalem ebr-i **güher-zāde** midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*güher-zāde,]*

gül: Çiçeklerin ser-firâzı olan maruf hoş-bû çiçek, verd.

1.Hasan Harakani.

Sünbül-i bāğ-ı ḥaḳīkat bir **gül-i** rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzār-ı vahdetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥāsen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 2*). [*gül-i, -i]*

2.Gül mührü (tarikat taçlarının tam üstüne (kubbesine) dikilen ve bir çuha üstüne işlenen şekiller).

Şübhe yok gül-deste-i bāğ-ı ḥaḳīkatdür **gül-i**

Ṭurra-i şebbūy-ı ma‘nā t̄ac-ı ‘Abdülkādīrī (*Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 3*). [güli, -i]

3. Sevgili, dost II Fayda, iyilik.

Gül dilerken eyledüñ hayfā esīr-i h̄ār-zār

Dem-be-dem kan ağlarum ol bülbul-i şūrīde vār (*Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 3*).
[gül,]

4. Sevgilinin yanağı

Ṭarāvet baḥş-ı sünbüldür dilārā ṭurrā-i zülfüñ

Ne lāle ‘arızıñ ol nūkhet-i **gülden** muḥammerdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 2*).
[gülden,]

5. Maddi ve manevi âlemdeki güzellikler.

Olanlar ben gibi zülf-i ruḥ-ı dildāra dildāde

Çıkıp seyre temāşā-yı **gül** u reyḥānı neylerler (*Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [gül,]

6. Tevhid güli.

Gönül ol bülbul-i gülzār-ı Lā-mevcūde illā Hū

Dilerseñ ger **gül-i** bī-hār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 1*). [gül-i, -i]

7. Başka, diğer güzeller.

Olmasaydı ‘arız-ı āliñ ṭarāvet-baḥş-ı **gül**

Bülbul itmezdi güle ‘atf-ı nigāh-ı iltifat (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 3*). [gül,]

Gerekmez dīdeye reyḥān u **gül** tā kim bu şeb sāķī

Bir elde ṭurre-i perçem bir elde bāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [gül,]

Bülbul-i cānum ider mi **güllere** ‘atf-ı nigāh

Bāğ-ı ḥüsnüñde açılmış verd-i nāzik-ter mi yok (*Şādī Divanı, Gazel 121, Beyit 4*).
[güllere, -ler, -e]

Dehānuñ yād idüp tā **güllere** ‘atf-ı nigāh itdüm

Ḥacāletle o dem gül-gönçe teg ālūde-ḥūn oldum (*Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 4*).
[güllere, -ler, -e]

Be-her şeb tā şeh̄er mānend-i bülbul zār u nālānam

Ne **göl** o ‘arız-ı reşk-āver-i gülzāra ‘arz eyle (*Şādî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [*göl,]*

Eylerse dehānuñla o **göl** bahs-i leṭāfet

Nāzende kıyāfet (*Şādî Divanı, Gazel 191, Beyit 5*). [*göl,]*

Ruḥuñ yādiyle cānā lāleler pür ıztırāb olmuş

Görüb gonçe dehānuñ **göl** ‘araḫ-rīz-i ḥicāb olmuş (*Şādî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*göl,]*

8. *Minber üzerindeki süs II Kesret.*

Şıyt-ı Hū Hū ile ṭoldı yine nūh ṭāḫ-ı felek

Biz ki bülbül gibi bir minber-i **göl** hū çekerüz (*Şādî Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [*göl,]*

9. *Sevgili, dost II Şiir.*

Bülbül gibi feryād-ı dil-i zārıma maḥşuş

Nāzende edālar **göl-i** ḥandānuma gelmiş (*Şādî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [*göl-i, -i]*

10. *Aşık II Şair.*

Her seḫer gülzār-ı kūyuñda **göl-i** bāḡ-ı edīb

Āh u feryādum baḡışlar bülbül-i nālāne ḫaz (*Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*göl-i,]*

11. *Aşık.*

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi herḡiz cāne ḫaz

Virmeseydi zülf ü ruḥsāruñ **göl** reyhāne ḫaz (*Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [*göl,]*

Bu ṭaravetle leṭāfet bahş-ı güldür ‘arız-ıñ

Deşt-i ḫayretde ḳodu reyhān u sünbül-hā-yı zülf (*Şādî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*). [*güldür, -dür]*

Zülfüñle ruḥuñ bāḡda ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı bulur tāb ü ṭaravet **göl** ü reyhān (*Şādî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [*göl,]*

12. *Söz, şiir.*

Bülbül-i cāna virür neş’e o gülzār-ı suḫan

Mest ider ‘aşıkı būy-ı **göl-i** bī-ḫār-ı suḫān (*Şādî Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [*göl-i, -i]*

13. Sevgili yanağı, yüzü.

Ėonçe-i nev-ħizi istiřmāma yokdur āru

‘Andelib-i cāna ruħsāruñ **göl-i** terden lezīz (Şādī Divanı, Gazel 46, Beyit 4). [göl-i,]

‘Ārızuñ **göl** deste-i reyħān cānā perçemüñ

Sünbülüstān-ı ıarāvetdir muıarrā perçemüñ (Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 1). [göl,]

ıurrā-i şebbü **güle** peyvestedir derdüm meger

Şarkmış ruħsar-ı āl üzre semen sā perçemüñ (Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 2). [güle, -e]

Gīsusu meger rūy-ı ‘araķ-nākine düşmüş

Göl üzre nevī ıurre-i sünbül idi şandum (Şādī Divanı, Gazel 134, Beyit 3). [göl,]

O pīç-ā-pīç gīsular mı düşmüş ‘arız-ı āle

Göl üzre şarkmış bir ‘anber-i sārā mıdır bilmem (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 3). [göl,]

Göldür direm ol ruħsar-ı gölşamına yāriñ

Zīrā diyemem zülf-i muıarrāya benefşe (Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 3). [göldür, -dür]

Didüm **göl** ‘arız-ı dildāra zīrā nā-revādur ol

Didimse naħl-ı tūbā ķāmet-i dil-cūy-ı cānāna (Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 4). [göl,]

Sandım ol ıurra-i sünbül **güle** peyveste meger

Şarkmış ‘arız-ı āl üzre muıarrā perçem (Şādī Divanı, Gazel 132, Beyit 3). [güle, -e]

14. Sevgili, dost.

Cān yaķar pervāne-i miřbāħ-ı bezm-i vaħdetim

Bir hezāram ki **göl-i** bī ĥārdır göñlümdeki (Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 4). [göl-i, -i]

Olmasaydı ‘arız-ı āliñ ıarāvet-baħş-ı gül

Bülbül itmezdi **güle** ‘atf-ı nigāh-ı iltifat (Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 3). [güle,]

Gölcemālim nola gel girye vü zārum göricek

Çün gülüşen **güllere** bülbüllere hīnā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [güllere, -ler, -e]

Kıldukça tazarru‘ ne ‘aceb nâz ider olsun

Elbetde kılar bülbül-i şūrīdeye **gül** nâz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [gül,]

Âh pīrāmūn-ı **gül** olmuş maḳarr-ı hār u ḥas

Bülbül-i şeydâ figān eyler be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [gül,]

Ey yār görenler seni aḡyāra muḳārın

Dir naḥl-i **gül** ol hār-ı muḡaylāna ḳol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [gül,]

Gülşen-i ‘ömrümde ḥayfâ verd-i ḥoş-bū ḳalmamış

Şāḥ-ı **gülde** ‘andelīb-i menḳābet-gū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [gülde, -de]

Belki ol ḡonçe ala gūşuna efḡānımızı

Şāḥ-ı **gülde** yine feryād-ı belābil idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [gülde, -de]

Bülbülem zīrā ki kılmam ol **güle** izhār-ı ḡam

Ṭūṭiyem amma şeker-güftāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*). [güle,]

‘Azm-i gülzār eyleyüp gül-ḡonçeye kılmam nazar

Bülbülem bülbül **gül-i** bī-ḥār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*). [gül-i, -i]

Mübtelā-yı hār idelden ey **gül-i** nāzūk beden

Dir ḳafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [gül-i, -i]

Şaḳın ey şūḥ şaḳın olma raḳībāna yaḳın

Ne revādur ola **gül** hār-ı muḡaylāna yaḳın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [gül,]

Âh ey **gül** mübtelā-yı cev-r-i hār itdūñ beni

Bülbül āsā her seḥer giryān zār u itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [gül,]

15. Sevgilinin boyu (gül fidanı).

Nihāl-i **gül** müdür cānā ḳadiñ naḥl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün ‘anber midir yā müşk-i sārā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*).
[gül,]

16. İstiğna

Bi hamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i yezdānı

Açıldı bağ-ı hātırda **gül-i** ra‘nā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [gül-i, -i]

17. Hakikat

Āh eyleme ey bülbul-i şeydā-yı haķīkat

Nā-gāh açıldı **gül-i** ra‘nā-yı haķīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [gül-i, -i]

18. Eser, şiir.

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ **gül-i** bağ-ı edīb

Çāk çāk oldı giribān-ı taħammül tā be cīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [gül-i,]

19. Hz. Muhammed (sav) II Gül mührü.

O yād-ı zülf ü ruḡṣāruñla zülf-i ṭurre-endāzım

Gül ü reyḡān(ı) gördüm zīb-i destār ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*).
[gül,]

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyḡān u **gül**

Virmeseydi zülf ü ruḡṣāruñ eger gülzāre zīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [gül,]

gül gonca(y)ı: *Gül goncası, açılmamış gül II Sevgili, dost*

Bülbul-i hātır nice feryād u efgān itmesin

Gördüm ol **gül gonca(y)ı** hāṣāke maḡrūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*).
[gül gonca(y)ı, -yı]

gül nihāl: *Gül fidanı II Sevgilinin boyu.*

Gül nihāli diyemem ḡāmēt-i dildāra faḡat

Denilür olsa aña naḡl-i tecellā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [gül nihāl,]

gülām-ı kemter:

1. Değersiz köle II Aşık.

Ġulām-ı kemterinüñdür bu aḡḡar Şādī -i kemter

Serîr-i dilde ‘aşkıñ pādişāh-ı hūkmrānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*gûlām-ı kemter, -in, -ün, -dür*]

2.*Emektar köle II Aşık.*

Ne devletdür ne devlet kim bañā sultān-ı hūbānım

Gûlām-ı kemterīnūmsün deyü der-yād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4*). [*gûlām-ı kemterīn, -üm, -(s)ün*]

gûl-cemāl: *Gül yüzlü, yüzü güle benzeyen*

1.*Sevgilinin güzel yüzü.*

Bülbülün feryadı bîzār eylemezdi ‘ālemi

İtmeseydi Şādiyā ger **gûl-cemālūñ** hāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*gûl-cemālūñ, -üñ*]

Bülbülün feryadı bîzār eylemezdi ‘ālemi

İtmeseydi Şādiyā ger **gûl-cemālūñ** hāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*gûl-cemālūñ, -üñ*]

2.*Sevgili, dost.*

Gülcemālim nola gel girye vü zārum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere hīnā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*gülcemālim, -im*]

gûl-çide: *Derilmiş, toplanmış gül.*

Gülşen-i dehrin temāşāsı dile virmez şafā

Olmuşum çün bülbül-i **gûl-çide-i** gülzār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*). [*gûl-çide-i, -i*]

gûl-dehān: *Gül (gibi olan) ağız II Sevgilinin ağızı (konuşması).*

Hayāl-i **gûl-dehānuñla** be gülşen verd-i handānı

Görünce tā be dāmen çāk çāk itdüm girībānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*gûl-dehānuñla, -u, -ñ, -la*]

gûl-deste: *Gül demeti, çiçek destesi*

1.*Gül mührü (Tarikat taçlarının tam üstüne (kubbesine) dikilen ve bir çuha üstüne işlenen şekiller).*

Şübhe yok **gül-deste-i** bāğ-ı hākīkatdūr güli

Ṭurra-i şebbūy-ı ma‘nā tāc-ı ‘Abdülkādīrī (Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 3). [gül-deste-i,]

2.Söz dizisi.

Eş‘ār-ı Besīmi niçe elden ele gezmez

Her bir sözi **güldeste-i** gülzār-ı letāfet (Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 6). [güldeste-i,]

gül-endām: *Gül bedenli, boyu gül gibi nâzik ve lâtif olan. II Sevgili, dost.*

Şāh-ı hecründe çü bülbül zār olaydum kâşkī

Görmeyeydim ey **gül-endāmım** seni tek hār ile (Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 4). [gül-endāmım, -ım]

Şādī baña şol hırka-i peşmīn-i melamet

Dibā-yı nezāket o **gül-endāma** yaraşdı (Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 5). [gül-endāma, -a]

Görmeyeydüm ey **gül-endāmum** seni ağyār ile

Külbe-i hecründe dā‘im zār olaydum kâşkī (Şādī Divanı, Gazel 209, Beyit 2). [gül-endāmum, -u, -m]

gül-fām: *Gül renkli*

1.(Sevgilinin) gül renkli dudağı.

Neş‘e ki la‘līn şarābından alır mı neş‘eyi

Sāğar-ı **gül-fām-ı** la‘lünden bulur peymāne hāz (Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 4). [gül-fām-ı, -ı]

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebūñ emdür

Şordum leb-i **gül-fāmuñ** imiş hasteye dermān (Şādī Divanı, Gazel 151, Beyit 4). [gül-fāmuñ,]

Hıvāhiş-i **gül-fām-ı** la‘li bağrımı kan eyleyüp

Kāküli cem‘iyyet-i zihnim perişān eyledi (Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 3). [gül-fām-ı, -ı]

Firāk-ı sāğar-ı **gül-fām-ı** la‘l ile ciğer kanum

‘Aceb ben zāra raḥm-ı sākī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [*gülfām-ı, -ı*]

Degül mi şifte zülfün dil-perişan olmama bâ‘is

Firāk-ı la‘li **gülfāmıñ** ciger-kān olmama bâ‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*gülfāmıñ, -ıñ*]

2.*Sevgili yanağı, yüzü.*

Ārzū-yı dāne-i ḥāl-i rūḥ-ı **gülfām** ile

Vardı dām-ı zülf-i pīç-endāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [*gülfām,*]

3.*kadeh, şarap bağlamında*).

Būy-ı zülfüñdür meşām-ı cāna ‘anberden lezīz

Neş‘e-i cām-ı lebūñ **gülfām-ı** sāğardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [*gülfām-ı,*]

gül-fem: *Gül dudak II (Kırmızı dudaklı) Sevgili, dost.*

Yakmasun mı sūz-ı āhum ‘ālemi

Ḥāre maḥrūn eyledūñ ol **gül-femi** (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 3*). [*gül-femi, -i*]

gül-gonçe: *Gül goncasi, henüz açılmamış gül.*

1.*Başka güzeler, sevgililer.*

İdemez şīvede **gül-gonçe** fem-i yār ile baḥs

Ḳılamaz giryede bülbul dil-i pūr-zār ile baḥs (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [*gül-gonçe,*]

‘Azm-i gülzār eyleyüp **gül-gonçeye** ḳılmam nazar

Bülbülem bülbul gül-i bī-ḥār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*). [*gül-gonçeye, -ye*]

Ağz açup eyler dehānuñla leṭāfet baḥsini

Reşkden **gül-gonçenüñ** ger bağı pūr-kan olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6*). [*gül-gonçenüñ,*]

2.*Hakikat kelamı, sözü.*

Ey bülbul-i **gül-gonçe-i** gülzār-ı ḥaḳīḳat

N'oldı ne bu hayret (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1*). [*gül-gonçe-i,]*

3. *Sevgilinin dudağı II Sevgili, dost.*

Zâğdan şormak ne lâzım ğunc u nâz-ı ğonçeyi

Şîve-i **gül-gonçehâyı** bülbül-i şeydâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [*gül-gonçehâyı, -ha, -yı]*

Yâd-ı ruh-ı **gül-gonçe** ile bülbül-i hâtır

Bir âh ile nüh tâkı yine pür-nağam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [*gül-gonçe,]*

4. *Aşığın yüzü.*

Dehānuñ yād idüp tâ güllere ‘aţf-ı nigāh itdüm

Hacāletle o dem **gül-gonçe** teg ālūde-hūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [*gül-gonçe,]*

5. *Aşık.*

Virür **gül-gonçeye** tâb u tarāvet

Tebessümle leb-i handān-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3*). [*gül-gonçeye,]*

ğulğule: *Dalga dalga ortalığa yayılan gürültülü ses, her ağızdan bir ses çıkmasından meydana gelen karışık gürültü, velvele*

1. *duyguların coşmasıyla ağızdan çıkan hu hu sesleri.*

Eflāke şalar **ğulğule** āvāze-i Hū Hū

Tā tekye-i dilde çalına nāy-ı haķīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [*ğulğule,]*

2. *Aşığın ahı.*

Ol bülbül-i şūrīde-i ğulzār-ı vahīdüm

Eflāke şalan **ğulğule** āh-ı seherümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*ğulğule,]*

ğulğule-bahş: *Velveleye vermek, gürültü koparmak (Aşığın iniltisi, yakarışı).*

Günehkāram siyeh-rū bir perīşān rüzgāram kim

Be nāle **ğulğule-bahş-ı** semāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2*). [*ğulğule-bahş-ı, -ı]*

ğulğule-endāz: *Yüksek sesle konuşan, sesi fazla çıkan II Aşığın feryadı.*

‘ Aceb mi **gülgüle-endāz-ı** āfāk olsa feryādım

Yine sâz-ı derūnum ğıbtā-baḥşā-yı rebāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*).
[*gülgüle-endāz-ı,]*

gülgün: *Gül renkli (Kadeh/ gönül bağlamında).*

Ezelden tā-ebed teşne-i şahbā-yı dīdāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı **gülgünü** (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*).
[*gülgünü, -ı]*

N’ola mest-i şarāb-ı vaşl kıl bā āh-ı hüşyāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı **gülgünü** (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*).
[*gülgünü, -ı]*

Şorup la‘l-i lebün ḥāşiyetün ser-mest-i ḥayrāna

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı **gülgünü** (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*).
[*gülgünü, -ı]*

Bi ḥamdi’llāh mest-i cām-ı bezm-i vaḥdetdür Şādī

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı **gülgünü** (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*).
[*gülgünü, -ı]*

gül-i hamrā: *Kırmızı gül II Başka, diğer güzeller.*

Ḥayrān ideli lāle-i nu‘mānı ‘izāruñ

Çekdirdi dehānuñ **gül-i hamrāya** ḥacālet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 4*). [gül-i
hamrā,]

gül-i nev: *Yeni, taze gül II Sevgili, dost.*

Bülbül gibi Şādī şu kadar nāleler etdim

Güş eylemedi ol **gül-i nev** āh ü figānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 5*). [gül-i nev,]

gül-i ra‘nā: *İç i kırmızı, dış i sarı makbul bir gül çeşidi*

1.İki yüzlü sevgili II Kesret (çokluk).

Bülbül-i pür-nağme-i gülşen- serāy-ı vaḥdetem

Ğayre ‘arz it bāğban dehrin **gül-i ra‘nāsını** (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [gül-i
ra‘nā,]

2.Sevgili, dost.

Müjde ey bülbül-i şeydā **gül-i ra' nā** geldi

Zülf-i şebbü rūḥ-ı nev-lāle-i ḥamrā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*gül-i ra' nā, J*]

Çokdan berü ḥasret-keş-i dîdār ola kaldum

Ben bülbüle nevres **gül-i ra' nā** haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*gül-i ra' nā, J*]

gülistân: *Gül bahçesi, gül ağaçları çok olan bahçe, güllük*

1. *Mutlak olarak kalbin fethi ve açılışı, sâlikin gönlünün marifete ve irfana açılması.*

Ser-fürü itmez mi eyler 'ar'ar u şimşād ü serv

Serv-i nâzım nâz ile 'azm-i **gülistân** eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [*gülistân, J*]

2. *Kavuşma bahçesi.*

Bî-tâb u nevā nağme-serā bülbül-i cānı

Mehcūr-ı **gülistân-ı** vişāl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*gülistân-ı, -ı J*]

3. *Naat bahçesi.*

Nevā kıldıkça dil murğı **gülistân-ı** nu 'ûtunda

'Aceb mi kılsa ebsem 'andelîb-i nâ' me-güyâyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 3*). [*gülistân-ı, -ı J*]

4. *İlahi güzelliği temaşa yeri.*

Gülistân-ı cemālüñ 'arz kıl müştâk-ı dîdārım

Hezâr-ı dilde aşla ârzü-yı bâğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*gülistân-ı, -ı J*]

5. *Sevgili mekanı.*

Şular gibi aq pâyine Şadî ne tırursun

Tâ serv-kadüm şahın-ı **gülistāna** şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*).

gülistân-serā: *Gül bahçesi sarayı II Yeryüzü bahçesi III Dünya, alem.*

Ey bülbül-i ḥâtır ne tekâpū ne ararsıñ

Hiç bŭy-ı vefâ yok bu **gŭlistân-serâda** (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [*gŭlistân-serâda, -da*]

gŭl-rŭ: *Gŭl yüzlü. II Saki.*

Ruĥ hizâsında koma sâķî-i **gŭl-rŭ** zinhâr

Ėorĥulur ‘aks-i ‘izâruñ düşicek yâne ĥadeĥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*gŭl-rŭ,]*

Mest iden sâķî-i **gŭl-rŭ** beni ol bâde midŭr

Nim-nigâhında mı şol ĥâl o şahbâde midŭr (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [*gŭl-rŭ,]*

Şahbâ-yı lebŭñ şun nola ey sâķî-i **gŭl-rŭ**

Dildâr-ı cefâ-cŭ (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [*gŭl-rŭ,]*

Sâķî-i **gŭl-rŭ** ĥadeh der dest cevân eyledi

Ketm-i iĥsân itmedi düŝdŭkĥe iĥsân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*gŭl-rŭ,]*

gŭl-ruĥsâr: *Gŭl yanak II Sevgilinin gŭle benzeyen yanaĥı, yüzü*

Bŭlbŭl-i gönlŭm ne dem yâd itdi **gŭl-ruĥsârıñı**

Ṭutdı âfâķı ser-â-ser na‘ra-i vâ ĥasretâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*gŭl-ruĥsârıñı,]*

gŭlŝeker: *Gŭl tatlısı, gŭlbeŝeker. II Sevgilinin dudakları bağlamında Söz, kelam, ifade.*

Ṭŭṭî dil ‘uŝŝâķa la‘lîn-i lebŭñdür **gŭlŝeker**

Âl ruĥsârŭñ gibi bir ĥonĥe-i aĥmer mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [*gŭlŝeker,]*

Ṭŭṭî-i dil ĥafes-i tende neler ĥekdiĥüni

O şorulmaz leb-i **gŭl-şekkere** şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*gŭl-şekkere, -e]*

şol ṭŭṭî-i rŭĥum uĥa ister bu ĥafesden

Gŭl-şekker-i la‘lŭñ gelŭr olduĥĥa ĥayâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [*gŭl-şekker-i,]*

Yâd-ı la‘lŭñle ‘aceb mi murĥ-ı dil gŭyâ ise

Mây-e ŝevĥ-i dil-i ṭŭṭî degŭl mi **gŭl-şeker** (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*gŭl-şeker,]*

gölşen: *Göl bahçesi*

1. Sevgilinin mekanı II Şiir meclisi.

Açıla nesrîn-i baht ü devlet-i şâhânesi

Bülbül-i güyâ-yı dil **gölşende** açduķça dehân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20*).
[*gölşende, -de*]

2. Vâsf (medh) bahçesi.

Gölşen-i vâşfuñda dil bülbül hemâl olmuş saña
Şem' hüsnuñ yâd idüp pervâne-hâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*).
[*gölşen-i,*]

3. Aşığın gönlü.

İnkıtâ' -ı meyl kıl ol serv-i servistândan

Gölşen-i dilde hayâl-i servi hoş reftârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [*gölşen-i,*]

Meyl idüp 'atf-ı nigâh eylemezem serve dahı

Gölşen-i dilde ki boy göstere tûbâ-yı feraħ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3*). [*gölşen-i, -i*]

4. Güzeller bahçesi

Pâyidâr ol **gölşen-i** hûbîde cânâ çün çenâr

Çün çenâr ol kâmet-i serv-i revânım pâyidar (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*gölşen-i, -i*]

5. Şans, talih bahçesi.

Şâdî yâ iķbâl idbâr oldığın derk itmeyen

Gönçe-çîn-i **gölşen-i** iķbâl-i dehr olmak diler (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*gölşen-i, -i*]

6. Aşk bahçesi

N'ola lûtfeyle bârî müptelâ-yı cevr-i hâr itme

Çü bülbül **gölşen-i** 'aşkuñda nâlân olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*).
[*gölşen-i,*]

7. Lütuf ve bağış bahçesi.

Dâmen-i lûtfuñ teşebbüsgâh-ı cümle aşfıyâ

Gülşen-i elṭāf u iḥsānuñda ‘ālem gonçe-çīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*gülşen-i, -i*]

Baḥr-ı iḥsānında deryā gūyiyā bir kaṭre āb

Gülşen-i luṭfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*). [*gülşen-i, -i*]

8. *Kavuşma bahçesi.*

Ārzū-yı **gülşen-i** vaşlunla her şeb-tā-seher

Şâdî-i kemter çü bülbül turmayup eyler enîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*gülşen-i, -i*]

Dem-â-dem ârzū-yı **gülşen-i** vaşluñla çün bülbül

Çıkar eflâke feryād u fiğānum yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [*gülşen-i, -i*]

9. *Hz. Muhammed'e naat yazarların bulunduğu ve naatlerin okunduğu mekan.*

Çü bülbül **gülşen-i** vasfiñda ḥāmem na‘t ḥvānuñdur

Bedende tā ki cānum cılve-gerdür yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*). [*gülşen-i, -i*]

10. *Ömür bahçesi II Hayat.*

Gülşen-i ‘ömrümde ḥayfā verd-i hoş-bū ḳalmamış

Şāḥ-ı gülde ‘andelīb-i menkābet-gū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [*gülşen-i, -i*]

11. *Gönül bahçesi.*

Nāgehan āvāz-ı tūbālek toḳundı gūşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol tūbā-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*gülşen-i,*]

12. *Dünya*

Gülşen-i dehrin temāşası dile virmez şafā

Olmuşum çün bülbül-i gül-çide-i gülzār-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*). [*gülşen-i,*]

Gerekmez ‘andelīb-i cāna hergiz **gülşen-i** ‘ālem

Çü gülzār-ı vişālîñ gülsitān-ı bi-hazānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [*gülşen-i, -i*]

13. *Tekke, dergah.*

Bülbül-i pür-nağme-i **gülşen**- serāy-ı vaḥdetem

Gayre ‘arz it bâğban dehrin gül-i ra‘nāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [*gülşen-,*]

14. *Sevgili mekanı.*

Ḥayāl-i gül-dehānuñla be **gülşen** verd-i ḥandānı

Görünce tā be dāmen çāk çāk itdüm girībānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*gülşen,*]

gülşen-serā: *Saray bahçesi II Vuslat.*

Şādīyā şol gülsitān-ı dehre bakmam tā ebed

Çün ezelden bülbül-i **gülşen-serā-yı** vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [*gülşen-serā-yı, -yı*]

gül-sitan: *Gül bahçesi II İyilik, bağış ikram.*

Baḥr-ı iḥsānında deryā güyyiā bir kaṭre āb

Gülşen-i luṭfunda bir şebnem degüldür **gül-sitan** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*). [*gül-sitan,*]

gülsitān: *Gül bahçesi, çiçeklik*

1. *Aşığın gönlü II Aşığın zihni.*

Gülsitān-ı ḥatır-ı ‘uşşāka revnāk virmede

Ebr-i lebriz-i kerāmetdür külāh-ı Mevlevī (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4*). [*gülsitān-ı, -i*]

2. *Madde alemi II Dünya.*

Bülbül-i gülzār-ı ma‘nā ol bu zāhirden geçüp

Gülsitān-ı ‘ālem-i zāhirde yok aşlā vēfā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*gülsitān-ı,*]

Şādīyā şol **gülsitān-ı** dehre bakmam tā ebed

Çün ezelden bülbül-i gülşen-serā-yı vuşlatam (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [*gülsitān-ı,*]

3. Sevgilinin yüzü, tecellisi.

Dem-be-dem ol **gülsitân-ı** ravza-i küyüñ añup

Ṭurmayub Şâdî figân eyler mişâl-i ‘andelîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5). [gülsitân-ı,]

4. Sevgiliyle kavuşma mekanı.

Ârzû-yı **gülsitân-ı** vuşlat-ı dildâr ile

Bülbül-i şūrîde dil vâreste-i bülbül olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3). [gülsitân-ı, -ı]

5. Güzellik bahçesi.

Nev-demîde oldı ruḥşāruñda cānā tāze ḥaṭ

Gülsitân-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel yaza ḥaṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1). [gülsitân-ı,]

gülüşen: Karşılıklı veya birlikte gülen kimseler II Güller ve bülbüller (Aşık ve sevgili bağlamında).

Gülcemālim nola gel girye vü zārum göricek

Çün **gülüşen** güllere bülbüllere ḥinā yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2). [gülüşen,]

gülgār: Gül bahçesi II Bahçe.

1. Birlik bahçesi

Ol bülbül-i şūrîde-i **gülgār-ı** vaḥîdüm

Eflāke şalan ḡulgule āh-ı seḥerümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2). [gülgār-ı, --ı]

2. Cennet bahçesi.

‘Azm-i **gülgār** eyleyüp gül-ḡonçeye kılmam naẓar

Bülbülem bülbül gül-i bî-ḥār(ı) gözler gözlerüm (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2). [gülgār,]

3. Sevgilinin mekanı.

Ger zülf ü ruḥuñ virmese **gülgāra** leṭāfet

Ḥoş tāb u ṭarāvet (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8). [gülgāra,]

Virir feryād u zārım bülbül-i şūrîdeye ḥayret

Seher **gülbār-ı** kūyunda ħurūṣān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*).
[*gülbār-ı, -ı*]

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülbāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [*gülbāra, -a*]

Her seher **gülbār-ı** kūyuñda gül-i bāğ-ı edīb

Āh u feryādum bağışlar bülbül-i nālāne ħaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*gülbār-ı, -ı*]

Be-her şeb tā seher mānend-i bülbül zār u nālānam

Ne gül o ‘arız-ı reşk-āver-i **gülbāra** ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*).
[*gülbāra, -a*]

Cūlar gibi ak pāyine Şādī ne tūrursuñ

Bak serv-ḳadūm nāz ile **gülbāra** şalıñdı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*gülbāra, -a*]

4. *Rıza makamı* (*Kulun Allah'tan, Allah'ın kuldān razı olması*).

Cān bülbülünü vāşıl-ı **gülbār-ı** rızā ḳıl

Meyyāl-i çemenzār-ı fenā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4*). [*gülbār-ı, -ı*]

Ben bendeyi cūyende-i **gülbār-ı** rızā ḳıl

Ĥāhiş-ger-i firdevs-i berīn eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 4*). [*gülbār-ı, -ı*]

5. *Zikir Meclisi III Cennet bahçesi*.

Zāhidā olmaḳ dilerseñ mazhar-ı esrār-ı Hū

Bāğ-ı ‘ālemden geçüp ol bülbül-i **gülbār-ı** Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*gülbār-ı, -ı*]

6. *Mana alemi*.

Bülbül-i **gülbār-ı** ma‘nā ol bu zāhirden geçüp

Gülsitān-ı ‘ālem-i zāhirde yok aşlā vēfā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*gülbār-ı, -ı*]

7. *Cennet III Aşk meclisi*.

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyḥān u gül

Virmeseydi zülf ü ruḥṣāruñ eger **güľzāre** zīb (*Şādî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [*güľzāre,*
]

8. *Letafet bahçesi.*

Eş ‘ār-ı Besîmi niçe elden ele gezmez

Her bir sözi güldeste-i **güľzār-ı** leṭāfet (*Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 6*). [*güľzār-ı,*]

9. *Hakikat.*

Ey bülbül-i gül-gonçe-i **güľzār-ı** ḥaḳīḳat

N’oldı ne bu ḥayret (*Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 1*). [*güľzār-ı,*]

10. *İstiğna bahçesi.*

Bülbül āsā her seher nālān u giryān oldıgum

Nev-gül-i **güľzār-ı** istiğnā bilür bilmezlenür (*Şādî Divanı, Gazel 64, Beyit 3*). [*güľzār-ı,*
-ı]

11. *Kavuşma bahçesi.*

Gerekmez ‘andelīb-i cāna hergiz güľşen-i ‘ālem

Çü **güľzār-ı** vişālîñ gülsitān-ı bi-ḥazānumdur (*Şādî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [*güľzār-ı,*
ı,]

Gönül **güľzār-ı** vaşlından yaña pervāz ede ister

Ve lîkin neyleyim bî-bāl ü perdür yā Resûlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[*güľzār-ı,* -ı]

12. *Tecelli bahçesi.*

Hezār-ı nağme-sāz-ı gonçe-i **güľzār-ı** dîdāram

İrer irmez mi ‘arşa āh u nālem yā Resûlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*güľzār-ı,*
ı, -ı]

13. *Tevhid bahçesi.*

Gönül ol bülbül-i **güľzār-ı** Lā-mevcûde illā Hû

Dilerseñ ger gül-i bî-ḥār-ı Lā-mevcûde illā Hû (*Şādî Divanı, Kaside 26, Beyit 1*).
[*güľzār-ı,* -ı]

14. *Safa bahçesi.*

Niçe āh itmesin şol bülbül-i şūrīde-i hātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bŷy-ı **gŷlzār-ı** şafā gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 2*).
[gŷlzār-ı,]

15. *Âşıkların mekanı*

Hayretinden baş egüb sünbül kızardı tāze gül

Eyledikce zŷlf ü rŷyuñ nāz ile **gŷlzāre** ‘arz (*Şādī Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [gŷlzāre,
]

16. *Aşkın bahçesi.*

Gŷlşen-i dehrin temāşāsı dile virmez şafā

Olmuşum çŷn bülbül-i gül-çīde-i **gŷlzār-ı** ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 3*).
[gŷlzār-ı, -ı]

17. *Söz bahçesi II Söz meclisi.*

Bülbül-i cāna virür neş’e o **gŷlzār-ı** suhan

Mest ider ‘āşıkı bŷy-ı gül-i bī-hār-ı suhān (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [gŷlzār-ı,]

18. *Vahdet bahçesi.*

Sünbül-i bāğ-ı haķīķat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i **gŷlzār-ı** vahdetdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 2*).
[gŷlzār-ı, -ı]

19. *İrfan bahçesi.*

Bülbül-i dil Şādīyā bulmazdı böyle inķişāf

Naẓm-ı Sa‘dī nev-gül-i **gŷlzār-ı** ‘irfān olmasa (*Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 9*).
[gŷlzār-ı, -ı]

gŷlzār-ı hŷ: *Hu bahçesi II Zikir Meclisi*

Zāhidā olmaķ dilerseñ mazhar-ı esrār-ı Hŷ

Bāğ-ı ‘ālemden geķŷp ol bülbül-i **gŷlzār-ı Hŷ** (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [gŷlzār-ı
hŷ,]

gŷlzār-ı irem: *İrem bahçesi. Ad kavminin kralı Şeddad tarafından tanrılık iddiasıyla cennet bahçelerine benzetilerek yapılan güzel bahçe ve köşkün adı. Duvarları altın ve*

gümüşten, direkleri zebercet ve yakuttan üç yüz kadar bina yaptıran Şeddad kendisi için de bir saray yaptırmıştır. Bu saraya "Şeddadi" bina denilmiştir. Sokakları misk gibi kokmakta, köşklerin arasında ırmaklar akmakta ve su kanallarının kenarında yakuttan, altından ağaçlar bulunmaktadır. Allah'ın gazabına uğrayan Şeddad bu dünya cennetini görmeye gelirken ölmüştür. Bu bahçenin güzelliği ve Ad kavminin asiliği Kur'an-ı Kerim'de de geçer (Fecr: 17).Klasik Türk Edebiyatı şairleri şiirlerinde genellikle bahçeyi, sevgilinin ay ve güneş gibi güzel yüzünü ve diğer güzelliklerini cennet kadar güzel olan bu bahçeye benzetirler. İrem, sevgilinin oturduğu yer, bahçesi, gezindiği yer, evinin sokağı, sevgiliyle buluşma yeri gibi değişik anlamlarda da kullanılmıştır.

Cân bülbulü **gülzâr-ı irem** seyrini neyler

Ḥāk-i ser-i kūyuñ gibi Bağ-ı İrem olmaz (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3). [gülzâr-ı irem, -ı]

gün: Yirmi dört saatlik zaman dilimi. Zaman.

1.Vakit.

Her likâ-cu olduğu **günden** ‘abâ-püş-ı rızâ

Dest-i meylin Şâdiyâ tâc u kabâdan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5). [günden, -den]

2.Aşık için zulmetle geçen zaman bağlamında.

Ebr gîsûlarını mâh yüzünden almaz

‘Āşıkun ay u **güni** böylece zulmetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3). [güni, -i]

gün-â-gün: Rengarenk II Çeşitli, muhtelif.

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i **gün-â-gûna**

Ma‘nevî vâye virür lezzet-i ešmâr-ı suhan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3). [gün-â-gûna, -a]

Cihānuñ âline aldanma dil çün tıfl-ı nev-sâle

Tagayyurdur girer her demde **gün-â-gün** eşkâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1). [gün-â-gün,]

günâh: Suç, kusur II Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet.

Ġarîķ-ı baħr-i bi-ķa‘r-ı **günâham** kıl rehâ yâ Rab

Ḥarīk-ı nār-ı ‘isyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*).
[günāham,]

Beni sâhîl-res-i lutf ile lütfunla keremkânı

Ġarīk-i baḥr-ı bî-ka‘r **günāhem** yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*).
[günāhem, -em]

günāh-ālūde: *Günaha bulaşmış, kirli II Aşığın gönlü*

Eger imdād kılmazsañ n’olur ḥāl-i dil-zārım

Günāh-ālūde ġāyet rū-siyāhām yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4*).
[günāh-ālūde,]

gün-be-gün: *Günden güne, gün geçtikçe.*

‘Avn-i Ḥaḳ’la **gün-be-gün** ol āftāb-ı ṭal‘atı

Şu‘le endāz-ı burūcı übheth ü iclāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [gün-be-gün,]

ġunc:

1. Naz, şive, işve.

Dehānuñla ne mümkündür ola hem nāz u hem tībā

Alınsa naz u **ġunc-ı** verd-i nev-ḥizāna mīzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [ġunc-ı, -ı]

2. Kayıtsızlık

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*). [ġunc,]

günehkār: *Günah işleyen, suçlu, kabahatli II Kul.*

Günehkāram siyeh-rū bir perīşān rüzgāram kim

Be nāle ġulgule-baḥş-ı semāyam yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2*).
[günehkāram, -am]

güneş: *Gezegener ve yer yuvarlağına ı ışık ve ısı veren büyük gök cismi (Işığını Hz. Muhammed'den alması bağlamında).*

Ṭal‘atuñdan iktibās-ı nūr ider ay u **güneş**

Ey cemāl-i Ve'd-ḡuḡa yā Raḡmeten lil-‘ālemīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2*).
[güneş,]

günü kara it-: Hayatını karartmak II Kötülüğü dokunmak, mutsuz etmek.

Ṭurre-i perçem-siyah itdi günüm kara āh

İtdi günüm kara āh ṭurre-i perçem-siyah (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [günü kara it-, -di]

Ṭurre-i perçem-siyah **itdi günüm kara āh**

İtdi günüm kara āh ṭurre-i perçem-siyah (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [günü kara it-, -di]

ğurbet: Yurdundan, memleketinden başka yerde bulunma II Sevgili'den uzakta olan yer.

Āh esīr-i **ğurbetem** dūçār-ı dām-ı kürbetem

Ḳays-ı Leylī teg maḡarr-ı kūhsār-ı vahşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*).
[ğurbetem, -em]

gürg: Canavar, kurt.

Gürghā bā gūsfend ḡvābend der şaḡrā-yı yek

Key her āsed kebkhā ez şavlet-i şīr-i jiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [gürg,]

ğurre-i ġarrā: Yeni doğan bir günlük ay II Ayın (hilalin) ilk günü III Mevlevi külahı (Mevlevilik).

Rūze-i firḡatde Şādī ‘iyd-ı cūy-ı vuşlata

Ğurre-i ġarrā-yı vuşlatdur külāh-ı Mevlevī (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 5*). [ğurre-i ġarrā, -yı]

güş: Kulak

1. Hikmet kulağı.

Pür oldı şıyt-ı Hūdan **güş-ı** ḡikmet

Çalındı tā ki dilde nāy-ı ferruḡ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [güş-ı, -ı]

2. Aşığın kulağı.

Nāgehān āvāz-ı ṭübālek ṭoḡundı **güşuma**

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol tûbâ-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3).
[güşuma,]

Tokunmaz güşuma tahkîk gayr ez na‘ra-i Hû Hû

Egerçi güş-dâr-ı nağme-i tanbûrdur gönüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3). [güşuma, -u, -m, -a]

güş eyle-: Guş eylemek. İşitmek, dinlemek, kulak vermek.

Bülbül gibi Şâdî şu kadar nâleler etdim

Güş eylemedi ol gül-i nev âh ü figânım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 5). [güş eyle-, -me, -di]

güş it-: Kulak vermek. Merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak.

Bülbül gibi şol âh-ı ciger-süzümü güş it

Ol la‘l-i leb-i gönçe-i handâna di gelsin (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3). [güş it-,]

güş kıl-: Kulak vermek. Merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak.

Şâdîyâ kıl cân ile mengüş-ı güş-ı iftihâr

Dâver-i deryâ-kerem nazm-ı dür-i yektâsını (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 5). [güş kıl-,]

güş tut: Guş tutmak. Dinlemek, kulak asmak.

Güş tut dilden olur peydâ Enel-Haqq na‘rası

Öyle bir Mansûr-ı ‘aşkam dârdır gönümdeki (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2). [güş tut,]

güş ur-: Guş urmak. Kulak asmak, dinlemek II Önem vermek.

Sûfî gibi güş urma şağın her nağamâta

Hû sıyıtı işit nây u rebâb-ı ezelîden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2). [güş ur-, -ma]

güş-dâr: Kulak asan II Dikkatle dinleyen II Aşığın gönlü.

Tokunmaz güşuma tahkîk gayr ez na‘ra-i Hû Hû

Egerçi güş-dâr-ı nağme-i tanbûrdur gönüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3). [güş-dâr-ı, -ı]

güşe: Köşe, taraf, yer

1.Meygede köşesi.

Gel senüñle gidelüm şüfî şifâyab olalım

Güşe-i meygedeye dâr-ı şifâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [güşe-i, -i]

2.Halvet köşesi.

Ehl-i vahdet daima keşretde vahdet eyleyüp

Pây-i şevkın **güşe-i** hâlvat-serâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2*). [güşe-i,]

3.Gönül köşesi

Zâhidâ bir ben miyim üftâde-i şahbâ-yı ‘aşk

Güşe-i dil-hânede biñ merd-i bî-pervâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [güşe-i, -i]

4.Kaşın köşesi (yakınlık bağlamında)

Şüfî mihrâba yönelmiş ne temennâ eyler

Secde-i **güşe-i** ebrûyî temennâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6*). [güşe-i, -i]

‘Abes teklîfî kılma meyl-i mihrâb itmezem şüfî

Ezelden secde-gâhım **güşe-i** ebrû-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [güşe-i, -i]

Çü şüfî ba‘d-ez-in peygüle-i mihrâba yüz tutmaz

Göñül meyl eyleyelden **güşe-i** ebrû-yı cânâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [güşe-i, -i]

güşe-i ebrû: *Kaşın köşesi II Mihrap.*

Baňa teklîf-i mihrâb itme gel ey şüfî beyhüde

Ezelden **güşe-i ebrû**-yı yarı secdegâh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [güşe-i ebrû, --yı-yı]

güşfend: *Koyun.*

Gürghâ bâ **güşfend** hâvâbend der şahrâ-yı yek

Key her âsed kebkhâ ez şavlet-i şîr-i jiyân (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 15*). [güşfend,]

güş-ı cân: *Can kulağı II Gönül.*

Dil tekyesinde yā hū çalındı nāy her sū

Her bār sıyṭ-ı Hū-Hū fer virdi **gūş-ı cāna** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*gūş-ı cān, -a*]

gūşına al-: *Kulak vermek, dinlemek, merak edip dinlemek. II Önemsemek, dikkate almak, itibar etmek.*

Gūşına almaz mı feryādum o mehrū yoksa kim

Ḥāl-i zārım ḥazret-i cānāna ‘arz eyler mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*gūşına al-, -maz*]

Belki ol gönçe **ala gūşuna** efgānımızı

Şāḥ-ı gülde yine feryād-ı belābil idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [*gūşuna al-,*]

gūy: *Yuvarlak şey, top, küre II Çevgan oyununda oynanan top*

1. *Âşıkların gönlü.*

Atıldı dil tütüldü ‘ākıbet çün **gūy** çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgānını şāḥāne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*gūy,*]

2. *Çevgān oyununda kullanılan top (İstiğna bağlamında)*

Ne şübhe pīş-i çevgānı o erbāb-ı ma‘ārifde

Gerekmez hemçü **gūy-ı** t̄ārem-i a‘lā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*gūy-ı, -ı*]

gūyā: *Sanki, âdeta.*

Hāle-i āgūşa tā kim ol meh-i tābān gelür

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya **gūyā** cān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*gūyā,*]

Gevher-i nā-yāb-ı vaşla ğayr-ı mümkindir vüşul

Mārdır gencīne-i ḥüsnüñde **gūyā** perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*gūyā,*]

Kākülün yādiyle gör dūçār-ı sevdādır gönül

‘Aşk hāmūnunda **gūyā** Kays-ı Leylādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*gūyā,*]

Bir nefesle eyledi iḥyā nice dil-mürdeyi

Avn-ı haqla Şādīyā **gūyā** Mesîhâdır gönül (*Şādî Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [*gūyā,]*

Yine cân-ı hayâli kâğ-ı ‘aşk-ı yâra şaldırdım

Perün pervâne **gūyā** ber- ser-i nîrâna şaldırdı (*Şādî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*gūyā,]*

Şādî-i dil hasteyi **gūyā** ki dil-şād eyledüñ

Hecre tebdîl eyledüñ şubh-ı visâl-i yâr(i) çarh (*Şādî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*). [*gūyā,]*

gūyā: *Söyleyen, konuşan; konuşkan.*

1.Şair

Demâdem şekkeristân-ı vişâl-i yâr anıldukça

Şafesdê nâle eyler tûṭî-i **gūyā-yı** istiğnâ (*Şādî Divanı, Gazel 5, Beyit 2*). [*gūyā-yı, -yı]*

Şafesde tûṭî-i **gūyā-yı** cânım zâr olağaldı

Gönül hâlün bilür la‘l-i şekker-güftâr gelmez mi (*Şādî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*gūyā-yı, -yı]*

Açıla nesrîn-i baht ü devlet-i şāhānesi

Bülbül-i **gūyā-yı** dil gülşende açduğça dehân (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20*). [*gūyā-yı, -yı]*

Pervâne-i per-suhte-i şem‘-i cemālüm

Bir tûṭî-i **gūyā-yı** şeker-hây-ı visâlüm (*Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [*gūyā-yı, -yı]*

2.Gönül kuşu II Aşık.

Yād-ı la‘lünle ‘aceb mi murğ-ı dil **gūyā** ise

Māye-i şevk-i dil-i tûṭî degül mi gül-şeker (*Şādî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*gūyā,]*

gūvā kıl-: *Konuşturan, söyler hale getiren. II Sevgiliye kavuşma ümidi.*

‘Aceb mi olsa hurrem murğ-ı gönüm va‘d u vaşluñla

Kılan tûṭîleri gūyā ümîd-i zevk-i şekkerdür (*Şādî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [*gūyā kıl-,]*

gūvan: *Söyleyen, dile gelen II Öten III Aşık, Şair.*

Nice dem ebkem olmuşdı şafesde tûṭî-i ṭab‘ım

Ḥayāl-i kând-i la‘lin oldu **gūyan** olmama bā‘is (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2). [gūyan,]

gūyan ol-: *Guyan olmak. Konuşkan olmak.*

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde tūṭī-i ṭab‘ım

Degül mi şifte zülfün dil-periṣan olmama bā‘is (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2). [gūyan ol-, -ma, -ma]

gūviyā: *Sanki.*

Gūviyā ebrūlaruñ cānā hilāl-i māh-ı nev

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pūr-envār şeklin gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2). [gūviyā,]

Şeh-suvārım baḳ gelür biñ nāz ile ḥançer be dest

Gūviyā derd-i dil-i bīmāra bir Loḳman gelür (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3). [gūviyā,]

Der tecellā-yı Te‘ālā Ṭūr-ı Mūsā **gūviyā**

Maḥzen-i esrār-ı Mevlā tāc-ı ‘Abdülkādīrī (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2). [gūviyā,]

Baḥr-ı iḥsānında deryā **gūviyā** bir ḳatre āb

Gülşen-i luṭfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13). [gūviyā,]

gūzer kıl-: *Vazgeçmek, bırakmak.*

Ḳılma zinhar ey gōñül kūy-ı tevekkülден gūzer

Ḥançer-i ser-tiz-i taḳdīre hemīşe sīne ger (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1). [gūzer kıl-,]

gūzīn: *Sonuna geldiği kelimelere “seçen, seçip kabul eden” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.*

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşḳ ola ister

Şūfī gibi mihrāb **gūzīn** eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3). [gūzīn,]

Nehc-i nā-rast **gūzinem** meded Allāh meded

Nefs u şeyṭāna ḳarīnem meded Allāh meded (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1). [gūzinem, -em]

H

hāb: *Uyku II Kuş.*

Dīdeye kondu çü şehbāz-ı hayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı dideden pervāz kıldı murğ-ı **hāb** (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*hāb,]*

Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı **hāb**

Olmuşum her şeb şabāh-ı haşre dek bī-dār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [*hāb,]*

haberdār ol-: *Bilgi sahibi olmak.*

Āh efendüm hāl-i zārumdan **haberdār olmaduñ**

N'eyleyem ağıyāra yār olduñ baña yār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1*). [*haberdār ol-, -ma, -du, -ñ-ma, -dun]*

haberin vir: *Haber vermek. Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek.*

Luţfeyle şabā zülf-i semen-sā **haberin vir**

Şehnāz-ı edā kāmēt-i tūbā **haberin vir** (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*haberin vir,]*

Luţfeyle şabā zülf-i semen-sā **haberin vir**

Şehnāz-ı edā kāmēt-i tūbā **haberin vir** (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*haberin vir,]*

Çokdan berü hasret-keş-i dīdār ola kaldum

Ben bülbüle nevres gül-i ra' nā **haberin vir** (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*haberin vir,]*

Mesken idinür oldum o hāmūn-ı melāli

Rahmeyle bu Mecnūna o Leyla **haberin vir** (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*haberin vir,]*

Ey peyk o dildāre taḥiyyātımı söyle

Düş pāyine hāl-i dil-i şeydā **haberin vir** (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [*haberin vir,]*

Dīdārdan ey ḥvāce dem ur Şâdî-i ḥazīne

Şūfīlere ol cennet-i a' lā **haberin vir** (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [*haberin vir,]*

habeş-fām: *Habeş renkli, siyah II Şairin kalemi bağlamında.*

Şādī gevher ile pürdür çü şadef her suhanuñ

O **habeş-fām-ı** kalem ebr-i güher-zāde midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*habeş-fām-ı, -ı*]

habīb: *Sevilen kimse, sevgili, dost II (Habībullah “Allah ’ın sevgilisi” sözünün kısaltılmışı olarak) Hz. Muhammed (sav)*

Ey **habīb-i** Hazret-i Mevlā Hıdivv-i mürselīn

V’ey Şeh-i ‘iklīm-i Māevhā Şefī‘ül-müznibīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*habīb-i,]*

Hābīb-i Hazret-i İzed Te‘ālā

Şefī‘i rüz-ı ferdādur Muhammed (*Şādī Divanı, Kaside 13, Beyit 3*). [*hābīb-i, -i*]

habīb-i müctebā: *Seçkin sevgili, seçilmiş dost II Hz. Muhammed.*

Yüzün ko āsitāna istifāza eyle ey Şādī

Huzūr-ı feyz-i mevfūrı Hābīb-i Müctebādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*habīb-i müctebā,]*

Yüzün ko āsitāna istifāza eyle ey Şādī

Huzūr-ı feyz-i mevfūrı Hābīb-i Müctebādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*habīb-i müctebā-,]*

habīr: *Haberi olan, haberli, haberdar, vâkıf (Aşık).*

Hemçü Manşūrı olan sırr-ı Enel-Hakdan **habīr**

Dār-ı ‘aşk-ı yārdan itmez hāzer eyler mi yā (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [*habīr,]*

habl: *İp, urgan*

1.Niyaz, dua.

Şal ol **habl-i** niyāzı halka-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maḳām-ı mültecādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 4*). [*habl-i, -i*]

2.Rabita, bağ II Ümit ipi.

Hācetgeh-i dergāh odur **habl-ı** ümīdi

Dil kesme şaķın Һalka-i bāb-ı ezelīden (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [*Һabl-ı, -ı*]

Eylemez ümmīd-i istimdād Şādī ğayriden

Һalka-i bāb-ı felek-tābıñdadır **Һabl-ı** recā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 14*). [*Һabl-ı, -ı*]

Niyāzī minke lā taķta‘ recā‘i vaķzı Һacātī

Teşebbüs-gerde-i **Һabl-i** recāyam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 6*).
[*Һabl-i, -i*]

Һacālet: *Utanma, sıkılma, mahcubiyet.*

Һayrān ideli lāle-i nu‘mānı ‘izāruñ

Çekdirdi dehānuñ gül-i Һamrāya **Һacālet** (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 4*). [*Һacālet,]*

Dehānuñ yād idüp tā güllere ‘aţf-ı nigāh itdüm

Һacāletle o dem gül-ğonçe teg ālūde-Һün oldum (*Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 4*).
[*Һacāletle, -le*]

Тolar Һün-ı **Һacāletlerle** Şādī dīde-i Һasret

Nigār-ı rüy-ı yārı şafha-i Erteng şandukça (*Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 5*).
[*Һacāletlerle, -ler, -le*]

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besā şerm ü **Һacāletle** peşimānam meded yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 2*).
[*Һacāletle, -le*]

Һacāt-revā: *İhtiyacı gören, gideren II Hz. Muhammed'in makamı.*

Ol mazhar-ı Evhā der-i **Һacāt-revāsın**

Deryā-yı seĥā Һusrev-i evreng-i ‘aţāsın (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [*Һacāt-revāsın, -(s)ın*]

Һace: *Üstat, muallim.*

1.Şair Besim.

Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol Һazrete peyrev

Şādī çü odur **Һace-i** tedrīs-i ‘arāfet (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 7*). [*Һace-i,]*

2.Hz. Muhammed (sav).

Bağışla beni **hāce-i** Levlāke ilāhī

Şermende-i dergāh-ı ‘alā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [*hāce-i, -i*]

hācetgeh-i dergāh: *Sevgili huzuru II Tekke, dergah.*

Hācetgeh-i dergāh odur ḥabl-ı ümīdi

Dil kesme şaķın ḥalka-i bāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [*hācetgeh-i dergāh,]*

hācet-pezir: *İhtiyaçları, dilekleri kabul eden (yerine getiren)*

1.Hz. Muhammed (sav) makamı.

Āsitān-ı Sidre ‘unvānuñ melāz-ı kudsiyān

Bārgāh-ı ‘izzetin **hācet-pezirā** merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 3*). [*hācet-pezirā, -a*]

Ġubār-ı pāy-ı kuḥl-ı ‘ayn-ı rif‘at

Der-i **hācet-pezirādur** Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4*). [*hācet-pezirādur, -a, -dur*]

2.Padişahlık makamı.

Hāmi-i şer‘-i ‘alā zıll-ı Cenāb-ı kibriyā

Dergehi **hācet-pezirā** Hüsrev-i çarḥ āstān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 10*). [*hācet-pezirā, -a*]

haclet: *Utanma, utanç.*

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldı zīr-i tırradan

Girdi ebre şerm u **hacletden** o mihr-i pür şu ‘ā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*hacletden, -den*]

had: *Yanak. II Sevgilinin yanağı III Temaşa yeri*

Ḥadüñdür lālehā-yı deşt-i cennet

Ḳadüñdür servi-i bālā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2*). [*ḥadüñdür, -ü, -ñ, -dür*]

hadāyık: *Bahçeler. II Sevgili mekanı dışındaki yerler.*

Düşdi dilime tā heves-i ravza-i kūyuñ

Billāh gerekmez gözüme seyr-i **ḥadāyık** (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2). [*ḥadāyık,]*

ḥadd: Sınır, kişinin yapabileceklerinin sınırı.

‘Arz-ı nūr eyleyemez ḥüsnü’ne karşı bedrāy

Ḥaddi yokdur ki gedā eyleye hünkār ile baḥş (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3). [*ḥaddi, -i]*

Şâdî pey-revlik ne **ḥāddümdür** cenāb-ı Cevdete

Gerçi nazmı[m] gıbta-baḥşā-yı dūr-i şehvār olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3). [*ḥāddümdür, -üm, -dür]*

Yoksa **ḥaddi** mi nazīre nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde ḥāmem lāl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7). [*ḥaddi, -i]*

ḥādim: Hizmetçi, hizmetkar II Sidretül Münteha makamındaki melekler.

Ḥāk-rüb-ı dergehiñdir zülf-i ḥūrān-ı bihişt

Ḥādimindür sākinān-ı ṭāk-ı Sidre’l-müntehā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6). [*ḥādimindür, -in, -dür]*

ḥādimān: Hizmetçi II Yardımcı

Ḥādimān-ı pīrden bir zāt-ı hoş Sāmī Cenāb

Feyz-yāb itdi beni bā tāc-ı ‘Abdülkādīrī (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4). [*ḥādimān-ı,]*

ḥafī: Gizli II Saklı.

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘āşıkda **ḥafīdir**

Zan itme tehī tā dil-i vīrān(1) görünce (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6). [*ḥafīdir, -dir]*

ḥāhiş-ger eyle-: İstekli kılma, arzulatmak II Duacı olmak.

Ben bendeyi cüyende-i gülzār-ı rızā kııl

Ḥāhiş-ger-i firdevs-i berīn **eyleme** yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 4). [*ḥāhiş-ger-i eyle-, -me]*

ḥāiz: Sâhip, mâlik, taşıyan II Hasan Harakani.

Ḥāiz-i cāh-ı verāset gavş-ı ‘ālī-menkıbet

Mazhar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6*).
[hâiz-i, -i]

hak: Allah Tealâ.

Bir nefesle eyledi ihyâ nice dil-mürdeyi

Avn-ı **Hakla** Şâdiyâ güyâ Mesîhâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [hakla, -la]

Eyledi **Hak** tâ seni şâhenşeh-i Mısr-ı cemâl

Hüsnüñe hayrân ola kaldı nice Yûsuf-likâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [hak,]

Eyleyüp **Hak** zâtını zîb-i serîr-i saltanat

Hükümüne münkâd kıldı halk(ı) Rabb-ı Müste'ân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*). [hak,]

Râstâ birle didüm târih zirâ bu cevherîn

Kıldı **Hak** 'Abdül'azîz Hân-ı zihî şâh-ı cihan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [hak,]

Kıldı seni **Hak** dâver-i divân-ı nübüvve

Zatında çü hatmoldı senüñ şân-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [hak,]

Hikmet-i **Hakdan** dem urdun hâme-i nâzûk-hıram

Gayr mümkindür ta'aķkûl hikmet-i Rabbu'l-enâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1*).
[hakdan, -dan]

hak: Toprak II Yurt

1.Hz. Muhammed'in makamı. yurdu

Bu hâk-i tâc-ı eflâke yüzüñ sür yüz niyâz ile

Ne **hâk-ı** 'âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [hâk-ı, --ı]

Bu **hâk-i** tâc-ı eflâke yüzüñ sür yüz niyâz ile

Ne hâk-ı 'âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [hâk-i,]

Bu **hâk-i** tâc-ı eflâke yüzüñ sür yüz niyâz ile

Ne hâk-ı 'âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [hâk-i, -i]

2. Toprak II Mürîd, süluk ehli.

Lutf birle **hāke** ger şalsa naẓar iksir ider

Müreş-i (nūr) ü tecellādur nigāh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*hāke,]*

3. *Değersizlik ve önemsizlik bağlamında.*

Ben ne **hākim** şânınā şâyân-ı tavşîf eyleyem

Zāt-ı Pāküñdür çü memdūh-ı Cenāb-ı Kibriyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11*). [*hākim, -im]*

Şefā'at āstānuñdan ırağa atma lütfeyle

Bu Şâdî kemterinüñ **hāk-i** derdür yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 7*). [*hāk-i, -]*

4. *H. Muhammed'in) Ayak toprağı, tozu.*

Hāk-i Pāyiñden budur dāim niyāz-ı 'ācizi

Lütf kıl itme beni dergāh-ı lütfuñdan cüdā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [*hāk-i, -i]*

5. *Sevgili yurdunun toprağı.*

Cān bülbulü gülzār-ı irem seyrini neyler

Hāk-i ser-i kūyuñ gibi Bağ-ı İrem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3*). [*hāk-i, -i]*

Mest-i 'aşkuñ sākīyā ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i **hāk-i** deriñ dārat-ı Behrām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*hāk-i, -i]*

6. *Zillet toprağı.*

Hākīkatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

O kim kendüsini zāhirde **hāk-ı** zillate koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*hāk-ı, -i]*

Be-zāhir pister-i **hāk-i** mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen hümā veş lāne-sāz-ı evc-i a lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*hāk-i, -i]*

Zāhirā şol pister-i **hāk-i** mezelletdür yerüm

Tā'ir-i 'arş-ı berīn oldı hümā-yı fikretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*hāk-i, -i]*

7.Mesaj, haber.

Şādīyā ‘ārif isen ger tūtiyā-yı cān kıl

Hāk-i kūy-ı hāzreti dildārı Allāh ‘aşkıma (Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 6). [hāk-i,]

hāk ol-: Toprak olmak. Ölüp toprağa karışmak.

Hāk olsa da erbāb-ı gönül şalma nazardan

Al dīde-i derrāke anı kuhl-ı şafādur (Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 2). [hāk ol-, -sa]

hakāyık: Doğru olan asıllar, hakikatler, gerçeklikler.

Ey şūh kadet servi-yi büstān-ı **hakāyık**

Ve’y zūlf ü ruḥet fer-dih-i reyḥān u şakāyık (Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 1). [hakāyık,]

Ezelden tā ebed ser-mest-i şahbā-yı **hakāyıkdur**

Şakın zan itme medhūş-ı mey-i engūrdur gönülüm (Şādī Divanı, Gazel 138, Beyit 2). [hakāyıkdur, -dur]

hāk-būs: Toprağını öpme, eşiğine yüz sürme II Huzurda bulunma.

Hāk-būs-ı āsitānuḥdur sürüş-ı nüh-felek

Hāk-rüb-ı dergehiḥdir şehper-i Rūḥu’l-emīn (Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 5). [hāk-būs-ı, -ı]

hāk-ı ‘ālem-ārā: Alemleri süsleyen toprak (Hz. Muhammed'in makamı, yurdu)

Bu hāk-ı tēc-ı eflāke yüzüñ sür yüz niyāz ile

Ne **hāk-ı ‘ālem-ārā** kuhl-ı çeşm-i aşfiyādur bu (Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [hāk-ı ‘ālem-ārā,]

hāk-i āstān: Eşiğin tozu (Yakın olma bağlamında).

Der-i ‘ālem-penāhuḥdan egerçi zāhirā dūram

Velī ma’ nīde **hāk-i āstānam** yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 19, Beyit 4). [hāk-i āstān,]

hāk-i mezellet: Alçaklık toprağı II Ayak altı.

Be-zāhir pister-i **hāk-i mezellet** cāy-gāhımdır

Velī ma‘nen hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a‘lāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4). [hāk-i mezellet,]

hāk-i pāk: Temiz, saf toprak II Kabir toprağı.

Hāk-i pāk-i ‘ıtr-nāk-i türbe-i ‘ulyaları

Sürme-i çeşm-i başiretdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 4). [hāk-i pāk,]

hāk-i pāy: Ayak toprağı, tozu

1. Sevgilinin makamı II Sevgilinin huzuru/katı.

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı mekārım ibtihāc

Hāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān değer (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4). [hāk-i pāy, -ı]

Hāk-pāyi dīde-i dünyāya kuḥl-ı rüşenā

Āstānı merḥamet ‘unvān dāru’l-emān o (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 12). [hāk-pāyi, -i]

2. Yurt, makam II Hz. Muhammed’in mesajı, sünneti.

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı sa‘ādetdür hemin

Ol ḥuceste **hāk-i pāyiñ** kuḥl-ı çeşm-i asfiyā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5). [hāk-i pāy, -in]

Esselām ey seng-i kūyuñ tāk-ı fark-ı aşfiyā

Hāk-i pāyiñ zīver-i nüh- tāk-ı a‘lā esselām (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3). [hāk-i pāy-,]

Mübārek **hāk-i pāyiñ** dīde-i ḥurşide fer-pīrā

İşgiñ tozu kuḥl-ı ‘ayn-ı rif‘at yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4). [hāk-i pāyiñ,]

Ne şübhe her alil-i derd-i bī-pāyān-ı hicrana

Mübārek **hāk-pāyiñ** tūtyādur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4). [hāk-pāyiñ, -in]

hāk-i zillet: Hakirlik toprağı II Ayakaltı, değersizlik.

Şâdīyā gerçi be-zāhir hāk-i zilletdür yirüm

Lāne-sāz-ı evc-i a' lādur hümā-yı himmetüm (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 6). [hāk-i zillet, -dür]

hakikat: Asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl, künh.

1. Allah'a erişme yolundaki dört makamdan üçüncüsüdür. Bu makamda kul, hakikî fâil olan ve tecellî yoluyla âlemlerde zuhur eden Cenâbıhakk'ın sıfatlarını, kâinattaki tasarruf ve irâdesini, gizlediği ve açıkladığı şeyleri, kazâ ve kaderi müşâhede eder.

Kıl vâşıl-ı şahrâ-yı mu'allâ-yı **hakikat**

Üftâde-i girdâb-ı hayâl eyleme yâ Râb (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5). [hakikat,]

Âh eyleme ey bülbül-i şeydâ-yı **hakikat**

Nâ-gâh açıldı gül-i ra'nâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1). [hakikat,]

Âh eyleme ey bülbül-i şeydâ-yı **hakikat**

Nâ-gâh açıldı gül-i ra'nâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1). [hakikat,]

Ol meh-ruma 'atf-ı nigâhı eylemez oldum

Yüz göstereli dilde o bedrâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 2). [hakikat,]

Bes şüfi ne devr itmeyesin şîb u firâzı

Gel rezk-i hıyâm eyle be şahrâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3). [hakikat,]

Meyl eylemez ol 'âlem-i süflâ-yı mecâza

Vâşıl-şüde-i 'âlem-i â'lâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4). [hakikat,]

Bir mevcine nisbet olmaz ol yedi deryâ

Ger cûş u hurûş eylese deryâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5). [hakikat,]

Eflâke şalar gulgule âvâze-i Hû Hû

Tâ tekye-i dilde çalına nây-ı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6). [hakikat,]

Naqd-i dili vermeksizin ey Şâdî alınmaz

Dînar u derâhim ile kâlâ-yı **hakikat** (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 7). [hakikat,]

Ey bülbül-i gül-gonçe-i gülzâr-ı **hakikat**

N'oldı ne bu hayret (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1). [hakikat,]

Sünbül-i bâğ-ı **ḥakīkat** bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzār-ı vahdetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 2*).
[*ḥakīkat,]*

2.*Doğru olan şey, doğru II İlm-i tasavvuf.*

Sūfi-i sālūs teg her tāka baş indirmeyüz

Tāk-ı mihrāb-ı **ḥakīkatdür** külāh-ı Mevlevī (*Şādī Divanı, Gazel 212, Beyit 2*).
[*ḥakīkatdür, -dür]*

3.*Asıl, gerçek.*

Ḥakīkatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-ı a lādur

O kim kendüsini zāhirde ḥāk-ı zillette koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 3*).
[*ḥakīkatde, -de]*

Ḥakīkatde serir-i ‘aşkda Şādī Süleymānam

Neḥāfetde egerçi zāhirā bir mürdur gönülüm (*Şādī Divanı, Gazel 138, Beyit 5*).
[*ḥakīkatde, -de]*

hakikat-bîn: *Doğru görüşlü, gerçeği, iç yüzü gören (göz bağlamında).*

Zülf ü ruḥşaruñ görüp geç sünbül ü nesrinden

Alma kuḥl-ı ‘ibreti çeşm-i **ḥakīkat-binden** (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*ḥakīkat-binden,]*

hakik: *Hak. Verilmiş emekten doğan manevi yetki.*

‘Abā-pūş-ı rızā kıl bu kemīne Şādī ednāyı

Bi **ḥakḳ-ı** irtifā‘ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*ḥakḳ-ı,]*

‘Ömr ü iclāl-i şehinşāhīleriñ müzdād ide

Ḥazret-i Mevlā bi **ḥakḳ-ı** mefḥar-ı peygāamberān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 19*). [*ḥakḳ-ı, -ı]*

Rāyet-i fevz-āyetin hemvāre manşūr eyleyüp

Düşmenin maḫhūr ide mevlā be **ḥakḳ-ı** gerzemān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22*).
[*ḥakḳ-ı, -ı]*

hak-rāh: *Yolun tozu, toprağı II Yol, düstur*

Fer-dih-i ehl-i şafâdur cilvegâh-ı Nakşbend

Sürme-i ‘âlem-behâdur **hâk-râh-ı** Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 1*). [*hâk-râh-ı, -ı*]

hâk-râh it-: Yoluna sermek, yoluna feda etmek.

Ne devletdür ümîd-i devleti pâ-bûs-ı dilberle

Vücûd-ı derd-i ‘aşk-âlûd(1) Şâdî **hâk-râh itdüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*). [*hâk-râh it-, -dû, -m-düm*]

hâk-rûb: Süpürge

1. Süpürge II Cebrail meleğin kanatları.

Hâk-bûs-ı âsitânuñdur sürüş-ı nüh-felek

Hâk-rûb-ı dergehiñdir şehper-i Rûhu’l-emîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 5*). [*hâk-rûb-ı,]*

2. Süpürge II Hurilerin saçları.

Hâk-rûb-ı dergehiñdir zülfi hürân-ı bihişt

Hâdimindür sâkinân-ı tāk-ı Sidre’l-müntehâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6*). [*hâk-rûb-ı,]*

Esselâm ey âsitân-ı büse-gâh-ı kudsiyân

Hâk-rûb-ı dergehindir zülfi hürâ esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [*hâk-rûb-ı,]*

3. Süpürge II Aşığın yüzü.

Yüzümdür **hâk-rûb-ı** âstân-ı sidre ‘unvānuñ

Egerçi bârgāhuñdan cüdāyam yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 4*). [*hâk-rûb-ı,]*

hâl: Oluş, bulunuş, suret, keyfiyyet, durum, içinde bulunulan vasıf.

Mest iden sâķî-i gül-rû beni ol bâde midür

Nim-nigāhında mı şol **hâl** o şahbâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [*hâl,]*

Vardur ‘âlemde cānâ çün perî-şüret velî

Sen gibi bir **hâl-i** dil añlar melek-peyker mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*hâl-i, -i*]

Nice ‘arz eyleyem **hāl-i** tebāhum yā Resūlallāh

Sütün olmakda ‘arşa dūd-ı āhum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1*). [*hāl-i, -i*].

Eger imdād kılmazsañ n’olur **hāl-i** dil-zārım

Günāh-ālūde ğāyet rû-siyāhām yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4*). [*hāl-i,]*

Sen peyk yūri ‘arz-ı niyāz eyle o şūhā

Ben kāl ile **hāl-i** dil-i zārı disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*hāl-i,]*

Gel ey zāhid benim **hāl-i** perīşān iştīmālim gör

Dime bir Kays-ı Leylā kūhsār-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*hāl-i, -i*]

Efendim ārzū-yı dāne-i hālūñle gör **hālīm**

Göñül murğı esīr-i dām-ı zūlf-i müşk-nāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*hālīm, -im*]

Şâdiyā ol kılmadı ‘atf-ı nigāh-ı ‘atıfet

Hālīmī dildār bilmez ya bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5*). [*hālīmī, -im, -i*]

Beyān-ı **hāle** yok tākat leb ālūde-i hayretde

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim hālīm beyān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*). [*hāle, -e*]

Beyān-ı hāle yok tākat leb ālūde-i hayretde

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim **hālīm** beyān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*). [*hālīm, -im*]

Devr eyledi sākī kef-i nāz üzre piyāle

Gör ‘aşık-ı dil-dāde yine düşdi ne **hāle** (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [*hāle,]*

Şabā **hāl-i** melāmet iştīmālim yāra ‘arz eyle

Yūri āh-ı ciger-sūzum sitem-gir-dāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1*). [*hāl-i, -i*]

Sen söyle şabā **hāl-i** dil-i zārı o şūhā

Ben bendede yok hālîmi ityāna liyākāt (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5). [hāl-i, --i]

Sen söyle şabā hāl-i dil-i zārı o şūh

Ben bendede yok **hālîmi** ityāna liyākāt (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5). [hālîmi, -im, -i]

Eger ‘arîf isen cānā nuḳūd u **hālîni** şakla

Şaḳın müstaḳbeli yād itme ḳayd-ı māmezādan geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3). [hālîni, -i, -ni]

Şîrin-dehen oldu kühen-efsāne-i Ferhād

Meşhūr olalı ‘aşrda **hāl-i** dil-i nā-şād (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 1). [hāl-i, -i]

İştihār-ı **hālîme** bādî kemāl-i ‘aşḳdur

‘Aşḳdur Leyla veren ol Ḳaysa şöyle iştihār (Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3). [hālîme, -i, -m, -e]

Sûziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā bilür

Ya‘ni **hālüm** bilse şāh-ı mülk-i istiḡnā bilür (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1). [hālüm, -üm]

Ey peyk o dildāre taḥiyyātımı söyle

Düş pâyine **hāl-i** dil-i şeydā haberin vir (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4). [hāl-i,]

Perçem ne belā oldığı meydāne ki çıḳdı

Oldı dil-i sevdā-zedenüñ **hālî** müşevveş (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2). [hālî, -i]

Şifte **hālüm** ḳıl şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arz

Haste göñlüm eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arz (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1). [hālüm, -üm]

Güşına almaz mı feryādum o mehrū yoksa kim

Hāl-i zārım ḥazret-i cānāna ‘arz eyler mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3). [hāl-i,]

Bezm-i meyde mest-hāl eyler beni sāḡar mı yok

Tūṭi-dil **hālî** bilir la‘l-i leb-i şekker mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1). [hālî, -i, -n]

Āh efendüm **hāl-i** zārumdan ḥaberdār olmaduñ

N'eyleyem ağıyāra yār olduñ baña yār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1*). [*hāl-i, -i*]

Ƙılmasın şūfī tehī ey Şādī istifsār-ı hāl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyāre **hālüm** söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*). [*hālüm, -üm*]

Pâyine düşmekdeyem her rüz u şeb cûlar gibi

Lîk ƙadd-i serv-i hoş-reftāre **hālüm** söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [*hālüm, -üm*]

Bülbülem zîrā ki kılmam ol güle ızhār-ı ğam

Tûtiyem amma şeker-güftāre **hālüm** söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*). [*hālüm, -üm*]

Dem-be-dem sâ'at-be-sa'at tîğ-i cevri-i nāzenīn

Eylese ger sīnemi şad-pāre **hālüm** söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*hālüm, -üm*]

Ey şabā sen söyle ben dildāre **hālüm** söylemem

Nāz-perver ol cefā-kirdāre **hālüm** söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*hālüm, -üm*]

Ey şabā sen söyle ben dildāre **hālüm** söylemem

Nāz-perver ol cefā-kirdāre **hālüm** söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*hālüm, -üm*]

Eyledi **hālüm** tebāh yār-ı cefākār āh

Yār-ı cefākār āh eyledi **hālüm** tebāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 1*). [*hālüm, -üm*]

Giderdi şöhet-i efsānehā-yı Ƙays-ı Leylāyı

Yeter şol ƙışşa-i **hāl-i** dil-i pür-zār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [*hāl-i, -i*]

Ārzū-yı hatt u hāl ile müşevveş **hālīm**

Zülf-i şebreng gibi oldu bu bahtım ƙara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3*). [*hālīm, -īm*]

'Arz eyle peyk **hālüm** o yār-ı mihribāna

Yok zerrece mecālüm derd-i dilim beyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [*hālüm, -üm*]

Gör o Leylā-reviş(i) **hālūmi** vārūn itdi

Ḳays teg meskenūmi deşt ile hāmūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [*hālūmi, -üm, -i*]

Ḳafesde tūtî-i gūyā-yı cānum zār olaḳaldı

Göñül **hālūñ** bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*hālūñ, -(ü)ñ*]

Firāḳıñla gören **hāl-i** melāmet iştimalim dir

Bu bir kūhken-i Şîrîn midir yā Ḳays-ı Leylā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [*hāl-i, -i*]

Ḥayāl-i şem‘-i ruḥsāruñla çün pervāne sūzānam

Hevā-yı kākülūñle şorma **hālüm** pek perişānam (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*hālüm, -üm*]

hāl: Ben, vücuttaki siyah nokta

I. Ben, vücuttaki siyah nokta II Sevgilinin yüzündeki ben III Vahdet noktası.

Nergis-i mestūñ görenler ḥaste vü bî-mār olur

Mâil-i **hāl** ü ḥatıñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*hāl,*]

Baḳdıkça ḥat u **hāle** dil düşdi ḳîl u ḳāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*hāle, -e*]

Dehānuñ gonçe-i ḥamrā-yı ferruḥ

O **hālūñ** dāne-i yektā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [*hālūñ, -ü, -ñ*]

‘Āşık-ı sevdā-zede efkār-ı ḥatṭ u **hāl** olur

Ol muṭavvel mebhāş-ı kākülde ḳîl u ḳāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [*hāl,*]

Efendim ārzū-yı dāne-i **hālūñle** gör ḥālim

Göñül murḡı esîr-i dām-ı zülf-i müşk-nāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*hālūñle, -üñ, -le*]

Bir dām-ı belā zülfe giriftār olaḳaldum

Meyl eyleyeli murḡ-ı göñül dāne-i **hāle** (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3*). [*hāle, -e*]

Ārzū-yı çīn-i kākül haṭṭ u **hāl** egler beni

Külbe-i hayretde ya‘ni kıl u kal egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [*hāl,]*

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i **hālîñ**

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*hālîñ, -in]*

Kıyl u kâle tül-i âmāle düşürdi ‘aşıkı

Yāde geldikçe hayāl-i **hāl** u haṭ hūlyā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*hāl,]*

Ārzū-yı haṭṭ u **hāl** ile müşevveş hālīm

Zülf-i şebreng gibi oldu bu baḥtım kara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3*). [*hāl,]*

2. Bedende olan nokta, ben II Sevgilinin güzel kokulu beni

Nice çarpılmasun sevdā-yı zülf-i yāra dil-i murğ

Düzüp ol **hāl-i** ‘anber-fāmını şaydāne meydāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2*). [*hāl-i, -i]*

Ārzū-yı dāne-i **hāl-i** rūḥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zülf-i pīç-endāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [*hāl-i, -i]*

3. Bedende olan nokta, ben II Hintli, esmer ben

Hāl-i hindūlar ola bir dāne-i dām-ı belā

Āh o cādū ğamzeler seḥḥār şekliñ gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [*hāl-i,]*

Pençe-i şehbāz-ı ğamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dāma şalduñ dānehā-yı **hāl-i** hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*hāl-i,]*

hal ol-: Hallolmak, çözümlenmek, sonuçlanmak.

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrār-ı ‘aşk

Hāl olunmaz ‘uḳdedir ol ‘uḳde-i düşvār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1*). [*hal ol-, -un, -maz]*

hāl u şân: Hal, tavır ve şöhrat II Gidişat.

Dem-be-dem derd ü elem endūh u ğam tevlīd ider

Hāl u şān-ı māder-i eyyāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3*). [*hāl u şān,]*

hālā: *Bu zamāna kadar, şimdi bile, hâlen.*

Ser be nezâket şūh-ı müstesnâ yatur bālîn-i

Âh uyanmaz hiç hūvâb-ı nâzdan **hālā** yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*hālā,]*

halâş ol-: *Halas olmak. Kurtuluşa ermek.*

Dil nice olsun rehâ ol ta'ne-i ağıyardan

Bülbül-i pür-zâr cevr-i hârdan **olmaz hâlâş** (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*hâlâş ol-,]*

Murğ-ı gönlüm bend-i zülf-i yârdan **olmaz hâlâş**

Öyle bir Manşûrdur kim dârdan olmaz hâlâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1*). [*hâlâş ol-,]*

Sâgar-ı la'l-i lebûn 'arz eyle sâkî kıl kerem

Câm ile maḥmûr-ı ḡam ḥammârdan **olmaz hâlâş** (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*). [*hâlâş ol-,]*

Şem'-i rûyuñ yâd idüb her şeb şabâh-ı ḥaşre dek

Murğ-ı dil pervâne âsâ nârdan **olmaz hâlâş** (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [*hâlâş olmaz,]*

Şâdîyâ bilmem nedendür dâima erbâb-ı dil

Cevr ü kîn-i çarḥ-ı kec-reftârdan **olmaz hâlâş** (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5*). [*hâlâş olmaz,]*

hālât: *Hâller, durumlar (Manevi esaret)*

Göñül çâh-ı zenaḥde bend-i kâkülde neler çekdi

O **hālâtı** esîr-i bend-i zindân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*hālâtı, -ı]*

halâvet: *Hoşluk, tatlılık, zevk (Ab-ı hayvan bağlamında).*

Ḥayâl-i sâgar-ı la'lûnle şordum âb-ı hayvânı

Ḥayât-efzâ ve lîkin la'lûne nisbet **hâlâvetsüz** (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [*hâlâvetsüz, -süz]*

hāle: *Ayın, bâzan da güneşin etrâfında görülen parlak halka şeklindeki ışık, ay ağılı II Çember*

1. Çember II Aşık.

Çizginürken **hāle** teg gerd-i vişālünde hemîn

Māh-ṭal‘at dilber-i ‘ālem-pesendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [*hāle,]*

‘Aceb mi dīde-i ğam-dīde-i dil rüşenā olşā

Beni çün **hāle** ol meh gird-i vaşlunda ṭolandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*hāle,]*

Gird-i vaşlunda ṭolanmakda iken **hāle** gibi

Buldum āġüş-ı hayālümde bu şeb māh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [*hāle, -e]*

2. Çember II Aşk dolunayının halesi.

İtmezem mihr ü mehe ‘atf-ı nigāh-ı iltifat

Oldu tā āġüş-ı fikrim **hāle-i** bedray-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [*hāle-i,]*

3. Çember II Vuslat çemberi.

Buldum āġüş-ı hayālimde bu şeb māh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün **hāle** ṭolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*hāle,]*

3. Çember II İç III Kucak halesi.

Hāle-i āġüşa tā kim ol meh-i tābān gelür

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya gūyā cān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*hāle-i, -i]*

Gelür zanneylemem şol **hāle-i** āġüşa meh-ṭal‘at

Eger gelmişse ol rüyāda ya ḥülyāda gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3*). [*hāle-i, -i]*

Be her şeb tā seher encüm-şümār-ı intizār oldum

Dirīgā **hāle-i** āġüşuma ol mehlikā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [*hāle-i, -i]*

Bu şeb ol mah-ṭal‘at **hāle-i** āġüşa gelmişdi

‘Aceb vâkı’ mi bu ruyâ mı Şâdî yoksa hulyâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*).
[hâle-i, -i]

hâlet: Nitelik, durum, hal.

Şeb-tâ-be seher ‘arşa çıkar nâliş-i hasret

Âyâ ne bu **hâlet** (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 2*). [hâlet,]

hālī: Boş, tehi, tenha.

Dil-i virānegāni şanma **hālī**

Buyurmuşdur Te‘ālā küntü kenzen (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 8*). [hālī,]

hāl-i zār: Ağlayıp inleyen hâl. II Âşığın perişan vaziyeti.

Haste-i hicrānıña düşdükçe ihsân itmedüñ

Hâl-i zārum bir su‘al it bāri Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 5*). [hāl-i zār, -um]

halk: Ahali, insanlar. II Herkes.

Yeter dil **halka** zahmet virme ol şeb-gîr-i âhuñla

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubh-ı vaşl-ı yār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*).
[halka, -a]

Her seher eller açup kıldukca āgāz-ı du‘ā

Cümleten āmīn okur hep **halk-ı** ‘ālem yek-zebān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*). [halk-ı, -ı]

Eyleyüp hak zātını zīb-i serīr-i saltanat

Hükümüne münkād kıldı **halk(ı)** Rabb-ı Müste‘ān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*).
[halk(ı), -ı]

halka: Daire şeklinde olan şey

1. Bir yere tutunmak veya bir şeyi bir yere tutturmak için kullanılan mâden, tahta veya plastikten çember, kulp

Şal ol hâbl-i niyâzı **halka-i** bâb-ı temennāya

‘Uşât-ı ümmete me’vâ makām-ı mültecâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4*). [halka-i, -i]

Hâcetgeh-i dergâh odur hâbl-ı ümîdi

Dil kesme şaķın **halka-i** bāb-ı ezelīden (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [*halka-i, -i*]
Eylemez ümmīd-i istimdād Şādī ğayriden

Halka-i bāb-ı felek-tābīndadır hābl-ı recā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 14*). [*halka-i,]*

2.Daire şeklinde olan şey II Tekkelerde zikreden dervişlerin yan yana sıralanmasından meydana gelen dâire şeklindeki dizi.

Virmeseydi lebūñ ol bādeye hāşiyet eger

Neş'-e bahş olmaz idi **halka-i** rindāne kadeh (*Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 2*). [*halka-i, -i*]

Naķd-i cānın var dil-i vakf-ı der-i meyhāne kıl

Ba'dehu kendin sezā-yı **halka-i** rindāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*halka-i, -i*]

'Ākif-i peygūle-i mey-hāne kim gönlümdür ol

Dāhil-i ser **halka-i** rindāne kim gönlümdür ol (*Şādī Divanı, Gazel 131, Beyit 1*). [*halka-i, -i*]

3.Bir yere tutunmak veya bir şeyi bir yere tutturmak için kullanılan māden, tahta veya plastikten çember II Saç tokası III Tekkelerde zikreden dervişlerin yan yana sıralanmasından meydana gelen dâire şeklindeki dizi.

Beste kıl ol **halka-i** gīsū-yı 'anber-fāmīña

Yoksa kim zencir ey meh-rū muhāl egler beni (*Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 4*). [*halka-i, -i*]

halka der-gūş-ı ğulām: Kulağında küpe olan köle

1.Kulağında küpe olan köle II Kulağı küpeli (sahipli), itaatkar (Şair).

Halka der-gūş-ı ğulām-ı hāzreti monla şodem

Ol şerefle bu ğazel nokşanı istikmāl olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [*halka der-gūş-ı ğulām, -i*]

2.Kulağında küpe olan köle II Kulağı küpeli (sahipli), itaatkar (Aşık)

‘Înâyet eyle dūr itme der-i ‘âlem-penâhuñdan

Kapuñda **halka der-güş-ı ğulāmem** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4*).
[*halka der-güş-ı ğulām,]*

halvet-serâ: *Tenhâ ve gözlerden uzak olarak oturulabilen saray, kâşâne, köşk. II Uzlet, inziva yeri.*

Ehl-i vahdet daima keşretde vahdet eyleyüp

Pây-i şevkın güş-e-i **halvet-serādan** çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2*). [*halvet-serādan, -dan]*

hām: *Kement (saç bağlamında).*

Göñül bir de hayâl-i kākül-i dildare gel düşme

Seni sevdāya dūçār eyleyen hulyā-yı **hāmıñdır** (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*).
[*hāmıñdır, -iñ, -dır]*

ham-ender-ham: *Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm (saç bağlamında)*

Bir nigāh eyleyicek zülf-i **ham-ender-hamına**

Şâdî biñ dürlü yine başuma sevdā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [*ham-ender-hamına, -ın, -a]*

Çözer olduğda şabā zülf-i **ham-ender-hamını**

Nefha-i pāk nice tabla-i ‘itrîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [*ham-ender-ham, -ı, -nı]*

ham-der-ham: *Çok kıvrımlı, büklümlü (saç bağlamında).*

‘Ârızuñda kākül-i **ham-der-hamıñ** gördüm didüm

Bir muṭalşam genc etrafında ejderhā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [*ham-der-hamıñ,]*

Ol perçem-i **ham-der-hama** nāgeh ki ulandum

Şem‘-i rūḥ-ı cānāna çü pervāne tolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [*ham-der-hama,]*

Dil perçem-i **ham-der-hama** şarmaşdı dolaşdı

Sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 3*). [*ham-der-hama, -a]*

Dil kākül-i **ham-der-ham-ı** cānāna dolaşdı

Sevdā-zede gönüm yine sevdāya bulaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1). [*ham-der-ham-ı, -ı*]

hamdülillāh: "Elhamdülillāh; Allah'a hamdolsun" anlamında şükür ve hoşnutluk anlatan bir ibare.

Hamdülillāh kim yine devrān buldu tāb u fer

Oldı tā mihr-i 'adālet 'āleme pertev-feşān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1). [*hamdülillāh,*]

hāme: Yontulmuş kalem.

1.Kalem.

Yād eyleyerek la'liñi alsam ele **hāme**

Biñ renge girer hāme-i rengin beyānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4). [*hāme,*]

2.Kalem II Söz söyleme yeteneği, şairlik.

Ey diyen kişver-i ma'nā nice teşhîr olunur

Anı bir **hāmesi** sihr-āvere şor şorma baña (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4). [*hāmesi, -s, -i*]

Yoksa haddi mi nazîre nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde **hāmēm** lāl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7). [*hāmēm, -m*]

Hikmet-i Hâkdan dem urdun **hāme-i** nāzük-hıram

Gayr mümkündür ta'aqqul hikmet-i Rabbu'l-enām (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1). [*hāme-i, --i*]

Yād eyleyerek la'liñi alsam ele hāme

Biñ renge girer **hāme-i** rengin beyānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4). [*hāme-i, --i*]

3.Kalem II Fırça (Yetenek)

Kalem al deste Şâdî yād-ı nağş-ı rüy-ı dilberle

Görüp reşk-āver olsun **hāme-i** Behzād ile Mānî (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5). [*hāme-i,*]

4.Kalem II Dil, söz

Ārzuyı şekker-i vaşluñla ey ferruḥ-liḳā

Ḥāme-ī ebkem-meniş tūṭī maḳāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*ḥāme-ī, -i*]

5.*Kalem II Şiir, söz.*

Çü bülbül gülşen-i vasfiñda **ḥāmēm** na't ḥvānuñdur

Bedende tā ki cānum cılve-gerdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*). [*ḥāmēm, -m*]

Cihānı feyz-yāb itmez mi eyler reşḥa-i kilḳüm

Devāt-ı feyzüñe ger degse **ḥāmēm** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*). [*ḥāmēm, -m*]

ham-gerden: *Boynu bükük II Solgun (Menekşe).*

Ḥam-gerden ola ḳaldı görüp ṭurra-i zülfün

Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [*ḥam-gerden, -*]

ḥāmi: *Himāye eden, koruyan, sâhip çıkan (kimse) II Abdülaziz Han.*

Ḥāmi-i şer'-i 'alā zıll-ı Cenāb-ı kibriyā

Dergehi ḥācet-peziṛā Hüsrev-i çarḥ āstān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 10*). [*ḥāmi-i, -i*]

ḥammār: *Meyhaneci II Kamil insan, mürşit.*

Sāḡar-ı la'l-i lebün 'arz eyle sāḳī ḳıl kerem

Cām ile maḥmūr-ı ḡam **ḥammārdan** olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*). [*ḥammārdan, -dan*]

hamrā:

1. *Çok kırmızı, kızıl renk. (Sevgilinin gül gibi olan yanağı)*

Piçide-i kākül mü düşüp 'arız-ı āle

Peyveste mi yā nev-gül-i **ḥamrāya** benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*ḥamrāya, -ya*]

2. *Çok kırmızı, kızıl renk. (Sevgilinin lale gibi olan yanağı)*

Müjde ey bülbül-i şeydā gül-i ra'nā geldi

Zülf-i şebbü rûḥ-ı nev-lâle-i **ḥamrâ** geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*ḥamrâ,]*

O pîç-â-pîç zülfüñ deste-i sünbül mü şebbü mu

Ruḥuñ nev-lâle-i **ḥamrâ** mı yâ verd-i muṭarrâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*ḥamrâ,]*

hāmūn: *Sahra, çöl*

1. *Sahra, çöl II Zorluk ve eziyet*

Ḳays-ı Leylâyım baña ‘arz itme şûfî bâğ u rāğ

İstemem **hāmūnu** u kühsâr isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*hāmūnu,]*

Bilmedim Leylî-edâ itdi ne efsûn ey dirîğ

Meskenimdir Ḳays veş kuhsâr u **hāmūn** ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1*). [*hāmūn,]*

2. *Sahra, çöl II Aşk çölü (aşğın meskeni).*

Kākülüñ yâdiyle gör dūçâr-ı sevdâdır göñül

‘Aşk **hāmūnunda** gūyâ Ḳays-ı Leylâdır göñül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*hāmūnunda, -u, -n, -da]*

Benim de Şâdîya **hāmūn-ı** ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tâ zülf-i Leylâ Ḳays-veş yabana şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*hāmūn-ı, -ı]*

Gör o Leylâ-reviş(i) ḥālūmi vārūn itdi

Ḳays teg meskenümi deşt ile **hāmūn** itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [*hāmūn,]*

3. *Sahra, çöl II Melal çölü.*

Yetmez mi düşürdüñ beni **hāmūn-ı** melâle

Mecnūn-ı dil-i zârîña Leylâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [*hāmūn-ı,]*

Mesken idinür oldum o **hāmūn-ı** melâli

Raḥmeyle bu Mecnūna o Leyla ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*hāmūn-ı,]*

Meyl eyleyeli Leylî-i ferḥunde cemâle

Çün Ḳays düşürdüm dil(i) **hāmūn-ı** melâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*hāmūn-ı, -ı]*

4.Sahra, çöl II Hayret çölü.

Çü Kays zâr kaldım Şâdiyâ **hāmūn-ı** hayretde

Ne dem kim gönlüm aldırđım o Leylā-ı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5).
[hāmūn-ı, -ı]

5.Sahra, çöl II Melamet çölü.

Beni Leylā-edā pā-bend-i zincir-i cünūn itdi

Deme zinhār Şâdî kays-ı **hāmūn-ı** melāmet yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5).
[hāmūn-ı,]

Göñül Şîrîn-edālu kühken-i kühsār-ı hayretdür

Yerüm çün Kays-ı Leylā deşt ü **hāmūn-ı** melāmetdür (Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5).
[hāmūn-ı, -ı]

han: Osmanlı pâdişahlarının ve Türk beylerinin isimlerinin sonuna getirilen
unvan.(Abdülaziz)

Ya'ni bi'l iclāl u fer çıkdı hilāfet tahtına

Hāzret-i 'Abdül'azîz **Han** ol şehinşāh-ı zaman (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [han,]

Rāstā birle didüm târiḥ zirā bu cevherin

Kıldı ḥaḳ 'Abdül'azîz **Hān-ı** zihî şāh-ı cihan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25). [hān-ı, -ı]

hançer:

1.Hançer II Kılıç III Üzüntü,keder

Çü şāne **hançer-i** efsūs ile dil pārelenmez mi

Şabā tā dest-i ḡadrin kākül-i cānāna şaldırdı (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4). [hançer-i, -i]

2. Hançer II Kılıç III Sevgiliden gelen eziyetler

Şerḥa şerḥa kıldı sīnem **hançer-i** ḡaddār-ı dost

Haste-ḥāl itdî beni ol nergis-i bīmār-ı dost (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1). [hançer-i,]

3. Hançer II Kılıç III Kader kılıcı

Kılma zinhar ey gönül kūy-ı tevekkülden güzer

Hançer-i ser-tîz-i taḳdîre hemîşe sîne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1*). [*hançer-i, -i*]

4.Hançer II Kılıç III Sevgilinin kirpiği.

Kime kıydı yine ol zâlim-i bîdâd yine

El koyup **hançer-i** müjgânına ḥiddetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [*hançer-i, -i*]

5.Hançer II Kılıç III Sevgilinin naz ve cilvesi

Şeh-suvârım bak gelür biñ nâz ile **hançer** be dest

Güyyâ derd-i dil-i bîmâra bir Lokman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*hançer,]*

Ah dil aldırâlı şüh-ı cefâ-girdâra

Hançer-i nâz ile kıl cigerim biñ pâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [*hançer-i, -i*]

6.Hançer II Kılıç III Hüküm.

Ba'd-ez-in taḥkîk ben kesdim ḥayâtımdan ümîd

Tâ o kaşı **hançer-i** hûn-bâra düçar oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [*hançer-i,]*

7.Hançer II Kılıç III Bakış, işaret (İstek, arzu).

Ğazab vaktinde tâ yâr-ı cefâ-girdâr(ı) söyletme

Kıyar 'uşşâka çeşm-i **hançer-i** ğaddâr(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*). [*hançer-i,]*

8.Hançer II Kılıç III Sevgili gamzesi.

Luṭf eyle n'ola **hançer-i** gamzeñle sen öldür

Kılma ölüm-i Şâdîyi aġyâra havâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [*hançer-i, -i*]

9.Hançer II Kılıç III Rakip.

Korkum bu o şühun bele **hançer** taḳışında

'Uşşâk-ı dil-i zâra kıyar her baḳışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*hançer,]*

hand:

1. *Gülme, gülüş. II Kahkaha (gül bağlamında sevgili)*

Bülbül-i hâtır dehân-ı verd-i **handüm** gitdi âh

Ṭūṭi-i cānum dirîğā la‘l-i xandüm gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [*handüm, -ü, -m*]

2. *Gülme, gülüş. II İlgi, alaka.*

Bir **hand** ile şermend ede gör gönçe-i handi / Ol hîş-pesendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6*). [*hand,*]

handan: *Gülen, gülücü II Şen, açık, mesrur.*

Ben nice zâr olmayam dâim hayâl-ı vaşl ile

Bülbül-i şeydâyı derd-i verd-i **handan** ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4*). [*handan,*]

Na‘ra-i dil-süz-ı men hayret verir bülbüllere

Her ne dem ki hâtır ol gönçe-i **handân** gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [*handân,*]

Çekerdi bülbül-i cānum o derd-i verd-i **handânı**

Veli Şâdî çekülmez ol cefâ-yı hârî gâyetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*handâni,*]

Bülbül gibi feryâd-ı dil-i zârıma mahşuş

Nâzende edâlar gül-i **handânuma** gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [*handânuma,*]

Bülbül gibi şol âh-ı ciger-süzumu güş it

Ol la‘l-i leb-i gönçe-i **handâna** di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3*). [*handâna,*]

Hayâl-i gül-dehānuñla be gülşen verd-i **handânı**

Görünce tâ be dâmen çāk çāk itdüm giribânı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*handâni,*]

Virür gül-gönçeye tâb u tarâvet

Tebessümle leb-i **handân-ı** Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3*). [*handân-ı, -ı*]

hâne: *Ev, mesken. II Âşığın gönlü.*

Va‘d u ikrâr eyledüñ teşrîf-i çâker **hâneyi**

Gel ferāmūş itme ol ikrārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [*hāneyi, -y, -i*]

hānkāh: Bir tarîkatın, diğer tekkelerinin kendisine bağlı bulunduğu merkez durumundaki tekkesi, hangâh II Nakşbend tekkesi.

Vākıf-ı sırr-ı fenā olmağsa mağşad sālîkâ(n)

Mülk-i cânîñ eyle vakf-ı **hānkāh-ı** Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 4*). [*hānkāh-, -ı*]

hār: Diken

1.Diken II Masiva III Rakip.

Âh ey gül mübtelâ-yı cevri-i **hār** itdüñ beni

Bülbül âsâ her seher giryân zâr u itdüñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*hār,]*

2.Diken II Rakip.

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ gül-i bâğ-ı edîb

Çāk çāk oldı giribân-ı taḥammül tā be cîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*hāre,]*

N’ola luṭfeyle bārî müptelâ-yı cevri-i **hār** itme

Çü bülbül gülşen-i ‘aşkuñda nālân oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [*hār,]*

Çekerdı bülbül-i cânım o derd-i verd-i ḥandânı

Veli Şâdî çekülmez ol cefâ-yı **hārı** gâyetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*hārı, -ı*]

Âh pîrāmûn-ı gül olmış maḳarr-ı **hār** u ḥas

Bülbül-i şeydâ figân eyler be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [*hār,]*

Dil nice olsun rehâ ol ta‘ne-i aḡyârdan

Bülbül-i pür-zâr cevri-i **hârdan** olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*hârdan, -dan*]

Bülbülün feryadı bîzâr eylemezdi ‘âlemi

İtmeseydi Şâdiyâ ger gül-cemâlün **hāre** ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 5*). [*hāre, -e*]

Ġonçe āsā sīne-çākem dest-i ġadr-ı **hārdan**

Deşt-i hicrānda çü lāle dāğ-dār-ı dehşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*hārdan, -dan*]

Şāh-ı hecrūnde çü bülbül zār olaydum kāşkī

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek **hār** ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*hār, -*]

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā ašlā kesel

Ġonçe ger ‘arz itmeseydi **hāra** rüy-ı hürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*hāra, -a*]

3.Diken. *II Deve dikeninin dikenini III Rakip*

Ey yār görenler seni aġyāra muķārın

Dir naḥl-i gül ol **hār-ı** muġaylāna kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [*hār-ı, -ı*]

Şakın ey şūḥ şakın olma raķībāna yakın

Ne revādur ola gül **hār-ı** muġaylāna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [*hār-ı, -ı*]

4.Diken *II Hararet, sıcaklık III Rakip.*

Çıķmasın mı felege her gice āh-ı bülbül

Ġonçeler ‘arz-ı cemāl itmede dāim **hāra** (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2*). [*hāra, -a*]

Mübtelā-yı **hār** idelden ey gül-i nāzūk beden

Dir ķafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [*hār, -ı*]

Yakmasun mı sūz-ı āhum ‘ālemi

Hāre maķrūn eyledüñ ol gül-femi (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 3*). [*hāre, -ı*]

hārā: (*Çok sert*) *Taş II Sevgilinin kalbi.*

Cihāna kār ķıldı sūzişim ol şūḥa kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb āhen midir **hārā** mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*). [*hārā, -ı*]

harāb: *Harap. Perişan, hüznölü, kederli, gamlı (aşığın gönölü)*

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla ġāyet ḥaste-ḥāl oldum

Hevā-yı sāgar-ı la'lüñle dil mest ü **ḥarāb** olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*).
[ḥarāb,]

hā[re]kân: İran'ın Simyan eyaletine bağlı Bistam kasabasının kuzeyinde yer alan yerleşim yeri.

Mevlidi (der-) **hā[re]kân** şehri medfen-i vālāsı Qarş

Āstān-ı çarḥ-ı rif' atdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*).
[hā[re]kân,]

harem: Herkesin girmesine izin verilmeyen yer. (Allah'ın katı denilen Sidretül Münteha).

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāşā saña Ādem

Senden ilerü yok **harem-i** ḥazrete maḥrem (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*). [harem-i, -i]

harik: Yanmış, tutuşmuş II Aşık (İsyân ateşi bağlamında).

Ġarīḳ-ı baḥr-i bi-ḳa'r-ı günāham ḳıl rehā yā Rab

Ḥarīḳ-ı nār-ı 'isyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*).
[ḥarīḳ-ı,]

harīdār: Alıcı, müşteri, talip II Usta şair.

Şādī söz yok kâle-i nazm-ı Cenāb-ı Hikmete

Ḳadrin añlar bir **ḥarīdār** isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*).
[ḥarīdār,]

Bir ḳadr-şināsında **ḥarīdār** gerekdür

Söz yok söze Şādī suḥānuñ kâle-i 'irfān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [ḥarīdār,]

Ḥarīdār-ı ma'ārif ḳalmamış bazar-ı 'ālemde

Ḳumāş-ı nazmunı ey Şādī virme düş-ı dellāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 5*).
[ḥarīdār-ı, -ı]

harik: Yanmış, tutuşmuş kimse II Aşık

Ḥarīḳ-ı āteş-i kânūn-ı tuḡyānam meded yā Rab

Be çirk-i ma'şiyet-ālūde dāmānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*).
[ḥarīḳ-ı, -ı]

hār-zār: Dikenlik, çalılık II Düşman III Rakip.

Gül dilerken eyledüñ hayfâ esîr-i **hâr-zâr**

Dem-be-dem kan ağlarum ol bülbül-i şūrîde vār (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3*).
[*hâr-zâr,]*

has: *Dal veya ot kırıntısı, yonga, çöp. II Rakip.*

Âh pîrāmûn-ı gül olmuş maḳarr-ı hâr u **has**

Bülbül-i şeydâ figân eyler be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [*has,]*

hâşâ: *Saygısızlık ve özellikle dince kusur sayılan bir şey söylenirken, “Bu mümkün değil, Allah göstermesin, lafı bile edilmez, tövbe” anlamında kullanılır.*

Mümkün mü teḳaddüm ide **hâşâ** saña Âdem

Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete maḥrem (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*). [*hâşâ,]*

hâşâk: *Ot, çer çöp II Rakip.*

Bülbül-i ḥâtır nice feryâd u efgân itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı **hâşâke** maḳrûn ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*).
[*hâşâke, -e]*

Peygüle-i firḳatde koyup bülbül-i zârı

Ḥâşâk ile ülfet sana ey ḡonce ne lâyıḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [*hâşâk,]*

haşem: *Bir kimsenin yanında bulunan adamları, maiyet.*

Gel meclise sâḳî nola def‘-i elem eyle

Şun sāğarı her sū yine ‘arz-ı **haşem** eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*haşem,]*

hasen: *Güzel II İyi, mükemmel.*

Zât-ı vâlâ-yı tû şod bedrû’l-büdûr evc-i **hasen**

Mâh bedriyyetde bir zerre mişâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*hasen,]*

hâşiyet: *Nitelik ,meziyet II Kuvvet, tesir.*

La ‘l-i sâḳîden çü şordum tâb-ı mey **hâşiyetiñ**

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyâya şâ‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4*).
[*hâşiyetiñ,]*

Hāşiyet-i la'liñ şoralı rūḥ-ı revānım

Mey teg düşüp il ağızına rüsvā-yı cihānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1*). [*hāşiyet-i, -i*]

Şorup la'lı lebün **hāşiyetüñ** ser-mest-i hayrānam

Tehî 'arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [*hāşiyetüñ, -üñ*]

hāşiyet vir-: Hasiyet vermek. Meziyet, kuvvet, tesir, hassa vermek.

Virmeseydi lebün ol bādeye **hāşiyet** eger

Neş'-e bahş olmaz idi ḥalka-i rindāne ḳadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2*). [*hāşiyet vir-,*]

haslet: Yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

Der lıķā Sıddıķ Fārūķ-ı ender hem ma'delet

Zâtı Zî'n-nüreyñ **haşlet** der kerem Ḥayder besān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*). [*haşlet,*]

haşmet: İnsanda büyüklük duygusu uyandıran etkili görünüş, gösterişlilik, debdebe, heybet.

Pādişāh-ı heft-ķişver ḥükmrān-ı baḥr u ber

Şehriyār-ı Cem zafer **haşmet** fezā-yı Ḥusrevān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8*). [*haşmet,*]

haşr: Toplama, bir araya getirme II Allāh'ın ölümlere ruhlarını geri verip onları hesaba çekmek üzere toplaması ve toplanma yerine sevk etmesi, dirilme. Diriliş.

Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı ḥāb

Olmuşum her şeb şabāḥ-ı **haşre** dek bî-dār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [*haşre, -e*]

N'ola rahm eyle 'arz it ārzū-yı şem'-i rüyuñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı **haşre** dek pervāne-i ḥātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*haşre, -e*]

Şem'-i rüyuñ yād idüb her şeb şabāḥ-ı **haşre** dek

Murğ-ı dil pervāne āsā nārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [*haşre,*]

Ben nice āh itmeyem her şeb şabāh-ı **haşre** dek

Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [*haşre, -e*]

Ben nice zār olmayam Şâdî şabāh-ı **haşre** dek

Bir vefâsı yok cefâ-perdâza dūcār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [*haşre, -e*]

Sabah-ı **haşre** dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N’ola tiryāk-ı vaşluñ ‘arz kıl mesmūm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*). [*haşre, -e*]

Nesīm-i şubh-ı luţfuñla dili bî-dār kıl luţfet

Şabāh-ı **haşre** dek ender-menāmam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [*haşre, -e*]

Ümîd-i şubh-ı vaşluñla şabāh-ı **haşre** dek her dem

Bütün encüm-şümār-ı intizāram yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [*haşre, -e*]

haşr ol-: *Yeniden dirilmek. Hak'ta fenâya erip yine O'nda dirilmek, cem makamında olmak.*

‘Arşa-i ‘aşk içre gel **haşr oldığum** seyreyle gör

Ben gibi ‘âlemde Mütü emrine mazhar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [*haşr ol-,*]

hasret: *Kavuşma arzusu, özlem, iştîyak.*

Seyl-i eşk-i **hasretim** tutdı ser-â-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gîr-i āhım seb’a-i seyyārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*hasretim, -im*]

Şeb-tā-be seher ‘arşa çıkar nālîş-i **hasret**

Āyā ne bu hālet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 2*). [*hasret,*]

Ṭolar hūn-ı hacāletlerle Şâdî dîde-i **hasret**

Nigār-ı rüy-ı yârı şafha-i Erteng şandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5*). [*hasret,*]

I.Kavuşma arzusu, özlem, iştîyak II Minu hasreti

Bize ey Şâdî faķaķ kūy-ı rızādur maţlab

Şanma kel şūfī gibi **hasret-i** mīnū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*hasret-i, -i*]

hasretâ: *Yazık, eyvah.*

Bülbül-i gönlüm ne dem yād itdi gül-ruhsārīnı

Ṭutdı âfâkı ser-ā-ser na‘ra-i vā **hasretā** (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*hasretā,]*

hasret-keş: *Hasret çeken, özleyen II Aşık.*

Çokdan berü **hasret-keş-i** dīdār ola kaldum

Ben bülbüle nevres gül-i ra‘nā haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*hasret-keş-i,]*

Ah-ı ‘ālem-süz-ı Şâdī yakmasun mı dilleri

Ey felek **hasret-keş-i** dīdār-ı yār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [*hasret-keş-i,]*

haste: *Hasta. Yaralı, incinmiş*

1.*Hasta. Yaralı, incinmiş II Aşık.*

Diñlenür dāim ser-i kūyuñda cānā hastegān

Seng-i kūyuñ **haste**ye bālīn u pisterden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*). [*haste*ye, -(y)e]

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebüñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş **haste**ye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*haste*ye, -y, -e]

Nergis-i mestüñ görenler **haste** vü bī-mār olur

Māil-i hāl ü haṭıñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*haste,]*

Şarf-ı enzār eyle gel lūṭfet ‘ilācumdan ṭabīb

Ḳābil-i dārū degüldür **haste** vü bīmār-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*haste,]*

2.*Hasta. Yaralı, incinmiş II Aşığın perişan gönlü.*

Şifte hālüm kıl şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arż

Haste gönlüm eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arż (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*haste,]*

İstemez **haste** gönül yāra şarılmağ ancak

Nıgeh-i nāzı o şūhın baña ‘ayn-ı merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [*haste,]*

Cām-ı şehd-āb-ı vişāl-i yār olmaz dest-res

Haste dil sîr-ābe-i zehr-āb-ı hicrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*haste dil,]*

3.Hasta. Yaralı, incinmiş. II Keyifsiz, mizacı yerinde olmayan III Ayrılık hastası.

Gāh bir ihsān kılmak lāzım-ı tab‘ın iken

Haste-î hicrānıña daim cefā lāyık mı yā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*haste-î, -i]*

Haste-i hicrānıña düşdükçe ihsān itmedün

Hāl-i zārum bir su‘al it bāri Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 5*). [*haste-i, -i]*

Ben **haste-i** hecre kılamaz çāre eṭibbā

Ey şūh sen ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*haste-i,]*

haste olan: Hasta kişi II Yaralı kimse.

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil rahat eder

Diñlenür **haste olan** ta seri bālīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [*haste olan,]*

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil rahat eder

Diñlenür **haste olan** tā seri bālīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [*haste olan,]*

Haste-i ‘aşk olduğum görünce eṭibbā-yı zamān

Ellerin der-hāl tedbîr-i devādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [*haste-i, -i]*

haste-hāl: Hasta. Yaralı, incinmiş II Aşğın perişan gönlü.

Hayāl-i çeşm-i bīmāruñla gāyet **haste-hāl** oldum

Hevā-yı sāğar-ı la‘lūñle dil mest ü ḥarāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*haste-hāl,]*

Ey tabîb-i çāre-sāzım **haste-hāl** oldum yetiş

Rahm kıl muḥtāc-ı dārū-yı vişāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [*haste-hāl,]*

Bütün ‘uṣṣāk gerçi ārzū-mend-i viṣālīndir

Ḥayāl-i çeṣm-i bīmāruñla ben teg **ḥaste-ḥālet** yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4). [*ḥaste-ḥālet,]*

Bir nighle eyledi yağma metā‘-ı şabrımı

Ḥaste-ḥāl oldum ḥayāl-i nergis-i bīmār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [*ḥaste-ḥāl,]*

Ġāyetle **ḥaste-ḥālüm** hecr ile pür-melālüm

Yetmez mi āh u nālüm her şebde āsmāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2). [*ḥaste-ḥālüm, -üm]*

Ḥaste-ḥālam dil-periṣānam meded yā Rab meded

Dem-be-dem artmağda efğānum meded yā Rab meded (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1). [*ḥaste-ḥālam, -am]*

Ġam-ı hecrüñle öyle **ḥaste-ḥālem** yā Resûlallāh

Temennā-yı viṣāle yok mecālüm yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1). [*ḥaste-ḥālem, -em]*

ḥaste-ḥāl it-: Yaralamak II Perişan etmek.

Şerḥa şerḥa kıldı sīnem ḥançer-i ġaddār-ı dost

Ḥaste-ḥāl itdī beni ol nergis-i bīmār-ı dost (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1). [*ḥaste-ḥāl it-, -di]*

ḥat: Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri

1.Yeni beliren sakal ve bıyık II Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri II Yazı, ferman, emir.

Nev-demīde oldı ruḥşāruñda cānā tāze **ḥat**

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel yaza **ḥat** (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1). [*ḥat,]*

Nev-demīde oldı ruḥşāruñda cānā tāze **ḥat**

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel yaza **ḥat** (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1). [*ḥat,]*

Ḳatline üftādenüñ tuğrā çeker ebrūlarıñ

Mālik olduğda Kızıl Elmada taht-ı tāze **ḥat** (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 2). [*ḥat,]*

Kim demiş kim eylemez bārūt (u) āteş imtizac

Mümtezicdir mümtezic rû-yı fûrûğ endâze **haṭ** (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3*). [*haṭ,]*

Ziynet-i nevber ruḥuñ nâgâh pinhân eyleyüp

Başladı taḥkîke şimdi küfrünü ibrâze **haṭ** (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [*haṭ,]*

Kilk-i kudretle yazılmış şafḥa-i ruḥşâr-ı yâr

Şâdiyâ her bir kalem mümkün mü böyle yaza **haṭ** (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*haṭ,]*

2. Yeni beliren sakal ve bıyık II (Sevgilinin yanağındaki) ayva tüyleri II Kesret.

Nergis-i mestûñ görenler ḥaste vü bî-mâr olur

Mâil-i ḥâl ü **haṭıñ** bârikter-i efkâr olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*haṭıñ,]*

Bağdıkça **haṭ** u ḥâle dil düşdi kîl u kâle

İnceldi hem çü nâle meyl itdi mû-miyâna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*haṭ,]*

Kıyl u kâle tûl-i âmâle düşürdi ‘âşıkı

Yâde geldikçe ḥayâl-i ḥâl u **haṭ** ḥülyâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*haṭ,]*

‘Âşık-ı sevdâ-zede efkâr-ı **haṭṭ** u ḥâl olur

Ol muṭavvel mebhâş-ı kâkülde kîl u kâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [*haṭṭ,]*

Ârzü-yı **haṭṭ** u ḥâl ile müşevveş ḥâlim

Zülf-i şebreng gibi oldu bu baḥtım kara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3*). [*haṭṭ,]*

Ârzü-yı çîn-i kâkül **haṭṭ** u ḥâl egler beni

Külbe-i ḥayretde ya‘ni kîl u kâl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [*haṭṭ,]*

hatâ: Yanlış; İstemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanılma, yanılğı.

İtdigim cürm u **haṭâyâ** gelicek ḥatırıma

Ṭutar eflākî enīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2*). [*haṭâyâ, -ya]*

Esîr-i pençe-i nefis u hevâyam yâ Resûlallāh

Ġarîḳ-i ḳulzum-ı cürm ü **haṭâyam** yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [*haṭâyam, -(y)am]*

Dil-i pür-zahmuma luṭfet yetiştür merhem-i luṭfuñ

Be şemşîr-i **haṭāyā** dil-figāram yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3*).
[*haṭāyā, -(y)a*]

Müstağrak-ı emvâc-ı yem-i cürm ü **haṭāyam**

Şad āh ki üftāde-i girdāb-ı hevāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [*haṭāyam, -(y)am*]

hâtif: Sesi işitilip de kendisi görülmeyen (kimse), seslenici, çağırıcı.

Sükût-ı ehl-i ‘irfânı ne lâik eylemek ta‘rîz

Çü nâ-mümkün suḥan îrād **hâtifden** işâretsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4*).
[*hâtifden,*]

hâtır: Gönül, kalp II Zihin, fikir.

Heybet ü dehşet-nümâ-yı **hâtır-ı** ‘uşşâkdur

Genc-i ḥüsnünde yatur pür çîn-i ejderhâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*).
[*hâtır-ı, -ı*]

İtdükçe şabâ turrelerüñ yâr perişân

Olmaz mı perākende bütün **hâtır-ı** yârân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1*). [*hâtır-ı, -i*]

Bi ḥamdillāh esdikçe nēsim-î feyz-i yezdānı

Açıldı bağ-ı **hâtırda** gül-i ra‘nâ-yı istiğnâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [*hâtırda, -da*]

Nağş-ı ruḥsârūñ dem a dem ‘ağs edelden **hâtıra**

Levḥa-i gönülüm zihî reşk-āver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*hâtıra, -a*]

Niçe āh itmesin şol bülbül-i şūrîde-i **hâtır**

Dimāğ-ı cāne hergiz bûy-ı gülzâr-ı şafâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*). [*hâtır,*]

Vaşl ümmidini ol tîşe-i hicrân giderüp

Hâtırı bi-meze peymâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [*hâtırı,*]

Yine düzdi nigāhun şeh-levendüm cāna şaladırdı

Talandı ol meta‘-ı kişver-i **hâtır** talandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*hâtır,*]

Ezelden taşā çaldım Şādīyā ben şîşe-i ‘ârı

Dime rüsvā-yı ‘aşka **hātır** hiç ‘ār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [*hātır, -a*]

Gülsitân-ı **hātır-ı** ‘uşşāka revnāk virmede

Ebr-i lebrîz-i kerāmetdür külāh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4*). [*hātır-ı, -ı*]

Şâdî fî-vaḳti’s-seher ‘an cānib-i Rabb-ı Qadîr

Hātır-ı nā-ḳize bu emr oldı mülhem nāghihān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 23*). [*hātır-ı, -ı*]

Ṭavāf-ı **hātır-ı** ‘uşşāka sa’y et

Göñüldür Ka’be-i ‘ulyā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6*). [*hātır-ı,]*

Şâdiyā **hātırda** yokdur gayriye hergîz maḥal

Lāne-i dilde hümā-yı ‘aşk-ı Mevlānā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*hātırda, -da*]

Sa’y kıl sen ah içün şūfî ṭavaf-ı **hātır**

Ḳalb-i ‘ārif Ka’beden ‘ulyā degül de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*hātır, -a*]

Bu deñlü diñle neydi Şâdiyā ol Kışsa-i Mecnûn

Oḳunsun şimdi bundan böyle de efsāne-i **hātır** (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5*). [*hātır,]*

N’ola raḥm eyle ‘arz it ārzū-yı şem’-i rūyuñla

Yanar her şeb şabāh-ı ḥaşre dek pervāne-i **hātır** (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*hātır,]*

Çü ḳondu ol hümā-yı ‘aşk tā kim dīde-i ḳalbe

Tehīdür murğ-ı ḥubb-ı māsivādan lāne-i **hātır** (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*hātır,]*

Demādem dest-i ḡadr-ı şānede zülfi girih-gīruñ

Görüp sūrāḥ-sūrāḥ olmasın mı şāne-i **hātır** (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [*hātır,]*

Açılduḳça be-bismi-āh ol meyḥāne-i **hātır**

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan tolar peymāneler **hātır** (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*hātır,]*

Açıldıuça be-bismi-âh ol meyḥâne-i **ḥāṭır**

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan ʔolar peymāneler **ḥāṭır** (*Şādî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*ḥāṭır,]*

Pençe-i ser-tîz-i ‘aşk itdi gönül murğun şikār

Ḳaf-ı **ḥāṭır** oldu Şādî lāne-i ‘ankā-yı ‘aşk (*Şādî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [*ḥāṭır,]*

Münkesirdür şîşe-i gönülüm o seng-i cevrden

Rahm kıl şol **ḥāṭır-ı** pür inkisārumdan şaḫın (*Şādî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*ḥāṭır-ı,]*

Dilerseñ kırmamak ger **ḥāṭır-ı** nāşād-ı ‘uşşākı

Mürüvvet kıl şabā degme tel-i gīsū-yı cānāna (*Şādî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*). [*ḥāṭır-ı, -ı]*

1.Fikir, düşünce II Gönül, his (Deniz bağlamında)

Olmaz yem-i **ḥāṭırda** dahî fırtına bāki

Yelken ki açā her yaña vāpūr-ı maḥabbet (*Şādî Divanı, Gazel 21, Beyit 4*). [*ḥāṭırda, -da]*

2.Fikir, düşünce II Gönül, his (Bülbül bağlamında)

Ey bülbül-i **ḥāṭır** ne tekāpū ne ararsıñ / Hiç bŷy-ı vefā yok bu gülistān-serāda (*Şādî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [*ḥāṭır,]*

Bülbül-i **ḥāṭır** dehān-ı verd-i ḥandüm gitdi āh

Ṭūṭi-i cānum dirīğā la‘l-i ḫandüm gitdi āh (*Şādî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [*ḥāṭır,]*

Bülbül-i **ḥāṭır** nice feryād u efgān itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı hāşāke maḫrŷn ey dirīğ (*Şādî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*). [*ḥāṭır,]*

Yād-ı ruh-ı gül-gonçe ile bülbül-i **ḥāṭır**

Bir āh ile nŷh tāḫı yine pŷr-nağam eyle (*Şādî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [*ḥāṭır,]*

ḥatıra gel-: *Hatırına gelmek II Aklına gelmek, düşünmek.*

Gelince **ḥāṭıra** hem-bezm-i cānān oldıgum demler

Çü tûî şekker-i vaşl ile şādān oldıgum demler (*Şādî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*hâtıra gel-, -ince*]

İtdigim cürm u hātāyā **gelicek hâtırma**

Țutar eflākî enīnüm meded Allāh meded (*Şādî Divanı, Kaside 6, Beyit 2*). [*hâtıra gel-, -icek-im, -a*]

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā ‘arşa dek

Hâtıra geldikce nā-geh gonçe-i ruhsār-ı dost (*Şādî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*hâtıra gel-, -dikce*]

Na‘ra-i dil-süz-ı men hayret verir bülbüllere

Her ne dem ki **hâtıra** ol gonçe-i handān **gelür** (*Şādî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [*hâtıra gel-, -ür*]

hatmol-: *Hatm olmak, sona ermek, tamamlanmak*

Țıldı seni haq dāver-i divān-ı nübüvvet

Zatında çü **hatmoldı** senün şān-ı nübüvvet (*Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [*hatmoldı, -dı*]

havāle eyle-: *Havale eylemek. İşi, beklenen biçimde yapmasını o kişinin vicdanına bırakmak*

Havāle eyleme ağıyāra luṭf it katlūmi bāri

Sen öldür tīg-ı gāmzeñle eger men qatle şāyānam (*Şādî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*havāle eyle-,*]

havāle kıl-: *Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ismarlama.*

Luṭf eyle n’ola hañcer-i gāmzeñle sen öldür

Țılma ölüm-i Şādīyi ağıyāra **havāle** (*Şādî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [*havāle kıl-, -ma*]

hāver: *Güneşin doğduğu taraf II Sevgilinin olduğu taraf.*

Virür ol küfr-ü zülfün leyle-i zulmaye sevdāyı

Cebīnün tal‘atı pertev-fezā-yı şems-i **hāverdür** (*Şādî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [*hāverdür, -dür*]

havf: *Korku, endişe II Aşığın sevgilinin etkisinde kalıp ona bağlanması bağlamında.*

Unutdum āh cānā ben de **havf-ı** bend u zindānı

Görüp üftāde-i zülf ü zenaḥdan oldıgum demler (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [ḥavf-i, -ı]

havrâ: Huri, huriler.

Rızâdır maksad-ı aksâ-yı men ‘âlemde ey sūfî

Ne meyyâl-i bihiştim ben ne ḥvâhiş-kâr-ı **ḥavrâyam** (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [ḥavrâyam, -(y)am]

ḥavâ: Kişinin utanma duygusuyla hareket etmesi ve edepli olması anlamına gelen ahlâkî erdem.

La ‘lûñ göreli gönçe ‘araḳ-rîz-i **ḥâyâdur**

Tâ gönçe-i nev üzre dizilmiş dime jâle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4). [ḥâyâdur, -dur]

ḥavâl: 1.Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş II Düşünce, fikir.

Dîdeye kondu çü şebâz-ı **ḥayâl-i** vuşlatuñ

Âşiyân-ı dideden pervâz kıldı murğ-ı ḥâb (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2). [ḥayâl-i,]

İnkıtâ‘-ı meyl kıl ol serv-i servistândan

Gülşen-i dilde **ḥayâl-i** servi hoş reftârı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3). [ḥayâl-i, --i]

Ḥayâl-i ḳand-i la‘lin oldu gūyan olmama bâ‘iş

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i ḥālîñ (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3). [ḥayâl-i,]

Nice dem ebkem olmuşdı ḳafesde tūtî-i ṭab‘ım

Ḥayâl-i ḳand-i la‘lin oldu gūyan olmama bâ‘iş (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2). [ḥayâl-i, --i]

Lâle-zâr olmuş **ḥayâl-i** ‘ârîzuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūḥ hem çün lâlezâr (Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2). [ḥayâl-i, -i]

Gönül bir de **ḥayâl-i** kākül-i dildare gel düşme

Seni sevdāya dūçar eyleyen ḥulyā-yı ḥāmîñdır (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3). [ḥayâl-i,]

Ben nice zār olmayam dāim **hayāl-i** vaşl ile

Bülbül-i şeydāyı derd-i verd-i ḥandan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4*). [*hayāl-i, -i*]

Hevā-yı zülf-i pür-çîn ile dil dūçar-ı sivādır

Hayāl-i ebruvānı toğrısı kıddüm kemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*). [*hayāl-i, -i*]

Gönül şem‘-i ruḥuñ andukça āh-ı âteşin eyler

Hayāl-i gonçe ruḥsāruñla bülbül teg enin eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*). [*hayāl-i, -i*]

Ārzū-yı şekkeristānı **hayāl-i** vaşl ile

Ṭūṭi’-i ṭab‘um ider feryād dāim der kafes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [*hayāl-i, --i*]

Kıyl u kâle ṭul-i âmāle düşürdi ‘aşıkı

Yāde geldikçe **hayāl-i** ḥāl u ḥaṭ ḥülyā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*hayāl-i,]*

Bütün ‘uşşāk gerçi ārzū-mend-i vişālindir

Hayāl-i çeşm-i bīmāruñla ben teg ḥaste-ḥālet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4*). [*hayāl-i,]*

Buldum āgüş-ı **hayālimde** bu şeb māh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün hāle ṭolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*hayālimde, -i, -m, -de*]

Hevā-yı zülf-i ‘anber-bū ile dūçar-ı sevdādur

Hayāl-i gamz-ı sihr-engiz ile meshurdur gönüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [*hayāl-i, -i*]

Çeşm-i mestānuñ **hayāl-i** dilde tā kıldı karar

Şimdi āhū-yı ḥıṭādan dīde-püş-ı rağbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*hayāl-i, -i*]

Hevā-yı müşk-i zülfüñle başumda var bir sevdā

Hayāl-i lāle ruḥsāruñla bağı lāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [*hayāl-i, -i*]

Çeşm-i mestān-ı **hayāl-i** dilde tā kıldı karar

Dīde-pūş-ı raġbetem ol āhuvān-ı Çinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [*hayāl-i,]*

Lāle ruşşāruñ **hayālî** dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāġ-ı nihānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*hayālî,]*

Şol tūtî-i rūhum uça ister bu kafesden

Gül-şekker-i la‘lūñ gelür olduġça **hayāle** (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [*hayāle, -e]*

Ey şūh dahı ẖvābe maḥal kalmadı herġiz

Şehbāz-ı **hayālūñ** ideli dīdemi lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*hayālūñ,]*

Bir nigeħle eyledi yağma metā‘-ı şabrımı

Ḥaste-ḥāl oldum **hayāl-i** nergis-i bīmār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3*). [*hayāl-i, -i]*

Āġūş-ı **hayāle** alup ol şāh-levendi

Ol serv-i bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1*). [*hayāle,]*

Oḥşadum dest-i **hayālümle** turunc-ı ġabġabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*).
[*hayālümle, -ü, -m, -le]*

Yine cān-ı **hayālî** kāġ-ı ‘aşķ-ı yāra şaldırdım

Perün pervāne ġüyā ber- ser-i nīrāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*hayālî, -i]*

Dil taḥayyülden berī olmaz miyān-ı dilberi

Böyle mü endīşe nāzik **hayāl** bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [*hayāl,]*

Ba‘dema şimşād u serve eylemem ‘atf-ı niġāh

Çün **hayāl-i** kāmēt-i tūbā nihāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [*hayāl-i,]*

Dīdeye ķonu çü şehbāz-ı **hayāl-i** vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murġ-ı ẖvāb-ı raḥatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*hayāl-i, -i]*

Ġayrı yok ancak **hayāl-i** yārdır göñlümdeki

Zerreyim ol mihr-i pür-envârdur gönümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1*). [*hayâl-i, -i*]

Şâdiyâ kand-î **hayâl-i** vuşlat-ı cānan ile

Der kafesdē tūti-î cānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*hayâl-i, -i*]

Kıl vâşıl-ı şahrâ-yı mu‘allâ-yı haқиkat

Üftâde-i girdâb-ı **hayâl** eyleme yā Râb (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*hayâl,]*

İrme mümkün mü burûc-ı intihâ-yı vaşfiña

Tā(y)ir-i ‘arş olsa şehbâz-ı **hayâlam** yā Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*hayâlam, -am*]

Bu Şâdî bende-i nâ-çîz gāyet kemterînüñdür

Hayâliñdür serîr-i dilde şāhum yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [*hayâliñdür, -i, -ñ, -dür*]

2.Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş II Düşünce, fikir III Yakaza hali.

Gird-i vaşlunda tolanmakda iken hāle gibi

Buldum āğüş-ı **hayâlümde** bu şeb māh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [*hayâlümde, -üm, -de*]

3.Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sûreti II Hz. Muhammed'in hayali.

Cemālün nūr-bağış-ı āfitâb-ı ‘ālem-ārādur

Hayâliñ evc-i dilde bir meh-i pertev-feşānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [*hayâliñ, -i, -ñ*]

hayâle gel-: *Hatırına gelmek. Hatırlamak, aklına gelmek.*

İnceldi çü nāle dil-i bīmār u nizārum

Ol müy-ı miyānı **gelicek** kılca **hayâle** (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [*hayâle gel-, -e-icek*]

hayat: 1.Dirilik, canlılık.

Ba‘d-ez-in tahkîk ben kesdim **hayâtımdan** ümîd

Tā o kaşı hançer-i hūn-bāra dūçār oldı dil (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4).
[hayâtımdan, -ı, -m, -dan, -]

2.Ömür II Yaşam.

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan şabā gelmez

Hayat-ı taze-bahş eyler peyām-ı dil-rübā gelmez (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1).
[hayat-ı, -ı]

hayāt-efzā: Hayat artırıcı, hayat bahşedici, canlandırıcı (Sevgili bağlamında)

Hayāl-i sāgar-ı la ‘lūñle şordum āb-ı hayvānı

Hayāt-efzā ve līkin la ‘lūñe nisbet hālāvetsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2). [hayāt-efzā,]

hayāt-ı dāimi: Sonsuz hayat II Ölümsüzlük.

Maķşadıñ bulmak ise şūfī **hayāt-ı dāimi**

Yād-ı lā‘l-i yār ile būs-ı lebi peymāne kıl (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2). [hayāt-ı dāimi,]

hayāt-ı ebedi: Sonsuz hayat II Ölümsüzlük.

Buldu dil-mürde zihī taze **hayāt-ı ebedi**

Tā ki ol dilber-i enfās-ı Mesīhā geldi (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3). [hayāt-ı ebedi,]

haydar: 1.Aslan II (Cesur, yiğit) Hazret-i Ali'nin lakabı III Aşık.

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilerseñ ey gönül

Ol ğılāf-ı sīnede şemşīr-i ‘aşk-ı yārı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4). [haydar-ı,]

Dilerseñ ger tağıtmaķ ceys-i hubb-ı māsiva‘llāhı

Süvār-ı düldül-i ‘aşk eyle tab‘-ı **haydār** endīşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2).
[haydār,]

2.Aslan II Cesur, yiğit ,Hazret-i Ali'nin lakabı III Aşık.

Hayder-i meydān-ı ‘aşk olduñ olub Düldül-süvār

Şimdi ey Şâdî seniñle kim sürer meydāna at (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5). [hayder-i,]

3.Arslan. II (Cesur, yiğit) Hz. Ali'nin lakabı III Abdülaziz Han.

Der liķā Sıddīķ Fārūķ-ı ender hem ma‘delet

Zātı Zı‘n-nüreyñ haşlet der kerem **Hayder** besān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*).
[hayder,]

hayder-i kerrār: Savaş esnasında döne döne düşmanın üzerine defalarca saldıran
Hazreti Ali'nin lakabı. II Aşık.

Tiğ-ı ahım Şâdi yâ dâim ğılâf-ı sinede

Zülfikâr-ı **Hayder-i Kerrār** şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5*). [hayder-i
kerrār,]

hayfâ: Ne yazık ki!

Gülşen-i ‘ömrümde **hayfâ** verd-i hoş-bū kalmamış

Şâh-ı gülde ‘andelîb-i menķâbet-gū kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [hayfâ,]

Şimdi dil-beste-i zencîr-i cününüm **hayfa**

Zülf-i Leylâ şalalı Kays gibi kühsâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [hayfa,]

Gül dilerken eyledüñ **hayfâ** esîr-i hâr-zâr

Dem-be-dem kan ağlarum ol bülbül-i şūrîde vār (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3*).
[hayfâ,]

hây-ı hû: Bir zikir şekli

Yine devr itdi sâķî dün gice şâhâne mähâne

Şadâ-yı **hây-ı hûdan** tıldı çün neyhâne dilhâne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [hây-ı
hû, -dan]

hayr: İyi, hayırlı, yararlı, faydalı

Gele ol nergis-i bîmârına yârin şıhhat

Bu du‘â **hayr** du‘âdur nice âmîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [hayr,]

hayrân: Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse.

Şimşâd görüp kıddüñe **hayrân** ola kıldı

Nâzende edâ serv-i liķā zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [hayrân,]

Dil-i **hayrân[ı]** benden şorma hayrân eyleyenden şor

Yüri buhrânım[1] dūçār-ı buhrân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*).
[*hayrân*[1], -ı]

Cânâ ne bakışdur o bakış bakışa **hayran**

Dil murğına şehbâz-ı fiken pençe-nümâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*hayran*,]

Ṭavriña **hayran** ola qaldı nice ‘ālî neseb

Ḳaddüñe manend bir şimşâd ya ‘ar‘ar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*). [*hayran*,]

Ne bilsin ḥvâce ol kim ‘âlem-i hayret ne ‘âlemdür

Anı ben teg cemâl-i yâra **hayrân** olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*).
[*hayrân*,]

Ḥayâl-i lâle ruḥşâruñla dâim sîne pür-dâğım

Hevâ-yı turre-i zülfüñle ser-gerdân u **hayrânâm** (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*).
[*hayrânâm*, -a, -m]

Eyledi Ḥâḳ tâ seni şāhenşeh-i Mısr-ı cemâl

Ḥüsnuñe **hayrân** ola qaldı nice Yūsuf-liḳā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [*hayrân*,]

Şorup la‘l-i lebün ḥāşiyetüñ ser-mest-i **hayrânâm**

Tehî ‘arz eyleme zinhâr sāḳî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*).
[*hayrânâm*, -am]

hayrân ol-: 1. Hayran olmak, çok beğenmek.

Sūziş-i sineme pervâne de **hayrân oldı**

Āteş-i ‘aşḳı o şūḥın düşeli cāna şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [*hayrân ol-*, -du]

Nice şebdîz-veş çālāk-rev şā‘ir **olur hayrân**

Yürütsem esb-i ṭab‘ı Şādīyā İrâne mīrâne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*hayrân ol-*, -ur]

2. Tutkun olmak, çok arzu etmek.

Çıkar eflāka āhum na‘rā-i şebgīr-i feryādum

Añıldıkça cemâl-i yâre **hayrân olduğum** demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*).
[*hayrân ol-*, -dı(k), -um]

hayret: Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma.

1. Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma II Beğenme, takdir etme.

Başımı eğdi aşağıya göricek **hayret**den

Nükhet-î perçemi ‘arz itdi çü reyhâne şabā (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 4). [hayret, -den]

2. Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma II Düşünemez ve muhakeme edemez hale gelme.

Mest-i cām-ı **hayretim** sāki tehi ‘arz eyleme

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebriz-i şafā (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3). [hayretim,]

Na‘ra-i şebgīr-i āhumdan diger yok bir enīs

Ey dirīgā külbe-i **hayretde** kaldım ben garīb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4). [hayretde, -de]

Ey bülbül-i gül-gonçe-i gülzār-ı hākīkat

N’oldı ne bu **hayret** (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1). [hayret,]

Mest-i cām-ı **hayretim** derk itmezem şahbā nedür

Ben o Qaysım bilmezem ‘aşk-ı saç-ı Leylā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [hayretim,]

Beyān-ı hāle yok tākāt leb ālūde-i **hayretde**

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim hālim beyān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3). [hayretde,]

Niçe demdür ki kaldım vādī-i **hayretde** dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāğar sāki-i şehnāz-edā gelmez (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4). [hayretde, -de]

Ne bilsin hVāce ol kim ‘ālem-i **hayret** ne ‘ālemdür

Anı ben teg cemāl-i yāra hayrān olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [hayret,]

La‘l-i gülgünüñ tahayyul eyleyüp üftāde dil

Külbe-i **hayretde** eyler hūn-ı bāğrın iktimā‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2). [hayretde,]

Bu taravetle leṭāfet bahş-ı güldür ‘arızın

Deşt-i **hayretde** kodu reyhan u sünbül-hâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*).
[*hayretde,]*

Kılmasın şüfî tehi ey Şâdî istifsâr-ı hâl

Mest-i cām-ı **hayretem** hüşyâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*).
[*hayretem, -em]*

Sâhil-i âmâle irgür al elüm yâ Seyyidi

El-meded üftâde-i girdâb-ı baḥr-ı **hayretem** (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5*).
[*hayretem, -em]*

Çü Kays zâr kaldım Şâdîyâ hāmūn-ı **hayretde**

Ne dem kim gönülüm aldirdım o Leylâ-huy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5*).
[*hayretde, -de]*

Ârzū-yı çîn-i kākül ḥaṭṭ u hâl egler beni

Külbe-i **hayretde** ya‘ni kıl u kal egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [*hayretde, -de]*

Pençe-i bî-dād kec devrân elinden el-aman

Iztırâr -ı ihtiyâr itdirdi deşt-i **hayreti** (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*hayreti, -i]*

Be **hayret** küh u şahrâya düşürdü

Heme âhûları çeşmân-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2*). [*hayret,]*

Göñül Şîrîn-edâlu kühken-i kühsâr-ı **hayretdür**

Yerüm çün Kays-ı Leylâ deşt ü hāmūn-ı melâmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*).
[*hayretdür, -dür]*

hayret ver-: *Şaşkınlık vermek, şaşırtmak.*

Na‘ra-i dil-süz-ı men **hayret verir** bülbüllere

Her ne dem ki ḥâtıra ol gönçe-i ḥandân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [*hayret ver-, -ir]*

Verir feryâd u zârım bülbül-i şürîdeye **hayret**

Seḥer gülzâr-ı kūyunda ḥurūşân olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*).
[*hayret ver-, -ir]*

hayrete koy-: Hayrete düşürme. Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

Fiğān ü āh-ı dil bülbülleri bes hayrete koymuş

Dehānuñ gönçe-i kâna boyanmış hey'ete koymuş (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1).
[hayrete koy-, -muş]

hayret-fezâ: Hayret veren, hayreti artıran. II Kamet.

Kāmetiñ hayret-fezâ-yı serv-i servistān-ı naz

Ṭurra-i şeb-reng-i zülfüñ eylemiş reyhānı māt (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 2). [hayret-fezâ-yı,]

hayret-fezâ: Hayret veren, hayreti artıran. II Sevgilinin boyu.

Kākül-i pür-çinini hayret-fezâ-yı zülf-i hūr

Ḳaddini reşk-āver-i tūbā bilür bilmezlenür (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2). [hayret-fezâ-yı, -yı]

hayret-zede: Hayrete düşmüş, şaşırıp kalmış. (şairler).

Şādî kandeyn-i leb-i yār ile elde kalemüm

Ḳıldı hayret-zede her tūṭî-i şekker-şikenî (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5). [hayret-zede,]

haz: Hoşlanma II Zevk, mutluluk.

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi hergiz cāne haz

Virmeseydi zülf ü ruḥsāruñ güle reyḥāne haz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1). [haz,]

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi hergiz cāne haz

Virmeseydi zülf ü ruḥsāruñ güle reyḥāne haz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1). [haz,]

Gird-i ḥüsnünde nice çizgineyüm şeb tā seher

Çün ser-i şem'e dolaşmakla bulur pervāne haz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2). [haz,]

Her seher gülzār-ı kūyuñda gül-i bāğ-ı edīb

Āh u feryādum bağışlar bülbül-i nālāne haz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3). [haz,]

Neş'e ki la'liñ şarābından alır mı neş'eyi

Sāgar-ı gül-fām-ı la 'lūnden bulur peymāne **haz** (Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 4). [haz,]

Şādiyā 'atf-ı nigāh itmezdim aşla serve ben

Virmeseydi kāmēt-i dildār servistāne **haz** (Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 5). [haz,]

hazer eyle-: Sakınmak, kaçınmak, çekinmek, korunmak.

Dāimā mānendi ney sūrāḥ sūraḥ olsa

Tīr-i kahr-ı yardım eyler mi 'āşıklar hazer (Şādî Divanı, Gazel 53, Beyit 2). [hazer eyle-,]

hazer it-: Sakınmak, kaçınmak, çekinmek, korunmak.

Hemçü Manşūrı olan sırr-ı Enel-Hakdan habīr

Dār-ı 'aşk-ı yārdan itmez hazer eyler mi yā (Şādî Divanı, Gazel 3, Beyit 4). [hazer it-, -mez]

hazīn: Hüzünlü, kederli, mahzun II Aşık.

Kā'be-i küyuñ tavaf itmek diler Şādî **hazīn**

Ne'yileyem yok tākāt u tāb u tüvānum el-amān (Şādî Divanı, Gazel 155, Beyit 5). [hazīn,]

Luṭf idüp kıl beni vāşıl şüde-i deşt-i ḥubūr

Vādi-i gāmda **hazīnem** meded Allāh meded (Şādî Divanı, Kaside 6, Beyit 3). [hazīnem,]

hazret: 1. Bir büyük zattan bahsedilirken isim yerine kullanılır.

Olanlar lem 'a-i ḥurşīd-i 'aşk-ı **hazrete** mazhar

Alur mı dīdeye ol āfītāb-ı 'ālem-ārāyı (Şādî Divanı, Gazel 4, Beyit 2). [hazrete, -e]

Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol **hazrete** peyrev

Şādî çü odur ḥāce-i tedrīs-i 'arāfet (Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 7). [hazrete, -e]

İrme istersen eger kurb-ı vişāl-i **hazrete**

Çek elüñ Şādî sivādan pāy-ı 'irfānıñ düşür (Şādî Divanı, Gazel 77, Beyit 5). [hazrete, -e]

Kuvve-i 'aklda ey ḥVāce Felāṭun olsan

Hikmet-i **hazreti** mümkün mü ta'akkul idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4*).
[hazreti, -i]

Devlet-i Dārā nedür dünyā vü māfihā nedür

Ol ne devlettür ne devlet pây-būs-ı **hazretem** (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4*).
[hazretem, -em]

'Arz iderdüm ol hüceste tab'-ı rahm-ı **Hazrete**

Şâdîyā nazm-ı dūr-i şehvār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [hazrete, -e]

Varmağā yokdur yüzüm hergiz huzūr-ı **Hazrete**

Olmasa ger dād- res luṭfūn be- dīvān-ı 'alā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13*). [hazrete, -e]

Mu'allā bārgāhıñ **Hazretā** dārū'l-emānumdur

Gubār-ı āstānıñ tūtiyā-yı çeşm ü cānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1*). [hazretā, -a]

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāşā saña Ādem

Senden ilerü yok ḥarem-i **hazrete** mahrem (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*). [hazrete, -e]

Şâdî yā tanzîr mümkün mü o nazm-ı **hazreti**

Ger denilse dehrde Şāib ḥayāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [hazreti, -i]

Olanlar lem'a-i ḥurşîd-i 'aşk-ı **hazrete** mazhar

Alur mı dīdeye ol āfītāb-ı 'ālem-ārāyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 2*). [hazrete, -e]

2. Manevi olarak yüksek mertebede bulunan kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.

Şâdî gerçi 'aşrda çok şā'ir-i Şāib-ḥayāl

Hazret-i Şā'dî gibi bir tab'-ı nāzik-ter mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [hazret-i,]

Halka der-güş-ı gulām-ı **hazreti** monla şodem

Ol şerefle bu ḡazel nokşanı istikmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [hazreti, -i]

Güşına almaz mı feryādum o mehrū yoksa kim

Hāl-i zārım **hazret-i** cānāna ‘arz eyler mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*hazret-i,]*

Evc-i vaşf-ı **hazret-i** Mollāya mümkün mü vüşül

Ger ‘urūc itse hümā-yı fikretüm pervīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*hazret-i, -i]*

Ey peyk yūri **hazret-i** cānāna di gelsin

Allāh için ol çeşm-i gāzālāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [*hazret-i, -i]*

Bezī-i cān itmeyicek ‘āşık-ı şūrīde-nihād

Olamaz bārgēh-i **hazret-i** cānāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [*hazret-i, -i]*

Şādīyā ‘ārif isen ger tūtiyā-yı cān kııl

Hāk-i kūy-ı **hazreti** dildārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*hazreti, -i]*

Genc-i ‘aşk-ı **hazret-i** cānān olmaz rû-nümā

Tīşe-i ta‘n-ı ‘adūdan kalb vīrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [*hazret-i, -i]*

Hūzūr-ı pūr-ḥubūr-ı **hazret-i** cānāna vardıķda

Yüzün ḳo āstāna derdimi yalvara ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [*hazret-i, -i]*

Şādīyā ol sāğar-ı Cemşīde bakmam bir dahı

Cām-ı ‘aşk-ı **hazret-i** dildārdur gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 5*). [*hazret-i, -i]*

Ey ḥabīb-i **Hazret-i** Mevlā Hıdivv-i mürselīn

V’ey Şeh-i ‘ıqlīm-i Māevḥā Şefī‘ül-müznibīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*hazret-i,]*

Ya‘ni bi‘l iclāl u fer çıķdı ḥilāfet taḥtına

Hazret-i ‘Abdül‘azīz Ḥan ol şehinşāh-ı zaman (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4*). [*hazret-i, -i]*

Yok liyāķat bende vaşf-ı **hazret-i** şāhāneye

Maķşadım ĩfā-yı resm-i bendegīyetdür hemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16*). [*hazret-i,]*

‘Ömr ü iclāl-i şehinşāhīleriñ müzdād ide

Hazret-i Mevlā bi ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı peygāamberān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 19*). [*hazret-i,]*

Hābīb-i **Hazret-i** ized Te‘ālā

Şefi‘i rüz-ı ferdādur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 3*). [*hazret-i, -i]*

Şādī ne revādur gideyim ğayrı kapuya

Çün bārgēh-i **Hazret-i** Monlaya ṭayandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*hazret-i, -i]*

Şādī her işde tekāsül ideriz olmaya kim

Hidmet-i **Hazret-i** Mollada tekāsül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 5*). [*hazret-i,]*

Zāt-ı Pākin on sekiz biñ ‘āleme pīrāyedür

Hükmrān-ı kişver-i Levlāk sensiñ **hazretā** (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 3*). [*hazretā, -a]*

heb: *Hep; bütün.*

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden **heb**

Besā şerm ü hacāletle peşimānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2*). [*heb,]*

hebā: *Boşa gitme.*

A‘mālūmi ālūde-riyā eyleme yā Rab

Ef‘ālimi hüsrān u **hebā** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*hebā,]*

hebāya git-: *Hebaya gitmek. Boşa gitmek, harcanan emek, para vb. hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşmamak.*

Hevālarla **hebāya gitdi** ‘ömrüm ba‘de ez-in bāri

Nesīm-i ‘aşḳ ile eyle dimāğım pür-hevā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*hebāya git-,]*

hecr: *Ayrılık, firkat. II Sevgiliden ayrı kalmak.*

Ezelden murğ-ı gönülüm bülbül-i aşüfte kāmıñdır

Ciger-hün eyleyen **hecr-i** dehān-ı gönçe fāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*). [*hecr-i, -i]*

Hecr-i ruḥ-ı dildāruña nev-lāle-i ḥod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*hecr-i, -i*]

Çille-i **hecr-i** kemān-ebrū çekilmez bir belā

Bu keşākeşle elif ḳaddüm mişāl-i dāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*hecr-i, -i*]

O meh-rū külbe-i **hecr-i** dil-i nāşāde gelmişdür

Ḳararmış şem‘a-i iḳbālîmî îḳāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [*hecr-i,]*

Ben ḥaste-i **hecre** ḳılamaz çāre eṭibbā

Ey şūḥ sen ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*hecre,]*

Ne bilsün zevḳ-i vaşlı taṭmayan zehr-ābe-i **hecrici**

Çü dārū ḳadrini muḥtāc-ı dermān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*hecrici,]*

Çille-i **hecrüñ** zebün itdi beni ḡāyet zebün

Bār-ı cevruñle elif ḳadd-i nihāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*hecrüñ,]*

Çille-i bā **hecrici** kārımız kemān ebrūyı çekmek

Ol çekülmez bār-ı cevri-ı çarḥ-ı-gerdān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2*). [*hecrici, -i*]

Şāḥ-ı **hecrüñde** çü bülbul zār olaydum kāşķī

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek ḥār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*hecrüñde, -üñ, -de*]

Ḡāyetle ḥaste-ḥālüm **hecr** ile pür-melālüm

Yetmez mi āḥ u nālüm her şebde āsmāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [*hecr,]*

O farṭ-ı **hecrciden** deryā-yı eşkim tutdı dünyāyı

Sütün-ı dūd-ı āḥı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*hecrciden, -den*]

Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni aḡyār ile

Külbe-i **hecrüñde** dā’im zār olaydum kāşķī (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2*). [*hecrüñde,]*

Ġam-ı **hecrüñle** öyle haste-ḥālem yā Resūlallāh

Temennā-yı vişāle yok mecālüm yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*).
[hecrüñle, -üñ, -le]

Yakmasun mu dūd-ı āhum seb‘ā-i seyyār çarḥ

Hecre tebdîl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*).
[hecre, -e]

Olmasun mı āh-ı dil encüm-şümār-ı intizār

Hecre tebdîl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*).
[hecre, -e]

Şâdî-i dil ḥasteyi gūyā ki dil-şād eyledüñ

Hecre tebdîl eyledüñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*).
[hecre, -e]

hedef: *Nişan alınan yer, nişangâh (aşığın sinesi)*

Hıfz-ı Şamedāniyede lütfuñla maşûn it

Sînem **hedef-i** tîr-i belā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [hedef-i, -i]

heft deryā: *Yedi denizi (Pasifik Okyanusu, Atlas Okyanusu, Akdeniz, Karadeniz, Taberiye, Hazer, Aral) II Dünyanın tüm suları.*

Heft deryālar anıñ bir mevcine nisbet degil

Mevc-ḥîz oldukça bî-pāyān ol deryā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2*). [heft deryā, -lar]

heft-kışver: *Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi II Tüm dünya.*

Pādişāh-ı **heft-kışver** hükmrān-ı baḥr u ber

Şehriyār-ı Cem zafer ḥaşmet fezā-yı Ḥusrevān (*Şâdî Divanı, Kut'a 2, Beyit 8*). [heft-kışver,]

helāk: *Yok olma II Bitkin duruma gelme.*

Helāk-i nefis şemşîr-i şuverle ġayrı mümkündür

Ġırar tîğ-i riyāzet ol hevā-yı nefis-i bed-kîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [helāk-i,]

hele:

1. Her şeyden önce II Şimdilik.

Şeh-suvārım çek ‘inān-ı tevsen-i nāzūn **hele**

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi gönül pa-māl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [hele,]

2. Nihayet, sonunda.

Pā-bend olalı zülf-i girih-gīriñe cānā

Oldum **hele** vāreste-i her kayd u ālāyık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4). [hele,]

3. Özellikle.

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz **hele** nāzikçe miyāne (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3). [hele,]

hele bir: Önce, evvelâ.

Tafşil ger ol levha-i takrīre şığışmaz

Rākım **hele bir** derd-i derūnum raqam eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [hele bir,]

hem: Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.

Müttekā-yı evliyādur **hem** melāz-ı etkıyā

Mültecādur dergeh-i ‘ālem-penāh-ı Nakşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 2). [hem,]

Hüsn-i Leylāyı bilür Mecnūn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrār-ı ‘aşkı Kays **hem** Leylā bilür (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3). [hem,]

Fer verir bedrāya **hem** şems-i duḥāya tal‘atun

Añdırır ‘uşşāka Ve’l-leyli izā yeğşā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5). [hem,]

Dil ister ‘azm-i kūy-ı yār kılmak dizde kudret yok

Diriğā **hem** temennā-yı vişāle lebde tākat yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1). [hem,]

Bakdıķça ḥaṭ u ḥāle dil düşdi kıl u kāle

İnceldi **hem** çü nāle meyl itdi mū-miyāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5). [hem,]

Der lîkā Sıddîk Fārûk-ı ender **hem** ma‘delet

Zâtı Zî’n-nüreyin haşlet der kerem Hayder besân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*). [hem,]

hem: Başına geldiği Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe'deki “-daş” eki gibi birliktelik ve ortaklık anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan ön ek.

Dehānuñla ne mümkündür ola **hem** nāz u **hem** tībā

Alınsa naz u günc-ı verd-i nev-hîzāna mîzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [hem,]

Dehānuñla ne mümkündür ola **hem** nāz u **hem** tībā

Alınsa naz u günc-ı verd-i nev-hîzāna mîzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [hem,]

hem çü: Onun gibi, gibi.

Hem çü pervāne ne âteşlere dil yandığımı

Şem'-i ruhsār-ı ziyā-küstere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [hem çü,]

Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā'nevi

Kalma ey dil dāimā mānend-i gönçe der menām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*). [hem çü,]

Hemçü Manşûrî olan sırr-ı Enel-Hakdan habîr

Dār-ı 'aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler mi yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [hemçü,]

Ne şübhe pîş-i çevgānı o erbāb-ı ma'ârifde

Gerekmez **hemçü** gūy-ı t̄arem-i a'lā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [hemçü,]

Hemçü kerkes cîfe-i dünyāya t̄a meyl eyleme

Şâdiyā mānend-i 'anka k̄af-ı 'aşk-ı lāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [hemçü,]

hem çün: Gibi.

Lāle-zār olmuş hayāl-i 'arîzuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūh **hem çün** lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [hem çün,]

Göñül şaldırma **hem çün** şāne her bir zūlf-i şebrenge

Anı ol kākül-i dildārı teşrîhāt içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [hem çün,]

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken **hemçün** hümā

Pençe-i şehbāz-ı çeşmüñle şikār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*hemçün,*
]

hem ta: *Eşit, benzeyen.*

Hem ta geçinürmüş kadünle serv-i serefraz

Kim der ki revādur ne revādur ne revādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [*hem ta,*]

hemāl: *Ortak, şerik; nazir, benzer, eş.*

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbül **hemāl** olmuş saña

Şem‘ hüsnuñ yād idüp pervāne-hāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [*hemāl,*
]

Ārzū-yı vaşl ile ey āfitāb-ı evc-i hüsñ

Āh maḥviyyetde bir zerre **hemāl** oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [*hemāl,*
]

hemān: *Ancak, sâdece, yalnız.*

Hem çü nergis ol **hemān** pervāk-ı bāb-ı mā‘ nevi

Qalma ey dil dāimā mānend-i gönçe der menām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*).
[*hemān,*]

Yok liyākāt bende vaşf-ı ḥazret-i şāhāneye

Maqşadım ĩfā-yı resm-i bendeğīyetdür **hemān** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16*). [*hemān,*
]

hem-bezm ol-: *Aynı mecliste bulunmak, meclis arkadaşı olmak II Birlikte bulunmak.*

Gelince ḥātıra hem-bezm-i cānān oldıgum demler

Çü tūtī şekker-i vaşl ile şādān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*hem-*
bezm ol-,]

heme: *Hep, bütün, cümle.*

Heme aḥcārına reşk-āver-i yākut denür

Naḥl-i tūbā görünür dīdeye eşcār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [*heme,*]

Be ḥayret kūh u şahrāya düşürdü

Heme āhūları çeşmān-ı Leylī (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2). [heme,]

hemegî: Bütün, hepsi.

Şâdî **hemegî** defter-i elţâf-ı mülūkân

Bir nokta degül defter-i elţâf-ı Hüdâda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 5). [hemegî,]

hem-hâl: Bir halde bulunan, halleri birbirine benzeyen II Aynı durumları yaşayan.

Beni Mecnûn ile ey şüfî gel **hem-hâl** zan itme

Cünûn-ı hubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı aşk-ı Leylâyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [hem-hâl,]

Beni Mecnûn ile ey şüfî gel **hem-hâl** zan itme

Cünûn-ı hubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı aşk-ı Leylâyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [hem-hâl,]

Kıssa-i Kaysı unutturd(u) şol efsâne-i men

Zülf-i Leylâ dime Mecnûn ile **hem-hâl** beni (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [hem-hâl,]

hemîn: Ancak, sadece II Her zaman.

Çizginürken hâle teg gerd-i vişâlünde **hemîn**

Mâh-ţal‘at dilber-i ‘âlem-pesendüm gitdi âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4). [hemîn,]

Şanma cevri-i devrdendir âh-ı dil-süzüm **hemîn**

Şâdî Ya‘kûb-ı dili maḥbûb-ı Ken‘an ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5). [hemîn,,]

Seng-i kūyuñ gevher-i tâc-ı sa‘âdetdür **hemîn**

Ol hüceste ḥâk-i pâyîñ kuḥl-ı çeşm-i asfiyâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5). [hemîn,,]

hem-‘inân ol-: At başı beraber gitmek II Biri diğerinden üstün olmamak. (şairlik bağlamında)

Kimiñ işlerse esb-i ṭab‘ı gelsin **hem-‘inân olsun**

Açıkdur aşrımızda çün feşâḥat raḥş-ı meydânı (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 4). [hem-‘inân ol-, -sun]

hemîşe: Daima, her zaman.

Bulmak isterseñ **hemîşe** ger necât-ı dâimi

Şādī yā dāmān-ı şer‘-i Ahmed-i Muhtārı tut (*Şādī Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*hemîşe,]*

Kılma zinhar ey gönül kūy-ı tevekkülden güzer

Hançer-i ser-tîz-i takdîre **hemîşe** sîne ger (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 1*). [*hemîşe,]*

Mağsadiñ olmak ise ger küşte-i meydān-ı ‘aşk

Ṭiğ-ı cevri dilbere Şādī **hemîşe** sîne ger (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*hemîşe,]*

Tevāzu‘ naqdini dil kadr-i terfi‘āt içün şakla

Hemîşe var-ı ‘ömrün ‘aşka tahsîlat içün şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*hemîşe,]*

Muvaşşah nazmuñı ‘arz itme Şādī pîlever tab‘ā

Hemîşe dürr-i nazmuñ tab‘-ı gevher-bāra ‘arz eyle (*Şādī Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [*hemîşe,]*

Şādīyā ‘ālemde bir per-suhte pervāneyem

Kim **hemîşe** ḥvahiş-i şem‘-i vişāl egler beni (*Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 5*). [*hemîşe,]*

Meyl-i ağıyar eyleyelden ey kad-i serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg **hemîşe** bî-karār itdün beni (*Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*hemîşe,]*

Ol ne devletdür **hemîşe** Şādī baş üzre ola

Bir külāh-ı Mevlevī yā tēc-ı ‘Abdülkādîrî (*Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 5*). [*hemîşe,]*

hem-reng: *Bir renkte II Bir meşrep ve mizaçta.*

Ol kamer-ṭal‘āt-cebîniñden münevverdür cihān

Müşk bār-ı zülf **hem-reng-i** leyāl olmuş saña (*Şādī Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [*hem-reng-i,]*

hem-rütbe-i it-: *Aynı dereceye getirmek, bir görmek.*

Egerçi Şādīyā çok dilbere dil vermişem ammā

O Şîrîn-leb beni **hem-rütbe-i** Ferhād ider gördüm (*Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 5*). [*hem-rütbe-i it-, -(d)e, -r]*

hemvāre: *Daima, her zaman.*

Rāyet-i fevz-āyetin **hemvāre** manşūr eyleyüp

Düşmenin maḫhūr ide mevlā be ḥaḫḫ-ı gerzemān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22).
[hemvāre,]

hep: Sürekli olarak, her zaman, daima.

Her seher eller açup kıldukca āgāz-ı du'ā

Cümleten āmin okur **hep** ḥaḫḫ-ı 'ālem yek-zebān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18). [hep,]

her: Önüne geldiği ismin benzerlerini "teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.

Göñüldür çeşmesār-ı 'ayn-ı ḥikmet

Göñüldür **her** tarafdā feyż-i mecrā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4). [her,]

(Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4). [her,]
(Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 3). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1). [her,] (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5). [her,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18). [her,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17). [her,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15). [her,]

(*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*). [*her,]* (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [*her,]* (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2*). [*her,]*

her an: *Her zaman, daima.*

Âh kim ol bî-vefâ 'uşşâkı **her an** ağladur

Zülf-veş gönlüm kılup dâim perîşan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [*her an,]*

her bār-: *Her defa, her defasında, sürekli.*

Bi-ḥamdi'llāh Şādî feyz-pîrā-yı zebānumdur

Be-her dem her seḥer her bār-ı Lā-mevcûde illā Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 6*). [*her bār-,]*

her bir: *Her bir II Ayı ayrı ayrı III Tüm, hepsi.*

Eş'âr-ı Besîmi niçe elden ele gezmez

Her bir sözi güldeste-i gülzâr-ı leṭâfet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 6*). [*her bir,]*

Göñül şaldırma hem çün şâne **her bir** zülf-i şebrenge

Anı ol kâkül-i dildârı teşrîḥât içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [*her bir,]*

Çeşm-i cellâduñ kıyar **her bir** bakışda cānuma

Şādîyi öldürme mi kaşdı nedür yâ maṭlabı (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [*her bir,]*

Virmezem dil virmezem **her bir** kamer- ṭal'atlara

Rûy-ı pertev-baḥş-ı aḳmār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*her bir,]*

her çend: *Her ne kadar.*

Her çend muḳarrer ise de va'de-i vaşluñ

Ol muşḥaf-ı ruḥsâra faḳat bir ḳasem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4*). [*her çend,]*

her dem: *Her zaman, her an, daima.*

Buldum âgûş-ı ḥayâlimde bu şeb mâh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün hâle ṭolandum **her dem** (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*her dem,]*

Nedür **her dem** kıyar dil-ḥasteye ol çeşm-i cellâduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşkunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*).
[her dem,]

Ol hıvâhiş-i şahbâ-yı leb-i yâr ile **her dem**

Bağ dîdelerüm taldı boşandı çü piyâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [her dem,]

Metâ‘-ı şabr u ârām-ı dili târâc için **her dem**

O cādū gözlerün düzdî nigāhuñ der-kemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [her dem,]

Ümîd-i şubh-ı vaşluñla şabāh-ı haşre dek **her dem**

Bütün encüm-şümār-ı intizāram yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [her dem,]

Bi-ḥamdi’llāh Şâdî feyz-pîrâ-yı zebānumdur

Be-her dem her seḥer her bār-ı Lā-mevcûde illā Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 6*). [her dem, -be-]

her gice: *Her gece, geceleri, her gece vakti.*

Ba‘dez-in **her gice** âfâka çıkarma āhuñ

İşte ey Kays-ı dil-i zār o Leylā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [her gice,]

her naşılşa: *Nedense.*

Her naşılşa aldum āgûş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz o āhū meşrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [her naşılşa,]

her nūşuñ olur elbette bir nîşi: *"Her nimetin bir külfeti vardır" anlamındaki atasöü.*

‘Aceb mi luṭf-ı yârı cevri-ı aḡyār eylese ta‘ķîb

Muḥakḳakdır çü **her nūşuñ olur elbette bir nîşi** (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4*). [her nūşuñ olur elbette bir nîşi,]

her şeb: *Her gece.*

N’ola raḥm eyle ‘arz it ârzū-yı şem‘-i rûyuñla

Yanar **her şeb** şabāh-ı haşre dek pervāne-i ḥātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [her şeb,]

Ben nice āh itmeyem **her şeb** şabāh-ı haşre dek

Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*).
[her şeb,]

Sabaḥ-ı ḥaşre dek **her şeb** ser-i kūyuñda nālānam

N'ola tiryāk-ı vaşluñ 'arz kıl mesmūm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*).
[her şeb,]

her seher: Her seher vakti.

Bi-ḥamdi'llāh Şādî feyz-pīrā-yı zebānumdur

Be-her dem **her seher** her bār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 6*).
[her seher,]

hergiz: Asla, hiçbir zaman, katiyyen.

Niçe āh itmesin şol bülbül-i şūrīde-i ḥâtır

Dimāğ-ı cāne **hergiz** bŷ-ı gülzār-ı şafā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*).
[hergiz,]

Çeşme-i ḥayvana **hergiz** eylemez 'atf-ı nigāh

Ol kim olmuşdur ezel mest-i mey-i ma'nā-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3*).
[hergiz,]

Taşavvur kılsa ger min ba'd kalkmak ḡayr mümkündür

Varup meyyāl olup düşmezdi **hergiz** ol meges bāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3*).
[hergiz,]

Varmağā yokdur yüzüm **hergiz** ḥuzūr-ı Ḥazrete

Olmasa ger dād- res luṭfūñ be- dīvān-ı 'alā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13*). [hergiz,]

Gerekmez 'andelīb-i cāna **hergiz** gülşen-i 'ālem

Çü gülzār-ı vişālīñ gülsitān-ı bi-ḥazānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [hergiz,]

Şādiyā ḥâtırda yokdur ḡayriye **hergiz** maḥal

Lāne-i dilde hümā-yı 'aşk-ı Mevlānā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [hergiz,]

Çok degül **hergiz** vefā bilmez o şehnāzım velī

Āşık-ı dil-dādeye cevri itmegi ra'nā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [hergiz,]

Ƙalmadı gönlümde **hergiz** şād-mānīden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceş-i ğam u hicrān gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*hergiz,]*

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi **hergiz** cāne hāz

Virmeseydi zülf ü ruhsāruñ güle reyhāne hāz (*Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [*hergiz,]*

Hergiz el uzatmaz ni‘ām-ı hūvān-ı cihāna

Pür-behre olan hūvan-ı hūtab-ı ezelīden (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [*hergiz,]*

Ey şūh dahı hūvābe maḥal ƙalmadı **hergiz**

Şehbāz-ı ḥayālūñ ideli dīdemi lāne (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*hergiz,]*

Cāna yetdi dā‘imā cevruñ cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ **hergiz** murādum üzre ey devvār çarḥ (*Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 1*). [*hergiz,]*

herkes: *Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.*

Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz

Şādī gibi bir yalın ayak ‘āşık-ı serbāz (*Şādī Divanı, Gazel 85, Beyit 5*). [*herkes,]*

hesti: *Varlık. Var olma. Mevcudiyet II Dünya ve içindekilerin varlığı, mevcudiyeti.*

Gerekmez dīdeye ol **hesti-i** dünya vü māfihā

O kim Şādī ayağın pāye-i maḥviyyete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 5*). [*hesti-i,]*

O ‘anḳādır ki Şādī **hesti-i** dünyāya meyl itmez

Dime ol ḳāf-ı istiğnāda bir ‘anḳā mıdır bilmem (*Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 5*). [*hesti-i, -i]*

hevā: *İstek, arzu, heves, meyil II Aşk, sevgi, tutkunluk.*

Gedālıkdır serir-i ‘aşka sultān olmama bā‘is

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*hevā-yı, --yı]*

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī

Yem-i ‘aşk içre kilik-i güher-efşân olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*).
[hevā-yı, --yı]

Dilā vahdet-güzīn ol arzū-yı māsivādan geç

Gözün aç bak hakāyık-bīn-i eşyā ol **hevādan** geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*).
[hevādan, -dan]

Hevā-yı zülf ile çün Kays-ı Leylā

Başımda var bir sevdā-yı ferruh (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [hevā-yı, --yı]

Hevā-yı kākülünle dil perīşān olduğum besdür

Ruḥuñ şem‘inde çün pervāne sūzān olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*).
[hevā-yı, -yı]

Hevā-yı zülf-i pür-çīn ile dil dūçar-ı sivādır

Ḥayāl-i ebruvānı toğrısı kıddüm kemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*). [hevā-yı, -yı]

Dāmenin ‘uşşāk çirk-āb-ı **hevādan** çekdiler

Tā ki vahdet cur‘asın bezm-i belādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1*).
[hevādan, -dan]

Virmesin bād-ı **hevāya** deyü bu kayda düşüp

Ṭurra-i zülfî tutar şāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [hevāya, -ya]

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla gāyet ḥaste-ḥāl oldum

Hevā-yı sāğar-ı la‘lünle dil mest ü ḥarāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [hevā-yı, -yı]

Hevā-yı zülf-i ‘anber-bū ile dūçar-ı sevdādur

Ḥayāl-i ğamz-ı sihr-engīz ile meshūrdur gönüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*).
[hevā-yı, -yı]

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla dāim sīne pür-dāğım

Hevā-yı turre-i zülfünle ser-gerdān u ḥayrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*).
[hevā-yı, -yı]

Hevā-yı müşk-i zülfünle başımda var bir sevdā

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla bağır lāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [hevā-yı, --yı]

Dil-i dīvānemi zencīr zabt itmez iken Şādī

Hevā-yı kākül-i cānān bir țāre ulandırdı (*Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*hevā-yı, -yı*]

Helāk-i nefis şemşīr-i şuverle ğayrı mümkündür

Ƙırar tīg-i riyāzet ol **hevā-yı** nefis-i bed-kīşi (*Şādī Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [*hevā-yı, --yı*]

Hevālarla hebāya gitdi ‘ömrüm ba‘de ez-in bāri

Nesīm-i ‘aşk ile eyle dimāğım pür-hevā yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*hevālarla,*]

Esīr-i pençe-i nefis u **hevāyam** yā Resūlallāh

Ġarīk-i ƙulzum-ı cürm ü haťāyam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [*hevāyam, -(y)am*]

Ĥayāl-i şem‘-i ruĥsāruñla çün pervāne sūzānam

Hevā-yı kākülüñle şorma ĥālüm pek perişānam (*Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*hevā-yı, -yı*]

Müstağrak-ı emvāc-ı yem-i cürm ü haťāyam

Şad āh ki üftāde-i girdāb-ı **hevāyam** (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [*hevāyam, -(y)am*]

heves: *Bir şeye karşı duyulan istek, eğilim, arzu, meyil*

Çıkdı yine dilden **heves-i** servī-i bālā

Ey Şādī-i şeydā (*Şādī Divanı, Gazel 191, Beyit 9*). [*heves-i, -i*]

Düşdi dilime tā **heves-i** ravza-i kūyuñ

Billāh gerekmez gözüme seyr-i ĥadāyık (*Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [*heves-i,*]

Ey dil **heves-i** zülf-i semen-sāya mı düşdüñ

Sevdāya mı düşdüñ (*Şādī Divanı, Gazel 32, Beyit 3*). [*heves-i, -i*]

heybet: *Ululuk, azamet II Saygı duygusu.*

Heybet ü dehşet-nümā-yı ĥatır-ı ‘uşşāƙdur

Genc-i ĥüsnüñde yatur pür çīn-i ejderhā-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 2*). [*heybet,*]

hey'et: *Şekil, suret; görünüş II Hâl, durum.*

Fiğân ü âh-ı dil bülbülleri bes hayrete koymuş

Dehānuñ gonçe-i kâna boyanmış **hey'ete** koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1*). [*hey'ete, -e*]

Şādî yâ zâhirde bir mûr-ı muhakkar **hey'etem**

Ol serîr-i 'aşkda şāhāne kim gönümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [*hey'etem, -em*]

hezār: *Bülbül.*

1. *Bülbül II Aşık.*

Cân yaqar pervāne-i mişbāh-ı bezm-i vaḥdetim

Bir **hezāram** ki gül-i bî ḥārdır gönümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4*). [*hezāram, -am*]

Hezār-ı nağme-sāz-ı gonçe-i gülzār-ı dīdāram

İrer irmez mi 'arşa āh u nālem yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*hezār-ı, -ı*]

2. *Bülbül II Hz. Muhammed (sav).*

Odur revnaḳ-dih-i bāğ-ı risālet

Hezār-ı rāğ-ı ma' nādur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 2*). [*hezār-ı,]*

3. *Bülbül II Gönül bülbülü.*

Gülistān-ı cemālūñ 'arz kıl müştāk-ı dīdārim

Hezār-ı dilde aşla ārzū-yı bāğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*hezār-ı, -ı*]

hiç: *Katiyen, asla.*

Ser be nezāket şūḥ-ı müstesnā yatur bālīn-i

Āh uyanmaz **hiç** ḥvāb-ı nāzdan ḥālā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*hiç,]*

Bir 'abā-pūş-ı rızāyım **hiç** iz'ān eylemem

Ol naḥ u kemhā nedür yâ atlas u dībā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3*). [*hiç,]*

Sīne pür-dağ ol ki olmaz **hiç** şāyān-ı ḳabul

Kāle-i dilde nümūdar olmasa tamğa-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*hiç,]*

Ey bülbül-i hâtır ne tekâpū ne ararsıñ

Hiç bûy-ı vefâ yok bu gülistân-serâda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [*hiç,]*

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz hele nâzikçe miyâne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [*hiç,]*

Ezelden taşa çaldım Şâdîyâ ben şîşe-i ‘ârı

Dime rüsvâ-yı ‘aşka hâtıra **hiç** ‘âr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [*hiç,]*

hicâb:

1. Utanma, sıkılma.

Ruñuñ yâdiyle cānâ lāleler pür ıztırāb olmuş

Görüb gonçe dehānuñ gül ‘arağ-rîz-i **hicâb** olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*hicâb,]*

2. Perde, örtü II Salık ile muradı arasına giren engel, sevgiliden ayıran perde III Vahşet hicabı

Rûy-ı ünsiyyet ki göstermez baña āhū-ı şîşal

Tîr-i āhum çāk çāk eyler **hicâb-ı** vahşeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*hicâb-ı, -ı]*

hicrân: *Ayrılık, ayrılık acısı II Sevgiliden ayrılık, sevgiliden ayrılmanın neden olduğu acı.*

Gāh bir ihsân kılmak lâzım-ı tab‘ın iken

Haste-î **hicrānıña** daim cefâ lâyıķ mı yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*hicrānıña,]*

Luţf idüp geh va‘de-i vaşluñla gönñlüm şād ider

Ẕahr ile gāhî idüp dūçār-ı **hicrân** ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*hicrân,]*

Ẕalmadı gönñlümde hergîz şād-mānîden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceys-i gam u **hicrân** gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*hicrân,]*

Vaşl ümmidini ol tîşe-i **hicrân** giderüp

Hâtırı bi-meze peymâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [*hicrân,]*

Her gice tâ be seher âteş-i **hicrâna** düşüp

Bâl u per sūhte pervâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*hicrâna, -a]*

Bükdi kadimi toğrısı mânend-i kemâni

Ol çille-i **hicrân-ı** dü ebrû-yı keşâkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [*hicrân-ı, -ı]*

Sâķî-i meh-pâre maḥmûr-ı ğam-ı **hicrānuñ** em

Cām-ı vaşluñ eyle ben âlûde-i ḥumâre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*hicrānuñ, -uñ]*

Görüp çin kākülün pâ-bend-i zencîr-i cünün oldum

Çeküp ol çille-i **hicrân-ı** ebrûyu zebûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [*hicrân-ı,]*

Rûze-i **hicrân** ile ğāyet zebûn oldum zebûn

Şimdi ol ‘iyd-ı vişâl-i yâr(i) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*hicrân,]*

Haste-i **hicrānıña** düşdükçe iḥsân itmedün

Hâl-i zârum bir su’al it bâri Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 5*). [*hicrānıña,]*

Cām-ı şehd-âb-ı vişâl-i yâr olmaz dest-res

Haste dil sîr-âbe-i zehr-âb-ı **hicrân** olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*hicrân,]*

Ol merhem-i vaşluñ nola ‘arz eyle ṭabîbim

Pür zaḥm-ı ciger-ḥaste-i **hicrân(ı)** görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [*hicrân(ı), -ı]*

Bir ‘aşık-ı per-suhte-i şem‘-i firākam

Kim sūziş-i **hicrânıma** pervâne de şaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2*). [*hicrânıma, -ım, -a]*

Dem-â-dem ârzû-yı âteş-i ruḥşâr-ı dilberle

Dil-i pervânemi şem‘-i şeb-i **hicrâna** yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*hicrâna, -a]*

Ne şübhe her alil-i derd-i bî-pâyân-ı **hicrana**

Mübârek hâk-pâyîñ tûtyâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [*hicrana, -a*]

2.Zehir.

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N'ola tiryāk-ı vaşluñ 'arz kıl mesmūm-ı **hicrānam** (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*). [*hicrānam,*]

3.Yoksunluk.

Gönçe āsā sîne-çākem dest-i gadr-ı hārdan

Deşt-i **hicrānda** çü lāle dāğ-dār-ı dehşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*hicrānda, -da*]

hiddet: Öfke, kızgınlık; keskinlik, sertlik.

Kime kıydı yine ol zālīm-i bīdād yine

El koyup hañçer-i müjgānına **hiddetle** giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [*hiddetle, -le*]

hıdivv: Sultan, vezir

1.Evha tahtının sultanı Hz. Muhammed (sav).

İder mi 'atf-ı enzār eylemez ol zīb-i kevneyni

Gören bu hilye-i pākī **hıdivv-i** taht-ı Evhāyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 1*). [*hıdivv-i, -i*]

2.Resullerin sultanı (Hz. Muhammed).

Ey habīb-i Hāzret-i Mevlā **Hıdivv-i** mürselīn

V'ey Şeh-i 'iklīm-i Māevhā Şefī'ül-müznibīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*hıdivv-i, -i*]

3. Peygamberler sultanı (Hz. Muhammed).

Gönül tefhīm kıl kūy-ı **hıdiv-i** Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre 'unvān-ı cenāb-ı Muştafādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1*). [*hıdiv-i, -i*]

Sensiñ el-hağ Seyyid-i Sādāt Faḥr-ı kâināt

Pādişāh-ı mülk-i Māevhā **hidīv-i enbiyā** (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 2). [*hidīv-i enbiyā*,]

hidmet: Hizmet. Birinin işini görme II Görev, vazife.

Şādî her işde tekāsül ideriz olmaya kim

Hidmet-i Hâzret-i Mollada tekāsül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 5). [*hidmet-i*,]

hıfz: Koruma, muhafaza etme II Allah'ın koruması.

Hıfz-ı Şamedāniyede lütfuñla maşûn it

Sînem hedef-i tîr-i belâ eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3). [*hıfz-ı, -ı*]

hıfz kıl: Hıfz kılmak. Muhafaza etme, korumak. (iman bağlamında).

Tünd-bād-ı her vesāvisden be-der-āhir nefes

Hıfz kıl fânūs-ı imānım meded yâ Rab meded (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4). [*hıfz kıl*,]

Her taraftan esen ol şarşar-ı zann ü şekden

Hıfz kıl şem'-i yakînüm meded Allāh meded (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5). [*hıfz kıl*,]

hikmet:

1. Bilgelik, hakimlik, hakim adamın hali.

Kuvve-i 'aqlda ey hıvāce Felāṭun olsan

Hikmet-i hâzreti mümkün mü ta'aqqul idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4). [*hikmet-i, -i*]

2. Hakikat sırrı

Pür oldı şıyt-ı Hūdan gūş-ı **hikmet**

Çalındı tā ki dilde nāy-ı ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5). [*hikmet*,]

3. Allah'ın kulun kalbine eşyânın hakîkati hakkında koyduğu, akılla elde edilemeyen kalbî ilim, eşyânın hakikatini olduğu gibi bilme II Tanrı ile kâinat, insanla âlem arasındaki bağları, âlemle ilgili gerçekleri kavrama ilmi, ledün ilmi.

Göñüldür çeşmesār-ı 'ayn-ı **hikmet**

Göñüldür her tarafda feyz-i mecrâ (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4). [hikmet,]

Huşk-leb âşıkları sır-âbe-i feyz itmede

Çeşme-sâr-ı ‘ayn-ı **hikmetdür** külâh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3).
[hikmetdür,]

4.Şair mahlası II Şair Hikmet.

Şâdî söz yok kâle-i nazm-ı Cenâb-ı **Hikmete**

Kâdrin añlar bir harîdar isterim meşreb bu ya (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5). [hikmete,]

5.Hakîmlîk, bilgelik. II Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi lâyük olduğu yere koyma sırrı,.

Hikmet-i Haqdan dem urdun hâme-i nâzûk-hıram

Gayr mümkündür ta‘aqqul **hikmet-i** Rabbu’l-enâm (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1).
[hikmet-i,]

hilâfet: Halifelik. Bir kimseye halef olmak, yerine geçmek II İslam hükümdarlarından bazıları hakkında unvan olarak kullanılmış bir tabir

Ya‘ni bi’l iclâl u fer çıktı **hilâfet** tahtına

Hażret-i ‘Abdül‘azîz Han ol şehinşâh-ı zaman (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [hilâfet,]

Mâh-ı evc-i ma‘delet mihr-i sipihr-i saltanat

Neyyir-i burc-ı **hilâfet** fer-dih-i âfâkiyân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9). [hilâfet,]

hilâl: Ayın yay şeklindeki durumu II Sevgilinin kaşları.

Güyyiâ ebrûlaruñ cânâ **hilâl-i** mâh-ı nev

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pür-envâr şeklin gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2). [hilâl-i,]

hilâl eyle-: Hilal gibi etmek, eğmek bükme II Küçük görmek.

Mihr-i dili maqrûn-ı zevâl eyleme yâ Rab

Bedrâ-yı merâmum çü hilâl eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1). [hilâl eyle-, -me]

hilye: Hz. Muhammed'in özelliklerinin anlatıldığı

1. Manzume.

İder mi 'atf-ı enzār eylemez ol zīb-i kevneyni

Gören bu **hilye-i** pākī hıdivv-i taht-ı Evhāy (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [hilye-i,]

2. Hz. Muhammed'i târif ve tasvir eden güzel yazıların tezhip edilerek belli bir düzene göre levha hâline getirilmiş şekli.

Çıkup üç Şâdî cevherle didi tenmîkine târih

Hüceste **hilye** virdi şafha-i nüh-tâka zībâyı (Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4). [hilye,]

himem: Gayretler, emekler, çalışmalar.

Lâzım-ı tab 'în iken sâkî kerem luğ u **himem**

Eyleyüp inşâf ber- re'yümce devvâr olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3).
[himem,]

himem-i pîr: Ermiş kişilerin maksadı hasıl eden, iş bitiren ve dilediklerini yerine getiren manevi güçleri.

Dil murgı 'aceb mi ire ol evc-i 'alāya

Şâdî **himem-i pîr** benüm bāl u perümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 5). [himem-i pîr,]

himmet: Lütuf, kerem, yardım II Manevi güç.

Şâdîyâ gerçi be-zâhir hâk-i zilletdür yirüm

Lâne-sâz-ı evc-i a'lâdur hümâ-yı **himmetüm** (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 6).
[himmetüm,]

Şâdî (ben de) bende-i dergâh-ı 'izzet-gâhıyım

Şâhib-i envâ'-ı **himmetdür** Cenâb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7).
[himmetdür, -dür]

hindü: Hintli II Sevgilinin beni

Hâl-i **hindûlar** ola bir dâne-i dâm-ı belâ

Āh o cādū ğamzeler sehhār şekliñ gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [*hindûlar, -lar*]

Pençe-i şehbâz-ı ğamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dāma şalduñ dānehā-yı hāl-i **hindûlarla** sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*hindûlarla,]*

hırām: *Salınış II Naz ve edalı yürüyüş.*

Unutdı Şâdiyā serv-i **hırāmın**

Hırām itdükce ol serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 5*). [*hırāmın,]*

Unutdı Şâdiyā serv-i hırāmın

Hırām itdükce ol serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 5*). [*hırām,]*

hırāmān: *Salına salına, naz ile, eda ile yürüyen (sevgili).*

Envā‘-ı kirişme şeh-i hūbānuma gelmiş

Ra‘nā şalınış serv-i **hırāmānuma** gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [*hırāmānuma,]*

İderse serv ile şimşād u ‘ar‘ar lāf-ı bālāyī

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i **hırāmānam** (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [*hırāmānam,]*

Her bār düşüp pāyine şular gibi akdum

Şimşād reviş serv-i **hırāmān(ı)** görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*hırāmān(ı), -ı]*

hırka: *Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarıkata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek. (Melamet hırkası)*

Şādī baña şol **hırka-i** peşmīn-i melamet

Dibā-yı nezāket o gül-endāma yaraşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 5*). [*hırka-i, -i]*

hirmān: *Nasipsizlik, mahrûmiyet II Ümitsizlik.*

Murğ-ı gönülüm şem‘a-i ruhsār-ı yāri yād idüp

Āteş-i **hirmāna** dā‘im cān yaqar pervāne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [*hirmāna, -a]*

hıtā: *Hıta veya Hata, Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen isimdir. Misk denen güzel kokulu madde burada yaşayan ceylanlardan elde edilirdi. II Güzel kokunun kaynağı olarak saçla ilişkilendirilmiştir.*

Būy-ı zūlf-i yāri irgürdi seher bād-ı şabā

Ser-be-ser oldı mu'athtar milket-i Çin u **Hıtā** (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1*). [*hıtā,]*

Ne revā mı kadūne servi revādur dirler

O **hıtā** zūlfüne kim müşk-i Hıtādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [*hıtā,]*

Ne revā mı kadūne servi revādur dirler

O hıtā zūlfüne kim müşk-i **Hıtādur** dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [*hıtādur, -dur]*

Çeşm-i mestānuñ hayāl-i dilde tā kıldı karar

Şimdi āhū-yı **hıtādan** dīde-püş-ı rağbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*hıtādan, -dan]*

hitāb: *Hitap, konuşma, seslenme. II Söz*

Hergiz el uzatmaz ni'ām-ı hūvān-ı cihāna

Pür-behre olan hūvān-ı **hitāb-ı** ezeliden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [*hitāb-ı, -ı]*

hıtta: *Memleket, ülke, diyar*

1. Levlak ülkesi.

Hükmrān-ı **hıtta-ı** levlāk sensiñ yā resül

Zāt-ı pākındır şeref-pīrā-yı evreng-i yakīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*hıtta-ı, -ı]*

2. İstiğna ülkesi

Nigāh-ı iltifāt eyler mī ol dārāt-ı Dārāya

Olanlar hükmrān-ı **hıtta-ı** vālā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*hıtta-ı, -ı]*

hizā: *Doğru bir çizgi üzerinde yan yana, karşı karşıya veya aynı seviyede bulunma durumu.*

Ruh **hizāsında** koma sākī-i gül-rū zinhār

ƘorƘulur ‘aks-i ‘izāruñ düſicek yāne ƙadeh (Şādî Divanı, Gazel 40, Beyit 4). [hizāsında, -sı, -n, -da]

hızr: Hızır (as). Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdādına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat. II Ölümsüzlük.

Cür‘a-i cām-ı vişālūñle olanlar şād-kām

Çeşme-i hayvān için eyler mi **Hızra** ilticā (Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 8). [hızra, -a]

hiç: Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz.

Âh devr-i çarh-ı mīnā-fām ya hū böyledür

Hiç devrān eylemez ber kām ya hū böyledür (Şādî Divanı, Gazel 55, Beyit 1). [hiç,]

Âfitāb-ı hüsne beñzer mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşka mūmāşil **hiç** bir kişver mi var (Şādî Divanı, Gazel 72, Beyit 1). [hiç,]

Bırakmam tā be mahşer **hiç** elden

Düşerse deste ger dāmān-ı Leylî (Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 5). [hiç,]

hīn: Zaman, vakit (Münakaşa zamanı)

Gerekdür olmamak **hīn-i** cedelde cān teşvīşi

Ayak denk almamak lāzım ger alsa sīne şad rīşi (Şādî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [hīn-i, -i]

hīnā: Tatlı ses II Şarkı.

Gülcemālim nola gel girye vü zārum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere **hīnā** yaraşur (Şādî Divanı, Gazel 71, Beyit 2). [hīnā,]

hīş: Akraba II Kendi

Merāmīñ Şādî irgürmek ise şol cānı cānāna

Sa‘adet bil reh-i ‘aşk içre gel ibzālî-i **hīşî** (Şādî Divanı, Gazel 208, Beyit 5). [hīşî,]

hīş-pesend: Kendini beğenmiş II Başkası III Rakip.

Bir hand ile şermend ede gör gonce-i handi

Ol **hîş-pesendi** (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6*). [*hîş-pesendi, -i*]

hod-rû: *Kendini beğenmiş (Lale bağlamında).*

Hecr-i ruh-ı dildârûña nev-lâle-i **hod-rû**

Şad reşk ile reşk-âver-i dâğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*hod-rû,]*

hokka: *Küçük, yuvarlak ve ekseriya yekpare kutu II Yazı yazmak için içine mürekkep konan kutu II Dünya hokkası.*

Öyle bir Âşaf ki Şādī gevher-i evşāfını

Derc kılsam **hokka-i** gerdūnu mālāmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [*hokka-i, -i*]

hoş: *İyi, güzel, lâtif, a'lâ.*

Ger zülf ü ruhuñ virmese gülzāra leţāfet

Hoş tâb u tarāvet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [*hoş,]*

Kāmetūñ bir serv-i **hoş** reftār şeklin gösterür

Çeşm-i mestūñ nergis-i bīmār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*hoş,]*

hoş reftār: *Güzel yürüyüşlü II (Servi) Sevgili, dost.*

İnkıtā‘-ı meyl kıl ol serv-i servistāndan

Gülşen-i dilde hayāl-i servi **hoş reftārı** tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [*hoş reftār,]*

hoşā: *Ne hoş, ne güzel, ne kadar latif!*

Degüldür zātını temdīh mümkün

Hoşā memdūh-ı Mevlādur Muhammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 5*). [*hoşā,]*

hoş-bū: *Güzel kokulu II İlham alınacak*

Gülşen-i ‘ömrümde hayfā verd-i **hoş-bū** kalmamış

Şāh-ı gülde ‘andelīb-i menkābet-gū kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [*hoş-bū,]*

hoş-reftār: *Yürüyüşü güzel olan II Sevgili, dost.*

Pāyine düşmekdeyem her rüz u şeb cûlar gibi

Lîk kıdd-i serv-i **hoş-reftāre** hālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [*hoş-reftāre, -e*]

Âh kıdd-i serv-i **hoş-reftār(ı)** gözler gözlerüm

Māh- tal'at sākī-i devvār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [*hoş-reftār(ı), -ı*]

Niyāzum 'arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet birle kıdd-i serv-i **hoş-reftār** gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [*hoş-reftār,*]

hū: *Üçüncü teklik şahıs zamiri O II Allah'ın mutlak gayb olan hüviyeti III Allah zikri*

Çeşme-i hayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmışam Şâdî çü mest-i sāğar-ı ser-şār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*hū,*]

Zāhidā olmak dilerseñ mazhar-ı esrār-ı **Hū**

Bāğ-ı 'ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*hū,*]

Zāhidā olmak dilerseñ mazhar-ı esrār-ı **Hū**

Bāğ-ı 'ālemden geçüp ol bülbül-i gülzār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*hū,*]

Bī karar ol derd-i 'aşk-ı **hū** ile mānend-i şu

Maqşadın olmak ise ger vāşıl-ı dīdār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*hū,*]

Bī karar ol derd-i 'aşk-ı **hū** ile mānend-i şu

Maqşadın olmak ise ger vāşıl-ı dīdār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*hū,*]

'Āşık oldur kim kıla kendin ġārīk-ı baħr-ı 'aşk

'Ārif oldur kim ola ezkār-ı **hū** efkār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*hū,*]

Dīde-i kalbe gerekmez mihr-i 'ālem-tāb-ı çarħ

Tā münevverdür gönül bā mihr-i pür-envār-ı **Hū** (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*hū,*]

Çeşme-i hayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmışam Şādī çü mest-i sāgar-ı ser-şār-ı **Hū** (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*hū,]*

Çalındı tekye-ī dildē rebāb u nāy-ı istiğnā

Bütün dünyāyı tutdı şıyt-ı **hūy-ı** hāy-ı istiğnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*hūy-ı, -yı]*

Pür oldı şıyt-ı **Hūdan** gūş-ı hikmet

Çalındı tā ki dilde nāy-ı ferruḥ (*Şādī Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [*hūdan,]*

Şıyt-ı **Hū** virdi ne demler kim çalındı nāy-ı ‘aşk

Ṭutdı ser-tā-ser bütün āfākı hū-yı hā-yı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*hū,]*

Sūfī gibi gūş urma şaḫın her naḡamāta

Hū şıytı işit nāy u rebāb-ı ezelīden (*Şādī Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*hū,]*

Dil tekyesinde yā **hū** çalındı nāy her sū

Her bār şıyt-ı Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*hū,]*

hū çek-: *Art arda Allah zikrini söylemek II (Kesrette) Vahdeti terennüm etmek.*

Şıyt-ı Hū Hū ile ṭoldı yine nūh ṭāk-ı felek

Biz ki bülbul gibi bir minber-i gül hū çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [*hū çek-, -er, -üz]*

hūbān: *Güzeller/dilberler*

1.Dünya güzelleri.

Şādī çü şabā kalmadı ārām u sūkūnum

Dil aldırılı ol şeh-i **hūbān-ı** cihāne (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [*hūbān-ı, -ı]*

2.Sevgili, dost.

Bende yok tāb temenna-yı vişāl eylemeḡe

Yürü sen ‘arz-ı niyāz it şeh-i **hūbāna** şabā (*Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [*hūbāna,]*

Şīvelerle şeh-i **hūban** alalı taḥt-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nāy-ı feraḥ (*Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*hūban,]*

Envā‘-ı kirişme şeh-i **hūbānuma** gelmiş

Ra' nā şalıñş serv-i ıırāmānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [*hübānuma,]*

Ne devletdür ne devlet kim bañā sulţān-ı **hübānım**

Ġulām-ı kemterīnūsün deyü der-yād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4*). [*hübānım, -ım]*

Hüban bütün baş eyerek kıldı temellük

Ālāy-ı nezāketle ki şāhāne şalıñdı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3*). [*hüban,]*

hubb: *Sevgi, tutku*

1. *Masiva tutkusu.*

Çü kōndu ol hümā-yı 'aşk tā kim dīde-i qālbe

Tehīdür murğ-ı **hubb-ı** māsivādan lāne-i hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*hubb-ı, -ı]*

Dilerseñ ger tağıtmağ ceyş-i **hubb-ı** māsiva'llāhı

Süvār-ı düldül-i 'aşk eyle tab'-ı haydār endīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [*hubb-ı, -ı]*

2. *Aşk.*

Beni Mecnūn ile ey şüfī gel hem-hāl zan itme

Cünūn-ı **hubb-ı** Mevlāyam ne Qays-ı 'aşk-ı Leylāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [*hubb-ı, -ı]*

3. *Söz bağlamında.*

Sırr-ı **hubb-ı** suhāna kesb-i vuķūf eylemeyen

Olamaz malik-i gencīne-i esrār-ı suhān (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 7*). [*hubb-ı,]*

hübī: *Mükemmellik, güzellik*

1. *Nezaket, kibarlık*

Kuşandı cevşen-i ğadri bütün mehpāreler meh-rū

Silāh-ı nāzını meydan-ı **hübīde** kuşandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*hübīde, -de]*

2. *Güzellik bahçesi*

Pāyidār ol gülşen-i **hūbīde** cānā çün çenār

Çün çenār ol kāmēt-i serv-i revānīm pāyidar (*Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*hūbīde,]*

hubūr: *Sevinç, mutluluk, sürür.*

Luţf idüp kıl beni vāşıl şüde-i deşt-i **hubūr**

Vādi-i ğamda ħazīnem meded Allāh meded (*Şādī Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*hubūr,]*

huceste: *1.Uğurlu, kutlu, mübarek. (yaratılış)*

‘Arz iderdüm ol **huceste** ṭab‘-ı rahm-ı Hażrete

Şādīyā nazm-ı dūr-i şehvār olaydum kāşkī (*Şādī Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [*huceste,]*

2.Hz. Muhammed'in ayağının tozu.

Seng-i kūyuñ gevher-i tāc-ı sa‘ādetdür hemin

Ol **huceste** ḥāk-i pāyiñ kuḥl-ı çeşm-i asfiyā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [*huceste,]*

3.Peygamber hilyesi

Çıkup üç Şādī cevherle didi tenmīkine tāriḥ

Huceste ḥilye virdi şafḥa-i nüh-tāka zībāyı (*Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [*huceste,]*

hudā: *Allah (c.c.).*

Cān u dil āmāc-geh-i tīr-i kazādur

Ol kes ki rızā-dāde-i taḫdīr-i **hudādur** (*Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*hudādur, -dur]*

Hudā-yı Zāt-ı bīçün Yevme lā yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*hudā-yı, -y, -ı]*

Şādī hemegī defter-i elṭāf-ı mülūkān

Bir nokṭa degül defter-i elṭāf-ı **Hudāda** (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 5*). [*hudāda, -da]*

İnşaf ide gör ol ki nazargāh-ı **Hudādur**

Şūfī koma mir‘at-ı dil(i) gerd-i riyāda (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 4*). [*hudādur, -dur]*

Eyledi tūr-ı tecellā-yı **Hudāda** maḥv-ı zāt

Fehm idenler Len terānī nükte-i ‘ulyāsın (Şādī Divanı, Gazel 195, Beyit 4). [hudāda, -da]

hüdā: *Hidayet. Doğru yolu gösterme, hakka sevk etme.*

Mir’āt-ı dili mazhar-ı envār-ı **Hüdā** kııl

Ālūde-i çirkāb-ı dālāl eyleme yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 8, Beyit 2). [hüdā,]

Sen maṭla‘-ı envār-ı **Hüdā** şems-i duḥāsın

Sen ṭal‘at-ı bedrāy-ı sipihr-i dü-serāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 1). [hüdā,]

hudāvend: *Efendi, sahip, padişah II Yüce padişah Hz. Muhammed (sav).*

Sen eşref-i maḥlūk **Hudāvend-i** ‘alāsın

Maḥbūb-ı Hudā ḥukm-rev-i rüz-ı cezāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 3). [hudāvend-i, -i]

Sen eşref-i maḥlūk **Hudāvend-i** ‘alāsın

Maḥbūb-ı Hudā ḥukm-rev-i rüz-ı cezāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 6). [hudāvend-i, -i]

Sen eşref-i maḥlūk **Hudāvend-i** ‘alāsın

Maḥbūb-ı Hudā ḥukm-rev-i rüz-ı cezāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 9). [hudāvend-i, -i]

Sen eşref-i maḥlūk **Hudāvend-i** ‘alāsın

Maḥbūb-ı Hudā ḥukm-rev-i rüz-ı cezāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 12). [hudāvend-i, -i]

Sen eşref-i maḥlūk **Hudāvend-i** ‘alāsın

Maḥbūb-ı Hudā ḥukm-rev-i rüz-ı cezāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 15). [hudāvend-i, -i]

hū-hū: *Tarikat ehlinin ve sufi cemaatlerinin belli bir hareket düzeni içinde yaptıkları zikir.*

Şıyt-ı **Hū-Hū** ile tıldı yine nüh ṭāk-ı felek

Şādī tā nāy-ı gönül eyledi āgāz-ı nāgam (Şādī Divanı, Gazel 132, Beyit 5). [hū-hū,]

Dil tekyesinde yā hū çalındı nāy her sū

Her bār şıyṭ-ı **Hū-Hū** fer virdi gūş-ı cāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*hū-hū,]*

Şıyṭ-ı **Hū-Hū** ile ṭoldı yine nüh ṭāk-ı felek

Biz ki bülbül gibi bir minber-i gül hū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [*hū-hū,]*

Açıldukça be-bismi-āh ol meyhāne-i hātır

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan ṭolar peymāneler hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*hū-hū,]*

Eflāke şalar gūlgule āvāze-i **Hū-Hū**

Tā tekye-i dilde çalına nāy-ı ḥākīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [*hū-hū,]*

Şehnāy-ı maḥabbet çalınup tekye-i dilde

Āvāze-i **Hū-Hū** yine eflāke ulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [*hū-hū,]*

Ṭoḵunmaz gūşuma taḥkīk ḡayr ez na‘ra-i **Hū-Hū**

Egerçi gūş-dār-ı nağme-i ṭanbūrdur gönلüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [*hū-hū,*

hüküm: *Hüküm, karar (Allah'ın hükmü).*

Şâdiyā ber- muḳtezā-yı **hüküm-i** taḳdīr-i ezel

Dönmedi bir dem murādım üzre gerdün ey dirīḡ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*). [*hüküm-i,]*

Eyleyüp ḥaḳ zātını zīb-i serīr-i saltanat

Hükümüne münkāḍ kıldı ḥalk(ı) Rabb-ı Müste‘ān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*). [*hükümüne, -ü, -n, -e]*

hüküm-rân: *Hüküm süren, hâkim olan*

1. *Hasan Harakani.*

Hüküm-rân-ı kişver-i ‘irfān ḳuṭb-ı ‘ārifān

Bāzı yektā evc-i ḳurbetdür cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [*hüküm-rân-ı,]*

2. *İstiğna sahipleri.*

Nigāh-ı iltifāt eyler mī ol dārāt-ı Dārāya

Olanlar **hük-m-rân-ı** hıttâ-i vâlâ-yı istignâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*hük-m-rân-ı, -ı*]

3.Hz. Muhammed.

Merhabâ ey **hük-m-rân-ı** mülk-i Evhâ merhabâ

Merhabâ sultân-ı evreñg-i Feterdâ merhabâ (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*hük-m-rân-ı, -ı*]

Zât-ı Pâkin on sekiz biñ ‘âleme pîrâyedür

Hükmrân-ı kişver-i Levlâk sensiñ hazretâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 3*). [*hükmrân-ı, -ı*]

Hükmrân-ı hıttâ-ı levlâk sensiñ yâ resûl

Zât-ı pâkindir şeref-pîrâ-yı evreng-i yakîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*hükmrân-ı, -ı*]

4.Abdülaziz Han.

Pâdişâh-ı heft-kişver **hükmrân-ı** baħr u ber

Şehriyâr-ı Cem zafer haşmet fezâ-yı Husrevân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8*). [*hükmrân-ı, -ı*]

5.Gönül.

Gönüldür kişver-i tende şehinşah

Gönüldür **hükmrân-ı** cümle â‘zâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*hükmrân-ı, -ı*]

6. Aşk

Gulâm-ı kemterinüñdür bu ahkâr Şâdî -i kemter

Serîr-i dilde ‘aşkıñ pâdişâh-ı **hükmrânumdur** (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*hükmrânumdur, -u, -m, -dur*]

hük-m-rev: Hükmi yürüyen II Hükmi devam eden, sözü geçen III Hz. Muhammed (sav).

Sen eşref-i maħlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maħbûb-ı Hudâ **hük-m-rev-i** rûz-ı cezâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3*). [*hük-m-rev-i, -i*]

Sen eşref-i maħlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ **ḥükm-rev-i** rûz-ı cezâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6*). [*ḥükm-rev-i, -i*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ **ḥükm-rev-i** rûz-ı cezâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9*). [*ḥükm-rev-i, -i*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ **ḥükm-rev-i** rûz-ı cezâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12*). [*ḥükm-rev-i, -i*]

Sen eşref-i maḥlûk Hudâvend-i ‘alâsın

Maḥbûb-ı Hudâ **ḥükm-rev-i** rûz-ı cezâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15*). [*ḥükm-rev-i,]*

ḥülyâ: Gerçekleşmesi özlenerek zihinde kurulan ve insanı oyalayıp avutan hayal, tatlı kuruntu, tahayyül.

Gelür zanneylemem şol hâle-i âgûşa meh-ṭal‘at

Eger gelmişse ol rüyâda ya **ḥülyâda** gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3*). [*ḥülyâda, -da*]

Bu şeb ol mah-ṭal‘at hâle-i âgûşa gelmişdi

‘Aceb vâkı‘ mi bu ruyâ mı Şâdî yoksa **ḥulyâ** mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*). [*ḥulyâ,]*

Gönül bir de ḥayâl-i kâkül-i dildare gel düşme

Seni sevdâya dūçâr eyleyen **ḥulyâ-yı** ḥāmîndır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*ḥulyâ-yı, -yı*]

Kıyl u kâle ṭıl-i âmâle düşürdi ‘aşıkı

Yâde geldikçe ḥayâl-i ḥâl u ḥaṭ **ḥülyâ-yı** zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*ḥülyâ-yı, -yı*]

ḥümâ: Kafdağı’nda ve dâimî karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alâmet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsânevî kuş, talih kuşu.

1. Gönül.

Zâhirâ ednâdan ednâdır velî ma ‘nâda ol

Çün **hümā** bir lāne-sāz-ı evc-i a‘lādır gönül (*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*hümā,]*

Bilmem ne füsün eyledi ol çeşm-i füsün-sāz

Şehbāz-ı nigah ile **hümā** gönüm alındı (*Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*hümā,]*

2. Naz Hümā'sı

İrer irmez mi gönüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre sāye-küsterdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 6*).

[*hümā-yı, -yı]*

3. Aşk Hümā'sı

Şādīyā hātırda yokdur gayriye hergiz maḥal

Lāne-i dilde **hümā-yı** ‘aşk-ı Mevlānā yatur (*Şādī Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*hümā-yı, -yı]*

Çü kondu ol **hümā-yı** ‘aşk tā kim dīde-i ḳalbe

Tehīdür murğ-ı hubb-ı māsivādan lāne-i hātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*hümā-yı, -yı]*

4. Fikret kuşu.

Zāhirā şol pister-i ḥāk-i mezelletdür yerüm

Ṭā’ir-i ‘arş-ı berīn oldı **hümā-yı** fikretem (*Şādī Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*hümā-yı, -yı]*

Evc-i vaşf-ı ḥazret-i Mollāya mümkün mü vüṣūl

Ger ‘urūc itse **hümā-yı** fikretüm pervīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*hümā-yı,]*

5. Himmet kuşu.

Şādīyā gerçi be-zāhir ḥāk-i zilletdür yirüm

Lāne-sāz-ı evc-i a‘lādur **hümā-yı** himmetüm (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [*hümā-yı, -yı]*

6. Sevgili, dost.

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken hemçün **hümā**

Pençe-i şehbāz-ı çeşmüñle şikār itdün beni (*Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*hümā,]*

hümā-veş: *Hüma kuşu gibi.*

Hakikatde **hümā-veş** lāne-sāz-ı evc-i a'lādur

O kim kendüsini zāhirde hāk-ı zilletle koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*hümā-veş,]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen **hümā-veş** lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*hümā-veş,]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen **hümā-veş** lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*hümā-veş,]*

hümā-yı 'aşk: *Aşk Hüma'sı*

Çü kondu ol **hümā-yı 'aşk** tā kim dīde-i qalbe

Tehīdūr murğ-ı hubb-ı māsivādan lāne-i hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*hümā-yı 'aşk,]*

hūn:

1. *Kan, dem.*

La'l-i gülgünüñ taḥayyul eyleyüp üftāde dil

Külbe-i ḥayretde eyler **hūn-ı** bāğrın iktimā' (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2*). [*hūn-ı,]*

2. *Gözyaşı II Izdırıp, keder.*

Tolar **hūn-ı** hacāletlerle Şādī dīde-i ḥasret

Nigār-ı rüy-ı yārı şafḥa-i Erteng şandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5*). [*hūn-ı, -ı]*

Rāz-ı 'aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi

Dide-i 'āşıkda cāri olmasaydı **hūn** u āb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*hūn,]*

hūn-bār: *Kan saçan, kan döken. II Hançer (Kaş bağlamında)*

Ba'd-ez-in taḥkīk ben kesdim ḥayātımdan ümīd

Tā o kaşı hançer-i **hūn-bāra** dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [*hūn-bāra,]*

hūnī: *Kan dökmeye alışık (kimse) II zâlim, kâtil III Sevgili, dost*

O şūhuñ çeşm-i cellâdı demâdem kaçd-ı cân eyler

Ne **hūnīdir** o kim ‘âlem elinden el-amân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [*hūnīdir, -dir*]

hünkâr: *Hükümdar, sultan*

1. Sevgili, dost. II Üstat, reis

‘Arz-ı nūr eyleyemez hūsnūne karşı bedrây

Haddi yokdur ki gedâ eyleye **hünkâr** ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [*hünkâr,]*

Şâdî her bâba temelluḡ ne revâdur el-Hâk

İntisâb eyleyüp ol bende der-i **Hünkâra** (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6*). [*hünkâra, -a]*

2. Aşkın hünkârı (Mevlana)

Ben anıñ bir bende-i lutf u kerem şermendesî

Şâdiyâ Monla Celâlüddindir **hünkâr-ı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7*). [*hünkâr-ı, -ı]*

hūr: *Ahu gözlü, cennet kızları.*

Kâkül-i pür-çînini ḡayret-fezâ-yı zülf-i **hūr**

Ḳaddini reşk-âver-i tûbâ bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2*). [*hūr,]*

Tecellâ-yı cemâl-i dilbere mecbûrdur göñlüm

Şaḡın zan itme müştâḡ-ı vişâl-i **hûrdur** göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*hûrdur, -dur]*

Hâk-rûb-ı dergehiñdir zülf-i **hūrân-ı** bihişt

Hâdimindür sâkinân-ı tāk-ı Sidre’l-müntehâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6*). [*hūrân-ı, -an, -ı]*

Esselâm ey âsitân-ı bûse-gâh-ı ḡudsiyân

Hâk-rûb-ı dergehindir zülf-i **hūrâ** esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [*hūrâ, -a]*

Alur mı dîde-i derrâke Şâdî hūsn-i **hūrânı**

Ezelden ben ki müştāk-ı cemālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5*).
[*hürānı, -ān, -ı*]

hürmet: *Saygınlık, saygı.*

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā aşlā kesel

Gönçe ger ‘arz itmeseydi hāra rüy-ı **hürmeti** (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*).
[*hürmeti, -i*]

Bā **hürmet-i** mihr u meh-i eflāki risālet

Şem‘-i dili bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*hürmet-i, -i*]

hurrem ol-: *Sevinçli olma, sevinme (Aşığın gönlü bağlamında).*

‘Aceb mi olsa hurrem murğ-ı gönlüm va‘d u vaşluñla

Kılan tūṭīleri güyā ümīd-i zevk-i şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [*hurrem ol-, -sa*]

hurşīd: *Güneş*

1. *İlahi tecellilerden hasıl olan nurlar.*

Mübārek hāk-i pāyiñ dīde-i **hurşīde** fer-pīrā

İşiğñ tozı kuḥl-ı ‘ayn-ı rif‘at yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [*hurşīde,]*

2. *Aşk güneşi (Hz. Muhammed bağlamında).*

Olanlar lem‘a-i **hurşīd-i** ‘aşk-ı ḥazrete mazhar

Alur mı dīdeye ol āfītāb-ı ‘ālem-ārāyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 2*). [*hurşīd-i, -i*]

3. *Güneş II Başka sevgililer.*

‘Atf-ı enzār eylemem **hurşīd-i** ‘ālem-tāba ben

Rū-nümāyān oldı tā ol mihr-i pūr-envār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 2*).
[*hurşīd-i,]*

4. *Sevgilinin parlak yüzü II Vahdet tecellisi.*

Zīr-i pīç-a-pīç-i kākülde görenler ‘arızuñ

Cilvegāh itmiş şanar **hurşīd** burc-ı ‘akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*hurşīd,]*

5. *Velayet güneşi. (Mevlevi külahı bağlamında)*

Evc-i **hurşîd-i** velâyetdür külâh-ı Mevlevî

Lâne-i ‘anķā-yı rif‘atdûr külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [*hurşîd-i,]*

6. Hz. Muhammed'in maddi ve manevi vasıflarının güzelliği bağlamında.

Olanlar lem‘a-i hurşîd-i ‘aşk-ı hâzrete mazhar

Alur mı dîdeye ol âfîtab-ı ‘âlem-ārâyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*hurşîd-i ‘aşk-, -ı]*

hurûşân: *Çağlayan, coşan II Aşığın gönlü bağlamında.*

Virir feryâd u zârım bülbül-i şûrîdeye hayret

Seher gülzâr-ı kûyunda **hurûşân** oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*). [*hurûşân,]*

huşk-leb: *Dudağı kurumuş, susamış II Kaba, soğuk, feyzsiz, ruhsuz III Bilgisiz.*

Nice kılsın **huşk-leb** üftâde def‘-i teşnegî

Bezm-i ‘işret-cezmde bir cām-ı memlû kılmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 3*). [*huşk-leb,]*

Huşk-leb âşıkları sîr-âbe-i feyz itmede

Çeşme-sâr-ı ‘ayn-ı hikmetdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*huşk-leb,]*

hüsn:

1. *Güzellik, mükemmellik.*

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbül hemâl olmuş saña

Şem‘ **hüsnüñ** yâd idüp pervâne-ñâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [*hüsnüñ,]*

Çîn-i zülfüñ mihr-i ruhsârunda koma cânım al

Pertev-i **hüsnüñ** görüp ol mâh kılsın der şehâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [*hüsnüñ, -üñ]*

‘Arz-ı nûr eyleyemez **hüsnüñe** karşı bedrây

Haddi yokdur ki gedâ eyleye hünkâr ile bahş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [*hüsnüñe, -üñ, -e]*

Hüsn-i Leylâyı bilür Mecnûn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı Kays hem Leylâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*hüsn-i, -i*]

Kitâb-ı **hüsnüñü** gördükde der-hâl

İder cân riştesin ‘uşşâk-ı Şîrâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [*hüsnüñü, -ü, -ñ, -ü*]

Görenler **hüsnüñü** cânâ okur şânında Mâhedâ

Egerçi dest-i kudret şekl-i insâniyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*).
[*hüsnüñü, -ü, -ñü*]

Bahâristân-ı **hüsnün** nâzenînim yâde geldükçe

Dü çeşmüm eşk-i ter dökmekde mânend-i şehâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*).
[*hüsnün, -ün*]

Ârzû-yı vaşl ile ey âfitâb-ı evc-i **hüsn**

Âh mahviyyetde bir zerre hemâl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [*hüsn,*]

Nev-demîde oldı ruşşâruñda cânâ tâze hat

Gülsitân-ı **hüsnüñü** döndürdi evvel yaza hat (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*).
[*hüsnüñü,*]

Gird-i **hüsnünde** nice çizgineyüm şeb tâ şehir

Çün ser-i şem‘e dolaşmakla bulur pervâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*).
[*hüsnünde,*]

Heybet ü dehşet-nümâ-yı hâtır-ı ‘uşşâkdur

Genc-i **hüsnünde** yatur pür çîn-i ejderhâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*).
[*hüsnünde, --üñ, --de*]

Gîsû-yı siyeh-fâmını gör genc-i **hüsnünde**

Perçem dime her târ birer mârdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [*hüsnünde, -
ün, -de*]

Bülbül-i cānum ider mi güllere ‘atf-ı nigāh

Bâğ-ı **hüsnünde** açılmış verd-i nâzik-ter mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*).
[*hüsnünde,*]

Gevher-i nâ-yâb-ı vaşla ğayr-ı mümkündür vüşul

Mârdır genc̄ine-i **h̄üsnüñde** gūyā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*).
[h̄üsnüñde, -üñ, -de]

2. *Tılsımlı hazine.*

Bir muṭalsam gencdir genc̄ine-i **h̄üsnüñ** kim ol

‘Aḳdhā-yı perçemüñ şeh-mār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3*). [h̄üsnüñ, -üñ]

3. *Zattaki kemal, alemdeki bütün güzellikler.*

Cemālūñ naḳşı cānā levḫa-i dilde muṣavverdür

Bütün āyāt-ı **h̄üsnüñ** şafḫa-i sīnemde azherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*).
[h̄üsnüñ,]

Şāh-ı mār-ı kākülūñle her taraf olmuş muḫāt

Ol muṭalsam genc-i **h̄üsnündür** ‘aceb künc-i diger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2*).
[h̄üsnündür, -ün, -dür]

4. *Sevgilinin güneşe benzeyen güzelliği*

Āfitāb-ı **h̄üsne** beñzer mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşḫa mūmāsıl hīç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [h̄üsne, -e]

5. *Hz Muhammed'in (sav) güzelliği.*

Eyledi Ḥāḳ tā seni şāhenşeh-i Mısr-ı cemāl

H̄üsnüñe ḫayrān ola ḳaldı nice Yūsuf-liḳā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [h̄üsnüñe, -üñ, -e]

6. *Huri güzelliği.*

Alur mı dīde-i derrāke Şādī **h̄üsn-i** ḫūrānı

Ezelden ben ki müştāḳ-ı cemālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5*).
[h̄üsn-i, -i]

7. *Yusuf güzelliği.*

Ārzū-yı **h̄üsn-i** Yūsuf-la bu dem Ya ‘ḳub-ı dī

Ḳaldı ol beytü’l-ḫazanda zār u maḫzūn ey dirīḡ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*).
[h̄üsn-i,]

hüsn-i bî-misl: Eşsiz, benzersiz güzellik II Sevgilinin güzelliği.

Berāt-ı **hüsn-i bî-misl**inde cānā

Mukavves kaşlarıñ tuğrā-yı ferruḥ (Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 3). [*hüsn-i bî-misl*,]

hüsrān: Zarar, ziyan.

A ‘mālūmi ālūde-riyā eyleme yā Rab

Ef’ālimi **hüsrān** u hebā eyleme yā Rab (Şādî Divanı, Kaside 2, Beyit 1). [*hüsrān*,]

husrev: Padişah, hükümdar

1.Söz, kelim.

Ne şorarsıñ sūḥan-ı **husrevi** benden Şādî

Güheriñ qadrini gevher-gere şor şorma baña (Şādî Divanı, Gazel 14, Beyit 5). [*husrevi*,]

2.Hz. Muhammed (sav).

Ol mazḥar-ı Evḥā der-i ḥacāt-revāsın

Deryā-yı seḥā **Husrev-i** evreng-i ‘atāsın (Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2). [*husrev-i*, -i]

3.Şair Ferid.

Ben Şādî nazîre diyemem nazm-ı Ferîde

Ol **husrev-i** iklim-i sūḥan-kārdur ancak (Şādî Divanı, Gazel 116, Beyit 5). [*husrev-i*, -i]

4.Dünya padişahı II Sultan Abdülaziz Han.

Hāmi-i şer‘-i ‘alā zıll-ı Cenāb-ı kibriyā

Dergehi ḥacet-pezirā **Husrev-i** çarḥ āstān (Şādî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 10). [*husrev-i*,]

5. Fesahat bağlamında

Selāset baḥş olan şol pür rekāket ṭab‘īna Şādî

Feşāḥatdür kelām-ı **husrev** ü mîr-î kelāmıñdır (Şādî Divanı, Gazel 69, Beyit 5). [*husrev*,]

husrevān: Padişahlar, hükümdarlar.

Pādişāh-ı heft-kışver hükmrân-ı baır u ber

Şehriyār-ı Cem zafer haşmet fezā-yı **Husrevān** (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8*).
[*husrevān,*]

hüşyār: *Ayık, uyanık, akli başında kimse.*

1. *Sufî.*

Qılmasın şūfî tehi ey Şādî istifsār-ı hāl

Mest-i cām-ı hayretem **hüşyāre** hālüm söylemem (*Şādî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*).
[*hüşyāre, -e*]

2. *Aşık.*

Ben ol Maşūr-ı ‘aşkam dār-ı zülf-i yāra berdāram

Ene'l-Haḡ cür‘āsiyla mest ü maḡmūram ne **hüşyāram** (*Şādî Divanı, Gazel 146, Beyit 1*).
[*hüşyāram, -am*]

N’ola mest-i şarāb-ı vaşl kıl bā āh-ı **hüşyāram**

Tehî ‘arz eyleme zinhār sāḡi cām-ı gülgünü (*Şādî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*).
[*hüşyāram, -am*]

3. *Şādî*

Şūfî ne ‘acep Şādiyi **huşyār** şanursuñ

Mest-i mey-i vaḡdetdür o şanma anı ayık (*Şādî Divanı, Gazel 119, Beyit 5*). [huşyār,]

huşyār-ı dil: *Kalbi uyanık II İstikamet üzere olan*

Cür‘a-i iḡbāl ile mestim diyen **huşyār-ı dil**

Şāḡiyyi edbār-ı ‘ālemden çeker encām-ı cam (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 4*). [huşyār-ı dil,]

hüviyet: *Mâhiyet, hakikat II Cenâbıhakk’ın hiçbir şekilde nitelenemeyen mutlak hakikati.*

Oldum olalı mazhar-ı envār-ı **hüviyet**

Der ‘ālem-i vaḡdet (*Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [hüviyet,]

Hāiz-i cāh-ı verāset ḡavş-ı ‘ālî-menḡıbet

Mazhar-ı sırr-ı **hüviyyetdür** Cenāb-ı Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6*).
[*hüviyyetdür, -dür*]

hū-yı hā: (*Hay huy*) Tarikatlarda zikir çekilirken tekrarlanır. II Bir zikir şekli.

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı 'aşk

Tutdı ser-tā-ser bütün āfākı hū-yı hā-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*hū-yı hā,]*

huzūr: 1. Önemli bir makāmın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı.

Huzūr-ı pür-hubūr-ı hāzret-i cānāna vardıkda

Yüzün ko āstāna derdimi yalvara 'arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [*huzūr-ı,]*

Varmağā yokdur yüzüm hergiz **huzūr-ı** Hazrete

Olmasa ger dād- res lutfūn be- dīvān-ı 'alā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13*). [*huzūr-ı,]*

2. Hz. Muhammed'in makamı.

Yüzün ko āsitāna istifāza eyle ey Şādī

Huzūr-ı feyz-i mevfurı Hābīb-i Müctebādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*huzūr-ı, -ı*]

3. Müteal olan Allah'ın makamı.

Şāyeste-i dergāha buyur Şādī -i zāri

Meḥcūr-ı **huzūr-ı** müte'āl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6*). [*huzūr-ı, -ı*]

hṽāb: Uyku.

Şakın ey şūfī benden sorma ezvāk-ı şeker **hṽābı**

Ümīd-i şubḥ-ı vaşl-ı yār ile bī-hṽāb u bīmārām (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*).
[*hṽābı, -ı*]

Ey şūḥ dahı **hṽābe** maḥal ḳalmadı hergiz

Şehbāz-ı ḥayālün ideli dīdemi lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*hṽābe, -e*]

Ḥayāl-i meh-cemālünle gözümnden murğ-ı **hṽāb** uçdı

Dü çeşmüm şimdi 'anḳa-āşiyānım yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*).
[*hṽāb,]*

1. *Naz uykusu.*

Ser be nezâket şûh-ı müstesnâ yatur bālîn-i

Âh uyanmaz hiç **hVāb-ı** nâzdan hālâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*hVāb-ı, -ı*]

3. *Gaflet uykusu.*

Dīdeye kondu çü şehbâz-ı hayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı **hVāb-ı** rahatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*hVāb-ı, /*]

hVābend: *Uyuyor.*

Gürghā bā gūsfend **hVābend** der şahrâ-yı yek

Key her âsed kebkhâ ez şavlet-i şîr-i jiyân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*hVābend, /*]

hVāb-ı nâz: *Naz uykusu.*

Na'ra-i şebgîr-i feryādum uyardı 'âlemi

Sen o **hVāb-ı nâzdan** bir lahza bîdâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*hVāb-ı nâz, -dan*]

hVāce:

1. *Muallim, üstat, hoca.*

Söz ile ey **hVāce** taḥşîl-i rızâ mümkün mi yâ

Dâ'imâ kûy-ı 'ubûdîyetde dil ber pā gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [*hVāce, /*]

Ḳuvve-i 'aklda ey **hVāce** Felâṭun olsan

Ḥikmet-i ḥazreti mümkün mü ta'aḳḳul idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4*). [*hVāce, /*]

'Aceb mi kılmam iḳbāl men ey **hVāce** miḥrāba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı dildāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4*). [*hVāce, /*]

Ne bilsin **hVāce** ol kim 'âlem-i ḥayret ne 'âlemdür

Anı ben teg cemāl-i yāra ḥayrân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4*). [*hVāce, /*]

2.Haberci.

Dīdārdan ey **ḥvāce** dem ur Şādī-i ḥazīne

Şūfīlere ol cennet-i a‘lā ḥaberin vir (*Şādī Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [*ḥvāce,]*

ḥvāhiş: *İstek, arzu, rica*

1.Sevgiliye duyulan arzu.

Sākī çıkarın her gice peymāne(y)i devre

Ol **ḥvāhiş-i** būs-ı leb-i dildārdur ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 3*). [*ḥvāhiş-i,]*

Ol **ḥvāhiş-i** şahbā-yı leb-i yār ile her dem

Bağ dīdelerüm tōldı boşandı çū piyāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [*ḥvāhiş-i, -i]*

ḥvāhiş-i gül-fām-ı la‘li bağırımı kan eyleyüp

Kākūli cem‘iyyet-i zihnim perīşān eyledi (*Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 3*). [*ḥvāhiş-i, -i]*

2.Kavuşma arzusu.

Şādīyā ‘ālemde bir per-suhte pervāneyem

Kim hemīşe **ḥvāhiş-i** şem‘-i vişāl egler beni (*Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 5*). [*ḥvāhiş-i, -i]*

ḥvāhiş eyle-: *Arzulamak, İstekli olmak.*

Cür‘a-i cām-ı muḥabbetle olanlar zinde

ḥvāhiş eyler mi ola çeşme-i ḥayvāna yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [*ḥvāhiş eyle-, -r]*

ḥvāhiş-kār: *Hevesli, arzulu, istekli.*

Rızādır maksad-ı aksā-yı men ‘ālemde ey sūfī

Ne meyyāl-i bihiştim ben ne **ḥvāhiş-kār-ı** ḥūrāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 6*). [*ḥvāhiş-kār-ı, -ı]*

ḥvān: *Sofra II Meclis*

1.İrfan sofrası.

Daḥı meyl eylemem ben kāse-i fağfūra ‘ālemde

Yeter ol kâse-lîs-i **h̡vān-ı** ‘irfān olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4*).
[h̡vān-ı, -ı]

2. *Vuslat sofrası.*

Nā-şitā ‘āşıklara baş eyle **h̡vān-ı** vuşlatı

Gayrilerden sofrā-i in‘ām ü ihsānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [h̡vān-ı, -ı]

3. *Nimet sofrası.*

Hergîz el uzatmaz ni‘ām-ı **h̡vān-ı** cihāna

Pür-behre olan h̡van-ı h̡itāb-ı ezelîden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [h̡vān-ı,]

4. *Okuma, okuyucu II Çağırın, davet eden*

Hergîz el uzatmaz ni‘ām-ı h̡vān-ı cihāna

Pür-behre olan **h̡van-ı** h̡itāb-ı ezelîden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [h̡van-ı,]

hastegān: *Hastalar, aşık, sevdalı (Tasavvuf yolunda ve sülükta geri kalan)*

Diñlenür dāim ser-i kūyuñda cānā **hastegān**

Seng-i kūyuñ hasteye bālīn u pisterden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*).
[hastegān,]

I

ırağa at-: *İrağa atmak. Uzağa atmak II Şefaatten mahrum bırakmak.*

Şefâ‘at âstānuñdan **ırağa atma** luṭfeyle

Bu Şādī kemterīnūñ ḥāk-i derdür yâ Resûlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 7*). [*ırağa at-, -ma*]

‘itrin: *Parfümlü, kokulu (parfümcü tepsisi bağlamında).*

Çözer olduḳda şabā zülf-i ḥam- ender-ḥamını

Nefḥa-i pāk nice ṭabla-i ‘**itrīne** deger (*Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [*‘itrīne, -e*]

‘itr-nāk: *Güzel ve hoş kokulu. (Türbe toprağı).*

Ḥāk-i pāk-i ‘**itr-nāk-i** türbe-i ‘ulyāları

Sürme-i çeşm-i başiretdür Cenāb-ı Bü‘l-Ḥasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 4*). [*‘itr-nāk-i, -i*]

‘iyd: *Bayram. II Anlam taşıyan kutsal gün III (Sevgiliyle) Kavuşma, buluşma zamanı.*

Nāzenīnim buse-i la‘l-i lebūñ va‘d eyledi

Eyledi ammā o va‘d-ı ‘**iyde** merhūn ey dirīg (*Şādī Divanı, Gazel 110, Beyit 4*). [*‘iyde, -e*]

Būs-ı cām-ı lebūñ ‘**iyde** mi merhūn itdi

Şor gönül sāķī-i mehpārenūñ ağızın ara (*Şādī Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [*‘iyde,]*

İreydüm kāşķī ‘**iyd-ı** vişāle

Olaydum der o dem ḳurbān-ı Leylī (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*‘iyd-ı, -ı*]

Rūze-i firḳatde Şādī ‘**iyd-ı** cūy-ı vuşlata

Ġurre-i ġarrā-yı vuşlatdur külāh-ı Mevlevī (*Şādī Divanı, Gazel 212, Beyit 5*). [*‘iyd-ı, -ı*]

Şādī yâ būs-ı lebin ol ‘**iyde** merhūn ideli

Ger mübeddel olmasa inkāre ol iḳrār-ı dost (*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [*‘iyde,]*

izmār: *Bir şeyi gönlünde gizleme, içinde saklama.*

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehān-ı dil-rubā

İstemem izhārı **izmār** isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*izmār,]*

Sükût etdi aña ikrār-ı **izmāri** denilmez mi

Didükce şüh-ı mümtāzım baña bir būs-ı vāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [*izmāri, -i]*

iztırāb: *Acı, elem, azap, sıkıntı.*

Ruḥuñ yādiyle cānā lāleler pür **iztırāb** olmuş

Görüb gonçe dehānuñ gül ‘araḫ-rīz-i hicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*iztırāb,]*

iztırār -ı ihtiyār it-: (*Bir şey veya iş için*) *Seçmeye zorlama II Katlanmaya mecbur bırakma.*

Pençe-i bī-dād kec devrān elinden el-aman

Iztırār -ı ihtiyār itdirdi deşt-i ḥayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*iztırār -ı ihtiyār it-, -di, -r, -di]*

İ

ibrāz: *Ortaya koyma, gösterme.*

Ziynet-i nevber ruhuñ nāgāh pinhān eyleyüp

Başladı taḥkīke şimdi küfrünü **ibrāze** ḥat (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4). [*ibrāze, -e*]

ibret: *Ders, uyarı, nasihat II Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders.*

Bağdılar dünyaya ‘**ibretle** ulül-ebsār olan

Dīdeye tā sürme-i ‘ibret-nümādan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4). [*‘ibretle, -le*]

Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldığın dünyā-yı dūn

Tūtyā-yı ‘**ibreti** ol dīde-i derrāke çek (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4). [*‘ibreti, -i*]

Zülf ü ruḥşāruñ görüp geç sūnbül ü nesrīnden

Alma kuḥl-ı ‘**ibreti** çeşm-i ḥaḳīḳat-bīnden (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1). [*‘ibreti,]*

Mükeḥḥāl çeşm ol ey dil sürme-i ‘**ibretle** bu çarḥā

Görüp iḳbāl idbār olduğun şād olma iḳbāle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4). [*‘ibretle, -le*]

‘ibret-nümā: *İbret gösteren (sürme, göz ilacı bağlamında).*

Bağdılar dünyaya ‘ibretle ulül-ebsār olan

Dīdeye tā sürme-i ‘**ibret-nümādan** çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4). [*‘ibret-nümādan, -dan*]

ibtihāc: *Sevinç; bolluk ve bereket.*

Seng-i kūyuñ gevher-i tāc-ı mekārim **ibtihāc**

Ḥāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān değer (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4). [*ibtihāc,]*

ibzāl: *Esirgemeyip bol sarfetme, bol kullanma II Feda etme.*

Merāmıñ Şādī ırgürmek ise şol cānı cānāna

Sa‘ādet bil reh-i ‘aşḳ içre gel **ibzāl-i** ḥīşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5). [*ibzāl-i, -i*]

İcād: *Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme*

1. Kainatın yaratılışı bağlamında

Oldu zāt-ı ‘aḳdesiñ **icād-ı** kevneyne sebep

Olmasan olmāz idi nüh tāk-ı a‘lā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [*icād-ı, -ı*]

2. İki alem ve içindekiler bağlamında

Ey baḥr-ı kerem bādî-i **İcād-ı** dü ‘ālem

Ve’y kişver-i Levlākda sultān-ı mu‘azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*İcād-ı,]*

için: *Amacıyla, maksadıyla*

Āsiyāb-ı çarḥ-ı gerdūnı tehi zan eyleme

Dāne-i ‘ömrüñ **içindir** Şādî devr-i āsiyāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [*içindir, -dir*]

iclāl: *Büyüklik, ululuk, azamet, kudret.*

‘Avn-i Ḥaḳ’la gün-be-gün ol āfītāb-ı tal‘atı

Şu‘le endāz-ı burūcı übhet ü **iclāl** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [*iclāl,]*

Ya‘ni bi’l **iclāl** u fer çıkdı ḥilāfet taḥtına

Ḥazret-i ‘Abdül‘azîz Ḥan ol şehinşāh-ı zaman (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4*). [*iclāl,]*

‘Ömr ü **iclāl-i** şehinşāhîleriñ müzdād ide

Ḥazret-i Mevlā bi ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı peygāmberān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 19*). [*iclāl-i, -i*]

içre: *De, da, içinde.*

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādî

Yem-i ‘aşḳ **içre** kil-k-i güher-efşān olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*içre,]*
 (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [*içre,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [*içre,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*içre,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*içre,]*

içün: *İçin.*

Sa‘y kıl sen ah **içün** şüfî ṭavaf-ı ḥātır

Ḳalb-i ‘ārif Ka‘beden ‘ulyā degül de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*içün,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5*). [*içün,]*(*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*içün,]*

idbār: *Ters dönme, bitme II Talihin, şansın tersine dönmesi, tailihsizlik.*

Şâdî yâ iḳbāl **idbār** oldıgım derk itmeyen

Gönçe-çîn-i gülşen-i iḳbāl-i dehr olmak diler (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*idbār,]*

Mükeḥḥāl çeşm ol ey dil sürme-i ‘ibretle bu çarḥā

Görüp iḳbāl **idbār** olduğun şād olma iḳbāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [*idbār,]*

idelden: *Ettiğinden beri.*

Mübtelā-yı ḥār **idelden** ey gül-i nāzük beden

Dir kafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [*idelden,]*

Beni ‘āşık **idelden** ān-ı Leylî

Göñül mülkünü tutdu şān-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*idelden,]*

ideli: *Ettiğinden beri, yaptığından beri.*

Ey şūḥ daḥı ḥVābe maḥal ḳalmadı herġız

Şehbāz-ı ḥayālūñ **ideli** dīdemi lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*ideli,]*

iden: *Anlayan kişi, kimse II Arif.*

Eyledi tūr-ı tecellā-yı Ḥudāda maḥv-ı zāt

Fehm **idenler** Len terānī nūkte-i ‘ulyāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 4*). [*idenler, -ler]*

ider ol-: *Eder olmak. Alışkanlık fiilleri. Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda yada gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü veya süreceğini gösterir.*

Ben niyāz eyledigimde ne ‘aceb nāz **ider olsan**

Saḥa tībā baḥa ey şūḥ temennā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3*). [*ider ol-, -er-san]*

Kıldukça tazarru‘ ne ‘aceb nāz **ider olsun**

Elbetde kılar bülbül-i şūrīdeye gül nāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [*ider ol-, -sun*]

Zülfüñle ruḥuñ bāğda ger ‘arz **ider olsun**

Bulmaz mı bulur tāb ü ṭaravet gül ü reyḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [*ider ol-,*
]

Bir āh ile şol sīnemi sūrāḥ **ider oldum**

Düşdüm düşeli kākül-i şeb-renge çü şāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*ider ol-, -*
du, -m-dum]

idi: *Cevher fiili. Ek eylem.*

Yār peygāmını ırgürmeğe ‘ahd itmiş **idi**

Dün gice kıldı vefā itdiği peymāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5*). [*idi,]*

Rāz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek āsān **idi**

Dide-i ‘aşıkda cārī olmasaydı ḥūn u āb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*idi,]*

Virmeseydi lebūñ ol bādeye ḥāşiyet eger

Neş’-e bahş olmaz **idi** ḥalka-i rindāne kadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2*). [*idi,]*

Gīsusu meger rüy-ı ‘araḫ-nākine düşmüş

Gül üzre nevī ṭurre-i sūnbül **idi** şandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [*idi,]*

Gönlüm olmaz **idi** üftāde-i çāh-ı zekānı

Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül reseni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*idi,]*

idinür ol-: *Edinir olmak. Tasvîr fiillerinden Alışkanlık fiili. Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda ya da gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü, süreceğini gösterir.*

Mesken **idinür oldum** o hāmūn-ı melālî

Raḥmeyle bu Mecnūna o Leyla ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*idinür ol-,*
-du, -m]

ifā-yı resm-i bendegiyet: *Kulluğun gereğini yerine getirmek II Bağlılığını göstermek*
III Biat etmek.

Yok liyākāt bende vaşf-ı ḥazret-i şāḥāneye

Mağşadım **îfâ-yı resm-i bendegîyetdür** hemân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16*). [*îfâ-yı resm-i bendegîyet, -dür*]

iftihâr: Övünme, övünç.

Şâdiyâ kıl cân ile mengüş-ı güş-ı **iftihâr**

Dâver-i deryâ-kerem nazm-ı dūr-i yektâsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 5*). [*iftihâr,*]

ihsân: Cömertlik, lutuf II Bağış, hediye (sevgiliden beklenen iyilik).

Nâ-şitâ 'âşıklara baş eyle hūvân-ı vuşlatı

Gayrilerden sofrâ-i in'âm ü **ihsânıñ** düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [*ihsânıñ, -ıñ*]

Sākî-i gül-rū kadeh der dest cevlan eyledi

Ketm-i **ihsân** itmedi düşdükçe **ihsân** eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*ihsân,*]

Dâmen-i lutfuñ teşebbüsgâh-ı cümle aşfiyâ

Gülşen-i eltâf u **ihsânında** 'âlem gönçe-çîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*ihsânında,*]

'Aceb mi ben de olsam bende sîr-hūvân-ı **ihsânıñ**

Çü men der-yüze-i bâb-ı 'atâyam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [*ihsânıñ, -uñ*]

'Aceb mi Şâdî kemter olmasa nevmîd-i **ihsânıñ**

Gedâyam dâima lutfuñ umaram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7*). [*ihsânıñ, -+u, -+n*]

Bâhr-ı **ihsânında** deryâ güyiyâ bir kaçre âb

Gülşen-i lutfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*). [*ihsânında, -ı, -n, -da*]

ihsân eyle-: Yardımda bulunmak, iyilik etmek.

Sākî-i gül-rū kadeh der dest cevlan eyledi

Ketm-i ihsân itmedi düşdükçe **ihsân eyledi** (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*ihsân eyle-, -di*]

ihsân it-: Yardım etmek. İyilikte bulunmak II Bağışlamak III Vermek.

Haste-i hicrānıñna düşdükçe ihsān itmedüñ

Hāl-i zārum bir su'al it bāri Allāh 'aşkına (*Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 5*). [*ihsān it-, -me, -dii, -ñ*]

ihsān kıl-: *İyilikte bulunmak II İyi muamele etmek III Yakınlık göstermek.*

Gāh bir ihsān kılmak lāzım-ı tab'ın iken

Haste-ī hicrānıñna daim cefā lāyık mı yā (*Şādī Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*ihsān kıl-, -mak*]

ihtirā': *Buluş, icat. II Benzeri görülmemiş.*

Ma'āzallāh o gamz-ı mekr-engizinden ey āfet

Demādem **ihtirā'**ı fitne-i āhır-zemān eyler (*Şādī Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [*ihtirā'ı, -ı*]

ihyā eyle-: *İhya etmek II Canlandırmak III Mutluluğa kavuşturmak.*

Bir nefesle eyledi ihyā nice dil-mürdeyi

Avn-ı haqla Şādīyā gūyā Mesīhādır gönül (*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [*ihyā eyle-, -di*]

ikād: *Aydınlatma*

O meh-rū külbe-i hecr-i dil-i nāşāde gelmişdür

Çararmış şem'a-i iqbālîmi **ikāde** gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [*ikāde, -e*]

ikbāl: *.Mutluluk, saadet II Baht, talih.*

Şādī yā **ikbāl** idbār oldığın derk itmeyen

Gönçe-çin-i gülşen-i iqbāl-i dehr olmak diler (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*ikbāl,*

Şādī yā iqbāl idbār oldığın derk itmeyen

Gönçe-çin-i gülşen-i **ikbāl-i** dehr olmak diler (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*ikbāl-i,*

O meh-rū külbe-i hecr-i dil-i nāşāde gelmişdür

Çararmış şem'a-i **ikbālîmi** ikāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [*ikbālîmi, -i, -m, -i*]

Cür'a-i **ikbāl** ile mestim diyen huşyār-ı dil

Şâkiyi edbâr-ı ‘âlemden çeker encâm-ı cam (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4). [ikbâl,]

Mükehhâl çeşm ol ey dil sürme-i ‘ibretle bu çarhâ

Görüp **ikbâl** idbâr olduğun şâd olma ikbâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4). [ikbâl,]

Mükehhâl çeşm ol ey dil sürme-i ‘ibretle bu çarhâ

Görüp ikbâl idbâr olduğun şâd olma **ikbâle** (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4). [ikbâle, -e]

Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı **ikbâli**

Bugün kām üzre döndürdüm yine sâkî-i devrāmı (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3). [ikbâli, -i]

Yok furtına bâkî dahî deryâ-yı emelde

Çün zevrak-ı dil sahil-i **ikbâle** yanaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4). [ikbâle, -e]

Giçelüm gayrıdan Allah’a tevekkül idelim

Çarh-ı edbârını **ikbâle** tebeddül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1). [ikbâle, -e]

ikbâl kıl-: Yüzünü dönmek ,meyletmek, teveccüh etmek.

‘Aceb mi **kılmasam ikbâl** men ey hıvâce mihrâba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrû-yı dildâram (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4). [ikbâl kıl-, -ma, -sa, -m]

iken: İmek. Cevher fül, ek eylem.

Gâh bir ihsân kılmak lâzım-ı tab‘ın **iken**

Haste-î hicrânına daim cefâ lâyıık mı yâ (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4). [iken,]

Bu dil-i dīvānemi zencîr zabt itmez **iken**

Nāgehan pā-bend-i zencîr-i melāl oldum yetiş (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3). [iken,]

Bu ne sırdır Şâdiyā zencîr zabt etmez **iken**

Bir kıla bend eyledi āhir dil-i şeydā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [iken,]

Lâzım-ı tab‘ın **iken** sâkî kerem luṭf u himem

Eyleyüp inşâf ber- re’yümce devvār olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3). [iken,]

Ham-gerden ola kaldı görüp turra-i zülfüñ

Ser çekmiş **iken** nāz ile bālāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [*iken,]*

Gird-i vaşlunda tolanmakta **iken** hâle gibi

Buldum âğuş-ı hayālümde bu şeb mäh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [*iken,]*

Dil-i dīvānemi zencir zabt itmez **iken** Şādî

Hevā-yı kākül-i cānān bir täre ulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*iken,]*

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz **iken** hemçün hümā

Pençe-i şehbāz-ı çeşmünle şikār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*iken,]*

iklim: Ülke, memleket, diyar.

1. Ülke, memleket, diyar. II Söz ustalarının diyarı.

Ben Şādî nazîre diyemem nazm-ı Ferîde

Ol husrev-i **iklim-i** sūhan-kārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 5*). [*iklim-i, -i]*

2. Ülke, memleket, diyar. II Mana ülkesi.

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya'ni sā'il-i bāb-ı şeh-i **iklim-i** ma'nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*iklim-i,]*

4. Ülke, diyar, memleket II Bağışlama, ihsan ülkesi.

Bende-i bāb-ı 'atāyı n'ola nevmîd itme

Sana cānā şeh-i **iklīm-i** 'atādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*iklīm-i, -i]*

Şol Şādî-i zārı nola bir mazhar-ı lutf it

Sensin şeh-i **iklīm-i** 'atā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*iklīm-i, -i]*

5. Ülke, diyar, memleket II Maevha ülkesi.

Ey habīb-i Hāzret-i Mevlā Hıdivv-i mürselîn

V'ey Şeh-i **iklīm-i** Māevhā Şefî'ül-müznibîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*iklīm-i, -i]*

ikrām: *Bağış, ihsan, kerem II. Hürmeten veya gönül hoşluğu için bir şey vermek, sunmak, takdim etmek.*

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba‘d sem nüş itdirür

Sāḳi-i devrūñ bize **ikrāmı** ya hū böyledür (*Şādî Divanı, Gazel 55, Beyit 2*). [*ikrāmı, -ı*]

ikrār: *1.Söz verme, kabul etme.*

Şādî yā būs-ı lebin ol ‘ıyde merhūn ideli

Ger mübeddel olmasa inkāre ol **ikrār-ı** dost (*Şādî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [*ikrār-ı,]*

Mübeddel olmasa inkāra **ikrāruñ** ger ey meh-rū

Geçen gün va‘de-i vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şādî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*ikrāruñ, -uñ*]

2.Açıklama, itiraf II Tasdik.

Sükūt etdi aña **ikrār-ı** ızmāri denilmez mi

Didükce şūḥ-ı mümtāzım baña bir būs-ı vāmıñdır (*Şādî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [*ikrār-ı, -ı*]

3.Gizlemeyip açıklama II söz verme III kabul etme.

Va‘d u ikrār eyledüñ teşrîf-i çāker hāneyi

Gel ferāmüş itme ol **ikrārı** Allāh ‘aşkına (*Şādî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [*ikrārı,]*

4.Gizlemeyip açıklama, söz verme, kabul etme II Aşığt onurlandırma, şerefleendirme.

Va‘d u **ikrār** eyledüñ teşrîf-i çāker hāneyi

Gel ferāmüş itme ol ikrārı Allāh ‘aşkına (*Şādî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [*ikrār,]*

iksir it-: *İksir etmek. Etkileme II Eşyanın tabiatını değiştirerek onu kemal mertebesine ulaştırmak.*

Lutf birle ḥāke ger şalsa nazār **iksir ider**

Müreş-i (nūr) ü tecellādur nigāh-ı Nakşbend (*Şādî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*iksir it-,]*

iktibās-ı nūr id-: *Nur almak, parlaklık kazanmak.*

Ṭal‘atūñdan **iktibās-ı nūr ider** ay u güneş

Ey cemāl-i Ve'd-đuha yā Raḥmeten lil-'ālemīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2*).
[iḳtibās-ı nūr it-,]

iktimā' eyle-: İktima eylemek. İçmek.

La 'l-i gülgünüñ taḥayyul eyleyüp üftāde dil

Külbe-i ḥayretde **eyler** ḥün-ı bāğrın **iktimā'** (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2*). [iḳtimā' eyle-, -r]

iktināh: Bir şeyin gerçeğini anlama, künhüne varma.

Bu dergāh-ı risālet **iktināha** ferş-rū eyle

Ne bir dergāh-ı rif'at-dāde-i seb'-a semādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2*).
[iktināha, -a]

'ilāc: İlaç, çare, şifa, derman.

Şarf-ı enzār eyle gel luṭfet **'ilācumdan** ṭabīb

Ḳābil-i dārū degüldür ḥaste vü bīmār-ı 'aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*).
['ilācumdan, -um, -dan]

ilāhī: Ey Allah'ım.

Bağışla benî ḥāce-i Levlāke **ilāhī**

Şermende-i dergāh-ı 'alā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [ilāhī,]

i'lān: İlan. Açıklama II Açığa vurma, meydana çıkarma.

Her taraf **i'lān** olundukda cülüs-ı şevketi

Şıyṭ-ı ferrūḥ-bād ile pür oldı tāḳ-ı āsmān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [i'lān,]

ile: Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.

Bī karar ol derd-i 'aşḳ-ı hū **ile** mānend-i şu

Maḳşadın olmak ise ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [ile,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 7*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [ile,](*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [ile,](*Şâdî*

Divanı, Gazel 40, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 7). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3). [ile,](Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10). [ile,](Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1). [ile,](Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5). [ile,](Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2). [ile,](Şâdî Divanı, Kut'a 2, Beyit 6). [ile,]

ilerü: İleri, önce, evvel.

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāṣā saña Ādem

Senden **ilerü** yok ḥarem-i ḥazrete maḥrem (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5). [ilerü,]

illet: Hastalık, illet, sebep II Suç, günah hastalığı.

Dem-i vā ümmeti de mazḥar-ı enzār-ı eltāf it

Nigāhuñ ‘**illet-i** cürme şifādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [*‘illet-i, -i*]

ilticā eyle-: *Sığınmak II başvurmak.*

Cür‘a-i cām-ı vişālūñle olanlar şād-kām

Çeşme-i hayvān için eyler mi Hızra ilticā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*ilticā eyle-,*]

iltifat: *İlgi, alaka göstermek; beğenmek, rağbet etmek.*

Olmasaydı ‘arız-ı âliñ tarāvet-baḥş-ı gül

Bülbül itmezdi güle ‘atf-ı nigāh-ı **iltifat** (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 3*). [*iltifat,*]

iltifat it-: *Beğenmek, dikkat etmek, övücü sözler söylemek.*

Ben ol mihr u mehe ‘atf-ı nigāh-ı **iltifat itmem**

Fürüg-ı mihr-i vaḥdetle garīḳ-ı nūrdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2*). [*iltifat it-, -mem*]

īmān: *İnanç II Allah'ın birliğini, melekleri, mukaddes kitapları, peygamberleri, kıyâmet günü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalp ile tasdik ve dil ile ikrar etme, kalben inanır ve dil ile söyleme.*

Tünd-bād-ı her vesāvisden be-der-āḫir nefes

Hıfz kıl fānūs-ı **īmānım** meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4*). [*īmānım,*]

imdād: *Tehlikede veya çaresiz durumda olan birine yapılan yardım II Manevi yardım.*

‘Aceb mi olsa dil **imdād-ı** rūḫāniyyeye mażhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḫalka-i bāb-ı temennāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*imdād-ı, --ı*]

‘Aceb mi olsa dil **imdād-ı** rūḫāniyyeye mażhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḫalka-i bāb-ı temennāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*imdād-ı, -ı*]

imdād kıl-: *İmdat kılmak. Yardım etmek, yardıma yetişmek*

Eger **imdād kılmazsañ** n’olur ḫāl-i dil-zārım

Günāh-ālūde gāyet rū-siyāhām yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4*). [*imdād kıl-,]*

imhā: *Yok etme, ortadan kaldırma II Canından geçme.*

Ṭurma yan şem‘-i ruḥ-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i **imhā** nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*imhā,]*

imiş: *Cevher fiil. Ek eylem.*

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebūñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ **imiş** hasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*imiş,]*

in‘ām: *Nimet, iyilik.*

Nā-şitā ‘āşıklara baş eyle ḥvān-ı vuşlatı

Ġayrilerden sofrā-i **in‘ām** ü iḥsānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [*in‘ām,]*

Şâdî teg üftāde-i peygüle-i meyḥānenüñ

Ṭut elüñ düşdükçe sākī Ġayrı **in‘ām** istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 5*). [*in‘ām,]*

inān: *Dizgin II Zapt, idare, kontrol.*

Şeh-süvārum esb-i istignāya çiğnetdin yine

Bes ‘**inān-ı** tūs-ı çālāk-ı cevelānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [*inān-ı, -ı]*

Şeh-suvāрім çek ‘**inān-ı** tevsen-i nāzüñ hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi göñül pa-māl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [*inān-ı, -ı]*

ināyet: *Lütuf, ihsan, iyilik II Yardım.*

‘İnāyet kıl ‘**ināyet** ol dem-ī Dīvān-ı Kübrāda

Zebāni destinē virme girībānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3*). [*ināyet,]*

ināyet kıl: *İnāyet kılmak. İyilik etme II Yardımda bulunma.*

Kıl ‘ināyet ṭut elim ey meḥar-ı ‘ālem meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i bed-fi‘ālam yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [*ināyet kıl,]*

incit-: *İncitmek. İncinmesine yol açmak; kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzmek II Canını yakmak, ağrı, sızı vermek.*

Mağşaduñ feryād ile **incitmemekse** âlemi

Her gice ta şubha dek Şādī bu vāveylā nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 7*).
[incitmemekse, -me, -mek, -se]

inkār: *Reddetme, kabul etmeme.*

Şādī yā būs-ı lebin ol ‘ıyde merhūn ideli

Ger mübeddel olmasa **inkāre** ol ikrār-ı dost (*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [inkāre, -e]

Mübeddel olmasa **inkāra** ikrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün va ‘de-i vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 3*).
[inkāra, -a]

inkişāf bul-: *Gelişmek II Meydana çıkmak, aşikâr olmak.*

Bülbül-i dil Şādīyā bulmazdı böyle inkışāf

Naẓm-ı Sa ‘dī nev-gül-i gülzār-ı ‘irfān olmasa (*Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 9*). [inkişāf bul-, -maz, -dı]

inkisār: *Kırılma II İncinme II Gücenme.*

Münkesirdür şīşe-i göñlüm o seng-i cevrden

Rahm kıl şol hātır-ı pür **inkisārumdan** şakın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 3*).
[inkisārumdan, -um , -dan]

inle-: *Acı ve üzüntü ifāde eden kesik kesik sesler çıkarmak; Gür, uğultulu, yankılı ses çıkarmak II Ah etmek, şikayet etmek.*

Żabt(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencīr ile

Göñlüm **inler** kākül-i ‘anber kemendüm gitdi āh (*Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 2*).
[inler, -r]

ins: *İnsan, beşer, kişi II Ahbaphk, yakınlık.*

Şādiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek

Dām-ı **inse** şanma ol āhū-beçe āsān gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [inse, -e]

inşād: *Şiir okumak.*

Müfevvâzdur saña Fevzî Efendi şi‘r **inşâdı**

Çü Şâdî şâ‘irân-ı ‘aşrda bes eş‘ar(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5*). [*inşâdı, -ı*]

inşâf eyle: *Hakça davranmak, adâlet göstermek, acıyıp merhamet etmek.*

Değme zinhâr tel-i perçem-i canâne şabâ

Eyle inşâf toğunma dil-i yarâne şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*inşâf eyle,]*

inşâf it-: *Hakça davranmak, adâlet göstermek, acıyıp merhamet etmek.*

Bir leb-i Şîrîne tâ men zâr(ı) Ferhâd eyledün

İtmedün inşâf esîr-i dest-i bî-dâd eyledün (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 5*). [*inşâf it-, -me, -dü, -ñ*]

insâniyyet: *İnsan olma durumu. II İnsana yakışır hal, insanlık*

Görenler hüsnünü cânâ okur şânında Mâhedâ

Egerçi dest-i kudret şekl-i **insâniyyete** koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*). [*insâniyyete, -e*]

intiha: *Son, nihayet II durum, hâl. (Övgünün en güzel, son hali).*

İrme mümkün mü burûc-ı **intiha-yı** vaşfiña

Ṭā(y)ir-i ‘arş olsa şehbâz-ı hayâlam yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*intiha-yı, -yı*]

intizâr: *Bekleme, bekleyiş.*

Be her şeb tâ seher encüm-şümâr-ı **intizâr** oldum

Dirîgâ hâle-i âgûşuma ol mehlikâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [*intizâr,]*

Ümîd-i şubh-ı vaşluñla şabâh-ı haşre dek her dem

Bütün encüm-şümâr-ı **intizâram** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [*intizâram, -am*]

intizâr ol-: *Bekleyip durmak*

Olmasun mı âh-ı dil encüm-şümâr-ı **intizâr**

Hecre tebdîl eyledün şubh-ı visâl-i yâr(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*). [*intizâr ol-, -ma, -(s)un*]

ir-: *İrmek, ermek. Vasil olmak, yetişmek, erişmek*

İrer **irmez** mi gönülüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre sāye-küsterdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 6*).
[irmez, -mez]

Dil murğı ‘aceb mi **ire** ol evc-i ‘alāya

Şādī himem-i pīr benüm bāl u perümdür (*Şādī Divanı, Gazel 78, Beyit 5*). [ire, -e]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daği urmam dimağ

Tā meşām-ı cāne **irdi** nükheth-i vālā-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [irdi, -di]

Āh-ı dil-i pūr-zār yetişmez mi o şūhā

Tā her gice eflāke **irer** na‘ra vü nāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [irer, -er]

Ger Şādī dilerseñ **iresiñ** Ka‘be-i vaşla

Ol ‘ālem-i ‘aşka yūri važ‘-ı kadem eyle (*Şādī Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [iresiñ, -e, -sin]

Eger **irmezse** lütfuñ bu kemīne ‘abd-ı ednāya

İrer nüh tāka ol dem āh u efgānam meded yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 4*).
[irmezse, -mez, -se]

Hezār-ı nağme-sāz-ı ğonce-i gülzār-ı dīdāram

İrer **irmez** mi ‘arşa āh u nālem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [irmez, -mez]

irādet: *Irade dileme; gönül isteği. II Bilinç.*

Gönül tā dām-ı ‘aşk-ı yāre çarpıldı **irādetsüz**

Gerekmez dīdeye şimşād ol tūbā kıyāfetsüz (*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [irādetsüz, -süz]

‘irfān: *1. Bilme, anlama, marifet*

Daği meyl eylemem ben kāse-i fağfūra ‘ālemde

Yeter ol kāse-līs-i hūvān-ı **‘irfān** olduğum besdür (*Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 4*).
[‘irfān,]

İrme istersen eger kurb-ı vişāl-i hāzrete

Çek elüñ Şādī sivādan pāy-ı ‘**irfānıñ** düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [*‘irfānıñ, -ıñ*]

Bülbül-i dil Şādīyā bulmazdı böyle inkişāf

Naẓm-ı Sa‘dī nev-gül-i güلزār-ı ‘**irfān** olmasa (*Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 9*). [*‘irfān,*]

2.Marifet, keşf, hads, ilham, sezgi, manevi ve ruhî tecrübeyle elde edilen bilgi, tecrübî bilgi.

Ma‘ārif kadrini erbāb-ı ‘**irfān** olmayan bilmez

Mücevher n’oldıguñ gevher-şināsan olmayan bilmez (*Şādī Divanı, Gazel 91, Beyit 1*). [*‘irfān,*]

Sükūt-ı ehl-i ‘**irfānı** ne lāik eylemek ta‘rīz

Çü nā-mümkün suḥan īrād hātifden işāretsüz (*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 4*). [*‘irfānı, -ı*]

Egerçi kaṭre em ez kaṭrehā-yı baḥr-i ‘**irfānam**

Ve gerçi zerre em mensüb-ı mihr-i ‘ālem-ārāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [*‘irfānam, -am*]

Gerekmez dīdeye ey Şādī ol dünyā vü māfihā

O ‘anḳāyam ki dāim lāne-sāz-ı evc-i ‘**irfānam** (*Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 5*). [*‘irfānam,*]

Bir ḳadr-şināsında ḥarīdār gerekdür

Söz yok söze Şādī suḥanuñ kāle-i ‘**irfān** (*Şādī Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [*‘irfān,*]

Hük-m-rān-ı kişver-i ‘**irfān** ḳuṭb-ı ‘ārifān

Bāzı yektā evc-i ḳurbetdür cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [*‘irfān,*]

İrgür-: İrgürmek, erürmek. Ulaştırmak, eriştirmek

Sāhil-i āmāle **irgür** al elüm yā Seyyidi

El-meded üftāde-i girdāb-ı baḥr-ı ḥayretem (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 5*). [*irgür,*]

Beni ol zevraḳ-ı lüṭfuñla **irgür** sāhil-i vaşla

Ġarīḳ-i lücce-i baḥr-ı melālem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [*irgür,*]

Yār peygāmını **irgürmeğe** ‘ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefā itdigi peymāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5*). [*irgürmeğe, -meg, -e*]

Büy-ı zülfi-yi yāri **irgürdi** seher bād-ı şabā

Ser-be-ser oldı mu‘atṭar milket-i Çin u Hıṭā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1*). [*irgürdi, -di*]

Ba‘d-ez-in ol müşk-i çīne bir daḥi urmam dimāğ

Tā şabā **irgürdi** būy-ı zülfi ‘anber-bār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [*irgürdi, -di*]

Şâdî-i şūrīde ta‘ṭīr-i meşām oldı yine

Tā şabā **irgürdü** bū-yı müşk-sārā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5*). [*irgürdü, -dü*]

Merāmıñ Şâdî **irgürmek** ise şol cānı cānāna

Sa‘adet bil reh-i ‘aşk içre gel ibzālî-i ḥīşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*irgürmek, -mek*]

irtifā‘: Yükselme, yükselti. II Mertebe, kıymet (ehl-i beyt tütbesi bağlamında).

‘Abā-püş-ı rızā kıl bu kemīne Şâdî ednāyı

Bî ḥaḳḳ-ı **irtifā‘**ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*irtifā‘ı,]*

irtivā‘: Korkmak, ürkmek.

‘Aşikuñ terk eyleyüp ağıyāra kılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘aşık-ı zāruñdañ eyle **irtiyā‘** (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1*). [*irtiyā‘,]*

iş: Yapılan şey II Davranış, eylem.

Şâdî her **işde** tekāsül ideriz olmaya kim

Ḥidmet-i Ḥazret-i Mollada tekāsül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 5*). [*işde, -de*]

iş bu: Bu işâret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.

Gir debīristan-ı ‘aşka ders-i nādanı oḳu

Tā bilinsin **iş bu** sırr-ı māverā-yı pür-dehā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*iş bu,]*

Söyle târiḥ-i cülūs-ı salṭanat-me’nūsını

Tā bilesin **işbu** āvān-ı sa‘ādet-iķtirān (*Şādî Divanı, Kit'a 2, Beyit 24*). [*işbu,]*

işāret: *1.Hareket. II Gösterme (Hz. Muhammed'in parmağıyla ayı işaret etmesi).*

Sen ol maḥbūb-ı Mevlā zāt-ı a‘lāsın ki ol māhı

Dü-nīm itdüñ be engüş-ı **işāret** yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*işāret,]*

2.Gönüle gelen belirti II. Keşif, müşâhede vb. yollarla sūfînin kalbine gelen, sözle ifâde edilmesi imkânsız mânâ ve ilim.

Sükût-ı ehl-i ‘irfānı ne lâiķ eylemek ta‘rîz

Çü nâ-mümkün suḥan îrād hâtifden **işāretsüz** (*Şādî Divanı, Gazel 92, Beyit 4*). [*işāretsüz, -süz]*

ise: *Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek (-sa, -se).*

Bî karar ol derd-i ‘aşk-ı hū ile mānend-i şū

Maḥşadın olmaķ **ise** ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (*Şādî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*ise,]*

Bî-karār ol derd-i ‘aşk-ı hū ile mānend-i şū

Maḥşadın olmaķ **ise** ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (*Şādî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*ise,]*

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is

Göñül ‘aşık **iseñ** sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol (*Şādî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*iseñ, -ñ]*

Göñül ‘aşık **iseñ** sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālıķdır serîr-i ‘aşka sultān olmama bā‘is (*Şādî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*iseñ, -ñ]*

Eger ta‘dād-ı zaḥm-ı sīnemi bilmek **ise** maḥşad

Dil[i] āmācgāh-ı tîr-i müjgān eyleyenden şor (*Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*ise,]*

Maḥşadıñ olmaķ **ise** ger küşte-i meydān-ı ‘aşk

Ṭig-ı cevri dilbere Şādî hemîşe sīne ger (*Şādî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*ise,]*

Maḥşadıñ bulmaķ **ise** şūfî ḥayāt-ı dāimi

Yād-ı lâ‘l-i yār ile būs-ı lebi peymāne kıl (*Şādî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*ise,]*

Çoklar didiler kim deheni var ‘ademdür

Ger diyecek var **ise** di teng dehānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [*ise,]*

Olmamak ister **isen** Şâdî esîr-i çeng-i nâz

Ġamzesi şehbâz ol ‘anķā-şikārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*isen, -ñ]*

Hudā-yı Zāt-ı bîçün Yevmü lâ yenfa ‘ buyurmuşdur

Eger derrāk **iseñ** derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*iseñ, -ñ]*

Şâdîyā ‘arîf **isen** ger tūtiyā-yı cān kıl

Hāk-i kūy-ı hāzreti dildārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*isen, -ñ]*

Dimişler var **ise** bir nokţadur ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehān-ı yār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2*). [*ise,]*

Her çend muķarrer **ise** de va‘de-i vaşluñ

Ol muşhaf-ı ruhsāra faķat bir ķasem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4*). [*ise,]*

Var **ise** cānā dehānuñ nokţa-i mevhūmdur

Nükte-sencānın budur tahķīķ zann-ı aġlebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 3*). [*ise,]*

Merāmıñ Şâdî irgürmek **ise** şol cānı cānāna

Sa‘adet bil reh-i ‘aşķ içre gel ibzālî-i hîşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*ise,]*

Göñül kūy-ı nedāmetde ķalur nālān u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz **ise** ‘avnuñ baña yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2*). [*ise,]*

işig: *Eşik II kapı, huzur, makam III Hz Muhammed'in (sav) eşiği.*

Yüz niyāz ile yüzüm sürsem **işigüñ** tozunā

Dīdeme aşla gerekmez sürme-i ‘ālem-behā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10*). [*işigüñ, - üñ]*

işit: *İşitmek. Dinlemek.*

Sūfî gibi gūş urma şaķın her naġamāta

Hū şıyıtı **işit** nāy u rebāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*işit,]*

işle-: *İşlemek.*

1. *İçine kadar girmek, nüfuz etmek.*

Çeşmüñ ne kıyar ‘āşık-ı bītāb u tüvāne

Kirpiklerüñ oğlar gibi tā **işledi** cāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [*işledi, -di*]

2. *Hareket hâlinde olup kendinden beklenen işi yapmak II Etkili olmak.*

Kimiñ **işlerse** esb-i tab‘ı gelsin hem-‘inān olsun

Açıkdur ‘aşrımızda çün feşāhat rahş-ı meydānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 4*). [*işlerse, -r, -se*]

iste-: *İstemek.*

1. *Arzu etmek, dilemek, talep etmek.*

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar **isterim** meşreb bu ya

Tūṭiyim la‘l-i şeker-bār **isterim** meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*isterim, -r, -im*]

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar **isterim** meşreb bu ya

Tūṭiyim la‘l-i şeker-bār **isterim** meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*isterim, -r, -im*]

Ḳays-ı Leylāyım baña ‘arz itme şūfi bāğ u rāğ

İstemem hāmūnu u kühsār **isterim** meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*isterim, -r, -im*]

Virmezem dil virmezem her bir kamer- ṭal‘atlara

Rūy-ı pertev-baḥş-ı aḳmār **isterim** meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*isterim, -r, -im*]

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehān-ı dil-rubā

İstemem izhārı izmār **isterim** meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*isterim, -r, -im*]

Şâdî söz yok kâle-i nazm-ı Cenāb-ı Hikmete

Ḳadrin añlar bir ḥarīdar **isterim** meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*isterim, -r, -im*]

Bulmak **isterseñ** hemîşe ger necât-ı dâimi

Şâdî yâ dāmân-ı şer‘-i Ahmed-i Muhtârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*isterseñ, -r, -se, -ñ*]

Turma yan şem‘-i ruh-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek **isterseñ** eger ol pāye-i imhā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*isterseñ, -r, -se, -ñ*]

İrme **istersen** eger kurb-ı vişāl-i hāzrete

Çek elün Şâdî sivādan pāy-ı ‘irfānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [*istersen, -r, -se, -n*]

Mest-i ‘aşkuñ sākıyā ol cām-ı gül-fām **istemez**

Bende-i hāk-i deriñ dārat-ı Behrām **istemez** (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*istemez, -mez*]

Mest-i ‘aşkuñ sākıyā ol cām-ı gül-fām **istemez**

Bende-i hāk-i deriñ dārat-ı Behrām **istemez** (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*istemez, -mez*]

Mazhar-ı nūr-ı cemālün mihre eyler mi nigāh

Mâil-i zülf-i siyahuñ zulmet-i şām **istemez** (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [*istemez,]*

Qalmadı ol kâle-i şabr u sükūnetden eger

Devr-i zülfünde dil-i ‘uşşāk ārām **istemez** (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*istemez,]*

Şâdî teg üftāde-i peygüle-i meyhānenün

Tut elün düşdükçe sākī gayrı in‘ām **istemez** (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 5*). [*istemez,]*

Olma **isterseñ** eger sâhil-res-i baħr-ı fenā

Turma ol Şâdî süvār-ı zevrak-ı deryā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7*). [*isterseñ,]*

Dil **ister** ‘azm-i kūy-ı yār kılmak dizde kudret yok

Diriğā hem temennā-yı vişāle lebde tākat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*ister, -r*]

Ne **ister** bedreka dil ‘azm-i kūy-ı yār kıldıkca

Bu yolda Şādīyā çün berķ-ı āhı reh-nümün oldum (*Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 5*).
[ister, -r]

Olmamak **ister** isen Şādī esīr-i çeng-i nāz

Ġamzesi şehbāz ol ‘anķā-şikārumdan şakın (*Şādī Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [ister, -r]

Şol tūtī-i rūhum uça **ister** bu kafesden

Gül-şekker-i la‘lūn gelür olduğça hayāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [ister, -r]

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşķ ola **ister**

Şūfī gibi mihrāb güzīn eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 3, Beyit 3*). [ister, -r]

Göñül gülzār-ı vaşlından yaña pervāz ede **ister**

Ve līkin neyleyim bī-bāl ü perdür yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[ister, -r]

2. *Gerekli kılmak, îcap ettirmek; gerekli olmak*

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı ġamzeñdür göñül

Ba‘d-ez-in dil murġını şayd itmeye dām **istemez** (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 4*).
[istemez,]

Çeşm-i dikķatle gören añlar ‘ayār-ı nazmumı

Şādī nazm-ı zer-‘ayārum **istemez** ašlā meħek (*Şādī Divanı, Gazel 123, Beyit 5*).
[istemez, -mez]

isteyen: *Talep eden kişi. II Aşık.*

Vücūdun maħv kılsın vaşl-ı cānān **isteyen** Şādī

Çü buldı vuşlat-ı cānān yana yana pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [isteyen,]

istifāza eyle-: *Feyizlenme, istifade etme, faydalanma.*

Yüzüñ ko āsitāna **istifāza eyle** ey Şādī

Ĥuzūr-ı feyż-i mevfūrı Ĥabīb-i Müctebādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [istifāza eyle,]

istifsār-ı hāl kıl-: *Hal hatır sormak.*

Kılmasın şūfī teħī ey Şādī istifsār-ı hāl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyāre hālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*).
[istifsār-ı hāl kıl-, -ma, -(s)ın]

istignā:

1.Zenginlik, ihtiyaç duymamak (Taht, makam bağlamında)

Çü sensiñ bir Şehinşāh-ı serīr ārā-yı **istignā**

Kapuñda Şādī -i şūrīde bir memluk-ı çākerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [istignā,]

2.Zenginlik, ihtiyaç duymamak (Memleket, ülke bağlamında)

Şehriyār-ı mülk-i **istignāya** Şādī bendeyem

Bendeyem ger kullugā lāyık buyursa Şehriyār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 5*).
[istignāya, -ya]

Sūziş-i pervaneyi ol şem‘ -i bezm-ārā bilür

Ya‘ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i **istignā** bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [istignā,]

3. Naz, işve II Kayıtsızlık, nazlanma

Bülbül āsā her seher nālān u giryān oldıgum

Nev-gül-i güلزār-ı **istignā** bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3*). [istignā,]

4.Kayıtsızlık II Nazlanma, isteksizlik (Rakibin aşığa eziyeti).

Şādī(y)i çığnetmedüñ cānā semend-i nāzına

Esb-i **istignā-yı** gayra pāymāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [istignā-yı, -yı]

Şeh-süvārum esb-i **istignāya** çığnetdin yine

Bes ‘inān-ı tūs-ı çālāk-ı cevelānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [istignāya, -ya]

5.Elde olana kanaat edip başka bir şeye ihtiyaç duymama, tok gözlülük, gönül tokluğu.

Çalındı tekye-ī dildē rebāb u nāy-ı **istignā**

Bütün dünyāyı tutdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı **istignā** (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [istignā,]

Tehī ‘arz itmesin bī-hūde sākī cām-ı gülfāmı

Benem Şādī ezel mest-i mey-i ma‘nā-yı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 7). [istignā,]

Ne şübhe pîş-i çevgānı o erbāb-ı ma‘arīfde

Gerekmez hemçü gūy-ı t̄arem-i a‘lā-yı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 6). [istignā,]

Nigāh-ı iltifāt eyler mī ol dārāt-ı Dārāya

Olanlar hük-m-rān-ı hıttā-i vālā-yı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 5). [istignā,]

Bi ḥamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i yezdānı

Açıldı bāğ-ı ḥatırda gül-i ra‘nā-yı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 4). [istignā,]

‘Aceb mī ser-be-ser āfāk-ı cānum rūşenā olsa

Ṭulū‘ itdī sipihr-i dilde tā bedrā-yı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 3). [istignā,]

Demādem şekkeristān-ı vişāl-i yār anıldukça

Ḳafesdē nāle eyler tūtī-i gūyā-yı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 2). [istignā,]

Çalındı tekye-ī dildē rebāb u nāy-ı **istignā**

Bütün dünyāyı tıtdı sıyt-ı hūy-ı hāy-ı **istignā** (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 1). [istignā,]

Cīfe-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya

Tā ezelden ḳāf-ı **istignāda** ‘anḳādır gönül (Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 3). [istignāda,]

‘Aceb mi cīfe-i dünyāya meyl eyler miyim Şādī

Ezelden tā ebed ol ḳāf-ı **istignāda** ‘Anḳāyam (Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 7). [istignāda, -da]

O ‘anḳādır ki Şādī hestī-i dünyāya meyl itmez

Dime ol ḳāf-ı **istignāda** bir ‘anḳā mıdır bilmem (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [istignāda, -da]

istihār ver-: Şöhret, ün kazandırma

İstihār-ı ḥālīme bādī kemāl-i ‘aşḳdur

‘Aşḳdur Leyla **veren** ol Ḳaysa şöyle **istihār** (Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 3). [istihār ver-, -en]

istikā kıl-: *İştika kılmak. Şikayet etmek.*

Şādī cevri-i yārdan zinhār **ķılma istikā**

Muktezā-yı baht-ı nā-fercāmı ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 7*). [*istikā kıl-, -ma*]

istikmāl: *Tamamlanmak (Gazelin eksikliği bağlamında).*

Halka der-güş-ı gulām-ı hāzreti monla şodem

Ol şerefle bu ğazel nokşanı **istikmāl** olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [*istikmāl,*]

Halka der-güş-ı gulām-ı hāzreti monla şodem

Ol şerefle bu ğazel nokşanı **istikmāl** olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [*istikmāl,*]

istimāl: *Kaplama, içine alma.*

Gel ey zāhid benim hāl-i perīşān **istimālīm** gör

Dime bir Kays-ı Leylā kūhsār-ı vahşete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*istimālīm, -im*]

Şabā hāl-i melāmet **istimālīm** yāra ‘arz eyle

Yüri āh-ı ciger-sūzum sitem-gir-dāra ‘arz eyle (*Şādī Divanı, Gazel 187, Beyit 1*). [*istimālīm, -im*]

Firāķıñla gören hāl-i melāmet **istimālīm** dir

Bu bir kūhken-i Şīrīn midir yā Kays-ı Leylā mı (*Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [*istimālīm, -i, -m*]

istimdād: *Yardım isteme, medet umma.*

Ne mümkün ğayrīden ümmīd-i **istimdād** ide Şādī

Çü sensün dād-res kân-ı şefā‘at yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 5*). [*istimdād,*]

istimdād eyle-: *Yardıma çağırarak, yardım istemek.*

Ġayriden **eyler** mi **istimdād** şol Şādī-kemīn

Zāt-i pākındır şefī‘-i rüz-ı ferdā esselām (*Şādī Divanı, Kaside 22, Beyit 6*). [*istimdād eyle-,*]

istircā it-: *Ricâ etme, dileme, yalvarma.*

İtme ey divâne dil beyhûde **istircā** vefâ

Kimseye kılmış degüldür bî-vefâ dünyâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*istircā it-, -me*]

istişfâ ‘ kıl-: *Şefaât dileme, isteme (Hz. Muhammed bağlamında).*

Kimden **istişfâ ‘ kıl**sın Şâdî-i çâker-kemîn

Sensin ancak ol şefî ‘ rûz-ı ferdâ merhabâ (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5*). [*istişfâ ‘ kıl-,*]

istişmām: *Koklama, kokusunu alma II Bilmeye ve tanımaya çalışma.*

Gönçe-i nev-ḥizi **istişmāma** yokdur ârzu

‘Andelib-i cāna ruḥsāruñ gül-i terden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*istişmāma,*]

Tabla-i ‘aṭṭarı **istişmāma** yokdur ârzū

Cānımı kıldıñ mu ‘aṭṭar ‘anberîn mûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*istişmāma,*]

işve-perver: *Naz, cilve seven.*

Al dest-i nāza sāgar ey şūḥ-ı **işve-perver**

Raḥm eyle raḥm göster düşdükce ‘āşıkāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [*işve-perver,*]

‘isyān: *Emre uymama, itaat etmeme, itaatsizlik etme, başkaldırma II Allah ve peygamberinin emirlerine uymamak, itaat etmemek.*

Ġarīḳ-ı baḥr-i bi-ḳa ‘r-ı günāham ḳıl rehā yā Rab

Ḥariḳ-ı nār-ı ‘**isyān** olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [*‘isyān,*]

Zevraḳ-ı gönülüm nola saḥil-res-i ṭā ‘at ḳıl

Ġarḳ-ı mevc-i baḥr-ı ‘**isyānam** meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*). [*‘isyānam, -am*]

Āh ġarīḳ-i lücce-i baḥr-ı melâlem yā Resûl

Şarşar-ı ‘**işyān** ile āşüfte-ḥâlem yā Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*‘işyān,*]

Şeb-i gâfletde dâim âteş-i dil-sûz-ı 'işyāna

Yanup yakılmada pervānevārum yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*).
['işyāna, -a]

it-: *İtmek. Etmek, eylemek.*

Yār peygāmını irgürmeğe 'ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefā **itdigi** peymāne şabā (*Şādî Divanı, Gazel 6, Beyit 5*). [itdigi, -dig, -i]

Olmaya mı Şādî yā pābend-i zencîr-i cünûn

Ḳays-ı şahrâ-yı melâl **itdi** beni Leylâ-edā (*Şādî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [itdi, -di]

Bilmedim Leylî-edā **itdi** ne efsûn ey dirîğ

Meskenimdir Ḳays veş kuhsâr u hâmun ey dirîğ (*Şādî Divanı, Gazel 110, Beyit 1*). [itdi, -di]

Bülbül-i hâtır nice feryād u efgân **itmesin**

Gördüm ol gül gonca(y)ı hâşâke maḳrûn ey dirîğ (*Şādî Divanı, Gazel 110, Beyit 2*).
[itmesin,]

Gör nice âşüfte-hâl **itdi** beni sevdâ-yı zülf

'Aqlımı tārâc kıldı 'anber-i sārâ-yı zülf (*Şādî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [itdi, -di]

Bülbül-i cānum **ider** mi güllere 'atf-ı nigāh

Bāğ-ı hüsnünde açılmış verd-i nāzik-ter mi yok (*Şādî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*). [ider, -er]

O yād-ı zülf ü ruḫşāruñla zülf-i ṭurre-endāzım

Gül ü reyḫān(ı) gördüm zîb-i destār ü külāh **itdüm** (*Şādî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*).
[itdüm, -dü, -m]

Baṇa teklîf-i miḫrāb itme gel ey şüfî beyhûde

Ezelden güşe-i ebrû-yı yârı secdegāh **itdüm** (*Şādî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [itdüm, -dü, -m]

'Arz-ı dîdār eyleyüp Manşûr-ı 'aşḳ **itdi** beni

Ol sebebdendür ki dâim dār(ı) gözler gözlerüm (*Şādî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*). [itdi, -di]

Neler **itdi** neler o çeşm-i füsün-kār neler

Saldı gönlüm kuşına pençe-i ‘anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*itdi, -di*]

Zîr-i pîç-a-pîç-i kākülde görenler ‘arızuñ

Cilvegāh **itmiş** şanar hūrşîd burc-ı ‘akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*itmiş, -miş*]

Gör o Leylā-reviş(i) hālūmi vārūn **itdi**

Ḳays teg meskenūmi deşt ile hāmūn **itdi** (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [*itdi, -di*]

Gör o Leylā-reviş(i) hālūmi vārūn **itdi**

Ḳays teg meskenūmi deşt ile hāmūn **itdi** (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [*itdi, -di*]

Āh ey gül mübtelā-yı cevri-hār **itdūñ** beni

Bülbül āsā her seher giryān zār u **itdūñ** beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*itdūñ, -dū, -ñ*]

Āh ey gül mübtelā-yı cevri-hār **itdūñ** beni

Bülbül āsā her seher giryān zār u **itdūñ** beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*itdūñ, -dū, -ñ*]

Meyl-i agyār eyleyelden ey ḳad-i serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg hemîşe bî-ḳarār **itdūñ** beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*itdūñ, -dū, -ñ*]

Ḳābil-i dārū degül zaḥm-ı dil-i zārum ṭabīb

Tîğ-ı cevruñle o rütbe dil-fiğār **itdūñ** beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*itdūñ, -dū, -ñ*]

Ah-ı ‘ālem-sūz-ı Şādî yakmasun mu dilleri

Ey felek ḥasret-keş-i dīdār-ı yār **itdūñ** beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5*). [*itdūñ, -dū, -ñ*]

Huşk-leb āşıkları sîr-ābe-i feyz **itmede**

Çeşme-sār-ı ‘ayn-ı ḥikmetdür külāh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*itmede, -me, -de*]

Ne mümkün ğayrīden ümmīd-i istimdād **ide** Şādî

Çü sensün dād-res kân-ı şefâ‘at yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5). [*ide, -e*]
]

Belki ol gönçe ala gūşuna efgānımız

Şāh-ı gülde yine feryād-ı belābil **idelim** (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2). [*idelim, -e, -lim*]

Kitāb-ı hūsnūnü gördükde der-ḥāl

İder cān riştesin ‘uşşāk-ı Şīrāz (Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3). [*ider, -(d)er*]

İtdigim cürm u ḥaṭāyā gelicek ḥatırıma

Tutar eflākī enīnüm meded Allāh meded (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2). [*itdigim, -dik, -im*]

i‘tikād: İnanma, gönülden tasdik ederek inanma. II İman.

Binā-yı **i‘tikādı** yıkdı bünyādından ol demde

Kapuñdan ğayri-i her kim ki kıldı müttekā yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4). [*i‘tikādı, -ı*]

ittibā‘ kıl-: Peşinden gitmeye mecbur etme.

‘Āşikuñ terk eyleyüp aġyāra kılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘āşık-ı zāruñdañ eyle irtiyā‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1). [*ittibā‘ kıl-,*]

ittikā: Dayanma, yaslanma.

Mücerred müttekā dergāh-ı ‘izzetgāh-ı Bārīdir

Temelluḡ eyleme dergāh-ı ğayre **ittikādan** geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 2). [*ittikādan, -dan*]

ityān: Bildirme, söyleme, ispat etme

Sen söyle şabā ḥāl-i dil-i zārı o şūḥā

Ben bendede yok ḥālimi **ityāna** liyākāt (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5). [*ityāna,*]

‘izār: Yanak, yüz, çehre II Sevgilinin aydınlık ve parlak yüzü III İlahi lutfā vesile olan sıfatlar.

Ruḡ ḥizāsında ḳoma sākī-i gül-rū zinhār

Ḳorḳulur ‘aks-i **‘izāruñ** düşicek yāne ḳadeḥ (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 4). [*‘izāruñ, -u, -ñ*]

Ol şem ‘ **izāruñ** yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebūnle yetiş ey sākī-i mehveş (*Şādī Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [*‘izāruñ,]*

Hayrān ideli lāle-i nu ‘mānı **‘izāruñ**

Çekdirdi dehānuñ gül-i hamrāya hacālet (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 4*). [*‘izāruñ,]*

izhār: *Görünür olma / açığa çıkma.*

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehān-ı dil-rubā

İstemem **izhārı** izmār isterim meşreb bu ya (*Şādī Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*izhārı, -ı]*

izhār eyle-: *Açmak, ortaya çıkarmak, görünmesini sağlamak.*

Eylese bağda ger dāğ-ı derūnuñ izhār

Şādīyā yā rengiñ verir lāle-i nu ‘māne kadeh (*Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 5*). [*izhār eyle-,]*

izhār it-: *Açığa vurmak, göstermek II açmak; açılmak.*

Ġam u endūh-ı derūnum kime izhār ideyüm

Göremem ‘ālem-i eşbahda ġam-hvār-ı suhan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*izhār it-, -(d)e, -(y)üm]*

izhār-ı ġam kıl-: *Kederini ortaya koymak, üzüntüsünü belli etmek.*

Bülbülem zīrā ki kılmam ol güle izhār-ı ġam

Ṭūtiyem amma şeker-ġüftāre hālüm söylemem (*Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 3*). [*izhār-ı ġam kıl-, --ı-mam]*

izhār-ı rāz it-: *Gizlenmiş olanı ortaya çıkarmak II Sırrı ifşa etmek.*

Hāre kim izhār-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı edīb

Çāk çāk oldı giribān-ı taḥammül tā be cīb (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*izhār-ı rāz it-,]*

‘izzet: *Mertebe ve rütbe yüksekliği, şeref (fedakarlık).*

Ne bilsin ġayrisi Şādī fedākarlık ne **‘izzetdür**

Anı ol naqd-i cānı bezl-i cānān eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 5*). [*‘izzetdür, -dür]*

‘izzet-gāh: *Yücelik makamı*

1. *Hasan Harakani dergahı.*

Şādī (ben de) bende-i dergāh-ı **‘izzet-gāhıyım**

Şāhib-i envā‘-ı himmetdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 7*).
[‘izzet-gāhıyım, -ı, -yım]

2. *Allah'ın makamı, huzuru.*

Mücerred müttekâ dergāh-ı **‘izzetgāh-ı** Bārīdir

Temelluk eyleme dergāh-ı gayre ittikādan geç (*Şādī Divanı, Gazel 38, Beyit 2*).
[‘izzetgāh-ı, -ı]

İçen: İçme eylemini yapan kişi II Aşk şarabını içen III İlahî tecellileri zevk eden Hak âşığı.

İçenler cām-ı ‘aşkı çeşme-i hayvānı neylerler

Görenler kūy-ı yārı ravza-i rıdvānı neylerler (*Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [içenler, -ler]

İhsân: Cömertlik, lutuf II Bağış, hediye (sevgiliden beklenen iyilik).

Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı **İhsānuñ**

Yüzüm tā vaḳf-ı mihrāb-ı recādur yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 5*).
[İhsānuñ, -uñ]

İhtiyār it-: İhtiyar etmek. II Seçmek, tercih etmek

İhtiyār itmez mi eyler deşt ü kūh-ı vahşeti

Olmaduñ Leylā enīs-i Kays-ı pür-zār olmaduñ (*Şādī Divanı, Gazel 124, Beyit 4*).
[İhtiyār it-,]

İmtiyāz: Üstünlük, ayrıcalık.

Tiše-i āhumla tā ḳal‘ eyledüm kūh-ı ḡamı

İmtiyāzım vardır (ol) kūh-ken-i Şīrīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [İmtiyāzım, -ım]

İnan-: İnanmak. Kanarak aldanmak II Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek.

İnanmam pek de va‘d-ı buse-i la‘li şeker-rīze

Faḳaṭ ol muşḥaf-ı ruḥşāruña pek çok yemīn eyler (*Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 3*).
[İnanmam, -mam]

‘ināyet: *Lütuf, ihsan, iyilik II Yardım.*

Şun cām-ı lebūñ kıl nola teskīn-i harāret

Besdür bu ‘ināyet (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 6). [*‘ināyet,*]

‘ināyet eyle: *İnayet eylemek. İyilikte bulunmak, ihsan etmek.*

‘İnāyet eyle dūr itme der-i ‘ālem-penāhuñdan

Çapuñda halka der-güş-ı gulāmem yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4). [*‘ināyet eyle,*]

‘ināyet kıl: *İnayet kılmak. İyilik etmek, yardımda bulunmak.*

‘İnāyet kıl ‘ināyet ol dem-î Dīvān-ı Kübrāda

Zebāni destinē virme girībānam meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3). [*‘ināyet kıl,*]

İncel-: *İncelmek. Kabalıklarını, aşırılık ve fazlalıklarını atarak ince ve zarif duruma gelmek. İncelik kazanmak.*

Bağdıkça haṭ u hāle dil düşdi kıl u kāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5). [*İnceldi, -di*]

İnceldi çü nāle dil-i bīmār u nizārum

Ol mūy-ı miyānı gelicek kılca hayāle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2). [*İnceldi, -di*]

İnkıtā‘-ı meyl kıl: *İlgi ve alakayı kesmek.*

İnkıtā‘-ı meyl kıl ol serv-i servistāndan

Gülşen-i dilde hayāl-i servi hoş reftārı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3). [*İnkıtā‘-ı meyl kıl,*]

İnşāf id-: *Hakça davranmak, adâlet göstermek II Acıyıp merhamet etmek.*

İnşāf ide şandum da seni zülf-i semen sâ

Cevrūñ çekerek dehrde biñ renge boyandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2). [*İnşāf id, -e*]

İntisāb eyle-: *Bir tarîkata girmek II. Bağlanmak, mensup olmak.*

Şâdî her bāba temelluk ne revādur el-Hak

İntisāb eyleyüp ol bende der-i Hünkāra (*Şādî Divanı, Gazel 184, Beyit 6*). [*intisāb eyle-, -(y)üp*]

ir-: *İrmek, ermek. Vasil olmak, yetişmek, erişmek*

İrer irmez mi gönülüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre sāye-küsterdür (*Şādî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*). [*irer, -er*]

İrme istersen eger kurb-ı vişāl-i hāzrete

Çek elün Şādî sivādan pāy-ı ‘irfānıñ düşür (*Şādî Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [*irme, -me*]

İreydüm kâşkî ‘iyd-ı vişāle

Olaydum der o dem kurbān-ı Leylî (*Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*ireydüm, -e(y), -dü, -m*]

Eger irmezse lütfuñ bu kemîne ‘abd-ı ednāya

İrer nüh tāka ol dem āh u efğānam meded yā Rab (*Şādî Divanı, Kaside 7, Beyit 4*). [*irer, -er*]

İrme mümkün mü burūc-ı intiha-yı vaşfiña

Tā(y)ir-i ‘arş olsa şehbāz-ı hayālam yā Resūl (*Şādî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*irme, -me*]

Hezār-ı nağme-sāz-ı gonce-i gülzār-ı dīdāram

İrer irmez mi ‘arşa āh u nālem yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*irer, -er*]

irān: *İran ülkesi. II İranlı şairler.*

Nice şebdīz-veş çālāk-rev şā‘ir olur hayrān

Yürütsem esb-i tab‘ı Şādīyā **İrāne** mīrāne (*Şādî Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*irāne,]*

irem-bū: *İrem kokulu II Cenneti andıran.*

Şanma dil sāğar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz faқаt meygedede cām-ı **İrem-bū** çekerüz (*Şādî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*irem-bū,]*

iste-: *İstemek. Arzu etmek, dilemek, talep etmek.*

Ḳays-ı Leylâyım baña ‘arz itme şûfî bâğ u râğ

İstemem hāmūnu u kühsār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*istemem, -mem*]

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehân-ı dil-rubā

İstemem izhârı izmār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*istemem, -mem*]

İstemez haste gönül yāra şarılmağ ancak

Nigeh-i nâzı o şūhın baña ‘ayn-ı merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [*istemez, -mez*]

İstemem Mısr-ı dili Yūsuf-cemālân olmasa

Neyleyem cismi ta‘alluğ-gerde-i cān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1*). [*istemem, -mem*]

İster mi daği gerden-i ‘uşşāk kemendi

Bes perçem-i bendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4*). [*ister, -r*]

İsrâ: Gece yürüyüşü II Hz. Peygamber’in mi‘rac sırasında Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya intikali. III İsrâ Suresi, Kur’an-ı Kerîm’in 17. Suresi

Şeh-i evreng-i Evhā dur Muḥammed

Meh-i eflāk-i **İsrâ** dur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [*isrâ,]*

Sen ol sulṭân-ı a‘lā maẓhar-ı esrār-ı **İsrâsın**

Ḳapunda Şâdî bir ednā gedādur yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7*). [*İsrâsın, -(s)ın*]

Esselām ey pâdişāh-ı taht-ı Evhā esselām

Esselām ey maẓhar-ı āyât-ı **İsrâ** esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [*isrâ,]*

İstifāza eyle-: Feyizlenme, istifade etme, faydalanma.

Şâdî yā ol maẓhar-ı feyz-i tecellâ-yı cemāl

İstifāza eyleyüp Molla Celāleddīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 5*). [*İstifāza eyle-, -(y)üp*]

İşig: Eşik II kapı, huzur, makam III Hz Muhammed’in (sav) eşiği.

Mübârek hâk-i pâyiñ dîde-i hurşîde fer-pîrâ

İşigiñ tozı kuhl-ı ‘ayn-ı rif‘at yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [*işigiñ, -iñ*]

Mu‘allâ şehper-i Rûhu’l-kudüs cārüb-ı dergāhuñ

İşigüñ müttekā-yı enbiyādur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3*). [*işigüñ, -ü, -ñ*]

iste: *Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek, dikkati çekmek için kullanılır.*

Ba‘dez-in her gice âfâka çıkarma āhuñ

İste ey Kays-ı dil-i zâr o Leylâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*işte,]*

istihâr: *Meşhur olma, ünü yayılma, nam kazanma, şöhret, nam.*

İstihâr-ı hâlîme bādî kemâl-i ‘aşkdur

‘Aşkdur Leyla veren ol Kaysa şöyle istihâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3*). [*iştihâr-ı,]*

îzed: *Allah.*

Hâbîb-i Hazret-i **îzed** Te‘âlâ

Şefî‘î rûz-ı ferdâdur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 3*). [*îzed,]*

J

jāle: Çiy, şebnem; sabah vakti yaprak ve çimenlerde oluşan su damlacıkları II Ter damlaları.

La 'lũñ göreli gonçe 'arak-rĩz-i ħāyādur

Tā gonçe-i nev üzre dizilmiş dime **jāle** (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*jāle,*]

jiyān: Kükremiş II Kızgın, hışımlı.

Gürghā bā gūsfend ħvābend der şahrā-yı yek

Key her āsed kebkhā ez şavlet-i şĩr-i **jiyān** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*jiyān,*]

K

kabā: 1.Kaftan, elbise II Cübbe III Aşk elbisesi.

Ġayr-ı mümkündür **ķabā-yı** ‘aşķla tezyīn-i ten

Cāme-i nāmusdan ‘uṣṣāk ‘uryān olmasa (Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 3). [ķabā-yı, -yı]

2.Dervişlik alameti.Üste giyilen elbise, önü daima açık duran kaftan, cübbe. II
Üstünlük, şan ve makam göstergesi kıyafet.

Her liķā-cu oldığı günden ‘abā-pūş-ı rızā

Dest-i meylin Şādiyā tāk u **ķabādan** çekdiler (Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 5).

[ķabādan, -dan]

kabahat: Uygunsuz hareket, çirkin, yakışksız davranış.

Siyeh-rüyem be çirk-āb-ı **ķabāhat** yā Resūlallāh

Benem müstağrak-ı baħr-ı nedāmet yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 1).
[ķabāhat,]

ka‘be: 1. Mukaddes sayılan yer II Mekke şehrindeki mukaddes binā, beytullah III Arifin kalbi bağlamında

Sa‘y kıl sen ah içün şūfi tavaf-ı hātıra

Ķalb-i ‘arīf **Ka‘beden** ‘ulyā degül de ya nedür (Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 5).
[ka‘beden, -den]

2. Mukaddes sayılan yer II Mekke şehrindeki mukaddes binā, beytullah III Gönül

Ṭavāf-ı hātır-ı ‘uṣṣāķa sa‘y et

Göñüldür **Ka‘be-i** ‘ulyā-yı ferruħ (Şādī Divanı, Gazel 41, Beyit 6). [ka‘be-i,

3.Mukaddes sayılan yer II Mekke şehrindeki mukaddes binā, beytullah III Kavuşma

Ger Şādī dilerseñ iresin **Ka‘be-i** vaşla

Ol ‘ālem-i ‘aşķa yūri vaż‘-ı ķadem eyle (Şādī Divanı, Gazel 180, Beyit 5). [ka‘be-i, -i]

4. *Mukaddes sayılan yer II Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah III İstek ve amaç kabesi.*

Virmedüñ ol **Ka'be-i** maşşûda ger

Âh elinden çārḥ-ı kec-reftâr âh (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2). [ka'be-i, -i]

5. *Mukaddes sayılan yer II Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah III Sevgili mekanı*

Kā'be-i kūyuñ tavaf itmek diler Şādî ḥazîn

Ne'yleyem yok tākāt u tāb u tüvānum el-amān (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5). [kā'be-i, -i]

kābe-kavseyn: *Kab-ı Kavseyn. İmkân ve vücub ortasında bir makam. II İki yay uzaklığı mesafesi. III Cenab-ı Hakka en yakın olan makam (Peygamberin Miracda gecesi Cenâb-ı Hak ile bizzat görüştüğü makam).*

Serîr-i **kābe-kavseyn** üzre Şādî

Şehinşâh-ı mu'allâdur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 6). [kābe-kavseyn,]

kābil: *Kabul eden, alan, alıcı II Olabilir, mümkün.*

Şarf-ı enzâr eyle gel lutfet 'ilâcumdan tabîb

Kābil-i dārū degüldür ḥaste vü bîmār-ı 'aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4). [kābil-i, -i]

Kābil-i dārū degül zaḥm-ı dil-i zārum tabîb

Tîğ-ı cevruñle o rütbe dil-fiğâr itdün beni (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4). [kābil-i, -i]

kābil-i dārū: *İlacı mümkün olan, çaresi olan(aşk acısı bağlamında)*

Degildir **kābil-i dārū** degil derd-i dil Şādî

Ṭabîbâ gel dil-i bî-māra tedbîr-i devādan geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 4). [kābil-i dārū,]

kabûl: *Bir öneriyi uygun bulma, onaylama.*

Eyledüm rûy-ı niyâzı vakf-ı miḥrâb-ı **kabûl**

Çün du'â-yı ḥayr-ı o vâcib-şode ber her kesân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17). [kabûl,]

kaç-: *Kaçmak. (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.*

Kaçarken murğ-ı gönlüm pençe-i şehbâz-ı ğamzenden

Țutuldum āh kim meshūr-ı çeşm-i pür-füsün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*).
[kaçarken, -ar, -ken]

Kaçarken murğ-ı dil çengāl-ı gīsū-yı dilārādan

Țutuldum çün kebūter ğamzesi şehbāza dūçāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*).
[kaçarken, -ar, -ken]

Pençe-i şehbâz-ı ğamzenden **kaçarken** murğ-ı dil

Dāma şalduñ dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*).
[kaçarken, -a, -r, -ken]

kad: Boy, endam

I.Boy, endam II Sevgilinin boyu. III Yücelik, güç ve kudret

Meyl-i aġyār eyleyelden ey **kad-i** serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg hemīşe bī-karār itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [kad-i,]

Kaddüñle bülendide berāber ki degüldür

Serkeşlik ile her yaña tūbā ne kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [kaddüñle, -
üñ, -le]

2.Boy, endam II Sevgilinin boyu III Sevgiliye ait özellikler.

Ĥadüñdür lālehā-yı deşt-i cennet

Ĥadüñdür servi-i bālā-yı ferruĥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2*). [kadüñdür, -ü, -ñ, -
dür]

Şerm olmadı mı nāz ile reftāriñi gördü

Ĥaddiñ ile o serv-i şimşādı kılan yād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [Ĥaddiñ,]

Ne revā mı **kadüñe** servi revādur dirler

O ĥiṭā zülfüñe kim müşk-i Ĥiṭādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [kadüñe,]

Ey şūĥ **kadet** servi-yi büstān-ı ĥaġāyık

Ve'y zülf ü ruĥet fer-dih-i reyĥān u şaġāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [kadet, -
et]

Nihāl-i gül müdür cānā **Ĥadiñ** naĥl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün ‘anber midir yā müşk-i sārā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*).
[kadiñ, -iñ]

Nāzeninim kâmetün naḥl-ı tecellidir meger

Kim nihāl-i gül **kadün** gördükçe cānā baş eger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1*). [kadün,
]

3.Boy, endam. II Sevgilinin uzun boyu III Üstünlük.

Hem ta geçinürmüş **kadünle** serv-i serefraz

Kim der ki revādur ne revādur ne revādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [kadünle, -
ün, -le]

Kadünle eylese şimşād eger da‘vāy-ı bālāyī

Yüri üftāde-i reftār kıl zinhār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4*). [kadünle, -
ün, -le]

Şimşād görüp **kaddüne** hayrān ola kaldı

Nāzende edā serv-i likā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [kaddüne,]

Eylemem ey serv-i nāzım ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Kaddiñi bir dem tahayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*).
[kaddiñi,]

Kākül-i pür-çinini hayret-fezā-yı zülf-i hūr

Kaddini reşk-āver-i tūbā bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2*). [kaddini, -
i, -n, -i]

Yaraşur **kaddüne** her kâle-i tībā yaraşur

Giymesin gayrı yaraşmaz saña ra‘nā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [kaddüne,
-ün, -e]

Tavriña hayran ola kaldı nice ‘ālī neseb

Kaddüne manend bir şimşād ya ‘ar‘ar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*).
[kaddüne, -ü, -ñ, -e]

Pāyine düşmekdeyem her rüz u şeb cūlar gibi

Līk **kadd-i** serv-i hoş-refitāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [kadd-
i, -i]

Kamer mi tal‘atun mihr-i cihān-ārā mıdır bilmem

Ḳadūñ tūbā mı ya reşk-āver-i tūbā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1*).
[ḳadūñ,]

4. Boy, endam II Aşığın boyu.

Yāya döndürdün **ḳadüm** mihrāb-ı ebrūlarla sen

Bir kıla bend eyledün sevdā-yı gīsūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [ḳadüm, -üm]

Bükdi **ḳadimi** toğrısı mānend-i kemānī

Ol çille-i hicrān-ı dü ebrū-yı keşākeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [ḳadimi, -i, -mi]

Hevā-yı zūlf-i pür-çîn ile dil dūçar-ı sivādır

Ḥayāl-i ebruvānı toğrısı **ḳaddüm** kemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*).
[ḳaddüm, -üm]

Çille-i hecr-i kemān-ebrū çekilmez bir belā

Bu keşākeşle elif **ḳaddüm** mişāl-i dāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [ḳaddüm, -üm]

Çille-i hecrün zebūn itdi beni gāyet zebūn

Bār-ı cevruñle elif **ḳadd-i** nihāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [ḳadd-i, -i]

ḳadd-i serv: Servi boylu II Sevgili, dost.

Āh **ḳadd-i serv**-i hoş-reftār(1) gözler gözlerüm

Māh- tal'at sākī-i devvār(1) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [ḳadd-i serv, -i].

Niyāzum 'arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet birle **ḳadd-i serv**-i hoş-reftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*).
[ḳadd-i serv, -i]

ḳadeh: İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle

1. İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle II Gönül.

Şevk-i la'lün ile tā başladı rakşāne **ḳadeh**

Girdi biñ renge boyandı begüm al kâne **ḳadeh** (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*). [ḳadeh,]

Şevk-i la'lûn ile tâ başladı rakşâne **ķadeh**

Girdi biñ renge boyandı begüm al ķāne **ķadeh** (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*). [*ķadeh,]*

Virmeseydi lebûñ ol bādeye hāşiyet eger

Neş'-e bahş olmaz idi hālķa-i rindāne **ķadeh** (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2*). [*ķadeh,]*

Şıyt-ı mīnāyı tehī şanma şorup cām-ı lebûñ

Bāde keyfiyetine başladı elhāne **ķadeh** (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [*ķadeh,]*

Ruḥ hizāsında ķoma sākī-i gül-rū zinhār

Ķorķulur 'aks-i 'izāruñ düşicek yāne **ķadeh** (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*ķadeh,]*

Eylese bağda ger dāğ-ı derūnuñ izhār

Şādīyā yā rengiñ verir lāle-i nu'māne **ķadeh** (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 5*). [*ķadeh,]*

2. Şarap II Ruhi haz, cezbe, vecd.

Al deste **ķadeh** devre çık ey sākī-i mümtāz

Düşdükçe dil-i zār ile ol bir nazar-endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [*ķadeh,]*

Sākī-i gül-rū **ķadeh** der dest cevlan eyledi

Ketm-i ihsān itmedi düşdükçe ihsān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*ķadeh,]*

ķadr: Değer, kıymet, haysiyet.

Tevāzu' naķdini dil **ķadr-i** terfi'āt için şakla

Hemişe var-ı 'ömrüñ 'aşķa tahsīlat için şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*ķadr-i, -i]*

Ne şorarsıñ sūḥan-ı ḥusrevi benden Şādī

Güheriñ **ķadrini** gevher-gere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 5*). [*ķadrini, -i, -n, -i]*

Şādī söz yok kāle-i nazm-ı Cenāb-ı Hikmete

Ķadrin añlar bir ḥarīdar isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*ķadrin, -in]*

Ma'ārif **ķadrini** erbāb-ı 'irfān olmayan bilmez

Mücevher n'oldıguñ gevher-şināsan olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1*).
[*kadrini, -i, -n, -i*]

Ne bilsün zevk-i vaşlı tatmayan zehr-ābe-i hecri

Çü dārū **kadrini** muhtāc-ı dermān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*).
[*kadrini, -i, -n, -i*]

kadr-şinās: Değer, kıymet bilir II Anlayan (söz ustası bağlamında)

Bir **kadr-şināsında** harīdār gerekdür

Söz yok söze Şâdî suhanuñ kâle-i 'irfān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [*kadr-şināsında,*]

kāf: Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ.

1. Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ. II Tevekkül dağı.

Efzāyiş-i dünyāya nice meyl ide Şâdî

Ol **kāf-ı** tevekkülde ki 'ankā-yı kanā'at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 5*). [*kāf-ı,*]

2. Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ II Gönül dağı

Cism-i 'ankā gibi ma'düm bilürken feraḥı

Geldi **kāf-ı** dile ālāy ile 'ankā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [*kāf-ı, -ı*]

Pençe-i ser-tiz-i 'aşk itdi gönül murgun şikār

Kāf-ı hâtır oldı Şâdî lāne-i 'ankā-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [*kāf-ı,*]

3. Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ. II Uzlet dağı.

Ez ezel bezm-i belāda cür'a-nüş-ı vahdetem

Dest-şüy-ı keşretem 'ankā-yı **kāf-ı** 'uzletem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [*kāf-ı,*]

4. Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ. II İstiğna dağı.

Cife-i dünyāya meyl eylemez ya eyler mi ya

Tā ezelden **kāf-ı** istiğnāda 'ankādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*kāf-ı, -ı*]

'Aceb mi cife-i dünyāya meyl eyler miyim Şâdî

Ezelden tā ebed ol **ķaf-ı** istiġnāda ‘Anķāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*ķaf-ı,]*

O ‘anķādır ki Şādī hestī-i dūnyāya meyl itmez

Dime ol **ķāf-ı** istiġnāda bir ‘anķā mıdır bilmem (*Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 5*). [*ķāf-ı,]*

5. Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ. II Aşk dağı.

Hemķü kerkes cīfe-i dūnyāya tā meyl eyleme

Şādīyā mānend-i ‘anka **ķaf-ı** ‘aşkı lāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*ķaf-ı, -ı]*

ķafes: Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.

1. Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme II içinde can bulunan göğüs kafesi, beden III Dünya.

Demādem şekkeristān-ı vişāl-i yār anıldukça

ķafesde nāle eyler tūṭī-i gūyā-yı istiġnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 2*). [*ķafesde, -de]*

Nice dem ebkem olmuşdı **ķafesde** tūṭī-i ṭab‘ım

Degül mi şifte zūlfün dil-perişan olmama bā‘iş (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*ķafesde, -de]*

Ārzū-yı şekkeristānı ḥayāl-i vaşl ile

Tūṭī’-i ṭab‘um ider feryād dāim der **ķafes** (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [*ķafes,]*

Şol tūṭī-i rūḥum uça ister bu **ķafesden**

Gül-şekker-i la‘lūñ gelür olduğça ḥayāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [*ķafesden, -den]*

Şādīyā kand-ī ḥayāl-i vuşlat-ı cānan ile

Der **ķafesde** tūṭī-ī cānum meded yā Rab meded (*Şādī Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*ķafesde, -de]*

2. Kaçmalarını önlemek için hayvanların içine kapatıldığı, aralıklı olarak yapılmış mahfaza II Ten, vücut.

Ṭūṭī-i dil **kafe-i** tende neler çekdiğini

O sorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*kafe-i,]*

3.Kaçmalarını önlemek için hayvanların içine kapatıldığı, aralıklı olarak yapılmış mahfaza II İç, derun III Dil (ağız).

Nice dem ebkem olmuşdı **kafe-i** ṭūṭī-i ṭab‘ım

Ḥayāl-i kand-i la‘lin oldu gūyan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*kafe-i, -de]*

Mübtelā-yı ḥār idelden ey gül-i nāzūk beden

Dir **kafe-i** bülbul-i ebkem-zebānum el- amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [*kafe-i, -de]*

Kafe-i ṭūṭī-i gūyā-yı cānum zār olağaldı

Göñül ḥālūn bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*kafe-i, -de]*

kāfur: Hindistan ve Çin’de yetişen kāfur ağacının (*Laurus camphora*) zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırli madde.(Güzel kokusu itibariyle saç bağlamında).

Ṭolaşup gerden-i **kāfura** o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [*kāfura, -a]*

kāğ: Ateş II Aşk ateşi

Yine cān-ı ḥayālī **kāğ-ı** ‘aşk-ı yāra şaldırdım

Perün pervāne gūyā ber- ser-i nīrāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*kāğ-ı, -ı]*

kahr: İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder (Sevgiliden ayrı kalma bağlamında).

Dāimā mānendi ney sūrāḥ sūrāḥ olsa

Tīr-i **kahr-ı** yardan eyler mi ‘āşıklar ḥazer (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2*). [*kahr-ı,]*

Luṭf idüp geh va‘de-i vaşluñla göñlüm şād ider

Ḳahr ile gāhī idüp dūçār-ı hicrān ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*ḳahr,]*

Luṭf idüp geh va‘de-i vaşluñla göñlüm şād ider

Ḳahr ile gāhī idüp dūçār-ı hicrān ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*ḳahr,]*

kak- *Kakmak (kahmak). Kalkmak II Yönelmek*

Şādī kıla gör vuşlat-ı dildār(1) temennā

Her gāh-ı seher-gāh du‘āya **ḳaḳışında** (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [*ḳaḳışında, -ış, -ın, -da]*

kākül: *Perçem.*

1. Alna düşen kısa saç, perçem II Sevgilinin alnına dökülen saçları.

Yok sükūnum sāye āsā bī-ḳarārūm böyledür

Devr-i **kākülde** göñül ārāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [*kākülde, -de]*

Hevā-yı **kākülünle** dil perīşān oldıgum besdür

Ruḥuñ şem‘inde çün pervāne sūzān oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*kākülünle, --üñ, --le]*

Göñül bir de ḥayāl-i **kākül-i** dildare gel düşme

Seni sevdāya dūçār eyleyen ḥulyā-yı ḥāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*kākül-i, -i]*

Göñül çāh-ı zenaḥde bend-i **kākülde** neler çekdi

O ḥālâtı esīr-i bend-i zindān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*kākülde,]*

Kākülün yādiyle gör dūçār-ı sevdādır göñül

‘Aşk ḥāmūnunda gūyā Ḳays-ı Leylādır göñül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*kākülün, -(ü)ñ]*

Görüp çin **kākülün** pā-bend-i zencīr-i cünün oldum

Çeküp ol çille-i hicrān-ı ebrūyu zebūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [*kākülün,]*

Pīçide-i **kākül** mü düşüp ‘arız-ı āle

Peyveste mi yā nev-gül-i hamrāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*kākül,]*

‘Arż-ı zencîr-i cünûn itmeme dili divāneye

Pây-ı bendüm tâ kemend-i **kākül-i** dildâr ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2*). [*kākül-i, -i]*

Dil **kākül-i** ham-der-ham-ı cānāna dolaşdı

Sevdā-zede gönlüm yine sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1*). [*kākül-i, -i]*

Hayāl-i şem ‘-i ruhşāruñla çün pervāne sūzānam

Hevā-yı **kākülünle** şorma hālüm pek perîşānam (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*kākülünle, -ü, -ñ, -le*]

2. *Sevgilinin amber gibi saçı.*

Zabṭ(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencîr ile

Gönlüm inler **kākül-i** ‘anber kemendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*). [*kākül-i, -i]*

3. *Sevgiliye yakınlaşma yolları III Kesret*

Göñül şaldırma hem çün şāne her bir zülf-i şebrenge

Anı ol **kākül-i** dildarı teşrîhāt içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [*kākül-i, -i]*

Göñlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zekānı

Düşse desti dil-i şūrīdeye **kākül** reseni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*kākül,]*

Çü şāne hançer-i efsūs ile dil pārelenmez mi

Şabā tâ dest-i ğadrin **kākül-i** cānāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [*kākül-i, -i]*

Ārzū-yı çîn-i **kākül** hattı u hāl egler beni

Külbe-i hayretde ya ‘ni kıl u kal egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [*kākül,]*

Dil-i dīvānemi zencîr zabṭ itmez iken Şādī

Hevā-yı **kākül-i** cānān bir täre ulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*kākül-i, -i]*

‘Āşık-ı sevdā-zede efkār-ı hattı u hāl olur

Ol muṭavvel mebhāş-ı **kākülde** kıl u kâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [*kākülde, -de*]

Zîr-i pîç-a-pîç-i **kākülde** görenler ‘arızuñ

Cilvegāh itmiş şanar hırşîd burc-ı ‘akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*kākülde, -de*]

‘Arızuñda **kākül-i** ḥam-der-ḥamîñ gördüm didüm

Bir muṭalşam genc eṭrafında ejderhâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3*). [*kākül-i, -i*]

Şāh-ı mār-ı **kākülüñle** her ṭaraf olmuş muḥāt

Ol muṭalsam genc-i ḥüsnündür ‘aceb künc-i diger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2*). [*kākülüñle, -üñ, -le*]

Şâdî yâ Manşûr-ı ‘aşk oldum deyü lâf eyleme

Tâ kemend-i **kākül-i** dildāra ber-dār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5*). [*kākül-i, -i*]

4. *Sevgilinin katlı saçı.*

Oda yansın nideyim müşk ile ‘anber min-ba’d

Ṭurra-i **kākül-i** tâ ‘anber-i sārâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2*). [*kākül-i, -i*]

5. *Güzel kokulu saç.*

Nihāl-i gül müdür cānā ḳadiñ naḥl-ı tecellâ mı

Şemīm-i **kākülüñ** ‘anber midir yâ müşk-i sārâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*). [*kākülüñ,]*

Çözdün mi yine **kākül-i** pür-çîn-i nigārim

Ta’ṭîr-i meşām itdi şabā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [*kākül-i, -i*]

6. *Alna düşen kısa saç demeti, perçem (Kement bağlamunda).*

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i **kāküle**

Bend ū zencîr añlamaz dīvāne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*). [*kāküle, -e*]

kāl: Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi II Kelâm, kavi, lakırdı

Sen peyk yūri ‘arz-ı niyāz eyle o şūhā

Ben **kāl** ile hāl-i dil-i zārı disem olmaz (*Şādī Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*kāl,]*

kal-: *Kalmak.*

1. *Bulunmak, mevcut olmak.*

Gülşen-i ‘ömrümde hayfā verd-i hoş-bū **ķalmamış**

Şāh-ı gülde ‘andelīb-i menķābet-gū **ķalmamış** (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 1*).
[*ķalmamış,]*

Gülşen-i ‘ömrümde hayfā verd-i hoş-bū **ķalmamış**

Şāh-ı gülde ‘andelīb-i menķābet-gū **ķalmamış** (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 1*).
[*ķalmamış,]*

Bāğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı rengārengi var

Nūkhet-i nuzhet-fezā reyhan u şebbū **ķalmamış** (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 2*).
[*ķalmamış,]*

Nice ķılsın huşk-leb üftāde def‘-i teşnegī

Bezm-i ‘işret-cezmde bir cām-ı memlū **ķalmamış** (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 3*).
[*ķalmamış,]*

Āh ile ķal‘ eylerim kūh-ı ğamı Şīrīn-dehen

Gerçi kim Ferhād dilde zūr-ı bāzū **ķalmamış** (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 4*).
[*ķalmamış,]*

Neyleyim Şādī ne yüzle ‘arz-ı hācāt eyleyim

Bārgāh-ı ‘izzete ‘arz idecek rū **ķalmamış** (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 5*). [*ķalmamış,]*

Ĥarīdār-ı ma‘ārif **ķalmamış** bazar-ı ‘ālemde

Ĥumāş-ı nazmunı ey Şādī virme dūş-ı dellāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 5*).
[*ķalmamış, -ma, -mış]*

Bār-ı cevruñ çekmege tāb ü tüvānum **ķalmadı**

Terk-i cevrit ey cefā-girdārı Allāh ‘aşķına (*Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [*ķalmadı, -ma, -dı]*

Şādī çü şabā **ķalmadı** ārām u sūkūnum

Dil aldırıl ol şeh-i hūbān-ı cihāne (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5). [kalmadı, -ma, -dı]

2. Varlığını korumak, sürdürmek

Geç bu keşretten dilā ol maḥrem-i vaḥdet-serā

Ḳalmasın āyine-i zātında gerd-i māsivā (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [ḳalması, -ma, -sın]

Çīn-i zūlfūn mihr-i ruḥsārunda ḳoma cānım al

Pertev-i ḥüsnün görüp ol māh **ḳalsın** der seḥāb (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3). [ḳalsın, -sın]

Hem çü nergis ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā' nevi

Ḳalma ey dil dāimā mānend-i ḡonçe der menām (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2). [ḳalma, -ma]

Göñül kūy-ı nedāmetde **ḳalur** nālān u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz ise 'avnıñ baña yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [ḳalur, -ur]

3. ... içinde olmak, II... kendisini kaplamış olmak.

Niçe demdür ki **ḳaldım** vādī-i ḥayretde dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāḡar sāḡi-i şehnāz-edā gelmez (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4). [ḳaldım, -dı, -m]

Ārzū-yı ḥüsn-i Yūsuf la bu dem Ya'ḳub-ı dil

Ḳaldı ol beytü'l-ḥazanda zār u maḥzūn ey dirīḡ (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3). [ḳaldı, -dı]

Ya'ḳub dilüm külbe-i aḥzānda **ḳaldı**

Ferḥunde-liḳā şāhed-i Ken'āna di gelsin (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 2). [ḳaldı, -dı]

ḳal' eyle-: Kökünden söküp atmak, temelinden yıkmak II Yok etmek.

Āh ile **ḳal' eylerim** kūh-ı ḡamı Şīrīn-dehen

Gerçi kim Ferḥād dilde zūr-ı bāzū ḳalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4). [ḳal' eyle-, -r, -im]

Tīşe-i āhumla tā ḳal' eyledüm kūh-ı ḡamı

İmtiyāzım vardır (ol) küh-ken-i Şîrinden (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 3). [kal' eyle-, -dü, -m]

kālā: Kumaş II Sermaye

1.Kumaş II Sermaye III Hakikat sermayesi

Nağd-i dili vermeksizin ey Şādî alınmaz

Dînar u derāhim ile **kālā-yı** haķīkat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 7). [kālā-yı,]

2.Kumaş II Sermaye, elde bulunan servet III Kavuşma serveti

Nuğūd-ı cān ile Şādî alınmaz

Kumaş-ı vaşıldır **kālā-yı** ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 7). [kālā-yı,]

Can nağdini virmekde tevaḳḳuf mu iderdüm

Ger yetse behā Şādî o **kālā-yı** vişāle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5). [kālā-yı, -yı]

3.Kumaş II Sermaye III Nükte kumaşı

Hüsniyā nazm-ı belîğindeki **kālā-yı** nükāt

Nağd-i taḥsîne yine Şādîyi medyūn itdi (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 5). [kālā-yı, -yı]

kalb: Kalp, gönül, yürek

1.Allah'ın evi II Arifin kalbi.

Sa'y kıl sen ah içün şūfî tavaf-ı ḥātıra

Ḳalb-i 'ārif Ka'beden 'ulyā degül de ya nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5). [ḳalb-i, -i]

2. Tecelli aynası, ilahî isim ve sıfatların en mükemmel şekilde tecelli ettiği yer.

Zerre-i nāçizim ey zerrāt-perver āfitāb

Zerre-i luṭfuñla kıl mir'āt-ı **ḳalbi** pür-cilā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9). [ḳalbi, -i]

3.Îman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, seziş yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın mânevî varlığının merkezi, gönül.

Genc-i 'aşḳ-ı ḥazret-i cānān olmaz rû-nümā

Tiṣe-i ta'n-ı 'adūdan **ḳalb** vîrān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8). [ḳalb,]

kāle: *Kumaş II Sermaye*

1.Nazm(şiiir).

Şādī söz yok **kāle-i** nazm-ı Cenāb-ı Hikmete

Ḳadrin añlar bir ḥarīdar isterim meşreb bu ya (*Şādī Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*kāle-i,]*

2.Cilve ve işve kumaşı

Yaraşur ḳaddüñe her **kāle-i** tībā yaraşur

Giymesin ğayrı yaraşmaz saña ra‘nā yaraşur (*Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [*kāle-i, -i]*

3.Sabır ve sakinlik sermayesi

Ḳalmadı ol **kāle-i** şabr u süḳūnetden eşer

Devr-i zülfünde dil-i ‘uşşāk ārām istemez (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*kāle-i,]*

4.Gönül kumaşı

Sīne pür-dağ ol ki olmaz hiç şāyān-ı ḳabul

Kāle-i dilde nümūdar olmasa tamğa-yı ‘aşḳ (*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*kāle-i, -i]*

5. İrfan sermayesi

Bir ḳadr-şināsında ḥarīdār gerekdür

Söz yok söze Şādī suḥanuñ **kāle-i** ‘irfān (*Şādī Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [*kāle-i, -i]*

kalem:

1.Her çeşit yazı yazan alet, kamış II Fırça

Ḳalem al deste Şādī yād-ı naḳş-ı rūy-ı dilberle

Görüp reşk-āver olsun ḥāme-i Behzād ile Mānī (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 5*). [*ḳalem,]*

2.Yazıdaki yetenek, üslûp.

Şādī gevher ile pürdür çü şadef her suḥanuñ

O ḥabeş-fām-ı **ḳalem** ebr-i güher-zāde midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*ḳalem,]*

3.Şair, yazar

Kilk-i kudretle yazılmış şafha-i ruḥşār-ı yār

Şādiyā her bir **ķalem** mümkün mü böyle yaza ḥaṭ (*Şādī Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*ķalem,]*

4. Şairlik yeteneği.

Şādī ķandeyn-i leb-i yār ile elde **ķalemüm**

Ķıldı ḥayret-zede her tūṭī-i şekker-şikenî (*Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 5*). [*ķalemüm, -üm]*

ķalk-: *Kalkmak. Terk etmek II Ayrılmak*

Taşavvur kılsa ger min ba'd **ķalkmak** ğayr mümkündür

Varup meyyāl olup düşmezdi hergiz ol meges bāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 3*). [*ķalkmak, -mak]*

ķām: *Arzu, meram, maksat*

Āh devr-i çarḥ-ı mīnā-fām ya hū böyledür

Hīç devrān eylemez ber **ķām** ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 1*). [*ķām,]*

Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı iķbālî

Bugün **ķām** üzre döndürdüm yine sākī-i devrānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*ķām,]*

ķamer: *Ay II Sevgilinin yüzü.*

Ķamer mi ṭal'atūñ mihr-i cihān-ārā mıdır bilmem

Ķadūñ ṭübā mı ya reşk-āver-i ṭübā mıdır bilmem (*Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [*ķamer,]*

Dem-ā-dem nūr-pāş-ı enfüs ū āfākḍır cānā

Ķamer mi ṭal'atūñ yā āfitāb-ı 'ālem-ārā mı (*Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*ķamer,]*

ķamer- ṭal'at: *Ay yüzlü II Başka, diğer güzeller.*

Virmezem dil virmezem her bir ķamer- ṭal'atlara

Rüy-ı pertev-baḥş-ı aķmār isterim meşreb bu ya (*Şādī Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*ķamer- ṭal'at, -lar, -a]*

kamer-tal‘āt-cebīn: *Ay parlaklığındaki alın II Sevgilinin ay gibi nurlu yüzü.*

Ol **ķamer-ťal‘āt-cebīnīnden** mūnevverdür cihān

Müşķ bār-ı zūlf hem-reng-i leyāl olmuş saña (*Şādī Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [*ķamer-ťal‘āt-cebīnīnden, -i, -ñ, -den*]

kāmet: *Boy, endam*

1. *Boy, endam II Sevgilinin serviye benzeyen endamı.*

Ķāmetüñ bir serv-i hoş reftār şeklin gösterür

Çeşm-i mestüñ nergis-i bīmār şeklin gösterür (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*ķāmetüñ,]*

2. *Boy, endam II Tuba ağacı gibi boy.*

Luťfeyle şabā zūlf-i semen-sā haberin vir

Şehnāz-ı edā **ķāmet-i** tūbā haberin vir (*Şādī Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*ķāmet-i, -i]*

Ba‘dema şimşād u serve eylemem ‘atf-ı nigāh

Çün hayāl-i **ķāmet-i** tūbā nihāl egler beni (*Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [*ķāmet-i, -i]*

Ey **ķāmet-i** reşk-āver-i tūbā ne bu tībā

Vey ‘arız-ı nev-lāle-i ħamrā ne bu tībā (*Şādī Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [*ķāmet-i,]*

3. *Boy, endam II Sevgilinin boyu bağlamındaki özellikleri.*

Ķāmetiñ hayret-fezā-yı serv-i servistān-ı naz

Ťurra-i şeb-reng-i zūlfüñ eylemiş reyĥānı māt (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [*ķāmetiñ,]*

Servi tībā vü bülendīde berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide **ķāmet-i** dil-dār ile baĥş (*Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [*ķāmet-i,]*

Ġayra kılmaz **ķāmetiñ** üftādesi ‘atf-ı nigāh

Sen o servisüñ saña şimşād ü servi baş eğer (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [*ķāmetiñ, -iñ]*

Şādiyā ‘atf-ı nigāh itmezdim aşla serve ben

Virmeseydi **ķāmet-i** dildār servistāne ĥaz (*Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 5*). [*ķāmet-i,]*

Hayāl-i **ķāmetüñle** serve tā ‘atf-ı nīgāh itdüm

Çıkardım ‘arşa āhı ol ķadar temdīd-i āh itdüm (*Şādī Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [*ķāmetüñle,]*

Didüm gül ‘arız-ı dildāra zīrā nā-revādur ol

Didimse naħl-ı tūbā **ķāmet-i** dil-cūy-ı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 4*). [*ķāmet-i, --i]*

Ba‘demā Şādī gerekmez dīdeye şimşād u serv

ķāmet-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (*Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [*ķāmet-i, --i]*

4.Boy, endam II Uzun ömür.

Pāyidār ol gülşen-i ħūbīde cānā çün çenār

Çün çenār ol **ķāmet-i** serv-i revānım pāyidar (*Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*ķāmet-i, -i]*

5.Boy, endam II Sevgilinin tecelli ağacı hükmündeki boyu

Nāzeninim **ķāmetüñ** naħl-ı tecellidir meger

Kim nihāl-i gül kadūñ gördükçe cānā baş eger (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 1*). [*ķāmetüñ,]*

Gül nihāli diyemem **ķāmēt-i** dildāra faķat

Denilür olsa aña naħl-i tecellā yaraşur (*Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [*ķāmēt-i, -i]*

ķām-yāb: *Far. İsteğine erişmiş, arzusuna ulaşmış.*

Zerre-i nā-çizinin ey zerre-perver āfitāb

Zerre-i mihr-i cemālīñle nola kıl **ķām-yāb** (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 1*). [*ķām-yāb,]*

Muħaķķaķ kimsenin şem‘-i murādı başa dek yanmaz

Bu bezm-i pür te‘abda Şādī kimdir **ķām-yāb** olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 7*). [*ķām-yāb,]*

ķān: *Kaynak, maden II Şefaāt kaynağı Hz. Muhammed (sav).*

Ne mümkün ğayrīden ümmīd-i istimdād ide Şādī

Çü sensün dād-res **ķān-ı** şefā‘at yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 5*). [*ķān-ı,]*

kan-: Kanmak.

1. Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak II Doymak.

‘Arz eyleme bî-hûde tehî sāğarı sākî

El-minnetû-lillâh mey-i ‘aşk ile **ķandum** (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4*). [*ķandum, -du, -m*]

Şâdî-i dil teşneyi **ķandır** zülâl-i vaşl ile

Ārzû-mend-i vişâl-i lâ yezâlam yâ Resul (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5*). [*ķandır, -dır*]

kan ağla-: Kanlı gözyaşı dökmek II Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

Gül dilerken eyledün hayfâ esîr-i hâr-zâr

Dem-be-dem **ķan ağlarum** ol bülbül-i şūrîde vār (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3*). [*ķan ağla-, -r, -um*]

kan ağlat-: Kan ağlatmak II Büyük bir üzüntü içinde bırakmak III Acı çektirmek.

Çeşm-i hûn-âbım görüp cānâ tehî zanneyleme

Yād-ı la‘lîn-i lebûndür dîdeye **ķan ağladur** (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*ķan ağlat-, -dur-ur*]

kān dök-: Kan dökmek. Ölüme yol açmak, cana kıymak

El-amān ey ğamzesi cellād-ı cānum el-amān

Tîr-i müjgānuñ dem-â-dem dökdi ķānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 1*). [*ķān dök-, -di*]

kanā‘at: Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememe, kısmetine, kendisine verilene razı olma.

Yüz göstereli şāhed-i zîbâ-yı **ķanā‘at**

Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı **ķanā‘at** (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1*). [*ķanā‘at,]*

Yüz göstereli şāhed-i zîbâ-yı **ķanā‘at**

Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı **ķanā‘at** (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1*). [*ķanā‘at,]*

Eyler mi ‘aceb devlet-i Dārâ-yı temennâ

Vāşıl-şüde-i genc-i mu‘allâ-yı **ķanā‘at** (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2*). [*ķanā‘at,]*

Ol serv-i çemenzāra nigāh eylemez oldum

Boy göstereli dilde o tūbā-yı **ḳanā‘at** (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3*). [*ḳanā‘at,]*

Elbette olurduñ ḳurı nān-pāreye ḳāni‘

Keşf olsa saña şūfi mezāyā-yı **ḳanā‘at** (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4*). [*ḳanā‘at,]*

Efzāyiş-i dünyāya nice meyl ide Şādî

Ol ḳāf-ı tevekkülde ki ‘anḳā-yı **ḳanā‘at** (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 5*). [*ḳanā‘at,]*

kanādil: *Kandiller II Süreyya takımyıldızı III Kadiri tacı.*

Fer-dih-i tāk-ı mu‘allā tāc-ı ‘Abdülḳādirī

Çün **ḳanādil-i** süreyyā tāc-ı ‘Abdülḳādirī (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*). [*ḳanādil-i, -i]*

kand: *Şeker, nebat şekeri*

1. Feyiz ve esin kaynağı

Tūṭi-dil ‘uşşāḳa cānā leblerüñ **ḳand** ü nebat

Āb-ı la‘liñ ğıbtā-baḥş-ı çeşme-i āb-ı ḥayāt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [*ḳand,]*

2. Kestirilmiş şeker II Sevgilinin dudağı bağlamında söz

Nice dem ebkem olmuşdı ḳafesde tūṭi-i ṭab‘ım

Ḥayāl-i **ḳand-i** la‘lin oldu gūyan olmama bā‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*ḳand-i,]*

3. Kavuşma hayali.

Şādīyā **ḳand-ī** ḥayāl-i vuşlat-ı cānan ile

Der ḳafesdē tūṭi-ī cānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*ḳand-ī, -i]*

kandeyn: *İki şeker. II Sevgilinin (şeker gibi tatlı) iki dudağı III Tatlı dillilik.*

Şādī **ḳandeyn-i** leb-i yār ile elde ḳalemüm

Ḳıldı ḥayret-zede her tūṭi-i şekker-şikenî (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5*). [*ḳandeyn-i, -i]*

kand-i ḥalāvet: *Hoşluk, tatlılık şekeri II Sevgilinin dudağı.*

Ey dilber-i mümtāz-ı leb-i **ḳand-i ḥalāvet**

Ƙıldıñ beni bir tũti-i gũyā-yı belāğat (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1). [ƙand-i ĥalāvet,]

kāni' ol-: Kanaat etmek, yetinmek, yeter bulmak.

Elbette olurduñ ƙurı nān-pāreye ƙāni'

Ƙeşf olsa saña şũfî mezāyā-yı ƙanā'at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4). [ƙāni' ol-,]

kānūn: İçinde ateş yakılan yer. Ocak, mangal, soba II Azgınlık, serkeşlik mangalı.

Ĥarīƙ-ı âteş-i **kānūn-ı** tuğyānam meded yā Rab

Be çirk-i ma'şiyet-ālũde dāmānam meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1).
[kānūn-ı, -ı]

kānun-ı ezel: Çok eskiden beri kural olan II Sünnetullah (Allah'ın koyduğı kāmun ve nizam).

Dehr-i dũnun sũrı matemdũr sũrũru 'ayn-ı ġam

Çũnki **kānun-ı ezel** aĥkāmı ya hũ böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4). [kānun-ı ezel,]

kapu: Kapı.

1. Her iş için başvurulanan yer II makam, huzur III Allah'ın huzuru.

Binā-yı i'tikādı yıƙdı bünyādından ol demde

Ƙapuñdan ġayri-i her kim ki ƙıldı müttekā yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4).
[ƙapuñdan, -ñ, -dan]

2. Her iş için başvurulanan yer II makam, huzur III Hz. Muhammed'in kapısı, huzuru.

'İnāyet eyle dũr itme der-i 'ālem-penāhuñdan

Ƙapuñda ĥalka der-gũş-ı ġulāmem yā Resũlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4).
[ƙapuñda, -ñ, -da]

Sen ol sulţān-ı a'lā mazĥar-ı esrār-ı İsrāsın

Ƙapunda Şādī bir ednā gedādur yā Resũlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7).
[ƙapunda, -n, -da]

3. Makam, huzur II Mevlana dergahı

Şādī ne revādur gideyim ġayrı **kapuya**

Çün bārgēh-i Ḥazret-i Monlaya ṭayandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*kapuya, -ya*]

4. Makam, huzur II Sevgilinin kapısı.

Çü sensiñ bir Şehinşāh-ı serîr ārā-yı istignā

Ķapuñda Şādî -i şūrîde bir memluk-ı çākerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*kapuñda, -ñ, -da*]

kār: *İş, fiil, amel*

1. *İş, fiil, amel* II *Gönlün işi, ameli.*

Çille-i bā hecri **kārımız** kemān ebrūyı çekmek

Ol çekülmez bār-ı cevri-ı çarḥ-ı-gerdān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2*). [*kārımız, -ı, -mız*]

Ben mücrimi bed-nefse karīn eyleme yā Rab

Kār-ı dili peyveste enīn eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [*kār-ı, -ı*]

kār eyle-: *Kar eylemek. İşlemek, etki etmek, iz bırakmak.*

Bir nigeħle sīnemi sūrāḥ-sūraḥ eyledi

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘uṣṣāka **kār eyler** mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [*kār eyle-, -r*]

kār it-: *Kar eylemek. İşlemek, etki etmek, iz bırakmak.*

Ben zāra ey cefa-cū **kār itdi** tīg-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*kār it-, -di*]

kār kıl-: *Kar eylemek. İşlemek, etki etmek, iz bırakmak.*

Cihāna **kār kıldı** sūzişim ol şūḥa kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb āhen midir ḥārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*). [*kār it-, -mez*]

karar-: *Kararmak. İşlerin beklendiği gibi gitmemesi olumsuz sonuçlanması (baht, talih bağlamında).*

O meh-rū külbe-i hecr-i dil-i nāşāde gelmişdür

Ƙararmış şem‘a-i iķbālîmî îķāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 1*).
[Ƙararmış, -mış]

Ƙarar ƙıl-: *Karar ƙılmak. Birçok şeyi deneyip birini seçmek*

Çeşm-i mestân-ı hayâl-i dilde tâ **ƙıldı Ƙarar**

Dîde-püş-ı raġbetem ol âhuvân-ı Çinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [Ƙarar ƙıl-, -dı]

Lâle ruġsârûñ hayâli dilde tâ **ƙıldı Ƙarar**

Vardur sînemde biñ dâġ-ı nihānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [Ƙarar ƙıl-, -dı]

Çeşm-i mestānuñ hayâl-i dilde tâ **ƙıldı Ƙarar**

Şimdi âhû-yı hıttādan dîde-püş-ı raġbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [Ƙarar ƙıl-, -dı]

ƙarîñ: *Yakın II Arkadaş gibi*

Nehc-i nâ-rast güzinem meded Allāh meded

Nefs u şeytāna **ƙarînem** meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*).
[ƙarînem, -em]

ƙarîñ eyle-: *Karin eylemek II Yakınlaştırma III Etkisi altında bırakma.*

Ben mücrimi bed-nefse **ƙarîñ eyleme** yâ Rab

Ƙâr-ı dili peyveste enîñ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [ƙarîñ eyle-, -me]

ƙars: *Türkiye Doġu Anadolu bölgesinde şehir ve bu şehrin merkez olduġu il.*

Mevlidi (der-) ħā[re]ķāñ şehir medfen-i vālāsı **Ƙarş**

Āstān-ı çarġ-ı rif‘ atdür Cenāb-ı Bü’l-Ĥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [ƙarş,]

ƙarşı: *Karşı; yüzünü döndürmüş olarak, yönelmiş olarak, doğru.*

Ruġsârîña **ƙarşı** yine dil yandı yakıldı

Pervāne yanar şem‘a-i sūzān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4*). [ƙarşı,]

‘Arż-ı nūr eyleyemez ħüsnüñe **ƙarşu** bedrây

Ĥaddi yokdur ki gedā eyleye hünkār ile baġş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [ƙarşu,]

kaş: Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar. II Hançer.

Ba'd-ez-in taḥkīk ben kesdim ḥayātımdan ümīd

Tā o **kaşı** ḥançer-i ḥün-bāra dūçār oldı dil (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4). [kaşı, -ı]

kaşd: Niyet, amaç, gaye.

Ne gördümse o şūhı 'āşıkā bī-dād ider gördüm

Dil-i 'uşşāka **kaşdı** kendiye mu'tād ider gördüm (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1). [kaşdı, -ı]

Çeşm-i cellāduñ kıyar her bir bakışda cānuma

Şâdîyi öldürme mi **kaşdı** nedür yā maṭlabı (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5). [kaşdı, -ı]

kaşd-ı cān eyle-: Canına kastetmek. Birini öldürmeye hazırlanmak.

O şūhuñ çeşm-i cellādı demādem kaşd-ı cān eyler

Ne ḥünīdir o kim 'ālem elinden el-amān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1). [kaşd-ı cān eyle-, -r]

kāse-i fağfūr: Çin porseleninden yapılan kâse. Fağfur, eskiden Çin hükümdarlarına verilen addır. Çin' de yapılan porselen kâselerin üzerindeki resimler de muhtemelen Çin hükümdarlarına ait olmalıdır ki bu kâselere de eskiden bu ad yani "kâse-i fağfūr" denilmektedir. II Dünyalık menfaat ve faydalar.

Daḥı meyl eylemem ben **kāse-i fağfūra** 'ālemde

Yeter ol kāse-līs-i ḥvān-ı 'irfān oldıgum besdür (Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4). [kāse-i fağfūr, -a]

kāse-līs: Kase yalayıcı. Dalkavuk II Daima şunun bunun sofrasına gidip müdahane ve müdahale etmekle ırz ve namusunu; vakar ve haysiyetini bir lokmaya feda eden

Daḥı meyl eylemem ben kāse-i fağfūra 'ālemde

Yeter ol **kāse-līs-i** ḥvān-ı 'irfān oldıgum besdür (Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4). [kāse-līs-i, -i]

kasem: Yemin, and.

Be **kasem** buse-i la'leyn-i lebūñ va'd kılup

Lîk bî- rahm dem-i âhire merhûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [*kasem,]*

Yâr ‘arz-ı şem‘-i ruhsârın dil-i pervâneye

Gerçi va‘ad itdi **kasemle** etmedi zirâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*kasemle, -le]*

kasem eyle: *Yemin etmek, ant içmek.*

Her çend muḳarrer ise de va‘de-i vaşluñ

Ol muşḫaf-ı ruhsâra faḳat bir **kasem eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4*). [*kasem eyle,]*

kāşkî: *Dilek cümlelerinin başına getirilir ve “ne olurdu” anlamında temennî ve pişmanlık anlatır, keşke, kâş*

Şâḫ-ı hecrüñde çü bülbül zâr olaydum **kāşkî**

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek ḫâr ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*kāşkî,]*

Pây-bend-i zülf-i ‘anber-bâr olaydum **kāşkî**

Dâr-ı ‘aşḳ-ı dilbere ber-dâr olaydum **kāşkî** (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [*kāşkî,]*

Pây-bend-i zülf-i ‘anber-bâr olaydum **kāşkî**

Dâr-ı ‘aşḳ-ı dilbere ber-dâr olaydum **kāşkî** (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [*kāşkî,]*

Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni aḡyâr ile

Külbe-i hecrüñde dâ‘im zâr olaydum **kāşkî** (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2*). [*kāşkî,]*

Ölmeden ser-tîz-i tîḡ-i ṭa‘ne-i aḡyârdan

Küşte-i şemşîr-i ‘aşḳ-ı yâr olaydum **kāşkî** (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3*). [*kāşkî,]*

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i ḡadr-ı şâneye

Rûy-ı yâre şarkmış bir târ olaydum **kāşkî** (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*kāşkî,]*

‘Arz iderdüm ol ḫüceste ṭab‘-ı rahm-ı Hażrete

Şâdîyâ nazm-ı dür-i şehvâr olaydum **kāşkî** (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [*kāşkî,]*

İreydüm **kāşkî** ‘iyd-ı vişâle

Olaydum der o dem kurbân-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*kāşkî,]*

katl: Öldürme, öldürülme.

Ḳatline üftâdenüñ tuğrâ çeker ebrûlarıñ

Mâlik olduğda Kızıl Elmada taht-ı tâze haṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 2*). [*ḳatline, -i, -n, -e]*

Havâle eyleme ağyâra luṭf it ḳatlümi bâri

Sen öldür tiğ-ı ğamzeñle eger men **ḳatle** şâyânam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*ḳatle, -e]*

Havâle eyleme ağyâra luṭf it **ḳatlümi** bâri

Sen öldür tiğ-ı ğamzeñle eger men ḳatle şâyânam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*ḳatlümi, -üm, -i]*

katre: Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi

1.İrfan damlası

Egerçi **ḳatre** em ez-ḳatrehâ-yı baḥr-i ‘irfânam

Ve gerçi zerre em mensûb-ı mihr-i ‘âlem-ârâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [*ḳatre,]*

2. Deniz bağlamında

Baḥr-ı iḥsânında deryâ güyyiâ bir **ḳatre** âb

Gülşen-i luṭfunda bir şebnem degüldür gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*). [*ḳatre,]*

ḳavî bünyâd: Sağlam, güçlü bir yapı II Aşığın gönlü.

Cânâ yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvâr-ı dil ‘aşkıñ ile olmuş **ḳavî bünyâd** (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3*). [*ḳavî bünyâd,]*

kayd:

1.Bağ, zincir II Düşünce, endişe

Eger ‘ârif isen cânâ nuḳûd u ḥâlîñi şakla

Şakın müstaḳbeli yâd itme **ḳayd-ı** mâmezâdan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*). [*ḳayd-ı, -ı]*

Hudā-yı Zāt-ı bîçün Yevme lâ yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrāk iseñ derk eyle düşme **kayd-ı** emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*kayd-ı, -ı*]

Şādīyā efsün ile teşhîr çün mümkün degül

Kayd-ı ünsiyyetde olma her perî-hûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5*). [*kayd-ı, --ı*]

2.Bağ, zincir II Masiva bağı

Kurtar beni **kayd-ı** gam u âlām-ı sivādan

Pā- beste-i zencîr-i melâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [*kayd-ı, -ı*]

3.Bağ, zincir II İnsanı meşgul eden, Hakk’a erişmekten alıkoyan esaret.

Pā-bend olalı zülf-i girih-gîriñe cānā

Oldum hele vāreste-i her **kayd** u âlāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4*). [*kayd,]*

kayda düş-: Kayda düşmek. Yazıya geçirmek, yazmak, kaydetmek.

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kayda düşüp

Ṭurra-i zülfî tutar şāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [*kayda düş-,]*

kays: Leyla ve Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı Mecnun. II Aşık.

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhād

Göñüldür **Kāyş-ı** ‘aşk-ı zülf-i Leylā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [*kāyş-ı,]*

Olmaya mı Şādī yâ pābend-i zencîr-i cünün

Kays-ı şahrā-yı melâl itdi beni Leylā-edā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [*kays-ı,]*

Kays-ı Leylāyım baña ‘arz itme şūfî bāğ u rāğ

İstemem hāmūnu u kühsār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*kays-ı,]*

Oldı göñlüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylā **Kays** teg gezdim ferāz u deşt u şīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*kays,]*

İştihār-ı hālîme bādî kemāl-i ‘aşkdur

‘Aşkdur Leyla veren ol **Ḳaysa** şöyle iştiḥār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3*). [*ḳaysa,]*

Hüsn-i Leylâyı bilür Mecnûn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı **Ḳays** hem Leylâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*ḳays,]*

Çün **Ḳays** şalan bu dili şahrâ-yı cünûna

Nâzende edâ Leylî-i âhû naẓarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*ḳays,]*

Gel ey zâhid benim ḥâl-i perîşân iştimâlim gör

Dime bir **Ḳays-ı** Leylâ kühsâr-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*ḳays-ı, -ı]*

Düşme ey şūrîde-dil çölden çöle mânend-i **Ḳays**

Ez ezel vahdet-serâ-yı dildedir Leylâ-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*ḳays,]*

Beni Leylâ-edâ pâ-bend-i zincir-i cünûn itdi

Deme zinhâr Şâdî **ḳays-ı** hāmûn-ı melâmet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5*). [*ḳays-ı,]*

İhtiyâr itmez mi eyler deşt ü kûh-ı vahşeti

Olmaduñ Leylâ enîs-i **Ḳays-ı** pür-zâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [*ḳays-ı, -ı]*

Böyle sevdâyî olup çün **Ḳays** düşmezdim çöle

Şalmasaydı başımı sevdâya Leylâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [*ḳays,]*

Kâkülüñ yâdiyle gör dūçâr-ı sevdâdır gönül

‘Aşk hāmûnunda gūyâ **Ḳays-ı** Leylâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*ḳays-ı, -ı]*

Giderdi şöhret-i efsânehâ-yı **Ḳays-ı** Leylâyı

Yeter şol kışsa-i ḥâl-i dil-i pür-zâr(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [*ḳays-ı,]*

Meyl eyleyeli Leylî-i ferḥunde cemâle

Çün **Ḳays** düşürdüm dil(i) hāmûn-ı melâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*ḳays,]*

Görüp çün **Ḳays** gerden-dâde-i zencîr-i ‘aşk oldum

Şalınca çîn be çîn gîsûların gerdâne merdâne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [*ḳays,]*

Çü **Ḳays** zār kaldım Şādīyā hāmūn-ı hayretde

Ne dem kim gönlüm aldıldım o Leylā-huy-ı cānāna (Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 5). [ḳays,]

Şimdi dil-beste-i zencīr-i cünūnum hayfa

Zülf-i Leylā şalalı **Ḳays** gibi kühsāra (Şādī Divanı, Gazel 184, Beyit 5). [ḳays,]

Ḳıṣṣa-i **Ḳaysı** unutturd(u) şol efsāne-i men

Zülf-i Leylā dime Mecnūn ile hem-hāl beni (Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [ḳaysı, -ı]

Gör o Leylā-reviş(i) hālūmi vārūn itdi

Ḳays teg meskenūmi deşt ile hāmūn itdi (Şādī Divanı, Gazel 194, Beyit 1). [ḳays,]

Dil o şūḥun sevdi zülf-i ‘anber-i sārāsını

Ḳays-ı Leylā teg maḳarr itdim cünūn şahrāsını (Şādī Divanı, Gazel 195, Beyit 1). [ḳays-ı, -ı]

Ba‘dez-in her gice āfāḳa çıkarma āhuñ

İşte ey **Ḳays-ı** dil-i zār o Leylā geldi (Şādī Divanı, Gazel 201, Beyit 4). [ḳays-ı, -ı]

Firāḳıñla gören hāl-i melāmet iştimalim dir

Bu bir kūhken-i Şīrīn midir yā **Ḳays-ı** Leylā mı (Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 2). [ḳays-ı, -ı]

Göñül Şīrīn-edālu kūhken-i kühsār-ı hayretdür

Yerüm çün **Ḳays-ı** Leylā deşt ü hāmūn-ı melāmetdür (Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 5). [ḳays-ı, -ı]

Mest-i cām-ı hayretim derk itmezem şahbā nedür

Ben o **Ḳaysım** bilmezem ‘aşḳ-ı saç-ı Leylā nedür (Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [ḳaysım, -ım]

Beni Mecnūn ile ey şūfī gel hem-hāl zan itme

Cünūn-ı ḥubb-ı Mevlāyam ne **Ḳays-ı** ‘aşḳ-ı Leylāyam (Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [ḳays-ı, -ı]

kays veş: Kays gibi.

Bilmedim Leylī-edā itdi ne efsūn ey dirīḡ

Meskenimdir **Ḳays veş** kuhsār u hāmūn ey dirīg (*Şādî Divanı, Gazel 110, Beyit 1*).
[ḳays veş,]

Benim de Şādīya hāmūn-ı ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tā zülf-i Leylā **Ḳays-veş** yabana şaldırdı (*Şādî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [ḳays-veş,]

ḳays-ı leylā: *Leyla'nın Kays'ı II Aşık.*

Hevā-yı zülf ile çün **Ḳays-ı Leylā**

Başımda var bir sevdā-yı feruḥ (*Şādî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [ḳays-ı leylā,]

Şādīyā şimdi bu bāzār-ı melāmet sen de mi

Ḳays-ı Leylā çekdi el kıldı bu ‘ālemden vedā’ (*Şādî Divanı, Gazel 109, Beyit 5*). [ḳays-ı leylā,]

Āh esīr-i gurbetem dūçār-ı dām-ı kürbetem

Ḳays-ı Leylī teg maḳarr-ı kūhsār-ı vaḥşetem (*Şādî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [ḳays-ı leylī,]

ḳays-ı pür-zār: *Çok ağlayan, çok inleyen Kays (Mecnun) II Aşık.*

Şifte-ḥālim zülf-i ‘anber-sā bilür bilmezlenür

Ḳays-ı pür-zār olduğum Leylā bilür bilmezlenür (*Şādî Divanı, Gazel 64, Beyit 1*). [ḳays-ı pür-zār,]

ḳazā: *Kaderin, Allah tarafından ezelde tâyin ve tespit edilen biçim ve zamanda gerçekleşmesi.*

Cān u dil āmāc-geh-i tīr-i **ḳazādur**

Ol kes ki rızā-dāde-i taḳdīr-i ḥudādur (*Şādî Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [ḳazādur, -dur]

kebk: *Keklik II Mazlum kimse.*

Gürghā bā gūsfend ḥvābend der şahrā-yı yek

Key her āsed **kebkhā** ez şavlet-i şīr-i jiyān (*Şādî Divanı, Kit'a 2, Beyit 15*). [kebkhā, -ha]

kebüter: *Güvercin II Aşığın gönlü.*

Āh kim bir ğamzesi ğammāza dūçār oldı dil

Çün **kebüter** pençe-i şehbāza dūçār oldı dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*kebüter,]*

Kaçarken murğ-ı dil çengāl-ı gīsū-yı dilārādan

Țutuldum çün **kebüter** ğamzesi şehbāza dūçāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*). [*kebüter,]*

kec: *Eğri, çarpık II Değersiz III Hileci.*

Pençe-i bī-dād **kec** devrān elinden el-aman

İztırār -ı ihtiyār itdirdi deşt-i hayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*kec,]*

kec-reftār: *Eğri gidişli II düşüncesi ve gidişi kötü, tuttuğu yol çarpık olan (Dünya, talih bağlamında)*

Şâdiyā bilmem nedendür dāima erbāb-ı dil

Cevr ü kīn-i çarḥ-ı **kec-reftārdan** olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5*). [*kec-reftārdan, -dan]*

Cefā-yı çarḥ-ı **kec-reftār** cānumdan uşandırdı

Ġubār-ı renc-i ‘ālem çeşme-i baḥtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [*kec-reftār,]*

Virmedüñ ol Ka‘be-i maḳşūda ger

Āh elinden çarḥ-ı **kec-reftār** āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [*kec-reftār,]*

Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm nemi

Āh elinden çarḥ-ı **kec-reftār** āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*kec-reftār,]*

Pençe-i bī-dāda dūçār eyledüñ

Āh elinden çarḥ-ı **kec-reftār** āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*kec-reftār,]*

kec-rev: *Eğri giden, tuttuğu yol aykırı. II Baht, talih felek dünya.*

Ben nice āh itmeyem her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey **kec-rev** felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [*kec-rev,]*

kef: *Elin iç tarafı, avuç*

1. El II Naz eli.

Gel **kef-i** nâz üzre sâķī sāgar-ı ser-şarı tut

Luţf kıl düşdükce dest-i aşık-ı nâ-çarı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1). [kef-i, -i]

Niçe demdür ki kaldım vādī-i hayretde dil-teşne

Kef-i nâz üzre sāgar sâķi-i şehnâz-edâ gelmez (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4). [kef-i, -i]

Devr eyledi sâķī **kef-i** nâz üzre piyâle

Gör ‘aşık-ı dil-dâde yine düşdi ne hâle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1). [kef-i, -i]

2. Sakinin eli II Yanı, yakını

Kef-i sâķīde rengâreng sāgarlar tolandukça

Şulansın gıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukça (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1). [kef-i, -i]

kel: Saçları, tüyleri dökülmüş II Kel sufi.

Bize ey Şādī faķaķ kūy-ı rızādur maţlab

Şanma **kel** şūfī gibi hasret-i mīnū çekerüz (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5). [kel,]

kelām: Söz, ifade II Şiir.

Şādī yā şiriñ **kelāmıñ** tūṭi-dil şā‘irlere

Vāye-bahş olmakda ol şehdāb-ı şekkerden lezīz (Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5). [kelāmıñ, -iñ]

Selāset bahş olan şol pūr rekāket ṭab‘īña Şādī

Feşāḥatdür **kelām-ı** ḥusrev ü mīr-ī kelāmıñdır (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5). [kelām-ı, -ı]

Selāset bahş olan şol pūr rekāket ṭab‘īña Şādī

Feşāḥatdür kelām-ı ḥusrev ü mīr-ī **kelāmıñdır** (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5). [kelāmıñdır,]

kemāl: Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik II En yüksek değer, mükemmellik III Aşkın mükemmelliği.

İştihār-ı hālīme bādī **kemāl-i** ‘aşqdur

‘Aşkdur Leyla veren ol Kaysa şöyle iştiḥār (Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3). [kemāl-i,]

kemān eyle-: Keman eylemek. Yay gibi yapmak, eğmek, bükmek. (Aşığın boyu, boynu bağlamında).

Hevā-yı zülf-i pür-çîn ile dil dūçar-ı sivādır

Ḥayāl-i ebruvānı toğrısı ḳaddüm **kemān eyler** (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2). [kemān eyle-, -r]

kemān-ebrū: Keman kaş, yay gibi kaş II Sevgiliden gelen ve aşığın seve seve katlandığı eza ve cefa.

Çille-i hecr-i **kemān-ebrū** çekilmez bir belā

Bu keşākeşle elif ḳaddüm mişāl-i dāl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2). [kemān-ebrū,]

Çekmede cevri-i **keman-ebrūyu** dil oldu zebūn

Ya dımişḳiden ya āhenden çekilmez yay-ı ‘aşḳ (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4). [keman-ebrūyu, -yu]

kemānî: Keman çalan sanatkâr, kemancı (boynunu bükmesi bağlamında)

Bükdi ḳadimi toğrısı mānend-i **kemānî**

Ol çille-i hicrân-ı dü ebrū-yı keşākeş (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3). [kemānî,]

kemend: Kement. II Bir cismi çekmek amacıyla atılan kalın ip. III Sevgilinin saçı bağlamında.

Şâdî yā Manşūr-ı ‘aşḳ oldum deyü lāf eyleme

Tā **kemend-i** kākül-i dildāra ber-dār olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5). [kemend-i, -i]

‘Arż-ı zencîr-i cünün itmeme dili divāneye

Pāy-ı bendüm tā **kemend-i** kākül-i dildār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2). [kemend-i, -i]

İster mi daḥi gerden-i ‘uşşāk **kemendi**

Bes perçem-i bendi (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4). [kemendi, -i]

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl **kemend-i** kāküle

Bend ū zencīr añlamaz dīvāne kim gön̄lumdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3).
[kemend-i, -i]

Zabt(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencīr ile

Gön̄lüm inler kākül-i ‘anber **kemendüm** gitdi āh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2).
[kemendüm, -ü, -m]

kemhā: *Bir nevi ipek kumaş II Maddi menfaatler.*

Bir ‘abā-pūş-ı rızāyım hiç iz‘ān eylemem

Ol naḥ u **kemhā** nedür yā aṭlas u dībā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3). [kemhā,]

kemīn: *Çok küçük, çok hakir II Kul Şâdî*

Ḳurbıyyete şāyeste buyur Şâdî **kemīni**

Mehcūr-ı der-i dār-ı liḳā eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8). [kemīni, -i]

Şâdî -i zār nola maẓhar-ı ğufrān eyle

Rū-siyeh ‘abd-i **kemīnem** meded Allāh meded (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 6).
[kemīnem, -em]

kemīne: *Noksan, eksik. II Aciz, hakir, zavallı. III Aşık.*

‘Abā-pūş-ı rızā kııl bu **kemīne** Şâdî ednāyı

Bi ḥaḳḳ-ı irtifā‘ ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5). [kemīne,]

Eger irmezse lüṭfuñ bu **kemīne** ‘abd-ı ednāya

İrer nüh tāḳa ol dem āh u efgānam meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4).
[kemīne,]

kemter: *Çok değersiz, çok aşağı, pek itibarsız, en hakir II Şâdî*

‘Aceb mi Şâdî **kemter** olmasa nevmīd-i iḥsānuñ

Gedāyam dāima lüṭfuñ umaram yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7).
[kemter,]

kemterin: *Pek aciz ve güçsüz II Şâdî*

Şefā‘ at āstānuñdan ırağa atma lüṭfeyle

Bu Şâdî **kemterinüñ** ḥāk-i derdür yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 7).
[kemterinüñ, -üñ]

Bu Şādī bende-i nā-çiz gāyet **kemterinüñdür**

Hayālindür serir-i dilde şāhum yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 5).
[kemterinüñdür, -üñ, -dür]

ken'an: Fenike olarak da bilinen Kenan, günümüzün Lübnan, Suriye, Ürdün ve İsrail'in Levant Bölgesi'nde yer alan zaman zaman Mısır'a bağımlı olan büyük ve refah içerisinde antik bir bölgedir II Yusuf peygamberin şehri III Sevgilinin bulunduğu yer.

Şanma cevri-i devrdendir āh-ı dil-sūzum hemîn

Şādī Ya'kūb-ı dili maḥbūb-ı **Ken'an** ağladur (Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 5). [ken'an,]

kendi: Kendi,zatı

1. Sevgili, dost.

Ne gördümse o şūhı 'āşıkā bī-dād ider gördüm

Dil-i 'uşşāka kaşdı **kendiye** mu'tād ider gördüm (Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 1).
[kendiye, -ye]

Gördüm ol dilber-i mümtāz gönülsüz şalınur

O da **kendü** gibi bir āfete dildāde midür (Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 5). [kendü,]

2. Zat. II Aşığın gönlü.

Ṭurrā-i zülf-i zenehdānuñ görüp āzāde dil

Der- 'aḫab **kendin** esir-i bend ü zindān eyledi (Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 4).
[kendin, -n]

3. Aşık.

'Āşık oldur kim kıla **kendin** gārīk-ı baḫr-ı 'aşk

'Ārif oldur kim ola ezkār-ı hū efkār-ı Hū (Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [kendin, -n]

Serir-i 'aşk-ı sultānide buldum Şādīyā **kendüm**

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān olduğum demler (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 5).
[kendüm, -m]

'Āşık oldur kim kıla **kendin** gārīk-ı baḫr-ı 'aşk

'Ārif oldur kim ola ezkār-ı hū efkār-ı Hū (Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [kendin, -n]

Naḳd-i cānın var dil-i vaḳf-ı der-i meyhāne ḳıl

Ba‘dehu **kendin** sezā-yı ḥālka-i rindāne ḳıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*kendin, -n*]

Ḥaḳîḳatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

O kim **kendüsini** zāhirde ḥāk-ı zilletle ḳoymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*kendüsini, -si, -n, -i*]

kenz: *Hazine II Vahdet hazinesi.*

Şüfî ta‘yib itmesin keşretle me‘lûf olduḡum

Kenz-i vahdet muḥtefî vîrāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4*). [*kenz-i, -i*]

kerāmet: *Akıl sınırlarını aşan tabiat üstü iş, hârikulâde hal II Çok isâbetli söz ve davranış, ermişçesine söylenen söz veya yapılan şey.*

Neyyir-i evc-i **kerāmetdür** Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen

Mihr-i āfāk-ı velāyetdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [*kerāmetdür, -dür*]

Gülsitān-ı ḥâtır-ı ‘uşşāḳa revnāk virmede

Ebr-i lebrîz-i **kerāmetdür** külāh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4*). [*kerāmetdür, -dür*]

kerd: *Yapmak, etmek, eylemek.*

Şāh-ı ‘alā bârgāh Şādî merā bende **kerd**

Şādî merā bende **kerd** şāh-ı ‘alā bârgāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [*kerd,*]

Şāh-ı ‘alā bârgāh Şādî merā bende **kerd**

Şādî merā bende **kerd** şāh-ı ‘alā bârgāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [*kerd,*]

kerem: *Cömertlik II İyilik, lütuf, ihsan.*

Ben anıñ bir bende-i lutf u **kerem** şermendesı

Şādiyā Monla Celālüddindir ḥünkār-ı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7*). [*kerem,*]

Lāzım-ı ṭab‘ıñ iken sāḳî **kerem** luṭf u himem

Eyleyüp inşâf ber- re'yümce devvâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*) [*kerem*],

Der lîkâ Sıddîk Fârûk-ı ender hem ma' delet

Zâtı Zî'n-nüreyn haşlet der **kerem** Hayder besân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*).
[*kerem,*]

Ey baħr-ı **kerem** bādî-i îcād-ı dü 'âlem

Ve'y kişver-i Levlâkda sultân-ı mu'azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*kerem,*]

kerem eyle: *Merhamet, iyilik etmek.*

Bu Şâdî -i dil-ħasteye cânâ **kerem eyle**

Ol sînesi pür-zaħme tabîbâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5*). [*kerem eyle,*]

kerem kıl: *Kerem kılmak. Cömertlik etmek, asalet göstermek.*

Sâğar-ı la'l-i lebûñ 'arz eyle sâķî kıl kerem

Câm ile maħmûr-ı ğam ħammârdan olmaz ħalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*).
[*kerem kıl,*]

kerem- 'âdât: *İkram sahibi, cömert kimse.*

'Ubudiyyet nuķûdın her emîre Şâdî 'arz itme

Anun mânendi mollâ bir **kerem- 'âdât** içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5*).
[*kerem- 'âdât,*]

keremkân: *Cömertlik/lütuf kaynağı. II Hz. Muhammed (sav).*

Beni sâħil-res-i lutf ile lütfunla **keremkânı**

Ġarîķ-i baħr-ı bî-ķa'r günâhem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*).
[*keremkânı, -ı*]

kerkes: *Akbaba.*

Hemçü **kerkes** cîfe-i dünyâya tâ meyl eyleme

Şâdiyâ mânend-i 'anka ķaf-ı 'aşķı lâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*kerkes,*]

kes: *Kişi, kimse*

1. *Gönül aynası paslı olan.*

Ġayr mümkündür aña ol rû'yet-i dîdâr-ı dost

Şâdiyâ ol **kes** ki mir'at-ı dili pür-jengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5*). [*kes,]*

2. Allah'ın takdirine boyun eğmiş kişi.

Cân u dil âmâc-geh-i tîr-i kazâdur

Ol **kes** ki rızâ-dâde-i takdîr-i hüdâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*kes,]*

kes-: Kesmek. Hiçbir bağı kalmayacak şekilde ayırmak, uzaklaştırmak.

Ṭurra'-i tarrâr-ı zülf-i yâre kim düşdükçe gönül

Yok bu sevdâdan rehâ gel rişte-i ümmîdi **kes** (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [*kes,]*

keşâkeş: I. Çekişme, uğraşma, kavga. II Ayrılık imtihanı.

Çille-i hecr-i kemân-ebrû çekilmez bir belâ

Bu **keşâkeşle** elif kıddüm mişâl-i dâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*keşâkeşle, -le]*

2. Cazibe II Kaş bağlamında .

Bükdi kadimi toğrısı mânend-i kemânî

Ol çille-i hicrân-ı dü ebrû-yı **keşâkeş** (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [*keşâkeş,]*

kesân: Kimseler, kişiler.

Eyledüm rûy-ı niyâzı vakf-ı mihrâb-ı kabûl

Çün du'â-yı hayr-ı o vâcib-şode ber her **kesân** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17*). [*kesân,]*

kesb-i vukûf eyle-: (Bir bilgiye) Gerçek anlamda edinim, hakkıyla sahip olma.

Sırr-ı hubb-ı suhâna kesb-i vukûf eylemeyen

Olamaz malik-i gencîne-i esrâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 7*). [*kesb-i vukûf eyle-, -ye, -me, -(y)en]*

kesel: Tembellik, uyuşukluk.

Bülbül-i şûrîdeye virmez cefâ aşlâ **kesel**

Gönçe ger 'arz itmeseydi hâra rûy-ı hürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*kesel,]*

keşf: Bulup ortaya çıkarma (suhan bağlamında).

Bu 'aşrda çok Şâdî suhan-sâz ve lîkin

Rengîn suhan **keşfi** suhan-dānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*keşfi, -i*]

Bu ‘aşrda çok Şâdî suhan-sâz ve lîkin

Rengîn suhan **keşfi** suhan-dānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*keşfi, -i*]

keşf ol-: Anlaşılmak, bilinmek; açığa çıkmak, görünür olmak.

Elbette olurduñ kırı nân-pāreye kânî‘

Keşf olsa saña şûfî mezâyâ-yı kanâ‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4*). [*keşf olsa, -sa*]

kesret: Çokluk, kalabalık II Masiva olarak tanımlanan Allah'ın dışındaki her şey.

Geç bu **kesretten** dilâ ol mahrem-i vahdet-serâ

Kalmasın âyine-i zâtında gerd-i mäsivâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*kesretten,]*

Şûfî ta‘yib itmesin **kesretle** me‘lûf olduğum

Kenz-i vahdet muhtefî vîrâne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4*).
[*kesretle, -le*]

Ez ezel bezm-i belâda cür‘a-nüş-ı vahdetem

Dest-şüy-ı **kesretem** ‘ankâ-yı kâf-ı ‘uzletem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*).
[*kesretem,]*

kesretde vahdet eyle-: Çoklukta birliği görmek II Çoklukta birlik, yani halkın içinde, kalabalığın ortasında, tek ve bir olan Allah'ı unutmamak, Onu hatırlamak ve zikretmek.

Ehl-i vahdet daima **kesretde vahdet eyleyüp**

Pây-i şevkân gūşe-i hâlvet-serâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2*). [*kesretde vahdet eyle-, -(y)üp-yüp*]

kesretten giç-: Çokluktan geçmek, vahdetin zıddı olan her şeyden el çekmek, uzaklaşmak (*Dünya, alem*).

Giçüp kesretten oldum vâşıl-ı meyḥâne-i vahdet

Olup mest-i mey-i ser-şâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 3*).
[*kesretten giç-, -üp*]

ketm it-: Ketm etmek. Saklamak, gizli tutmak.

Sâkî-i gül-rû kadeh der dest cevlan eyledi

Ketm-i ihsân **itmedi** düşdükçe ihsân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 1*). [*ketm it-, -me, -di*]

kevn u mekân: *Varlık, kainat, mevcudiyet.*

Şâhid-i maşûd-ı ‘âlem eyledi ‘arz-ı cemâl

Şu ‘le-pâş oldu yine âyîne-i **kevn u mekân** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 3*). [*kevn u mekân,]*

kevneyn: *İki âlem (dünya ve âhiret, maddî ve mânevî âlemler, ruh ve madde).*

Oldu zât-ı ‘ağdesiñ icâd-ı **kevneyne** sebep

Olmasan olmâz idi nüh tāk-ı a ‘lâ merhabâ (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [*kevneyne, -e*]

İder mi ‘atf-ı enzâr eylemez ol zîb-i **kevneyni**

Gören bu hilye-i pâkî hıdivv-i taht-ı Evhâyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 1*). [*kevneyni, -i*]

key: *Ne zaman, ne vakit?*

Gürghâ bâ güsferd h vâbend der şahrâ-yı yek

Key her âsed kebkâ ez şavlet-i şîr-i jiyân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*key,]*

keyan: *Hükümdarlar.*

Böyle bir sultân-ı ‘âdil gördi mi ol Zâl-ı çarh

Quvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne Rüstem her **Keyan** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*). [*keyan,]*

keyfiyet: *Vasf II Durum III Nitelik.*

Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere şor şorma baña

Bâde **keyfiyetini** sâğara şor sorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*keyfiyetini, -i, -n, -i*]

Şıyt-ı mînâyı tehî şanma şorup cām-ı lebün

Bâde **keyfiyetine** başladı elhâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [*keyfiyetine,]*

keyvân: *Satürn/ Zühal yıldızına verilen ad. Güneşten en uzakta bulunan altıncı yıldız kümesidir. Etrafında sayısız yıldızdan oluşan bir halka vardır. Edebiyatta, etrafında*

pervane olunan sevgiliye teşbihen kullanılmıştır. Ancak bütün bu ilgiye kayıtsız kalan kötü huylu, uğursuzluk getiren bir sevgiliyi temsil eder. Siyah rengin sembolüdür. Bu gezegenin etkisinde doğanlarda bazı olumsuzlukların varlığına inanılır

1.Zuhal yıldızı.

Gāh gāh ol mīve-i vuşlat irer dirdüm ele

Ger dıraht-ı vaşl-ı şāḥ-endāz-ı **keyvān** olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5).
[keyvān,]

Şâdî el ulaşmaz ne'deyim meyve-i vaşla

Çün şāḥ-ı vişāl ser-i **keyvāne** ḳol atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5). [keyvāne, -e]

2.Zuhal yıldızı. II Nübüvvet yıldızı.

Ey gevher-i zīb-āver-i eyvān-ı nübüvvet

V'ey mihr-i ziyā-küster-i **keyvān-ı** nübüvvet (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7).
[keyvān-ı, -ı]

ki: Ki bağlacı

1.İsim ve zamirleri açıklama bağlacı.

Olmaz yem-i ḥāṭırda daḥī fırtına bāki

Yelken **ki** açā her yaña vāpūr-ı maḥabbet (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 4). [ki,],

(Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 5). [ki,](Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 5). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 8). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 5). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [ki, -dır], (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5). [ki,],(Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 2). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3). [ki,], (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4). [ki,], (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4). [ki,], (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2). [ki,], (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5). [ki,]

2.Fiili açıklama ve/veya anlamını pekiştirmek için kullanılır.

Servi tībā vü bülendīde berāber **ki** degüldür

Ne revādur **ki** ide kām̄et-i dil-dār ile baḥs̄ (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [ki,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*). [ki,]

3. Bağlaçları vurgulama için kullanılan bağlaç.

Herkes saña dil-dādedür ammā **ki** bulunmaz

Şâdî gibi bir yalın ayak ‘āşık-ı serbāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5*). [ki,]

4. Edatları vurgulamak için kullanılır.

‘Arz-ı nūr eyleyemez ḥüsnüñe karşı bedrāy

Haddi yokdur **ki** gedā eyleye hünkār ile baḥs̄ (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [ki,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*). [ki,] (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [ki,]

5. Cümle açıklama bağlacı.

Perçem ne belā oldığı meydāne **ki** çıktı

Oldı dil-i sevdā-zedenüñ ḥālî müşevveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2*). [ki,],

(*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*). [ki,], (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*). [ki]

kıl: *Tel II Saç teli III Sebep, aracı*

Bu ne sırdır Şādiyā zencîr zabt̄ etmez iken

Bir **kıla** bend eyledi āḥir dil-i şeydā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7*). [kıla, -a]

Yāya döndürdün kadüm mihrāb-ı ebrūlarla sen

Bir **kıla** bend eyledün sevdā-yı gīsūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [kıla,]

kıl: *Kılmak. Yapmak, etmek, eylemek.*

‘Āşık oldur kim **kıla** kendin gārīk-ı baḥr-ı ‘aşk

‘Ārif oldur kim ola ezkār-ı hū efkār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [kıla, -a]

Zerre-i nā-çizinin ey zerre-perver āfitāb

Zerre-i mihr-i cemālīñle nola **kıl** kām-yāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 1*). [kıl,]

‘Abes teklifi **kılma** meyl-i mihrāb itmezem şūfī

Ezelden secde-gāhım gūşe-i ebrū-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [*kılma, -ma*]

Gör nice āşüfte-ḥāl itdi beni sevdā-yı zūlf

‘Aklımı tārāc **kıldı** ‘anber-i sārā-yı zūlf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [*kıldı, -dı*]

Nâiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cānıñ şem‘-i cemāle per urur pervāne **kıl** (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*kıl,]*

Maḫsadıñ bulmaḫ ise şūfī ḥayāt-ı dāimi

Yād-ı lâ‘l-i yār ile būs-ı lebi peymāne **kıl** (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*kıl,]*

Naḫd-i cānın var dil-i vaḫf-ı der-i meyhāne **kıl**

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne **kıl** (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*kıl,]*

Naḫd-i cānın var dil-i vaḫf-ı der-i meyhāne **kıl**

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne **kıl** (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*kıl,]*

Şādīyā ‘arīf isen ger tūtiyā-yı cān **kıl**

Ḥāk-i kūy-ı ḥazreti dildārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*kıl,]*

‘Abā-pūş-ı rızā **kıl** bu kemīne Şādī ednāyı

Bi ḥaḫḫ-ı irtifā‘ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [*kıl,]*

Zevraḫ-ı gönülüm nola saḫil-res-i tā‘at **kıl**

Ġarḫ-ı mevc-i baḫr-ı ‘isyānam meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*). [*kıl,]*

Luṭf idüp **kıl** beni vāşıl şüde-i deşt-i ḥubūr

Vādi-i ğamda ḥazīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*kıl,]*

Kıl vāşıl-ı şaḫrā-yı mu‘allā-yı ḥaḫikat

Üftāde-i girdāb-ı ḥayāl eyleme yā Rāb (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*kıl,]*

Zerre-i nāçizim ey zerrāt-perver āfitāb

Zerre-i luṭfuñla **kıl** mir‘āt-ı ḫalbi pür-cilā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [*kıl,]*

Nesīm-i şubḥ-ı lutfuñla dili bī-dār **kıl** lutfet

Şabāḥ-ı ḥaşre dek ender-menāmam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [*kıl,]*

Ey dilber-i mümtāz-ı leb-i k̄and-i ḥalāvet

Kıldıñ beni bir tūṭi-i gūyā-yı belāgat (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 1*). [*kıldıñ,]*

Şādiyā ol **kılmadı** ‘atf-ı nigāh-ı ‘atıfet

Hālīmī dildār bilmez ya bilür bilmezlenür (*Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 5*). [*kılmadı, -ma, -dı]*

Müsellemdür dıraḥt-ı ḥuşkī aşlā berg u ber virmez

Vefā ümmidi **kılma** Şādī ‘ālemden vefā gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 5*). [*kılma, -ma]*

Dil-ḥaste **kılan** ‘āşık-ı bī-tāb u tüvānı

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 2*). [*kılan, -an]*

Tārmār oldu yine cem‘iyyet-i ḥātır diriğ

Kim dedi ol çin-i zülfūñ āşinā-yı şāne **kıl** (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [*kıl,]*

Ṭabla-i ‘atṭārı istişmāma yoğdur ārzū

Cānımı **kıldıñ** mu‘atṭar ‘anberīn mūlarla sen (*Şādī Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*kıldıñ, -dıñ, -ñ]*

Şādī k̄andeyn-i leb-i yār ile elde k̄alemüm

Kıldı ḥayret-zede her tūṭi-i şekker-şikenī (*Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 5*). [*kıldı, -dı]*

Ben bendeyi cūyende-i gülzār-ı rızā **kıl**

Hāhiş-ger-i firdevs-i berīn eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 3, Beyit 4*). [*kıl,]*

Eyleyüp ḥaḳ zātını zīb-i serīr-i saltanat

Hükümüne münkād **kıldı** ḥaḳ(ı) Rabb-ı Müste‘ān (*Şādī Divanı, Kit'a 2, Beyit 5*). [*kıldı, -dı]*

Rāstā birle didüm tāriḥ zirā bu cevherīn

Kıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azīz Hān-ı zihī şāh-ı cihan (*Şādī Divanı, Kit'a 2, Beyit 25*). [*kıldı, -dı]*

Her seḥer eller açup **kılduḳca** āğāz-ı du‘ā

Cümleten āmin okur hep halk-ı 'ālem yek-zebān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18*).
[kıldukca, -dukça]

Āh elinden çarh-ı kec-reftār āh

Bahtumı **kılduñ** siyāh-ender-siyāh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1*). [kılduñ, -du, -ñ]

Kıldı seni haq dāver-i divān-ı nübüvvet

Zatında çü haṭmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [kıldı, -dı]

kıla gör: Kıla görmek. Tasvir fiillerinden süreklilik fiili. Bir oluş-kılışın belirli bir zaman içinde yapılagelme veya belirli bir durumda kalakalma niteliğindedir.

Şādī **kıla gör** vuşlat-ı dildār(ı) temennā

Her gāh-ı seher-gāh du 'āya kaçışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [kıla gör,]

kılca: Kıl kadar, kıl ölçüsünde II En ufak.

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şūḥuñ

Hiç **kılca** söz olmaz hele nāzikçe miyāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [kılca,]

İnceldi çü nāle dil-i bīmār u nizārum

Ol müy-ı miyānı gelicek **kılca** ḥayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [kılca,]

kilk: Kalem

1. Yetenek, kabiliyet

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī

Yem-i 'aşk içre **kilk-i** güher-efşān olmama bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [kilk-i, --i]

2.Şiir, nazm.

Cihānı feyz-yāb itmez mi eyler reşha-i **kilküm**

Devāt-ı feyzüñe ger degse ḥāmem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*).
[kilküm, -üm]

kilk-i kudret-: Kudret kalemi. II Varlıkların ve olayların düzenli olarak vücuda gelişinde bir kalem gibi eserini gösteren İlâhî güç.

Kilk-i kudretle yazılmış şafha-i ruḥşār-ı yār

Şādiyā her bir kalem mümkün mü böyle yaza ḥaṭ (*Şādî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*).
[kilk-i kudret-,]

kim: *Soru zamiri. Hangi kişi?*

Ḥayder-i meydān-ı ‘aşk olduñ olub Döldül-süvār

Şimdi ey Şādî seniñle **kim** sürer meydāna at (*Şādî Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [kim,],

(*Şādî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [kim,], (*Şādî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [kime, -e], (*Şādî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*). [kim,], (*Şādî Divanı, Gazel 98, Beyit 7*). [kimdir, -dir], (*Şādî Divanı, Gazel 106, Beyit 3*). [kim,], (*Şādî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [kim,], (*Şādî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [kimler, -ler], (*Şādî Divanı, Gazel 200, Beyit 4*). [kimiñ, -iñ], (*Şādî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*). [kim,], (*Şādî Divanı, Kaside 11, Beyit 5*). [kimden, -den]

kim: *Ki bağlacı.*

1. *Cümle açıklama bağlacı.*

Ṭā‘nından anıñ bāde perestāne ne ğam **kim**

Mest-i meye taḥrīş kılar ṭā‘ne-i zühhād (*Şādî Divanı, Gazel 42, Beyit 4*). [kim,],

2. *Ünlemleri vurgulamak için kullanılan bağlaç.*

Āh **kim** ol bî-vefā ‘uşşāķı her an ağladur

Zülf-veş gönüm kırup dāim perīşan ağladur (*Şādî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [kim,],

(*Şādî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [kim,], (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1*). [kim,]

3. *Bağlaçlara vurgu katmak için kullanılır.*

Gerçi **kim** ol mehlikā ğayetle şūḥ ū şengdür

Līk ‘uşşāķ-ı dil-i zāre cefā āhengdür (*Şādî Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [kim,],

(*Şādî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [kim,], (*Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 4*). [kim,]

4. *İsim ve zamirleri açıklamak için kullanılır.*

‘Āşık oldur **kim** kıla kendin ğārīķ-ı baḥr-ı ‘aşk

‘Ārif oldur **kim** ola ezķār-ı hū efķār-ı Hū (*Şādî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [kim,],

(Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5). [kim,], (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2). [kim,]

5.Fiil açıklama bağlacı. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

Kim demiş **kim** eylemez bārūt (u) âteş imtizac

Mümtezicdir mümtezic rū-yı fūrūğ endāze ḥaṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3). [kim,],

(Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3). [kim,], (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 2). [kim,]

kime: Hangi kişi ?

Ġam u endūḥ-ı derūnum **kime** izhār ideyüm

Göremem ‘âlem-i eşbahda ġam-ḥVār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6). [kime,],

(Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1). [kime,]

kimi: Bazısı.

Ṭolaşup gerden-i kāfūra o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belādur dirler (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2). [kimi,]

Ṭolaşup gerden-i kāfūra o perçem nedür

Kimi perçem **kimi** şalkımlı belādur dirler (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2). [kimi,]

kimse: Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi

Ḳılma ümmid-i vefā zinhar Şâdî **kimseden**

Bir ‘adīmü’z-zātidir ‘âlemde çün ‘anḳā vefā (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 5). [kimseden, -den]

İtme ey divâne dil beyhūde istircā vefā

Kimseye kılmış degüldür bî-vefā dünyā vefā (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [kimseye, -ye]

Muḥakkak **kimsenin** şem‘-i murādı başa dek yanmaz

Bu bezm-i pür te‘abda Şādī kimdir kām-yāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 7*).
[kimsenin, -nin]

kimya: Ender bulunan kıymetli şey, iksir II Kişinin adi madenler mesabesinde olan nefs-i emaresini tasfiye ederek altın mesabesindeki güzel ahlâk ve kemâle dönüştürme yolu.

Seng-i kūyuñ gevher-i tâc-ı mekârim ibtihâc

Hâk-i pây-ı **kimya** sāyeñ nice biñ cân değer (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [kimya,]

kır-: Kırmak.

1.İncitmek, gücendirmek, rencide etmek.

Dilerseñ **kırmamak** ger hâtır-ı nâşād-ı ‘uşşâkı

Mürüvvet kıl şabâ degme tel-i gīsū-yı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 2*).
[kırmamak, -ma, -mak]

2.Yok etmek II Gücünü, etkisini azaltmak.

Helâk-i nefis şemşîr-i şuverle gayrı mümkündür

Kırar tîğ-i riyâzet ol hevâ-yı nefis-i bed-kîşi (*Şādī Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [kırar, -ar]

kirişme: Naz, işve, kaş ve gözle yapılan işâret.

Envâ‘-ı **kirişme** şeh-i hūbānuma gelmiş

Ra‘nâ şalınış serv-i hırāmānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [kirişme,]

kirpik: Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu killardan her biri II Yaralayıcı oklar III Sevgilinin aşığı ihmal etmesi.

Çeşmüñ ne kıyar ‘âşık-ı bītāb u tūvāne

Kirpiklerüñ oklar gibi tā işledi cāne (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [kirpiklerüñ, -ler, -ü, -ñ]

kıssa: Vak‘a, mâcerâ, sergüzeşt

1.Vak‘a, mâcerâ, sergüzeşt II Aşığın kıssası

Giderdi şöhret-i efsānehā-yı Kays-ı Leylāy

Yeter şol **kışsa-i** hāl-i dil-i pür-zār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [*kışsa-i, -i*]

2.Vak'a, mâcerâ, sergüzeşt II Ferhat'ın kıssası

Bu dehrde efsāne-i 'aşkum ki bilindi

Şîrîn-dehenüm **kışsa-i** Ferhād silindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1*). [*kışsa-i,]*

3Vak'a, mâcerâ, sergüzeşt II Mecnun kıssası.

Bu deñlü diñle neydi Şâdiyâ ol **Kışsa-i** Mecnün

Oğunsun şimdi bundan böyle de efsāne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5*). [*kışsa-i, -i*]

Kışsa-i Kaysı unutturd(u) şol efsāne-i men

Zülf-i Leylā dime Mecnün ile hem-hāl beni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3*). [*kışsa-i, -i*]

kişver: *Memleket, ülke, diyar*

1.Ten, beden ülkesi.

Göñüldür **kişver-i** tende şehinşah

Göñüldür hükmrân-ı cümle â'zâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*kişver-i,]*

2.Mana, anlam, kavram ülkesi.

Ey diyen **kişver-i** ma'nâ nice teşhir olunur

Anı bir hâmesi sihr-âvere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [*kişver-i,]*

3. Dil (Gönül) ülkesi

Dil **kişverine** geldi o fağfür-ı maḥabbet

Her sūda çalındı yine ṭanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [*kişverine, -i, -n, -e*]

Şîvelerle şeh-i hūban alalı taht-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nāy-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*kişver-i, -i*]

4.Aşk ülkesi

Āfitāb-ı hüsne beñzer mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşka mümāşil hîç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [*kişver-i, -i*]

5. *Levlak ülkesi*

Zât-ı Pâkin on sekiz biñ ‘âleme pîrāyedür

Hükmrân-ı **kişver-i** Levlak sensiñ hazretâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 3*). [*kişver-i, -i*]

Ey bahr-ı kerem bādî-i icād-ı dü ‘âlem

Ve’y **kişver-i** Levlakda sultân-ı mu‘azzam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*kişver-i, -i*]

6. *İrfan ülkesi.*

Hükmrân-ı **kişver-i** ‘irfân kutb-ı ‘ârifân

Bâzı yektâ evc-i kurbetdür cenâb-ı Bü’l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [*kişver-i, -i*]

7. *Hatır ülkesi.*

Yine düzdi nigâhun şeh-levendüm cāna şaldırdı

Talandı ol meta‘-ı **kişver-i** hâtır talandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*kişver-i, -i*]

kitâb: *Kitap II Güzellik kitabı II Sevgilinin güzelliği.*

Kitâb-ı hüsnuñü gördükde der-hâl

İder cân riştesin ‘uşşâk-ı Şîrâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [*kitâb-ı, -ı*]

kıy-: *Kıymak. İçî sızlamadan öldürmek, canına kastetmek. II Merhametsizce davranmak III, Zarar vermek.*

Ol nergis-i mestiñ ne **kıyar** ‘âşıkā daim

Ey şuh-ı cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*kıyar, -ar*]

Kime **kıydı** yine ol zâlim-i bîdād yine

El koyup hançer-i müjgânına hiddetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [*kıydı, -dı*]

‘Uşşâka **kıyar** gamzesi gammâz çok ammâ

Cân alma faķat ğamzesi fettānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*kıyar, -ar*]

Nedür her dem **kıyar** dil-ĥasteye ol çeşm-i cellāduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşķunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [*kıyar, -ar*]

Ġazab vaktinde tā yār-ı cefā-girdār(1) söyletme

Kıyar ‘uşşāķa çeşm-i ĥançer-i ğaddār(1) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*). [*kıyar, -ar*]

Çeşmüñ ne **kıyar** ‘āşık-ı bītāb u tüvāne

Kirpiklerüñ oklar gibi tā işledi cāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [*kıyar, -ar*]

Korķum bu o şūĥun bele ĥançer taķışında

‘Uşşāķ-ı dil-i zāra **kıyar** her baķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*kıyar, -ar*]

Çeşm-i cellāduñ **kıyar** her bir baķışda cānuma

Şādīyi öldürme mi kaşdı nedür yā maţlabı (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [*kıyar, -ar*]

kıyāfet: 1.Dış görünüş, kılık. II İnsan tabiatı, iç ve dış dünyası.

Eylerse dehānuñla o gül baĥs-i leţāfet

Nāzende **kıyāfet** (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 5*). [*kıyāfet,*]

2.Giysi II Bir şeyin dış görünüşü II Şekil, suret.

Göñül tā dām-ı ‘aşķ-ı yāre çarpıldı irādetsüz

Gerekmez dīdeye şimşād ol tūbā **kıyāfetsüz** (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [*kıyāfetsüz, -süz*]

kızar-: Kızarmak. Kırmızı renk almak II Utanmak, mahcup olmak III Olgunlaşmak.

Ĥayretinden baş egüb sūnbül **kızardı** tāze gül

Eyledikce zūlf ü rüyuñ nāz ile gülzāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [*kızardı,*]

kızıl elma-: Kızıl Elma, Türk mitolojisinde üzerinde düşünöldükçe uzaklaşan ancak uzaklaştığı oranda cazibesi artan ölköler veya düşlerdir. II Sevgilinin kırmızı yanakları.

Ķatline üftādenüñ tuġrā çeker ebrūlarıñ

Mālik olduĶda **Ķızıl Elmada** taĥt-ı tāze ĥaĥ (Şādī Divanı, Gazel 106, Beyit 2). [Ķızıl elma-, -da]

ķīl u ķāl: Söz ve laf II Dedikodu.

BaĶdıĶça ĥaĥ u ĥāle dil düşdi ķīl u ķāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 5). [ķīl u ķāl, -e]

Ārzū-yı çīn-i kākül ĥaĥ u ĥāl egler beni

Külbe-i ĥayretde ya‘ni **ķīl u ķāl** egler beni (Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [ķīl u ķāl,]

‘Āşık-ı sevdā-zede efķār-ı ĥaĥ u ĥāl olur

Ol muĥavvel mebĥaş-ı kākülde **ķīl u ķāl** olur (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 1). [ķīl u ķāl,]

ķin: Gizli düşmanlık, garaz (Kötü talih bağlamında).

Şādīyā bilmem nedendür dāima erbāb-ı dil

Cevr ü **ķin-i** çarĥ-ı kec-reftārdan olmaz ĥalāş (Şādī Divanı, Gazel 104, Beyit 5). [ķin-i,]

ķo-: Koymak, bırakmak

1.Sarkıtmak.

Çīn-i zülfüñ mihr-i ruĥsārunda **ķoma** cānım al

Pertev-i ĥüsnüñ görüp ol māh ķalsın der seĥāb (Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 3). [ķoma, -ma]

2.Bırakmak, terketmek.

Ruĥ ĥizāsında **ķoma** sāķī-i gül-rū zinhār

ĶorĶulur ‘aks-i ‘izāruñ düşicek yāne ķadeĥ (Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 4). [ķoma, -ma]

Bu ĥaravetle leĥāfet baĥş-ı güldür ‘ārızıñ

Deş-i ĥayretde **ķodu** reyĥan u sünbül-hā-yı zülf (Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 6). [ķodu, -du]

Ruĥsāruñı göster dil-i pervane nihāda

Şem‘-i dil-i zār-ı **ķoma** fānūs-ı hāfāda (Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 1). [ķoma, -ma]

İnşaf ide gör ol ki nazargāh-ı Hūdādur

Şūfī **ķoma** mir‘at-ı dil(i) gerd-i riyāda (Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 4). [ķoma, -ma]

ķöhne: *Eski II Yıllanmış, kadim.*

Cām-ı Cemşīdi deġişmez mi sifāl-i **ķöhneye**

Ol ki mest-i sāġar-ı meyḥāne-i āmāl olur (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 5). [ķöhneye, -ye]

ķol at-: *Kol atmak.*

1.Çevreye yayılmak, genişlemek II Ulaşmak, uzanmak.

Şayd eyleme mümkün mü o āhū beçe şūḥu

Çün dām-ı temennā yine her yana **ķol atmış** (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 3). [ķol at-, -mıṣ]

Kaddūñle bülendīde berāber ki degüldür

Serkeşlik ile her yaña tūbā ne **ķol atmış** (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 2). [ķol at-, -mıṣ]

Ġāyet uzayup perçemi gerdāne **ķol atmış**

Şān ebr-i siyeh bir meh-i tābāne ķol atmış (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 1). [ķol at-, -mıṣ]

Ey yār görenler seni aġyāra muķārın

Dir nahl-i gül ol ḥār-ı muġaylāna **ķol atmış** (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 4). [ķol at-, -mıṣ]

Şādī el ulaşmaz ne’deyim meyve-i vaşla

Çün şāḥ-ı vişāl ser-i keyvāne **ķol atmış** (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 5). [ķol at-, -mıṣ]

ķon-: *Konmak. II Yerleşmek*

1.Gönülde bir takım duyguların belirmesi bağlamında.

Çü **ķondu** ol hümā-yı ‘aşķ tā kim dīde-i ķalbe

Tehīdür murġ-ı ḥubb-ı māsivādan lāne-i ḥāṭır (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 3). [ķondu, -du]

2. *Düşünce ve fikirde var olma bağlamında.*

Dīdeye **ķondu** ķü şehbāz-ı hayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı dideden pervāz kıldı murğ-ı hāb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*ķondu, -du*]

Dīdeye **ķondu** ķü şehbāz-ı hayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı hūvāb-ı raḥatı (*Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*ķondu, -du*]

ķork-: *Korkmak. Kaygılanmak, endişelenmek.*

Ruḥ hizāsında ķoma sākī-i gül-rū zinhār

Ķorkulur ‘aks-i ‘izāruñ düşicek yāne ķadeḥ (*Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*ķorkulur, -u, -lur*]

Ķorkulur ‘aks-i ruḥuñla bāde āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ kıлма sākī sāğar-ı ser-şāre ‘arz (*Şādī Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [*ķorkulur, -u, -lur*]

ķorku: *Herhangi bir kötülük gelmesi ihtimalinin yarattığı tedirginlik, kaygı II üzüntü, endişe.*

Ķorkum bu o şūḥun bele ḥançer taķışında

‘Uşşāk-ı dil-i zāra kıyar her baķışında (*Şādī Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*ķorkum, -m*]

ķoy-: *Koymak.*

1. *Bırakıp gitmek, terketmek.*

Peygüle-i firķatde **ķoyup** bülbul-i zārı

Hāşāk ile ülfet sana ey ğonce ne lāyık (*Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [*ķoyup, -up*]

ķoy-: *Koymak 2. ... duruma getirmek, o hal üzere kalmasına sebep olmak*

Fiğān ü āh-ı dil bülbülli bes ḥayrete ķoymuş

Dehānuñ ğonçe-i ķāna boyanmış hey’ete **ķoymuş** (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 1*). [*ķoymuş, -muş*]

Gel ey zāhid benim ḥāl-i perīşān iştimalim gör

Dime bir Ķays-ı Leylā kūhsār-ı vahşete **ķoymuş** (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*ķoymuş, -muş*]

Hakīkatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

O kim kendüsini zāhirde hāk-ı zillate **koymuş** (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*).
[*koymuş, -muş*]

Görenler hüsünü cānā oğur şanıñda Māhedā

Egerçi dest-i kudret şekl-i insāniyyete **koymuş** (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*).
[*koymuş, -muş*]

Gerekmez dīdeye ol hesti-i dünya vü māfihā

O kim Şādī ayağun pāye-i maḥviyyete **koymuş** (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 5*).
[*koymuş, -muş*]

kübrā: *Pek büyük, en büyük. (aşk bağlamında).*

Derk olunmaz nüshadır ol nüsha-i **kübrā-yı** ‘aşk

Ġayrı mümkündür ta‘aqqul nükte-i vālā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1*).
[*kübrā-yı,*]

kudret: *Güç, kuvvet*

1. *İktidar (Allah'ın gücü, iktidarı).*

Görenler hüsünü cānā oğur şanıñda Māhedā

Egerçi dest-i **kudret** şekl-i insāniyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*).
[*kudret,*]

2. *Takat*

Dil ister ‘azm-i kūy-ı yār kılmak dizde **kudret** yok

Dirīgā hem temennā-yı vişāle lebde tākat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*).
[*kudret,*]

Ol kadar bī-tāb ü rencūr u za‘īfem ey dirig

‘Arz-ı hāl-i pūr melāle dilde yokdur **kudretüm** (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*).
[*kudretüm, -üm*]

kudsiyān: *Melāike, sekene-i âlem-i a'lâ.*

Āsitān-ı sidre ‘unvānuñ melāz-ı **kudsiyān**

Bārgāhuñdur tefavvūḳ-kerde-i seb‘a semā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 4*). [*kudsiyān,*]

Esselām ey āsitān-ı buse-gāh-ı **kudsiyān**

Hāk-rüb-ı dergehindir zülf-i hūrā esselām (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4). [kudsîyân,
]

küfr: 1.Siyahlık.. II Sevgilinin saçı.

Virür ol **küfr-ü** zülfüñ leyle-i zulmaye sevdâyı

Cebînüñ tal‘atı pertev-fezâ-yı şems-i hâverdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3). [küfr-ü,
]

2.Inkar, örtme

Ziynet-i nevber ruhuñ nâgâh pinhân eyleyüp

Başladı taḥkîke şimdi **küfrünü** ibrâze ḥaṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4). [küfrünü, -
ü, -nü]

küh: Dağ, cebel

1.Dağlık arazi.(zorluk ve sıkıntılar)

Be ḥayret **küh** u şahrâya düşürdü

Heme âhûları çeşmân-ı Leylî (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2). [küh,]

2. Vahşet dağı

İhtiyâr itmez mi eyler deşt ü **küh-ı** vahşeti

Olmaduñ Leylâ enîs-i Kays-ı pür-zâr olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4). [küh-ı,
-ı]

3.Gam dağı.

Ṭağıtdum tîşe-i âhumla ben de **küh-ı** endûhu

Deme Şîrîn-edâ küh-ken-i Ferhâde gelmişdür (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4). [küh-ı, -ı
]

Âh ile ḳal‘ eylerim **küh-ı** ğamı Şîrîn-dehen

Gerçi kim Ferhâd dilde zür-ı bâzû ḳalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4). [küh-ı, -ı
]

Ben **küh-ı** ğamı tîşe-i âhumla ṭağıtdım

Ferhâd ideli gönlümü Şîrince zebânım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2). [küh-ı, -ı]

Tîşe-i âhumla tâ ḳal‘ eyledüm **küh-ı** ğamı

İmtiyāzım vardur (ol) kūh-ken-i Şīrīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [*kūh-ı, -ı*]

4. Arayış mekanı.

Sevdā-yı dü çeşmünle gezer **kūh** u fezāyı

Meşhūr nigāhuñ olalı şūh-ı ğazālān (*Şādī Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*kūh,]*

kūhen-efsāne: *Dağ efsanesi II Köhne, eskimiş efsane III Dağı delen Ferhat efsanesi.*

Şīrin-dehen oldı **kūhen-efsāne-i** Ferhād

Meşhūr olalı ‘aşrda hāl-i dil-i nā-şād (*Şādī Divanı, Gazel 42, Beyit 1*). [*kūhen-efsāne-i,]*

kūh-ken: *Dağı delen*

1. Ferhat II Aşık.

Tişe-i na‘rā-i şebgīri görenler Şādī

Na‘ra-i **Kūh-ken-i** Şīrīn-edādur dirler (*Şādī Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [*kūh-ken-i,]*

Tişe-i āhumla tā kal‘ eyledüm kūh-ı ğamı

İmtiyāzım vardur (ol) **kūh-ken-i** Şīrīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [*kūh-ken-i,]*

Firāķıñla gören hāl-i melāmet iştimalim dir

Bu bir **kūhken-i** Şīrīn midir yā Kays-ı Leylā mı (*Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [*kūhken-i, -i]*

Ṭağıtdum tişe-i āhumla ben de kūh-ı endūhu

Deme Şīrīn-edā **kūh-ken-i** Ferhāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 4*). [*kūh-ken-i, -i]*

2. Dağı delen, Ferhat II Aşığın gönlü.

Göñül Şīrīn-edālu **kūhken-i** kühsār-ı hayretdür

Yerüm çün Kays-ı Leylā deşt ü hāmūn-ı melāmetdür (*Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [*kūhken-i, -i]*

kuhl: *Sürme*

1. İlaç, merhem (Hz. Muhammed'in makamının toprağı, makam, Risalet)

Bu hāk-i tēc-ı eflāke yüzüñ sür yüz niyāz ile

Ne hāk-ı ‘ālem-ārā **kuhl-ı** çeşm-i aşfiyādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [*kuhl-ı, -ı*]

Ġubār-ı pây-ı **kuhl-ı** ‘ayn-ı rif‘at

Der-i hâcet-peziṛādur Muhammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4*). [*kuhl-ı, -ı*]

Hāk-pāyi dīde-i dünyāya **kuhl-ı** rūšenā

Āstānı merḥamet ‘unvān dāru’l-emān o (*Şâdî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 12*). [*kuhl-ı,]*

Seng-i kūyuñ gevher-i tāt-ı sa‘ādetdür hemin

Ol hüceste hāk-i pāyiñ **kuhl-ı** çeşm-i asfiyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [*kuhl-ı, -ı*]

Mübārek hāk-i pāyiñ dīde-i hūrşide fer-pīrā

İşigiñ tozu **kuhl-ı** ‘ayn-ı rif‘at yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [*kuhl-ı,]*

2. Safa sürmesi.

Hāk olsa da erbāb-ı gönül şalma nazardan

Al dīde-i derrāke anı **kuhl-ı** şafādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*kuhl-ı, -ı*]

3. Göz ilacı (Sevgili makamının toprağı, yurdu)

Ey şūh eşigiñ tozu **kuhl-ı** başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tāt-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*kuhl-ı, -ı*]

4. İbret sürmesi.

Zülf ü ruḥşaruñ görüp geç sünbül ü nesrinden

Alma **kuhl-ı** ‘ibreti çeşm-i ḥaḳīḳat-binden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*kuhl-ı, -ı*]

kühsār: Dağ, dağlık

1. Arayış (sevgiliye ulaşma) mekânı

Ḳays-ı Leylāyım baña ‘arz itme şūfi bāğ u rāğ

İstemem hāmūnu u **kühsār** isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*kühsār,]*

Bilmedim Leylī-edā itdi ne efsūn ey dirīg

Meskenimdir Ḳays veş **kühsār** u hāmūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1*). [*kühsār,]*

Şimdi dil-beste-i zencîr-i cünûnum hayfa

Zülf-i Leylâ şalalı Kays gibi **kühsâra** (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [*kühsâra, -a*]

2. Gam dağı

Yâd-ı leb-i Şîrîn ile Ferhâd ola kaldım

Kühsâr-ı gamı tığıdalı rûz-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*kühsâr-ı,]*

3. Vahşet dağı.

Gel ey zâhid benim ḥâl-i perîşân iştimalim gör

Dime bir Kays-ı Leylâ **kühsâr-ı** vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*).
[*kühsâr-ı, -ı*]

Âh esîr-i gurbetem düçâr-ı dâm-ı kürbetem

Kays-ı Leylî teg maḥarr-ı **kühsâr-ı** vahşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*).
[*kühsâr-ı,]*

4. Hayret dağı.

Gönül Şîrîn-edâlu kühken-i **kühsâr-ı** hayretdür

Yerüm çün Kays-ı Leylâ deşt ü hāmûn-ı melâmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*).
[*kühsâr-ı, -ı*]

kul: Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd II Aşık.

Şehriyâr-ı mülk-i istignâya Şâdî bendeyem

Bendeyem ger **kulluğâ** lâyıḳ buyursa Şehriyâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 5*).
[*kulluğâ, -lug, -a*]

kul ol-: Hükmüne girmek, bağlanmak II Hizmette bulunmak.

Bulanlar devlet-i dîdâr bakmaz cāh-ı Dārāya

Derinde **kul olanlar** pāye-i şāhānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*kul ol-,]*

külâh: Tepesi sivri, dikişsiz, tek parça keçeden baş giyeceği

1. Derviş başlığı, serpuş, sikke II Bağlılık sembolü.

O yâd-ı zülf ü ruḥşaruñla zülf-i ṭurre-endâzım

Gül ü reyḥān(ı) gördüm zîb-i destâr ü **külâh** itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*).
[*külâh,]*

2. Derviş başlığı, serpuş, sikke II Bağlılık sembolü (Mevlevi külahı)

Evc-i hürşîd-i velâyetdür **külâh-ı** Mevlevî

Lâne-i ‘anķā-yı rif‘atdūr **külâh-ı** Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1). [külâh-ı,]

Sûfi-i sâlûs teg her tākā baş indirmeyüz

Tāk-ı mihrâb-ı hâķîkatdūr **külâh-ı** Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2). [külâh-ı, -ı]

Huşk-leb âşıkları sîr-âbe-i feyz itmede

Çeşme-sâr-ı ‘ayn-ı hikmetdür **külâh-ı** Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3). [külâh-ı, -ı]

Gülsitân-ı hâtır-ı ‘uşşâķa revnâķ virmede

Ebr-i lebrîz-i kerâmetdür **külâh-ı** Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4). [külâh-ı,]

Rûze-i firķatde Şâdî ‘iyd-ı cûy-ı vuşlata

Ġurre-i ġarrâ-yı vuşlatdur **külâh-ı** Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 5). [külâh-ı, -ı]

külbe: Kulûbe II Alem, dünya III Makam

1. Hayret Kulübesi

Na‘ra-i şebġîr-i âhumdan diger yok bir enîs

Ey dirîġâ **külbe-i** hayretde qaldım ben ġarîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4). [külbe-i, -i]

Ârzû-yı çîn-i kākûl hâṭṭ u hâl egler beni

Külbe-i hayretde ya‘ni ķîl u qal egler beni (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [külbe-i, -i]

La‘l-i gülgünüñ taḥayyul eyleyüp üftâde dil

Külbe-i hayretde eyler hûn-ı bāġrın iķtimâ‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2). [külbe-i, -i]

2. Ayrılık kulübesi.

O meh-rū **külbe-i** hecr-i dil-i nāşāde gelmişdür

Çararmış şem‘a-i ikbālîmî îkâde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [külbe-i, -i]

Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni ağıyar ile

Külbe-i hecründe dā‘im zār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2*). [külbe-i, -i]

3.Hüzün kulübesi II Gönül

Pervâne gibi tırma gönül sen de yakıl yan

Ol şem‘ bu şeb **külbe-i** aḫzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [külbe-i, -i]

4.Hüzün kulübesi II Dünya.

Ya‘kûb dilüm **külbe-i** aḫzānda kaldı

Ferḫunde-liḳā şāhed-i Ken‘āna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 2*). [külbe-i aḫzān,]

kulzum: *Deniz II Cürüm ve hata denizi.*

Esîr-i pençe-i nefis u hevāyam yâ Resûlallāh

Ġarîḳ-i **kulzum-ı** cürm ü ḫaṭāyam yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [kulzum-ı, -ı]

kumaş: *Mal II Doku*

1.Şiir kumaşı

Ḥarîdār-ı ma‘ārîf ḳalmamış bazar-ı ‘ālemde

Ḳumāş-ı nazmunı ey Şādî virme dūş-ı dellāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 5*). [ḳumāş-ı, -ı]

2.Vasıl(vuslat)kumaşı

Nuḳûd-ı cān ile Şādî alınmaz

Ḳumaş-ı vaşıldır kālā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 7*). [ḳumaş-ı,]

künc: *Köşe, bucak, kenar.*

Sû-be-sû ‘ālemi geşt eyledi Şādî ḡamḡîn

Künc-i meyhâne gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [*künc-i, -i*]

Şāh-ı mār-ı kākülünle her taraf olmuş muḥāt

Ol muṭalsam genc-i ḥüsnündür ‘aceb **künc-i** diger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2*). [*künc-i, --i*]

küntü kenzen: *Gizli hazine II Ben idim hazine ("Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtü en u'rafe fe halektül halke li ya'rifun. Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim, bilinmem için halkı-yaratılmış olanı yarattım" Hadis-i Kudsisi .) II Gönül.*

Dil-i virānegāni şanma ḥālî

Buyurmışdur Te‘ālā **küntü kenzen** (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 8*). [*küntü kenzen,]*

kurb:

1. Yakınlık.

İrme istersen eger **ḳurb-ı** vişāl-i ḥazrete

Çek elün Şâdî sivādan pāy-ı ‘irfānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [*ḳurb-ı, --ı*]

2. Yakın II civar.

Yanup nār-ı nedāmetle düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca **ḳurb-ı** şem‘e gāh küstaḥāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [*ḳurb-ı,]*

ḳurbān ol-: *Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, canından vazgeçmek.*

İreydüm kāşkî ‘iyd-ı vişāle

Olaydum der o dem **ḳurbān-ı** Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*ḳurbān ol-,]*

ḳurbet: *Yakınlık II Kul ile Hakk'ın arasında araçların bulunmaması veya az olması.*

Hükm-rān-ı kişver-i ‘irfān ḳuṭb-ı ‘ārifān

Bāzı yektā evc-i **ḳurbetdür** cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [*ḳurbetdür, -dür*]

ḳurbiyyet: *Yakınlık.*

Ḳurbiyyete şāyeste buyur Şâdî kemîni

Mehcūr-ı der-i dār-ı lîkâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [*kurbiyyete, -e*]

kurı: Kuru.

1. *Katıksız, yanında başka şey olmayan (Ekmek parçası)*

Elbette olurduñ **kurı** nân-pāreye kâni‘

Keşf olsa saña şûfî mezâyâ-yı kânâ‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4*). [*kurı,]*

2. *İçî boş II Samimiyeti olmayan, göstermelik.*

Virme dellâl eline Şâdî-i şeydâ zinhâr

Ne deger nazm-ı teriñ bir **kurı** taḥsîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*kurı,]*

Virme dellâl eline Şâdî-i şeydâ zinhâr

Ne deger nazm-ı teriñ bir **kurı** taḥsîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*kurı,]*

kurtar: Kurtarmak. (*İçinde bulunduğu güç durumu, derdi*) Üzerinden kaldırmak, o halden arındırmak.

Ḳurtar beni kayd-ı ğam u âlâm-ı sivâdan

Pâ- beste-i zencîr-i melâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [*kurtar,]*

kūs: Kös; davulun sekiz on misli büyüklüğünde mehterhane çalgısı; özel günler ile savaş meydanlarında çalınır II Muhabbet davulu

Âvâze-i ‘aşķum olup âfâka resîde

Bu dil-gedede **kūs-ı** muḥabbet ki çalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 2*). [*kūs-ı,]*

kuş: Av II Gönül.

Neler itdi neler o çeşm-i füsûn-kâr neler

Şaldı göñlüm **kuşına** pençe-i ‘ankâ figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*kuşına, -ı, -n, -a]*

kuşan-: Kuşanmak, giyinmek. II Silahlanmak

Ḳuşandı cevşen-i ğadri bütün mehpâreler meh-ru

Silāh-ı nāzını meydan-ı hūbīde kuşandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*kuşandı, -dı*]

Kuşandı cevşen-i ğadri bütün mehpâreler meh-rû

Silāh-ı nāzını meydan-ı hūbīde **kuşandukça** (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*kuşandukça, -dukça*]

kürbet: Kalbe tesir eden tasa ve enduhte, gam ve gussa

Âh esîr-i gurbetem düçâr-ı dām-ı **kürbetem**

Kays-ı Leylî teg maḳarr-ı kûhsâr-ı vahşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*kürbetem, -em*]

küşâyiş vir: Küşayış vermek. Açılma, ferahlık verme.

Nesîm-i ‘âtîfetle vir küşâyiş verd-i maḳşûda

Nevâ-cû ‘andelîb-i bî-nevâyam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3*). [*küşâyiş vir,]*

küstâh taharrük: Kendini bilmez bir davranış, bir hareket (*Rüzgarın sevgilinin saçına değmesi bağlamında*).

Ey şabâ cânımı üzdüñ tel-i ğisûya degüp

Böyle **küstâh taharrük** saña bir ‘âde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*küstâh taharrük,]*

küstahâne: Güstahça. Arsızca II Cesurca.

Yanup nâr-ı nedâmetle düşer dāmân-ı fânûsa

Varunca ḳurb-ı şem‘e gâh **küstahâne** pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [*küstahâne,]*

küşte: Ölü, öldürülmüş II Aşık.

Maḳşadıñ olmak ise ger **küşte-i** meydân-ı ‘aşḳ

Ṭiğ-ı cevri dilbere Şâdî hemîşe sîne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*küşte-i, -i*]

Ezelden **küşte-i** şemşîr-i ‘aşḳ-ı yârdur ol kim

Yanar bî-şıyt u nâle âteş-i sūzâna pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4*). [*küşte-i, -i*]

Ölmeden ser-tîz-i tîğ-i ṭa‘ne-i ağıyardan

Küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yâr olaydum kâşkî (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3). [küşte-i, -i]

kutb: Manevi mertebelerin en yükseğinde bulunan kimse; zahir ve batın alemlerinin idarecisi, alemin kalbi, alemde Hakk’ın halifesi vaziyetindeki insan-ı kamil. II Ariflerin kutbu Hasan Harakani.

Hük-m-rân-ı kişver-i ‘irfân **kuṭb-ı** ‘arîfân

Bâzı yektâ evc-i kurbetdür cenâb-ı Bü’l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5). [kuṭb-ı, -ı]

kuvve: Kuvvet, güç II Yetki III Anlayış.

Böyle bir sultân-ı ‘âdil gördi mi ol Zâl-ı çarḥ

Kuvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne Rüstem her Keyan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [kuvve-i, -i]

kuvve-i ‘akl: Kuvve-i akliye. Akıl duygusu. II Akıl gücü.

Kuvve-i ‘aklda ey ḥVâce Felâṭun olsan

Hikmet-i ḥazreti mümkün mü ta‘aḳḳul idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4). [kuvve-i ‘akl, -da]

kūy: Hane, konak, menzil, mahalle II Yan, kat, taraf III Makam

1. Tevekkül hanesi

Kılma zinhar ey gönül **kūy-ı** tevekkülden güzer

Ḥançer-i ser-tîz-i taḳdîre hemîşe sîne ger (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1). [kūy-ı, -ı]

2. Nedamet köyü.

Gönül **kūy-ı** nedāmetde ḳalır nālân u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz ise ‘avnîñ baña yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [kūy-ı, -ı]

3. Rıza makamı.

Bize ey Şādî faḳaṭ **kūy-ı** rızādur maṭṭlab

Şanma kel şūfî gibi ḥasret-i mînū çekerüz (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5). [kūy-ı, -ı]

4. Kulluk makamı.

Söz ile ey hıvāce taḥṣīl-i rızā mümkün mi yā

Dā'imā **kūy-ı** 'ubūdiyetde dil ber pā gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [*kūy-ı,]*

5. Sevgilinin köyü II Yanı başı

Dem-be-dem ol gülsitān-ı ravza-i **kūyuñ** añup

Ṭurmayub Şâdî fiğān eyler mişāl-i 'andelīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*kūyuñ, -uñ]*

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā'is

Göñül 'āşık iseñ sen de gedā-yı **kūy-ı** cānān ol (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*kūy-ı, --ı]*

Göñül 'āşık iseñ sen de gedā-yı **kūy-ı** cānān ol

Gedālıkdır serir-i 'aşka sultān olmama bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*kūy-ı, -ı]*

Diñlenür dāim ser-i kūyuñda cānā ḥastegān

Seng-i **kūyuñ** ḥasteye bālīn u pisterden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*). [*kūyuñ,]*

Murğ-ı göñlüm dün gece tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya'ni **kūy-ı** dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*kūy-ı, -ı]*

İçenler cām-ı 'aşkı çeşme-i ḥayvānı neylerler

Görenler **kūy-ı** yāri ravza-i rıdvānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [*kūy-ı, -ı]*

Virir feryād u zārım bülbül-i şūrīdeye ḥayret

Seher gülzār-ı **kūyunda** ḥurūşān olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*). [*kūyunda, -uñ, -da]*

Seng-i **kūyuñ** gevher-i tāt-ı mekārım ibtihāc

Ḥāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān değer (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [*kūyuñ, -uñ]*

Baş koyup seng-i ser-i **kūyuna** dil rahat eder

Diñlenür ḥaste olan tā seri bālīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [*kūyuna, -un, -a]*

Ey şūḥ eşigiñ tozu kuḥl-ı başarumdur

Seng-i ser-i **kūyuñ** güher-i tãc-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*kūyuñ, - (u)ñ]*

Ey şüh eşigiñ tozu kuhl-ı başarumdur

Seng-i ser-i **kūyuñ** güher-i tãc-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*kūyuñ, -u, - ñ]*

Niçe müddetdür ol **kūy-ı** dil-ārādan şabā gelmez

Hayat-ı tãze-bağış eyler peyām-ı dil-rübā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1*). [*kūy-ı, -ı]*

Her seher gülzār-ı **kūyuñda** gül-i bāğ-ı edīb

Āh u feryādum bağışlar bülbul-i nālāne hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*kūyuñda,]*

Dil ister ‘azm-i **kūy-ı** yār kılmak dizde kudret yok

Dirīgā hem temennā-yı vişāle lebde tākāt yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*kūy-ı,]*

Düşdi dilime tã heves-i ravza-i **kūyuñ**

Billāh gerekmez gözüme seyr-i hadāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [*kūyuñ,]*

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i **kūyuñda** nālānam

N’ola tiryāk-ı vaşluñ ‘arz kıl mesmūm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*). [*kūyuñda,]*

Kā’be-i **kūyuñ** tavaf itmek diler Şādī hāzīn

Ne’yleyem yok tākāt u tãb u tüvānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5*). [*kūyuñ,]*

Şādīyā ‘ārif isen ger tūtiyā-yı cãn kıl

Hāk-i **kūy-ı** hāzreti dildārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*kūy-ı, --ı]*

Kūyuñda efendüm dil-i nālān(ı) görünce

Bir ‘atf-ı nigāh eyle nola an(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1*). [*kūyuñda, - uñda]*

Giderseñ ey nesīm-i şubh ger ol **kūy-ı** cãnāna

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekārım būy-ı cãnāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [*kūy-ı, -ı]*

6.Hz. Muhammed (sav) 'in yurdu, makamı.

Seng-i **kūyuñ** gevher-i tãc-ı sa'âdetdür hemin

Ol hüceste hâk-i pâyiñ kuhl-ı çeşm-i asfîyâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [*kūyuñ, -u, -ñ*]

Ol mübârek seng-i **kūyuñ** gevher-i 'âlem-behâ

Bârgāhuñdur tefevvûk-kerde-i 'arş-ı berîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6*). [*kūyuñ, -u, -ñ*]

Sen ol sulţān-ı ā'zam server-i evlād-ı Âdemiñ

Ki vâlâ seng-i **kūyuñ** efser-i gevher nişānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*). [*kūyuñ, -u, -ñ*]

Mu'alla seng-i **kūyuñ** tãc-ı serdür yâ Resûlallâh

Ġubâr-ı dergehüñ kuhl-ı başardur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 1*). [*kūyuñ, -u, -ñ*]

Esselâm ey seng-i **kūyuñ** tãc-ı fark-ı aşfîyâ

Hâk-i pâyiñ zîver-i nüh- tãk-ı a'lâ esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [*kūyuñ, -u, -ñ*]

Göñül tefhîm kıl **kūy-ı** hıdîv-i Enbiyâdur bu

Mekân-ı Sidre 'unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1*). [*kūy-ı, -ı*]

Göñül tefhîm kıl **kūy-ı** hıdîv-i Enbiyâdur bu

Mekân-ı Sidre 'unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*kūy-ı, --ı*]

L

lā vezāl: Zeval bulmaz, bitmez, ebedî (Kavuşma arzusu bağlamında).

Şādî-i dil teşneyi kandır zülâl-i vaşl ile

Ârzû-mend-i vişâl-i **lā yezālam** yâ Resul (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5). [lā yezāl,]

lāf eyle-: Laf etmek. Konuşmak, söylemek.

Şādî yâ Manşûr-ı ‘aşk oldum deyü **lāf eyleme**

Tâ kemend-i kākül-i dildāra ber-dār olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5). [lāf eyle-, -me]

lāf-ı bālāyî it-: Haddi aşan söz söyleme II Yücelikten dem vurmak.

İderse serv ile şimşād u ‘ar‘ar **lāf-ı bālāyî**

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i hırāmānam (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3). [lāf-ı bālāyî it-, -(d)e, -r, -se-(d)er, -se]

lafz: Lafiz. Anlamli veya anlamsız olarak ağızdan çıkan veya yazılan söz.

Şadef-i **lafzı** pür etdi dūr-i ma‘nālar ile

Tab‘-ı Şādîye disem ebr-i güher-zā yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 5). [lafzı, -ı]

lahzā: An, zaman. II Kısa süre.

Na‘ra-i şebgîr-i feryādum uyardı ‘ālemi

Sen o hıvāb-ı nāzdan bir **lahza** bîdār olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2). [lahza,]

‘Aceb mi düşmese bir **lahzā** dilden pāk-ı evşāfuñ

Mübārek na‘t-ı pākiñ zîb-pîrā-yı zebānumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4). [lahzā,]

lāik: Uygun, yaraşır.

Sükût-ı ehl-i ‘irfānı ne **lāik** eylemek ta‘rîz

Çü nā-mümkün suhān îrād hātîfden işāretsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4). [lāik,]

la‘l: Parlak kırmızı renkli kıymetli taş.

1.II Sevgilinin kırmızı dudağı. III Söz, kelam, ifade

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar isterim meşreb bu ya

Ṭūṭiyim **la‘l-i** şeker-bār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*la‘l-i,]*

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde ṭūṭi-i ṭab‘ım

Ḥayāl-i ḳand-i **la‘lin** oldu gūyan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*la‘lin, -in]*

Yād-ı **la‘lūñle** ‘aceb mi murğ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevḳ-i dil-i ṭūṭi degül mi gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*la‘lūñle,]*

Yād eyleyerek **la‘liñi** alsam ele ḥāme

Biñ renge girer ḥāme-i rengin beyānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [*la‘liñi,]*

Şol ṭūṭi-i rūḥum uça ister bu kafesden

Gül-şekker-i **la‘lūñ** gelür olduğça ḥayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [*la‘lūñ, -ün]*

Sırr-ı **la‘lūñ** tende pinhan olduğun kimler bilür

Çeşme-i ḥayvān eger zulmetde pinhān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [*la‘lūñ,]*

La‘lūñ göreli gönçe ‘araḳ-riz-i ḥāyādur

Tā gönçe-i nev üzre dizilmiş dime jāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*la‘lūñ,]*

Degül mi şifte zülfün dil-perişan olmama bā‘is

Firāḳ-ı **la‘l-i** gülfāmın ciger-ḳān olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*la‘l-i, -i]*

Şevḳ-i **la‘lūñ** ile tā başladı rakşāne ḳadeḥ

Girdi biñ renge boyandı begüm al ḳāne ḳadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1*). [*la‘lūñ,]*

Ḥayāl-i sāğar-ı la‘lūñle şordum āb-ı ḥayvānı

Ḥayāt-efzā ve līkin **la‘lūñe** nisbet ḥalāvetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [*la‘lūñe, -üñ, -e]*

Ḥayāl-i sāğar-ı **la‘lūñle** şordum āb-ı ḥayvānı

Ḥayāt-efzā ve līkin la‘lūñe nisbet ḥalāvetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [*la ‘lūñle, -üñ, -le*]

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla gāyet ḥaste-ḥāl oldum

Hevā-yı sāğar-ı **la‘lūñle** dil mest ü ḥarāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*la ‘lūñle,]*

Sāğar-ı **la‘l-i** lebūñ ‘arz eyle sākī kıl kerem

Cām ile maḥmūr-ı ğam ḥammārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*). [*la ‘l-i,]*

Neş’e ki **la‘liñ** şarābından alır mı neş’eyi

Sāğar-ı gül-fām-ı la‘lūñden bulur peymāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4*). [*la ‘liñ, -i, -n*]

Neş’e ki la‘liñ şarābından alır mı neş’eyi

Sāğar-ı gül-fām-ı **la‘lūñden** bulur peymāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4*). [*la ‘lūñden,]*

Bezm-i meyde mest-ḥāl eyler beni sāğar mı yok

Ṭūṭi-dil ḥālın bilir **la‘l-i** leb-i şekker mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [*la ‘l-i, --i*]

Maḥsādıñ bulmak ise şūfī ḥayāt-ı dāimi

Yād-ı **lā‘l-i** yār ile būs-ı lebi peymāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*lā ‘l-i, --i*]

Ḥāşiyet-i **la‘liñ** şoralı rūḥ-ı revānım

Mey teg düşüp il ağzına rüsvā-yı cihānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1*). [*la ‘liñ, -i, -n*]

Ḥvāhiş-i gül-fām-ı **la‘li** bağrımı ḳan eyleyüp

Kāküli cem‘iyyet-i zihnim perīşān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 3*). [*la ‘li, -i*]

Firāḳ-ı sāğar-ı gül-fām-ı **la‘l** ile ciğer ḳanım

‘Aceb ben zāra raḥm-ı sākī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [*la ‘l,*]

2. Sevgili,dost

Ḳafesde ṭūṭi-i gūyā-yı cānum zār olaḳaldı

Göñül hālūñ bilür **la 'l-i** şekker-güftâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*).
[la 'l-i, -i]

lâl: Dilsiz. II Suskun III Şairin kalemi.

Yoksa haddi mi nazîre nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde hāmem **lāl** olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [lāl,]

lâle: Zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andırır, çiçeği ise kadehe benzer çok renkli bir çiçek.

1. Göñül

Ġonçe āsā sîne-çākem dest-i ġadr-ı hārdan

Deşt-i hicrānda çü **lāle** dāğ-dār-ı dehşetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [lāle,]

Ārzu-yı 'arızuñla **lāleler** pür-dāğdur

Ġonçeler yād-ı dehānuñla begüm dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*). [lāleler, -ler]

Dāğ-dār eyledi ol reng-i rūh(ı) **lāleleri**

Dehen-i şevk(i) dil-i ġonçeyi pür-hūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [lāleleri, -ler, -i]

Ruħuñ yādiyle cānā **lāleler** pür ıztırāb olmuş

Görüb ġonçe dehānuñ gül 'arāk-rîz-i hicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*).
[lāleler, -ler]

2. Sevgilinin yanağı.

Ĥadūñdür **lālehā-yı** deşt-i cennet

Ĥadūñdür servi-i bālā-yı ferruħ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2*). [lālehā-yı, -ha, -yı]

Ĥayāl-i **lāle** ruħşāruñla dāim sîne pür-dāğım

Hevā-yı turre-i zülfüñle ser-gerdān u ĥayrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*). [lāle,]

Hevā-yı müşk-i zülfüñle başumda var bir sevdā

Ĥayāl-i **lāle** ruħşāruñla bağırlāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [lāle,]

Lāle ruħşāruñ ĥayālî dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāğ-ı nihānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*lāle,]*

Ṭarāvet baḥş-ı sünbüldür dilārā ṭurrā-i zülfüñ

Ne **lāle** ‘ārızıñ ol nükhet-i gülden muḥammerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 2*). [*lāle ‘ārız, -ın]*

lāle-gün ol-: *Lale renkli olmak II Kırmızı, kan kırmızısı olmak. III (Sevdadan) Yüreği acılar içinde olmak.*

Hevā-yı müşk-i zülfüñle başumda var bir sevdā

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla bağrı lāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [*lāle-gün ol-, -dum]*

lāle-i nu ‘mān: *Çok kızıl lale II Gelincik çiçeği III Başka, diğer güzeller.*

Ḥayrān ideli **lāle-i nu ‘mānı** ‘izāruñ

Çekdirdi dehānuñ gül-i ḥamrāya ḥacālet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 4*). [*lāle-i nu ‘mān, -ı]*

Eylese bağda ger dāğ-ı derūnuñ izhār

Şādīyā rengiñ verir **lāle-i nu ‘māne** ḳadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 5*). [*lāle-i nu ‘mān, -e]*

la ‘leyn: *İki kat (değerli kırmızı taş gibi) dudak.*

Be kasem buse-i **la ‘leyn-i** lebüñ va ‘d kılpup

Līk bī- raḥm dem-i āḥire merhūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [*la ‘leyn-i, -i]*

lāle-zār: *Lale bahçesi. II Aşığın bağrındaki kanlı yaralar.*

Lāle-zār olmuş ḥayāl-i ‘ārızuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūḥ hem çün lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*lāle-zār,]*

Lāle-zār olmuş ḥayāl-i ‘ārızuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūḥ hem çün **lālezār** (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*lālezār,]*

la ‘l-i gülgün: *Gül renkli cevher. Gül renkli dudak II Sevgilinin kırmızı dudağı.*

La ‘l-i gülgünüñ taḥayyul eyleyüp üftāde dil

Külbe-i hayretde eyler hûn-ı bāğrın iktimā' (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2). [la 'l-i gülgûn,]

la 'l-i kand: Şeker dudak II Tatlı sözlü sevgili, dost.

Bülbül-i hâtır dehân-ı verd-i handüm gitdi âh

Ṭûṭi-i cānum dirîğā **la 'l-i kandum** gitdi âh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1). [la 'l-i kand,]

la 'l-i leb: Lal taşı gibi kırmızı dudak II Sevgilinin ağzı

1. Sevgilinin sözü ve bunun içerdiği mesaj.

Şorup **la 'l-i lebün** hâşiyetüñ ser-mest-i hayrānam

Tehî 'arz eyleme zinhār sākī cām-ı gülgûnı (Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4). [la 'l-i leb, -ün]

Nāzenīnim büse-i **la 'l-i lebün** va 'd eyledi

Eyledi ammā o va 'd-ı 'ıyde merhûn ey dirîğ (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4). [la 'l-i leb, -ün]

2. Kıymetli, aşığa haz veren hoş sözler.

Bülbül gibi şol âh-ı ciger-süzümü güş it

Ol **la 'l-i leb-i** gönçe-i handāna di gelsin (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3). [la 'l-i leb,]

la 'līn: Yakutlarla süslenmiş II Kırmızı ve beyaz bir çiçeğin adı II Sevgili dudağı

Ṭûṭi dil 'uşşāka **la 'līn-i** lebüñdür gülşeker

Âl ruhsāruñ gibi bir gönçe-i aḥmer mi var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5). [la 'līn-i, -i]

Çeşm-i hûn-ābım görüp cānā tehî zanneyleme

Yād-ı **la 'līn-i** lebüñdür dīdeye kan ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3). [la 'līn-i, -i]

lā-mekān: Belli bir yeri olmayan, mekânsız. Zuhurdan önce, zaman ve mekânın bulunmadığı âlem.

Dīrüz şūfī-i gevden pürsīd cāyī ez men

Goftem me-pürs mesken 'uşşāk-ı **lā-mekāna** (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8). [lā-mekāna, -a]

lā-mevcūde illā hū: "Allah'tan başka mevcut, varlık yoktur." Allah'ı birleme, Tevhit.

Alur mı dīde-i derrāke mihr-i 'ālem-ārāyı

Görenler maṭla'-ı envār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [lā-mevcūde illā hū,]

Giçüp keşretten oldum vāşıl-ı meyḥāne-i vaḥdet

Olup mest-i mey-i ser-şār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 4). [lā-mevcūde illā hū,]

Yok añlar yok bilür cümle vücūd-ı māsiva'llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 5). [lā-mevcūde illā hū,]

Bi-ḥamdi'llāh Şādī feyż-pīrā-yı zebānumdur

Be-her dem her seher her bār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 6). [lā-mevcūde illā hū,]

Gönül ol bülbül-i gülzār-ı **Lā-mevcūde illā Hū**

Dilerseñ ger gül-i bī-ḥār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 1). [lā-mevcūde illā hū,]

Gönül ol bülbül-i gülzār-ı **Lā-mevcūde illā Hū**

Dilerseñ ger gül-i bī-ḥār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 1). [lā-mevcūde illā hū,]

Alur mı dīde-i derrāke mihr-i 'ālem-ārāyı

Görenler maṭla'-ı envār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 2). [lā-mevcūde illā hū,]

Giçüp keşretten oldum vāşıl-ı meyḥāne-i vaḥdet

Olup mest-i mey-i ser-şār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 3). [lā-mevcūde illā hū,]

Yok añlar yok bilür cümle vücūd-ı māsiva'llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 4). [lā-mevcūde illā hū,]

Bi-ḥamdi'llāh Şādī feyż-pīrā-yı zebānumdur

Be her dem her seher her bār-ı **Lā-mevcūde illā Hū** (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5*).
[lā-mevcūde illā hū,]

lāne: Yuva

1. Yuva II Ev III Gönül

Ey şūh dahı ẖvābe maḥal kalmadı hergīz

Şehbāz-ı ḥayālūñ ideli dīdemi **lāne** (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [lāne,]

2. Yuva II Anka yuvası III Mevlevi külâhı (Mevlevilik).

Evc-i ḥurşīd-i velāyetdür külâh-ı Mevlevī

Lāne-i ‘anḳā-yı rif‘atdūr külâh-ı Mevlevī (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [lāne-i, -i]

3. Yuva II Kuş yuvası III Gönül yuvası.

Şâdiyā ḥāṭırda yokdur ğayriye hergīz maḥal

Lāne-i dilde hūmā-yı ‘aşḳ-ı Mevlānā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [lāne-i,]

Çü kondu ol hūmā-yı ‘aşḳ tā kim dīde-i ḳalbe

Tehīdür murğ-ı ḥubb-ı māsivādan **lāne-i** ḥāṭır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [lāne-i, -i]

Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı ḥāb

Olmuşum her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek bī-dār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [lāne-i,]

Dīdeye kondu çü şehbāz-ı ḥayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı ẖvāb-ı raḥatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [lāne-i, -i]

4. Yuva II Aşk Anka'sının yuvası III Gönül

Pençe-i ser-tīz-i ‘aşḳ itdi gönül murgun şikār

Ḳaf-ı ḥāṭır oldı Şâdī **lāne-i** ‘anḳā-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [lāne-i,]

lāne kıl-: Lane kılmak . Yuva yapmak II Mesken edinmek.

Ey Şâdī ṭurma zār ol yok ol da şoñra var ol

‘Anḳā-yı dilşikār ol **ḳıl** ḳaf-ı ‘aşḳ(ı) **lāne** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [lāne ḳıl-,]

Hemçü kerkes cife-i dünyāya tā meyl eyleme

Şādīyā mānend-i ‘anka kaf-ı ‘aşkı **lāne kıl** (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*lāne kıl,]*

lāne-i hātır: *Gönül yuvası.*

Çü kondu ol hümā-yı ‘aşk tā kim dīde-i qalbe

Tehīdūr murğ-ı hubb-ı māsivādan **lāne-i hātır** (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*lāne-i hātır,]*

lāne-i simurğ-ı ma‘nā: *Mana Simurgunun yuvası II Gönül.*

Göñüldür cilvegāh-ı ‘aşk-ı Mevlā

Göñüldür **lāne-i simurğ-ı ma‘nā** (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 1*). [*lāne-i simurğ-ı ma‘nā,]*

lāne-sāz: *Yuva yapan, mesken edinen*

1. *Gönül.*

Zāhirā ednādan ednādır velī ma‘nāda ol

Çün hümā bir **lāne-sāz-ı** evc-i a‘lādır göñül (*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*lāne-sāz-ı, -ı]*

2. *Aşk*

Gerekmez dīdeye ey Şādī ol dünyā vü māfihā

O ‘anqāyam ki dāim **lāne-sāz-ı** evc-i ‘irfānam (*Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 5*). [*lāne-sāz-ı,]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma‘nen hümā veş **lāne-sāz-ı** evc-i a‘lāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*lāne-sāz-ı, -ı]*

3. *Himmet*

Şādīyā gerçi be-zāhir hāk-i zilletdür yirüm

Lāne-sāz-ı evc-i a‘lādur hümā-yı himmetüm (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [*lāne-sāz-ı, -ı]*

4. *Allçak gönüllü kişi*

Hākīkatde hümā-veş **lāne-sāz-ı** evc-i a‘lādur

O kim kendüsini zâhirde hâk-ı zilletle koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*lâne-sâz-ı,]*

lâ-sev: Çok önemsiz, çok basit ve değersiz.

Böyle bir sultân-ı ‘âdil gördi mi ol Zâl-ı çarh

Quvve-i ‘adlünde **lâ-seydür** ne Rüstem her Keyan (*Şâdî Divanı, Kit’a 2, Beyit 7*). [*lâ-seydür, -dür]*

lâubâlî ol-: Aşırı samimi davranmak.

Kâmet-i cânâne mümâsil kılma servüñ bağban

Lâubâlî olma eşk-i cüy-bârumdan şağın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*lâubâlî ol-, -ma]*

lâyık: Layık, yaraşır.

Gâh bir ihsân kılmak lâzım-ı tab‘ın iken

Haste-î hicrânîña daim cefâ **lâyık** mı yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*lâyık,]*

Peygüle-i firkatde koyup bülbül-i zârı

Hâşâk ile ülfet sana ey gonce ne **lâyık** (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [*lâyık,]*

Yok bende ‘amel şân-ı Ulûhiyyete **lâyık**

Luţfet ‘amelim birle cezâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*lâyık,]*

lâyık buyur-: Layık görmek. (Bir şeyi veya birini bir şeye veya birine) Uygun bulmak, uygun olduğu kanâatinde olmak, münâsip görmek, yakıştırmak.

Şehriyâr-ı mülk-i istignâya Şâdî bendeyem

Bendeyem ger kullugâ lâyıḳ buyursa Şehriyâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 5*). [*lâyık buyur-, -sa]*

lâzım:

1.Gerekli, elzem.

Gerekdür olmamak hîn-i cedelde cân teşvîşi

Ayak denk almamak **lâzım** ger alsa sîne şad rîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1*). [*lâzım,]*

2.Gerekli, elzem II Yakışık, yaraşık.

Gāh bir ihsān kılmak **lāzım-ı** ṭab‘ın iken

Ḥaste-ī hicrānıñna daim cefā lāyık mı yā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [*lāzım-ı, -ı*]

Lāzım-ı ṭab‘ın iken sākī kerem luṭf u himem

Eyleyüp inşāf ber- re’yümce devvār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*). [*lāzım-ı, -ı*]

leb: *Dudak, ağız*

1.Dudak, ağız II (Sevgilinin) konuşması, söyleşmesi bağlamında

Virür gül-gonçeye tāb u ṭarāvet

Tebessümle **leb-i** ḥandān-ı Leylī (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3*). [*leb-i, -i*]

2.Dudak, ağız II Söz, kelam.

Sırr-ı şahbāy **leb-i** dilbere şor sorma baña

Bāde keyfiyetini sāğara şor sorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*leb-i,]*

Ṭūṭi-dil ‘uşşāka cānā **leblerüñ** kand ü nebat

Āb-ı la‘līñ ğıbtā-baḥş-ı çeşme-i āb-ı ḥayāt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [*leblerüñ,]*

Yād-ı **leb-i** Şīrīn ile Ferhād ola kıldım

Kūhsār-ı ğamı tāğıdalı rüz-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*leb-i, -i*]

Ey dilber-i mümtāz-ı **leb-i** kand-i ḥalāvet

Kıldıñ beni bir ṭūṭi-i güyā-yı belāgat (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1*). [*leb-i,]*

Şādī yā būs-ı **lebin** ol ‘ıyde merhūn ideli

Ger mübeddel olmasa inkāre ol ikrār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [*lebin,]*

Şun cām-ı **lebüñ** kıl nola teskīn-i ḥarāret

Besdür bu ‘ināyet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 6*). [*lebüñ,]*

Virmeseydi **lebüñ** ol bādeye ḥāşiyet eger

Neş’-e baḥş olmaz idi ḥalka-i rindāne kadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2*). [*lebüñ,]*

Şıyt-ı mīnāyı tehī şanma şorup cām-ı **lebüñ**

Bāde keyfiyetine başladı elhāne ʔadeh (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3). [lebüñ, -üñ]

Çeşm-i hūn-ābım görüp cānā tehī zanneyleme

Yād-ı la‘līn-i **lebüñdür** dīdeye ʔan ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3). [lebüñdür, -üñ, -dür]

Tūtī dil ‘uşşāka la‘līn-i **lebüñdür** gülşeker

Āl ruhsāruñ gibi bir gönçe-i aḥmer mi var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5). [lebüñdür, -üñ, -dür]

Beyān-ı hāle yok ʔākat **leb** ālūde-i ḥayretde

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim ḥālim beyān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3). [leb,]

Ol şem‘ ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı **lebüñle** yetiş ey sākī-i mehveş (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1). [lebüñle, -üñ, -le]

Sāgar-ı la‘l-i **lebüñ** ‘arz eyle sākī kıl kerem

Cām ile maḥmūr-ı ḡam ḥammārdan olmaz ḥalāş (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3). [lebüñ,]

Sākī ʔıkaran her gice peymāne(y)i devre

Ol ḥvāhiş-i būs-ı **leb-i** dildārdur ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 3). [leb-i,]

Maḥşadıñ bulmak ise şūfī ḥayāt-ı dāimi

Yād-ı lā‘l-i yār ile būs-ı **lebi** peymāne kıl (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2). [lebi, -i]

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā **lebüñ** emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş ḥasteye dermān (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4). [lebüñ,]

Ol ḥvāhiş-i şahbā-yı **leb-i** yār ile her dem

Baḡ dīdelerüm ʔoldı boşandı ʔü piyāle (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4). [leb-i, -i]

Būs-ı cām-ı **lebüñ** ‘ıyde mi merhūn itdi

Şor gönül sākī-i mehpārenüñ ağzın ara (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4). [lebüñ, -üñ]

Şādī ʔandeyn-i **leb-i** yār ile elde ʔalemüm

Kıldı hayret-zede her tūṭī-i şekker-şikenî (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5*). [leb-i, -i]

Şahbâ-yı **lebün** şun nola ey sâķī-i gül-rū

Dildâr-ı cefâ-cū (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [lebün,]

Oḡşadum dest-i ḡayālümle turunc-ı ḡabḡabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür **lebi** (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [lebi,]

Be kasem buse-i la'leyn-i **lebün** va'd kılup

Līk bī- rahm dem-i āḡire merhūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [lebün,]

3.Dudak, aḡız II Dil.

Dil ister 'azm-i kūy-ı yār kılmak dizde kudret yok

Dirīḡā hem temennā-yı vişāle **lebde** tākāt yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [lebde, -de]

4.Dudak, aḡız II Sevgilinin tatlı aḡzı, sözü.

Tūṭī-i dil kafes-i tende neler çekdiğüni

O şorulmaz **leb-i** gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [leb-i, -i]

Büy-ı zūlfüñdür meşām-ı cāna 'anberden lezīz

Neş'e-i cām-ı **lebün** gülfām-ı sāḡardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [lebün, -ü, -ñ]

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebün emdür

Şordum **leb-i** gül-fāmuñ imiş ḡasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [leb-i,]

leb-i kand: Şeker, tatlı dudak II Tatlı sözlü III Sevgili, dost.

Bin cān ile şordum o şorulmaz **leb-i kandi**

Gördün mi efendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [leb-i kand, -i]

leb-i şekker: Şeker dudak II Tatlı sözlü.

Bezm-i meyde mest-hāl eyler beni sāḡar mı yok

Tūṭī-dil ḡalīn bilir la'1-i **leb-i şekker** mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [leb-i şekker,]

leb-i şirîn: *Tatlı dudak. II Tatlı sözlü sevgili, dost.*

Bir leb-i Şirîne tā men zār(1) Ferhād eyledün

İtmedün inşāf esīr-i dest-i bī-dād eyledün (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 5). [leb-i şirîn, -e]

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhād

Göñüldür Kāyş-ı ‘aşk-ı zülf-i Leylā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3). [leb-i şirin, -e]

lebrîz: *Taşacak kadar dolmuş, ağzına kadar dolu*

1.Keramet bulutu.

Gülsitān-ı hātır-ı ‘uşşāka revnāk virmede

Ebr-i lebrîz-i kerāmetdür külāh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4). [lebrîz-i, -i]

lebrîz: *Ağzına kadar dolu kadeh (gönül).*

Mest-i cām-ı hayretim sāki tehi ‘arz eyleme

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebrîz-i şafā (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3). [lebrîz-i, -i]

Şâdî mest-i sāgar-ı lebrîz-i bezm-i vaḥdetem

Ol ne ğam sūfî beni mest-i mey-i ḥamrā bilür (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5). [lebrîz-i, -i]

lebrîz-i sürür ol-: *Sevinç ve mutlulukla dolmak. Çok sevinmek.*

Ravza-i diller serāser oldı lebrîz-i sürür

Her taraftan çün nesīm-i ‘avn-ı ḥaḳ oldı vezān (Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 2). [lebrîz-i sürür ol-, -du]

ledün: *Allah katı, huzuru II İlâhî sırlara âit ilim.*

Sünbül-i bāğ-ı ḥaḳîḳat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzār-ı vaḥdetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2). [ledün,]

lem'a: *Parıltı, parlaklık. II Tecelli, etki.*

Olanlar lem'a-i ḥurşîd-i ‘aşk-ı ḥazrete mazhar

Alur mı dīdeye ol āfītāb-ı ‘ālem-ārāy (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2). [lem'a-i,]

len terānī: *Kur'an-ı Kerimde Araf suresi 143. ayetinden iktibasla "Sen beni göremezsın" anlamındaki söz.*

Eyledi tūr-ı tecellā-yı Hudāda mahv-ı zāt

Fehm idenler **Len terānī** nükte-i 'ulyāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 4*). [*len terānī,]*

leşker: *Asker II Naz askeri.*

Gāret-ger-i 'uşşāk yine **leşker-i** nāzīn

Mülk-ī dilimi eyledi yağmā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [*leşker-i, -i]*

letāfet: *Güzellik, incelik.*

Eş 'ār-ı Besīmi niçe elden ele gezmez

Her bir sözi güldeste-i gülzār-ı **letāfet** (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 6*). [*letāfet,]*

Ger zülf ü ruḥuñ virmese gülzāra **letāfet**

Hoş tāb u tarāvet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [*letāfet,]*

Ağz açup eyler dehānuñla **letāfet** bahşini

Reşkden gül-gönçenüñ ger bağır pür-kan olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6*). [*letāfet,]*

Eylerse dehānuñla o gül bahş-i **letāfet**

Nāzende kıyāfet (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 5*). [*letāfet,]*

letāfet bahş: *İncelik, güzellik veren (Sevgili yanağı).*

Bu tarāvetle letāfet bahş-ı güldür 'ārızın

Deşt-i ḥayretde ḳodu reyḥan u sünbül-hā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*). [*letāfet bahş, -ı]*

levend: *Boyu poslu, güçlü, yakışıklı II cesur, yiğit*

Āğuş-ı ḥayāle alup ol şāh **levendi**

Ol serv-i bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10*). [*levendi, -i]*

levendāne: *Asker gibi II yiğitçe.*

Gör o şehnâz ne âlây-ı nezâketle giçer

Ne **levendâne** ne rindâne ne naḥvetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1*).
[levendâne,]

levha: Üzerinde yazı veya resim olan düz nesne

1. Gönül levhası.

Cemâlûn naḫşı cānâ **levha-i** dilde muşavverdür

Bütün âyât-ı ḥüsnûn şafḥa-i sînemde azherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [levha-i,]

Naḫş-ı ruḥsāruñ dem a dem ‘aḫs edelden ḥāṭıra

Levha-i gönülüm zihî reşk-āver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [levha-i, -i]

2. Beyan levhası.

Taḫṣil ger ol **levha-i** taḫrîre şıḡışmaz

Rāḫım hele bir derd-i derūnum raḫam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2*). [levha-i, -i]

levlāk: " Sen olmasaydın" II "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım"
mealinde olan "levlāke levlake lemâ halaktü'l-eflāk" hadîs-i kudsîsinden iktibastır.

Baḡışla beni ḥāce-i **Levlāke** ilāhî

Şermende-i dergāh-ı ‘alā eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [levlāke, -e]

Zât-ı Pâkin on sekiz biñ ‘āleme pîrāyedür

Ḥükmrân-ı kişver-i **Levlāk** sensiñ ḥazretâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 3*). [levlāk,]

Ey baḫr-ı kerem bādî-i icād-ı dü ‘ālem

Ve’y kişver-i **Levlākda** sultān-ı mu‘aẓẓam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*).
[levlākda,]

leyāl: Geceler.

Ol kamer-ṭal‘āt-cebîniñden münevverdür cihān

Müşk bār-ı zülf hem-reng-i **leyāl** olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [leyāl,]

leylā: *Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı*

I. Aşkından dolayı Mecnun'a şöhret kazandıran sevgili, dost.

İştihār-ı hālîme bādî kemāl-i ‘aşkdur

‘Aşkdur **Leyla** veren ol Kaysa şöyle iştihār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3*). [*leyla,]*

leylā: *Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı. II sevgili, dost*

Yetmez mi düşürdün beni hāmūn-ı melāle

Mecnūn-ı dil-i zārîna **Leylā** ne bu tîbā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [*leylā,]*

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhād

Göñüldür Kāyş-ı ‘aşk-ı zülf-i **Leylā** (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [*leylā,]*

Kays-ı **Leylāyım** baña ‘arz itme şūfî bāğ u rāğ

İstemem hāmūnu u kühsār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*leylāyım,]*

Oldı göñlüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i **Leylā** Kays teg gezdim ferāz u deşt u şîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*leylā,]*

Hüsni Leylāyı bilür Mecnūn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrār-ı ‘aşkı Kays hem **Leylā** bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*leylā,]*

Hüsni **Leylāyı** bilür Mecnūn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrār-ı ‘aşkı Kays hem Leylā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*leylāyı, -yı]*

Mesken idinür oldum o hāmūn-ı melālî

Rahmeyle bu Mecnūna o **Leyla** haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*leyla,]*

Şifte-hālîm zülf-i ‘anber-sā bilür bilmezlenür

Kays-ı pür-zār olduğum **Leylā** bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 1*). [*leylā,]*

Gel ey zāhid benim hāl-i perîşān iştīmālîm gör

Dime bir Kays-ı **Leylā** kühsār-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*).
[*leylā,]*

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Kays

Ez ezel vahdet-serā-yı dildedir **Leylā-yı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*leylā-yı, -yı]*

İhtiyār itmez mi eyler deşt ü küh-ı vahşeti

Olmaduñ **Leylā** enīs-i Kays-ı pür-zār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [*leylā,]*

Böyle sevdāyī olup çün Kayş düşmezdim çöle

Şalmasaydı başımı sevdāya **Leylā** perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [*leylā,]*

Kākülün yādiyle gör düçār-ı sevdādır göñül

‘Aşk hāmūnunda güyā Kays-ı **Leylādır** göñül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*).
[*leylādır, -dır]*

Giderdi şöhet-i efsānehā-yı Kays-ı **Leylāyı**

Yeter şol kışsa-i hāl-i dil-i pür-zār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*).
[*leylāyı, -yı]*

Şimdi dil-beste-i zencīr-i cünūnum hayfa

Zülf-i **Leylā** şalalı Kays gibi kühsāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [*leylā,]*

Kışsa-i Kaysı unutturd(u) şol efsāne-i men

Zülf-i **Leylā** dime Mecnūn ile hem-hāl beni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3*). [*leylā,]*

Benim de Şādīya hāmūn-ı ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tā zülf-i **Leylā** Kays-veş yabana şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*leylā,]*

Dil o şūhun sevdi zülf-i ‘anber-i sārāsını

Kays-ı **Leylā** teg maḳarr itdim cünūn şahrāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [*leylā,]*

Ba‘dez-in her gice āfāḳa çıkarma āhuñ

İşte ey Kays-ı dil-i zār o **Leylā** geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [*leylā,]*

Firāḳıñla gören hāl-i melāmet iştimalim dir

Bu bir kühken-i Şîrîn midir yâ Kays-ı **Leylâ** mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*).
[leylâ,]

Gönül Şîrîn-edālu kühken-i kühsâr-ı hayretdür

Yerüm çün Kays-ı **Leylâ** deşt ü hāmūn-ı melāmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [leylâ,]

leylâ: *Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanı. II Sevgili (mecazi aşk bağlamında)*

Beni Mecnûn ile ey şüfî gel hem-ḥāl zan itme

Cünûn-ı ḥubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşq-ı **Leylâyam** (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [leylâyam, -yam]

leylâ-edā: *Leyla edalı, nazlı, işveli.*

Olmaya mı Şâdî yâ pâbend-i zencîr-i cünûn

Kays-ı şahrâ-yı melâl itdi beni **Leylâ-edā** (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [leylâ-edā,]

Beni **Leylâ-edā** pâ-bend-i zincîr-i cünûn itdi

Deme zinhâr Şâdî kays-ı hāmūn-ı melāmet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5*).
[leylâ-edā,]

leylâ-huy: *Leyla huylu II Kendisine aşık eden.*

Çü Kays zâr kıldım Şâdîyâ hāmūn-ı hayretde

Ne dem kim gönülüm aldırđım o **Leylâ-huy-ı** cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5*).
[leylâ-huy-ı, -ı]

leylâ-reviş: *Leyla tavırlı. II Sevgili, dost.*

Gör o **Leylâ-reviş(i)** ḥālūmi vārūn itdi

Kays teg meskenūmi deşt ile hāmūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [leylâ-reviş(i), -i]

leyle-i zulm: *Gece karanlığı (Sevgilinin saçı bağlamında)*

Virür ol küfr-ü zülfūñ **leyle-i zulm**aye sevdāyı

Cebînūñ tal‘atı pertev-fezā-yı şems-i ḥāverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [leyle-i zulm, -a, -ye]

levlî: *Gece, geceye ait*

1.Siyah II Ahu gözlü sevgili bağlamında

Çün Kays şalan bu dili şahrā-yı cünūna

Nāzende edā **Leylī-i** āhū nazarumdur (*Şādī Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*leylī-i, -i*]

Be hayret kūh u şahrāya düşürdü

Heme āhūları çeşmān-ı **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 2*). [*leylī,]*

2.Gece II Sevgilinin saçları bağlamında

Nehār u **leyli** fark itdirmiyen ‘uşşāka ey āfet

Faḫaṭ ben bildigüm ol şubḥ-ı rūyuñ zülf-i şāmıñdır (*Şādī Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*leyli,]*

3.Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı. II Sevgili, dost.

Meyl eyleyli **Leylī-i** ferḥunde cemāle

Çün Kays düşürdüm dil(i) hāmūn-ı melāle (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*leylī-i, -i*]

Beni ‘āşık idelden ān-ı **Leylī**

Göñül mülkünü tutdu şān-ı **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*leylī,]*

Beni ‘āşık idelden ān-ı **Leylī**

Göñül mülkünü tutdu şān-ı **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*leylī,]*

Virür gül-gönçeye tāb u ıarāvet

Tebessümle leb-i ḥandān-ı **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 3*). [*leylī,]*

İreydüm kāşkī ‘ıyd-ı vişāle

Olaydum der o dem kurbān-ı **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*leylī,]*

Bıraḫmam tā be maḥşer hīç elden

Düşerse deste ger dāmān-ı **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 5*). [*leylī,]*

Menem Şādī muḥıbb-i pür melāmet

Olaldan bende-i fermān **Leylī** (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 6*). [*leylī,]*

leylī-edā: *Leyla edalı, işveli II Sevgili, dost.*

Bilmedim **Leylî-edā** itdi ne efsūn ey dirîğ

Meskenimdir Kays veş kuhsār u hāmūn ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1*).
[*leylî-edā,]*

lezîz: Zevk veren, hoş a giden

1. *Sevgilinin saç a bağlamında*

Būy-ı zūlfūndūr meşām-ı cāna ‘anberden **lezîz**

Neş’e-i cām-ı lebūñ gülfām-ı sāğardan **lezîz** (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [*lezîz,]*

2. *Sevgili kelamının verdiği neşe bağlamında*

Būy-ı zūlfūndūr meşām-ı cāna ‘anberden **lezîz**

Neş’e-i cām-ı lebūñ gülfām-ı sāğardan **lezîz** (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [*lezîz,]*

3. *Sevgili boyunu hayal bağlamında*

Eylemem ey serv-i nāzım ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Ḳaddiñi bir dem taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan **lezîz** (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [*lezîz,]*

4. *Sevgili mekanının taşları bağlamında*

Diñlenūr dāim ser-i kūyuñda cānā ḥastegān

Seng-i kūyuñ ḥasteye bālīn u pisterden **lezîz** (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*). [*lezîz,]*

5. *Sevgilinin yanağı bağlamında*

Ġonçe-i nev-ḥizi istişmāma yokdur ārzu

‘Andelib-i cāna ruḥsāruñ gül-i terden **lezîz** (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*lezîz,]*

6 *Şâdî'nin kelamı (şiiri) bağlamında*

Şâdi yā şiriñ kelāmıñ tūṭi-dil şā‘irlere

Vāye-baḥş olmaḳda ol şehdāb-ı şekkerden **lezîz** (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*lezîz,]*

lezzet: Tat, çeşni, meze II Zevk, haz.

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i gūn-ā-gūna

Ma‘nevî vāye virür **lezzet-i** eṣmār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3). [lezzet-i, -i]

likā: 1.Yüz, çehre.

Der **likā** Sıddîk Fārūk-ı ender hem ma‘delet

Zâtı Zi’n-nüreyin ḥaşlet der kerem Ḥayder besân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11). [likā,]

2.Kavuşma, vuslat. II Aşık bağlamında ma'şûğ'a kavuşma (Allah'a kavuşma).

Yüz tütüp peygüle-i mihrābā kılmaz serfürü

Eyleyen cānun ezelden vakf-ı mihrāb **likā** (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [likā,]

likā-cu: Araştıran (arayan) II Allah'a kavuşmayı isteyen.

Her **likā-cu** olduğu günden ‘abā-püş-ı rızā

Dest-i meylin Şâdiyā tāt u kabādan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5). [likā-cu,]

liyākat: Layık olma, uygunluk II Layık olmaya sebep teşkil eden yetenek III Yeterlilik

Sen söyle şabā ḥāl-i dil-i zārı o şūḥā

Ben bendede yok ḥālîmi ityāna **liyākat** (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5). [liyākat,]

Yok **liyākat** bende vaşf-ı ḥazret-i şāḥāneye

Maḫşadım îfā-yı resm-i bendegīyettür hemān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16). [liyākat,]

lîk: Lâkin, fakat.

Gerçi kim ol mehlikā gayetle şūḥ ü şengdür

Lîk ‘uşşāk-ı dil-i zāre cefā āhengdür (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1). [lîk,]

Ve (Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4). [lîk,] (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4). [lîk,]

lokman: Hekim, doktor II Hikmet ve hekimliğin piri olarak kabul edilir.

Şeh-suvārım baḫ gelür biñ nāz ile ḥançer be dest

Gūyiyā derd-i dil-i bīmāra bir **Loḫman** gelür (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3). [loḫman,]

Baḫ pister-i fırkatde görüp cism-i nizārı

Rahm it dil-i bīmāre ya **Loḳmāna** di gelsin (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4).
[loḳmāna, -a]

lücke: Engin deniz II Suyun çok ve derin olduğu yer III Girdap. (Melalet bağlamında).

Âh ğarîḳ-i **lücke-i** baḥr-ı melâlem yâ Resûl

Şarşar-ı ‘işyân ile âşüfte-ḥâlem yâ Resûl (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1). [lücke-i, -i]

Beni ol zevraḳ-ı lütfuñla ırgür sâḫil-i vaşla

Ġarîḳ-i **lücke-i** baḥr-ı melâlem yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3). [lücke-i,]

lutf: 1.İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk II Bağış, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik.

Şundi ol sâḳî bu şeb destime mînâ-yı feraḥ

Ya‘ni el virdi yine **lütfüyla** Dārâ-yı feraḥ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1). [lütfüyla, -u, -yla]

Lutf birle ḥâke ger şalsa nazār iksir ider

Müreş-i (nūr) ü tecellâdur nigâh-ı Nakşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3). [lutf,]

Ben anıñ bir bende-i **lutf** u kerem şermendesı

Şâdiyâ Monla Celâlüddindir ḥünkâr-ı ‘aşḳ (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7). [lutf,]

Lâzım-ı ṭab‘ın iken sâḳî kerem **lutf** u himem

Eyleyüp inşâf ber- re’yümce devvâr olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3). [lutf,]

‘Aceb mi **lutf-i** yârı cevri-i aġyâr eylese ta‘ḳîb

Muḥaḳḳaḳdır çü her nüşuñ olur elbette bir nîşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4). [lutf-i,]

Eger irmezse **lütfuñ** bu kemîne ‘abd-ı ednāya

İrer nüh tâḳa ol dem âh u efgānam meded yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4).
[lütfuñ, -un]

Ḥâk-i Pâyiñden budur dâim niyâz-ı ‘âcizi

Lutf kıl itme beni dergâh-ı **lütfuñdan** cüdâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15).
[lütfuñdan, -uñ, -dan]

Zerre-i nâçizim ey zerrât-perver âfitâb

Zerre-i **luṭfuñla** kıl mir'ât-ı kalbi pür-cilā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [*luṭfuñla, -uñ, -la*]

Baħr-ı ihsânında deryā gūyiyā bir kaṭre āb

Gülşen-i **luṭfunda** bir şebnem degüldür gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*). [*luṭfunda, -uñ, -da*]

Hıfz-ı Şamedāniyede **lüṭfuñla** maşûn it

Sînem hedef-i tîr-i belâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [*lüṭfuñla, -uñ, -la*]

Şarf-ı enzâr eyle gel **luṭfet** 'ilâcumdan ṭabîb

Kâbil-i dârü degüldür ḥaste vü bîmâr-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*luṭfet,]*

Yok bende 'amel şân-ı Ulûhiyyete lâyık

Luṭfet 'amelim birle cezâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*luṭfet,]*

2. Yardım, inayet, ihsan II Şefaat.

Varmağā yokdur yüzüm hergiz ḥuzûr-ı Ḥazrete

Olmasa ger dâd- res **luṭfûñ** be- dîvân-ı 'alâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13*). [*luṭfûñ, -uñ*]

Nesîm-i şubḥ-ı **luṭfuñla** dili bî-dâr kıl luṭfet

Şabâḥ-ı ḥaşre dek ender-menāmam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [*luṭfuñla, -uñ, -la*]

Beni sâḥil-res-i lutf ile **lüṭfunla** keremkânı

Ġarîḳ-i baħr-ı bî-ka'r günâhem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*). [*lüṭfunla, -un, -la*]

Esselâm ey 'avn u **luṭfuñ** dest-gîr-i 'âcizân

Esselâm ey dergeh-i ḥVâcet-peziṛâ esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2*). [*luṭfuñ, -un*]

Beni ol zevraḳ-ı **lüṭfuñla** irgür sâḥil-i vaşla

Ġarîḳ-i lücce-i baħr-ı melâlem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [*lüṭfuñla, -uñ, -la*]

Dil-i pür-zaḥmuma luṭfet yetiştür merhem-i **luṭfuñ**

Be şemşîr-i haţâyâ dil-figâram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3*). [*lutfuñ, -uñ*]

Olmasa **lutfuñ** eger ben mücrime feryâd-res

Ṭāk-ı eflâke çıkar feryâd u nâlem yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3*). [*lutfuñ, -u, -ñ*]

Dâmen-i **lutfuñ** teşebbüsghâh-ı cümle aşfiyâ

Gülşen-i eltâf u ihsânunda ‘âlem gonçe-çîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*lutfuñ,]*

lutf eyle-: İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

Lutf eyle n’ola hançer-i gamzeñle sen öldür

Kılma ölüm-i Şâdîyi ağıyâra havâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [*lutf eyle-,]*

Şefâ‘at âstânundan ırağa atma **lutfeyle**

Bu Şâdî kemterînüñ hâk-i derdür yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 7*). [*lutfeyle,]*

N’ola **lutfeyle** bârî müptelâ-yı cevri-i hâr itme

Çü bülbül gülşen-i ‘aşkuñda nâlân oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [*lutfeyle,]*

lutf it-: İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

Şol Şâdî-i zârı nola bir mazhar-ı **lutf it**

Sensin şeh-i iklim-i ‘atâ zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*lutf it,]*

Havâle eyleme ağıyâra lutf it katlümü bârî

Sen öldür tîğ-ı gamzeñle eger men katle şâyānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*lutf it-,]*

Lutf idüp geh va‘de-i vaşluñla gönüm şâd ider

Kahr ile gâhî idüp dūçâr-ı hicrân ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*lutf it-, -üp*]

Lutf idüp kıl beni vâsıl şüde-i deşt-i hubûr

Vâdi-i gamda hâzînem meded Allâh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*lutf it-,]*

lutf kıl-: İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

Lutf kıl ey sâkî-i devvâr Allâh ‘aşkına

Şun pey-â-pey sāğar-ı serşārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [*lutf kıl,]*

Gel keſ-i nāz üzre sākî sāğar-ı ser-şārı tut

Lutf kıl düşdükce dest-i āşık-ı nā-çārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*lutf kıl,]*

Hāk-i Pāyiñden budur dāim niyāz-ı ‘ācizi

Lutf kıl itme beni dergāh-ı lütfuñdan cüdā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [*lutf kıl,]*

lutf um-: *Lutfunu ummak. Yardım ümidi taşıma, iyilik beklemek.*

‘Aceb mi Şâdî kemter olmasa nevmîd-i ihsānuñ

Gedāyam dāima **lutfuñ umaram** yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7*). [*lutf um-, -ar, -am]*

M

ma'ārif: 1. İlim ve tekniğin öğrenilmesiyle elde edilip insanlığın yararına kullanılan hüner, sanat ve bilgiler.

Harīdār-ı **ma'ārif** kalmamış bazar-ı 'ālemde

Ḳumāş-ı nazmunı ey Şādī virme düş-ı dellāle (Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 5).
[ma'ārif,]

Ma'ārif kadrini erbāb-ı 'irfān olmayan bilmez

Mücevher n'oldıguñ gevher-şināsan olmayan bilmez (Şādī Divanı, Gazel 91, Beyit 1).
[ma'ārif,]

2. İlim, irfan, hüner (Tatlı söz bağlamında)

Şādī sühnimden dökülür şehd-i **ma'ārif**

Gendü ideli sīnemi zenbūr-ı maḥabbet (Şādī Divanı, Gazel 21, Beyit 5). [ma'ārif,]

3. İlâhî sırlar üzerinde, varlıkların özü ve gerçeği hakkında tefekkür, keşif ve ilham yoluyla elde edilen bilgi.

Ne şübhe pīş-i çevgānı o erbāb-ı **ma'ārifde**

Gerekmez hemçü güy-ı t̄arem-i a'lā-yı istignā (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 6).
[ma'ārifde, -de]

ma'āzallah: Allah korusun! Allah esirgesin! anlamı taşıyan ünlem ifadesi.

Ma'āzallāh o ğamz-ı mekr-engīzinden ey āfet

Demādem ihtirā' ı fitne-i āḥir-zemān eyler (Şādī Divanı, Gazel 79, Beyit 4).
[ma'āzallāh,]

ma'delet: Adalet, hakkaniyet.

Māh-ı evc-i **ma'delet** mihr-i sipihr-i saltanat

Neyyir-i burc-ı ḥilāfet fer-dih-i āfākiyān (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9). [ma'delet,]

Der likā Sıddīḳ Fārūḳ-ı ender hem **ma'delet**

Zātı Zī'n-nüreyñ ḥaşlet der kerem Ḥayder besān (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11).
[ma'delet,]

māder-i evyām: *Günlerin annesi II Güneşin her gün rutin olarak doğup batması (zaman)*

Dem-be-dem derd ü elem endūh u gam tevlīd ider

Hāl u şān-ı **māder-i evyāmı** ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3*). [*māder-i evyām, -ı*]

ma'dūm: *Var olmayan, mevcut olmayan (Sevinç bağlamında)*

Cism-i 'anķā gibi **ma'dūm** bilürken feraḥı

Geldi ķāf-ı dile ālāy ile 'anķā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 4*). [*ma'dūm,*]

māevḥā: *"Vahyettiği şey," "vahyedilen" demek olan ibare Kur'ân-ı Kerim ayetlerinden iktibastır.*

Sensiñ el-ḥaķ Seyyid-i Sādāt Faḥr-ı kāināt

Pādişāh-ı mülk-i **Māevḥā** ḥidiv-i enbiyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 2*). [*māevḥā,*]

Ey ḥabīb-i Ḥazret-i Mevlā Ḥidivv-i mürselīn

V'ey Şeh-i 'iķlīm-i **Māevḥā** Şefī'ül-müznibīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*māevḥā,*]

māh: *Ay, kamer.*

1.Ay, kamer.

Pertev alur mihr ü **māh** tāb-ı ruḥuñdan hemīn

Tāb-ı ruḥuñdan hemīn pertev alur mihr ü **māh** (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*). [*māh,*]

Sen ol maḥbūb-ı Mevlā zāt-ı a'lāsın ki ol **māhı**

Dü-nīm itdūñ be engūşt-ı işāret yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*māhı,*]

2.Sevgili, dost.

Buldum āgūş-ı ḥayālimde bu şeb **māh** seni

Gerd-i vaşlūnda ki çün hāle ṭolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*māh,*]

Gird-i vaşlunda ṭolanmaķda iken hāle gibi

Buldum āgūş-ı hayālümde bu şeb **māh** seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [*māh,]*

3. *Abdülaziz Han.*

Māh-ı evc-i ma‘delet mihr-i sipihr-i saltanat

Neyyir-i burc-ı hilāfet fer-dih-i āfākiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [*māh-ı, -ı]*

4. *Sevgilinin yüzü.*

Ebr gīsūlarını **māh** yüzünden almaz

‘Āşkuñ ay u günü böylece zulmetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3*). [*māh,]*

5. *yeni ay (hilal).*

Gūiyā ebrūlarıñ cānā hilāl-i **māh-ı** nev

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pūr-envār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*māh-ı, -ı]*

6. *Başka güzeller.*

Zāt-ı vālā-yı tū şod bedrū’l-būdūr evc-i ḥasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*māh,]*

Çīn-i zūlfūñ mihr-i ruḥsārunda koma cānım al

Pertev-i ḥüsnüñ görüp ol **māh** kalsın der şehāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [*māh,]*

māh- tal‘at: *Ay yüzlü güzel II Sevgili, dost.*

Māh- ṭal‘at burka‘-i ruḥsār-ı tābānıñ düşür

Cānum al tek mūy-ı zūlf-i ‘anber-eḫşānuñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [*māh- tal‘at,]*

maḥabbet: *Muhabbet, sevgi II Aşk*

1. *Muhabbet, sevgi II Aşk (hükümdar bağlamında)*

Dil kişverine geldi o fağfūr-ı **maḥabbet**

Her sūda çalındı yine ṭanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [*maḥabbet,]*

2. *Muhabbet, sevgi II Aşk (tambur bağlamında)*

Dil kişverine geldi o fağfūr-ı maḥabbet

Her sūda çalındı yine tanbūr-ı **maḥabbet** (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1). [maḥabbet,]

3.Muhabbet, sevgi II Aşk (Gün bağlamında)

Yād-ı leb-i Şîrîn ile Ferhād ola kaldım

Kūhsār-ı ğamı t̄āğıdalı rûz-ı **maḥabbet** (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3). [maḥabbet,]

4.Muhabbet, sevgi II Aşk (Arı bağlamında)

Şâdî sülhenimden dökülür şehd-i ma‘ārif

Gendü ideli sînemi zenbūr-ı **maḥabbet** (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 5). [maḥabbet,]

5.Muhabbet, sevgi II Aşk (taht, makam bağlamında)

Evreng-i **maḥabbetde** Süleymân olan ‘āşık

Virmez mi cihan mülküni evrengini bāda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3).
[maḥabbetde, -de]

6.Muhabbet, sevgi II Aşk (meydan bağlamında)

Āvāre dime şol dil-i divānemi seyr it

Meydān-ı **maḥabbetde** ne merdāne şalındı (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4).
[maḥabbetde, -de]

7.Muhabbet, sevgi II Aşk (şehnay bağlamında)

Şehnāy-ı **maḥabbet** çalınup tekye-i dilde

Āvāze-i Hū Hū yine eflāke ulaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3). [maḥabbet,]

8.Muhabbet, sevgi II Aşk (balık ağı bağlamında)

Birden bire sâhil-res-i maḥşūd olur oldum

Māhî dili naḥçîr ideli tor-ı **maḥabbet** (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2). [maḥabbet,]

9.Muhabbet, sevgi II Aşk (Vapur bağlamında)

Olmaz yem-i ḥātırdā dahî fırtına bāki

Yelken ki açā her yaña vāpūr-ı **maḥabbet** (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 4). [maḥabbet,]

maḥal: Yer, yöre.

Şâdiyā ḥātırdā yokdur ğayriye herġiz **maḥal**

Lāne-i dilde hümā-yı ‘aşk-ı Mevlānā yatur (*Şādî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*maḥal,]*

maḥal kalma-: Gerek kalmamak, gereği olmamak.

Ey şūḥ daḥı ḥvābe maḥal kalmadı hergīz

Şehbāz-ı ḥayālūñ ideli dīdemi lāne (*Şādî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*maḥal kalma-, -dı]*

māhāne: Ay gibi (dönme devr etme bağlamında).

Yine devr itdi sākī dün gice şāhāne **māhāne**

Şadā-yı ḥāy-ı hūdan tōldı çün neyhāne dilḥāne (*Şādî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*māhāne,]*

mahbūb: Muhabbet duyulan; sevilen.

1. Muhabbet duyulan; sevilen II Sevgili, dost.

Cām aldığı dem deste atar şīşe-i ‘ārı

Şādî teg olanlar mey-i **maḥbūb** ile berbād (*Şādî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*maḥbūb,]*

2. Muhabbet duyulan; sevilen II Yusuf peygamber

Şanma cevri-i devrdendir āh-ı dil-sūzum hemīn

Şādî Ya‘kūb-ı dīli **maḥbūb-ı** Ken‘an ağladur (*Şādî Divanı, Gazel 70, Beyit 5*). [*maḥbūb-ı, -ı]*

3. Muhabbet duyulan; sevilen II Allah'ın sevgilisi Hz. Muhammed (sav).

Sen ol **maḥbūb-ı** Mevlā zāt-ı a‘lāsın ki ol māhı

Dü-nīm itdūñ be engūşt-ı işāret yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*maḥbūb-ı,]*

mahbūb-ı hudā: Allah'ın sevgilisi II Hz. Muhammed (sav).

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbūb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i rüz-ı cezāsın (*Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3*). [*maḥbūb-ı hudā,]*

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbūb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i rüz-ı cezāsın (*Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12*). [*maḥbūb-ı hudā,]*

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbūb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i rûz-ı cezāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6*).
[maḥbūb-ı ḥudā,]

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbūb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i rûz-ı cezasın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15*).
[maḥbūb-ı ḥudā,]

Sen eşref-i maḥlūk Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbūb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i rûz-ı cezāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9*).
[maḥbūb-ı ḥudā,]

māhedā: (*O ki*) Hidayete erdiren II Doğru yola sevk eden.

Görenler ḥüsnüñü cānā oğur şānında **Māhedā**

Egerçi dest-i kudret şekl-i insāniyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*).
[māhedā,]

māhir: Hünlerli, usta

Şā‘ir-i **māhir** ile Şâdî girişme bahşē

Her seḥāb eyleye mi ebr-i güher-bār ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [māhir,]

māhī: Balık II Gönül

Birden bire sāhil-res-i maḥşūd olur oldum

Māhī dili naḥṣīr ideli tor-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2*). [māhī,]

maḥmūr: Uyku sersemliğini üzerinden atamamış, uykusunu açamamış, yarı uykulu
(kimse)

1. Aşk mahmuru

Ben ol Maṣṣūr-ı ‘aşḳam dār-ı zülf-i yāra berdāram

Ene’l-Ḥaḳ cür‘asıyla mest ü **maḥmūram** ne hüşyāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1*). [maḥmūram, -am]

2. Gam mahmuru.

Sāğar-ı la‘l-i lebūñ ‘arż eyle sāḳī kıl kerem

Cām ile **maḥmūr-ı** ğam ḥammārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*).
[*maḥmūr-ı,]*

3.(*Ayrılık bağlamında*) II Aşık.

Sākī-i meh-pāre **maḥmūr-ı** ğam-ı hicrānuñem

Cām-ı vaşluñ eyle ben ālūde-i ḥumāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*maḥmūr-ı,]*

maḥmūr nigāh: *Süzülmüş, baygınlaşmış bakış (saki bağlamında)*

Maḥmūr nigāhun süzerek başladı devre

Mest-i mey-i nāzım yine mestāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2*). [*maḥmūr nigāh, -un]*

mahrem: *Sırdaş, samimi.*

Geç bu keşretten dilā ol **maḥrem-i** vaḥdet-serā

Ḳalmasın āyine-i zātında gerd-i māsivā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*maḥrem-i,]*

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāşā saña Ādem

Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete **maḥrem** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*).
[*maḥrem,]*

māh-rū: *Sevgilinin ay (gibi parlak) yüzü*

Fürūğ-ı **māh-rūyuñ** nur-baḥş-ı tāk-ı a‘lādur

Cebīnūñ tal‘atı ey şūḥ reşk-i āfitāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [*māh-rūyuñ, -(y)uñ]*

māh-ruy: *Sevgilinin ay gibi parlak yüzü.*

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldu zīr-i ṭırradan

Girdi ebre şerm u ḥacletden o mihr-i pür şu‘ā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*māh-ruyuñ,]*

maḥşer: *Toplanma yeri; bütün canlı varlıkların ölümden sonra Allah’ın emriyle dirilip toplanacakları yer, Arasat meydanı.*

Bırakmam tā be **maḥşer** hīç elden

Düşerse deste ger dāmān-ı Leylī (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 5*). [*maḥşer,]*

Emān şol perde-i nāmūsı çāk itdirme **maḥşerde**

Ṭutulmazdan yaḳam ol çāre-ḥ^vahem yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 3*).
[maḥşerde, -de]

maḥsūs: Özel, has.

Bülbül gibi feryād-ı dil-i zārıma **maḥşuş**

Nāzende edālar gül-i ḥandānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [maḥşuş,]

māh-ṭal‘at:

1.Ay yüzlü (saki)

Āh ḳadd-i serv-i ḥoş-reftār(ı) gözler gözlerüm

Māh- ṭal‘at sākī-i devvār(ı) gözler gözlerüm (*Şādī Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [māh-ṭal‘at,]

2.Ay yüzlü (sevgili)

Çizginürken hāle teg gerd-i vişālünde hemīn

Māh-ṭal‘at dilber-i ‘ālem-pesendüm gitdi āh (*Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [māh-ṭal‘at,]

3.Ay yüzlü. II Sevgili, dost.

Bu şeb ol **māh-ṭal‘at** hāle-i āgūşa gelmişdi

‘Aceb vāḳi‘ mi bu ruyā mı Şādī yoksa ḥulyā mı (*Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 5*).
[mah-ṭal‘at,]

maḥv eyle-: Mahv etmek. Yok etmek, ortadan kaldırmak. (cehalet bağlamında)

Cehālet çirkini **maḥv eyledün** āb-ı şerī‘atla

Olup şāhenşeh-i taht-ı şeriat yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [maḥv eyle-,]

maḥv kıl-: Mahvetmek. Yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek (fena makamı bağlamında)

Vücūdun **maḥv ḳılsın** vaşl-ı cānān isteyen Şādī

Çü buldı vuşlat-ı cānān yana yana pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [maḥv ḳıl-, -(s)in]

maḥv-ı cān eyle-: Yakmak II Perişan etmek III Ortadan kaldırmak.

Yan yakıl ey Şādī her şeb tā seher pervāne teg

Maḥv-ı cān eyler ruḥ-ı şem‘-i ziyā güster mi yok (Şādī Divanı, Gazel 121, Beyit 5).
[maḥv-ı cān eyle-, -r]

maḥv-ı zāt eyle-: Kendini yok etme, fenaya erme, Hak'ta fani olma.

Eyledi tūr-ı tecellā-yı Hudāda maḥv-ı zāt

Fehm idenler Len terānī nükte-i ‘ulyāsını (Şādī Divanı, Gazel 195, Beyit 4). [maḥv-ı zāt eyle-, -di]

maḥviyyet: Alçakgönüllülük. II Kulun kendisinde hiçbir varlık görmeyerek bütün iş ve davranışlarında Allah ‘ın küllî irâdesine teslim olması durumu, mahv hâli.

Gerekmez dīdeye ol ḥesti-i dünya vü māfihā

O kim Şādī ayağun pāye-i **maḥviyyete** koymuş (Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 5).
[maḥviyyete,]

Ārzū-yı vaşl ile ey āfitāb-ı evc-i ḥüsn

Āh **maḥviyyetde** bir zerre hemāl oldum yetiş (Şādī Divanı, Gazel 100, Beyit 4).
[maḥviyyetde, -de]

Ol ne bilsin rütbe-i a‘lā-yı **maḥviyyet** nedür

Olmayan pervāne-i şem‘-i felek-pīrā-yı ‘aşk (Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 5).
[maḥviyyet,]

Nāiliyyet ger dilerseñ pāye-i **maḥviyyete**

Cānıñı şem‘-i cemāle per urur pervāne kıl (Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 3).
[maḥviyyete,]

maḥzen-i esrār: Sırlar hazinesi II Kadiri tacı.

Der tecellā-yı Te‘ālā Tūr-ı Mūsā gūyiyā

Maḥzen-i esrār-ı Mevlā tāt-ı ‘Abdülkādīrī (Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 2). [maḥzen-i esrār,]

mahzūn: Hüzünlü, üzgün.

Ārzū-yı ḥüsn-i Yūsufı bu dem Ya‘kub-ı dil

Qaldı ol beytū'l-ḥazanda zār u **maḥzūn** ey dirīġ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*).
[*maḥzūn,*]

māil: *Meyilli, istekli, hevesli (Aşık).*

Nergis-i mestūñ görenler ḥaste vü bî-mār olur

Māil-i ḥāl ü ḥatīñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*māil-i, -i*]

‘Aceb mi terk-i cān eylerse ‘āşık rāh-ı dilberde

Olanlar **māil-i** cānāna Şādī cānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [*māil-i, -i*]

Mazhar-ı nūr-ı cemālūñ mihre eyler mi nigāh

Māil-i zūlf-i siyahuñ zulmet-i şām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [*māil-i, -i*]

makāl: *Söz, laf, kelam, ifade, söylem.*

Şeb tā-be-seḥer ‘arşa çıkar na‘rā vü nālem

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye **maḳālūm** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*).
[*maḳālūm, -üm*]

makām: *Mevki, mekan, mesken. II Hz. Muhammed'in makamı.*

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalka-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā **maḳām-ı** mültecādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4*).
[*maḳām-ı, -ı*]

maḳām-ı mültecā-: *Sığınılacak yer, melce (Hz. Muhammed'in huzuru, makamı).*

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalka-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā **maḳām-ı** mültecādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*).
[*maḳām-ı mültecā-,*]

makarr: *1.Durulan, mesken edinilen yer (Sevgilinin yanı bağlamında).*

Āh pīrāmūn-ı gül olmış **maḳarr-ı** ḥār u ḥas

Bülbül-i şeydā fiġān eyler be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*).
[*maḳarr-ı,*]

2.Durulan, mesken edinilen yer (Yalnızlık dağı bağlamında)

Āh esīr-i gurbetem dūḳār-ı dām-ı kürbetem

Ḳays-ı Leylî teg **maḳarr-ı** kühsâr-ı vahşetem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1).
[maḳarr-ı,]

maḳarr it-: İkametgah edinme II Karar kılma.

Dil o şûhun sevdi zülf-i ‘anber-i sârâsını

Ḳays-ı Leylâ teg **maḳarr itdim** cünûn şahrâsını (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1).
[maḳarr it-, -di, -m]

makhûr it: Yenilgiye, bozguna uğratma, yenilme, mağlûp olma.

Râyet-i fevz-âyetin hemvâre manşûr eyleyüp

Düşmenin makhûr ide mevlâ be ḥaḳḳ-ı gerzemân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22).
[makhûr it, -e]

maḳrûn: Yakın, yaklaştırmış.

Bûlbûl-i ḥâtır nice feryâd u efgân itmesin

Gördüm ol gül gonca(y)ı hâşâke **maḳrûn** ey dirîğ (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2).
[maḳrûn,]

maḳrûn eyle-: Yakın etmek. Yakınlaştırmak.

Yakmasun mu sûz-ı âhum ‘âlemi

Ḥâre **maḳrûn eyledüñ** ol gül-femi (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 3). [maḳrûn eyle-, -dü, -ñ]

maḳrûn-ı zevâl eyle-: Zevale yakınlaştırma II Batışa (batmaya) yaklaştırma (Gönül güneşi bağlamında).

Mihr-i dili **maḳrûn-ı zevâl eyleme** yâ Rab

Bedrâ-yı merâmum çü hilâl eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1). [maḳrûn-ı zevâl eyle-, -me]

maḳsad: I. Gaye, amaç, niyet.

Bî-ḳarâr ol derd-i ‘aşḳ-ı hû ile mânend-i şû

Maḳşadın olmak ise ger vâşıl-ı didâr-ı Hû (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2). [maḳşadın, -iñ]

Bî ḳarâr ol derd-i ‘aşḳ-ı hû ile mânend-i şû

Maḳṣadın olmak ise ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (*Şādî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*maḳṣadın, -ı(n)*]

Vāḳıf-ı sırr-ı fenā olmaḳsa **maḳṣad** sālīkā(n)

Mülk-i cānīñ eyle vaḳf-ı ḥānḳāh-ı Naḳṣbend (*Şādî Divanı, Gazel 45, Beyit 4*). [*maḳṣad, -ı*]

Eger ta‘dād-ı zaḥm-ı sīnemi bilmek ise **maḳṣad**

Dil[i] āmācgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden şor (*Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*maḳṣad, -ı*]

Maḳṣadıñ olmak ise ger küşte-i meydān-ı ‘aşḳ

Ṭiğ-ı cevri dilbere Şādî hemīşe sīne ger (*Şādî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*maḳṣadıñ, -ıñ*]

Maḳṣaduñ feryād ile incitmemekse ‘ālemi

Her gice ta şubḥa dek Şādî bu vāveylā nedür (*Şādî Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [*maḳṣaduñ, -uñ*]

Maḳṣadıñ bulmaḳ ise şūfî ḥayāt-ı dāimi

Yād-ı lā‘l-i yār ile būs-ı lebi peymāne kıl (*Şādî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*maḳṣadıñ, -ıñ*]

Yok liyāḳat bende vaşf-ı ḥazret-i şāhāneye

Maḳṣadım îfā-yı resm-i bendegīyetdür hemān (*Şādî Divanı, Kit'a 2, Beyit 16*). [*maḳṣadım, -ım*]

2.Erişilmek istenen en büyük emel (Rıza makamı)

Rızādır **maksad-ı** aksā-yı men ‘ālemde ey sūfî

Ne meyyāl-i bihiştim ben ne ḥvāhiş-kār-ı ḥavrayam (*Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*). [*maksad-ı, -ı*]

3.Murat, arzu

Birden bire sāḥil-res-i **maḳṣūd** olur oldum

Māhî dili naḥḳîr ideli tor-ı maḥabbet (*Şādî Divanı, Gazel 21, Beyit 2*). [*maḳṣūd, -ı*]

Reh-i maṭlabda şaḳın Şādî tekāpū kılma

Her geçen bender-i **maḳṣūduna** nevbetle giçer (*Şādî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [*maḳṣūduna, -u, -na*]

Nesīm-i ‘ātīfetle vir küşāyiş verd-i **maḵşūda**

Nevā-cū ‘andelīb-i bī-nevāyam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 3*). [*maḵşūda, -a*]

Şāhid-i **maḵşūd-ı** ‘ālem eyledi ‘arz-ı cemāl

Şu ‘le-pāş oldu yine āyīne-i kevn u mekân (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 3*). [*maḵşūd-ı, -ı*]

Virmedüñ ol Ka‘be-i **maḵşūda** ger

Āh elinden çārḡ-ı kec-reftār āh (*Şādī Divanı, Murabba 2, Beyit 2*). [*maḵşūda, -a*]

maḵşūda ir-: *Amacına ulaşmak II Allah'a kavuşmak.*

Şādī yā **irmek** dilersin gevher-i **maḵşūda** ger

Ṭurma ol ğavvāş deryā-yı fenā-ender-fenā (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*maḵşūda ir-,*]

maḵsūm: *Taksim edilmiş, ayrılmış, bölünmüş.*

Sehmi ‘uşşāḡına taḵsīm idicek çeşm-i siyeh

Bize **maḵsūm** faḡaṭ bir nigh-i sāde midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*maḵsūm,]*

mālāmāl: *Dopdolu, çok dolu, lebâleb, ağzına kadar dolu.*

Öyle bir Āşaf ki Şādī gevher-i evşāfını

Derc kılsam ḡoḡḡa-i gerdūnu **mālāmāl** olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [*mālāmāl,*]

Öyle bir Āşaf ki Şādī gevher-i evşāfını

Derc kılsam ḡoḡḡa-i gerdūnu **mālāmāl** olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [*mālāmāl,*]

malik ol-: *Sahip olmak II Elde etmek.*

Sırr-ı ḡubb-ı suḡana kesb-i vuḡūf eylemeyen

Olamaz malik-i gencīne-i esrār-ı suḡan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 7*). [*malik ol-, -a, -maz*]

Ḳatline üftādenüñ tuḡrā çeker ebrūlarıñ

Mālik olduğda Ḳızıl Elmada taḡt-ı tāze ḡaṭ (*Şādī Divanı, Gazel 106, Beyit 2*). [*mālik ol-, -duk, -da*]

māmeżā: *Geçen veya geçmiş şey II Geçmiş zaman; mazi.*

Eger ‘ārif isen cānā nuķūd u hālīñi şakla

Şakın müstaķbeli yād itme kayd-ı **māmeżādan** geç (*Şādī Divanı, Gazel 38, Beyit 3*).
[māmeżādan, -dan]

ma‘nā: *Asıl, öz II Gerçek, hakikat II Anlam*

Bülbül-i gülzār-ı **ma‘nā** ol bu zāhirden geçüp

Gülsitān-ı ‘ālem-i zāhirde yok aşlā vēfā (*Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [ma‘nā,]

Tehī ‘arz itmesin bī-hūde sāķī cām-ı gülfāmı

Benem Şādī ezel mest-i mey-i **ma‘nā-yı** istiğnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [ma‘nā-yı,]

Ey diyen kişver-i **ma‘nā** nice teşhir olunur

Anı bir hāmesi sihr-āvere şor şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [ma‘nā,]

Şadef-i lafzı pür etdi dūr-i **ma‘nālar** ile

Tab‘-ı Şādīye disem ebr-i güher-zā yaraşur (*Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 5*). [ma‘nālar,]

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya‘ni sā’il-i bāb-ı şeh-i iklim-i **ma‘nāyam** (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 1*).
[ma‘nāyam, -yam]

Şādīyā nazm-ı kerem-cezm-i cenāb-ı Tevfīķ

Silk-i **ma‘nāda** ne a‘lā dūr-i şehvār-ı suhan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 9*).
[ma‘nāda, -da]

Merhabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festāķim

Merhabā bedrū’l-būdūr-ı evc-i **ma‘nā** merhabā (*Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 2*).
[ma‘nā,]

Odur revnaķ-dih-i bāğ-ı risālet

Hezār-ı rāğ-ı **ma‘nādur** Muhammed (*Şādī Divanı, Kaside 13, Beyit 2*). [ma‘nādur, -dur]

Çeşme-i hayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigāh

Ol kim olmuşdur ezel mest-i mey-i **ma'nā-yı** 'aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3).
[ma'nā-yı,]

Zāhirā ednādan ednādır velī **ma'nāda** ol

Çün hümā bir lāne-sāz-ı evc-i a'lādır gönül (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2). [ma'nā, -da]

Şübhe yok gül-deste-i bāğ-ı hākīkatdür güli

Ṭurra-i şebbūy-ı **ma'nā** tāt-ı 'Abdülkādīrī (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3). [ma'nā,]

ma'nēn: Gerçekte; Aslında.

Egerçi Şâdiyā zāhirde mūram çeşm-i 'ālemde

Serīr-i 'aşkda **ma'nēn** Süleymān olduğum besdür (Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5).
[ma'nēn,]

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī **ma'nēn** hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4).
[ma'nēn,]

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī **ma'nēn** hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4).
[ma'nēn,]

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī **ma'nēn** hümā veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4).
[ma'nēn,]

mānend: Benzer, eş, gibi.

Bī karar ol derd-i 'aşk-ı hū ile **mānend-i** şu

Mağşadın olmak ise ger vāşıl-ı dīdār-ı Hū (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2). [mānend-i, -i]

(Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2). [mānendi, -i](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4). [manend,](Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3). [mānend-i, --i](Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6). [mānend-i, -i](Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6). [mānend-i, --i](Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5). [mānend-i, --i](Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2). [mānend-i, --i](Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5). [mānendi, -i](Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2). [mānend-i, --i](Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8). [mānend-i, --i](Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2). [mānend-i, -i]

mā'nevi: Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe, öze, rûha âit

Hem çü nergis ol hemân pervāk-ı bāb-ı **mā'nevi**

Kalma ey dil dāimā mānend-i gönçe der menām (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2). [mā'nevi,]

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i gûn-â-gûna

Ma'nevî vāye virür lezzet-i eṣmār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3). [ma'nevî,]

mani: Meşhur Çinli nakkaş ve ressamın adıdır. Sasanîler devrinde, Şâpûr zamanında İran'a gelip Zerdüşt ve İsâ dinlerinin halitası olan Mânî dini/Maniheizm adlı batıl mezhebi kurmuştur. Mânî dini en çok Çin'de yayılmış olup kutsal saydıkları kitapları resimlerle süslü imiş. Mânî, yaptığı resimler çok güzel olduğu için bu özelliğini müritlerine gökten inen bir mucize olarak göstermiştir. Koyu bir Zerdüşt olan Hürmüz'ün oğlu Behram tarafından derisi yüzdürülerek öldürtülmüş olan Mânî, Nigâristan, Erteng veya Erjeng adlı resim mecmuası ile şöhret bulmuştur.

Kalem al deste Şâdî yād-ı naḫş-ı rûy-ı dilberle

Görüp reşk-âver olsun ḥāme-i Behzād ile **Mani** (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5). [mani,]

ma'nî: Asıl, öz, gerçek, hakikat

Der-i 'ālem-penāhuñdan egerçi zāhirā dūram

Velî **ma'nîde** ḥāk-i āstānam yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 4). [ma'nîde, -de]

mansûr: Hallâc-ı Mansûr. Allah'ta eriyip yok olmak anlamında söylediği "Ene'l-Hak" sözü sebebiyle 922 yılında asılarak öldürülen mutasavvıf.

Hemçü **Manşûri** olan sırr-ı Enel-Hakdan ḥabîr

Dār-ı 'aşk-ı yârdan itmez ḥazer eyler mi yâ (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4). [manşûri, -ı]

Murg-ı gönülüm bend-i zülf-i yârdan olmaz ḥalâş

Öyle bir **Manşûrdur** kim dârdan olmaz hâlâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1*).
[manşûrdur, -dur]

Şâdî yâ **Manşûr-ı** ‘aşk oldum deyü lâf eyleme

Tâ kemend-i kâkül-i dildâra ber-dâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5*).
[manşûr-ı,]

manşûr eyle-: *Galip etmek, zafere ulaştırmak.*

Râyet-i fevz-âyetin hemvâre **manşûr eyleyüp**

Düşmenin maḫhûr ide mevlâ be ḥaḫḫ-ı gerzemân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22*).
[manşûr eyle-, -(y)üp]

manşûr-âsâ: *Mansur gibi. (Hallac-ı Mansur).*

Nükte-i sırr-ı Ene'l-Ḥaḫḫı ne mümkün derk-edē

Ez ezel **Manşûr âsâ** olmayan ber-dâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [manşûr-âsâ,]

manşûr-ı ‘aşk: (*İlahi*) *Aşkın Mansur'u (Hallac-ı Mansur) II Aşkın galibi (Aşık).*

‘Arz-ı dîdâr eyleyüp **Manşûr-ı ‘aşk** itdi beni

Ol sebebdendür ki dâim dâr(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*).
[manşûr-ı ‘aşk,]

Ben ol **Manşûr-ı ‘aşkam** dâr-ı zülf-i yâra berdâram

Ene'l-Ḥaḫ cür‘âsıyla mest ü maḫmûram ne hüşyâram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1*).
[manşûr-ı ‘aşk, -am]

Güş tut dilden olur peydâ Enel-Ḥaḫḫ na‘rası

Öyle bir **Manşûr-ı ‘aşkam** dârdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2*).
[manşûr-ı ‘aşk, -am]

mār: *Yılan*

1.Yılan II Perçem (saç) III Rakip.

Gevher-i nâ-yâb-ı vaşla ğayr-ı mümkündür vüşul

Mârdır gencîne-i hüsnüñde güyâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [mârdır, -dır]

2.Yılan II Tar III Rakip.

Gīsū-yı siyeh-fāmını gör genc-i hüsünde

Perçem dime her tār birer **mārdur** ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4). [mārdur, -dur]

māsivā: Allah'tan başka her şey. II İnsanı Allah'tan uzaklaştıran, dünyaya bağlayan her şey.

Geç bu keşretten dilā ol maḥrem-i vaḥdet-serā

Ḳalmasın āyine-i zātında gerd-i **māsivā** (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [māsivā,]

Dilā vaḥdet-güzīn ol arzū-yı **māsivādan** geç

Gözün aç bak ḥaḳāyık-bīn-i eşyā ol hevādan geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1). [māsivādan, -dan]

Çü kondu ol hümā-yı ‘aşḳ tā kim dīde-i ḳalbe

Tehīdūr murğ-ı ḥubb-ı **māsivādan** lāne-i ḥāṭır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3). [māsivādan, -dan]

māsiva’llāh: Allah'tan başka her şey.

Dilerseñ ger ṭağıtmaḳ ceyş-i ḥubb-ı **māsiva’llāhı**

Süvār-ı düldül-i ‘aşḳ eyle ṭab’-ı ḥaydār endīşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2). [māsiva’llāhı, -ı]

Yok añlar yok bilür cümle vücūd-ı **māsiva’llāhı**

Bilenler nükte-i esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 4). [māsiva’llāhı, -ı]

ma’siyet: Günah, asilik, itaatsizlik, isyan.

Be bād —ı **ma’siyet** āşüfte-kāmam yā Resūlallāh

Meded gāyetle bed-nām-ı enāmam yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1). [ma’siyet,]

ma’siyet-ālūde: Günahlara bulanmış, bulaşmış II Etek bağlamında beden, ruh.

Ḥarīḳ-ı āteş-i kânūn-ı ṭuğyānam meded yā Rab

Be çirk-i **ma’siyet-ālūde** dāmānam meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1). [ma’siyet-ālūde,]

masūn it: Korumak, esirgemek, muhafaza etmek.

Hıfz-ı Şamedāniyede lütfuñla **maşūn it**

Sīnem hedef-i tīr-i belā eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [*maşūn it,]*

mat eyle-: *Yenmek, mağlup etme II Kendine aşık etmek.*

Qāmetiñ hayret-fezā-yı serv-i servistān-ı naz

Turra-i şeb-reng-i zülfüñ eylemiş reyḥānı māt (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [*mat eyle-,]*

matem: *Keder, üzüntü II Yas (Dünyadaki şenlikler, şölenler bağlamında)*

Dehr-i dūnun sūrı **matemdür** süruru ‘ayn-ı ğam

Çünkü kânun-ı ezel aḥkāmı ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 4*). [*matemdür, -dür]*

maṭla’: *Doğuş, çıkış yeri*

1. *Tevhit nurlarının çıkışı.*

Alur mı dīde-i derrāke mihr-i ‘ālem-ārāyı

Görenler **maṭla’-ı** envār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 2*). [*maṭla’-ı, -ı]*

2. *Hidayet nurlarının doğuş yeri II Hz. Muhammed (sav).*

Sen **maṭla’-ı** envār-ı Hüdā şems-i ḍuḥāsın

Sen tal‘at-ı bedrāy-ı sipihr-i dü-serāsın (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 1*). [*maṭla’-ı, -ı]*

maṭlab: *İstenilen şey, istek II Halledilecek mesele, sorun.*

Reh-i **maṭlabda** şaḳın Şādī tekāpū kıılma

Her geçen bender-i maḳşūduna nevbetle giçer (*Şādī Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [*maṭlabda, -da]*

Bize ey Şādī faḳaṭ kūy-ı rızādur **maṭlab**

Şanma kel şūfī gibi ḥasret-i mīnū çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*maṭlab,]*

Görünür mü görelim bir de o rüy-ı **maṭlab**

Muşḥaf-ı ‘arız-ı dilberde tefe’’ül idelim (*Şādī Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [*maṭlab,]*

Çeşm-i cellāduñ kıyar her bir bakışda cānuma

Şādīyi öldürme mi kaçdı nedür yā **maṭlabı** (*Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [*maṭlabı, -ı*]

maṭlab-ı akşa: *En son dilek, en önemli gaye II Ulaşılmak istenen son nokta (Şefaate nail olma).*

Dem-i vā ümmetīde bir nigāh it Şādī-i zāre

Budur çün maṭlab-ı akşa-yı cānum yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 19, Beyit 5*). [*maṭlab-ı akşa, -yı*]

māverā: *Bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman vb., öte II Görülen âlemin ötesi.*

Gir debīristan-ı ‘aşka ders-i nādanı oku

Tā bilinsin iş bu sırr-ı **māverā-yı** pür-dehā (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*māverā-yı, -yı*]

māye-i şevk: *Neşe ve sevinç mayası II İlham kaynağı (olan gül şeker).*

Yād-ı la ‘lūñle ‘aceb mi murğ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevk-i dil-i tūtī degül mi gül-şeker (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*māye-i şevk, -i*]

māvil: *Meyl eden II İstekli, hevesli, arzulu (Gönül)*

Dil **māvil-i** mey-hāne-i dīdārdur ancak

Ser-mest-i mey-i sāgar-ı ser-şārdur ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*māvil-i,]*

mazhar: *Ulaşan, erişen, nâil olan*

1. *Ulaşan, erişen, nâil olan II Hasan Harakani.*

Hāiz-i cāh-ı verāset gavş-ı ‘ālī-menkıbet

Mazhar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 6*). [*mazhar-ı, -ı*]

2. *Ulaşan, erişen, nâil olan II Şair.*

Mazhar-ı ebr-i füyūzāt-ı cenāb-ı ‘İzzetim

Pür şadef tab‘am dūr-i şehvārdır gönümdeki (*Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 3*). [*mazhar-ı,]*

3. *Ulaşan, erişen, nâil olan II Şādī*

Şol Şâdî-i zârı nola bir **mazhar-ı** lutf it

Sensin şeh-i iklim-i 'atâ zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*mazhar-ı,]*

4. *Ulaşan, erişen, nâil olan. II Aşığın güzellik tecellilerine erişen gönlü.*

Mazhar-ı nūr-ı tecellā-yı cemālim ez ezel

Bilmezem mihr-i felek-pirā nedür bedrā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2*).
[*mazhar-ı, -ı]*

Mazhar-ı nūr-ı cemālūñ mihre eyler mi nigāh

Mâil-i zülf-i siyahuñ zulmet-i şām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [*mazhar-ı, -ı]*

5. *Ulaşan, erişen, nâil olan. II Aşık.*

Oldum olalı **mazhar-ı** envār-ı hüviyet

Der 'âlem-i vahdet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [*mazhar-ı,]*

'Arşa-i 'aşk içre gel haşr olduğum seyreyle gör

Ben gibi 'âlemde Mütü emrine **mazhar** mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*).
[*mazhar,]*

Olanlar lem 'a-i hürşid-i 'aşk-ı hażrete **mazhar**

Alur mı dideye ol âfītāb-ı 'âlem-ārāyı (*Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 2*). [*mazhar,]*

6. *Ulaşan, erişen, nâil olan II Kul (affedilme bağlamında).*

Şâdî -i zâr nola **mazhar-ı** gufrān eyle

Rū-siyeh 'abd-i kemīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 6*).
[*mazhar-ı,]*

7. *Ulaşan, erişen, nâil olan. II Hz. Muhammed (sav).*

Sen ol sultān-ı a'lā **mazhar-ı** esrār-ı İsrāsın

Çapunda Şâdî bir ednā gedādur yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7*).
[*mazhar-ı, -ı]*

Esselām ey pâdişāh-ı taht-ı Evhā esselām

Esselām ey **mazhar-ı** āyāt-ı İsrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [*mazhar-ı, -ı]*

Ol **mazhar-ı** Evhâ der-i hâcât-revâsın

Deryâ-yı sehâ Husrev-i evreng-i 'atâsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2*). [*mazhar-ı, -ı*]

8. *Ulaşan, erişen, nâil olan. II Gönül.*

Pâdişâh-ı Cem edâ bir şâhed-i Yûsuf-likâ

Mazhar-ı nur-ı tecellâ Tûr-ı Mûsâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*mazhar-ı, -ı*]

mazhar it: Eriştirmek, ulaştırmak, nâil etmek. (*Şefaât bağlamında*).

Dem-i vâ ümmeti de mazhar-ı enzâr-ı eltâf it

Nigâhuñ 'illet-i cürme şifâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [*mazhar it,]*

mazhar kıl: Görünür kılmak, açık etmek.

Mir'ât-ı dili **mazhar-ı** envâr-ı Hüdâ **kıl**

Âlûde-i çirkâb-ı dâlâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2*). [*mazhar kıl,]*

mazhar ol-: Erişmek, ulaşmak; tecellî yeri olmak.

Zâhidâ **olmağ** dilerseñ **mazhar-ı** esrâr-ı Hû

Bâğ-ı 'âlemden geçüp ol bülbül-i gülzâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*mazhar ol-, -mak*]

mazhar ol-: Erişmek, ulaşmak.

Şâdî yâ **ol mazhar-ı** feyz-i tecellâ-yı cemâl

İstifâza eyleyüp Molla Celâleddînden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 5*). [*mazhar ol-,]*

' Aceb mi olsa dil imdâd-ı rûhâniyyeye mazhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ğalka-i bâb-ı temennâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*mazhar ol-,]*

mebhas: Söz etme *II Bir şeyin arandığı yer (saç bağlamında)*.

' Âşık-ı sevdâ-zede efkâr-ı hatt u hâl olur

Ol muṭavvel **mebhas-ı** kâkülde kıl u kâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [*mebhas-ı,]*

mecāl: *İmkan, II Güç III Fırsat.*

Ğam-ı hecrüñle öyle haste-hâlem yâ Resûlallâh

Temennâ-yı vişâle yok **mecâlüm** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*). [*mecâlüm, -üm*]

‘Arz eyle peyk hâlüm o yâr-ı mihribâna

Yok zerrece **mecâlüm** derd-i dilim beyâna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [*mecâlüm, -üm*]

mecâz: *Gerçek olmayan, hakikat dışı.*

Meyl eylemez ol ‘âlem-i süflâ-yı **mecâza** / Vâsıl-şüde-i ‘âlem-i â‘lâ-yı hâkîkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [*mecâza, -a*]

mecbûr: *Bir şeyi yapmak zorunda olan. İl Bir şey veya kimseye bağlı.*

Tecellâ-yı cemâl-i dilbere **mecbûrdur** gönülüm

Şakın zan itme müştâk-ı vişâl-i hûrdur gönülüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*mecbûrdur, -dur*]

meclis: *Eğlence yeri, zevk ve safa toplantısı II Tekke, dergah.*

Gel **meclise** sâkî nola def‘-i elem eyle

Şun sâgarı her sū yine ‘arz-ı haşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*meclise, -e*]

Sâkî bu gece **meclîs-i** rindâne şalındı

Biñ nâz ile aldı ele peymâne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [*meclîs-i, -i*]

mecnûn: *Deli, meczup II Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı, Kays III Aşık.*

Yetmez mi düşürdüñ beni hāmûn-ı melâle

Mecnûn-ı dil-i zârîña Leylâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [*mecnûn-ı,]*

Hüsn-i Leylâyı bilür **Mecnûn** gayrı anlamaz

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı Kays hem Leylâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*mecnûn,]*

Mesken idinür oldum o hāmûn-ı melâli

Rahmeyle bu **Mecnûna** o Leyla haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*mecnûna,]*

Bu deñlü diñle neydi Şâdiyâ ol Kışsa-i **Mecnûn**

Oğunsun şimdi bundan böyle de efsâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5*).
[mecnûn,]

Beni **Mecnûn** ile ey şüfî gel hem-hâl zan itme

Cünûn-ı hubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşk-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*).
[mecnûn,]

Beni **Mecnûn** ile ey şüfî gel hem-hâl zan itme

Cünûn-ı hubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşk-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*).
[mecnûn,]

Kışsa-i Kaysı unutturd(u) şol efsâne-i men

Zülf-i Leylâ dime **Mecnûn** ile hem-hâl beni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3*). [mecnûn,]

meded: Medet. Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah.

Ser-be-ser âlûde ‘işyânam **meded** yâ Seyyidi

Kıl şefâ‘at eyle ben zârı ‘uķûbetten rehâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12*). [meded,]

Kıl ‘inâyet tüt elim ey mefhar-ı ‘âlem **meded**

Pây-mâl-i esb-i nefis-i bed-fi‘âlam yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [meded,]

Elim al düşmüşüm yâ Seyyidî yâ mefhar-ı ‘âlem

Meded âşüfte dil bî-tâb ü ferdür yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 6*).
[meded,]

Be bād –ı ma ‘şiyet âşüfte-kāmam yâ Resûlallâh

Meded gâyetle bed-nām-ı enāmam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1*).
[meded,]

meded allâh meded: "İmdat Allah'ım imdat!" anlamında dua ifadesi

Nehc-i nâ-rast güzinem **meded Allâh meded**

Nefs u şeytâna qarînem **meded Allâh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*). [meded allâh meded,]

Nehc-i nâ-rast güzinem **meded Allâh meded**

Nefs u şeytāna karīnem **meded Allāh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*). [*meded allāh meded,]*

İtdigim cürm u haṭāyā gelicek haṭırıma

Tutar eflākī enīnüm **meded Allāh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2*). [*meded allāh meded,]*

Luṭf idüp kıl beni vāşıl şüde-i deşt-i hubūr

Vādi-i ğamda ḥazīnem **meded Allāh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*meded allāh meded,]*

Şükr mümkün mü edā secde-i şükrānide

Olsa fersūdē cebīnüm **meded Allāh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*meded allāh meded,]*

Her taraftan esen ol şarşar-ı zann ü şekden

Hıfz kıl şem‘-i yaḳīnüm **meded Allāh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*meded allāh meded,]*

Şâdī -i zār nola mazhar-ı gufrān eyle

Rū-siyeh ‘abd-i kemīnem **meded Allāh meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 6*). [*meded allāh meded,]*

meded yā rab: *Yetiş ey Rabbim ey Allah'ım!*

Harīḳ-ı âteş-i kânūn-ı tuġyānam **meded yā Rab**

Be çirk-i ma‘şiyet-ālūde dāmānam **meded yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*). [*meded yā rab,]*

Harīḳ-ı âteş-i kânūn-ı tuġyānam **meded yā Rab**

Be çirk-i ma‘şiyet-ālūde dāmānam **meded yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*). [*meded yā rab,]*

Nola bu Şâdī -i pür-cürme vir cem‘iyyet-i ḥaṭır

Za‘if‘ ū nātūvānam bes perīşānam **meded yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5*). [*meded yā rab,]*

Eger irmezse lūṭfuñ bu kemīne ‘abd-ı ednāya

İrer nüh tāḳa ol dem āh u efġānam **meded yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4*). [*meded yā rab,]*

‘İnāyet kıl ‘ināyet ol dem-î Dīvān-ı Kübrāda

Zebāni destinē virme girībānam **meded yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3*).
[meded yā rab,]

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besā şerm ü hacāletle peşimānam **meded yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2*).
[meded yā rab,]

meded yā rab meded: "Yardım et Allah'ım yardım et ! " anlamında dua ifadesi.

Haste-hālam dil-periṣānam **meded yā Rab meded**

Dem-be-dem artmağda efgānum **meded yā Rab meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1*). [meded yā rab meded,]

Haste-hālam dil-periṣānam **meded yā Rab meded**

Dem-be-dem artmağda efgānum **meded yā Rab meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 1*). [meded yā rab meded,]

Zevrak-ı gönülüm nola sahil-res-i t̄a‘at kıl

Ġarḳ-ı mevc-i baḥr-ı ‘isyānam **meded yā Rab meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*).
[meded yā rab meded,]

Ey dirîğā dāimā ol pençe-i sertîz-i nefis

Çāk çak itdî girībānım **meded yā Rab meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3*). [meded yā rab meded,]

Şâdîyā kand-î ḥayāl-i vuşlat-ı cānan ile

Der kafesdē tūṭi-î cānum **meded yā Rab meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*).
[meded yā rab meded,]

Tünd-bād-ı her vesāvisden be-der-āḥir nefes

Hıfz kıl fānūs-ı imānım **meded yā Rab meded** (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4*). [meded yā rab meded,]

medfen: Ölü defnedilecek yer, mezar, kabir (Hasan Harakani mezarı)

Mevlidi (der-) ḥā[re]kân şehir **medfen-i** vālāsı Karş

Āstān-ı çarḥ-ı rif‘atdür Cenāb-ı Bü’l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [medfen-i, -i]

medhūs: Dehşete uğramış, şaşırmış; korkmuş II Sarhoş. III Aşığın gönlü.

Ezelden tā ebed ser-mest-i şahbā-yı haḳāyıḳdur

Şaḳın zan itme **medhūş-ı** mey-i engūrdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*).
[medhūş-ı, -ı]

medyūn it-: Borçlandırmak.

Hüsniyā nazm-ı belîğindeki kālā-yı nükāt

Naḳd-i taḥsīne yine Şâdîyi medyūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 5*). [medyūn it-, -di]

mefḥar-ı ‘ālem: Kainatta yaratılmış olan şeylerin tümünün övüncü II Hz. Muhammed (sav).

Ḳıl ‘ināyet tut elim ey **mefḥar-ı ‘ālem** meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i bed-fi ‘ālam yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [mefḥar-ı ‘ālem,]

Elim al düşmüşüm yā Seyyidī yā **mefḥar-ı ‘ālem**

Meded āşüfte dil bî-tāb ū ferdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 6*).
[mefḥar-ı ‘ālem,]

meger: Meğer, oysa, oysaki.

Nāzeninim ḳāmetüñ naḥl-ı tecellidir **meger**

Kim nihāl-i gül kadüñ gördükçe cānā baş eger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1*). [meger,]

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm **meger**

Şarkmış ruḥsār-ı āl üzre semen sâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [meger,]

Sandım ol ṭurra-i sünbül güle peyveste **meger**

Şarkmış ‘arız-ı āl üzre muṭarrā perçem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [meger,]

Gīsusu **meger** rüy-ı ‘araḳ-nākine düşmüş

Gül üzre nevī ṭurre-i sünbül idi şandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [meger,]

meges: Sinek II Dünya malına düşkün kimse.

Taşavvur kılsa ger min ba‘d ḳalkmak ḡayr mümkündür

Varup meyyāl olup düşmezdi hergiz ol **meges** bāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3*).
[*meges,*]

meges elbetde meyl-i engübîn eyler: "Bal olan yerde sinek de olur (bulunur)". İyi ve değerli bir şeyin ya da durumun etrafında genellikle ondan faydalanmak isteyen, menfaat peşinde koşan kişiler veya olumsuz durumlar da bulunabilir. Kıymetli şeylerin çekici olduğunu ve bu çekiciliğin olumsuz unsurları da çekebileceğini ifade eder.

‘Aceb mi şehd-i vaşl-ı yāre meyl eylerse dil Şādī

Bu zāhirdür **meges elbetde meyl-i engübîn eyler** (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5*).
[*meges elbetde meyl-i engübîn eyler,*

meh: Mah, ay

1. Mah, ay II Başka güzeller

Ben ol mihr u **mehe** ‘atf-ı nigāh-ı iltifat itmem

Fürüg-ı mihr-i vahdetle ğarīķ-ı nūrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2*). [*mehe, -e*]

Ol mihr ü **mehe** bir dahı Şādī niger etmem

‘Atf-ı nazar itmem (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 9*). [*mehe,*]

İtmezem mihr ü **mehe** ‘atf-ı nigāh-ı iltifat

Oldu tā āğüş-ı fikrim hāle-i bedray-ı ‘aşķ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [*mehe,*]

2. Mah, ay II Sevgili, dost.

Hāle-i āğüşa tā kim ol **meh-i** tābān gelür

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya gūyā cān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*meh-i, -i*]

‘Aceb mi dīde-i ğam-dīde-i dil rūšenā olşā

Beni çün hāle ol **meh** gird-i vaşlunda tōlandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*meh,*]

3. Mah, ay II Hz. Muhammed (sav).

Bā hürmet-i mihr u **meh-i** eflāki risālet

Şem‘-i dili bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*meh-i, -i*]

Şeh-i evreng-i Evhâ dur Muḥammed

Meh-i eflāk-i İsrâ dur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [*meh-i, -i*]

4. Mah, ay II Hz. Muhammed'in (sav) hayali.

Cemâlûñ nûr-baḥş-ı âfitâb-ı 'âlem-ârâdur

Ḥayâlîñ evc-i dilde bir **meh-i** pertev-feşânumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5*). [*meh-i,]*

5. Mah, ay II Ay gibi parlak yüz.

Ġâyet uzayup perçemi gerdâne kıl atmış

Şân ebr-i siyeh bir **meh-i** tâbâne kıl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*meh-i, -i*]

meh-cemâl: Ay gibi güzel yüz II Yüzü ay gibi güzel olan (Hz. Muhammed (sav)

Ḥayâl-i **meh-cemâlûñle** gözümde murğ-ı ḥvâb uçdı

Dü çeşmüm şimdi 'anḳa-âşiyânım yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*). [*meh-cemâlûñle, -üñ, -le*]

mehcür: Bırakılmış, unutulmuş, terkedilmiş, metruk II Kul.

Ḳurbiyyete şâyeste buyur Şâdî kemîni

Mehcür-ı der-i dâr-ı liḳâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [*mehcür-ı, -ı*]

Şâyeste-i dergâha buyur Şâdî -i zârı

Mehcür-ı ḥuzûr-ı müte'âl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6*). [*mehcür-ı, -ı*]

mehcür eyle-: Ayı düşürmek, ayırmak.

Bî-tâb u nevâ nağme-serâ bülbül-i cânı

Mehcür-ı gülistân-ı vişâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*mehcür eyle-,]*

mehkek: Mihenk. Değerli taşların ayarını ölçmeye yarayan taş II Ölçü, miyar, mizan.

Çeşm-i dikkatle gören añlar 'ayâr-ı naẓmumı

Şâdî naẓm-ı zer-'ayârum istemez aşlâ **mehkek** (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*mehkek,]*

mehlikā: *Ay yüzlü (güzel, dilber) II Sevgili, dost.*

Gerçi kim ol **mehlikā** gayetle şūh ū şengdür

Līk ‘uşşāk-ı dil-i zāre cefā āhengdür (*Şādī Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [*mehlikā,]*

Be her şeb tā seher encüm-şümār-ı intizār oldum

Dirīgā hāle-i āgūşuma ol **mehlikā** gelmez (*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [*mehlikā,]*

meh-pāre: *Ay parçası II Saki*

Sākī-i **meh-pāre** maḥmūr-ı ğam-ı hicrānuñ em

Cām-ı vaşluñ eyle ben ālūde-i ḥumāre ‘arz (*Şādī Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*meh-pāre,]*

Būs-ı cām-ı lebūñ ‘ıyde mi merhūn itdi

Şor gönül sākī-i **mehpārenüñ** ağzın ara (*Şādī Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [*mehpārenüñ, -nüñ]*

mehpāre: *Ay parçası. II Güzeller III Masıva.*

Kuşandı cevşen-i ğadri bütün **mehpāreler** meh-rū

Silāh-ı nāzını meydan-ı ḥübīde kuşandukça (*Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*mehpāreler, -ler]*

meh-ru: *Ay yüzlü II Sevgili, dost.*

Ol **meh-ruma** ‘atf-ı nigāhı eylemez oldum

Yüz göstereli dilde o bedrā-yı ḥaḳīḳat (*Şādī Divanı, Gazel 31, Beyit 2*). [*meh-ruma,]*

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger ey **meh-rū**

Geçen gün va‘de-i vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*meh-rū,]*

O **meh-rū** külbe-i hecr-i dil-i nāşāde gelmişdür

Qararmış şem‘a-i iḳbālīmī iḳāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [*meh-rū,]*

Beste kıl ol ḥalka-i ğīsū-yı ‘anber-fāmıña

Yoksa kim zencir ey **meh-rū** muḥāl egler beni (*Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 4*). [*meh-rū,]*

Güşına almaz mı feryādum o **mehrū** yoksa kim

Hāl-i zārım ḥazret-i cānāna ‘arz eyler mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3). [mehrū,]

meh-ṭal‘at: *Ay yüzlü. II sevgili, dost.*

Gelür zanneylemem şol hāle-i āgūşa **meh-ṭal‘at**

Eger gelmişse ol rüyāda ya ḥülyāda gelmişdür (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3). [meh-ṭal‘at,]

mehveş: *Ay gibi güzel (Saki).*

Ol şem ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebūñle yetiş ey sākī-i **mehveş** (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1). [mehveş,]

mekân: *Makam*

Gönül tefḥīm kıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekân-ı Sidre ‘unvân-ı cenāb-ı Muştafādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1). [mekân-ı, --ı]

Gönül tefḥīm kıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekân-ı Sidre ‘unvân-ı cenāb-ı Muştafādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [mekân-ı, --ı]

mekārim: *Asil, şerefli adamların övgüye değer veya cömert eylemleri.*

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı **mekārim** ibtihāc

Ḥāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān değer (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4). [mekārim,]

mekārim būy: *Yaratılışı beğenilen, iyi huylu (sevgili, dost).*

Giderseñ ey nesīm-i şubḥ ger ol kūy-ı cānāna

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekārim būy-ı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1). [mekārim būy, --ı-ı]

mekr-engīz: *Hile yapan (kimse), hileci II Göz kırpmı, işaret etme.*

Ma‘āzallāh o ğamz-ı **mekr-engīzinden** ey āfet

Demādem ihtirā‘ı fitne-i āḥir-zemān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4). [mekr-engīzinden, -i, -n, -den]

melāhat: *Tatlı güzellik, güzel yüzlülük.*

Gönüldür Y suf-1 Mışr-1 **melāhat**

Gönüldür m btel -y1   h-1 belv  (*ş d  Divanı, Gazel 10, Beyit 7*). [*mel hat,]*

mel l: *Usanma, bıkmama, usanç. II H z n, keder*

1. Usanma, bıkmama, usanç. II H z n, keder (  l bağlamında).

Yetmez mi düşürdü beni h m n-1 **mel le**

Mecn n-1 dil-i z r  na Leyl  ne bu t b  (*ş d  Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [*mel le,]*

Mesken idinür oldum o h m n-1 **mel li**

R hmeyle bu Mecn na o Leyla h berin vir (*ş d  Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*mel li,]*

Olmaya mı ş d  y  p bend-i zenc r-i c n n

 ays-1 ş hr -y1 **mel l** itdi beni Leyl -ed  (*ş d  Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [*mel l,]*

Meyl eyleyeli Leyl -i ferh nde cem le

  n  ays düşürdüm dil(i) h m n-1 **mel le** (*ş d  Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*mel le, -e]*

2. H z n, keder. II Usanma, bıkmama, usanç. (zincir bağlamında).

Bu dil-i d v nemi zenc r zabt itmez iken

N gehan p -bend-i zenc r-i **mel l** oldum yetiş (*ş d  Divanı, Gazel 100, Beyit 3*). [*mel l,]*

 kurtar beni  ayd-1 ęım u    m-1 siv dan

P - beste-i zenc r-i **mel l** eyleme y  Rab (*ş d  Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [*mel l,]*

3. H z n, keder. II Usanma, bıkmama, usanç. (Deniz bağlamında)

 h ę r  -i l cce-i ba r-1 **mel lem** y  Res l

ş rş r-1 ‘işy n ile  ş fte-h lem y  Res l (*ş d  Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*mel lem, -em]*

Beni ol zevra -1 l tf  la irgür s  il-i vaşla

  r  -i l cce-i ba r-1 **mel lem** y  Res lall h (*ş d  Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [*mel lem, -em]*

melālet: *Hüzün, keder. II Usanma, bıkmama, usanç. (zincir bağlamında).*

Yād eyleyerek silsile-i zülf-i ‘ābirîñ

Gerdānıma taqđım yine zencir-i **melālet** (*Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 3*). [*melālet,]*

melāmet: *Kınanma, ayıplanma.*

Olduñ yine pā-beste-i zencir-i **melāmet**

Şūrīde-kıyāfet (*Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 4*). [*melāmet,]*

Ezelden olmasaydı tār-ı zülf-i yāra dildāde

Dil-i dīvāne zabt olmazdı zencir-i **melāmet**süz (*Şādî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*).
[*melāmet*süz, -süz]

Şādiyā şimdi bu bāzār-ı **melāmet** sende mi

Ḳays-ı Leylā çekdi el kıldı bu ‘ālemden vedā’ (*Şādî Divanı, Gazel 109, Beyit 5*).
[*melāmet,]*

Beni Leylā-edā pā-bend-i zincir-i cünün itdi

Deme zinhār Şādî ḳays-ı hāmūn-ı **melāmet** yok (*Şādî Divanı, Gazel 117, Beyit 5*).
[*melāmet,]*

Şabā hāl-i **melāmet** iştimalim yāra ‘arz eyle

Yüri āh-ı ciger-sūzum sitem-gir-dāra ‘arz eyle (*Şādî Divanı, Gazel 187, Beyit 1*).
[*melāmet,]*

Firāḳıñla gören hāl-i **melāmet** iştimalim dir

Bu bir kūhken-i Şīrīn midir yā Ḳays-ı Leylā mı (*Şādî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*).
[*melāmet,]*

Göñül Şīrīn-edālu kūhken-i kūhsār-ı hayretdür

Yerüm çün Ḳays-ı Leylā deşt ü hāmūn-ı **melāmetdür** (*Şādî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*).
[*melāmetdür, -dür]*

Menem Şādî muḥibb-i pür **melāmet**

Olaldan bende-i fermān Leylī (*Şādî Divanı, Gazel 210, Beyit 6*). [*melāmet,]*

melāmet: *Ayıplama, kınama II Giyim kuşam, zikir, ayin gibi yerleşmiş âdet ve törenlere önem vermeyip nefsi devamlı yermeyi, kınamayı, böylece halkın iltifatından uzaklaşarak Hakk’a yaklaşmayı esas alan anlayış.*

Şādī baña şol hırka-i peşmîn-i **melamet**

Dibā-yı nezāket o gül-endāma yaraşdı (Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 5). [melamet,]

melāz: Barınacak ve sığınacak mahal, mevki, melce, penâh II Meleklerin mevkisi (Sidretül münteha bağlamında).

Āsitān-ı sidre ‘unvānuñ **melāz-ı** kudsiyān

Bārgāhuñdur tefavvūḡ-kerde-i seb‘a semā (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 4). [melāz-ı, -ı]

Āsitān-ı Sidre ‘unvānuñ **melāz-ı** kudsiyān

Bārgāh-ı ‘izzetin ḥācet-pezirā merḥabā (Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 3). [melāz-ı, -ı]

melāz-ı etkıyā: Takva sahiplerinin barınağı II Nakşbend dergahı.

Müttekā-yı evliyādur hem **melāz-ı etkıyā**

Mültecādur dergeh-i ‘ālem-penāh-ı Nakşbend (Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 2). [melāz-ı etkıyā,]

melek-peyker: Melek gibi, melek yüzlü II Sevgili, dost.

Vardur ‘ālemde cānā çün perī-şüret velī

Sen gibi bir hāl-i dil añlar **melek-peyker** mi var (Şādī Divanı, Gazel 72, Beyit 3). [melek-peyker,]

me’lūf ol-: Alışmak, alışık olmak.

Şūfī ta’yib itmesin keşretle me’lūf olduğum

Kenz-i vahdet muḥtefī vīrāne kim gönülmüdür ol (Şādī Divanı, Gazel 131, Beyit 4). [me’lūf ol-, -duḡ(k), -um]

memdūḥ: Övgüye, methe değer; övülmüş, övülen II Hz. Muhammed (sav).

Ben ne ḥākim şānınā şāyān-ı tavşif eyleyem

Zāt-ı Pākūñdür çü **memdūḥ-ı** Cenāb-ı Kibriyā (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 11). [memdūḥ-ı,]

Degüldür zātını temdīḥ mümkün

Hoşā **memdūḥ-ı** Mevlādur Muḥammed (Şādī Divanı, Kaside 13, Beyit 5). [memdūḥ-ı, -ı]

Sen ol **memdūḥ-ı** Mevlā bir şefī‘-i rüz-ı ferdāsın

Mu‘alla dergehüñ dāru’z-zaferdūr yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4).
[memdūh-ı, -ı]

memluk-ı çâker: Sahipli köle II Şâdî

Çü sensiñ bir Şehinşâh-ı serîr ârâ-yı istignâ

Çapuñda Şâdî -i şūrîde bir memluk-ı çâkerdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7).
[memluk-ı çâker, -dür]

men: Azeri lehçesinde ve bazı ağızlarda birinci tekil şahıs zamiri “ben” yerine kullanılır

I. Aşık, rint, Melami, kul; Şâdî

Menem Şâdî muhibb-i pür melâmet

Olaldan bende-i fermân Leylî (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 6). [menem, -em]

(Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [men,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5). [men,] (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4). [men,] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 5). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5). [men,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [men,]

menâm: Uyku, rüya, düş. II Bilgisizlik III Gaflet.

Hem çü nergis ol hemân pervāk-ı bâb-ı mâ‘ nevi

Çalma ey dil dâimâ mânend-i gönçe der **menâm** (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2).
[menâm,]

mengüş: Küpe (Söz bağlamında)

Şâdîyâ kıl cân ile **mengüş-ı** güş-ı iftiḥâr

Dâver-i deryâ-kerem nazm-ı dūr-i yektâsını (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 5). [mengüş-ı, -ı]

menkâbet-gû: Menkıbe söyleyen. II Şair.

Gülşen-i ‘ömrümde ḥayfâ verd-i hoş-bū kalmamış

Şâḥ-ı gülde ‘andelîb-i **menkâbet-gû** kalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1).
[menkâbet-gû,]

mensûb: Mensup. Bir yere veya şeye bağlı II Ait III Bir parça.

Egerçi kaçre em ez kaçrehâ-yı baḥr-i ‘irfānam

Ve gerçi zerre em **mensüb-ı** mihr-i 'âlem-ârâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*).
[mensüb-ı, -ı]

me-purs: Sorma.

Dîrûz şûfî-i gevden pürsîd cāyî ez men

Goftem **me-pürs** mesken 'uşşāk-ı lâ-mekāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [me-pürs,]

merā: Farsça birinci teklik şahıs zamirinin hal eki almış şekli , "Beni ".

Şāh-ı 'alā bārgāh Şādî **merā** bende kerd

Şādî **merā** bende kerd şāh-ı 'alā bārgāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [merā,]

Şāh-ı 'alā bārgāh Şādî **merā** bende kerd

Şādî **merā** bende kerd şāh-ı 'alā bārgāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [merā,]

merām: İstek, niyet, maksat.

Mihr-i dili maḵrûn-ı zevāl eyleme yâ Rab

Bedrâ-yı **merāmum** çü hilāl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*).
[merāmum, -um]

Merāmıñ Şādî ırgürmek ise şol cānı cānāna

Sa'adet bil reh-i 'aşk içre gel ibzālî-i hîşî (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [merāmıñ, -ıñ]

merd: Kişi, insan.

Ârzû-yı suḥan itmez de n'ider **merd-i** garîb

Fer virür cān u dil-i 'âşîka ezḵār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [merd-i,]

merdâne: Mertçe, yiğitçe.

Görüp çün Ḳays gerden-dāde-i zencîr-i 'aşk oldum

Şalınca çîn be çîn gîsûların gerdâne **merdâne** (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*).
[merdâne,]

Âvâre dime şol dil-i divānemi seyr it

Meydān-ı mahabbetde ne **merdâne** şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4*). [merdâne,]

merd-i bî-pervā: *Korkusuz kahraman.*

Zāhidā bir ben miyim üftāde-i şaḥbā-yı ‘aşk

Gūşe-i dil-ḥānede biñ **merd-i bî-pervā** yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [*merd-i bî-pervā,]*

merdüm: *Göz bebeği II Aşıklar.*

Merdümleri müstağrak-ı āb eyledi Şâdi

Çeşmüñ gibi bir mevc-nümāyende olmaz yem (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5*). [*merdümleri, -ler, -i]*

merḥabā: *Övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır (Hz. Muhammed için).*

Merḥabā ey ḥük-m-rān-ı mülk-i Evḥā merḥabā

Merḥabā sultān-ı evreñg-i Feterḍā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*merḥabā,]*

Merḥabā ey ḥük-m-rān-ı mülk-i Evḥā **merḥabā**

Merḥabā sultān-ı evreñg-i Feterḍā **merḥabā** (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*merḥabā,]*

Merḥabā ey ḥük-m-rān-ı mülk-i Evḥā merḥabā

Merḥabā sultān-ı evreñg-i Feterḍā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*merḥabā,]*

Merḥabā ey ḥük-m-rān-ı mülk-i Evḥā **merḥabā**

Merḥabā sultān-ı evreñg-i Feterḍā **merḥabā** (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*merḥabā,]*

Merḥabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festaḳim

Merḥabā bedrū’l-büdūr-ı evc-i ma‘nā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [*merḥabā,]*

Merḥabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festaḳim

Merḥabā bedrū’l-büdūr-ı evc-i ma‘nā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [*merḥabā,]*

Merḥabā ey serv-i servistān-ı bāğ-ı Festaḳim

Merḥabā bedrū'l-büdür-ı evc-i ma'nā **merḥabā** (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*).
[merḥabā,]

Āsitân-ı Sidre 'unvānuñ melâz-ı kudsiyân

Bârgâh-ı 'izzetin ḥâcet-pezirā **merḥabā** (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 3*). [merḥabā,]

Oldu zât-ı 'aḳdesiñ icâd-ı kevneyne sebep

Olmasan olmâz idi nüh ṭâḳ-ı a'lâ **merḥabā** (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [merḥabā,]

Kimden istiṣfâ' kılsın Şâdî-i çâker-kemîn

Sensin ancak ol şefî' rûz-ı ferdâ **merḥabā** (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5*). [merḥabā,]

merhamet: *Acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.*

Ḥâk-pâyi dîde-i dünyâya kuḥl-ı rûşenâ

Āstânı **merḥamet** 'unvân dâru'l-emân o (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 12*). [merḥamet,]

merhem: *İlaç, yara üzerine sürülen yumuşak deva*

1. *Bağışlama merhemi.*

Zaḥm-ı dilimē **merhem-i** 'avfiñla devâ kııl

Dil-ḥastemi muḥtâc-ı devâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [merhem-i, -i]

2. *Lütuf merhemi.*

Dil-i pür-zaḥmuma luṭfet yetiṣdür **merhem-i** luṭfuñ

Be şemşîr-i ḥaṭâyâ dil-fiğāram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3*).
[merhem-i, -i]

3. *Sevgilinin bakışı*

İstemez ḥaste gönül yâra şarılmaḳ ancak

Nigeh-i nâzî o şûḥın baña 'ayn-ı **merhem** (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [merhem,]

4. *Kavuşma merhemi.*

Dil-fiğārim tîğ-i 'aşkuñla ṭabîb-i çâresâz

Çâresâz ol **merhem-i** vaşluñ umar bu dil-figâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 4*).
[merhem-i,]

Ben haste-i hecre kılamaz çâre eṭibbâ

Ey şûh sen ol **merhem-i** vaşluñla devâ-sâz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [merhem-i, -i]

Ol **merhem-i** vaşluñ nola ‘arz eyle ṭabībim

Pür zaḥm-ı ciger-haste-i hicrân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [merhem-i, -i]

merhûn: *Zamâna veya başka bir şeye bağlanmış, belirlenmiş, tâyin edilmiş, muayyen.*

Nâzenînim bûse-i la‘l-i lebûñ va‘d eyledi

Eyledi ammâ o va‘d-ı ‘ıyde **merhûn** ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4*).
[merhûn,]

merhûn id-: *Zamana veya başka bir şeye bağlamak, tayin etmek.*

Şâdî yâ bûs-ı lebin ol ‘ıyde **merhûn ideli**

Ger mübeddel olmasa inkâre ol ikrâr-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [merhûn it-, -e, -li]

merhûn it-: *Zamana veya başka bir şeye bağlamak, belirlemek.*

Bûs-ı cām-ı lebûñ ‘ıyde mi merhûn itdi

Şor gönül sâķî-i mehpârenüñ ağızın ara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [merhûn it-, -di]

Be kasem bûse-i la‘leyn-i lebûñ va‘d kı lup

Lîk bî- raḥm dem-i âhire merhûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [merhûn it-,]

mermûzât: *İşâret ve îmâ ile anlatılan, üstü kapalı ve dolaylı olarak belirtilen, ifâde edilen şeyler.*

Dehân-ı dil-rubâ bir nokṭa-i mevhûmdur bildiñ

Bu remzi dâimâ dānâ-yı **mermûzât** içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*).
[mermûzât,]

mesâ: *Akşam.*

Dâne-i eşk-i dil-i zârı döküb şubḥ u **mesâ**

Dām-ı ünsiyyete âhû bēçe âhû çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [mesâ,]

meşām: *Burun. Koku alacak yer. II Can burnu.*

Büy-yı zülfündür **meşām-ı** cāna ‘anberden lezīz

Neş’e-i cām-ı lebūn gülfām-ı sāğardan lezīz (*Şādî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [*meşām-ı,*
]

Ba’d-ez-in ol müşk-i Çine bir daği urmam dimağ

Tā **meşām-ı** cāne irdi nükhet-i vālā-yı zülf (*Şādî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [*meşām-ı,*
-ı]

2. *Koku alacak yer (kokulanmak bağlamında).*

Çözdün mi yine kākül-i pür-çin-i nigārim

Ta’tır-i **meşām** itdi şabā zülf-i semen-sā (*Şādî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [*meşām,*]

Şādî-i şūrīde ta’tır-i **meşām** oldı yine

Tā şabā ırgürdü bū-yı müşk-sārā perçemüñ (*Şādî Divanı, Gazel 125, Beyit 5*). [*meşām,*]

meshūr:

1. *Büyülenmiş, sihir yapılmış. II Aşığın gönlü.*

Hevā-yı zülf-i ‘anber-bū ile dūçār-ı sevdādur

Hayāl-i ğamz-ı sihr-engīz ile **meshūrdur** gönülüm (*Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*).
[*meshūrdur, -dur*]

2. *Sihirli, büyüdü II Sevgilinin bakışı.*

Sevdā-yı dü çeşmüñle gezer kūh u fezāyı

Meshūr nigāhuñ olalı şūh-ı ğazālān (*Şādî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*meshūr,*]

meshūr ol-: *Meshur olmak. Büyülenmek.*

Kaçarken murğ-ı gönülüm pençe-i şehbāz-ı ğamzenden

Tutuldum āh kim meshūr-ı çeşm-i pür-füsün oldum (*Şādî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*).
[*meshūr ol-, -dum*]

meşhūr ol-: *Bilinmek, tanınmak.*

Şīrin-dehen oldı kühen-efsāne-i Ferhād

Meşhūr olalı ‘aşrda hāl-i dil-i nā-şād (Şādî Divanı, Gazel 42, Beyit 1). [meşhūr ol-, -a, -lı]

mesihā: Allah'ın yardımıyla ölüleri diriltten Hz. İsa'nın lakabı II Gönül.

Bir nefesle eyledi ihyā nice dil-mürdeyi

Avn-ı hakla Şādīyā güyā **Mesihādır** gönül (Şādî Divanı, Gazel 130, Beyit 5). [mesihādır, -dır]

mesken: Yaşanılan yer, mekan II Yurt, vatan

Dîrûz şūfî-i gevden pürsîd cāyî ez men

Goftem me-pürs **mesken** ‘uşşāk-ı lâ-mekāna (Şādî Divanı, Gazel 185, Beyit 8). [mesken,]

1. Yaşanılan yer, mekan II Yurt, vatan (Melal çölü)

Mesken idinür oldum o hāmūn-ı melālî

Rahmeyle bu Mecnūna o Leyla haberin vir (Şādî Divanı, Gazel 56, Beyit 3). [mesken,]

2. Yaşanılan yer, mekan II Yurt, vatan. (Kuhzar ve hamun)

Bilmedim Leylî-edā itdi ne efsūn ey dirîğ

Meskenimdir Kays veş kuhzār u hāmūn ey dirîğ (Şādî Divanı, Gazel 110, Beyit 1). [meskenimdir,]

Gör o Leylā-reviş(i) hālūmi vārūn itdi

Kays teg **meskenümi** deşt ile hāmūn itdi (Şādî Divanı, Gazel 194, Beyit 1). [meskenümi,]

mesmūm: Zehirlenmiş (ayrılık bağlamında)

Sabaḥ-ı ḥaşre dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N’ola tiryāk-ı vaşluñ ‘arż kıl **mesmūm-ı** hicrānam (Şādî Divanı, Gazel 142, Beyit 1). [mesmūm-ı, -ı]

mesned-ārā: Bulunduğu makamı süsleyen, güzelleştiren (Gönül)

Gönüldür ziver-i şadr-ı velāyet

Gönüldür **mesned-ārā-yı** mu ‘allā (Şādî Divanı, Gazel 10, Beyit 6). [mesned-ārā-yı,]

meşreb: Davranış biçimi, yaşayış tarzı II Gidiş, yol, meslek.

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar isterim **meşreb** bu ya

Ṭūṭiyim la‘l-i şeker-bār isterim **meşreb** bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*meşreb, J*]

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar isterim **meşreb** bu ya

Ṭūṭiyim la‘l-i şeker-bār isterim **meşreb** bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*meşreb, J*]

Ḳays-ı Leylâyım baña ‘arz itme şûfî bâğ u rāğ

İstemem hāmūnu u kühsār isterim **meşreb** bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*meşreb, J*]

Virmezem dil virmezem her bir kamer- ṭal‘atlara

Rûy-ı pertev-baḥş-ı akmār isterim **meşreb** bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*meşreb, J*]

Derk olunmaz nüktedir sırr-ı dehân-ı dil-rubā

İstemem izhârı izmār isterim **meşreb** bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*meşreb, J*]

Şâdî söz yok kâle-i nazm-ı Cenâb-ı Hıkmete

Ḳadrin añlar bir ḥarîdar isterim **meşreb** bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*meşreb, J*]

Her naşılşa aldum âğüş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz o āhū **meşrebi** (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [*meşrebi, -i J*]

mesrūr: *Sevinçli, mutlu (aşığın gönlü)*

Hayâl-i vuşlat-ı cānân ile **mesrūrdur** gönlüm

Fe ḥamden şümme ḥamden derd ü gamdan dūrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*mesrūrdur, -dur J*]

mest: *Sarhoş, kendinden geçmiş.*

1.Sarhoş, kendinden geçmiş II Sevgilinin gözleri.

Ol nergis-i **mestiñ** ne kıyar ‘āşıkā daim

Ey şuh-ı cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*mestiñ, J*]

Ḳāmetūñ bir serv-i ḥoş reftār şeklin gösterür

Çeşm-i **mestüñ** nergis-i bīmār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*mestüñ, -üñ*]

Nergis-i **mestüñ** görenler haste vü bī-mār olur

Mâil-i hâl ü haṭıñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*mestüñ, -üñ*]

2.Sarhoş, kendinden geçmiş II Aşık

Mest-i cām-ı hayretim derk itmezem şahbā nedür

Ben o Kaysım bilmezem ‘aşk-ı saç-ı Leylā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1*). [*mest-i, -i*]

Tehī ‘arz itmesin bī-hūde sāķī cām-ı gülfāmı

Benem Şādī ezel **mest-i** mey-i ma‘nā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [*mest-i, -i*]

Mest-i cām-ı hayretim sāķi tehi ‘arz eyleme

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebrīz-i şafā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3*). [*mest-i, -i*]

Ṭā‘nından anıñ bāde perestāne ne ğam kim

Mest-i meye taḥrīş kılar ṭā‘ne-i zühhād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4*). [*mest-i, -i*]

Şādī **mest-i** sāğar-ı lebrīz-i bezm-i vaḥdetem

Ol ne ğam sūfī beni **mest-i** mey-i ḥamrā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*mest-i, -i*]

Şādī **mest-i** sāğar-ı lebrīz-i bezm-i vaḥdetem

Ol ne ğam sūfī beni **mest-i** mey-i ḥamrā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*mest-i, -i*]

‘Arz eylesün söyle tehī sāğarı sāķī

Şādī dilimüz **mest-i** mey-i bezm-i belādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*mest-i, -i*]

Cām-ı Cemşīdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

Ol ki **mest-i** sāğar-ı meyḥāne-i āmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [*mest-i, -i*]

Çeşme-i ḥayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigāh

Ol kim olmuşdur ezel **mest-i** mey-i ma‘nā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3*). [*mest-i, -i*]

Cām-ı cemşîdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

Ol kim olmuşdur çü men **mest-i** mey-i serşār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5).
[mest-i, -i]

Şüfî ne ‘acep Şâdiyi huşyâr şanursuñ

Mest-i mey-i vahdetdür o şanma anı ayık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 5). [mest-i,]

Cür‘a-i ikbāl ile **mestim** diyen huşyâr-ı dil

Şâkiyi edbâr-ı ‘âlemden çeker encām-ı cam (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 4). [mestim,
]

Kılmasın şüfî tehi ey Şâdî istifsâr-ı hâl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyâre hâlüm söylemem (Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5).
[mest-i,]

Ben ol Manşûr-ı ‘aşkam dâr-ı zülf-i yâra berdâram

Ene’l-Hak cür‘asıyla **mest** ü maḥmûram ne hüşyâram (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1).
[mest,]

Şâdî bizi **mest-i** mey-i ḥamrâ mı şanurlar

Biz cür‘â-keşüz cām-ı şarâb-ı ezelîden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5). [mest-i, -i]

Maḥmûr nigâhun süzerek başladı devre

Mest-i mey-i nâzım yine mestâne şalındı (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2). [mest-i, -i]

Bi ḥamdi’llâh **mest-i** cām-ı bezm-i vahdetdür Şâdî

Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâkî cām-ı gülgünü (Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6). [mest-i, -i]

Ḥayâl-i çeşm-i bîmâruñla ġâyet ḥaste-hâl oldum

Hevâ-yı sāġar-ı la’lûñle dil **mest** ü ḥarâb olmuş (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5). [mest,
]

Ba‘demâ Cām-ı Ceme ‘atf-ı nigâh eyle(ye)mez

Olalı **mest-i** mey-i sāġar-ı ser-şâr-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8). [mest-i, -i]

mestân: Sarhoş, kendinden geçmiş II Sevgilinin süzgün baktışı.

Çeşm-i **mestânuñ** ḥayâl-i dilde tâ kıldı karar

Şimdi āhū-yı hıṭādan dīde-pūş-ı raġbetem (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3). [mestānuñ,
]

Çeşm-i **mestān-ı** ḥayāl-i dilde tā kıldı karar

Dīde-pūş-ı raġbetem ol āhuvān-ı Çinden (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2). [mestān-ı,]

mestāne: Sarhoşçasına, kendinden geçmişçesine.

Dā'imā zāir-i meyḥāne ki dirler o bizüz

Dil-i sāgar-zede-i **mestāne** ki dirler o bizüz (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [mestāne,
]

Biz cür'ā-keşüz cām-ı şarāb-ı ezelīden

Mestāne gönüller mey-i nāb-ı ezelīden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1). [mestāne,]

O şehnāzum nigāh-ı nāzını **mestāne** şaldırdı

Dönüp peykān-ı ġamzeñ sīne-i 'uryāna şaldırdı (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1).
[mestāne,]

Maḥmūr nigāhun süzerek başladı devre

Mest-i mey-i nāzım yine **mestāne** şalındı (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2). [mestāne,]

mestāne-edā: Sarhoşçasına, kendinden geçmiş tarzda.

Dil-ḥaste kılan 'āşık-ı bī-tāb u tüvānı

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2). [mestāne-edā,
]

mest-hāl eyle-: Mest etmek. Kendinden geçirmek.

Bezm-i meyde mest-hāl eyler beni sāgar mı yok

Ṭūṭi-dil ḥālin bilir la'ı-i leb-i şekker mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1). [mest-hāl
eyle-,]

metā': Sermaye, varlık.

I.Sermaye, varlık II Sabır ve huzur sermayesi.

Metā'-ı şabr u ārām-ı dili tārāc için her dem

O cādū gözlerün düzdī nigāhuñ der-kemīn eyler (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2).
[metā'-ı, -ı]

2.Sermaye, varlık II Gönül sermayesi.

Yine düzdi nigāhun şeh-levendüm cāna şaldırdı

Talandı ol **meta**‘-ı kişver-i hātır talandukça (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3). [meta‘-ı, -ı]

3.Sermaye, varlık II Sabır sermayesi.

Bir nigeheyle eyledi yağma **metā**‘-ı şabrımı

Haste-hāl oldum hayāl-i nergis-i bīmār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [metā‘-ı, -ı]

me’vā: Yurt, mesken, yer, sığınak. II Hz. Muhammed'in makamı.

Şal ol hābl-i niyāzı hālka-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete **me’vā** maḳām-ı mültecādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4). [me’vā,]

mevc: Dalga

1. Dalga (dünyadaki tüm denizler bağlamında)

Bir **mevcine** nisbet olmaz ol yedi deryā

Ger cūş u hūrūş eylese deryā-yı hāḳīḳat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5). [mevcine, -i, -(n)e]

2.Dalga II Arka arkaya gelen kriz vb. olayların her biri (Allah'a isyan bağlamında).

Zevraḳ-ı göñlüm nola sahil-res-i tāt at kı1

Ġarḳ-ı **mevc-i** baḫr-ı ‘isyānam meded yā Rab meded (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2). [mevc-i,]

3.Dalga II Mutlak varlığın (Allah) maddi dünyadaki tecellisi III Aşk denizinin dalgası.

Heft deryālar anıñ bir **mevcine** nisbet degil

Mevc-hīz oldukça bī-pāyān ol deryā-yı ‘aşḳ (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2). [mevcine,]

mevc-hīz: Dalga kıran.

Heft deryālar anıñ bir mevcine nisbet degil

Mevc-hīz oldukça bī-pāyān ol deryā-yı ‘aşḳ (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2). [mevc-hīz,]

mevc-nümāyende: *Dalga benzeri II Dalgalı.*

Merdümleri müstağrak-ı āb eyledi Şādī

Çeşmüñ gibi bir **mevc-nümāyende** olmaz yem (*Şādī Divanı, Gazel 88, Beyit 5*). [*mevc-nümāyende,]*

mevfūr: *Çok, bol.*

Yüzüñ ko āsitāna istifāza eyle ey Şādī

Ḥuzūr-ı feyż-i **mevfūrı** Ḥabīb-i Müctebādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*mevfūrı, -ı]*

Yüzüñ ko āsitāna istifāza eyle ey Şādī

Ḥuzūr-ı feyż-i **mevfūrı** Ḥabīb-i Müctebādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*mevfūrı,]*

mevhūm: *Gerçekte olmadığı halde var gibi düşünülen, kuruntuya dayanan, vehmedilen (şey) II Allah'ın kelam sıfatı bağlamında)*

Dehān-ı dil-rubā bir nokta-i **mevhūmdur** bildiñ

Bu remzi dāimā dānā-yı mermüzāt için şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [*mevhūmdur, -dur]*

Var ise cānā dehānuñ nokta-i **mevhūmdur**

Nükte-sencānın budur taḥkīk zann-ı aḡlebi (*Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 3*). [*mevhūmdur, -dur]*

mevlā: *Kâinâtın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah.*

Beni Mecnūn ile ey şūfī gel hem-ḥāl zan itme

Cünūn-ı ḥubb-ı **Mevlāyam** ne Ḳays-ı 'aşk-ı Leylāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [*mevlāyam, -(y)am]*

Der tecellā-yı Te'ālā Ṭūr-ı Mūsā gūyiyā

Maḥzen-i esrār-ı **Mevlā** tāk-ı 'Abdülkādīrī (*Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 2*). [*mevlā,]*

Ey ḥabīb-i Ḥazret-i **Mevlā** Ḥidivv-i mürselīn

V'ey Şeh-i 'iklīm-i Māevḥā Şefī'ül-müznibīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*mevlā,]*

Degüldür zātını temdīḥ mümkün

Hoşā memdūh-ı **Mevlādur** Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 5*). [*mevlādur, -dur*]

Sen ol memdūh-ı **Mevlā** bir şefî ‘-i rûz-ı ferdāsın

Mu‘alla dergehūñ dāru’z-zaferdūr yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4*). [*mevlā,*]

Sen ol maḥbūb-ı **Mevlā** zāt-ı a‘lāsın ki ol māhı

Dü-nīm itdūñ be engūşt-ı işāret yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*mevlā,*]

‘Ömr ü iclāl-i şehinşāhīleriñ müzdād ide

Ḥazret-i **Mevlā** bi ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı peygāamberān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 19*). [*mevlā,*]

Rāyet-i fevz-āyetin hemvāre manşūr eyleyüp

Düşmenin maḥhūr ide **mevlā** be ḥaḳḳ-ı gerzemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22*). [*mevlā,*]

Beni Mecnūn ile ey şūfî gel hem-ḥāl zan itme

Cünūn-ı ḥubb-ı **Mevlāyam** ne Ḳays-ı ‘aşḳ-ı Leylāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [*mevlāyam, -(y)am*]

mevlevî: *Mevlevîlik tarikatına mensup kimse.*

Ḥuşk-leb āşıkları sîr-ābe-i feyz itmede

Çeşme-sār-ı ‘ayn-ı ḥikmetdür külāh-ı **Mevlevî** (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*mevlevî,*]

Evc-i ḥurşîd-i velāyetdür külāh-ı **Mevlevî**

Lāne-i ‘anḳā-yı rif‘atdür külāh-ı **Mevlevî** (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [*mevlevî,*]

Evc-i ḥurşîd-i velāyetdür külāh-ı **Mevlevî**

Lāne-i ‘anḳā-yı rif‘atdür külāh-ı **Mevlevî** (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [*mevlevî,*]

Sūfi-i sālūs teg her tākā baş indirmeyüz

Tāk-ı mihrāb-ı ḥaḳīkatdür külāh-ı **Mevlevî** (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2*). [*mevlevî,*]

Gülsitān-ı ḥatır-ı ‘uşşāka revnāk virmede

Ebr-i lebrîz-i kerâmetdür külâh-ı **Mevlevî** (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4). [mevlevî,]

Rûze-i fırkatde Şâdî 'iyd-ı cûy-ı vuşlata

Ğurre-i ğarrâ-yı vuşlatdur külâh-ı **Mevlevî** (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 5). [mevlevî,]

mevlid: Doğum yeri. (Hasan Harakani bağlamında)

Mevlidi (der-) hâ[re]kân şehir medfen-i vâlâsı Kârş

Âstân-ı çarh-ı rif' atdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3). [mevlidi, -i]

mey: Far. Şarap, bâde.

1.Şarap, bade II Aşkın galebe çalması, heyecan ve coşkusu.

Ṭâ' nından anıñ bade perestâne ne ğam kim

Mest-i **meve** taḥrîş kılar ṭâ' ne-i zühhâd (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4). [meve, -e]

La'l-i sâkiden çü şordum tâb-ı **mev** hâşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyâya şâ' (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4). [mey,]

Dil mâyl-i mey-hâne-i dîdârdur ancak

Ser-mest-i **mev-i** sāğar-ı ser-şârdur ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1). [mey-i,]

Hâşiyet-i la'liñ şoralı rûh-ı revânım

Mev teg düşüp il ağzına rüsvâ-yı cihânım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1). [mey,]

Ba'demâ Câm-ı Ceme 'atf-ı nigâh eyle(ye)mez

Olalı mest-i **mev-i** sāğar-ı ser-şâr-ı suhan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8). [mey-i, -i]

'Arz eylesün söyle tehî sāğarı sâkî

Şâdî dilimüz mest-i **mev-i** bezm-i belâdur (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5). [mey-i, -i]

2.Bade, şarap. II Sevgili şarabı.

Câm aldığı dem deste atar şîşe-i 'ârı

Şâdî teg olanlar **mev-i** maḥbûb ile berbâd (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5). [mey-i,]

3.Bade, şarap II Tevhid şarabı.

Giçüp keşretten oldum vâşıl-ı meyḥāne-i vahdet

Olup mest-i **mey-i** ser-şār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādî Divanı, Kaside 26, Beyit 3*).
[mey-i, -i]

4.Şarap, bade II Vahdet şarabı

Şūfî ne ‘acep Şādiyi huşyār şanursuñ

Mest-i **mey-i** vahdetdür o şanma anı ayık (*Şādî Divanı, Gazel 119, Beyit 5*). [mey-i,]

5.Şarap II Üzüm şarabı.

Ezelden tā ebed ser-mest-i şahbā-yı ḥaḳāyıkdur

Şaḳın zan itme medhūş-ı **mey-i** engürdur göñlüm (*Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*).
[mey-i, -i]

6.Şarap, bade II Naz şarabı

Ey sākî o şehnāza pey-ā-pey ne şunarsın

Sermest-i **mey-i** nāz olur evvel çaḳışında (*Şādî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [mey-i, -i]

Maḥmūr nigāhun süzerek başladı devre

Mest-i **mey-i** nāzım yine mestāne şalındı (*Şādî Divanı, Gazel 196, Beyit 2*). [mey-i, -i]

7.Şarap, bade II İstiğna şarabı

Tehî ‘arz itmesin bî-hūde sākî cām-ı gülfāmı

Benem Şādî ezel mest-i **mey-i** ma‘nā-yı istiğnā (*Şādî Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [mey-i, -i]

8.Şarap, bade II Aşk şarabı.

Çeşme-i hayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigāh

Ol kim olmuşdur ezel mest-i **mey-i** ma‘nā-yı ‘aşḳ (*Şādî Divanı, Gazel 115, Beyit 3*).
[mey-i, -i]

Cām-ı cemşîdi değışmez mi sifāl-i köhneye

Ol kim olmuşdur çü men mest-i **mey-i** serşār-ı ‘aşḳ (*Şādî Divanı, Gazel 118, Beyit 5*).
[mey-i, -i]

meydān: Alan, saha.

1. Alan, saha. II Aşk meydanı

Hayder-i **meydān-ı** ‘aşk olduñ olub Düldül-süvār

Şimdi ey Şādī seniñle kim sürer meydāna at (Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 5). [meydān-ı,]

Haydar-ı **meydān-ı** ‘aşk olmak dilerse ey gönül

Ol ğılāf-ı sīnede şemşīr-i ‘aşk-ı yārı tut (Şādī Divanı, Gazel 22, Beyit 4). [meydān-ı,]

Maķşadıñ olmak ise ger küşte-i **meydān-ı** ‘aşk

Ṭiğ-ı cevri-i dilbere Şādī hemīşe sīne ger (Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 5). [meydān-ı,]

Āvāre dime şol dil-i divānemi seyr it

Meydān-ı mahabbetde ne merdāne şalındı (Şādī Divanı, Gazel 196, Beyit 4). [meydān-ı, -ı]

2. Alan, saha. II Yarışma yeri III Söz söyleme sahası.

Kimiñ işlerse esb-i ṭab‘ı gelsin hem-‘inān olsun

Açıkdur ‘aşrımızda çün feşāhat raḥş-ı **meydānı** (Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 4). [meydānı, -ı]

3. Alan, saha II Savaş alanı III Yarışma, oyun yeri.

Hayder-i meydān-ı ‘aşk olduñ olub Düldül-süvār

Şimdi ey Şādī seniñle kim sürer **meydāna** at (Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 5). [meydāna,]

4. Alan, saha II Güzeller meydanı (Dünya)

Ḳuşandı cevşen-i ğadri bütün mehpāreler meh-rū

Silāḥ-ı nāzını **meydan-ı** ḥübīde ḳuşandukca (Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 2). [meydan-ı,]

5. Alan, saha II Aşığın gönlü.

Nice çarpılmasun sevdā-yı zülf-i yāra dil-i murğ

Düzüp ol ḥāl-i ‘anber-fāmını şaydāne **meydāne** (Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 2). [meydāne, -e]

meydāne çık-: Meydana çıkmak. Belli olmak, ortaya çıkmak.

Perçem ne belâ oldığı meydâne ki çıktı

Oldı dil-i sevdâ-zedenüñ hâli müşevveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2*). [*meydâne çık-,*
]

meygede: *Meyhane*

1. *Meyhane II Tekke, dergah.*

Şanma dil sāğar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz faķat **meygedede** cām-ı İrem-bü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*meygedede, -de*]

2. *Meyhane II Tekke, dergah*

Dil mü‘tekif-i **meygede-i** ‘aşķ ola ister

Şüfî gibi mihrâb güzîn eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3*). [*meygede-i, -i*]

3. *Meyhane II Tekke III Dost meclisi.*

Gel senüñle gidelüm şüfî şifâyab olalım

Güşe-i **meygedeye** dâr-ı şifâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [*meygedeye, -ye*
]

Naķd-i cânın var dil-i vakf-ı der-i **meyhâne** kıl

Ba‘dehu kendin sezâ-yı halka-i rindâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*meyhâne,*
]

4. *İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer II Tekke, dergâh III Gönül.*

‘Âkif-i peygüle-i **mey-hâne** kim gönlümdür ol

Dâhil-i ser halka-i rindâne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1*). [*mey-hâne,*
]

Dil mâyil-i **mey-hâne-i** dîdârdur ancak

Ser-mest-i mey-i sāğar-ı ser-şârdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*mey-hâne-i,*
]

Açıldukça be-bismi-âh ol **meyhâne-i** hâtır

Serâb-ı nâb-ı Hû Hûdan tolar peymâneler hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*meyhâne-i, -i*]

5. *İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer II Tekke, dergah.*

Sū-be-sū ‘ālemi geşt eyledi Şādī ğamgīn

Künc-i **meyhāne** gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (*Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 5*).
[meyhāne,]

Dā’imā zāir-i **meyhāne** ki dirler o bizüz

Dil-i sāgar-zede-i mestāne ki dirler o bizüz (*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 1*). [meyhāne,
]

La’l-i sākīden ferāġı tāze bir üftādesüñ

Dest-şūy ol çek ayak **meyhāneden** bes Şādī bes (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 5*).
[meyhāneden, -den]

Şādī teg üftāde-i peygūle-i **meyhānenüñ**

Ṭut elüñ düşdükçe sākī ğayrı in‘ām istemez (*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 5*).
[meyhānenüñ, -nüñ]

6.İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer II Dünya meyhanesi

Cām-ı Cemşīdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

Ol ki mest-i sāgar-ı **meyhāne-i** āmāl olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [meyhāne-i,
]

7.İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer II Vahdet Meyhanesi.

Giçüp keşretten oldum vāşıl-ı **meyhāne-i** vaḥdet

Olup mest-i mey-i ser-şār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 3*).
[meyhāne-i, -i]

meyhāne-i hātır: Gönül meyhanesi.

Açıldukça be-bismi-āh ol **meyhāne-i hātır**

Şerāb-ı nāb-ı Hū Hūdan tolar peymāneler hātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 1*).
[meyhāne-i hātır,]

meyhāne-i vahdet: Vahdet, birlik meyhanesi.

Giçüp keşretten oldum vāşıl-ı **meyhāne-i** vaḥdet

Olup mest-i mey-i ser-şār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 4*).
[meyhāne-i vaḥdet,]

mey-i aşk: Aşk şarabı II İlahi tecelli, cezbe ve coşku hali.

‘Arz eyleme bî-hûde tehî sāğarı sâķî

El-minnetû-lillâh **mey-i ‘aşk** ile kandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4). [mey-i ‘aşk,]

Mey-i ‘aşkuñ sunalı sâķî-i nâzende şiyem

Câm-ı Cemşîde dahı ‘atf-ı nigâh eylemezem (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1). [mey-i ‘aşk,]

mey-i hamrâ: Kırmızı şarap

1. Kırmızı şarap II Maddi alemin coşkunluğu.

Şâdî mest-i sāğar-ı lebrîz-i bezm-i vaḥdetem

Ol ne ğam sūfî beni mest-i **mey-i ḥamrâ** bilür (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5). [mey-i ḥamrâ,]

2. Kırmızı şarap II Beşeri aşk.

Şâdî bizi mest-i **mey-i ḥamrâ** mı şanurlar

Biz cür‘â-keşüz câm-ı şarâb-ı ezelîden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5). [mey-i ḥamrâ,]

mey-i la ‘lî: Kırmızı şarap II Gönüldeki İlâhi aşk.

Şunarsıñ sâķî düşdükce baña peymâne pey-der-pey

Mey-i la ‘lî midir mest eyleyen şahbâ mıdır bilmem (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 2). [mey-i la ‘lî,]

mey-i nâb: Hâlis, saf şarap II Samimi aşk.

Biz cür‘â-keşüz câm-ı şarâb-ı ezelîden

Mestâne gönülleri **mey-i nâb-ı** ezelîden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1). [mey-i nâb,]

mey-i ser-şâr-: Ağzına kadar dolu şarap II Aşkla dopdolu gönül.

Giçüp keşretten oldum vâşıl-ı meyḥâne-i vaḥdet

Olup mest-i **mey-i ser-şâr-ı** Lâ-mevcûde illâ Hû (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4). [mey-i ser-şâr-, -ı]

meyl: (Bir kimseye veya bir şeye) Yönelmek, sevgi, ilgi, alâka göstermek, istek ve arzu duymak.

Her likâ-cu oldığı günden ‘abâ-püş-ı rızâ

Dest-i **meylin** Şâdiyâ tâc u kabâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5*). [*meylin, -i, --n*]

meyl eyle-: *Yönelmek, eğilimli olmak II Gönül vermek II Alaka göstermek*

Meyl eylemez ol ‘âlem-i süflâ-yı mecâza

Vâşıl-şüde-i ‘âlem-i â‘lâ-yı haķīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [*meyl eyle-, -mez*]

Bir dām-ı belâ zülfe giriftâr olaķaldum

Meyl eyleyeli murğ-ı gönül dâne-i hâle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3*). [*meyl eyle-, -ye, -li*]

Niçe **meyl eyleyeyüm** nev-ber-i gün-â-gûna

Ma‘nevî vâye virür lezzet-i eṣmâr-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3*). [*meyl eyle-, -ye, -(y)im*]

Çü sūfî ba‘d-ez-in peygüle-i mihrâba yüz tutmaz

Gönül **meyl eyleyelden** gūşe-i ebrû-yı cānâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [*meyl eyle-,]*

‘Aceb mi cîfe-i dünyâya **meyl eyler** miyim Şâdî

Ezelden tâ ebed ol kâf-ı istignâda ‘anķāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [*meyl eyle-, -r*]

Cîfe-i dünyâya **meyl eylemez** ya eyler mi ya

Tâ ezelden kâf-ı istignâda ‘anķâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*meyl eyle-, -mez*]

Hemçü kerkes cîfe-i dünyâya tâ **meyl eyleme**

Şâdiyâ mânend-i ‘anka kâf-ı ‘aşkı lâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [*meyl eyle-, -me*]

Meyl eyleyeli Leylî-i ferhunde cemâle

Çün Kays düşürdüm dil(i) hāmûn-ı melâle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 1*). [*meyl eyle-, -(y)e, -li*]

Daḥı **meyl eylemem** ben kâse-i fağfûra ‘âlemde

Yeter ol kâse-lîs-i ḥvân-ı ‘irfân oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4*). [*meyl eyle-, -me, -m-mem*]

‘ Aceb mi cife-i dünyāya **meyl eyler** miyim Şādī

Ezelden tā ebed ol kâf-ı istignāda ‘ Ankāyam (Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 7). [meyl eyle-,]

Meyl eyleyli zülf-i dil-ārāya benefşe

Şahrāya düşüp şaldı serin pāye benefşe (Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 1). [meyl eyle-, -ye, -li]

meyl it-: *Yönelmek, eğilimli olmak II Gönül vermek II Alaka göstermek.*

Meyl idüp ‘ atf-ı nigāh eylemezem serve dahı

Gülşen-i dilde ki boy göstere tūbā-yı ferah (Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 3). [meyl it-, -üp]

Bağdıkça hat u hāle dil düşdi kıl u kāle

İnceldi hem çü nāle meyl itdi mū-miyāna (Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 5). [meyl it-, -di]

O ‘ ankādır ki Şādī hestī-i dünyāya meyl itmez

Dime ol kâf-ı istignāda bir ‘ ankā mıdır bilmem (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [meyl it-, -mez]

Efzāyiş-i dünyāya nice meyl ide Şādī

Ol kâf-ı tevekkülde ki ‘ ankā-yı kanā‘at (Şādī Divanı, Gazel 23, Beyit 5). [meyl it-, -e]

‘ Abes teklifi kılma meyl-i mihrāb itmezem şūfī

Ezelden secde-gāhım gūşe-i ebrū-yı dilberdür (Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 5). [meyl it-, -mez, -em]

meyve: *Yemiş II Ürün III Vasl meyvesi.*

Şādī el ulaşmaz ne’deyim **meyve-i** vaşla

Çün şāh-ı vişāl ser-i keyvāne kol atmış (Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 5). [meyve-i, -i]

mevyāl: *İstekli, arzulu, hevesli (kimse) II Aşık*

Rızādır maksad-ı aksā-yı men ‘ālemde ey sūfī

Ne **mevyāl-i** bihiştim ben ne hūāhiş-kār-ı havrāyam (Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [mevyāl-i, -i]

Cān bülbulünü vāşıl-ı gülzār-ı rızā kıl

Meyyāl-i çemenzār-ı fenā eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4). [meyyāl-i, -i]

Rıżâdır maksad-ı aksâ-yı men 'âlemde ey sūfî

Ne **meyyāl-i** bihiştim ben ne hūvâhiş-kâr-ı hūrāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [meyyāl-i, -i]

meyyāl ol-: Meyletmek II Gönül vermek.

Taşavvur kılsa ger min ba'd kalkmak gayr mümkündür

Varup meyyāl olup düşmezdi hergiz ol meges bâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3). [meyyāl ol-,]

mezâyâ: Üstün vasıflar, üstünlük sağlayan nitelikler, meziyetler.

Elbette olurduñ kurı nân-pāreye kâni'

Keşf olsa saña şūfî **mezâyâ-yı** kanā'at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4). [mezâyâ-yı,]

mezellet: Alçalma, bayağılaşma II Hakir ve zelil olma durumu, bayağılık, hakirlik.

Be-zâhir pister-i hâk-i **mezellet** cāy-gāhımdır

Velî ma'nen hümā veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4). [mezellet,]

Zâhirā şol pister-i hâk-i **mezelletdür** yerüm

Ṭâ'ir-i 'arş-ı berîn oldı hümā-yı fikretem (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2). [mezelletdür,]

mi: "mi, mi " soru eki.

Alur **mi** dîde-i derrâke mihr-i 'âlem-ārāyı

Görenler maṭla'-ı envār-ı Lā-mevcûde illā Hū (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5). [mî,] (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3). [mı,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [mıdır, -dır] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [mıdır, -dır] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 2). [mıdır, -dır] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3). [mıdır, -dır] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4). [mıdır, -dır] (Şâdî Divanı,

Gazel 149, Beyit 5). [midır, -dır] (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 2). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5). [mi,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5). [mi,] (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5). [mi,] (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 2). [mi,] (Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 2). [mi,] (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 3). [mi,] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2). [mi,] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4). [mi,]

mi: "mi" soru eki.

Hemçü Mansûrî olan sırr-ı Enel-Hakdan habîr

Dâr-ı 'aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler **mi** yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [mi,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [miyim, -(y)im] (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [midür, -dür] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [midür,] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [midür, -dir] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [midür, -dür] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [midür, -dür] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5*). [midür, -dür] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6*). [midür, -dür] (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [midür, -dür] (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [miyim, -yim] (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [miyim, -yim] (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 2*). [midir, -dir] (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*). [midir, -dir] (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*). [midir, -dir] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [midir, -dir] (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit*

6). [mi,] (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 1*). [mi,] (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7*). [mi,]

micmer: *Buhurdanlık II Gönül III Aşk micmeri*

Cân **micmer-i** 'aşkuñda yanup yandı dükendi

Mânend-i sipendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8*). [micmer-i, -i]

mihnet: *Sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat.*

Münkesirdür şîşe-i dil seng-i cevri-yârdan

Sînesi âmâc-ı peykân-ı belâ vü **mihnetem** (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [mihnetem, -em]

mihr: *Güneş*

1. *Güneş*

Mazhar-ı nûr-ı tecellâ-yı cemâlim ez ezel

Bilmezem **mihr-i** felek-pîrâ nedür bedrâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2*). [mihr-i,]

2. *Hasan Harakani.*

Neyyir-i evci kerâmetdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen

Mihr-i âfâk-ı velâyetdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [mihr-i, -i]

3. *Abdülaziz han.*

Mâh-ı evci ma'delet **mihr-i** sipihr-i saltanat

Neyyir-i burc-ı hilâfet fer-dih-i âfâkiyân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [mihr-i, -i]

4. *Allah'ın tecellileri*

Dîde-i albe gerekmez **mihr-i** 'âlem-tâb-ı ar

Tâ münevverdür gönül bâ **mihr-i** pür-envâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [mihr-i, -i]

5. *Sevgilinin yüzü.*

Çîn-i zülfün **mihr-i** ruhsârunda oma cânım al

Pertev-i hüsnüñ görüp ol mäh kıalsın der şehâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [*mihr-i,]*

Güyyiâ ebrûlaruñ cânâ hilâl-i mäh-ı nev

Ṭal‘atun bir **mihr-i** pür-envâr şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*mihr-i,]*

6. Güneş II Gönül.

Mihr-i dili maḳrûn-ı zevâl eyleme yâ Rab

Bedrâ-yı merâmum çü hilâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*). [*mihr-i, -i]*

7. Güneş II Hz. Muhammed (sav).

Bâ ḥurmet-i **mihr** u meh-i eflâki risâlet

Şem‘-i dili bî nûr u ziyâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*mihr,]*

Ey gevher-i zîb-âver-i eyvân-ı nübüvvet

V‘ey **mihr-i** ziyâ-küster-i keyvân-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*mihr-i, -i]*

8. Güneş II Başka güzeller

Mäh-ruyuñ tâ nümāyan oldı zîr-i ṭuradan

Girdi ebre şerm u ḥacletden o **mihr-i** pür şu‘â‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*mihr-i,]*

Dîde-i ḳalbe gerekmez **mihr-i** ‘âlem-tâb-ı çarḥ

Tâ münevverdür gönül bâ **mihr-i** pür-envâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*mihr-i, -i]*

Ol **mihr** ü mehe bir daḥı Şâdî niger etmem

‘Atf-ı naẓar itmem (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 9*). [*mihr,]*

Âfitâb-ı ḥüsne beñzer **mihr-i** pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşḳa mümâşil hîç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [*mihr-i, -i]*

Mazḥar-ı nûr-ı cemâlün **mihre** eyler mi nigâh

Mâil-i zülf-i siyahuñ zulmet-i şâm istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [*mihre, -e]*

İtmezem **mihr** ü mehe ‘atf-ı nigâh-ı iltifat

Oldu tā āgūş-ı fikrim hâle-i bedray-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2). [mîhr,]

Ben ol **mîhr** u mehe ‘aţf-ı nigâh-ı iltifat itmeme

Fürûğ-ı mîhr-i vahdetle ğarîķ-ı nûrdur gönlüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2). [mîhr,]

Dîdeye **mîhr** gerekmez çü sipîhr-i dilde

Tā tûlû‘ eyledi ol mîhr-i pür-envâr-ı suhan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 4). [mîhr,]

Pertev alur **mîhr** ü mâh tâb-ı ruĥuñdan hemîn

Tâb-ı ruĥuñdan hemîn pertev alur **mîhr** ü mâh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3). [mîhr,]

Pertev alur **mîhr** ü mâh tâb-ı ruĥuñdan hemîn

Tâb-ı ruĥuñdan hemîn pertev alur **mîhr** ü mâh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3). [mîhr,]

Alur mı dîde-i derrâke **mîhr-i** ‘âlem-ârâyı

Görenler maţla‘-ı envâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 2). [mîhr-i, -i]

9. Aşk güneşi.

‘Aţf-ı enzâr eylemem ĥurşîd-i ‘âlem-tâba ben

Rû-nümâyân oldu tā ol **mîhr-i** pür-envâr-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 2). [mîhr-i, -i]

10. Mevlana.

Egerçi kaţre em ez kaţrehâ-yı baĥr-i ‘irfânam

Ve gerçi zerre em mensûb-ı **mîhr-i** ‘âlem-ârâyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2). [mîhr-i, -i]

11. Vahdet güneşi.

Ben ol mîhr u mehe ‘aţf-ı nigâh-ı iltifat itmeme

Fürûğ-ı **mîhr-i** vahdetle ğarîķ-ı nûrdur gönlüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2). [mîhr-i, -i]

12. Söz güneşi.

Dîdeye mîhr gerekmez çü sipîhr-i dilde

Tā ṭulū‘ eyledi ol **mihr-i** pür-envār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 4). [mihr-i, -i]

13. Adalet güneşi II Sultan Abdülaziz Han.

Ḥamdülillāh kim yine devrân buldu tāb u fer

Oldı tā **mihr-i** ‘adālet ‘āleme pertev-feşān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1). [mihr-i, -i]

14. Merhamet III Lütuf.

Zerre-i nā-çizinin ey zerre-perver āfītāb

Zerre-i **mihr-i** cemālîñle nola kıl kām-yāb (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 1). [mihr-i, -i]

15. Güneş II Sevgili, dost.

Bağmazam ol şems-i ‘ālem-tāba aslā bir daḥı

Şādīyā bir **mihr-i** pür-envār(ı) gözler gözlerüm (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 5). [mihr-i, -i]

Ḳamer mi ṭal‘atun **mihr-i** cihān-ārā mıdır bilmem

Ḳadūñ ṭübā mı ya reşk-āver-i ṭübā mıdır bilmem (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [mihr-i, -i]

Ġayrı yok ancak ḥayāl-i yārdır göñlümdeki

Zerreyim ol **mihr-i** pür-envārdur göñlümdeki (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1). [mihr-i, -i]

mihr u meh-: Güneş ve ay.

Bā ḥurmet-i **mihr u meh-i** eflāki risālet

Şem‘-i dili bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2). [mihr u meh-i,]

mihrāb: Cāmi, mescit gibi ibadet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer

1. Kendisine yönelinen makam veya kimse II Padişahlık makamı.

Eyledüm rüy-ı niyāzı vakf-ı **mihrāb-ı** kabūl

Çün du‘ā-yı ḥayr-ı o vācib-şode ber her kesān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17). [mihrāb-ı, -ı]

2.Cami ve mescitlerin kible tarafındaki duvarına açılan oyuk, imamın durduğu yer II Makam, mevki, konum.

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşk ola ister

Şûfî gibi **mihrāb** güzîn eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3). [mihrāb,]

3.Sevgilinin kaşları II Gönüllerin yöneldiği matlup, maksut, murat.

Şûfî **mihrāba** yönelmiş ne temennâ eyler

ecde-i gūşe-i ebrūyî temennâde midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6). [mihrāba, -a]

4.Câmi, mescit gibi ibadet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer II kendisine yönelinen makam veya kimse III Reca makamı

Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı ihsānuñ /

Yüzüm tâ vaḳf-ı **mihrāb-ı** recādur yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5). [mihrāb-ı,]

5. Imamın durduğu yer II sevgilinin kaşları III kendisine yönelinen makam veya kimse.

Yāya döndürdün ḳadüm **mihrāb-ı** ebrūlarla sen

Bir ḳıla bend eyledün sevdā-yı gīsūlarla sen (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1). [mihrāb-ı, -ı]

6.Cami ve mescitte imamın durduğu yer. II İnziva köşesi III Gönüllerin yöneldiği matlup, maksut, murat.

Yüz tütüp peygüle-i **mihrābā** kılmaz serfürū

Eyleyen cānun ezelden vaḳf-ı mihrāb likā (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [mihrābā,]

‘Abes teklifi ḳılma meyl-i **mihrāb** itmezem şûfî

Ezelden secde-gāhım gūşe-i ebrū-yı dilberdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5). [mihrāb,]

Baḳa teklîf-i **mihrāb** itme gel ey şûfî beyhūde

Ezelden gūşe-i ebrū-yı yārı secdegāh itdüm (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3). [mihrāb,]

‘Aceb mi kılmamam ikbāl men ey hūvāce **mihrāba**

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı dildāram (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4). [mihrāba, -a]

Çü sūfī ba‘d-ez-in peygüle-i **mihrāba** yüz tutmaz

Göñül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3). [mihrāba, -a] Gönüllerin yöneldiği matlup,

7. Gönüllerin yöneldiği matlup, maksut, murat II Kavuşma mihrabı.

Yüz tutup peygüle-i mihrābā kılmaz serfürū

Eyleyen cānun ezelden vakf-ı **mihrāb** likā (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [mihrāb,]

8. Gönüllerin yöneldiği matlup, maksut, murat II Hakikat mihrabı.

Sūfī-i sālūs teg her tāka baş indirmeyüz

Tāk-ı **mihrāb-ı** haķīkatdür külāh-ı Mevlevī (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2). [mihrāb-ı, -ı]

mihr-i ‘ālem-tāb-ı çarh: Dünyayı aydınlatan güneş.

Dīde-i kalbe gerekmez **mihr-i ‘ālem-tāb-ı çarh**

Tā münevverdür göñül bā mihr-i pür-envār-ı Hū (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4). [mihr-i ‘ālem-tāb-ı çarh,]

mihr-i pür-envār-ı hū: Cenabıhakkın her şeye nüfuz edip her şeyi aydınlatan nur dolu güneşi.

Dīde-i kalbe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı çarh

Tā münevverdür göñül bā **mihr-i pür-envār-ı Hū** (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 4). [mihr-i pür-envār-ı hū, -ı]

mihrībān: Şefkatli II muhabbetli III güler yüzlü (sevgili, dost).

‘Arz eyle peyk hālüm o yār-ı **mihrībāna**

Yok zerrece mecālüm derd-i dilim beyāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1). [mihrībāna, -a]

milket: Mülk, ülke II Çin u Hıta.

Büy-ı zülf-i yâri ırgürdi seher bād-ı şabā

Ser-be-ser oldu mu'athtar **milket-i** Çin u Hıta (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1). [milket-i,]

min ba'd: Bundan sonra, bundan böyle.

Taşavvur kılsa ger **min ba'd** kalkmak gayr mümkündür

Varup meyyāl olup düşmezdi hergiz ol meges bāle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3). [min ba'd,]

Cām-ı Cem 'arz eyleyüp **min-ba'd** sem nüş itdirür

Sākî-i devrūn bize ikrāmı ya hū böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2). [min-ba'd,]

Oda yansın nideyim müşk ile 'anber **min-ba'd**

Ṭurra-i kākül-i tā 'anber-i sārā geldi (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2). [min-ba'd,]

minber: Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer. II Gül minberi

Şıyt-ı Hū Hū ile ṭoldı yine nüh ṭāk-ı felek

Biz ki bülbül gibi bir **minber-i** gül hū çekerüz (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3). [minber-i,]

mīrān: Beylere yakışacak şekilde. Efendi bir halde. II Efendice.

Nice şebdiz-veş çālāk-rev şā'ir olur hayrān

Yürütsem esb-i ṭab'ı Şādīyā İrāne **mīrāne** (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5). [mīrāne,]

mir'at: Ayna

1. Gönül aynası.

İnşaf ide gör ol ki nazargāh-ı Hudādur

Şūfî koma **mir'at-ı** dil(i) gerd-i riyāda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4). [mir'at-ı, -ı]

Gayr mümkündür aña ol rū'yet-i dīdār-ı dost

Şādīyā ol kes ki **mir'at-ı** dili pür-jengdür (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5). [mir'at-ı, -ı]

Mir'āt-ı dili mazhar-ı envār-ı Hudā kııl

Ālūde-i çirkāb-ı dālāl eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2). [mir'āt-ı, -ı]

2. Kalp aynası.

Zerre-i nâcîzim ey zerrât-perver âfîtâb

Zerre-i luţfuñla kıl **mir'ât-ı** kalbi pür-cilâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [*mir'ât-ı, -ı*]

misâl: Benzer, gibi

Zât-ı vâlâ-yı tü şod bedrû'l-büdûr evc-i hasen

Mâh bedriyyetde bir zerre **mişâl** olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*mişâl,]*

Çille-i hecr-i kemân-ebrû çekilmez bir belâ

Bu keşâkeşle elif kıddüm **mişâl-i** dâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 2*). [*mişâl-i, -i*]

mişbâh: Etrafa ıstık veren âlet, aydınlatma aracı, kandil, çıra, meşale II İlâhi nur.

Cân yaqar pervâne-i **mişbâh-ı** bezm-i vahdetim

Bir hezâram ki gül-i bî hârdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4*). [*mişbâh-ı, -ı*]

miskîn: Zavallı, biçare, hor ve hakir görülen II Kendisine hiçbir varlık tanımayan, mahviyet sahibi derviş.

Ne dem ol bād-ı şabâ perçem-i pür-çîne deger

Ne revâdur ki dil-i 'âşık-ı **miskîne** deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [*miskîne, -e*]

mısr: Ülke, şehir II Mısır ülkesi

1. Ülke, şehir II Mısır ülkesi III Güzellik ülkesi

Göñüldür Yūsuf-ı **Mısr-ı** melâhat

Göñüldür mübtelâ-yı çâh-ı belvâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 7*). [*mısr-ı,]*

Eyledi Hâk tâ seni şâhenşeh-i **Mısr-ı** cemâl

Hüsnuñe hayrân ola kaldı nice Yūsuf-likâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [*mısr-ı, -ı*]

2. Ülke, şehir II Mısır ülkesi III Göñül.

İstemem **Mısr-ı** dili Yūsuf-cemâlân olmasa

Neyleyem cismi ta'alluk-gerde-i cân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1*). [*mısr-ı,]*

misâl: Benzer, gibi

Dem-be-dem ol gülsitân-ı ravza-i küyuñ añup

Ṭurmayub Şâdî figân eyler **mişâl-i** ‘andelîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*mişâl-i,]*

miyân:

1. *Kemer bağlanacak yer, bel.*

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz hele nāzikçe **miyāne** (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [*miyāne, -e]*

2. *Kemer bağlanacak yer, bel II Sevgilinin beli III Seyr.*

Dil taḥayyülden berī olmaz **miyān-ı** dilberi

Böyle mū endīşe nāzik ḥayāl bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [*miyān-ı, -ı]*

Dil taḥayyülden berī olmaz **miyān-ı** dilberi

Böyle mū endīşe nāzik ḥayāl bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [*miyān-ı, -ı]*

mīnā: *Şarap şişesi.*

1. *Şarap şişesi II Sevinç kadehi.*

Şundı ol sākī bu şeb destime **mīnā-yı** feraḥ /

Ya‘ni el virdi yine lütfüyla Dārā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [*mīnā-yı, -yı]*

2. *Şarap şişesi II Gönül.*

Şıyt-ı **mīnāyı** teḥī şanma şorup cām-ı lebüñ

Bāde keyfiyetine başladı elḥāne ḳadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [*mīnāyı, -yı]*

Gören āyinede ey şūḥ senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi āyā ki perī siḥrle **mīnāde** midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*mīnāde, -de]*

mīnā-fām: *Mine renkli, sırça renginde, lâcivert yeşil veya gök mâvisi II Dünya.*

Āḥ devr-i çarḥ-ı **mīnā-fām** ya hū böyledür

Hīç devrān eylemez ber kām ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1*). [*mīnā-fām,]*

mīnū: *Cennet.*

Bize ey Şādī faḫaṭ kūy-ı rızādur maṭlab

Şanma kel şūfī gibi ḥasret-i **mīnū** çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*mīnū,*]

mīr: *Baş, başkan, reis, amir, emir, bey II Fesahat.*

Selāset baḫş olan şol pūr rekāket ṭab ‘īnā Şādī

Feşāḥatdūr kelām-ı ḥusrev ü **mīr-ī** kelāmıñdır (*Şādī Divanı, Gazel 69, Beyit 5*). [*mīr-ī, -i*]

mīve: *Meyve II Vuslat meyvesi*

Gāh gāh ol **mīve-i** vuşlat irer dirdüm ele

Ger dıraḫt-ı vaşl-ı şāḫ-endāz-ı keyvān olmasa (*Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 5*). [*mīve-i, -i*]

mīzān: *Terazi, tartı.*

Dehānuñla ne mümkindür ola hem nāz u hem tībā

Alınsa naz u ğunc-ı verd-i nev-ḥīzāna **mīzāna** (*Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [*mīzāna, -a*]

molla:

1.*Alim II Mevla, Allah (cc).*

‘Ubudiyyet nuḫūdın her emīre Şādī ‘arz itme

Anun mānendi **mollā** bir kerem-‘ādāt için şaḫla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 5*). [*mollā,*]

2.*Alim, hoca II Molla Celaleddin-i Rumi (Mevlana).*

Şādī her işde tekāsül ideriz olmaya kim

Ḥidmet-i Ḥazret-i **Mollada** tekāsül idelim (*Şādī Divanı, Gazel 136, Beyit 5*). [*mollada, -da*]

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı **Mollayam**

Ki ya ‘ni sā’il-i bāb-ı şeh-i iklim-i ma’nāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*mollayam, -yam*]

Evc-i vaşf-ı ḥazret-i **Mollāya** mümkün mü vüşül

Ger ‘urūc itse hüma-yı fikretüm pervinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*mollāya, -ya*]

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı **Mollayam**

Ki ya ‘ni sā’il-i bāb-ı şeh-i iklim-i ma’ nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*mollayam, -(y)am*]

molla celāleddīn: *Mevlana Celaleddin-i Rumi.*

Şâdî yā ol mażhar-ı feyz-i tecellā-yı cemāl

İstifāza eyleyüp Molla Celāleddīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 5*). [*molla celāleddīn, -den*]

monla: *Molla kelimesinin eski metinlerde geçen şekli II Mevlana Celaleddin-i Rumi.*

Halka der-güş-ı gulām-ı hazreti **monla** şodem

Ol şerefle bu gazel nokşanı istikmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [*monla,*]

Şâdî ne revādur gideyim gayrı kapuya

Çün bārgēh-i Hāzret-i **Monlaya** tayandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*monlaya,*]

mü: *Soru eki.*

Şâdî yā tanzīr mümkün **mü** o nazm-ı hazreti

Ger denilse dehrde Şâib hayāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*mü,*]

(*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 7*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*mu,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5*). [*mu,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*mu,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*). [*müdü, -dür*] (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*mü,*] (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*). [*mü,*]

mu‘allā: *Yüksek, yüce*

1. Değeri, derecesi, mertebesi üstün, yüksek seviyeli II Gönül.

Gönüldür ziver-i şadr-ı velāyet

Gönüldür mesned-ārā-yı **mu‘allā** (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 6*). [*mu‘allā,*]

2.Yüksek, yüce II Değeri, derecesi, mertebesi üstün II Hakikat çölü bağlamında

Kıl vâşıl-ı şahrâ-yı **mu'allâ-yı** hâkikat

Üftâde-i girdâb-ı hayâl eyleme yâ Râb (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5). [mu'allâ-yı, -yı]

3.Yüce, yüksek. II Hz Muhammed'in köyünün taşları.

Mu'alla seng-i küyuñ tâc-ı serdür yâ Resûlallâh

Gubâr-ı dergehüñ kuhl-ı başardur yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 1). [mu'alla,]

4.Yüce, yüksek. II Hz. Muhammed'in dergahi.

Sen ol memdûh-ı Mevlâ bir şefî'-i rûz-ı ferdâsın

Mu'alla dergehüñ dâru'z-zaferdür yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4). [mu'alla,]

5.Yüce, Yüksek. II Cebrail'in kanadı.

Mu'allâ şehper-i Rûhu'l-kudüs cârüb-ı dergâhuñ

İşigüñ müttekâ-yı enbiyâdur yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3). [mu'allâ,]

6.Yüce, yüksek II Hz. Muhammed'in boyu .

Mu'alla serv-i bâlâ kâmetüñ yâd eyler oldıkça

Demâdem cûy-ı eşk-i bî-çararam yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4). [mu'alla,]

7. Yüce, yüksek II Kanaat

Eyler mi 'aceb devlet-i Dârâ-yı temennâ

Vâşıl-şüde-i genc-i **mu'allâ-yı** kanâ'at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2). [mu'allâ-yı, -yı]

8. Yüce, yüksek II görkemli, ihtişamlı Kadiri tacı.

Fer-dih-i tāk-ı **mu'allâ** tāk-ı 'Abdülkâdirî

Çün kanâdil-i şüreyyâ tāk-ı 'Abdülkâdirî (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1). [mu'allâ,]

mu'allâ: Yüce, yüksek II Hz. Muhammed (sav).

Serîr-i kâbe-kavseyn üzre Şâdî

Şehinşāh-ı **mu‘allādur** Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 6*). [*mu‘allādur, -dur*]

mu‘attar: *Güzel kokulu, ıtırılı II Çin ve Hoten.*

Büy-ı zülf-i yâri ırgürdi seḥer bād-ı şabā

Ser-be-ser oldı **mu‘aṭṭar** milket-i Çin u Hıṭā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1*). [*mu‘aṭṭar,*]

mu‘attar: *Güzel kokulu, ıtırılı II Şanlı, şöhretli.*

Ṭabla-i ‘aṭṭarı istiṣmāma yokdur ārzū

Cānımı kıldıñ **mu‘aṭṭar** ‘anberīn mūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*mu‘aṭṭar,*]

mu‘azzam: *Büyük, yüce, ulu II Hz. Muhammed*

Ey baḥr-ı kerem bādī-i ĩcād-ı dü ‘ālem

Ve’y kişver-i Levlākda sultān-ı **mu‘azzam** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*mu‘azzam,*]

mübārek: *Bereketli, uğurlu*

1.Hz. Muhammed'in mekanının taşları bağlamında

Ol **mübārek** seng-i kūyuñ gevher-i ‘ālem-behā

Bārgāhuñdur tefevvūḳ-kerde-i ‘arş-ı berīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6*). [*mübārek,*]

2.Peygamber naati.

‘Aceb mi düşmese bir laḥzā dilden pāk-ı evşāfuñ

Mübārek na‘t-ı pākiñ zīb-pīrā-yı zebānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4*). [*mübārek,*]

3. Hz. Muhammed'in parmağı.

Mübārek barmaḡuñla şakḳ-ı māh itdūñ bilā-şübhe

Aña burhān Ve’n-şakḳa’l ḳamerdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 3*). [*mübārek,*]

4.Hz. Muhammed'in ayağının tozu.

Mübārek ḥāk-i pāyiñ dīde-i ḥurşīde fer-pīrā

İşgiñ tozı kuḥl-ı ‘ayn-ı rif‘at yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [mübārek,]

Ne şübhe her alil-i derd-i bī-pāyān-ı hicrana

Mübārek ḥāk-pāyiñ tūtyādur yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [mübārek,]

mübeddel ol-: 1. Değişmiş, değiştirilmiş olmak.

Şādī yā būs-ı lebin ol ‘ıyde merhūn ideli

Ger **mübeddel olmasa** inkāre ol ikrār-ı dost (*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [mübeddel ol-, -ma, -sa]

2...şekline dönüşmek II Verilen sözün inkar edilmesi (inkara dönüşmesi).

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün va‘de-i vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [mübeddel ol-, -ma, -sa]

mübtelā: Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün

1. Aşık.

Āh ey gül **mübtelā-yı** cevri-i ḥār itdūñ beni

Bülbül āsā her seḥer giryān zār u itdūñ beni (*Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [mübtelā-yı, -yı]

2. Gönül.

Göñüldür Yūsuf-ı Mışr-ı melāḥat

Göñüldür **mübtelā-yı** çāh-ı belvā (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 7*). [mübtelā-yı,]

3. Dil

Mübtelā-yı ḥār idelden ey gül-i nāzūk beden

Dir ıafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [mübtelā-yı, -yı]

mücerred: Yalnızca, sadece, ancak, sırf.

Mücerred müttekā dergāh-ı ‘izzetgāh-ı Bārīdir

Temelluḡ eyleme dergāh-ı ğayre ittikādan geḡ (Şādî Divanı, Gazel 38, Beyit 2).
[mücerred,]

mücevher: Pırlanta, zümrüt, yâkut, inci vb. değerli taş, bilhassa elmas II İrfani bilgi

Ma‘ârif kadrini erbâb-ı ‘irfân olmayan bilmez

Mücevher n’oldıḡuñ gevher-şināsan olmayan bilmez (Şādî Divanı, Gazel 91, Beyit 1).
[mücevher,]

mücrim: Suç işlemiş olan; suçlu, kabahatli kimse II Kul.

Ben **mücrimi** bed-nefse qarîn eyleme yâ Rab

Kâr-ı dili peyveste enîn eyleme yâ Rab (Şādî Divanı, Kaside 3, Beyit 1). [mücrimi, -i]

Olmasa lütfuñ eger ben **mücrime** feryād-res

Ṭâḡ-ı eflâke çıkar feryād u nâlem yâ Resûl (Şādî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [mücrime,]

müddet: Zaman, vakit

Niçe **müddetdür** ol kūy-ı dil-ārādan şabā gelmez

Ḥayat-ı tâze-baḡş eyler peyām-ı dil-rübā gelmez (Şādî Divanı, Gazel 87, Beyit 1).
[müddetdür,]

mü-endîşe: İnce düşünce, dikkat.

Dil taḡayyülden berî olmaz miyân-ı dilberi

Böyle **mü endîşe** nâzik ḡayāl bir egler beni (Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 3). [mü-endîşe,]

müfevvâz: Bir kimseye görev olarak verilmiş, sorumluluḡu yükletilmiş, ısmarlanmış, havale edilmiş.

Müfevvâzdur saña Fevzî Efendi şi‘r inşādı

Çü Şādî şā‘irân-ı ‘aşrda bes eş‘ar(ı) söyletme (Şādî Divanı, Gazel 168, Beyit 5).
[müfevvâzdur, -dur]

muḡaylân: Deve dikenli. Boyu 1 metreyi bulan, çok dikenli, çok yıllık zararlı bitki II Rakip.

Ey yâr görenler seni aḡyāra muḡarîn

Dir naḡl-i gül ol ḡâr-ı **muḡaylāna** ḡol atmış (Şādî Divanı, Gazel 97, Beyit 4).
[muḡaylāna, -a]

Şaķın ey şūh şaķın olma raķībāna yaķın

Ne revādur ola gül hār-ı **muğaylāna** yaķın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 1*).
[muğaylāna, -a]

muhabbet:

1. Sevgi, aşk, sevda.

Āvāze-i ‘aşķum olup āfāka resīde

Bu dil-gedede kūs-ı **muḥabbet** ki çalındı (*Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 2*). [muḥabbet,]

2. Sevgi, aşk, sevda II İlahi aşk.

Cür‘a-i cām-ı **muḥabbetle** olanlar zinde

Hvāhiş eyler mi ola çeşme-i ḥayvāna yaķın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 3*).
[muḥabbetle, -le]

muhakkak: Şüphesiz, mutlaka II Doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan.

Muḥaḳḳaḳ kimsenin şem‘-i murādı başa dek yanmaz

Bu bezm-i pür te‘abda Şādī kimdir kām-yāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 7*).
[muḥaḳḳaḳ,]

‘Aceb mi luṭf-ı yārı cevı-i ağıār eylese ta‘ķīb

Muḥaḳḳaḳdır çü her nūşuñ olur elbette bir nīşi (*Şādī Divanı, Gazel 208, Beyit 4*).
[muḥaḳḳaḳdır, -dır]

muhakkak: Hor, hakir görülmüş, hakārete uğramış, horlanmış, aşağılanmış (karınca bağlamında).

Şādī yā zāhirde bir mūr-ı **muḥaḳḳar** hey’etem

Ol serīr-i ‘aşķda şāhāne kim göñlümdür ol (*Şādī Divanı, Gazel 131, Beyit 5*).
[muḥaḳḳar,]

muhāl: Olması, gerçekleşmesi, yapılması mümkün olmayan, imkânsız.

Beste kıl ol ḥalka-i gīsū-yı ‘anber-fāmīña

Yoksa kim zencir ey meh-rū **muḥāl** egler beni (*Şādī Divanı, Gazel 198, Beyit 4*).
[muḥāl,]

muhammed: Övülmeye değer olan, en güzel huylara sâhip kimse II Son Peygamber Hz. Muhammed (sav).

Şeh-i evreng-i Evhâ dur **Muhammed**

Meh-i eflāk-i İsrâ dur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1). [muhammed,]

Şeh-i evreng-i Evhâ dur **Muhammed**

Meh-i eflāk-i İsrâ dur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1). [muhammed,]

Odur revnağ-dih-i bâğ-ı risâlet

Hezâr-ı râğ-ı ma‘nâdur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 2). [muhammed,]

Hâbîb-i Hazret-i İzed Te‘âlâ

Şefî‘î rûz-ı ferdâdur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 3). [muhammed,]

Ğubâr-ı pây-ı kuhl-ı ‘ayn-ı rif‘at

Der-i hâcet-pezirâdur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4). [muhammed,]

Degüldür zâtını temdîh mümkün

Hoşâ memdûh-ı Mevlâdur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 5). [muhammed,]

Serîr-i kâbe-kavseyn üzre Şâdî

Şehinşâh-ı mu‘allâdur **Muhammed** (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 6). [muhammed,]

muhammer: Mayalanmış, yoğrulmuş(sevgilinin yüzü bağlamında)

Tarâvet bahş-ı sünbüldür dilârâ turrâ-i zülfüñ

Ne lâle ‘arız-ıñ ol nûkhet-i gülden **muhammerdür** (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 2). [muhammerdür, -dür]

muhât ol-: Kuşatılmak, sarılmak.

Şâh-ı mâr-ı kâkülünle her taraf olmuş **muhât**

Ol mu‘talsam genc-i hüsnündür ‘aceb künc-i diger (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2). [muhât ol-, -muş]

muhibb: Sevgi duyan, sevgi besleyen, seven II Dost,yar

Menem Şâdî **muhibb-i** pür melâmet

Olaldan bende-i fermān Leylī (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 6*). [*muḥibb-i, -i*]

muḥtāc: *Bir şeye veya kimseye ihtiyâcı olan, ihtiyaç duyan II Ayrılık acısı çeken.*

Eṭibbā derd-i ‘aşk-ı ‘āşıkā dārūda ‘ācizdir

Devāmı derdimi **muḥtāc-ı** dermān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 3*).
[*muḥtāc-ı, -ı*]

Ey ṭabīb-i çāre-sāzım ḥaste-ḥāl oldum yetiş

Raḥm kıl **muḥtāc-ı** dārū-yı vişāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*).
[*muḥtāc-ı,]*

Zaḥm-ı dilimē merhem-i ‘avfiñla devā kıl

Dil-ḥastemi **muḥtāc-ı** devā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*muḥtāc-ı, -i*]

Ne bilsün zevk-i vaşlı taṭmayan zehr-ābe-i hecri

Çü dārū kadrini **muḥtāc-ı** dermān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*).
[*muḥtāc-ı, -ı*]

muḥtefī: *Gizlenen, saklanan, gizlenmiş, gizli*

Şūfī ta’yib itmesin keşretle me’lūf olduğum

Kenz-i vaḥdet **muḥtefī** vīrāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4*).
[*muḥtefī,]*

müjde: *Sevindirici haber verileceği zaman söylenen bir söz.*

Müjde ey bülbül-i şeydā gül-i ra’nā geldi

Zülf-i şebbū rūḥ-ı nev-lāle-i ḥamrā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*müjde,]*

müjgān: *Kirpik*

1. *Maşuktan gelen ve aşğın sinesine saplanan, onu yaralayan hançer.*

Kime kıydı yine ol zālīm-i bīdād yine

El koyup ḥançer-i **müjgānına** ḥiddetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*).
[*müjgānına, -ı, -na*]

2. *Aşğın sinesine saplanan oklar II Aşğın görmezden gelinmesi, ihmal edilmesi.*

Eger ta’dād-ı zaḥm-ı sīnemi bilmek ise maḳşad

Dil[i] âmācgāh-ı tīr-i **müjgān** eyleyenden şor (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4). [müjgān,]

Bir nighle sīnemi sūrāh-sūraḥ eyledi

Tīr-i **müjgānuñ** gibi ‘uşşāka kār eyler mi var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6). [müjgānuñ, -uñ]

El-amān ey ğamzesi cellād-ı cānum el-amān

Tīr-i **müjgānuñ** dem-ā-dem dökdi kānum el-amān (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 1). [müjgānuñ,]

mukārin: Yakın olan, bitişik, ulaşan. (Rakip bağlamında).

Ey yār görenler seni aġyāra **muḳārin**

Dir naḥl-i gül ol ḥār-ı muġaylāna ḳol atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4). [muḳārin,]

muḳarrer: Kararlaştırılmış, kesin, kuşkuuz.

Her çend **muḳarrer** ise de va‘de-i vaşluñ

Ol muşḥaf-ı ruḥsāra faḳat bir ḳasem eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4). [muḳarrer,]

mukavves kaş: Yay gibi bükülmüş, kavisli kaş II Sevgilinin yay gibi kaşları III İlahi nur ve tecellinin maddeden tekrar nura dönmesi.

Berāt-ı ḥüsn-i bī-misliñde cānā

Muḳavves kaşlarıñ tuġrā-yı ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 3). [muḳavves kaş, -lar, -lar, -n]

muḳayyed kıl-: Ele geçirip bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

Ey dil ārāmum **muḳayyed kıl** kemend-i kāküle

Bend ū zencīr añlamaz dīvāne kim göñlümdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3). [muḳayyed kıl-,]

mukteżā: Gerekli, lâzım gelen, îcap II İş, hal ve gidişin gereği olarak ortaya çıkan sonuçlar.

Muḳteżā-yı ṭab‘dır ‘uşşāka bidād itmesi

Yokşa pek bilmez degildür şūḥ-ı müstesnā vefā (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4). [muḳteżā-yı, -yı]

Şādī cevri-i yārdan zinhār kıılma iştikā

Muktezā-yı baht-ı nā-fercāmı ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 7*).
[*muktezā-yı, -yı*]

Şādiyā ber- **muktezā-yı** hükmi-i takdīr-i ezel

Dönmedi bir dem murādım üzre gerdün ey dirīg (*Şādī Divanı, Gazel 110, Beyit 5*).
[*muktezā-yı, -yı*]

mülhem ol-: *İlham almış olmak.*

Şādī fī-vaḳti's-seher 'an cānib-i Rabb-ı Ẹādīr

Hātır-ı nā-çīze bu emr **oldı mülhem** nāgihān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 23*). [*mülhem ol-, -dı*]

mülk: *Memleket, ülke*

1. *İstiğna ülkesi.*

Şehriyār-ı **mülk-i** istignāya Şādī bendeyem

Bendeyem ger kulluğā lāyık buyursa Şehriyār (*Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 5*). [*mülk-i, -i*]

Sūziş-i pervaneyi ol şem'-i bezm-ārā bilür

Ya'ni hālüm bilse şāh-ı **mülk-i** istignā bilür (*Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [*mülk-i, -i*]

2. *Maevha ülkesi.*

Sensiñ el-haḳ Seyyid-i Sādāt Fahr-ı kāināt

Pādişāh-ı **mülk-i** Māevhā hıdīv-i enbiyā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 2*). [*mülk-i, -i*]

3. *Evha ülkesi.*

Merhabā ey hükmi-rān-ı **mülk-i** Evhā merhabā

Merhabā sultān-ı evreñg-i Feterdā merhabā (*Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [*mülk-i, -i*]

4. *Can ülkesi.*

Vāḳıf-ı sırr-ı fenā olmaḳsa maḳşad sālīkā(n)

Mülk-i cāniñ eyle vaḳf-ı hānḳāh-ı Naḳşbend (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 4*). [*mülk-i, -i*]

Qalmadı gönülümde hergiz şād-mānīden eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceş-i ğam u hīcrān gelür (*Şādī Divanı, Gazel 81, Beyit 4*).
[mülk-i, -i]

5. Varlık, mal II Saltanat.

Evreng-i maḥabbetde Süleymān olan ‘āşık

Virmez mi cihan **mülküni** evrengini bāda (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [mülküni, -ü, -ni]

6. Gönül ülkesi.

Ġāret-ger-i ‘uşşāk yine leşker-i nāzīn

Mülk-i dilimi eyledi yağmā ne bu tībā (*Şādī Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [mülk-i,]

Beni ‘āşık idelden ān-ı Leylī

Gönül **mülkünü** tutdu şān-ı Leylī (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [mülkünü, -ü, -n, -ü]

mültecā: Sığınacak yer

1. Sığınacak yer II Nakşibendi dergahı.

Müttekā-yı evliyādur hem melāz-ı etķıyā

Mültecādur dergeh-i ‘ālem-penāh-ı Nakşibend (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 2*).
[mültecādur, -dur]

2. Sığınılacak yer II Hz. Muhammed'in makamı.

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalkā-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maķām-ı **mültecādur** bu (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 4*).
[mültecādur, -dur]

mülük: Hükümdar, padişah, sahip.

Şādī hemegī defter-i eltāf-ı **mülükān**

Bir nokṭa degül defter-i eltāf-ı Ḥudāda (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 5*). [mülükān, -an]

mümāsil: Benzeyen, andıran.

Āfitāb-ı ḥüsne beñzer mihr-i pür-enver mi var

Kişver-i ‘aşka **mümāşil** hîç bir kişver mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*).
[*mümāşil,]*

mümāşil kıl-: *Mümasil kılmak. Benzetmek.*

Îkâmet-i cânâne **mümāşil kılma** servüñ bâğban

Lâubâlî olma eşk-i cüy-bârumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*mümāşil kıl-, -ma]*

mü-miyân: *Kıl gibi ince bel. II İnce belli sevgili III Salikin gerek kendisinden gerek başkalarından perdeyi kaldıran bakışı.*

Baķdıkça haţ u hâle dil düşdi kîl u kâle

İnceldi hem çü nâle meyl itdi **mü-miyāna** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*mü-miyāna, -a]*

mümkîn: *Olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kâbil, muhtemel.*

Söz ile ey hıvâce taḥşîl-i rızâ **mümkîn** mi yâ

Dâ’imâ kūy-ı ‘ubūdîyetde dil ber pā gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [*mümkîn,]*

Degüldür zâtını temdîḥ **mümkîn**

Hoşâ memdūḥ-ı Mevlâdur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 5*). [*mümkîn,]*

mümkün: *Olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kâbil, muhtemel.*

Şâdî yâ tanzîr **mümkün** mü o nazm-ı ḥazreti

Ger denilse dehrde Şâib ḥayâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*mümkün,]*

Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol ḥazrete peyrev

Şâdî çü odur ḥâce-i tadrîs-i ‘arâfet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 7*). [*mümkün,]*

Şayd eyleme **mümkün** mü o âhū beçe şūḥu

Çün dām-ı temennâ yine her yana kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*mümkün,]*

Kilk-i ḳudretle yazılmış şafḥa-i ruhşâr-ı yâr

Şâdiyâ her bir kalem **mümkün** mü böyle yaza haţ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*).
[*mümkün,]*

Ḳuvve-i 'aḳlda ey ḥVāce Felāṭun olsan

Hikmet-i ḥazreti **mümkün** mü ta' aḳḳul idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4*).
[*mümkün,]*

Şâdîyâ efsün ile teşhîr çün **mümkün** degül

Ḳayd-ı ünsiyyetde olma her perî-ḥûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5*).
[*mümkün,]*

Evc-i vaşf-ı ḥazret-i Mollâya **mümkün** mü vüşul

Ger 'urüc itse hüma-yı fikretüm pervînden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*mümkün,]*

Dehānuñla ne **mümkündür** ola hem nāz u hem tîbā

Alınsa naz u günc-ı verd-i nev-ḥîzāna mîzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*).
[*mümkündür, -dür]*

Żabt(ı) **mümkün** mü dil-i dîvānemi zencîr ile

Göñlüm inler kākül-i 'anber kemendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*).
[*mümkün,]*

Şükr **mümkün** mü edā secde-i şükrānide

Olsa fersüdē cebīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*mümkün,]*

İrme **mümkün** mü burüc-ı intiha-yı vaşfiña

Ṭā(y)ir-i 'arş olsa şehbāz-ı ḥayālam yā Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*).
[*mümkün,]*

Ne **mümkün** ḡayrîden ümmîd-i istimdād ide Şâdî

Çü sensüñ dād-res kân-ı şefā'at yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5*).
[*mümkün,]*

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāşā saña Ādem

Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete maḥrem (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*).
[*mümkün,]*

mümkün mü: "İhtimal, olabilir, imkanı, olanağı var mıdır?" anlamlarında soru ifadesi.

Alma **mümkün mü** anı dām-ı temennāya göñül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2). [mümkün mü,]

mümtâz: Seçilmiş II Seçkin, imtiyazlı

1.sevgili, dost.

Ey dilber-i **mümtâz-ı** leb-i kâd-i hâlâvet

Kıldın beni bir tûti-i güyâ-yı belâgat (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1). [mümtâz-ı, --ı]

Gördüm ol dilber-i **mümtâz** gönülsüz şalınur

O da kendü gibi bir âfete dildâde midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5). [mümtâz,]

Sükût etdi aña ikrâr-ı ızmâri denilmez mi

Didükce şûh-ı **mümtâzım** baña bir bûs-ı vâmındır (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4). [mümtâzım, -ım]

Didükçe nâzı az it şûh-ı **mümtâz**

İdersin şâh-ı nâzım nâza âgâz (Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1). [mümtâz,]

2. Saki.

Al deste kadeh devre çık ey sâkî-i **mümtâz**

Düşdükçe dil-i zâr ile ol bir nâzar-endâz (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1). [mümtâz,]

3.Şehbaz.

Kâmet-i şimşâd ya bir serv-i servistân-ı nâz

Böyle bir **mümtâz** bir şehbâza düçâr oldu dil (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3). [mümtâz,]

mümtezic: İmtizaç eden, uyan, uyuşan, uysal, uyuşmuş, bağdaşmış; kaynaşmış.

Kim demiş kim eylemez bārūt (u) âteş imtizac

Mümtezicdir **mümtezic** rû-yı fūrūğ endâze hâṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3). [mümtezic,]

Kim demiş kim eylemez bārūt (u) âteş imtizac

Mümtezicdir mümtezic rû-yı fūrūğ endâze hâṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3). [mümtezicdir, -dir]

münakkaş ol-: Münakkaş olmak. Nakışlı, nakşedilmiş olmak (Sevgilinin sureti).

Erteng teşāvirine pīrāye-fezādur

Cānā **olalı** naķş-ı rūḥuñ dilde **mūnaķķaş** (*Şādī Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*mūnaķķaş ol-, -a, -lı*]

mūn'am: Varlıklı, zengin II Nimetlenmiş III Kıymetli ve nazlı

Şādīyā ol ravża-i cennāt(ı) kılmaz ārzu

Ol ki **mūn'amdur** ezelden ni'met-i dīdār ile (*Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 5*). [*mūn'amdur, -dur*]

mūnevver: Nurlu, ışıklı, aydınlanmış.

1. Nurlu, ışıklı, aydınlanmış (*Gönül*).

Dīde-i ḳalbe gerekmez mihr-i 'ālem-tāb-ı çarḫ

Tā **mūnevverdūr** gönül bā mihr-i pūr-envār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*mūnevverdūr, -dür*]

2. Nurlu, ışıklı, aydınlanmış (*Cihan*).

Ol ḳamer-ṭal'āt-cebīniñden **mūnevverdūr** cihān

Müşk bār-ı zūlf hem-reng-i leyāl olmuş saña (*Şādī Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [*mūnevverdūr,*]

mūnkād: Boyun eğen, boyun eğmiş, itaatkār II Tâbi (Halk).

Eyleyüp ḫaḳ zātını zīb-i serīr-i saltanat

Hükmüne **mūnkād** kıldı ḫalk(ı) Rabb-ı Müste'ān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*). [*mūnkād,*]

mūnkesir: Kırılmış, kırık II gücenmiş, dargın. (gönül).

Mūnkesirdūr şīşe-i dil seng-i cevri-i yārdan

Sīnesi āmac-ı peykān-ı belā vü mihnetem (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*mūnkesirdūr,*]

müptelā it-: Müptela etmek. Alıştırma, bağımlı hale getirme.

N'ola lūṭfeyle bārī **müptelā**-yı cevri-i ḫār **itme**

Çü bülbül gülşen-i 'aşkuñda nālān oldıgum besdür (*Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 2*). [*müptelā it-, -me*]

mūr: *Karınca**1.Karınca II Süleyman Peygamber'in karıncası III Aşık*

Serîr-i 'aşk-ı sultânide buldum Şâdiyâ kendüm

Varup ol **mūr-ı** dergâh-ı Süleymân oldığum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*).
[mūr-ı, -ı]

Egerçi Şâdiyâ zâhirde **mūram** çeşm-i 'âlemde

Serîr-i 'aşkda ma'nen Süleymân oldığum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*).
[mūram, -am]

2.Karınca II Hz. Süleyman'ın konuştuğu karınca III Aşığın zayıf, aciz gönlü.

Haķîkatde serîr-i 'aşkda Şâdî Süleymānam

Neḥâfetde egerçi zâhirâ bir **mūrdur** gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*).
[mūrdur, -dur]

3.Karınca II Aşık.

Şâdî yâ zâhirde bir **mūr-ı** muḥakḳar hey'etem

Ol serîr-i 'aşkda şāhāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [mūr-ı, -ı]

murād: *Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.*

Muḥakḳak kimsenin şem'-i **murādı** başa dek yanmaz

Bu bezm-i pür te'abda Şâdî kimdir kām-yāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7*).
[murādı, -ı]

Şâdiyâ ber- muḳteżā-yı ḥükm-i taḳdîr-i ezel

Dönmedi bir dem **murādım** üzre gerdün ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*).
[murādım,]

Ben nice āh itmeyem her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedüñ bir dem **murādum** üzre ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*).
[murādum, -um]

Cāna yetdi dā'imā cevruñ cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ hergiz **murādum** üzre ey devvār çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*).
[murādum, -um]

mūrān: *Karıncalar II Aşıklar.*

Ol ‘aşk serîrinde Süleymân ola tursun

Tâ rahm ide Şâdî gibi **mûrân(ı)** görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [*mûrân(ı),*]

mûrâne: *Karınca gibi (Küçüklük, güçsüzlük bağlamında).*

Şâdiyâ ‘aşk serîrinde Süleymân olalı

Dergeh-i yârda **mûrâne** ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [*mûrâne,*]

mürde: *Ölü, ölmüş*

1. Aşığın gönlü.

Güftâre gelüp eyle dil-i **mürdemi** zinde

Ey dilber-i enfâs-ı Mesihâ ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2*). [*mürdemi,*]

2. Aşığın bedeni.

Hâle-i âgûşa tâ kim ol meh-i tâbân gelür

Mürde cism-i ‘âşık-ı şeydâya gûyâ cân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*mürde,*]

müres: *Sebepe olan , vesile olan II Nakşbendin bakışı*

Lutf birle hâke ger şalsa nazar iksir ider

Müres-i (nûr) ü tecellâdur nigâh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*müres-i,*]

murğ: *Kuş*

1. Uyku kuşu.

Dîdeye kondu çü şehbâz-ı hayâl-i vuşlatuñ

Âşiyân-ı dideden pervâz kıldı **murğ-ı** hâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*murğ-ı,*]

Lâne-i dilden yine pervâz kıldı **murğ-ı** hâb

Olmuşum her şeb şabâh-ı haşre dek bî-dâr-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [*murğ-ı,*]

Dîdeye kondu çü şehbâz-ı hayâl-i vuşlatı

Lâne-i gözden uçurdum **murğ-ı** hâb-ı rahatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*murğ-ı, -ı*]

Hayāl-i meh-cemālūñle gözümde **murğ-ı** h^vāb uçdı

Dü çeşmüm şimdi ‘anka-āşiyānım yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

2. Can kuşu

Efendim **murğ-ı** cânı arzū-yı dāne-i hālīñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

3. Aşk, sevgi kuşu.

Çü kondu ol hümā-yı ‘aşk tā kim dīde-i qalbe

Tehīdür **murğ-ı** hubb-ı māsivādan lāne-i hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

4. Naat okuyan aşık III Şair.

Nevā kıldıkça dil **murğ-ı** gülistān-ı nu‘ūtunda

‘Aceb mi kılsa ebsem ‘andelīb-i nā‘me-güyāyı (*Şâdî Divanı, Kit’a 1, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

5. Gönül kuşu.

Nevā kıldıkça dil **murğ-ı** gülistān-ı nu‘ūtunda

‘Aceb mi kılsa ebsem ‘andelīb-i nā‘me-güyāyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

‘Aceb mi olsa hürrem **murğ-ı** gönülüm va‘d u vaşluñla

Kılan tūṭīleri güyā ümīd-i zevk-i şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [*murğ-ı, -ı*]

Murğ-ı gönülüm dün gece tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya‘ni kūy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

Yād-ı la‘lūñle ‘aceb mi **murğ-ı** dil güyā ise

Māye-i şevk-i dil-i tūṭī degül mi gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

Cānā ne bakışdur o bakış bakışa hayran

Dil **murğ-ı** şehbāz-ı fiken pençe-nümādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*murğ-ı, -ı*]

Ezelden **murğ-ı** gönlüm bülbül-i aşüfte kāmındır

Ciger-hün eyleyen hecr-i dehân-ı gönçe fāmındır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 1*).
[murğ-ı, -ı]

Bir bakışla **murğ-ı** gönlüm eyledüñ naḥcîr âh

Ġamze-i ġammâz bir şehbâz-ı tîz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [murğ-ı, -ı]

Şemim-i ṭabla-i ‘aṭṭâra aşla ol dimağ urmaz

Ne dem kim **murğ-ı** gönlüm meyl-i zülf-i ‘anberîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4*).
[murğ-ı, -ı]

Tâ esîr-i pençe-i şehbâz-ı ġamzeñdür göñül

Ba‘d-ez-in dil **murğını** şayd itmeye dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*).
[murğını, -ı, -nı]

Efendim ârzü-yı dâne-i ḥâlûñle gör ḥālim

Göñül **murğı** esîr-i dām-ı zülf-i müşk-nâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*).
[murğı, -ı]

Murğ-ı gönlüm bend-i zülf-i yârdan olmaz ḥalâş

Öyle bir Manşûrdur kim dârdan olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1*). [murğ-ı, -ı]

Şem‘-i rüyuñ yâd idüb her şeb şabâḥ-ı ḥaşre dek

Murğ-ı dil pervâne âsâ nârdan olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [murğ-ı, -ı]

Pençe-i ser-tîz-i ‘aşk itdi göñül **murğun** şikâr

Ḳaf-ı ḥâṭır oldı Şâdî lâne-i ‘anḳâ-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [murğun, -un]

Murğ-ı gönlüm şem‘-a-i ruḥsâr-ı yâri yâd idüp

Âteş-i ḥirmâna dâ‘im cân yaḳar pervâne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [murğ-ı, -ı]

Ḳaçarken **murğ-ı** gönlüm pençe-i şehbâz-ı ġamzenden

Ṭutuldum âh kim meshûr-ı çeşm-i pür-füsûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*).
[murğ-ı, -ı]

Pençe-i şehbâz-ı ġamzenden kaçarken **murğ-ı** dil

Dāma şalduñ dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2). [murğ-ı, -ı]

Bir dām-ı belā zülfe giriftār olağaldum

Meyl eyleyeli **murğ-ı** gönül dāne-i hāle (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3). [murğ-ı, -ı]

murğ-ı dil: *Gönül kuşu.*

Kaçarken **murğ-ı dil** çengāl-ı gīsū-yı dilārādan

Tutuldum çün kebüter gāmzesi şehbāza dūçāram (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2). [murğ-ı dil,]

mürselîn: *Kendilerine kitap gönderilen peygamberler.*

Ey habīb-i Hâzret-i Mevlā Hıdivv-i **mürselîn**

V'ey Şeh-i 'iklīm-i Māevhā Şefî'ül-müzñibîn (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1). [mürselîn,]

mürüvvet: *İnsan olana yakışır nitelik ve fazilet II Cömertlik, iyilikseverlik, mertlik.*

Niyāzum 'arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet birle kıdd-i serv-i hoş-reftār gelmez mi (Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1). [mürüvvet,]

mürüvvet kıl-: *Mürüvvet kılmak. İyilik ve ihsanda bulunmak.*

Dilerseñ kırmamak ger hâtır-ı nāşād-ı 'uşşākı / Mürüvvet kıl şabā degme tel-i gīsū-yı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2). [mürüvvet kıl-,]

muşavver: *Resmedilmiş, tasvir edilmiş. II Sevgilinin güzelliği.*

Cemālūñ naqşı cānā levha-i dilde **muşavverdür**

Bütün āyāt-ı hüsnūñ şafha-i sīnemde aẓherdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1). [muşavverdür, -dür]

müsellem: *Kimse tarafından itiraz ve inkâr olunmamış, su götürmez II doğruluğu herkesçe kabul edilmiş.*

Müsellemdür dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez

Vefā ümmidi kılma Şādî 'ālemden vefā gelmez (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 5). [müsellemdür, -dür]

müsevves: *Karışık, karmakarışık II Perişan.*

Ârzü-yı hattı u hâl ile **müşevveş** hâlim

Zülf-i şebreng gibi oldu bu bahtım kara (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3). [müşevveş,]

müşevveş ol-: Müşevveş olmak. Düzensiz, karışık, karmakarışık olmak II Ne yapacağını bilememek, doğru düşünememek. (Aşığın gönlü).

Perçem ne belâ olduğu meydâne ki çıktı

Oldı dil-i sevdâ-zedenüñ hâli müşevveş (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2). [müşevveş ol-,]

mushaf: Kitap. Kur'an-ı Kerim II Güzellik III Sevgilinin yüzü.

İnanmam pek de va'd-ı büse-i la'li şeker-rîze

Fağat ol **muşhaf-ı** ruşşâruña pek çok yemîn eyler (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3). [muşhaf-ı, -ı]

Görünür mü görelim bir de o rûy-ı maṭlab

Muşhaf-ı 'arîz-ı dilberde tefe'ül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3). [muşhaf-ı,]

Her çend muḳarrer ise de va'de-i vaşluñ

Ol **muşhaf-ı** ruşşâra fağat bir ḳasem eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4). [muşhaf-ı, -ı]

müşk: Misk, güzel koku II Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde

1. Başka, diğer güzeller .

Oda yansın nideyim **müşk** ile 'anber min-ba'd

Ṭurra-i kâkül-i tâ 'anber-i sārâ geldi (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2). [müşk,]

2. Hıta (ülkesinin) miski. (saç bağlamında).

Ne revā mı ḳadüñe servi revādur dirler

O hıṭā zülfüñe kim **müşk-i** Hıṭādur dirler (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1). [müşk-i,]

Ba'd-ez-in ol **müşk-i** Çine bir daḫi urmam dimağ

Tâ meşâm-ı câne irdi nûkhet-i vâlâ-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 3). [müşk-i,]

3. Sevgilinin misk kokulu saçı

Hevā-yı **müşk-i** zülfüñle başumda var bir sevdā

Ḥayāl-i lāle ruḥṣāruñla bağır lāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [*müşk-i, -i*]

Ol kamer-ṭal‘āt-cebīniñden münevverdür cihān

Müşk bār-ı zülf hem-reng-i leyāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [*müşk bār, -ı*]

4. Çin ülkesindeki misk (kokunun kaynağı olan saç bağlamında)

Ba‘d-ez-in ol müşk-i çīne bir daḥi urmam dimāğ

Tā şabā ırgürdi bûy-ı zülf-i ‘anber-bār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [*müşk-i çīn,]*

müşk-i sārā: Misk. Halis, katıksız misk II Sevgilinin saçı.

Nihāl-i gül müdür cānā ḳadiñ naḥl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün ‘anber midir yā **müşk-i sārā** mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*). [*müşk-i sārā,]*

Şâdî-i şūrīde ta‘ṭīr-i meşām oldı yine

Tā şabā ırgürdü bû-yı **müşk-sārā** perçemün (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5*). [*müşk-sārā,]*

müşk-nāb: Saf, hâlis misk (saç bağlamında).

Efendim ârzü-yı dāne-i ḥālünle gör ḥālim

Göñül murğı esīr-i dām-ı zülf-i **müşk-nāb** olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [*müşk-nāb,]*

mustafā: Seçilmiş, güzide. II Hz. Muhammed.

Göñül tefḥīm ḳıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre ‘unvān-ı cenāb-ı **Muştafādur** bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1*). [*muştafādur, -dur*]

Göñül tefḥīm ḳıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre ‘unvān-ı cenāb-ı **Muştafādur** bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*muştafādur, -dur*]

müstağrak: Batmış, gark olmuş, kendinden geçmiş. II Aşık.

Siyeh-rüyem be çirk-âb-ı kabâhat yâ Resûlallâh

Benem **müstağrak-ı** baħr-ı nedâmet yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1*).
[müstağrak-ı,]

2. Kul.

Müstağrak-ı emvâc-ı yem-i cürm ü haṭāyam

Şad âh ki üftâde-i girdâb-ı hevāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [müstağrak-ı, -ı]

3. İnsan II Göz bebekleri

Merdümleri **müstağrak-ı** âb eyledi Şâdi

Çeşmün gibi bir mevc-nümâyende olmaz yem (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5*).
[müstağrak-ı,]

müştâk: Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen.

1. Aşık.

Gülistân-ı cemâlün ‘arz kııl **müştâk-ı** dîdârım

Hezâr-ı dilde aşla ârzü-yı bâğ-ı cennet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [müştâk-ı,]

Alur mı dîde-i derrâke Şâdî ḥüsn-i ḥürânı

Ezelden ben ki **müştâk-ı** cemâlem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5*).
[müştâk-ı, -ı]

2. Aşığın gönlü.

Tecellâ-yı cemâl-i dilbere mecbûrdur gönlüm

Şaķın zan itme **müştâk-ı** vişâl-i ḥûrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*).
[müştâk-ı, -ı]

müstakbel: Gelecek, istikbal.

Eger ‘ârif isen cânâ nuķûd u ḥâlîñi şaķla

Şaķın **müstakbeli** yâd itme kayd-ı mâmezâdan geķ (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*).
[müstakbeli, -i]

müstesnâ: Benzerlerinden üstün olan, benzeri az bulunur, seçkin.

Muktezâ-yı tab‘dır ‘uşşākā bidād itmesi

Yoksa pek bilmez degildür şüh-ı **müstesnâ** vefâ (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4).
[müstesnâ,]

mu‘tād it-: Alıştırmak.

Ne gördümse o şühı ‘āşıkā bî-dād ider gördüm

Dil-i ‘uşşāka kaşdı kendiye mu‘tād ider gördüm (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1).
[mu‘tād it-,]

mutâf: Etrafında dönülen, tavaf olunan, çevrelenen (Hz. Muhammed'in makamı).

Esselâm ey ravzâ-i kevkeb **mutâf-ı** enbiyâ

Bârgāhuñ berter ez ‘arş-ı mu‘allâ esselâm (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5). [mutâf-ı,]

mutalsam: Büyülü, büyüleyici. II Sevgilinin güzelliği bağlamında.

Şâh-ı mâr-ı kâkülünle her taraf olmuş muhâf

Ol **mutalsam** genc-i hüsnündür ‘aceb künc-i diger (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2).
[mutalsam,]

mutalsam genc: Tılsımlı, büyülu hazine II Sevgilinin yüzünün güzelliği.

Bir mutalsam gencdir gencine-i hüsnüñ kim ol

‘Akdhâ-yı perçemüñ şeh-mâr şeklin gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3).
[mutalsam genc, -dir]

‘Ârızuñda kâkül-i ham-der-hamıñ gördüm didüm

Bir **mutalsam genc** etrafında ejderhâ yatur (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3). [mutalsam genc,]

mutarrâ: Itırlı, hoş kokulu II Taze, körpe

1. Hoş kokulu (saç bağlamında)

‘Ârızuñ gül deste-i reyhân cânâ perçemüñ

Sünbülîstân-ı tarâvetdir **mutarrâ** perçemüñ (Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 1).
[mutarrâ,]

Sandım ol turra-i sünbül güle peyveste meger

Şarkmış ‘arız-ı âl üzre **muṭarrā** perçem (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 3). [muṭarrā,]

Güldür direm ol ruḥsar-ı gülfāmına yāriñ

Zīrā diyemem zülf-i **muṭarrāya** benefşe (Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3). [muṭarrāya,]

2. Taze, körpe II Hoş kokulu (Gül bağlamında)

O pîç-â-pîç zülfüñ deste-i sünbül mü şebbü mu

Ruḥuñ nev-lâle-i ḥamrā mı yā verd-i **muṭarrā** mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4). [muṭarrā,]

muṭavvel: Uzun uzadıya anlatılmış (Kesret ve vahdet bağlamında).

‘Āşık-ı sevdā-zede efkār-ı ḥaṭṭ u ḥāl olur

Ol **muṭavvel** mebhāş-ı kākülde kıl u kāl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1). [muṭavvel,]

müte‘āl: Yaratılmışlar hakkında, aklın mümkün gördüğü her şeyden, her hal ve tavırdan pek yüce olan Allah.

Şāyeste-i dergāha buyur Şâdî -i zāri

Meḥcūr-ı ḥuzūr-ı **müte‘āl** eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6). [müte‘āl,]

mü‘tekif: Bir ibadethaneye çekilip namaz, niyaz ve ibadetle meşgul olan; devamlı olan. II Aşık.

Dil **mü‘tekif-i** meygede-i ‘aşk ola ister

Şūfî gibi mihrāb güzīn eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3). [mü‘tekif-i, -i]

muttali‘ ol-: Bir durumdan haberi olmak, bir durum üzerine bilgi edinmek.

Muttali‘ olduñsa ger el-fakr u faḥri sırrına

Devlet-i fakrı bul ey dil devlet-i Dārā nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4). [muttali‘ ol-, -du, -n, -sa]

müttekā: Dayanacak şey, destek, dayanak, dayangaç

1. Nakşbend dergahı

Müttekā-yı evliyādur hem melāz-ı etkıyā

Mültecādur dergeh-i 'ālem-penāh-ı Nakşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 2).
[müttekā-yı, -yı]

2. Hz. Muhammed'in eşiği.

Mu'allā şehper-i Rūḥu'l-kudūs cārüb-ı dergāhuñ

İşigüñ **müttekā-yı** enbiyādur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3). [müttekā-yı, -yı]

3. Allah'ın zâtı

Mücerred **müttekā** dergāh-ı 'izzetgāh-ı Bārīdir

Temelluk eyleme dergāh-ı ğayre ittikādan geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 2).
[müttekā,]

müttekā kıl- Dayanmak, yaslanmak II Benimsemek.

Binā-yı i'tikādı yıkdı bünyādından ol demde

Ḳapuñdan ğayri-i her kim ki **kıldı müttekā** yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4).
[müttekā kıl-, -dı]

mütü: Ölüünüz. "Mûtû kable en-temût" "Ölmeden önce ölüünüz." hadisinden iktibastır.

'Arşa-i 'aşk içre gel haşr oldıgum seyreyle gör

Ben gibi 'ālemde **Mütü** emrine maẓhar mı var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2). [mütü,]

muvaşşah: Süslü, süslenmiş, tezyin edilmiş II Mısrâ başlarındaki ilk harfleri, yukarıdan aşağıya doğru okununca anlamlı bir kelime veya bir isim meydana çıkacak şekilde düzenlenmiş manzûme, akrostiş.

Muvaşşah nazmuñı 'arz itme Şâdî pīlever tab'ā

Hemîşe dürr-i nazmuñ tab'-ı gevher-bāra 'arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5).
[muvaşşah,]

müy: Kıl. II Saç teli.

Māh- tal'at burқа'-ı ruḥşār-ı tābānıñ düşür

Cānum al tek **müy-ı** zülf-i 'anber-eḫşānuñ düşür (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1). [müy-ı, -ı]

müy-ı miyân: İnce bel II Bakış.

İnceldi çü nâle dil-i bîmâr u nizârum

Ol mûy-ı miyânı gelicek kılca hayâle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [*mûy-ı miyân,]*

müzdād it-: Müzdad etmek. Arttırmak, çoğaltmak.

‘Ömr ü iclâl-i şehinşâhîleriñ müzdād ide

Ḥazret-i Mevlâ bi haqq-ı mefḥar-ı peygâamberân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 19*).
[*müzdād it-, -(d)e]*

N

nāb: *Berrak, temiz. (Hu Hu sesleri)*

Açıldıḡça be-bismi-āh ol meyḥāne-i ḥātır

Şerāb-ı **nāb-ı** Hū Hūdan tolar peymāneler ḥātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*nāb-ı, -ı*]

nā-çiz: *Hiç hükmünde olan, değersiz, önemsiz II Küçük*

1. *Aşığın gönlü.*

Şādī fī-vaḡtı's-seḡer 'an cānib-i Rabb-ı Ḳadīr

Ḥātır-ı **nā-çize** bu emr oldu mülhem nāḡihān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 23*). [*nā-çize, -e*]

2. *Şādī*

Bu Şādī bende-i **nā-çiz** ḡāyet kemterīnūndür

Ḥayālīndür serīr-i dilde şāhum yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [*nā-çiz, -i*]

3. *Aşık.*

Zerre-i **nāçizim** ey zerrāt-perver āfītāb

Zerre-i luṡfuñla ḡıl mir'āt-ı ḡalbi pür-cilā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [*nāçizim, -im*]

nādān: *Cāhil, bilmez, bilgisiz (kimse).*

Gir debīristan-ı 'aşḡa ders-i **nādānı** oḡu

Tā bilinsin iş bu sır-ı māvērā-yı pür-dehā (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [*nādānı, -ı*]

nā-fercām: *Sonu çıkmaz, boş, faydasız, uğursuz II Baht, talih bağlamında*

Şādī cevri-i yārdan zinhār ḡılma iştikā

Muḡtezā-yı baḡt-ı **nā-fercāmı** ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 7*). [*nā-fercāmı, -ı*]

nā-gāh: *Ansızın, birdenbire.*

Âh eyleme ey bülbül-i şeydâ-yı hâkîkât

Nâ-gâh açıldı gül-i ra‘nâ-yı hâkîkât (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [*nâ-gâh,]*

Ziynet-i nevber ruhuñ **nâgâh** pinhân eyleyüp

Başladı taḥkîke şimdi küfrünü ibrâze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [*nâgâh,]*

nâgam: *Nağmeler, ezgiler II Hu Hu ezgisi.*

Şıyt-ı Hû-Hû ile tıldı yine nüh ṭâḳ-ı felek

Şâdî tâ nây-ı gönül eyledi âgâz-ı **nâgam** (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [*nâgam,]*

nağamât: *Nağmeler, ezgiler, sesler II Masiva.*

Sûfî gibi gûş urma şaḳın her **nağamâta**

Hû şıyṭı işit nây u rebâb-ı ezelîden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*nağamâta, -a]*

nâ-geh: *Ansızın, birdendire.*

Bülbül âsâ âh u feryâdım çıkar tâ ‘arşa dek

Ḥâṭıra geldikce **nâ-geh** gönçe-i ruḥsâr-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*nâ-geh,]*

Ol perçem-i ḥam-der-ḥama **nâgeh** ki ulandum

Şem ‘-i rûḥ-ı cānāna çü pervâne ṭolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [*nâgeh,]*

Nâgeh yine cem ‘iyyet-i dil oldu perîşân

Der dest-i şabâ perçem-i cānân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*nâgeh,]*

nâgehân: *Ansızın, birdendire.*

Bu dil-i dīvānemi zencîr zabṭ itmez iken

Nâgehan pâ-bend-i zencîr-i melâl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*). [*nâgehan,]*

Nâgehan âvâz-ı ṭübâlek ṭokundı gûşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol ṭübâ-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*nâgehan,]*

Şâdî fî-vakṭi’s-seḥer ‘an cānib-i Rabb-ı Ḳadîr

Ĥâtır-ı nâ-çîze bu emr oldı mülhem **nâgihân** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 23*). [*nâgihân,*
]

nağme: *Kulağa hoş gelen ahenkli ses, ezgi II Tambur nağmesi.*

Toğunmaz gūşuma tahkîk ġayr ez na'ra-i Hū Hū

Egerçi gūş-dâr-ı **nağme-i** tanbûrdur gönüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [*nağme-i, -i*]

nağme-sâz: *Şarkı okuma, ezgi söyleme(Naat bağlamında).*

Hezâr-ı **nağme-sâz-ı** ġonce-i gülzâr-ı dîdâram

İrer irmez mi 'arşa âh u nâlem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*nağme-sâz-ı, -ı*]

nağme-serâ: *Türkü söyleyen, şarkı okuyan. II Bülbül (Aşık).*

Bî-tâb u nevâ **nağme-serâ** bülbül-i cânı

Mehcûr-ı gülistân-ı vişâl eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*nağme-serâ,*
]

nah: *Altın ve gümüş tellerle işlenmiş kıymetli kumaş II Dünyevi menfaatler*

Bir 'abâ-püş-ı rızâyım hiç iz'ân eylemem

Ol **nah** u kemhâ nedür yâ atlas u dîbâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3*). [*nah,*]

nahcîr: *Av hayvanı II Gönül kuşu (Aşığın gönlü).*

Bir bakışla murġ-ı gönüm eyledüñ **nahcîr** âh

Ġamze-i ġammâz bir şehbâz-ı tîz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [*nahcîr,*]

nahcîr it-: *Avlamak, yakalamak.*

Birden bire sâhil-res-i maşşûd olur oldum

Mâhî dili nahcîr ideli tor-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2*). [*nahcîr it-, -e, -li*
]

nahl: *Fidan II Ağaç*

1. Gül fidanı (Sevgilinin boyu bağlamında).

Ey yâr görenler seni aġyâra muḳârin

Dir **naḥl-i** gül ol ḥār-ı muḡaylāna ḳol atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4). [naḥl-i, -i]

2. Renkli kâğıt ve mumlar ile çeşitli çiçek ve süslerden yapılmış fıdan II Tuba ağacı

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāḳut denür

Naḥl-i tūbā görinür dıdeye eřcār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2). [naḥl-i, -i]

naḥl-i tecellā: Tecelli fıdanı, ağacı II Allah'ın varlıḡının tecellisine mazhar olduğu rivayet edilen ve sevgili ile ilgili benzetmelere konu olan hurma ağacı

Nihāl-i gül müdür cānā ḳadiñ **naḥl-ı tecellā** mı

Şemīm-i kākülün ‘anber midir yā müşk-i sārā mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1). [naḥl-ı tecellā,]

Gül nihāli diyemem ḳāmēt-i dildāra faḳaṭ

Denilür olsa aña **naḥl-i tecellā** yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4). [naḥl-i tecellā,]

Nāzeninim ḳāmetün **naḥl-ı tecellidir** meger

Kim nihāl-i gül kadün gördükçe cānā baş eger (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1). [naḥl-ı tecelli,]

naḥl-ı tūbā: Cennetteki tuba ağacı II Sevgilinin boyu.

Didüm gül ‘arız-ı dildāra zırā nā-revādur ol

Didimse **naḥl-ı tūbā** ḳāmet-i dil-cüy-ı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4). [naḥl-ı tūbā,]

naḥvet: Kendini büyük görme, ululanma, kibir, gurur, tekebbür II Sevgili, dost bağlamında.

Gör o řehnāz ne ālāy-ı nezāketle giçer

Ne levendāne ne rindāne ne **naḥvetle** giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [naḥvetle, -le]

nāil ol-: Erişmek, ulaşmak, kavuşmak II Huzuruna varma.

Oldun mu dilā devlet-i pā-būsuna nāil

Ol serv ḳadin pāyine şu teg aḳıřında (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4). [nāil ol-, -du, -n]

nāilivyet: Erişme, nāil olma.

Nāiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cāniñi şem‘-i cemāle per urur pervāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*nāiliyyet,]*

Ger dilerseñ **nāiliyyet** devlet-i pā-būsuna

Tırma aķ ol serv-i nāzın pāyine cūlarla sen (*Şādī Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*nāiliyyet,]*

nakd: *Nakit, sermaye, akçe*

1. *Nakit, sermaye, akçe II Gönül akçesi*

Naķd-i dili vermeksizin ey Şādī alınmaz / Dīnar u derāhim ile kālā-yı ḥaķīķat (*Şādī Divanı, Gazel 31, Beyit 7*). [*naķd-i,]*

2. *Nakit, sermaye, akçe II Övgü, övme.*

Hüsniyā naẓm-ı belīğindeki kālā-yı nūkāt

Naķd-i taḥsīne yine Şādīyi medyūn itdi (*Şādī Divanı, Gazel 194, Beyit 5*). [*naķd-i, -i]*

3. *Nakit, sermaye, akçe II Can sermayesi.*

Ne bilsin ğayrisi Şādī fedākarlık ne ‘izzetdür

Anı ol **naķd-i** cānı bezl-i cānān eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 5*). [*naķd-i, -i]*

Naķd-i cānın var dil-i vakf-ı der-i meyḥāne kıl

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne kıl (*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*naķd-i, -i]*

4. *Nakit, sermaye akçe II Tevazu sermayesi.*

Tevāzu‘ **naķdini** dil ḳadr-i terfi‘āt içün şakla

Hemişe var-ı ‘ömrüñ ‘aşķa taḥsīlat içün şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*naķdini, -i, -ni]*

nakş: *Resim, tasvir II Görünüş, suret (Sevgilinin sureti).*

Cemālūñ **naķşı** cānā levḥa-i dilde muşavverdür

Bütün āyāt-ı ḥüsnuñ şafḥa-i sīnemde aẓherdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [*naķşı, -ı]*

Naķş-ı ruhsāruñ dem a dem ‘aķs edelden hātıra

Levha-i göñlüm zihī reşk-āver-i Ertengdür (*Şādī Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*naķş-ı, -ı*]

Erteng teşāvirine pīrāye-fezādur

Cānā olalı **naķş-ı** rūhuñ dilde mūnaķķaş (*Şādī Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*naķş-ı, -ı*]

Ķalem al deste Şādī yād-ı **naķş-ı** rūy-ı dilberle

Görüp reşk-āver olsun hāme-i Behzād ile Mānī (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 5*).
[*naķş-ı, -ı*]

naķşbend: *BAHĀEDDĪN NAKŞĪBEND; Hāce Muhammed b. Muhammed el-Buhārī (ö. 791/1389) Nakşibendiye tarikatının kurucusu.*

Fer-dih-i ehl-i şafādur cilvegāh-ı **Naķşbend**

Sürme-i ‘ālem-behādur hāk-rāh-ı **Naķşbend** (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 1*).
[*naķşbend,*]

Fer-dih-i ehl-i şafādur cilvegāh-ı **Naķşbend**

Sürme-i ‘ālem-behādur hāk-rāh-ı **Naķşbend** (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 1*).
[*naķşbend,*]

Müttekā-yı evliyādur hem melāz-ı etkıyā

Mültecādur dergeh-i ‘ālem-penāh-ı **Naķşbend** (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 2*).
[*naķşbend,*]

Lutf birle hāke ger şalsa nazar iksir ider

Müreş-i (nūr) ü tecellādur nigāh-ı **Naķşbend** (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 3*).
[*naķşbend,*]

Vāķıf-ı sırr-ı fenā olmaķsa maķşad sālīkā(n)

Mülk-i cānıñ eyle vaķf-ı hānķāh-ı **Naķşbend** (*Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 4*).
[*naķşbend,*]

nāl: *İnilti II Tazarru.*

Ķāyetle haste-hālüm hecr ile pūr-melālüm

Yetmez mi āh u **nālüm** her şebde āsmāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [*nālüm, -üm*]

nālān: *Inleyen II Acı çeken, üzgün (aşık).*

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālīñ

Düşürdi dām-ı zülfe oldu **nālān** olmama bā'is (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3). [*nālān,*]

Bülbül āsā her seher **nālān** u giryān olduğum

Nev-gül-i gülzār-ı istiğnā bilür bilmezlenür (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3). [*nālān,*]

Her seher gülzār-ı kūyuñda gül-i bāğ-ı edīb

Āh u feryādum bağışlar bülbül-i **nālāne** hāz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3). [*nālāne,* -e]

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i kūyuñda **nālānam**

N'ola tiryāk-ı vaşluñ 'arz kıl mesmūm-ı hicrānam (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1). [*nālānam,*]

Kūyuñda efendüm dil-i **nālān(ı)** görünce

Bir 'atf-ı nigāh eyle nola an(ı) görünce (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 1). [*nālān(ı), -ı*]

Be-her şeb tā seher mānend-i bülbül zār u **nālānam**

Ne gül o 'arız-ı reşk-āver-i gülzāra 'arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2). [*nālānam,* -am, -]

Gönül kūy-ı nedāmetde kalur **nālān** u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz ise 'avnıñ baña yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [*nālān,*]

nālān ol-: *İnlemek, feryat etmek, acı ile inilti sesler çıkarmak.*

N'ola lutfeyle bārī müptelā-yı cevri-i hār itme

Çü bülbül gülşen-i 'aşkuñda nālān olduğum besdür (Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 2). [*nālān ol-, -dı(k), -um*]

Hayāl-i kand-i la'lin oldu gūyan olmama bā'is

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālīñ (Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3). [*nālān ol-, -ma , -ma*]

nāle: *Bir kamış. İçi boş bir kamış*

1.Bir kamış. İçi boş bir kamış II Yazı kamışının içindeki iplikler.

Bağdıķça ĥaṭ u ĥāle dil düşdi ķīl u ķāle

İnceldi hem çü **nāle** meyl itdi mū-miyāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 5*). [*nāle,]*

İnceldi çü **nāle** dil-i bīmār u nizārum

Ol mūy-ı miyānı geliceķ ķılca ĥayāle (*Şādī Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [*nāle,]*

2. *İnleme, inilti II Münacaat, Hakka yalvarma.*

Āh-ı dil-i pūr-zār yetişmez mi o şūḥā

Tā her gice eflāke irer na‘ra vü **nāle** (*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*nāle,]*

Olmasa lūṭfuñ eger ben mücrime feryād-res

Ṭāķ-ı eflāke çıkar feryād u **nālem** yā Resūl (*Şādī Divanı, Kaside 14, Beyit 3*). [*nālem, -m]*

Günehkāram siyeh-rū bir perīşān rūzgāram kim

Be **nāle** ġulġule-baḥş-ı semāyam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 21, Beyit 2*). [*nāle,]*

Hezār-ı naġme-sāz-ı ġonce-i ġülzār-ı dīdāram

İrer irmez mi ‘arşa āh u **nālem** yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [*nālem, -m]*

Şeb tā-be-seḥer ‘arşa çıkar na‘rā vü **nālem**

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye maķālüm (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*nālem, -m]*

nāle eyle-: *İnlemek, feryat etmek II Yalvarmak, münacaat etmek.*

Demādem şekkeristān-ı vişāl-i yār anıldukça

Ķafesdē **nāle eyler** ṭūṭī-i ġüyā-yı istiġnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 2*). [*nāle eyle-, -r]*

nāleler et-: *İnlemek, feryat etmek. II Yalvarmak, münacaat etmek.*

Bülbül gibi Şādī şu ķadar **nāleler etdim**

Ġuş eylemedi ol ġül-i nev āh ū fiġānım (*Şādī Divanı, Gazel 135, Beyit 5*). [*nāleler et-, -di, -m]*

nāliş: *Feryat, inleme II Şikayet etme, sızlanma.*

Şeb-tā-be seḥer ‘arşa çıkar **nāliş-i** ḥasret

Āyā ne bu ḥālet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 2*). [*nāliš-i,]*

nām: *İsim, ad II. Ün, şöhet, şan.*

Dūçār-ı dām-ı ‘aşkım sermest-i cām-ı ‘aşkım

Bi neng ū **nām-ı** ‘aşkım bakmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*nām-ı, -ı]*

nām u şān: *İsim ve şöhet.*

1.Şan ve şöhet.

Bu yolda terk-i **nām u şān** kılsam şūfī ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olanlar şānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*nām u şān,]*

Dūçār-ı dām-ı ‘aşkım sermest-i cām-ı ‘aşkım

Bi neng ū nām-ı ‘aşkım bakmam o **nām u şāna** (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*nām u şān,]*

nā‘me-gūyā: *Terennüm eden II Naat okuyan (bülbul/Aşık).*

Nevā kıldıkça dil murğı gülistān-ı nu‘ūtunda

‘Aceb mi kılsa ebsem ‘andelīb-i **nā‘me-gūyāyı** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 3*). [*nā‘me-gūyāyı, -yı]*

nā-mümkün: *Olanaksız.*

Süküt-ı ehl-i ‘irfānı ne lâik eylemek ta‘rīz

Çü **nā-mümkün** suḥan ĩrād hātıfden işāretsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4*). [*nā-mümkün,]*

nāmūs: *İnsanın ahlāk kurallarına uymasını sağlayan, onu şerefli kılan mânevî duygu; güzel haslet II Irz, iffet, hayâ.*

Ġayr-ı mümkündür kabā-yı ‘aşkla tezyīn-i ten

Cāme-i **nāmusdan** ‘uşşāk ‘uryān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3*). [*nāmusdan, -dan]*

Emān şol perde-i **nāmūsı** çāk itdirme maḥşerde

Tutulmazdan yaḳam ol çāre-ḥVahem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3*). [*nāmūsı,]*

nān-pāre: *Ekmek parçası II Çok küçük ve az bir iyilik, ihsan.*

Elbette olurduñ kırı **nān-pāreye** kâni‘

Keşf olsa saña şūfi mezāyā-yı kanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4*). [*nān-pāreye, -ye*]
]

nār: *Ateş*

1.Ateş II İsyan ateşi.

Ġarīk-ı baħr-i bi-ka‘r-ı günāham kıl rehā yā Rab

Ġariķ-ı **nār-ı** ‘isyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [*nār-ı, -ı*]
]

2.Ateş II Aşk ateşi.

Şem‘-i rūyuñ yād idüb her şeb şabāh-ı haşre dek

Murğ-ı dil pervāne āsā **nārdan** olmaz ħalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [*nārdan,*
]

Ārzū-yı şem‘-i ruḡşāruñla her şeb ta seher

Nār-ı ‘aşka per urur pervāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*nār-ı, -ı*]
]

3.Ateş II Nedamet ateşi.

‘Āķıbet **nār-ı** nedāmetle yakıldı yandı

Şem‘-i bezm eyleyecek āteş-i ruḡsār ile baḡş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [*nār-ı,]*

Yanup **nār-ı** nedāmetle düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca ķurb-ı şem‘e gāh kūstaḡāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [*nār-ı, -ı*]
]

na‘ra: *Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma*

1.Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma II.Aşığın geceye yayılan feryadı.

Na‘ra-i şebgīr-i āhumdan diger yok bir enīs

Ey dirīgā külbe-i ḡayretde ķaldım ben ġarīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*na‘ra-i, -i*]
]

Çıkar eflāka āhum **na‘rā-i** şebgīr-i feryādum

Añıldıkça cemāl-i yāre hayrān olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*). [*na‘rā-i, -i*]

Tişe-i **na‘rā-i** şebgīri görenler Şādî

Na‘ra-i Kūh-ken-i Şīrīn-edādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [*na‘rā-i, --i*]

Na‘ra-i şebgīr-i feryādum uyardı ‘ālemi

Sen o ẖvāb-ı nāzdan bir laḥza bīdār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*na‘ra-i, -i*]

Āh-ı dil-i pūr-zār yetişmez mi o şūḥā

Tā her gice eflāke irer **na‘ra** vü nāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*na‘ra,]*

Şeb tā-be-seḥer ‘arşa çıkar **na‘rā** vü nālem

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye maḳālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*na‘rā,]*

2.Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma II
Dağları delen Ferhat'ın sesi

Tişe-i na‘rā-i şebgīri görenler Şādî

Na‘ra-i Kūh-ken-i Şīrīn-edādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [*na‘ra-i, -i*]

3.Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma. II Aşığın gönül yakan çılgılığı.

Na‘ra-i dil-süz-ı men ḥayret verir bülbüllere

Her ne dem ki ḥatıra ol gönçe-i ḥandān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2*). [*na‘ra-i,]*

4.Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma. II Zikir III Allah-Allah zikri.

Toğunmaz gūşuma taḥḳīḳ ḡayr ez **na‘ra-i** Hū Hū

Egerçi gūş-dār-ı naḡme-i ṭanbūrdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [*na‘ra-i, -i*]

5.Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma. II Beddua.

Terk-i cevri ey cefā-mu‘tād zārumdan şaḳın

Sûzişim gör **na‘ra-i** âteş-nişârumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [*na‘ra-i,*]

6. *Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma. II Düstur.*

Güş tüt dilden olur peydâ Enel-Hakk **na‘rası**

Öyle bir Manşûr-ı ‘aşkam dârdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 2*).
[*na‘rası, -sı*]

7. *Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma II Ey hasret çığlığı*

Bülbül-i gönlüm ne dem yâd itdi gül-ruhsârıñı

Tutdı âfâķı ser-â-ser **na‘ra-i** vâ hasretâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*na‘ra-i,*]

nâ-rast: Doğru olmayan.

Nehc-i **nâ-rast** güzinem meded Allâh meded

Nefs u şeytâna karînem meded Allâh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*). [*nâ-rast,*]

nâ-revâ: Yakıksız, uygun olmayan.

Didüm gül ‘arız-ı dildâra zîrâ **nâ-revâdur** ol

Didimse naħl-ı tûbâ kâmet-i dil-cüy-ı cânâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4*). [*nâ-revâdur, -dur*]

nâ-şâd: Mutsuz II Hüzünlü, gamlı, kederli. (aşığın gönlü).

Şîrin-dehen oldı kühen-efsâne-i Ferhâd

Meşhûr olalı ‘aşrda hâl-i dil-i **nâ-şâd** (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 1*). [*nâ-şâd,*]

O meh-rû külbe-i hecr-i dil-i **nâşâde** gelmişdür

Kararmış şem‘a-i iķbâlimi îķâde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [*nâşâde, -e*]

Dilerseñ kırmamak ger hâķır-ı **nâşâd-ı** ‘uşşâķı

Mürüvvet kıl şabâ degme tel-i gîsû-yı cânâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*). [*nâşâd-ı, -ı*]

Öyle bir Ferhâd-ı **nâşâdem** ki ey Şîrîn-dehen

Deldi tãģı tîşe-i âh u fiğānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*nâşâdem,*]

nâ-sitâ: Aç, midesi boş II Vuslat özlemi çeken aşık.

Nā-şitā 'āşıklara baş eyle ḥvān-ı vuşlatı

Ġayrilerden sofrā-i in'ām ü ihsānıñ düşür (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4). [nā-şitā,]

na't: Hz. Muhammed'i övmek için yazılan manzume.

Virelden Şâdî-i ednāya neş'e sükker-i na'tuñ

'Aceb bir tūtî-i şîrîn edāyam yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7). [na'tuñ, -uñ]

na't ḥvānuñ: Hz. Muhammed'in vasıflarını ve özelliklerini güzel bir ifade ile dile getiren, okuyan, yazan II Şairin kalemi, şiiri.

Çü bülbül gülşen-i vasfında hāmem na't ḥvānuñdur

Bedende tā ki cānum cılve-gerdür yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5). [na't ḥvānuñdur, -u, -ñ, -dur]

na't-ı pāk: Kusursuz naat (methiye) II Hz. Muhammed'i övmek için yazılan manzum methiye.

'Aceb mi düşmese bir lahzā dilden pāk-ı evşāfuñ

Mübārek na't-ı pākîñ zīb-pîrā-yı zebānumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4). [na't-ı pākîñ, -iñ]

nātüvān: Kuvvetsiz, güçsüz (Allah karşısında kul)

Nola bu Şâdî -i pür-cürme vir cem'iyet-i hātır

Ża'if' ü nātüvānam bes perîşānam meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5). [nātüvānam, -am]

nāy: Ney. Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz

1. Kanaat nayı

Yüz göstereli şāhed-i zībā-yı kanā'at

Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı kanā'at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1). [nāy-ı,]

2. Hakikat nayı

Eflāke şalar gülğule āvāze-i Hū Hū

Tā tekye-i dilde çalına nāy-ı haķîķat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6). [nāy-ı,]

3. Mürşit II Sevgili makamı

Sūfī gibi gūş urma şaķın her nağamāta

Hū şıytı işit **nāy** u rebāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*nāy,]*

4. İstiğna nayı.

Çalındı tekye-ī dildē rebāb u **nāy-ı** istiğnā

Bütün dünyāyı tutdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*nāy-ı, -ı]*

5. Ferruh nayı.

Pür oldı şıyt-ı Hūdan gūş-ı hikmet

Çalındı tā ki dilde **nāy-ı** ferruh (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [*nāy-ı, -ı]*

6. Sevinç nayı.

Şīvelerle şeh-i hūban alalı taht-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur **nāy-ı** ferah (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*nāy-ı, -ı]*

7. Aşk nayı

Dil tekyesinde yā hū çalındı **nāy** her sū

Her bār şıyt-ı Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*nāy,]*

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı **nāy-ı** ‘aşķ

Ṭutdı ser-tā-ser bütün āfākı hū-yı hā-yı ‘aşķ (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*nāy-ı, -ı]*

8. Gönül nayı.

Şıyt-ı Hū-Hū ile tıldı yine nüh tāk-ı felek

Şādī tā **nāy-ı** gönül eyledi āgāz-ı nāgam (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [*nāy-ı, -ı]*

nā-yāb: *Bulunmaz, yok II Benzeri olmayan, ender, eşsiz.*

Gevher-i **nā-yāb-ı** vaşla ğayr-ı mümkindir vüşul

Mārdır gencīne-i hūsnūnde gūyā perçemūñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*nā-yāb-ı, -ı]*

nāz: *Naz, işve, cilve.*

1.Kendini beğendirmek maksadıyla yapılan hareket, cilve, şive, işve II Maşukun âşığına aşk kuvveti vermesi

İrer irmez mi gönülüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i **nāzım** başım üzre sāye-küsterdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*). [*nāzım, -ım*]

Ķāmetiñ hayret-fezā-yı serv-i servistān-ı **naz**

Ṭurra-i şeb-reng-i zūlfüñ eylemiş reyhānı māt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [*naz,*]

Gel kef-i **nāz** üzre sākī sāğar-ı ser-şārı tut

Luṭf kıl düşdükce dest-i āşık-ı nā-çārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*nāz,*]

Eylemem ey serv-i **nāzım** ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Ķaddiñi bir dem taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [*nāzım, -ım*]

Ben niyāz eyledigimde ne ‘aceb **nāz** ider olsan

Saṇa tībā baña ey şūḥ temennā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3*). [*nāz,*]

Ķıldukça tazarru‘ ne ‘aceb **nāz** ider olsun

Elbetde kılar bülbül-i şūrīdeye gül **nāz** (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [*nāz,*]

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülzāra şaluñ **nāz** ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [*nāz,*]

Niçe demdür ki qaldım vādī-i hayretde dil-teşne

Kef-i **nāz** üzre sāğar sākī-i şehnāz-edā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*nāz,*]

Ḥayretinden baş egüb sünbül kızardı tāze gül

Eyledikce zūlf ü rüyuñ **nāz** ile gülzāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [*nāz,*]

Ķāmet-i şimşād ya bir serv-i servistān-ı **nāz**

Böyle bir mümtāz bir şehbāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [*nāz,*]

Olmamak ister isen Şādī esīr-i çeng-i **nāz**

Ķamzesi şehbāz ol ‘anqā-şikārumdan şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*nāz,*]

Ķuşandı cevşen-i gadri bütün mehpāreler meh-rū

Silāh-ı **nāzını** meydan-ı hūbīde kuşandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2*). [*nāzını, -ı, -n, -i*]

Dehānuñla ne mümkündür ola hem nāz u hem tībā

Alınsa **naz** u ğunc-ı verd-i nev-hīzāna mīzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [*naz,]*

Dehānuñla ne mümkündür ola hem **nāz** u hem tībā

Alınsa naz u ğunc-ı verd-i nev-hīzāna mīzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [*nāz,]*

Ey sākī o şehnāza pey-ā-pey ne şunarsın

Sermest-i mey-i **nāz** olur evvel çaķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [*nāz,]*

Al dest-i **nāza** sāġar ey şūh-ı işve-perver

Rahm eyle rahm göster düşdükce ‘aşıkāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [*nāza, -a*]

Devr eyledi sākī kefi **nāz** üzre piyāle

Gör ‘aşık-ı dil-dāde yine düşdi ne hāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [*nāz,]*

Sākī bu gece meclīs-i rindāne şalındı

Biñ **nāz** ile aldı ele peymāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [*nāz,]*

Maħmūr nigāhun süzerek başladı devre

Mest-i mey-i **nāzım** yine mestāne şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2*). [*nāzım, -ım*]

Cūlar gibi ak pāyine Şādī ne tırursuñ

Bak serv-ķadūm **nāz** ile ġülzāra şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*nāz,]*

Serv-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü serv

Serv-i nāzım **nāz** ile ‘azm-i ġülistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [*nāz,]*

2. Sevgilisinin aşığını kandırması, ona cilve yapması, bilmezlikten gelmesi

Ser be nezāket şūh-ı müstesnā yatur bālīn-i

Āh uyanmaz hiç hūb-ı **nāzdan** hālā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*nāzdan, -dan*]

Şerm olmadı mı **nāz** ile reftārınđı gördü

Ķaddiñ ile o serv-i şimşādı kılan yād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [*nāz,]*

Ey sākī-i şeh-nāz ne bu **nāz** ü edālar

Ben zāra cefālar (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [*nāz,]*

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u **nāz-ı** serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*). [*nāz-ı, -ı]*

Var edībāne toķunma zūlf-i yāra ey şabā

Cāme-ḥvāb-ı **nāza** girmiş zūlf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [*nāza,]*

3.Kendini beğendirmek amacıyla takınılan edālî tavır, cilve II bir şeyi istediği halde kendini ağıra satmak için hemen kabul etmeyip istemiyormuş gibi davranma.

Ġāret-ger-i ‘uşşāk yine leşker-i **nāziñ**

Mülk-ī dilimi eyledi yağmā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [*nāziñ, -ı, -n]*

Şeh-suvārım çek ‘inān-ı tevsen-i **nāzüñ** hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi gönül pa-māl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [*nāzüñ, -üñ]*

Şeh-suvārım bak gelür biñ **nāz** ile ḥançer be dest

Gūyiyā derd-i dil-i bīmāra bir Loķman gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3*). [*nāz,]*

Didükçe nāzı az it şūḥ-ı mümtāz

İdersin şāh-ı nāzım **nāza** āġāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*nāza, -a]*

Didükçe **nāzı** az it şūḥ-ı mümtāz

İdersin şāh-ı nāzım nāza āġāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*nāzı, -ı]*

Şâdi(y)i çiġnetmedüñ cānā semend-i **nāzına**

Esb-i istignā-yı ġayra pāymāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*nāzına, -ı, -n, -a]*

İderse serv ile şimşād u ‘ar‘ar lāf-ı bālāyī

Şalıñ pā-māl-i esb-i **nāz** kıl serv-i ḥırāmānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [*nāz,]*

Ger dilerseñ nāiliyyet devlet-i pā-būsuna

Turma aķ ol serv-i **nāzın** pāyine cūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*nāzın, -ın*]

Ah dil aldiralı şūh-ı cefā-girdāra

Hañçer-i **nāz** ile kıl cigerim biñ pāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [*nāz,*]

O şehnāzum nigāh-ı **nāzını** mestāne şaldırdı

Dönüp peykān-ı ğamzeñ sīne-i ‘uryāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [*nāzını, -ı, -nı*]

Didükçe nāzı az it şūh-ı mümtāz

İdersin şāh-ı **nāzım** nāza āġāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*nāzım, -ım*]

nazar: *Bakma. Bakış, görüş, göz.*

Çün Kays şalan bu dili şahrā-yı cünūna

Nāzende edā Leylī-i āhū **naẓarumdur** (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*naẓarumdur, -um, -dur*]

naẓar kıl-: *Bakmak, bakışlarını çevirmek II Dikkat etmek, ilgilenmek, önem vermek, itibar etmek.*

‘Azm-i gülzār eyleyüp gül-gonçeye **kılmam naẓar**

Bülbülem bülbül gül-i bī-ḥār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 2*). [*naẓar kıl-, -mam*]

naẓar şal-: *Görmek II Lutuf ve keremle bakmak.*

Lutf birle ḥāke ger **şalsa naẓar** iksir ider

Müreş-i (nūr) ü tecellādur nigāh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*naẓar şal-,*]

naẓardan şal-: *Nazardan salmak II Gözden düşürmek III Unutulmaya terk etmek.*

Ḥāk olsa da erbāb-ı gönül şalma naẓardan

Al dīde-i derrāke anı kuḥl-ı şafādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*naẓardan şal-, -ma*]

naẓar-endāz: *Bakış atan, bakan II Gözetleyen, gözetken (Saki bağlamında).*

Al deste kadeḥ devre çık ey sāķī-i mümtāz

Düşdükçe dil-i zâr ile ol bir **nazar-endâz** (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [*nazar-endâz,]*

nazargâh: *Bakılan, nazar edilen yer, bakılacak yer II Gönül.*

İnşaf ide gör ol ki **nazargâh-ı** Hudâdur

Şûfî koma mir‘at-ı dil(i) gerd-i riyâda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4*). [*nazargâh-ı, -ı]*

nazende: *1.Nazlı, işveli (kimse) II Aşırı incelik, dayanıksızlık ve çekingenlik gösteren, çıtkırıldım (kimse) II sevgili.*

Eylerse dehânuñla o gül bahs-i letâfet

Nâzende kıyâfet (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 5*). [*nâzende,]*

2.Narin, keyifli, hoş II Nazende eda.

Şimşâd görüp kaddüñe hayrân ola kaldı

Nâzende edâ serv-i likâ zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [*nâzende,]*

Çün Kays şalan bu dili şahrâ-yı cünûna

Nâzende edâ Leylî-i âhû nazarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*nâzende,]*

Bülbül gibi feryâd-ı dil-i zârıma mahşuş

Nâzende edâlar gül-i handânuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 3*). [*nâzende,]*

3.Nazlanan, nazlı, işveli, edâlı II Nazende saki.

Mey-i ‘aşkuñ sunalı sâķî-i **nâzende** şiyem

Câm-ı Cemşîde dahı ‘atf-ı nigâh eylemezem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1*). [*nâzende,]*

nâzenî: *İnce, nazlı, zayıf, lâtif, nazlı yetişmiş nazik endamlı II Sevgili, dost.*

Bahâristân-ı hüsnün **nâzenînim** yâde geldükçe

Dü çeşmüm eşk-i ter dökmekde mânend-i şehâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*). [*nâzenînim, -im]*

Dem-be-dem sâ‘at-be-sa‘at tîğ-i cevri-i **nâzenî**

Eylese ger sînemi şad-pâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*nâzenî,]*

‘Arşa yetdi āh u feryādum yetişmez mi saña

Nāzenīnūm tīr-i āh-ı dil-figārumdan şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*).
[nāzenīnūm, -üm]

nāzik: Zarif, ölçülü.

Dil tahayyülden berī olmaz miyān-ı dilberi

Böyle mū endīşe **nāzik** hayāl bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [nāzik,]

nāzikçe: İnce, zarif II Hassas.

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şūhūñ

Hiç kılca söz olmaz hele **nāzikçe** miyāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [nāzikçe,]

nāzik-ter: Çok nazik, daha nazik.

Bülbül-i cānum ider mi güllere ‘atf-ı nigāh

Bāğ-ı hüsnuñde açılmış verd-i **nāzik-ter** mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*).
[nāzik-ter,]

2. Çok nazik, daha nazik (şairlik bağlamında).

Şâdî gerçi ‘aşrda çok şā‘ir-i Şaīb-hayāl

Hazret-i Şā‘dî gibi bir tab‘-ı **nāzik-ter** mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [nāzik-ter,]

naẓīre: Bir şairin manzum eserine başka bir şair tarafından aynı vezin, kafiye ve edayla yazılan benzer manzume.

Yoksa haddi mi **naẓīre** nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde hāmem lāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [naẓīre,]

Ben Şâdî **naẓīre** diyemem nazm-ı Ferīde

Ol husrev-i iklim-i sūhan-kārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 5*). [naẓīre,]

nazm: Vezinli ve kafiyele söz, manzume, nesir karşısı

1. Sevgilinin ağzından çıkan şiir gibi sözler.

Şâdiyā kıl cān ile mengüş-ı gūş-ı iftiḥār

Dāver-i deryā-kerem **naẓm-ı** dūr-i yektāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 5*). [*naẓm-ı, ı*]

2. *Vezinli, kâfiyeli söz dizisi, şiir.*

Şâdî yâ tanẓîr mümkün mü o **naẓm-ı** hâzreti

Ger denilse dehrde Şâib hayâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*naẓm-ı, ı*]

Çü Şâib şevket-i **naẓmı** irer âfâka ey Şâdi

O kim evşâf-ı pîri zîb-i pîrâ-yı zebân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*naẓmı, -ı*]

Yoksa haddi mi nazîre nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i **naẓmın** görünce elde hāmem lâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [*naẓmın, -ın*]

Çeşm-i dikkatle gören añlar ‘ayār-ı **naẓmumı**

Şâdî nazm-ı zer-‘ayārum istemez aşlā mehek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*naẓmumı, -u, -m, -ı*]

Harîdâr-ı ma‘ârif kalmamış bazar-ı ‘âlemde

Kumâş-ı **naẓmumı** ey Şâdî virme düş-ı dellâle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 5*). [*naẓmumı, -uñ, -ı*]

Muvaşşah nazmuñı ‘arz itme Şâdî pîlever tab‘â

Hemîşe dürr-i **naẓmuñ** tab‘-ı gevher-bâra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [*naẓmuñ, -uñ*]

Muvaşşah **naẓmuñı** ‘arz itme Şâdî pîlever tab‘â

Hemîşe dürr-i nazmuñ tab‘-ı gevher-bâra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [*naẓmuñı, -uñ, -ı*]

Çeşm-i dikkatle gören añlar ‘ayār-ı nazmumı

Şâdî **naẓm-ı** zer-‘ayārum istemez aşlā mehek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5*). [*naẓm-ı, -ı*]

Şâdî pey-revlik ne hāddümdür cenāb-ı Cevdete

Gerçi **naẓmı[m]** gıbta-baḥşâ-yı dūr-i şehvār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3*). [*naẓmı[m], -ı, -m*]

‘Arz iderdüm ol hūceste tab‘-ı rahm-ı Haẓrete

Şādīyā **naẓm-ı** dūr-i şehvār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [*naẓm-ı, -ı*]

3. İzzet'in şiiri

Ger dilerseñ şöhet-i **naẓmun** ola âfâķa res

Şādīyā ser zīb-i eyle naẓm-ı 'İzzeti divân (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5*). [*naẓmun, -uñ*]

4. Cazim'in şiiri.

'Aceb mi **naẓm-ı** Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādī

Ki tab'ı nükte neb'ı ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*). [*naẓm-ı, -ı*]

5. Ferid'in şiiri

Ben Şādī nazīre diyemem **naẓm-ı** Ferīde

Ol husrev-i iklim-i sūḥan-kārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 5*). [*naẓm-ı,]*

6. Raşid'in şiiri.

Şādī yā taḥsīn okur **naẓm-ı** Cenāb-ı Rāşide

Çeşm-i dikkatle gören her şā'ir-i şāib-keḷām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*naẓm-ı,]*

7. Teyfik'in şiiri.

Şādīyā **naẓm-ı** kerem-cezm-i cenāb-ı Teyfīķ

Silk-i ma'nāda ne a'lā dūr-i şehvār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 9*). [*naẓm-ı, -ı*]

8. Sa'di'nin şiiri.

Bülbül-i dil Şādīyā bulmazdı böyle inkişāf

Naẓm-ı Sa'dī nev-gül-i gülzār-ı 'irfān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 9*). [*naẓm-ı, -ı*]

9. Hikmet'in şiiri.

Şādī söz yok kāle-i **naẓm-ı** Cenāb-ı Hikmete

Ḳadrin añlar bir ḥarīdar isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [*naẓm-ı, -ı*]

10. *Asaf'ın şiiri.*

Yoksa haddi mi nazîre **naẓmı** pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde hāmem lāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [*naẓmı, -i*]

11. *Hüsni'nin şiiri.*

Hüsniyâ **naẓm-ı** belîğindeki kālâ-yı nükât

Nağd-i taḥsîne yine Şâdîyi medyûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 5*). [*naẓm-ı, -ı*]

naẓm-ı ter: *Yeni, taze şiir.*

Virme dellâl eline Şâdî-i şeydâ zinhâr

Ne deger **naẓm-ı teriñ** bir kurı taḥsîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*naẓm-ı ter, -iñ*]

nâz-perver: *Naz eden, nazlı. II Sevgili, dost.*

Ey şabâ sen söyle ben dildâre ḥâlüm söylemem

Nâz-perver ol cefâ-kirdâre ḥâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*nâz-perver,]*

nâzûk: *Nazik. Narin II Hassas, kırılğan*

Mübtelâ-yı ḥâr idelden ey gül-i **nâzûk** beden

Dir kafesde bülbül-i ebkem-zebānum el- amân (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 4*). [*nâzûk,]*

nâzûk-hıram: *Nazik salına salına, naz ve eda ile yürüme II Ustalıkla kullanılan (söz, şiir).*

Ḥikmet-i Ḥaḫdan dem urdun ḥāme-i **nâzûk-hıram**

Ġayr mümkündür ta ‘aḫḫul ḥikmet-i Rabbu’l-enām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1*). [*nâzûk-hıram,]*

ne:

1. *Nasıl.*

Ol nergis-i mestiñ **ne** kıyar ‘âşıḫa daim

Ey şuḫ-ı cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*ne,]*

(Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 3). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5). [neydi, -y, -di] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6). [ne,]

2.Öyle bir.

Bu hâk-i tâc-ı eflâke yüzüñ sür yüz niyâz ile

Ne hâk-ı 'âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11). [ne,]

3.Edât-ı sebeb ve inkâr, değil, yok.

Ṭâ'nından anıñ bâde perestâne **ne** gam kim

Mest-i meye taḥrîş kılar ṭâ'ne-i zühhâd (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4). [ne,]

(Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3). [ne,]

4.Ne kadar, oldukça fazla anlamında.

Şâdîyâ nazm-ı kerem-cezm-i cenâb-ı Tevfîk

Silk-i ma'nâda **ne** a'lâ dūr-i şehvâr-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 9). [ne,]

5.Ne güzel, ne kadar güzel!

Cânâ **ne** bakışdur o bakış bakışa ḥayran

Dil murgına şehbâz-ı fiken pençe-nümâdur (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3). [ne,]

6.Niçin, neden?

Ey kâmet-i reşk-âver-i tûbâ **ne** bu tîbâ

Vey ‘arîz-ı nev-lâle-i hamrâ **ne** bu tîbâ (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1). [ne,]

(Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 5). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5). [ne,]

7.Öyle bir.

Ne devletdür **ne** devlet kim bañâ sultân-ı hûbânım

Ġulâm-ı kemterînümsün deyü der-yâd ider gördüm (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 4). [ne,]

8.Ne kadar, ne vakit.

Ne gördümse o şûhı ‘aşîka bî-dâd ider gördüm

Dil-i ‘uşşâka kaçdı kendiye mu‘tâd ider gördüm (Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1). [ne,]

9.Büyük, oldukça fazla.

Devlet-i Dārâ nedür dünyâ vü māfihâ nedür

Ol **ne** devletdür **ne** devlet pây-būs-ı hażretem (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4). [ne,]

10.Hangi şey.

Ne ister bedreka dil ‘azm-i kūy-ı yâr kıldıkca

Bu yolda Şādīyâ çün berķ-ı âhı reh-nümün oldum (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5). [ne,]

(Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 2). [ne,](Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5). [ne,] (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1). [ne,]

11.Nedir, nasıldır, nasıl bir şeydir?

Ṭolaşup gerden-i kâfûra o perçem **nedür**

Kimi perçem kimi şalkımlı belâdur dirler (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2). [nedür, -dür]

(Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 5). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 2). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4). [nedür,](Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5). [nedür,]

12.Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler (falan).

Böyle bir sultân-ı ‘âdil gördi mi ol Zâl-ı çarh

Çuvve-i ‘adlünde lâ-şeydür **ne** Rüstem her Keyan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [ne,]

13.Artık.

Bes şüfi **ne** devr itmeyesin şîb u firâzı

Gel rekz-i hıyâm eyle be şahrâ-yı haķîkat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3). [ne,]

ne ‘acep: Ne garip.

Kıldukça tazarru‘ **ne ‘aceb** nâz ider olsun

Elbetde kılar bülbül-i şūrîdeye gül nâz (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4). [ne ‘aceb,]

Ben niyâz eyledigimde **ne ‘aceb** nâz ider olsan

Saňa tîbâ baňa ey şûh temennâ yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3). [ne ‘aceb,]

Şüfî **ne ‘acep** Şâdiyi huşyâr şanursuñ

Mest-i mey-i vahdetdür o şanma anı ayık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 5). [ne ‘acep,]

ne bilsin: Ne bilsin, nereden bilsin, nasıl bilebilir. II Bilmez, bilemez.

Ne bilsin ğayrisi Şâdî fedâkarlık ne ‘izzetdür

Anı ol naķd-i cānı bezl-i cānān eyleyenden şor (Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 5). [ne bilsin, -sin]

ne bir: Öyle bir

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

Ne bir dergāh-ı rif‘at-dāde-i seb‘-a semādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2*). [*ne bir,]*

ne dem: *Her ne zaman.*

Ne dem ol bād-ı şabā perçem-i pür-çīne deger

Ne revādur ki dil-i ‘āşık-ı miskīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [*ne dem,]*

Bülbül-i gönlüm **ne dem** yād itdi gül-ruhsārīnı

Ṭutdı āfākı ser-ā-ser na‘ra-i vā ḥasretā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*ne dem,]*

ne dem kim: *Ne zaman ki.*

Atıldı dil tūtıldı ‘ākıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgānını şāhāne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*ne dem kim,]*

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşk-ı yāre çarpıldı

Şanarsın pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [*ne dem kim,]*

ne lāzım: *Lazım değil. Gerekmez.*

Zāğdan şormak **ne lāzım** ğunc u nāz-ı ğonçeyi

Şīve-i gül-ğonçehāyı bülbül-i şeydā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [*ne lāzım,]*

ne mümkün: *Olacak şey değil, imkansız.*

Nükte-i sırr-ı Ene’l-Ḥakkı **ne mümkün** derk-edē

Ez ezel Manşūr āsā olmayan ber-dār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [*ne mümkün,]*

ne şübhe: *Şüphesiz, kuşkusuz.*

Ne şübhe pīş-i çevgānı o erbāb-ı ma‘ārifde

Gerekmez hemçü gūy-ı tārem-i a‘lā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*ne şübhe,]*

Ne şübhe her alil-i derd-i bī-pāyān-ı hicrana

Mübārek ḥāk-pāyiñ tūtyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [*ne şübhe,]*

neb': *Kaynak, pınar*

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādī

Ki tab‘ı nükte **neb’i** ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 5*).
[neb‘i, -i]

nebat: *İnce şeker, beyaz, şekerlenmiş, rafine edilmiş; şekerlemeler II Feyiz ve esin kaynağı*

Tūti-dil ‘uşşāka cānā leblerüñ khand ü **nebat**

Āb-ı la‘liñ gıbta-baḥş-ı çeşme-i āb-ı ḥayāt (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [nebat,]

necāt-ı dāimi: *Sürekli, devamlı kurtuluş.*

Bulmak isterseñ hemişe ger **necāt-ı dāimi**

Şādī yā dāmān-ı şer‘-i Aḥmed-i Muḥtārı tut (*Şādī Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [necāt-ı dāimi,]

nedāmet: *Pişmanlık. Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip yaptığına hayıflanma.*

‘Āḫıbet nār-ı **nedāmetle** yakıldı yandı

Şem‘-i bezm eyleyecek āteş-i ruḥsār ile baḥş (*Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 4*).
[nedāmetle,]

Yanup nār-ı **nedāmetle** düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca ḳurb-ı şem‘e gāh küstaḥāne pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 3*).
[nedāmetle, -le]

Göñül kūy-ı **nedāmetde** ḳalır nālān u ser-gerdān

Eger feryād-res olmaz ise ‘avniñ baña yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 2*).
[nedāmetde, -de]

Siyeh-rüyem be çirk-āb-ı ḳabāḥat yā Resūlallāh

Benem müstaḡrak-ı baḥr-ı **nedāmet** yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 18, Beyit 1*).
[nedāmet,]

neden: *Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz.*

Şādīyā bilmem **nedendür** dāima erbāb-ı dil

Cevr ü kîn-i çarḥ-ı kec-reftârdan olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5*).
[nedendür, -dür]

ne'deyim: *Ne edeyim? Ne yapayım?*

Şâdî el ulaşmaz **ne'deyim** meyve-i vaşla

Çün şāḥ-ı vişāl ser-i keyvāne ḳol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5*). [ne'deyim,]

nefes:

1.Soluk.

Âḥ pîrāmûn-ı gül olmuş maḳarr-ı ḥār u ḥas

Bülbül-i şeydâ fiḡān eyler be her dem her **nefes** (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*). [nefes,]

2.Soluk II Söz, kelam.

Bir **nefesle** eyledi iḥyā nice dil-mürdeyi

Avn-ı ḥaḳla Şâdîyâ gūyâ Mesîḥâdır göñül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 5*). [nefesle, -le]

nefha: *Güzel koku; esinti II Etki.*

Çözer olduğda şabā zülf-i ḥam- ender-ḥamını

Nefḥa-i pāk nice ṭabla-i 'ıtrîne deḡer (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [nefḥa-i, --i]

nefs: *Can, benlik, ruh; aşağı duygular. II Kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, kötü his ve huyların mahalli olan latif*

Helāk-i **nefs** şemşîr-i şuverle ḡayrı mümkündür

Ḳırar tîḡ-i riyāzet ol hevā-yı nefs-i bed-kîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [nefs,]

Helāk-i nefs şemşîr-i şuverle ḡayrı mümkündür

Ḳırar tîḡ-i riyāzet ol hevā-yı **nefs-i** bed-kîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [nefs-i,]

Ey dırîḡā dāimā ol pençe-i sertîz-i **nefs**

Çāk çak itdî giribānım meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3*). [nefs,]

Nehc-i nā-rast güzinem meded Allāḥ meded

Nefs u şeyṭāna ḳarīnem meded Allāḥ meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*). [nefs,]

Esîr-i pençe-i **nefs** u hevâyam yâ Resûlallâh

Ġarîk-i kûlzum-ı cûrm ü haţâyam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [*nefs,]*

nehâfet: Zayıflık, cılızlık II Sıkıntı ve acı çekmekten dolayı bedende oluşan zayıflık.

Hakîkatde serîr-i ‘aşkda Şâdî Süleymānam

Neḥâfetde egerçi zâhirâ bir mûrdur gönülüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*). [*nehâfetde, -de]*

nehâr: Gün, gündüz II Sevgilinin yüzü.

Nehâr u leyli fark itdirmiyen ‘uşşâka ey âfet

Faķat ben bildigüm ol şubḥ-ı rûyuñ zûlf-i şâmındır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*nehâr,]*

nehc: Yol, tarik, rah.

Nehc-i nâ-rast güzinem meded Allâh meded

Nefs u şeytāna qarînem meded Allâh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*). [*nehc-i, -i]*

neler: Çok ve çeşitli şeyler; aşk, ızdırap, acı vb. şeyler.

Ṭûtî-i dil kafes-i tende **neler** çekdiğüni

O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*neler,]*

Göñül çāh-ı zenaḥde bend-i kākülde **neler** çekdi

O ḥālâtı esîr-i bend-i zindān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [*neler,]*

Neler itdi neler o çeşm-i füsûn-kār neler

Şaldı gönülüm kuşına pençe-i ‘anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*neler,]*

Neler itdi **neler** o çeşm-i füsûn-kār **neler**

Şaldı gönülüm kuşına pençe-i ‘anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*neler,]*

Neler itdi **neler** o çeşm-i füsûn-kār **neler**

Şaldı gönülüm kuşına pençe-i ‘anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*neler,]*

nem: Gözyaşları.

Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm **nemi**

Āh elinden çarḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*nemi, -i*]

neng: *Şan, şöhrət, ün.*

Dūçār-ı dām-ı ‘aşkıñ sermest-i cām-ı ‘aşkıñ

Bi **neng** ū nām-ı ‘aşkıñ bakmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*neng,]*

nergis: *Nergis çiçeği*

1.Nergis çiçeği II Göz, bakış III Sevgilinin süzgün bakışı.

Ol **nergis-i** mestiñ ne kıyar ‘āşıkā daim

Ey şuh-ı cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*nergis-i,]*

Ḳāmetüñ bir serv-i hoş reftār şeklin gösterür

Çeşm-i mestüñ **nergis-i** bīmār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*nergis-i,]*

Nergis-i mestüñ görenler ḥaste vü bī-mār olur

Mâil-i ḥāl ü ḥatıñ bārikter-i efkār olur (*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*nergis-i,]*

Gele ol **nergis-i** bīmārına yārin şıḥḥat

Bu du ‘ā ḥayr du ‘ādur nice āmīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4*). [*nergis-i, -i*]

Şifte ḥālüm kıḻ şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arz

Ḥaste gönüm eyle çeşm-i **nergis-i** bīmāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*nergis-i, --i*]

Bir nighle eyledi yağma metā‘-ı şabrımı

Ḥaste-ḥāl oldum ḥayāl-i **nergis-i** bīmār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3*). [*nergis-i, -i*]

Yātur şol pister-i gāmda ‘aceb bītāb (ü) bīmāram

Nola ḥālüm o çeşm-i **nergis-i** bīmāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [*nergis-i, -i*]

Şerḥa şerḥa kıldı sīnem ḥançer-i ğaddār-ı dost

Ḥaste-ḥāl itdī beni ol **nergis-i** bīmār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 1*). [*nergis-i,]*

2.Nergis çiçeği II Gözetleyici, bakan.

Hem çü **nergis** ol hemān pervāk-ı bāb-ı mā‘nevi

Ƙalma ey dil dāimā mānend-i gonçe der menām (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2).
[nergis,]

nergis-i bīmār-: Hasta nergis, baygın bakış II (sevgilinin) Baygın ve süzgün bakışı.

Dil-ħaste kılan ‘āşık-ı bî-tāb u tūvānı

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2). [nergis-i
bīmār-, -dır]

neş’e:

1.Neşe, keyif, sevinç.

Būy-ı zülfündür meşām-ı cāna ‘anberden lezîz

Neş’e-i cām-ı lebūn gülfām-ı sāğardan lezîz (Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1). [neş’e-i, -i
]

Neş’e ki la‘liñ şarābından alır mı neş’eyi

Sāğar-ı gül-fām-ı la‘lünden bulur peymāne ħaz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4).
[neş’e,]

Neş’e ki la‘liñ şarābından alır mı **neş’eyi**

Sāğar-ı gül-fām-ı la‘lünden bulur peymāne ħaz (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4).
[neş’eyi, -yi]

2.Neşe, keyif, sevinç II İlham.

Virelden Şādî-i ednāya **neş’e** sükker-i na‘tuñ

‘Aceb bir tūṭî-i şîrîn edāyam yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7). [neş’e,]

neş’e bahş ol-: Neşe bahş olmak. Neşe, heyecan, haz vermek.

Virmeseydi lebūn ol bādeye ħāşiyet eger

Neş’e bahş olmaz idi ħalka-i rindāne ħadeḥ (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2). [neş’e-
bahş ol-, -maz]

neş’e vir-: Neşe vermek. Hafif sarhoşluğun verdiği keyif, sevinç, huzur.

Bülbül-i cāna virür neş’e o gülzār-ı suḥan

Mest ider ‘āşıkı bûy-ı gül-i bî-ḥār-ı suḥān (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 1). [neş’e vir-, -ür]

nesîm: *Hafif hafif esen hoş ve latif rüzgar*

1. Allah'ın cemâlinin tecelli etmesi II İlâhî nefes, kesintisiz rahmet

Bi ḥamdillâh esdikçe **nesîm-i** feyż-i yezdânı

Açıldı bağ-ı ḥâtırda gül-i ra‘nâ-yı istiğnâ (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4). [nēsîm-i,]

2. Yardım, lütuf.

Ravza-i diller serâser oldu lebrîz-i sürûr

Her taraftan çün **nesîm-i** ‘avn-ı ḥaḳ oldu vezân (Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 2). [nesîm-i, -i]

3. Aşk rüzgarı.

Hevâlarla hebâya gitdi ‘ömrüm ba‘de ez-in bâri

Nesîm-i ‘aşk ile eyle dimâğım pür-hevâ yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3). [nesîm-i, -i]

4. Sabah rüzgarı.

Nesîm-i şubḥ-ı luṭfuñla dili bî-dâr kıl luṭfet

Şabâḥ-ı ḥaşre dek ender-menâmam yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2). [nesîm-i, -i]

5. Cömertlik rüzgarı.

Nesîm-i ‘ârifetle vir küşâyiş verd-i maḳşûda

Nevâ-cû ‘andelîb-i bî-nevâyam yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3). [nesîm-i, -i]

6. Sabah rüzgarı II Haberci.

Giderseñ ey **nesîm-i** şubḥ ger ol kûy-ı cānāna

Niyâzum ‘arz kıl sū-yı mekârim bûy-ı cānāna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1). [nesîm-i, -i]

nesrîn: *Yaban gülü, ağustos gülü, Mısır gülü, Van gülü gibi isimler alan bir cins gül.*

1. Baht ve talih.

Açıla **nesrīn-i** baht ü devlet-i şāhānesi

Bülbül-i gūyā-yı dil gülşende açdukça dehān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20*). [*nesrīn-i, -i*]

2.Yüz, çehre bağlamında.

Zülf ü ruhşāruñ görüp itmeme dahı ğayre nigāh

Ġayre ‘arz it bāğ-bān **nesrīn** ü reyhānıñ düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*nesrīn, -i*]

3.Masiva.

Zülf ü ruhşāruñ görüp geç sünbül ü **nesrīnden**

Alma kuhl-ı ‘ibreti çeşm-i haķīkat-bīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*nesrīnden, -den*]

nev: Yeni

1.Ayın ilk ortaya çıkış şekli bağlamında

Gūyiyā ebrūlaruñ cānā hilāl-i māh-ı **nev**

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pūr-envār şeklin gösterür (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*nev, -i*]

2.Cins, tür II Türlü (saç bağlamında)

Gīsūsu meger rūy-ı ‘araķ-nākine düşmüş

Gül üzre **nevī** ṭurre-i sünbül idi şandum (*Şādī Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [*nevī, -i*]

nevā: Ezgi, ses, sada.

Bī-tāb u **nevā** nağme-serā bülbül-i cāmı

Mehcūr-ı gülistān-ı vişāl eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*nevā, -i*]

nevā kıl-: Söylemek, ses çıkarmak.

Nevā kıldıkça dil murğı gülistān-ı nu‘ūtunda

‘Aceb mi kılsa ebsem ‘andelīb-i nā‘me-gūyāyı (*Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*nevā kıl-, -i*]

nevā-cū: Nağme arayan (Bülbül, Aşık).

Nesīm-i ‘āṭifetle vir küşāyiş verd-i maķşūda

Nevā-cū ‘andelīb-i bī-nevāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3*). [*nevā-cū,]*

nev-bahār: *İlkbahar II Kavuşma mevsimi.*

Çekmeyen dâim zemistân-ı firāk-ı dilberi

Nev-bahār-ı vaşl ile olmaz olur mı şâdkām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3*). [*nev-bahār-ı, -ı]*

nev-ber: *İlk meyveler*

1. *İlk meyveler II Nadir, garip.*

Niçe meyl eyleyeyüm **nev-ber-i** gün-â-gūna

Ma‘nevī vāye virür lezzet-i eşmār-ı suhān (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3*). [*nev-ber-i, -i]*

2. *Yeni*

Ziynet-i **nevber** ruhuñ nāgāh pinhān eyleyüp

Başladı taḥkīke şimdi küfrünü ibrāze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [*nevber,]*

nevbet: *Sıra, nöbet, devir.*

Reh-i maṭlabda şakın Şādī tekāpū kılma

Her geçen bender-i maḫşūduna **nevbetle** giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [*nevbetle, -le]*

nev-demīde ol-: *Yeni yetişmek , oluşmak, ortaya çıkmak*

Nev-demīde oldu ruḫşāruñda cānā tāze ḥaṭ

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*). [*nev-demīde ol-, -dı]*

nev-gül:

1. *Yeni açmış gül II Başka, diğer güzeller.*

Bi’llāh gerekmez gözüme **nev-gül** ü reyḥān

Sünbül ü sa‘adan (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7*). [*nev-gül,]*

2. *Yeni açmış gül II Şiir.*

Bülbül-i dil Şādīyā bulmazdı böyle inkişāf

Naẓm-ı Sa‘dî **nev-gül-i** gülzâr-ı ‘irfân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 9*). [*nev-gül-i,]*

nev-gül: *Yeni açmış (kırmızı) gül II Sevgili, dost.*

Bülbül âsâ her seher nālân u giryân oldıgum

Nev-gül-i gülzâr-ı istiğnâ bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3*). [*nev-gül-i, -i]*

Pîçîde-i kâkûl mü düşüp ‘arız-ı âle

Peyveste mi yâ **nev-gül-i** hamrâya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*nev-gül-i, -i]*

nev-hîz: *Yeni yetişmiş, yeni çıkmış, tâze.*

Dehānuñla ne mümkündür ola hem nâz u hem tîbâ

Alınsa naz u gunc-ı verd-i **nev-hîzāna** mîzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [*nev-hîzāna, -ân, -a]*

nev-lâle: *Yeni, taze açılmış lale*

1. Başka, diğer güzeller.

Hecr-i ruh-ı dildāruña **nev-lâle-i** hod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*nev-lâle-i, -i]*

2. Sevgili yanağı

Müjde ey bülbül-i şeydâ gül-i ra‘nâ geldi

Zülf-i şebbū ruh-ı **nev-lâle-i** hamrâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*nev-lâle-i, -i]*

O pîç-ā-pîç zülfüñ deste-i sünbül mü şebbū mu

Ruḥuñ **nev-lâle-i** hamrâ mı yâ verd-i muṭarrâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*nev-lâle-i, -i]*

nev-lâle-i hamrâ: *Yeni , taze kızıl lale II Yanak, yüz, çehre.*

Ey kâmet-i reşk-āver-i tûbâ ne bu tîbâ

Vey ‘arız-ı **nev-lâle-i hamrâ** ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [*nev-lâle-i hamrâ,]*

nevmîd it-: *Ümitsizliğe düşürmek.*

Bende-i bâb-ı ‘atâyı n’ola **nevmîd itme**

Sana cânâ şeh-i iklîm-i ‘atâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [*nevmîd it-, -me*]

nevmîd ol-: *Ümitsiz olmak, ümit kesmek.*

‘Aceb mi Şâdî kemter **olmasa nevmîd-i** ihsānuñ

Gedāyam dāima luṭfuñ umaram yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7*).

[*nevmîd ol-, --i*]

nevres: *Yeni yetişen, taze II Gül-i rana (Sevgili, dost)*

Çokdan berü ḥasret-keş-i dîdâr ola ḳaldum

Ben bülbüle **nevres** gül-i ra‘nâ ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2*). [*nevres,*]

ney: *Mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz. II Aşığın gönlü.*

Dāimā mānendi **ney** sūrāḥ sūrāḥ olsa

Tîr-i ḳahr-ı yardım eyler mi ‘âşıklar ḥazer (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2*). [*ney,*]

neyhâne: *İçinde ney çalınan mekan, yer II Tekke, dergah.*

Yine devr itdi sâḳî dün gice şāhāne māhāne

Şadā-yı ḥāy-ı hūdan ṭoldı çün **neyhâne** dilhāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*).

[*neyhâne,*]

neyler: *Ne eyler? Ne yapar? Ne eder?*

İçenler cām-ı ‘aşḳı çeşme-i ḥayvānı **neylerler**

Görenler kūy-ı yârı ravṣa-i rıdvānı **neylerler** (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*).

[*neylerler, -r, -ler*]

(*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [*neylerler, -r, -ler*] (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [*neylerler, -r, -ler*] (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*neylerler, -r, -ler*] (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*neylerler, -r, -ler*] (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [*neylerler, -r, -ler*] (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3*). [*neyler,*]

ne’vleyem: *Ne yapayım, elimden bir şey gelmez anlamında bir söz.*

Kā'be-i kūyuñ tavaf itmek diler Şādī ḥazīn

Ne'yleyem yok tākāt u tāb u tüvānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 5*).
[ne'yleyem,]

İstemem Mısr-ı dili Yūsuf-cemālān olmasa

Neyleyem cismi ta'alluḡ-gerde-i cān olmasa (*Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 1*).
[neyleyem,]

Āh efendüm ḥāl-i zārumdan ḥaberdār olmaduñ

N'eyleyem aḡyāra yār olduñ baña yār olmaduñ (*Şādī Divanı, Gazel 124, Beyit 1*).
[n'eyleyem,]

neyleyim: Ne yapayım, istemem, gözüme görünmez anlamında bir söz.

Neyleyim Şādī ne yüzle 'arz-ı ḥacāt eyleyim

Bārgāh-ı 'izzete 'arz idecek rû ḡalmamış (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 5*). [neyleyim,]

Göñül gülzār-ı vaşlından yaña pervāz ede ister

Ve līkin **neyleyim** bī-bāl ü perdür yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[neyleyim,]

neyyir: Cisimleşmiş nur

1. Cisimleşmiş nur II Abdülaziz Han.

Māh-ı evc-i ma'delet mihr-i sipihr-i salṭanat

Neyyir-i burc-ı ḥilāfet fer-dih-i āfāḡiyān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [neyyir-i, -i]

2. Cisimleşmiş nur. II Hasan Harakani.

Neyyir-i evc-i kerāmetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen

Mihr-i āfāḡ-ı velāyetdür Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [neyyir-i, -i]

nezāket: Terbiye, edep, kibarlık, zarāfet.

1. Terbiye, edep, kibarlık, zarāfet (hal, tavır bağlamında)

Şādī baña şol ḡırḡa-i peşmīn-i melamet

Dibā-yı **nezāket** o gül-endāma yaraşdı (*Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 5*). [nezāket,]

2. Terbiye, edep, kibarlık, zarâfet (Yastık bağlamında).

Ser be **nezâket** şûh-ı müstesnâ yatur bâlîn-i

Âh uyanmaz hiç ẖvâb-ı nâzdan hâlâ yatur (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1). [nezâket,]

ni'âm: Nimet, yemek II ihsan, iyilik, kerem.

Hergiz el uzatmaz **ni'âm-ı** ẖvân-ı cihâna

Pür-behre olan ẖvan-ı ẖtâb-ı ezeliden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4). [ni'âm-ı,]

nice:

1. Nasıl.

Ey diyen kişver-i ma'nâ **nice** teşhir olunur

Anı bir ẖamesi sihr-âvere şor şorma baña (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4). [nice,]

Eş'âr-ı Besîmi **niçe** elden ele gezmez

Her bir sözi güldeste-i gülzâr-ı leâfet (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 6). [niçe,]

(Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 5). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3). [niçe,] (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2). [nice,] (Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1). [nice,]

2. Çok, pek çok, birçok.

Seng-i kûyuñ gevher-i tâc-ı mekârim ibtihâc

Hâk-i pây-ı kimya sāyeñ **nice** biñ cân değer (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4). [nice,]

Gele ol nergis-i bîmârına yârin şîhhat

Bu du'â hayr du'âdur **nice** âmîne deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4). [nice,]

(Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4). [niçe,] (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1). [niçe,] (Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 5). [nice,] (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5). [nice,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7). [nice,]

n'idir: Ne yapsın, ne etsin?

Ârzû-yı suhan itmez de **n'idir** merd-i garîb

Fer virür cān u dil-i ‘āşıka ezkār-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*n’ider,]*

nideyim: *Ne edeyim, ne yapayım?*

Oda yansın **nideyim** müşk ile ‘anber min-ba‘d

Ṭurra-i kākül-i tā ‘anber-i sārā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2*). [*nideyim,]*

nigāh: *1. Bakış, bakma, nazar.*

Bir **nigāh** eyleyicek zülf-i ḥam-ender-ḥamına

Şâdî biñ dürlü yine başuma sevdā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [*nigāh,]*

2. Bakış, bakma II Doğan bakışlı(sevgili)

Bilmem ne füsün eyledi ol çeşm-i füsün-sāz

Şehbāz-ı **nigāh** ile hümā gönlüm alındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*nigāh,]*

3. Bakış, bakma, nazar II Şeyhlerin ve ermişlerin müritlere ve süluk ehline bakışı. Bu bakış, onların ruhlarına tesir ederek onlara yeni bir şekil verir.

Lutf birle ḥāke ger şalsa nazar iksir ider

Müreş-i (nūr) ü tecellādur **nigāh-ı** Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3*). [*nigāh-ı,]*

4. Bakış, nazar. II İlgi, alaka III Hz. Muhammed'in bakışı.

Dem-i vā ümmeti de mazhar-ı enzār-ı eltāf it

Nigāhuñ ‘illet-i cürme şifādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [*nigāhuñ, -uñ]*

5. Bakış, nazar II Sevgilinin büyüleyici bakışı

Sevdā-yı dü çeşmüñle gezer küh u fezāyı

Meshūr **nigāhuñ** olalı şūḥ-ı ğazālān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*nigāhuñ,]*

Metā‘-ı şabr u ārām-ı dili tārāc için her dem

O cādū gözlerüñ düzdī **nigāhuñ** der-kemīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [*nigāhuñ,]*

6. Bakış, nazar II yöneliş (sevgili bağlamında).

Yine düzdi **nigāhun** şeh-levendüm cāna şaldırdı

Talandı ol meta‘-ı kişver-i hātır talandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*nigāhun, -un*]

7.Bakış, bakma II Naz bakışı.

O şehnāzum **nigāh-ı** nāzını mestāne şaldırdı

Dönüp peykān-ı ğamzeñ sīne-i ‘uryāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [*nigāh-ı, -ı*]

nigāh eyle-: Bakmak, görmek.

Bir **nigāh eyleyecek** gönlümi aldı gitdi

Bilmedüm āh cefā-pīşe ne efsūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 2*). [*nigāh eyle-, - (y)ecek*]

nigāh it: Bakmak, görmek.

Dem-i vā ümmetīde bir **nigāh it** Şādī-i zāre

Budur çün maṭlab-ı aḳşa-yı cānum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 5*). [*nigāh it,*]

Zülf ü ruḣşāruñ görüp itmeme dahı ğayre nigāh

Ġayre ‘arz it bağ-bān nesrīn ü reyḣānīñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*nigāh it-, -mem*]

nigāh-ı iltifāt eyle-: Yüzünü çevirip bakmak, ilgi göstermek.

Nigāh-ı iltifāt eyler mī ol dārāt-ı Dārāya

Olanlar ḣükm-rān-ı ḣıṭṭa-i vālā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*nigāh-ı iltifāt eyle-,*]

nigār: Resim, nakış

1.Sevgili, dost.

Çözdün mi yine kākül-i pür-çin-i **nigārım**

Ta‘ṭır-i meşām itdi şabā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [*nigārım, -ım*]

2.Sevgilinin resim gibi yüzü III Cemali tecelliler.

Ṭolar ḣün-ı ḣacāletlerle Şādī dīde-i ḣasret

Nigār-ı rüy-ı yārı şafḥa-i Erteng şandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5*). [*nigār-ı,]*

nigeh: *Bakma, bakış, nazar.*

1.Sade bakış.

Sehmi ‘uṣṣākına taḫsīm idicek çeşm-i siyeh

Bize maḫsūm faḫaṭ bir **nigeh-i** sāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*nigeh-i, -i]*

2.Sevgilinin aşığı yaralayan bakışları.

Bir **nigehle** sīnemi sūrāḥ-sūraḥ eyledi

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘uṣṣāka kār eyler mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [*nigehle, -le]*

Bir **nigehle** eyledi yağma metā‘-ı şabrımı

Ḥaste-ḥāl oldum ḥayāl-i nergis-i bīmār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3*). [*nigehle, -le]*

nigeh-i nāz: *Naz bakışı II Sevgiliye yöneliş, ilgi.*

İstemez ḥaste gönül yāra şarılmaḫ ancak

Nigeh-i nāzı o şūḥın baña ‘ayn-ı merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [*nigeh-i nāz, -ı]*

niger etme-: *Bakmak, görmek.*

Ol mihr ü mehe bir daḫı Şâdī niger etmem

‘Atf-ı nazar itmeme (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 9*). [*niger etme-, -m]*

nihāl: *Fidan (Aşığın boyu).*

Çille-i hecrūñ zebūn itdi beni gāyet zebūn

Bār-ı cevruñle elif ḫadd-i **nihāl** oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*nihāl,]*

Ba‘dema şimşād u serve eylemem ‘atf-ı nigāh

Çün ḥayāl-i ḫāmet-i tūbā **nihāl** egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [*nihāl,]*

nihāl: *Fidan II Gül fidanı*

Nihāl-i gül müdür cānā ḫadiñ naḥl-ı tecellā m

Şemīm-i kākülün ‘anber midir yā müşk-i sārā mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1).
[nihāl-i, -i]

nihāl-i gül: *Gül fidanı II Başka güzeller*

Nāzeninim kâmetün naḥl-ı tecellidir meger

Kim **nihāl-i gül** kadün gördükçe cānā baş eger (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 1). [nihāl-i gül,]

nihān: *Gizli, saklı, gizlenmiş; görünmeyen II Sır.*

Lāle ruḥşāruñ ḥayālî dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāğ-ı **nihānum** el-amān (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2).
[nihānum, -um]

nihān: *Gizli, saklı, gizlenmiş; görünmeyen (Dert bağlamında).*

Kime ‘arz eyleyem derd-i **nihānum** yā Resūlallāh

Çü sensün ol ṭabīb-i çāre-dānum yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1).
[nihānum, -um]

ni‘met: *Rızık. II ihsan, lütuf*

1. *Güzel yaşam, hoş hayat, ikram II Cennet ikramları.*

Ni‘met-i bī-ğāyet-i cennāta eyler mi nigāh

Ol ki çün men sīr-ḥvān-ı ni‘met-i dīdār olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [ni‘met-i, -i]

2. *Görünüş, tecelli nimeti.*

Ni‘met-i bī-ğāyet-i cennāta eyler mi nigāh

Ol ki çün men sīr-ḥvān-ı **ni‘met-i** dīdār olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [ni‘met-i,]

Şâdiyā ol ravza-i cennāt(ı) kılmaz āru

Ol ki mün‘amdur ezelden **ni‘met-i** dīdār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5). [ni‘met-i, -i]

nīm-nigāh: *Yarım bakış, göz ucuyla bakma. II Yan bakış.*

Mest iden sāķī-i gül-rū beni ol bāde midür

Nim-nigāhında mı şol hāl o şahbāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [*nim-nigāhında, -ında*]

nişān: *İşaret, belirti, iz, alamet.*

Sen ol sulṭān-ı ā'zam server-i evlād-ı Ādemsin

Ki vālā seng-i kūyuñ efser-i gevher **nişānumdur** (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*). [*nişānumdur, -um, -dur*]

nisbet: *"göre, nazaran, nispetle" anlamlarına gelen ölçü ve kıyaslama ifadesi.*

Ḥayāl-i sāgar-ı la'lüñle şordum āb-ı hayvānı

Ḥayāt-efzā ve lîkin la'lüñe **nisbet** ḥalāvetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [*nisbet,]*

Heft deryālar anıñ bir mevcine **nisbet** degil

Mevc-ḥîz oldukça bî-pāyān ol deryā-yı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2*). [*nisbet,]*

nisbet ol-: *Karşılaştırılmak, kıyaslanmak, benzetilmek.*

Bir mevcine **nisbet olmaz** ol yedi deryā

Ger cūş u ḥurūş eylese deryā-yı ḥakīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5*). [*nisbet ol-, -maz*]

nişār it-: *Saçmak, serpmek, dağıtmak (gözyaşı bağlamında).*

Şâdiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek

Dām-ı inse şanma ol āhū-beçe āsān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*nişār it-, -mek*]

niyāz: *Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica, dua.*

Şal ol ḥabl-i **niyāzı** ḥalka-i bāb-ı temennāya

'Uşāt-ı ümmete me'vā maḳām-ı mültecādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4*). [*niyāzı, -ı*]

Bu ḥāk-i tāc-ı eflāke yüzüñ sür yüz **niyāz** ile

Ne ḥāk-ı 'ālem-ārā kuḥl-ı çeşm-i aşfiyādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [*niyāz,]*

Giderseñ ey nesīm-i şubḥ ger ol kūy-ı cānāna

Niyāzum 'arz kıl sū-yı mekārim būy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [*niyāzum, -um*]

Niyāzum ‘arz kıl sen ey şabā dildār gelmez mi

Mürüvvet birle kıdd-i serv-i hoş-reftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*).
[niyāzum, -um]

Yüz **niyāz** ile yüzüm sürsem işigün tozunā

Dīdeme aşla gerekmez sürme-i ‘ālem-behā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10*). [niyāz,]

Hāk-i Pāyiñden budur dāim **niyāz-ı** ‘ācizi

Luṭf kıl itme beni dergāh-ı lüṭfuñdan cüdā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [niyāz-ı, -ı]

niyāzī minke lā takta ‘ recā’i vakzı hācātī: "Senden ümidim kesilmez ihtiyaçlarımı gider" anlamında bir dua sözü.

Niyāzī minke lā takta ‘ recā’i vakzı hācātī

Teşebbüs-gerde-i ḥabl-i recāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 6*).
[niyāzī minke lā takta ‘ recā’i vakzı hācātī,]

nizār: Zayıf, âciz, düşkün.

Bağ pister-i fırkatde görüp cism-i **nizārı**

Raḥm it dil-i bīmāre ya Loḫmāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [nizārı,]

İnceldi çü nāle dil-i bīmār u **nizārūm**

Ol müy-ı miyānı gelicek kılca ḥayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2*). [nizārūm, -um]

nice: Birçok.

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde tūṭī-i ṭab‘ım

Degül mi şifte zülfün dil-periştan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [nice,]

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde tūṭī-i ṭab‘ım

Ḥayāl-i kand-i la‘lin oldu gūyan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [nice,]

nīrān: Ateş II Cehennem.

Yine cān-ı ḥayālī kâğ-ı ‘aşk-ı yāra şaldırdım

Perün pervāne gūyā ber- ser-i **nīrāna** şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*).
[nīrāna, -a]

nokşān: Eksiklik II Tamamlanmama

Halka der-gūş-ı gulām-ı hāzreti monla şodem

Ol şerefle bu gāzel **noķşanı** istikmāl olur (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 6). [noķşanı, -ı]

nokta: Biçimi kalemin kâğıda bir defa dokunması ile meydana gelen ben gibi ufak şekil.

1. Değersiz, önemsiz şey.

Şādī hemegī defter-i elťāf-ı mülūkān

Bir **noķta** degül defter-i elťāf-ı Hudāda (Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 5). [noķta,]

2. Bir konuda önemli olan husus II Dudak, ağız.

Dehān-ı dil-rubā bir **noķta-i** mevhūmdur bildiñ

Bu remzi dāimā dānā-yı mermüzāt için şakla (Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 3). [noķta-i,]

Var ise cānā dehānuñ **noķta-i** mevhūmdur

Nükte-sencānın budur tahķīķ zann-ı aģlebi (Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 3). [noķta-i, -i]

3. Çok küçük, yok gibi

Dimişler var ise bir **noķtadur** ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehān-ı yār(ı) söyletme (Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 2). [noķtadur, -dur]

nola: Ne olur. Ne çıkar?

Besdür bu kadar cevır u cefā zülf-i semen-sā

Bir de **nola** kıl ‘arz-ı vefā zülf-i semen-sā (Şādī Divanı, Gazel 8, Beyit 1). [nola,]

Şol Şādī-i zārı **nola** bir mazhar-ı lutf it

Sensin şeh-i iklim-i ‘atā zülf-i semen-sā (Şādī Divanı, Gazel 8, Beyit 5). [nola,]

Zerre-i nā-çizinin ey zerre-perver āfitāb

Zerre-i mihr-i cemālīñle **nola** kıl kām-yāb (Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 1). [nola,]

(Şādī Divanı, Gazel 32, Beyit 6). [nola,] (Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 2). [nola,] (Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 1). [nola,] (Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 5). [nola,] (Şādī

Divanı, Gazel 180, Beyit 1). [nola,](Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3). [nola,](Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7). [nola,] (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2). [nola,](Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 6). [nola,](Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5). [nola,](Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14). [nola,](Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3). [n'ola,](Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1). [n'ola,] (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5). [n'ola,]

n'oldı: *Ne oldu.*

Ey bülbül-i gül-gonçe-i gülzâr-ı hâkîkât

N'oldı ne bu hayret (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 1*). [*n'oldı,]*

n'oldığın: *"Ne olduğunu, asıl mahiyetini ve manasını" anlamlarında kalıp söz.*

Ger görüp bilmek dilerseñ **n'oldığın** dünyâ-yı dūn

Tūtyâ-yı 'ibreti ol dīde-i derrâke çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*n'oldığın,]*

Ma'ârif kadrini erbâb-ı 'irfân olmayan bilmez

Mücevher **n'oldıguñ** gevher-şinâsan olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1*). [*n'oldıguñ,]*

n'olur: *Nasıl olur? Ne olur?*

Eger imdād kılmazsañ **n'olur** hâl-i dil-zârım

Günâh-âlûde gâyet rû-siyâhâm yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4*). [*n'olur,]*

nübüvvet: *Nebilik, peygamberlik.*

Ey gevher-i zîb-âver-i eyvân-ı **nübüvvet**

V'ey mihr-i ziyâ-küster-i keyvân-ı **nübüvvet** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*nübüvvet,]*

Ey gevher-i zîb-âver-i eyvân-ı **nübüvvet**

V'ey mihr-i ziyâ-küster-i keyvân-ı **nübüvvet** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*nübüvvet,]*

Kıldı seni hâk dâver-i divân-ı **nübüvvet**

Zatında çü hatmoldı senüñ şân-ı **nübüvvet** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [*nübüvvet,]*

Kıldı seni hâk dâver-i divân-ı **nübüvvet**

Zatında çü haṭmoldı senüñ şān-ı **nübüvvet** (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*).
[nübüvvet,]

nüh tāk: *Dokuz kat felek (Gökyüzü).*

Eger irmezse lüṭfuñ bu kemīne ‘abd-ı ednāya

İrer **nüh tākā** ol dem āh u efgānam meded yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 7, Beyit 4*).
[nüh tāk, -a].

Oldu zāt-ı ‘aḳdesiñ icād-ı kevneyne sebep

Olmasan olmāz idi **nüh tāk-ı** a ‘lā merḥabā (*Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [nüh tāk,]

Yād-ı ruḥ-ı gül-gönçe ile bülbul-i ḥatır

Bir āh ile **nüh tākı** yine pür-nağam eyle (*Şādī Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [nüh tāk,]

Esselām ey seng-i kūyuñ tāk-ı fark-ı aşfiyā

Ḥāk-i pāyiñ zīver-i nüh- tāk-ı a ‘lā esselām (*Şādī Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [nüh- tāk, -ı]

Çıkup üç Şādī cevherle didi tenmīḳine tāriḥ

Ḥuceste ḥilye virdi şafḥa-i **nüh-tākā** zībāyı (*Şādī Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4*). [nüh-tākā, -a]

nüh tāk-ı felek: *Dokuz kat felek II Gökyüzü.*

Şıyt-ı Hū Hū ile ṭoldı yine **nüh tāk-ı felek**

Biz ki bülbul gibi bir minber-i gül hū çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [nüh tāk-ı felek,]

Şıyt-ı Hū-Hū ile ṭoldı yine **nüh tāk-ı felek**

Şādī tā nāy-ı gönül eyledi āğāz-ı nāğam (*Şādī Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [nüh tāk-ı felek,]

nüh-felek: *Dokuz felek, göğün dokuz katı.*

Ḥāk-būs-ı āsitānuñdur sürüş-ı **nüh-felek**

Ḥāk-rüb-ı dergehiñdir şehper-i Rūḥu’l-emīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 5*). [nüh-felek,]

nükāt: *İnce mânâlı zarif sözler, herkesin kavrayamadığı ince anlamlar, nükteler.*

Ḥüsniyā nazm-ı belīğindeki kālā-yı **nükāt**

Nağd-i tahsīne yine Şādīyi medyūn itdi (*Şādī Divanı, Gazel 194, Beyit 5*). [*nükāt,]*

nükhet: *Güzel koku.*

1. *Gül kokusu.*

Ṭarāvet baḥş-ı sünböldür dilārā ṭurrā-i zülfün

Ne lāle ‘ārızın ol **nükhet-i** gülden muḥammerdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 2*).
[*nükhet-i,]*

2. *Reyhan ve şebboy kokusu.*

Bāğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı rengārengi var

Nükhet-i nuzhet-fezā reyhan u şebbū kalmamış (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 2*).
[*nükhet-i,]*

3. *Saç kokusu.*

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daḥi urmam dimağ

Tā meşām-ı cāne irdi **nükhet-i** vālā-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [*nükhet-i, -i]*

nükte: *İnce bir anlam taşıyan, zekâ eseri olduğu için hoş giden zarif ve düşündürücü söz*

1. *Ancak dikkat edilince çıkarılabilen ince mânâ.*

Derk olunmaz **nüktedir** sırr-ı dehān-ı dil-rubā

İstemem izhārı izmār isterim meşreb bu ya (*Şādī Divanı, Gazel 16, Beyit 4*). [*nüktedir, -dir]*

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādī

Ki ṭab‘ı **nükte** neb‘i ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 5*).
[*nükte,]*

Dimişler var ise bir noktadır ben bildüğüm ancak

Bilünmez **nüktedür** sırr-ı dehān-ı yār(ı) söyletme (*Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 2*).
[*nüktedür, -dür]*

2. *Herkesin anlayamadığı ince mânâ II Tevhit sırrı.*

Yok añlar yok bilür cümle vücūd-ı māsiva’llāhı

Bilenler **nükte-i** esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 4*). [*nükte-i, -i*]

3. *Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana II Aşk nüktesi.*

Hüsn-i Leylâyı bilür Mecnûn ğayrı anlamaz

Nükte-i esrār-ı ‘aşkı Kays hem Leylâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 3*). [*nükte-i, -i*]

Derk olunmaz nüshadır ol nüsha-i kübrâ-yı ‘aşk

Ğayrı mümkündür ta‘aqqul **nükte-i** vâlâ-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1*). [*nükte-i,]*

Fehm olunmaz **nükte-i** ser-beste-i esrār-ı ‘aşk

Hal olunmaz ‘uğdedir ol ‘uğde-i düşvâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1*). [*nükte-i,]*

4. *Anlamı ince ve nazik olan söz. II "Ben Hakk'ım" sözü.*

Nükte-i sırr-ı Ene’l-Hakkı ne mümkün derk-eder

Ez ezel Manşûr âsâ olmayan ber-dâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6*). [*nükte-i, -i*]

5. *Ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana II Len terani nüktesi.*

Eyledi tûr-ı tecellâ-yı Hudâda mahv-ı zât

Fehm idenler Len terânî **nükte-i** ‘ulyâsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 4*). [*nükte-i,]*

nükte-sencân: *Nükteden anlayanlar II Aşıklar III Arifler.*

Var ise cānā dehānuñ nokta-i mevhūmdur

Nükte-sencânın budur taḥkīk zann-ı aġlebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 3*). [*nükte-sencânın, -in*]

nukûd:

1. *Paralar, nakitler II Sermaye (irfan bağlamında)*

Eger ‘ârif isen cānā **nukûd**-ı hâliñi şakla

Şaḡın müstaḡbeli yād itme kayd-ı mâmeżâdan geḡ (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*). [*nukûd,]*

2. *Paralar, nakitler II Sermaye (Can bağlamında).*

Nuķūd-ı cān ile Şādī alınmaz / Kumaş-ı vaşıldır kālā-yı ferruḥ (*Şādī Divanı, Gazel 41, Beyit 7*). [*nuķūd-ı, -ı*]

3.Paralar, nakitler. II Sermaye (Kulluk bağlamında).

‘Ubdiyyet **nuķūdın** her emīre Şādī ‘arz itme

Anun mānendi mollā bir kerem- ‘ādāt için şaḳla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 5*). [*nuķūdın, -ı, -n*]

nümāyan ol-: Nümāyan olmak. Görünür olmak, açığa çıkmak.

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldu zīr-i tırradan

Girdi ebre şerm u hacletden o mihr-i pūr şu ‘ā’ (*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*nümāyan ol-, -dı*]

nümūdar ol-: Nümudar olmak. Görünür olmak.

Sīne pūr-dağ ol ki olmaz hiç şāyān-ı kabul

Kāle-i dilde nümūdar olmasa tamğa-yı ‘aşḳ (*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*nümūdar ol-, -ma, -sa*]

nūr: Işık, aydınlık.

1.Işık, aydınlık. II Güzellik.

‘Arz-ı **nūr** eyleyemez ḥüsnüñe karşı bedrāy

Ḥaddi yokdur ki gedā eyleye hünkār ile baḥş (*Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [*nūr,]*

2.Işık, aydınlık II İlahi feyz ve dini bilgileri açığa çıkarmada araç olan ışık.

Mazhar-ı **nūr-ı** tecellā-yı cemālim ez ezel

Bilmezem mihr-i felek-pīrā nedür bedrā nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 2*). [*nūr-ı,]*

3.Işık ve aydınlık II Göz nuru.

Rūḥuñ pertev-dih-i şems-üd-ḍuḥādur yā Resūlallāh

Cebīnūñ **nūr-ı** çeşm-i aşfiyādur yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [*nūr-ı, -ı*]

4.İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık, mübâreklik (Hz. Muhammed'in nuru)

Sen ol bedrū’l-būdūr-ı evc-i Evḥāsīñ ki **nurundan**

Bütün âfâk-ı ‘âlem rûşenâdur yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2).
[nurundan, -u, -n, -dan]

5. Işık, aydınlık II Cemal nuru.

Mazhar-ı **nûr-ı** cemâlûn mihre eyler mi nigâh

Mâil-i zülf-i siyahuñ zulmet-i şâm istemez (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2). [nûr-ı, -ı]

6. Işık, aydınlık II Basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık.

Pâdişâh-ı Cem edâ bir şâhed-i Yûsuf-likâ

Mazhar-ı **nur-ı** tecellâ Tûr-ı Mûsâdır gönlüm (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4). [nur-ı,]

7. Işık, aydınlık II Vahdet nuru.

Ben ol mihr u mehe ‘atf-ı nigâh-ı iltifat itmem

Fürûğ-ı mihr-i vahdetle garîk-ı **nûrdur** gönlüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2).
[nûrdur, -dur]

8. Işık, aydınlık II İlâhi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık, mübâreklik (Nakşibendilik bağlamında).

Lutf birle hûke ger şalsa nazar iksir ider

Müreş-i (**nûr**) ü tecellâdur nigâh-ı Nakşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3). [nûr,]

nûr-bahş: Nur saçan, aydınlık veren. II Sevgilinin parlak yüzü.

Cemâlûn **nûr-bahş-ı** âfitâb-ı ‘âlem-ârâdur

Hayâlîñ evc-i dilde bir meh-i pertev-feşânumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5).
[nûr-bahş-ı, -ı]

Fürûğ-ı mâh-rûyuñ **nur-bahş-ı** tāk-ı a‘lâdur

Cebîñ tâl‘atı ey şûh reşk-i âfitâb olmuş (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2). [nur-bahş-ı, -ı]

nûr-pâş: Işık ve nur saçan II Sevgilinin çehresi yüzü.

Dem-â-dem **nûr-pâş-ı** enfüs ü âfâkdır cânâ

Çamer mi tâl‘atun yâ âfitâb-ı ‘âlem-ârâ mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3). [nûr-pâş-ı, -ı]

nūru'l-hüdā: *Hidayetin parlaklığı, aydınlığı II Allah nurunun tecellisi (Hz. Muhammed bağlamında).*

Ey cemāl-i Ve'd-ḍuhā vey ṭal'at-ı **nūru'l-hüdā**

Āfitāb-ı ṭal'aṭuñ āfākı kıldı rüşenā (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1). [nūru'l-hüdā,]

nūş it-: *İçmek, içtirmek.*

Cām-ı Cem 'arz eyleyüp min-ba'd sem **nūş itdirür**

Sâkı-i devrūñ bize ikrāmı ya hū böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2). [nūş it-, -dir, -ür]

nüşha: *Yazılmış şey II Kitap (Aşkın nüshası).*

Derk olunmaz nüşhadır ol **nüşha-i** kübrā-yı 'aşk

Ġayrı mümkündür ta'aqqul nükte-i vālā-yı 'aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1). [nüsha-i,]

nu'üt: *Naatlar. Hz. Muhammed'i övmek için yazılan manzum methiyeler.*

Nevā kıldıkça dil murğı gülistān-ı **nu'ütunda**

'Aceb mi kılsa ebsem 'andelīb-i nā'me-güyâyı (Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 3). [nu'ütunda, -u, -n, -da]

nuzhet-fezā: *İç açıcı, gönül ferahlatıcı (Güzel koku bağlamında).*

Bâğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı rengārengi var

Nükhet-i **nuzhet-fezā** reyhan u şebbū kalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2). [nuzhet-fezā,]

O

o: *O, işaret sıfatı.*

Ne şübhe pîş-i çevgānı **o** erbāb-ı ma‘ārifde

Gerekmez hemçü gūy-ı t̄arem-i a‘lā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [o,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 5*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [o,](*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [o,](*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17*). [o,]

o dem: *O anda, hemen.*

Dehānuñ yād idüp tā güllere ‘aṭf-ı nigāh itdüm

Hacāletle **o dem** gül-gönçe teg ālūde-ḥūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [o dem,]

Ol zülf-i ‘abiriñ göreli dest-i şabāda
Çün şāne **o dem** sīne-i ‘uşşāk delindi (*Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*o dem,]*

İreydüm kâşkī ‘iyd-ı vişāle

Olaydum der **o dem** kurbān-ı Leylī (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*o dem,]*

o deñlü: *O denli. O ölçüde, o kadar (çok).*

O deñlü dāne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennā dāmına aldım o āhu ṭab‘ cānānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*o deñlü,]*

o kim: *Her kim ki II O ki.*

Çü Şāib şevket-i nazmı irer āfāka ey Şādi

O kim evşāf-ı pīri zīb-i pīrā-yı zebān eyler (*Şādī Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*o kim,]*

Ruḥuñ girdinde dil dönse gibi pervāne pervāne

‘Acep olmaz **o kim** elbet döner īzāne pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 1*). [*o kim,]*

Ḥaḳīkatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

O kim kendüsini zāhirde ḥāk-ı zillate koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*o kim,]*

Gerekmez dīdeye ol ḥesti-i dünya vü māfihā

O kim Şādī ayağun pāye-i maḥviyyete koymuş (*Şādī Divanı, Gazel 96, Beyit 5*). [*o kim,]*

o rütbe: *O derece, o kadar; çok fazla.*

Ḳābil-i dārū degül zaḥm-ı dil-i zārum ṭabīb

Tīg-ı cevruñle **o rütbe** dil-fiğār itdūñ beni (*Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*o rütbe,]*

oda yan-: *Oda yanmak. Ateşe yanmak II Yanmak, tutuşmak*

Oda yansın nideyim müşk ile ‘anber min-ba‘d

Ṭurra-i kākül-i tā ‘anber-i sārā geldi (*Şādī Divanı, Gazel 201, Beyit 2*). [*oda yan-, -sı, -n]*

ohşa-: *Okşamak II Taltif etmek III Anlamaya , bilmeye çalışmak*

Ohşadum dest-i ḥayālümle turunc-ı ğabğabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1).
[oḥşadum, -du, -m]

ok: Ok. II Sevgilinin kirpiği, yan bakışı.

Çeşmüñ ne kıyar ‘aşık-ı bītāb u tūvāne

Kirpiklerüñ **oklar** gibi tā işledi cāne (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1). [oklar, -lar]

oku-: Okumak.

1.Talim etmek.

Gir debīristan-ı ‘aşka ders-i nādanı **oku**

Tā bilinsin iş bu sırr-ı māverā-yı pür-dehā (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2). [oku,]

2.Söylemek, demek.

Her seher eller açup kıldukca āgāz-ı du‘ā

Cümleten āmīn **okur** hep halk-ı ‘ālem yek-zebān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18). [okur, -r]

3.Yazı dışındaki işaret ve izleri değerlendirerek çözmek, yorumlamak.

Görenler hüsünü cānā **okur** şanıñda Māhedā

Egerçi dest-i kudret şekl-i insāniyyete koymuş (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4). [okur, -r]

okun-: Okunmak. Öğrenilmek, anlaşılmak . II Seslendirilmek, yüksek sesle kırâat edilmek.

Bu deñlü diñle neydi Şādiyā ol Kışsa-i Mecnūn

Oğunsun şimdi bundan böyle de efsāne-i hātır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 5).
[oğunsun, -sun]

ol: “O” anlamındaki işaret sıfatı.

Şal **ol** ḥabl-i niyāzı ḥalka-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maḳām-ı mültecādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4). [ol,]

(Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [ol,](Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5). [ol,](Şâdî

[illegible]

J(Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [ol,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14). [ol,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21). [ol,] (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 2). [ol,]

ol: “O” anlamındaki işaret zamiri

(Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 6). [oldur, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4). [ol,]

ol: “O” anlamındaki üçüncü tekil şahıs zamiri

(Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [oldur, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [oldur, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı,

Gazel 179, Beyit 5). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [oldur, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 5). [ol,]

ol-: Olmak .

1.Yol açmak.

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde tûtî-i tab‘ım

Hayāl-i kând-i la‘lin **oldu** gūyan olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*oldu, -du*]

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālîñ

Düşürdi dām-ı zülfe **oldu** nālān olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*oldu, -du*]

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā **oldu** ey Şādî

Yem-i ‘aşk içre kilik-i gūher-efşān olmama bâ‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*oldu, -du*]

2.Bulunmak, mevcut olmak.

Peymāne-i ‘aşkuñ gibi bir cām-ı cem **olmaz**

Cānā dem-i vuşlat gibi ‘ālemde dem **olmaz** (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [*olmaz, -maz*]

3.Olmak ...vasfını taşımak II ...haline gelmek.

‘Āşık oldur kim kıla kendin ġārīķ-ı baħr-ı ‘aşk

‘Ārif oldur kim **ola** ezkār-ı hū efkār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3*). [*ola, -a*]

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbul hemāl **olmuş** saña

Şem‘ hūsnūñ yād idüp pervāne-hāl **olmuş** saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [*olmuş, -muş*]

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbul hemāl **olmuş** saña

Şem‘ hūsnūñ yād idüp pervāne-hāl **olmuş** saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [*olmuş, -muş*]

Ol kamer-ṭal‘āt-cebīniñden münevverdür cihān

Müşk bār-ı zülf hem-reng-i leyāl **olmuş** saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [*olmuş, -muş*]

Ārzuyı şekker-i vaşluñla ey ferruḥ-liḳā

Ḥāme-ī ebkem-meniş tūṭī maḳāl **olmuş** saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*olmuş, -muş*]

Zāt-ı vālā-yı tū şod bedrū'l-büdūr evc-i ḥasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl **olmuş** saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*olmuş, -muş*]

Ziver-i farḳ-ı enām **olmazdı** ol reyḥān u gül

Virmeseydi zūlf ü ruḥşāruñ eger gülzāre zīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [*olmazdı, -maz, -dı*]

Ḥayder-i meydān-ı 'aşḳ olduñ **olub** Düldül-süvār

Şimdi ey Şādī seniñle kim sürer meydāna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [*olub, -up*]

Ol serv-i çemenzāra nigāh eylemez **oldum**

Boy göstereli dilde o tūbā-yı ḳanā'at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3*). [*oldum, -du, -m*]

Yem-i 'aşḳ içre kilḳ-i güher-efşān **olmama** bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 6*). [*olmama, -ma, -ma*]

Degül mi şifte zūlfün dil-perişān **olmama** bā'is

Firāḳ-ı la'li gülfāmıñ ciger-ḳān **olmama** bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*olmama, -ma, -ma*]

Degül mi şifte zūlfün dil-perişān **olmama** bā'is

Firāḳ-ı la'li gülfāmıñ ciger-ḳān **olmama** bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [*olmama, -ma, -ma*]

Nice dem ebkem olmuşdı ḳafesde tūṭī-i ṭab'im

Ḥayāl-i ḳand-i la'lin oldu gūyan **olmama** bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*olmama, -ma, -ma*]

Efendim murḡ-ı cānı arzū-yı dāne-i ḥālīñ

Düşürdi dām-ı zūlfe oldu nālān **olmama** bā'is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [*olmama, -ma, -ma*]

Göñül 'aşḳ iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālīkdır serīr-i ‘aşka sultān **olmama** bā‘is (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [olmama, -ma, -ma]

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādī

Yem-i ‘aşk içre kil-k-i gūher-efşān **olmama** bā‘is (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 5). [olmama, -ma, -ma]

Nice dem ebkem **olmuşdı** kafesde tūtī-i tab‘ım

Hayāl-i kand-i la‘lin oldu gūyan olmama bā‘is (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 2). [olmuşdı, -muş, -dı]

Şīrin-dehen **oldı** kühen-efsāne-i Ferhād

Meşhūr olalı ‘aşrda hāl-i dil-i nā-şād (Şādī Divanı, Gazel 42, Beyit 1). [oldı, -dı]

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı dil ‘aşkıñ ile **olmuş** kavī bünyād (Şādī Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [olmuş, -muş]

Şādī yā şiriñ kelāmıñ tūtī-dil şā‘irlere

Vāye-bahş **olmağda** ol şehdāb-ı şekkerden lezīz (Şādī Divanı, Gazel 46, Beyit 5). [olmağda, -mak, -da]

Lāle-zār **olmuş** hayāl-i ‘arīzuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūh hem çün lālezār (Şādī Divanı, Gazel 47, Beyit 2). [olmuş, -muş]

(Şādī Divanı, Gazel 49, Beyit 1). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 49, Beyit 1). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 49, Beyit 3). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 5). [oldıgın, -dı, -ğın] (Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 5). [olmak, -mak] (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [oldıgum,] (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 4). [oldıgum, -dık(ğ), -u, -m] (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 5). [oldıgum,] (Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 5). [olmak, -mak] (Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 1). [oldıgum,] (Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 3). [oldıgum, -dık, -um] (Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 4). [oldıgum, -dık, -um] (Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 5). [oldıgum, -dık, -um] (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [olmasın, -ma, -(s)ın] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 5). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 6). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 7). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 8). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 1). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 1). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 2). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 3). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 5). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 6). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 7). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 8). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [olur, -ur] (Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 5). [oldıgı, -dık(ğ), -ı] (Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 3). [oldıgum, -dıg, -um] (Şādī

Divanı, Gazel 86, Beyit 2). [olur, -ur] (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3). [oldum, -dum] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 1). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3). [olmaz,] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 5). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1). [olmuş, -muş] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5). [oldum,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 3). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7). [olmuş,] (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4). [olsa,] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1). [oldum, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1). [oldum, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2). [oldum, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3). [oldum, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4). [oldum, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3). [ola, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4). [olup, -up] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2). [oldu,] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7). [olma, -ma] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5). [olmayan, -ma, -yan] (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5). [oldı, -dı] (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 2). [oldukça, -dukça] (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3). [olmuşdur, -muş, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5). [olmuşdur, -muş, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3). [olmuşum, -muş, -um] (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4). [oldum,] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 5). [oldum, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2). [olmaduñ, -ma, -du, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3). [olmaduñ, -ma, -du, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4). [olmaduñ, -ma, -du, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4). [olmaduñ, -ma, -du, -ñ] (Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5). [oldı, -dı] (Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4). [olup, -up] (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4). [oldı, -dı] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5). [olmayam, -ma, -(y)a, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4). [olsan, -sa, -n] (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1). [oldum,] (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3). [oldum, -dum] (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5). [olma, -ma] (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 5). [olmamak, -ma, -mak] (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 4). [olduğun,] (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1). [olmasa, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 2). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 9). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3). [oldum, -dum] (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4). [olaydum,] (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [oldum, -dum] (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9). [ol,] (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 1). [olmaz, -maz] (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2). [oldum, -dum] (Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4). [olşa, -sa] (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [olmamak, -ma, -mak] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1). [olaydum, -a, -y, -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3). [olaydum, -a(y), -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4). [olaydum, -a(y), -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5). [olaydum, -a(y), -du, -m] (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5). [ola, -a] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1). [olmuşam, -muş, -am] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [olmasa, -ma, -sa] (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4). [olsa, -sa] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3). [olup, -(u)p] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5). [olsam,] (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5). [olsam, -(s)am] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1). [oldı, -dı] (Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 3). [ola,] (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4). [ola,] (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4). [oldıkça,] (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4). [olmak,] (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [olmaz,] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 1). [olmayan,] (Şâdî Divanı, Gazel 91,

Beyit 2). [olmayan,](Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3). [olmayan,] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [olmayan,]

ol kadar: *O ölçüde, o denli.*

Hayâl-i kâmetünle serve tâ ‘atf-ı nigâh itdüm

Çıkardım ‘arşa âhı **ol kadar** temdîd-i âh itdüm (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 1). [ol kadar,]

Ol kadar bî-tâb ü rencûr u za‘îfem ey dirig

‘Arz-ı hâl-i pür melâle dilde yokdur kudretüm (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4). [ol kadar,]

ol ki: *O kimse ki, II Aşıklar.*

Ni‘met-i bî-gâyet-i cennâta eyler mi nigâh

Ol ki çün men sîr-hvân-ı ni‘met-i dîdâr olur (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 2). [ol ki,]

ol kim: *O ki; o kişi ki.*

Ne bilsin hvâce **ol kim** ‘âlem-i hayret ne ‘âlemdür

Anı ben teg cemâl-i yâra hayrân olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [ol kim,]

Câm-ı cemşîdi değışmez mi sifâl-i köhneye

Ol kim olmuşdur çü men mest-i mey-i serşâr-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5). [ol kim,]

Çeşme-i hayvana hergiz eylemez ‘atf-ı nigâh

Ol kim olmuşdur ezel mest-i mey-i ma‘nâ-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 3). [ol kim,]

ola kal-: *Ola kalmak. Tasvir fiillerinden süreklilik fiili. Bir oluş-kılışın belli bir zaman içinde yapılagelme ve belirli bir durumda kalakalma niteliğindedir.*

Eyledi Hâk tâ seni şâhenşeh-i Mısr-ı cemâl

Hüsnuñe hayrân ola kaldı nice Yûsuf-likâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7). [ola kal-, -dı]

(Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2). [ola kal-, -dı] (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3). [ola kal-, -dı, -m](Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 2). [ola kal-, -du, -m](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4). [ola kal-, -dı](Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3). [ola kaldum, -du, -m](Şâdî

Divanı, Gazel 203, Beyit 2). [olaḳaldı, -dı] (Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4). [olaḳaldı, -dı]

ola tur-: *Ola durmak. Tasvir fiillerinden süreklilik fiili. Bir oluş-kılışın belli bir zaman içinde yapılagelme ve belirli bir durumda kalakalma niteliğindedir.*

Ol ‘aşk serîrinde Süleymân ola tursun

Tâ rahm ide Şâdî gibi mūrân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [*ola tur-, -(s)un-sun*]

olaldan: *Olduğundan beri.*

Menem Şâdî muhibb-i pür melâmet

Olaldan bende-i fermân Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 6*). [*olaldan,]*

olalı: *Oluğundan beri.*

Şâdiyâ ‘aşk serîrinde Süleymân **olalı**

Dergeh-i yârda mūrâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [*olalı,]*

Sevdâ-yı dü çeşmünle gezer kûh u feżâyı

Meshûr nigâhuñ **olalı** şûh-ı ğazâlân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [*olalı,]*

Ba‘demâ Câm-ı Ceme ‘atf-ı nigâh eyle(ye)mez

Olalı mest-i mey-i sāğar-ı ser-şâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8*). [*olalı,]*

olan: *..olan (kimse, kişi)*

Hemçü Manşûrî **olan** sırr-ı Enel-Hakdan habîr

Dâr-ı ‘aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler mi yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [*olan,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*olanlar, -lar]* (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*olanlar, -lar]* (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*olanlar, -lar]* (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 5*). [*olanlar, -lar]* (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*olan,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [*olan,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [*olanlar, -lar]* (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [*olan,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*olanlar, -lar]* (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 2*). [*olanlar, -lar]*

oldum olalı: *Olduğumdan beri.*

Oldum olalı mazhar-ı envâr-ı hüviyet

Der ‘âlem-i vahdet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [*oldum olalı,]*

olıcak: *Olduğu zaman, olunca.*

Divān-ı mu‘allā **olıcak** Şādī-i zārı

Şermende-i dīvān-ı mübīn eyleme yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 3, Beyit 5). [*olıcak,]*

olmasan olmāz idi: *"Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım" anlamında Hz. Muhammed için söylenen Hadis-i kutsi mealî.*

Oldu zāt-ı ‘aḳdesiñ icād-ı kevneyne sebep

Olmasan olmāz idi nüh tāk-ı a‘lā merḥabā (Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 4). [*olmasan olmāz idi,]*

olmaya kim: *"Sakın bu olmasın" anlamında kalıplaşmış ifade.*

Şādī her işde tekāsül ideriz **olmaya kim**

Ḥidmet-i Ḥazret-i Mollada tekāsül idelim (Şādī Divanı, Gazel 136, Beyit 5). [*olmaya kim,]*

olmaya mı: *Olmasın mı, gerçekleşmesin mi?*

Olmaya mı Şādī yā pābend-i zencīr-i cünūn

Ḳays-ı şahrā-yı melāl itdi beni Leylā-edā (Şādī Divanı, Gazel 15, Beyit 5). [*olmaya mı,]*

olmaz ol-: *Olmaz olmak. Tasvir fiillerinden alışkanlık fiili. Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda yada gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü, süreceğini gösterir*

Çekmeyen dāim zemistān-ı firāk-ı dilberi

Nev-bahār-ı vaşl ile **olmaz olur** mı şādkām (Şādī Divanı, Gazel 133, Beyit 3). [*olmaz ol-, -ur]*

olundukda: *Olunduğunda, edildiğinde.*

Her taraf i‘lān **olundukda** cülūs-ı şevketi

Şıyṭ-ı ferrūḥ-bād ile pūr oldı tāk-ı āsmān (Şādī Divanı, Kit'a 2, Beyit 6). [*olundukda,]*

olur ol-: *Olur olmak. Tasviri fiillerden alışkanlık fiili. Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda yada gelecekte alışkanlık olarak sürdüğünü süreceğini gösterir.*

Birden bire sâhil-res-i maḵṣūd **olur oldum**

Māhī dili naḥḥīr ideli tor-ı maḥabbet (Şādī Divanı, Gazel 21, Beyit 2). [olur ol-, -du, -m-dum]

on sekiz biñ ‘ālem: Kesret yerine geçip sayılamayan ve çokluk ifade eden her durum için kullanılan kalıp bir ifade.

Zāt-ı Pākin **on sekiz biñ ‘āleme** pīrāyedür

Ḥükmrān-ı kişver-i Levlāk sensiñ ḥazretā (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 3). [on sekiz biñ ‘ālem, -e]

Ö

öl-: Ölmek.

1. Yaşamaz olmak, can vermek.

Turna yan şem‘-i ruh-ı cānāne **öl** pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imhā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [öl,]

2. Hayatı sona ermek. II Bazı sebeplerle çok sıkıntı veya acı çekmek.

Ölmeden ser-tîz-i tîğ-i ta‘ne-i ağıyārdan

Küşte-i şemsîr-i ‘aşk-ı yār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3*). [ölmeden, -me, -den]

öldür-: Bir canlının hayatına son vermek; büyük sıkıntı ve ızdırap vermek, perişan hale getirmek.

Havāle eyleme ağıyāra luṭf it katlūmi bāri

Sen **öldür** tîğ-ı gamzeñle eger men katle şâyānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [öldür,]

Luṭf eyle n’ola ḥançer-i gamzeñle sen **öldür**

Kılma ölüm-i Şâdîyi ağıyāra havāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [öldür,]

Çeşm-i cellāduñ kıyar her bir bakışda cānuma

Şâdîyi **öldürme** mi kaşdı nedür yā maṭlabı (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5*). [öldürme, -me]

ölüm: Ölüm, hayâtın son bulması II Mahviyet.

Luṭf eyle n’ola ḥançer-i gamzeñle sen öldür

Kılma **ölüm-i** Şâdîyi ağıyāra havāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [ölüm-i,]

ömr: Ömür, hayat.

1. Hayat, yaşam.

‘Ömr ü iclāl-i şehinşāhîleriñ müzdād ide

Ḥazret-i Mevlā bi ḥaqq-ı meḥar-ı peygāamberān (*Şâdî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 19*). [‘ömr,]

Āsiyāb-ı çarh-ı gerdūnı tehi zan eyleme

Dāne-i ‘**ömrüñ** içindir Şādī devr-i āsiyāb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [*‘ömrüñ,]*

Nedür her dem kıyar dil-ḥasteye ol çeşm-i cellāduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşkunda şol ‘**ömrüm** tebāh itdüm (*Şādī Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [*‘ömrüm,]*

Tevāzu‘ naḳdini dil ḳadr-i terfi‘āt içün şakla

Hemişe var-ı ‘**ömrüñ** ‘aşka taḥsīlat içün şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*‘ömrüñ, -üñ]*

Hevālarla hebāya gitdi ‘**ömrüm** ba‘de ez-in bāri

Nesīm-i ‘aşk ile eyle dimāgım pür-hevā yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [*‘ömrüm, -ü, -m]*

2. Yaşanılan zaman.

Gülşen-i ‘**ömrümde** ḥayfā verd-i hoş-bū ḳalmamış

Şāḥ-ı gülde ‘andelīb-i menḳābet-gū ḳalmamış (*Şādī Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [*‘ömrümde,]*

öyle: 1.O şekilde, ona benzer, onun gibi.

Oldı gönlüm **öyle** gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylā Ḳays teg gezdim ferāz u deşt u şīb (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*öyle,]*

Öyle bir Āşaf ki Şādī gevher-i evşāfını

Derc ḳılsam ḥoḳḳa-i gerdūnu mālāmāl olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 8*). [*öyle,]*

Murğ-ı gönlüm bend-i zülf-i yārdan olmaz ḥalāş

Öyle bir Manşürdur kim dārdan olmaz ḥalāş (*Şādī Divanı, Gazel 104, Beyit 1*). [*öyle,]*

Güş tut dilden olur peydā Enel-Ḥaḳḳ na‘rası

Öyle bir Manşür-ı ‘aşkam dārdır gönlümdeki (*Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 2*). [*öyle,]*

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki ey Şīrīn-dehen

Deldi tāgı tīşe-i āḥ u fiğānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*öyle,]*

2.O denli, o kadar, o derece.

Ġam-ı hecrüñle **öyle** ħaste-ħālem yā Resūlallāh

Temennā-yı vişāle yok mecālüm yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*). [öyle,
]

Sāye-i ‘adlünde ‘ālem **öyle** emniyyetdedür

Kim kılar ‘uşfūr(ı) ol çengal-ı bâzi âşiyān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 14*). [öyle,]

P

pā- beste eyle-: *Ayağı bağlama II Esir etme, mahkum etme.*

Ḳurtar beni ḳayd-ı ğam u ālām-ı sivādan

Pā- beste-i zencīr-i melāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [*pā- beste eyle-, -me*]

pā-bend: *Ayağı bağlı olan kimse II Esir.*

Bu dīl-i dīvānemi zencīr zabṭ itmez iken

Nāgehan **pā-bend-i** zencīr-i melāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*). [*pā-bend-i, -i*]

Görüp çīn kākülün **pā-bend-i** zencīr-i cünün oldum

Çeküp ol çille-i hicrân-ı ebrūyu zebūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [*pā-bend-i, -i*]

Olmaya mı Şādī yā **pābend-i** zencīr-i cünün

Ḳays-ı şahrā-yı melāl itdi beni Leylā-edā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [*pābend-i,]*

pā-bend it-: *Pabend etmek. Ayağını bağlamak II Esir etmek.*

Beni Leylā-edā pā-bend-i zincir-i cünün itdi

Deme zinhār Şādī ḳays-ı hāmūn-ı melāmet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5*). [*pā-bend it-,]*

pā-bend ol-: *Ayağından zincirlenmek II Esir olmak III Etkide kalmak.*

Pā-bend olalı zūlf-i girih-ğiriñe cānā

Oldum hele vāreste-i her ḳayd u ālāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4*). [*pā-bend ol-, -a, -lı*]

pā-beste ol-: *Ayağı bağlanmak, zincirlenmek II esir olmak.*

Olduñ yine pā-beste-i zencīr-i melāmet

Şūrīde-ḳıyāfet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 4*). [*pā-beste ol-, -du, -n*]

pā-būs: *Ayak öpme II yalvarma, sevgi, saygı göstergesi olarak ayağına kapanma.III Huzura çıkma.*

Ger dilerseñ nāiliyyet devlet-i **pā-būsuna**

Ṭurma aķ ol serv-i nāzın pāyine cūlarla sen (*Şādî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*pā-būsuna,]*

Oldun mu dilā devlet-i **pā-būsuna** nāil

Ol serv kadın pāyine şu teg aķışında (*Şādî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*pā-būsuna,]*

pādişāh: *Sultan, hükümdar.*

1. *Abdülaziz Han.*

Pādişāh-ı heft-kişver hükmrān-ı baħr u ber

Şehriyār-ı Cem zafer haşmet fezā-yı Husrevān (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8*). [*pādişāh-ı, -ı]*

2. *Hz. Muhammed (sav).*

Sensiñ el-ħaķ Seyyid-i Sādāt Faħr-ı kâināt

Pādişāh-ı mülk-i Māevhā ħidiv-i enbiyā (*Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 2*). [*pādişāh-ı, -ı]*

Esselām ey **pādişāh-ı** taħt-ı Evhā esselām

Esselām ey mazħar-ı āyāt-ı İsrā esselām (*Şādî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [*pādişāh-ı, -ı]*

3. *Gönül.*

Pādişāh-ı Cem edā bir şāhed-i Yūsuf-liķā

Mazħar-ı nur-ı tecellā Ṭūr-ı Mūsādır gönül (*Şādî Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*pādişāh-ı,]*

4. *Peygamber aşkı.*

Ġulām-ı kemterinüñdür bu aħķar Şādî -i kemter

Serîr-i dilde ‘aşķıñ **pādişāh-ı** hükmrānumdur (*Şādî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*pādişāh-ı, -ı]*

pāk:

1. Temiz, saf II Kusursuz (hilye)

İder mi ‘atf-ı enzār eylemez ol zīb-i kevneyni

Gören bu hilye-i **pākī** hıdivv-i taht-ı Evhāy (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [pākī, -ı]

2. Temiz, saf II Kusursuz (Sevgilinin güzel kokan saçları)

Çözer olduğda şabā zülf-i ham- ender-hamını

Nefha-i **pāk** nice tabla-i ‘itrīne deger (Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 2). [pāk,]

3. Temiz, saf II Kusursuz (şiir bağlamında).

Yoksa haddi mi nazīre nazmı **pāk-ı** Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde hāmem lāl olur (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 7). [pāk-ı, -ı]

4. Temiz, saf II Kusursuz (Kişilik bağlamında).

Zāt-ı **Pākin** on sekiz biñ ‘āleme pīrāyedür

Hükmrān-ı kişver-i Levlāk sensiñ hazretā (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 3). [pākin, -in]

pāk-ı evşāfuñ: Kusursuz, temiz, güzel özellikler. II Hz. Muhammed'in vasıfları.

‘Aceb mi düşmese bir lahzā dilden **pāk-ı evşāfuñ**

Mübārek na‘t-ı pākiñ zīb-pīrā-yı zebānumdur (Şādī Divanı, Kaside 12, Beyit 4). [pāk-ı evşāfuñ, -uñ]

pa-māl: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (Aşığın gönlü bağlamında).

Şeh-suvārim çek ‘inān-ı tevsen-i nāzūñ hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi gönül **pa-māl** olur (Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [pa-māl,]

pā-māl kıl-: Ayaklar altında almak çiğnemek II Hakir düşürmek, perişan etmek.

İderse serv ile şimşād u ‘ar‘ar lāf-ı bālāyī

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i hırāmānam (Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 3). [pā-māl kıl-,]

pārelen-: Parelenmek. Parça parça olmak, paralanmak.

Çü şāne hançer-i efsūs ile dil **pārelenmez** mi

Şabā tā dest-i ğadrin kākül-i cānāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*).
[pārelenmez, -mez]

pāy: Ayak.

1.Ayak.II Yan, huzur, makam.

Ger dilerseñ nāiliyyet devlet-i pā-būsuna

Ṭurma aķ ol serv-i nāzın **pāyine** cūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [pāyine, -i, -n, -e]

Oldun mu dilā devlet-i pā-būsuna nāil

Ol serv kadın **pāyine** şu teg aķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [pāyine, -i, -ne]

Şular gibi aķ **pāyine** Şādī ne ṭurursun

Tā serv-ķadūm şahn-ı gülistāna şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [pāyine, -i, -ne]

Cūlar gibi ak **pāyine** Şādī ne ṭurursuñ

Bak serv-ķadūm nāz ile gülzāra şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [pāyine, -i, -ne]

Ḥāk-i **Pāyiñden** budur dāim niyāz-ı ‘ācizi

Luṭf kıl itme beni dergāh-ı lüṭfuñdan cüdā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 15*). [pāyiñden, -iñ, -den]

2.Ayak II Hisse, nasip (*Marifet bağlamında*)

İrme istersen eger ķurb-ı vişāl-i ḥazrete

Çek elüñ Şādī sivādan **pāy-ı** ‘irfānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [pāy-ı, -ı]

3.Ayak II Hisse, nasip III Neşe, keyif hissesi.

Ehl-i vaḥdet daima keşretde vaḥdet eyleyüp

Pāy-i şevķın gūşe-i ḥalvet-serādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2*). [pāy-i, -i]

pāyān: Son, nihayet.

Ol vücūd-ı feyz-ālūd-ı şehinşāhilerüñ

Ebbedallāhū Te‘ālā tā be **pāyān-ı** zemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21*). [pāyān-ı, -ı]

pāy-bend: Ayağı bağı II Emir altında olan (*Aşık*).

Pāy-bend-i zülf-i ‘anber-bār olaydum kâşkî

Dār-ı ‘aşk-ı dilbere ber-dār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [*pāy-bend-i, -i*]

pāy-būs: *Ayak öpme II Ayağa kapanmak III Huzura çıkmak.*

Devlet-i Dārā nedür dünyā vü māfihā nedür

Ol ne devletdür ne devlet **pāy-būs-ı** hâzretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 4*). [*pāy-būs-ı,]*

pāye: *Makam, derece, rütbe*

1. Makam, derece, rütbe II Padişah rütbesi.

Bulanlar devlet-i dīdār bakmaz cāh-ı Dārāya

Derinde kıl olanlar **pāye-i** şāhānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*pāye-i,]*

2. Makam, rütbe, derece II İmha makamı (Fenafillah bağlamında).

Ṭurma yan şem‘-i ruḥ-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol **pāye-i** imhā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*pāye-i,]*

3. Makam, rütbe, derece II Mahviyet makamı.

Gerekmez dīdeye ol ḥesti-i dünya vü māfihā

O kim Şādī ayağun **pāye-i** maḥviyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 5*). [*pāye-i,]*

Nāiliyyet ger dilerseñ **pāye-i** maḥviyyete

Cānıñı şem‘-i cemāle per urur pervāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*pāye-i,]*

pāyidār: *Kalıcı, devamlı II Uzun ömürlü.*

Pāyidār ol gülşen-i ḥübīde cānā çün çenār

Çün çenār ol kāmēt-i serv-i revānım pāyidar (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*pāyidār,]*

Pāyidār ol gülşen-i ḥübīde cānā çün çenār

Çün çenār ol kāmēt-i serv-i revānım **pāyidar** (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*pāyidar,]*

pāyine düş-: *Ayağına düşmek. II Ayağına kapanmak III Ayağına gitmek.*

Pāyine düşmekdeyem her rûz u şeb cûlar gibi

Lîk kıdd-i serv-i hoş-reftâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [*pāyine düş-, -mek, -de, -(y)em*]

Her bār **düşüp pāyine** şular gibi akdum

Şimşâd revîş serv-i hırāmân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*pāyine düş-, -üp*]

Ey peyk o dildâre taḥiyyâtımı söyle

Düş pāyine hâl-i dil-i şeydâ haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [*pāyine düş-,*]

pāymāl: *Ayaklar altında kalmış, çiğnenmiş II hakir düşürülmüş, perişan edilmiş (Aşık).*

Kıl 'ināyet tut elim ey mefḥar-ı 'ālem meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i bed-fi 'ālam yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [*pāymāl-i, -i*]

pāymāl ol-: *Ayaklar altında olmak, çiğnenmek; hor ve hakir görülmek.*

Şâdi(y)i çiğnetmedüñ cānā semend-i nāzına

Esb-i istignā-yı gayra **pāymāl oldum** yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*pāymāl ol-, -du, -m*]

pek: *Çok, çok fazla.*

Muktezâ-yı tab 'dır 'uşşākā bidād itmesi

Yokşa **pek** bilmez degildür şüh-ı müstesnâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [*pek,*]

İnanmam **pek** de va 'd-ı büse-i la 'li şeker-rîze

Faḫaṭ ol muşḥaf-ı ruḥsāruña **pek** çok yemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*). [*pek,*]

Ḥayāl-i şem ' -i ruḥsāruñla çün pervâne sūzānam

Hevā-yı kākülünle şorma hâlüm **pek** perişānam (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*pek,*]

pek çok: *Yeterinden fazla, bir hayli.*

İnanmam pek de va 'd-ı büse-i la 'li şeker-rîze

Faḫaṭ ol muṣḫaf-ı ruḫṣāruña **pek çok** yemīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*). [*pek çok,]*

pençe: *Yırtıcı hayvanların tırnakları*

1. Yırtıcı hayvanların tırnakları II İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet III Aşk pençesi

Pençe-i ser-tîz-i ‘aşk itdi gönül murğun şikâr

Ḳaf-ı hâṭır oldu Şâdî lâne-i ‘anḳâ-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [*pençe-i, -i]*

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşk-ı yâre çarpıldı

Şanarsıñ **pençe-i** şehbâzda ‘uşfurdur gönülüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [*pençe-i, -i]*

2. Yırtıcı hayvanların tırnakları II İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet III Nefis ve arzu pençesi

Ey dırîğâ dâimâ ol **pençe-i** sertîz-i nefis

Çāk çak itdî girîbânım meded yâ Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3*). [*pençe-i,]*

Esîr-i **pençe-i** nefis u hevâyam yâ Resûlallâh

Ġarîḳ-i ḳulzum-ı cürm ü ḫaṭâyam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [*pençe-i, -i]*

3. Yırtıcı hayvanların tırnakları II İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet III Sevgilinin bakışı.

Tâ esîr-i **pençe-i** şehbâz-ı ğamzeñdür gönül

Ba‘d-ez-in dil murğını şayd itmeye dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*pençe-i,]*

Āh kim bir ğamzesi ğammâza dūçâr oldu dil

Çün kebüter **pençe-i** şehbâza dūçâr oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*pençe-i, -i]*

Ḳaçarken murğ-ı gönülüm **pençe-i** şehbâz-ı ğamzenden

Ṭutuldum āh kim meshûr-ı çeşm-i pür-füsûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*). [*pençe-i, -i]*

Pençe-i şehbâz-ı ğamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dâma şalduñ dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*pençe-i,]*

Neler itdi neler o çeşm-i füsün-kār neler

Şaldı gönlüm kuşına **pençe-i** ‘anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*pençe-i,]*

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken hemçün hümā

Pençe-i şehbâz-ı çeşmüñle şikār itdüñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*pençe-i, -i]*

4.Yurtıcı hayvanların tırnakları II İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet III Zulüm pençesi

Pençe-i bî-dāda dūçār eyledüñ

Āh elinden çarh-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 6*). [*pençe-i,]*

Pençe-i bî-dād kec devrān elinden el-aman

žtırār -ı ihtiyār itdirdi deşt-i hayreti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 4*). [*pençe-i, -i]*

pençe-nümā: *Pençeyi andıran (Sevgilinin bakışları)*

Cānā ne bakışdur o bakış bakışa hayran

Dil murğına şehbâz-ı fiken **pençe-nümādur** (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*pençe-nümādur, -dur]*

per: *Kanat*

1.Kanat II Varlık, mevcudiyet.

Ol şem‘-i ruh-ı yāri anup ben de yakıldım

Āteşlere pervānelerüñ **per** yakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [*per,]*

2.Kanat II Gayret, yöneliş III Gönül.

Yine cān-ı hayālî kāğ-ı ‘aşk-ı yāra şaldırdım

Perün pervāne gūyā ber- ser-i nīrāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*perün,]*

per urur: *Per vuran.Kanat çırpın II Giden, meyleden.*

Nâiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cāniñi şem‘-i cemāle **per urur** pervāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*per urur, -ur*]

Ārzū-yı şem‘-i ruḥşāruñla her şeb ta seher

Nār-ı ‘aşka **per urur** pervāne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*per ur-, -ur*]

perākende ol-: *Birbirinden ayrılmak II Dağınık, darmadağın olmak.*

İtdükçe şabā turrelerüñ yār perīşān

Olmaz mı perākende bütün hātır-ı yārān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1*). [*perākende ol-, -maz*]

perçem: *Alna düşen kısa saç demeti, kâkül*

1. *Alna düşen kısa saç demeti, kâkül (Çevgan bağlamında).*

Atıldı dil tütüldü ‘ākıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim **perçem-i** çevgānını şāhāne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*perçem-i, -i*]

2. *Alna düşen kısa saç demeti (Şehmar bağlamında).*

Bir muṭalsam gencdir gencīne-i ḥüsnüñ kim ol

‘Akdhā-yı **perçemüñ** şeh-mār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3*). [*perçemüñ,*]

3. *Alna düşen kısa saç demeti, kâkül II Sevgilinin saçı.*

Değme zinhār tel-i **perçem-i** canāne şabā

Eyle inşāf toḡunma dil-i yarāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*perçem-i, --i*]

Ṭolaşup gerden-i kâfūra o **perçem** nedür

Kimi **perçem** kimi şalkımlı belādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [*perçem,*]

Ṭolaşup gerden-i kâfūra o **perçem** nedür

Kimi **perçem** kimi şalkımlı belādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [*perçem,*]

Ġāyet uzayup **perçemi** gerdāne ḳol atmış

Şān ebr-i siyeh bir meh-i tābāne kōl atmış (*Şādî Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*perçemi, -i*]

Sandım ol tūr-ra-i sūnbül güle peyveste meger

Şarkmış ‘ārız-ı āl üzre muṭarrā **perçem** (*Şādî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*perçem,]*

Nāgeh yine cem ‘iyyet-i dil oldu perīşān

Der dest-i şabā **perçem-i** cānān(ı) görünce (*Şādî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*perçem-i, -i*]

4. *Alna düşen kısa saç demeti, kakül. (Aşka düşürmesi bağlamında).*

Perçem ne belā olduğu meydāne ki çıkdı

Oldı dil-i sevdā-zedenūñ ḥālī müşevveş (*Şādî Divanı, Gazel 95, Beyit 2*). [*perçem,]*

Böyle sevdāyī olup çün Kayş düşmezdim çöle

Şalmasaydı başımı sevdāya Leylā **perçemüñ** (*Şādî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [*perçemüñ, -üñ*]

Ne dem ol bād-ı şabā **perçem-i** pür-çīne deger

Ne revādur ki dil-i ‘āşık-ı miskīne deger (*Şādî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [*perçem-i, -i*]

Ol **perçem-i** ḥam-der-ḥama nāgeh ki ulandum

Şem ‘-i rūḥ-ı cānāna çü pervāne ṭolandum (*Şādî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [*perçem-i, -i*]

5. *Alna düşen kısa saç demeti, kâkül II Sevgiliye ulaşmayı engelleyici şey veya kimse.*

Gīsū-yı siyeh-fāmını gör genc-i ḥüsnünde

Perçem dime her tār birer mārdur ancak (*Şādî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [*perçem,]*

Gevher-i nā-yāb-ı vaşla ğayr-ı mümkindir vüşul

Mārdır gencīne-i ḥüsnünde gūyā **perçemüñ** (*Şādî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*perçemüñ,]*

İster mi daḥi gerden-i ‘uşşāk kemendi

Bes **perçem-i** bendi (*Şādî Divanı, Gazel 191, Beyit 4*). [*perçem-i, -i*]

6. *Alna düşen kısa saç demeti, kâkül II Tazelik, canlılık kaynağı.*

‘Ārizuñ gül deste-i reyḥān cānā **perçemüñ**

Sünbülîstân-ı tarāvetdir muṭarrā **perçemüñ** (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 1*).
[perçemüñ, -üñ]

7.Kakül II Sevgilinin güzelliğine güzellik katan saçları III Sevgilinin övgüye değer hasletleri.

Gerçi söz uzar **perçem-i** vaşında o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz hele nāzikçe miyāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [perçem-i,]

8.Alna düşen kısa saç demeti, kâkül. II Sevgilini saçı III Kesret.

Dil **perçem-i** ḥam-der-ḥama şarmaşdı dolaşdı

Sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 3*). [perçem-i, -i]

Ṭurre-i **perçem-siyah** itdi günüm kara āh

İtdi günüm kara āh ṭurre-i **perçem-siyah** (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [perçem-siyah,]

Ṭurre-i **perçem-siyah** itdi günüm kara āh

İtdi günüm kara āh ṭurre-i **perçem-siyah** (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [perçem-siyah,]

9.Alna düşen kısa saç demeti, kâkül II Sevgilinin aşıktan haberdar olması.

Şādî-i şūrīde ta ‘ṭīr-i meşām oldı yine

Tā şabā ırgürdü bû-yı müşk-sārā **perçemüñ** (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5*).
[perçemüñ, -ü, -ñ]

perde: Hicap, örtü. II Namus perdesi

Emān şol **perde-i** nāmūsı çāk itdirme maḥşerde

Ṭutulmazdan yaḳam ol çāre-ḥ vahem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3*).
[perde-i, -i]

perī: Cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farz-edilen dişilerine verilen bir ad. II Güzel kişi, sevgili, dost.

Gören āyinede ey şūḥ senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi āyā ki **perī** sihrle mīnāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [perī,]

perī-hū: Peri huylu II Olaylara ve kişilere diledikleri şekilde yön verenler.

Şādīyā efsūn ile teşḥīr çün mümkün degül

Kayd-ı ünsiyyetde olma her **perī-hūlarla** sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5*). [*perī-hūlarla, -lar, -la*]

perīşān: *Acınacak durumda, zavallı, kederli II Aşık.*

Gel ey zāhid benim hāl-i **perīşān** iştimalim gör

Dime bir Kays-ı Leylā kūhsār-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*perīşān,]*

Günehkāram siyeh-rū bir **perīşān** rūzgāram kim

Be nāle gulgüle-baḥş-ı semāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2*). [*perīşān,]*

Ḥayāl-i şem‘-i ruḥsāruñla çün pervāne sūzānam

Hevā-yı kākülünle şorma hālüm pek **perīşānam** (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*perīşānam, -am*]

Nola bu Şādī -i pūr-cürme vir cem‘iyyet-i ḥātır

Za‘if‘ ū nātūvānam bes **perīşānam** meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5*). [*perīşānam, -am*]

perīşān eyle-: *Dağıtmak, karmakarışık duruma getirmek II Acınacak duruma getirmek, altüst etmek.*

Ḥvāhiş-i gül-fām-ı la‘li bağırmı ḵan eyleyüp

Kāküli cem‘iyyet-i zihnim perīşān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 3*). [*perīşān eyle-, -di*]

perīşān it-: *Dağıtmak, düzenini bozmak(saç bağlamında).*

İtdükçe şabā turrelerün yār perīşān

Olmaz mı perākende bütün ḥātır-ı yārān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1*). [*perīşān it-, -dik, -çe*]

perīşān kıl-: *Darmaduman etmek, dağıtmak.*

Āh kim ol bī-vefā ‘uşşākı her an ağladur

Zülf-veş gönüm kılup dāim **perīşān** ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [*perīşān kıl-, -up*]

perīşān ol-: *Dağılmak, karmakarışık duruma gelmek, düzeni bozulmak.*

Nāgeh yine cem‘iyyet-i dil **oldı perīṣān**

Der dest-i ṣabā perçem-i cānān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*perīṣān ol-, -dı*]

Dil gidüp yağmaya tā ‘aqlım **perīṣān olmasın**

Çözme bend-i ṭurra-i ṭarrārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [*perīṣān ol-, -ma, -(s)ın*]

Hevā-yı kākülünle dil **perīṣān oldıgum** besdür

Ruḥuñ şem‘inde çün pervāne sūzān oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*perīṣān ol-, -dığ, -um*]

perīṣān-rūzgār: *Perişanlığın, acınası durumun şiddetli oluşu.*

Siyeh-rüyam **perīṣān-rūzgāram** yā Resūlallāh

Yetişdi göklere şeb-gīr-i zārum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1*). [*perīṣān-rūzgāram, -am*]

perī-şüret: *Güzel yüzlü, çok güzel (kimse) II Başka, diğer güzeller.*

Vardur ‘ālemde cānā çün **perī-şüret** velī

Sen gibi bir ḥāl-i dil añlar melek-peyker mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*perī-şüret,]*

per-suhte: *Kanadı yanmış II Bağrı yanık.*

Şâdīyā ‘ālemde bir **per-suhte** pervāneyem

Kim hemīşe ḥvahiş-i şem‘-i vişāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 5*). [*per-suhte,]*

Bir ‘āşık-ı **per-suhte-i** şem‘-i firākam

Kim sūziş-i hicrānıma pervāne de şaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2*). [*per-suhte-i, -i*]

Pervāne-i **per-suhte-i** şem‘-i cemālüm

Bir tūṭī-i gūyā-yı şeker-ḥāy-ı visālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [*per-suhte-i, -i*]

pertev: *Işık, parlaklık II sevgilinin yüzünden yansıyan ışık, sevgilinin yüzünün parlaklığı.*

Gönüldür ol şalan āfāka **pertev**

Göñüldür der tecelli Tūr-ı Mūşā (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2). [pertev,]

Çīn-i zülfüñ mihr-i ruhsârunda koma cânım al

Pertev-i hüsñüñ görüp ol mäh kıalsın der şehâb (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3).
[pertev-i, -i]

Pertev alur mihr ü mäh tâb-ı ruhuñdan hemîn

Tâb-ı ruhuñdan hemîn pertev alur mihr ü mäh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3).
[pertev,]

Pertev alur mihr ü mäh tâb-ı ruhuñdan hemîn

Tâb-ı ruhuñdan hemîn **pertev** alur mihr ü mäh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3).
[pertev,]

pertev-bahş: Parlaklık veren, ışıklandıran.

Virmezem dil virmezem her bir kamer- tal'atlara

Rûy-ı **pertev-bahş-ı** akmâr isterim meşreb bu ya (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3).
[pertev-bahş-ı,]

pertev-dih: Işık ve parlaklık veren (yüz bağlamında).

Rûhuñ **pertev-dih-i** şems-üd-đuhâdur yâ Resûlallâh

Cebīnūñ nūr-ı çeşm-i aşfiyâdur yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1). [pertev-dih-i, -i]

pertev-feşân:

1. Işık saçan, aydınlatan (Ay bağlamında Peygamberin hayali).

Cemâlūñ nūr-bahş-ı âfitâb-ı 'âlem-ârâdur

Hayālīñ evc-i dilde bir meh-i **pertev-feşânımdur** (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 5).
[pertev-feşânımdur, -um, -dur]

2. Işık saçan II Sultan Abdülaziz Han.

Hamdülillâh kim yine devrân buldu tâb u fer

Oldı tâ mihr-i 'adâlet 'âleme **pertev-feşân** (Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 1). [pertev-feşân,]

pertev-fezâ: Işık veren, aydınlatan. II Güneş.

Virür ol küfr-ü zülfün leyle-i zulmaye sevdâyı

Cebînüñ tal‘atı **pertev-fezâ-yı** şems-i hâverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*).
[pertev-fezâ-yı, -yı]

pervāk: Nöbetçi, bekçi II Gönül gözü

Hem çü nergis ol hemân **pervāk-ı** bâb-ı mâ‘nevi

Kalma ey dil dâimâ mânend-i gönçe der menâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 2*).
[pervāk-ı, -ı]

pervâne: Kelebek

1. Geceleri ıstık etrafında dönerek uçan küçük kelebek.

Sûziş-i sîneme **pervâne** de hayrân oldı

Âteş-i ‘aşkı o şuhın düşeli cāna şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [pervâne,]

Bir ‘âşık-ı per-suhte-i şem‘-i firākam

Kim sūziş-i hicrânıma **pervâne** de şaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2*). [pervâne,]

Ne sūzişdir ki o sūzişle hayrân itdi ‘uşşākı

Çıkınca yād-ı ruhsāruñla şeb devrāne **pervâne** (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*).
[pervâne,]

Yanup nār-ı nedāmetle düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca kırb-ı şem‘e gāh küstaḥāne **pervâne** (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*).
[pervâne,]

‘Aceb mi sūziş-i sînem vire **pervāneye** hayret

Çü men pervâne-i şem‘-i vişālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*).
[pervāneye, -ye]

Ruḥuñ girdinde dil dönse gibi pervāne pervāne

‘Acep olmaz o kim elbet döner ĩzāne **pervâne** (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1*).
[pervâne,]

2. Geceleri ıstık etrafında dönerek uçan küçük kelebek II Aşık.

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruhsārın dil-i **pervāneye**

Gerçi va‘ād itdi kasekle etmedi zirā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [pervāneye, -ye]

Görüp bu sūzişim zinhār benden ğayrīden şorma

Beni **pervāne-i** şem‘-i şebistān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 2*).
[pervāne-i,]

Sūziş-i **pervaneyi** ol şem‘-i bezm-ārā bilür

Ya‘ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i istiğnā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*).
[pervaneyi, -yi]

Hevā-yı kākülünle dil perīşān olduğum besdür

Ruḥuñ şem‘inde çün **pervāne** sūzān olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*).
[pervāne,]

Her gice tā be seher āteş-i hicrāna düşüp

Bāl u per sūhte **pervāne** ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [pervāne,]

Gird-i ḥüsnünde nice çizgineyüm şeb tā seher

Çün ser-i şem‘e dolaşmakla bulur **pervāne** hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*).
[pervāne,]

Ol ne bilsin rütbe-i a‘lā-yı maḥviyyet nedür

Olmayan **pervāne-i** şem‘-i felek-pirā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 5*).
[pervāne-i,]

Murğ-ı gönlüm şem‘a-i ruḥsār-ı yāri yād idüp

Āteş-i ḥirmāna dā‘im cān yaḳar **pervāne** tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*).
[pervāne,]

Nāiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cāniñı şem‘-i cemāle per urur **pervāne** kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [pervāne,]

Ol perçem-i ḥam-der-ḥama nāgeh ki ulandum

Şem‘-i rūḥ-ı cānāna çü **pervāne** tolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [pervāne,]

Ol şem‘-i ruḥ-ı yāri anup ben de yaḳıldım

Āteşlere **pervānelerüñ** per yaḳışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [pervānelerüñ, -üñ, -üñ]

Vücūdun maḥv kılsın vaşl-ı cānān isteyen Şādī

Çü buldı vuşlat-ı cānān yana yana **pervāne** (*Şādî Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [*pervāne,]*

Ezelden küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yârdur ol kim

Yanar bî-şıyt u nâle âteş-i sūzāna **pervāne** (*Şādî Divanı, Gazel 175, Beyit 4*). [*pervāne,]*

Yine cān-ı hayālî kâğ-ı ‘aşk-ı yāra şaldırdım

Perün **pervāne** gūyā ber- ser-i nîrāna şaldırdı (*Şādî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [*pervāne,]*

Şādîyā ‘ālemde bir per-suhte **pervāneyem**

Kim hemîşe hıvahiş-i şem‘-i vişāl egler beni (*Şādî Divanı, Gazel 198, Beyit 5*). [*pervāneyem, -y, -em]*

Cān yaqar **pervāne-i** mişbāh-ı bezm-i vaḥdetim

Bir hezāram ki gül-i bî ḥārdır gönlümdeki (*Şādî Divanı, Gazel 206, Beyit 4*). [*pervāne-i, -i]*

‘Aceb mi sūziş-i sīnem vire pervāneye ḥayret

Çü men **pervāne-i** şem‘-i vişālem yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*). [*pervāne-i,]*

Hayāl-i şem‘-i ruḥsāruñla çün **pervāne** sūzānam

Hevā-yı kākülünle şorma ḥālüm pek perîşānam (*Şādî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*pervāne,]*

Turma yan şem‘-i ruḥ-ı cānāne öl **pervāne** teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imhā nedür (*Şādî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*pervāne,]*

Yan yakıl ey Şādî her şeb tā seher **pervāne** teg

Maḥv-ı cān eyler ruḥ-ı şem‘-i ziyā güster mi yok (*Şādî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*pervāne,]*

3. Geceleri ışıgın etrafında dönen küçük kelebek II Aşığın gönlü.

N’ola raḥm eyle ‘arz it ārzū-yı şem‘-i rūyuñla

Yanar her şeb şabāh-ı ḥaşre dek **pervāne-i** ḥâtır (*Şādî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*pervāne-i, -i]*

Ārzū-yı şem‘-i ruḥsāruñla her şeb ta seher

Nār-ı ‘aşka per urur **pervāne** kim gönülmüdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*).
[pervāne,]

Ârzū-yı ‘arız ile Şādī her şeb ta seher

Cānını **pervāne-i** şem‘-i şebistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [pervāne-i, -i]
]

Dem-ā-dem ârzū-yı âteş-i ruḥşār-ı dilberle

Dil-i **pervānemi** şem‘-i şeb-i hicrāna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*).
[pervānemi, -i]

Ruḥuñ girdinde dil dönse gibi **pervāne** pervāne

‘Acep olmaz o kim elbet döner îzāne **pervāne** (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1*).
[pervāne,]

Ruḥsārīña karşı yine dil yandı yakıldı

Pervāne yanar şem‘-a-i sūzān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4*). [pervāne,]

Pervāne gibi ṭurma gönül sen de yakıl yan

Ol şem‘ bu şeb külbe-i aḥzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [pervāne,]

Hem çü **pervāne** ne âteşlere dil yandığımı

Şem‘-i ruḥşār-ı ziyā-küstere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [pervāne,
]

Şem‘-i ruḥşār-ı cihān-sūzına gönülüm anun

Yanar elbet varıcak şem‘ aya **pervāne** yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*).
[pervāne,]

pervāne-hāl: *Pervane gibi II Döner III Aşık.*

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbul hemāl olmuş saña

Şem‘ ḥüsnüñ yād idüp **pervāne-hāl** olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*).
[pervāne-hāl,]

pervāne-i hātır: *Gönül keleşği.*

N’ola rahm eyle ‘arz it ârzū-yı şem‘-i rüyūñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek **pervāne-i hātır** (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*).
[pervāne-i ḥātır,]

pervane-nihād: Kelebek yaratılışlı (Aşık).

Ruhsāruñı göster dil-i **pervane nihāda**

Şem‘-i dil-i zār-ı koma fānūs-ı hafāda (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 1). [pervane-nihād,]

pervānevār: Pervane gibi. (Işığın etrafında dönüp yanması bağlamında).

Şeb-i gâfletde dāim āteş-i dil-sūz-ı ‘işyāna

Yanup yakılmada **pervānevārum** yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2). [pervānevārum, -um]

pervāz ed-: Kanat çırpma, uçmak II Ulaşmak.

Göñül gülzār-ı vaşlından yaña **pervāz ede** ister

Ve lîkin neyleyim bî-bāl ü perdür yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 2). [pervāz et-,]

pervāz kıl-: Kanat çırpma, uçup gitmek II Ayrılmak(Uyku bağlamında).

Dīdeye kondu çü şebbāz-ı hayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı dideden **pervāz kıldı** murğ-ı hāb (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2). [pervāz kıl-, -dı]

Lāne-i dilden yine **pervāz kıldı** murğ-ı hāb

Olmuşum her şeb şabāh-ı haşre dek bî-dār-ı dost (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4). [pervāz kıl-,]

pervīn: Ülker denilen yedi yıldızın tamamı II Dağınıklık, perişanlık.

Evc-i vaşf-ı hāzret-i Mollāya mümkün mü vüşül

Ger ‘urūc itse hümā-yı fikretüm **pervīnden** (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4). [pervīnden, -den]

peşimān: Pişman. Yaptığına üzülüp hayıflanana, esef eden (Aşık)

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besā şerm ü hacāletle **peşimānam** meded yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2). [peşimānam, -am]

peşmīn: Yünden yapılmış, yün II Melamet hırkası III Sûfîlere mahsus süssüz kaba hırka

Şādī baña şol hırka-i **peşmîn-i** melamet

Dibā-yı nezāket o gül-endāma yaraşdı (Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 5). [peşmîn-i, -i]

pevām: *Haber II Sevgili peyamu*

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan şabā gelmez

Hayat-ı tāze-baḥş eyler **peyām-ı** dil-rübā gelmez (Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 1). [peyām-ı, -ı]

pey-ā-pey: *Art arda, peş peşe.*

Luṭf kıl ey sākī-i devvār Allāh ‘aşkına

Şun **pey-ā-pey** sāgar-ı serşārı Allāh ‘aşkına (Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 1). [pey-ā-pey,]

Ey sākī o şehnāza **pey-ā-pey** ne şunarsın

Sermest-i mey-i nāz olur evvel çaķışında (Şādī Divanı, Gazel 174, Beyit 2). [pey-ā-pey,]

peydā ol-: *Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.*

Gūş tūt dilden **olur peydā** Enel-Ḥaķķ na‘rası

Öyle bir Manşūr-ı ‘aşkam dārdır gönlümdeki (Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 2). [peydā ol-, -ur]

pey-der-pey: *Birbiri ardınca, art arda.*

Şunarsıñ sākī düşdükce baña peymāne **pey-der-pey**

Mey-i la‘lī midir mest eyleyen şahbā mıdır bilmem (Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 2). [pey-der-pey,]

peygām: *Haber, bilgi II Söz (sevgili bağlamında).*

Yār **peygāmını** irgürmeğe ‘ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefā itdigi peymāne şabā (Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 5). [peygāmını, -ı, -nı]

peygüle: *Köşe, bucak, kenar.*

1.Köşe, bucak, kenar II Meyhane köşesi

Şādī teg üftāde-i **peygüle-i** meyḥānenüñ

Tut elüñ düşdükçe sâkî gayrı in‘âm istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 5*). [*peygüle-i,]*

‘Âkif-i **peygüle-i** mey-hâne kim gönlümdür ol

Dâhil-i ser halka-i rindâne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1*). [*peygüle-i,]*

2.Köşe, bucak, kenar II Ayrılık köşesi.

Peygüle-i firkatde koyup bülbül-i zârı

Hâşâk ile ülfet sana ey gonce ne lâyıķ (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [*peygüle-i,]*

3.Köşe, bucak, kenar II Mihrap köşesi

Yüz tütüp **peygüle-i** mihrâbâ kılmaz serfürü

Eyleyen cânun ezelden vakf-ı mihrâb likâ (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [*peygüle-i,]*

Çü sūfî ba‘d-ez-in **peygüle-i** mihrâba yüz tutmaz

Göñül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı cânāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [*peygüle-i, -i]*

4.Köşe, bucak, kenar II Kaşın köşesi.

‘Aceb mi kılmam iqbāl men ey hūvāce mihrāba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı dildāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 4*). [*peygüle-i ebrū, --yı-(y)ı]*

peyk:

1.Haber ve mektup taşıyan kimse, haberci.

Sen **peyk** yūri ‘arz-ı niyāz eyle o şūhā

Ben kāl ile hāl-i dil-i zārı disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*peyk,]*

Ey **peyk** yūri hāzret-i cânāna di gelsin

Allāh için ol çeşm-i gazālāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [*peyk,]*

‘Arz eyle **peyk** hālüm o yār-ı mihrībāna

Yok zerrece mecālüm derd-i dilim beyāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [*peyk,]*

2.Haber ve mektup taşıyan kimse, haberci II Saba.

Ey **peyk** o dildāre taḥiyyātımı söyle

Düş pāyine ḥāl-i dil-i şeydā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [*peyk,]*

peykân:

1. Okun ucundaki sivri demir, temren II Bela ve musibetler.

Münkesirdür şîşe-i dil seng-i cevri-yârdan

Sînesi âmâc-ı **peykân-ı** belâ vü mihnetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*peykân-ı,]*

2. Okun ucundaki sivri demir, temren II Sevgilinin gamzesi.

Bağrımı tîr-i tegâfûl eyledi şad pâre âh

Ba'd-ez-in **peykân-ı** gamzeñ sîne-i 'uryâna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*peykân-ı,]*

O şehnâzum nigâh-ı nâzını mestâne şaldırdı

Dönüp **peykân-ı** gamzeñ sîne-i 'uryâna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [*peykân-ı, -ı]*

peymâne: Kadeh.

1. Kadeh II Aşığın gönlü.

Yâr peygâmını irgürmeğe 'ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefâ itdigi **peymâne** şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5*). [*peymâne,]*

Açıldukça be-bismi-âh ol meyḥâne-i ḥâtır

Şerâb-ı nâb-ı Hû Hûdan tolar **peymâneler** ḥâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*peymâneler, -ler]*

Açıldukça be-bismi-âh ol meyḥâne-i ḥâtır

Serâb-ı nâb-ı Hû Hûdan tolar **peymâneler** ḥâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*peymâneler, -ler]*

Vaşl ümmidini ol tîşe-i hicrân giderüp

Ḥâtırı bi-meze **peymâne** ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [*peymâne,]*

Neş'e ki la'liñ şarâbından alır mı neş'eyi

Sāgar-ı gül-fām-ı la' lūnden bulur **peymāne** hāz (Şādî Divanı, Gazel 107, Beyit 4).
[peymāne,]

Sākî çıkarın her gice **peymāne(y)i** devre

Ol hūvāhiş-i būs-ı leb-i dildārdur ancak (Şādî Divanı, Gazel 116, Beyit 3). [peymāne(y)i,
]

2.Kadeh. II Aşk kadehi.

Peymāne-i 'aşkuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā dem-i vuşlat gibi 'ālemde dem olmaz (Şādî Divanı, Gazel 88, Beyit 1). [peymāne-
i, -i]

3.Kadeh (şarap) II Coşku, cezbe hali.

Maşşadın bulmak ise şūfî hayāt-ı dāimi

Yād-ı lā'ı yār ile būs-ı lebi **peymāne** kıl (Şādî Divanı, Gazel 128, Beyit 2). [peymāne,
]

Şunarsın sākî düşdükce baña **peymāne** pey-der-pey

Mey-i la' lî midir mest eyleyen şahbā mıdır bilmem (Şādî Divanı, Gazel 149, Beyit 2).
[peymāne,]

Sākî bu gece meclīs-i rindāne şalındı

Biñ nāz ile aldı ele **peymāne** şalındı (Şādî Divanı, Gazel 196, Beyit 1). [peymāne,]

peymāne-peymā: Şarap içen II Saki.

Göñülden sor şarab-ı 'aşkı Şādî

Göñüldür sākî-i **peymāne-peymā** (Şādî Divanı, Gazel 10, Beyit 9). [peymāne-peymā,]

peyrev ol-: Ardi sıra gitmek, tâbi olmak, izinden gitmek, uymak, takipçisi olmak.

Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol hāzrete peyrev

Şādî çü odur hāce-i tadrīs-i 'arāfet (Şādî Divanı, Gazel 26, Beyit 7). [peyrev ol-, -a]

pey-revlik: Arkasından, peşinden gitmek II Tabi olmak, izinden gitmek.

Şādî **pey-revlik** ne hāddümdür cenāb-ı Cevdete

Gerçi nazmı[m] ğıbta-bahşā-yı dūr-i şehvār olur (Şādî Divanı, Gazel 49, Beyit 3). [pey-
revlik,]

peyveste: 1.Daima, sürekli, her zaman.

Ben mücrimi bed-nefse karin eyleme yâ Rab

Kâr-ı dili **peyveste** enin eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [*peyveste,]*

2.Ulaşmış. II Bitişik III Yakınlaşmış.

Ṭurrâ-i şebbû güle **peyvestedir** derdüm meger

Şarkmış ruhsâr-ı âl üzre semen sâ perçemün (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*peyvestedir, -dir]*

Sandım ol ṭurra-i sünbül güle **peyveste** meger

Şarkmış ‘ârız-ı âl üzre muṭarrâ perçem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*peyveste,]*

Pîçide-i kâkül mü düşüp ‘ârız-ı âle

Peyveste mi yâ nev-gül-i hamrâya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2*). [*peyveste,]*

pinhan eyle-: Saklamak, gizlemek.

Râz-ı ‘aşkıñ tende **pinhan eylemek** âsân idi

Dide-i ‘aşıkda câri olmasaydı hûn u âb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*pinhan eyle-,]*

Ziynet-i nevber ruḥuñ nâgâh **pinhân eyleyüp**

Başladı taḥkîke şimdi küfrünü ibrâze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [*pinhân eyle-, -yüp]*

pinhân ol-: Saklanmak, gizlenmek.

Sırr-ı la‘lün tende **pinhan olduğuñ** kimler bilür

Çeşme-i hayvân eger zulmetde pinhân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [*pinhân ol-,]*

Sırr-ı la‘lün tende **pinhan olduğuñ** kimler bilür

Çeşme-i hayvân eger zulmetde pinhân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [*pinhan ol-, -dığ, -uñ]*

pister: Yatak, döşek

1.Yatak, döşek II Gam yatağı

Yâtur şol **pister-i** ğamda ‘aceb bītāb (ü) bīmāram

Nola hālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3*).
[pister-i, -i]

2.Yatak, döşek II Dinlenme ve rahatlama yeri.

Diñlenür dāim ser-i kūyuñda cānā hastegān

Seng-i kūyuñ hasteye bālīn u **pisterden** lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3*).
[pisterden, -den]

3.Yatak, döşek II Mezellet toprağı.

Be-zāhir **pister-i** hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma‘nen hümā veş lāne-sāz-ı evc-i a‘lāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 4*).
[pister-i,]

Zāhirā şol **pister-i** hāk-i mezelletdür yerüm

Ṭā‘ir-i ‘arş-ı berīn oldı hümā-yı fikretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [pister-i,]

4.Yatak, döşek II Ayrılık yatağı

Bağ **pister-i** firqatde görüp cism-i nizārı

Rahm it dil-i bīmāre ya Loḳmāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [pister-i, -i]

piyāle: 1.Kadeh, şarap bardağı.

Ol hūvāhiş-i şahbā-yı leb-i yār ile her dem

Bağ dīdelerüm tıldı boşandı çü **piyāle** (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [piyāle,]

Devr eyledi sākī kefi nāz üzre **piyāle**

Gör ‘aşık-ı dil-dāde yine düşdi ne hāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [piyāle,]

pīç-ā-pīç: Büklüm büklüm, kıvrım kıvrım, dolaşık, karmakarışık (Saç).

O **pīç-ā-pīç** gīsūlar mı düşmüş ‘arız-ı āle

Gül üzre şarkmış bir ‘anber-i sārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*). [pīç-ā-pīç,]

Zīr-i **pīç-a-pīç-i** kākülde görenler ‘arızuñ

Cilvegāh itmiş şanar hūrşīd burc-ı ‘aķrebi (Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 4). [pīç-a-pīç-i, -i]

O pīç-ā-pīç zūlfūñ deste-i sūnbūl mü şebbū mu

Ruĥuñ nev-lāle-i ĥamrā mı yā verd-i muţarrā mı (Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 4). [pīç-ā-pīç,]

pīç-endāz: Kıvrım saçan, çok kıvrımlı (Saç bağlamında)

Ārzū-yı dāne-i ĥāl-i rūĥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zūlf-i pīç-endāza dūĥār oldı dil (Şādī Divanı, Gazel 129, Beyit 2). [pīç-endāza, -a]

pīçide: Bükülmüş, dolaşmış, kıvrılmış (Saç bağlamında).

Pīçide-i kākūl mü düşüp ‘ārız-ı āle

Peyveste mi yā nev-gül-i ĥamrāya benefşe (Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 2). [pīçide-i, -i]

pīlever: Seyyar satıcı, çerçi II Şair

Muvaşşah nazmuñı ‘arz itme Şādī pīlever tab‘ā

Hemişe dürr-i nazmuñ tab‘-ı gevher-bāra ‘arz eyle (Şādī Divanı, Gazel 187, Beyit 5). [pīlever,]

pīr: 1.Yaşlı kişi, ihtiyar II Şeyh, mürşit.

Ĥādımān-ı pīrden bir zāt-ı hoş Sāmī Cenāb

Feyz-yāb itdi beni bā tāc-ı ‘Abdülkādīrī (Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 4). [pīrden, -den]

2.Önder, üstat II Şair Saib.

Çü Şāib şevket-i nazmı irer āfāķa ey Şādi

O kim evşāf-ı pīri zīb-i pīrā-yı zebān eyler (Şādī Divanı, Gazel 79, Beyit 5). [pīri, -i]

pīrāmūn: Çevre, etraf II Gülün etrafı III Sevgilinin çevresi

Āĥ pīrāmūn-ı gül olmış maķarr-ı ĥār u ĥas

Būlbūl-i şeydā figān eyler be her dem her nefes (Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 1). [pīrāmūn-ı, -ı]

pīrāye: Süs, zinet II Canlılık, dirilik.

Ey Şādī o şeh-nāz ideli ‘arz-ı tarāvet

Buldı yeni başdan yine **pīrāye** benefşe (*Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [*pīrāye,]*

Zāt-ı Pākin on sekiz biñ ‘āleme **pīrāyedür**

Hükmrān-ı kişver-i Levlāk sensiñ hāzetā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 3*). [*pīrāyedür, -dür]*

pīrāye bul-: . *Süslenme, bezenme.*

Şeb tā-be-seher ‘arşa çıkar na‘rā vü nālem

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye maḳālüm (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*pīrāye bul-, -ma]*

pīrāye-fezā: *Süsü arttıran (Sevgilinin yüzü, resmi).*

Erteng teşāvirine **pīrāye-fezādur**

Cānā olalı naḳş-ı rūhuñ dilde mūnaḳḳaş (*Şādī Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*pīrāye-fezādur, -dur]*

pīs: *Ön, önünde II Huzur III İleri*

Ne şübhe **pīs-i** çevgānı o erbāb-ı ma‘ārifde

Gerekmez hemçü gūy-ı tārem-i a‘lā-yı istignā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*pīs-i, -i]*

pür: *Çok, dolu, pek çok.*

Şādī gevher ile **pürdür** çü şādef her suḥanuñ

O ḥabeş-fām-ı ḳalem ebr-i güher-zāde midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*pürdür, -dür]*

Selāset baḥş olan şol **pür** rekāket ṭab‘īna Şādī

Feşāḥatdür kelām-ı ḥusrev ü mīr-ī kelāmıñdır (*Şādī Divanı, Gazel 69, Beyit 5*). [*pür,]*

Ruḥuñ yādiyle cānā lāleler **pür** ıztırāb olmuş

Görüb gönçe dehānuñ gül ‘araḳ-rīz-i ḥicāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*pür,]*

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldu zīr-i ṭuradan

Girdi ebre şerm u ḥacletden o mihr-i **pür** şu‘ā‘ (*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*pür,]*

Heybet ü dehşet-nümā-yı hātır-ı ‘uṣṣāḳdur

Genc-i hüsünüde yatur **pür** çīn-i ejderhā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*). [*pür,]*
Münkesirdür şīşe-i gönüm o seng-i cevrdan

Rahm kıl şol hātır-ı **pür** inkisārumdan şaḳın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*pür,]*

Mazhar-ı ebr-i füyūzāt-ı cenāb-ı ‘İzzetim

Pür şadef ṭab‘am dūr-i şehvārdır gönümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3*). [*pür,]*

Menem Şâdî muḥibb-i **pür** melāmet

Olaldan bende-i fermān Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 6*). [*pür,]*

pür dağ: *Yara dolu II Aşığın gönlü.*

Lāle-zār olmuş ḥayāl-i ‘ārīzuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey şūḥ hem çün lālezār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*pür dağ, -dur]*

pür melāl: *Keder ve sıkıntı ile dolu.*

Ol ḳadar bī-tāb ü rencūr u za‘īfem ey dirig

‘Arz-ı ḥāl-i **pür melāle** dilde yokdur ḳudretüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*). [*pür melāl,]*

pür te‘ab: *Sıkıntılar, eziyetlerle dolu II Dünya.*

Muḥaḳḳaḳ kimsenin şem‘-i murādı başa dek yanmaz

Bu bezm-i **pür te‘abda** Şâdî kimdir kām-yāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7*). [*pür te‘ab,]*

pür zahm: *Yara ile dolu, yaralı II Acı ve keder dolu.*

Ol merhem-i vaşluñ nola ‘arz eyle ṭabībim

Pür zahm-ı ciger-ḥaste-i hicrān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [*pür zahm, -ı]*

pür-behre: *Çokça pay alan, nasiplen.*

Hergiz el uzatmaz ni‘ām-ı ḥvān-ı cihāna

Pür-behre olan ḥvān-ı ḥitāb-ı ezeliiden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 4*). [*pür-behre,]*

pür-cilā: Çok cilalı, parlak II Tertemiz (kalp aynası bağlamında).

Zerre-i nāçizim ey zerrāt-perver āfitāb

Zerre-i luṭfuñla kıl mir'āt-ı kalbi **pür-cilā** (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9). [pür-cilā,]

pür-çin: Çok kıvrımlı, bükümlü (Saç bağlamında)

Çözdün mi yine kākül-i **pür-çin-i** nigārım

Ta'tîr-i meşām itdi şabā zülf-i semen-sā (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3). [pür-çin-i,]

Hevā-yı zülf-i **pür-çin** ile dil dūçar-ı sivādır

Ḥayāl-i ebruvānı toğrısı ḳaddüm kemān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2). [pür-çin,]

Kākül-i **pür-çinini** hayret-fezā-yı zülf-i ḥūr

Ḳaddini reşk-āver-i tūbā bilür bilmezlenür (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2). [pür-çinini, -i, -ni]

Ne dem ol bād-ı şabā perçem-i **pür-çine** deger

Ne revādur ki dil-i 'āşık-ı miskîne deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1). [pür-çine, -e]

pür-dāğ: Yarayla dolu, çok yaralı. (Aşığın gönlü bağlamında).

Ārzu-yı 'ārızuñla lāleler **pür-dāğdur**

Gonçeler yād-ı dehānuñla begüm dil-tengdür (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2). [pür-dāğdur, -dur]

Sîne **pür-dağ** ol ki olmaz hiç şāyān-ı ḳabul

Kāle-i dilde nümūdar olmasa tamğa-yı 'aşḳ (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4). [pür-dağ,]

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla dāim sîne **pür-dāğım**

Hevā-yı turre-i zülfüñle ser-gerdān u ḥayrānam (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2). [pür-dāğım, -ım]

pür-dehā: Harikuladeliklerle dolu.

Gir debīristan-ı 'aşḳa ders-i nādanı oḳu

Tā bilinsin iş bu sırr-ı māverā-yı **pür-dehā** (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2). [pür-dehā,]

pür-envār: *Nur dolu, parlak.*

1. *Nur dolu, parlak. II Tevhid güneşi.*

Dīde-i albe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı ar

Tā mūnevverdür gōñūl bā mihr-i **pür-envār-ı** Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [*pür-envār-ı, -ı*]

2. *Parıl parıl parlayan nur dolu II Mihr.*

Gūyiyā ebrūlaruñ cānā hilāl-i māh-ı nev

al‘atuñ bir mihr-i **pür-envār** eklin gōsterūr (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*pür-envār,]*

3. *Nur dolu, parlak. II Aşk güneşi.*

‘Atf-ı enzār eylemem urīd-i ‘ālem-tāba ben

Rū-nūmāyān oldı tā ol mihr-i **pür-envār-ı** ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 2*). [*pür-envār-ı,]*

4. *Nurlu, parlayan II Söz güneşi.*

Dīdeye mihr gerekmez ü sipihr-i dilde

Tā ulū‘ eyledi ol mihr-i **pür-envār-ı** suan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [*pür-envār-ı, -ı*]

5. *Çok nurlu, çok parlak ve aydınlık II Mihr (sevgili).*

Bağmazam ol ems-i ‘ālem-tāba aslā bir dağı

Şādīyā bir mihr-i **pür-envār(ı)** gözler gözlerüm (*Şādī Divanı, Gazel 147, Beyit 5*). [*pür-envār(ı), -ı*]

ayrı yok ancak ayāl-i yārdır gōñlümdeki

Zerreyim ol mihr-i **pür-envārdur** gōñlümdeki (*Şādī Divanı, Gazel 206, Beyit 1*). [*pür-envārdur, -dur*]

Āfitāb-ı üsne beñzer mihr-i **pür-enver** mi var

Kişver-i ‘aa mūmāil hī bir kişver mi var (*Şādī Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [*pür-enver,]*

pür-füsūn: *Sihir dolu (göz).*

açarken murg-ı gōñlüm pençe-i şehbāz-ı amzenden

Tutuldum āh kim meshūr-ı çeşm-i **pür-füsün** oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*).
[pür-füsün,]

pür-hevâ: *Heves ile dolu.Çok hevesli*

Hevâlarla hebāya gitdi ‘ömrüm ba’de ez-in bâri

Nesīm-i ‘aşk ile eyle dimāğım **pür-hevâ** yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [pür-hevâ,]

pür-hubûr: *Gönül ferahlığı ile dolu.*

Huzūr-ı **pür-hubûr-ı** hâzret-i cānāna vardıkda

Yüzün kıo āstāna derdimi yalvara ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [pür-hubûr-ı, --ı]

pür-hün it-: *Kanla doldurmak II Acı ve ızdırap içinde bırakmak.*

Dâğ-dâr eyledi ol reng-i rûh(ı) lâleleri

Dehen-i şevk(i) dil-i gönçeyi **pür-hün itdi** (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*)[pür-hün it-, -di]

pür-jeng: *Çok paslı II Kirli (Gönül aynası bağlamında).*

Gayr mümkündür aña ol rû’yet-i dîdâr-ı dost

Şâdiyâ ol kes ki mir’at-ı dili **pür-jengdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5*). [pür-jengdür, -dür]

pür-melâl: *Gam ve kederle dolu.(aşık).*

Gâyetle haste-hâlüm hecr ile **pür-melâlüm**

Yetmez mi āh u nālüm her şebde āsmāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [pür-melâlüm, -üm]

pür-nağam eyle: *Nağme ile doldurmak II Ah sesiyle doldurmak.*

Yâd-ı ruh-ı gül-gönçe ile bülbül-i hâtır

Bir āh ile nüh tākı yine **pür-nağam eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [pür-nağam eyle,]

pür-nağme: *(Vahdet) ezgisi ile dolu.*

Bülbül-i **pür-nağme-i** gülşen- serây-ı vahdetem

Ġayre ‘arz it bāġban dehrin gül-i ra‘nāsın (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3). [pür-nağme-i,]

pürsîd: Sordu (Sufi).

Dîrûz şûfî-i gevden **pürsîd** cāyî ez men

Goftem me-pürs mesken ‘uşşāk-ı lâ-mekāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8). [pürsîd, -îd]

pür-zahm: Yara dolu (Aşığın gönlü).

Bu Şâdî -i dil-ḥasteye cānā kerem eyle

Ol sînesi **pür-zahme** ṭabîbā ne bu tîbā (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5). [pür-zahme, -e]

Dil-i **pür-zahmuma** luṭfet yetişdür merhem-i luṭfuñ

Be şemşîr-i ḥaṭâyā dil-figāram yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3). [pür-zahmuma, -u, -ma]

pür-zār: Çok ağlayıp, inleyen

1.Çok ağlayıp, inleyen (Bülbül, aşık).

Dil nice olsun rehā ol ṭa‘ne-i aġyārdan

Bülbül-i **pür-zār** cevri-i ḥārdan olmaz ḥalāş (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2). [pür-zār,]

2.Çok ağlayıp, inleyen (Kays).

İḥtiyār itmez mi eyler deşt ü kūh-ı vahşeti

Olmaduñ Leylā enîs-i Kays-ı **pür-zār** olmaduñ (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4). [pür-zār,]

pür-zār eyle-: Ağlatmak II Üzmek.

Şâdî-i şeydāyı **pür-zār** eyledüñ

Dār-ı ‘aşkı yāre ber-dār eyledüñ (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 5). [pür-zār eyle-, -dii, -ñ]

R

ra'nā: *Pek güzel, pek âlâ II Sevgili, dost.*

Çok degül hergiz vefâ bilmez o şehnazım velî

Âşık-ı dil-dādeye cevri itmegi **ra'nā** bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*ra'nā,]*

rab: *Bütün mahlûkâtı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenâbıhak, Allah, Tanrı II Sâhip.*

A'mâlumi âlûde-riyâ eyleme yâ **Rab**

Ef'âlimi hüsrân u hebâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*rab,]*

Bâ hürmet-i mihr u meh-i eflâki risâlet

Şem'-i dili bî nûr u ziyâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*rab,]*

Hıfz-ı Şamedâniyede lütfuñla maşûn it

Sînem hedef-i tîr-i belâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [*rab,]*

Cân bülbülünü vâşıl-ı gülzâr-ı rızâ kııl

Meyyâl-i çemenzâr-ı fenâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4*). [*rab,]*

Yok bende 'amel şân-ı Ulûhiyyete lâyıķ

Lütfet 'amelim birle cezâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*rab,]*

Bağışla beni hâce-i Levlâke ilâhi

Şermende-i dergâh-ı 'alâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*). [*rab,]*

Zahm-ı dilimē merhem-i 'avfıñla devâ kııl

Dil-ħastemi muhtâc-ı devâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*rab,]*

Ķurbiyyete şâyeste buyur Şâdî kemîni

Mehcûr-ı der-i dâr-ı likâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [*rab,]*

A'mâlumi âlûde-riyâ eyleme yâ **Rab**

Ef'âlimi hüsrân u hebâ eyleme yâ **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*rab,]*

Ben mücrimi bed-nefse qarın eyleme yā **Rab**

Kār-ı dili peyveste enīn eyleme yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [rab,]

Divân-ı mu‘allâ olıcak Şâdî-i zârı

Şermende-i dīvân-ı mübîn eyleme yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 5*). [rab,]

Ben bendeyi cüyende-i gülzâr-ı rızâ kıl

Hâhiş-ger-i firdevs-i berīn eyleme yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 4*). [rab,]

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşk ola ister

Şûfî gibi mihrâb güzîn eyleme yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 3*). [rab,]

Âlûde-ḥazân eyleyüp ol verd-i ümmîdi

Cân bülbülünü zâr u ḥazîn eyleme yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2*). [rab,]

Ben mücrimi bed-nefse qarın eyleme yā **Rab**

Kār-ı dili peyveste enīn eyleme yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 1*). [rab,]

Ġarîḳ-ı baḥr-i bi-ḳa‘r-ı günâham kıl rehâ yā **Rab**

Ḥariḳ-ı nâr-ı ‘isyân olmuşam ser-tâ-be pâ yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [rab,]

Ġarîḳ-ı baḥr-i bi-ḳa‘r-ı günâham kıl rehâ yā **Rab**

Ḥariḳ-ı nâr-ı ‘isyân olmuşam ser-tâ-be pâ yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [rab,]

Göñül kūy-ı nedâmetde ḳalur nâlân u ser-gerdân

Eger feryâd-res olmaz ise ‘avniñ baña yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2*). [rab,]

Hevâlarla hebâya gitdi ‘ömrüm ba‘de ez-in bâri

Nesīm-i ‘aşk ile eyle dimâğım pür-hevâ yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 3*). [rab,]

Binâ-yı i‘tikâdı yıḳdı bünyâdından ol demde

Ḳapuñdan ḡayri-i her kim ki kıldı müttekâ yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*). [rab,]

‘Abâ-pūş-ı rızâ kıl bu kemîne Şâdî ednâyı

Bi ḥaḳḳ-ı irtifâ‘ı rütbe-i ehl-i ‘Abâ yā **Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5*). [rab,]

rabb-ı müste‘ân: Kendisinden yardım istenen Allah.

Eyleyüp haq zātını zīb-i serīr-i saltanat

Hükümüne münkād kıldı halk(ı) **Rabb-ı Müste‘ân** (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5). [*rabb-ı müste‘ân,]*

rabbu’l-enām: Bütüin mahlûkatın Rabbi. Allah.

Hikmet-i Haqdan dem urdun hāme-i nāzûk-hıram

Ġayr mümkündür ta‘aqqul hikmet-i **Rabbu’l-enām** (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1). [*rabbu’l-enām,]*

râğ: Bağlık, çimenlik

1. Bağlık, çimenlik II Mana çimenliği.

Odur revnaq-dih-i bâğ-ı risālet / Hezār-ı **râğ-ı** ma‘nādur Muhammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 2). [*râğ-ı, -ı*]

2. Bağlık, çimenlik II Ledun çimenliği.

Sünbül-i bâğ-ı haqîkat bir gül-i **râğ-ı** ledün

Bülbül-i gülzâr-ı vahdetdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2). [*râğ-ı, -ı*]

rağbet: Alaka, ilgi, meyil.

Çeşm-i mestānuñ hayāl-i dilde tā kıldı karar

Şimdi āhū-yı hıttadan dīde-pūş-ı **rağbetem** (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3). [*rağbetem, -em*]

Çeşm-i mestān-ı hayāl-i dilde tā kıldı karar

Dīde-pūş-ı **rağbetem** ol āhuvān-ı Çinden (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 2). [*rağbetem, -em*]

râh: Yol, tarik

1. Yol, tarik II Doğruluk yolu.

Murğ-ı gönülüm dün gece tutdı yine **râh-ı** şavāb

Ya‘ni kūy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3). [*râh-ı, -ı*]

2. Yol, tarik II Ön, uğur.

‘ Aceb mi terk-i cān eylerse ‘āşık **rāh-ı** dilberde

Olanlar māl-i cānāna Şādī cānı neylerler (Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 5). [rāh-ı, -ı]

rahat:

1. Sıkıntı vermeyen, dinlendiren, yorgunluk ve tedirginlik vermeyen II Sevgilinin eşiği

Dayan tır dāima ol dergeh-i ā‘lā-yı dildāre

Eşiğ-i yār teg dil-ḥasteye bālīn-i **raḥat** yok (Şādī Divanı, Gazel 117, Beyit 2). [raḥat,]

2. Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma II Gaflette olma.

Dīdeye kondu çü şehbāz-ı ḥayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı ḥvāb-ı **raḥatı** (Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 1). [raḥatı, -ı]

rahat et-: Sıkıntısız durumda olmak, ferahlanmak, dinlenmek.

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil **raḥat eder**

Diñlenür ḥaste olan tā seri bālīne deger (Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 3). [raḥat et-, -er]

rahm: Merhamet, acıma.

Firāk-ı sāğar-ı gül-fām-ı la‘l ile ciğer kanum

‘ Aceb ben zāra **rahm-ı** sāķī-i devvār gelmez mi (Şādī Divanı, Gazel 203, Beyit 3). [rahm-ı, -ı]

‘ Arz iderdüm ol ḥüceste ṭab‘-ı **rahm-ı** Hazrete

Şādīyā nazm-ı dür-i şehvār olaydum kāşķī (Şādī Divanı, Gazel 209, Beyit 5). [rahm-ı, -ı]

rahm eyle: Merhamet etmek, acımak.

N’ola **rahm eyle** ‘arz it ārzū-yı şem‘-i rüyuñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek pervāne-i ḥātır (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 4). [rahm eyle,]

Al dest-i nāza sāğar ey şūḥ-ı işve-perver

Rahm eyle rahm göster düşdükce ‘āşıkāna (Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 7). [rahm eyle-,]

N’ola **rahm eyle** ‘arz it ārzū-yı şem‘-i rüyuñla

Yanar her şeb şabâh-ı haşre dek pervâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*rahm eyle-,]*

Mesken idinür oldum o hāmūn-ı melālî

Rahmeyle bu Mecnūna o Leyla haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 3*). [*rahmeyle,]*

rahm göster-: *Merhamet etmek.*

Al dest-i nāza sāgar ey şūh-ı işve-perver

Rahm eyle **rahm göster** düşdükce ‘āşıkāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [*rahm göster-,]*

rahm it: *Merhamet etmek, acımak, şefkat göstermek.*

Bağ pister-i firkatde görüp cism-i nizārî

Rahm it dil-i bīmāre ya Loqmāna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 4*). [*rahm it,]*

Ol ‘aşk serīrinde Süleymān ola tursun

Tā **rahm ide** Şādî gibi mūrān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [*rahm it-, - (d)e]*

rahm kıl: *Merhamet etmek, acımak.*

Ey tabīb-i çāre-sāzım haste-hāl oldum yetiş

Rahm kıl muhtāc-ı dārū-yı vişāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [*rahm kıl,]*

Münkesirdür şīşe-i gönülüm o seng-i cevrdan

Rahm kıl şol hâtır-ı pür inkisārumdan şağın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*rahm kıl-,]*

rahmeten lil-‘ālemīn: *Älemlere rahmet olan (Hz. Muhammed).*

Ṭal‘atūndan iktibās-ı nūr ider ay u güneş

Ey cemāl-i Ve’d-ḍuḥa yā **Rahmeten lil-‘ālemīn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2*). [*rahmeten lil-‘ālemīn,]*

Ṭal‘atūndan iktibās-ı nūr ider ay u güneş

Ey cemāl-i Ve’d-ḍuḥa yā **Rahmeten lil-‘ālemīn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2*). [*rahmeten lil-‘ālemīn,]*

rahs: Gösterişli, güzel at II Yetenek.

Kimiñ işlerse esb-i tab‘ı gelsin hem-‘inān olsun

Açıkdur ‘aşrımızda çün feşāhat **rahş-ı** meydānı (Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 4).
[rahş-ı, -ı]

rakam eyle-: Saymak II Yazmak.

Taşıl ger ol levha-i takrīre şığışmaz

Rākım hele bir derd-i derūnum **rakam eyle** (Şādī Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [rakam eyle-,]

rākım: Yazan, çizen II Şair.

Taşıl ger ol levha-i takrīre şığışmaz

Rākım hele bir derd-i derūnum rakam eyle (Şādī Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [rākım,]

rakīb: Aynı şeyi elde etmek isteyenlerden, aynı amaca varmak için uğraşanlardan her biri II Aynı sevgiliye gönül verenlerden her biri.

Şakın ey şūh şakın olma **rakībāna** yakın

Ne revādur ola gül hār-ı muğaylāna yakın (Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 1). [rakībāna, -ān, -a]

raksāne: Dans edercesine, oynarcasına.

Şevk-i la‘lūñ ile tā başladı **raksāne** kadeh

Girdi biñ renge boyandı begüm al kâne kadeh (Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 1).
[raksāne,]

ra‘nā: Güzel, hoş, latif.

1. Güzel, hoş, latif II Sevgili, dost.

Ol cefā-mu‘tāda ben aşla vefā bilmez dimem

Bes vefā āyīnini **ra‘na** bilür bilmezlenür (Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 4). [ra‘na,]

2. Zarif yapıda, hoş II Kendini süslemek.

Yaraşur kaddüñe her kâle-i tībā yaraşur

Giymesin gayrı yaraşmaz saña **ra‘nā** yaraşur (Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 1). [ra‘nā,]

3. Güzel, hoş, latif II Rana salınış

Envā‘-ı kırışme şeh-i hūbānuma gelmiş

Ra‘nā şalınış serv-i hırāmānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [*ra‘nā,]*

4. Hoş, güzel, parlak. II İstiğna gülü.

Bi hamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i yezdānı

Açıldı bağ-ı hâtırda gül-i **ra‘nā-yı** istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [*ra‘nā-yı, -yı]*

5. Hoş, güzel, parlak. II Hakikat gülü.

Āh eyleme ey bülbül-i şeydā-yı hākīkat

Nā-gāh açıldı gül-i **ra‘nā-yı** hākīkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [*ra‘nā-yı, --yı]*

rāstā: Doğru, dümdüz II Övgü.

Rāstā birle didüm târiḥ zirā bu cevherīn

Қıldı hāk ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı zihī şāh-ı cihan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [*rāstā,]*

ravza: Bahçe

1. Bahçe II Sevgilinin mekanı.

Dem-be-dem ol gülsitān-ı **ravza-i** kūyuñ añup

Ṭurmayub Şādī fiğān eyler mişāl-i ‘andelīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*ravza-i,]*

Düşdi dilime tā heves-i **ravza-i** kūyuñ

Billāh gerekmez gözüme seyr-i ḥadāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [*ravza-i,]*

2. Bahçe II Cennet bahçesi

Şādīyā ol **ravza-i** cennāt(1) kılmaz āru

Ol ki mün‘amdur ezelden ni‘met-i dīdār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 5*). [*ravza-i, -i]*

3. Bahçe II Gönüller bahçesi.

Ravza-i diller serāser oldı lebrīz-i sürūr

Her taraftan çün nesīm-i ‘avn-ı hāk oldı vezān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2*). [*ravza-i, -i]*

4. *Bahçe II Yıldız bahçesi III Hz. Muhammed'in makamı, bulunduğu yer.*

Esselām ey **ravzā-i kevkeb** muṭāf-ı enbiyā

Bārgāhuñ berter ez ‘arş-ı mu‘allā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 5*). [*ravzā-i kevkeb,]*

5. *Bahçe II Rıdvan (rıza) bahçesi.*

İçenler cām-ı ‘aşkı çeşme-i hayvānı neylerler

Görenler kūy-ı yārı **ravza-i** rıdvānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1*). [*ravza-i rıdvān, -ı]*

rāyet: *Sancak, bayrak II Ordu.*

Rāyet-i fevz-āyetin hemvāre manşūr eyleyüp

Düşmenin maḫhūr ide mevlā be ḥaḫḫ-ı gerzemān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 22*). [*rāyet-i, -i]*

rāz: *Gizlenen şey, sır II Aşk sırrı*

Rāz-ı ‘aşkıñ tende pinhan eylemek āsān idi

Dide-i ‘aşıkda cārî olmasaydı ḥūn u āb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [*rāz-ı, -i]*

rebāb: *1. Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz*

‘Aceb mi ḡulḡule-endāz-ı āfāk olsa feryādım

Yine sāz-ı derūnum ḡıbtā-baḫṣā-yı **rebāb** olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [*rebāb,]*

2. Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz. II Sevgili makamı III Mürşit.

Sūfî gibi ḡuş urma şaḫın her naḡamāta

Hū şıyṭı işit nāy u **rebāb-ı** ezēliden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*rebāb-ı,]*

3. Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz. II İstiḡna rebabı.

Çalındı tekye-ī dildē **rebāb** u nāy-ı istiḡnā

Bütün dünyâyı tutdı şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*rebāb,]*

recā: Ümit, beklenti II Kulun Allah'ın rahmetinden ve bağışlayıcılığından ümidvar olması.

Eylemez ümmîd-i istimdād Şādî gayriden

Halka-i bāb-ı felek-tābıñdadır ħabl-ı **recā** (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 14*). [*recā,]*

Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı ihsānuñ

Yüzüm tā vaķf-ı mihrāb-ı **recādur** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5*). [*recādur, -dur]*

Niyāzî minke lā taķta‘ recā‘i vaķzı ħacātî

Teşebbüs-gerde-i ħabl-i **recāyam** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 6*). [*recāyam, -(y)am]*

reftār: Salınarak yürüme II Güzel yürüyüş.

Şerm olmadı mı nāz ile **reftārıñı** gördü

Ķaddiñ ile o serv-i şimşadı kılan yād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [*reftārıñı, -ı, -ñ, -ı]*

Ķāmetüñ bir serv-i hoş **reftār** şeklin gösterür

Çeşm-i mestüñ nergis-i bīmār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [*reftār,]*

reh: Yol

1.Yol II İstek, meram yolu.

Reh-i maţlabda şaķın Şādî tekāpū kıılma

Her geçen bender-i maķşūduna nevbetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [*reh-i, -i]*

2.Yol II Uğur III Aşk yolu.

Nedür her dem kıyar dil-ħasteye ol çeşm-i cellāduñ

Yetişmez mi **reh-i** ‘aşkunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [*reh-i, -i]*

Merāmıñ Şādî irgürmek ise şol cānı cānāna

Sa‘ādet bil **reh-i** ‘aşk içre gel ibzālî-i ħişi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*reh-i, -i]*

rehā: *Kurtulma, kurtuluş.*

Ṭurra'-ı tarrār-ı zülf-i yāre kim düşdükçe gönül

Yok bu sevdādan **rehā** gel rişte-i ümmīdi kes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [*rehā,]*

rehā kıl: *Kurtarmak, halas etmek.*

Ġarīk-ı baḥr-i bi-ka' r-ı günāham **kıl rehā** yā Rab

Ḥarīk-ı nār-ı 'ısyān olmuşam ser-tā-be pā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [*rehā kıl,]*

Ser-be-ser ālūde 'ısyānam meded yā Seyyidī

Kıl şefā'at eyle ben zārı 'ukūbetten **rehā** (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12*). [*rehā kıl-,]*

rehā ol-: *Kurtulmak, kurtuluşa ermek.*

Dil nice olsun rehā ol ta'ne-i aġyārdan

Bülbül-i pür-zār cevri-ḥārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*rehā ol-, -sun]*

reh-nümün ol-: *Rehberlik etmek, yol göstermek II Kılavuz, rehber olmak.*

Ne ister bedreka dil 'azm-i kūy-ı yār kıldıkca

Bu yolda Şâdīyā çün berķ-ı āhı **reh-nümün oldum** (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*). [*reh-nümün ol-,]*

rekāket: *Cümlelerdeki tutarsızlık, bağlantıdan yoksunluk, ifâdenin zayıf, nazmın âhenksiz olması. (Şairlik yeteneği bağlamında).*

Selâset bahş olan şol pür **rekāket** tab'ına Şâdī

Feşāḥatdür kelām-ı ḥusrev ü mīr-ī kelāmıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5*). [*rekāket,]*

rekz-i hıyām eyle: *Çadır dikmek, kurmak II Yerleşmek, mesken tutmak.*

Bes şūfī ne devr itmeyesin şīb u firāzı

Gel **rekz-i hıyām eyle** be şahrā-yı ḥaķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*rekz-i hıyām eyle,]*

remz: *Gizli işaret, sembol.*

Dehān-ı dil-rubā bir nokta-i mevhūmdur bildiñ

Bu **remzi** dāimā dānā-yı mermūzāt için şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [remzi, -i]

renc: *Renç, ağırı, sızı. II. Zahmet, eziyet, ıstırap.*

Dirîğa âh derdā ol ğubār-ı **renc-i** yārumdan

Bulandı dem-be-dem āyine-i gönülüm bulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4*). [renc-i, -i]

Cefā-yı çarh-ı kec-reftār cānumdan uşandırdı

Ğubār-ı **renc-i** ‘ālem çeşme-i bahtum bulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1*). [renc-i,]

rencūr: *İncinmiş II Hasta, dertli.*

Ol kadar bî-tāb ü **rencūr** u za‘îfem ey diriğ

‘Arz-ı hāl-i pür melāle dilde yokdur kudretüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*). [rencūr,]

reng: *Renk Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum II Nitelik, vasıf, mâhiyet, durum*

Yād eyleyerek la‘liñi alsam ele hāme

Biñ **reng**e girer hāme-i rengin beyānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 4*). [reng, -e]

Dāğ-dār eyledi ol **reng-i** rūh(ı) lāleleri

Dehen-i şevk(i) dil-i gönçeyi pür-hün itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [reng-i, -i]

rengāreng: *Rengarenk, renkli renkli*

1.Rengarenk, renkli renkli II Türlü türlü; çeşit çeşit. (çiçekler bağlamında).

Bāğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı **rengārengi** var

Nükhet-i nuzhet-fezā reyhan u şebbū kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2*). [rengārengi, -i]

2.Renkli renkli II Çeşit çeşit. III Türlü türlü (sagar bağlamında).

Kef-i sākide **rengāreng** sāgarlar tolandukça

Şulansın ğıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1*). [rengāreng,]

renğĩn ver-: *Renk vermek, renklendirmek II Neşe, canlılık veya değışiklik kazandırmak.*

Eylese bağda ger dāğ-ı derũnuñ ızhār

Şādīyā yā **renğĩn verir** lāle-i nu‘ māne kadeh (Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 5). [renğĩn ver-,]

renğĩn: *1. Gösterişli, süslü II Birçok renkte (ifade bağlamında)*

Yād eyleyerek la‘liñi alsam ele hāme

Biñ renge girer hāme-i **renğĩn** beyānım (Şādī Divanı, Gazel 135, Beyit 4). [renğĩn,]

2. Birçok renkte II Gösterişli, süslü (suhan bağlamında)

Bu ‘aşrda çok Şādī suhan-sāz ve līkin

Renğĩn suhan keşfi suhan-dānuma gelmiş (Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5). [renğĩn,]

res ol-: *Res olmak. Ulaşmak, varmak.*

Ger dilerseñ şöhret-i nazmun **ola** āfāka **res**

Şādīyā ser zīb-i eyle nazm-ı ‘İzzeti divān (Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 5). [res ol-, -a]

resen: *İp II Saç teli III Sevgiliye ulaştıran vasıta, bağ.*

Gönlüm olmaz idi üftāde-i çāh-ı zekānı

Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül **reseni** (Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 1). [reseni,]

reşha: *Sızma, sızıntı, damla II Kalemnden dökülen mürekkep III Şairin şiirine akseden manalar.*

Cihānı feyz-yāb itmez mi eyler **reşha-i** kilcüm

Devāt-ı feyzüñe ger degse hāmem yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 3). [reşha-i, -i]

resīde ol-: *Erişmek, yetişmek, ulaşmak.*

Āvāze-i ‘aşkum olup āfāka resīde

Bu dil-gedede kūs-ı muhabbet ki çalındı (Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 2). [resīde ol-, -up]

reşk: *Kıskançlık II Haset.*

Hecr-i ruḥ-ı dildāruña nev-lāle-i ḥod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [reşk,

Hecr-i ruḥ-ı dildāruña nev-lāle-i ḥod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [reşk,]

‘Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādî

Ki ṭab‘ı nükte neb‘i ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*). [reşk-i, -i]

Fürûğ-ı māh-rūyuñ nur-baḥş-ı ṭāk-ı a‘lādur

Cebīnūñ ṭal‘atı ey şūḥ reşk-i āfītāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [reşk-i, -i]

Ağz açup eyler dehānuñla leṭāfet baḥşini

Reşkden gül-gönçenūñ ger bağı pür-kan olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 6*). [reşkden, -den]

reşk-āver: Haset getiren, hasede düşüren, kıskançlık uyandıran.

Hecr-i ruḥ-ı dildāruña nev-lāle-i ḥod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [reşk-āver-i,]

Qamer mi ṭal‘atūñ mihr-i cihān-ārā mıdır bilmem

Qadūñ tūbā mı ya reşk-āver-i tūbā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [reşk-āver-i, -i]

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāḳut denür

Naḥl-i tūbā görünür dīdeye eşcār-ı suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [reşk-āver-i,]

Ba‘demā Şādî gerekmez dīdeye şimşād u serv

Qāmet-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [reşk-āver-i,]

Ey qāmet-i reşk-āver-i tūbā ne bu tūbā

Vey ‘arız-ı nev-lāle-i ḥamrā ne bu tūbā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [reşk-āver-i,]

Kākül-i pür-çīnini ḥayret-fezā-yı zūlf-i ḥūr

Ḳaddini **reşk-āver-i** tūbā bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2*). [*reşk-āver-i, -i*]

Naḳş-ı ruḥsāruñ dem a dem ‘aḳs edelden ḥātıra

Levḥa-i gön̄lüm zihī **reşk-āver-i** Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*reşk-āver-i, -i*]

Hecr-i ruḥ-ı dildāruña nev-lāle-i ḥod-rū

Şad reşk ile **reşk-āver-i** dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*reşk-āver-i, -i*]

Be-her şeb tā seḥer mānend-i bülbul zār u nālānam

Ne gül o ‘ārız-ı **reşk-āver-i** gülzāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [*reşk-āver-i, -i*]

resûl: Kendisine kitap indirilmiş peygamber II Nebî, elçi III Hz. Muhammed (s.a.v.).

Ḥükmrân-ı ḥıttā-ı levlāk sensiñ yā **resûl**

Zât-ı pākindir şeref-pîrā-yı evreng-i yakîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*resûl,]*

Āh ġarîḳ-i lücce-i baḥr-ı melālem yā **Resûl**

Şarşar-ı ‘işyān ile āşüfte-ḥālem yā **Resûl** (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*resûl,]*

Āh ġarîḳ-i lücce-i baḥr-ı melālem yā **Resûl**

Şarşar-ı ‘işyān ile āşüfte-ḥālem yā **Resûl** (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*resûl,]*

Ḳıl ‘ināyet tüt elim ey meḥḥar-ı ‘ālem meded

Pāymāl-i esb-i nefis-i bed-fi‘ālam yā **Resûl** (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 2*). [*resûl,]*

Olmasa lütfuñ eger ben mücrime feryād-res

Tāk-ı eflāke çıkar feryād u nālem yā **Resûl** (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3*). [*resûl,]*

İrme mümkün mü burûc-ı intiha-yı vaşfiña

Tā(y)ir-i ‘arş olsa şehbāz-ı ḥayālam yā **Resûl** (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*resûl,]*

Şâdî-i dil teşneyi ḳandır zülāl-i vaşl ile

Ārzū-mend-i vişāl-i lâ yezālam yā **Resul** (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5*). [*resul,]*

resûlallāh: Allah'ın resûlü II Hz. Muhammed (sav).

Mu‘alla seng-i kūyuñ tāt-ı serdūr yā **Resūlallāh**

Ġubār-ı dergehüñ kuḥl-ı başardur yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 1*).
[resūlallāh,]

Göñül gülzār-ı vaşlından yaña pervāz ede ister

Ve līkin neyleyim bī-bāl ü perdūr yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[resūlallāh,]

Mübārek barmağūñla şakḳ-ı māh itdūñ bilā-şübhe

Aña burhān Ve’n-şakḳa’l kāmerdūr yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 3*).
[resūlallāh,]

Sen ol memdūḥ-ı Mevlā bir şefī‘-i rūz-ı ferdāsın

Mu‘alla dergehüñ dāru’z-zaferdūr yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 4*).
[resūlallāh,]

Çü bülbül gülşen-i vasfiñda ḥāmem na’t ḥvānuñdur

Bedende tā ki cānum cılve-gerdūr yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 5*).
[resūlallāh,]

lim al düşmüşüm yā Seyyidī yā mefḥar-ı ‘ālem

Meded āşüfte dil bī-tāb ü ferdūr yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 6*).
[resūlallāh,]

Şefā‘at āstānuñdan ırağa atma lūṭfeyle

Bu Şādī kemterinüñ ḥāk-i derdūr yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 7*).
[resūlallāh,]

Mu‘alla seng-i kūyuñ tāt-ı serdūr yā **Resūlallāh**

Ġubār-ı dergehüñ kuḥl-ı başardur yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 1*).
[resūlallāh,]

Be bād –ı ma‘şiyet āşüfte-kāmam yā **Resūlallāh**

Meded gāyetle bed-nām-ı enāmam yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 1*).
[resūlallāh,]

Gerekmez Şādī-yi ednāya ol dünyā vü māfīhā

Faḳaṭ bir ‘āşık-ı vuşlat-merāmam yā **Resūlallāh** (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 5*).
[resūlallāh,]

‘Înâyet eyle dūr itme der-i ‘âlem-penâhuñdan

Kapuñda halka der-güş-ı gulâmem yâ **Resûlallâh** (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 4*).
[resûlallâh,]

Cihânı feyz-yâb itmez mi eyler reşha-i kilküm

Devât-ı feyzüñe ger degse hāmem yâ **Resûlallâh** (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 3*).
[resûlallâh,]

Nesīm-i şubh-ı lutfuñla dili bî-dâr kıl lutfet

Şabâh-ı haşre dek ender-menāmam yâ **Resûlallâh** (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2*).
[resûlallâh,]

Be bād –ı ma ‘şiyet âşüfte-kāmam yâ **Resûlallâh**

Meded gâyetle bed-nām-ı enāmam yâ **Resûlallâh** (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 1*).
[resûlallâh,]

Nice ‘arz eyleyem hâl-i tebâhum yâ **Resûlallâh**

Sütün olmakda ‘arşa dūd-ı âhum yâ **Resûlallâh** (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1*).
[resûlallâh,]

(*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 4*).
[resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5*).
[resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 5*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 4*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2*).
[resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 6*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 4*).
[resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 5*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*).
[resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4*). [resûlallâh,](*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [resûlallâh,

J(Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 6). [resûlallâh,] (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7). [resûlallâh,]

revâ: *Layık, uygun, yaraşır.*

Servi tîbâ vü bülendîde berâber ki degüldür

Ne **revâdur** ki ide kâmet-i dil-dâr ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [*revâdur, -dur*]

Ne **revâ** mı kadûñe servi revâdur dirler

O ḥıṭâ zülfüñe kim müşk-i Ḥıṭâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [*revâ,]*

Ne revâ mı kadûñe servi **revâdur** dirler

O ḥıṭâ zülfüñe kim müşk-i Ḥıṭâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [*revâdur, -dur*]

Hem ta geçinürmüş kadûñle serv-i serefraz

Kim der ki **revâdur** ne **revâdur** ne **revâdur** (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [*revâdur, -dur*]

Hem ta geçinürmüş kadûñle serv-i serefraz

Kim der ki **revâdur** ne **revâdur** ne **revâdur** (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [*revâdur, -dur*]

Hem ta geçinürmüş kadûñle serv-i serefraz

Kim der ki **revâdur** ne **revâdur** ne **revâdur** (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [*revâdur, -dur*]

Ne dem ol bād-ı şabâ perçem-i pür-çîne deger

Ne **revâdur** ki dil-i ‘âşık-ı miskîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 1*). [*revâdur, -dur*]

Şâdî ne **revâdur** gideyim gayrı kapuya

Çün bargeh-i Ḥazret-i Monlaya tayandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5*). [*revâdur, -dur*]

Şakın ey şüh şakın olma rakîbâna yakın

Ne **revâdur** ola gül ḥâr-ı muḡaylâna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [*revâdur, -dur*]

Şâdî her bâba temelluk ne **revâdur** el-Ḥak

İntisāb eyleyüp ol bende der-i Hünkāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6*). [*revādur, -dur*]

revān: *Yürüyen, giden II Canlı, akan*

Hāşiyet-i la'liñ şoralı rūḥ-ı **revānım**

Mey teg düşüp il ağzına rüsvā-yı cihānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1*). [*revānım, -ım*]

reviş: *Gidiş II Tarz, tavır, üslûp.*

Her bār düşüp pâyine şular gibi akdum

Şimşād **reviş** serv-i hırāmān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*reviş,]*

revnāk: *Göz alıcı güzellik, parlaklık, tâzelik, letâfet.*

Gülsitān-ı ḥāṭır-ı 'uşşāka **revnāk** virmede

Ebr-i lebriz-i kerāmetdür külāh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4*). [*revnāk,]*

revnak-dih: *Güzellik, parlaklık veren II Hz. Muhammed (sav).*

Odur **revnak-dih-i** bağ-ı risālet

Hezār-ı rāğ-ı ma'nādur Muhammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 2*). [*revnak-dih-i, -i*]

re'y: *Görüş, düşünce, fikir.*

Lāzım-ı ṭab'ın iken sākī kerem lutf u himem

Eyleyüp inşāf ber- **re'yümce** devvār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*). [*re'yümce, -ü, -m, -ce*]

revhān:

1.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. II Aşık.

Başımı eğdi aşğa göricek ḥayretten

Nükhet-î perçemi 'arz itdi çü **reyḥāne** şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 4*). [*reyḥāne, -e*]

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi hergiz cāne ḥaz

Virmeseydi zülf ü ruḥsāruñ güle **reyḥāne** ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [*reyḥāne,]*

Zülfünle ruḥuñ bağda ger 'arz ider olsun

Bulmaz mı bulur t̄ab ü  aravet g l   **rey    n** (*     Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [*rey    n,]*

2.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. II Maddi ve manevi alemdeki güzellikler.

Olanlar ben gibi zülf-i ru -ı dild ra dild de

 ıkıp seyre tem    -yı g l u **rey    nı** neylerler (*     Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [*rey    nı,]*

Zülf   ru    r  n görüp itm m dahı ğayre nig  h

  ayre   r z it b    -b  n nesr n   **rey    n  n** d    r (*     Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*rey    n  n, -ı, - n]*

3.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. II Başka, diğer güzeller

Bi  ll  h gerekmez gözüme nev-g l   **rey    n**

Sünbül   sa adan (*     Divanı, Gazel 32, Beyit 7*). [*rey    n,]*

Gerekmez d deye **rey    n** u g l t  kim bu   b s    

Bir elde t rre-i perçem bir elde b de gelmişdür (*     Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [*rey    n,]*

    meti  n   ayret-fez  -yı serv-i servist  n-ı naz

T rre-i   b-reng-i zülfün eylemiş **rey    nı** m  t (*     Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [*rey    nı, -ı]*

4.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. II Perçem (sa ).

    zu  n g l deste-i **rey    n** c  n  per  em    n

S nb list  n-ı t    vetdir m    rr  per  em    n (*     Divanı, Gazel 125, Beyit 1*). [*rey    n,]*

5.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki (Sa  bağlamında).

Bu t    vetle let    fet b    -ı g ld r     z  n

Deşt-i     retde  odu **rey    n** u sünbül-h  -yı zülf (*     Divanı, Gazel 112, Beyit 6*). [*rey    n,]*

Ey       adet servi-yi b  st  n-ı       y   

Ve  y zülf   ru  t fer-dih-i **rey    n** u       y    (*     Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [*rey    n,]*

6.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. II Sūs III Hasan ve Hüseyin IVDestar.

O yād-ı zülf ü ruḥṣāruñla zülf-i ṭurre-endāzım

Gül ü **reyḥān(ı)** gördüm zīb-i destār ü külāh itdüm (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2).
[reyḥān(ı), -ı]

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol **reyḥān** u gül

Virmeseydi zülf ü ruḥṣāruñ eger gülzāre zīb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [reyḥān,]

7.Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. II Güzeller III Şair.

Bāğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı rengārengi var

Nükhet-i nuzhet-fezā **reyḥan** u şebbū ḳalmanmış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2).
[reyḥan,]

rif'at: Yücelik, yükseklik II Makam ve mertebe yüksekliği.

Mevlidi (der-) ḥā[re]ḳān şehir medfen-i vālāsı Ḳarş

Āstān-ı çarḥ-ı **rif'atdūr** Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3).
[rif'atdūr, -dūr]

Evc-i ḥurşīd-i velāyetdūr külāh-ı Mevlevī

Lāne-i 'anḳā-yı **rif'atdūr** külāh-ı Mevlevī (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 1). [rif'atdūr, -dūr]

Ġubār-ı pāy-ı kuḥl-ı 'ayn-ı **rif'at**

Der-i ḥācet-pezirādur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 4). [rif'at,]

Mübārek ḥāk-i pāyiñ dīde-i ḥurşīde fer-pīrā

İşigiñ tozu kuḥl-ı 'ayn-ı **rif'at** yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4). [rif'at,]

rif'at-dāde: Mevki yüksekliği verilmiş, ihsan edilmiş II Hz. Muhammed'in makamı.

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

Ne bir dergāh-ı **rif'at-dāde-i** seb'-a semādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2). [rif'at-dāde-i, -i]

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

Ne bir dergāh-ı **rif'at-dāde-i** seb'-a semādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2). [rif'at-dāde-i, -i]

rind: *Dünya işlerini hoş görerek, keyfekeder yaşayan, aldırışsız, kalender kimse*

Gör o şehnâz ne âlây-ı nezâketle giçer

Ne levendâne ne **rindâne** ne naḥvetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1). [rindâne, -ane]

‘Âkif-i peygüle-i mey-hâne kim gönlümdür ol

Dâhil-i ser ḥalka-i **rindâne** kim gönlümdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1). [rindâne, -âne]

rindâne: *Dünya işlerini hoş görerek, keyfekeder yaşayan, aldırışsız, kalender kimseler gibi.*

Virmeseydi lebûñ ol bâdeye ḥâşiyet eger

Neş’-e bahş olmaz idi ḥalka-i **rindâne** ḳadeḥ (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 2). [rindâne,]

Naḳd-i cânın var dil-i vaḳf-ı der-i meyhâne ḳıl

Ba’dehu kendin sezâ-yı ḥalka-i **rindâne** ḳıl (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1). [rindâne,]

Sâḳî bu gece meclîs-i **rindâne** şalındı

Biñ nâz ile aldı ele peymâne şalındı (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1). [rindâne,]

risâlet: *İnsanları dîne dâvet etme işi, peygamberlik, resullük.*

Bu dergâh-ı **risâlet** iktinâha ferş-rû eyle

Ne bir dergâh-ı rif’at-dâde-i seb’-a semâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 2). [risâlet,]

Bâ ḥurmet-i mihr u meh-i eflâki **risâlet**

Şem’-i dili bî nûr u ziyâ eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2). [risâlet,]

Odur revnaḳ-dih-i bâğ-ı **risâlet**

Hezâr-ı râğ-ı ma’ nâdur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 2). [risâlet,]

rişte: *İp II bağ*

1.İp II bağ. (can ipi).

Vehmim oldur üzülür **rişte-i** cânım Şâdî

Çözmesün zülf-i ham-ender-hamını şâne şabā (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 6). [rişte-i,]

Kitâb-ı hüsnüñü gördükde der-hâl

İder cân **riştesin** ‘uşşâk-ı Şîrâz (Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3). [riştesin,]

Tel kırarsa üzüdür **rişte-i** cânım Şādî

Olmasın zülf-i girih-gîrine ta şâne yakın (Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 5). [rişte-i,]

2.İplik II Bağ, alaka II Ümit riştesi.

Ṭurra’-i tarrâr-ı zülf-i yâre kim düşdükçe gönül

Yok bu sevdâdan rehâ gel **rişte-i** ümmîdi kes (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [rişte-i, - i]

riyâ: İki yüzlülük, gösteriş II Allah'ın rızası için yapılmayan ihlâssız işler ve samimiyezsiz ibadetler.

İnşaf ide gör ol ki nazargâh-ı Hudâdur

Şüfî koma mir‘at-ı dil(i) gerd-i **riyâda** (Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 4). [riyâda,]

riyâzet: Terbiye, ıslah, eğitime II Nefsi eğitmek üzere onu aç, susuz ve sevdiği şeylerden mahrum bırakmak.

Helâk-i nefis şemşîr-i şuverle gayrı mümkündür

Kırar tîğ-i **riyâzet** ol hevâ-yı nefis-i bed-kîşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3). [riyâzet,]

rızâ: Hoşnutluk, memnuniyet II Kaderin acı tecellileri karşısında kalbin huzur ve sükun hâlinde bulunması, hüküm ve kazaya itirazda bulunmama; iradeyi ortadan kaldırma. Allah'ın kulundan kulun da Allah'tan razı olması (Rıza makamı).

Bize ey Şādî faķat kûy-ı **rızâdur** maṭlab

Şanma kel şüfî gibi ḥasret-i mîñü çekerüz (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5). [rızâdur,]

Söz ile ey ḥvâce taḥşîl-i **rızâ** mümkün mi yâ

Dâ'imâ kûy-ı ‘ubûdîyetde dil ber pā gerek (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3). [rızâ,]

Rızâdır maksad-ı aksâ-yı men ‘âlemde ey şüfî

Ne meyyāl-i bihiştım ben ne ḥvāhiş-kār-ı havrāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6).
[rızâdır, -dır]

Cân bûlbûlünü vâşıl-ı gülzâr-ı **rızâ** kıl

Meyyāl-i çemenzâr-ı fenâ eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4). [rızâ,]

Ben bendeyi cüyende-i gülzâr-ı **rızâ** kıl

Ḥāhiş-ger-i firdevs-i berîn eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 4). [rızâ,]

‘Abā-pūş-ı **rızâ** kıl bu kemîne Şâdî ednāyı

Bi ḥaḳḳ-ı irtifā‘ı rütbe-i ehl-i ‘Abā yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 5). [rızâ,]

rızâ-dāde: Rıza vermiş, razı olmuş II Allah'ın takdirine boyun eğen.

Cân u dil âmâc-geh-i tîr-i ḳazādur

Ol kes ki **rızâ-dāde-i** taḳdîr-i ḥudādur (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1). [rızâ-dāde-i, -i]

rîş: Yara.

Gerekdür olmamak ḥîn-i cedelde cân teşvîşi

Ayak denk almamak lâzım ger alsa sîne şad **rîşi** (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [rîşi, -i]

rû: Yüz II Cüret III Cesaret.

Neyleyim Şâdî ne yüzle ‘arz-ı ḥacât eyleyim

Bârgāh-ı ‘izzete ‘arz idecek **rû** ḳalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 5). [rû,]

rûh: Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mâhiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve mânevî cevher

Ḥāşiyet-i la‘liñ şoralı **rûḥ-ı** revānım

Mey teg düşüp il ağzına rüsvā-yı cihānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1). [rûḥ-ı, -ı]

Şol tûṭî-i **rûḥum** uça ister bu kafesden

Gül-şekker-i la‘lûñ gelür olduğça ḥayāle (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3). [rûḥum, -um]

rûh: Yanak, çehre, yüz, didar

1. Yanak, çehre, yüz, didar II Hz. Muhammed'in güneşe parlaklık veren yüzü.

Rūḥuñ pertev-dih-i şems-üd-ḍuḥādur yā Resūlallāh

Cebīnūñ nūr-ı çeşm-i aşfiyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [*rūḥuñ, -uñ*]

2. Yanak, çehre, yüz, didar II Sevgilinin laleye benzeyen kırmızı yanağı.

Müjde ey bülbül-i şeydā gül-i ra‘nā geldi

Zülf-i şebbū **rūḥ-ı** nev-lāle-i ḥamrā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*rūḥ-ı, -ı*]

3. Yanak, çehre, yüz, didar. II Sevgili yanağı III İlahi isim ve cemalin zuhur etmesine sebep olan tecelli.

Ger zülf ü **ruḥuñ** virmese gülzāra leṭāfet

Hoş tāb u ṭarāvet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [*ruḥuñ,]*

Ruḥ hıızasında koma sāķī-i gül-rū zinhār

Qorqulur ‘aks-i ‘izāruñ düşicek yāne kadeḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*ruḥ,]*

Olanlar ben gibi zülf-i **ruḥ-ı** dildāra dildāde

Çıkıp seyre temāşā-yı gül u reyḥānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [*ruḥ-ı,]*

Ṭurma yan şem‘-i **ruḥ-ı** cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imḥā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*ruḥ-ı,]*

Hevā-yı kākülünle dil perişān oldıgum besdür

Ruḥuñ şem‘inde çün pervāne sūzān oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*ruḥuñ, -uñ*]

Hecr-i **ruḥ-ı** dildāruña nev-lāle-i ḥod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3*). [*ruḥ-ı, -ı*]

Gönül şem‘-i **ruḥuñ** andukça āh-ı āteşin eyler

Ḥayāl-i gönçe ruḥsāruñla bülbül teg enin eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*). [*ruḥuñ, -uñ*]

Erteng teşāvirine pīrāye-fezādur

Cānā olalı naķş-ı **rūḥuñ** dilde münakkaş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*rūḥuñ,]*

Ruḥuñ yādiyle cānā lāleler pūr ıztırāb olmuş

Görüb gönçe dehānuñ gül ‘araḫ-rīz-i ḥicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*).
[ruḥuñ, -uñ]

Korkulur ‘aks-i **ruḥuñla** bāde āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ kılma sākī sāgar-ı ser-şāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [ruḥuñla, -uñ, -la]

Ziynet-i nevber **ruḥuñ** nāgāh pinhān eyleyüp

Başladı taḥḳīke şimdi küfrünü ibrāze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [ruḥuñ,]

Ey şūḥ kadet servi-yi büstān-ı ḥaḳāyık

Ve’y zülḫ ü **ruḥet** fer-dih-i reyḥān u şaḳāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [ruḥet, -et]

Yan yakıl ey Şādī her şeb tā seher pervāne teg

Maḥv-ı cān eyler **ruḥ-ı** şem‘-i ziyā güster mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*).
[ruḥ-ı, -ı]

Ārzū-yı dāne-i ḥāl-i **ruḥ-ı** gülfām ile

Vardı dām-ı zülḫ-i pīç-endāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [rūḥ-ı,]

Ol perçem-i ḥam-der-ḥama nāgeh ki ulandum

Şem‘-i **ruḥ-ı** cānāna çü pervāne tolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [rūḥ-ı,]

Zülḫüñle **ruḥuñ** bāğda ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı bulur tāb ü ṭaravet gül ü reyḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [ruḥuñ,]

Pertev alur mihr ü māh tāb-ı **ruḥuñdan** hemīn

Tāb-ı **ruḥuñdan** hemīn pertev alur mihr ü māh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*).
[ruḥuñdan, -uñ, -dan]

Pertev alur mihr ü māh tāb-ı **ruḥuñdan** hemīn

Tāb-ı **ruḥuñdan** hemīn pertev alur mihr ü māh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*).
[ruḥuñdan, -uñ, -dan]

Ol şem‘-i **ruḥ-ı** yāri anup ben de yakıldım

Āteşlere pervānelerüñ per yakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [ruḥ-ı, -ı]

Ruḥuñ girdinde dil dönse gibi pervâne pervâne

‘ Acep olmaz o kim elbet döner īzâne pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 1*). [*ruḥuñ,]*

Yād-ı **ruḥ-ı** gül-gönçe ile bülbül-i ḥātır

Bir āh ile nüh tākı yine pür-nağam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [*ruḥ-ı, -ı]*

Dāğ-dār eyledi ol reng-i **rūḥ(ı)** lāleleri

Dehen-i şevk(i) dil-i gönçeyi pür-ḥūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [*rūḥ(ı), -ı]*

O pīç-ā-pīç zülfüñ deste-i sünbül mü şebbū mu

Ruḥuñ nev-lāle-i ḥamrā mı yā verd-i muṭarrā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*ruḥuñ, -uñ]*

Gören āyinede ey şūḥ senüñ ‘aks-i **ruḥiñ**

Didi āyā ki perī sihrle mīnāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*ruḥiñ,]*

rūḥāniyye: *Ruhla ilgili olma, ruhanilik II Manevilik.*

‘ Aceb mi olsa dil imdād-ı **rūḥāniyyeye** maẓhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥālka-i bāb-ı temennāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*rūḥāniyyeye, -ye]*

ruḥsār: *Yanak, yüz, çehre II Sevgilinin yüzü III İlahi isimlerin ve cemalin tecellisi.*

Yār ‘arz-ı şem‘-i **ruḥsārın** dil-i pervāneye

Gerçi va‘ād itdi kasekle etmedi zirā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*ruḥsārın, -ın]*

Çīn-i zülfüñ mihr-i **ruḥsārunda** koma cānım al

Pertev-i ḥüsnüñ görüp ol māh kalsın der seḥāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 3*). [*ruḥsārunda, -un, -da]*

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyḥān u gül

Virmeseydi zülf ü **ruḥşāruñ** eger gülzāre zīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [*ruḥşāruñ, -uñ]*

Bülbül āsā āh u feryādım çıkar tā ‘arşa dek

Hâtıra geldikce nâ-geh gönçe-i **ruhşâr-ı** dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [*ruhşâr-ı, --ı*]

‘Âkıbet nâr-ı nedâmetle yakıldı yandı

Şem‘-i bezm eyleyecek âteş-i **ruhşâr** ile bahş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [*ruhşâr,*]

Gönçe-i nev-ğizi istişmâma yokdur ârzu

‘Andelib-i cāna **ruhşāruñ** gül-i terden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*ruhşāruñ,*]

Naķş-ı **ruhşāruñ** dem a dem ‘aķs edelden hâtıra

Levha-i gönñüm zihî reşk-âver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [*ruhşāruñ, -uñ*]

Māh- tal‘at burķa‘-i **ruhşār-ı** tābānıñ düşür

Cānum al tek mūy-ı zūlf-i ‘anber-efşānuñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [*ruhşār-ı, -ı*]

Zūlf ü **ruhşāruñ** görüp itmeme dahı ğayre nigāh

Ğayre ‘arz it bāğ-bān nesrīn ü reyḥānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3*). [*ruhşāruñ, -uñ*]

İnanmam pek de va‘d-ı buse-i la‘li şeker-rīze

Faķat ol muşḥaf-ı **ruhşāruña** pek çok yemīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*). [*ruhşāruña, -u, -ñ, -a*]

Kilk-i kudretle yazılmış şafḥa-i **ruhşār-ı** yār

Şādiyā her bir kalem mümkün mü böyle yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*ruhşār-ı, -ı*]

Nev-demīde oldu **ruhşāruñda** cānā tāze ḥaṭ

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*). [*ruhşāruñda,*]

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi herġiz cāne ḥaz

Virmeseydi zūlf ü **ruhşāruñ** güle reyḥāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [*ruhşāruñ,*]

Murġ-ı gönñüm şem‘a-i **ruhşār-ı** yāri yād idüp

Āteş-i ħirmāna dā'im cān yaķar pervāne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [*ruhşār-ı, /*]

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm meger

Şarkmış **ruhşār-ı** āl üzre semen sâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*ruhşār-ı, -ı /*]

Ārzū-yı şem' -i **ruhşāruñla** her şeb ta seher

Nār-ı 'aşķa per urur pervāne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*ruhşāruñla, -u, -ñ, -la /*]

O yād-ı zülf ü **ruhşāruñla** zülf-i ṭurre-endāzım

Gül ü reyhān(ı) gördüm zīb-i destār ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [*ruhşāruñla, /*]

Ḥayāl-i lāle **ruhşāruñla** dāim sīne pür-dāğım

Hevā-yı ṭurre-i zülfüñle ser-gerdān u ḥayrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*). [*ruhşāruñla, /*]

Hevā-yı müşk-i zülfüñle başumda var bir sevdā

Ḥayāl-i lāle **ruhşāruñla** bağırlāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [*ruhşāruñla, /*]

Lāle **ruhşāruñ** ḥayālī dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāğ-ı nihānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*ruhşāruñ, /*]

Şem' -i **ruhşār-ı** cihān-süzına göñlüm anun

Yanar elbet varıcaķ şem' aya pervāne yaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*ruhşār-ı, -ı /*]

Ruḥşāruñı göster dil-i pervane nihāda

Şem' -i dil-i zār-ı koma fānūs-ı ḥafāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 1*). [*ruhşāruñı, -u, -ñ, -ı /*]

Ne süzişdir ki o süzişle ḥayrān itdi 'uşşāķı

Çıkınca yād-ı **ruhşāruñla** şeb devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*). [*ruhşāruñla, /*]

Ruḥşāriña karşı yine dil yandı yaķıldı

Pervâne yanar şem‘a-i sūzān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4*). [*ruḥsārīna, -ı, -ñ, -a*]

Her çend muḳarrer ise de va‘de-i vaşluñ

Ol muşḥaf-ı **ruḥsāra** faḳat bir ḳasem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4*). [*ruḥsāra, -sa*]

Dem-ā-dem ārzū-yı āteş-i **ruḥşār-ı** dilberle

Dil-i pervānemi şem‘-i şeb-i hicrāna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*ruḥşār-ı, -ı*]

Ḥayāl-i şem‘-i **ruḥsāruñla** çün pervāne sūzānam

Hevā-yı kākülünle şorma ḥālüm pek perīşānam (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*ruḥsāruñla, -uñ, -la*]

Hem çü pervāne ne āteşlere dil yandığımı

Şem‘-i **ruḥşār-ı** ziyā-küstere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [*ruḥşār-ı, -ı*]

Zülf ü **ruḥşāruñ** görüp geç sünbül ü nesrīnden

Alma kuḥl-ı ‘ibreti çeşm-i ḥaḳīḳat-bīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*ruḥşāruñ,]*

rūhu’l-emīn: *Dürüstlüğüne güvenilen ruh II Cebrail melek.*

Ḥāk-būs-ı āsitānuñdur sürüş-ı nüh-felek

Ḥāk-rüb-ı dergehiñdir şehper-i **Rūḥu’l-emīn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 5*). [*rūḥu’l-emīn,]*

rūḥü’l-kudüs: *Kutsal ruh, Cebrail.*

Mu‘allā şehper-i **Rūḥu’l-ḳudūs** cārüb-ı dergāhuñ

İşigüñ müttekā-yı enbiyādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3*). [*rūḥu’l-ḳudūs,]*

rū-nümā ol-: *Yüzünü göstermek, ortaya çıkmak.*

Genc-i ‘aşḳ-ı ḥazret-i cānān **olmaz rū-nümā**

Tīşe-i ta‘n-ı ‘adūdan ḳalb vīrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [*rū-nümā ol-, -maz*]

rū-nümāyān ol-: *Yüzünü göstermek.*

‘Atf-ı enzār eylemem hürşīd-i ‘ālem-tāba ben

Rū-nümāyān oldu tā ol mihr-i pūr-envār-ı ‘aşk (Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 2). [*rū-nümāyān ol-, -dı*]

rūşen kıl-: *Aydınlatmak.*

Ey cemāl-i Ve’ḍ-ḍuḥā vey ṭal‘at-ı nūru’l-hüdā

Āfitāb-ı ṭal‘atūn āfākı **kıldı rūşenā** (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 1). [*rūşen kıl-,*]

rūşenā: *Aydınlık, ı ışık veren*

1. *Aydınlık, ı ışık veren (Sürme)*

Hāk-pāyi dīde-i dünyāya kuḥl-ı **rūşenā**

Āstānı merḥamet ‘unvān dāru’l-emān o (Şādī Divanı, Kıt’a 2, Beyit 12). [*rūşenā,*]

2. *Parlak, ı ışıklı II Kedersiz, üzüntüsüz (gönül).*

‘Aceb mi dīde-i ḡam-dīde-i dil **rūşenā** olşā

Beni çün hāle ol meh gird-i vaşlunda ṭolandırdı (Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 4). [*rūşenā,*]

3. *Parlak, ı ışıklı, aydınlık (Alem)*

Sen ol bedrū’l-būdūr-ı evc-i Evḥāsīn ki nurundan

Bütün āfāk-ı ‘ālem **rūşenādur** yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 2). [*rūşenādur, -dur*]

rūşenā ol-: *Aydın olmak, aydınlanmak II Hakikati görmek, gözü açılmak.*

‘Aceb mī ser-be-ser āfāk-ı cānum rūşenā olsa

Ṭulū‘ itdī sipihr-i dilde tā bedrā-yı istiḡnā (Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 3). [*rūşenā ol-, -sa*]

rū-siyāh: *Yüzü kara. Utanılacak bir şey yapmış kimse II Günahkar.*

Eger imdād kılmazsañ n’olur ḥāl-i dil-zārım

Günāh-ālūde ḡāyet **rū-siyāhām** yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 4). [*rū-siyāhām, -am*]

Şādī -i zār nola mazhar-ı gufrān eyle

Rū-siyeh ‘abd-i kemīnem meded Allāh meded (Şādī Divanı, Kaside 6, Beyit 6). [rū-siyeh,]

rüstem: Şeh-nâme'de Zâl'ın dillere destan kahramanlıklarıyla anılan oğlu (adalet bağlamında)

Böyle bir sultān-ı ‘ādil gördi mi ol Zāl-ı çarh

Khuvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne **Rüstem** her Keyan (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [rüstem,]

rüsvā: Kötülükle şöret bulmuş, rezil, kepaze kimse II Aşık.

Bu yolda terk-i nām u şān kılsam şūfī ‘ayb itme

Ezel **rüsvā-yı** ‘aşk-ı yār olanlar şānı neylerler (Şādī Divanı, Gazel 57, Beyit 3). [rüsvā-yı, -yı]

Hāşiyet-i la‘liñ soralı rūh-ı revānım

Mey teg düşüp il ağzına **rüsvā-yı** cihānım (Şādī Divanı, Gazel 135, Beyit 1). [rüsvā-yı, -yı]

Ezelden taşa çaldım Şādīyā ben şīşe-i ‘ārı

Dime **rüsvā-yı** ‘aşka hātıra hiç ‘ār gelmez mi (Şādī Divanı, Gazel 203, Beyit 5). [rüsvā-yı, -yı]

rütbe: Makam, mevki, pāye

I. Makam, mevki, pāye. II Mahviyet makamı.

Ol ne bilsin **rütbe-i** a‘lā-yı mahviyyet nedür

Olmayan pervāne-i şem‘-i felek-pīrā-yı ‘aşk (Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 5). [rütbe-i, -i]

2. Makam, mevki, pāye. II Ehl-i beyt

‘Abā-pūş-ı rızā kıl bu kemīne Şādī ednāyı

Bî hāḡḡ-ı irtifā‘ı **rütbe-i** ehl-i ‘Abā yā Rab (Şādī Divanı, Kaside 4, Beyit 5). [rütbe-i, -i]

rūy: Yüz, çehre

I. Yüz, çehre. II Sevgilinin güzel yüzü.

Ꞑaleml al deste Ŗādī yād-ı naꞑş-ı **rūy-ı** dilberle

Görüp reşk-āver olsun ḥāme-i Behzād ile Mānī (*Ŗādī Divanı, Gazel 200, Beyit 5*). [*rūy-ı,]*

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i ğadr-ı şāneye

Rūy-ı yāre şarkmıř bir tār olaydum kākī (*Ŗādī Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*rūy-ı, -ı]*

2.Yüz, çehre II Taraf, cihet, yön.

Bülbül-i şūrīdeye virmez cefā ařlā kesel

Ėonçe ger ‘arz itmeseydi ḥāra **rūy-ı** ḥürmeti (*Ŗādī Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [*rūy-ı, -ı]*

Rūy-ı ünsiyyet ki göstermez baña āḥū-ḥıřal

Tīr-i āhum çāk çāk eyler ḥicāb-ı vahřeti (*Ŗādī Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*rūy-ı, -ı]*

3.Yüz, çehre II Sevgilinin yüzü III Hakikatin güzelliğinden perdelerin kalkması

N’ola raḥm eyle ‘arz it ārzū-yı řem ‘-i **rūyuñla**

Yanar her řeb řabāḥ-ı ḥařre dek pervāne-i ḥātır (*Ŗādī Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*rūyuñla, -uñ, -la]*

4.Yüz, çehre II Sevgilinin aydınlık yüzü.

Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘uřřāka ey āfet

Faķat ben bildiğüm ol řubḥ-ı **rūyuñ** zülf-i řāmıñdır (*Ŗādī Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*rūyuñ, -uñ]*

Virmezem dil virmezem her bir kamer- şal‘atlara

Rūy-ı pertev-baḥř-ı aķmār isterim meřreb bu ya (*Ŗādī Divanı, Gazel 16, Beyit 3*). [*rūy-ı, -ı]*

5.Yüz, çehre. II Sevgilinin yüzü III Manaların nur ve suret olarak tecelli etmesi.

Ḥayretinden baş egüb sünbül kızardı tāze gül

Eyledikce zülf ü **rūyuñ** nāz ile gülzāre ‘arz (*Ŗādī Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [*rūyuñ, -uñ]*

6.Yüz, çehre II Terli yüz.

Ėīsusu meger **rūy-ı** ‘araķ-nākine düşmüş

Gül üzre nevî turre-i sünbül idi şandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3). [rûy-ı,]

7.Yüz, çehre II Yüz, yüzey, satıh III Görünme, gerçekleşme.

Görünür mü görelim bir de o **rûy-ı** maṭlab

Muşḥaf-ı 'arız-ı dilberde tefe''ül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 3). [rûy-ı,]

8.Yüz, suret, çehre II Resim sayfası

Ṭolar hûn-ı hacâletlerle Şâdî dîde-i ḥasret

Nigâr-ı **rûy-ı** yârı şafḥa-i Erteng şandukça (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5). [rûy-ı, -ı]

rûvâ: Uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü, görülen hayaller dizisi, düş II Sevgilinin aşığı ziyareti III İlâhi tecelliye mazhar olma.

Gelür zanneylemem şol hâle-i âğûşa meh-ṭal'at

Eger gelmişse ol **rûyâda** ya hûlyâda gelmişdür (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3). [rûyâda, -da]

Bu şeb ol mah-ṭal'at hâle-i âğûşa gelmişdi

'Aceb vâkı' mi bu **ruyâ** mı Şâdî yoksa hûlyâ mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5). [ruyâ,]

rû'yet: Görme, görülme II İlâhî tecellileri bu dünyada veya ruh âleminde kalp gözü ile temaşa etme.

Ġayr mümkündür aña ol **rû'yet-i** dîdâr-ı dost

Şâdiyâ ol kes ki mir'at-ı dili pür-jengdür (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 5). [rû'yet-i, -i]

rû-yı fûrûğ: Parlak, nurlu yüz.

Kim demiş kim eylemez bārût (u) âteş imtizac

Mümtezicdir mümtezic **rû-yı fûrûğ** endâze ḥaṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 3). [rû-yı fûrûğ, -yı]

rûy-ı niyâz: Arzuhal, dilekçe.(dua)

Eyledüm rûy-ı niyâzı vaḳf-ı mihrâb-ı kabûl

Çün du'â-yı ḥayr-ı o vâcib-şode ber her kesân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17). [rûy-ı niyâz, -ı]

rûz: *Gün**1. Gün II Ceza günü (mahşer günü).*

Sen eşref-i maḥlûḳ Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbûb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i **rûz-ı** cezāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3*). [*rûz-ı, -ı*]

Sen eşref-i maḥlûḳ Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbûb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i **rûz-ı** cezāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6*). [*rûz-ı, -ı*]

Sen eşref-i maḥlûḳ Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbûb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i **rûz-ı** cezāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9*). [*rûz-ı, -ı*]

Sen eşref-i maḥlûḳ Ḥudāvend-i ‘alāsı

Maḥbûb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i **rûz-ı** cezāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12*). [*rûz-ı, -ı*]

Sen eşref-i maḥlûḳ Ḥudāvend-i ‘alāsın

Maḥbûb-ı Ḥudā ḥükm-rev-i **rûz-ı** cezasın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15*). [*rûz-ı, -ı*]

2. Gün II Muhabbet günü.

Yād-ı leb-i Şîrîn ile Ferhād ola ḳaldım

Kûhsâr-ı ḡamı ṯaḡıdalı **rûz-ı** maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*rûz-ı, -ı*]

rûz u şeb: *Gündüz ve gece II sürekli, her zaman.*

Pâyine düşmekdeyem her **rûz u şeb** cûlar gibi

Lîk ḳadd-i serv-i ḥoş-reftâre ḥâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [*rûz u şeb*]

3. Gün II Oruç III Ayrılık günü.

Rûze-i ḥicrân ile ḡâyet zebûn oldum zebûn

Şimdi ol ‘iyd-ı vişâl-i yâr(i) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*rûze-i, -i*]

Rûze-i fırḳatde Şâdî ‘iyd-ı cûy-ı vuşlata

Ğurre-i ğarrā-yı vuşlatdur külāh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 5). [rûze-i, -i]

rûzgār: Kuvvetli etki, cereyan (perişanlık bağlamında).

Günehkāram siyeh-rû bir perîşān **rûzgāram** kim

Be nāle ğulgule-baḥş-ı semāyam yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2). [rûzgāram, -am]

rûz-ı ferdā: Gelecek gün II Yarın III Mahşer günü.

Kimden istiṣfâ' kılsın Şâdî-i çāker-kemîn

Sensin ancak ol şefî' **rûz-ı ferdā** merḥabā (Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5). [rûz-ı ferdā,]

Hābīb-i Hazret-i ĩzed Te'ālā / Şefî' i rûz-ı ferdādur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 3). [rûz-ı ferdā, -dur]

Ġayriden eyler mi istimdād şol Şâdî-kemîn

Zât-i pâkindir şefî' -i **rûz-ı ferdā** esselām (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 6). [rûz-ı ferdā,]

Sen ol memdûḥ-ı Mevlā bir şefî' -i rûz-ı ferdāsın

Mu'alla dergehüñ dāru'z-zaferdür yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4). [rûz-ı ferdā,]

S

sā: *Gibi, benzer.*

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm meger

Şarkmış ruhsār-ı āl üzre semen **sā** perçemün (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*sā,]*

İnşāf ide şandum da seni zülf-i semen **sā**

Cevrün çekerek dehrde biñ renge boyandım (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*sā,]*

sa‘adan: *Latince adı Neurada Procumbens, yerel adı Saadan'dır. Çöl bitkisi olup Arabistan, Afrika ve Asya'da yetişir. Beyaz Çiçekli Kum Düğmesi, Sürünen Dikenli Gül olarak bilinir. II Başka, diğer güzeller*

Bi'llāh gerekmez gözüme nev-gül ü reyḥān

Sünbül ü **sa‘adan** (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7*). [*sa‘adan,]*

sa‘adet: *Mutluluk, bahtiyarlık.*

Seng-i kūyuñ gevher-i tāk-ı **sa‘ādetdür** hemin

Ol ḥuceste ḥāk-i pāyiñ kuḥl-ı çeşm-i asfiyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [*sa‘ādetdür, -dür]*

Merāmın Şādî ırgürmek ise şol cānı cānāna

Sa‘ādet bil reh-i ‘aşk içre gel ibzāli-i ḥişi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5*). [*sa‘ādet,]*

sa‘ādet-iktirān: *Mutluluğa, bahtiyarlığa erişme II Sultan Abdülaziz Han'ın tahta çıkışı.*

Söyle tāriḥ-i cülüs-ı saltanat-me'nūsını

Tā bilesin işbu āvān-ı **sa‘ādet-iktirān** (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 24*). [*sa‘ādet-iktirān,]*

sā‘at-be-sā‘at: *Saatten saate, her saat, her an.*

Dem-be-dem **sā‘at-be-sa‘at** tiğ-i cevri-nāzenin

Eylese ger sīnemi şad-pāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*sā‘at-be-sa‘at,]*

sabā: *Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli*

I.Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli II Rakip.

Değme zinhâr tel-i perçem-i canâne **şabā**

Eyle inşâf toğunma dil-i yarâne **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*şabā,]*

Sûziş-i sîneme pervâne de hayrân oldı

Âteş-i ‘aşkı o şûhın düşeli cāna **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [*şabā,]*

Değme zinhâr tel-i perçem-i canâne **şabā**

Eyle inşâf toğunma dil-i yarâne **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*şabā,]*

Başını eğdi aşağı göricek hayretten

Nûkhet-î perçemi ‘arz itdi çü reyhâne **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 4*). [*şabā,]*

Vehmim oldur üzülür rişte-i cânım Şâdî

Çözmesün zülf-i ham-ender-hamını şâne **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*şabā,]*

Çözdün mi yine kâkül-i pür-çin-i nigârim

Ta’tîr-i meşâm itdi **şabā** zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [*şabā,]*

Var edibâne toğunma zülf-i yâra ey **şabā**

Câme-ḥvâb-ı nâza girmiş zülf-i ‘anber-sâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [*şabā,]*

Ey **şabā** cânımı üzdüñ tel-i gîsüya degüp

Böyle küstâh taharrük saña bir ‘âde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*şabā,]*

İtdükçe **şabā** turrelerüñ yâr perîşân

Olmaz mı perâkende bütün hâtır-ı yârân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1*). [*şabā,]*

Nâgeh yine cem‘iyyet-i dil oldı perîşân

Der dest-i **şabā** perçem-i cânân(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2*). [*şabā,]*

Dilerseñ kırmamak ger hâtır-ı nâşâd-ı ‘uşşâkı

Mürüvvet kıl **şabā** degme tel-i gīsū-yı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*). [*şabā,]*

Çü şāne hançer-i efsūs ile dil pārenlenmez mi

Şabā tā dest-i ğadrin kākül-i cānāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [*şabā,]*

Ol zülf-i ‘abiriñ görelî dest-i **şabāda**

Çün şāne o dem sīne-i ‘uşşāk delindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*şabāda, -da]*

2.Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli II Haberci.

Yār peygāmını ırgürmeğe ‘ahd itmiş idi

Dün gice kıldı vefā itdiği peymāne **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5*). [*şabā,]*

Bende yok táb temenna-yı vişāl eylemeğe

Yürü sen ‘arz-ı niyāz it şeh-i hūbāna **şabā** (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [*şabā,]*

Sen söyle **şabā** hāl-i dil-i zārı o şūhā

Ben bendede yok hālîmi ityāna liyākat (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*şabā,]*

Ba‘d-ez-in ol müşk-i çīne bir daḥi urmam dimāğ

Tā **şabā** ırgürdi bûy-ı zülf-i ‘anber-bār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [*şabā,]*

Luţfeyle **şabā** zülf-i semen-sā ḥaberin vir

Şehnāz-ı edā kāmîti tūbā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*şabā,]*

Çözer olduğda **şabā** zülf-i ḥam- ender-ḥamını

Nefḥa-i pāk nice ṭabla-i ‘ıtrīne değer (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [*şabā,]*

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan **şabā** gelmez

Ḥayat-ı tāze-baḥş eyler peyām-ı dil-rübā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1*). [*şabā,]*

Şifte ḥālüm kıl **şabā** ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arz

Ḥaste gönlüm eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [*şabā,]*

Şâdî-i şūrîde ta‘tīr-i meşām oldu yine

Tā **şabā** irgürdü bû-yı müşk-sārā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5*). [*şabā,]*

Ey **şabā** sen söyle ben dildāre hālüm söylemem

Nāz-perver ol cefā-kirdāre hālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*şabā,]*

Şabā hāl-i melāmet iştimalim yāra ‘arz eyle

Yüri āh-ı ciger-sūzum sitem-gir-dāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1*). [*şabā,]*

Niyāzum ‘arz kıl sen ey **şabā** dildār gelmez mi

Mürüvvet birle kadd-i serv-i hoş-reftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [*şabā,]*

şabā: *Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli II Aşığın ruh hali bağlamında*

Şādī çü **şabā** kalmadı ārām u sükūnum

Dil aldırıl ol şeh-i hūbān-ı cihāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [*şabā,]*

şabāh: *Günün başlangıcı II Gün III Mahşer sabahı*

Lāne-i dilden yine pervāz kıldı murğ-ı hāb

Olmuşum her şeb **şabāh-ı** haşre dek bî-dār-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [*şabāh-ı, -ı]*

N’ola rahm eyle ‘arz it ārzū-yı şem‘-i rüyuñla

Yanar her şeb **şabāh-ı** haşre dek pervāne-i hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*şabāh-ı, -ı]*

Şem‘-i rüyuñ yād idüb her şeb **şabāh-ı** haşre dek

Murğ-ı dil pervāne āsā nārdan olmaz hālāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [*şabāh-ı, -ı]*

Ben nice āh itmeyem her şeb **şabāh-ı** haşre dek

Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [*şabāh-ı, -ı]*

Ben nice zār olmayam Şādī **şabāh-ı** haşre dek

Bir vefâsı yok cefâ-perdâza dūçâr oldu dil (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5). [şabâh-ı, -ı]

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N’ola tiryāk-ı vaşluñ ‘arz kıl mesmūm-ı hicrānam (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1). [sabah-ı,]

Nesīm-i şubh-ı luṭfuñla dili bī-dār kıl luṭfet

Şabâh-ı haşre dek ender-menāmam yâ Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 2). [şabâh-ı,]

Ümīd-i şubh-ı vaşluñla **şabâh-ı** haşre dek her dem

Bütün encüm-şümār-ı intizāram yâ Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5). [şabâh-ı,]

sabr: Sabır. Üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç(sermaye bağlamında)

Metā‘-ı **sabr** u ārām-ı dili tārāc için her dem

O cādū gözleruñ düzdī nigāhuñ der-kemīn eyler (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2). [şabr,]

Bir nigeħle eyledi yağma metā‘-ı **şabrımı**

Haste-hāl oldum hayāl-i nergis-i bīmār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [şabrımı, -ı, -m, -ı]

Kalmadı ol kâle-i **sabr** u sükūnetden eğer

Devr-i zülfünde dil-i ‘uşşāk ārām istemez (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3). [şabr,]

sad: Yüz, 100 sayısı, pek çok.

Hecr-i ruħ-ı dildāruña nev-lāle-i ħod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3). [şad,]

Hecr-i ruħ-ı dildāruña nev-lāle-i ħod-rū

Şad reşk ile reşk-āver-i dāğ-ı cigerümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 3). [şad,]

Gerekdür olmamak ħīn-i cedelde cān teşvīşi

Ayak denk almamak lāzım ger alsa sīne **şad** rīşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [şad,]

Müstağrak-ı emvâc-ı yem-i cürm ü haṭāyam

Şad āh ki üftāde-i girdāb-ı hevāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [*şad,]*

sad pāre eyle-: *Yüz parçaya bölmek.*

Bağrımı tîr-i tegāfûl **eyledi şad pāre** āh

Ba‘d-ez-in peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryāna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*şad pāre eyle-,]*

sadâ: *Ses, avaz II Yankı III Zikir.*

Yine devr itdi sâķî dün gice şāhāne māhāne

Şadā-yı hāy-ı hūdan ṭoldı çün neyhāne dîlhāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*şadā-yı, -yı]*

sāde: *Süsten arınmış, ziynetsiz II Basit, önemsiz (Sevgilinin bakışı bağlamında).*

Sehmi ‘uşşākına taķsīm idicek çeşm-i siyeh

Bize maķsūm faķaṭ bir nigh-i **sāde** midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*sāde,]*

sadef: *Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı II Süs eşyâlarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde*

1. Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı II Süs eşyâlarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde III Şairlik yeteneği.

Mazhar-ı ebr-i füyûzât-ı cenāb-ı ‘İzzetim

Pür **şadef** ṭab‘am dūr-i şehvârdır gönülümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3*). [*şadef,]*

2. Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde. II Şiir,söz.

Şâdî gevher ile pürdür çü **şadef** her suḥanuñ

O ḥabeş-fām-ı kalem ebr-i güher-zāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*şadef,]*

3.Sedef. Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde II Sözü'nün parlaklığı, süsü.

Şadef-i lafzı pür etdi dūr-i ma' nālar ile

Ṭab' -ı Şādīye disem ebr-i gūher-zā yaraşur (Şādī Divanı, Gazel 71, Beyit 5). [şadef-i, -i]

şad-pāre: Yüz parça, paramparça.

Dem-be-dem sā'at-be-sā'at tīg-i cevri-nāzenīn

Eylese ger sīnemi **şad-pāre** hālüm söylemem (Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 2). [şad-pāre,]

Dem-be-dem sā'at-be-sā'at tīg-i cevri-nāzenīn

Eylese ger sīnemi **şad-pāre** hālüm söylemem (Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 2). [şad-pāre,]

Dem-be-dem sā'at-be-sā'at tīg-i cevri-nāzenīn

Eylese ger sīnemi **şad-pāre** hālüm söylemem (Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 2). [şad-pāre,]

şadr: Makam II Başköşe.

Gönüldür ziver-i **şadr-ı** velāyet

Gönüldür mesned-ārā-yı mu'allā (Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 6). [şadr-ı, -ı]

şafā: 1. Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği.

Mest-i cām-ı hayretim sāki tehi 'arz eyleme

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebrīz-i **şafā** (Şādī Divanı, Gazel 15, Beyit 3). [şafā,]

Fer-dih-i ehl-i **şafādur** cilvegāh-ı Nakşbend

Sürme-i 'ālem-behādur hāk-rāh-ı Nakşbend (Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 1). [şafādur, -dur]

Gülşen-i dehrin temāşası dile virmez **şafā**

Olmuşum çün bülbül-i gül-çide-i gülzār-ı 'aşk (Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 3). [şafā,]

Niçe āh itmesin şol bülbül-i şūrīde-i hātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bûy-ı gülzâr-ı **şafâ** gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*). [*şafâ,]*

2. *Kedersizlik, endişesizlik, gönül şenliği. II Saflık, berraklık.*

Hâk olsa da erbâb-ı gönül şalma nazardan

Al dîde-i derrâke anı kuhl-ı **şafâdur** (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 2*). [*şafâdur,]*

şafha: Sayfa, levha

1. *Sayfa, levha II Sine, bağır.*

Cemâlûn naqşı cānâ levha-i dilde muşavverdür

Bütün âyât-ı hüsnûn **şafha-i** sinemde aşherdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1*). [*şafha-i, -i]*

2. *Sayfa, levha II Gökyüzü III En yüksek nokta.*

Çıkup üç Şâdî cevherle didi tenmîkine târih

Huceste hilye virdi **şafha-i** nüh-tâka zîbâyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4*). [*şafha-i, -i]*

3. *Sayfa, levha II Sevgilinin yüzü.*

Kilk-i kudretle yazılmış **şafha-i** ruhşâr-ı yâr

Şâdiyâ her bir kalem mümkün mü böyle yaza haţ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*şafha-i, -i]*

Tolar hûn-ı hacâletlerle Şâdî dîde-i hasret

Nigâr-ı rûy-ı yârı **şafha-i** Erteng şandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5*). [*şafha-i, -i]*

Kilk-i kudretle yazılmış **şafha-i** ruhşâr-ı yâr

Şâdiyâ her bir kalem mümkün mü böyle yaza haţ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*şafha-i ruhşâr-ı yâr,]*

4. *Sayfa, levha II Kitap sayfası (Divan sayfası)*

Eger teskîn-i sūziş kılmasaydı dem-be-dem eşküm

Yağardı **şafha-i** evrāk(ı) Şâdî sūz-ı eş'arum (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 5*). [*şafha-i evrāk, -(i)-ı]*

sâgar: Kadeh, cam, piyale

I.Kadeh, cam, piyale II Arifin gönlü III Gayb nurlarının temaşa edildiği şey.

Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere şor sorma baña

Bâde keyfiyetini **sâğara** şor sorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*sâğara,]*

Gel kefi-i nâz üzre sâķî **sâğar-ı** ser-şarı tut

Luţf kıl düşdükce dest-i aşık-ı nâ-çarı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*sâğar-ı,]*

Büy-ı zülfündür meşâm-ı câna ‘anberden lezîz

Neş’e-i cām-ı lebûñ gülfām-ı **sâğardan** lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 1*).
[*sâğardan, -dan]*

Şâdî mest-i **sâğar-ı** lebrîz-i bezm-i vaḥdetem

Ol ne ğam sūfî beni mest-i mey-i ḥamrâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*sâğar-ı, -ı]*

‘Arz eylemesün söyle tehî **sâğarı** sâķî

Şâdî dilimüz mest-i mey-i bezm-i belâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*sâğarı, -ı]*

Cām-ı Cemşîdi deġişmez mi sifâl-i köhneye

Ol ki mest-i **sâğar-ı** meyḥâne-i âmâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 5*). [*sâğar-ı, -ı]*

Niçe demdür ki kaldım vâdî-i ḥayretde dil-teşne

Kef-i nâz üzre **sâğar** sâķi-i şehnâz-edâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*sâğar,]*

Şanma dil **sâğar-ı** endişe-i şu bu çekerüz

Biz faķat meygedede cām-ı İrem-bü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*sâğar-ı,]*

Sâğar-ı la‘l-i lebûñ ‘arz eyle sâķî kıl kerem

Cām ile maḥmûr-ı ğam ḥammârdan olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*).
[*sâğar-ı, -ı]*

Ėorķulur ‘aks-i ruḥuñla bâde âteş-nâk ola

Tâb-ı ruyuñ kılma sâķî **sâğar-ı** ser-şâre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [*sâğar-ı,]*

Al dest-i nâza **sâğar** ey şūḥ-ı işve-perver

Raḥm eyle raḥm göster düşdükce ‘aşıḳāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7*). [*sāğar,]*

Ḥayāl-i **sāğar-ı** la ‘lūñle şordum āb-ı ḥayvānı

Ḥayāt-efzā ve līkin la ‘lūñne nisbet ḥalāvetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [*sāğar-ı,]*

2.Kadeh, cam, piyale. II Gönül (gönüldeki heyecan, coşku, hazzın kaynağı).

Çeşme-i ḥayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmuşam Şâdî çü mest-i **sāğar-ı** ser-şār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*sāğar-ı,]*

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla ğāyet ḥaste-ḥāl oldum

Hevā-yı **sāğar-ı** la ‘lūñle dil mest ü ḥarāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5*). [*sāğar-ı, -ı]*

Neş’e ki la ‘liñ şarābından alır mı neş’eyi

Sāğar-ı gül-fām-ı la ‘lūñden bulur peymāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4*). [*sāğar-ı, -ı]*

Dil māyil-i mey-ḥāne-i dīdārdur ancak

Ser-mest-i mey-i **sāğar-ı** ser-şārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*sāğar-ı,]*

Bezm-i meyde mest-ḥāl eyler beni **sāğar** mı yok

Ṭūṭi-dil ḥālin bilir la ‘l-i leb-i şekker mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [*sāğar,]*

‘Arz eyleme bī-hūde tehī **sāğarı** sākī

El-minnetū-lillāh mey-i ‘aşḳ ile ḳandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4*). [*sāğarı, -ı]*

Luṭf ḳıl ey sākī-i devvār Allāh ‘aşḳına

Şun pey-ā-pey **sāğar-ı** serşārı Allāh ‘aşḳına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [*sāğar-ı, -ı]*

Gel meclise sākī nola def‘-i elem eyle

Şun **sāğarı** her sū yine ‘arz-ı ḥaşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*sāğarı,]*

Firāḳ-ı **sāğar-ı** gül-fām-ı la ‘l ile ciğer ḳanum

‘Aceb ben zāra raḥm-ı sākī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [*sāğar-ı, -ı]*

3.Kadeh, cam, piyale II Suhan kadehi

Ba‘demā Cām-ı Ceme ‘atf-ı nigāh eyle(ye)mez

Olalı mest-i mey-i **sāğar-ı** ser-şār-ı suhan (Şādî Divanı, Gazel 161, Beyit 8). [sāğar-ı, -ı]

4.Kadeh, cam, piyale; şarap kadehi. II Gönüller III Gönül halleri.

Kef-i sākīde rengāreng **sāğarlar** tolandukça

Şulansın ğıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukça (Şādî Divanı, Gazel 172, Beyit 1). [sāğarlar, -lar]

sāğar-ı cemşid: Cemşid, Pers mitolojisinde şarabın mucidi olarak bilinir. II. Cemşid'in Kadehi (Cam-i Cem), İran ve Türk edebiyatlarında cām-ı cihân-ârâ (dünyayı süsleyen kadeh), cām-ı cihân-nümâ (dünyayı gösteren kadeh), cām-ı cihân-bîn (dünyayı gören kadeh), cām-ı gîtî-nümâ (dünyayı gösteren kadeh) adlarıyla da anılır. Kadeh yedi madenden oluşturulmuştur, üstünde yedi adet hat vardır. Bu çizgilerden ilkinde eziyet çizgisi denir ve bu kadar şarabın bile insanı yıktığı söylenir. kadehin özelliği içinde sadece şarap sunulmasıdır. Rivâyetlere göre kadehin içindeki şarap ne zaman bitse kendi kendine tekrar dolmaktadır. Ayrıca içine bakıldığında Dünya'nın her tarafını gösterebilen sihirli bir kadeh olduğu da söylenir. Cemşid'in ölümünden sonra kadeh Keyhüsrev'e sonrada Dara'a miras kalmıştır (Tecelli ve didar bağlamında).

Şādīyā ol **sāğar-ı Cemşide** bakmam bir dahı

Cām-ı ‘aşk-ı hâzret-i dildârdur gönümdeki (Şādî Divanı, Gazel 206, Beyit 5). [sāğar-ı cemşid, -e]

sāğar-ı ser-şār-: Ağzına kadar dolu kadeh. II Aşkla dopdolu gönül.

Çeşme-i hayvāna aşla dilde yokdur ârzū

Olmuşam Şādî çü mest-i **sāğar-ı ser-şār-ı** Hū (Şādî Divanı, Gazel 1, Beyit 5). [sāğar-ı ser-şār-,]

sāğar-zede: Kadehe, meyhaneye tutkun II Gönül.

Dā'imā zāir-i meyḥāne ki dirler o bizüz

Dil-i **sāğar-zede-i** mestāne ki dirler o bizüz (Şādî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [sāğar-zede-i,]

sahbā: 1.Şarap

Mest-i cām-ı hayretim derk itmezem **sahbā** nedür

Ben o Kaysım bilmezem ‘aşk-ı saç-ı Leylā nedür (Şādî Divanı, Gazel 60, Beyit 1). [sahbā,]

2..Şarap II Aşk (ilahî aşk).

Ezelden tā-ebed teşne-i **şahbā-yı** dīdāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [*şahbā-yı, -yı*]

3.Şarap II Coşkun aşk halleri.

Sırr-ı **şahbāyı** leb-i dilbere şor sorma baña

Bāde keyfiyetini sāğara şor sorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*şahbāyı,*]

Ol h̄vāhiş-i **şahbā-yı** leb-i yār ile her dem

Bağ dīdelerüm tōldı boşandı çü piyāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4*). [*şahbā-yı, -yı*]

Şahbā-yı lebün şun nola ey sāķī-i gül-rū

Dildār-ı cefā-cū (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [*şahbā-yı, -yı*]

4.Şarap, bade II Aşk şarabı.

Zāhidā bir ben miyim üftāde-i **şahbā-yı** ‘aşk

Gūşe-i dil-hānede biñ merd-i bī-pervā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [*şahbā-yı, -yı*]

Mest iden sāķī-i gül-rū beni ol bāde midür

Nim-nigāhında mı şol hāl o **şahbāde** midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [*şahbāde, -de*]

5.Şarap kadehi, şarap II Dudak şarabı.

Ol şem ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebünle yetiş ey sāķī-i mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [*şahbā-yı,*]

6.Şarâp II Hakikat şarabı.

Ezelden tā ebed ser-mest-i **şahbā-yı** haķāyıkdur

Şaķın zan itme medhūş-ı mey-i engürdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*şahbā-yı, -yı*]

7.Şarap II Aşk.

Şunarsıñ sāķī düşdükce baña peymāne pey-der-pey

Mey-i la‘lī midir mest eyleyen **şahbā** mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 2*). [*şahbā,*]

sāhib: Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik. II Hasan Harakani.

Şâdî (ben de) bende-i dergâh-ı ‘izzet-gâhıyım

Şāhib-i envā‘-ı himmetdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 7).
[şāhib-i, -i]

sāhil: Kenar, kıyı

1.Kenar, kıyı II Kavuşma sahili.

Beni ol zevrak-ı lütfuñla irgür **sāhil-i** vaşla

Ġarîķ-i lücce-i baħr-ı melālem yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3). [sāhil-i, -i]

2.Kenar, kıyı II Emel, istek sahili.

Sāhil-i āmāle irgür al elüm yā Seyyidi

El-meded üftāde-i girdāb-ı baħr-ı ħayretem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5). [sāhil-i, -i]

3.Kenar, kıyı II Saadet, talih sahili.

Yok fırtına bākî dahî deryā-yı emelde

Çün zevrak-ı dil **sāhil-i** iķbāle yanaşdı (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4). [sāhil-i, -i]

sahil-res: Kıyıya ulaşmış II Amaç kıyısına ulaşan aşık.

Birden bire **sāhil-res-i** maķşūd olur oldum

Māhî dili naķķîr ideli tor-ı maķabbet (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2). [sāhil-res-i,]

2.Kıyıya ulaşmış II İbadet kıyısına varmış olan III Aşığın gönlü.

Zevrak-ı göñlüm nola **sāhil-res-i** tã‘at kıl

Ġarķ-ı mevc-i baħr-ı ‘isyānam meded yā Rab meded (Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2).
[sāhil-res-i,]

3.Kıyıya ulaşmış II Lütuf kıyısına ulaşan aşık.

Beni **sāhil-res-i** lutf ile lütfunla keremkâni

Ġarīḳ-i baḥr-ı bî-ḳa‘r günāhem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 2*). [*sâhil-res-i,]*

sahil-res: Kıyıya ulaşmış II Fena denizinin kıyısına aşık.

Olma isterseñ eger **sâhil-res-i** baḥr-ı fenâ

Ṭurma ol Şâdî süvâr-ı zevrak-ı deryâ-yı ‘aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7*). [*sâhil-res-i,]*

sahn: Orta yer II Saha, meydan (*Gülistan*).

Şular gibi aḳ pâ yine Şâdî ne ṭurursun

Tâ serv-ḳadüm **şahn-ı** gülistâna şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [*şahn-ı, -ı]*

sahrâ: Kır, ova, çöl

1.Kır, ova, çöl II (Aşıkların bulunduğu) Hayret mahalli/ makamı.

Be ḥayret kūh u **şahrâya** düşürdü

Heme âhûları çeşmân-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2*). [*şahrâya, -yı]*

2.Kır, ova, çöl II Yaşam alanı

Gürghâ bâ gûsfend ḥvâbend der **şahrâ-yı** yek

Key her âsed kebkhâ ez şavlet-i şîr-i jiyân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*şahrâ-yı,]*

3.Kır, ova, çöl II Melalet çölü.

Olmaya mı Şâdî yâ pâbend-i zencîr-i cünûn

Ḳays-ı **şahrâ-yı** melâl itdi beni Leylâ-edâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [*şahrâ-yı, -yı]*

4.Kır, ova, çöl II Hakikatin sahrası.

Bes şûfî ne devr itmeyesin şîb u firâzı

Gel rekz-i ḥıyâm eyle be **şahrâ-yı** ḥaḳîḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*şahrâ-yı,]*

Ḳıl vâşıl-ı **şahrâ-yı** mu‘allâ-yı ḥaḳîḳat

Üftâde-i girdâb-ı ḥayâl eyleme yâ Râb (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*şahrâ-yı,]*

5.Kır, ova, çöl II Delilik sahrası.

Çün Ḳays şalan bu dili **şahrâ-yı** cünûna

Nāzende edā Leylī-i āhū nāzarumdur (*Şādî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*şahrā-yı, -yı*]

Dil o şūhūn sevdi zūlf-i ‘anber-i sārāsını

Ḳays-ı Leylā teg maḳarr itdim cünün **şahrāsını** (*Şādî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [*şahrāsını,*]

6.Çöl, susuz ve ıssız geniş arazi II Ayrılık yurdu III Dünya.

Meyl eyleyeli zūlf-i dil-ārāya benefşe

Şahrāya düşüp şaldı serin pāye benefşe (*Şādî Divanı, Gazel 176, Beyit 1*). [*şahrāya,*]

şāib-kelām: Doğru, isâbetli, yanlışsız, maksada uygun söz söyleyen II Usta şair.

Şādî yā tahsîn okur nazm-ı Cenāb-ı Rāşide

Çeşm-i dikkatle gören her şā‘ir-i **şāib-kelām** (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*şāib-kelām,*]

sā’il: Soran, sual eden II Dilenen, dilenci.

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya ‘ni **sā’il-i** bāb-ı şeh-i iklim-i ma ‘nāyam (*Şādî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*sā’il-i, -i*]

saīb-hayāl: Doğru fikir, isabetli düşünce (sahibi şairler).

Şādî gerçi ‘aşrda çok şā‘ir-i **Şaīb-hayāl**

Ḥazret-i Şā‘dī gibi bir tab‘-ı nāzik-ter mi var (*Şādî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [*şāib-hayāl,*]

sāki: İçki meclisinde şarap, içki sunan kimse. II Sevgili, dost. III Kamil mürşit, tarikat piri.

Gönül den sor şarab-ı ‘aşkı Şādî

Gönüldür **sāki-i** peymāne-peymā (*Şādî Divanı, Gazel 10, Beyit 9*). [*sāki-i, -i*]

Mest-i cām-ı hayretim **sāki** tehi ‘arz eyleme

Dīdeye aşla gerekmez cām-ı lebrīz-i şafā (*Şādî Divanı, Gazel 15, Beyit 3*). [*sāki,*]

Niçe demdür ki ḳaldım vādī-i hayretde dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāgar **sāki-i** şeh-nāz-edā gelmez (*Şādî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*sāki-i, -i*]

Mest-i ‘aşkuñ **sāḳiyā** ol cām-ı gül-fām istemez

Bende-i ḥāk-i deriñ dārat-ı Behrām istemez (*Şādî Divanı, Gazel 93, Beyit 1*). [*sāḳiyā,]*

Cür‘a-i iḳbāl ile mestim diyen huşyār-ı dīl

Şāḳiyi edbār-ı ‘ālemden çeker encām-ı cam (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 4*). [*şāḳiyi, -yi]*

Āh ḳadd-i serv-i hoş-reftār(ı) gözler gözlerüm

Māh- ṭal‘at **sāḳī-i** devvār(ı) gözler gözlerüm (*Şādî Divanı, Gazel 147, Beyit 1*). [*sāḳī-i, -i]*

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba‘d sem nūş itdirür

Sāḳī-i devrūñ bize ikrāmı ya hū böyledür (*Şādî Divanı, Gazel 55, Beyit 2*). [*sāḳī-i, -i]*

Tehī ‘arz itmesin bī-hūde **sāḳī** cām-ı gülfāmı

Benem Şādī ezel mest-i mey-i ma‘nā-yı istignā (*Şādî Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [*sāḳī,]*

Gel kef-i nāz üzre **sāḳī** sāğar-ı ser-şarı tūt

Luṭf kıl düşdükce dest-i āşık-ı nā-çarı tūt (*Şādî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*sāḳī,]*

Ey **sāḳī-i** şeh-nāz ne bu nāz ü edālar / Ben zāra cefālar (*Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [*sāḳī-i, -i]*

Şundı ol **sāḳī** bu şeb destime mīnā-yı feraḥ

Ya‘ni el virdi yine lütfüyla Dārā-yı feraḥ (*Şādî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [*sāḳī,]*

Ruḥ ḥizāsında ḳoma **sāḳī-i** gül-rū zinhār

Ḳorḳulur ‘aks-i ‘izāruñ düşicek yāne ḳadeḥ (*Şādî Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*sāḳī-i, -i]*

Mest iden **sāḳī-i** gül-rū beni ol bāde midür

Nim-nigāhında mı şol ḥāl o şahbāde midür (*Şādî Divanı, Gazel 61, Beyit 1*). [*sāḳī-i, -i]*

‘Arz eylesün söyle tehī sāğarı **sāḳī**

Şādī dilimüz mest-i mey-i bezm-i belādur (*Şādî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*sāḳī,]*

Gerekmez dīdeye reyḥān u gül tā kim bu şeb **sāḳī**

Bir elde turre-i perçem bir elde bāde gelmişdür (*Şādî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [*sāḳī,]*

Al deste kadeh devre çık ey **sākī-i** mümtāz

Düşdükçe dil-i zār ile ol bir nazar-endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 1*). [*sākī-i, -i*]

Şādī teg üftāde-i peygüle-i meyḥānenüñ

Țut elüñ düşdükçe **sākī** ğayrı in‘ām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 5*). [*sākī,]*

Çekdigüm cām-ı elem zehr-āb-ı ğamdur dā’ima

Görmedüm cām-ı ferāḥ-encām-ı **sākī** dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*sākī,]*

La‘l-i **sākīden** ferāġı tāze bir üftādesüñ

Dest-şüy ol çek ayak meyḥāneden bes Şādī bes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 5*).
[*sākīden, -den*]

Ol şem‘ ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebünle yetiş ey **sākī-i** mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [*sākī-i, -i*]

Sāġar-ı la‘l-i lebün ‘arz eyle **sākī** kıl kerem

Cām ile maḥmūr-ı ğam ḥammārdan olmaz ḥalāş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 3*).
[*sākī,]*

Țorķulur ‘aks-i ruḥuñla bāde āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ kılma **sākī** sāġar-ı ser-şāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [*sākī,]*

La‘l-i **sākīden** çü şordum tāb-ı mey ḥāşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyāya şā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4*).
[*sākīden, -den*]

Lāzım-ı ṭab‘iñ iken **sākī** kerem luṭf u himem

Eyleyüp inşāf ber- re’yümce devvār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*). [*sākī,]*

Mey-i ‘aşkuñ sunalı **sākī-i** nāzende şiyem

Cām-ı Cemşīde dahı ‘atf-ı nigāh eylemezem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1*). [*sākī-i, -i*]

‘Arz eyleme bī-hūde tehī sāġarı **sākī**

El-minnetü-lillāh mey-i ‘aşk ile kandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4*). [*sākī,]*

Şunarsıñ **sākī** düşdükce baña peymāne pey-der-pey

Mey-i la'î midir mest eyleyen şahbâ mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 2*).
[sākî,]

Luṭf kıl ey **sākî-i** devvâr Allâh 'aşkına

Şun pey-â-pey sāğar-ı serşârı Allâh 'aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [sākî-i, -i]

Kef-i **sākîde** rengâreng sāğarlar tolanduḳca

Şulansın gıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukca (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1*).
[sākîde, -de]

Yine devr itdi **sākî** dün gice şāhāne māhāne

Şadā-yı hāy-ı hūdan toldı çün neyhāne dilhāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [sākî,]

Ey **sākî** o şehnāza pey-â-pey ne şunarsın

Sermest-i mey-i nāz olur evvel çaķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [sākî,]

Gel meclise **sākî** nola def'-i elem eyle

Şun sāğarı her sū yine 'arz-ı haşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [sākî,]

Būs-ı cām-ı lebūñ 'ıyde mi merhūn itdi

Şor gönül **sākî-i** mehpārenūñ ağzın ara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [sākî-i, -i]

Devr eyledi **sākî** kefi nāz üzre piyāle

Gör 'aşık-ı dil-dāde yine düşdi ne hāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [sākî,]

Şahbā-yı lebūñ şun nola ey **sākî-i** gül-rū

Dildār-ı cefā-cū (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [sākî-i, -i]

Ayağun denk alurdı şun didükçe cām-ı iķbāli

Bugün kām üzre döndürdüm yine **sākî-i** devrānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3*).
[sākî-i, -i]

Firāķ-ı sāğar-ı gül-fām-ı la'î ile ciğer ķanum

'Aceb ben zāra raḥm-ı **sākî-i** devvâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [sākî-i, -i]

Bi ḥamdi'llāh mest-i cām-ı bezm-i vaḥdetdür Şādî

Tehî ‘arz eyleme zinhâr **sākî** cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [*sākî,*]

Sorup la‘l-i lebün hâşiyetüñ ser-mest-i hayrānam

Tehî ‘arz eyleme zinhâr **sākî** cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [*sākî,*]

N’ola mest-i şarāb-ı vaşl kıl bā āh-ı hüşyāram

Tehî ‘arz eyleme zinhâr **sākî** cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [*sākî,*]

Ezelden tā-ebed teşne-i şahbā-yı dīdāram

Tehî ‘arz eyleme zinhâr **sākî** cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [*sākî,*]

şakin-: 1.Çekinmek, kendini gözetmek, korumak.

Terk-i cevri it ey cefā-mu ‘tād zārumdan **şakin**

Sūzişim gör na‘ra-i āteş-nişārumdan **şakin** (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [*şakin,*]

Terk-i cevri it ey cefā-mu ‘tād zārumdan **şakin**

Sūzişim gör na‘ra-i āteş-nişārumdan **şakin** (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [*şakin,*]

‘Arşa yetdi āh u feryādum yetişmez mi saña

Nāzenīnüm tīr-i āh-ı dil-figārumdan **şakin** (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [*şakin,*]

Münkesirdür şīşe-i gönülüm o seng-i cevri den

Rahm kıl şol hātır-ı pūr inkisārumdan **şakin** (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*şakin,*]

Qāmet-i cānāne mümāsil kılma servūñ bāğban

Lāubālī olma eşk-i cūy-bārumdan **şakin** (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*şakin,*]

Olmamak ister isen Şādī esīr-i çeng-i nāz

Ġamzesi şehbāz ol ‘anqā-şikārumdan **şakin** (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*şakin,*]

2.Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü.

Eger ‘ārif isen cānā nuḫūd u hālīñi şakla

Şakin müstaḫbeli yād itme ḳayd-ı māmeżādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*). [*şakin,*]

Reh-i maṭlabda **şakin** Şādī tekāpū kılma

Her geçen bender-i maşşūduna nevbetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [*şakın,]*

Ezelden tâ ebed ser-mest-i şahbâ-yı haķâyıkdur

Şakın zan itme medhüş-ı mey-i engürdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*şakın,]*

Tecellâ-yı cemâl-i dilbere mecbürdur gönlüm

Şakın zan itme müştâķ-ı vişâl-i hürdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*şakın,]*

Şakın ey şüfî benden sorma ezvâķ-ı şeker hıvâbı

Ümîd-i şubh-ı vaşl-ı yâr ile bî-hıvâb u bîmârâm (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [*şakın,]*

Sûfî gibi güş urma **şakın** her nağamâta

Hû sıyıtı işit nây u rebâb-ı ezelîden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*şakın,]*

Hâcetgeh-i dergâh odur hâbl-ı ümîdi

Dil kesme **şakın** halka-i bâb-ı ezelîden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 3*). [*şakın,]*

Şakın ey şüh şakın olma raķîbâna yakın

Ne revâdur ola gül hâr-ı muğaylâna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [*şakın,]*

Şakın ey şüh **şakın** olma raķîbâna yakın

Ne revâdur ola gül hâr-ı muğaylâna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [*şakın,]*

sâkinân: Bir yerde oturanlar, ikâmet edenler, o yerin ahâlisinden olanlar II Sidretül münteha ahalisi.

Hâk-rüb-ı dergehiñdir zülf-i hürân-ı bihişt

Hâdimindür **sâkinân-ı** tāk-ı Sidre'l-müntehâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6*). [*sâkinân-ı, -i]*

sakla-: Gizlemek. II Korumak, muhafaza etmek.

Tevâzu' naķdini dil ķadr-i terfî ât için **şakla**

Hemişe var-ı 'ömrüñ 'aşķa tahsîlat için **şakla** (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*şakla,]*

Dür-i 'âlem-behâdur her sözüñ dürc-i dehân içre

Şuhan şarf eyleme tā ğayra tahmīdāt için **şakla** (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*).
[şakla,]

Dehân-ı dil-rubâ bir nokta-i mevhûmdur bildiñ

Bu remzi dâimâ dānâ-yı mermüzât için **şakla** (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 3*). [şakla,]

Göñül şaldırma hem çün şâne her bir zülf-i şebreng

Anı ol kākül-i dildârı teşrîhât için **şakla** (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [şakla,]

‘Ubudiyyet nuķûdın her emîre Şâdî ‘arz itme

Anun mânendi mollâ bir kerem-‘ādât için **şakla** (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5*).
[şakla,]

Eger ‘ârif isen cānâ nuķûd u hālîñi **şakla**

Şaķın müstaķbeli yād itme kayd-ı māmeżādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*).
[şakla,]

Tevāzu‘ naķdini dil ķadr-i terfî‘āt için **şakla**

Hemîşe var-ı ‘ömrüñ ‘aşķa tahsîlat için **şakla** (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [şakla,]

sal: *Salmak.*

1.Asmak II Göndermek III Bırakmak.

Şal ol ħabl-i niyāzı ħalka-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maķām-ı mültecādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4*). [şal,]

2.Yaymak.

Ol bülbül-i şūrīde-i gülzār-ı vahīdüm

Eflāke **şalan** ğulgule āh-ı seķerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [şalan, -an]

Göñüldür ol **şalan** āfāķa pertev

Göñüldür der tecelli Tūr-ı Mūşā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2*). [şalan, -an]

Eflāke **şalar** ğulgule āvāze-i Hū Hū

Tā tekye-i dilde ķalına nāy-ı ħaķīķat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [şalar, -ar]

Ol bülbül-i şūrīde-i gülzār-ı vahīdüm

Eflāke **şalan** gulğule āh-ı seherümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*şalan, -an*]

Çün Kays **şalan** bu dili şahrā-yı cünūna

Nāzende edā Leylī-i āhū nazarumdur (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 4*). [*şalan, -an*]

3. Güç bir duruma düşürmek, uğratmak, dûçar etmek.

Böyle sevdāyī olup çün Kays düşmezdim çöle

Şalmasaydı başımı sevdāya Leylā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*).
[*şalmasaydı, -ma, -sa, -(y)dı*]

Pençe-i şehbāz-ı gamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dāma **şalduñ** dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*şalduñ, -du, -ñ*]

Şimdi dil-beste-i zencīr-i cünūnum hayfa

Zülf-i Leylā **şalalı** Kays gibi kühsāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [*şalalı, -a, -lı*]

4. Yönelmek II Üstüne hücum ettirmek

Yine düzdi nigāhun şeh-levendüm cāna **şaldırdı**

Talandı ol meta‘-ı kişver-i hātır talandukca (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*şaldırdı, -dır, -dı*]

Neler itdi neler o çeşm-i füsūn-kār neler

Şaldı gönülüm kuşına pençe-i ‘anķā figeni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 4*). [*şaldı, -dı*]

5. Açmak, savurmak

Görüp çün Kays gerden-dāde-i zencīr-i ‘aşķ oldum

Şalınca çīn be çīn gīsūların gerdāne merdāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*).
[*şalınca, -ınca*]

şaldır-: Saldırmak. Heyecanla bir yere yönelmek, acele ile atılmak.

Gönül **şaldırma** hem çün şāne her bir zülf-i şebreng

Anı ol kākül-i dildārı teşrīhāt içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [*şaldırma, -ma*]

O şehnāzum nigāh-ı nāzını mestāne **şaldırdı**

Dönüp peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryâna **şaldırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*).
[şaldırdı, -dı]

O şehnâzum nigâh-ı nâzını mestâne **şaldırdı**

Dönüp peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryâna **şaldırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*).
[şaldırdı, -dı]

Atıldı dil tütüldü ‘âkıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgânını şâhâne **şaldırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*).
[şaldırdı, -dı]

Yine cân-ı hayâli kâğ-ı ‘aşk-ı yâra şaldırdım

Perün pervâne gūyâ ber- ser-i nîrâna **şaldırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*).
[şaldırdı, -dı]

Çü şâne hançer-i efsûs ile dil pârelenmez mi

Şabâ tâ dest-i ğadrin kâkül-i cânâna **şaldırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*).
[şaldırdı, -dı]

Benim de Şâdîya hāmûn-ı ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tâ zülf-i Leylâ Kays-veş yabana **şaldırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*).
[şaldırdı, -dı]

sâlik: Bir yolda giden, bir yol takip eden II Bir tarikata dâhil olup hidayet yolunu takip eden, seyir hâlinde bulunan mürit.

Vâkıf-ı sırr-ı fenâ olmaкса maқşad **sâlikâ(n)**

Mülk-i cânıñ eyle vakf-ı hânkâh-ı Nakşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 4*).
[sâlikâ(n),]

salın-: Salınmak. Bir sağa, bir sola hafifçe meylederek naz ve edâ ile yürümek.

Gördüm ol dilber-i mümtâz gönülsüz **şalınur**

O da kendü gibi bir âfete dildâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 5*). [şalınur, -ur]

İderse serv ile şimşâd u ‘ar‘ar lâf-ı bālâyî

Şalıñ pâ-mâl-i esb-i nâz kııl serv-i hırāmānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [şalıñ,]

Sākî bu gece meclîs-i rindâne **şalındı**

Biñ nâz ile aldı ele peymâne **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [şalındı, -dı]

Sākī bu gece meclīs-i rindāne **şalındı**

Biñ nāz ile aldı ele peymāne **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 1*). [*şalındı, -dı*]

Maḥmūr nigāhun süzerek başladı devre

Mest-i mey-i nāzım yine mestāne **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2*). [*şalındı, -dı*]

Hūban bütün baş eyerek kıldı temellūk

Ālāy-ı nezāketle ki şāhāne **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3*). [*şalındı, -dı*]

Āvāre dime şol dil-i divānemi seyr it

Meydān-ı mahabbetde ne merdāne **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4*). [*şalındı, -dı*]

Şular gibi ak pāyine Şādī ne tırursun

Tā serv-ḳadūm şaḥn-ı gülistāna **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [*şalındı, -dı*]

Cūlar gibi ak pāyine Şādī ne tırursuñ

Bak serv-ḳadūm nāz ile gülzāra **şalındı** (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*şalındı, -dı*]

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülezāra **şaluñ** nāz ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [*şaluñ,]*

şalınış: *Salınma; nazla, eda ile yürüme.*

Envā‘-ı kirişme şeh-i hūbānuma gelmiş

Ra‘nā **şalınış** serv-i hırāmānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [*şalınış,]*

şalkımlı belā: *Püsküllü bela da denen: Büyük sıkıntı, zarar veren kimse veya şey III Sevgilinin saçı bağlamnda*

Ṭolaşup gerden-i kāfūra o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [*şalkımlı belā,]*

saltanat: *Hükümdarlık, sultanlık II Hakimiyet, güç.*

Eyleyüp ḥaḳ zātını zīb-i serīr-i **saltanat**

Hükmüne münkād kıldı halk(1) Rabb-ı Müste‘ân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5).
[salṭanat,]

Mâh-ı evc-i ma‘delet mihr-i sipihr-i **salṭanat**

Neyyir-i burc-ı hilâfet fer-dih-i âfâkiyân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9). [salṭanat,]

salṭanat-me'nūsı: Hükümdarlık geleneği II Tahta çıkma.

Söyle târih-i cülûs-ı **salṭanat-me'nūsını**

Tâ bilesin işbu âvân-ı sa‘âdet-iqtirân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 24). [salṭanat-me'nūsını, -ı, -nı]

sālûs: İkiyüzlü, riyakâr (sufi bağlamında).

Sûfi-i **sālûs** teg her tākā baş indirmeyüz

Tāk-ı mihrâb-ı haḳîkatdür külâh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2). [sālûs,]

samedāniye: Herşey kendisine muhtaç olduğu halde, Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Hıfz-ı **Şamedāniyede** lütfuñla maşûn it

Sînem hedef-i tîr-i belâ eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3). [şamedāniyede, -de]

şân: Sanki, güya.

Ġāyet uzayup perçemi gerdâne ḳol atmış

Şân ebr-i siyeh bir meh-i tâbâne ḳol atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1). [şân,]

san-: Sanmak. Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin zihninde kurduğu gibi olduğuna inanmak, öyle olabileceğini düşünmek, zannetmek.

Dil-i virānegāni **şanma** ḥālî

Buyurmuşdur Te‘ālā küntü kenzen (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 8). [şanma, -ma]

Şıyt-ı mīnāyı tehî **şanma** sorup cām-ı lebûñ

Bâde keyfiyetine başladı elḥâne ḳadeḥ (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3). [şanma, -ma]

Şanma cevri-i devrdendir âh-ı dil-sūzum hemîn

Şâdî Ya‘ḳûb-ı dili maḥbûb-ı Ken‘an ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 5). [şanma,]

Şādiyā dūr-dāne-i eşki nişār itmek gerek

Dām-ı inse **şanma** ol āhū-beçe āsān gelür (*Şādî Divanı, Gazel 81, Beyit 5*). [*şanma, -ma*]

Şanma dil sāğar-ı endişe-i şu bu çekerüz

Biz faķaķ meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (*Şādî Divanı, Gazel 90, Beyit 1*). [*şanma, -ma*]

Bize ey Şādî faķaķ kūy-ı rızādur maķlab

Şanma kel şūfî gibi ḥasret-i mînū çekerüz (*Şādî Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*şanma, -ma*]

Şūfî ne ‘acep Şādiyi huşyār şanursuñ

Mest-i mey-i vaḥdetdür o **şanma** anı ayık (*Şādî Divanı, Gazel 119, Beyit 5*). [*şanma,]*

Sandım ol tırta-i sünbül güle peyveste meger

Şarkmış ‘arız-ı āl üzre muṭarrā perçem (*Şādî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*sandım, -dım*]

İnşāf ide **şandum** da seni zūlf-i semen sā

Cevrūñ çekerek dehrde biñ renge boyandım (*Şādî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*şandum, -du, -m*]

Gīsusu meger rūy-ı ‘araķ-nākine düşmüş

Gül üzre nevî turre-i sünbül idi **şandum** (*Şādî Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [*şandum, -du, -m*]

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşķ-ı yāre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur göñlüm (*Şādî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [*şanarsıñ,]*

Şādî bizi mest-i mey-i ḥamrā mı **şanurlar**

Biz cūr‘ā-keşüz cām-ı şarāb-ı ezeliden (*Şādî Divanı, Gazel 153, Beyit 5*). [*şanurlar, -u, -r, -lar*]

Tolar ḥūn-ı ḥacāletlerle Şādî dīde-i ḥasret

Nigār-ı rūy-ı yārı safḥa-i Erteng **şandukça** (*Şādî Divanı, Gazel 172, Beyit 5*). [*şandukça, -dukça*]

Zīr-i pīç-a-pīç-i kākülde görenler ‘arızuñ

Cilvegāh itmiş **şanar** hürşîd burc-ı ‘akrebi (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4). [şanar, -ar]

Şüfî ne ‘acep Şâdiyi huşyâr **şanursuñ**

Mest-i mey-i vahdetdür o şanma anı ayık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 5). [şanursuñ,]

saña: Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.

(Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3). [sana,] (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1). [saña,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5). [saña,] (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3). [sana,]

sārā: Halis, katıksız.

Gör nice āşüfte-hāl itdi beni sevdā-yı zülf

‘Aklımlı tārāc kıldı ‘anber-i **sārā-yı** zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1). [sārā-yı, -yı]

sarf eyle-: Sarf etmek. Kullanmak II Tüketmek.

Dür-i ‘ālem-behādur her sözüñ dürc-i dehān içre

Şuħan şarf eyleme tā ğayra tahmîdāt için şakla (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2). [şarf eyle-, -me]

sarf-ı enzār eyle: Sarf-ı nazar etmek II Vazgeçmek.

Şarf-ı enzār eyle gel luţfet ‘ilācumdan tabīb

Qābil-i dārū degüldür haste vü bīmār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4). [şarf-ı enzār eyle,]

sarıl-: Kollarını dolamak, kucaklamak. II Aşkını belli etmek, göstermek.

İstemez haste gönül yāra **şarılmağ** ancak

Nıgeh-i nāzı o şūhın baña ‘ayn-ı merhem (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2). [şarılmağ, -mağ]

sark-: .Sarkmak II Aşağı doğru uzamak veya uzanmak.

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm meger

Şarkmış ruhsār-ı āl üzre semen sâ perçemün (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*şarkmış, -mış*]

Sandım ol ṭurra-i sünbül güle peyveste meger

Şarkmış ‘arız-ı āl üzre muṭarrā perçem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*şarkmış, -mış*]

O pîç-â-pîç gīsūlar mı düşmüş ‘arız-ı āle

Gül üzre **şarkmış** bir ‘anber-i sārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 3*). [*şarkmış, -mış*]

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i ğadr-ı şāneye

Rûy-ı yāre **şarkmış** bir tār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*şarkmış, -mış*]

şarmaş dolaş: *Birbirine sarılıp kucaklaşmak II İç içe girmek, karman çorman olmak.*

Dil perçem-i ḥam-der-ḥama şarmaşdı dolaşdı

Sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 3*). [*şarmaş dolaş,*]

sarsar: *Pek şiddetli, pek gürültülü rüzgâr*

1. Pek şiddetli, pek gürültülü rüzgâr II Şüphe ve kuruntu.

Her taraftan esen ol **şarşar-ı** zann ü şekden

Ḥıfz kıl şem‘-i yakīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*şarşar-ı, -ı*]

2. Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr II İsyan.

Āh ğarīḳ-i lücce-i baḥr-ı melālem yā Resūl

Şarşar-ı ‘işyān ile āşüfte-ḥālem yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 1*). [*şarşar-ı, -ı*]

savāb: *Doğruluk, dürüstlük II Sevgiliye gidiş, yöneliş.*

Murğ-ı gönülüm dün gece tutdı yine rāh-ı **şavāb**

Ya‘ni kūy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*şavāb,*]

savlet: *Şiddetli hücum, saldırı.*

Gürghā bā gūsfend ḥvābend der şahrā-yı yek

Key her āsed kebkhā ez **şavlet-i** şīr-i jiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*şavlet-i, -i*]

sa'y et: *Say etmek. Çabalamak, gayret etmek.*

Ṭavāf-ı ḥatır-ı 'uşşāka **sa'y et**

Göñüldür Ka'be-i 'ulyā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6*). [*sa'y et,]*

sa'y kıl: *Çalışmak, uğraşmak, çaba sarfetmek, mücadele etmek.*

Sa'y kıl sen ah için şūfi tavaf-ı ḥātıra

Ḳalb-i 'ārif Ka'beden 'ulyā degül de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*sa'y kıl,]*

şayd eyle-: *Avlamak II Elde etmek II Aşka düşürmek.*

Dilim **şayd eyledi** bir nīm nigehe

'Aceb 'ankā-figendür çeşm-i şehbāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 4*). [*şayd eyle-, -di*]

Şayd eyleme mümkün mü o āhū beçe şūhu

Çün dām-ı temennā yine her yana kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*şayd eyleme, -me*]

şayd itmek-: *Avlamak II Elde etmek III Aşka düşürmek*

Tā esīr-i pençe-i şehbāz-ı ğamzeñdür göñül

Ba'd-ez-in dil murğını **şayd itmeye** dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*şayd itmek-, -me, -ye*]

şayd olun-: *Avlanmak II Ele geçmek.*

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken hemçün hümā

Pençe-i şehbāz-ı çeşmüñle şikār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*şayd olun-, -maz*]

Her naşılşa aldum āğüş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz o āhū meşrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [*şayd ol-, -maz*]

şaydāne: *Av gibi.*

Nice çarpılmasun sevdā-yı zülf-i yāra dil-i murğ

Düzüp ol hāl-i ‘anber-fāmını **şaydāne** meydāne (*Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 2*).
[şaydāne,]

sāye: Gölge

1. Gölge II Himaye, gözetme.

Sāye-i ‘adlünde ‘ālem öyle emniyyetdedür

Kim kılar ‘uşfūr(ı) ol çengal-ı bāzi āşiyān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 14*). [sāye-i, --i]

2. Gölge II Varlık.

Seng-i kūyuñ gevher-i tāt-ı mekārım ibtihāc

Hāk-i pāy-ı kimya **sāyeñ** nice biñ cān değer (*Şādī Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [sāyeñ, -ñ]

sāye-āsā: Gölge gibi.

Yok sükūnum **sāye āsā** bī-ķarārım böyledür

Devr-i kākülde gönül ārāmı ya hū böyledür (*Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [sāye-āsā,]

sāye-küster: Gölge II Hüma kuşu.

İrer irmez mi gönülüm devlet-i dīdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım başım üzre **sāye-küsterdür** (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 6*).
[sāye-küsterdür, -dür]

sāz: Saz. Her çeşit mûsikî âletine verilen isim, çalgı II Gönül sazı.

‘Aceb mi gulgule-endāz-ı āfāk olsa feryādım

Yine **sāz-ı** derūnum ğıbtā-baḥşā-yı rebāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [sāz-ı,]

seb ‘-a semā: Yedi kat gök.

Bu dergāh-ı risālet iktināha ferş-rū eyle

Ne bir dergāh-ı rif‘at-dāde-i **seb ‘-a semādur** bu (*Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 2*). [seb ‘-a semā,]

Āsitān-ı sidre ‘unvānuñ melāz-ı ķudsiyān

Bārgāhuñdur tefavvūḳ-kerde-i **seb‘a semā** (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 4*). [*seb‘a semā,]*

seb‘ā-i seyyār: *Yedi seyyar yıldız. II Yedi gezegen.*

Yağmasun mı dūd-ı āhum **seb‘ā-i seyyār** çarḥ

Hecre tebdīl eyledūñ şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*). [*seb‘ā-i seyyār,]*

Seyl-i eşk-i ḥasretim tıtdı ser-ā-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gīr-i āhım **seb‘a-i seyyārı** tıd (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*seb‘a-i seyyār,]*

sebeb: *Neden, gerekçe.*

‘Arz-ı dīdār eyleyüp Manşūr-ı ‘aşḳ itdi beni

Ol **sebebdendür** ki dāim dār(ı) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 4*). [*sebebdendür, -den, -dür]*

sebep ol-: *Neden olmak, yol açmak.*

Oldu zāt-ı ‘aḳdesiñ icād-ı kevneyne **sebep**

Olmasan olmāz idi nüh tāk-ı a‘lā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [*sebep ol-,]*

secde: *Saygı ve tapma maksadıyla alnı yere koyma II Büyüklük ve yücelik karşısında hiçliğini ortaya koyma.*

Şūfī mihrāba yönelmiş ne temennā eyler

Secde-i gūşe-i ebrūyı temennāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6*). [*secde-i, -i]*

secde-gāh: *Secde edilecek, ibadet edilecek yer, saygı, hürmet, sevgi göstermek için önünde yere kapaklanılacak yer II Sevgilinin kaşı III İlahi sıfatlar.*

‘Abes teklifi kılma meyl-i mihrāb itmezem şūfī

Ezelden **secde-gāhım** gūşe-i ebrū-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [*secde-gāhım, -ım]*

Baṇa teklīf-i mihrāb itme gel ey şūfī beyhūde

Ezelden gūşe-i ebrū-yı yarı **secdegāh** itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [*secdegāh,]*

secde-i şükrāni: Şükür secdesi. Bir nimete kavuşan veya bir sıkıntıdan kurtulan Müslümanın, şükürünü yerine getirmek maksadıyla Allah rızası için yaptığı secdedir.

Şükr mümkün mü edā secde-i şükrānide

Olsa fersūdē ceb̄nüm meded Allāh meded (Şādī Divanı, Kaside 6, Beyit 4). [secde-i şükrāni,]

sehā: El açıklığı, cömertlik.

Ol mazhar-ı Evhā der-i hācāt-revāsın

Deryā-yı **sehā** Husrev-i evreng-i ‘atāsın (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 2). [sehā,]

sehāb: Bulut, ebr

1.Bulut, ebr II Saç

Çīn-i zülfün mihr-i ruhsārunda koma cānım al

Pertev-i hüsnün görüp ol māh kalsın der **sehāb** (Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 3). [sehāb,]

2.Bulut II Şair.

Şā’ir-i māhir ile Şādī girişme bahş

Her **sehāb** eyleye mi ebr-i güher-bār ile bahş (Şādī Divanı, Gazel 33, Beyit 5). [sehāb,]

3.Bulut II Gözyaşı

Bahāristān-ı hüsnün nāzenīnim yāde geldükçe

Dü çeşmüm eşk-i ter dökmekde mānend-i **sehāb** olmuş (Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 6). [sehāb,]

seher: Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman veya şafağın sökmek üzere olduğu vakit.

Büy-ı zülf-i yāri irgürdi **seher** bād-ı şabā

Ser-be-ser oldu mu ‘athtar milket-i Çin u Hıta (Şādī Divanı, Gazel 15, Beyit 1). [seher,]

Virir feryād u zārım bülbül-i şūrīdeye hayret

Seher gülzār-ı küyunda hurūşān olduğum demler (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 4). [seher,]

Bülbül āsā her **seher** nālān u giryān olduğum

Nev-gül-i gülzâr-ı istignâ bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3*). [*seher,]*

Ol bülbül-i şūrîde-i gülzâr-ı vahîdüm

Eflâke şalan gülğule âh-ı **seherümdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*seherümdür, -üm, -dür]*

Be her şeb tâ **seher** encüm-şümâr-ı intizâr oldum

Dirîgâ hâle-i âgûşuma ol mehlikâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [*seher,]*

Her gice tâ be **seher** âteş-i hicrâna düşüp

Bâl u per sūhte pervâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [*seher,]*

Gird-i hüsünde nice çizgineyüm şeb tâ **seher**

Çün ser-i şem‘e dolaşmakla bulur pervâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*). [*seher,]*

Her **seher** gülzâr-ı kûyuñda gül-i bâğ-ı edîb

Âh u feryâdum bağışlar bülbül-i nâlâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3*). [*seher,]*

Yan yakıl ey Şâdî her şeb tâ **seher** pervâne teg

Maḥv-ı cân eyler ruh-ı şem‘-i ziyâ göster mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*seher,]*

Ârzü-yı şem‘-i ruhşâruñla her şeb ta **seher**

Nâr-ı ‘aşka per urur pervâne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*seher,]*

Be-her şeb tâ **seher** mânend-i bülbül zâr u nâlânam

Ne gül o ‘arız-ı reşk-âver-i gülzâra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [*seher,]*

Ârzü-yı ‘arız ile Şâdî her şeb ta **seher**

Cânını pervâne-i şem‘-i şebistân eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*seher,]*

Âh ey gül mübtelâ-yı cevri-i hâr itdün beni

Bülbül âsâ her **seher** giryân zâr u itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*seher,]*

Bi-ḥamdi’llâh Şâdî feyz-pîrâ-yı zebânumdur

Be her dem her **seher** her bâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5*). [*seher,]*

Her **seher** eller açup kıldukça āgāz-ı du‘ā

Cümleten āmīn okur hep halk-ı ‘ālem yek-zebān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 18). [seher,]

Ol bülbül-i şūrīde-i gülzār-ı vahīdüm

Eflāke şalan gūlgule āh-ı **seherümdür** (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2). [seherümdür, -üm, -dür]

seher-gāh: Seher vakti (dualara icabet edildiği ifade edilen vakit).

Şâdî kıla gör vuşlat-ı dildār(1) temennā

Her gāh-ı **seher-gāh** du‘āya kaçışında (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5). [seher-gāh,]

sehhar: Sihirbaz, büyücü II Sevgilinin süzgün, yan bakışı.

Hāl-i hindūlar ola bir dāne-i dām-ı belā

Āh o cādū gānzeler **sehhar** şekliñ gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4). [sehhar,]

sehm: Korku II Ok (kirpik bağlamında).

Sehmi ‘uşşākına taḫsīm idicek çeşm-i siyeh

Bize maḫsūm faḫaṭ bir nigeḫ-i sāde midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3). [sehmi, -i]

selāset: İfadedeki açıklık ve akıcılık. (şairlik yeteneği bağlamında).

Selāset baḫş olan şol pür rekāket ṭab‘īna Şâdî

Feşāḫatdür kelām-ı ḫusrev ü mīr-ī kelāmıñdır (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5). [selāset,]

sem: Zehir, aḡu II Üzüntü, keder

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba‘d **sem** nūş itdirür

Sāḫi-i devrūñ bize ikrāmı ya hū böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2). [sem,]

semā: Gök, gökyüzü.

Günehkāram siyeh-rū bir perīşān rūzgāram kim

Be nāle gūlgule-baḫş-ı **semāyam** yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2). [semāyam, -(y)am]

semen: Yasemin çiçeği .Güzel kokulu, beyaz ve güzel çiçekler açan sarmaşık cinsinden bir ağaç II Sevgilinin perçemi, saçı).

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm meger

Şarkmış ruhsār-ı āl üzre **semen** sâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*semen,*
]

İnşâf ide şandum da seni zülf-i **semen** sâ

Cevrüñ çekerek dehrde biñ renge boyandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*semen,*
]

semend: At.

1.At. II Naz atı.

Şâdi(y)i çiğnetmedüñ cānā **semend-i** nāzına

Esb-i istighnā-yı ğayra pāymāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*semend-i,*
-i]

2.At II Karakter atı (şairlik bağlamında).

Şâdî nice çālāk-dirāyetleri gördüm

Yok tab ‘-ı **semendüñ** gibi bu ‘arşada serkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [*semendüñ,*
-üñ]

semen-sâ: Yasemin gibi beyaz ve hoş kokulu olan II Sevgilinin saçı.

Luţfeyle şabā zülf-i **semen-sâ** haberin vir

Şehnāz-ı edā kāmēt-i tūbā haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*semen-sâ,*]

sen: İkinci tekil şahıs zamiri

(*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 1*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [*senüñle, -ü, -ñ, -le*](*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [*sende, -de*](*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*). [*seni, -i*](*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*sensin, -sin*](*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*sensiñ, -siñ*](*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*senüñ,*](*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4*). [*seni, -i*](*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*seni, -i*](*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2*). [*seni, -i*](*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 5*). [*sen,*](*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*seni, -i*](*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*).

[seni, -i] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 2). [seni,] (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 5). [seniñle, -i, -ñ, -le] (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [sen,] (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5). [sen,] (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4). [sen,] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7). [seni, -i] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 3). [sensiñ, -siñ] (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 2). [sensiñ, -siñ] (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3). [sensiñ,] (Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 5). [sensin, -sin] (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2). [sen,] (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4). [sen,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2). [sen,] (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5). [sensüñ, -süñ] (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1). [sensüñ, -süñ] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 7). [sen,] (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 2). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 12). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 9). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 15). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 6). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 3). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1). [sen,] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5). [senden, -den] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8). [seni, -i] (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8). [senüñ, -üñ]

seng: Taş

1. Taş II Eziyet, cefa, zulüm.

Münkesirdür şîşe-i dil **seng-i** cevri-yârdan

Sînesi âmâc-ı peykân-ı belâ vü mihnetem (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3). [seng-i, -i]

Münkesirdür şîşe-i göñlüm o **seng-i** cevrdan

Rahm kıl şol hâtır-ı pür inkisârımdan şakın (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3). [seng-i,]

2. Taş II Sitem.

Cânâ yıkılır mı dilimiz **seng-i** sitemden

Dîvâr-ı dil 'aşkıñ ile olmuş kavî bünyâd (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [seng-i,]

3. Taş II Yastık bağlamında.

Baş koyup **seng-i** ser-i küyuna dil rahat eder

Diñlenür haste olan tâ seri bālîne deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3). [seng-i,]

4. Taş II Sevgili uğrunda çekilen eziyet, zorluk.

Diñlenür dâim ser-i küyuñda cânâ hastegân

Seng-i küyuñ hasteye bālîn u pisterden lezîz (Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3). [seng-i, -i]

Seng-i küyuñ gevher-i tâc-ı mekârim ibtihâc

Ḥāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān deġer (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4). [seng-i, -i]

5.Taş. II Hz. Muhammed'in mekanının taşları II Sünnet-i seniye

Ol mübârek **seng-i** kūyuñ gevher-i ‘âlem-behâ

Bârgāhuñdur tefevvûk-kerde-i ‘arş-ı berîn (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6). [seng-i, -i]

Mu‘alla **seng-i** kūyuñ tâc-ı serdür yâ Resûlallâh

Ġubâr-ı dergehüñ kuhl-ı başardur yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 1). [seng-i, -i]

Ey şüh eşigiñ tozu kuhl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tâc-ı serümdür (Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1). [seng-i, --i]

Seng-i kūyuñ gevher-i tâc-ı sa‘âdetdür hemin

Ol huceste ḥāk-i pāyiñ kuhl-ı çeşm-i asfiyâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5). [seng-i, -i]

Sen ol sulţân-ı â‘zam server-i evlâd-ı Âdemiñ

Ki vâlâ **seng-i** kūyuñ efser-i gevher nişānumdur (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2). [seng-i, -i]

Esselâm ey **seng-i** kūyuñ tâc-ı fark-ı aşfiyâ

Ḥāk-i pāyiñ zîver-i nüh- tāk-ı a‘lâ esselâm (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3). [seng-i,]

ser: Baş, kafa.

1.Bir şeyin başladığı yer, baş tarafı II Divanın baş tarafı.

Ger dilerseñ şöhret-i nazmun ola âfâka res

Şâdîyâ **ser** zîb-i eyle nazm-ı ‘İzzeti divân (Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5). [ser,]

2.Baş, kafa II Düşünce III Gönül.

Baş koyup seng-i ser-i kūyuna dil rahat eder

Diñlenür haste olan tâ **seri** bālîne deġer (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3). [seri, -i]

3.Baş uç nihayet, zirve, tepe. II Keyvanın başı.

Şâdî el ulaşmaz ne’deyim meyve-i vaşla

Çün şâḥ-ı vişâl **ser-i** keyvâne kol atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5). [ser-i, -i]

4.Baş, tepe II Yan, etraf.

Baş koyup seng-i **ser-i** kūyuna dil rahat eder

Diñlenür haste olan tā seri bālīne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [ser-i,]

Ey şūh eşigiñ tozu kuhl-ı başarumdur

Seng-i **ser-i** kūyuñ güher-i tāt-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [ser-i, -i]

Gird-i hüsnünde nice çizgineyüm şeb tā şehir

Çün **ser-i** şem'e dolaşmakla bulur pervāne hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*). [ser-i,]

Sabah-ı haşre dek her şeb **ser-i** kūyuñda nālānam

N'ola tiryāk-ı vaşluñ 'arz kıl mesmūm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*). [ser-i,]

5.Baş, başlangıç II Başkan, önder, reis.

'Ākif-i peygüle-i mey-hāne kim gönlümdür ol

Dāhil-i **ser** halka-i rindāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 1*). [ser,]

6.Baş II Uç, nihayet, zirve, tepe.

Ser be nezāket şūh-ı müstesnā yatur bālīn-i

Āh uyanmaz hiç hāb-ı nāzdan hālā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [ser,]

Yine cān-ı hayālī kāk-ı 'aşk-ı yāra şaldırdım

Perün pervāne gūyā ber- **ser-i** nīrāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3*). [ser-i, -i]

ser çek-: Başını uzatmak II Diklenmek.

Ham-gerden ola kaldı görüp turra-i zülfüñ

Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [ser çek-, -miş]

ser pāye düşür-: Başını öne eğmek II Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak III Direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek.

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülzāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [ser pāye düşür-, -sin]

serāb: *Serap II Kaynak*

Açıldukça be-bismi-āh ol meyḥāne-i ḥātır

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan tolar peymāneler ḥātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [serāb-ı, -ı]

ser-ā-ser: *Baştan başa, tamamıyla.*

Seyl-i eşk-i ḥasretim tıtdı **ser-ā-ser** yeryüzin

Sen de ey şeb-gīr-i āhım seb'a-i seyyārı tıd (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [ser-ā-ser,]

Bülbül-i gönlüm ne dem yād itdi gül-ruḥsārıñı

Tıtdı āfākı **ser-ā-ser** na'ra-i vā ḥasretā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [ser-ā-ser,]

Ravza-i diller **serāser** oldı lebriz-i sürür

Her taraftan çün nesīm-i 'avn-ı ḥaḳ oldı vezān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2*). [serāser,]

serāy: *Hükümdarın ikametlerine mahsus binâ-yı âlî. Saray. II Vahdet sarayı*

Bülbül-i pür-nağme-i gülşen- **serāy-ı** vahdetem

Ġayre 'arz it bāğban dehrin gül-i ra'nāsın (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [serāy-ı, -ı]

serbāz: *Başı açık II Cesaretli III Serdengeçti (Şâdî).*

Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz

Şâdî gibi bir yalın ayak 'āşık-ı **serbāz** (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 5*). [serbāz,]

Luṭfeyle nola bende-i dergāh-ı 'atāyam

Bir yalın ayak Şâdî-i **serbāz-ı** gedāyam (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 14*). [serbāz-ı, -ı]

ser-be-ser: *Baştan başa, tamamen.*

'Aceb mī **ser-be-ser** āfāk-ı cānum rüşenā olsa

Tulū' itdī sipihr-i dilde tā bedrā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [ser-be-ser,]

Büy-ı zülf-i yâri ırgürdi seher bād-ı şabā

Ser-be-ser oldu mu ‘atтар milket-i Çin u Hıfā (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1). [ser-be-ser,]

Ser-be-ser âlûde ‘işyānam meded yā Seyyidî

Qıl şefâ‘at eyle ben zârı ‘uqûbetten rehâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12). [ser-be-ser,]

ser-beste: Gizli, kapalı (aşk sırları).

Fehm olunmaz nûkte-i **ser-beste-i** esrâr-ı ‘aşk

Hâl olunmaz ‘uqdedir ol ‘uqde-i düşvâr-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1). [ser-beste-i,]

ser-efrâz: Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan. (Servi bağlamında sevgili).

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülzāra şaluñ nāz ile ey serv-i **ser-efrâz** (Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2). [ser-efrâz,]

Unutdı Şâdiyā serv-i hırāmın

Hırām itdükce ol serv-i **ser-efrâz** (Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 5). [ser-efrâz,]

Hem ta geçinürmüş kadûñle serv-i **serefrâz**

Kim der ki revādur ne revādur ne revādur (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4). [serefrâz,]

ser-fürü it-: Serfürü etmek. Baş eğmek, itâat etmek.

Ser-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü serv

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2). [ser-fürü it-, -mez]

serfürü kıl-: Baş eğmek, itaat etmek, minnet etmek.

Yüz tütüp peygüle-i mihrābā kılmaz serfürü

Eyleyen cānun ezelden vakf-ı mihrāb lıķā (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [serfürü kıl-, -maz]

ser-gerdān: Şaşkın, perişan (Aşık).

Hayāl-i lāle ruḥşāruñla dāim sîne pür-dāğım

Hevā-yı turre-i zülfüñle **ser-gerdān** u hayrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*). [*ser-gerdān,]*

Hayāl-i lāle ruḡşāruñla dāim sīne pür-dāğım

Hevā-yı turre-i zülfüñle **ser-gerdān** u hayrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*). [*ser-gerdān,]*

ser-gerdān: *Şaşkın, perişan II Gönül.*

Gönül kūy-ı nedāmetde ḡalur nālān u **ser-gerdān**

Eger feryād-res olmaz ise ‘avnıñ baña yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2*). [*ser-gerdān,]*

ser-halka: *Baş halka, önder.*

‘Aceb mi olsa dil imdād-ı rūḡāniyyeye maẓhar

Teşebbüs-kerde-i **ser-halka-i** bāb-ı temennāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*ser-halka-i,]*

serin pāye şal-: *Başını yere eğmek. II Boyun bükme III Perişan olmak.*

Meyl eyleyli zülf-i dil-ārāya benefşe

Şahrāya düşüp **şaldı serin pāye** benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 1*). [*serin pāye şal-, -dı]*

serîr:

1.Taht II Makam III Aşk makamı.

Gönül ‘aşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālıkdır **serîr-i** ‘aşka sultān olmama bā‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [*serîr-i, -i]*

Serîr-i ‘aşk-ı sultānide buldum Şādiyā kendüm

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*). [*serîr-i, -i]*

Egerçi Şādiyā zāhirde mūram çeşm-i ‘ālemde

Serîr-i ‘aşkda ma‘nen Süleymān oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*). [*serîr-i,]*

Şādiyā ‘aşk **serîrinde** Süleymān olalı

Dergeh-i yārda mūrāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [*serîrinde, -i, -n, -de*]

Şādî yā zāhirde bir mūr-ı muḥakḳar hey’etem

Ol **serîr-i** ‘aşkda şāhāne kim göñlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [*serîr-i, -i*]

Ḥakīkatde **serîr-i** ‘aşkda Şādî Süleymānam

Neḥāfetde egerçi zāhirā bir mürdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*). [*serîr-i, -i*]

Ol ‘aşk **serîrinde** Süleymān ola tursun

Tā rahm ide Şādî gibi mūrān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [*serîrinde, -i, -n, -de*]

2.Taht II Makam III Kab-ı kavseyn tahtı.

Serîr-i kâbe-kavseyn üzre Şādî

Şehinşāh-ı mu‘allādur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 6*). [*serîr-i, -i*]

3.Taht II Makam III Gönül tahtı.

Ġulām-ı kemterinüñdür bu aḥḳar Şādî -i kemter

Serîr-i dilde ‘aşkıñ pādişāh-ı ḥükmrānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*serîr-i, -i*]

Bu Şādî bende-i nā-çiz ġāyet kemterinüñdür

Ḥayālindür **serîr-i** dilde şāhum yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [*serîr-i, -i*]

4.Taht II Makam III Saltanat makamı.

Eyleyüp ḥaḳ zātını zīb-i **serîr-i** saltanat

Ḥükmüne münḳād kıldı ḥalḳ(1) Rabb-ı Müste‘ān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*). [*serîr-i, -i*]

serîr arā: Tahtı süsleyen (Pâdişah, hükümdar).

Çü sensiñ bir Şehinşāh-ı **serîr arā**-yı istignā

Ġapuñda Şādî -i şūrīde bir memluk-ı çäkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*serîr arā, -yı*]

serkeş: *İnatçı; kafa tutan; asi. (karakter bağlamında).*

Şâdî nice çālāk-dirāyetleri gördüm

Yok tab ‘-ı semendün gibi bu ‘arşada **serkeş** (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [*serkeş,]*

serkeşlik: *İtaat etmemek, dik başlılık göstermek.*

Kaddünle bülendide berāber ki degüldür

Serkeşlik ile her yaña tūbā ne kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [*serkeşlik,]*

ser-mest: *Sarhoş, kendinden geçmiş II Aşık.*

Sorup la ‘l-i lebün hāşiyetün **ser-mest-i** hayrānam

Tehî ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [*ser-mest-i, -i]*

Dūcār-ı dām-ı ‘aşkım **sermest-i** cām-ı ‘aşkım

Bi neng ū nām-ı ‘aşkım bakmam o nām u şāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3*). [*sermest-i, -i]*

2.Sarhoş, kendinden geçmiş, akli başından gitmiş II Aşığın gönlü.

Dil māyil-i mey-hāne-i dīdārdur ancak

Ser-mest-i mey-i sāğar-ı ser-şārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*ser-mest-i, -i]*

Ezelden tā ebed **ser-mest-i** şahbā-yı hākāyıkdur

Şakın zan itme medhūş-ı mey-i engürdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*ser-mest-i, -i]*

ser-şār: *Ağzına kadar dolu*

1.Ağzına kadar dolu (*Tevhit şarabı bağlamında*).

Giçüp keşretten oldum vāşıl-ı meyhāne-i vahdet

Olup mest-i mey-i **ser-şār-ı** Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 3*). [*ser-şār-ı, -ı]*

2.Ağzına kadar dolu (*sagar bağlamında*).

Çeşme-i hayvāna aşla dilde yokdur ārzū

Olmışam Şâdî çü mest-i sāgar-ı **ser-şār-ı** Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*ser-şār-ı, -i*]

Gel kef-i nāz üzre sākī sāgar-ı **ser-şārı** tut

Luţf kıl düşdükce dest-i aşık-ı nā-çarı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*ser-şārı,]*

Çorçulur ‘aks-i ruḥuñla bāde āteş-nāk ola

Tāb-ı ruyuñ kılma sākī sāgar-ı **ser-şāre** ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 3*). [*ser-şāre, -e*]

Dil māyil-i mey-ḥāne-i dīdārdur ancak

Ser-mest-i mey-i sāgar-ı **ser-şārdur** ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 1*). [*ser-şārdur,]*

Ba‘demā Cām-ı Ceme ‘atf-ı nigāh eyle(ye)mez

Olalı mest-i mey-i sāgar-ı **ser-şār-ı** suḥan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 8*). [*ser-şār-ı, -ı*]

Luţf kıl ey sākī-i devvār Allāh ‘aşkına

Şun pey-ā-pey sāgar-ı **serşārı** Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [*serşārı,]*

3. Ağzına kadar dolu II Allah Aşk ile dolu kadeh(gönül).

Cām-ı cemşīdi deġişmez mi sifāl-i köhneye

Ol kim olmuşdur çü men mest-i mey-i **serşār-ı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5*). [*serşār-ı,]*

ser-tā-be pā: *Baştan ayağa, baştan aşığı, tamâmen.*

Ġarīḳ-ı baḥr-i bi-ḳa‘r-ı günāham kıl rehā yā Rab

Ḥarīḳ-ı nār-ı ‘isyān olmuşam **ser-tā-be pā** yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 1*). [*ser-tā-be pā,]*

ser-tā-ser: *Baştan başa.*

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı ‘aşk

Ṭutdı **ser-tā-ser** bütün āfākı hū-yı hā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*ser-tā-ser,]*

ser-tīz: *Sivri uçlu, keskin*

1. *Sivri uçlu, keskin II Kader kılıcı.*

Kılma zinhar ey gönül kūy-ı tevekkülünden güzër

Hañçer-i **ser-tîz-i** taķdîre hemîşe sîne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1*). [*ser-tîz-i, -i*]

2. *Sivri uçlu, keskin II Aşk Pençesi*

Pençe-i **ser-tîz-i** ‘aşk itdi gönül murğun şikâr

Kâf-ı hâtır oldı Şâdî lâne-i ‘anķā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 5*). [*ser-tîz-i, -i*]

3. *Sivri uçlu, keskin II Nefis Pençesi.*

Ey dırîğā dâimā ol pençe-i **sertîz-i** nefis

Çāk çak itdî girîbānım meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 3*). [*sertîz-i, -i*]

ser-tîz-i tîğ: *Ucu keskin kılıç II Kınama ve ayıplamalar.*

Ölmeden **ser-tîz-i tîğ-i** ta‘ne-i ağıyardan

Küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yâr olaydum kâşķî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3*). [*ser-tîz-i tîğ, -i*]

serv: *Servi ağacı*

1. *Servi ağacı II Başka, diğer güzeller.*

İnkıtā‘-ı meyl kıl ol **serv-i** servistāndan

Gülşen-i dilde hayāl-i servi hoş reftârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [*serv-i,]*

Ol **serv-i** çemenzāra nigāh eylemez oldum

Boy göstereli dilde o tûbā-yı kanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3*). [*serv-i,]*

Meyl idüp ‘atf-ı nigāh eylemezem **serve** dahı

Gülşen-i dilde ki boy göstere tûbā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3*). [*serve, -e*]

Hayāl-i kâmetüñle **serve** tā ‘atf-ı nigāh itdüm

Çıkardım ‘arşa āhı ol kadar temdîd-i āh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [*serve, -e*]

İderse **serv** ile şimşād u ‘ar‘ar lâf-ı bālāyî

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i hırāmānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [*serv,]*

Ser pāye düşürsin göricek **serv** ile şimşād

Gülzāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [serv,]

Hem ta geçinürmüş kadūñle **serv-i** serefraz

Kim der ki revādur ne revādur ne revādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 4*). [serv-i,]

Şādiyā ‘atf-ı nigāh itmezdim aşla **serve** ben

Virmeseydi kāmēt-i dildār servistāne hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 5*). [serve,]

Ba‘demā Şādī gerekmez dīdeye şimşād u **serv**

Kāmēt-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [serv,]

Ba‘dema şimşād u **serve** eylemem ‘atf-ı nigāh

Çün hayāl-i kāmēt-i tūbā nihāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [serve, -e]

Ser-fürū itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü **serv**

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [serv,]

2.Selvi ağacı II Naz makamındaki sevgili.

Kāmētiñ hayret-fezā-yı **serv-i** servistān-ı naz

Ṭurra-i şeb-reng-i zūlfūñ eylemiş reyḥānı māt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [serv-i, -i]

Eylemem ey **serv-i** nāzım ‘ar‘ara ‘atf-ı nigāh

Kāddiñi bir dem taḥayyül seyr-i ‘ar‘ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [serv-i,]

Kāmēt-i şimşād ya bir **serv-i** servistān-ı nāz

Böyle bir mümtāz bir şehbāza dūçār oldı dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [serv-i, -i]

Ger dilerseñ nāliyyet devlet-i pā-būsuna

Ṭurma aḳ ol **serv-i** nāzın pāyine cūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [serv-i, -i]

3.Servi ağacı II Hz. Muhammed (sav) (Eminlik ve doğruluk bağlamında).

Merḥabā ey **serv-i** servistān-ı bāğ-ı Festaḳım

Merhabā bedrū'l-büdūr-ı evc-i ma'nā merhabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [serv-i, -i]

4.Servi II Servi boylu güzel III Benzerlerinden üstün olan servi.

Ser pāye düşürsin göricek serv ile şimşād

Gülzāra şaluñ nāz ile ey **serv-i** ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [serv-i, -i]

Unutdı Şâdiyā **serv-i** hırāmın

Hırām itdükce ol **serv-i** ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 5*). [serv-i, -i]

5.Servi II Güzel yürüyüşlü sevgili.

İnkıtā'-ı meyl kıl ol serv-i servistāndan

Gülşen-i dilde hayāl-i **servi** hoş reftārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [servi,]

Ḳāmetüñ bir **serv-i** hoş reftār şeklin gösterür

Çeşm-i mestüñ nergis-i bīmār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1*). [serv-i,]

Unutdı Şâdiyā **serv-i** hırāmın

Hırām itdükce ol **serv-i** ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 5*). [serv-i, -i]

Envā'-ı kirişme şeh-i hūbānuma gelmiş

Ra'nā şalıñ **serv-i** hırāmānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [serv-i, -i]

İderse serv ile şimşād u 'ar'ar lāf-ı bālāyī

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl **serv-i** hırāmānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [serv-i, -i]

Pāyine düşmekdeyem her rüz u şeb cūlar gibi

Līk ḳadd-i **serv-i** hoş-reftāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*). [serv-i, -i]

Her bār düşüp pāyine şular gibi aḳdum

Şimşād reviş **serv-i** hırāmān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [serv-i, -i]

6.Servi II Servi gibi sevgili (Uzun boy, yücelik bağlamında).

Ḳāmet-i cānāne mümāsil ḳılma **servüñ** bağban

Lāubālī olma eşk-i cūy-bārumdan şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 4*). [*servüñ,]*

Ba‘demā Şādî gerekmez dīdeye şimşād u serv

Ķāmet-i reşk-āver-i **serv-i** bülendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [*serv-i,]*

Āğüş-ı hayāle alup ol şāh-levendi

Ol **serv-i** bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1*). [*serv-i, -i]*

Āğüş-ı hayāle alup ol şāh levendi

Ol **serv-i** bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 10*). [*serv-i, -i]*

Meyl-i ağıyār eyleyelden ey kad-i **serv-i** bülend

Seyl-i eşküm teg hemīşe bī-ķarār itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*serv-i, -i]*

7.Servi ağacı II Servi boylu III Gümüş endamlı, vücutlu servi.

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ķunc u nāz-ı **serv-i** sīm-endāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*). [*serv-i, -i]*

serv kad: Selvi boy. Uzun boy II (ek çok kişiyi koruması altına alabilen, destekleyen kişi), Hami.

Oldun mu dilā devlet-i pā-būsuna nāil

Ol serv kadın pāyine şu teg aķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*serv kad,]*

server: Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis II Hz. Muhammed (sav).

Sen ol sultān-ı ā‘zam **server-i** evlād-ı Ādemiñ

Ki vālā seng-i kūyuñ efser-i gevher nişānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*). [*server-i,]*

servi:

1.Selvi ağacı, boyunun uzun olması sebebiyle uzun boylu sevgiliye benzetilen ağaç.

Ne revā mı kadūñe **servi** revādur dirler

O hıta zūlfūñe kim müşk-i Hıtādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [*servi,]*

2.Selvi ağacı II Başka, diğer güzeller.

Servi tībā vü bülendīde berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide kāmēt-i dil-dār ile baḥş (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2). [servi,]

Ġayra kılmaz kāmētīñ üftādesi ‘atf-ı nigāh

Sen o servisüñ saña şimşād ü **servi** baş eğer (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4). [servi,]

3.Servi II Servi gibi sevgili (Uzun boy, yücelik bağlamında).

Ĥadüñdür lālehā-yı deşt-i cennet

Ĥadüñdür **servi-i** bālā-yı ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 2). [servi-i,]

Ġayra kılmaz kāmētīñ üftādesi ‘atf-ı nigāh

Sen o **servisüñ** saña şimşād ü servi baş eğer (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4). [servisüñ,]

Ey şūḥ kadet **servi-yi** büstān-ı ḥaḳāyık

Ve’y zülf ü ruḥet fer-dih-i reyḥān u şaḳāyık (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1). [servi-yi, -yi]

serv-i bālā kāmēt: Servi gibi uzun boy (Hz. Muhammed'in boyu).

Mu‘alla serv-i bālā kāmētüñ yād eyler oldıkça

Demādem cūy-ı eşk-i bī-ḳararam yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4). [serv-i bālā kāmēt, -üñ]

serv-i likā: Kavuşma servisi II Sevgili, dost.

Şimşād görüp ḳaddüñe ḥayrān ola ḳaldı

Nāzende edā **serv-i likā** zülf-i semen-sā (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2). [serv-i likā,]

serv-i nāz: Naz servisi, II Naz makamındaki sevgili, dost.

Ser-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u şimşād ü serv

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2). [serv-i nāz, -ı, -m]

serv-i revān: Salınan servi II Salınarak yürüyen uzun boylu sevgili, dost.

Pāyidār ol gülşen-i ḥübāde cānā çün çenār

Çün çenār ol kāmēt-i serv-i revānım pāyidar (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 1*). [*serv-i revān,]*

serv-i şimşād: *Şimşir boylu selvi II Başka güzeller.*

Şerm olmadı mı nāz ile reftārını gördü

Қaddiñ ile o serv-i şimşādı kılan yād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [*serv-i şimşād, -ı]*

servistān: *Servi bahçesi*

1.Servi bahçesi II Doğruların mekanı, makamı.

Merhabā ey serv-i **servistān-ı** bāğ-ı Festaķım

Merhabā bedrū’l-būdūr-ı evc-i ma’nā merhabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 2*). [*servistān-ı,]*

2.Servi bahçesi, servilik II Sevgilinin bulunduğu yer.

Қāmetiñ hayret-fezā-yı serv-i **servistān-ı** naz

Тurra-i şeb-reng-i zūlfüñ eylemiş reyhānı māt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [*servistān-ı,]*

İnkıtā’-ı meyl kıl ol serv-i **servistāndan**

Gülşen-i dilde hayāl-i servi hoş reftārı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [*servistāndan,]*

Şādiyā ‘atf-ı nigāh itmezdım aşla serve ben

Virmeseydi kāmēt-i dildār **servistāne** hāz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 5*). [*servistāne,]*

3.Servi bahçesi, servilik II Naz serviliği III Sevgili makamı

Қāmet-i şimşād ya bir serv-i **servistān-ı** nāz

Böyle bir mümtāz bir şebbāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [*servistān-ı, -ı]*

serv-kad: *Servi II Servi gibi sevgili (Uzun boy, yücelik bağlamında).*

Şular gibi aķ pāyine Şādī ne tūrursun

Tā **serv-қadūm** şahn-ı gülistāna şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [*serv-қadūm,]*

Cûlar gibi ak pâyine Şâdî ne tûrursuñ

Bak **serv-ḳadûm** nâz ile gülzâra şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*serv-ḳadûm, -ûm*]

sev-: Beğenmek, hoşlanmak II Gönül vermek.

Dil o şûhün **sevdi** zülf-i ‘anber-i sârâsını

Ḳays-ı Leylâ teg maḳarr itdim cünûn şahrâsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [*sevdi, -di*]

sevdâ: Heves, arzu, şiddetli eğilim II Aşk.

Ṭurra’-i tarrâr-ı zülf-i yâre kim düşdükçe gönül

Yok bu **sevdâdan** rehâ gel rişte-i ümmîdi kes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [*sevdâdan, -dan*]

Böyle sevdâyî olup çün Ḳayş düşmezdim çöle

Şalmasaydı başımı **sevdâya** Leylâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [*sevdâya, -ya*]

Kâkülûñ yâdiyle gör dūçâr-ı **sevdâdır** gönül

‘Aşk hāmûnunda güyâ Ḳays-ı Leylâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*sevdâdır, -dır*]

Hevâ-yı zülf-i ‘anber-bû ile dūçâr-ı **sevdâdur**

Ḥayâl-i gamz-ı sihr-engîz ile meshûrdur gönülüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [*sevdâdur, -dur*]

Hevâ-yı müşk-i zülfüñle başumda var bir **sevdâ**

Ḥayâl-i lâle ruḥşâruñla bağır lâle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [*sevdâ,]*

Dil perçem-i ḥam-der-ḥama şarmaşdı dolaşdı

Sevdâya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 3*). [*sevdâya, -ya*]

Bir nigâh eyleyicek zülf-i ḥam-ender-ḥamına

Şâdî biñ dürlü yine başuma **sevdâ** geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [*sevdâ,]*

Virür ol küfr-ü zülfüñ leyle-i zulmaye **sevdâyı**

Cebîñüñ tal‘atı pertev-fezâ-yı şems-i ḥâverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [*sevdâyı, -yı*]

Göñül bir de hayāl-i kākül-i dildare gel düşme

Seni **sevdāya** dūçār eyleyen hulyā-yı hāmīndır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 3*).
[sevdāya, -ya]

Sevdā-yı dü çeşmüñle gezer küh u feżâyı

Meshûr nigāhuñ olalı şūh-ı gazālân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2*). [sevdā-yı,]

Yāya döndürdün kadüm mihrāb-ı ebrûlarla sen

Bir kıla bend eyledün **sevdā-yı** gīsûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1*). [sevdā-yı, -yı]

Nice çarpılmasun **sevdā-yı** zülf-i yāra dil-i murğ

Düzüp ol hāl-i ‘anber-fāmını şaydāne meydāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2*).
[sevdā-yı, -yı]

Dil kākül-i ham-der-ham-ı cānāna dolaşdı

Sevdā-zede göñlüm yine **sevdāya** bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1*). [sevdāya, -ya]

Hevā-yı zülf ile çün Kays-ı Leylā

Başımda var bir **sevdā-yı** ferruh (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [sevdā-yı, -yı]

sevdāyî: *Sevdalı, arzulu II Aşık.*

Böyle **sevdāyî** olup çün Kays düşmezdim çöle

Şalmasaydı başımı sevdāya Leylā perçemün (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 4*). [sevdāyî,]

sevdā-zede: *Sevdāya düşmüş, âşık, sevdâlı.*

1. *Sevdāya düşmüş, âşık, sevdâlı (kimse).*

‘Âşık-ı **sevdā-zede** efkâr-ı hatt u hāl olur

Ol muṭavvel mebhāş-ı kākülde kıl u kâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1*). [sevdā-zede,]

Perçem ne belā oldığı meydāne ki çıkdı

Oldı dil-i **sevdā-zedenün** hālî müşevveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 2*). [sevdā-zedenün,]

2. *Sevdāya düşmüş, âşık, sevdâlı (kimse) II Aşığın gönlü*

Dil kākül-i ḥam-der-ḥam-ı cānāna dolaşdı

Sevdā-zede gönlüm yine sevdāya bulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1*). [*sevdā-zede,]*

seyl: Öñüne geleni alıp götüreceğ şiddette akan su, su taşkını, taşkın II Gözyaşı.

Seyl-i eşk-i ḥasretim tıttı ser-ā-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gîr-i āhım seb'a-i seyyārı tıtt (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*seyl-i,]*

seyl-i eşk: Gözyaşı seli.

Meyl-i ağıyâr eyleyelden ey kad-i serv-i bülend

Seyl-i eşküm teg hemîşe bî-ḳarār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3*). [*seyl-i eşk, -üm]*

seyr: Bir şeyi zevk alarak gözle tâkip etme, bakma, izleme, temâşâ.

Cân bülbulü gülzâr-ı irem **seyrini** neyler

Ḥāk-i ser-i kūyuñ gibi Bağ-ı İrem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 3*). [*seyrini, -i, -n, -i]*

Düşdi dilime tâ heves-i ravza-i kūyuñ

Billāh gerekmez gözüme **seyr-i** ḥadāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [*seyr-i, -i]*

Eylemem ey serv-i nāzım 'ar'ara 'atf-ı nigāh

Ḳaddiñi bir dem taḥayyül **seyr-i** 'ar'ardan lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [*seyr-i, -i]*

Seyreyle-: Seyreylemek. Bakmak. Müşahede etmek, tasavvur etmek, düşünmek.

'Arşa-i 'aşk içre gel ḥaşr oldıgum **seyreyle** gör

Ben gibi 'ālemde Mütü emrine mazhar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [*seyreyle,]*

seyyid: Efendi, önder, reis II Hz. Muhammed (sav).

Sāḥil-i āmāle irgür al elüm yā **Seyyidi**

El-meded üftāde-i girdāb-ı baḥr-ı ḥayretem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5*). [*seyyidi, -i]*

Elim al düşmüşüm yā **Seyyidi** yā mefḥar-ı 'ālem

Meded āşüfte dil bî-tâb ü ferdür yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 6).
[seyyidî, -i]

seyyid-i sâdât: *Uluların, seyyitlerin efendisi II Hz. Muhammed (sav).*

Sensiñ el-ḥaḳ **Seyyid-i Sâdât** Faḥr-ı kâinât

Pâdişâh-ı mülk-i Mâevhâ ḥidîv-i enbiyâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 2). [seyyid-i sâdât,]

seyyidî: *Efendi, önder, reis II Hz. Muhammed (sav).*

Ser-be-ser âlûde ‘işyânam meded yâ **Seyyidî**

Ḳıl şefâ‘at eyle ben zârı ‘uḳûbetten rehâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12). [seyyidî,]

sezâ: *Yaraşır, uygun, münasip, layık.*

Naḳd-i cânın var dil-i vaḳf-ı der-i meyḥâne ḳıl

Ba‘dehu kendin **sezâ-yı** ḥalḳa-i rindâne ḳıl (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1). [sezâ-yı, -yı]

siddîk: *Özü sözü doğru olan, asla yalan söylemeyen, sözünün eri, çok doğru, pek sâdik II Hz. Ebubekir'in lakabı III Abdülaziz Han.*

Der liḳâ **Siddîk** Fârûḳ-ı ender hem ma‘delet

Zâtı Zî'n-nüreyñ ḥaşlet der kerem Ḥayder besân (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11).
[siddîk,]

sidre: *Hz. Muhammed'in mirac gecesinde Hz. Cebrail'i gördüğü makam*

Göñül tefḥîm ḳıl kūy-ı ḥidîv-i Enbiyâdur bu

Mekân-ı **Sidre** ‘unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [sidre,]

sidre'l-müntehâ: *Sidretü'l-müntehâ: Gökte bir makam. (Sadece sidre dahi denilir). (Kur'an-ı Kerim'de Necm suresinin 14 ve 16. ayetlerinde iki kez geçer. "Sidre"nin insan bilgisi ve kudretinin son sınırı olduğu; orada ancak takva sahipleri ve şehitlerin bulunduğu; Miraç gecesi Hz. Muhammed'in, Cebrail'i burada gördüğü yolundaki inançlar edebî eserlerde değişik vesilelerle yer almaktadır.)*

Ḥâk-rûb-ı dergehiñdir zülf-i ḥūrân-ı bihişt

Ḥâdimindür sâkinân-ı ṭâk-ı **Sidre'l-müntehâ** (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6). [sidre'l-müntehâ,]

sifāl: Çanak, çömlek. II İlâhi aşk kadehi.

Cām-ı cemşîdi değişmez mi **sifāl-i** köhneye

Ol kim olmuşdur çü men mest-i mey-i serşār-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 5). [sifāl-i, -i]

sığış-: Sıkışık durumda yerleşmek, güçlkle, zar zor sığmak.

Tafşil ger ol levha-i takrîre **sığışmaz**

Râkıım hele bir derd-i derûnum raqam eyle (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2). [sığışmaz, -maz]

şihhat ol: Sağlık, esenlik olmak II Şifa olmak II İyi gelmek.

Gele ol nergis-i bîmārına yārin şihhat

Bu du ‘ā hayr du ‘ādur nice āmîne deger (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4). [şihhat ol,]

sihr: Sihir ve büyü.

Gören āyinede ey şūh senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi āyā ki perî **sihrle** mîñāde midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2). [sihrle, -le]

sihr-āver: Sihir yapan, sihirli II Şairin kalemi

Ey diyen kişver-i ma ‘nā nice teşhir olunur

Anı bir ḥāmesi **sihr-āvere** şor şorma baña (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4). [sihr-āvere,]

sihr-engîz: Sihirli II Sevgilinin gamzesi.

Hevā-yı zülf-i ‘anber-bū ile dūçār-ı sevdādur

Ḥayāl-i gamz-ı **sihr-engîz** ile meshûrdur gönüm (Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3). [sihr-engîz,]

silāh: Savunmak veya saldırmak için kullanılan nesne, etken araç. II Bir konuda etkili her şey III Naz silahı.

Kuşandı cevşen-i ḡadri bütün mehpāreler meh-rū

Silāh-ı nāzını meydan-ı ḥübîde kuşandukça (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 2). [silāh-ı, -ı]

silin-: Silinmek. Değer ve önemi kalmamak, unutulmak.

Bu dehrde efsâne-i ‘aşkum ki bilindi

Şîrîn-dehenüm kışsa-i Ferhâd **silindi** (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1*). [*silindi, -di*]

silk: *Kategori, sınıf II Menzil III Dizi, sıra, ip.*

Şâdiyâ nazm-ı kerem-cezm-i cenâb-ı Tevfîk

Silk-i ma‘nâda ne a‘lâ dür-i şehvâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 9*). [*silk-i, -i*]

silsile: *Sıra, dizi II Zincir ve saç örgüsü gibi zincirleme olan şey.*

Yâd eyleyerek **silsile-i** zülf-i ‘âbiriñ

Gerdânıma takdım yine zencîr-i melâlet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 3*). [*silsile-i,]*

sipend: *Üzerlik tohumu, üzerlik II Can, varlık, benlik.*

Cân micmer-i ‘aşkuñda yanup yandı dükendi

Mânend-i **sipendi** (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8*). [*sipendi, -i*]

sipih: *Gök, sema, asman*

1. *Gök, sema, asman II Saltanat makamı.*

Mâh-ı evc-i ma‘delet mihr-i **sipih-i** saltanat

Neyyir-i burc-ı hilâfet fer-dih-i âfâkiyân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 9*). [*sipih-i, -i*]

2. *Gök, sema. II Gönül.*

‘Aceb mî ser-be-ser âfâk-ı cānum rüşenâ olsa

Ṭulū‘ itdî **sipih-i** dilde tâ bedrâ-yı istignâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [*sipih-i,]*

3. *Gök, semâ II İki dünyanın seması*

Sen maṭla‘-ı envâr-ı Hüdâ şems-i duḥāsın

Sen ṭal‘at-ı bedrâ-yı **sipih-i** dü-serāsın (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1*). [*sipih-i, -i*]

4. *Gök, sema II Lisan, dil seması.*

Dîdeye mihr gerekmez çü **sipih-i** dilde

Tâ ṭulū‘ eyledi ol mihr-i pür-envâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [*sipih-i, -i*]

sır: . Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey.

1. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey (Saç bağlamında).

Bu ne **sırdır** Şâdiyâ zencîr zabt etmez iken

Bir kıla bend eyledi âhir dil-i şeydâ-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [sırdır, -dır]

2. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey II Fakr sırrı

Muttali' olduñsa ger el-fakr u fahri **sırrına**

Devlet-i fakrı bul ey dil devlet-i Dârâ nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 4). [sırrına, -ı, -na]

3. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey II Görülen alemin ötesi.

Gir debîristan-ı 'aşka ders-i nâdanı oku

Tâ bilinsin iş bu **sırr-ı** mâverâ-yı pür-dehâ (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 2). [sırr-ı,]

4. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey II Enel-Hak.

Hemçü Manşûrî olan **sırr-ı** Enel-Hakdan habîr

Dâr-ı 'aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler mi yâ (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4). [sırr-ı,]

Nükte-i **sırr-ı** Ene'l-Hakkı ne mümkün derk-edē

Ez ezel Manşûr âsâ olmayan ber-dâr-ı 'aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 6). [sırr-ı,]

5. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey. II Sevgilinin sözleri.

Derk olunmaz nüktedir **sırr-ı** dehân-ı dil-rubâ

İstemem izhârı izmâr isterim meşreb bu ya (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 4). [sırr-ı,]

6. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey II Fena sırrı

Vâkıf-ı **sırr-ı** fenâ olmağsa mağşad sâlikâ(n)

Mülk-i cânîñ eyle vakf-ı hânkâh-ı Nakşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 4). [sırr-ı,]

7. Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey. II Suhan sevgisi, tutkusu.

Sırr-ı hubb-ı suhana kesb-i vukûf eylemeyen

Olamaz malik-i gencîne-i esrâr-ı suhan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 7). [sırr-ı, -ı]

8. *Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey II Allah'ın zatı.*

Hâiz-i cāh-ı verāset ğavṣ-ı ‘ālī-menkıbet

Mazhar-ı **sırr-ı** hüviyyetdür Cenāb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 6).
[sırr-ı, -ı]

9. *Anlamak ve açıklamakta aklın âciz kaldığı şey (Ağız, söz).*

Dimişler var ise bir nokṭadur ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür **sırr-ı** dehān-ı yār(1) söyletme (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2).
[sırr-ı, -ı]

10. *Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey II Ölümsüzlük*

Sırr-ı la ‘lūñ tende pinhan oldıguñ kimler bilür

Çeşme-i hayvān eger zülmetde pinhān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7). [sırr-ı, -ı]

sitem: *Eziyet, cefa, sıkıntı II Zulüm, haksızlık; çıkışma, eleştiri.*

Cānā yıkılır mı dilimiz seng-i **sitemden**

Dīvār-ı dil ‘aşkıñ ile olmuş kavî bünyād (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3). [sitemden, -den]

sitem-girdār: *Sitemkar. Sitem edip duran ((Sevgili).*

Şabā ḥāl-i melāmet iştimalim yāra ‘arz eyle

Yüri āh-ı ciger-süzüm **sitem-gir-dāra** ‘arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1).
[sitem-gir-dāra, -a]

Beyān-ı ḥāle yok ṭāḳat leb ālūde-i ḥayretde

‘Aceb yār-ı **sitem-girdāre** kim ḥālim beyān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3).
[sitem-girdāre, -e]

sivā: *Özge, başka, gayri anlamında olup daha çok mâ-sivâ (Allah'tan başka bütün varlıklar) şeklinde kullanılır.*

İrme istersen eger kurb-ı vişāl-i ḥazrete

Çek elüñ Şâdî **sivādan** pāy-ı ‘irfāññ düşür (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5). [sivādan, -dan]

Hevā-yı zülfi-i pür-çin ile dil dūçar-ı **sivādır**

Ḥayāl-i ebruvānı toğrısı kaddüm kemān eyler (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2). [sivâdır, -dır]

Ḳurtar beni kayd-ı ğam u âlām-ı **sivādan**

Pā- beste-i zencîr-i melāl eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3). [sivādan, -dan]

sivāh-ender-sivāh: Kara içinde kara II Kapkara (baht)

Âh elinden çarḥ-ı kec-reftâr âh

Bahtumı kılduñ **siyāh-ender-siyāh** (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 1). [siyāh-ender-siyāh,]

siyeh: Siyah, kara (Saç bağlamında).

Ġāyet uzayup perçemi gerdāne kōl atmış

Şān ebr-i **siyeh** bir meh-i tībāne kōl atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1). [siyeh,]

siyeh-fām: Siyah renkli II Saç.

Ġīsū-yı **siyeh-fāmını** gör genc-i ḥüsnünde

Perçem dime her tār birer mārduz ancak (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4). [siyeh-fāmını, -ı, -n, -ı]

siyeh-rū: Yüzü kara II Günahkar.

Günehkāram **siyeh-rū** bir perīṣān rūzgāram kim

Be nāle ğulgule-baḥş-ı semāyam yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 2). [siyeh-rū,].

Siyeh-rüyem be çirk-âb-ı kabāḥat yâ Resûlallāh

Benem müstağrak-ı baḥr-ı nedāmet yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 1). [siyeh-rüyem, -em]

Siyeh-rüyam perīṣān-rūzgāram yâ Resûlallāh

Yetişdi göklere şeb-gîr-i zārūm yâ Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1). [siyeh-rüyam, -am]

sıvt: Ses, seda.

1.Ses, seda II Kadeh sesi.

Şıyt-ı mīnāyı tehī şanma şorup cām-ı lebūñ

Bāde keyfîyetine başladı elhâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [*şıyt-ı,]*

2.Ses, seda II zikir (Hu sesi)

Çalındı tekye-î dildē rebāb u nāy-ı istiğnā

Bütün dünyâyı tutdı **şıyt-ı** hūy-ı hāy-ı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*şıyt-ı, -ı]*

Pür oldı **şıyt-ı** Hūdan gūş-ı hikmet

Çalındı tā ki dilde nāy-ı ferruh (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5*). [*şıyt-ı,]*

Şıyt-ı Hū Hū ile tıldı yine nūh tāk-ı felek

Biz ki bülbül gibi bir minber-i gül hū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [*şıyt-ı, -ı]*

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı aşk

Tıtdı ser-tā-ser bütün āfākı hū-yı hā-yı aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*şıyt-ı, -ı]*

Şıyt-ı Hū-Hū ile tıldı yine nūh tāk-ı felek

Şādī tā nāy-ı gönül eyledi āgāz-ı nāgam (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [*şıyt-ı, -ı]*

Sūfī gibi gūş urma şaķın her nağamāta

Hū **şıytı** işit nāy u rebāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2*). [*şıytı,]*

Dil tekyesinde yā hū çalındı nāy her sū

Her bār **şıyt-ı** Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*şıyt-ı,]*

3.Ses, seda II Tebrik sesi.

Her taraf i lān olunduķda cūlūs-ı şevketi

Şıyt-ı ferrūh-bād ile pür oldı tāk-ı āsmān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [*şıyt-ı, -ı]*

şīm-endām: *Gümüş gibi yansıtıcı vücut, beden II Sevgilinin bedeni.*

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i **şīm-endāmı** ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*). [*şīm-endāmı, -ı]*

şīne: 1.Göğüs, bağır II Gönül, yürek.

Şerha şerha kıldı **s̄inem** hançer-i ğaddār-ı dost

Haste-hāl itdī beni ol nergis-i bīmār-ı dost (*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 1*). [*s̄inem,]*

Bu Şādī -i dil-hasteye cānā kerem eyle

Ol **s̄inesi** pür-zahme tabībā ne bu tībā (*Şādī Divanı, Gazel 9, Beyit 5*). [*s̄inesi, -si]*

Eger ta‘dād-ı zahm-ı **s̄inemi** bilmek ise maqşad

Dil[i] āmacgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden şor (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*s̄inemi, -m, -i]*

Bir nigezle **s̄inemi** sūrāḥ-sūraḥ eyledi

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘uşşāka kār eyler mi var (*Şādī Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [*s̄inemi, -mi]*

S̄ine pür-dağ ol ki olmaz hiç şâyân-ı kabul

Kāle-i dilde nümūdar olmasa tamğa-yı ‘aşk (*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*s̄ine,]*

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla dāim **s̄ine** pür-dāğım

Hevā-yı turre-i zülfüñle ser-gerdān u hayrānam (*Şādī Divanı, Gazel 142, Beyit 2*). [*s̄ine,]*

Dem-be-dem sâ‘at-be-sa‘at tīg-i cevri-i nāzenīn

Eylese ger **s̄inemi** şad-pāre ḥālüm söylemem (*Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*s̄inemi, -mi]*

Münkesirdür şīşe-i dil seng-i cevri-i yārdan

S̄inesi āmac-ı peykān-ı belā vü mihnetem (*Şādī Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*s̄inesi,]*

Lāle ruḥşāruñ ḥayālī dilde tā kıldı karar

Vardur **s̄inemde** biñ dāğ-ı nihānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*s̄inemde,]*

Bir āh ile şol **s̄inemi** sūrāḥ ider oldum

Düşdüm düşeli kākül-i şeb-reng e çü şāne (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*s̄inemi, -mi]*

O şehnāzum nigāh-ı nāzını mestāne şaldırdı

Dönüp peykān-ı ğamzeñ **s̄ine-i** ‘uryāna şaldırdı (*Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [*s̄ine-i, -i]*

Gerekdür olmamak h̄in-i cedelde cān teşvīşi

Ayak denk almamak lāzım ger alsa **s̄ine** şad rīşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 1). [*s̄ine*,]

‘ Aceb mi sūziş-i **s̄inem** vire pervāneye hayret

Çü men pervāne-i şem‘ -i vişālem yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4). [*s̄inem*,]

2. Gönül, kalp, yürek II Arı kovanı.

Şâdî sūhenimden dökülür şehd-i ma‘ārif

Gendü ideli **s̄inemi** zenbūr-ı maḥabbet (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 5). [*s̄inemi*, -mi]

3. Göğüs, yürek II Kılıf, kın

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilersen ey gönül

Ol ğılāf-ı **s̄inede** şemşīr-i ‘aşk-ı yārı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4). [*s̄inede*, -de]

Tiğ-ı āhım Şâdî yā dāim ğılāf-ı **s̄inede**

Zülfikār-ı Hayder-i Kerrār şeklin gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5). [*s̄inede*,]

4. Göğüs, bağır II Safha, levha

Cemālūñ naqşı cānā levḥa-i dilde muşavverdür

Bütün āyāt-ı ḥüsnūñ şafḥa-i **s̄inemde** azherdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 1). [*s̄inemde*, -m, -de]

5. Göğüs, gönül, sadr II Bela oklarının hedef tahtası.

Hıfz-ı Şamedāniyede lütfuñla maşūn it

S̄inem hedef-i tīr-i belā eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3). [*s̄inem*, -m]

s̄ine ger: Göğüs germek II Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.

Kılma zinhar ey gönül kūy-ı tevekkülден güzër

Ḥançer-i ser-tīz-i takdīre hemīşe **s̄ine ger** (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 1). [*s̄ine ger*,]

Maqşadıñ olmak ise ger küşte-i meydān-ı ‘aşk

Tiğ-ı cevri dilbere Şâdî hemīşe **s̄ine ger** (Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 5). [*s̄ine ger*,]

s̄ine-çāk: Yüreği yaralı II İncinmiş

Ġonçe āsā **sīne-ākem** dest-i ġadr-ı ġārdan

Deşt-i hicrānda ü lāle dāġ-dār-ı dehşetem (*řādī Divanı, Gazel 148, Beyit 2*). [*sīne-ākem, -em*]

sīne-i ‘uřřāk: *Aşıkların ġönlü II Tarak baġlamında*

Ol zülf-i ‘abiriñ ġörelî dest-i řabāda

Çün řāne o dem **sīne-i ‘uřřāk** delindi (*řādī Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*sīne-i ‘uřřāk,]*

sīne-i ‘uryān: *ıplak baġır, ġöġüs.*

Baġırımı tīr-i teġāfūl eyledi řad pāre āh

Ba‘d-ez-in peykān-ı ġamzeñ **sīne-i ‘uryāna** at (*řādī Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*sīne-i ‘uryān,]*

sīr-ābe: *Suya doymuş, suya kanmış(Ařıġın ġönlü baġlamında).*

Ĥuřk-leb āřıkları **sīr-ābe-i** feyz itmede

eşme-sār-ı ‘ayn-ı ģikmetdür külāh-ı Mevlevī (*řādī Divanı, Gazel 212, Beyit 3*). [*sīr-ābe-i,]*

Cām-ı şehd-āb-ı viřāl-i yār olmaz dest-res

Ĥaste dil **sīr-ābe-i** zehr-āb-ı hicrān olmasa (*řādī Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*sīr-ābe-i, -i]*

sīr-hvān: *Davetli, konuk II Seyirci.*

Ni‘met-i bī-ġāyet-i cennāta eyler mi niġāh

Ol ki ün men **sīr-hvān-ı** ni‘met-i dīdār olur (*řādī Divanı, Gazel 49, Beyit 2*). [*sīr-hvān-ı, -ı]*

‘Aceb mi ben de olsam bende **sīr-hvān-ı** iřsānuñ

ü men der-yūze-i bāb-ı ‘atāyam yā Resūlallāh (*řādī Divanı, Kaside 21, Beyit 5*). [*sīr-hvān-ı, -ı]*

sofra: *Üzerine yiyecekler, içecekler, tabak, kařık, atal vb. konularak çevresine oturulup yemek yenilecek řekilde dūzenlenmiř masa, sini, yayġı vb. II Nimet ve ihsan sofrası.*

Nā-řitā ‘āřıklara baş eyle hvān-ı vuşlatı

Ġayrilerden **sofra-i** in‘ām ü iřsānıñ dūřür (*řādī Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [*sofra-i, -i]*

soñra: *Daha ileri bir zamanda II Daha uzak ve ileri bir yerde.*

Ey Şādī tırma zār ol yok ol da **soñra** var ol

‘Ankā-yı dilşikār ol kıl kaf-ı ‘aşk(ı) lāne (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [*soñra,]*

sor-: *Sormak.*

1.Sormak. Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek; sual etmek.

Sırr-ı şahbāyı leb-i dilbere **şor** sorma baña

Bāde keyfiyetini sāğara **şor** sorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*şor,]*

Ey diyen kişver-i ma‘nā nice teşhīr olunur

Anı bir hāmesi sihr-āvere **şor** sorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [*şor,]*

Dil-i hayrān[ı] benden şorma hayrān eyleyenden **şor**

Yüri buhrānım[ı] dūçār-ı buhrān eyleyenden **şor** (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*şor,]*

Dil-i hayrān[ı] benden şorma hayrān eyleyenden **şor**

Yüri buhrānım[ı] dūçār-ı buhrān eyleyenden **şor** (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*şor,]*

Görüp bu sūzişim zinhār benden ğayrīden şorma

Beni pervāne-i şem‘-i şebistān eyleyenden **şor** (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 2*). [*şor,]*

Etibbā derd-i ‘aşk-ı ‘āşıkā dārūda ‘ācizdir

Devāmı derdimi muhtāc-ı dermān eyleyenden **şor** (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 3*). [*şor,]*

Eger ta‘dād-ı zaḥm-ı sīnemi bilmek ise maḫşad

Dil[i] āmācgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden **şor** (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*şor,]*

Ne bilsin ğayrisi Şādī fedākarlık ne ‘izzetdür

Anı ol naḫd-i cāmı bezl-i cānān eyleyenden **şor** (*Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 5*). [*şor,]*

Būs-ı cām-ı lebūñ ‘ıyde mi merhūn itdi

Şor gönül sākī-i mehpārenūñ ağzın ara (*Şādī Divanı, Gazel 184, Beyit 4*). [*şor,]*

Göñülden **şor** şarab-ı ‘aşkı Şādī

Göñüldür sâkı-i peymāne-peymā (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 9*). [*şor,]*

Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere **şor** şorma baña

Bāde keyfiyetini sâgara **şor** sorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*şor,]*

Ne şorarsıñ sūhan-ı husrevi benden Şādī

Güheriñ qadrini gevher-gere **şor** şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 5*). [*şor,]*

Hem çü pervāne ne âteşlere dil yandığımı

Şem’-i ruhsār-ı ziyā-küstere **şor** şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [*şor,]*

Tūti-i dil kafes-i tende neler çekdiğini

O şorulmaz leb-i gül-şekkere **şor** şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*şor,]*

Ne **şorarsıñ** sūhan-ı husrevi benden Şādī

Güheriñ qadrini gevher-gere şor şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 5*). [*şorarsıñ, -(a)r, -sın]*

Ey diyen kişver-i ma’ nā nice teşhir olunur

Anı bir hāmesi sihr-āvere şor **şorma** baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 4*). [*şorma,]*

Ne şorarsıñ sūhan-ı husrevi benden Şādī

Güheriñ qadrini gevher-gere şor **şorma** baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 5*). [*şorma,]*

Tūti-i dil kafes-i tende neler çekdiğini

O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor **şorma** baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*şorma,]*

Hem çü pervāne ne âteşlere dil yandığımı

Şem’-i ruhsār-ı ziyā-küstere şor **şorma** baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [*şorma,]*

Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere şor şorma baña

Bāde keyfiyetini sâgara şor **şorma** baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*şorma,]*

Sırr-ı şahbâyı leb-i dilbere şor **şorma** baña

Bāde keyfiyetini sâgara şor şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 1*). [*şorma,]*

Şıyt-ı mīnāyī tehī şanma **şorup** cām-ı lebūñ

Bāde keyfiyetine başladı elhāne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [*şorup, -up*]

Dil-i hayrān[ı] benden **şorma** hayrān eyleyenden şor

Yüri buhrānım[ı] dūçār-ı buhrān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*şorma, -ma*]

Görüp bu sūzişim zinhār benden gayrīden **şorma**

Beni pervāne-i şem‘-i şebistān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 2*). [*şorma, -ma*]

Zāğdan **şormak** ne lāzım ğunc u nāz-ı ğonçeyi

Şīve-i gül-ğonçehāyī bülbul-i şeydā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [*şormak, -mak*]

Dil-ḥasteye dermān arayu ‘ālemi gezdüm

Şordum lebūñ āsā em olmaz dil-i bīmāra (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 2*). [*şordum, -du, -m*]

La‘l-i sākīden çü **şordum** táb-ı mey ḥāşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyāya şā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 4*). [*şordum, -du, -m*]

Şakın ey şūfī benden **sorma** ezvāk-ı şeker ḥvābı

Ümīd-i şubḥ-ı vaşl-ı yār ile bī-ḥvāb u bīmārām (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [*sorma, -ma*]

Bin cān ile **şordum** o şorulmaz leb-i kandi

Gördün mi efendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [*şordum, -dum*]

Oḥşadum dest-i ḥayālümle turunc-ı ğabğabı

Dün gice **şordum** dil-i bīmāre ya emdür lebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [*şordum, -du, -m*]

Ḥayāl-i şem‘-i ruḥsāruñla çün pervāne sūzānam

Hevā-yı kākülünle **şorma** ḥālüm pek perīşānam (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*şorma, -ma*]

2.Sormak. Araştırmak. II. Emmek.

Hāşiyet-i la'liñ **şoralı** rūḥ-ı revānım

Mey teg düşüp il ağzına rüsvā-yı cihānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1*). [*şoralı, -alı*]

Bīmār-ı dil-i zāruma cānā lebūñ emdür

Şordum leb-i gül-fāmuñ imiş ḥasteye dermān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 4*). [*şordum, -du, -m*]

3.Sormak.Sogurmak, emmek, emerek içine çekmek.

Tūṭı-i dil kafes-i tende neler çekdiğüni

O **şorulmaz** leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*şorulmaz, -ul, -maz*]

Ḥayāl-i sāğar-ı la'lüñle **şordum** āb-ı ḥayvānı

Ḥayāt-efzā ve lîkin la'lüñe nisbet ḥalāvetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2*). [*şordum, -dum*]

Bin cān ile şordum o **şorulmaz** leb-i kandi

Gördün mi efendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 2*). [*şorulmaz, -ul, -maz*]

söyle: Söylemek. Bir şeyin yapılmasını sözle istemek. Ismarlamak.

Sen **söyle** şabā ḥāl-i dil-i zārı o şūḥā

Ben bendede yok ḥālimi ityāna liyāḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*söyle,]*

Ey peyk o dildāre taḥiyyātımı **söyle**

Düş pāyine ḥāl-i dil-i şeydā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [*söyle,]*

‘Arz eylesün **söyle** tehī sāğarı sākī

Şâdî dilimüz mest-i mey-i bezm-i belādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [*söyle,]*

Ey şabā sen **söyle** ben dildāre ḥālüm söylemem

Nāz-perver ol cefā-kirdāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*söyle,]*

Ey şabā sen söyle ben dildāre ḥālüm **söylemem**

Nāz-perver ol cefā-kirdāre ḥālüm **söylemem** (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*). [*söylemem, -mem*]

Ey şabā sen söyle ben dildāre ḥālüm **söylemem**

Nāz-perver ol cefā-kirdāre ḥālüm **söylemem** (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 1*).
[söylemem, -mem]

Dem-be-dem sâ‘at-be-sa‘at tîğ-i cevri-nāzenîn

Eylese ger sînemi şad-pāre ḥālüm **söylemem** (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*).
[söylemem, -mem]

Bülbülem zîrā ki kılmam ol güle izhār-ı ğam

Ṭūtiyem amma şeker-güftāre ḥālüm **söylemem** (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*).
[söylemem, -mem]

Pāyine düşmekdeyem her rüz u şeb cûlar gibi

Lîk kıdd-i serv-i hoş-reftāre ḥālüm **söylemem** (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 4*).
[söylemem, -mem]

Kılmasın şūfî tehi ey Şādî istifsār-ı ḥāl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyāre ḥālüm **söylemem** (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*).
[söylemem, -mem]

söyletme: Söyletmek. Konuşturmak.

Ğazab vaktinde tā yār-ı cefā-girdār(1) **söyletme**

Kıyar ‘uşşāka çeşm-i ḥançer-i ğaddār(1) **söyletme** (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*).
[söyletme, -me]

Ğazab vaktinde tā yār-ı cefā-girdār(1) **söyletme**

Kıyar ‘uşşāka çeşm-i ḥançer-i ğaddār(1) **söyletme** (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*).
[söyletme, -me]

Dimişler var ise bir noktadır ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehān-ı yār(1) **söyletme** (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2*).
[söyletme, -me]

Giderdi şöhret-i efsānehā-yı Kays-ı Leylāy

Yeter şol kışsa-i ḥāl-i dil-i pür-zār(1) **söyletme** (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*).
[söyletme, -me]

Kadūnle eylese şimşād eger da‘vāy-ı bālāy

Yüri üftāde-i reftār kıl zinhār(1) **söyletme** (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4*). [söyletme, -me]

Müfevvâzdur saña Fevzî Efendi şî'r inşadı

Çü Şâdî şâ'irân-ı 'aşrda bes eş'ar(1) **söyletme** (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5*).
[söyletme, -me]

söz: kelam, laf, kavi

1. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, kelam, laf, kavi.

Eş'âr-ı Besîmi niçe elden ele gezmez

Her bir **sözi** güldeste-i gülzâr-ı leâfet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 6*). [sözi,]

Söz ile ey hıvâce tahşîl-i rızâ mümkün mi yâ

Dâ'imâ küy-ı 'ubûdiyetde dil ber pâ gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [söz,]

Gerçi **söz** uzar perçem-i vaşfinda o şûhuñ

Hiç kılca **söz** olmaz hele nâzikçe miyâne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [söz,]

Bir kadr-şinâsında harîdâr gerekdür

Söz yok **söze** Şâdî suhanuñ kâle-i 'irfân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [söze, -e]

2. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, II Şiir.

Dür-i 'âlem-behâdur her **sözün** dürc-i dehân içre

Şuhan şarf eyleme tâ gayra tahmîdât için şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2*).
[sözün, -ün]

3. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, laf II Eleştiri III kusur.

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o şûhuñ

Hiç kılca **söz** olmaz hele nâzikçe miyâne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [söz,]

söz yok: "mükemmel, çok güzel, kusursuz, eleştirilecek bir tarafı yok" anlamında kullanılan bir söz.

Şâdî **söz yok** kâle-i nazm-ı Cenâb-ı Hikmete

Kâdrin añlar bir harîdar isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 5*). [söz yok,]

Bir kadr-şinâsında harîdâr gerekdür

Söz yok söze Şâdî suhanuñ kâle-i 'irfân (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [söz yok,]

su: Deniz, göl, ırmak vb. meydana getiren, rengi, kokusu ve tatı olmayan şeffaf sıvı madde.

Bî-karâr ol derd-i ‘aşk-ı hû ile mânend-i **şu**

Mağsadın olmak ise ger vâsıl-ı dîdâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*şu,]*

Oldun mu dilâ devlet-i pâ-bûsuna nâil

Ol serv kadın pâyine **şu** teg akışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4*). [*şu,]*

Her bâr düşüp pâyine **şular** gibi akdum

Şimşâd revîş serv-i hırâmân(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*şular, -lar]*

Şular gibi ak pâyine Şâdî ne tûrursun

Tâ serv-kadûm şahın-ı gülistâna şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [*şular, -lar]*

sû: Yan, yön, taraf, cihet

Dil kişverine geldi o fağfûr-ı maḥabbet

Her **sûda** çalındı yine tanbûr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [*sûda, -da]*

Şîvelerle şeh-i hûban alalı taht-ı dili

Kişver-i dilde be her **sû** çalınur nây-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*sû,]*

Gel meclise sâķî nola def‘-i elem eyle

Şun sāğarı her **sû** yine ‘arz-ı ḥaşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*sû,]*

Dil tekyesinde yâ hû çalındı nây her **sû**

Her bâr şıyṭ-ı Hû-Hû fer virdi gûş-ı cāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*sû,]*

Giderseñ ey nesîm-i şubḥ ger ol kûy-ı cānāna

Niyāzum ‘arz kıl **sû-yı** mekârim bûy-ı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [*sû-yı, -yı]*

su’al it-: Sormak. II Sorgulamak.

Haste-i hicrânıña düşdükçe iḥsân itmedüñ

Hâl-i zârum bir su’al it bâri Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 5*). [*su’al it-,]*

sū-be-sū: *Taraf taraf, her taraf, her yan.*

Sū-be-sū ‘ālemi geşt eyledi Şādī ğamgīn

Künc-i meyḥāne gibi bulmadı bir cā-yı feraḥ (*Şādī Divanı, Gazel 39, Beyit 5*). [*sū-be-sū,]*

subh: *1.Sabah vakti, sabah.*

Maḳṣaduñ feryād ile incitmemekse ‘ālemi

Her gice ta **şubḥa** dek Şādī bu vāveylā nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [*şubḥa, -a]*

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb **şubḥ** u mesā

Dām-ı ünsiyyete āhū bēçe āhū çekerüz (*Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 2*). [*şubḥ,]*

Ümīd-i **şubḥ-ı** vaşluñla şabāḥ-ı ḥaşre dek her dem

Bütün encüm-şümār-ı intizāram yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 24, Beyit 5*). [*şubḥ-ı, -ı]*

2.Sabah vakti, gündüz II Sevgilinin yüzü.

Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘uşşāka ey āfet

Faḳaṭ ben bildigüm ol **şubḥ-ı** rūyuñ zülf-i şāmıñdır (*Şādī Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*şubḥ-ı, -ı]*

3.Sabah vakti (iyilik ve yardım vakti).

Nesīm-i **şubḥ-ı** luṭfuñla dili bī-dār kıl luṭfet

Şabāḥ-ı ḥaşre dek ender-menāmam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 16, Beyit 2*). [*şubḥ-ı, -ı]*

4.Sabah (sabah rüzgarı bağlamında).

Giderseñ ey nesīm-i **şubḥ** ger ol kūy-ı cānāna

Niyāzum ‘arz kıl sū-yı mekārım būy-ı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 1*). [*şubḥ,]*

5.Sabah II Kavuşma sabahı.

Yeter dil ḥalka zaḥmet virme ol şeb-gīr-i āhuñla

Gidüp ol şâm-ı vuşlat **şubh-ı** vaşl-ı yâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*).
[*şubh-ı, -ı*]

Yakmasun mı dūd-ı āhum seb‘ā-i seyyār çarh

Hecre tebdîl eyledüñ **şubh-ı** visâl-i yâr(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*).
[*şubh-ı, -ı*]

Olmasun mı āh-ı dil encüm-şümâr-ı intizâr

Hecre tebdîl eyledüñ **şubh-ı** visâl-i yâr(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*).
[*şubh-ı, -ı*]

Şâdî-i dil hasteyi gūyâ ki dil-şâd eyledüñ

Hecre tebdîl eyledüñ **şubh-ı** visâl-i yâr(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*).
[*şubh-ı,]*

şûfî: *Veli, ermiş. Takva sahibi, samimi, dindar, dini konularda duyarlı kişi. II Mutaassıp, ham ruhlu, dinin özünden habersiz, şekilci ve katı kişi III Rakip*

Qays-ı Leylâyım baña ‘arz itme **şûfî** bâğ u rāğ

İstemem hāmūnu u kühsâr isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 2*). [*şûfî,]*

Elbette olurduñ kurı nân-pāreye kâni‘

Keşf olsa saña **şûfî** mezâyâ-yı kanâ‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 4*). [*şûfî,]*

Bes **şûfî** ne devr itmeyesin şîb u firâzı

Gel rekz-i hıyâm eyle be şahrâ-yı haķîkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*şûfî,]*

Sa‘y kıl sen ah içün **şûfî** tavaf-ı hâtıra

Qalb-i ‘arîf Ka‘beden ‘ulyâ degül de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*şûfî,]*

Maķşadıñ bulmaķ ise **şûfî** hayât-ı dâimi

Yād-ı lâ‘l-i yâr ile būs-ı lebi peymâne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*şûfî,]*

Beni Mecnûn ile ey **şûfî** gel hem-hâl zan itme

Cünûn-ı hubb-ı Mevlâyam ne Qays-ı ‘aşķ-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*).
[*şûfî,]*

Sûfî-i sālūs teg her tākā baş indirmeyüz

Ṭāk-ı mihrāb-ı ḥaḳīḳatdūr külah-ı Mevlevī (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2*). [*sûfî-i, -i*]

‘Abes teklîfî kılma meyl-i mihrāb itmezem **şûfî**

Ezelden secde-gâhım gûşe-i ebrû-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [*şûfî,]*

Şâdî mest-i sâğar-ı lebrîz-i bezm-i vaḥdetem

Ol ne ğam **sûfî** beni mest-i mey-i ḥamrâ bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*şûfî,]*

Dîdârdan ey ḥvâce dem ur Şâdî-i ḥazîne

Şûfîlere ol cennet-i a‘lâ ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [*şûfîlere, -ler, -e*]

Bu yolda terk-i nām u şân kılsam **şûfî** ‘ayb itme

Ezel rüsvâ-yı ‘aşḳ-ı yâr olanlar şânı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*şûfî,]*

Gel senünle gidelüm **şûfî** şifâyab olalım

Gûşe-i meygedeye dâr-ı şifâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [*şûfî,]*

Bize ey Şâdî faḳaṭ kūy-ı rızâdur maṭlab

Şanma kel **şûfî** gibi ḥasret-i mînû çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 5*). [*şûfî,]*

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşâkı fehm eyler ṭabîb

Derd yok ey **şûfî** sende yoksa derd añlar mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [*şûfî,]*

Beni Mecnûn ile ey **şûfî** gel hem-ḥâl zan itme

Cünûn-ı ḥubb-ı Mevlâyam ne Kays-ı ‘aşḳ-ı Leylâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [*şûfî,]*

Rızâdır maksad-ı aksâ-yı men ‘âlemde ey **sûfî**

Ne meyyâl-i bihiştim ben ne ḥvâhiş-kâr-ı ḥürâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*). [*sûfî,]*

Rızâdır maksad-ı aksâ-yı men ‘âlemde ey **sûfî**

Ne meyyâl-i bihiştim ben ne ḥvâhiş-kâr-ı ḥavrâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 6*). [*sûfî,]*

Baṇa teklîf-i mihrāb itme gel ey **şûfî** beyhûde

Ezelden gûşe-i ebrû-yı yârı secdegâh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [*şûfî,]*

Kılmasın **şūfī** tehī ey Şādī istifsār-ı hāl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyāre hālüm söylemem (*Şādī Divanı, Gazel 143, Beyit 5*). [*şūfī,]*

Şaķın ey **şūfī** benden sorma ezvāk-ı şeker h̄vābı

Ümīd-i şubh-ı vaşl-ı yār ile bī-h̄vāb u bīmārām (*Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 3*). [*şūfī,]*

İnşaf ide gör ol ki nazargāh-ı Hudādur

Şūfī koma mir‘at-ı dil(i) gerd-i riyāda (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 4*). [*şūfī,]*

Çü **şūfī** ba‘d-ez-in peygūle-i mihrāba yüz tutmaz

Gönül meyl eyleyelden gūşe-i ebrū-yı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 3*). [*şūfī,]*

Dīrüz **şūfī-i** gevden pürsīd cāyī ez men

Goftem me-pürs mesken ‘uşşāk-ı lā-mekāna (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [*şūfī-i, -i]*

Dil mü‘tekif-i meygede-i ‘aşķ ola ister

Şūfī gibi mihrāb güzīn eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 3, Beyit 3*). [*şūfī,]*

sūflā: *Alçak, âdī, bayağı, sefil. II Mecaz alemi.*

Meyl eylemez ol ‘ālem-i **sūflā-yı** mecāza

Vāşıl-şüde-i ‘ālem-i ā‘lā-yı hākīķat (*Şādī Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [*sūflā-yı,]*

sūhan/Suhan: *Söz, kelam*

1.Söz, kelam II Şiir.

Şādī gevher ile pürdür çü şadef her **suhanuñ**

O hābeş-fām-ı kalem ebr-i güher-zāde midür (*Şādī Divanı, Gazel 61, Beyit 7*). [*suhanuñ, -un]*

Bir ķadr-şināsında harīdār gerekdür

Söz yok söze Şādī **suhanuñ** kāle-i ‘irfān (*Şādī Divanı, Gazel 151, Beyit 5*). [*suhanuñ, -uñ]*

Dīdeye mihr gerekmez çü sipihr-i dilde

Tā tülū‘ eyledi ol mihr-i pür-envār-ı **suhan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [*suhan,]*

Şādīyā nazm-ı kerem-cezm-i cenāb-ı Tevfīk

Silk-i ma'nāda ne a'lā dūr-i şehvār-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 9*). [*suḥan,]*

Ba'demā Cām-ı Ceme 'atf-ı nigāh eyle(ye)mez

Olalı mest-i mey-i sāgar-ı ser-şār-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 8*). [*suḥan,]*

Sırr-ı ḥubb-ı suḥana kesb-i vukūf eylemeyen

Olamaz malik-i gencīne-i esrār-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 7*). [*suḥan,]*

Ġam u endūh-ı derūnum kime izhār ideyüm

Göremem 'ālem-i eşbaḥda ġam-ı Vār-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 6*). [*suḥan,]*

Ārzū-yı **suḥan** itmez de n'ider merd-i ġarīb

Fer virür cān u dil-i 'āşıkā ezkā-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*suḥan,]*

Ārzū-yı **suḥan** itmez de n'ider merd-i ġarīb

Fer virür cān u dil-i 'āşıkā ezkā-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 5*). [*suḥan,]*

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i gūn-ā-gūna

Ma'nevī vāye virür lezzet-i eşmār-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 3*). [*suḥan,]*

Heme aḥcārına reşk-āver-i yākut denür

Naḥl-i tūbā görünür dīdeye eşcār-ı **suḥan** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [*suḥan,]*

Bülbül-i cāna virür neş'e o gülzār-ı suḥan

Mest ider 'āşıkı būy-ı gül-i bī-ḥār-ı **suḥān** (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [*suḥān,]*

Bülbül-i cāna virür neş'e o gülzār-ı **suḥan**

Mest ider 'āşıkı būy-ı gül-i bī-ḥār-ı suḥān (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 1*). [*suḥan,]*

Sırr-ı ḥubb-ı **suḥana** kesb-i vukūf eylemeyen

Olamaz malik-i gencīne-i esrār-ı suḥan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 7*). [*suḥana, -a]*

Dūr-i 'ālem-behādur her sözüñ dürc-i dehān içre

Suḥan şarf eyleme tā ġayra taḥmīdāt içün şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [*suḥan,]*

Ne şorarsıñ **sūhan-ı** husrevi benden Şādī

Güheriñ qadrini gevher-gere şor şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 5*). [*sūhan-ı,*
]

2.Söz, kelim II İfade.

Bu ‘aşrda çok Şādī suhan-sāz ve līkin

Rengīñ **suhan** keşfi suhan-dānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*suhan,*]

suhan īrād: Söz söyleme II Konuşma.

Sükūt-ı ehl-i ‘irfānı ne lāik eylemek ta‘rīz

Çü nā-mümkün **suhan īrād** hātifden işāretsüz (*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 4*). [*suhan īrād,*]

suhan-dān: Söz söylemeyi bilen, düzgün ve güzel söz söyleyen (kimse). II Şâir.

Bu ‘aşrda çok Şādī suhan-sāz ve līkin

Rengīñ suhan keşfi **suhan-dānuma** gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*suhan-dānuma, -u, -m, -a*]

sūhan-kār: Söz söyleyen, söz ustası II Şair.

Ben Şādī nazīre diyemem nazm-ı Ferīde

Ol husrev-i iklim-i **sūhan-kārdur** ancak (*Şādī Divanı, Gazel 116, Beyit 5*). [*sūhan-kārdur, -dur*]

suhan-sāz: Söz yazan, söz söyleyen II Şair.

Bu ‘aşrda çok Şādī **suhan-sāz** ve līkin

Rengīñ suhan keşfi suhan-dānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*suhan-sāz,*
]

Bu ‘aşrda çok Şādī **suhan-sāz** ve līkin

Rengīñ suhan keşfi suhan-dānuma gelmiş (*Şādī Divanı, Gazel 102, Beyit 5*). [*suhan-sāz,*
]

sūhen: Söz, kelim II Şiir.

Şādī **sūhenimden** dökülür şehd-i ma‘ārif

Gendü ideli sīnemi zenbūr-ı maḥabbet (*Şādī Divanı, Gazel 21, Beyit 5*). [*sūhenimden,*]

sūhte: Yanmış, yanık. II Pervane kanadı.

Her gice tā be seher āteş-i hicrāna düşüp

Bāl u per **sūhte** pervāne ki dirler o bizüz (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 4). [sūhte,]

sükker: Şeker II Naat şekeri.

Virelden Şādî-i ednāya neş'e **sükker-i** na 'tuñ

'Aceb bir tūṭî-i şîrîn edāyam yā Resûlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7). [sükker-i, -i]

sükün: Sakinlik II Huzur.

Yok **sükūnum** sāye āsā bî-ķarārūm böyledür

Devr-i kākülde gönül ārāmı ya hū böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5). [sükūnum, -(u)m]

Şādî çü şabā ķalmadı ārām u **sükūnum**

Dil aldırāl ol şeh-i hūbān-ı cihāne (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5). [sükūnum, -um]

sükūnet: Telâşsızlık, sākinlik

Ķalmadı ol kāle-i şabr u **sükūnetden** eser

Devr-i zülfünde dil-i 'uşşāk ārām istemez (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3). [sükūnetden, -den]

sükūt: Susma, konuşmama II Sessizlik.

Sükūt-ı ehl-i 'irfānı ne lāiķ eylemek ta'rîz

Çü nā-mümķün suhan îrād hātîfden işāretsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4). [sükūt-ı, -ı]

sükūt et-: Susmak, sessiz kalmak.

Sükūt etdi aña iķrār-ı ızmāri denilmez mi

Didükce şūḥ-ı mümtāzım baña bir būs-ı vāmîndır (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4). [sükūt et-, -di]

sulan-: Sulanmak. Dolmak II İmrendiğini açığa vurmak.

Kef-i sākîde rengāreng sāğarlar tolanduķca

Şulansın ğıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 1*).
[şulansın, -(s)ın]

süleymân: 1.Hükümdar II Hazreti Süleyman peygamber III Aşık (*Şâdî Süleyman*).

Serîr-i ‘aşk-ı sultānide buldum Şādīyā kendüm

Varup ol mūr-ı dergāh-ı **Süleymân** olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*).
[süleymân,]

Egerçi Şādīyā zāhirde mūram çeşm-i ‘ālemde

Serîr-i ‘aşkda ma‘nen **Süleymân** olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*).
[süleymân,]

Şādīyā ‘aşk serîrinde **Süleymân** olalı

Dergeh-i yārda mūrāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5*). [süleymân,]

Hakîkatde serîr-i ‘aşkda Şādî **Süleymānam**

Neḥāfetde egerçi zāhirā bir mürdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*).
[süleymānam,]

Evreng-i maḥabbetde **Süleymân** olan ‘aşık

Virmez mi cihan mülküni evrengini bāda (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 3*). [süleymân,]

2.Hükümdar II Hz. Süleyman.

Ol ‘aşk serîrinde **Süleymân** ola tursun

Tā rahm ide Şādî gibi mūrān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [süleymân,]

sultān: Padişah, hükümdar

1.Padişah, hükümdar II Aşık.

Göñül ‘aşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol

Gedālıkdır serîr-i ‘aşka **sultān** olmama bā‘iş (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 4*). [sultān,]

2.Hükümdar, padişah. II Hz. Muhammed (sav).

Merḥabā ey hük-m-rān-ı mülk-i Evḥā merḥabā

Merḥabā **sultān-ı** evreñg-i Feterdā merḥabā (*Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 1*). [sultān-ı, -ı]

Ey baħr-ı kerem bādī-i ĩcād-ı dü ‘ālem

Ve’y kişver-i Levlakda **sultān-ı** mu‘azzam (Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 4). [sultān-ı, -ı]

Ne devletdür ne devlet kim bañā **sultān-ı** ħübānım

Gulām-ı kemterīnūmsün deyü der-yād ider gördüm (Şādī Divanı, Gazel 140, Beyit 4). [sultān-ı, -ı]

3.Hükümdar, padişah II Adil sultan III Sultan Abdülaziz.

Böyle bir **sultān-ı** ‘ādil gördi mi ol Zāl-ı çarħ

Kuvve-i ‘adlünde lā-şeydür ne Rüstem her Keyan (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [sultān-ı,]

sultān ol-: Sultan olmak. II Gönül tahtına yerleşmek

Düşürdi dām-ı zülfe oldu nālān olmama bā‘is

Gönül ‘āşık iseñ sen de gedā-yı kūy-ı cānān ol (Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 4). [sultān ol-, -ma, -ma]

sultāni: Sultana yakışır, sultanlara lāyık, en iyi, en güzel II Aşk makamı bağlamında.

Serīr-i ‘aşk-ı **sultānide** buldum Şādīyā kendüm

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān olduğum demler (Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 5). [sultānide, -de]

sultān-ı a‘lā: Yüce padişah II Hz. Muhammed (sav).

Sen ol **sultān-ı a‘lā** mazhar-ı esrār-ı İsrāsın

Çapunda Şādī bir ednā gedādur yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 7). [sultān-ı a‘lā,]

sultān-ı ā‘zam: Büyük hükümdar II Hz. Muhammed (sav).

Sen ol **sultān-ı ā‘zam** server-i evlād-ı Ādemsin

Ki vālā seng-i kūyuñ efser-i gevher nişānumdur (Şādī Divanı, Kaside 12, Beyit 2). [sultān-ı ā‘zam,]

sun-: Vermek II Uzatmak, takdim etmek.

Şun cām-ı lebūñ kıl nola teskīn-i ħarāret

Besdür bu ‘ināyet (Şādī Divanı, Gazel 32, Beyit 6). [şun,]

Lutf kıl ey sâķī-i devvār Allāh ‘aşķına

Şun pey-ā-pey sāğar-ı serşārı Allāh ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 1*). [*şun,]*

Gel meclise sâķī nola def‘-i elem eyle

Şun sāğarı her sū yine ‘arz-ı haşem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1*). [*şun,]*

Şahbā-yı lebūñ **şun** nola ey sâķī-i gül-rū

Dildār-ı cefā-cū (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 7*). [*şun,]*

Ayağun denk alurdı **şun** didükçe cām-ı ikbālî

Bugün kām üzre döndürdüm yine sâķī-i devrānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*şun,]*

Şundi ol sâķī bu şeb destime mīnā-yı feraḥ

Ya‘ni el virdi yine lütfüyla Dārā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [*şundi, -dı]*

Mey-i ‘aşķuñ **sunalı** sâķī-i nāzende şiyem

Cām-ı Cemşīde dahı ‘atf-ı nigāḥ eylemezem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1*). [*sunalı, -a, -lı]*

Ey sâķī o şehnāza pey-ā-pey ne **şunarsın**

Sermest-i mey-i nāz olur evvel çaķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [*şunarsın, -ar, -sın]*

sünbül: *Sümbül çiçeğî*

1.*Sümbül çiçeğî II Hasan Harakani.*

Sünbül-i bāğ-ı ḥaķīķat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzār-ı vaḥdetdür Cenāb-ı Bü‘l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2*). [*sünbül-i,]*

2.*Sümbül çiçeğî II Saç III Başka, diğەر güzeller.*

Bi’llāḥ gerekmez gözüme nev-gül ü reyḥān

Sünbül ü sa‘adan (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7*). [*sünbül,]*

3.*Sümbül çiçeğî II Sevgilinin saçı.*

Ṭarāvet baḥş-ı **sünbüldür** dilārā ṭurrā-i zülfüñ

Ne lâle ‘arızın ol nûkhet-i gülden muhammerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 2*).
[*sünböldür, -dür*]

Sandım ol tırta-i **sünbül** güle peyveste meger

Şarkmış ‘arız-ı âl üzre muṭarrā perçem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*sünbül,*]

Gīsusu meger rūy-ı ‘araḡ-nākine düşmüş

Gül üzre nevī turre-i **sünbül** idi şandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [*sünbül,*]

Görüp **sünbülleri** giysū-yı ‘anber-būyu andıkça

Be-her-dem bād-ı ahım ‘ālemi ber-bād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 2*).
[*sünbülleri, -ler, -i*]

3.Sünbül çiçeği II Aşık.

Ḥayretinden baş egüb **sünbül** kızardı tāze gül

Eyledikce zülf ü rüyūñ nāz ile gülzāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [*sünbül,*]

4.Sünbül çiçeği II Masiva.

Zülf ü ruḡṣāruñ görüp geḡ **sünbül** ü nesrīnden

Alma kuḡl-ı ‘ibreti çeşm-i ḡaḡīḡat-bīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [*sünbül,*]

sünbül-hā: *Sünbül çiçeği II Saḡ kıvrımı.*

Bu ṭaravetle leṭāfet baḡṣ-ı güldür ‘arızın

Deşt-i ḡayretde ḡodu reyḡan u **sünbül-hā-yı** zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*).
[*sünbül-hā-yı, -yı*]

sünbūlistān: *Sünbül bahçesi II Perçem (saḡ).*

‘Arızūñ gül deste-i reyḡān cānā perçemūñ

Sünbūlistān-ı ṭarāvetdir muṭarrā perçemūñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 1*).
[*sünbūlistān-ı, -ı*]

sūr: *Düḡün, şölen, şenlik II Aslı matem olan dünya işleri.*

Dehr-i dünun **sūrı** matemdür sürūru ‘ayn-ı ḡam

Çünki ḡānun-ı ezel aḡḡāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4*). [*sūrı,*]

sūr-: *Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini saḡlamak, sevketmek(At sürmek).*

Hayder-i meydān-ı ‘aşk olduñ olub Düldül-süvār

Şimdi ey Şādī seniñle kim **sürer** meydāna at (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 5*). [*sürer, -e, -r*]

sürāh: *Delik, gedik. II Yara.*

Bir āh ile şol sīnemi **sürāh** ider oldum

Düşdüm düşeli kākül-i şeb-rengē çü şāne (*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*sürāh,]*

sürāh sürāh ol-: *Delik, deşik olmak.*

Dāimā mānendi ney sürāh sürāh olsa

Tīr-i kahr-ı yardan eyler mi ‘āşıklar hāzer (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 2*). [*sürāh sürāh ol-, -sa*]

sürāh-sürāh: *Delik delik, delik deşik (Aşığın gönlü bağlamında).*

Demādem dest-i ğadr-ı şānede zülf-i girih-gīruñ

Görüp **sürāh-sürāh** olmasın mı şāne-i hātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [*sürāh-sürāh,]*

Bir nighle sīnemi **sürāh-sürāh** eyledi

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘uşşāka kār eyler mi var (*Şādī Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [*sürāh-sürāh,]*

süreyyā: *Gökyüzünün kuzey yarım küresindeki Boğa burcunda yer alan ve yedi yıldızdan oluşan bir yıldız takımı II Kadiri tacı.*

Fer-dih-i tāk-ı mu‘allā tāk-ı ‘Abdülkādīrī

Çün kânādīl-i **süreyyā** tāk-ı ‘Abdülkādīrī (*Şādī Divanı, Gazel 213, Beyit 1*). [*süreyyā,]*

sürme: *Kirpik diplerine sürülen siyah boya, is*

1.Kirpik diplerine sürülen siyah boya, is II İbret, ders.

Mükehhāl çeşm ol ey dil **sürme-i** ‘ibretle bu çarhā

Görüp iqbāl idbār olduğun şād olma iqbāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [*sürme-i, -i*]

Bağdılar dünyaya ‘ibretle ulül-ebsār olan

Dīdeye tā **sürme-i** ‘ibret-nümādan çekdiler (*Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*sürme-i,]*

2. Kirpik diplerine sürülen siyah boya, is II Nakşbendin yolunun toprağı.

Fer-dih-i ehl-i şafādur cilvegāh-ı Nakşbend

Sürme-i ‘ālem-behādur hāk-rāh-ı Nakşbend (Şādī Divanı, Gazel 45, Beyit 1). [sürme-i, -i]

3. Kirpik diplerine sürülen siyah boya, is II Sevgili yurdunun toprağı

Yüz niyāz ile yüzüm sürsem işigün tozunā

Dīdeme aşla gerekmez **sürme-i** ‘ālem-behā (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 10). [sürme-i,]

4. Kirpik diplerine sürülen siyah boya, is II Basiret sürmesi III Hasan Harakani.

Hāk-i pāk-i ‘ıtr-nāk-i türbe-i ‘ulyāları

Sürme-i çeşm-i başiretdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 4). [sürme-i, -i]

sürür: Sevinç, mutluluk II Aslı keder ve üzüntü olan dünya işleri.

Dehr-i dünun sūrı matemdür **sürūru** ‘ayn-ı ğam

Çünkü kânun-ı ezel aḥkāmı ya hū böyledür (Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 4). [sürūru, -u]

sürüş: Melek, Ferište II Cebrail.

Hāk-būs-ı āsitānuñdur **sürüş-ı** nüh-felek

Hāk-rüb-ı dergehiñdir şehper-i Rūḥu’l-emīn (Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 5). [sürüş-ı,]

sütün: Direk II Ah dumanı.

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim tıtdı dünyāyı

Sütün-ı dūd-ı āhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 3). [sütün-ı, -ı]

süvār: Binici, sürücü.

Olma isterseñ eger sāḥil-res-i baḥr-ı fenā

Ṭurma ol Şādī **süvār-ı** zevrak-ı deryā-yı ‘aşḳ (Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 7). [süvār-ı, -ı]

suver: *Suretler II Dış görünüşler. (Kılık kıyafet bağlamında).*

Helāk-i nefis şemşīr-i **şuverle** ğayrı mümkündür

Ƙırar tīg-i riyāzet ol hevā-yı nefis-i bed-kīşi (Şādī Divanı, Gazel 208, Beyit 3). [**şuverle**,]

süz: *Yanma, yanık, ateş II İztırap, acı. (ah ateşi bağlamında).*

Yakmasun mı **süz-ı** āhum ‘ālemi

Hāre maḳrūn eyledūn ol gül-femi (Şādī Divanı, Murabba 2, Beyit 3). [**süz-ı**, -ı]

süz-: *Süzmek. Süzgün bakışlarla baygın baygın bakmak.*

Maḥmūr nigāhun **süzerek** başladı devre

Mest-i mey-i nāzım yine mestāne şalındı (Şādī Divanı, Gazel 196, Beyit 2). [**süzerek**, -erek]

süzān: *Yanan II Aşk ateşiyle yanan aşık.*

Ḥayāl-i şem‘-i ruḥsāruñla çün pervāne **süzānam**

Hevā-yı kākülünle şorma ḥālüm pek perīşānam (Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 3). [**süzānam**, -am]

süzān: *Yakıcı, yakan II Mum fitili III Yüz, çehre.*

Ruḥsārīña karşı yine dil yandı yakıldı

Pervāne yanar şem‘a-i **süzān(ı)** görünce (Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 4). [**süzān(ı)**,]

süzān ol-: *Yanmak. II Aşk ateşiyle yanmak.*

Hevā-yı kākülünle dil perīşān olduğum besdür

Ruḥuñ şem‘inde çün pervāne **süzān olduğum** besdür (Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 1). [**süzān ol-**, -dık(ğ), -um]

süz-ı eş‘ār-: *Şiirlerin ateşi II Şiirlerin yakıcı etkisi, gücü.*

Eger teskīn-i sūziş kılmasaydı dem-be-dem eşküm

Yakardı safḥa-i evrāk(ı) Şādī **süz-ı eş‘ārūm** (Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 5). [**süz-ı eş‘ār-**, -um]

sūziş: *Yanış, yanma II yürek yangını.*

Görüp bu **sūzişim** zinhār benden ġayrīden şorma

Beni pervāne-i şem‘-i şebistān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 2*).
[sūzişim, -im]

Sūziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā bilür

Ya‘ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i istiğnā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [sūziş-i,]

Cihāna kār kıldı **sūzişim** ol şūha kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb āhen midir hārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*).
[sūzişim, -im]

Terk-i cevri it ey cefā-mu‘tād zārumdan şaķın

Sūzişim gör na‘ra-i āteş-nişārumdan şaķın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [sūzişim, -im]

Ne **sūzişdir** ki o sūzişle hayrān itdi ‘uşşāķı

Çıkınca yād-ı ruhşāruñla şeb devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*).
[sūzişdir, -dir]

Ne sūzişdir ki o **sūzişle** hayrān itdi ‘uşşāķı

Çıkınca yād-ı ruhşāruñla şeb devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*).
[sūzişle, -le]

Bir ‘aşık-ı per-suhte-i şem‘-i firāķam

Kim **sūziş-i** hicrānıma pervāne de şaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2*). [sūziş-i, -i]

‘Aceb mi **sūziş-i** sīnem vire pervāneye hayret

Çü men pervāne-i şem‘-i vişālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*).
[sūziş-i, -i]

sūziş-i sīne: *Yürek yangını.*

Sūziş-i sīneme pervāne de hayrān oldu

Āteş-i ‘aşkı o şūhın düşeli cāna şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [sūziş-i sīne, -m, -e]

serāb-: *Serap II Kaynak*

Açıldukça be-bismi-āh ol meyḥāne-i ḥātır

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan tolar peymāneler hātır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 1*). [*serāb-*
ı, -ı]

Ş

şā´: *Meşhur: Ünlü, tanınmış.*

La´l-i sākīden çü şordum tāb-ı mey hāşiyetiñ

Mey gibi el ağzına düşdüm olup dünyāya **şā´** (*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 4*). [*şā´,]*

şād it-: *Şad etmek. Sevindirmek II Memnun, hoşnut etmek.*

Luţf idüp geh va´de-i vaşluñla göñlüm **şād ider**

Khahr ile gāhī idüp dūçār-ı hicrān ağladur (*Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*şād it-, -er]*

şād ol-: *Mutlu olmak.*

Mükehhāl çeşm ol ey dil sürme-i ´ibretle bu çarhā

Görüp ikbāl idbār olduğun **şād olma** ikbāle (*Şādī Divanı, Gazel 165, Beyit 4*). [*şād ol-, -ma]*

şādān ol-: *Şadan olmak. II Mutlu, sevinçli olmak.*

Gelince hāţıra hem-bezm-i cānān olduğum demler

Çü tūţī şekker-i vaşl ile **şādān olduğum** demler (*Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*şādān ol-, -dığ, -ım]*

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün va´de-i vaşluñla **şādān olduğum** besdür (*Şādī Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*şādān ol-, -dığ(k), -um-duğ, -um]*

şādī -i dil-haste: *Gönlü yaralı Şādī*

Bu Şādī -i dil-hasteye cānā kerem eyle

Ol sīnesi pūr-zahme tabībā ne bu tībā (*Şādī Divanı, Gazel 9, Beyit 5*). [*şādī -i dil-haste,]*

şādī -i kemter: *Değersiz, itibarsız Şādī*

Gulām-ı kemterinüñdür bu ahkār **Şādī -i kemter**

Serîr-i dilde ‘aşkıñ pādişāh-ı hūkmrānumdur (*Şādî Divanı, Kaside 12, Beyit 6*). [*şādî -i kemter,]*

şādî -i pür-cürme: *Kabahatli, çok suç işleyen Şādî.*

Nola bu **Şādî -i pür-cürme** vir cem‘iyyet-i hātır

Za‘if‘ ü nātüvānam bes perīşānam meded yā Rab (*Şādî Divanı, Kaside 7, Beyit 5*). [*şādî -i pür-cürme, -e]*

şādî -i şūrîde: *Perişan, aşık, tutkun olan Şādî*

Çü sensiñ bir Şehinşāh-ı serîr ārā-yı istignā

Kapuñda **Şādî -i şūrîde** bir memluk-ı çākerdür (*Şādî Divanı, Gazel 52, Beyit 7*). [*şādî -i şūrîde,]*

şādî-i hazîn: *Hüzünlü, kederli olan Şādî*

Dīdārdan ey hūvāce dem ur **Şādî-i hazîne**

Şūfîlere ol cennet-i a‘lā haberin vir (*Şādî Divanı, Gazel 56, Beyit 5*). [*şādî-i hazîn, -e]*

şādî-i kemter: *Değersiz, itibarsız Şādî*

Ārzū-yı gülşen-i vaşlunla her şeb-tā-seher

Şādî-i kemter çü bülbül turmayup eyler enîn (*Şādî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*şādî-i kemter,]*

şādî-i şeydā: *Divane Şādî*

Virme dellāl eline **Şādî-i şeydā** zinhār

Ne deger nazm-ı teriñ bir kurı taḥsine deger (*Şādî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*şādî-i şeydā,]*

şādî-i zār: *Güçsüz, kuvvetsiz Şādî*

Divān-ı mu‘allā olıcak **Şādî-i zārı**

Şermende-i dīvān-ı mübîn eyleme yā Rab (*Şādî Divanı, Kaside 3, Beyit 5*). [*şādî-i zār,]*

şādî-i zār: *Ağlayan, inleyen Şādî*

Dem-i vā ümmetide bir nigāh it **Şādî-i zāre**

Budur çün maṭlab-ı aḳşa-yı cānum yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 19, Beyit 5*). [*şādî-i zār-,]*

şād-kām: *Meramına erişen II Çok sevinçli III Aşık.*

Cür‘a-i cām-ı vişālūnle olanlar **şād-kām**

Çeşme-i hayvān içün eyler mi Hızra ilticā (*Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*şād-kām,]*

Çekmeyen dāim zemistān-ı firāk-ı dilberi

Nev-bahār-ı vaşl ile olmaz olur mı **şādkām** (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 3*). [*şādkām,]*

şād-mānī: *Şadımani. Sevinç.*

Kalmadı gönlümde hergiz **şād-māniden** eser

Mülk-i cāna dem-be-dem ceyş-i ğam u hicrān gelür (*Şādî Divanı, Gazel 81, Beyit 4*). [*şād-māniden, -den]*

şāh: *Padişah, hükümdar*

1.Padişah, hükümdar II Sevgili, dost.

Sūziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā bilür

Ya‘ni hālüm bilse **şāh-ı** mülk-i istignā bilür (*Şādî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [*şāh-ı, -ı]*

Şāh-ı ‘alā bārgāh Şādī merā bende kerd

Şādī merā bende kerd şāh-ı ‘alā bārgāh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [*şāh-ı, -ı]*

Şāh-ı ‘alā bārgāh Şādī merā bende kerd

Şādī merā bende kerd **şāh-ı** ‘alā bārgāh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 5*). [*şāh-ı, -ı]*

Āğüş-ı hayāle alup ol **şāh** levendi

Ol serv-i bülendi (*Şādî Divanı, Gazel 191, Beyit 10*). [*şāh,]*

Didükçe nāzı az it şūh-ı mümtāz

İdersin **şāh-ı** nāzım nāza āğāz (*Şādî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*şāh-ı, -ı]*

2.Padişah, hükümdar II Hz. Muhammed'in hayali.

Bu Şādī bende-i nā-çiz ğāyet kemterinüñdür

Hayālindür serir-i dilde **şāhum** yā Resūlallāh (*Şādî Divanı, Kaside 17, Beyit 5*). [*şāhum, -um]*

3.Padişah, hükümdar II Cihan padişahı Sultan Abdülaziz Han.

Rāstā birle didüm tārīḥ zirā bu cevherīn

Ƙıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı zihī **ṣāḥ-ı** cihan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [*ṣāḥ-ı, -ı*]

ṣāḥ: *Dal, budak*

1.Dal II Gül dalı III Sevgili yanı, yakını.

Gülşen-i ‘ömrümde ḥayfā verd-i ḥoş-bū ḳalmamış

Ṣāḥ-ı gülde ‘andelīb-i menḳābet-gū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1*). [*ṣāḥ-ı,]*

Belki ol gonçe ala gūşuna efġānımızı

Ṣāḥ-ı gülde yine feryād-ı belābil idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [*ṣāḥ-ı,]*

2.Dal, budak II Acı, keder, sıkıntı

Ṣāḥ-ı hecründe çü bülbül zār olaydum kāşķī

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek ḥār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*ṣāḥ-ı, -ı*]

3.Dal, budak II Kavuşma dalı.

Şādī el ulaşmaz ne’deyim meyve-i vaşla

Çün **ṣāḥ-ı** vişāl ser-i keyvāne ḳol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5*). [*ṣāḥ-ı, -ı*]

ṣāḥān: *Şahlar, padişahlar (Rütbe bağlamında).*

Bulanlar devlet-i dīdār baḳmaz cāḥ-ı Dārāya

Derinde ḳul olanlar pāye-i **ṣāḥānı** neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 4*). [*ṣāḥānı, -ı*]

ṣāḥāne: *Şahlara yaraşır*

1.Şahlara yaraşır II Çok mükemmel, çok güzel bir şekilde

Yine devr itdi sākī dün gice **ṣāḥāne** māḥāne

Şadā-yı ḥāy-ı hūdan ṭoldı çün neyḥāne dilḥāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 1*). [*ṣāḥāne,]*

Atıldı dil ṭütlü ‘āķıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgânını **şāhāne** saldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*).
[*şāhāne,]*

Hūban bütün baş eyerek kıldı temellük

Ālāy-ı nezāketle ki **şāhāne** şalındı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3*). [*şāhāne,]*

2.Şahlara yaraşır II çok mükemmel III gönül.

Şâdî yā zāhirde bir mūr-ı muḥaḳḳar hey'etem

Ol serîr-i 'aşḳda **şāhāne** kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [*şāhāne,]*

3. Şahlara yaraşır II Çok mükemmel II Sultan Abdülaziz Han.

Yok liyāḳat bende vaşf-ı ḥazret-i **şāhāneye**

Maḳşadım îfâ-yı resm-i bendegîyetdür hemân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16*).
[*şāhāneye,]*

şāhed: *Şahit, tanık.*

Yüz göstereli **şāhed-i** zībā-yı ḳanā'at

Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı ḳanā'at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1*). [*şāhed-i,]*

Pādişāh-ı Cem edā bir **şāhed-i** Yūsuf-liḳā

Mazhar-ı nur-ı tecellā Ṭūr-ı Mūsādır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*şāhed-i,]*

şāhed-i ken'ân: *Kenan şahidi II Hz. Yusuf III Sevgili, dost.*

Ya'ḳūb dilüm külbe-i aḥzānda ḳaldı

Ferḥunde-liḳā **şāhed-i Ken'āna** di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 2*). [*şāhed-i ken'ân,]*

şāh-endāz: *Dal budak salmak II Karmaşık biçimde yayılmak.*

Gāh gāh ol mīve-i vuşlat irer dirdüm ele

Ger dıraḥt-ı vaşl-ı **şāh-endāz-ı** keyvān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5*). [*şāh-endāz-ı, -ı]*

şāhenşeh: *En büyük padişah, şahlar şahi, padişahlar padişahi. II Hz. Muhammed (sav).*

Eyledi Ḥāḳ tā seni **şāhenşeh-i** Mısr-ı cemāl

Hüsnüñe hayrân ola kaldı nice Yûsuf-likâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [*şāhenşeh-i, -i*]

Cehâlet çirkini mahv eyledüñ âb-ı şerî'atla

Olup **şāhenşeh-i** taht-ı şeriat yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [*şāhenşeh-i, --i*]

şāh-ı mār: *Yılanların sultanı II Saç bağlamında.*

Şāh-ı mār-ı kākülünle her taraf olmuş muhāt

Ol muţalsam genc-i hüsnündür 'aceb künc-i diger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2*). [*şāh-ı mār,]*

şāhid: *Şahit. Bir yerde hazır bulunup olanları gören kimse. II Sultan Abdülaziz han.*

Şāhid-i maşşūd-ı 'ālem eyledi 'arz-ı cemāl

Şu'le-pāş oldu yine āyine-i kevn u mekân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 3*). [*şāhid-i, -i*]

şāh-levend: *Boylu poslu, yakışıklı genç kimse, güzeller güzeli. II Sevgili, dost.*

Āgūş-ı hayāle alup ol **şāh-levendi**

Ol serv-i bülendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 1*). [*şāh-levendi, -i*]

şā'ir: *Şiir söyleyen veya yazan kimse.*

Şâdi yâ şiriñ kelāmıñ tūti-dil **şā'irlere**

Vāye-baḥş olmakda ol şehdāb-ı şekkerden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*şā'irlere, -ler, -e*]

Bilürüz vezn ile **şā'ir** ağırı yüngülünü

Çü bu dükkān-ı feşāhatde terāzü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*şā'ir,]*

Nice şebdīz-veş çālāk-rev **şā'ir** olur hayrân

Yürütsem esb-i tab'ı Şādīyā İrāne mīrāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*şā'ir,]*

Şâdī gerçi 'aşrda çok **şā'ir-i** Şaīb-hayāl

Hazret-i Şā'dī gibi bir tab'-ı nāzik-ter mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [*şā'ir-i, -i*]

Şâdī yâ taḥsīn okur nazm-ı Cenāb-ı Rāşide

Çeşm-i dikkatle gören her **şâ'ir-i** şâib-kelâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*şâ'ir-i,*
]

Şâ'ir-i mâhir ile Şâdî girişme bahş

Her şehâb eyleye mi ebr-i güher-bâr ile bahş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 5*). [*şâ'ir-i, -i*
]

şâ'irân: *Şâirler II Ozanlar.*

Müfevvâzdur saña Fevzî Efendi şî'r inşâdı

Çü Şâdî **şâ'irân-ı** 'aşrda bes eş'ar(1) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5*).
[*şâ'irân-ı, -ı*]

sakâyık: *Bahçelerde yetiştirilen, pembe, kırmızı, alaca çiçekler açan, çok yıllık süs bitkisi. (sevgilinin yüzü bağlamında).*

Ey şüh kadet servi-yi büstân-ı hakâyık

Ve'y zülf ü ruhet fer-dih-i reyhân u **şakâyık** (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [*şakâyık,*
]

sakk-ı mäh: *Ayın ikiye bölünmesi. II Kur'an-ı Kerim'in Kamer Suresi 1. ayetinde ve hadis kaynaklarında Hz. Muhammed'in "inşikakul-kamer" diye (parmağıyla ayı işaret ederek ikiye ayırması) geçmekte olan mucizesi ifade edilmiştir.*

Mübârek barmağınla **şak-ı mäh** itdüñ bilâ-şübhe

Aña burhân Ve'n-şakka'l kamerdür yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 3*).
[*şak-ı mäh it-, -dün*]

sâm: *Akşam*

1.Akşam II Siyah (saç bağlamında).

Nehâr u leyli fark itdirmiyen 'uşşâka ey âfet

Fağat ben bildigüm ol şubh-ı rüyuñ zülf-i **şamiñdır** (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*).
[*şamiñdır, -iñ, -dır*]

2.Akşam II vuslat akşamı.

Yeter dil halka zahmet virme ol şeb-gîr-i âhuñla

Gidüp ol **şam-ı** vuslat şubh-ı vaşl-ı yâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*).
[*şam-ı, -ı*]

şân: 1.Azamet, büyüklük, ululuk II Ün, şöhret, itibar.

Bu yolda terk-i nām u şān kılsam şūfī ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olanlar **şānı** neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*şānı, -ı*]
]

Beni ‘āşık idelden ān-ı Leylî

Gönül mülkünü tutdu **şān-ı** Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*şān-ı, -ı*]

Ben ne hâkim **şānınā** şāyān-ı tavşîf eyleyem

Zât-ı Pākūndür çü memdūh-ı Cenāb-ı Kibriyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11*).
[*şānınā, -ın, -ā*]

Görenler hüsnuñü cānā okur **şānında** Māhedā

Egerçi dest-i kudret şekl-i insāniyyete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4*).
[*şānında,]*

2.Azamet, büyüklük, ululuk II Uluhiyyetin şanı.

Yok bende ‘amel **şān-ı** Ulūhiyyete lāyık

Luţfet ‘amelim birle cezā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*şān-ı, -ı*]

3.Azamet, büyüklük, ululuk II Nübüvvet şöhreti.

Kıldı seni hâk dāver-i divān-ı nübüvvet

Zatında çü haţmoldı senüñ **şān-ı** nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [*şān-ı, -ı*]
]

şāne: *Tarak*

1.Tarak II Başkası, başkaları III Rakip.

Vehmim oldur üzülür rişte-i cānım Şādî

Çözmesün zülf-i ham-ender-hamını **şāne** şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*şāne,]*

Demādem dest-i ğadr-ı **şānede** zülf-i girih-gīruñ

Görüp sūrāh-sūrāh olmasın mı şāne-i hāţır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [*şānede, -de*]
]

Tārmār oldu yine cem‘iyyet-i hāţır dirig

Kim dedi ol çin-i zülfüñ âşinā-yı **şāne** kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [*şāne,]*

Tel kırarsa üzülür rişte-i cānum Şādî

Olmasın zülf-i girih-gîrine ta **şāne** yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [*şāne,]*

Bir āh ile şol sînemi sūrāḥ ider oldum

Düşdüm düşeli kākül-i şeb-reng e çü **şāne** (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4*). [*şāne,]*

Gönül şaldırma hem çün **şāne** her bir zülf-i şebrenge

Anı ol kākül-i dildârı teşriḥât içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [*şāne,]*

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i ğadr-ı **şāneye**

Rûy-ı yâre şarkmış bir tār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*şāneye, -ye]*

2.Tarak II Gönül (Aşığın gönlü).

Demâdem dest-i ğadr-ı şānede zülf-i girih-gîruñ

Görüp sūrāḥ-sūrāḥ olmasın mı **şāne-i** ḥâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 2*). [*şāne-i, -i]*

Çü **şāne** ḥançer-i efsûs ile dil pârelenmez mi

Şabâ tâ dest-i ğadrin kākül-i cānāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [*şāne,]*

Ol zülf-i ‘abiriñ görelî dest-i şabâda

Çün **şāne** o dem sîne-i ‘uşşāk delindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 4*). [*şāne,]*

3.Tarak II Aşık.

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kayda düşüp

Ṭurra-i zülfî tutar **şāne** ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [*şāne,]*

sarāb: Şarap, Sarhoşluk veren sıvı.

1.Şarap, Sarhoşluk veren sıvı II Coşkun aşk halleri.

Neş’e ki la ‘liñ **sarābından** alır mı neş’eyi

Sâgar-ı gül-fām-ı la ‘lünden bulur peymāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 4*). [*şarābından, -ı, -n, -dan]*

2.Şarap. Sarhoşluk veren sıvı II Ezeli ikrarın vermiş olduğu haz, zevk.

Biz cür‘ā-keşüz cām-ı **şarāb-ı** ezelīden

Mestāne gönüller mey-i nāb-ı ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 1*). [*şarāb-ı, -ı*]

Şādî bizi mest-i mey-i hamrā mı şanurlar

Biz cür‘ā-keşüz cām-ı **şarāb-ı** ezelīden (*Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 5*). [*şarāb-ı, -ı*]

3.Şarap. Sarhoşluk veren sıvı II Vasl şarabı III Coşkun aşk halleri.

N’ola mest-i **şarāb-ı** vaşl kıl bā āh-ı hüşyāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sākī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [*şarāb-ı, -ı*]

4.Şarap. Sarhoşluk veren sıvı II Aşk şarabı.

Gönülde sor **şarab-ı** ‘aşkı Şādî

Gönüldür sākī-i peymāne-peymā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 9*). [*şarab-ı, -ı*]

şaş-: Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek.

Bir ‘aşık-ı per-suhte-i şem‘-i firākam

Kim süziş-i hicrānıma pervāne de **şaşdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 2*). [*şaşdı, -dı*]

şāyān: Layık, yaraşır, uygun.

Havāle eyleme ağıyāra luṭf it ḳatlūmi bāri

Sen öldür tīg-ı gamzeñle eger men ḳatle **şāyānam** (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*şāyānam, -am*]

Ben ne ḥākim şānınā **şāyān-ı** tavşīf eyleyem

Zāt-ı Pākūñdür çü memdūḥ-ı Cenāb-ı Kibriyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11*). [*şāyān-ı, -ı*]

şāyān-ı kabul: Kabule layık, uygun.

Sīne pür-dağ ol ki olmaz hiç **şāyān-ı kabul**

Kāle-i dilde nümūdar olmasa tamğa-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4*). [*şāyān-ı kabul,]*

şāveste: Layık, yaraşır, uygun.

Ḳurbiyyete **şāyeste** buyur Şādī kemīni

Mehcūr-ı der-i dār-ı lîkâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [*şāyeste,]*

şeb: 1.Gece.

Lâne-i dilden yine pervâz kıldı murğ-ı hâb

Olmuşum her **şeb** şabâh-ı haşre dek bî-dâr-ı dost (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [*şeb,]*

Şundı ol sâkî bu **şeb** destime mînâ-yı feraḥ

Ya'ni el virdi yine lütfüyla Dārâ-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [*şeb,]*

N'ola raḥm eyle 'arz it ârzū-yı şem'-i rüyuñla

Yanar her **şeb** şabâh-ı haşre dek pervâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*şeb,]*

Gerekmez dîdeye reyḥân u gül tâ kim bu **şeb** sâkî

Bir elde turre-i perçem bir elde bâde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [*şeb,]*

Be her **şeb** tâ seher encüm-şümâr-ı intizâr oldum

Dirîgâ hâle-i âgüşuma ol mehlikâ gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [*şeb,]*

Pervâne gibi tırma gönül sen de yakıl yan

Ol şem' bu **şeb** külbe-i aḥzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [*şeb,]*

Şem'-i rüyuñ yâd idüb her **şeb** şabâh-ı haşre dek

Murğ-ı dil pervâne âsâ nârdan olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [*şeb,]*

Gird-i ḥüsnünde nice çizgineyüm **şeb** tâ seher

Çün ser-i şem'e dolaşmakla bulur pervâne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*). [*şeb,]*

Yan yakıl ey Şādī her **şeb** tâ seher pervâne teg

Maḥv-ı cân eyler ruḥ-ı şem'-i ziyâ güster mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*şeb,]*

Ârzū-yı şem'-i ruḥşāruñla her **şeb** ta seher

Nār-ı 'aşka per urur pervâne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*şeb,]*

Buldum âgüş-ı ḥayālimde bu **şeb** mâh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün hâle tolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*şeb,]*

Ne sūzişdir ki o sūzişle hayrān itdi ‘uşşākı

Çıkınca yād-ı ruḥşāruñla **şeb** devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*). [*şeb,]*

Ġāyetle ḥaste-ḥālüm hecr ile pūr-melālüm

Yetmez mi āh u nālüm her **şebde** āsmāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [*şebde, -de]*

Be-her **şeb** tā seher mānend-i bülbul zār u nālānam

Ne gül o ‘ārız-ı reşk-āver-i gülzāra ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [*şeb,]*

Gird-i vaşlunda tolanmakda iken hâle gibi

Buldum āğuş-ı hayālümde bu **şeb** māh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*). [*şeb,]*

Ārzū-yı ‘ārız ile Şâdî her **şeb** ta seher

Cānını pervāne-i şem‘-i şebistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*şeb,]*

Bu **şeb** ol mah-ṭal‘at hâle-i āğuşa gelmişdi

‘Aceb vāḳi‘ mi bu ruyā mı Şâdî yoksa ḥulyā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*). [*şeb,]*

Şeb tā-be-seher ‘arşa çıkar na‘rā vü nālem

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye maḳālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*şeb,]*

2.Gece II Gaflet gecesi.

Şeb-i ḡafletde dāim āteş-i dil-sūz-ı ‘işyāna

Yanup yakılmada pervānevārum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*). [*şeb-i, -i]*

3.Gece II Hicran gecesi.

Dem-ā-dem ārzū-yı āteş-i ruḥşār-ı dilberle

Dil-i pervānemi şem‘-i **şeb-i** hicrāna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*şeb-i, -i]*

şebbū: Şebboy çiçeği

1.Şebboy çiçeği II Sevgilinin saçı..

O pîç-â-pîç zülfüñ deste-i sünbül mü **şebbū** mu

Ruḥuñ nev-lāle-i ḥamrā mī yā verd-i muṭarrā mī (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*şebbū,]*

Ṭurrā-i **şebbū** güle peyvestedir derdüm meger

Şarkmış ruḥsār-ı âl üzre semen sâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*şebbū,]*

Müjde ey bülbül-i şeydâ gül-i ra' nâ geldi

Zülf-i **şebbū** rûḥ-ı nev-lāle-i ḥamrā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [*şebbū,]*

3.Şebboy çiçeği. II Güzeller III Şair.

Bâğ-ı dehrin gerçi kim ezhâr-ı rengârengi var

Nûkhet-i nuzhet-fezâ reyḥan u **şebbū** kalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2*). [*şebbū,]*

4.Şebboy çiçeği II Taç bağlamında

Şübhe yok gül-deste-i bâğ-ı ḥaḳîḳatdûr gülî

Ṭurra-i **şebbūy-ı** ma' nâ tâc-ı ' Abdülkâdirî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3*). [*şebbūy-ı, -ı]*

şebdiz-ves: Şebdiz gibi hızlı (*Şairlik yeteneği*).

Nice **şebdiz-ves** çālāk-rev şā'ir olur hayrân

Yürütsem esb-i ṭab' ı Şâdîyâ İrâne mîrâne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*şebdiz-ves,]*

seb-gîr: Geceye yayılan (*ah, inleyiş, feryat, nara*) II Bir bülbül

Seyl-i eşk-i ḥasretim tıtdı ser-â-ser yeryüzin

Sen de ey **seb-gîr-i** âhım seb'a-i seyyârı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*seb-gîr-i, -i]*

Yeter dil ḥalka zaḥmet virme ol **seb-gîr-i** âhuñla

Gidüp ol şâm-ı vuşlat şubḥ-ı vaşl-ı yâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [*seb-gîr-i, -i]*

Siyeh-rüyam perişân-rûzgāram yâ Resûlallāh

Yetişdi göklere **seb-gîr-i** zārum yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1*). [*seb-gîr-i,]*

Na‘ra-i **şebgîr-i** âhumdan diger yok bir enîs

Ey dirîğâ külb-i hayretde kaldım ben garîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*şebgîr-i,]*

Çıkar eflâka âhum na‘râ-i **şebgîr-i** feryādum

Añıldıkça cemâl-i yâre hayrân olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2*). [*şebgîr-i, -i]*

Na‘ra-i **şebgîr-i** feryādum uyardı ‘âlemi

Sen o ẖvâb-ı nâzdan bir lahza bîdâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*şebgîr-i, -ı]*

Tiše-i na‘râ-i **şebgîri** görenler Şâdî

Na‘ra-i Kûh-ken-i Şîrîn-edâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [*şebgîri, -i]*

şebistân: *Yatak odası II Gece ibadetine mahsus oda.*

Görüp bu sūzişim zinhâr benden ğayrîden şorma

Beni pervâne-i şem‘-i **şebistân** eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 2*). [*şebistân,]*

Ârzü-yı ‘arız ile Şâdî her şeb ta seher

Cânını pervâne-i şem‘-i **şebistân** eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [*şebistân,]*

şebnem: *Gecenin serinliğiyle yerde ya da bitkilerin üzerinde toplanan su damlacıkları, çiğ II Küçük, önemsiz bir bağış, yardım.*

Baħr-ı ihsânında deryâ güyyâ bir kaçre âb

Gülşen-i lutfunda bir **şebnem** degüldür gül-sitan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 13*). [*şebnem,]*

şeb-reng: *Gece renkli II Siyah (Saç).*

Ķâmetiñ hayret-fezâ-yı serv-i servistân-ı naz

Ṭurra-i **şeb-reng-i** zülfüñ eylemiş reyħânı mât (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 2*). [*şeb-reng-i,]*

Göñül şaldırma hem çün şâne her bir zülf-i **şebrenge**

Anı ol kâkül-i dildârı teşriħât içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [*şebrenge,]*

şeb-tâ-be seher: *Geceden sabaha kadar.*

Şeb-tā-be seher ‘arşa çıkar nâliš-i hasret

Āyā ne bu hālet (Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 2). [şeb-tā-be seher,]

şeb-tā-seher: Geceden sabaha kadar.

Ārzū-yı gülşen-i vaşlunla her **şeb-tā-seher**

Şādî-i kemter çü bülbül turmayup eyler enîn (Şādî Divanı, Kaside 10, Beyit 7). [şeb-tā-seher,]

şefā‘at: Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma. II Peygamberlerin ve Allah’ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri (makam bağlamında)

Şefā‘at āstānuñdan ırağa atma lütfeyle

Bu Şādî kemterinüñ hāk-i derdür yā Resûlallāh (Şādî Divanı, Kaside 15, Beyit 7). [şefā‘at,]

Ne mümkün ğayrîden ümmîd-i istimdād ide Şādî

Çü sensün dād-res kân-ı **şefā‘at** yā Resûlallāh (Şādî Divanı, Kaside 18, Beyit 5). [şefā‘at,]

şefā‘at eyle-: Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için aracılık etmek.

Ser-be-ser ālûde ‘işyānam meded yā Seyyidî

Ƙıl **şefā‘at eyle** ben zārî ‘uķûbetten rehā (Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 12). [şefā‘at eyle,]

Ser-be-ser ālûde ‘işyānam meded yā Seyyidî

Ƙıl **şefā‘at eyle** ben zārî ‘uķûbetten rehā (Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 12). [şefā‘at eyle,]

şefî: Şefaate eden, bir kimsenin affı uğraması için aracılık eden kimse, şefaateçi. II Hz. Muhammed (sav).

Kimden istişfā‘ kılsın Şādî-i çāker-kemîn

Sensin ancak ol **şefî** rûz-ı ferdā merhābā (Şādî Divanı, Kaside 11, Beyit 5). [şefî,]

Hābîb-i Hazret-i ĩzed Te‘ālā

Şefî‘i rûz-ı ferdādur Muḥammed (Şādî Divanı, Kaside 13, Beyit 3). [şefî‘i, -i]

Sen ol memdūh-ı Mevlā bir **şefi‘-i** rūz-ı ferdāsın

Mu‘alla dergehūn dāru‘z-zaferdūr yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 4*).
[şefi‘-i, -i]

Ġayriden eyler mi istimdād şol Şādî-kemîn

Zāt-i pākındır **şefi‘-i** rūz-ı ferdā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 6*). [şefi‘-i, -i]

şefi‘ül-müznibîn: *Günahkârların şefaattçisi II Hz. Muhammed.*

Ey habīb-i Hâzret-i Mevlā Hıdivv-i mürselîn

V‘ey Şeh-i ‘iklīm-i Māevhā **Şefi‘ül-müznibîn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*).
[şefi‘ül-müznibîn,]

seh: *Sultan, padişah*

1.Sultan, padişah II Sevgili, dost.

Şol Şādî-i zārı nola bir mazhar-ı lutf it

Sensin **seh-i** iklīm-i ‘atā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [şeh-i, -i]

Şîvelerle **seh-i** hūban alalı taht-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nāy-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [şeh-i, -i]

Bende-i bāb-ı ‘atāyı n’ola nevmîd itme

Sana cānā **seh-i** iklīm-i ‘atādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 3*). [şeh-i, -i]

Envā‘-ı kirişme **seh-i** hūbānuma gelmiş

Ra‘nā şalınış serv-i hırāmānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 1*). [şeh-i, -i]

Şādî çü şabā kalmadı ārām u sükūnum

Dil aldırılı ol **seh-i** hūbān-ı cihāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5*). [şeh-i, -i]

Bende yok tāb temenna-yı vişāl eylemeğe

Yürü sen ‘arz-ı niyāz it **seh-i** hūbāna şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [şeh-i, -i]

2.Sultan, padişah II Hz. Muhammed (sav).

Ey habīb-i Hâzret-i Mevlā Hıdivv-i mürselîn

V‘ey **Şeh-i** ‘iklīm-i Māevhā Şefi‘ül-müznibîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [şeh-i, -i]

Şeh-i evreng-i Evhā dur Muḥammed

Meh-i eflāk-i İsrā dur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 1*). [*şeh-i, -i*]

3.*Sultan, padişah II Mevlana Celaleddin Rumi.*

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki ya ‘ni sā’il-i bāb-ı **şeh-i** iklim-i ma‘nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [*şeh-i, -i*]

şehbāz: *Doğan kuşu*

1.*Doğan kuşu II Avcı III Yiğit, gösterişli, şanlı kimse IV Sevgili, dost.*

Kaçarken murg-ı dil çengāl-ı gīsū-yı dilārādan

Tutuldum çün kebüter gamzesi **şehbāza** dūçāram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*). [*şehbāza, -a*]

Qāmet-i şimşād ya bir serv-i servistān-ı nāz

Böyle bir mümtāz bir **şehbāza** dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [*şehbāza, -a*]

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşk-ı yāre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i **şehbāzda** ‘uşfurdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [*şehbāzda, -da*]

2.*Doğan kuşu II Avcı III Sevgilinin bakışı.*

Bilmem ne füsün eyledi ol çeşm-i füsün-sāz

Şehbāz-ı nigah ile hümā gönlüm alındı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 3*). [*şehbāz-ı, -ı*]

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken hemçün hümā

Pençe-i **şehbāz-ı** çeşmüñle şikār itdün beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 2*). [*şehbāz-ı, -ı*]

Cānā ne bakışdur o bakış bakışa ḥayran

Dil murgına **şehbāz-ı fiken** pençe-nümādur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 3*). [*şehbāz-ı fiken,]*

3.*Doğan kuşu II Hayal.*

Dīdeye kondu çü **şehbāz-ı** ḥayāl-i vuşlatuñ

Āşiyān-ı dideden pervāz kıldı murğ-ı hāb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*şehbāz-ı,]*

İrme mümkün mü burūc-ı intiha-yı vaşfiña

Ṭā(y)ir-i ‘arş olsa **şehbāz-ı** hayālam yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*şehbāz-ı, -ı]*

Dīdeye kondu çü **şehbāz-ı** hayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden uçurdum murğ-ı hūb-ı rahatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [*şehbāz-ı,]*

Ey şūh dahı hūb-ı maḥal kalmadı hergiz

Şehbāz-ı hayālün ideli dīdemi lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*şehbāz-ı,]*

4.Doğan kuşu II Avcı III Sevgilinin fitneci yan bakışı.

Bir bakışla murğ-ı gönlüm eyledün naḥcīr āh

Ġamze-i ġammāz bir **şehbāz-ı** tiz-çengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3*). [*şehbāz-ı, -ı]*

5.Doğan kuşu II Avcı III Göz.

Dilim şayd eyledi bir nīm nighle

‘Aceb ‘anḳā-figendür çeşm-i **şehbāz** (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 4*). [*şehbāz,]*

6.Doğan kuşu II Avcı II Sevgili gamzesi.

Tā esīr-i pençe-i **şehbāz-ı** ġamzeñdür göñül

Ba‘d-ez-in dil murğını şayd itmeye dām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [*şehbāz-ı, -ı]*

Kaçarken murğ-ı gönlüm pençe-i **şehbāz-ı** ġamzenden

Ṭutuldum āh kim meshūr-ı çeşm-i pür-füsün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*). [*şehbāz-ı, -ı]*

Pençe-i **şehbāz-ı** ġamzenden kaçarken murğ-ı dil

Dāma şalduñ dānehā-yı hāl-i hindūlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 2*). [*şehbāz-ı, -ı]*

Olmamak ister isen Şādī esīr-i çeng-i nāz

Ġamzesi **şehbāz** ol ‘anḳā-şikārumdan şaḳın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 5*). [*şehbāz, -a*]

Âh kim bir ġamzesi ġammāza dūçār oldu dil

Çün kebüter pençe-i **şehbāza** dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 1*). [*şehbāza, -a*]

şehd: *Bal*

1. Bal II Maarif.

Şâdî sūhenimden dökülür **şehd-i** ma‘ārif

Gendü ideli sīnemi zenbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 5*). [*şehd-i, -i*]

2. Bal II Kavuşma balı.

‘Aceb mi **şehd-i** vaşl-ı yāre meyl eylerse dil Şâdî

Bu zāhirdür meges elbetde meyl-i engübīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5*). [*şehd-i, -i*]

şehd-āb: *Bal şerbeti II Vuslat.*

Cām-ı **şehd-āb-ı** vişāl-i yār olmaz dest-res

Ḥaste dil sīr-ābe-i zehr-āb-ı hicrān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*şehd-āb-ı, -ı*]

şehdāb-ı şekker: *Şeker gibi tatlı bal şerbeti II Şairin çok hoş ve tatlı olan sözü/şiirleri.*

Şâdî yā şiriñ kelāmıñ tūṭi-dil şā‘irlere

Vāye-baḥş olmakda ol şehdāb-ı şekkerden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*şehdāb-ı şekker, -den*]

şehinşāh: *Padişahlar padişahı*

1. Padişahlar padişahı II Sultan Abdülaziz Han.

Ya‘ni bi‘l iclāl u fer çıkdı ḥilāfet taḥtına

Ḥazret-i ‘Abdül‘azīz Ḥan ol **şehinşāh-ı** zaman (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 4*). [*şehinşāh-ı, -ı*]

‘Ömr ü iclāl-i **şehinşāhīleriñ** müzdād ide

Ḥazret-i Mevlā bi ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı peygāamberān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 19*). [*şehinşāhīleriñ, -i, -ler, -i, -ñ*]

Ol vücūd-ı feyż-ālūd-ı **şehinşāhīlerüñ**

Ebbedallāhū Te‘ālā tā be pāyān-ı zemān (*Şādī Divanı, Kit'a 2, Beyit 21*).
[*şehinşāhīlerüñ, -ī, -ler, -ü, -ñ*]

2. *Padişahların padişahı. II Gönül.*

Göñüldür kişver-i tende **şehinşah**

Göñüldür hükmrān-ı cümle ā‘zā (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [*şehinşah,*]

3. *Padişahların padişahı. II Sevgili, dost.*

Çü sensiñ bir **Şehinşāh-ı** serir ārā-yı istiğnā

Kapuñda Şādī -i şūrīde bir memluk-ı çākerdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 7*).
[*şehinşāh-ı, -ı*]

4. *Padişahların padişahı. II Hz. Muhammed (sav).*

Serir-i kâbe-kavseyn üzre Şādī

Şehinşāh-ı mu‘allādur Muḥammed (*Şādī Divanı, Kaside 13, Beyit 6*). [*şehinşāh-ı, -ı*]

seh-levend: *Boylu poslu, yakışıklı genç kimse, güzeller güzeli. II Sevgili, dost.*

Yine düzdi nigāhun **seh-levendüm** cāna şaldırdı

Talandı ol meta‘-ı kişver-i ḥātır talandukça (*Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*seh-levendüm, -üm*]

seh-mār: *Yılan II Sevgilinin saçı (perçem).*

Bir muṭalsam gencdir gencine-i ḥüsnüñ kim ol

‘Akdhā-yı perçemüñ **seh-mār** şeklin gösterür (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 3*). [*seh-mār,*]

sehnāy: *Zurna denilen çalgı II Askeri bir trompet. III Muhabbet şehnayı*

Şehnāy-ı maḥabbet çalınup tekye-i dilde

Āvāze-i Hū Hū yine eflāke ulaşdı (*Şādī Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [*şehnāy-ı, -yı*]

seh-nāz: *Çok güzel ve nazlı*

1. *Çok güzel ve nazlı II Saki.*

Ey sāķī-i **seh-nāz** ne bu nāz ü edālar

Ben zāra cefālar (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [*şeh-nāz,]*

2. Çok güzel ve nazlı II Gönül.

Ey sākī o **şehnāza** pey-ā-pey ne şunarsın

Sermest-i mey-i nāz olur evvel çaķışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 2*). [*şehnāza, -a]*

3. Çok güzel ve nazlı II sevgili, dost.

Ey Şādī o **şeh-nāz** ideli ‘arz-ı ıarāvet

Buldı yeni başdan yine pīrāye benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [*şeh-nāz,]*

Çok degül hergiz vefā bilmez o **şehnāzım** velī

Āşık-ı dil-dādeye cevri itmegi ra'nā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*şehnāzım, -im]*

Gör o **şehnāz** ne ālāy-ı nezāketle giçer

Ne levendāne ne rindāne ne naḥvetle giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 1*). [*şehnāz,]*

O **şehnāzum** nigāh-ı nāzını mestāne şaldırdı

Dönüp peykān-ı ğamzeñ sīne-i ‘uryāna şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1*). [*şehnāzum, -um]*

Luıfeyle şabā zülf-i semen-sā ḥaberin vir

Şehnāz-ı edā kāmēt-i tūbā ḥaberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [*şehnāz-ı, -ı]*

şehnāz-edā: *Nazlı, cilveli güzel II Saki.*

Niçe demdür ki kıldım vādī-i ḥayretde dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāğar sākī-i **şehnāz-edā** gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*şehnāz-edā,]*

şehper: *Kuşun kanadındaki en uzun, güzel ve gösterişli tüy II Cebrail meleğın kanadı.*

Ḥāk-būs-ı āsitānuñdur sürüş-ı nūh-felek

Ḥāk-rüb-ı dergehiñdir **şehper-i** Rūḥu’l-emīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 5*). [*şehper-i,]*

Mu‘allā **şehper-i** Rūḥu’l-ḳudūs cārüb-ı dergāhuñ

İşıgūñ müttekā-yı enbiyādur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 3). [şehper-i,]

sehr: Kent, şehir.

Mevlidi (der-) hā[re]kân **sehr** medfen-i vālāsı Kars

Āstān-ı çarh-ı rifʿ atdür Cenāb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3). [sehr,]

sehriyār: Büyük, kudretli, şevketli.

1. Padişahlar hakkında unvan olarak kullanılır bir tabirdir. (Büyük, kudretli, şevketli) II Abdülaziz Han.

Pādişāh-ı heft-kişver hükmrān-ı baħr u ber

Şehriyār-ı Cem zafer haşmet fezā-yı Husrevān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8). [sehriyār-ı, -ı]

2. Padişahlar hakkında unvan olarak kullanılır bir tabirdir. (Büyük, kudretli, şevketli) II Allah (cc).

Şehriyār-ı mülk-i istignāya Şādī bendeyem

Bendeyem ger kullugā lāyık buyursa **Şehriyār** (Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 5). [sehriyār,]

seh-süvār: Usta binici. II Sevgili. dost.

Şeh-süvārum esb-i istignāya çiğnetdin yine

Bes 'inān-ı tūs-ı çālāk-ı cevelānıñ düşür (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2). [seh-süvārum, -um]

Şeh-suvārım çek 'inān-ı tevsen-i nāzūñ hele

'Arşa-i aşkuñda yetmez mi gönül pa-māl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [seh-suvārım, -ım]

Şeh-suvārım baħ gelür biñ nāz ile hañçer be dest

Güiyā derd-i dil-i bīmāra bir Loķman gelür (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 3). [seh-suvārım, -ım]

sehvār: Şahlara lāyık olan.

1. Şahlara lāyık olan iri taneli inci (Şiir bağlamında).

Mazħar-ı ebr-i füyüzāt-ı cenāb-ı 'İzzetim

Pür şadef tab‘am dūr-i **şehvārdır** gönümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3*).
[*şehvārdır,]*

‘Arz iderdüm ol hūceste tab‘-ı rahm-ı Hażrete

Şādīyā nazm-ı dūr-i **şehvār** olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [*şehvār,]*

2.Şahlara lâıyk olan iri tâneli inci II Suhan bağlamında

Şādīyā nazm-ı kerem-cezm-i cenāb-ı Tevfîk

Silk-i ma‘nâda ne a‘lâ dūr-i **şehvār-ı** suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 9*). [*şehvār-ı, -ı]*

şek: *Şüphe, kuruntu.*

Her taraıdan esen ol şarşar-ı zann ü **şekden**

Hıfz kıl şem‘-i yakīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*şekden, -den]*

şeker: *Tatlı(uyku bağlamında).*

Şaķın ey şüfî benden sorma ezvāk-ı **şeker** hūvābı

Ümīd-i şubh-ı vaşl-ı yār ile bī-hūvāb u bīmārām (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3*).
[*şeker,]*

şeker-bār: *Şeker saçan II Tatlı dilli, etkileyici ve güzel üslubu olan.*

Bülbülüm bir verd-i bi-har isterim meşreb bu ya

Ṭūṭiyim la‘l-i **şeker-bār** isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*şeker-bār,]*

şeker-güftār: *Sözü şeker gibi olan. II Tatlı dilli II Sevgili, dost.*

Bülbülem zīrā ki kılmam ol güle ızhār-ı ğam

Ṭūṭiyem amma **şeker-güftāre** hālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*).
[*şeker-güftāre, -e]*

şeker-hāy: *Şeker çiğneyen II Tatlı dilli.(şair, aşık)*

Pervāne-i per-suhte-i şem‘-i cemālüm

Bir ṭūṭī-i gūyā-yı **şeker-hāy-ı** visālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [*şeker-hāy-ı, --ı]*

şeker-riz: *Şeker saçan (Sevgili dudağı) II Tatlı sözler söyleyen III Sevgili, dost.*

İnanmam pek de va‘d-i buse-i la‘li **şeker-rîze**

Faḫaṭ ol muṣḫaf-ı ruḫṣāruña pek çok yemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*).
[*şeker-rîze, -e*]

şekker: *Şeker, tatlı II Papağana konuşması karşılığında verilen ödül II Kavuşma ödülü, hediyesi*

‘Aceb mi olsa ḫurrem murğ-ı gönüm va‘d u vaşluñla

Ḳılan tūtîleri gūyâ ümîd-i zevk-i **şekkerdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*).
[*şekkerdür, -dür*]

Gelince ḫâtıra hem-bezm-i cānân oldıgum demler

Çü tūtî **şekker-i** vaşl ile şādân oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*).
[*şekker-i, -i*]

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘âşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı **şekker** tūtîyi dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*).
[*şekker,]*

Ârzuyı **şekker-i** vaşluñla ey ferruḫ-likā

Ḥāme-î ebkem-meniş tūtî maḳāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*şekker-i, -i*]

şekker-güftâr: *Tatlı sözlü II Sevgili, dost.*

Ḳafesde tūtî-i gūyâ-yı cānum zār olaḳaldı

Gönül ḫālūñ bilür la‘l-i **şekker-güftâr** gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*).
[*şekker-güftâr,]*

şekkeristân: *Şeker kamışı tarlası.*

1.Şeker kamışı tarlası II Güzel söz söyleme mekanı (*şiir meclisi*).

Ârzū-yı **şekkeristānı** ḫayāl-i vaşl ile

Tūtî’-i ṭab‘um ider feryād dāim der ḳafes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [*şekkeristānı, -ı*]

2.Şeker kamışı tarlası II Visal şekkeristanı.

Demādem **şekkeristān-ı** vişāl-i yār anıldukça

Ḳafesdē nāle eyler tūṭī-i gūyā-yı istignā (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 2). [şekkeristân-ı, -ı]

şekker-şiken: Tatlı söz söyleyen II Papağan III Usta şair.

Şâdî kandedyn-i leb-i yâr ile elde kalemüm

Ḳıldı hayret-zede her tūṭī-i **şekker-şikeni** (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5). [şekker-şikeni, -i]

şekl: Biçim, görünüş II Tarz (İnsanlığa yakışır biçim)

Görenler hüsnuñü cānā okur şanıñda Māhedā

Egerçi dest-i kudret **şekl-i** insāniyyete koymuş (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 4). [şekl-i, -i]

şeklin göster-: Benzemek, görünüşünde olmak.

Ḳāmetūñ bir serv-i hoş reftār **şeklin gösterür**

Çeşm-i mestūñ nergis-i bīmār **şeklin gösterür** (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1). [şeklin göster-, -ür]

Ḳāmetūñ bir serv-i hoş reftār **şeklin gösterür**

Çeşm-i mestūñ nergis-i bīmār **şeklin gösterür** (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 1). [şeklin göster-, -ür]

Gūyiyā ebrūlaruñ cānā hilāl-i mäh-ı nev

Ṭal‘atuñ bir mihr-i pür-envār **şeklin gösterür** (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 2). [şeklin göster-, -ür]

Bir muṭalsam gencdir gencīne-i hüsnuñ kim ol

‘Aḳdhā-yı perçemūñ şeh-mār **şeklin gösterür** (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 3). [şeklin göster-, -ür]

Hāl-i hindūlar ola bir dāne-i dām-ı belā

Āh o cādū ğamzeler sehḥār **şekliñ gösterür** (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 4). [şekliñ göster-, -ür]

Tīġ-ı āhım Şâdi yā dāim ğılāf-ı sīnede

Zülfıḳār-ı Ḥayder-i Kerrār **şeklin gösterür** (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5). [şeklin göster-, -ür]

sem: I. Mum, çerağ

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbül hemāl olmuş saña

Şem‘ hüsnuñ yād idüp pervāne-hāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [şem‘,]

2.Mum, çerağ II Meclis mumu

‘Âkıbet nâr-ı nedāmetle yakıldı yandı

Şem‘-i bezm eyleyecek âteş-i ruhsâr ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [şem‘-i,]

3.Mum, çerağ II Sevgili, dost.

Sûziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā bilür

Ya‘ni hālüm bilse şāh-ı mülk-i istiğnā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [şem‘-i, -i]

Pervāne gibi tırma göñül sen de yakıl yan

Ol şem‘ bu şeb külbe-i aḥzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [şem‘,]

Gird-i hüsnuñde nice çizgineyüm şeb tā seher

Çün ser-i şem‘e dolaşmakla bulur pervāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 2*). [şem‘e, -i]

Hem çü pervāne ne âteşlere dil yandığımı

Şem‘-i ruhsâr-ı ziyā-küstere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [şem‘-i,]

Yanup nâr-ı nedāmetle düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca kurb-ı şem‘e gāh küstaḥāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [şem‘e, -e]

Şādīyā ‘ālemde bir per-suhte pervāneyem

Kim hemîşe ḥvahiş-i şem‘-i vişāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 5*). [şem‘-i, -i]

4.Mum, çerağ II Sevgilinin yüzünün aydınlığı.

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruhsârın dil-i pervāneye

Gerçi va‘ād itdi ḳasemle etmedi zirā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [şem‘-i, -i]

Tırma yan şem‘-i ruḥ-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imhā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*şem* ‘-i, -i]

N’ola rahm eyle ‘arz it ârzū-yı **şem** ‘-i rûyuñla

Yanar her şeb şabāh-ı haşre dek pervāne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4*). [*şem* ‘-i, -i]

Göñül **şem** ‘-i ruñuñ andukça āh-ı âteşin eyler

Hayāl-i gönçe ruşsāruñla bülbül teg enin eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1*). [*şem* ‘-i, -i]

Ol **şem** ‘ ‘izāruñ yine şaldı dile âteş

Şahbā-yı lebünle yetiş ey sākī-i mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [*şem* ‘,]

Yan yakıl ey Şādī her şeb tā seher pervāne teg

Maḥv-ı cān eyler ruḥ-ı **şem** ‘-i ziyā güster mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*şem* ‘-i, -i]

Ārzū-yı **şem** ‘-i ruşsāruñla her şeb ta seher

Nār-ı ‘aşka per urur pervāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [*şem* ‘-i, -i]

Ol perçem-i ḥam-der-ḥama nāgeh ki ulandum

Şem ‘-i rûḥ-ı cānāna çü pervāne tolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [*şem* ‘-i,]

4.Mum, çerağ II Sevgilinin yüzünün ışığı, güzelliği III Salikin kalbini yakan ilahi nurun parıltısı.

Hevā-yı kākülünle dil perīşān olduğum besdür

Ruñuñ **şem** ‘inde çün pervāne sūzān olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 1*). [*şem* ‘inde,]

Ol **şem** ‘-i ruḥ-ı yāri anup ben de yakıldım

Āteşlere pervānelerün per yakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [*şem* ‘-i, -i]

Şem ‘-i ruşsār-ı cihān-sūzına gönlüm anun

Yanar elbet varıcağ şem ‘aya pervāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*şem* ‘-i, -i]

Dem-ā-dem ârzū-yı âteş-i ruşsār-ı dilberle

Dil-i pervānemi **şem‘-i** şeb-i hicrāna yandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*). [*şem‘-i, -i*]

Hayāl-i **şem‘-i** ruhsāruñla çün pervāne sūzānam

Hevā-yı kākülūñle şorma hālüm pek perīşānam (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 3*). [*şem‘-i, -i*]

5.Mum, çerağ II Gönül mumu.

Bā hürmet-i mihr u meh-i eflāki risālet

Şem‘-i dili bī nūr u ziyā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*şem‘-i, -i*]

6.Mum, çerağ II İman mumu.

Her taraftan esen ol şarşar-ı zann ü şekden

Hıfz kıl **şem‘-i** yakīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*şem‘-i, -i*]

7.Mum, çerağ II Visal mumu.

‘Aceb mi sūziş-i sīnem vire pervāneye hayret

Çü men pervāne-i **şem‘-i** vişālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*). [*şem‘-i, -i*]

8.Mum, çerağII Dilek, istek mumu.

Muḥakḳak kimsenin **şem‘-i** murādı başa dek yanmaz

Bu bezm-i pür te‘abda Şādī kimdir kām-yāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7*). [*şem‘-i, -i*]

9.Mum, çerağII parlaklık, aydınlık III cemal mumu.

Nāiliyyet ger dilerseñ pāye-i maḥviyyete

Cāniñı **şem‘-i** cemāle per urur pervāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 3*). [*şem‘-i, -i*]

Pervāne-i per-suḥte-i **şem‘-i** cemālüm

Bir tūtī-i gūyā-yı şeker-hāy-ı visālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [*şem‘-i, -i*]

10.Mum II Çerağ III Aşığın gönlü.

Ruhsāruñı göster dil-i pervane nihāda

Şem ‘-i dil-i zār-ı koma fānūs-ı hafāda (Şādî Divanı, Gazel 166, Beyit 1). [şem ‘-i,]

11.Mum, çerağ II Ayrılık, hicran mumu.

Bir ‘aşık-ı per-suhte-i şem ‘-i firākam

Kim sūziş-i hicrānıma pervāne de şaşdı (Şādî Divanı, Gazel 204, Beyit 2). [şem ‘-i, -i]

12.Mum II parlaklık, aydınlık III Yatak odası mumu.

Görüp bu sūzişim zinhār benden ğayrīden şorma

Beni pervāne-i şem ‘-i şebistān eyleyenden şor (Şādî Divanı, Gazel 50, Beyit 2). [şem ‘-i, -i]

Ārzū-yı ‘arız ile Şādî her şeb ta seher

Cānını pervāne-i şem ‘-i şebistān eyledi (Şādî Divanı, Gazel 202, Beyit 5). [şem ‘-i,]

şem ‘a: Muma batırılmış fitil II Mum

1.Muma batırılmış fitil II Mum. II Baht, talih mumu.

O meh-rū külbe-i hecr-i dil-i nāşāde gelmişdür

Çararmış şem ‘a-i iqbālîmî ĩkāde gelmişdür (Şādî Divanı, Gazel 83, Beyit 1). [şem ‘a-i, -i]

2.Muma batırılmış fitil II Mum II Aydınlık, parlaklık (sevgilinin yüzü bağlamında).

Murğ-ı gönlüm şem ‘a-i ruhsār-ı yāri yād idüp

Āteş-i hirmāna dā’im cān yaqar pervāne tek (Şādî Divanı, Gazel 123, Beyit 2). [şem ‘a-i,]

Şem ‘-i ruhsār-ı cihān-sūzına gönlüm anun

Yanar elbet varıcağ şem ‘aya pervāne yakın (Şādî Divanı, Gazel 160, Beyit 2). [şem ‘aya, -y, -a]

Ruhsārıña karşı yine dil yandı yakıldı

Pervāne yanar şem ‘a-i sūzān(1) görünce (Şādî Divanı, Gazel 178, Beyit 4). [şem ‘a-i, -i]

N'ola rahm eyle 'arz it ārzū-yı şem'-i rüyuñla

Yanar her şeb şabāh-ı haşre dek pervāne-i hātır (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 4). [şem'-i rüy, -u, -n, -la]

semim: Koku, parfüm

1.Koku, parfüm II Aktar tepsisindeki koku

Şemim-i tabla-i 'atfāra asla ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı gönlüm meyl-i zülf-i 'anberin eyler (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4). [şemim-i,]

2.Güzel koku, parfüm II Amber, Misk kokusu(saç bağlamında)

Nihāl-i gül müdür cānā kadiñ naḥl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün 'anber midir yā müşk-i sārā mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1). [şemīm-i, -i]

Nihāl-i gül müdür cānā kadiñ naḥl-ı tecellā mı

Şemīm-i kākülün 'anber midir yā müşk-i sārā mı (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1). [şemīm-i, -i]

sems: Güneş

1.Güneş II Sevgilinin yüzü, çehresi.

Virür ol küfr-ü zülfün leyle-i zulmaye sevdâyı

Cebīnün tal'atı pertev-fezā-yı şems-i hāverdür (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3). [şems-i,]

2.Güneş II Başka güzeller.

Bakmazam ol şems-i 'ālem-tāba aslā bir dahı

Şādīyā bir mihr-i pür-envār(ı) gözler gözlerüm (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 5). [şems-i, -i]

sems-i duhā: 'kuşluk (vaktinin) güneşi II Güneşin en parlak ve dünyayı en iyi aydınlattığı zaman (Hz Muhammed'in yüzü)

Fer verir bedrāya hem şems-i duḥāya tal'atun

Añdırır 'uşşāka Ve'l-leyli izā yeğşā-yı zülf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5). [şems-i duḥā,]

2.Kuşluk (vaktinin) güneşi (Güneşin en parlak ve dünyayı en iyi aydınlattığı zaman) II Hz. Muhammed (sav)

Sen maṭla‘-ı envār-ı Hüdā **şems-i duḥāsın**

Sen ṭal‘at-ı bedrāy-ı sipihr-i dü-serāsın (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 1). [şems-i duḥā,]

şemşîr: Kılıç

1.Kılıç II Aşk ızdırabı, kederi.

Ḥaydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilersen ey göñül

Ol ğılāf-ı sīnede **şemşîr-i** ‘aşk-ı yārı tut (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4). [şemşîr-i, -i]

Ezelden küşte-i **şemşîr-i** ‘aşk-ı yārdur ol kim

Yanar bî-şıyt u nāle āteş-i sūzāna pervāne (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4). [şemşîr-i, -i]

2.Kılıç II Hata kılıcı.

Dil-i pür-zaḥmuma luṭfet yetişdür merhem-i luṭfuñ

Be **şemşîr-i** ḥatāyā dil-fiğāram yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3). [şemşîr-i, -i]

3.Kılıç. II Suver kılıcı (gücü, etkisi bağlamında).

Helāk-i nefis **şemşîr-i** şuverle ğayrı mümkündür

Ḳırar tîğ-i riyāzet ol hevā-yı nefis-i bed-kîşi (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3). [şemşîr-i, -i]

4.Kılıç II Aşk kılıcı.

Ölmeden ser-tîz-i tîğ-i ṭa‘ne-i ağıyardan

Küşte-i **şemşîr-i** ‘aşk-ı yār olaydum kâşkî (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3). [şemşîr-i, -i]

şems-üd-duḥā: Kuşluk vaktinin güneşi II Kur'an-ı Kerim'deki Şems ve Duha sureleri. III Güneşin en parlak ve dünyayı en iyi aydınlattığı anı kuşluk vaktidir. Maddi ve manevi açıdan dünya halkını en iyi aydınlatan Hz. Muhammed olduğu için ona bu unvan verilmiştir

Rûhuñ pertev-dih-i **şems-üd-đuhâdur** yâ Resûlallâh

Cebînüñ nûr-ı çeşm-i aşfiyâdur yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 1*). [*şems-üd-đuhâdur, -dur*]

şeng: Neşeli, şen şakrak (*sevgili bağlamında*)

Gerçi kim ol mehlikâ gayetle şüh ü **şengdür**

Lîk ‘uşşâk-ı dil-i zâre cefâ âhengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [*şengdür, -dür*]

şer’: Kanun II Şeriat, İslam şeriatı.

Hâmi-i **şer’-i** ‘alâ zıll-ı Cenâb-ı kibriyâ

Dergehi hâcet-peziñrâ Hüsrev-i çarh âstân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 10*). [*şer’-i, -i*]

şeref: Manevî yükseklik, ululuk.

Halka der-güş-ı gulâm-ı hazreti monla şodem

Ol **şerefle** bu gâzel nokşanı istikmâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [*şerefle, -le*]

şeref-pîrâ: Şerefiyle süsleyen, şereflendiren, onurlandıran II Hz. Muhammed.

Hükmrân-ı hıttâ-ı levlâk sensiñ yâ resûl

Zât-ı pâkindir **şeref-pîrâ-yı** evreng-i yakîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*şeref-pîrâ-yı,]*

şer’-i ahmed-i muhtâr: Hz. Muhammed'in İslâm şeriatı.

Bulmak isterseñ hemîşe ger necât-ı dâimi

Şâdî yâ dāmân-ı **şer’-i Ahmed-i Muhtârı** tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*şer’-i ahmed-i muhtâr, -ı*]

seriat: Kanun, düzen. II Kuran’ın ayetlerine, Hazreti Muhammet’in sözlerine ve yaptıklarına, bunlardan çıkarılmış yorumlara dayanan, insanın yaşamını, toplumsal yaşamı düzenleyici, Tanrısal olduğu için hiçbir zaman değişmeyecek olan dinsel kurallar bütünü, İslam hukuku.

Cehâlet çirkini mahv eyledüñ âb-ı şerî’atla

Olup şâhenşeh-i taht-ı **seriat** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [*seriat,]*

serm: Utanma, mahcubiyet; haya, âr.

Māh-ruyuñ tã nümāyan oldu zîr-i tırradan

Girdi ebre **şerm** u hacletden o mihr-i pür şu ‘â’ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3). [*şerm*,]

Bilüp itdiklerimden bilmeyüp itdiklerimden heb

Besâ **şerm** ü hacâletle peşimānam meded yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2). [*şerm*,]

şermend: Utanan, utangaç II Mahcup(gonca).

Bir hând ile **şermend** ede gör gonce-i hândi

Ol hîş-pesendi (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 6). [*şermend*,]

şermende: Utanan, utangaç, mahcup

1. Utanan, utangaç, mahcup II Aşık.

Bağışla beni hâce-i Levlâke ilâhî

Şermende-i dergâh-ı ‘alâ eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6). [*şermende-i*, -i]

Ben anıñ bir bende-i lutf u kerem **şermendes**i

Şâdiyâ Monla Celâlüddindir hünkâr-ı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7). [*şermendes*i,]

2. Mahcup, utangaç II Kul.

Divân-ı mu‘allâ olıcak Şâdî-i zârı

Şermende-i dīvân-ı mübîn eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 5). [*şermende-i*, -i]

şevk: Şiddetli arzu, istek, aşırı heves II Gönülde meydana gelen coşkunkluk.

Ehl-i vahdet daima keşretde vahdet eyleyüp

Pây-i **şevkın** gūşe-i hâlvat-serâdan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2). [*şevkın*,]

Şevk-i la‘lûñ ile tã başladı rakşâne kadeh

Girdi biñ renge boyandı begüm al kâne kadeh (Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 1). [*şevk-i*, -i]

Dâğ-dâr eyledi ol reng-i rûh(ı) lâleleri

Dehen-i **şevk(i)** dil-i gönçeyi pür-hûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 3*). [*şevk(i), -i*]

şevket: *Büyüklik, heybet*

1. *Büyüklik, heybet II Saltanat.*

Her taraf i 'lân olunduğda cülûs-ı **şevketi**

Şıyṭ-ı ferrûh-bād ile pür oldı ṭâḳ-ı âsmân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [*şevketi, -i*]

2. *Büyüklik, heybet II Şiir bağlamında*

Çü Şâib **şevket-i** nazmı irer âfâḳa ey Şâdi

O kim evşâf-ı pîri zîb-i pîrâ-yı zebân eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*şevket-i, -i*]

Yoksa ḥaddi mi nazîre nazmı pâk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde ḥāmem lâl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [*şevket-i, -i*]

şevdâ:

1. *Aşkının çokluğundan akli başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış (kimse), çılgın, dîvâne, meczup. II Aşığın gönlü.*

Ey peyk o dildâre taḥiyyâtımı söyle

Düş pâyine ḥâl-i dil-i **şeydâ** haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4*). [*şeydâ,]*

Hâle-i âgûşa tā kim ol meh-i tābân gelür

Mürde cism-i 'âşık-ı **şeydâya** gūyâ cân gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [*şeydâya, -ya*]

Bu ne sırdır Şâdiyâ zencîr zabṭ etmez iken

Bir kıla bend eyledi âḥîr dil-i **şeydâ-yı** zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7*). [*şeydâ-yı,]*

2. *Aşkının çokluğundan akli başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış (kimse), çılgın, dîvâne, meczup II Bülbül III Aşık.*

Zâğdan şormak ne lâzım ğunc u nâz-ı gönçeyi

Şîve-i gül-gönçehâyı bülbül-i **şeydâ** bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [*şeydâ,]*

Ben nice zār olmayam dāim hayāl-ı vaşl ile

Bülbül-i **şeydāy**ı derd-i verd-i handan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4*).
[şeydāy, -y]]

Âh pîrāmûn-ı gül olmuş maḳarr-ı hâr u ḥas

Bülbül-i **şeydā** figân eyler be her dem her nefes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1*).
[şeydā,]

Âh eyleme ey bülbül-i **şeydā-yı** ḥaḳîḳat

Nâ-gâh açıldı gül-i ra'nâ-yı ḥaḳîḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 1*). [şeydā-yı,]

sevtân: Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kıskırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis.

Nehc-i nâ-rast güzinem meded Allâh meded

Nefs u **şeytāna** ḳarīnem meded Allâh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1*). [şeytāna, -a]

sifā: İyileştirici, çare olan şey

1. İyileştirici, çare olan şey II Aşıkların gönlündeki tasa ve kederi gideren meyhane köşesi

Gel senüñle gidelüm şüfî şifāyab olalım

Güşe-i meygedeye dār-ı **şifādur** dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [şifādur, -dur]

2. İyileştirici, çare olan şey II Hz. Muhammed'in bakışı.

Dem-i vâ ümmeti de mazhar-ı enzār-ı eltâf it

Nigāhuñ 'illet-i cürme **şifādur** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [şifādur, -dur]

şifāyab ol-: Şifa bulmak, iyileşmek.

Gel senüñle gidelüm şüfî **şifāyab olalım**

Güşe-i meygedeye dār-ı şifādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 4*). [şifāyab ol-, -a, -lım]

şifte: Müptelâ, dîvâne II İplik yumağı III İnce ve narin

Degül mi **şifte** zülfün dil-periştan olmama bâ'ış

Firāk-ı la‘li gülfāmıñ ciger-ķān olmama bā‘is̱ (Şādî Divanı, Gazel 35, Beyit 1). [şifte,]

Şifte hālüm kıl şabā ol zülf-i ‘anber-bāre ‘arz

Haste göṉlüm eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arz (Şādî Divanı, Gazel 105, Beyit 1). [şifte,]

şifte-hāl: *Düşkün, tutkun hāl.*

Şifte-hālīm zülf-i ‘anber-sā bilür bilmezlenür

Ķays-ı pür-zār oldııum Leylā bilür bilmezlenür (Şādî Divanı, Gazel 64, Beyit 1). [şifte-hālīm, -im]

şikār it-: *Avlamak, ele geçirmek II Etkisi altına almak.*

Şayd olunmaz dāma yaklaşmaz iken hemçün hümā

Pençe-i şehbāz-ı çeşmüñle **şikār itdün** beni (Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 2). [şikār it-, -dü, -ñ]

Pençe-i ser-tiz-i ‘aşķ **itdi** göṉl murıun **şikār**

Ķaf-ı hātır oldı Şādî lāne-i ‘anķā-yı ‘aşķ (Şādî Divanı, Gazel 115, Beyit 5). [şikār it-, -di]

şimdi: *İçinde bulunulan zamanda, bu anda, el'an.*

Hayder-i meydān-ı ‘aşķ olduñ olub Döldül-süvār

Şimdi ey Şādî seniñle kim sürer meydāna at (Şādî Divanı, Gazel 20, Beyit 5). [şimdi,]

Bu deñlü diñle neydi Şādiyā ol Ķışsa-i Mecnün

Oķunsun **şimdi** bundan böyle de efsāne-i hātır (Şādî Divanı, Gazel 68, Beyit 5). [şimdi,]

Ziynet-i nevber ruķuñ nāıāh-ı pinhān eyleyüp

Başladı taķķiķe **şimdi** küfrünü ibrāze haķ (Şādî Divanı, Gazel 106, Beyit 4). [şimdi,]

Ziynet-i nevber ruķuñ nāıāh pinhān eyleyüp

Başladı taķķiķe **şimdi** küfrünü ibrāze haķ (Şādî Divanı, Gazel 106, Beyit 4). [şimdi,]

Şādiyā **şimdi** bu bāzār-ı melāmet sen de mi

Ķays-ı Leylā çekdi el ķıldı bu ‘ālemden vedā‘ (Şādî Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [şimdi,]

Çeşm-i mestānuñ hayāl-i dilde tā kıldı karar

Şimdi āhū-yı hıṭādan dīde-pūş-ı rağbetem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [*şimdi,]*

Rûze-i hicrân ile ğāyet zebûn oldum zebûn

Şimdi ol ‘iyd-ı vişāl-i yār(i) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*şimdi,]*

Şimdi dil-beste-i zencîr-i cünûnum hayfa

Zülf-i Leylâ şalalı Kays gibi kühsâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [*şimdi,]*

Hayāl-i meh-cemālûñle gözümde murğ-ı hıvâb uçdı

Dü çeşmüm **şimdi** ‘anķa-āşiyānım yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3*). [*şimdi,]*

şimşād: *Şimşir ağacı II Başka, diğer güzeller.*

Şimşād görüp kaddûñe hayrân ola kıldı

Nāzende edā serv-i likā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [*şimşād,]*

Ġayra kılmaz kâmetiñ üftādesi ‘atf-ı nigāh

Sen o servisüñ saña **şimşād** ü servi baş eğer (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [*şimşād,]*

Ṭavriña hayran ola kıldı nice ‘ālî neseb

Kaddûñe manend bir **şimşād** ya ‘ar‘ar mı var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*). [*şimşād,]*

Ser pāye düşürsin göricek serv ile **şimşād**

Gülzāra şaluñ nāz ile ey serv-i ser-efrāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 2*). [*şimşād,]*

Göñül tā dām-ı ‘aşk-ı yāre çarpıldı irādetsüz

Gerekmez dīdeye **şimşād** ol tûbā kıyāfetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [*şimşād,]*

Kâmet-i **şimşād** ya bir serv-i servistân-ı nāz

Böyle bir mümtāz bir şehbāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3*). [*şimşād,]*

İderse serv ile **şimşād** u ‘ar‘ar lāf-ı bālāyî

Şalıñ pā-māl-i esb-i nāz kıl serv-i hıramānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3*). [*şimşād,]*

Ḳadūnle eylese **ṣimṣād** eger da ‘vāy-ı bālāyī

Yüri üftāde-i reftār kıl zinhār(1) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4*). [*ṣimṣād,]*

Her bār düşüp pâyine şular gibi aḳdum

Ṣimṣād reviş serv-i hırāmān(1) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 3*). [*ṣimṣād,]*

Ba‘demā Şādî gerekmez dīdeye **ṣimṣād** u serv

Ḳāmet-i reşk-āver-i serv-i bülendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5*). [*ṣimṣād,]*

Ba‘dema **ṣimṣād** u serve eylemem ‘atf-ı nigāh

Çün ḥayāl-i kāmēt-i tūbā nihāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [*ṣimṣād,]*

Ser-fürü itmez mi eyler ‘ar‘ar u **ṣimṣād** ü serv

Serv-i nāzım nāz ile ‘azm-i gülistān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2*). [*ṣimṣād,]*

ṣi‘r: *Vezinli söz II Şiir.*

Müfevvāz dur saña Fevzī Efendi **ṣi‘r** inşadı

Çü Şādī şā‘irān-ı ‘aşrda bes eş‘ar(1) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 5*). [*ṣi‘r,]*

ṣiriñ: *Tatlı, hoş II Kelam (şiiir).*

Şādī yā **ṣiriñ** kelāmıñ tūṭi-dil şā‘irlere

Vāye-baḥş olmaḳda ol şehdāb-ı şekkerden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*ṣiriñ,]*

ṣiyem: *Huylar.*

Mey-i ‘aşkuñ sunalı sākī-i nāzende **ṣiyem**

Cām-ı Cemşide daḥı ‘atf-ı nigāh eylemezem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 1*). [*ṣiyem,]*

ṣīb: *Eğim, iniş, engebeli zemin*

1.Eğim, iniş, engebeli zemin II Makam ve haller arasındaki değişim

Bes şüfī ne devr itmeyesin **ṣīb** u firāzı

Gel rekz-i ḥıyām eyle be şahrā-yı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3*). [*ṣīb,]*

2.Eğim, iniş, engebeli zemin II Sevgiliyi arayış yolları

Oldı gönlüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylā Kays teg gezdim ferāz u deşt u **şīb** (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*şīb,]*

şir: *Aslan II Zalim kimse.*

Gürghā bā gūsfend ẖvābend der şahrā-yı yek

Key her āsed kebkhā ez şavlet-i **şir-i** jiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*şir-i, -i]*

şirāz: *İran'da bir şehir II Klasik tarzdaki şark ciltlerinde formaların dikildiği ipliklerin uzun bırakılan uçlarının, formalar tamamlandıktan sonra usûlüne göre birleştirilip örülmesinden meydana gelen ve sayfaları düzgün tutmaya, dağılmasını önlemeye yarayan ibrişim şerit III Nizam, düzen.*

Kitāb-ı hüsnüñü gördükde der-hāl

İder cān riştesin ‘uşşāk-ı **Şirāz** (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [*şirāz,]*

şirin: *Tatlı II Hüsrev (Ferhad) ile Şirin hikayesinin kadın kahramanı III Hoşa gidecek niteliklere sâhip, sevimli, iç açıcı, cana yakın*

Yād-ı leb-i **Şirīn** ile Ferhād ola kaldım

Kūhsār-ı ğamı ṯāğıdalı rûz-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*şirīn,]*

Firākıñla gören hāl-i melāmet iştimalim dir

Bu bir kūhken-i **Şirīn** midir yā Kays-ı Leylā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [*şirīn,]*

Virelden Şâdî-i ednāya neş’e sūkker-i na‘tuñ

‘Aceb bir ṯūtī-i **şirīn** edāyam yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7*). [*şirīn,]*

Tişe-i āhumla tā ḳal‘ eyledüm kūh-ı ğamı

İmtiyāzım vardur (ol) kūh-ken-i **Şirīnden** (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [*şirīnden, -den]*

2. *Hüsrev (Ferhad) ile Şirin hikayesinin kadın kahramanı II Hoş, güzel, tatlı (dil, söz bağlamında).*

Ben kūh-ı ğamı tişe-i āhumla ṯāğıtdım

Ferhād ideli gönlümü **Şirīnce** zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*şirīnce, -ce]*

şîrîn-dehen:

1.Şirin ağızlı II Tatlı sözlü III Sevgili, dost.

Âh ile ƣal ‘eylerim küh-ı ğamı **Şîrîn-dehen**

Gerçi kim Ferhâd dilde zûr-ı bâzû ƣalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [*şîrîn-dehen,]*

Öyle bir Ferhâd-ı nâşâdem ki ey **Şîrîn-dehen**

Deldi tãġı tîşe-i âh u fiġānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*şîrîn-dehen,]*

2.Şirin ağızlı II Tatlı sözlü III Aşık bağlamında

Bu dehrde efsâne-i ‘aşkum ki bilindi

Şîrîn-dehenüm kışsa-i Ferhâd silindi (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 1*). [*şîrîn-dehenüm, -ü, -m]*

3.Ağızda, dilde tatlı bir söz II Ferhat (ile Şirin) hikayesi.

Şîrin-dehen oldu kühen-efsâne-i Ferhâd

Meşhûr olalı ‘aşrda hâl-i dil-i nâ-şâd (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 1*). [*şîrin-dehen,]*

şîrîn-edâ: Tatlı dil, güzel söz II Güzel üslup (aşık bağlamında).

Tîşe-i na ‘râ-i şebġîri görenler Şâdî

Na ‘ra-i Küh-ken-i **Şîrîn-edâdur** dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [*şîrîn-edâdur, -dur]*

Ƣaġıtdum tîşe-i âhumla ben de küh-ı endühu

Deme **Şîrîn-edâ** küh-ken-i Ferhâde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4*). [*şîrîn-edâ,]*

Gönül **Şîrîn-edâlu** kühken-i kühsâr-ı hayretdür

Yerüm çün Kays-ı Leylâ deşt ü hāmûn-ı melâmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [*şîrîn-edâlu,]*

şîrîn-leb: Şirin dudaklı II Tatlı dilli III Sevgili, dost.

Egerçi Şâdîyâ çok dilbere dil vermişem amma

O **Şîrîn-leb** beni hem-rütbe-i Ferhād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 5*).
[*şîrîn-leb,*]

şîrîn-tab: *Tatlı mizaçlı, karakterli II Güzel huylu.*

Tîşe-i āhumla çün Ferhād deldüm tağları

Tā o **Şîrîn-tab** şüh-ı şîve-mendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*şîrîn-tab,*]

şîşe: *Şişe, testi*

1.*Şişe, testi II Ar şişesi*

Cām aldığı dem deste atar **şîşe-i** ‘ārı

Şâdî teg olanlar mey-i maḥbûb ile berbād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5*). [*şîşe-i, -i*]

2.*Şişe, testi II Gönül şişesi*

Münkesirdür **şîşe-i** dil seng-i cevri-yârdan

Sînesi āmâc-ı peykân-ı belâ vü mihnetem (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*şîşe-i,*]

Münkesirdür **şîşe-i** gönüm o seng-i cevri-den

Raḥm kıl şol ḥâtır-ı pür inkisârımdan şakın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3*). [*şîşe-i, -i*]

şîşe-i ‘ārı taşa çal-: *Ar (utanma) şişesini taşa çalmak (kırmak) . Halkın gözünde mühim görünen dünyevî kalıpları, âdetleri bir daha dönmek üzere terk etmek.*

Ezelden taşa çaldım Şâdîyâ ben şîşe-i ‘ārı

Dime rüsvâ-yı ‘aşka ḥâtıra hiç ‘ār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 5*). [*şîşe-i ‘ārı taşa çal-, -dı, -m-dım*]

şîve: 1.*İşve, cilve II Tarz.*

İdemez **şîvede** gül-gonçe fem-i yâr ile baḥş

Ḳılamaz giryede bülbul dil-i pür-zâr ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1*). [*şîvede, -de*]

2.*İşve, cilve II Tarz III Sevgilinin aşığa takındığı tavırlar.*

Şîvelerle şeh-i ḥūban alalı taḥt-ı dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nāy-ı ferah (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*şīvelerle, -ler, -le*]

Zāğdan şormak ne lāzım ğunc u nāz-ı ğonçeyi

Şīve-i gül-ğonçehāyı bülbul-i şeydā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 2*). [*şīve-i, -i*]

şīve-mend: *İşveli II Taz sahibi*

Tīşe-i āhumla çün Ferhād deldüm tağları

Tā o Şīrīn-tab‘ şūh-ı **şīve-mendüm** gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*şīve-mendüm, -üm*]

şod: *Oldu.*

Zāt-ı vālā-yı tū **şod** bedrū’l-büdūr evc-i ḥasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*şod,*]

şodem: *Farsça şoden (olmak) fiilinin 3. tekil kişi geçmiş zaman hali II Oldum.*

Halka der-ğüş-ı gulām-ı ḥazreti monla **şodem**

Ol şerefle bu ğazel nokşanı istikmāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 6*). [*şodem,*]

şöhret: *Her yerde herkesçe tanınma, meşhurluk, ün, san, nam.*

Giderdi **şöhret-i** efsānehā-yı Kays-ı Leylāyı

Yeter şol kışşā-i ḥāl-i dil-i pür-zār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [*şöhret-i, -i*]

Ger dilerseñ **şöhret-i** nazmun ola āfāka res

Şādīyā ser zīb-i eyle nazm-ı ‘İzzeti divān (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5*). [*şöhret-i, -i*]

söyle: *Şu tarzda, şu şekilde, şu yolda.*

İştihār-ı ḥālīme bādī kemāl-i ‘aşkdur

‘Aşkdur Leyla veren ol Kaysa **şöyle** iştihār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 3*). [*şöyle,*]

şol: *İşaret sıfatı. Şu, o.*

Şol Şādī-i zārı nola bir mazhar-ı lutf it

Sensin şeh-i iklim-i ‘atā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*şol,*]

(Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 1). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 5). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 4). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 4). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 5). [şol,] (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 5). [şol,] (Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 3). [şol,] (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 6). [şol,]

şu bu: Birtakım kimseler ve nesneler.

Şanma dil sāğar-ı endişe-i **şu bu** çekerüz

Biz faķat meygedede cām-ı İrem-bū çekerüz (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 1). [şu bu,]

şu kadar: Şunca, çok fazla.

Bülbül gibi Şâdî **şu kadar** nâleler etdim

Güş eylemedi ol gül-i nev āh ü figānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 5). [şu kadar,]

şu ‘ā’: Ziya, tel tel görünen ışık. (Güneş bağlamında).

Māh-ruyuñ tā nümāyan oldu zîr-i tırradan

Girdi ebre şerm u hacletden o mihr-i pür **şu ‘ā’** (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3). [şu ‘ā’,]

şübhe yok: Şüphesiz, kuşkusuz.

Şübhe yok gül-deste-i bāğ-ı haķîķatdür güli

Ṭurra-i şebbūy-ı ma‘nā tāt-ı ‘Abdülkādîrî (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3). [şübhe yok,]

şüh: 1. İşveli, cilveli dilber/güzel

Gerçi kim ol mehlikā ğayetle **şüh** ü şengdür

Lîk ‘uřşāķ-ı dil-i zāre cefā āhengdür (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1). [şüh,]

Sevdā-yı dü çeşmüñle gezer kūh u fezāyı

Meshūr nigāhuñ olalı **şüh-ı** ğazālān (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2). [şüh-ı,]

Al dest-i nāza sāğar ey **şüh-ı** işve-perver

Raħm eyle raħm göster düşdükce ‘āşıkāna (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 7). [şüh-ı, -ı]

Ol nergis-i mestiñ ne kıyar ‘āşıkā daim

Ey **şuḥ-ı** cefa-cu bu mudur ‘ayn-ı ‘inayet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 2*). [*şuḥ-ı, -ı*]

Ah dil aldiralı **şuḥ-ı** cefâ-girdâra

Ḥançer-i nâz ile kıl cigerim biñ pâra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 1*). [*şuḥ-ı, -ı*]

Tîşe-i âhumla çün Ferhâd deldüm tağları

Tâ o Şîrîn-tab ‘ **şuḥ-ı** şîve-mendüm gitdi âh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*şuḥ-ı, -ı*]

Sükût etdi aña ikrâr-ı ızmâri denilmez mi

Didükce **şuḥ-ı** mümtâzım baña bir būs-ı vâmîndır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*). [*şuḥ-ı, -ı*]

Didükçe nâzı az it **şuḥ-ı** mümtâz

İdersin şâh-ı nâzım nâza âgâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 1*). [*şuḥ-ı, -ı*]

Muktezâ-yı tab ‘dır ‘uşşākâ bidâd itmesi

Yokşa pek bilmez degildür **şuḥ-ı** müstesnâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [*şuḥ-ı, -ı*]

2. *İşveli, cilveli dilber/güzel. II Sevgili, dost.*

Sûziş-i sîneme pervâne de hayrân oldı

Âteş-i ‘aşkı o **şuḥım** düşeli câna şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 2*). [*şuḥım, -ım*]

Sen söyle şabâ hâl-i dil-i zârı o **şuḥâ**

Ben bendede yok hâlimi ityâna liyâkat (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*şuḥa,]*

Lâle-zâr olmuş hayâl-i ‘arızuñla deşt-i dil

Deşt-i dil pür dağdur ey **şuḥ** hem çün lâlezâr (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 2*). [*şuḥ,]*

Gören âyinede ey **şuḥ** senüñ ‘aks-i ruḥıñ

Didi âyâ ki perî sihrle mînâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 2*). [*şuḥ,]*

Ben niyâz eyledigimde ne ‘aceb nâz ider olsan

Saña tîbâ baña ey **şuḥ** temennâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3*). [*şuḥ,]*

Ey **şuḥ** eşigiñ tozu kuḥl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tâc-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*şuḥ,]*

O **şūhuñ** çeşm-i cellādı demādem kaşd-ı cān eyler

Ne hūnīdir o kim ‘ālem elinden el-amān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 1*). [*şūhuñ, -uñ*]

Ben haste-i hecre kılamaz çāre eṭibbā

Ey **şūh** sen ol merhem-i vaşluñla devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [*şūh,]*

Sen peyk yūri ‘arz-ı niyāz eyle o **şūhā**

Ben kāl ile hāl-i dil-i zārı disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*şūha, -a*]

Şayd eyleme mümkün mü o āhū beçe **şūhu**

Çün dām-ı temennā yine her yana kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*şūhu, -u*]

Fürüg-ı mäh-rūyuñ nur-baḥş-ı tāk-ı a‘lādur

Cebīnūñ tal‘atı ey **şūh** reşk-i āfitāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [*şūh,]*

Ey **şūh** kadet servi-yi büstān-ı ḥaḳāyık

Ve’y zūlf ü ruḥet fer-dih-i reyḥān u şaḳāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [*şūh,]*

İstemez haste göñül yāra şarılmaḳ ancak

Nigeh-i nāzı o **şūhın** baña ‘ayn-ı merhem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2*). [*şūhın,]*

Ne gördümse o **şūhı** ‘āşıkā bī-dād ider gördüm

Dil-i ‘uşşāka kaşdı kendiye mu‘tād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1*). [*şūhi, -ı*]

Cihāna kār kıldı sūzişim ol **şūha** kār itmez

Dil-i dilber ‘aceb āhen midir ḥārā mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 4*). [*şūha, -a*]

Şaḳın ey **şūh** şaḳın olma raḳībāna yakın

Ne revādur ola gül ḥār-ı muḡaylāna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [*şūh,]*

Āh-ı dil-i pür-zār yetişmez mi o **şūhā**

Tā her gice eflāke irer na‘ra vü nāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*şūha, -a*]

Ey **şūh** daḥı ḥvābe maḥal ḳalmadı herḡiz

Şehbāz-ı ḥayālūñ ideli dīdemi lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 2*). [*şūh,]*

Gerçi söz uzar perçem-i vaşfinda o **şūhuñ**

Hiç kılca söz olmaz hele nāzikçe miyāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [*şūhuñ,]*

Korkum bu o **şūhun** bele hançer takışında

‘Uşşāk-ı dil-i zāra kıyar her bakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*şūhun, -un]*

Dil o **şūhun** sevdi zülf-i ‘anber-i sārāsını

Kays-ı Leylā teg maḳarr itdim cünün şahrāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [*şūhun, -u, -n]*

şükr: *Teşekkür. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme.*

Şükr mümkün mü edā secde-i şükrānide

Olsa fersūdē cebīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 4*). [*şükr,]*

su‘le: *Alev II Işık, parıltı (Burçlar bağlamında).*

‘Avn-i Hāḳ’la gün-be-gün ol āfītāb-ı tāl‘atı

Şu‘le endāz-ı burūc-ı übhet ü iclāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [*şu‘le,]*

su‘le-pāş ol-: *Işık saçmak II Aydınlatmak.*

Şāhid-i maḳşūd-ı ‘ālem eyledi ‘arz-ı cemāl

Şu‘le-pāş oldu yine āyīne-i kevn u mekân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 3*). [*şu‘le-pāş ol-, -dı-du]*

şūrīde: *Perişan II Tutkun(Bülbül/Aşığın gönlü bağlamında).*

Ol bülbül-i **şūrīde-i** gülzār-ı vaḥīdüm

Eflāke şalan ḡulgule āh-ı seḫerümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*şūrīde-i, -i]*

Kılduḳça tazarru‘ ne ‘aceb nāz ider olsun

Elbetde kılar bülbül-i **şūrīdeye** gül nāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [*şūrīdeye, -ye]*

Gül dilerken eyledün ḫayfā esīr-i ḫār-zār

Dem-be-dem ḳan ağlarum ol bülbül-i **şūrīde** vār (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 3*). [*şūrīde,]*

Niçe āh itmesin şol bülbül-i **şūrīde-i** ḫātır

Dimāğ-ı cāne hergiz bŭy-ı gŭlzār-ı şafā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 2*).
[şūrīde-i,]

Ārzū-yı gŭlsitān-ı vuşlat-ı dildār ile

Bŭlbŭl-i şūrīde dil vāreste-i bŭlbŭl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [şūrīde dil,]

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Kays

Ez ezel vaḥdet-serā-yı dildedir Leylā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [şūrīde-dil,]

şūrīde-kıyāfet: *Perişan kılık II Aşığın içinde bulunduğu melamet hali.*

Olduñ yine pā-beste-i zencīr-i melāmet

Şūrīde-kıyāfet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 4*). [şūrīde-kıyāfet,]

şūrīde-nihād: *Perişan, karışık huylu II Halden hale giren gönül.*

Bezī-i cān itmeyicek ‘āşık-ı şūrīde-nihād

Olamaz bārgēh-i ḥazret-i cānāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [şūrīde-nihād,]

T

tā: *Değın, dek, kadar.*

Dīde-i albe gerekmez mihr-i ‘ālem-tāb-ı arı

Tā mūnevverdūr gōnūl bā mihr-i pūr-envār-ı Hū (*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [tā,]

(*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 89, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 107, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 118, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 131, Beyit 2*). [ta,](*Şādī Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 202, Beyit 5*). [ta,](*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 1, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 93, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 114, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 125, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 129, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 144, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [ta,](*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [tā,] [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 7*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 144, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [ta,](*Şādī Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 128, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 7*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Kaside 20, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 24*). [tā,](*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 2*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 124, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [tā,](*Şādī Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [tā,](*Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 5*). [tā,]

tā:

1.Kat II Būklüm (gönül bağlamında).

Benim de Şādīya hāmūn-ı ‘aşk içre yerim vardur

Dil-i tā zūlf-i Leylā Kays-veş yabana şaldırdı (*Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [tā,]

2.Kat II büklüm (saç bağlamında)

Oda yansın nideyim müşk ile ‘anber min-ba‘d

Ṭurra-i kākül-i **tā** ‘anber-i sārā geldi (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2). [tā,]

tā ki: Ne zaman ki.

Pür oldı şıyt-ı Hūdan gūş-ı hikmet

Çalındı **tā ki** dilde nāy-ı ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 5). [tā ki,]

(Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1). [tā ki,] (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3). [tā ki,] (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5). [tā ki,] (Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3). [tā kim,] (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1). [tā kim,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2). [tā kim,]

ta‘akkul: Akıl erdirme, zihin yorarak anlama.

1.Akıl erdirme, zihin yorarak anlama.(aşk bağlamında).

Derk olunmaz nüshadır ol nüsha-i kübrā-yı ‘aşk

Ġayrı mümkündür **ta‘akḳul** nükte-i vālā-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1). [ta‘akḳul,]

2.Akıl erdirme, zihin yorarak anlama. (Allah'ın hikmeti bağlamında).

Hikmet-i Haḳdan dem urdun ḥāme-i nāzūk-ḥıram

Ġayr mümkündür **ta‘akḳul** hikmet-i Rabbu’l-enām (Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 1). [ta‘akḳul,]

3.Akıl erdirmek, zihin yorarak anlamak (akıl bağlamında)

Ḳuvve-i ‘aklda ey ḥVāce Felāṭun olsan

Hikmet-i ḥazreti mümkün mü **ta‘akḳul** idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 4). [ta‘akḳul]

ta‘alluk-gerde: Bağlanmış II İlgili.

İstemem Mısr-ı dili Yūsuf-cemālān olmasa

Neyleyem cismi **ta‘alluk-gerde-i** cān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 1). [ta‘alluk-gerde-i,]

tā‘at: Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.

Zevraḳ-ı gönlüm nola saḥil-res-i **tā‘at** kıl

Ġarķ-ı mevc-i baķr-ı ‘isyānam meded yā Rab meded (*Şādî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*).
[tā‘at,]

tāb: 1. Güç kuvvet, takat II Işık, parıltı.

Bende yok **tāb** temenna-yı vişāl eylemeĝe

Yürü sen ‘arz-ı niyāz it şeh-i hūbāna şabā (*Şādî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [tāb,]

Ger zūlf ü ruķuñ virmese gülzāra leţāfet

Hoş **tāb** u ţarāvet (*Şādî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [tāb,]

Zūlfūñle ruķuñ bāĝda ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı bulur **tāb** ü ţaravet gül ü reyḥān (*Şādî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [tāb,]

Kā‘be-i kūyuñ ţavaf itmek diler Şādî ḥazīn

Ne‘yleyem yok tākat u **tāb** u tüvānum el-amān (*Şādî Divanı, Gazel 155, Beyit 5*). [tāb,]

Pertev alur mihr ü māh **tāb-ı** ruķuñdan hemīn

Tāb-ı ruķuñdan hemīn pertev alur mihr ü māh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*). [tāb-ı, --ı]

Pertev alur mihr ü māh tāb-ı ruķuñdan hemīn

Tāb-ı ruķuñdan hemīn pertev alur mihr ü māh (*Şādî Divanı, Gazel 164, Beyit 3*). [tāb-ı, --ı]

Bār-ı cevruñ çekmeĝe **tāb** ü tüvānum kalmadı

Terk-i cevrit ey cefā-girdārı Allāh ‘aşķına (*Şādî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [tāb,]

Ḥamdülillāh kim yine devrān buldu **tāb** u fer

Oldı tā mihr-i ‘adālet ‘āleme pertev-feşān (*Şādî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1*). [tāb,]

2. Hararet; ateş II Şarabın verdiĝi etki.

La‘l-i sāķiden çü şordum **tāb-ı** mey ḥāşiyetiñ

Mey gibi el aĝzına düşdüm olup dünyāya şā‘ (*Şādî Divanı, Gazel 109, Beyit 4*). [tāb-ı, -ı]

3. Takat, mecal, güç, kuvvet II (Sevgiliden gelen) Fayda ve menfaat.

Virür gül-gonçeye **tāb** u ţarāvet

Tebessümle leb-i handân-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3*). [tāb,]

tab´: *Huy, mizaç, karakter, yaratılış II Şairlik yeteneği.*

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde tūṭi-i **tab´ım**

Ḥayāl-i kând-i la´lin oldu gūyan olmama bā´is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [ṭab´ım, -ım]

Şadef-i lafzı pūr etdi dūr-i ma´nâlar ile

Ṭab´-ı Şādīye disem ebr-i gūher-zā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 5*). [ṭab´-ı, -ı]

Şādī gerçi ´aşrda çok şā´ir-i Şaīb-ḥayāl

Ḥazret-i Şā´dī gibi bir **tab´-ı** nāzik-ter mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [tab´-ı, -ı]

´Aceb mi nazm-ı Cāzim reşk-i gevherdür desem Şādī

Ki **tab´ı** nükte neb´i ebr-i gevher-zāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 5*). [ṭab´ı, -ı]

Ārzū-yı şekkeristānı ḥayāl-i vaşl ile

Tūṭi´-i **tab´um** ider feryād dāim der kafes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [ṭab´um,]

Şādī nice çālāk-dirāyetleri gördüm

Yok **tab´-ı** semendūn gibi bu ´arşada serkeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [ṭab´-ı,]

Nice şebdīz-veş çālāk-rev şā´ir olur hayrān

Yürütsem esb-i **tab´ı** Şādīyā Īrāne mīrāne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [ṭab´ı, -ı]

Muvaşşah nazmuñı ´arz itme Şādī pīlever **tab´ā**

Hemīşe dürr-i nazmuñ **tab´-ı** gevher-bāra ´arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [ṭab´-ı, -ı]

Muvaşşah nazmuñı ´arz itme Şādī pīlever **tab´ā**

Hemīşe dürr-i nazmuñ **tab´-ı** gevher-bāra ´arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 5*). [ṭab´ā, -a]

Kimiñ işlerse esb-i **tab´ı** gelsin hem-´inān olsun

Açıkdur ´aşrımızda çün feşāḥat raḥş-ı meydānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 4*). [ṭab´ı, -ı]

Mazhar-ı ebr-i füyûzât-ı cenâb-ı ‘İzzetim

Pür şadef **ṭab‘am** dūr-i şehvârdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 3*).
[ṭab‘am, -am]

‘Arz iderdüm ol hūceste **ṭab‘-ı** rahm-ı Hazrete

Şādīyā nazm-ı dūr-i şehvâr olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 5*). [ṭab‘-ı, -ı]

O deñlü dâne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennâ dāmına aldım o āhu **ṭab‘** cānânı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [ṭab‘,].

Muktezâ-yı **ṭab‘dır** ‘uṣṣākā bidād itmesi

Yokşa pek bilmez degildür şūḥ-ı müstesnâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*).
[ṭab‘dır, -dır]

Gāh bir ihsân kılmak lâzım-ı **ṭab‘ın** iken

Haste-î hicrânîña daim cefâ lâyıḳ mı yâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4*). [ṭab‘ın, -ı, -ñ]

Lâzım-ı **ṭab‘ın** iken sâķî kerem luṭf u himem

Eyleyüp inşâf ber- re’yümce devvâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3*). [ṭab‘ın, -ı, -ñ]

Dilerseñ ger tağıtmaq ceyş-i ḥubb-ı māsiva’llāhı

Süvâr-ı düldül-i ‘aşḳ eyle **ṭab‘-ı** ḥaydâr endîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [ṭab‘-ı, --ı]

tābān: *Parlak, ıııklı*

1.Parlak, ıııklı (sevgilinin güzelliği).

Māh- ṭal‘at burḳa‘-i ruḥşār-ı **tābānıñ** düşür

Cānum al tek mūy-ı zūlf-i ‘anber-efşānuñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 1*).
[tābānıñ, -ıñ]

2.Parlak, ıııklı (ay bağlamında).

Hāle-i āğūşa tā kim ol meh-i **tābān** gelür

Mürde cism-i ‘āşık-ı şeydāya gūyā cān gelür (*Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 1*). [tābān,]

Ġāyet uzayup perçemi gerdāne ḳol atmış

Şān ebr-i siyeh bir meh-i **tābāne** kol atmış (*Şādî Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*tābāne, -e*]
tā-be-seher: Sabaha kadar.

Şeb **tā-be-seher** ‘arşa çıkar na‘rā vü nālem

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye maḳālüm (*Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*tā-be-seher,]*

tabīb: 1.Hekim, doktor.

Şarf-ı enzār eyle gel luṭfet ‘ilācumdan **tabīb**

Ḳābil-i dārū degüldür ḥaste vü bīmār-ı ‘aşḳ (*Şādî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*tabīb,]*

2.Doktor, hekim II Sevgili, dost.

Bu Şādî -i dil-ḥasteye cānā kerem eyle

Ol sīnesi pūr-zaḥme **tabībā** ne bu tībā (*Şādî Divanı, Gazel 9, Beyit 5*). [*tabībā,]*

Degildir ḳābil-i dārū degil derd-i dil Şādî

Tabībā gel dil-i bī-māra tedbīr-i devādan geç (*Şādî Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*tabībā, -ā*]

Dil-figārım tīg-i ‘aşḳuñla **tabīb-i** çāresāz

Çāresāz ol merhem-i vaşluñ umar bu dil-figār (*Şādî Divanı, Gazel 47, Beyit 4*). [*tabīb-i, -i*]

Ey **tabīb-i** çāre-sāzım ḥaste-ḥāl oldum yetiş

Raḥm kıl muḥtāc-ı dārū-yı vişāl oldum yetiş (*Şādî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [*tabīb-i, -i*]

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşāḳı fehmi eyler **tabīb**

Derd yok ey şūfī sende yoksa derd añlar mı yok (*Şādî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [*tabīb,]*

Ol merhem-i vaşluñ nola ‘arz eyle **tabībim**

Pūr zaḥm-ı ciger-ḥaste-i hicrān(ı) görünce (*Şādî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [*tabībim, -im*]

Ḳābil-i dārū degül zaḥm-ı dil-i zārum **tabīb**

Tīg-ı cevruñle o rütbe dil-figār itdün beni (*Şādî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*tabīb,]*

3.Hekim, doktor II Hz. Muhammed (sav).

Kime ‘arz eyleyem derd-i nihānum yā Resūlallāh

Çü sensün ol **ṭabīb-i** çāre-dānum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 1*).
[ṭabīb-i, -i]

tabla: *Tepsi II Parfümcü tepsisi.*

Şemim-i **ṭabla-i** ‘aṭṭāra aşla ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı gönülüm meyl-i zülf-i ‘anberin eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [ṭabla-i, -i]

Ṭabla-i ‘aṭṭarı istişmāma yokdur ārzū

Cānımı kıldın mu ‘aṭṭar ‘anberin mûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [ṭabla-i, -i]

Çözer olduğda şabā zülf-i ḥam- ender-ḥamını

Nefḥa-i pāk nice **ṭabla-i** ‘ıtrîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [ṭabla-i, -i]

tâc: *Taç.*

1.Taç. *Üstünlük, kudret ve kuvvet âlameti olarak başa konan başlık II Saadet tacı.*

Seng-i kūyuñ gevher-i **tâc-ı** sa ‘âdetdür hemin

Ol ḥuceste ḥāk-i pāyiñ kuḥl-ı çeşm-i asfiyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 5*). [tâc-ı, -ı]

2.Taç. *Üstünlük, kudret ve kuvvet âlameti olarak başa konan başlık II Konum, makam*

Her likā-cu olduğu günden ‘abā-pūş-ı rızā

Dest-i meylin Şādiyā **tâc** u ḳabādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5*). [tâc,]

3.Taç. *Üstünlük, kudret ve kuvvet âlameti olarak başa konan başlık II Feleklerin tacı*
(Hz. Muhammed'in makamının toprağı)

Bu ḥāk-i **tâc-ı** eflāke yüzün sür yüz niyāz ile

Ne ḥāk-ı ‘ālem-ārā kuḥl-ı çeşm-i aşfiyādur bu (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3*). [tâc-ı,]

4.Taç. *Üstünlük, kudret ve kuvvet âlameti olarak başa konan başlığı II Tarikat*
şeyhlerinin giydikleri, bireylerin tarıkata göre değişen şekilleri olan serpuş.

Seng-i kūyuñ gevher-i **tāc-ı** mekārım ibtihāc

Hāk-i pāy-ı kimya sāyeñ nice biñ cān değer (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 4*). [*tāc-ı,]*

Esselām ey seng-i kūyuñ **tāc-ı** fark-ı aşfıyā

Hāk-i pāyiñ zīver-i nüh- tāk-ı a' lā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [*tāc-ı -ı]*

5.Taç.Tarîkat şeyhlerinin giydikleri, bireylerin tarîkata göre değişen şekilleri olan serpuş II Kadiri tacı. İşlemeli üç terk üzerine on iki dilimli taç . Şeyh ve halifelerin giydiği bu taç; "La ilahe illallah" ve "Muhammedün Rasulullah" kelimesinin harflerine, "yedi isim" ile "beş ismin" toplamına, on iki imama, on iki pirana, şeriat, tarikat, marifet ve hakikata ait on iki "terk"e ve "kamil" olmaya işaret eder.

Fer-dih-i tāk-ı mu'allā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî

Çün kanādîl-i süreyyā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*). [*tāc-ı, -ı]*

Fer-dih-i tāk-ı mu'allā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî

Çün kanādîl-i süreyyā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*). [*tāc-ı, -ı]*

Der tecellā-yı Te'ālā Tūr-ı Mūsā güyiyā

Maḥzen-i esrār-ı Mevlā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2*). [*tāc-ı,]*

Şübhe yok gül-deste-i bāğ-ı ḥaḳīḳatdür güli

Tūr-ı şebbūy-ı ma'nā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3*). [*tāc-ı, -ı]*

Hādımān-ı pīrden bir zāt-ı hoş Sāmī Cenāb

Feyz-yāb itdi beni bā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4*). [*tāc-ı,]*

Ol ne devletdür hemīşe Şādī baş üzre ola

Bir külāh-ı Mevlevī yā **tāc-ı** ' Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5*). [*tāc-ı, -ı]*

tāc-ı ser: *Baş tacı. II. Çok değer verilen kimse/şey.*

Ey şūḥ eşigñ tozu kuḥl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i **tāc-ı serümdür** (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*tāc-ı ser, -üm, -dür]*

Mu‘alla seng-i kūyuñ **tāc-ı serdür** yā Resūlallāh

Ğubār-ı dergehüñ kuhl-ı başardur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 1*). [*tāc-ı ser, -dür*]

ta‘dād: *Birer birer sayıp söyleme, sayma. .*

Eger **ta‘dād-ı** zaḥm-ı sīnemi bilmek ise maḳşad

Dil[i] āmācgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*ta‘dād-ı,*]

tā-ebed: *Sonsuza kadar.*

Ezelden **tā-ebed** teşne-i şahbā-yı dīdāram

Tehī ‘arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [*tā-ebed,*]

tafşil: *Ayrıntılı ve geniş açıklama II Aşışın derdi, kederi, isteği.*

Tafşil ger ol levḥa-i takrīre şıgışmaz

Rāķım hele bir derd-i derūnum raķam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2*). [*tafşil,*]

tāğ: *Dağ*

1.Dağ II Aşılması zor olan maddi manevi güçlükler.

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki ey Şīrīn-dehen

Deldi **tāğ** tīşe-i āh u fiğānum el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3*). [*tāğ,*]

2.Dağ II Hüzün, keder, acı.

Tīşe-i āhumla çün Ferhād deldüm **tağları**

Tā o Şīrīn-ṭab‘ şūḥ-ı şīve-mendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3*). [*tağları, -lar, -ı*]

tağavyür: *Değişme, başkalaşma.*

Cihānuñ āline aldanma dil çün tıfl-ı nev-sāle

Tağayyurdur girer her demde gün-ā-gün eşkāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1*). [*tağayyurdur, -dür*]

tāğıt-: *Bölmek, parçalamak, gücünü kaybetmesine sebep olmak.*

Yād-ı leb-i Şīrīn ile Ferhād ola ḳaldım

Kūhsār-ı ğamı **tağıdāl** rüz-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*tağıdāl, -āl*]

Ṭağıtdum tişe-i āhumla ben de kūh-ı endūhu

Deme Şîrîn-edā kūh-ken-i Ferhāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4*). [*tağıtdum, -dum*]

Ben kūh-ı ğamı tişe-i āhumla **tağıtdım**

Ferhād ideli gönlümü Şîrince zebānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*tağıtdım, -dım*]

Dilerseñ ger **tağıtmağ** ceş-i ḥubb-ı māsiva'llāhı

Süvār-ı düldül-i 'aşk eyle ṭab'-ı ḥaydār endîşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 2*). [*tağıtmağ, -mak*]

tağul-: Dağılmak II Karışık duruma gelmek, düzeni bozulmak.

Olur âşüfte-ter cem'iyet-i dil

Ṭağuldukça o zülf-i ṭurre endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 2*). [*tağuldukça, -dukça*]

tahammül: Dayanma, katlanma, sabır.

Ḥāre kim ızhār-ı rāz itdiñ gül-i bāğ-ı edīb

Çāk çāk oldı giribān-ı **tahammül** tā be cīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 1*). [*tahammül,*

tahayyül: Hayal etmek, zihinde canlandırmak.

Eylemem ey serv-i nāzım 'ar'ara 'atf-ı nigāh

Ḳaddiñi bir dem **tahayyül** seyr-i 'ar'ardan lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 2*). [*tahayyül,*

Dil **tahayyülden** berī olmaz miyān-ı dilberi

Böyle mü endîşe nāzik ḥayāl bir egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 3*). [*tahayyülden, -den*]

tahayyul: Zihinde veya hayalde canlandırmak.

La'l-i gülgünüñ **tahayyul** eyleyüp üftāde dil

Külbe-i ḥayretde eyler ḥün-ı bāğrın iktimā' (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 2*). [*tahayyul*]

tahivvāt: *Selamlar II Hayır dualar*

Ey peyk o dildāre **tahıyyātımı** söyle

Düş pāyine hāl-i dil-i şeydā haberin vir (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 4). [tahıyyātımı,]

tahkîk: *Doğru olup olmadığını araştırmak veya doğruluğunu, yanlışlığını meydana çıkarmak, incelemek, içyüzünü araştırmak.*

Ziynet-i nevber ruhuñ nāgāh-ı pinhān eyleyüp

Başladı **tahkîke** şimdi küfrünü ibrāze hat (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4). [tahkîke, -e]

Ziynet-i nevber ruhuñ nāgāh pinhān eyleyüp

Başladı **tahkîke** şimdi küfrünü ibrāze hat (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4). [tahkîke, -e]

Ba‘d-ez-in **tahkîk** ben kesdim hayatımdan ümîd

Tā o kaşı hançer-i hūn-bāra dūçār oldu dil (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 4). [tahkîk,]

Topunmaz gūşuma **tahkîk** gayr ez na‘ra-i Hū Hū

Egerçi gūş-dār-ı nağme-i tanbūrdur gönülüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3). [tahkîk,]

Var ise cānā dehānuñ nokta-i mevhūmdur

Nükte-sencānın budur **tahkîk** zann-ı ağlebi (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 3). [tahkîk,]

tahmîdāt: *Öven ve şükür sunan sözler*

Dür-i ‘ālem-behādur her sözüñ dürc-i dehān içre

Şuhan şarf eyleme tā gayra **tahmîdāt** içün şakla (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 2). [tahmîdāt,]

tahrîş kıl-: *Tahrik etmek II Teşvik etmek II Hırslandırmak.*

Tā‘nından anıñ bāde perestāne ne gam kim

Mest-i meye **tahrîş kılar** tã‘ne-i zühhād (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4). [tahrîş kıl-,]

tahsîl: *Ele geçirme, kazanma II Rıza makamına erme*

Söz ile ey hūvāce **tahsîl-i** rızā mümkün mi yā

Dā'imā kūy-ı 'ubūdiyetde dil ber pā gerek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [*taḥsîl-i, -i*]

taḥsîlat: *Alacakların toplanması.*

Tevāzu' naḳdini dil ḳadr-i terfî 'ât için şaḳla

Hemişe var-ı 'ömrüñ 'aşḳa **taḥsîlat** için şaḳla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*taḥsîlat,]*

taḥsîn: *Güzel bulup takdir etme, övme II Alkıslama.*

Virme dellāl eline Şâdî-i şeydâ zinhâr

Ne deger nazm-ı terîñ bir kurı **taḥsîne** deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 5*). [*taḥsîne, -e*]

Hüsniyâ nazm-ı belîğindeki kâlâ-yı nükât

Naḳd-i **taḥsîne** yine Şâdîyi medyûn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 5*). [*taḥsîne, -e*]

taḥsîn oku-: *Tahsin etmek II Beğenmek, takdir etmek.*

Şâdî yâ taḥsîn okur nazm-ı Cenâb-ı Râşide

Çeşm-i dikkatle gören her şâ'ir-i şâib-keḷâm (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*taḥsîn oku-, -r*]

taht: *Koltuk II Makam*

1.Koltuk II Makam II Evha tahtı.

İder mi 'atf-ı enzâr eylemez ol zîb-i kevneyni

Gören bu ḥilye-i pâkî ḥıdivv-i **taht-ı** Evḥâyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*taht-ı, --ı*]

Esselâm ey pâdişâh-ı **taht-ı** Evḥâ esselâm

Esselâm ey mazhar-ı âyât-ı İsrâ esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 1*). [*taht-ı, -ı*]

İder mi 'atf-ı enzâr eylemez ol zîb-i kevneyni

Gören bu ḥilye-i pâkî ḥıdivv-i **taht-ı** Evḥâyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 1*). [*taht-ı,]*

2.Koltuk II Makam III Hükümdarlık

Ya'ni bi'l iclâl u fer çıḳdı ḥilâfet **tahtına**

Ḥazret-i 'Abdül'azîz Ḥan ol şehinşâh-ı zaman (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4*). [*tahtına, -ı, -na*]

Ḳatline üftâdenüñ tuğrâ çeker ebrûlarıñ

Mâlik olduḳda Ḳızıl Elmada **taḥt-ı** tâze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 2*). [*taḥt-ı, -ı*]

3.Koltuk II Makam II Gönül tahtı.

Şîvelerle şeh-i ḥûban alalı **taḥt-ı** dili

Kişver-i dilde be her sū çalınur nây-ı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 2*). [*taḥt-ı, -ı*]

4.Koltuk II Makam III Şeriat tahtı.

Cehâlet çirkini maḥv eyledüñ âb-ı şerî'atla

Olup şâhenşeh-i **taḥt-ı** şeriat yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 3*). [*taḥt-ı, -ı*]

tâ'ir ol-: *Uçmak.*

Zâhirâ şol pister-i ḥâk-i mezelletdür yerüm

Tâ'ir-i 'arş-ı berîn oldı hüma-yı fikretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*tâ'ir ol-, -dı*]

tāk: *Kubbe, kemer*

1.Kubbe, kemer. II Mevlevi külahı (*Mevlevilik*).

Sûfi-i sâlûs teg her tākâ baş indirmeyüz

Tāk-ı mihrâb-ı ḥaḳîḳatdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2*). [*tāk-ı, -ı*]

2.Kubbe, kemer II Gök.

Fer-dih-i **tāk-ı** mu'allâ tâc-ı 'Abdülḳâdirî

Çün ḳanâdil-i süreyyâ tâc-ı 'Abdülḳâdirî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 1*). [*tāk-ı, -ı*]

3.Kubbe, kemer II İntisap edilen makam, mevki, yer.

Sûfi-i sâlûs teg her **tākâ** baş indirmeyüz

Tāk-ı mihrâb-ı ḥaḳîḳatdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2*). [*tākâ, -a*]

4.Kubbe, kemer II Sidretü'l münteha takı.

Ḥâk-rûb-ı dergehiñdir zülf-i ḥürân-ı bihişt

Ḥâdimindür sâkinân-ı **tāk-ı** Sidre'l-müntehâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6*). [*tāk-ı, -ı*]

tak-: *Takmak.*

1. *Takmak. II Asmak,*

Yād eyleyerek silsile-i zülf-i ‘ābirin

Gerdānıma **taḳdım** yine zencīr-i melālet (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 3*). [*taḳdım, -dı, -m*]

2. *Takmak Tutturmak, iliştirmek, II Kuşanmak III Yanına almak.*

Korḳum bu o şūḥun bele ḥançer **taḳışında**

‘Uşşāḳ-ı dil-i zāra kıyar her baḳışında (*Şādī Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*taḳışında, -ış, -ın, -da*]

tākat: *Güç, kuvvet, kudret.*

Beyān-ı hāle yok **tāḳat** leb ālūde-i ḥayretde

‘Aceb yār-ı sitem-girdāre kim ḥālim beyān eyler (*Şādī Divanı, Gazel 79, Beyit 3*). [*tāḳat,*]

Dil ister ‘azm-i kūy-ı yār kılmak dizde kudret yok

Diriḡā hem temennā-yı vişāle lebde **tāḳat** yok (*Şādī Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*tāḳat,*]

Kā‘be-i kūyuñ ṭavaf itmek diler Şādī ḥazīn

Ne’yleyem yok **tāḳat** u tāb u tüvānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 5*). [*tāḳat,*]

takdīr: *Ezelde Cenāb-ı Hakk’ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezeli karar, alın yazısı, kader*

Cān u dil āmāc-geh-i tīr-i ḳazādur

Ol kes ki rızā-dāde-i **taḳdīr-i** ḥudādur (*Şādī Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*taḳdīr-i, --i*]

Ḳılma zinhar ey gönül kūy-ı tevekkülde güzer

Ḥançer-i ser-tiz-i **taḳdīre** hemīşe sīne ger (*Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 1*). [*taḳdīre, -e*]

takdīr-i ezeli: *"Allah’ın ezeli ve değişmez takdiri" II Kader.*

Şādiyā ber- muḳtezā-yı ḥükm-i **taḳdīr-i ezeli**

Dönmedi bir dem murādım üzre gerdün ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*).
[*takdîr-i ezel,]*

tāk-ı āsmān: *Gök kubbe . Gökyüzü.*

Her taraf i ‘lân olundukda cülūs-ı şevketi

Şıyṭ-ı ferrüh-bād ile pür oldı **tāk-ı āsmān** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [*tāk-ı āsmān,]*

ta ‘kīb: *Hemen arkasından gelmek.*

‘Aceb mi lutf-ı yārı cevri ağıyar eylese **ta ‘kīb**

Muhakkakdır çü her nūşuñ olur elbette bir nīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4*).
[*ta ‘kīb*]

takrîr: *Sözle anlatmak, ifâde ve beyan etme, anlatış.*

Taṣṣil ger ol levḥa-i **takrîre** şığışmaz

Rākım hele bir derd-i derūnum raḡam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 2*). [*takrîre, -e]*

taksîm id-: *Taksim etmek, Paylaştırmak.*

Sehmi ‘uşşākına **taksîm idicek** çeşm-i siyeh

Bize maḡsūm faḡaṭ bir nigh-i sâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*taksîm id-,]*

talān-: *Talanmak. Yağmalanmak, yağma edilmek.*

Yine düzdi nigāhun şeh-levendüm cāna şaldırdı

Talandı ol meta ‘-ı kişver-i ḡaṭır talandukça (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [*talandı, -dı]*

tal ‘at: *Yüz, çehre*

1.Yüz, çehre II Sevgilinin yüzü.

Virür ol küfr-ü zülfüñ leyle-i zulmaye sevdâyı

Cebīnūñ **tal ‘atı** pertev-fezā-yı şems-i ḡāverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [*tal ‘atı, -ı]*

‘Avn-i Ḥaḡ’la gün-be-gün ol āfitāb-ı **tal ‘atı**

Şu ‘le endāz-ı burūcı übhet ü iclāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9*). [*tal ‘atı, -ı]*

Fürüg-ı mäh-rüyuñ nur-bağş-ı tāk-ı a'lādur

Cebīnūñ **tal'atı** ey şūh reşk-i āfitāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 2*). [*tal'atı, -ı*]

Fer verir bedrāya hem şems-i duhāya **tal'atuñ**

Añdırır 'uşşāka Ve'l-leyli izā yeğşā-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 5*). [*tal'atuñ,]*

ẖamer mi **tal'atuñ** mihr-i cihān-ārā mıdır bilmem

Kadūñ tūbā mı ya reşk-āver-i tūbā mıdır bilmem (*Şādī Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [*tal'atuñ, -uñ*]

Dem-ā-dem nūr-pāş-ı enfüs ü āfākıdır cānā

ẖamer mi **tal'atuñ** yā āfitāb-ı 'ālem-ārā mı (*Şādī Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*tal'atuñ, -uñ*]

Ey cemāl-i Ve'd-duhā vey tal'at-ı nūru'l-hüdā

Āfitāb-ı **tal'atuñ** āfākı kıldı rüşenā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 1*). [*tal'atuñ, -uñ*]

Gūyiyā ebrūlaruñ cānā hilāl-i mäh-ı nev

Tal'atuñ bir mihr-i pūr-envār şeklin gösterür (*Şādī Divanı, Gazel 48, Beyit 2*). [*tal'atuñ,]*

2.Yüz, çehre, güzel yüz II Hz. Muhammed'in yüzü.

Ey cemāl-i Ve'd-duhā vey **tal'at-ı** nūru'l-hüdā

Āfitāb-ı tal'atuñ āfākı kıldı rüşenā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 1*). [*tal'at-ı, -ı*]

Sen maṭla'-ı envār-ı Hüdā şems-i duhāsın

Sen **tal'at-ı** bedrāy-ı sipihr-i dü-serāsın (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 1*). [*tal'at-ı, -ı*]

Tal'atuñdan iktibās-ı nūr ider ay u güneş

Ey cemāl-i Ve'd-duhā yā Raḥmeten lil-'ālemīn (*Şādī Divanı, Kaside 10, Beyit 2*). [*tal'atuñdan, -u, -ñ, -dan*]

tamğa: Damga. Bir nesnenin üzerine bir nişan bir alamet basmak üzere boya veya kızgın demir olarak kullanılan mühür. II Aşk damgası.

Sīne pūr-dağ ol ki olmaz hiç şāyān-ı kabul

Kāle-i dilde nümūdar olmasa **tamġa-yı** ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 4). [*tamġa-yı, /*]

ta‘n: Sövmeye, yerme II Ayıplama, kınama (Zahidin kınaması)

Ṭā‘nından anıñ bāde perestāne ne ğam kim

Mest-i meye taḥrīş kılar ṭā‘ne-i zühhād (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4). [*ṭā‘nından, -ı, -n, -dan*]

2.Sövmeye, yerme II Ayıplama, kınama (Düşmanın /rakibin kınaması).

Genc-i ‘aşk-ı ḥazret-i cānān olmaz rû-nümā

Tīşe-i **ṭa‘n-ı** ‘adūdan ḳalb vīrān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8). [*ṭa‘n-ı, -ı*]

tanbūr: Klâsik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli tahta çalgı.

1.Klâsik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli tahta çalgı. II Muhabbet.

Dil kişverine geldi o faġfūr-ı maḥabbet

Her sūda çalındı yine **tanbūr-ı** maḥabbet (Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1). [*tanbūr-ı, /*]

2.Klâsik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli tahta çalgı II Gönül

Ṭoḳunmaz gūşuma taḥḳīḳ ğayr ez na‘ra-i Hū Hū

Egerçi gūş-dār-ı naġme-i **tanbūrdur** gönülüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3). [*tanbūrdur, -dur*]

ta‘ne: Kınama, ayıplama, yerme, zemmetme

1.Kınama, ayıplama, yerme, zemmetme II Zahidin ayıplaması.

Ṭā‘nından anıñ bāde perestāne ne ğam kim

Mest-i meye taḥrīş kılar **ṭa‘ne-i** zühhād (Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4). [*ṭa‘ne-i, -i*]

2.Kınama, ayıplama, yerme, zemmetme II Ağyarın kınaması

Dil nice olsun rehā ol **ṭa‘ne-i** aġyārdan

Bülbül-i pür-zār cevri-î hârdan olmaz hâlâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 2*). [*ta‘ne-i, -i*]

Ölmeden ser-tîz-i tîğ-i **ta‘ne-i** ağıyardan

Küşte-i şemşîr-i ‘aşk-ı yâr olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3*). [*ta‘ne-i, -i*]

tanzîr: *Benzemeye çalışma, örnek alma II Bir şiirin şekil ve mânâ bakımından benzerini söyleme, benzerini yazma.*

Şâdî yâ **tanzîr** mümkün mü o nazm-ı hâzreti

Ger denilse dehrde Şâib hayâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*tanzîr,]*

târ: *İp, iplik, tel.*

1. Tel II Sevgilinin saç teli III Sevgiliye yakın oma.

Çarpılırsam çarpılaydum dest-i gâdr-ı şâneye

Rûy-ı yâre şarkmış bir **târ** olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4*). [*târ,]*

2. Tel II Saç teli III Zincir.

Ezelden olmasaydı **târ-ı** zülf-i yâra dildâde

Dil-i dîvâne zabt olmazdı zencir-i melâmetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*). [*târ-ı, -ı*]

3. İp, iplik, tel II Saç teli III Sevgiliye ulaştırarak sebep, bağ.

Gîsû-yı siyeh-fâmını gör genc-i hüsünde

Perçem dime her **târ** birer mârdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 4*). [*târ,]*

Dil-i dîvânemi zencîr zabt itmez iken Şâdî

Hevâ-yı kâkül-i cânân bir **târe** ulandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*târe, -e*]

târâc: *Yağma, talan.*

Metâ‘-ı şabr u ârâm-ı dili **târâc** için her dem

O cādū gözlerūñ düzdî nigāhuñ der-kemîn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2*). [*târâc,]*

Gör nice âşüfte-hâl itdi beni sevdâ-yı zülf

‘Aqlımı **tārāc** kıldı ‘anber-i sārā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [*tārāc,]*

taraf: *Cihet, yön II Yöre, yer, bölge.*

Göñüldür çeşmesār-ı ‘ayn-ı hikmet

Göñüldür her **tarafdā** feyz-i mecrā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 4*). [*tarafdā, -da]*

Şāh-ı mār-ı kākülünle her **taraf** olmuş muhāt

Ol muṭalsam genc-i ḥüsnündür ‘aceb künc-i diger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 2*). [*taraf,]*

Her **tarafdan** esen ol şarşar-ı zann ü şekden

Ḥıfz kıl şem‘-i yakīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*tarafdan,]*

Her **taraf** i‘lān olunduḡda cülūs-ı şevketi

Şıyṭ-ı ferrūh-bād ile pür oldı ṭāḡ-ı āsmān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 6*). [*taraf,]*

Ravza-i diller serāser oldı lebrīz-i sürūr

Her **tarafdan** çün nesīm-i ‘avn-ı ḡaḡ oldı vezān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2*). [*tarafdan, -dan]*

tarāvet: *Tazelik, körpelik*

I. Tazelik, körpelik. II Canlılık, dirilik.

Ger zülf ü ruḡuñ virmese gülzāra leṭāfet

Ḥoş tāb u **tarāvet** (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [*tarāvet,]*

Bu **taravetle** leṭāfet baḡş-ı güldür ‘arızıñ

Deşt-i ḡayretde ḡodu reyḡan u sünbül-hā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*). [*taravetle, -le]*

‘Arızuñ gül deste-i reyḡān cānā perçemüñ

Sünbül-i **tarāvetdir** muṭarrā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 1*). [*tarāvetdir, -dir]*

Zülfünle ruḡuñ bāḡda ger ‘arż ider olsun

Bulmaz mı bulur tāb ü **taravet** gül ü reyḡān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [*taravet,]*

Ey Şādī o şeh-nāz ideli ‘arz-ı **tarāvet**

Buldı yeni başdan yine pīrāye benefşe (*Şādī Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [*tarāvet,]*

2.Tazelik, canlılık II (Sevgiliden gelen) Fayda ve menfaat.

Virür gül-gönçeye tāb u **tarāvet**

Tebessümle leb-i ḥandān-ı Leylī (*Şādī Divanı, Gazel 210, Beyit 3*). [*tarāvet,]*

tarāvet bahş: *Tazelik bahşeden*

Tarāvet bahş-ı sünböldür dilārā ṭurrā-i zülfün

Ne lāle ‘ārız-ı ol nükhet-i gül den muḥammerdür (*Şādī Divanı, Gazel 52, Beyit 2*).
[*tarāvet bahş,]*

Olmasaydı ‘ārız-ı ālīn **tarāvet-bahş-ı** gül

Bülbül itmezdi güle ‘atf-ı nigāh-ı iltifat (*Şādī Divanı, Gazel 20, Beyit 3*). [*tarāvet-bahş-ı,]*

tārem: *Çardak II Kubbe, kümbet III Gök*

Ne şübhe pīş-i çevgānı o erbāb-ı ma‘ārifde

Gerekmez hemçü güy-ı **tārem-i** a‘lā-yı istiğnā (*Şādī Divanı, Gazel 5, Beyit 6*). [*tārem-i,]*

tāriḥ: *Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl II Bir olayın oluş zamanını bildirmek üzere ebcet hesabıyla söylenmiş mısra, beyit vb.*

Rāstā birle didüm **tāriḥ** zirā bu cevherin

Kıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı zihī şāh-ı cihan (*Şādī Divanı, Kit'a 2, Beyit 25*). [*tāriḥ,]*

Söyle **tāriḥ-i** cülūs-ı saltanat-me’nūsını

Tā bilesin işbu āvān-ı sa‘ādet-iḳtirān (*Şādī Divanı, Kit'a 2, Beyit 24*). [*tāriḥ-i, -i]*

tāriḥ di-: *Tarih söylemek, zamanı belirtmek II. Tarih düşürmek; önemli sayılan bir olayın, çoğunlukla nazım biçiminde söylenen sözlerle, ebcet hesabına göre tarihini belirtmek.*

Çıkup üç Şādī cevherle **didi** tenmīkine **tāriḥ**

Hüceste hilye virdi şafha-i nüh-tāka zībāyı (Şâdî Divanı, Kit'a 1, Beyit 4). [tārih di-, -di]

ta' rîz eyle-: Sözle sataşmak, taşlamak, dokundurmak.

Sükût-ı ehl-i 'irfânı ne lâik eylemek ta' rîz

Çü nâ-mümkün suhan îrâd hâtifden işâretsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 4). [ta' rîz eyle-, -mek]

târmâr: Karmakarışık, darmadağın.(aşığın gönlü).

Târmâr oldu yine cem'iyet-i hâtır diriğ

Kim dedi ol çin-i zülfün âşinâ-yı şâne kıl (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4). [târmâr,]

tarrâr: Yankesici, dolandırıcı II Gönül çalan, insanın aklını başından alan (şey veya kimse); sevgilinin âşığın gönlünü çalan saçı.

Turra'-i tarrâr-ı zülf-i yâre kim düşdükçe gönül

Yok bu sevdâdan rehâ gel rişte-i ümmîdi kes (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [tarrâr-ı, --ı]

taşavvur kıl-: Zihinde canlandırmak, hayal etmek.

Taşavvur kılsa ger min ba'd kalkmak gayr mümkündür

Varup meyyâl olup düşmezdi hergiz ol meges bâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3). [taşavvur kıl-, -sa]

tat-: Tatmak. (olumlu veya olumsuz bir şeyi) bütün nitelikleriyle yaşamak.

Ne bilsün zevk-i vaşlı tatmayan zehr-âbe-i hecri

Çü dârü kadrini muhtâc-ı dermân olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2). [tatmayan, -ma, -yan]

ta'tîr it-: Tatir etmek. Kokulandırmak.

Çözdün mi yine kâkül-i pür-çin-i nigârım

Ta'tîr-i meşâm itdi şabâ zülf-i semen-sâ (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3). [ta'tîr it-, -di]

ta'tîr: Parfüm II Güzel koku (sevgilinin saçı bağlamında).

Şâdî-i şūrîde ta'tîr-i meşâm oldu yine

Tā şabā ırgürdü bû-yı müşk-sārā perçemün (Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5). [ta 'îr-i,]

tavâf: Kutsal sayıp etrâfını dolaşma, ziyâret etme II Gönül kazanma.

Ṭavâf-ı hâtır-ı 'uşşâka sa'y et

Gönüldür Ka'be-i 'ulyâ-yı ferruh (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6). [ṭavâf-ı,]

Sa'y kıl sen ah için şûfî **ṭavaf-ı** hâtır

Ḳalb-i 'ârif Ka'beden 'ulyâ degül de ya nedür (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5). [ṭavaf-ı,]

ṭavaf it-: Kutsal sayarak etrâfında dolaşmak.

Kâ'be-i küyüñ **ṭavaf itmek** diler Şâdî hâzîn

Ne'yleyem yok tâkat u tâb u tüvânum el-amân (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5). [ṭavaf it-,]

ṭavr: Davranış, hal, tutum, vaziyet.

Ṭavriña hayran ola kaldı nice 'âlî neseb

Ḳaddüñe manend bir şimşâd ya 'ar'ar mı var (Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4). [ṭavriña, -iñ, -a]

ṭavşîf eyle-: Vasıflarını saymak II Övmek.

Ben ne hâkim şânınâ şâyân-ı **ṭavşîf eyleyem**

Zât-ı Pâküñdür çü memdüh-ı Cenâb-ı Kibriyâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11). [ṭavşîf eyle-,]

ṭayan-: Dayanmak II Bağlanmak, bağlı olmak.

Şâdî ne revâdur gideyim gayrı kapuya

Çün bârgeh-i Hâzret-i Monlaya **ṭayandum** (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 5). [ṭayandum, -dum]

ta'yib it-: Tayip etmek II Ayıplama.

Şûfî ta'yib itmesin keşretle me'lûf olduğum

Kenz-i vahdet muhtefî vîrâne kim gönülmüdür ol (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4). [ta'yib it-, -me, -(s)in]

tâ(y)ir-i 'arş: Arş kuşu II Arşa kanat çırpan kuş III Hayal

İrme mümkün mü burûc-ı intiha-yı vaşfiña

Ṭā(y)ir-i ‘arş olsa şehbâz-ı hayâlam yâ Resûl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*). [*ṭā(y)ir-i ‘arş,]*

tażarru‘ kıl-: *Tazarru kılmak. Dua etmek II Yalvarmak.*

Ḳıldukça tażarru‘ ne ‘aceb nâz ider olsun

Elbetde kılar bülbül-i şūrīdeye gül nâz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 4*). [*tażarru‘ kıl-, -dukça]*

tāze: *Yeni II Körpe.*

1.Yeni II Körpe.

La ‘l-i sâķīden ferâģı **tāze** bir üftādesün

Dest-şüy ol çek ayak meyḥāneden bes Şādī bes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 5*). [*tāze,]*

Nev-demīde oldu ruhşāruñda cānā **tāze** ḥaṭ

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*). [*tāze,]*

Ḳatline üftādenün tuğrā çeker ebrūlarıñ

Mālik olduğda Ḳızıl Elmada taḥt-ı **tāze** ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 2*). [*tāze,]*

2.Yeni II Canlı (Ebedi hayat).

Buldu dil-mürde zihī **tāze** ḥayāt-ı ebedi

Tā ki ol dilber-i enfās-ı Mesīḥā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [*tāze,]*

tāze gül: *Yeni açılmış gül II Başka güzeller III Aşık*

Ḥayretinden baş egüb sünbül kızardı **tāze gül**

Eyledikce zülf ü rüyuñ nâz ile gülzāre ‘arż (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [*tāze gül,]*

tāze-bahş: *Tazelik veren, yenileyen, dinçlik veren (Sevgiliden gelen haber).*

Niçe müddetdür ol kūy-ı dil-ārādan şabā gelmez

Ḥayat-ı **tāze-bahş** eyler peyām-ı dil-rübā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 1*). [*tāze-bahş,]*

te‘ālā: "yüksek olsun!" manasına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır:
Allahü-teala ve tekaddes.

Dil-i virānegāni şanma hāl-i

Buyurmışdur **Te‘ālā** küntü kenzen (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 8). [te‘ālā,]

Der tecellâ-yı **Te‘ālā** Tūr-ı Mūsā gūyiyā

Maḥzen-i esrār-ı Mevlâ tâc-ı ‘Abdülkâdirî (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2). [te‘ālā,]

Hâbîb-i Hâzret-i İzed **Te‘ālā**

Şefî‘î rûz-ı ferdâdur Muḥammed (Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 3). [te‘ālā,]

tebâh: Yıkılma II Mahvolma, harap olma.

Nice ‘arz eyleyem hâl-i **tebâhum** yâ Resûlallâh

Sütûn olmaḡda ‘arşa dūd-ı âhum yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 17, Beyit 1).
[tebâhum, -um]

tebâh eyle-: Berbat etmek, mahvetmek. perişan etmek.

Eyledi hâlüm **tebâh** yâr-ı cefâkâr âh

Yâr-ı cefâkâr âh eyledi hâlüm tebâh (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 1). [tebâh eyle-, -di]

Eyledi hâlüm tebâh yâr-ı cefâkâr âh

Yâr-ı cefâkâr âh **eyledi** hâlüm **tebâh** (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 1). [tebâh eyle-, -di]

Nedür her dem kıyar dil-ḡasteye ol çeşm-i cellâduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşḡunda şol ‘ömrüm **tebâh itdüm** (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4).
[tebâh it-, -dû, -m]

tebdîl eyle-: Değiştirmek, döndürmek.

Yakmasun mı dūd-ı âhum seb‘â-i seyyâr çarḡ

Hecre **tebdîl eyledüñ** şubḡ-ı visâl-i yâr(i) çarḡ (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2).
[tebdîl eyle-, -dû, -ñ]

Olmasun mı âh-ı dil encüm-şümâr-ı intizâr

Hecre **tebdîl eyledüñ** şubh-ı visâl-i yâr(i) çarḥ (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4).
[tebdîl eyle-,]

Şâdî-i dil hasteyi gūyâ ki dil-şâd eyledüñ

Hecre **tebdîl eyledüñ** şubh-ı visâl-i yâr(i) çarḥ (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6).
[tebdîl eyle-,]

tebeddül id-: Başka şekle sokmak, değiştirmek.

Giçelüm gayrıdan Allah'a tevekkül idelim

Çarḥ-ı edbârını iḳbâle tebeddül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1). [tebeddül id-, -e, --lim-e, -lim]

tebessüm: Gülümseme II (Sevgiliden gelen) Lütuf ve ihsan.

Virür gül-gonçeye tâb u tarâvet

Tebessümle leb-i ḥandân-ı Leylî (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3). [tebessümle, -le]

tecellâ: Tecelli. Görünür olma, belirme II Allah'ın kudretinin şahıslarda ve eşyâda görünmesi.

Lutf birle ḥâke ger şalsa nazar iksir ider

Müreş-i (nūr) ü **tecellâdur** nigâh-ı Nakşbend (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3).
[tecellâdur, -dur]

Pâdişâh-ı Cem edâ bir şâhed-i Yûsuf-liḳâ

Mazhar-ı nur-ı **tecellâ** Tûr-ı Mûsâdır gönül (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4). [tecellâ,]

Tecellâ-yı cemâl-i dilbere mecbûrdur gönülüm

Şaḳın zan itme müştâḳ-ı vişâl-i ḥûrdur gönülüm (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1).
[tecellâ-yı, -yı]

Eyledi tûr-ı **tecellâ-yı** Ḥudâda maḥv-ı zât

Fehm idenler Len terânî nükte-i 'ulyâsını (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 4). [tecellâ-yı, -yı]

Der **tecellâ-yı** Te'âlâ Tûr-ı Mûsâ gūyiyâ

Maḥzen-i esrâr-ı Mevlâ tâc-ı 'Abdülkâdirî (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2). [tecellâ-yı, -yı]

tecellâ-yı cemâl: Rızaya, lütfa, ihsana, kereme, rahmete ve berekete vesile olan ilahi tecelliler.

Şādī yā ol maẓhar-ı feyẓ-i **tecellā-yı cemāl**

İstifāza eyleyüp Molla Celāleddīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 5*). [*tecellā-yı cemāl,]*

Maz̄har-ı nūr-ı **tecellā-yı cemālīm** ez ezel

Bilmezem mihr-i felek-pīrā nedür bedrā nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 2*). [*tecellā-yı cemāl, -im]*

tecelli: *Görünme, zahir olma II Gaybdan gelen ve kalpte zahir olan nurlar.*

Göñüldür ol şalan āfāka pertev

Göñüldür der **tecelli** Tūr-ı Mūşā (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 2*). [*tecelli,]*

tedbīr: *Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çāre, önlem.*

Degildir kābil-i dārū degil derd-i dil Şādī

Ṭabībā gel dil-i bī-māra **tedbīr-i** devādan geç (*Şādī Divanı, Gazel 38, Beyit 4*). [*tedbīr-i,]*

Ḥaste-i ‘aşk oldıgum görünce eṭibbā-yı zamān

Ellerin der-hāl **tedbīr-i** devādan çekdiler (*Şādī Divanı, Gazel 82, Beyit 3*). [*tedbīr-i,]*

tedrīs: *Ders verme, ders öğretme, öğretim.*

Mümkün mü ola tıfl-ı dil ol ḥazrete peyrev

Şādī çü odur ḥāce-i **tedrīs-i** ‘arāfet (*Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 7*). [*tedrīs-i,]*

tefavvūk-kerde: *Üstünlük verilen, üstün II Yedi kat sema.*

Āsitān-ı sidre ‘unvānuñ melāz-ı qudsiyān

Bārgāhuñdur **tefavvūk-kerde-i** seb‘a semā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 4*). [*tefavvūk-kerde-i, -i]*

tefe’’ül id-: *Tefeül etmek. Fal tutmak II İyimser olmak, iyimserlik etmek III Uğurlu saymak*

Görünür mü görelim bir de o rüy-ı maṭlab

Muşḥaf-ı ‘arız-ı dilberde **tefe’’ül idelim** (*Şādī Divanı, Gazel 136, Beyit 3*). [*tefe’’ül id-, -e, -lim-e, -lüm]*

tefevvük-kerde: *Üstün görülen, yüceltilen II Arş-ı berin.*

Ol mübârek seng-i kūyuñ gevher-i ‘âlem-behâ

Bârgāhuñdur **tefevvük-kerde-i** ‘arş-ı berîn (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 6). [tefevvük-kerde-i, -i]

tefhîm kıl: *Büyütmek, yüceltmek.*

Göñül **tefhîm kıl** kūy-ı hıdîv-i Enbiyâdur bu

Mekân-ı Sidre ‘unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 1). [tefhîm kıl,]

Göñül **tefhîm kıl** kūy-ı hıdîv-i Enbiyâdur bu

Mekân-ı Sidre ‘unvân-ı cenâb-ı Muştafâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [tefhîm kıl,]

teg: *Gibi.*

Oldı göñlüm öyle gerden dâde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylâ Kays **teg** gezdim ferâz u deşt u şîb (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3). [teg,]

(Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 5). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 1). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 5). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 1). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 4). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 4). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 3). [teg,] (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 2). [teg,]

teğâfûl: *Görmezden gelme, bilmezlikten gelme II Ok.*

Bağrımı tîr-i **teğâfûl** eyledi şad pâre âh

Ba‘d-ez-in peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryâna at (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4). [teğâfûl,]

tehi: *I.Boş II Boşuna.*

Mest-i cām-ı hayretim sâķi **tehi** ‘arz eyleme

Dîdeye aşla gerekmez cām-ı lebrîz-i şafâ (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 3). [tehi,]

Āsiyâb-ı çarh-ı gerdünü **tehi** zan eyleme

Dâne-i ‘ömrüñ içindir Şâdî devr-i âsiyâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [tehi,]

2.Boş. İçinde yâhut üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan, hâlî.

Tehî ‘arz itmesin bî-hüde sâķî cām-ı gülfâmı

Benem Şâdî ezel mest-i mey-i ma‘nâ-yı istignâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 7*). [tehi,]

Şıyt-ı mîñâyı **tehi** şanma şorup cām-ı lebün

Bâde keyfiyetine başladı elhâne kadeh (*Şâdî Divanı, Gazel 40, Beyit 3*). [tehi, -i]

‘Arz eylesün söyle **tehi** sâğarı sâķî

Şâdî dilimüz mest-i mey-i bezm-i belâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 5*). [tehi,]

Çü kondu ol hümâ-yı ‘aşķ tâ kim dîde-i ķalbe

Tehîdür murğ-ı hubb-ı mâsivâdan lâne-i hâtır (*Şâdî Divanı, Gazel 68, Beyit 3*).
[tehi, -dür]

‘Arz eyleme bî-hüde **tehi** sâğarı sâķî

El-minnetü-lillâh mey-i ‘aşķ ile ķandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 4*). [tehi,]

Ķılmasın şüfî **tehi** ey Şâdî istifsâr-ı hâl

Mest-i cām-ı hayretem hüşyâre hâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 5*).
[tehi,]

Gencine-i ‘aşķuñ dil-i ‘âşıkda hafîdir

Żan itme **tehi** tâ dil-i vîrân(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [tehi, -i]

Ezelden tâ-ebed teşne-i şahbâ-yı dîdâram

Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1*). [tehi,]

N’ola mest-i şarâb-ı vaşl ķıl bâ âh-ı hüşyâram

Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [tehi,]

Şorup la‘l-i lebün hâşiyetün ser-mest-i hayrânam

Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [tehi,]

Bi hamdi’llâh mest-i cām-ı bezm-i vahdetdür Şâdî

Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [tehi,]

Çü kondu ol hümā-yı ‘aşk tā kim dīde-i kalbe

Tehīdūr murğ-ı hubb-ı māsivādan lāne-i hātır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 3*).
[tehīdūr, -dür]

3.Boş II Amaçsız, anlamsız.

Çeşm-i hūn-ābım görüp cānā **tehī** zanneyleme

Yād-ı la ‘līn-i lebūndūr dīdeye kan ağladur (*Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [tehī,]

tek: Yeter ki, yalnız.

Māh- tal‘at burka‘-i ruḥşār-ı tābānīn düşür

Cānum al **tek** mūy-ı zūlf-i ‘anber-efşānuñ düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [tek,]

Şāh-ı hecrūnde çü bülbül zār olaydum kāşkī

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni **tek** hār ile (*Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [tek,]

tek: Gibi.

Murğ-ı gönlüm şem‘a-i ruḥşār-ı yāri yād idüp

Āteş-i hirmāna dā‘im cān yakar pervāne **tek** (*Şādī Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [tek,]

tekaddüm it: İleri gelme, üstün olma durumu.

Mümkün mü teḳaddüm ide ḥāşā saña Ādem

Senden ilerü yok ḥarem-i ḥazrete maḥrem (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*).
[teḳaddüm it,]

tekāpū: Öteye beriye koşarak aramak, koşuşturma, telaş.

Ey bülbül-i hātır ne **tekāpū** ne ararsıñ

Hiç būy-ı vefā yok bu gülistān-serāda (*Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [tekāpū,]

tekāpū kıl-: Koşuşturma, telaş etmek.

Reh-i maṭlabda şakın Şādī **tekāpū kılma**

Her geçen bender-i maḳşūduna nevbetle giçer (*Şādī Divanı, Gazel 67, Beyit 5*). [tekāpū
kıl-, -ma]

tekāsül id-: Gevşeklik göstermek II Tembellik etmek.

Şādī her işde **tekāsül ideriz** olmaya kim

Hidmet-i Hâzret-i Mollada tekāsül idelim (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 5*). [tekāsül id-, --e, --lim-e, -lim]

Şādī her işde **tekāsül ideriz** olmaya kim

Hidmet-i Hâzret-i Mollada **tekāsül idelim** (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 5*). [tekāsül it-, -(d)er, -iz]

teklîf: *Yapması için birinden bir iş isteme, öneri.*

‘Abes **teklifi** kılma meyl-i mihrâb itmezem şüfî

Ezelden secde-gâhım gūşe-i ebrû-yı dilberdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 5*). [teklifi, -i]

teklîf it-: *(Bir kimseye bir şeyin olması veya bir şeyi yapması için) Öneride bulunmak.*

Baňa teklîf-i mihrâb itme gel ey şüfî beyhûde

Ezelden gūşe-i ebrû-yı yârı secdegâh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3*). [teklîf it-, -me]

tekye: *Dergah, tekke. Bir tarîkata mensup dervişlerin zikir ve ibâdet ettikleri ve içinde tarîkatın gerektirdiği şekilde yaşadıkları yer, dergâh II Gönül tekyesi.*

Çalındı **tekye-î** dildē rebâb u nây-ı istignâ

Bütün dünyâyı tutdı sıy-ı hūy-ı hây-ı istignâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [tekye-î, -i]

Eflâke şalar gūlgule âvâze-i Hū Hū

Tâ **tekye-i** dilde çalına nây-ı haķîkat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 6*). [tekye-i, -i]

Dil **tekyesinde** yâ hū çalındı nây her sū

Her bār sıy-ı Hū-Hū fer virdi gūş-ı cāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [tekyesinde, -(s)i, -n, -de]

Şehnây-ı maḥabbet çalınup **tekye-i** dilde

Âvâze-i Hū Hū yine eflâke ulaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [tekye-i, -i]

tel: *İnsan saç veya sakalının bir tek ipçığı II Sevgilinin saçının teli.*

Değme zinhâr **tel-i** perçem-i canâne şabâ

Eyle inşâf tokunma dil-i yarâne şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [tel-i, -i]

Ey şabâ cânımı üzdün **tel-i** gīsūya degüp

Böyle küstâh taḥarrük saña bir ‘ade midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [tel-i, -i]

Dilerseñ kırmamak ger ḥâtır-ı nâşâd-ı ‘uşşâkı

Mürüvvet kıl şabâ degme **tel-i** gīsū-yı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*). [tel-i, -i]

tel kır-: *Tel kırmak. Münasebetsiz ve dokunacak söz söylemek yerine kullanılır bir tabirdir II Pot kırmak*

Tel kırarsa üzülür rişte-i cānum Şādī

Olmasın zülf-i girih-gīrine ta şāne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [tel kır-, -ar, -sa]

temaşa: *Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme II Dünya güzelliklerini temaşa.*

Gülşen-i dehrin **temāşası** dile virmez şafā

Olmuşum çün bülbül-i gül-çīde-i gülzār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*). [temāşası,]

Olanlar ben gibi zülf-i ruḥ-ı dildāra dildāde

Çıkıp seyre **temāşā-yı** gül u reyḥānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [temāşā-yı, -(y)ı]

temdīd it-: *Uzatmak, sürdürmek.*

Ḥayāl-i kāmētūñle serve tā ‘atf-ı nigāh itdüm

Çıkardım ‘arşa āhı ol kadar temdīd-i āh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 1*). [temdīd it-, -dū, -m-düm]

temdīh: *Medih ve sena etmek (Hz. Muhammed bağlamında).*

Degüldür zātını **temdīh** mümkün

Hoşā memdūh-ı Mevlādur Muḥammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 5*). [temdīh,]

temelluk: *Dalkavukluk.*

Şādī her bāba **temelluk** ne revādur el-Ḥak

İntisāb eyleyüp ol bende der-i Hünkāra (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 6). [temellük,]

temellük eyle-: Yalandan sevgi gösterisinde bulunma. Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.

Mücerred müttekâ dergāh-ı ‘izzetgāh-ı Bārīdir

Temellük eyleme dergāh-ı ğayre ittikādan geç (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 2).
[temellük eyle-, -me]

temellük kıl-: Yalandan sevgi gösterisinde bulunma. Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.

Hūban bütün baş eyerek **kıldı temellük**

Ālāy-ı nezāketle ki şāhāne şalındı (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 3). [temellük kıl-, -dı]

temennā: 1.Temenni. Dilek, istek.

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalkā-i bāb-ı **temennāya**

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maḳām-ı mültecādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4).
[temennāya, -ya]

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalkā-i bāb-ı **temennāya**

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maḳām-ı mültecādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4).
[temennāya, -y, -a]

Şūfī miḥrāba yönelmiş ne **temennā** eyler

Secde-i gūşe-i ebrūyı **temennāde** midür (Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6). [temennāde, -de]

Alma mümkün mü anı dām-ı **temennāya** göñül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe vahşetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2). [temennāya, -ya]

Ben niyāz eyledigimde ne ‘aceb nāz ider olsan

Saṇa tībā baṇa ey şūḥ **temennā** yaraşur (Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3). [temennā,]

Şayd eyleme mümkün mü o āhū beçe şūḥu

Çün dām-ı **temennā** yine her yana kol atmış (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3). [temennā,]

‘Aceb mi olsa dil imdād-ı rūḥāniyyeye mazhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥalka-i bâb-ı **temennâyam** (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*).
[temennâyam, -yam]

Şâdî kıla gör vuşlat-ı dildâr(ı) **temennâ**

Her gâh-ı seher-gâh du ‘âya kaçışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [temennâ,]

2.Temenni II Dileme, isteme III Kavuşma temennisi.

Dil ister ‘azm-i kūy-ı yâr kılmak dizde kudret yok

Dirîgâ hem **temennâ-yı** vişâle lebde tākāt yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*).
[temennâ-yı, -yı]

Ġam-ı hecrünle öyle haste-ḥâlem yâ Resûlallâh

Temennâ-yı vişâle yok mecâlüm yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*).
[temennâ-yı, -yı]

3.Arzu, istek, temennî II Dua.

Her naşılşa aldum âğüş-ı **temennâya** yine

Şayd olunmaz dâma yaklaşmaz o âhû meşrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*).
[temennâya, -ya]

4.Temenni . Arzu, istek II Tuzak.

O deñlü dâne-i eşküm döküp yalvara gördüm kim

Temennâ dāmına aldım o âhu ṭab‘ cānânı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [temennâ,]

ten: 1.Beden, cisim, gövde, vücut.

Göñüldür kişver-i **tende** şehinşah

Göñüldür hükmrân-ı cümle â‘zâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 5*). [tende, -de]

Râz-ı ‘aşkıñ **tende** pinhan eylemek âsân idi

Dide-i ‘aşıkda cārî olmasaydı ḥûn u âb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4*). [tende, -de]

Ġayr-ı mümkündür kabâ-yı ‘aşkla tezyîn-i **ten**

Câme-i nâmusdan ‘uşşāk ‘uryân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3*). [ten,]

Tûṭî-i dil kafes-i **tende** neler çekdiğini

O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [tende,]

2. *Beden, cisim, gövde, vücut. II Ruh III gönül.*

Sırr-ı la'lüñ **tende** pinhan olduğı kimler bilür

Çeşme-i hayvān eger zulmetde pinhān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7*). [*tende, -de*]

teng: *Dar II Sıkı.*

Çoklar didiler kim deheni var 'ademdür

Ger diyecek var ise di **teng** dehānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [*teng,]*

tenmîk: *Güzel yazı yazma (Hilve bağlamında)*

Çıkup üç Şâdî cevherle didi **tenmîkine** târih

Hüceste hilye virdi şafha-i nüh-tāka zībāyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4*). [*tenmîkine, -i, -n, -e*]

ter: *1. Taze, hoş, nazik II Gül bağlamında.*

Gönçe-i nev-ḥizi istiṣmāma yokdur āru

'Andelib-i cāna ruḥsāruñ gül-i **terden** lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*terden,]*

2. *Yaş II Kanlı yaş (Kanlı gözyaşları).*

Bahāristān-ı ḥüsnün nāzenīnim yāde geldükçe

Dü çeşmüm eşk-i **ter** dökmekde mānend-i seḥāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*). [*ter,]*

terāzū: *Doğruca tartıp kıymetlendiren tartı.*

Bilürüz vezn ile şā'ir ağırı yüngülünü

Çü bu dükkān-ı feṣāhatde **terāzü** çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*terāzü,]*

terfi'āt: *Yükselmek.*

Tevāzu' naḳdini dil ḳadr-i **terfi'āt** içün şakla

Hemîşe var-ı 'ömrüñ 'aşḳa taḥsīlat içün şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*terfi'āt,]*

terk eyle-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Terk-i tezyīn eyleyüp oldum 'abā-püş-ı rıza

Dīdeye almam cihānuñ aṭlas u dībāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2*). [*terk eyle-, - (y)üp*]

2. *Bırakıp gitmek, uzaklaşmak.*

‘Āşikuñ **terk eyleyüp** ağıyāra kıılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘āşık-ı zāruñdañ eyle irtiyā‘ (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1*). [*terk eyle-,*]

terk it-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Bār-ı cevruñ çekmege tāb ü tüvānum kalmadı

Terk-i cev **it** ey cefā-girdārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [*terk it-,*]

terk kıl-: *Terk etmek II Vazgeçmek, önemsememek.*

Bu yolda **terk-i** nām u şān **kılsam** şūfī ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olanlar şānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*terk kıl-,*]

teşāvir: *Tasvirler, resimler (Erteng bağlamında).*

Erteng **teşāvirine** pīrāye-fezādur

Cānā olalı naqş-ı rūhuñ dilde münakkaş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 4*). [*teşāvirine,*]

teşebbüsgāh: *Tutunulan, bağlanılan yer, melce II Hz. Muhammed.*

Dāmen-i luṭfuñ **teşebbüsgāh-ı** cümle aşfiyā

Gülşen-i elṭāf u ihsānuñda ‘ālem gonçe-çīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4*). [*teşebbüsgāh-ı,*]

teşebbüs-gerde: *Yapışan, sarılan, tutunan II Kul.*

Niyāzī minke lā taḳṭa‘ recā’i vaḳzı ḥācātī

Teşebbüs-gerde-i ḥabl-i recāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 6*). [*teşebbüs-gerde-i, -i*]

teşebbüs-kerde: *Yapışan, sarılan, tutunan II Aşık.*

‘Aceb mi olsa dil imdād-ı rūḥāniyyeye mazhar

Teşebbüs-kerde-i ser-ḥalka-i bāb-ı temennāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 3*). [*teşebbüs-kerde-i,*]

teselli bul-: *Avunmak, oylanmak. Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak. Sıkıntılardan uzaklaşmak.*

Bulmasaydım ger **teselli** zikr u fikr-i yār ile

Yandırırıldım dilleri şol āh-ı āteş-bār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [*teselli bul-, -ma, -sa, -(y)dı, -m*]

teshir ol-: *Ele geçirme, emri altına girme, tâbi kılma, zapt etme.*

Ey diyen kişver-i ma' nā nice **teshîr** olunur

Anı bir hāmesi sihr-āvere şor şorma baña (Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 4). [*teshîr ol-,*]

teshîr: *Kuvvetli bir tesirle kendine bağlama, büyülenmiş duruma getirme.*

Şâdîyā efsûn ile **teshîr** çün mümkün degül

Kayd-ı ünsiyyetde olma her perî-hûlarla sen (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 5). [*teshîr,*]

teskîn-i harâret kıl: *Arzu ve istekleri yerine getirerek sakinleştirmek.*

Şun cām-ı lebûñ **kıl** nola **teskîn-i harâret**

Besdür bu 'ināyet (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 6). [*teskîn-i harâret kıl,*]

teskîn-i sūziş kıl-: *Yürek yangınıını söndürme.*

Eger **teskîn-i sūziş kılmasaydı** dem-be-dem eşküm

Yağardı safha-i evrāk(ı) Şâdî sūz-ı eş'arum (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 5). [*teskîn-i sūziş kıl-, -ma, -sa, -(y)dı*]

teşne: *Susamış. II Çok istekli, çok hevesli, çok arzulu III Aşık.*

Ezelden tâ-ebed **teşne-i** şahbā-yı dîdāram

Tehî 'arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 1). [*teşne-i, -i*]

teşrîf eyle-: *Onurlandırmak, şereflendirmek.*

Va'd u ikrār eyledüñ **teşrîf-i** çāker hāneyi

Gel ferāmüş itme ol ikrārı Allāh 'aşķına (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4). [*teşrîf eyle-, -dün*]

teşrîhât: *İzahlar, açıklamalar, şerhler.*

Göñül şaldırma hem çün şāne her bir zülf-i şebrenge

Anı ol kākül-i dildārı **teşrīhāt** için şakla (Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 4). [teşrīhāt,]

teşvīs: Huzursuzluk, kaygı II Kafa karışıklığı II Korku, endişe.

Gerekdür olmamak hīn-i cedelde cān **teşvīši**

Ayak denk almamak lāzım ger alsa sīne şad rīši (Şādī Divanı, Gazel 208, Beyit 1).
[teşvīši, -i]

tevakkuf it-: Tevakkuf etmek. Oyalanmak II Durmak.

Can naqdini virmekde **tevaḳḳuf** mu **iderdüm**

Ger yetse behā Şādī o kālā-yı vişāle (Şādī Divanı, Gazel 186, Beyit 5). [tevaḳḳuf it-, -
(d)er, -dū, -m]

tevāzu: Alçak gönüllülük, mütevazilik (Akçe).

Tevāzu‘ naqdini dil ḳadr-i terfī‘āt için şakla

Hemişe var-ı ‘ömrün ‘aşḳa taḥsīlat için şakla (Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 1).
[tevāzu,]

teveccüh-kerde: Yönelmiş II Bağlanmış III Yakınlık duymuş.

‘Aceb mi ḳılmasam iḳbāl men ey ḥvāce mihrāba

Teveccüh-kerde-i peygüle-i ebrū-yı dildāram (Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 4).
[teveccüh-kerde-i, -i]

tevekkül: Güvenme, dayanma II Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere
razı olup sonucu Allah’tan bekleme, işlerini Allah’a bırakma.

Efzāyiş-i dünyāya nice meyl ide Şādī

Ol ḳāf-ı **tevekkülde** ki ‘anḳā-yı ḳanā‘at (Şādī Divanı, Gazel 23, Beyit 5). [tevekkülde,]

Ḳılma zinhar ey göñül kūy-ı **tevekkülden** güzer

Ḥançer-i ser-tiz-i taḳdīre hemişe sīne ger (Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 1). [tevekkülden,
-den]

tevekkül id-: Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu
Allah’tan beklemek.

Giçelüm ḡayrıdan Allah’a **tevekkül idelim**

Çarh-ı edbārını iḳbāle tebeddül idelim (Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 1). [tevekkül id-, -e, -lim-e, -lüm]

tevlîd it-: Meydana getirme II Sebep olma

Dem-be-dem derd ü elem endüh u ğam **tevlîd ider**

Hâl u şân-ı mâder-i eyyâmı ya hû böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3). [tevlîd it-, -(d)er]

tevsen: Azgın, huysuz at. II Naz atı.

Şeh-suvârım çek ‘inân-ı **tevsen-i** nâzûñ hele

‘Arşa-i ‘aşkuñda yetmez mi gönül pa-mâl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4). [tevsen-i,]

tezyîñ: Süsleme, süslenme

1.Süsleme, süslenme II Örtme (Ten ve ruh bağlamında).

Ġayr-ı mümkündür kabâ-yı ‘aşkla **tezyîñ-i** ten

Câme-i nâmusdan ‘uşşâḳ ‘uryân olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3). [tezyîñ-i, -i]

2.Süsleme, süslenme II İnsanı Allah'tan alıkoyan her şey.

Terk-i **tezyîñ** eyleyüp oldum ‘abâ-püş-ı rıza

Dîdeye almam cihānuñ aṭlas u dîbâsını (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2). [tezyîñ,]

tıfl-ı dil: Toy ve tecrübesiz olan gönül çocuğu II Şair III Aşık.

Mümkün mü ola **tıfl-ı dil** ol hâzrete peyrev

Şâdî çü odur hâce-i tadrîs-i ‘arâfet (Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 7). [tıfl-ı dil,]

tıfl-ı nev-sâl: Küçük çocuk II Gönül.

Cihānuñ âline aldanma dil çün **tıfl-ı nev-sâle**

Tagayyurdur girer her demde gün-â-gün eşkâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 1). [tıfl-ı nev-sâle,]

tirvāk: İlaç, panzehir II Kavuşma ilacı.

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N'ola **tiryāk-ı** vaşluñ 'arz kıl mesmüm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*).
[tiryāk-ı,]

tîşe: *Kazma, balta II Aşğın gecenin sessizliğini yırtan bağırırları.*

Tîşe-i na' rā-i şebgîri görenler Şādî

Na' ra-i Kūh-ken-i Şîrîn-edādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 5*). [tîşe-i, -i]

tîbā: *İşve, Aşk dolu jestler ve bakışlar*

Ey kâmet-i reşk-āver-i tûbā ne bu **tîbā**

Vey 'ārız-ı nev-lāle-i hāmra ne bu **tîbā** (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [tîbā,]

Ey kâmet-i reşk-āver-i tûbā ne bu **tîbā**

Vey 'ārız-ı nev-lāle-i hāmra ne bu **tîbā** (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [tîbā,]

Güftāre gelüp eyle dil-i mürdemi zinde

Ey dilber-i enfās-ı Mesihā ne bu **tîbā** (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2*). [tîbā,]

Ġāret-ger-i 'uşşāk yine leşker-i nāzıñ

Mülk-î dilimi eyledi yağmā ne bu **tîbā** (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [tîbā,]

Yetmez mi düşürdüñ beni hāmūn-ı melāle

Mecnūn-ı dil-i zārīña Leylā ne bu **tîbā** (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [tîbā,]

Bu Şādî -i dil-hasteye cānā kerem eyle

Ol sînesi pür-zahme tabîbā ne bu **tîbā** (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 5*). [tîbā,]

Servi **tîbā** vü bülendide berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide kâmet-i dil-dār ile baḥs (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [tîbā,]

Yaraşur kaddüñe her kâle-i **tîbā** yaraşur

Giymesin gayrı yaraşmaz saña ra'nā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [tîbā,]

Ben niyāz eyledigimde ne 'aceb nāz ider olsan

Saña **tîbā** baña ey şūḥ temennā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3*). [tîbā,]

Dehānuñla ne mümkündür ola hem nāz u hem **tîbā**

Alınsa naz u ğunc-ı verd-i nev-ḥîzāna mîzāna (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4*). [tîbā,]

tīg: Kılıç

1.Kılıç II güç, kudret. III Sevgilinin kaşı.

Ben zāra ey cefa-cū kār itdi **tīg-i** ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*tīg-i, -ı*]

2.Kılıç II Nefsin kötü etkisini kırmak için yapılan riyazet.

Helāk-i nefis şemşīr-i şuverle ğayrı mümkündür

Kırar **tīg-i** riyāzet ol hevā-yı nefis-i bed-kīşi (*Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 3*). [*tīg-i, -i*]

3.Kılıç II Aşkın kılıcı III Aşk acısının aşıkta açtığı yaralar.

Dil-figārım **tīg-i** ‘aşkuñla tabīb-i çāresāz

Çāresāz ol merhem-i vaşluñ umar bu dil-figār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 4*). [*tīg-i, -i*]

4.Kılıç II Ah çekişler.

Tīg-i āhım Şâdi yā dāim ğilāf-ı sīnede

Zülfikār-ı Hayder-i Kerrār şeklin gösterür (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5*). [*tīg-i, -ı*]

5.Kılıç II Gamze.

Havāle eyleme aġyāra luţf it katlūmi bāri

Sen öldür **tīg-i** ğamzeñle eger men қатle şāyānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 4*). [*tīg-i, -ı*]

6.Kılıç. II Cefa ve eziyet.

Dem-be-dem sā‘at-be-sa‘at **tīg-i** cevr-i nāzenīn

Eylese ger sīnemi şad-pāre hālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 2*). [*tīg-i, -i*]

Maқşadıñ olmak ise ger küşte-i meydān-ı ‘aşk

Tīg-i cevr-i dilbere Şādī hemīşe sīne ger (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 5*). [*tīg-i, -ı*]

7.Kılıç. II Zulüm kılıcı.

Qābil-i dārū degül zahm-ı dil-i zārum tabīb

Tīg-i cevrüñle o rütbe dil-figār itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*tīg-i, -ı*]

tūr: Ok

1.Ok II Gaflet

Bağrımı **tîr-i** tegâfûl eyledi şad pâre âh

Ba‘d-ez-in peykân-ı ğamzeñ sîne-i ‘uryâna at (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 4*). [*tîr-i,]*

2.Ok II Sevgilinin kirpiği.

Eger ta‘dâd-ı zaḥm-ı sînemi bilmek ise maḳşad

Dil[i] âmâcġâh-ı **tîr-i** müjġân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*tîr-i, -i]*

Bir nigeħle sînemi sūrâḥ-sūraḥ eyledi

Tîr-i müjġānuñ gibi ‘uşşāka kâr eyler mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [*tîr-i, -i]*

El-amân ey ğamzesi cellâd-ı cānum el-amân

Tîr-i müjġānuñ dem-â-dem dökdi kânum el-amân (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 1*). [*tîr-i, -i]*

3.Ok II Sevgiliden gelen baskı ve zorlamalar.

Dâimâ mânendi ney sūrâḥ sūraḥ olsa

Tîr-i ḳahr-ı yardan eyler mi ‘aşıḳlar ḥazer (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2*). [*tîr-i, -i]*

4.Ok II Kaderde olan üzücü hadiseler.

Cân u dil âmâc-geħ-i **tîr-i** ḳazâdur

Ol kes ki rızâ-dâde-i taḳdîr-i ḥudâdur (*Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1*). [*tîr-i, -i]*

5.Ok II Bela okları.

Ḥıfz-ı Şamedâniyede lütfuñla maşûn it

Sînem hedef-i **tîr-i** belâ eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [*tîr-i, -i]*

6.Ok II Ah okları.

‘Arşa yetdi âh u feryâdum yetişmez mi saña

Nâzenînum **tîr-i** âh-ı dil-figârumdan şaḳın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [*tîr-i, -i]*

Rûy-ı ünsiyyet ki göstermez baña âhû-ḥıṣal

Tîr-i âhum çâk çâk eyler ḥicâb-ı vaḥşeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*tîr-i, -i]*

‘Āşıkuñ terk eyleyüp ağıyāra kılma ittibā‘

Tir-i āh-ı ‘āşık-ı zāruñdañ eyle irtiyā‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1). [tir-i,]

tîşe: Balta. keser. kazma

I. Balta. keser. kazma. II Ah baltası.

Ṭağıtdum **tîşe-i** āhumla ben de kūh-ı endūhu

Deme Şîrîn-edā kūh-ken-i Ferhāde gelmişdür (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 4). [tîşe-i, -i]

Ben kūh-ı ğamı **tîşe-i** āhumla ṭağıtdım

Ferhād ideli gönlümü Şîrince zebānım (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2). [tîşe-i, -i]

Tîşe-i āhumla tā ḳal‘ eyledüm kūh-ı ğamı

İmtiyāzım vardur (ol) kūh-ken-i Şîrinden (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 3). [tîşe-i, -i]

Öyle bir Ferhād-ı nāşādem ki ey Şîrîn-dehen

Deldi ṭağı **tîşe-i** āh u fiğānum el-amān (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3). [tîşe-i, -i]

Tîşe-i āhumla çün Ferhād deldüm ṭağları

Tā o Şîrîn-ṭab‘ şūḥ-ı şîve-mendüm gitdi āh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 3). [tîşe-i, -i]

2. Balta. keser. kazma. II Hicran baltası.

Vaşl ümmidini ol **tîşe-i** hicrān giderüp

Hâtırı bi-meze peymāne ki dirler o bizüz (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3). [tîşe-i, -i]

3. Balta, keser II Kınama, ayıplama baltası.

Genc-i ‘aşk-ı ḥazret-i cānān olmaz rû-nümā

Tîşe-i ṭa‘n-ı ‘adūdan ḳalb vîrān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8). [tîşe-i, -i]

tîz-çeng: Keskin pençeli (doğan kuşu bağlamında sevgilinin bakışı).

Bir bakışla murğ-ı gönlüm eyledüñ naḥcîr āh

Ğamze-i ğammāz bir şehbāz-ı **tîz-çengdür** (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 3). [tîz-çengdür, -dür]

toğrısı: Doğrusu, gerçeği söylemek gerekirse.

Bükdi kadimi **toğrısı** mănend-i kemānī

Ol çille-i hicrān-ı dü ebrū-yı keşākeş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 3*). [*toğrısı,]*

Hevā-yı zülf-i pür-çîn ile dil dūçar-ı sivādır

Hayāl-i ebruvānı **toğrısı** kıddüm kemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*). [*toğrısı, -sı]*

tokun-:

1.Dokunmak. Değirmek, temas etmek, ondan bahsetmek II Ellemek, el sürmek, el sürüp karıştırmak.

Değme zinhār tel-i perçem-i canāne şabā

Eyle inşāf **toğunma** dil-i yarāne şabā (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1*). [*toğunma, -ma]*

Var edībāne **toğunma** zülf-i yāra ey şabā

Cāme-ḥvāb-ı nāza girmiş zülf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [*toğunma, -ma]*

2.Dokunmak II Erişmek, gelmek (Duymak, işitmek bağlanmında.

Nāgehan āvāz-ı tūbālek **toğundi** gūşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol tūbā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3*). [*toğundi, -dı]*

Toğunmaz gūşuma taḥkīk gayr ez na‘ra-i Hū Hū

Egerçi gūş-dār-ı nağme-i tanbūrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 3*). [*toğunmaz, -maz]*

tol-:Dolmak

1.Dolmak II Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.

Şıyt-ı Hū Hū ile **toldı** yine nüh tāk-ı felek

Biz ki bülbul gibi bir minber-i gül hū çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [*toldı, -dı]*

Şıyt-ı Hū-Hū ile **toldı** yine nüh tāk-ı felek

Şâdî tā nāy-ı gönül eyledi āgāz-ı nāgam (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [*toldı, -dı]*

Yine devr itdi sākī dün gice şāhāne māhāne

Şadā-yı hāy-ı hūdan **toldı** çün neyhāne dilhāne (Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 1). [toldı, -dı]

2.Dolmak. İçine giren bir şeyle dolu hāle gelmek, boş olmaktan çıkmak.

Ol h^vāhiş-i şahbā-yı leb-i yār ile her dem

Bağ dīdelerüm **toldı** boşandı çü piyāle (Şādī Divanı, Gazel 169, Beyit 4). [toldı, -dı]

3.(Boş bir şey veya yer) İçine giren bir şeyle (gözyaşı) dolu hāle gelmek.

Tolar hūn-ı hacāletlerle Şādī dīde-i hasret

Nigār-ı rüy-ı yārı şafha-i Erteng şandukça (Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 5). [tolar, -ar]

4.Dolmak. Dolup taşmak, Kaplamak.

Açıldukça be-bismi-āh ol meyhāne-i hātır

Şerāb-ı nāb-ı Hū Hūdan **tolar** peymāneler hātır (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 1). [tolar, -ar]

Açıldukça be-bismi-āh ol meyhāne-i hātır

Serāb-ı nāb-ı Hū Hūdan **tolar** peymāneler hātır (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 1). [tolar, -ar]

tolan-: Dolanmak II Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak.

Buldum āgūş-ı hayālimde bu şeb māh seni

Gerd-i vaşluñda ki çün hāle **tolandum** her dem (Şādī Divanı, Gazel 132, Beyit 4). [tolandum, -dum]

Ol perçem-i ham-der-hama nāgeh ki ulandum

Şem‘-i rūh-ı cānāna çü pervāne **tolandum** (Şādī Divanı, Gazel 134, Beyit 1). [tolandum, -dum]

Kef-i sākīde rengāreng sāgarlar **tolandukça**

Şulansın gıptadan ol cām-ı Cem ağzı şulandukça (Şādī Divanı, Gazel 172, Beyit 1). [tolandukça, -dukça]

Gird-i vaşlunda **tolanmağda** iken hāle gibi

Buldum āgūş-ı hayālümde bu şeb māh seni (Şādī Divanı, Gazel 190, Beyit 2). [tolanmağda, -mak, -da]

tolandır-: *Dolandırmak. Dolaştırmak*

‘ Aceb mi dīde-i ğam-dīde-i dil rūşenā olşā

Beni çün hāle ol meh gird-i vaşlunda **tolandırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*). [*tolandırdı, -dı*]

tolaş-: *Dolaşmak, dolanmak (saç bağlamında).*

Ṭolaşup gerden-i kâfûra o perçem nedür

Kimi perçem kimi şalkımlı belâdur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 2*). [*ṭolaşup, -up*]

tor: *Sık gözlü balık ağı. II Muhabbet.*

Birden bire sâhil-res-i maķşûd olur oldum

Mâhî dili naḥçîr ideli **tor-ı** maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 2*). [*tor-ı,]*

toz: *Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak*

1. *Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak II Sevgili makamının toprağı (sürme bağlamında).*

Ey şûḥ eşigîñ **tozu** kuḥl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tâc-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*tozu, -u*]

Ey şûḥ eşigîñ **tozu** kuḥl-ı başarumdur

Seng-i ser-i kūyuñ güher-i tâc-ı serümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 1*). [*tozu, -u*]

2. *Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak. II İlaç, çare.*

Mübârek ḥāk-i pāyiñ dīde-i ḥurşīde fer-pīrā

İşigîñ **tozu** kuḥl-ı ‘ ayn-ı rif‘ at yā Resûlallāḥ (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 4*). [*tozu,]*

3. *Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak II Hz. Muhammed'in (sav) bastığı yer.*

Yüz niyâz ile yüzüm sürsem işigün **tozunā**

Dīdeme aşla gerekmez sürme-i ‘ âlem-behā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10*). [*tozunā, -u, -nā*]

tü: *Sen II Şâdî*

Zāt-ı vālā-yı **tü** şod bedrū'l-büdür evc-i hasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [tü,]

tübā: *Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç*

*1.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç
II Sevgilinin boyu.*

Luţfeyle şabā zülf-i semen-sā haberin vir

Şehnāz-ı edā kâmet-i **tübā** haberin vir (*Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1*). [tübā,]

Ƙamer mi tal'atun mihr-i cihān-ārā mıdır bilmem

Ƙadūn **tübā** mı ya reşk-āver-i **tübā** mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [tübā,]

Ƙamer mi tal'atun mihr-i cihān-ārā mıdır bilmem

Ƙadūn **tübā** mı ya reşk-āver-i **tübā** mıdır bilmem (*Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1*). [tübā,]

Kaddūnle bülendīde berāber ki degüldür

Serkeşlik ile her yaña **tübā** ne kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [tübā,]

*2.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç ||
Sevgili, dost.*

Ey kâmet-i reşk-āver-i **tübā** ne bu tībā

Vey 'arız-ı nev-lāle-i hamrā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [tübā,]

Ba'dema şimşād u serve eylemem 'atf-ı nigāh

Çün hayāl-i kâmet-i **tübā** nihāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2*). [tübā,]

*3.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç
II Kanaatkarlık.*

Ol serv-i çemenzāra nigāh eylemez oldum

Boy göstereli dilde o **tübā-yı** kıanā'at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 3*). [tübā-yı,]

*4.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç
II Sevinç.*

Meyl idüp 'atf-ı nigāh eylemezem serve dahı

Gülşen-i dilde ki boy göstere **tübā-yı** feraḥ (Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 3). [tübā-yı,]

5.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç
II Başka, güzeller.

Gönül tā dām-ı ‘aşk-ı yāre çarpıldı irâdetsüz

Gerekmez dîdeye şimşād ol **tübā** kıyâfetsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1). [tübā,]

6.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç.
II Aşk tubası.

Nāgehan āvāz-ı tūbālek tokundı gūşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol **tübā-yı** ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3). [tübā-yı,]

7.Bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda dalları aşağıda bulunan ağaç
II Söz ağacı.

Heme aḥcārına reşk-āver-i yāḳut denür

Naḥl-i **tübā** görünür dîdeye eşcār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 2). [tübā,]

tūbālek: Aferin II Ne mutlu III Mübarek olsun

Nāgehan āvāz-ı **tūbālek** tokundı gūşuma

Gülşen-i dilde çü boy gösterdi ol tūbā-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 3).
[tūbālek,]

tuğrā: Osmanlı padişahlarının resmî yazılarda ve paralarda imza yerine kullandıkları,
özel bir şekli olan işaret. II Sevgilinin kaşları.

Berāt-ı ḥüsn-i bî-misliñde cānā

Mukavves kaşlarıñ **tuğrā-yı** ferruḥ (Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 3). [tuğrā-yı,]

tuğrā çek-: Tuğra çekmek. Mühür vurmak, imza atmak II Hüküm vermek.

Ḳatline üftādenüñ tuğrā çeker ebrularıñ

Mālik olduğda Kızıl Elmada taḥt-ı tāze ḥaṭ (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 2). [tuğrā çek-, -er]

tuğvān: Taşkınlık II haddini aşma, azgınlık.

Harîk-ı âteş-i kânûn-ı **tuğyānam** meded yā Rab

Be çirk-i ma‘şiyet-âlûde dāmānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 1*). [*tuğyānam, -am*]

tûl-i âmāl: *Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah.*

Kıyl u kâle tûl-i âmâle düşürdi ‘âşıkı

Yâde geldikçe hayâl-i hâl u haţ hülyâ-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*tûl-i âmâl,]*

tulû‘ eyle-: *Doğmak II Ortaya çıkmak.*

Dîdeye mihr gerekmez çü sipihr-i dilde

Tâ tulû‘ eyledi ol mihr-i pür-envâr-ı suhan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 4*). [*tulû‘ eyle-, -di*]

tulû‘ it-: *Doğmak, ortaya çıkmak II Varlık göstermek.*

‘Aceb mî ser-be-ser âfâk-ı cānum rûşenâ olsa

Tulû‘ itdî sipihr-i dilde tâ bedrâ-yı istiğnâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 3*). [*tulû‘ it-, -di*]

tünd-bād: *Sert esen rüzgâr, kasırğa. II Vesvese.*

Tünd-bād-ı her vesāvisden be-der-âhîr nefes

Hıfz kıl fânûs-ı îmānım meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4*). [*tünd-bād-ı, -ı*]

tur: *Musa Peygamber’e vahiy indirilen dağ. II Gönül*

Eyledi **tür-ı** tecellâ-yı Hudâda mahv-ı zât

Fehm idenler Len terānî nükte-i ‘ulyāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 4*). [*tür-ı, -ı*]

tur-: *1.Durmak. Ayağa kalkmak, yapmaya girişmek, yönelmek, teşebbüs etmek.*

Dayan **tur** dâima ol dergeh-i â‘lâ-yı dildâre

Eşig-i yâr teg dil-âsteye bālîn-i raḥaţ yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*tur,]*

2.Durma! (Bir an olsun beklemeden) devam et! Haydi durmadan ifadelerinin ivedilikle yapılmasını isteyen bir ünlem.

Şâdî yâ irmek dilersin gevher-i maḥşûda ger

Ṭurma ol ğavvāş deryā-yı fenā-ender-fenā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*ṭurma,]*

Olma isterseñ eger sâhil-res-i baħr-ı fenā

Ṭurma ol Şâdî süvār-ı zevrak-ı deryā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7*). [*ṭurma, -ma]*

Ger dilerseñ nâiliyyet devlet-i pâ-būsuna

Ṭurma aķ ol serv-i nâzın pâyine cûlarla sen (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 4*). [*ṭurma, -ma]*

Ey Şâdî **ṭurma** zâr ol yok ol da şöñra var ol

‘Ankā-yı dilşikâr ol kıl kâf-ı ‘aşk(ı) lâne (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [*ṭurma, -ma]*

Ṭurma yan şem‘ -i ruh-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pâye-i imhâ nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*ṭurma,]*

Pervāne gibi **ṭurma** gönül sen de yakıl yan

Ol şem‘ bu şeb külbe-i aħzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [*ṭurma,]*

3.Durmadan, sürekli.

Ārzū-yı gülşen-i vaşlunla her şeb-tā-seħer

Şâdî-i kemter çü bülbül **turmayup** eyler enîn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*). [*turmayup, -ma, -(y)up]*

4.Durmak. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak II Gerekeni yapmamak, gereken gayreti göstermemek.

Şular gibi aķ pâyine Şâdî ne **ṭurursun**

Tā serv-ķadüm şahñ-ı gülistāna şalıñdı (*Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 5*). [*ṭurursun, -ur, -sun]*

Cûlar gibi ak pâyine Şâdî ne **ṭurursuñ**

Bak serv-ķadüm nāz ile gülzāra şalıñdı (*Şâdî Divanı, Gazel 197, Beyit 5*). [*ṭurursuñ, -ur, -suñ]*

Dem-be-dem ol gülsitān-ı ravza-i kūyuñ añup

Ṭurmayub Şâdî fiğān eyler mişāl-i ‘andelīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 5*). [*ṭurmayub,]*

türbe: Genellikle içinde büyük bir kimse gömülü olduğu, ziyâretgâh hâline getirilen mezar, ziyâret edilen mezar. II Hasan Harakani türbesi.

Hâk-i pâk-i 'ıtr-nâk-i **türbe-i** 'ulyâları

Sürme-i çeşm-i başiretdür Cenâb-ı Bü'l-Hasen (Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 4). [türbe-i, -i]

tür-ı mûşâ: Musa'nın Tur'u II Allah'ın Hz. Musa ile tekellüm ettiği dağ.

1.Musa'nın Tur'u II Allah'ın Hz. Musa ile tekellüm ettiği dağ III Kadiri tacı.

Der tecellâ-yı Te'âlâ **Ṭür-ı Mûşâ** güyyiâ

Maḥzen-i esrâr-ı Mevlâ tâc-ı 'Abdülkâdirî (Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 2). [tür-ı mûşâ,]

2.Hz. Musa'nın Tur'u. (Sina çölünde Hz. Musa'nın Allah'la konuştuğu dağ.) II Gönül.

Gönüldür ol şalan âfâka pertev

Gönüldür der tecelli **Ṭür-ı Mûşâ** (Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 2). [tür-ı mûşâ,]

Pâdişâh-ı Cem edâ bir şâhed-i Yûsuf-liķâ

Mazhar-ı nur-ı tecellâ Ṭür-ı Mûşâdır gönül (Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 4). [tür-ı mûşâ, -dır]

turra: 1.Alna dökülen kıvrıcık saç lülesi.

Ḳâmetiñ hayret-fezâ-yı serv-i servistân-ı naz

Ṭurra-i şeb-reng-i zülfüñ eylemiş reyḥânı mât (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 2). [turra-i,]

Mâh-ruyuñ tâ nümāyan oldı zîr-i **ṭurradan**

Girdi ebre şerm u hacletden o mihr-i pür şu 'â' (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3). [ṭurradan, -dan]

Oda yansın nideyim müşk ile 'anber min-ba'd

Ṭurra-i kâkül-i tâ 'anber-i sārâ geldi (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 2). [turra-i, --i]

Ṭurrâ-i zülf-i zeneḥdānuñ görüp âzâde dil

Der- 'aķab kendin esīr-i bend ü zindān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [*turrā-i, --i*]

2. *Turra II Saçak (Taca sarılan tülbentin sarkan uçları) III Gül mührü (Tarikat taşlarının tam üstüne (kubbesine).*

Şübhe yok gül-deste-i bāğ-ı haķīķatdür güli

Ṭurra-i şebbūy-ı ma' nā tāc-ı ' Abdülkādīrī (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 3*). [*turra-i, -i*]

3. *Kıvırcık saç lülesi. II Şebbu.*

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm meger

Şarķmıř ruhsār-ı āl üzre semen sâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*turrā-i, -i*]

4. *Kıvırcık saç lülesi II Sümbül.*

Sandım ol **ṭurra-i** sünbül güle peyveste meger

Şarķmıř 'arız-ı āl üzre muṭarrā perçem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*turra-i, -i*]

Gīsusu meger rüy-ı 'araķ-nākine düşmüş

Gül üzre nevī **ṭurre-i** sünbül idi şandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [*turre-i,]*

5. *Saçak II Lüle III Yol.*

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kıyda düşüp

Ṭurra-i zülf-i tutar şāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [*turra-i, -i*]

6. *Alna düşen saç kıvırcık saç lülesi II Maşuğun aşığı ilgisizliği.*

Ḥam-gerden ola kıldı görüp **ṭurra-i** zülfüñ

Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [*turra-i, -i*]

7. *Saç lülesi II Gönül çalan saç lülesi.*

Ṭurra'-i ṭarrār-ı zülf-i yāre kim düşdükçe gönül

Yok bu sevdādan rehā gel rişte-i ümmīdi kes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [*turra'-i,]*

turre:

1. *Alna dökülen kıvırcık saç lülesi.*

İtdükçe şabā **turrelerüñ** yār perīşān

Olmaz mı perākende bütün hātır-ı yārān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1*). [*turrelerüñ, -ler, -üñ*]

Turre-i perçem-siyah itdi günüm kara āh

İtdi günüm kara āh **turre-i** perçem-siyah (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [*turre-i, --i*]

Turre-i perçem-siyah itdi günüm kara āh

İtdi günüm kara āh **turre-i** perçem-siyah (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 4*). [*turre-i, -i*]

turre-endāz: *Lüle atan, çok lüleli saç II Sevgiliye ulaşma yolları.*

O yād-ı zülf ü ruḥşāruñla zülf-i **turre-endāzım**

Gül ü reyḥān(ı) gördüm zīb-i destār ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [*turre-endāzım, -ım*]

Olur āşüfte-ter cem ‘iyyet-i dil

Ṭağuldukça o zülf-i **turre endāz** (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 2*). [*turre endāz,]*

turre-i perçem: *Alna düşen saç, kıvırcık saç lülesi, saç.*

Gerekmez dīdeye reyḥān u gül tā kim bu şeb sāḳī

Bir elde **turre-i perçem** bir elde bāde gelmişdür (*Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2*). [*turre-i perçem,]*

turre-i zülf: *Saç büklümü, saç lülesi.*

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla dāim sīne pür-dāğım

Hevā-yı turre-i zülfüñle ser-gerdān u ḥayrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2*). [*turre-i zülf,]*

turunc: *Portakala benzer, sarı turuncu renkli meyve. II Sevgilinin çene gıdısı, gerdan.*

Ohşadum dest-i ḥayālümle **turunc-ı** ḡabğabı

Dün gice şordum dil-i bīmāre ya emdür lebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1*). [*turunc-ı, -ı*]

tūs: *Tabiat, fitrat II Çevik, dinamik karakter*

Şeh-süvārum esb-i istignāya çignetdin yine

Bes ‘inān-ı **tūs-ı** çālāk-ı cevelānıñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [*tūs-ı, -ı*]

tut-: *Tutmak*

1. *Tutmak. Doldurmak, istilâ etmek, kaplamak.*

Seyl-i eşk-i hasretim tutdı ser-â-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gîr-i âhım seb’a-i seyyârı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*tut,]*

Seyl-i eşk-i hasretim **tutdı** ser-â-ser yeryüzin

Sen de ey şeb-gîr-i âhım seb’a-i seyyârı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*tutdı,]*

Çalındı tekye-î dildē rebāb u nāy-ı istignā

Bütün dünyâyı **tutdı** şıyt-ı hūy-ı hāy-ı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1*). [*tutdı, -dı*]

Bülbül-i gönlüm ne dem yād itdi gül-ruhsārıñı

Tutdı âfākı ser-â-ser na‘ra-i vā hasretā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*tutdı, -dı*]

Şıyt-ı Hū virdi ne demler kim çalındı nāy-ı ‘aşk

Tutdı ser-tā-ser bütün âfākı hū-yı hā-yı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1*). [*tutdı, -dı*]

O farṭ-ı hecrden deryā-yı eşkim **tutdı** dünyâyı

Sütün-ı dūd-ı âhı dem-be-dem ‘arşa dayandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 3*). [*tutdı, -dı*]

Beni ‘âşık idelden ān-ı Leylî

Göñül mülkünü **tutdu** şān-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 1*). [*tutdu,]*

İtdigim cürm u ḥaṭāyā gelicek ḥatırıma

Tutar eflākî enīnüm meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2*). [*tutar, -ar*]

Yeryüzüñ **tutdı** yine çeşmüm nemi

Āh elinden çarḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*tutdı, -dı*]

2.Tutmak. Saklamak.

Haydar-ı meydān-ı ‘aşk olmak dilersen ey gönül

Ol gılāf-ı sīnede şemşīr-i ‘aşk-ı yārı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4*). [*tut,]*

3.Tutmak. Benimseyip desteklemek; benimsediğini, beğendiğini belli etmek.

Gel kef-i nāz üzre sākī sāğar-ı ser-şārı **tut**

Luṭf kıl düşdükce dest-i āşık-ı nā-çārı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*tut,]*

Gel kef-i nāz üzre sākī sāğar-ı ser-şārı **tut**

Luṭf kıl düşdükce dest-i āşık-ı nā-çārı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*tut,]*

İnkıtā‘-ı meyl kıl ol serv-i servistāndan

Gülşen-i dilde hayāl-i servi hoş reftārı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 3*). [*tut,]*

Bulmak isterseñ hemişe ger necāt-ı dāimi

Şâdî yā dāmān-ı şer‘-i Ahmed-i Muhtārı **tut** (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*tut,]*

4.Tutmak, Bırakmamak II Takip etmek, izlemek.

Murğ-ı gönlüm dün gece **tutdı** yine rāh-ı şavāb

Ya‘ni kūy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [*tutdı, -ı]*

5.Tutmak. Kavramak, dokunmak.

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kayda düşüp

Ṭurra-i zülfi **tutar** şāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [*tutar, -ar]*

tūti: Papağan

1.Papağan II Dil, gönül.

Ṭūṭi-i dil kafes-i tende neler çekdigüni

O şorulmaz leb-i gül-şekkere şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 3*). [*tūṭi-i,]*

Ṭūṭi dil ‘uşşāka la‘līn-i lebüñdür gülşeker

Āl ruhsāruñ gibi bir gönçe-i ahmer mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [*tūṭi dil,]*

2.Papağan II Aşık III Şair.

Bülbülüm bir verd-i bi-ḥar isterim meşreb bu ya

Ṭūṭiyim la‘l-i şeker-bār isterim meşreb bu ya (*Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1*). [*ṭūṭiyim, -y, -im*]

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde **ṭūṭî-i** ṭab‘ım

Ḥayāl-i kand-i la‘lin oldu gūyan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*ṭūṭî-i,*]

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘aşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker **ṭūṭiyi** dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*). [*ṭūṭiyi, -yi*]

Bülbülem zīrā ki kılmam ol güle izhār-ı ğam

Ṭūṭiyem amma şeker-güftāre ḥālüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*). [*ṭūṭiyem, -yem*]

Ārzū-yı şekkeristānı ḥayāl-i vaşl ile

Ṭūṭî’-i ṭab‘um ider feryād dāim der kafes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [*ṭūṭî’-i,*]

Nice dem ebkem olmuşdı kafesde **ṭūṭî-i** ṭab‘ım

Degül mi şifte zülfün dil-periştan olmama bā‘is (*Şâdî Divanı, Gazel 35, Beyit 2*). [*ṭūṭî-i ṭab‘-, -im*]

‘Aceb mi olsa ḥurrem murğ-ı gönüm va‘d u vaşluñla

Kılan **ṭūṭîleri** gūyā ümīd-i zevk-i şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [*ṭūṭîleri, -ler, -i*]

Gelince ḥāṭıra hem-bezm-i cānān olduğum demler

Çü **ṭūṭî** şekker-i vaşl ile şādān olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [*ṭūṭî,*]

Yād-ı la‘lūñle ‘aceb mi murğ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevk-i dil-i **ṭūṭî** degül mi gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*ṭūṭî,*]

Şādī kandeyn-i leb-i yār ile elde kalemüm

Kıldı ḥayret-zede her **ṭūṭî-i** şekker-şikenî (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5*). [*ṭūṭî-i, -i*]

Pervāne-i per-suhte-i şem‘-i cemālüm

Bir **ṭūṭî-i** gūyā-yı şeker-ḥāy-ı visālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [*ṭūṭî-i, -i*]

Virelden Şādī-i ednāya neş’e sükker-i na‘tuñ

‘ Aceb bir **tūṭī-i** ṣīrīn edāyam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7*). [*tūṭī-i,]*

Demâdem şekkeristân-ı vişâl-i yâr anıldukça

Ârzuı şekker-i vaşluñla ey feruḥ-likā

Hāme-ī ebkem-meniş tūṭī maḳāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [*tūṭī-maḳāl, -muş]*

Ḳafesdē nāle eyler **tūṭī-i** gūyā-yı istiğnā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 2*). [*tūṭī-i, -i]*

3. *Papağan (kuş) II Can kuşu II Ruh*

Şādīyā ḳand-ī ḥayāl-i vuşlat-ı cānan ile

Der ḳafesdē **tūṭī-i** cānum meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [*tūṭī-i, -i]*

Ḳafesde **tūṭī-i** gūyā-yı cānum zār olaḳaldı

Göñül ḥālūñ bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*tūṭī-i, -i]*

Şol **tūṭī-i** rūḥum uça ister bu ḳafesden

Gül-şekker-i la‘lūñ gelür olduḳça ḥayāle (*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3*). [*tūṭī-i, -i]*

4. *Papağan II Can papağanı III Sevgili, dost*

Bülbül-i ḥatır dehān-ı verd-i ḥandüm gitdi āh

Tūṭī-i cānum dirīgā la‘l-i ḳandüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1*). [*tūṭī-i, -i]*

tūṭī-dil: *Papağan dilli II Güzel konuşan III Şairler.*

Şâdi yā şiriñ kelāmıñ **tūṭī-dil** şā‘irlere

Vāye-baḥş olmaḳda ol şehdāb-ı şekkerden lezīz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*tūṭī-dil,]*

tūṭī-dil: *Papağan dilli II Konuşkan.*

Bezm-i meyde mest-hāl eyler beni sāgar mı yok

Tūṭī-dil ḥālın bilir la‘l-i leb-i şekker mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [*tūṭī-dil,]*

tūti-i gūyā-yı belāğat: *Belagatli söz söyleyen papağan II Beliğ şair.*

Ey dilber-i mümtāz-ı leb-i kand-i halāvet

Ƙıldıñ beni bir **tūti-i gūyā-yı belāğat** (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 1*). [*tūti-i gūyā-yı belāğat,]*

tūtiyā: *Göze parlaklık ve kuvvet veren sürme taşı tozu II Hz. Muhammed'in (sav) eşiğinin tozu.*

Mu‘allā bārgāhıñ Ƙazretā dārü’l-emānumdur

Ğubār-ı āstānıñ **tūtiyā-yı** çeşm ü cānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1*). [*tūtiyā-yı, -yı]*

2.*Sürme II Sevgilinin ayak tozu. III Mesaj, ilaç.*

Şâdiyā ‘arîf isen ger **tūtiyā-yı** cān kıl

Ĥāk-i kūy-ı Ƙazreti dildârı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 6*). [*tūtiyā-yı, -yı]*

tutul-: *Tutulmak, yakalanmak II Aşık olmak.*

Ƙaçarken murğ-ı göñlüm pençe-i şehbâz-ı gamzenden

Tutuldum âh kim meshûr-ı çeşm-i pür-füsûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 3*). [*tutuldum, --du, --m]*

Ƙaçarken murğ-ı dil çengâl-ı gīsû-yı dilârâdan

Tutuldum çün kebûter gamzesi şehbâza dūçaram (*Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 2*). [*tutuldum, -dum]*

Atıldı dil **tütüldü** ‘âkıbet çün gūy çarpıldı

Ne dem kim perçem-i çevgânını şāhâne şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 2*). [*tütüldü, -dı]*

tūtyā: *Sürme II Göz ilacı (Hz. Muhammed'in ayağının tozu).*

Ne şübhe her alil-i derd-i bî-pāyân-ı hicrana

Mübârek ĥāk-pāyiñ **tūtyādur** yâ Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 4*). [*tūtyādur, -dur]*

tūtyā: *Sürme II İlaç III İbret sürmesi.*

Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldığın dünyā-yı dūn

Tūtyā-yı ‘ibreti ol dīde-i derrāke çek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 4*). [*tūtyā-yı,]*

tüvân: Güç, kuvvet (aşık bağlamında).

Dil-ḥaste kılan ‘āşık-ı bî-tāb u **tüvānı**

Mestāne-edā nergis-i bīmārdur ancak (*Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2*). [*tüvānı, -ı]*

Kā‘be-i kūyuñ tavaf itmek diler Şādî ḥazīn

Ne’yleyem yok tākāt u tāb u **tüvānum** el-amān (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5*).
[*tüvānum, -um]*

Bār-ı cevruñ çekmege tāb ü **tüvānum** kalmadı

Terk-i cevrit ey cefā-girdārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2*). [*tüvānum, -um]*

Çeşmüñ ne kıyar ‘āşık-ı bî-tāb u **tüvāne**

Kirpiklerüñ oğlar gibi tā işledi cāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1*). [*tüvāne, -e]*

U

‘ubudiyyet: 1.Kulluk, kulluğun gereklerini daha dikkatli bir şekilde yerine getirme, ileri derece ibâdet ve kulluk etme.

1.Kulluk, kulluğun gereklerini daha dikkatli bir şekilde yerine getirme, ileri derece ibâdet ve kulluk etme II Aşırı derecede bağlılık (sermaye bağlamında)

‘Ubudiyyet nuḳūdın her emîre Şâdî ‘arz itme

Anun mânendi mollâ bir kerem-‘âdât için şakla (Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 5).
[‘ubudiyyet,]

2.Kulluk, kulluğun gereklerini daha dikkatli bir şekilde yerine getirme, ileri derece ibâdet ve kulluk etme II Aşırı derecede bağlılık (makam bağlamında)

Söz ile ey ḥvâce taḥşîl-i rızâ mümkün mi yâ

Dâ’imâ kūy-ı **‘ubūdîyetde** dil ber pā gerek (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3).
[‘ubūdîyetde, -de]

uç-: Uçmak.

1.Uçmak. Havalanmak II Bir yerden, bir şeyden ayrılmak, uzaklaşmak

Ḥayâl-i meh-cemâlûnle gözümden murğ-ı ḥvâb **uçdı**

Dü çeşmüm şimdi ‘anḳa-âşiyânım yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 3).
[uçdı, -dı]

2.Uçmak. Havalanmak II Çıkmak III Kurtulmak.

Şol tûṭî-i rūḥum **uçā** ister bu kafesden

Gül-şekker-i la’lûn gelür oldukça ḥayâle (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 3). [uçā, -a]

uçmağ: Hak katına yükselmek, ermek II Cennet.

Murğ-ı gönülüm dün gece tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya’ni kūy-ı dilbere **uçmağa** açdı bāl u per (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3). [uçmağa,]

uçur-: Uçurmak. II Özgür bırakmak II Uzaklaştırmak.

Dīdeye kondu çü şehbāz-ı hayāl-i vuşlatı

Lāne-i gözden **uçurdum** murğ-ı h^vāb-ı rahatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*).
[uçurdum, -dum]

‘ukde: *Düğüm II Halli güç, çözülmesi zor mesele III Aşk düğümü.*

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrār-ı ‘aşk

Hal olunmaz ‘ukdedir ol **‘ukde-i** düşvār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1*).
[‘ukde-i,]

Fehm olunmaz nükte-i ser-beste-i esrār-ı ‘aşk

Hal olunmaz **‘ukdedir** ol ‘ukde-i düşvār-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 1*).
[‘ukdedir, -dir]

‘ukūbet: *Cezâ II Eziyet, işkence.*

Ser-be-ser ālūde ‘işyānam meded yā Seyyidī

Kıl şefā‘at eyle ben zārı **‘ukūbetten** rehā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12*). [‘ukūbetten, -ten]

ulan-: *Ulanmak II Birbirine eklenmek III Bağlanmak.*

Ol perçem-i ham-der-hama nāgeh ki **ulandum**

Şem‘-i rūḥ-ı cānāna çü pervāne tolandum (*Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 1*). [ulandum, -du, -m]

ulandır-: *Ulandırmak II Birbirine eklemek III Bağlamak.*

Dil-i dīvānemi zencir zabt itmez iken Şādī

Hevā-yı kākül-i cānān bir täre **ulandırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [ulandırdı, -dı]

ulaş-: *Ulaşmak. Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsıl olmak.*

Şādī el **ulaşmaz** ne’deyim meyve-i vaşla

Çün şāḥ-ı vişāl ser-i keyvāne kol atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5*). [ulaşmaz, -maz]

Şehnāy-ı maḥabbet çalınup tekye-i dilde

Āvāze-i Hū Hū yine eflāke **ulaşdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3*). [ulaşdı, -dı]

ulūhiyyet: *İlâh olma, ilâhlık, tanrılık II Allah'ın zat (ahadiyet) mertebesinden sonra bütün ilâhî sıfat ve isimleriyle zuhur ettiği ilk tecellî mertebesi*

Yok bende 'amel şân-ı **Ulūhiyyete** lāyık

Luṭfet 'amelim birle cezā eyleme yâ Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*ulūhiyyete, -e*]

ulūl-ebşār: *Kalp gözüyle görüp gerçeği kavrayan II Basiret sahipleri.*

Bağdılar dünyaya 'ibretle **ulūl-ebşār** olan

Dīdeye tā sürme-i 'ibret-nümādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 4*). [*ulūl-ebşār, -*]

'ulvā: *Çok yüksek, çok yüce*

1. *Çok yüksek, çok yüce. (türbe).*

Hāk-i pāk-i 'ıtr-nāk-i türbe-i **'ulyāları**

Sürme-i çeşm-i başiretdür Cenāb-ı Bü'l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 4*). [*'ulyāları, -lar, -ı*]

2. *Çok yüksek, çok yüce (Arifin kalbi).*

Sa'y kıl sen ah için şūfî ṭavaf-ı ḥāṭıra

Ḳalb-i 'ārif Ka'beden **'ulyā** degül de ya nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*'ulyā, -*]

3. *Çok yüce, en yüce. (gönül).*

Ṭavāf-ı ḥāṭır-ı 'uṣṣāka sa'y et

Gönüldür Ka'be-i **'ulyā-yı** ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6*). [*'ulyā-yı, -yı*]

4. *Çok yüksek, çok yüce. (Len terani nüktesi).*

Eyledi tūr-ı tecellā-yı Hudāda maḥv-ı zāt

Fehm idenler Len terānī nükte-i **'ulyāsını** (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 4*). [*'ulyāsını, -sı, -nı*]

um-: *Ummak. İstemek II Beklemek, ümit etmek.*

Dil-figārım tīg-i 'aşkuñla ṭabīb-i çāresāz

Çāresāz ol merhem-i vaşluñ **umar** bu dil-figār (Şādî Divanı, Gazel 47, Beyit 4). [umar, -ar]

unut-: *Unutmak. Aklında kalmamak.*

Unutdum āh cānā ben de havf-ı bend u zindānı

Görüp üftāde-i zülf ü zenaḥdan oldıgum demler (Şādî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [unutdum, -du, -m]

Unutdı Şādiyā serv-i ḥırāmın

Ḥırām itdükce ol serv-i ser-efrāz (Şādî Divanı, Gazel 86, Beyit 5). [unutdı, -dı]

unutdur-: *Unutturmak. Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak ll Bir durumun başka bir durumdan daha üstün hâle gelerek onu bastırması.*

Kışsa-i Kaysı **unutdurd(u)** şol efsāne-i men

Zülf-i Leylā dime Mecnūn ile hem-ḥāl beni (Şādî Divanı, Gazel 190, Beyit 3). [unutdurd(u), -du]

‘unvān: *1. Unvan, san, sıfat.*

Ḥāk-pāyi dīde-i dünyāya kuḥl-ı rüşenā

Āstānı merḥamet ‘**unvān** dāru’l-emān o (Şādî Divanı, Kıt’a 2, Beyit 12). [‘unvān,]

2. Unvan, san, sıfat (Sidretül münteḥa bağlamında).

Āsitān-ı sidre ‘**unvānuñ** melāz-ı qudsiyān

Bārgāhuñdur tefavvük-kerde-i seb’a semā (Şādî Divanı, Kaside 9, Beyit 4). [‘unvānuñ, -uñ]

Yüzümdür ḥāk-rüb-ı āstān-ı sidre ‘**unvānuñ**

Egerçi bārgāhuñdan cüdāyam yā Resūlallāh (Şādî Divanı, Kaside 21, Beyit 4). [‘unvānuñ, -un]

Göñül tefḥīm kıl kūy-ı ḥıdīv-i Enbiyādur bu

Mekān-ı Sidre ‘**unvān-ı** cenāb-ı Muştafādur bu (Şādî Divanı, Gazel 3, Beyit 1). [‘unvān-ı, -ı]

Āsitān-ı Sidre ‘**unvānuñ** melāz-ı qudsiyān

Bārgāh-ı ‘izzetin hācet-pezīrā merḥabā (Şâdî Divanı, Kaside 11, Beyit 3). [unvānuñ, -un]

‘urūc it-: Yukarı çıkmak, yükselmek.

Evc-i vaşf-ı ḥazret-i Mollāya mümkün mü vüṣūl

Ger ‘urūc itse hümā-yı fikretüm pervīnden (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4). [‘urūc it-, -se]

‘uryān: Çıplak. II Maddi varlığı olmayan.

O ṣehnāzum nigāh-ı nāzını mestāne şaldırdı

Dönüp peykān-ı ğamzeñ sīne-i ‘uryāna şaldırdı (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 1). [‘uryāna, -a]

Ġayr-ı mümkündür ḳabā-yı ‘aşḳla tezyīn-i ten

Cāme-i nāmusdan ‘uşşāḳ ‘uryān olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3). [‘uryān -,]

uşandır-: Usandırmak. II Bıkkınlık vermek, bıktırmak, bezdirmek.

Cefā-yı çarḥ-ı kec-reftār cānumdan uşandırdı

Ġubār-ı renc-i ‘ālem çeşme-i baḥtum bulandırdı (Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 1). [uşandırdı, -dı]

‘uşāt: Asiler, zorbalar, itaat etmeyenler, günahkarlar II Ümmetin âsi kimseleri III Günahkar Müslümanlar.

Şal ol ḥabl-i niyāzı ḥalḳa-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maḳām-ı mültecādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4). [‘uşāt-ı, -ı]

‘uşfūr: Serçe kuşu

1.Serçe kuşu. II Av III Aşığın gönlü.

Ne dem kim dil varup ol çeng-i ‘aşḳ-ı yāre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur göñlüm (Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4). [‘uşfurdur, -dur]

2.Serçe kuşu. II Av III Zayıf, güçsüz kimseler.

Sāye-i ‘adlünde ‘ālem öyle emniyyetdedür

Kim kılar ‘**uṣṣūr(ı)** ol çengal-ı bāzi āşiyān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 14*). [*‘uṣṣūr(ı), -ı*]

‘uṣṣāk: *Âşıklar.*

Muktezâ-yı tab‘dır ‘**uṣṣākā** bidād itmesi

Yoksa pek bilmez degildür şüh-ı müstesnâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [*‘uṣṣākā, -a*]

Ġâret-ger-i ‘**uṣṣāk** yine leşker-i nâzın

Mülk-î dilimi eyledi yağmā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [*‘uṣṣāk,]*

Tūṭi-dil ‘**uṣṣākā** cānā leblerün kând ü nebat

Āb-ı la‘lîn ğıbtā-baḥş-ı çeşme-i āb-ı hayāt (*Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1*). [*‘uṣṣākā, -a*]

Ṭavāf-ı ḥatır-ı ‘**uṣṣākā** sa‘y et

Gönlüdür Ka‘be-i ‘ulyā-yı feruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 6*). [*‘uṣṣākā, -a*]

Sehmi ‘**uṣṣākına** takṣīm idicek çeşm-i siyeh

Bize maḥsūm faḫaṭ bir nigeḥ-i sāde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 3*). [*‘uṣṣākına, -ı, -n, -a*]

Nehār u leyli fark itdirmiyen ‘**uṣṣākā** ey āfet

Faḫaṭ ben bildigüm ol şubḥ-ı rūyuñ zülfi-şāmındır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [*‘uṣṣākā, -a*]

Āh kim ol bî-vefā ‘**uṣṣākı** her an ağladur

Zülf-veş gönlüm kılup dāim perīşan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1*). [*‘uṣṣākı, -ı*]

Bir nigeḥle sīnemi sūrāḥ-sūraḥ eyledi

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘**uṣṣākā** kār eyler mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [*‘uṣṣākā, -a*]

‘Uṣṣākā kıyar ğamzesi ğammāz çok ammā

Cān alma faḫaṭ ğamzesi fettānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 2*). [*‘uṣṣākā, -a*]

Fer verir bedrāya hem şems-i duḥāya ṭal‘atun

Añdırır ‘**uṣṣāka** Ve’l-leyli izā yeğşā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5*). [*‘uṣṣāka, -a*]

Heybet ü dehşet-nümā-yı hātır-ı ‘**uṣṣākdur**

Genc-i hüsnuñde yatur pür çîn-i ejderhā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*).
[*‘uṣṣākdur, -dur*]

Bütün ‘**uṣṣāk** gerçi ārzū-mend-i vişālîñdir

Hayāl-i çeşm-i bīmāruñla ben teg haste-hālet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4*).
[*‘uṣṣāk,]*

Var[mı] der[d]-dil-i ‘**uṣṣākı** fehm eyler tabīb

Derd yok ey şüfî sende yoksa derd añlar mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*).
[*‘uṣṣākı, -ı*]

Ne gördümse o şühı ‘āşıkā bî-dād ider gördüm

Dil-i ‘**uṣṣāka** kaşdı kendiye mu’tād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 1*).
[*‘uṣṣāka, -a*]

İtmedi ‘atf-ı nigāh cānib-i ‘**uṣṣāka** āh

Cānib-i ‘**uṣṣāka** āh itmedi ‘atf-ı nigāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [*‘uṣṣāka, -a*]

İtmedi ‘atf-ı nigāh cānib-i ‘**uṣṣāka** āh

Cānib-i ‘**uṣṣāka** āh itmedi ‘atf-ı nigāh (*Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 2*). [*‘uṣṣāka, -a*]

Ġaḏab vaktinde tā yār-ı cefā-girdār(ı) söyletme

Kıyar ‘**uṣṣāka** çeşm-i hançer-i ġaddār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*).
[*‘uṣṣāka, -a*]

Ġayr-ı mümkündür kabā-yı ‘aşkla tezyîn-i ten

Cāme-i nāmusdan ‘**uṣṣāk** ‘uryān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 3*). [*‘uṣṣāk,]*

Korkum bu o şühun bele hançer takışında

‘**Uṣṣāk-ı** dil-i zāra kıyar her bakışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 1*). [*‘uṣṣāk-ı, --ı*]

Ne süzişdir ki o süzişle hayrān itdi ‘**uṣṣākı**

Çıkınca yād-ı ruhşāruñla şeb devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*).
[*‘uṣṣākı, -ı*]

Dilerseñ kırmamak ger hâtır-ı nâşâd-ı **‘uşşâkı**

Mürüvvet kıl şabâ degme tel-i gîsû-yı cānāna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 2*). [*‘uşşâkı, -ı*]

Dîrûz şûfî-i gevden pürsîd cāyî ez men

Goftem me-pürs mesken **‘uşşâk-ı** lâ-mekāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 8*). [*‘uşşâk-ı, --ı*]

İster mi dañi gerden-i **‘uşşâk** kemendi

Bes perçem-i bendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 4*). [*‘uşşâk,]*

Tûṭî dil **‘uşşâka** la ‘lîn-i lebûndür gülşeker

Âl ruhsâruñ gibi bir gonçe-i aḥmer mi var (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [*‘uşşâka, -a*]

Kılmadı ol kâle-i şabr u sükûnetden eṣer

Devr-i zülfünde dil-i **‘uşşâk** ârām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [*‘uşşâk,]*

Gerçi kim ol mehlikâ gayetle şūḥ ü şengdür

Lîk **‘uşşâk-ı** dil-i zâre cefâ âhengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1*). [*‘uşşâk-ı, -ı*]

2. *Aşıklar II Nefsini dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran, bütün bağlılığı ve sevgisi Allah’a olan kimseler.*

Gülsitân-ı hâtır-ı **‘uşşâka** revnâk virmede

Ebr-i lebrîz-i kerâmetdür külâh-ı Mevlevî (*Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4*). [*‘uşşâka, -a*]

3. *Aşıklar II Şiraz aşıkları.*

Kitâb-ı hüsnüñü gördükde der-hâl

İder cān riştesin **‘uşşâk-ı** Şîrâz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 3*). [*‘uşşâk-ı,]*

4. *Aşıklar II Hak aşıkları*

Dâmenin **‘uşşâk** çirk-âb-ı hevâdan çekdiler

Tâ ki vahdet cur‘asın bezm-i belâdan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1*). [*‘uşşâk,]*

uyan-: Uyku durumundan çıkmak.

Ser be nezāket şūh-ı müstesnā yatur bālīn-i

Āh **uyanmaz** hiç ḥvāb-ı nāzdan hālā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1*). [*uyanmaz, -maz*]

uyar-: *Uyarmak. Uyandırmak*

Na‘ra-i şebgīr-i feryādum **uyardı** ‘ālemi

Sen o ḥvāb-ı nāzdan bir lahza bīdār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 2*). [*uyardı, -dı*]

uza-: *Uzamak. Çok zaman tutmak, uzun sürmek.*

Gerçi söz **uzar** perçem-i vaşfinda o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz hele nāzikçe miyāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [*uzar, -r*]

2. *Uzamak. Uzunluğu artmak (Saç bağlamında).*

Ġāyet **uzayup** perçemi gerdāne kōl atmış

Şān ebr-i siyeh bir meh-i tābāne kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 1*). [*uzayup, -(y)up*]

‘uzlet: *Inziva, yalnızlık.*

Ez ezel bezm-i belāda cūr‘a-nūş-ı vaḥdetem

Dest-şūy-ı keşretem ‘anḳā-yı kâf-ı **‘uzletem** (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [*‘uzletem, -em*]

Ü

ü: *Ve. Ve bağlacı.*

Çalındı tekye-î dildē rebāb **u** nāy-ı istignā

Bütün dünyāyı tıtdı sıyt-ı hūy-ı hāy-ı istignā (Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 1). [u,]

(Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 4). [u,] (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 20, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 7). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 9). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 4). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 63, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 4). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 81, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 5). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 116, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 7). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 148,

Beyit 4). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4). [ü,],(Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3). [ü,],(Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 5). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 6). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 5). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 5). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 5). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 2). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3). [(ü),],(Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 2). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4). [ü,], (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1). [u,],(Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3). [ü,], (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 2). [ü,],(Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 3). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 1). [ü,], (Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 2). [u,], (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1). [u,], (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [u,], (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8). [u,], (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 19). [ü,], (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 20). [ü,], (Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5). [ü,], (Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13). [ü,]

übhet: *Ululuk, yücelik.*

‘Avn-i Hâk’la gün-be-gün ol âftâb-ı tâl’atı

Şu’le endâz-ı burûcî **übhet** ü iclâl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [übhet,]

‘Avn-i Hâk’la gün-be-gün ol âfitâb-ı tâl’atı

Şu’le endâz-ı burûcî **übhet** ü iclâl olur (Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 9). [übhet,]

üç çık-: *Üç çıkarmak II Herhangi bir tarihten üç sayı çıkarmak.*

Çıkup üç Şâdî cevherle didi tenmîkine târih

Hüceste hilye virdi şafha-i nüh-tâka zibâyı (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4). [üç çık-,]

üftâde: *Düşkün. II Aşık.*

Zāhidā bir ben miyim **üftāde-i** şahbā-yı ‘aşk

Gūşe-i dil-ḥānede biñ merd-i bī-pervā yatur (*Şādî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [*üftāde-i, -i*]

Ġayra kılmaz kāmetiñ **üftādesi** ‘atf-ı nigāh

Sen o servisüñ saña şimşād ü servi baş eğer (*Şādî Divanı, Gazel 53, Beyit 4*). [*üftādesi, -si*]

Unutdum āh cānā ben de ḥavf-ı bend u zindānı

Görüp **üftāde-i** zülf ü zenaḥdan oldıgum demler (*Şādî Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [*üftāde-i, -i*]

La‘l-i sākīden ferāğı tāze bir **üftādesüñ**

Dest-şüy ol çek ayak meyḥāneden bes Şādî bes (*Şādî Divanı, Gazel 94, Beyit 5*). [*üftādesüñ, -(s)ü, -ñ*]

Nice kılsın huşk-leb **üftāde** def‘-i teşnegī

Bezm-i ‘işret-cezmde bir cām-ı memlū kılmamış (*Şādî Divanı, Gazel 99, Beyit 3*). [*üftāde,]*

Katline **üftādenüñ** tuğrā çeker ebrūlarıñ

Mālik olduğda Kızıl Elmada taht-ı tāze ḥat (*Şādî Divanı, Gazel 106, Beyit 2*). [*üftādenüñ, -nüñ*]

La‘l-i gülgünüñ taḥayyul eyleyüp **üftāde** dil

Külbe-i ḥayretde eyler ḥün-ı bāğrın iktimā‘ (*Şādî Divanı, Gazel 109, Beyit 2*). [*üftāde,]*

Sāhil-i āmāle irgür al elüm yā Seyyidi

El-meded **üftāde-i** girdāb-ı baḥr-ı ḥayretem (*Şādî Divanı, Gazel 148, Beyit 5*). [*üftāde-i,]*

Gönlüm olmaz idi **üftāde-i** çāh-ı zeḳanı

Düşse desti dil-i şūrīdeye kākül reseni (*Şādî Divanı, Gazel 190, Beyit 1*). [*üftāde-i, -ı*]

Kıl vāşıl-ı şahrā-yı mu‘allā-yı ḥaḳıḳat

Üftāde-i girdāb-ı ḥayāl eyleme yā Rāb (*Şādî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*üftāde-i, -ı*]

Müstagraḳ-ı emvāc-ı yem-i cürm ü ḥatāyam

Şad āh ki **üftāde-i** girdāb-ı hevāyam (Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13). [üftāde-i, -i]

2.Düşmüş. II Meyhane düşkünü. III Âşık.

Şādî teg **üftāde-i** peygüle-i meyhānenün

Țut elün düşdükçe sākî gayrı in‘ām istemez (Şādî Divanı, Gazel 93, Beyit 5). [üftāde-i, -i]

üftāde-i reftār kıl: Mütevazi bir tavır takınmak. Alçak gönüllülüğünü korumak.

Țadünle eylese şimşād eger da‘vāy-ı bālāyî

Yüri **üftāde-i reftār kıl** zinhār(ı) söyletme (Şādî Divanı, Gazel 168, Beyit 4). [üftāde-i reftār kıl,]

ülfet: Alışkanlık II Yakın ilişki (rakip bağlamında).

Peygüle-i firķatde koyup bülbul-i zārı

Hāşāk ile **ülfet** sana ey ğonce ne lāyık (Şādî Divanı, Gazel 119, Beyit 3). [ülfet,]

ümīd: Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut II Kavuşma ümidi

Ağladır cûlar gibi dāim **ümīd-i** vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (Şādî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [ümīd-i, -i]

Ümīd-i şubh-ı vaşluñla şabāh-ı haşre dek her dem

Bütün encüm-şümār-ı intizāram yā Resûlallāh (Şādî Divanı, Kaside 24, Beyit 5). [ümīd-i, -i]

‘Aceb mi va‘de-i vaşluñla ‘āşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker tütîyi dil-şād ider gördüm (Şādî Divanı, Gazel 140, Beyit 3). [ümīd-i, -i]

‘Aceb mi olsa hurrem murğ-ı göñlüm va‘d u vaşluñla

Țılan tütîleri güyā **ümīd-i** zevķ-i şekkerdür (Şādî Divanı, Gazel 52, Beyit 4). [ümīd-i,]

Şaķın ey şūfî benden sorma ezvāk-ı şeker hVābı

Ümîd-i şubh-ı vaşl-ı yâr ile bî-hVâb u bîmārām (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3).
[ümmîd-i, -i]

Hâcetgeh-i dergâh odur hâbl-ı **ümîdi**

Dil kesme şaķın hâlka-i bâb-ı ezeliiden (Şâdî Divanı, Gazel 153, Beyit 3). [ümîdi,]

Vaşl **ümmidini** ol tîşe-i hicrân giderüp

Hâtırı bi-meze peymâne ki dirler o bizüz (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3). [ümmidini, -i, -ni]

2.Ümit. Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut II Şefaât bağlamında

Ne mümkün ğayrîden **ümmîd-i** istimdâd ide Şâdî

Çü sensün dâd-res kân-ı şefâ‘at yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 5).
[ümmîd-i,]

Turra’-i tarrâr-ı zülf-i yâre kim düşdükçe gönül

Yok bu sevdâdan rehâ gel rişte-i **ümmîdi** kes (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [ümmîdi, -i]

Âlûde-hazân eyleyüp ol verd-i **ümmîdi**

Cân bülbülünü zâr u hazîn eyleme yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2). [ümmîdi, -i]

3.Ümit. Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut II Sevgili huzuruna çıkma bağlamında.

Ne devletdür **ümîd-i** devleti pâ-büs-ı dilberle

Vücûd-ı derd-i ‘aşk-âlûd(ı) Şâdî hâk-râh itdüm (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5).
[ümmîd-i,]

3.Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut. II Vefa bağlamında

Kılma **ümmid-i** vefâ zinhar Şâdî kimseden

Bir ‘adīmü’z-zātıdır ‘ālemde çün ‘anķā vefā (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 5). [ümmid-i,]

Müsellemdür dirāht-ı hūşkı aślā berg u ber virmez

Vefā **ümmidi** kıılma Şādī ‘ālemden vefā gelmez (Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 5).
[ümmidi, -i]

ümīd kes-: *Umudunu kesmek, bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak, ummaz olmak.*

Ba‘d-ez-in tahkīk ben kesdim hayātımdan ümīd

Tā o kaşı hānçer-i hūn-bāra dūçār oldı dil (Şādī Divanı, Gazel 129, Beyit 4). [ümīd kes-, -di, -m]

ümmet: *Cemaat, kavim, taife II İslam ümmeti.*

Şal ol hābl-i niyāzı hālķa-i bāb-ı temennāya

‘Uşāt-ı **ümmete** me’vā makām-ı mültecādur bu (Şādī Divanı, Gazel 2, Beyit 4).
[ümmete,]

ümīd-i istimdād eyle-: *Yardım isteme II Beklenti içinde olma.*

Eylemez **ümīd-i istimdād** Şādī gayriden

Hālķa-i bāb-ı felek-tābıñdadır hābl-ı recā (Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 14). [ümīd-i istimdād eyle-,]

ünsiyet: *Dostluk, ahbablık, ülfet.*

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya gönül

Bilmez **ünsiyeti** āhū beçe vahşetle giçer (Şādī Divanı, Gazel 67, Beyit 2). [ünsiyeti, -i]

Dāne-i eşk-i dil-i zārı döküb şubh u mesā

Dām-ı **ünsiyyete** āhū bēçe āhū çekerüz (Şādī Divanı, Gazel 90, Beyit 2). [ünsiyyete, -e]

Şādīyā efsūn ile teşhīr çün mümkün degül

Kayd-ı **ünsiyyetde** olma her perī-hūlarla sen (Şādī Divanı, Gazel 152, Beyit 5).
[ünsiyyetde,]

Rūy-ı **ünsiyyet** ki göstermez baña āhū-hışal

Tīr-i āhum çāk çāk eyler hicāb-ı vahşeti (Şādī Divanı, Gazel 199, Beyit 3). [ünsiyyet,]

üz-: *Üzmek. Üzüntü vermek II Canını sıkmak.*

Ey şabā cānımı **üzdüñ** tel-i gīsūya degüp

Böyle küstāḥ taḥarrük saña bir ‘āde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 4*). [*üzdüñ,]*

üzre: *Üzerine, üzerinde*

1.Üzerine, üzerinde II Doğrultusunda.

Şâdiyā ber- muḳteżā-yı ḥükm-i taḳdîr-i ezel

Dönmedi bir dem murādım **üzre** gerdün ey dirîğ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 5*). [*üzre,]*

Ben nice āḥ itmeyem her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek

Dönmedüñ bir dem murādum **üzre** ey kec-rev felek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 1*). [*üzre,]*

Ayağun denk alurdu şun didükçe cām-ı iḳbālî

Bugün kām **üzre** döndürdüm yine sākî-i devrânı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3*). [*üzre,]*

Cāna yetdi dā’imā cevruñ cefā-girdār çarḥ

Dönmedüñ hergîz murādum **üzre** ey devvār çarḥ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 1*). [*üzre,]*

2.Üzerine, üzerinde.

Bālîñ-i vişāl **üzre** yatur ḥaste-i hecri

Bî-şabr-ı dil ārām ide tā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [*üzre,]*

Gel kef-i nāz **üzre** sākî sāğar-ı ser-şarı tut

Luṭf kıl düşdükce dest-i aşık-ı nā-çarı tut (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 1*). [*üzre,]*

İrer irmez mi göñlüm devlet-i dîdār-ı dildāre

Hümā-yı evc-i nāzım başım **üzre** sāye-küsterdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 6*). [*üzre,]*

Niçe demdür ki ḳaldım vādî-i ḥayretde dil-teşne

Kef-i nāz **üzre** sāğar sākî-i şehnāz-edā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*üzre,]*

Ṭurrā-i şebbū güle peyvestedir derdüm meger

Şarkmış ruḥsār-ı āl **üzre** semen sā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 2*). [*üzre,]*

Sandım ol  urra-i s n   l güle peyveste meger

 ar kmı   arız-ı   l **  zre** mu arr  perçem (*     Divanı, Gazel 132, Beyit 3*). [*  zre,]*

G  s su meger r y-ı  ara -n kine düşmüş

G  l **  zre** nev   urre-i s n   l idi  andım (*     Divanı, Gazel 134, Beyit 3*). [*  zre,]*

O p   - -p    g    lar mı düşmüş  arız-ı   le

G  l **  zre**  ar kmı  bir  anber-i s r  mıdır bilmem (*     Divanı, Gazel 149, Beyit 3*). [*  zre,]*

Devr eyledi s     ke -i n  z **  zre** piy  le

G  r      -ı dil-d  de yine düşdi ne h  le (*     Divanı, Gazel 186, Beyit 1*). [*  zre,]*

La      göreli günü  ara -r  -i h  y  dur

T   günü-i nev **  zre** dizilmiş dime j  le (*     Divanı, Gazel 186, Beyit 4*). [*  zre,]*

Ol ne devletdür hemçü       ba  **  zre** ola

Bir kış-ı Mevlev  y  t  -ı  Abd      r  (*     Divanı, Gazel 213, Beyit 5*). [*  zre,]*

Ser  r-i k  be- avseyn **  zre**     

 ehin    -ı mu all  dur Mu ammed (*     Divanı, Kaside 13, Beyit 6*). [*  zre,]*

     - *H    nlenmek. II Kopmak, koparılmak III Kırılmak.*

Vehmim oldur **      r** rişte-i c  nım     

    mes n zülf-i h  am-ender-h  amını     ne   b   (*     Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*      r, -  r]*

Tel kırarsa **      r** rişte-i c  num     

Olmasın zülf-i girih-g  rine ta     ne yığın (*     Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [*      r, -  r]*

V

vā: *Vay, vah, yazık.*

Bülbül-i gönlüm ne dem yād itdi gül-ruhsārın

Tutdı āfākı ser-ā-ser na‘ra-i **vā** ḥasretā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*vā,]*

vā ümmeti: *"Eyvah ümmetim". Hz Muhammed'in mahşer gününde kendisine tabi olanları cehennemden korumak maksadıyla söyleyeceği ifade edilen söz.*

Dem-i **vā ümmeti** de maẖhar-ı enzār-ı eltāf it

Nigāhuñ ‘illet-i cürme şifādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 6*). [*vā ümmeti, -de]*

Dem-i vā ümmetide bir nigāh it Şâdî-i zāre

Budur çün maṭlab-ı aḳşa-yı cānum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 5*). [*vā ümmetī, -de]*

va‘ād it-: *(Bir şeyi) Yapacağına dâir söz vermek II Tutumuyla, davranışıyla ümit vermek.*

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruhsārın dil-i pervāneye

Gerçi va‘ād itdi ḳasemle etmedi zirā vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*va‘ād it-,]*

vācib-şode: *Zorunlu, yapılması gerekli.*

Eyledüm rûy-ı niyāzı vaḳf-ı mihrāb-ı ḳabûl

Çün du‘ā-yı ḥayr-ı o **vācib-şode** ber her kesān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17*). [*vācib-şode,]*

va‘d: *Vaat. Bir husus için verilen söz*

İnanmam pek de **va‘d-ı** buse-i la‘li şeker-rīze

Faḳaṭ ol muşḥaf-ı ruḥşaruña pek çok yemīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*). [*va‘d-ı, -ı]*

‘Aceb mi olsa ḥurrem murg-ı gönlüm **va‘d** u vaşluñla

Ḳılan tūṭileri güyā ümīd-i zevḳ-i şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [*va‘d,]*

Nāzenīnim buse-i la‘l-i lebūñ va‘d eyledi

Eyledi ammā o **va‘d-i** ‘ıyde merhūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4*). [*va‘d-i,]*

Va‘d u ikrār eyledūñ teşrîf-i çāker hāneyi

Gel ferāmūş itme ol ikrārı Allāh ‘aşkına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 4*). [*va‘d,]*

va‘d eyle-: *Vaatte bulunmak II Söz vermek*

Nāzenīnim buse-i la‘l-i lebūñ **va‘d eyledi**

Eyledi ammā o va‘d-i ‘ıyde merhūn ey dirīg (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 4*). [*va‘d eyle-, -di]*

va‘d kıl-: *Vadetmek. Bir işi yerine getireceğine söz vermek.*

Be kasem buse-i la‘leyn-i lebūñ va‘d kılup

Lîk bî- rahm dem-i āhire merhūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 4*). [*va‘d kıl-, -up]*

va‘de: *Söz verme, taahhüt, ahit II Kavuşma sözü*

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün **va‘de-i** vaşluñla şādan oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*va‘de-i, -i]*

Luţf idüp geh **va‘de-i** vaşluñla gönüm şād ider

Khahr ile gāhî idüp dūçar-ı hicrān ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*va‘de-i, -i]*

‘Aceb mi **va‘de-i** vaşluñla ‘āşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker tūṭıyi dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*). [*va‘de-i, -i]*

Her çend muḳarrer ise de **va‘de-i** vaşluñ

Ol muşhaf-ı ruhsāra faḳat bir ḳasem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4*). [*va‘de-i, -i]*

vādi: *İki dağ arasında uzanan arâzi. Nehir yatağı*

1. *İki dağ arasında uzanan arâzi. Nehir yatağı.* II *Gam vadisi.*

Luţf idüp kıl beni vāşıl şüde-i deşt-i ḥubūr

Vādi-i ğamda ħazīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*vādi-i, -i*]

2.İki dağ arasında uzanan arâzi. Nehir yatağı. II Hayret vadisi.

Niçe demdür ki kaldım **vādī-i** hayretde dil-teşne

Kef-i nāz üzre sāğar sāķi-i şehnāz-edā gelmez (*Şâdî Divanı, Gazel 87, Beyit 4*). [*vādī-i, -i*]

vahdet: Birlik, bir olmak II Allah'ın birliği, III Kesretteki çokluğun hakiki bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak yalnızca Hakk'ı görmek.

Oldum olalı mazhar-ı envār-ı hüviyet

Der 'ālem-i **vahdet** (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 10*). [*vahdet,]*

Şādī mest-i sāğar-ı lebrīz-i bezm-i **vahdetem**

Ol ne ğam sūfī beni mest-i mey-i ħamrā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 5*). [*vahdetem, -em*]

Dāmenin 'uşşāk çirk-āb-ı hevādan çekdiler

Tā ki **vahdet** cur'asın bezm-i belādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 1*). [*vahdet,]*

Ehl-i **vahdet** daima keşretde **vahdet** eyleyüp

Pāy-i şevkın gūşe-i ħalvet-serādan çekdiler (*Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 2*). [*vahdet,]*

Şūfī ne 'acep Şādiyi huşyār şanursuñ

Mest-i mey-i **vahdetdür** o şanma anı ayık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 5*). [*vahdetdür, -dür*]

Şūfī ta'yib itmesin keşretle me'lūf olduğum

Kenz-i **vahdet** muhtefī vīrāne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4*). [*vahdet,]*

Ben ol mihr u mehe 'atf-ı nigāh-ı iltifat itmem

Fürüg-ı mihr-i **vahdetle** ğarīķ-ı nürdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 2*). [*vahdetle,]*

Ez ezel bezm-i belāda cür'a-nūş-ı **vahdetem**

Dest-şüy-ı keşretem 'anķā-yı kāf-ı 'uzletem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 1*). [*vahdetem, -em*]

Sünbül-i bāğ-ı ḥaḳīḳat bir gül-i rāğ-ı ledün

Bülbül-i gülzār-ı **vaḥdetdür** Cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 2*). [*vaḥdetdür,]*

Bülbül-i pür-nağme-i gülşen- serāy-ı **vaḥdetem**

Ġayre 'arz it bāğban dehrin gül-i ra 'nāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 3*). [*vaḥdetem, -em]*

Cān yaḳar pervāne-i mişbāḥ-ı bezm-i **vaḥdetim**

Bir hezāram ki gül-i bî ḥārdır gönlümdeki (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 4*). [*vaḥdetim, -im]*

Giçüp keşretten oldum vāşıl-ı meyḥāne-i **vaḥdet**

Olup mest-i mey-i ser-şār-ı Lā-mevcûde illā Hû (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 3*). [*vaḥdet,]*

Bi ḥamdi'llāh mest-i cām-ı bezm-i **vaḥdetdür** Şādî

Tehî 'arz eyleme zinhār sākî cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [*vaḥdetdür,]*

vaḥdet-güzîn ol: Birliği seçmek, bir olmak. II Allah'ta bir olma (fenafillah).

Dilā **vaḥdet-güzîn ol** arzū-yı māsivādan geç

Gözün aç baḳ ḥaḳāyık-bîn-i eşyā ol hevādan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 1*). [*vaḥdet-güzîn ol,]*

vaḥdet-serā: Birlik makamı.

Geç bu keşretten dilā ol maḥrem-i **vaḥdet-serā**

Ḳalmasın āyine-i zātında gerd-i māsivā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*vaḥdet-serā,]*

vaḥdet-serā: Tevhidi (biriliği) terennüm eden II Tevhid üzere olan III Gönül.

Düşme ey şūrīde-dil çölden çöle mānend-i Ḳays

Ez ezel **vaḥdet-serā-yı** dildedir Leylā-yı 'aşḳ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 6*). [*vaḥdet-serā-yı, -yı]*

vaḥīd: Tek, yalnız. II Benzeri olmayan, emsalsiz. (gülbahçesi bağlamında)

Ol bülbül-i şūrīde-i gülzār-ı **vaḥīdüm**

Eflāke şalan gūlgūle āh-ı seherümdür (*Şâdî Divanı, Gazel 78, Beyit 2*). [*vaḥîdüm, -üm*]

vaḥşet: *Korku, ürküntü II Yabanilik II Yalnızlık.*

Alma mümkün mü anı dām-ı temennāya gönül

Bilmez ünsiyeti āhū beçe **vaḥşetle** giçer (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 2*). [*vaḥşetle, -le*]

Gel ey zāhid benim ḥāl-i perīşān iştimalim gör

Dime bir Kays-ı Leylā kūhsār-ı **vaḥşete** koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*vaḥşete, -*]

İhtiyār itmez mi eyler deşt ü kūh-ı **vaḥşeti**

Olmaduñ Leylā enīs-i Kays-ı pür-zār olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 4*). [*vaḥşeti, -i*]

Āh esīr-i ğurbetem düçār-ı dām-ı kürbetem

Kays-ı Leylī teg maḳarr-ı kūhsār-ı **vaḥşetem** (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 1*). [*vaḥşetem, -em*]

Rūy-ı ünsiyyet ki göstermez baña āhū-ḥıṣal

Tīr-i āhum çāk çāk eyler hicāb-ı **vaḥşeti** (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 3*). [*vaḥşeti, -i*]

vakf: *1.Durma II Adama, vakfetme.*

Yüz tütüp peygüle-i mihrābā kılmaz serfürü

Eyleyen cānun ezelden **vakf-ı** mihrāb liḳā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [*vakf-ı, -*]

Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı iḥsānuñ

Yüzüm tā **vakf-ı** mihrāb-ı recādur yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5*). [*vakf-ı, -*]

Naḳd-i cānın var dil-i **vakf-ı** der-i meyḥāne kıl

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalka-i rindāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [*vakf-ı, -ı*]

1.Bir şeyi karşılıksız olarak vermek II Kendini adamak.

Vāḳıf-ı sırr-ı fenā olmaḳsa maḳşad sālīkā(n)

Mülk-i cānıñ eyle vakf-ı ḥānḳāh-ı Naḳşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 4*). [*vakf eyle, -*]

2. *Vermek, sunmak. II Bırakmak.*

Eyledüm rüy-ı niyâzı **vaḳf-ı** mihrâb-ı ḳabûl

Çün du‘â-yı ḥayr-ı o vâcib-şode ber her kesân (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 17*). [*vaḳf eyle-, -düm*]

vâḳi‘: Olan, vukû bulan, gerçek II Sevgilinin aşığı ziyareti (İlahi tecelliye mazhar olma)

Bu şeb ol mah-ṭal‘at hâle-i âgûşa gelmişdi

‘Aceb **vâḳi‘** mi bu ruyâ mı Şâdî yoksa ḥulyâ mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*). [*vâḳi‘,*]

vâḳıf ol-: İdrak etmek, kavramak.

Vâḳıf-ı sırr-ı fenâ **olmaḳsa** maḳşad sâlikâ(n)

Mülk-i cânîñ eyle vaḳf-ı ḥânḳâh-ı Naḳşbend (*Şâdî Divanı, Gazel 45, Beyit 4*). [*vâḳıf ol-, -mak, -sa-sa*]

vakt: Vakıt. Zaman, dönem.

Ğazab **vaḳtinde** tâ yâr-ı cefâ-girdâr(ı) söyletme

Ḳıyar ‘uşşâḳa çeşm-i ḥançer-i ğaddâr(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1*). [*vaḳtinde, -i, -n, -de*]

vâlâ: Yüksek, âli.

1. *Yüksek, yüce II İstiğna.*

Nigâh-ı iltifât eyler mî ol dârât-ı Dârâya

Olanlar ḥükm-rân-ı ḥıṭṭa-i **vâlâ-yı** istiğnâ (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 5*). [*vâlâ-yı, -yı*]

2. *Yüksek, âli. (Taş bağlamında).*

Sen ol sulṭân-ı â‘zam server-i evlād-ı Âdemiñ

Ki **vâlâ** seng-i kūyuñ efser-i gevher nişānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 2*). [*vâlâ,*]

3. *Yüksek yüce II İpekten dokunmuş baş örtüsü (saç bağlamında)*

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daḥi urmam dimağ

Tâ meşâm-ı câne irdi nūkhet-i **vâlâ-yı** zūlf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [*vâlâ-yı, -yı*]

4. *Yüksek, yüce. (nükte).*

Derk olunmaz nüshadır ol nüsha-i kübrā-yı ‘aşk

Gayrı mümkündür ta ‘aḳḳul nükte-i **vālā-yı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 1*).
[vālā-yı,]

5. *Yüksek, âli. (Kabir)*

Mevlidi (der-) ḥā[re]kân şehir medfen-i **vālāsı** Karş

Āstān-ı çarḥ-ı rif‘ atdür Cenāb-ı Bü’l-Hasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 3*). [vālāsı, -sı]

vām: *Borç, alacak II Öpücük borcu (sevgiliden gelecek olan müjde).*

Sükût etdi aña ikrār-ı ızmāri denilmez mi

Didükce şüh-ı mümtāzım baña bir būs-ı **vāmıñdır** (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 4*).
[vāmıñdır, -iñ, -dır]

vāpūr: *Su buharı gücüyle çalışan gemi. II Muhabbet vapuru*

Olmaz yem-i ḥātırdā dahī fırtına bāki

Yelken ki açā her yaña **vāpūr-ı** maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 4*). [vāpūr-ı, -ı]

var-: *Varmak*

1. *Varmak. Gitmek.*

Ārzū-yı dāne-i ḥāl-i rūḥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı zülf-i pīç-endāza dūçār oldı dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [vardı, -dı]

Ne dem kim dil **varup** ol çeng-i ‘aşk-ı yāre çarpıldı

Şanarsıñ pençe-i şehbāzda ‘uşfurdur göñlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4*). [varup, -up]

Taşavvur kılsa ger min ba‘d kalkmak gayr mümkündür

Varup meyyāl olup düşmezdi hergiz ol meges bāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 3*).
[varup, -up]

Varmağā yokdur yüzüm hergiz ḥuzūr-ı Ḥazrete

Olmasa ger dād- res luṭfūñ be- dīvān-ı ‘alā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13*). [varmağā, -a]

2. *Varmak. Ulaşmak, vâsıl olmak*

Yanup nâr-ı nedâmetle düşer dāmân-ı fânûsa

Varunca kurb-ı şem‘e gâh küstaḥâne pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 3*).
[varunca, -unca]

Hużūr-ı pür-ḥubūr-ı ḥazret-i cānāna **vardıkda**

Yüzüñ ḳo āstāna derdimi yalvara ‘arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [vardıkda, -dik, -da]

Şem‘-i ruḥşār-ı cihān-süzına göñlüm anun

Yanar elbet **varıcaḳ** şem‘aya pervâne yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [varıcaḳ,]

3. *Varmak. Belli bir duruma veya düzeye gelmek*

Serîr-i ‘aşḳ-ı sultānide buldum Şādīyā kendüm

Varup ol mūr-ı dergāh-ı Süleymān olduğum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 5*).
[varup, -up]

var: 1. *Haydi durma!*

Var edībāne toḳunma zülf-i yāra ey şabā

Cāme-ḥvāb-ı nāza girmiş zülf-i ‘anber-sā yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2*). [var,]

Naḳd-i cānın **var** dil-i vaḳf-ı der-i meyḥāne ḳıl

Ba‘dehu kendin sezā-yı ḥalḳa-i rindāne ḳıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 1*). [var,]

2. *Mevcut olma, bulunma.*

Hevā-yı zülf ile çün Ḳays-ı Leylā

Başımda **var** bir sevdā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [var,]

āfitāb-ı ḥüsne beñzer mihr-i pür-enver mi **var**

Kişver-i ‘aşḳa mümāşil hîç bir kişver mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [var,]

Āfitāb-ı ḥüsne beñzer mihr-i pür-enver mi **var**

Kişver-i ‘aşḳa mümāşil hîç bir kişver mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 1*). [var,]

‘Arşa-i ‘aşḳ içre gel ḥaşr olduğum seyreyle gör

Ben gibi ‘ālemde Mūtū emrine mazhar mı **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 2*). [var,]

Vardur ‘ālemde cānā çün perī-şüret velī

Sen gibi bir hāl-i dil añlar melek-peyker mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [var,]

Ṭavrıña hayran ola kaldı nice ‘ālī neseb

Ḳaddüñe manend bir şimşād ya ‘ar‘ar mı **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4*). [var,]

Ṭūṭī dil ‘uşşāka la‘līn-i lebūndür gülşeker

Āl ruḥsāruñ gibi bir gonçe-i aḥmer mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 5*). [var,]

Bir nigezle sīnemi sūrāḥ-sūraḥ eyledi

Tīr-i müjgānuñ gibi ‘uşşāka kār eyler mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 6*). [var,]

Şâdī gerçi ‘aşrda çok şā‘ir-i Şaīb-ḥayāl

Ḥazret-i Şā‘dī gibi bir tab‘-ı nāzik-ter mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 7*). [var,]

Vardur ‘ālemde cānā çün perī-şüret velī

Sen gibi bir hāl-i dil añlar melek-peyker mi **var** (*Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 3*).
[vardur, -dur]

Bāğ-ı dehrin gerçi kim ezhār-ı rengārengi **var**

Nükhet-i nuzhet-fezā reyḥan u şebbū ḳalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 2*). [var,]

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşākı fehm eyler ṭabīb

Derd yok ey şūfī sende yoksa derd añlar mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*).
[var[mı], -mı]

Çoḳlar didiler kim deheni **var** ‘ademdür

Ger diyecek **var** ise di teng dehānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [var,]

Çoḳlar didiler kim deheni **var** ‘ademdür

Ger diyecek **var** ise di teng dehānım (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 3*). [var,]

Hevā-yı müşk-i zūlfūñle başumda **var** bir sevdā

Ḥayāl-i lāle ruḥsāruñla baḡrı lāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [var,]

Tīşe-i āhumla tā ḳal‘ eyledüm kūh-ı ḡamı

İmtiyāzım **vardur** (ol) kūh-ken-i Şīrīnden (*Şādī Divanı, Gazel 154, Beyit 3*). [*vardur, -dur*]

Lāle ruḥşāruñ ḥayālī dilde tā kıldı karar

Vardur sīnemde biñ dāğ-ı nihānum el-amān (*Şādī Divanı, Gazel 155, Beyit 2*). [*vardur,]*

Dimişler **var** ise bir nokṭadur ben bildüğüm ancak

Bilünmez nüktedür sırr-ı dehān-ı yār(ı) söyletme (*Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 2*). [*var,]*

Var ise cānā dehānuñ nokṭa-i mevḥūmdur

Nükte-sencānın budur taḥkīk zann-ı aḡlebi (*Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 3*). [*var,]*

Benim de Şādīya hāmūn-ı ‘aşk içre yerim **vardur**

Dil-i tā zūlf-i Leylā Kays-veş yabana şaldırdı (*Şādī Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*vardur, -dur*]

3. *Sâhip olunan şeylerin bütünü, mal, servet. II Varlık III Ömür serveti*

Tevāzu ‘ nakdini dil ḡadr-i terfī ‘āt içün şakla

Hemīşe **var-ı** ‘ömrüñ ‘aşka taḥsīlat içün şakla (*Şādī Divanı, Gazel 177, Beyit 1*). [*var-ı,]*

4. *Önüne geldiği kelimelere benzetme... gibi Sâhiplik, malilik durumu; -li: bildirir.*

Gül dilerken eyledüñ ḥayfā esīr-i ḥār-zār

Dem-be-dem ḡan aḡlarum ol bülbul-i şūrīde **vār** (*Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 3*). [*vār,]*

var ol-: *Var olmak II Fena makamına ulaşp bu bilinç ile var olmaya devam etmek.*

Ey Şādī ṭurma zār ol yok ol da şöñra **var ol**

‘Anḡā-yı dilşikār ol ḡıl ḡaf-ı ‘aşḡ(ı) lāne (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [*var ol-,]*

vāreste: *Kurtulmuşa eren, halas olmuş II Aşık.*

Ārzū-yı ḡülsitān-ı vuşlat-ı dildār ile

Bülbul-i şūrīde dil **vāreste-i** bülbul olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [*vāreste-i, -i*]

Pā-bend olalı zūlf-i girih-ḡiriñe cānā

Oldum hele **vāreste-i** her kayd u ālāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 4*). [*vāreste-i,]*

vārūn: *Ters, aksi, uğursuz, menhus.*

Gör o Leylā-reviş(i) hālūmi **vārūn** itdi

Ḳays teg meskenūmi deşt ile hāmūn itdi (*Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 1*). [*vārūn,]*

vaşf: *Niteliklerini sayarak târif etme II Övme.*

Gülşen-i **vaşfuñda** dil bülbül hemâl olmuş saña

Şem‘ hüsnuñ yād idüp pervâne-hāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*).
[*vaşfuñda, -un, -da]*

Evc-i **vaşf-ı** hâzret-i Mollāya mümkün mü vüşül

Ger ‘urüc itse hümā-yı fikretüm pervāinden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [*vaşf-ı, -ı]*

Gerçi söz uzar perçem-i **vaşfında** o şūhuñ

Hiç kılca söz olmaz hele nāzikçe miyāne (*Şâdî Divanı, Gazel 170, Beyit 3*). [*vaşfında, -ı, -n, -da]*

İrme mümkün mü burüc-ı intihā-yı **vaşfiña**

Tā(y)ir-i ‘arş olsa şehbāz-ı hayālam yā Resūl (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 4*).
[*vaşfiña, -ı, -n, -a]*

Çü bülbül gülşen-i **vasfiñda** hāmem na‘t hūvānuñdur

Bedende tā ki cānum cılve-gerdür yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 5*).
[*vasfiñda, -ıñ, -da]*

Yok liyākat bende **vaşf-ı** hâzret-i şāhāneye

Maḳşadım îfā-yı resm-i bendeğīyetdür hemān (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 16*). [*vaşf-ı, -ı]*

Şeb tā-be-seher ‘arşa çıkar na‘rā vü nālem

Vaşfuñla ‘aceb mi bula pīrāye maḳālüm (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*).
[*vaşfuñla,]*

vāsıl: *Kavuşma, ulaşma*

1.Kavuşma, ulaşma II Hakk'a ermek.

Nuḳūd-ı cān ile Şâdî alınmaz

Ğumaş-ı **vaşıldır** kālā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 7*). [*vaşıldır, -dır*]

2. Ulaşan, erişen, kavuşan II Aşık.

Ğıl **vāşıl-ı** şahrā-yı mu‘allā-yı ḥaḳīḳat

Üftāde-i girdāb-ı ḥayāl eyleme yā Rāb (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*vāşıl-ı, -ı*]

vāşıl kıl: *Vasıl kılmak. Kavuşturma. Ulaştırma.*

Cān bülbulünü **vāşıl-ı** gülzār-ı rızā **ķıl**

Meyyāl-i çemenzār-ı fenā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4*). [*vāşıl kıl,]*

vāşıl ol-: *Kavuşmak, ulaşmak, erişmek.*

Bī ḳarār ol derd-i ‘aşḳ-ı hū ile mānend-i şu

Maḳşadın **olmaḳ** ise ger **vāşıl-ı** dīdār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 2*). [*vāşıl ol-, -mak*]

Giçüp keşretten **oldum vāşıl-ı** meyḥāne-i vaḥdet

Olup mest-i mey-i ser-şār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 4*). [*vāşıl ol-,]*

vāşıl şüde: *Ulaşmış, varmış*

1. Ulaşmış, varmış (*Aşık bağlamında*).

Luṭf idüp ķıl beni **vāşıl şüde-i** deşt-i ḥubūr

Vādi-i ğamda ḥazīnem meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 3*). [*vāşıl şüde, -i*]

2. Ulaşmış olan, erişen II Kanaatkar kişi.

Eyler mi ‘aceb devlet-i Dārā-yı temennā

Vāşıl-şüde-i genc-i mu‘allā-yı ḳanā‘at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 2*). [*vāşıl-şüde-i,]*

3. Ulaşmış olan, erişen II Hakikat ehli.

Meyl eylemez ol ‘ālem-i süflā-yı mecāza

Vāşıl-şüde-i ‘ālem-i ā‘lā-yı ḥaḳīḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 4*). [*vāşıl-şüde-i,]*

vasl-: *Ulaşma, yetişme II Sevgiliye kavuşma.*

‘Aceb mi dīde-i ğam-dīde-i dil rūşenā olşā

Beni çün hâle ol meh gird-i **vaşlunda** tolandırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 4*).
[vaşlunda, -u, -ñ, -da]

vaşl: *Ulaşma II yetişme III Kavuşma.*

Gelince hâtıra hem-bezm-i cānān oldıgum demler

Çü tūṭī şekker-i **vaşl** ile şādān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 1*). [vaşl,]

Ārzū-yı şekkeristānı hayāl-i **vaşl** ile

Tūṭī'-i ṭab'um ider feryād dāim der kâfes (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 3*). [vaşl,]

Vaşl ümmidini ol tîşe-i hicrān giderüp

Hâtırı bi-meze peymāne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 3*). [vaşl,]

Şâdî el ulaşmaz ne'deyim meyve-i **vaşla**

Çün şāḥ-ı vişāl ser-i keyvāne kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5*). [vaşla,]

Ārzū-yı **vaşl** ile ey āfitāb-ı evc-i ḥüsn

Āh maḥviyyetde bir zerre hemāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [vaşl,]

Çekmeyen dāim zemistān-ı firāk-ı dilberi

Nev-bahār-ı **vaşl** ile olmaz olur mı şādkām (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 3*). [vaşl,]

Ger Şâdî dilerseñ iresiñ Ka'be-i **vaşla**

Ol 'ālem-i 'aşka yūri važ'-ı kadem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [vaşla, -a]

Ārzuyı şekker-i **vaşluñla** ey ferruḥ-likā

Hāme-ī ebkem-meniş tūṭī maḳāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 3*). [vaşluñla, -uñ, -la]

Dil-figārım tīg-i 'aşkuñla ṭabīb-i çāresāz

Çāresāz ol merhem-i **vaşluñ** umar bu dil-figār (*Şâdî Divanı, Gazel 47, Beyit 4*). [vaşluñ, -uñ]

'Aceb mi olsa ḥurrem murğ-ı göñlüm va'd u **vaşluñla**

Kılan tūṭīleri güyā ümīd-i zevk-i şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [vaşluñla, -uñ, -la]

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i **vaşl** ile

Ğunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı ya hū böyledür (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6*). [*vaşl,]*

Mübeddel olmasa inkāra ikrāruñ ger ey meh-rū

Geçen gün va‘de-i **vaşluñla** şādan oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 3*). [*vaşluñla,]*

Ben nice zār olmayam dāim hayāl-ı **vaşl** ile

Bülbül-i şeydāyı derd-i verd-i handan ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4*). [*vaşl,]*

Luţf idüp geh va‘de-i **vaşluñla** göñlüm şād ider

Ƙahr ile gāhī idüp dūçār-ı hicrān ağladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 2*). [*vaşluñla, -uñ, -la]*

‘Aceb mi şehd-i **vaşl-ı** yāre meyl eylerse dil Şādī

Bu zāhirdür meges elbetde meyl-i engübīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5*). [*vaşl-,]*

Ne bilsün zevk-i **vaşlı** tatmayan zehr-ābe-i hecri

Çü dārū kadrini muhtāc-ı dermān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*vaşlı, -i]*

Sāķī-i meh-pāre maħmūr-ı ğam-ı hicrānuñ em

Cām-ı **vaşluñ** eyle ben ālūde-i ħumāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 2*). [*vaşluñ, -uñ]*

Gevher-i nā-yāb-ı **vaşla** ğayr-ı mümkindir vüşul

Mārdır gencīne-i ħüsnünde gūyā perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [*vaşla, -a]*

Buldum āġuş-ı hayālimde bu şeb māh seni

Gerd-i **vaşluñda** ki çün hāle tolandum her dem (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 4*). [*vaşluñda,]*

‘Aceb mi va‘de-i **vaşluñla** ‘āşık şād-kām olsa

Ümid-i ‘arz-ı şekker tūṭıyī dil-şād ider gördüm (*Şâdî Divanı, Gazel 140, Beyit 3*). [*vaşluñla, -uñ, -la]*

Sabah-ı haşre dek her şeb ser-i kūyuñda nālānam

N'ola tiryāk-ı **vaşluñ** 'arz kıl mesmüm-ı hicrānam (*Şâdî Divanı, Gazel 142, Beyit 1*).
[vaşluñ,]

Gāh gāh ol mīve-i vuşlat irer dirdüm ele

Ger dıraht-ı **vaşl-ı** şāh-endāz-ı keyvān olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5*). [vaşl-ı, -ı]

Vücūdun maḥv kılsın **vaşl-ı** cānān isteyen Şādî

Çü buldı vuşlat-ı cānān yana yana pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [vaşl-ı, -ı]

Ol merhem-i **vaşluñ** nola 'arz eyle ṭabībim

Pür zaḥm-ı ciger-ḥaste-i hicrān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 5*). [vaşluñ, -uñ]

Gird-i **vaşlunda** tolanmaḡda iken hāle gibi

Buldum āgūş-ı ḥayālümde bu şeb māh seni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 2*).
[vaşlunda, -u, -n, -da]

Yeter dil ḥalka zaḥmet virme ol şeb-gīr-i āhuñla

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubḥ-ı **vaşl-ı** yār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*).
[vaşl-ı, --ı]

N'ola mest-i şarāb-ı **vaşl** kıl bā āh-ı hüşyāram

Tehî 'arz eyleme zinhār sāķī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [vaşl,]

Her çend muḡarrer ise de va'de-i **vaşluñ**

Ol muşḡaf-ı ruḡsāra faḡat bir ḡasem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 4*). [vaşluñ,]

Ben ḡaste-i hecre kılamaz çāre eṭibbā

Ey şūḡ sen ol merhem-i **vaşluñla** devā-sāz (*Şâdî Divanı, Gazel 85, Beyit 3*). [vaşluñla,]

2.Ulaşma, yetişme, kavuşma. II Hz. Muhammed'e kavuşma.

Ārzū-yı güleşen-i **vaşlunla** her şeb-tā-seḡer

Şādî-i kemter çü bülbül turmayup eyler enīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 7*).
[vaşlunla, -un, -la]

Şādî-i dil teşneyi ḡandır zülāl-i **vaşl** ile

Ārzū-mend-i vişāl-i lâ yezālam yā Resul (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5*). [vaşl,]

Göñül gülzâr-ı **vaşlından** yaña pervâz ede ister

Ve lîkin neyleyim bî-bâl ü perdür yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[*vaşlından, -ı, -n, -dan*]

Beni ol zevrak-ı lütfuñla ırgür sâhil-i **vaşla**

Garîk-i lücce-i baħr-ı melâlem yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [*vaşla, -a*]

Ümîd-i şubh-ı **vaşluñla** şabâh-ı haşre dek her dem

Bütün encüm-şümâr-ı intizâram yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 5*).
[*vaşluñla, -uñ, -la*]

Dem-â-dem ârzû-yı gülşen-i **vaşluñla** çün bülbül

Çıkar eflâke feryâd u figânum yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 2*).
[*vaşluñla,*]

vâveylâ: *Çıglık, feryat, yaygara.*

Maқşaduñ feryâd ile incitmemekse âlemi

Her gice ta şubha dek Şâdî bu **vâveylâ** nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 7*). [*vâveylâ,*]

vâye: *Kısmet, nasip II Feyiz.*

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i gûn-â-gûna

Ma‘nevî **vâye** virür lezzet-i eşmâr-ı suħan (*Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3*). [*vâye,*]

vâye-bahş: *Nasiplendiren (İlham veren tatlı söz).*

Şâdi yâ şiriñ kelâmıñ tûti-dil şâ‘irlere

Vâye-bahş olmakda ol şehdâb-ı şekkerden lezîz (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*vâye-bahş,*]

vaz‘-ı kadem eyle-: *Adım atmak, ayak basmak, giriş yapmak.*

Ger Şâdî dilerseñ iresiñ Ka‘be-i vaşla

Ol ‘âlem-i ‘aşka yûri **vaz‘-ı kadem eyle** (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [*vaz‘-ı kadem eyle-,*]

ve: *İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz.*

Egerçi kaçre em ez-kaçrehâ-yı baħr-i ‘irfânam

Ve gerçi zerre em mensûb-ı mihr-i ‘âlem-ârāyam (Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2). [ve,]

ve lîkin: Fakat, ama, ancak.

Hayâl-i sāgar-ı la‘lûñle şordum âb-ı hayvânı

Hayât-efzâ **ve lîkin** la‘lûñe nisbet hâlâvetsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 2). [ve lîkin,]

Bu ‘aşrda çok Şâdî suhan-sâz **ve lîkin**

Rengîn suhan keşfi suhan-dānuma gelmiş (Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 5). [ve lîkin,]

Göñül gülzâr-ı vaşlından yaña pervâz ede ister

Ve lîkin neyleyim bî-bâl ü perdür yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 15, Beyit 2). [ve lîkin,]

vedâ‘ kıl-: Veda etmek, ayrılmak, uzaklaşmak

Şâdiyâ şimdi bu bâzâr-ı melâmet sen de mi

Qays-ı Leylâ çekdi el kıldı bu ‘âlemden vedâ‘ (Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 5). [vedâ‘ kıl-,]

ve‘d-duhâ: "Kuşluk vaktine andolsun " anlamında Kur'an-ı Kerim'de Duha Suresinin ilk ayetinden iktibas yapılmıştır. II Hz. Muhammed'in yüzü bağlamında kullanılmıştır.

Ey cemâl-i **Ve‘d-duhâ** vey tal‘at-ı nûru‘l-hüdâ

Âfitâb-ı tal‘atûñ âfâkı kıldı rûşenâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1). [ve‘d-duhâ,]

vefâ: Sözünde durma, sözü yerine getirme II Sevgi bağlılığı, sadakat.

İtme ey divâne dil beyhûde istircâ **vefâ**

Kimseye kılmış degüldür bî-vefâ dünyâ **vefâ** (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [vefâ,]

Bülbül-i gülzâr-ı ma‘nâ ol bu zâhirden geçüp

Gülsitân-ı ‘âlem-i zâhirde yok aslâ **vefâ** (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2). [vefâ,]

Kılma ümmid-i **vefâ** zinhar Şâdî kimseden

Bir ‘adîmü’z-zâtidir ‘âlemde çün ‘anķâ **vefâ** (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 5). [vefâ,]

Kılma ümmid-i **vefâ** zinhar Şâdî kimseden

Bir ‘adīmü’z-zātıdır ‘ālemde çün ‘anķā **vefā** (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 5). [vefā,]

Ol cefā-mu‘tāda ben aşla **vefā** bilmez dimem

Bes **vefā** āyīnini ra‘na bilür bilmezlenür (Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 4). [vefā,]

Müsellemdür dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez

Vefā ümmidi kılma Şādī ‘ālemden vefā gelmez (Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 5). [vefā,]

Müsellemdür dıraht-ı huşkı aşlā berg u ber virmez

Vefā ümmidi kılma Şādī ‘ālemden **vefā** gelmez (Şādī Divanı, Gazel 87, Beyit 5). [vefā,]

Ben nice zār olmayam Şādī şabāh-ı haşre dek

Bir **vefāsı** yok cefā-perdāza dūçār oldı dil (Şādī Divanı, Gazel 129, Beyit 5). [vefāsı, -sı]

Ey bülbül-i hātır ne tekāpū ne ararsıñ

Hiç bŷy-ı **vefā** yok bu gülistān-serāda (Şādī Divanı, Gazel 166, Beyit 2). [vefā,]

Muktezā-yı tab‘dır ‘uşşākā bidād itmesi

Yokşa pek bilmez degildür şüh-ı müstesnā **vefā** (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 4). [vefā,]

vefā et-: Sözü yerine getirme.

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruhsārın dil-i pervāneye

Gerçi va‘ād **itdi** kasekle etmedi zirā **vefā** (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 3). [vefā et-, -me, -di]

vefā kıl-: Sözünde durmak, sözünü yerine getirmek.

Yār peygāmını ırgürmeğe ‘ahd itmiş idi

Dün gice **kıldı vefā** itdiği peymāne şabā (Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 5). [vefā kıl-, -dı]

İtme ey divāne dil beyhūde istircā vefā

Kimseye **kılmış** degıldür bī-vefā dünyā **vefā** (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 1). [vefā kıl-, -mı]

vehm: Kuruntu; şüphe, tereddüt.

Vehmim oldur üzülür rişte-i cânım Şādī

Çözmesün zülf-i ham-ender-hamını şâne şabā (*Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*vehmim, -im*]

velāyet: *Kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, velî olma, velîlik, ermişlik.*

Göñüldür ziver-i şadr-ı **velāyet**

Göñüldür mesned-ārā-yı mu'allā (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 6*). [*velāyet,]*

Neyyir-i evc-i kerāmetdür Cenāb-ı Bü'l-Hasen

Mihr-i āfāk-ı **velāyetdür** Cenāb-ı Bü'l-Hasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 1*). [*velāyetdür, -dür*]

Evc-i hürşīd-i **velāyetdür** külāh-ı Mevlevī

Lāne-i 'anķā-yı rif'atdür külāh-ı Mevlevī (*Şādī Divanı, Gazel 212, Beyit 1*). [*velāyetdür, -dür*]

velī: *Amma, fakat, lakin.*

Çok degül hergiz vefā bilmez o şehnāzım **velī**

Āşık-ı dil-dādeye cevri itmegi ra'nā bilür (*Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 4*). [*velī,]*

Vardur 'ālemde cānā çün perī-şüret **velī**

Sen gibi bir hāl-i dil añlar melek-peyker mi var (*Şādī Divanı, Gazel 72, Beyit 3*). [*velī,]*

Zāhirā ednādan ednādır **velī** ma'nāda ol

Çün hümā bir lāne-sāz-ı evc-i a'lādır göñül (*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*velī,]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*velī,]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*velī,]*

Be-zāhir pister-i hāk-i mezellet cāy-gāhımdır

Velī ma'nen hümā veş lāne-sāz-ı evc-i a'lāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 4*). [*velī,]*

Der-i 'ālem-penāhuñdan egerçi zāhirā dūram

Velī ma'nide hāk-i āstānam yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 19, Beyit 4*). [*velī,]*

Çekerdī bülbül-i cānum o derd-i verd-i handānı

Velī Şādī çekülmez ol cefā-yı hārı gāyetsüz (*Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 5*). [*veli,]*

ve'l-leyli izā yeğşā: "Yemin olsun bürüyüp örten geceye". (Saç bağlamında)

Fer verir bedrāya hem şems-i duhāya tal'atun

Añdırır 'uşşāka **Ve'l-leyli izā yeğşā**-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 5*). [*ve'l-leyli izā yeğşā, -yı]*

ve'n-şakka'l kamer: "Ve Ay yarıldı" II Ayın ikiye yarıma olayına telmihtir.

Mübārek barmağunla şakḳ-ı māh itdün bilā-şübhe

Aña burhān **Ve'n-şakka'l kamerdür** yā Resūlallāh (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 3*). [*ve'n-şakka'l kamer, -dür]*

ver-: Vermek.

1.Sunmak II Harcamak, sarfetmek.

Naḳd-i dili **vermeksizin** ey Şādī alınmaz

Dīnar u derāhim ile kālā-yı haḳīkat (*Şādī Divanı, Gazel 31, Beyit 7*). [*vermeksizin, -mek, -sizin]*

2.Vermek II Kazandırmak.

Fer **verir** bedrāya hem şems-i duhāya tal'atun

Añdırır 'uşşāka **Ve'l-leyli izā yeğşā**-yı zülf (*Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 5*). [*verir, -ir]*

verāset: Miras sahibi olma II Soyda görülen maddî veya rûhî bir özelliğin bir nesilden daha sonraki nesillere geçmesi, soya çekim.

Hāiz-i cāh-ı **verāset** gavṣ-ı 'ālī-menḳıbet

Maḫhar-ı sırr-ı hüviyyetdür Cenāb-ı Bü'l-Hasen (*Şādī Divanı, Gazel 162, Beyit 6*). [*verāset,]*

verd: 1.Gül

Dehānuñla ne mümkindür ola hem nāz u hem tībā

Alınsa naz u ğunc-ı **verd-i** nev-ḥizāna mizāna (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 4). [verd-i, --i]

2. Gül II Ümit gülü.

Ālūde-ḥazān eyleyüp ol **verd-i** ümmīdi

Cān bülbülünü zār u ḥazīn eyleme yā Rab (Şâdî Divanı, Kaside 3, Beyit 2). [verd-i, -i]

3. Gül II Amaç, istek gülü.

Nesīm-i ‘atīfetle vir küşāyiş **verd-i** maḳşūda

Nevā-cū ‘andelīb-i bī-nevāyam yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 3). [verd-i, -i]

4. Gül çiçeği. II Sevgili, dost.

Bülbülüm bir **verd-i** bi-ḥar isterim meşreb bu ya

Ṭūṭiyim la ‘l-i şeker-bār isterim meşreb bu ya (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 1). [verd-i,]

Ben nice zār olmayam dāim ḥayāl-ı vaşl ile

Bülbül-i şeydāyı derd-i **verd-i** ḥandan ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 4). [verd-i, -i]

Çekerdî bülbül-i cānum o derd-i **verd-i** ḥandānı

Veli Şâdî çekülmez ol cefā-yı ḥārı gāyetsüz (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 5). [verd-i,]

Gülşen-i ‘ömrümde ḥayfā **verd-i** ḥoş-bū ḳalmamış

Şāḥ-ı gülde ‘andelīb-i menḳābet-gū ḳalmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 1). [verd-i, -i]

Bülbül-i cānum ider mi güllere ‘atf-ı nigāh

Bāğ-ı ḥüsnüñde açılmış **verd-i** nāzik-ter mi yok (Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4). [verd-i,]

Bülbül-i ḥātır dehān-ı **verd-i** ḥandüm gitdi āh

Ṭūṭi-i cānum dirīğā la ‘l-i ḳandüm gitdi āh (Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 1). [verd-i, -i]

Ḥayāl-i gül-dehānuñla be gülşen **verd-i** ḥandānı

Görünce tā be dāmen çāk çāk itdüm girībānı (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 1*). [*verd-i, -i*]

5. *Gül çiçeği II Sevgilinin yüzü.*

O pîç-â-pîç zülfün deste-i sünbül mü şebbū mu

Ruḥuñ nev-lāle-i ḥamrā mı yā **verd-i** muṭarrā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*verd-i, -i*]

vesāvis: *Vesveseler. Huzursuzluk verici şeyler, vehim, kuru, şüphe, işkil.*

Tünd-bād-ı her **vesāvisden** be-der-āḥir nefes

Ḥıfz kıl fānūs-ı ĩmānım meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 4*). [*vesāvisden, -den*]

v'ey: *Ve bağlacı ile ey nida ünleminin kısaltılmış şekli.*

Ey ḥabīb-i Ḥazret-i Mevlā Ḥidivv-i mürselīn

V'ey Şeh-i 'ıklīm-i Māevḥā Şefī'ül-müznibīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 1*). [*v'ey,]*

(*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*v'ey,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [*ve'y,]*(*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 4*). [*ve'y,]*(*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 1*). [*vey,]*(*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 1*). [*vey,]*

vezān ol-: *Esmek II Etkili olmak*

Ravza-i diller serāser oldı lebrīz-i sürūr

Her taraftan çün nesīm-i 'avn-ı ḥaḳ **oldı vezān** (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 2*). [*vezān ol-,]*

vezn: *Tartı, ölçü II Manzum yazılarda hecelerin belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçü.*

Bilürüz **vezn** ile şā'ir ağırı yüngülünü

Çü bu dükkān-ı feşāḥatde terāzü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*vezn,]*

vir: *Vermek.*

1. *Vermek. (Bir hâli bir kimse veya yerde) Hâkim kılmak, hâsıl etmek*

Nola bu Şâdî -i pür-cürme **vir** cem'iyet-i ḥatır

Za'if' ũ nātüvānam bes perīşānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5*). [*vir,]*

Gülsitân-ı dehrden gelmezdi hergiz câne hâz

Virmeseydi zülf ü ruhsârûn güle reyhâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1*).
[virmeseydi, -me, -se, -(y), -di]

Şâdiyâ ‘atf-ı nigâh itmezdim aşla serve ben

Virmeseydi kâmet-i dildâr servistâne hâz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 5*).
[virmeseydi, -me, -se, -(y)di]

Gülşen-i dehrin temâşâsı dile **virmez** şafâ

Olmuşum çün bülbül-i gül-çide-i gülzâr-ı ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 3*).
[virmez, -mez]

Bülbül-i şürîdeye **virmez** cefâ aşlâ kesel

Ğonçe ger ‘arz itmeseydi hâra rûy-ı hürmeti (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 2*). [virmez, -mez]

2. Vermek II Kazandırmak.

Virür ol küfr-ü zülfün leyle-i zulmaye sevdâyı

Cebînüñ tal‘atı pertev-fezâ-yı şems-i hâverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [virür, -ür]

3. Vermek II Bırakmak III Bağışlamak.

Çıkup üç Şâdî cevherle didi tenmîkine târih

Hüceste hilye **virdi** şafha-i nüh-tâka zîbâyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [virdi, -di]

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu kayda düşüp

Turra-i zülfî tutar şâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [virmesin, -me, -sin]

Çıkup üç Şâdî cevherle didi tenmîkine târih

Hüceste hilye **virdi** şafha-i nüh-tâka zîbâyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4*). [virdi, -di]

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyhân u gül

Virmeseydi zülf ü ruhsârûn eger gülzâre zîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*).
[virmeseydi, -me, -se, -y, -di]

Ger zülf ü ruhuñ **virnese** gülzâra letâfet

Hoş tâb u tarâvet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [virnese, -me, -se]

Niçe meyl eyleyeyüm nev-ber-i gûn-â-gûna

Ma‘nevî vāye **virür** lezzet-i ešmār-ı suḥan (Şâdî Divanı, Gazel 161, Beyit 3). [virür, -ür]

Virür gül-gönçeye tâb u tarâvet

Tebessümle leb-i ḥandân-ı Leylî (Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 3). [virür, -ür]

Gülsitân-ı ḥâtır-ı ‘uşşâka revnâk **virmede**

Ebr-i lebrîz-i kerâmetdür külâh-ı Mevlevî (Şâdî Divanı, Gazel 212, Beyit 4). [virmede, -me, -de]

3.Vermek II Yaymak.

Şıyt-ı Hû **virdi** ne demler kim çalındı nây-ı ‘aşk

Ṭutdı ser-tâ-ser bütün âfâkı hû-yı hâ-yı ‘aşk (Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 1). [virdi, -di]

4.Vermek. İletmek, eriştirmek.

Ḥarîdâr-ı ma‘ârif ḳalmamış bazar-ı ‘âlemde

Ḳumâş-ı nazmunı ey Şâdî **virme** düş-ı dellâle (Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 5). [virme, -me]

5Vermek. (başka birine veya şeye) Değişmek, tercih etmek.

Virmezem dil virmezem her bir ḳamer- ṭal‘atlara

Rûy-ı pertev-baḥş-ı aḳmâr isterim meşreb bu ya (Şâdî Divanı, Gazel 16, Beyit 3). [virmezem, -mez, -em]

virelden: Verdiğinden beri.

Virelden Şâdî-i ednâya neş’e sükket-i na‘tuñ

‘Aceb bir ṭūṭî-i şîrîn edāyam yâ Resûlallâh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 7). [virelden,]

visâl: 1.Ulaşma, kavuşma, vuslat.

Bâlîn-i **vişâl** üzre yatur ḥaste-i hecri

Bî-şabr-ı dil ârām ide tâ zülf-i semen-sâ (Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4). [vişâl,]

Şâdî el ulaşmaz ne’deyim meyve-i vaşla

Çün şāh-ı **vişāl** ser-i keyvāne kōl atmış (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 5*). [*vişāl,]*

Pervāne-i per-suhte-i şem‘-i cemālüm

Bir tūṭī-i gūyā-yı şeker-ḥāy-ı **visālüm** (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 10*). [*visālüm, -üm]*

İreydüm kâşkî ‘ıyd-ı **vişāle**

Olaydum der o dem kurbān-ı Leylî (*Şâdî Divanı, Gazel 210, Beyit 4*). [*vişāle, -e]*

Şādî-i dil teşneyi kandır zülāl-i vaşl ile

Ārzū-mend-i **vişāl-i** lâ yezālam yâ Resul (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5*). [*vişāl-i, -i]*

Ey ṭabīb-i çāre-sāzım ḥaste-ḥāl oldum yetiş

Raḥm kıl muhtāc-ı dārū-yı **vişāl** oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [*vişāl,]*

Dil ister ‘azm-i kūy-ı yār kılmak dizde kudret yok

Dirīgā hem temennā-yı **vişāle** lebde ṭākat yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*vişāle,]*

Bütün ‘uşşāk gerçi ārzū-mend-i **vişālîndir**

Ḥayāl-i çeşm-i bīmāruñla ben teg ḥaste-ḥālet yok (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4*). [*vişālîndir, -in, -dir]*

Tecellā-yı cemāl-i dilbere mecbūrdur gönlüm

Şakın zan itme müştāk-ı **vişāl-i** hūrdur gönlüm (*Şâdî Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*vişāl-i, --i]*

Çizginürken hāle teg gerd-i **vişālünde** hemîn

Māh-ṭal‘at dilber-i ‘ālem-pesendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 4*). [*vişālünde, -ü, -n, -de]*

Can naqdini virmekde tevaḳḳuf mu iderdüm

Ger yetse behā Şādî o kālā-yı **vişāle** (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5*). [*vişāle, -e]*

Şādīyā ‘ālemde bir per-suhte pervāneyem

Kim hemīşe ḥvahiş-i şem‘-i **vişāl** egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 5*). [*vişāl,]*

Bî-tāb u nevā nağme-serā bülbul-i cānı

Mehcūr-ı gülistān-ı **vişāl** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*vişāl,]*

Cür‘a-i cām-ı **vişālünle** olanlar şād-kām

Çeşme-i hayvān içün eyler mi Hızra ilticā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 8*). [*vişālünle, -iñ, -le]*

Şādî-i dil hasteyi gūyā ki dil-şād eyledün

Hecre tebdîl eyledün şubh-ı **visāl-i** yār(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6*). [*visāl-i, --i]*

Olmasun mı āh-ı dil encüm-şümār-ı intizār

Hecre tebdîl eyledün şubh-ı **visāl-i** yār(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4*). [*visāl-i, -i]*

Yakmasun mı dūd-ı āhum seb‘ā-i seyyār çarh

Hecre tebdîl eyledün şubh-ı **visāl-i** yār(i) çarh (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2*). [*visāl-i, -i]*

2. *Ulaşmak, kavuşmak. (Hz. Muhammed'e kavuşma).*

Gerekmez ‘andelīb-i cāna hergiz gülşen-i ‘ālem

Çü gülzār-ı **vişālîñ** gülsitān-ı bi-ḥazānumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 3*). [*vişālîñ, -iñ]*

Ġam-ı hecrünle öyle haste-ḥālem yā Resūlallāh

Temennā-yı **vişāle** yok mecālüm yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*). [*vişāle,]*

‘Aceb mi sūziş-i sīnem vire pervāneye ḥayret

Çü men pervāne-i şem‘-i **vişālem** yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 4*). [*vişālem, -em]*

3. *Ulaşma, kavuşma II Sevgiliye varma.*

Demādem şekkeristān-ı **vişāl-i** yār anıldukça

Ḳafesdē nāle eyler tūṭî-i gūyā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 2*). [*vişāl-i, -i]*

İrme istersen eger ḳurb-ı **vişāl-i** ḥazrete

Çek elün Şādî sivādan pāy-ı ‘irfānîñ düşür (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 5*). [*vişāl-i, --i]*

Cām-ı şehd-āb-ı **vişāl-i** yār olmaz dest-res

Haste dil sîr-ābe-i zehr-āb-ı hicrân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*vişāl-i, -i*]

vîrân: Harabe. Yıkılmaya yüz tutmuş yapı II Gönül.

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘âşıkda hafîdir

Zan itme tehî tâ dil-i **vîrân(ı)** görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*vîrân(ı), -ı*]

vîrân ol-: Yıkık, yıkılmış, harap olmak.

Genc-i ‘aşk-ı hazret-i cānān olmaz rû-nümā

Tîşe-i ta‘n-ı ‘adūdan kalb vîrân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 8*). [*vîrân ol-, -ma, -sa*]

vîrâne: Harabe. Yıkılmaya yüz tutmuş yapı II Gönül.

Şüfî ta‘yib itmesin keşretle me‘lûf olduğum

Kenz-i vahdet muhtefî **vîrâne** kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 4*). [*vîrâne,*]

vü: Ve.

Servi tîbā **vü** bülendîde berāber ki degüldür

Ne revādur ki ide kâmet-i dil-dār ile baḡ (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 2*). [*vü,*]

(*Şâdî Divanı, Gazel 49, Beyit 1*). [*vü,*](*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*vü,*](*Şâdî Divanı, Gazel 118, Beyit 4*). [*vü,*](*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*vü,*](*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3*). [*vü,*](*Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*vü,*](*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 11*). [*vü,*]

vücūd: Beden, cisim.

I.Beden, cisim, varlık. II Benlik.

Ne devletdür ümîd-i devleti pā-būs-ı dilberle

Vücūd-ı derd-i ‘aşk-ālūd(ı) Şādî ḡāk-rāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 5*). [*vücūd-ı,*]

Vücūdun maḡv kılsın vaşl-ı cānān isteyen Şādî

Çü buldı vuşlat-ı cānān yana yana pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [*vücūdun, -un*]

Ol **vücūd-ı** feyz-âlūd-ı şehinşāhīlerūñ

Ebbedallāhū Te ‘ālā tā be pāyān-ı zemān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 21*). [*vücūd-ı,]*

2. *Varlık, mevcudiyet II Masivanın vücudu.*

Yok añlar yok bilür cümle **vücūd-ı** māsiva’llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şādī Divanı, Kaside 26, Beyit 4*). [*vücūd-ı, -ı]*

vuşlat: *Kavuşma, ulaşma.*

1. *Kavuşma, ulaşma. II Bayram günü.*

Rūze-i firķatde Şādī ‘iyd-ı cūy-ı **vuşlata**

Ġurre-i ġarrā-yı vuşlatdur külāh-ı Mevlevī (*Şādī Divanı, Gazel 212, Beyit 5*). [*vuşlata, -a]*

2. *Kavuşma, ulaşma. II Ayın (hilalin) ilk günü.*

Rūze-i firķatde Şādī ‘iyd-ı cūy-ı vuşlata

Ġurre-i ġarrā-yı **vuşlatdur** külāh-ı Mevlevī (*Şādī Divanı, Gazel 212, Beyit 5*). [*vuşlatdur, -dur]*

3. *Kavuşma, buluşma II Sevgiliye varma.*

Dīdeye ķondu çü şebbāz-ı hayāl-i **vuşlatuñ**

Āşiyān-ı dideden pervāz ķıldı murġ-ı hāb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 2*). [*vuşlatuñ, -uñ]*

Nā-şitā ‘āşıklara başt eyle hūvān-ı **vuşlatı**

Ġayrilerden sofra-i in ‘ām ü ihsānıñ düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 4*). [*vuşlatı, -ı]*

Ārzū-yı ġülsitān-ı **vuşlat-ı** dildār ile

Bülbül-i şūrīde dil vāreste-i bülbül olur (*Şādī Divanı, Gazel 80, Beyit 3*). [*vuşlat-ı, -ı]*

Peymāne-i ‘aşķuñ gibi bir cām-ı cem olmaz

Cānā dem-i **vuşlat** gibi ‘ālemde dem olmaz (*Şādī Divanı, Gazel 88, Beyit 1*). [*vuşlat,]*

Hayāl-i **vuşlat-ı** cānān ile mesrūrdur göñlüm

Fe ħamden şümme ħamden derd ü ġamdan dūrdur göñlüm (*Şādī Divanı, Gazel 138, Beyit 1*). [*vuşlat-ı,]*

Şâdiyâ şol gülsitân-ı dehre bakmam tâ ebed

Çün ezelden bülbül-i gülşen-serâ-yı **vuşlatam** (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 5*).
[vuşlatam, -am]

Gâh gâh ol mîve-i **vuşlat** irer dirdüm ele

Ger dıraht-ı vaşl-ı şâh-endâz-ı keyvân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 5*). [vuşlat,
]

Şâdî kıla gör **vuşlat-ı** dildâr(ı) temennâ

Her gâh-ı seher-gâh du ‘âya kaçışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 5*). [vuşlat-ı, -ı]

Şâdiyâ kand-î hayâl-i **vuşlat-ı** cânan ile

Der kafesdê tûti-î cânım meded yâ Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 5*). [vuşlat-ı, -ı]

Dîdeye kondu çü şebbâz-ı hayâl-i **vuşlatı**

Lâne-i gözden uçurdum murğ-ı hâb-ı rahatı (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 1*). [vuşlatı,
-ı]

4.Kavuşmak, ulaşmak. (gece yapılan ibadet bağlamında).

Yeter dil halka zahmet virme ol şeb-gîr-i âhuñla

Gidüp ol şâm-ı **vuşlat** şubh-ı vaşl-ı yâr gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*).
[vuşlat,]

vuşlat-merâm: Amacına ulaşan II Aşık.

Gerekmez Şâdî-yi ednâya ol dünyâ vü mâfihâ

Fağat bir ‘âşık-ı **vuşlat-merâmam** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 16, Beyit 5*).
[vuşlat-merâmam, -am]

vüşul: Ulaşma, erişme, varma.

Gevher-i nâ-yâb-ı vaşla gayr-ı mümkündür **vüşul**

Mârdır gencîne-i hüsnünde güyâ perçemüñ (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 3*). [vüşul,]

Evc-i vaşf-ı hâzret-i Mollâya mümkün mü **vüşul**

Ger ‘urûc itse hüma-yı fikretüm pervînden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 4*). [vüşul,]

Y

vā:

1. Soru anlamı taşıyan cümlelerde ihtimal bildirir.

Sa'y kıl sen ah için şūfi tavaf-ı hātıra

Kalb-i 'ārif Ka'beden 'ulyā degül de **ya** nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 5*). [*ya,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 1*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 2*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 3*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [*yā,]*

2. Ya...ya (da, veya, yâhut): İki kelimeyi, iki kelime öbeğini veya iki cümleyi birbirine bağlar.

Çekmede cevri-i keman-ebrūyu dil oldu zebūn

Ya dımışkîden **ya** āhenden çekilmez yay-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4*). [*ya,]*

3. Şaşma, şaşkınlık bildiren bir söz.

Hemçü Manşûrî olan sırr-ı Enel-Hakdan habîr

Dār-ı 'aşk-ı yârdan itmez hâzer eyler mi **yā** (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [*yā,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 3*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3*). [*ya,]*

4. "Ey, hey" anlamlarında bir seslenme sözü.

Kurbiyyete şâyeste buyur Şâdî kemîni

Mehcūr-ı der-i dār-ı likā eyleme **yā** Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 8*). [*yā,]*

'Aceb mi Şâdî kemter olmasa nevmîd-i ihsānuñ

Gedāyam dāima lutfuñ umaram **yā** Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 7*). [*yā,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 133, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 4*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 1*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 3*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 4*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*yā,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 6*).

[illegible]

5.Veya, yahut.

Bir ‘abā-pūş-ı rızāyım hiç iz‘ān eylemem

Ol nah u kemhā nedür **yā** atlas u dībā nedür (*Şâdî Divanı, Gazel 60, Beyit 3*). [*yā, /*

(Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 5). [ya,](Şâdî Divanı, Gazel 72, Beyit 4). [ya,] (Şâdî Divanı, Gazel 83, Beyit 3). [ya,] (Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 3). [ya,](Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 3). [ya,](Şâdî Divanı, Gazel 149, Beyit 1). [ya,](Şâdî Divanı, Gazel

157, Beyit 4). [ya,](Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 2). [yā,](Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 1). [ya,](Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 5). [yā,](Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 5). [yā,]

6.Anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren bir söz.

Gāh bir ihsān kılmak lāzım-ı tab‘ın iken

Haste-ī hicrānıñ daim cefā lāyık mı **yā** (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 4). [yā,]

ya hū: " Ya Allah" " ey Allah " II "Bu da geçer ya hu ! " " Hoş gör ya hu " anlamında kullanılan bir tabir.

Āh devr-i çarḥ-ı mīnā-fām **ya hū** böyledür

Hīç devrān eylemez ber kām **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1). [ya hū,]

Āh devr-i çarḥ-ı mīnā-fām **ya hū** böyledür

Hīç devrān eylemez ber kām **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 1). [ya hū,]

Cām-ı Cem ‘arz eyleyüp min-ba‘d sem nūş itdirür

Sāḳi-i devrūñ bize ikrāmı **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 2). [ya hū,]

Dem-be-dem derd ü elem endüh u ğam tevlīd ider

Hāl u şān-ı māder-i eyyāmı **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 3). [ya hū,]

Dehr-i dūnun sūrı matemdür sürürü ‘ayn-ı ğam

Çünki kânun-ı ezel aḥkāmı **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 4). [ya hū,]

Yok sükūnum sāye āsā bī-ḳarārūm böyledür

Devr-i kākülde gönül ārāmı **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5). [ya hū,]

Ağladır cūlar gibi dāim ümīd-i vaşl ile

Ġunc u nāz-ı serv-i sīm-endāmı **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 6). [ya hū,]

Şādī cevri-i yārdan zinhār ḳılma iştikā

Muḳtezā-yı baḥt-ı nā-fercāmı **ya hū** böyledür (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 7). [ya hū,]

yā rab: Ey Rabb'im, Ey Allah'im!

Şāyeste-i dergāha buyur Şādī -i zāri

Meḥcūr-ı ḥużūr-ı müte‘āl eyleme **yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 6*). [*yā rab,]*

Mihr-i dili maḥrūn-ı zevāl eyleme **yā Rab**

Bedrā-yı merāmum çü hilāl eyleme **yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*). [*yā rab,]*

Mihr-i dili maḥrūn-ı zevāl eyleme **yā Rab**

Bedrā-yı merāmum çü hilāl eyleme **yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 1*). [*yā rab,]*

Mir’ât-ı dili mazhar-ı envār-ı Hüdā kııl

Âlûde-i çirkāb-ı ḍalāl eyleme **yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 2*). [*yā rab,]*

Ḳurtar beni ḳayd-ı ḡam u âlām-ı sivādan

Pā- beste-i zencīr-i melāl eyleme **yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [*yā rab,]*

Bī-tāb u nevā naḡme-serā bülbul-i cānı

Mehcūr-ı gülîstān-ı vişāl eyleme **yā Rab** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 4*). [*yā rab,]*

Ḳıl vāşıl-ı şahrā-yı mu‘allā-yı ḥaḳıḳat

Üftāde-i girdāb-ı ḥayāl eyleme **yā Rāb** (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 5*). [*yā rāb,]*

yaban: *İnsan yaşamayan ıssız yer II Tanınmayan, bilinmeyen, yabancı.*

Benim de Şâdīya hāmūn-ı ‘aşḳ içre yerim vardur

Dil-i tā zülf-i Leylā Ḳays-veş **yabana** şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*).
[*yabana, -a]*

yād: *Hatırlama, anma II Hayal.*

Yād-ı leb-i Şīrīn ile Ferhād ola ḳaldım

Kūhsār-ı ḡamı tḡıḡdalı rüz-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 3*). [*yād-ı, --ı]*

Yād-ı la ‘lūñle ‘aceb mi murḡ-ı dil gūyā ise

Māye-i şevḳ-i dil-i tūṭi degül mi gül-şeker (*Şâdî Divanı, Gazel 59, Beyit 3*). [*yād-ı, --ı]*

Çeşm-i ḥūn-ābım görüp cānā tehī zanneyleme

Yād-ı la ‘līn-i lebūñdür dīdeye ḳan aḡladur (*Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*yād-ı, --ı]*

Ārzu-yı ‘ārīzuñla lāleler pūr-dāḡdur

Ġonçeler **yād-ı** dehānuñla begüm dil-tengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 2*). [*yād-ı, -ı*]

Ruġuñ **yādiyle** cānā lāleler pür ıztırāb olmuş

Görüb ġonçe dehānuñ ġül ‘araġ-rîz-i ġicāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 1*). [*yādiyle, -iy, -le*]

Maġşadıñ bulmak ise şüfî ġayāt-ı dāimi

Yād-ı lâ‘l-i yār ile būs-ı lebi peymāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2*). [*yād-ı, -ı*]

O **yād-ı** zülf ü ruġşāruñla zülf-i turre-endāzım

Ġül ü reyġān(ı) gördüm zîb-i destār ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [*yād-ı, -ı*]

Ne sūzişdir ki o sūzişle ġayrān itdi ‘uşşāķı

Çıkınca **yād-ı** ruġşāruñla şeb devrāne pervāne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 2*). [*yād-ı, -ı*]

Yād-ı ruġ-ı ġül-ġonçe ile bülbul-i ġātır

Bir āh ile nüh tāķı yine pür-naġam eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3*). [*yād-ı, -ı*]

Ķalem al deste Şādî **yād-ı** naķş-ı rüy-ı dilberle

Görüp reşķ-āver olsun ġāme-i Behzād ile Mānî (*Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 5*). [*yād-ı, -ı*]

Ķıyl u ķāle tûl-i āmāle düşürdi ‘āşıkı

Yāde geldikçe ġayāl-i ġāl u ġať ġülyā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [*yāde, -e*]

Bahāristān-ı ġüsnün nāzenīnim **yāde** geldükçe

Dü çeşmüm eşķ-i ter dōkmekde mānend-i seġāb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 6*). [*yāde gel-, -dük, -çe*]

Kākülün **yādiyle** gör dūġār-ı sevdādır ġönül

‘Aşķ hāmūnunda ġüyā Ķays-ı Leylādır ġönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 1*). [*yādiyle, -i, -y, -le*]

yād eyle-: *Yad etmek. Anmak, hatırlamak II Adını zikretmek.*

Mu‘alla serv-i bālā kāmētün **yād eyler** oldıkça

Demâdem cûy-ı eşk-i bî-ķararam yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 4*). [*yâd eyle-,]*

yâd it-: *Hatırlamak, anmak, bahsetmek.*

Bülbül-i gönlüm ne dem **yâd itdi** gül-ruhsârîñi

Ṭutdı âfâķı ser-â-ser na‘ra-i vâ ḥasretâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 2*). [*yâd it-, -di]*

Eger ‘ârif isen cânâ nuķûd u ḥâliñi şakla

Şakın müstaķbeli **yâd itme** kayd-ı mâmezâdan geç (*Şâdî Divanı, Gazel 38, Beyit 3*). [*yâd it-, -me]*

Şem‘-i rûyuñ **yâd idüb** her şeb şabâḥ-ı ḥaşre dek

Murğ-ı dil pervâne âsâ nârdan olmaz ḥalâş (*Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 4*). [*yâd it-, -(d)üb]*

Gülşen-i vaşfuñda dil bülbül hemâl olmuş saña

Şem‘ ḥüsnüñ **yâd idüp** pervâne-ḥâl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 1*). [*yâd it-,]*

Murğ-ı gönlüm şem‘a-i ruhsâr-ı yâri **yâd idüp**

Âteş-i ḥirmâna dâ‘im cân yaķar pervâne tek (*Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2*). [*yâd it-,]*

Dehânuñ **yâd idüp** tâ güllere ‘atf-ı nigâḥ itdüm

Ḥacâletle o dem gül-ğonçe teg âlûde-ḥûn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 4*). [*yâd it-, -(d)üp]*

yâd kıl-: *Yad etmek. Hatırlamak II Zikretmek.*

Şerm olmadı mı nâz ile reftârîñi gördü

Ḳaddiñ ile o serv-i şimşadı kılan yâd (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 2*). [*yâd kıl-, -an]*

yağma: *Yağmalama. Bozguna uğratmak, zarar vermek.*

Dil gidüp **yağmaya** tâ ‘aķlım perîşân olmasın

Çözme bend-i ṭurra-i ṭarrârı Allâḥ ‘aşķına (*Şâdî Divanı, Gazel 167, Beyit 3*). [*yağmaya, -ya]*

Ġâret-ger-i ‘uşşâķ yine leşker-i nâzıñ

Mülk-î dilimi eyledi **yağmā** ne bu tîbâ (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [*yağmā -]*

yağmā eyle-: Yağmalamak, zorla ele geçirmek, talan etmek. II Sevgilinin eziyetlerine aşışın sabrının tükenmesi.

Bir nighle eyledi yağma metā‘-ı şabrımı

Haste-hāl oldum hayāl-i nergis-i bīmār ile (Şādī Divanı, Gazel 179, Beyit 3). [yağma eyle-, -di]

yak-: Yakmak II Ateşle yok etmek III Çok güçlü, ızdırap verici bir aşk uyandırmak, aşk ateşine düşürmek

Murğ-ı gönlüm şem‘a-i ruhsār-ı yāri yād idüp

Āteş-i hirmāna dā‘im cān **yağar** pervāne tek (Şādī Divanı, Gazel 123, Beyit 2). [yağar, -ar]

Eger teskīn-i sūziş kılmısaydı dem-be-dem eşküm

Yağardı safha-i evrāk(ı) Şādī sūz-ı eş‘arum (Şādī Divanı, Gazel 146, Beyit 5). [yağardı, -ar, -dı]

Ol şem‘-i ruh-ı yāri anup ben de yakıldım

Āteşlere pervānelerün per **yağışında** (Şādī Divanı, Gazel 174, Beyit 3). [yağışında, -ış, -ın, -da]

Ah-ı ‘ālem-sūz-ı Şādī **yağmasun** mı dilleri

Ey felek hasret-keş-i dīdār-ı yār itdün beni (Şādī Divanı, Gazel 207, Beyit 5). [yağmasun, -ma, -sun]

Yağmasun mı sūz-ı āhum ‘ālemi

Hāre maḳrūn eyledün ol gül-femi (Şādī Divanı, Murabba 2, Beyit 3). [yağmasun, -ma, -sun]

Yağmasun mı dūd-ı āhum seb‘ā-i seyyār çarḥ

Hecre tebdīl eyledün şubḥ-ı visāl-i yār(i) çarḥ (Şādī Divanı, Murabba 3, Beyit 2). [yağmasun, -ma, -sun]

yaka tut-: Yakasına yapışma II Yaptıklarından dolayı hesap sorma.

Emān şol perde-i nāmūsı çāk itdirme maḥşerde

Tutulmazdan yağam ol çāre-ḥ vahem yā Resūlallāh (Şādī Divanı, Kaside 17, Beyit 3). [yaka tut-, -ul, -maz, -dan]

yakıl-: Yanması sağlanmak veya yanmasına sebep olunmak.

Ol şem‘-i ruḥ-ı yāri anup ben de **yaqıldım**

Āteşlere pervānelerüñ per yaqışında (*Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3*). [*yaqıldım, -dım*]

yakın: *Arada az mesafe bulunan.*

Şem‘-i ruḥşār-ı cihān-süzına gönülüm anun

Yanar elbet varıcak şem‘aya pervāne **yakın** (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*yakın,]*

yakın ol-: *Yaklaşmak*

Şakın ey şūḥ şakın **olma** raḳībāna **yakın**

Ne revādur ola gül ḥār-ı muḡaylāna yakın (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 1*). [*yakın*]

Cür‘a-i cām-ı muḡabbetle olanlar zinde

Ḥvāhiş eyler mi **ola** çeşme-i ḥayvāna **yakın** (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3*). [*yakın*]

Bezl-i cān itmeyicek ‘āşık-ı şūrīde-nihād

Olamaz bārgēh-i ḥazret-i cānāne **yakın** (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 4*). [*yakın*]

Tel kırarsa üzülür rişte-i cānum Şādī

Olmasın zülf-i girih-girine ta şāne **yakın** (*Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 5*). [*yakın -,]*

yakīn: *Kesin ve apaçık bilgi, şüphe ve tereddüde mahal olmayan doğru ve gerçek. II Vakaya uygun başka türlü sü imkansız ve değışmeyen inanç*

Her taraftan esen ol şarşar-ı zann ü şekden

Ḥıfz kıl şem‘-i **yakīnüm** meded Allāh meded (*Şâdî Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*yakīnüm, -üm*]

Hükmrān-ı ḥıttā-ı levlāk sensiñ yā resül

Zāt-ı pākındır şeref-pīrā-yı evreng-i **yakīn** (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*yakīn,]*

yaklaş-: *Yaklaşmak. Aradaki mesafeyi azaltacak biçimde ilerlemek, yakınlaşmak.*

Her naşılşa aldum āḡüş-ı temennāya yine

Şayd olunmaz dāma **yaklaşmaz** o āḥū meşrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2*). [*yaklaşmaz, -maz*]

ya‘kūb: *Hz. Ya‘kūb peygamber II Aşğın (çile çeken, hasret duyan, ağlayan) gönli.*

Şanma cevri-i devrdendir āḥ-ı dil-sūzum hemīn

Şādī **Ya‘kūb-ı** dili maḥbūb-ı Ken‘an aḡladur (*Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 5*). [*ya‘kūb-ı, -ı*]

Ārzū-yı ḥüsn-i Yūsuf-la bu dem **Ya‘kūb-ı** dil

Qaldı ol beytū’l-ḥazanda zār u maḥzūn ey dirīḡ (*Şādī Divanı, Gazel 110, Beyit 3*). [*ya‘kūb-ı,*]

Ya‘kūb dilüm külbe-i aḡzānda qaldı

Ferḡunde-liḡā şāhed-i Ken‘āna di gelsin (*Şādī Divanı, Gazel 157, Beyit 2*). [*ya‘kūb dil,*]

yākut: *Cevher. Kırmızı, değerli bir taş (suhan bağlamında).*

Heme aḡcārına reşk-āver-i **yākut** denür

Naḡl-i tūbā görinür dīdeye eṣcār-ı suḡan (*Şādī Divanı, Gazel 161, Beyit 2*). [*yākut,*]

yalın ayak: *Ayaḡı çıplak II Maddi dünyadan soyutlanmış.*

Herkes saña dil-dādedür ammā ki bulunmaz

Şādī gibi bir **yalın ayak** ‘āşık-ı serbāz (*Şādī Divanı, Gazel 85, Beyit 5*). [*yalın ayak,*]

Luṭfeyle nola bende-i dergāh-ı ‘atāyam

Bir **yalın ayak** Şādī-i serbāz-ı gedāyam (*Şādī Divanı, Müseddes 1, Beyit 14*). [*yalın ayak,*]

yalvar: *Yalvarmak. Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek.*

Ḥuzūr-ı pūr-ḡubūr-ı ḡazret-i cānāna vardıḡda

Yüzün ḡo āstāna derdimi **yalvara** ‘arz eyle (*Şādī Divanı, Gazel 187, Beyit 4*). [*yalvara,*]

O deñlü dāne-i eşküm döküp **yalvara** gördüm kim

Temennā dāmına aldım o āhu ṭab‘ cānānı (*Şādī Divanı, Gazel 200, Beyit 2*). [*yalvara, -a*]

yañ: *Taraf, yön, cihet.*

Olmaz yem-i ḡāṭırda daḡī fırtına bāki

Yelken ki açā her **yaña** vāpūr-ı maḡabbet (*Şādī Divanı, Gazel 21, Beyit 4*). [*yaña, -a*]

Ruḥ hizāsında koma sāķī-i gül-rū zinhār

Ƙorķulur ‘aks-i ‘izāruñ düşicek **yāne** ƙadeḥ (*Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 4*). [*yāne, -e*]

Şayd eyleme mümķün mü o āhū beçe şūḥu

Çün dām-ı temennā yine her **yana** ƙol atmış (*Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [*yana,]*

Göñül gülzār-ı vaşlından **yaña** pervāz ede ister

Ve līkin neyleyim bī-bāl ü perdür yā Resūlallāḥ (*Şādī Divanı, Kaside 15, Beyit 2*).
[*yaña, -a*]

Kaddūñle bülendīde berāber ki degöldür

Serkeşlik ile her **yaña** tūbā ne ƙol atmış (*Şādī Divanı, Gazel 97, Beyit 2*). [*yaña,]*

yan-:

1. Tutuşmak, alev almak II Çok güçlü ve derin bir aşkla sevmek, aşk ateşine düşmek.

Hem çü pervāne ne āteşlere dil **yandığımı**

Şem’-i ruḥsār-ı zīyā-küstere şor şorma baña (*Şādī Divanı, Gazel 14, Beyit 2*).
[*yandığımı,]*

Ʀurma **yan** şem’-i ruḥ-ı cānāne öl pervāne teg

Bilmek isterseñ eger ol pāye-i imḥā nedür (*Şādī Divanı, Gazel 60, Beyit 6*). [*yan,]*

N’ola raḥm eyle ‘arz it ārzū-yı şem’-i rūyuñla

Yanar her şeb şabāḥ-ı ḥaşre dek pervāne-i ḥāṭır (*Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 4*).
[*yanar, -ar*]

Şem’-i ruḥsār-ı cihān-sūzına göñlüm anun

Yanar elbet varıcaḳ şem’aya pervāne yakın (*Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 2*). [*yanar, -ar*]

Ezelden küşte-i şemşīr-i ‘aşḳ-ı yārdur ol kim

Yanar bī-şıyt u nāle āteş-i sūzāna pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 4*). [*yanar, -ar*]

Yanup nār-ı nedāmetle düşer dāmān-ı fānūsa

Varunca ƙurb-ı şem’e gāḥ küstaḥāne pervāne (*Şādī Divanı, Gazel 175, Beyit 3*). [*yanup, -up*]

Ruhsārīña karşı yine dil yandı yakıldı

Pervâne **yanar** şem‘a-i sūzān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4*). [*yanar, -ar*]

Cân micmer-i ‘aşkuñda yanup **yandı** dükendi

Mânend-i sipendi (*Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 8*). [*yandı, -dı*]

2. Yanmak II Çalışır durumda olmak III Gerçekleşmek

Muhaqqak kimsenin şem‘-i murâdı başa dek **yanmaz**

Bu bezm-i pür te‘abda Şâdî kimdir kām-yâb olmuş (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 7*).
[*yanmaz, -maz*]

yan yakıl: Yanıp yakılmak, yanmak. II Aşk ateşine tutulmak.

Yan yakıl ey Şâdî her şeb tâ seher pervâne teg

Maḥv-ı cân eyler ruḥ-ı şem‘-i ziyâ güster mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*yan yakıl,]*

Pervâne gibi tırma gönül sen de **yakıl yan**

Ol şem‘ bu şeb külbe-i aḥzānuma gelmiş (*Şâdî Divanı, Gazel 102, Beyit 4*). [*yan yakıl,]*

Ruhsārīña karşı yine dil **yandı yakıldı**

Pervâne yanar şem‘a-i sūzān(ı) görünce (*Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4*). [*yandı yakıl-,]*

‘Āḳıbet nār-ı nedāmetle **yakıldı yandı**

Şem‘-i bezm eyleyecek âteş-i ruhsār ile baḥş (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 4*). [*yandı yakıldı,]*

yana yana: Döne döne II Tekrar tekrar yanarak.

Vücūdun maḥv kılsın vaşl-ı cānān isteyen Şâdî

Çü buldı vuşlat-ı cānān **yana yana** pervâne (*Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 5*). [*yana yana,]*

yanaş-: Yanaşmak. II Erişmek.

Yok furtına bākī dahī deryā-yı emelde

Çün zevrak-ı dil sahil-i iḳbāle **yanaşdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [*yanaşdı, -dı*]

yandır-: Yandırmak. Yakmak, tutuşturmak. II Gönülden acı çekmesine sebep olmak.

Dem-â-dem ârzü-yı âteş-i ruḥşâr-ı dilberle

Dil-i pervânemi şem‘-i şeb-i hicrâna **yandırdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 205, Beyit 2*).
[yandırdı, -dı]

ya‘nî: Yani. Sözüñ kısası, senin anlayacağın.

Şundi ol sâķī bu şeb destime mîñā-yı feraḥ

Ya‘nî el virdi yine lütfüyla Dārā-yı feraḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [ya‘nî,]

Murğ-ı göñlüm dün gece tutdı yine rāh-ı şavāb

Ya‘nî kūy-ı dilbere uçmağa açdı bāl u per (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [ya‘nî,]

Sūziş-i pervaneyi ol şem‘-i bezm-ārā bilür

Ya‘nî ḥālüm bilse şāh-ı mülk-i istignā bilür (*Şâdî Divanı, Gazel 54, Beyit 1*). [ya‘nî,]

Ne devletdür ki ben de bende-i dergāh-ı Mollayam

Ki **ya‘nî** sâ‘il-i bāb-ı şeh-i iklim-i ma‘nāyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 1*). [ya‘nî,]

Ârzü-yı çîn-i kākül ḥaṭṭ u ḥāl egler beni

Külbe-i ḥayretde **ya‘nî** kîl u ḳal egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 1*). [ya‘nî,]

Ya‘nî bi‘l iclāl u fer çıķdı ḥilāfet taḥtına

Ḥazret-i ‘Abdül‘azîz Ḥan ol şehinşāh-ı zaman (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4*). [ya‘nî,]

yanup yakıl-: Yanıp yakılmak. Yanıp kül olmak II Acı çekmek, sızlanmak.

Şeb-i ḡafletde dāim âteş-i dil-süz-ı ‘işyāna

Yanup yakılmada pervānevārum yā Resûlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 2*).
[yanup yakıl-,]

yār: Sevgili II dost.

Hemçü Manşûrı olan sırr-ı Enel-Ḥakdan ḥabîr

Dār-ı ‘aşķ-ı **yārdan** itmez ḥazer eyler mi yā (*Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 4*). [yārdan,]

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruḥsārın dil-i pervāneye

Gerçi va‘ād itdi ƙasemle etmedi zirā vefā (Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3). [yār,]

(Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 2). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 5). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1). [yāri,] (Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 4). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 1). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2). [yāra, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 2). [yardan, -dan] (Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 7). [yārdan, -dan] (Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 1). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 2). [yāre, --e] (Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 4). [yārin, -in] (Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3). [yār-ı, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5). [yāre, -e] (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 5). [yārda, -da] (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 4). [yāra, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3). [yāra,] (Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 1). [yāre, -e] (Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4). [yāre,] (Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 4). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 104, Beyit 1). [yārdan, -dan] (Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 2). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 2). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 2). [yāra,] (Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 4). [yāre, -e] (Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 3). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 3). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 146, Beyit 1). [yāra, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3). [yār(i), -(i)] (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 3). [yārdan, -dan] (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 164, Beyit 1). [yār-ı, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 4). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 5). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 4). [yārumdan, -u, -m, -dan] (Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2). [yāra, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 174, Beyit 3). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 175, Beyit 4). [yārdur, -dur] (Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3). [yāriñ, -iñ] (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1). [yār-ı, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1). [yāra, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 5). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3). [yāra, -a] (Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1). [yārdır, -dır] (Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 5). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 208, Beyit 4). [yāri, -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 3). [yār,] (Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 4). [yāre, -e] (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 5). [yāre, -e] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 2). [yār(i), -(i)] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 4). [yār(i), -(i)] (Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 6). [yār(i), -(i)] (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 2). [yār(i), -ı] (Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 1). [yār-ı,] (Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 1). [yarāne,]

yār ol-: Nasip olmak . Sevgili, dost olmak III Yardım etmek, yararlı olmak.

Âh efendüm hâl-i zārumdan haberdār olmaduñ

N’eyleyem ağıyāra yār olduñ baña **yār olmaduñ** (Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1). [yār ol-, -ma, -du, -ñ]

yārān: Arkadaşlar, dostlar II Sohbet ve eğlence meclisinin sakinleri III Aşıklar.

İtdükçe şabā turreleruñ yār perişān

Olmaz mı perākende bütün hātır-ı **yārān** (Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 1). [yārān,]

varas-: Yakışmak, uygun düşmek, layık ve münasip olmak.

Yaraşur kıaddüñe her kâle-i tîbâ yaraşur

Giymesin ğayrı **yaraşmaz** saña ra‘nâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [*yaraşmaz, -maz*]

Yaraşur kıaddüñe her kâle-i tîbâ yaraşur

Giymesin ğayrı yaraşmaz saña ra‘nâ yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [*yaraşur, -ur*]

Yaraşur kıaddüñe her kâle-i tîbâ **yaraşur**

Giymesin ğayrı yaraşmaz saña ra‘nâ **yaraşur** (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [*yaraşur, -ur*]

Yaraşur kıaddüñe her kâle-i tîbâ **yaraşur**

Giymesin ğayrı yaraşmaz saña ra‘nâ **yaraşur** (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 1*). [*yaraşur, -ur*]

Gülcemâlim nola gel girye vü zârum göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere hînâ **yaraşur** (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*yaraşur, -ur*]

Ben niyâz eyledigimde ne ‘aceb nâz ider olsan

Saña tîbâ baña ey şûh temennâ **yaraşur** (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 3*). [*yaraşur, -ur*]

Gül nihâli diyemem kâmet-i dildâra faķat

Denilür olsa aña naḥl-i tecellâ **yaraşur** (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 4*). [*yaraşur, -ur*]

Şadef-i lafzı pür etdi dür-i ma‘nâlar ile

Ṭab‘-ı Şâdîye disem ebr-i güher-zâ **yaraşur** (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 5*). [*yaraşur, -ur*]

Şâdî baña şol hırķa-i peşmîn-i melamet

Dibâ-yı nezâket o gül-endâma **yaraşdı** (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 5*). [*yaraşdı, -dı*]

yat-: Yatmak. Uyumak veya dinlenmek için yataĝa girmek II Bulunmak, var olmak.

Bâlîn-i vişâl üzre **yatur** ḥaste-i hecri

Bî-şabr-ı dil ârâm ide tâ zülf-i semen-sâ (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [*yatur, -ur*]

Ser be nezāket şūh-ı müstesnā **yatur** bālīn-i

Āh uyanmaz hiç hūvāb-ı nāzdan hālā **yatur** (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1). [yatur, -ur]

Ser be nezāket şūh-ı müstesnā **yatur** bālīn-i

Āh uyanmaz hiç hūvāb-ı nāzdan hālā **yatur** (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 1). [yatur, -ur]

Var edībāne toḡkunma zūlf-i yāra ey şabā

Cāme-hūvāb-ı nāza girmiş zūlf-i ‘anber-sā **yatur** (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 2).
[yatur, -ur]

‘Ārızūnda kākūl-i ḡam-der-ḡamıñ gördüm didüm

Bir muṭalşam genc etrafında ejderhā **yatur** (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 3). [yatur, -ur]

Zāhidā bir ben miyim üftāde-i şaḡbā-yı ‘aşk

Gūşe-i dil-ḡānede biñ merd-i bī-pervā **yatur** (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4). [yatur, -ur]

Şâdiyā ḡātırda yokdur ḡayriye herḡiz maḡal

Lāne-i dilde hümā-yı ‘aşk-ı Mevlānā **yatur** (Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5). [yatur, -ur]

Heybet ü dehşet-nümā-yı ḡātır-ı ‘uşşāḡdur

Genc-i ḡüsnüñde **yatur** pür çīn-i ejderhā-yı zūlf (Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2).
[yatur, -ur]

Yatur şol pister-i ḡamda ‘aceb bītāb (ü) bīmāram

Nola ḡālüm o çeşm-i nergis-i bīmāra ‘arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 3). [yatur, -ur]

yay: Yay. Ok atma aracı

1.Yay. Ok atma aracı II Kavisli, eğri (Aşığın boyu, boyu bağlamında).

Yāya döndürdün ḡadüm miḡrāb-ı ebrūlarla sen

Bir kıla bend eyledün sevdā-yı ḡisūlarla sen (Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 1). [yāya,]

2.Yay. ok atma aracı II Aşk yayı.

Çekmede cevri-i keman-ebrūyu dil oldu zebūn

Ya dımişķiden ya āhenden çekilmez **yay-ı** ‘aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4*). [*yay-ı, -i*]

yaz-: Yazmak II Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek.

Kilk-i kudretle yazılmış şafha-i ruḥşār-ı yār

Şâdiyâ her bir kalem mümkün mü böyle **yaza** ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*yaza, -a*]

Kilk-i kudretle **yazılmış** şafha-i ruḥşār-ı yār

Şâdiyâ her bir kalem mümkün mü böyle yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*yazılmış, -ıl, -mış*]

Kilk-i kudretle **yazılmış** şafha-i ruḥşār-ı yār

Şâdiyâ her bir kalem mümkün mü böyle yaza ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 5*). [*yazılmış, -ıl, -dış*]

yaz: Yaz mevsimi.

Nev-demîde oldu ruḥşāruṇda cānā tāze ḥaṭ

Gülsitān-ı ḥüsnüñü döndürdi evvel **yaza** ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 1*). [*yaza, -a*]

yedi deryā: Yedi deniz (*Bahr-ı Muhîṭ/ Atlas Okyanusu, Bahr-ı Sînt/ Hint Okyanusu, Behr-i Lût/ Lut Gölü, Bahr-i Rûm/ Akdeniz, Bahr-i Nitaş/ Karadeniz, Bahr-ı Hazer/ Hazar Denizi ve Bahr-i Kulzûm/ Kızıldeniz*) II Dünyanın tüm suları

Bir mevcine nisbet olmaz ol **yedi deryā**

Ger cûş u ḥurûş eylese deryā-yı ḥaḳîḳat (*Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 5*). [*yedi deryā,*]

yek: Tek II Bir (aynı)

Gürghā bā gûsfend ḥvābend der şahrā-yı **yek**

Key her āsed kebkhā ez şavlet-i şîr-i jiyān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 15*). [*yek,*]

yektā: Tek, eşsiz, benzersiz. (*Hasan Harakani*).

Hükm-rān-ı kişver-i ‘irfān ḳuṭb-ı ‘ārifān

Bāzı **yektā** evc-i ḳurbetdür cenāb-ı Bü'l-Ḥasen (*Şâdî Divanı, Gazel 162, Beyit 5*). [*yektā,*]

yek-zebān: Başkaları ile aynı fikri, aynı düşünceyi paylaşan (kimse). II Aynı dili konuşan.

Her şehir eller açup kıldukca āgāz-ı du‘ā

Cümleten āmin okur hep halk-ı ‘ālem **yek-zebān** (*Şādî Divanı, Kit'a 2, Beyit 18*). [*yek-zebān,]*

yelken aç-: *Yola çıkmak için hareket etmek.*

Olmaz yem-i hâtırdā dahî fırtına bāki

Yelken ki açā her yaña vāpūr-ı maḥabbet (*Şādî Divanı, Gazel 21, Beyit 4*). [*yelken aç-,]*

yem: *Deniz*

1. *Deniz II Hatır(gönül) denizi*

Olmaz **yem-i** hâtırdā dahî fırtına bāki

Yelken ki açā her yaña vāpūr-ı maḥabbet (*Şādî Divanı, Gazel 21, Beyit 4*). [*yem-i,]*

2. *Deniz II Aşk denizi.*

Hevā-yı dürr-i dendān-ı dil-ārā oldu ey Şādî

Yem-i ‘aşk içre kilik-i güher-efşān olmama bā‘iş (*Şādî Divanı, Gazel 35, Beyit 5*). [*yem-i,]*

3. *Deniz II Günah ve suç denizi.*

Müstağrak-ı emvāc-ı **yem-i** cürm ü ḥatāyam

Şad āh ki üftāde-i girdāb-ı hevāyam (*Şādî Divanı, Müseddes 1, Beyit 13*). [*yem-i, -i]*

4. *Deniz II Aşğın gözü (Gözyaşı bağlamında).*

Merdümleri müstağrak-ı āb eyledi Şādî

Çeşmüñ gibi bir mevc-nümāyende olmaz **yem** (*Şādî Divanı, Gazel 88, Beyit 5*). [*yem,]*

yemîn eyle-: *Yemin etmek. Allah'ı veya mukaddes bir şeyi şahit tutmak, ant içmek*

İnanmam pek de va‘d-ı buse-i la‘li şeker-rîze

Faḫaṭ ol muşḥaf-ı ruḥşāruña pek çok **yemîn eyler** (*Şādî Divanı, Gazel 84, Beyit 3*). [*yemîn eyle-,]*

yeni başdan: *Baştan başlayarak, yeniden, bir daha.*

Ey Şādî o şeh-nāz ideli ‘arz-ı tarāvet

Buldı **yeni başdan** yine pîrāye benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 5*). [*yeni başdan,]*

yer: *Yer II Mekan III Konum, durum.*

Zāhirā şol pister-i hāk-i mezelletdür **yerüm**

Ṭā'ir-i 'arş-ı berīn oldı hü mā-yı fikretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*yerüm, -ü, -m]*

Benim de Şādīya hāmūn-ı 'aşk içre **yerim** vardur

Dil-i tā zūlf-i Leylā Kays-veş yabana şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [*yerim, -im]*

Göñül Şīrīn-edālu kühken-i kühsār-ı hayretdür

Yerüm çün Kays-ı Leylā deşt ü hāmūn-ı melāmetdür (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 5*). [*yerüm, -(ü)m]*

Şādīyā gerçi be-zāhir hāk-i zilletdür **yerüm**

Lāne-sāz-ı evc-i a 'lādur hü mā-yı himmetüm (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 6*). [*yerüm, -(ü)m]*

vervüzin: *Zemin, arz, yaşanılan dünya.*

Seyl-i eşk-i hasretim tıtdı ser-ā-ser **veryüzin**

Sen de ey şeb-gīr-i āhım seb'a-i seyyārı tıd (*Şâdî Divanı, Gazel 22, Beyit 2*). [*yeryüzin, -n]*

vervüzü: *Zemin, arz, yaşanılan dünya.*

Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm nemi

Āh elinden çarḥ-ı kec-reftār āh (*Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4*). [*yeryüzüñ, -ñ]*

yet-: *Yetmek.*

1.Yetmek. II Yeterli olmak, kafi gelmek.

Şeh-suvārım çek 'inān-ı tevsen-i nāzūñ hele

'Arşa-i 'aşkuñda **yetmez** mi göñül pa-māl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 4*). [*yetmez, -mez]*

2.Yetmek. Varmak, erişmek.

'Arşa **yetdi** āh u feryādum yetişmez mi saña

Nāzenīnüm tīr-i āh-ı dil-figārumdan şağın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [yetdi, -di]

Ġāyetle haste-ḥālüm hecr ile pür-melālüm

Yetmez mi āh u nālüm her şebde āsmāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 2*). [yetmez, -mez]

Can naḳdini virmekde tevaḳḳuf mu iderdüm

Ger **yetse** behā Şādî o kālā-yı vişāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 5*). [yetse, -se]

Yetmez mi düşürdüñ beni hāmün-ı melāle

Mecnün-ı dil-i zārīña Leylā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 4*). [yetmez-mez]

yeter: Ünlem “Kâfi, yetişir, yeterli” anlamlarında bir söz.

Daḡı meyl eylemem ben kāse-i fağfūra ‘ālemde

Yeter ol kāse-līs-i ḡvān-ı ‘irfān oldıgum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 4*). [yeter,]

Giderdi şöhet-i efsānehā-yı Ḳays-ı Leylāyı

Yeter şol kışsa-i ḡāl-i dil-i pür-zār(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 3*). [yeter,]

Yeter dil ḡalka zaḡmet virme ol şeb-gīr-i āhuñla

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubḡ-ı vaşl-ı yār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [yeter,]

yetiş-:

1. Yardım istemek için söylenen bir söz.

Ol şem ‘ ‘izāruñ yine şaldı dile āteş

Şahbā-yı lebünle **yetiş** ey sākī-i mehveş (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [yetiş,]

Ey ṭabīb-i çāre-sāzım haste-ḡāl oldum **yetiş**

Raḡm kıl muḡtāc-ı dārū-yı vişāl oldum **yetiş** (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [yetiş,]

Ey ṭabīb-i çāre-sāzım haste-ḡāl oldum **yetiş**

Raḡm kıl muḡtāc-ı dārū-yı vişāl oldum **yetiş** (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 1*). [yetiş,]

Çille-i hecrüñ zebün itdi beni ḡāyet zebün

Bār-ı cevriñle elif kıadd-i nihāl oldum **yetiş** (*şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*yetiş,]*

Bu dil-i dîvânemi zencîr zabı itmez iken

Nāgehan pâ-bend-i zencîr-i melāl oldum **yetiş** (*şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*). [*yetiş,]*

Ārzü-yı vaşl ile ey āfitāb-ı evc-i hüsñ

Āh maıviyyetde bir zerre hemāl oldum **yetiş** (*şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [*yetiş,]*

şâdi(y)i çıñnetmedüñ cānā semend-i nāzına

Esb-i istiğnā-yı ğayra pâymāl oldum **yetiş** (*şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 5*). [*yetiş,]*

2.Yetişmek. Ulaşmak, ermek, varmak.

‘Arşa yetdi āh u feryādum **yetişmez** mi saña

Nāzenîñüm tîr-i āh-ı dil-fiğārumdan řaķın (*şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 2*). [*yetişmez, -mez]*

Āh-ı dil-i pür-zār **yetiřmez** mi o řūhā

Tā her gice eflāke irer na‘ra vü nāle (*şâdî Divanı, Gazel 169, Beyit 2*). [*yetişmez, -mez]*

Siyeh-rūyam perîřāñ-rūzgāram yā Resûlallāh

Yetişdi göklere şeb-ğîr-i zārum yā Resûlallāh (*şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1*). [*yetişdi, -di]*

3.Yetişmek. Yeterli olmak, kâfi gelmek.

Nedür her dem kıyar dil-ıhasteye ol çeşm-i cellāduñ

Yetişmez mi reh-i ‘aşķunda şol ‘ömrüm tebāh itdüm (*şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 4*). [*yetişmez, -mez]*

yetişdür: Yetiştirmek. Ulaştırmak (lütuf merhemi bağlamında).

Dil-i pür-zahmuma lutfet **yetişdür** merhem-i lutfuñ

Be şemşîr-i ĥatāyā dil-fiğāram yā Resûlallāh (*şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 3*). [*yetişdür,]*

vevme lâ venfa‘ : "Fayda vermeyen o gün" . "Evladın ve malın yarar sağlamadıķı gün" anlamında Kur'an-ı Kerim şuara Suresi 88. ayeti kerimesinden yapılan iktibasıdır.

Hudā-yı Zāt-ı bîçün **Yevme lā yenfa** ‘ buyurmuşdur

Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*).
[yevme lā yenfa ‘,]

vezdān: *Cenabıhakk II Allah.*

Bi hamdillāh esdikçe nēsim-ī feyz-i **vezdānı**

Açıldı bağ-ı hâtırda gül-i ra‘ nā-yı istignā (*Şâdî Divanı, Gazel 5, Beyit 4*). [vezdānı, -ı]

yık-: *Yıkmaq. Bozmaq, tahrip etmek, zarar vermek (iman bağlamında).*

Binā-yı i‘tikādı **yıkdı** bünyādından ol demde

Çapuñdan ğayri-i her kim ki kıldı müttekā yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 4, Beyit 4*).
[yıkdı, -dı]

yıkıl-: *Yıkılmak. Harap olmak, mahvolmak, perîşan olmak.*

Cānā **yıkılır** mı dilimiz seng-i sitemden

Dīvār-ı dil ‘aşkıñ ile olmuş kavī bünyād (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 3*). [yıkılır, -ır]

yine: *Bir daha, tekrar, gene.*

Çözdün mi **yine** kākül-i pür-çin-i nigārım

Ta’ñir-i meşām itdi şabā zülf-i semen-sā (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [yine,]

Ġāret-ger-i ‘uşşāk **yine** leşker-i nāzıñ

Mülk-ī dilimi eyledi yağmā ne bu tībā (*Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 3*). [yine,]

Dil kişverine geldi o fağfūr-ı maḥabbet

Her sūda çalındı **yine** tanbūr-ı maḥabbet (*Şâdî Divanı, Gazel 21, Beyit 1*). [yine,

Yād eyleyerek silsile-i zülf-i ‘ābiriñ

Gerdānıma taqdim **yine** zencir-i melālet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 3*). [yine,]

(*Şâdî Divanı, Gazel 30, Beyit 4*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 4*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 39, Beyit 1*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 53, Beyit 3*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 77, Beyit 2*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 3*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 1*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 97, Beyit 3*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 98, Beyit 4*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 125, Beyit 5*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 132, Beyit 5*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 136, Beyit 2*). [yine,] (*Şâdî Divanı, Gazel 172, Beyit 3*). [yine,] (*Şâdî*

Divanı, Gazel 176, Beyit 5). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 2). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 178, Beyit 4). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 1). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 3). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 1). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 191, Beyit 9). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 2). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 3). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 194, Beyit 5). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 196, Beyit 2). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 200, Beyit 3). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 1). [yine,] (Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 3). [yine,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 3). [yine,] (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 1). [yine,] (Şâdî Divanı, Murabba 2, Beyit 4). [yine,]

yok: *Bulunmama, mevcut olmama.*

Çeşme-i hayvāna aşla dilde **yokdur** ârzū

Olmuşam Şâdî çü mest-i sāgar-ı ser-şār-ı Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*yokdur, -dur*]

Yok añlar yok bilür cümle vücūd-ı māsiva'llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*yok,]*

Yok añlar **yok** bilür cümle vücūd-ı māsiva'llāhı

Bilenler nükte-i esrār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5*). [*yok,]*

Bülbül-i gülzār-ı ma'nā ol bu zāhirden geçüp

Gülsitān-ı 'ālem-i zāhirde **yok** aşlā vēfā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*yok,]*

(*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 4*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 33, Beyit 3*). [*yokdur, -dur*] (*Şâdî Divanı, Gazel 46, Beyit 4*). [*yokdur, -dur*] (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 5*). [*yokdur, -dur*] (*Şâdî Divanı, Gazel 55, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 3*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 95, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 1*). [*yok, . [yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 2*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 3*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 4*). [*yok,]*. [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 4*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [*yok, . [yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 1*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4*). [*yokdur, -dur*] (*Şâdî Divanı, Gazel 155, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 166, Beyit 2*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 1*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 16*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 5*). [*yok,]* (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 5*). [*yokdur, -dur*] (*Şâdî Divanı, Gazel 152, Beyit 3*). [*yokdur, -dur*]

yok ol: *Ortadan kalkmak, kaybolmak II Varlığı sona ermek.*

Ey Şâdî tırma zār ol **yok ol** da şöña var ol

‘Ankā-yı dilşikār ol kıl kaf-ı ‘aşk(ı) lāne (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [*yok ol,]*

yoksa: 1.Aksi takdirde, aksi halde.

Muktezâ-yı tab‘dır ‘uşşākā bidād itmesi

Yoksa pek bilmez degildür şüh-ı müstesnâ vefâ (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 4*). [*yoksa,]*

Yoksa haddi mi nazîre nazmı pāk-ı Āşafa

Şevket-i nazmın görünce elde hāmem lāl olur (*Şâdî Divanı, Gazel 80, Beyit 7*). [*yoksa, -sa]*

Beste kıl ol halka-i gīsū-yı ‘anber-fāmīna

Yoksa kim zencîr ey meh-rū muhāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4*). [*yoksa,]*

2.Merak, tereddüt, ümit, vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimali belirtmek için kullanılır; acaba.

Var[mı] der[d]-dil-i ‘uşşākı fehmi eyler tabīb

Derd yok ey şūfî sende **yoksa** derd añlar mı yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 2*). [*yoksa,]*

Gūşına almaz mı feryādum o mehrū **yoksa** kim

Hāl-i zārım hāzret-i cānāna ‘arz eyler mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*yoksa,]*

Bu şeb ol mah-ṭal‘at hāle-i āgūşa gelmişdi

‘Aceb vāḳi‘ mi bu ruyā mı Şâdî **yoksa** hulyā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 5*). [*yoksa,]*

vol: Amaç, maksat II Uğur.

Bu **yolda** terk-i nām u şān kılsam şūfî ‘ayb itme

Ezel rüsvā-yı ‘aşk-ı yār olanlar şānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 3*). [*yolda, -da]*

Ne ister bedreka dil ‘azm-i kūy-ı yār kıldıkca

Bu **yolda** Şādīyā çün berḳ-ı āhı reh-nümün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 5*). [*yolda,]*

yönel-: *Yönelmek. Doğrulamak, yüzünü o yöne çevirmek, teveccüh etmek. II (Bir amaca doğru) Meyletmek, ilgisini belli bir konuya çevirmek*

Şûfî mihrâba **yönelmiş** ne temennâ eyler

Secde-i gûşe-i ebrûyî temennâde midür (*Şâdî Divanı, Gazel 61, Beyit 6*). [*yönelmiş, -miş*]

yüngül: *Hafif (ağır karşıtı) II Kıymetsiz, önemsiz (Hafif) (şair bağlamında)*

Bilürüz vezn ile şâ'ir ağırı **yüngülünü**

Çü bu dükkân-ı feşâhatde terâzü çekerüz (*Şâdî Divanı, Gazel 90, Beyit 4*). [*yüngülünü, -ü, -nü*]

yüri: *Yürü! Haydi durma! Var git!*

Dil-i hayrân[1] benden şorma hayrân eyleyenden şor

Yüri buhrânım[1] düçar-ı buhrân eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 1*). [*yüri,]*

Sen peyk **yüri** 'arz-ı niyâz eyle o şühâ

Ben kâl ile hâl-i dil-i zârî disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*yüri,]*

Ey peyk **yüri** hazret-i cânâna di gelsin

Allâh için ol çeşm-i gâzâlâna di gelsin (*Şâdî Divanı, Gazel 157, Beyit 1*). [*yüri,]*

Kadûnle eylese şimşâd eger da'vây-ı bâlâyî

Yüri üftâde-i reftâr kıl zinhâr(ı) söyletme (*Şâdî Divanı, Gazel 168, Beyit 4*). [*yüri,]*

Ger Şâdî dilerseñ iresiñ Ka'be-i vaşla

Ol 'âlem-i 'aşka **yüri** vaz'-ı kadem eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 180, Beyit 5*). [*yüri,]*

Şabâ hâl-i melâmet iştimalim yâra 'arz eyle

Yüri âh-ı ciger-süzüm sitem-gir-dâra 'arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 1*). [*yüri,]*

Bende yok tâb temenna-yı vişâl eylemeğe

Yürü sen 'arz-ı niyâz it şeh-i hûbâna şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 3*). [*yürü,]*

yürüt-: *Yürütmek. Kullanmak, yönetip yol aldirmek.*

Nice şebdîz-veş çālāk-rev şā‘ir olur hayrān

Yürütsem esb-i tab‘ı Şādīyā Īrāne mīrāne (*Şādī Divanı, Gazel 173, Beyit 5*). [*yürütsem, -se, -m*]

yūsuf: 1.Yusuf peygamber, İsrailoğullarından Yakup peygamberin oğludur. Güzelliği, yaptığı rüya tabirleri ve Zeliha'nın aşık olduğu kişi olarak ün salmıştır II Sevgili, dost.

Ārzū-yı hüsn-i **Yūsuf**la bu dem Ya‘kub-ı dil

Ƙaldı ol beytū‘l-ħazanda zār u maħzūn ey dirīg (*Şādī Divanı, Gazel 110, Beyit 3*). [*yūsuf*la,]

2.Yusuf peygamber, İsrailoğullarından Yakup peygamberin oğludur. Güzelliği, yaptığı rüya tabirleri ve Zeliha'nın aşık olduğu kişi olarak ün salmıştır II Gönül.

Gönüldür **Yūsuf-ı** Mısr-ı melāḫat

Gönüldür mübtelā-yı çāh-ı belvā (*Şādī Divanı, Gazel 10, Beyit 7*). [*yūsuf-ı, -ı*]

yūsuf-cemāl: Hz. Yusuf gibi güzel yüzlü. II Sevgili, dost.

İstemem Mısr-ı dili **Yūsuf-cemālān** olmasa

Neyleyem cismi ta‘alluḫ-gerde-i cān olmasa (*Şādī Divanı, Gazel 171, Beyit 1*). [*yūsuf-cemālān, -an*]

yūsuf-likā: Yusuf yüzlü II Güzel yüzlü.

Pādīşāh-ı Cem edā bir şāhed-i **Yūsuf-likā**

Mazhar-ı nur-ı tecellā Ʀūr-ı Mūsādır gönül (*Şādī Divanı, Gazel 130, Beyit 4*). [*yūsuf-likā,]*

Eyledi Ḥāḫ tā seni şāhenşeh-i Mısr-ı cemāl

Ḥüsnüñe ḫayrān ola Ƙaldı nice **Yūsuf-likā** (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 7*). [*yūsuf-likā,]*

yüz:

1.Yüz, sayı sıfatı.

Bu ḫāk-i tāc-ı eflāke yüzüñ sür **yüz** niyāz ile

Ne ḫāk-ı ‘ālem-ārā kuḫl-ı çeşm-i aşfīyādur bu (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 3*). [*yüz,]*

Yüz niyāz ile yüzüm sürsem işigüñ tozunā

Dīdeme aşla gerekmez sürme-i ‘ālem-behā (*Şādī Divanı, Kaside 9, Beyit 10*). [*yüz,]*

2.Yüz, suret, çehre II Sevgilinin ay yüzü.

Ebr gīsūlārınını māh **yüzünden** almaz

‘Āşıkūñ ay u günü böylece zulmetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3). [yüzünden, -ü, -n, -den]

3.Yüz, suret, çehre. II İlgi, alaka.

Aceb mi ben de olsam bende-i dergāh-ı ihsānuñ

Yüzüm tā vakf-ı mihrāb-ı recādur yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 20, Beyit 5). [yüzüm, -ü, -m]

Yüzümdür hāk-rüb-ı āstān-ı sidre ‘unvānuñ

Egerçi bārgāhuñdan cüdāyam yā Resūlallāh (Şâdî Divanı, Kaside 21, Beyit 4). [yüzümdür, -ü, -m, -dür]

4.Birinin görülegelen veya umulan hoşgörürülüğüne güvenilerek gösterilen cüret II Cesaret.

Neyleyim Şâdî ne **yüzle** ‘arz-ı hācāt eyleyim

Bārgāh-ı ‘izzete ‘arz idecek rū kılmamış (Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 5). [yüzle, -le]

yüz göster-:

1.Zuhur etmek, tecelli etmek.

Ol meh-ruma ‘atf-ı nigāhı eylemez oldum

Yüz göstereli dilde o bedrā-yı hākīkat (Şâdî Divanı, Gazel 31, Beyit 2). [yüz göster-,]
2.Ortaya çıkmak, belirmek.

Yüz göstereli şāhed-i zībā-yı kanā‘at

Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı kanā‘at (Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1). [yüz göster-, -e, -li]

yüz ko: Yüzünü koymak. II Yüz sürmek. III Bir yere yönelmek, varmak bağlamında.

Yüzün ko āsitāna istifāza eyle ey Şâdî

Huzūr-ı feyz-i mevfūrı Hābīb-i Müctebādur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 5). [yüz ko,]

Yüzün ko āsitāna istifāza eyle ey Şâdî

Huzûr-ı feyż-i mevfûrı Hâbîb-i Müctebâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 5). [yüz ko-,]

Huzûr-ı pür-hubûr-ı hazret-i cânâna vardıkda

Yüzün ko âstâna derdimi yalvara ‘arz eyle (Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 4). [yüz ko-,]

yüz niyâz: Çokça rica etme, yalvarma.

Bu hâk-i tâc-ı eflâke yüzün sür **yüz niyâz** ile

Ne hâk-ı ‘âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfîyâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 2, Beyit 3). [yüz niyâz,]

yüz sür: (Sevgi veya saygı ifâdesi olarak) Huzûrunda yere kapanmak

Bu hâk-i tâc-ı eflâke **yüzün sür** yüz niyâz ile

Ne hâk-ı ‘âlem-ârâ kuhl-ı çeşm-i aşfîyâdur bu (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [yüz sür,]

Yüz niyâz ile **yüzüm sürsem** işigün tozunâ

Dîdeme aşla gerekmez sürme-i ‘âlem-behâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 10). [yüz sür-, -se, -m]

yüz tut-: Yüz tutmak II Yönelmek, teveccüh etmek, rağbet etmek, meyletmek.

Yüz tütüp peygüle-i mihrâbâ kılmaz serfürü

Eyleyen cânun ezelden vakf-ı mihrâb likâ (Şâdî Divanı, Gazel 3, Beyit 3). [yüz tut-, -up]

Çü sūfî ba‘d-ez-in peygüle-i mihrâba **yüz tütmez**

Göñül meyl eyleyelden gūşe-i ebrû-yı cânâna (Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 3). [yüz tüt-, -maz]

yüzü yok-: (Daha önce geçen şeylerden dolayı) Bir şey istemeye veya yapmaya cesâreti olmama.

Varmağâ **yokdur yüzüm** hergiz huzûr-ı Hazrete

Olmasa ger dâd- res lutfün be- dīvân-ı ‘alâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 13). [yüzü yok-, -dur-ü, -m]

Z

zabt: *Ele geçirme, hâkim olma II Kontrolü altında bulundurma, dizginleme.*

Zabṭ(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi zencīr ile

Gönlüm inler kākül-i ‘anber kemendüm gitdi āh (Şādī Divanı, Gazel 182, Beyit 2). [zabṭ(ı),]

zabt it-: *Tutmak, kontrol altına almak.*

Bu ne sırdır Şādiyā zencīr **zabṭ** etmez iken

Bir kıla bend eyledi āhır dil-i şeydā-yı zūlf (Şādī Divanı, Gazel 112, Beyit 7). [zabṭ et-, -mez]

Dil-i dīvānemi zencīr **zabṭ itmez** iken Şādī

Hevā-yı kākül-i cānān bir t̄āre ulandırdı (Şādī Divanı, Gazel 205, Beyit 5). [zabṭ it-, -mez]

Bu dil-i dīvānemi zencīr **zabṭ itmez** iken

Nāgehan pā-bend-i zencīr-i melāl oldum yetiş (Şādī Divanı, Gazel 100, Beyit 3). [zabṭ it-, -mez]

zabt ol-: *Hüküm altına girme II Ele geçme.*

Ezelden olmasaydı tār-ı zūlf-i yāra dildāde

Dil-i dīvāne **zabṭ olmazdı** zencir-i melāmetsüz (Şādī Divanı, Gazel 92, Beyit 3). [zabṭ ol-, -maz, -dı]

zafer: *Galibiyet, nusret II Başarılı sonuç.*

Pādişāh-ı heft-kışver hükmrān-ı baḥr u ber

Şehriyār-ı Cem **zafer** haşmet fezā-yı Husrevān (Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 8). [zafer,]

zāğ: *Karga II Rakip.*

Zāğdan şormak ne lāzım ğunc u nāz-ı ğonçeyi

Şīve-i gül-ğonçehāyı bülbul-i şeydā bilür (Şādī Divanı, Gazel 54, Beyit 2). [zāğdan, -dan]

zâhid: *Dünya işleriyle meşgul olmayan, dünya hazlarına karşı kayıtsız kalan, aşırı sofu, perhizkâr; Tasavvufta, dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi olarak görülür. Sufî ile zahit arasındaki fark, zahitlerin nefislerinin hazzı sebebiyle Hak'tan mahcup kalmalarıdır; zira cennet, nefsin haz makamıdır. Sufî ise, ezelî müşahede yoluyla iki âlemden de yüz çevirmiştir. Zahit, nefsinin hazzını talep ederken sufî, yalnızca Hakk'ı taleper.*

Zâhidâ olmak dilerseñ mazhar-ı esrâr-ı Hû

Bâğ-ı 'âlemden geçüp ol bülbül-i gülzâr-ı Hû (*Şâdî Divanı, Gazel 1, Beyit 1*). [*zâhidâ, -â*]

Zâhidâ bir ben miyim üftâde-i şahbâ-yı 'aşk

Güşe-i dil-ḥânedede biñ merd-i bî-pervâ yatur (*Şâdî Divanı, Gazel 51, Beyit 4*). [*zâhidâ,]*

Gel ey **zâhid** benim ḥâl-i perîşân iştimalim gör

Dime bir Kays-ı Leylâ kühsâr-ı vahşete koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 2*). [*zâhid,]*

zâhir: *1. Bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü, dış görünüşü.*

Zâhirâ ednâdan ednâdır velî ma'nâda ol

Çün hü mâ bir lâne-sâz-ı evc-i a'lâdır gönül (*Şâdî Divanı, Gazel 130, Beyit 2*). [*zâhirâ,]*

Ḥaḳîkatde serîr-i 'aşkda Şâdî Süleymānam

Neḥâfetde egerçi **zâhirâ** bir mürdur gönülüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 5*). [*zâhirâ,]*

Zâhirâ şol pister-i ḥâk-i mezelletdür yerüm

Ṭâ'ir-i 'arş-ı berîn oldı hü mâ-yı fikretem (*Şâdî Divanı, Gazel 144, Beyit 2*). [*zâhirâ,]*

O kim kendüsini **zâhirde** ḥâk-ı zilletle koymuş (*Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3*). [*zâhirde, -de]*

Şâdî yâ **zâhirde** bir mür-ı muḥaḳḳar hey'etem

Ol serîr-i 'aşkda şâhâne kim gönlümdür ol (*Şâdî Divanı, Gazel 131, Beyit 5*). [*zâhirde, -de]*

Der-i 'âlem-penâhuñdan egerçi **zâhirâ** dūram

Velī ma'nide ḥāk-i āstānam yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 19, Beyit 4*). [*zâhirā, -ā*]

Der-i âlem-penâhuñda egerçi **zâhiren** dūrum

Be-ma'nā āstānında ğubārum yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 6*). [*zâhiren,*]

'Aceb mi şehd-i vaşl-ı yāre meyl eylerse dil Şādī

Bu **zâhirdür** meges elbetde meyl-i engübīn eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 84, Beyit 5*). [*zâhirdür, -dür*]

2. Bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü, dış görünüşü. II Dünya III Madde alemi.

Bülbül-i gülzâr-ı ma'nā ol bu **zâhirden** geçüp

Gülsitân-ı 'âlem-i zâhirde yok aşlā vēfā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 2*). [*zâhirden, -den*]

Egerçi Şâdiyā **zâhirde** mūram çeşm-i 'âlemde

Serīr-i 'aşkda ma'nēn Süleymān olduğum besdür (*Şâdî Divanı, Gazel 65, Beyit 5*). [*zâhirde, -de*]

Ḥaḳīkatde hūmā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

zahm: Yara II dert, üzüntü, acı.

Eger ta'dād-ı **zahm-ı** sīnemi bilmek ise maḳşad

Dil[i] āmācgāh-ı tīr-i müjgān eyleyenden şor (*Şâdî Divanı, Gazel 50, Beyit 4*). [*zahm-ı, -ı*]

Ḳābil-i dārū degül **zahm-ı** dil-i zārum ṭabīb

Tīg-ı cevruñle o rütbe dil-fiğār itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 4*). [*zahm-ı, --ı*]

Zahm-ı dilimē merhem-i 'avfiñla devā kııl

Dil-ḥastemi muḥtāc-ı devā eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 7*). [*zahm-ı, --ı*]

zahmet vir-: Karşısındakini sıkıntıya sokmak, yormak.

Yeter dil ḥalka **zahmet virme** ol şeb-gīr-i āhuñla

Gidüp ol şām-ı vuşlat şubḥ-ı vaşl-ı yār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 4*). [*zahmet vir-, -me*]

ẓa‘if: Zayıf, dayanıksız

1. Zayıf, dayanıksız (Allah'a karşısında kul).

Nola bu Şâdî -i pür-cürme vir cem ‘iyyet-i hâtır

Ẓa‘if ‘ü nātüvānam bes perīṣānam meded yâ Rab (Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 5).
[ẓa‘if,]

2. Zayıf, dayanıksız. (Aşık)

Ol kadar bî-tâb ü rencür u **ẓa‘ifem** ey dirig

‘Arz-ı hâl-i pür melâle dilde yokdur kudretüm (Şâdî Divanı, Gazel 148, Beyit 4).
[ẓa‘ifem, -em]

zâir: Ziyaret eden, ziyaretçi II Meyhane ziyaretçisi (Rint)

Dâ‘imā **zâir-i** meyhâne ki dirler o bizüz

Dil-i sāgar-zede-i mestâne ki dirler o bizüz (Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 1). [zâir-i, -i]

zāl: Yaşlı, ihtiyar, yıpranmış II İranlı efsanevi kahraman III Dünya.

Böyle bir sultân-ı ‘âdil gördi mi ol **Zāl-ı** çarh

Ḳuvve-i ‘adlünde lâ-şeydür ne Rüstem her Keyan (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 7). [zāl-ı, -i]

zâlim: Acımasız davranan; zulüm, eziyet eden (kimse) II Sevgili, dost.

Kime kıydı yine ol **zâlim-i** bîdād yine

El koyup hançer-i müjgânına hiddetle giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 4). [zâlim-i, -i]

zamân: Zaman, vakit II Devir, çağ.

Haste-i ‘aşk olduğum görünce eṭibbā-yı **zamân**

Ellerin der-hâl tedbîr-i devādan çekdiler (Şâdî Divanı, Gazel 82, Beyit 3). [zamân,]

Ya‘ni bi‘l iclāl u fer çıkdı hilâfet tahtına

Hâzret-i ‘Abdül‘azîz Han ol şehinşâh-ı **zaman** (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 4). [zaman,]

zan eyle-: Zannetmek, sanmak, varsayımda bulunmak.

Āsiyâb-ı çarh-ı gerdünü tehi zan eyleme

Dāne-i ‘ömrüñ içindir Şādī devr-i āsiyāb (*Şādī Divanı, Gazel 17, Beyit 5*). [*zan eyle-,*]

zan it-: Zannetmek, sanmak, gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm vermek.

Beni Mecnūn ile ey şūfī gel hem-hāl **zan itme**

Cünūn-ı hubb-ı Mevlāyam ne Kays-ı ‘aşk-ı Leylāyam (*Şādī Divanı, Gazel 137, Beyit 5*). [*zan it-, -me*]

Tecellā-yı cemāl-i dilbere mecbūrdur gönlüm

Şaķın **zan itme** müştāk-ı vişāl-i hūrdur gönlüm (*Şādī Divanı, Gazel 139, Beyit 1*). [*zan it-, -me*]

Gencine-i ‘aşkuñ dil-i ‘āşıkda hafīdır

Zan itme tehī tā dil-i vīrān(ı) görünce (*Şādī Divanı, Gazel 178, Beyit 6*). [*zan it-, -me*]

Ezelden tā ebed ser-mest-i şaħbā-yı haķāyıkdur

Şaķın **zan itme** medhūş-ı mey-i engūrdur gönlüm (*Şādī Divanı, Gazel 138, Beyit 2*). [*zan it-, -me*]

zann: Zan. Şüphe, tereddüt.

Her taraftan esen ol şarşar-ı **zann** ü şekden

Hıfz kıl şem‘-i yakīnüm meded Allāh meded (*Şādī Divanı, Kaside 6, Beyit 5*). [*zann,*]

zanneyle-: Zannetmek, sanmak II Öyle olduğunu düşünmek.

Çeşm-i hūn-ābım görüp cānā tehī **zanneyleme**

Yād-ı la‘līn-i lebūndür dīdeye kan ağladur (*Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 3*). [*zanneyleme, -me*]

Gelür **zanneylemem** şol hāle-i āgūşa meh-ţal‘at

Eger gelmişse ol rüyāda ya hūlyāda gelmişdür (*Şādī Divanı, Gazel 83, Beyit 3*). [*zanneylemem, -me, -m*]

zann-ı ağleb: Zann-ı galibi. Üstün gelen kanaat, çoğunluğun görüşü

Var ise cānā dehānuñ nokṭa-i mevhūmdur

Nükte-sencānın budur taḥḳīķ **zann-ı ağlebi** (*Şādī Divanı, Gazel 192, Beyit 3*). [*zann-ı ağleb, -i*]

zār: 1.Ağlayan, inleyen II Zayıf, güçsüz III Aşık.

Ey sākī-i şeh-nāz ne bu nāz ü edālar

Ben **zāra** cefālar (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 5*). [*zāra,]*

Ben **zāra** ey cefa-cū kār itdi tīg-ı ebrū

Beñzer o çeşm-i cādū cellād-ı bī emāna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 6*). [*zāra, -a]*

Ẕafesde tūtī-i gūyā-yı cānum **zār** olaķaldı

Göñül hālūñ bilür la‘l-i şekker-güftār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 2*). [*zār,]*

Firāk-ı sāğar-ı gül-fām-ı la‘l ile ciğēr ķanum

‘Aceb ben **zāra** rahm-ı sākī-i devvār gelmez mi (*Şâdî Divanı, Gazel 203, Beyit 3*). [*zāra, -a]*

Bir leb-i Şīrīne tā men **zār(ı)** Ferhād eyledūñ

İtmedūñ inşāf esīr-i dest-i bī-dād eyledūñ (*Şâdî Divanı, Murabba 3, Beyit 5*). [*zār(ı), -ı]*

Şāḥ-ı hecrūñde çü bülbül **zār** olaydum kākī

Görmeyeydim ey gül-endāmım seni tek ḥār ile (*Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 4*). [*zār,]*

Ben nice **zār** olmayam Şâdī şabāḥ-ı ḥaşre dek

Bir vefāsı yok cefā-perdāza dūçār oldı dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 5*). [*zār,]*

Ser-be-ser ālūde ‘işyānam meded yā Seyyidī

Ḳıl şefā‘at eyle ben **zārı** ‘uķūbetten rehā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 12*). [*zārı,]*

Peygüle-i firķatde koyup bülbül-i **zārı**

Ḥāşāk ile ülfet sana ey ğonce ne lāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 3*). [*zārı,]*

2.Ağlama, inleme, feryat II Aşığın çektiği ızdırıp.

Virir feryād u **zārım** bülbül-i şūrīdeye ḥayret

Seher gülzār-ı kūyunda ḥurūşān oldıgum demler (*Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 4*). [*zārım, -ım]*

Gülcemālim nola gel girye vü **zārım** göricek

Çün gülüşen güllere bülbüllere ḥīnā yaraşur (*Şâdî Divanı, Gazel 71, Beyit 2*). [*zārım, -um]*

Ārzū-yı hüsni Yūsufı bu dem Ya'kub-ı dil

Ƙaldı ol beytū'l-ħazanda **zār** u maħzūn ey dirīġ (*Şâdî Divanı, Gazel 110, Beyit 3*). [*zār, ƙ*]

Āh ey gül mübtelâ-yı cevr-i ħâr itdūñ beni

Bülbül âsâ her seher giryân **zār** u itdūñ beni (*Şâdî Divanı, Gazel 207, Beyit 1*). [*zār, ƙ*]

Be-her şeb tâ seher mânend-i bülbül **zār** u nâlânam

Ne gül o 'ârız-ı reşk-âver-i gülzâra 'arz eyle (*Şâdî Divanı, Gazel 187, Beyit 2*). [*zār, ƙ*]

3. Ağlama, inleme, feryat II Şikâyet

Sen peyk yûri 'arz-ı niyâz eyle o şûhâ

Ben kâl ile ħâl-i dil-i **zârı** disem olmaz (*Şâdî Divanı, Gazel 88, Beyit 4*). [*zârı, -ii ƙ*]

'Âşikuñ terk eyleyüp aġyâra ƙılma ittibâ'

Tir-i âh-ı 'âşık-ı **zâruñdañ** eyle irtiyâ' (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 1*). [*zâruñdañ, -uñ, -dan ƙ*]

Güşına almaz mı feryâdum o mehrü yoksa kim

Ĥâl-i **zârım** ħazret-i cânâna 'arz eyler mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 3*). [*zârım, ƙ*]

Āh efendüm ħâl-i **zârumdan** ħaberdâr olmaduñ

N'eyleyem aġyâra yâr olduñ baña yâr olmaduñ (*Şâdî Divanı, Gazel 124, Beyit 1*). [*zârumdan, -um, -dan ƙ*]

Terk-i cevr it ey cefâ-mu'tâd **zârumdan** şaƙın

Sûzişim gör na'ra-i âteş-nişârumdan şaƙın (*Şâdî Divanı, Gazel 156, Beyit 1*). [*zârumdan, ƙ*]

Siyeh-rüyam perişân-rûzgâram yâ Resûlallâh

Yetişdi göklere şeb-gîr-i **zârım** yâ Resûlallâh (*Şâdî Divanı, Kaside 24, Beyit 1*). [*zârım, -um ƙ*]

zâr kal-: 1. Zayıf ve çaresiz olmak.

Çü Kays **zār kıaldım** Şādīyā hāmūn-ı hayretde

Ne dem kim gönlüm aldırđım o Leylā-huy-ı cānāna (*Şādī Divanı, Gazel 181, Beyit 5*). [*zār kal-, -dı, -m*]

zār ol-: Ağlamak, inlemek.

Ey Şādī turma **zār ol** yok ol da soñra var ol

‘Ankā-yı dilşikār ol kııl kaf-ı ‘aşk(ı) lāne (*Şādī Divanı, Gazel 185, Beyit 9*). [*zār ol-,*]

Görmeyeydüm ey gül-endāmum seni ağyār ile

Külbe-i hecründe dā’im **zār olaydım** kâşkī (*Şādī Divanı, Gazel 209, Beyit 2*). [*zār ol-, -a(y), -du, -m*]

Ben nice zār olmayam dāim hayāl-ı vaşl ile

Bülbül-i şeydāyı derd-i verd-i handan ağladur (*Şādī Divanı, Gazel 70, Beyit 4*). [*zār ol-, -ma, -(y)am*]

zār u hazīn eyle-: Hüznlendirme ve ağlatma.

Ālūde-hazān eyleyüp ol verd-i ümmīdi

Cān bülbülünü zār u hazīn eyleme yā Rab (*Şādī Divanı, Kaside 3, Beyit 2*). [*zār u hazīn eyle-,*]

zat: 1.Bir şeyin ta kendisi, maddī varlığı, maddī varlığının özü, öz varlık

Geç bu keşretten dilā ol maḥrem-i vaḥdet-serā

Kalmasın āyine-i **zātında** gerd-i māsivā (*Şādī Divanı, Gazel 3, Beyit 1*). [*zātında,*]

Oldu **zāt-ı** ‘akdesiñ icād-ı kevneyne sebep

Olmasan olmāz idi nüh tāk-ı a‘lā merḥabā (*Şādī Divanı, Kaside 11, Beyit 4*). [*zāt-ı, --ı*]

2.Bir şeyin ta kendisi, maddī varlığı, maddī varlığının özü, öz varlık II Abdülaziz Han.

Eyleyüp haķ **zātını** zīb-i serīr-i salṭanat

Hükümüne münkād kıldı ḥalk(ı) Rabb-ı Müste‘ān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*). [*zātını, -ı, -n, -ı*]

Der lıkā Sıddīķ Fārūk-ı ender hem ma‘delet

Zātı Zī’n-nüreyñ ḥaşlet der kerem Ḥayder besān (*Şādī Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*). [*zātı,*]

3. *Kendi, bizzat kendi II Kişilik, şahsiyet III Temiz kişilik Hz. Muhammed (sav)*

Zāt-ı Pākin on sekiz biñ ‘āleme pīrāyedür

Hükmrān-ı kişver-i Levāk sensiñ hazretā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 3*). [*zāt-ı, -ı*]

Zāt-ı pākindir şefi‘-i rüz-ı ferdā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 6*). [*zāt-ı pāk,*]

Hükmrān-ı hıttā-ı levāk sensiñ yā resūl

Zāt-ı pākindir şeref-pīrā-yı evreng-i yakīn (*Şâdî Divanı, Kaside 10, Beyit 3*). [*zāt-ı pāk,*]

Ben ne hākim şānınā şāyān-ı tavşif eyleyem

Zāt-ı Pākündür çü memdūh-ı Cenāb-ı Kibriyā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 11*). [*zāt-ı pāk-,*]

4. *Kendi, bizzat kendi II Kişilik, şahsiyet III Hz. Muhammed (sav)*

Gayriden eyler mi istimdād şol Şādī-kemīn

Degüldür **zātını** temdīh mümkün

Hoşā memdūh-ı Mevlādur Muhammed (*Şâdî Divanı, Kaside 13, Beyit 5*). [*zātını, -ı, -nı*]

Kıldı seni haq dāver-i divān-ı nübüvvet

Zatında çü haṭmoldı senüñ şān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 8*). [*zātında,*]

4. *Kendi, bizzat kendi II Kendisine soru sorulamayan Allah.*

Hudā-yı **Zāt-ı** biçün Yevmü lā yenfa‘ buyurmuşdur

Eger derrāk iseñ derk eyle düşme kayd-ı emvāle (*Şâdî Divanı, Gazel 165, Beyit 2*). [*zāt-ı, -ı*]

zāt-ı a‘lā: Yüce zat, kişi. II Hz. Muhammed (sav).

Sen ol maḥbūb-ı Mevlā zāt-ı a‘lāsın ki ol māhı

Dü-nīm itdūñ be engüş-ı işāret yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 18, Beyit 2*). [*zāt-ı a‘lā, -sın*]

zāt-ı hoş: Beğenilen, iyi, latif kimse II Pir-i Sami.

Hādımān-ı pīrden bir **zāt-ı hoş** Sāmī Cenāb

eyz-yāb itdi beni bā tāc-ı ‘Abdülkādîrî (*Şâdî Divanı, Gazel 213, Beyit 4*). [*zāt-ı hoş,]*

zāt-ı vālā: *Yüce zat, kişilik*

Zāt-ı vālā-yı tū şod bedrū’l-büdūr evc-i ḥasen

Māh bedriyyetde bir zerre mişāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4*). [*zāt-ı vālā,]*

zebān: *Dil II Şiir, nazım.*

Çü Şâib şevket-i nazmı irer āfāka ey Şâdi

O kim evşâf-ı pîri zîb-i pîrâ-yı **zebān** eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*zebān,]*

zebān: *Dil II Söz III Kelam.*

Ben kūh-ı gamı tîşe-i āhumla tağıtdım

Ferhād ideli gönlümü Şîrince **zebānım** (*Şâdî Divanı, Gazel 135, Beyit 2*). [*zebānım, -ım]*

‘Aceb mi düşmese bir lahzā dilden pāk-ı evşāfuñ

Mübârek na‘t-ı pākiñ zîb-pîrâ-yı **zebānumdur** (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4*). [*zebānumdur, -um, -dur]*

Bi-ḥamdi’llāh Şādî feyz-pîrâ-yı **zebānumdur**

Be her dem her seher her bār-ı Lā-mevcūde illā Hū (*Şâdî Divanı, Kaside 26, Beyit 5*). [*zebānumdur, -u, -m, -dur]*

zebāni: *Cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek, cehennem bekçisi.*

‘İnāyet kıl ‘ināyet ol dem-î Dîvān-ı Kübrāda

Zebāni destinē virme girîbānam meded yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 7, Beyit 3*). [*zebāni,]*

zebūn: *Güçsüz, zayıf, aciz.*

Çille-i hecrūñ **zebūn** itdi beni gāyet **zebūn**

Bār-ı cevruñle elif kıdd-i nihāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 2*). [*zebūn,]*

Rūze-i ḥicrān ile gāyet **zebūn** oldum **zebūn**

Şimdi ol ‘iyd-ı vişāl-i yār(i) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*zebūn,]*

Rûze-i hicrân ile gâyet **zebûn** oldum **zebûn**

Şimdi ol 'ıyd-ı vişâl-i yâr(i) gözler gözlerüm (*Şâdî Divanı, Gazel 147, Beyit 3*). [*zebûn,]*

zebûn ol-: Zayıf ve düşkün duruma gelmek II(O kimse veya şey karşısında) Âciz kalacak kadar bağlanmak.

Çekmede cevri-i keman-ebrûyu dil **oldı zebûn**

Ya dımışkiden ya âhenden çekilmez yay-ı 'aşk (*Şâdî Divanı, Gazel 115, Beyit 4*). [*zebûn ol-, -du]*

Görüp çîn kâkülün pâ-bend-i zencîr-i cünûn oldum

Çeküp ol çille-i hicrân-ı ebrûyu **zebûn oldum** (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [*zebûn ol-,]*

zehr-âb: Zehirli su, acı su

1.Zehirli su, acı su II Gam, keder.

Çekdiğüm cām-ı elem **zehr-âb-ı** gamdur dâ'ima

Görmedüm cām-ı ferâh-encām-ı sâkî dest-res (*Şâdî Divanı, Gazel 94, Beyit 2*). [*zehr-âb-ı, -ı]*

2.Zehirli su, acı su. II Ayrılığın verdiği elem, acı.

Cām-ı şehd-âb-ı vişâl-i yâr olmaz dest-res

Haste dil sîr-âbe-i **zehr-âb-ı** hicrân olmasa (*Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 4*). [*zehr-âb-ı,]*

Ne bilsün zevk-i vaşlı tatmayan **zehr-âbe-i** hecri

Çü dârû kadrini muhtâc-ı dermân olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*). [*zehr-âbe-i, -i]*

zemân: Zaman, vakit II Devir, çağ.

Ol vücūd-ı feyz-âlūd-ı şehinşâhîlerün

Ebbedallâhū Te'âlâ tâ be pâyân-ı **zemân** (*Şâdî Divanı, Kit'a 2, Beyit 21*). [*zemân,]*

zemistân: Kış II Eziyet, acı II Özlem.

Çekmeyen dâim **zemistân-ı** firâk-ı dilberi

Nev-bahār-ı vaşl ile olmaz olur mı şādkām (*Şādî Divanı, Gazel 133, Beyit 3*). [*zemistān-ı, -ı*]

zenahdan: Çene II Çene çukuru III Aşığın zindanı.

Unutdum āh cānā ben de havf-ı bend u zindānı

Görüp üftāde-i zülf ü **zenahdan** olduğum demler (*Şādî Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [*zenahdan,*]

zenbūr: Arı, bal arısı II Muhabbet.

Şādî sühenimden dökülür şehd-i ma‘ārif

Gendü ideli sīnemi **zenbūr-ı** maḥabbet (*Şādî Divanı, Gazel 21, Beyit 5*). [*zenbūr-ı,*]

zencīr: , Zincir. Eskiden suçluların, delilerin eline, ayağına vurulan demirden bağ

1.Zincir, eskiden suçluların, delilerin eline, ayağına vurulan demirden bağ II Melamet zinciri.

Ezelden olmasaydı tār-ı zülf-i yāra dildāde

Dil-i dīvāne zabt olmazdı **zencīr -i** melāmetsüz (*Şādî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*). [*zencir-i, -i*]

2.Zincir. Eskiden suçluların, delilerin eline, ayağına vurulan demirden bağ II Aşk zinciri

Oldı gönülüm öyle gerden dāde-i **zencīr-i** ‘aşk

Zülf-i Leylā Kays teg gezdim ferāz u deşt u şīb (*Şādî Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [*zencir-i, -i*]

Görüp çün Kays gerden-dāde-i **zencīr-i** ‘aşk oldum

Şalınca çīn be çīn gīsūların gerdāne merdāne (*Şādî Divanı, Gazel 173, Beyit 3*). [*zencīr-i, -i*]

3.Zincir II Engel III Zapt edici güç(saç bağlamında)

Ey dil ārāmum muḳayyed kıl kemend-i kāküle

Bend ü **zencīr** aňlamaz dīvāne kim gönlümdür ol (*Şādî Divanı, Gazel 131, Beyit 3*). [*zencīr,*]

Dil-i dīvānemi **zencīr** zabt itmez iken Şādî

Hevā-yı kākül-i cānān bir täre ulandırdı (*Şādî Divanı, Gazel 205, Beyit 5*). [*zencīr,*]

Bu dil-i dīvānemi **zencīr** zabt itmez iken

Nāgehan pā-bend-i zencīr-i melāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*).
[zencīr,]

Bu ne sırdır Şâdiyā **zencīr** zabt etmez iken

Bir kıla bend eyledi āhir dil-i şeydā-yı zülf (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7*). [zencīr,]

Zabt(ı) mümkün mü dil-i dīvānemi **zencīr** ile

Gönlüm inler kākül-i ‘anber kemendüm gitdi āh (*Şâdî Divanı, Gazel 182, Beyit 2*).
[zencīr,]

Beste kıl ol halka-i gīsū-yı ‘anber-fāmīña

Yoksa kim **zencīr** ey meh-rū muḥāl egler beni (*Şâdî Divanı, Gazel 198, Beyit 4*).
[zencīr,]

4.Zincir. Birbirine geçmiş mâdenî halkalardan meydana gelen bağ II Melalet zinciri.

Yād eyleyerek silsile-i zülf-i ‘ābirīñ

Gerdānıma taḳdım yine **zencīr-i** melālet (*Şâdî Divanı, Gazel 26, Beyit 3*). [zencīr-i,]

Olduñ yine pā-beste-i **zencīr-i** melāmet

Şūrīde-kıyāfet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 4*). [zencīr-i,]

Bu dil-i dīvānemi zencīr zabt itmez iken

Nāgehan pā-bend-i **zencīr-i** melāl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 3*).
[zencīr-i, -i]

Ḳurtar beni kayd-ı ḡam u ālām-ı sivādan

Pā- beste-i **zencīr-i** melāl eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 8, Beyit 3*). [zencīr-i,]

5.Zincir. Eskiden suçluların, delilerin eline, ayağına vurulan demirden bağ II Delilik zinciri.

Olmaya mı Şādī yā pābend-i **zencīr-i** cünün

Ḳays-ı şahrā-yı melāl itdi beni Leylā-edā (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 5*). [zencīr-i,]

Görüp çīn kākülün pā-bend-i **zencīr-i** cünün oldum

Çeküp ol çille-i hicrān-ı ebrūyu zebūn oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 1*). [zencīr-i,]

‘Arz-ı **zencîr-i** cünûn itmeme dili divâneye

Pây-ı bendüm tâ kemend-i kâkül-i dildâr ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 2). [zencîr-i,]

Şimdi dil-beste-i **zencîr-i** cünûnum hayfa

Zülf-i Leylâ şalalı Kays gibi kühsâra (Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5). [zencîr-i,]

Beni Leylâ-edâ pâ-bend-i **zincir-i** cünûn itdi

Deme zinhâr Şâdî kays-ı hāmûn-ı melâmet yok (Şâdî Divanı, Gazel 117, Beyit 5). [zincir-i,]

zenehdân: Çene II çene çukuru III Aşığın zindanı.

Ṭurrâ-i zülf-i **zenehdānuñ** görüp âzâde dil

Der- ‘aķab kendin esîr-i bend ü zindân eyledi (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4). [zenehdānuñ, -uñ]

zer- ‘ayâr: Altın ayarında , değerinde (şiir bağlamında).

Çeşm-i dikkatle gören añlar ‘ayâr-ı nazmumı

Şâdî nazm-ı **zer- ‘ayārum** istemez aşlâ mehek (Şâdî Divanı, Gazel 123, Beyit 5). [zer- ‘ayārum, -um]

zerrât-perver: Zerreyi besleyen. II Zerrenin görünmesini sağlayan.

Zerre-i nâçîzim ey **zerrât-perver** âfîtab

Zerre-i lûtfuñla kıl mir’ât-ı kalbi pür-cilâ (Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9). [zerrât-perver,]

zerre: Çok küçük parçacık. II Aşık.

Ġayrı yok ancak hayâl-i yârdır gönlümdeki

Zerreyim ol mihr-i pür-envârdur gönlümdeki (Şâdî Divanı, Gazel 206, Beyit 1). [zerreyim, -(y)im]

Zât-ı vâlâ-yı tü şod bedrû’l-büdûr evc-i hasen

Mâh bedriyyetde bir **zerre** mişâl olmuş saña (Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 4). [zerre,]

zerre: Çok küçük parçacık II Lutuf zerresi.

Zerre-i nâçizim ey zerrât-perver âfitâb

Zerre-i lûtfuñla kıl mir'ât-ı kalbi pür-cilâ (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 9*). [zerre-i, -i]

zerre: *Maddenin parçalanabilir en küçük hali etrafında dönen şey II Güneş ışığında görünen ufacık madde. III Aciz, değersiz kimse.*

Ârzû-yı vaşl ile ey âfitâb-ı evc-i hüsn

Âh mahviyyetde bir **zerre** hemâl oldum yetiş (*Şâdî Divanı, Gazel 100, Beyit 4*). [zerre,]

Egerçi kaçre em ez-kaçrehâ-yı baħr-i 'irfânam

Ve gerçi **zerre** em mensûb-ı mihr-i 'âlem-ârâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [zerre,]

Egerçi kaçre em ez kaçrehâ-yı baħr-i 'irfânam

Ve gerçi **zerre** em mensûb-ı mihr-i 'âlem-ârâyam (*Şâdî Divanı, Gazel 137, Beyit 2*). [zerre,]

'Arz eyle peyk hâlüm o yâr-ı mihrîbâna

Yok **zerrece** mecâlüm derd-i dilim beyâna (*Şâdî Divanı, Gazel 185, Beyit 1*). [zerrece, -ce]

Zerre-i nâ-çizim ey zerre-perver âfitâb

Zerre-i mihr-i cemâliñle nola kıl kâm-yâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 1*). [zerre-i,]

zerre-perver: *Zerreyi besleyen. II Zerreinin görünmesini sağlayan.*

Zerre-i nâ-çizim ey **zerre-perver** âfitâb

Zerre-i mihr-i cemâliñle nola kıl kâm-yâb (*Şâdî Divanı, Gazel 17, Beyit 1*). [zerre-perver,]

zevk: *1. Hoşa giden veya eğlendiren şey (Şeker).*

'Aceb mi olsa ħurrem murğ-ı göñlüm va'd u vaşluñla

Kılan tûñleri güyâ ümîd-i **zevk-i** şekkerdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 4*). [zevk-i,]

2. Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu, haz, lezzet II Kavuşma lezzeti.

Ne bilsün **zevk-i** vaşlı taţmayan zehr-âbe-i hecri

Çü dārū kadrini muhtāc-ı dermān olmayan bilmez (*Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 2*).
[zevķ-i, -i]

zevrak: *Kayık*

1. *Kayık II Gönül kayığı.*

Yok fırtına bākī dahī deryā-yı emelde

Çün **zevrak-ı** dil sahil-i iķbāle yanaşdı (*Şâdî Divanı, Gazel 204, Beyit 4*). [zevrak-ı, -ı]

Zevrak-ı gönüm nola sahil-res-i tã‘at kııl

Ėarķ-ı mevc-i baķr-ı ‘isyānam meded yā Rab meded (*Şâdî Divanı, Kaside 5, Beyit 2*).
[zevrak-ı,]

2. *Kayık, sandal II Lütuf kayığı*

Beni ol **zevrak-ı** lütfuñla irgür sâhil-i vaşla

Ėariķ-i lücce-i baķr-ı melālem yā Resūlallāh (*Şâdî Divanı, Kaside 23, Beyit 3*). [zevrak-ı, -ı]

3. *Kayık. II Aşk kayığı.*

Olma isterseñ eger sâhil-res-i baķr-ı fenā

Ťurma ol Şâdî süvār-ı **zevrak-ı** deryā-yı ‘aşķ (*Şâdî Divanı, Gazel 114, Beyit 7*). [zevrak-ı,]

zihî: *Ne güzel, ne hoş, ne iyi.*

Naķş-ı ruķsāruñ dem a dem ‘aķs edelden hātıra

Levha-i gönüm **zihî** reşķ-āver-i Ertengdür (*Şâdî Divanı, Gazel 73, Beyit 4*). [zihî,]

Buldu dil-mürde **zihî** tãze hayāt-ı ebedi

Tã ki ol dilber-i enfās-ı Mesîhã geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 3*). [zihî,]

Rãstã birle didüm târiķ zirã bu cevherîn

Ėıldı hãķ ‘Abdül‘azîz Hãn-ı **zihî** şãh-ı cihan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [zihî,]

zihn: *Zihin; bilinç, dimağ II Anlayış, kavrayış.*

Hvãhiş-i gül-fãm-ı la‘li baķrımı ķan eyleyüp

Kãküli cem‘iyyet-i **zihnim** perişãn eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 3*). [zihnim, -
(i)m]

zıkr: Sözüni etme, dile getirme, anma.

Bulmasaydım ger teselli **zıkr** u fikr-i yār ile

Yandırırıldım dilleri şol āh-ı āteş-bār ile (Şâdî Divanı, Gazel 179, Beyit 1). [zıkr,]

zıll: Gölge II Temsilci III Allah'ın yeryüzündeki halifesi Sultan Abdülaziz Han.

Hāmi-i şer'-i 'alā **zıll-ı** Cenāb-ı kibriyā

Dergehi hācet-pezirā Hüsrev-i çarḥ āstān (Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 10). [zıll-ı, -ı]

zillet: Hor görülme, manevî olarak aşağı olmak (Alçak gönüllülük bağlamında).

Hakîkatde hümā-veş lāne-sāz-ı evc-i a lādur

O kim kendüsini zāhirde ḥāk-ı **zillate** koymuş (Şâdî Divanı, Gazel 96, Beyit 3). [zillate, -e]

zindān: İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer. II Çok karanlık, sıkıntılı yer (Sevgilinin zülfü ve zenahdanı)

Göñül çāh-ı zenaḥde bend-i kākülde neler çekdi

O ḥālâtı esîr-i bend-i **zindān** olmayan bilmez (Şâdî Divanı, Gazel 91, Beyit 3). [zindān,]

Unutdum āh cānā ben de ḥavf-ı bend u **zindānı**

Görüp üftāde-i zülf ü zenaḥdan olduğum demler (Şâdî Divanı, Gazel 58, Beyit 3). [zindānı, -ı]

Ṭurrā-i zülf-i zeneḥdānuñ görüp āzāde dil

Der- 'aḳab kendin esîr-i bend ü **zindān** eyledi (Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4). [zindān,]

zinde: Canlı, diri, yaşayan II Güçlü kuvvetli, sağlam, dinç.

Cür'a-i cām-ı muḥabbetle olanlar **zinde**

Ḥvāhiş eyler mi ola çeşme-i ḥayvāna yakın (Şâdî Divanı, Gazel 160, Beyit 3). [zinde,]

zinde eyle: Canlandırmak, diriltmek.

Güftāre gelüp **eyle** dil-i mürdemi **zinde**

Ey dilber-i enfās-ı Mesihā ne bu tībā (Şâdî Divanı, Gazel 9, Beyit 2). [zinde eyle,]

zinhār: Sakın! Asla! Aman!

Kılma ümmid-i vefâ **zinhār** Şādī kimseden

Bir ‘adīmü’z-zâtidir ‘âlemde çün ‘anķā vefā (Şādī Divanı, Gazel 4, Beyit 5). [zinhār,]

Değme **zinhār** tel-i perçem-i canāne şabā

Eyle inşāf toķunma dil-i yarāne şabā (Şādī Divanı, Gazel 6, Beyit 1). [zinhār,]

Ruķ hizāsında ķoma sākī-i gül-rū **zinhār**

Ķorķulur ‘aks-i ‘izāruñ düşicek yāne ķadeķ (Şādī Divanı, Gazel 40, Beyit 4). [zinhār,]

Görüp bu sūzişim **zinhār** benden ġayrīden şorma

Beni pervāne-i şem‘-i şebistān eyleyenden şor (Şādī Divanı, Gazel 50, Beyit 2). [zinhār,]

Kılma **zinhār** ey gönül kūy-ı tevekkül den ġüzer

Ĥançer-i ser-tīz-i taķdīre hemīşe sīne ger (Şādī Divanı, Gazel 53, Beyit 1). [zinhār,]

Şādī cevri-i yārdan **zinhār** kılma iştikā

Muķtezā-yı baķt-ı nā-fercāmı ya hū böyledür (Şādī Divanı, Gazel 55, Beyit 7). [zinhār,]

Virme dellāl eline Şādī-i şeydā **zinhār**

Ne deġer nażm-ı teriñ bir kurı taķsīne deġer (Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 5). [zinhār,]

Virme dellāl eline Şādī-i şeydā **zinhār**

Ne deġer nażm-ı teriñ bir kurı taķsīne deġer (Şādī Divanı, Gazel 66, Beyit 5). [zinhār,]

Beni Leylā-edā pā-bend-i zincir-i cünün itdi

Deme **zinhār** Şādī ķays-ı hāmün-ı melāmet yok (Şādī Divanı, Gazel 117, Beyit 5). [zinhār,]

Ķadūñle eylese şimsād eġer da‘vāy-ı bālāyī

Yüri üftāde-i refţār kıl **zinhār(ı)** söyletme (Şādī Divanı, Gazel 168, Beyit 4). [zinhār(ı), -ı]

Ezelden tā-ebed teşne-i şahbā-yı dīdāram

Tehī ‘arż eyleme **zinhār** sākī cām-ı ġülgünü (Şādī Divanı, Murabba 1, Beyit 1). [zinhār,]

N’ola mest-i şarāb-ı vaşl kıl bā āh-ı hüşyāram

Tehî ‘arz eyleme **zinhār** sākī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 2*). [*zinhār,]*

Şorup la‘l-i lebün hâşiyetüñ ser-mest-i hayrānam

Tehî ‘arz eyleme **zinhār** sākī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 4*). [*zinhār,]*

Bi hamdi’llāh mest-i cām-ı bezm-i vahdetdür Şādī

Tehî ‘arz eyleme **zinhār** sākī cām-ı gülgünü (*Şâdî Divanı, Murabba 1, Beyit 6*). [*zinhār,]*

zi’n-nüreyñ: *İki nur sahibi II Hz. Osman'ın lakabı. III Abdülaziz Han.*

Der likā Sıddīk Fārūk-ı ender hem ma‘delet

Zātı **Zi’n-nüreyñ** haşlet der kerem Hayder besān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 11*). [*zi’n-nüreyñ,]*

zirā: *Çünkü, şundan dolayı ki.*

Yār ‘arz-ı şem‘-i ruhsārın dil-i pervāneye

Gerçi va‘ād itdi qasemle etmedi **zirā** vefā (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 3*). [*zirā,]*

Rāstā birle didüm tārīḥ **zirā** bu cevherīn

Kıldı ḥaḳ ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı zihī şāh-ı cihan (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 25*). [*zirā,]*

zivā: *Işık.*

Bā ḥurmet-i mihr u meh-i eflāki risālet

Şem‘-i dili bī nūr u **zivā** eyleme yā Rab (*Şâdî Divanı, Kaside 2, Beyit 2*). [*zivā,]*

zivā güster: *İşık yayan (sevgilinin yanağı, yüzü bağlamında).*

Yan yaḳıl ey Şādī her şeb tā seher pervāne teg

Maḥv-ı cān eyler ruḥ-ı şem‘-i **zivā güster** mi yok (*Şâdî Divanı, Gazel 121, Beyit 5*). [*zivā güster,]*

Hem çü pervāne ne āteşlere dil yandığımı

Şem‘-i ruhsār-ı **zivā-küstere** şor şorma baña (*Şâdî Divanı, Gazel 14, Beyit 2*). [*zivā-küstere,]*

Ey gevher-i zīb-āver-i eyvān-ı nübüvvet

V'ey mihr-i **ziyā-küster-i** keyvān-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*ziyā-küster-i, -i*]

ziynet: Süs, bezek II Güzellik.

Ziynet-i nevber ruḥuñ nāgāh pinhān eyleyüp

Başladı taḥkīke şimdi küfrünü ibrāze ḥaṭ (*Şâdî Divanı, Gazel 106, Beyit 4*). [*ziynet-i,*]

zīb: Süs, bezek

1.Süs, bezek (*Dünya ve ahiretin süsleri, güzellikleri*).

İder mi 'aṭf-ı enzār eylemez ol **zīb-i** kevneyni

Gören bu ḥilye-i pākī ḥıdivv-i taḥt-ı Evḥāyı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 1*). [*zīb-i, -i*]

2.Süs, bezek.II Sevgilinin yüzü ve saçı

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyḥān u gül

Virmeseydi zülf ü ruḥşāruñ eger gülzāre **zīb** (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [*zīb,*]

3.Süs, bezek II Alamet

O yād-ı zülf ü ruḥşāruñla zülf-i ṭurre-endāzım

Gül ü reyḥān(ı) gördüm **zīb-i** destār ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [*zīb-i, -i*]

Eyleyüp ḥaḳ zātını **zīb-i** serīr-i salṭanat

Ḥükmüne münkād kıldı ḥalk(ı) Rabb-ı Müste'ān (*Şâdî Divanı, Kıt'a 2, Beyit 5*). [*zīb-i, -i*]

zīb eyle-: Süslemek, bezemek II Yerleştirmek.

Ger dilerseñ şöhret-i nazmun ola āfāka res

Şādīyā ser zīb-i eyle nazm-ı 'İzzeti divān (*Şâdî Divanı, Gazel 199, Beyit 5*). [*zīb eyle-,*]

zībā: Süslü II Güzel

Yüz göstereli şāhed-i **zībā-yı** ḳanā'at

Dāim çalınur dil-gedede nāy-ı ḳanā'at (*Şâdî Divanı, Gazel 23, Beyit 1*). [*zībā-yı,*]

Çıkup üç Şādī cevherle didi tenmīḳine tāriḥ

Hüceste hilye virdi şafha-i nüh-tāka **zībāy**ı (*Şâdî Divanı, Kıt'a 1, Beyit 4*). [*zībāy*,]

zīb-āver: Zinet veren II süsleyen III güzelleştiren (*Mücevher bağlamında*)

Ey gevher-i **zīb-āver-i** eyvân-ı nübüvvet

V'ey mihr-i ziyâ-küster-i keyvân-ı nübüvvet (*Şâdî Divanı, Müseddes 1, Beyit 7*). [*zīb-āver-i, -i*]

zīb-i kevneyn: İki dünyanın süsü, ziyneti. (*Hilye*)

İder mi 'atf-ı enzâr eylemez ol **zīb-i kevneyni**

Gören bu hilye-i pâkî hıdivv-i taht-ı Evhâyı (*Şâdî Divanı, Gazel 4, Beyit 1*). [*zīb-i kevneyn, -i*]

zīb-i pîrâ eyle-: Süslemek, süsleyip donatmak (*dil, söz, şiir bağlamında*).

Çü Şâib şevket-i nazmı irer âfâka ey Şâdi

O kim evşâf-ı pîri **zīb-i pîrâ-yı** zebân **eyler** (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 5*). [*zīb-i pîrâ eyle-, -r*]

zīb-pîrâ: Süsleyen, donatan II Hz. Muhammed'in naati.

'Aceb mi düşmese bir lahzâ dilden pâk-ı evşâfuñ

Mübârek na't-ı pâkiñ **zīb-pîrâ-yı** zebânumdur (*Şâdî Divanı, Kaside 12, Beyit 4*). [*zīb-pîrâ-yı, -yı*]

zîr: Alt, alt taraf, aşağı taraf

Mâh-ruyuñ tâ nümāyan oldı **zîr-i** tırradan

Girdi ebre şerm u hacletden o mihr-i pür şu 'â' (*Şâdî Divanı, Gazel 109, Beyit 3*). [*zîr-i,]*

Zîr-i pîç-a-pîç-i kâkülde görenler 'arızuñ

Cilvegâh itmiş şanar hırşîd burc-ı 'akrebi (*Şâdî Divanı, Gazel 192, Beyit 4*). [*zîr-i,]*

zîrâ: Çünkü, şundan dolayı ki.

Güldür direm ol ruhsar-ı gülfâmına yâriñ

Zîrâ diyemem zülf-i mutarrâya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3*). [*zîrâ,]*

Didüm gül 'arız-ı dildâra **zîrâ** nâ-revâdur ol

Didimse nañl-ı tûbâ kâmet-i dil-cüy-ı cânâna (*Şâdî Divanı, Gazel 181, Beyit 4*). [*zîrâ,]*

zîrâ ki: *Çünkü, onun için ki.*

Bülbülem **zîrâ ki** kılmam ol güle izhâr-ı ğam

Ṭüṭiyem amma şeker-güftâre ḥâlüm söylemem (*Şâdî Divanı, Gazel 143, Beyit 3*). [*zîrâ ki,]*

zîver: *Süs, zinet*

1.*Süs, zinet II Hz. Muhammed'in ayağının tozu.*

Esselâm ey seng-i küyuñ tâc-ı fark-ı aşfiyâ

Ḥāk-i pâyîñ **zîver-i** nüh- tâk-ı a'âlâ esselâm (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 3*). [*zîver-i, -i]*

2.*Süs, zinet II Gönül.*

Gönüldür **ziver-i** şadr-ı velâyet

Gönüldür mesned-ârâ-yı mu'allâ (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 6*). [*ziver-i,]*

3.*Süs, zinet II Reyhan ve gül.*

Ziver-i fark-ı enâm olmazdı ol reyḥân u gül

Virmeseydi zülf ü ruḥşâruñ eger gülzâre zîb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [*ziver-i,]*

zühhâd: *Zahitler, kaba sofular.*

Ṭâ'nından anıñ bâde perestâne ne ğam kim

Mest-i meye taḥrîş kılar ṭâ'ne-i **zühhâd** (*Şâdî Divanı, Gazel 42, Beyit 4*). [*zühhâd,]*

zülâl: *Tatlı, güzel su II Kavuşma suyu.*

Şâdî-i dil teşneyi kıandır **zülâl-i** vaşl ile

Ârzü-mend-i vişâl-i lâ yezâlam yâ Resul (*Şâdî Divanı, Kaside 14, Beyit 5*). [*zülâl-i, -i]*

zülf: *Yüzün iki tarafından sarkan saç.*

1.*Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi II Aşığın tutsaklığını ifade eden bağ ve zincir bağlamında.*

Büy-ı **zülf-i** yâri ırgürdi şehir bād-ı şabâ

Ser-be-ser oldu mu'atṭar milket-i Çin u Ḥıṭâ (*Şâdî Divanı, Gazel 15, Beyit 1*). [*zülf-i,]*

Oldı gönölüm öyle gerden dāde-i zencir-i ‘aşk

Zülf-i Leylā Kays teg gezdım ferāz u deşt u şīb (*Şādī Divanı, Gazel 19, Beyit 3*). [zülf-i, -i]

Efendim murğ-ı cānı arzū-yı dāne-i hālīñ

Düşürdi dām-ı **zülf**e oldu nālān olmama bā‘is (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 3*). [zülf, -e]

Degül mi şifte **zülfün** dil-perīşan olmama bā‘is

Firāk-ı la‘li gülfāmıñ ciger-ķān olmama bā‘is (*Şādī Divanı, Gazel 35, Beyit 1*). [zülfün, -üñ]

Büy-ı **zülfüñdür** meşām-ı cāna ‘anberden lezīz

Neş’e-i cām-ı lebüñ gülfām-ı sāğardan lezīz (*Şādī Divanı, Gazel 46, Beyit 1*). [zülfüñdür, -ü, -ñ, -dür]

Unutdum āh cānā ben de havf-ı bend u zindānı

Görüp üftāde-i **zülf** ü zenaħdan oldıgım demler (*Şādī Divanı, Gazel 58, Beyit 3*). [zülf,]

Māh- tal‘at burķa‘-i ruħşār-ı tābānıñ düşür

Cānum al tek mūy-ı **zülf-i** ‘anber-efşānuñ düşür (*Şādī Divanı, Gazel 77, Beyit 1*). [zülf-i, -i]

Şemim-i ṭabla-i ‘aṭṭāra aşla ol dimağ urmaz

Ne dem kim murğ-ı gönölüm meyl-i **zülf-i** ‘anberīn eyler (*Şādī Divanı, Gazel 84, Beyit 4*). [zülf-i,]

Ṭurra’-ı ṭarrār-ı **zülf-i** yāre kim düşdükçe gönöl

Yok bu sevdādan rehā gel rişte-i ümmīdi kes (*Şādī Divanı, Gazel 94, Beyit 4*). [zülf-i, -i]

Efendim ārzū-yı dāne-i hālūñle gör hālīm

Gönöl murğı esīr-i dām-ı **zülf-i** müşk-nāb olmuş (*Şādī Divanı, Gazel 98, Beyit 3*). [zülf-i, -i]

Murğ-ı gönölüm bend-i **zülf-i** yārdan olmaz hālāş

Öyle bir Manşūrdur kim dārdan olmaz hālāş (*Şādī Divanı, Gazel 104, Beyit 1*). [zülf-i, -i]

Şifte hālüm kıl şabā ol **zūlf-i** ‘anber-bāre ‘arz

Ḥaste gön̄lüm eyle çeşm-i nergis-i bīmāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 1*). [zūlf-i, -i]

Bu ne sırdır Şâdiyā zencîr zabt etmez iken

Bir kıla bend eyledi āhir dil-i şeydā-yı **zūlf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 7*). [zūlf,]

Gör nice āşüfte-hāl itdi beni sevdā-yı **zūlf**

‘Aqlımı tārāc kıldı ‘anber-i sārā-yı **zūlf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [zūlf,]

Ārzū-yı dāne-i hāl-i rūḥ-ı gülfām ile

Vardı dām-ı **zūlf-i** pīç-endāza dūçār oldu dil (*Şâdî Divanı, Gazel 129, Beyit 2*). [zūlf-i, -i]

Hevā-yı **zūlf-i** ‘anber-bū ile dūçār-ı sevdādur

Ḥayāl-i gamz-ı sihr-engîz ile meshûrdur gön̄lüm (*Şâdî Divanı, Gazel 138, Beyit 3*). [zūlf-i, -i]

Hevā-yı müşk-i **zūlfüñle** başumda var bir sevdā

Ḥayāl-i lāle ruḥşāruñla bağır lāle-gün oldum (*Şâdî Divanı, Gazel 145, Beyit 2*). [zūlfüñle, -üñ, -le]

Bir dām-ı belā **zūlfe** giriftār olaḳaldum

Meyl eyleyeli murğ-ı gön̄ül dāne-i hāle (*Şâdî Divanı, Gazel 186, Beyit 3*). [zūlfe, -e]

Dil o şūḥun sevdi **zūlf-i** ‘anber-i sārāsını

Ḳays-ı Leylā teg maḳarr itdim cünün şahrāsını (*Şâdî Divanı, Gazel 195, Beyit 1*). [zūlf-i, -i]

Ṭurrā-i **zūlf-i** zeneḥdānuñ görüp āzāde dil

Der-‘aḳab kendin esîr-i bend ü zindān eyledi (*Şâdî Divanı, Gazel 202, Beyit 4*). [zūlf-i, -i]

Pāy-bend-i **zūlf-i** ‘anber-bār olaydum kâşkî

Dār-ı ‘aşḳ-ı dîlbere ber-dār olaydum kâşkî (*Şâdî Divanı, Gazel 209, Beyit 1*). [zūlf-i, -i]

2.Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi II Sevgilinin güzel kokulu saçı.

Ba‘d-ez-in ol müşk-i Çine bir daḫi urmam dimağ

Tā meşām-ı cāne irdi nūkhēt-i vālā-yı **zūlf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 3*). [zūlf,]

Güldür direm ol ruhsar-ı gülfāmına yārīñ

Zīrā diyemem **zūlf-i** muṭarrāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 3*). [zūlf-i, -i]

Ol kamer-ṭal‘āt-cebīniñden münevverdür cihān

Müşk bār-ı **zūlf** hem-reng-i leyāl olmuş saña (*Şâdî Divanı, Gazel 13, Beyit 2*). [zūlf,]

Ne revā mı kadūñe servi revādur dirler

O ḥıṭā **zūlfüñe** kim müşk-i Ḥıṭādur dirler (*Şâdî Divanı, Gazel 62, Beyit 1*). [zūlfüñe,]

3.Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç бүklümü. II Zat III Mahiyet, hakikat.

Ziver-i fark-ı enām olmazdı ol reyḥān u gül

Virmeseydi **zūlf** ü ruḥsāruñ eger gülzāre zīb (*Şâdî Divanı, Gazel 19, Beyit 2*). [zūlf,]

Ger **zūlf** ü ruḥuñ virmese gülzāra leṭāfet

Hoş tāb u ṭarāvet (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 8*). [zūlf,]

Ḥayretinden baş egüb sünbül kızardı tāze gül

Eyledikce **zūlf** ü rüyuñ nāz ile gülzāre ‘arz (*Şâdî Divanı, Gazel 105, Beyit 4*). [zūlf,]

Gülsitān-ı dehrden gelmezdi hergiz cāne ḥaz

Virmeseydi **zūlf** ü ruḥsāruñ güle reyḥāne ḥaz (*Şâdî Divanı, Gazel 107, Beyit 1*). [zūlf,]

Ey şūḥ kadet servi-yi büstān-ı ḥaḳāyık

Ve’y **zūlf** ü ruḥet fer-dih-i reyḥān u şaḳāyık (*Şâdî Divanı, Gazel 119, Beyit 1*). [zūlf,]

Zūlfüñle ruḥuñ bāğda ger ‘arz ider olsun

Bulmaz mı bulur tāb ü ṭaravet gül ü reyḥān (*Şâdî Divanı, Gazel 151, Beyit 3*). [zūlfüñle,]

Zūlf ü ruḥsāruñ görüp geç sünbül ü nesrinden

Alma kuḥl-ı ‘ibreti çeşm-i ḥaḳīḳat-bīnden (*Şâdî Divanı, Gazel 154, Beyit 1*). [zūlf,]

Meyl eyleyli **zūlf-i** dil-ārāya benefşe

Şahrāya düşüp şaldı serin pāye benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 1*). [zūlf-i, -i]

Virmesin bād-ı hevāya deyü bu ḳayda düşüp

Ṭurra-i **zülfi** tutar şâne ki dirler o bizüz (*Şâdî Divanı, Gazel 89, Beyit 2*). [zülfi, -i]

4.Yüzün iki tarafından sarkan saç II Sevgilinin siyah saçı III Cenab-ı hakkın bilinemeyen hüviyeti. Hakk'ın zatı ve künhü. Karanlık (siyah saç) nasıl meçhul ise Hakk'ın zatı da öylece meçhuldür.

Virür ol küfr-ü **zulfüñ** leyle-i zulmaye sevdâyı

Cebîñ tál'atı pertev-fezâ-yı şems-i hâverdür (*Şâdî Divanı, Gazel 52, Beyit 3*). [zulfüñ,]

Nice çarpılmasun sevdâ-yı **zulf-i** yâra dil-i murğ

Düzüp ol hâl-i 'anber-fâminı şaydâne meydâne (*Şâdî Divanı, Gazel 173, Beyit 2*). [zulf-i, -i]

Göñül şaldırma hem çün şâne her bir **zulf-i** şebreng

Anı ol kâkül-i dildârı teşrîhât için şakla (*Şâdî Divanı, Gazel 177, Beyit 4*). [zulf-i, -i]

Nehâr u leylî fark itdirmiyen 'uşşâka ey âfet

Fakat ben bildigüm ol şubh-ı rûyuñ **zulf-i** şamıñdır (*Şâdî Divanı, Gazel 69, Beyit 2*). [zulf-i, -i]

Fer verir bedrâya hem şems-i duhâya tál'atuñ

Añdırır 'uşşâka Ve'l-leylî izâ yeğşâ-yı **zulf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 5*). [zulf,]

5.Yüzün iki tarafından sarkan saç II sevgilinin şebboy (gibi) saçı.

Müjde ey bülbül-i şeydâ gül-i ra'nâ geldi

Zulf-i şebbü rûh-ı nev-lâle-i hamrâ geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 1*). [zulf-i,]

6.Yüzün iki tarafından sarkan saç II Sevgilinin ejderhaya benzeyen saçı

Heybet ü dehşet-nümâ-yı hâtır-ı 'uşşâkdur

Genc-i hüsnünde yatur pür çîn-i ejderhâ-yı **zulf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 2*). [zulf,]

7.Yüzün iki cihetinden sarkan saç II Sevgilinin büklümlü saçı.

Çözer oldukça şabâ **zulf-i** ham- ender-hamını

Nefha-i pāk nice tabla-i 'itrîne deger (*Şâdî Divanı, Gazel 66, Beyit 2*). [zulf-i,]

Hevā-yı **zūlf-i** pür-çîn ile dil dūçar-ı sivādır

Hayāl-i ebruvānı toğrısı kıddüm kemān eyler (*Şâdî Divanı, Gazel 79, Beyit 2*). [zūlf-i, -i]

Olur āşüfte-ter cem ‘iyyet-i dil

Taguldukça o **zūlf-i** turre endāz (*Şâdî Divanı, Gazel 86, Beyit 2*). [zūlf-i, -i]

Tarmār oldu yine cem ‘iyyet-i hātır dirig

Kim dedi ol çin-i **zūlfüñ** āşinā-yı şāne kıl (*Şâdî Divanı, Gazel 128, Beyit 4*). [zūlfüñ, -üñ]

O yād-ı **zūlf** ü ruhşāruñla zūlf-i turre-endāzım

Gül ü reyḥān(ı) gördüm zīb-i destār ü külāh itdüm (*Şâdî Divanı, Gazel 141, Beyit 2*). [zūlf,]

Ham-gerden ola kaldı görüp turra-i **zūlfüñ**

Ser çekmiş iken nāz ile bālāya benefşe (*Şâdî Divanı, Gazel 176, Beyit 4*). [zūlfüñ,]

Bir nigāh eyleyicek **zūlf-i** ham-ender-hamına

Şâdî biñ dürlü yine başuma sevdā geldi (*Şâdî Divanı, Gazel 201, Beyit 5*). [zūlf-i, -i]

O pīç-ā-pīç **zūlfüñ** deste-i sūnbül mü şebbū mu

Ruḥuñ nev-lāle-i hamrā mı yā verd-i muṭarrā mı (*Şâdî Divanı, Gazel 211, Beyit 4*). [zūlfüñ, -ü, -ñ]

8.Yüzün iki tarafından sarkan saç II Sevgilinin sevdaya düşüren saçı.

Göñüldür bir leb-i Şirine Ferhād

Göñüldür Kāyş-ı ‘aşk-ı **zūlf-i** Leylā (*Şâdî Divanı, Gazel 10, Beyit 3*). [zūlf-i,]

Hevā-yı **zūlf** ile çün Kays-ı Leylā

Başımda var bir sevdā-yı ferruḥ (*Şâdî Divanı, Gazel 41, Beyit 4*). [zūlf,]

Olanlar ben gibi **zūlf-i** ruḥ-ı dildāra dildāde

Çıkıp seyre temāşā-yı gül u reyḥānı neylerler (*Şâdî Divanı, Gazel 57, Beyit 2*). [zūlf-i,]

Ezelden olmasaydı tār-ı **zūlf-i** yāra dildāde

Dil-i dīvāne zabt olmazdı zencir-i melāmetsüz (*Şâdî Divanı, Gazel 92, Beyit 3*). [zūlf-i,]

Qalmadı ol kâle-i şabr u süķūnetden eķer

Devr-i **zūlfünde** dil-i ‘uşşāk ārām istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 3*). [zūlfünde, -ü, -n, -de]

Bu ıaravetle leıāfet baķş-ı güldür ‘arızın

Deşt-i hayretde ķodu reyķan u sünbül-hā-yı **zūlf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 6*). [zūlf,]

Qıyl u ķâle tūl-i āmāle düşürdi ‘aşıķı

Yāde geldikçe ķayāl-i ķāl u ķaı ķūlyā-yı **zūlf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 4*). [zūlf,]

Gör nice āşūfte-ķāl itdi beni sevdā-yı **zūlf**

‘Aķlımı tārāc kıldı ‘anber-i sārā-yı **zūlf** (*Şâdî Divanı, Gazel 112, Beyit 1*). [zūlf,]

Şimdi dil-beste-i zencīr-i cünūnum ķayfa

Zūlf-i Leylā şalalı Qays gibi kühsāra (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 5*). [zūlf-i, -i]

Qışsa-i Qaysı unutdurd(u) şol efsāne-i men

Zūlf-i Leylā dime Mecnūn ile hem-ķāl beni (*Şâdî Divanı, Gazel 190, Beyit 3*). [zūlf-i, -i]

Benim de Şādīya hāmūn-ı ‘aşķ iķre yerim vardur

Dil-i tā **zūlf-i** Leylā Qays-veş yabana şaldırdı (*Şâdî Divanı, Gazel 193, Beyit 5*). [zūlf-i, -i]

9.Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi. II Cennet hurilerinin saçları.

Kākül-i pür-ķīnini ķayret-fezā-yı **zūlf-i** ķūr

Qaddini reşķ-āver-i tūbā bilür bilmezlenür (*Şâdî Divanı, Gazel 64, Beyit 2*). [zūlf-i,]

Ĥāk-rüb-ı dergehiındır **zūlf-i** ķūrān-ı bihişt

Ĥādimindür sākinān-ı tāk-ı Sidre’l-müntehā (*Şâdî Divanı, Kaside 9, Beyit 6*). [zūlf-i, -i]

Esselām ey āsitān-ı būse-gāh-ı ķudsiyān

Ĥāk-rüb-ı dergehindir **zūlf-i** ķūrā esselām (*Şâdî Divanı, Kaside 22, Beyit 4*). [zūlf-i, -i]

zūlf-i ‘**ābir**: (*Sevgilinin*)*Abir kokulu saç*

Yād eyleyerek silsile-i **zūlf-i** ‘**ābirin**

Gerdānıma taqđım yine zencīr-i melālet (Şādī Divanı, Gazel 26, Beyit 3). [zülf-i ‘ābir,]

Ol **zülf-i ‘abirīñ** görelī dest-i şabāda

Çün şāne o dem sīne-i ‘uşşāk delindī (Şādī Divanı, Gazel 197, Beyit 4). [zülf-i ‘abir,]

zülf-i ‘anber-bār: (Sevgilinin) amber kokulu saçı.

Ba‘d-ez-in ol müşk-i çīne bir daħi urmam dimāğ

Tā şabā irgürdī būy-ı **zülf-i ‘anber-bār-ı** dost (Şādī Divanı, Gazel 30, Beyit 2). [zülf-i ‘anber-bār, -ı]

zülf-i ‘anber-sā: Amber kokulu saç II Sevgili, dost.

Var edībāne toķunma zülf-i yāra ey şabā

Cāme-ḥvāb-ı nāza girmiş **zülf-i ‘anber-sā** yatur (Şādī Divanı, Gazel 51, Beyit 2). [zülf-i ‘anber-sā,]

Şifte-ḥālīm **zülf-i ‘anber-sā** bilür bilmezlenür

Ḳays-ı pür-zār oldığım Leylā bilür bilmezlenür (Şādī Divanı, Gazel 64, Beyit 1). [zülf-i ‘anber-sā,]

zülf-i girih-gīr: Düğümlü, dolaşık saç

Pā-bend olalı **zülf-i girih-gīriñe** cānā

Oldum hele vāreste-i her ḳayd u ālāyık (Şādī Divanı, Gazel 119, Beyit 4). [zülf-i girih-gīr, -i, -iñ-e]

Demādem dest-i ḡadr-ı şānede **zülf-i girih-gīruñ**

Görüp sūrāḡ-sūrāḡ olmasın mı şāne-i ḡātır (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [zülf-i girih-gīr, -uñ]

Demādem dest-i ḡadr-ı şānede **zülf-i girih-gīruñ**

Görüp sūrāḡ-sūrāḡ olmasın mı şāne-i ḡātır (Şādī Divanı, Gazel 68, Beyit 2). [zülf-i girih-gīr-, -uñ]

Tel kırarsa üzülür rişte-i cānum Şādī

Olmasın **zülf-i girih-gīrine** ta şāne yakın (Şādī Divanı, Gazel 160, Beyit 5). [zülf-i girih-gīr, -i, -n, -e,]

zülf-i ḡam-ender-ḡam-: Kıvrım kıvrım, büküm büküm saç.

Vehmim oldur üzüdür rişte-i cânım Şâdî

Çözmesün **zülf-i ham-ender-hamını** şâne şabâ (*Şâdî Divanı, Gazel 6, Beyit 6*). [*zülf-i ham-ender-ham-, -nı*]

zülf-i şebreng: *Gece renkli zülûf (saç) II Kara baht, talih.*

Ârzû-yı hatt u hâl ile müşevveş hâlim

Zülf-i şebreng gibi oldu bu bahtım kara (*Şâdî Divanı, Gazel 184, Beyit 3*). [*zülf-i şebreng,*]

zülf-i semen-sâ: *Yasemin çiçeği gibi hoş kokulu saç.*

Besdür bu kadar cevır u cefâ **zülf-i semen-sâ**

Bir de nola kıl ‘arz-ı vefâ **zülf-i semen-sâ** (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*zülf-i semen-sâ,*]

Besdür bu kadar cevır u cefâ **zülf-i semen-sâ**

Bir de nola kıl ‘arz-ı vefâ **zülf-i semen-sâ** (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 1*). [*zülf-i semen-sâ,*]

Şimşâd görüp kıddüne hayrân ola kaldı

Nâzende edâ serv-i likâ **zülf-i semen-sâ** (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 2*). [*zülf-i semen-sâ,*]

Bâlin-i vişâl üzre yatur haste-i hecri

Bî-şabr-ı dil ârâm ide tâ **zülf-i semen-sâ** (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 4*). [*zülf-i semen-sâ,*]

Şol Şâdî-i zârı nola bir mazhar-ı lutf it

Sensin şeh-i iklim-i ‘atâ **zülf-i semen-sâ** (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 5*). [*zülf-i semen-sâ,*].

Çözdün mi yine kâkül-i pür-çin-i nigârım

Ta’tîr-i meşâm itdi şabâ **zülf-i semen-sâ** (*Şâdî Divanı, Gazel 8, Beyit 3*). [*zülf-i semen-sâ,*]

Ey dil heves-i **zülf-i semen-sâya** mı düşdün

Sevdâya mı düşdün (*Şâdî Divanı, Gazel 32, Beyit 3*). [*zülf-i semen-sâ-,*]

Luţfeyle şabâ **zülf-i semen-sâ** haberin vir

Şehnâz-ı edâ kâmet-i tûbâ haberin vir (Şâdî Divanı, Gazel 56, Beyit 1). [zülf-i semen-sâ]

İnşâf ide şandum da seni **zülf-i semen sâ**

Cevrûñ çekerek dehrde biñ renge boyandum (Şâdî Divanı, Gazel 134, Beyit 2). [zülf-i semen-sâ]

zülf-i siyah: Sevgilinin siyah saçı. II Hiç kimsenin ulaşamadığı gaybi hüviyet. Hakk'ın zatı ve künhü. (karanlık) Siyah saç nasıl meçhulse Hakk'ın zatı da öyle meçhuldür.

Mazhar-ı nûr-ı cemâlûñ mihre eyler mi nigâh

Mâil-i **zülf-i siyahuñ** zulmet-i şâm istemez (Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2). [zülf-i siyah, -uñ]

zülfikâr: İki parçalı II Hz. Ali'nin meşhur kılıcı. III Aşığın ahı.

Tîğ-ı ahım Şâdi yâ dâim ğılâf-ı sînede

Zülfikâr-ı Hayder-i Kerrâr şeklin gösterür (Şâdî Divanı, Gazel 48, Beyit 5). [zülfikâr-ı, -ı]

zülf-ves: Saça benzeyen, saç gibi (perişan, dağınık olan aşığın gönlü)

Âh kim ol bî-vefâ ‘uşşâkı her an ağladur

Zülf-ves gönlüm kılup dâim perîşan ağladur (Şâdî Divanı, Gazel 70, Beyit 1). [zülf-ves,]

zulmet: Karanlık.

1. Karanlık. II. Ölümsüzlük suyunun içinde bulunduğu inanılan Zulumat ülkesi.

Sırr-ı la‘lûñ tende pinhan olduğıñ kimler bilür

Çeşme-i hayvân eger **zulmetde** pinhân olmasa (Şâdî Divanı, Gazel 171, Beyit 7). [zulmetde, --de]

2. Karanlık; zulüm, eziyet, cefa. II Manevi karanlık.

Ebr gîsûlarını mâh yüzünden almaz

‘Âşıkuñ ay u günü böylece **zulmetle** giçer (Şâdî Divanı, Gazel 67, Beyit 3). [zulmetle, -le]

zulmet-i şâm: Akşam karanlığı (Anlaşılmazlık, belirsizlik).

Mazhar-ı nûr-ı cemâlûñ mihre eyler mi nigâh

Mâil-i zülf-i siyahuñ **zulmet-i şām** istemez (*Şâdî Divanı, Gazel 93, Beyit 2*). [*zulmet-i şām,]*

zūr: *Pazu kuvveti II Güç, kuvvet III Tahammül*

Āh ile qal' eylerim kūh-ı ğamı Şīrīn-dehen

Gerçi kim Ferhād dilde **zūr-ı** bāzū qalmamış (*Şâdî Divanı, Gazel 99, Beyit 4*). [*zūr-ı, -ı]*

ÖZGEÇMİŞ**KİŞİSEL BİLGİLER**

Adı Soyadı : Meyase Bahar RAMANLI
Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı

İŞ DENEYİMLERİ

Kurum	Görevi	Yıl